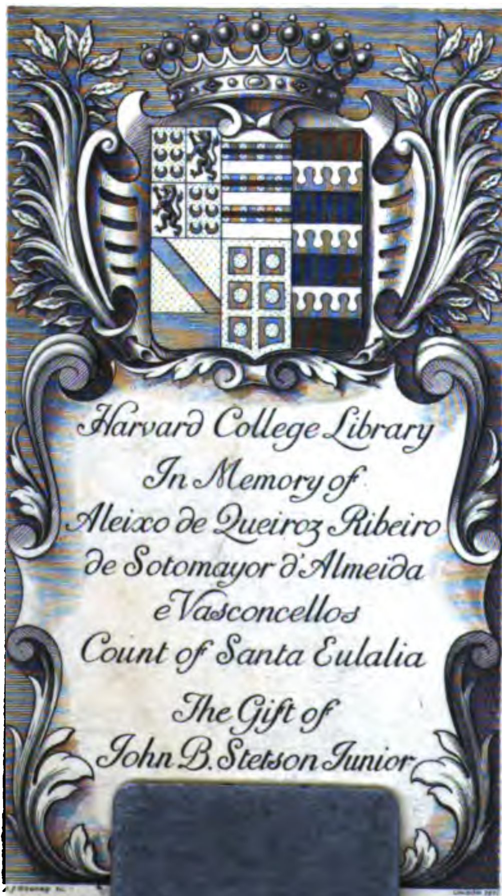

NEDL TRANSFER
HN 4QK4 8

Harvard College Library
In Memory of
Aleixo de Queiroz Ribeiro
de Sotomayor d'Almeida
e Vasconcellos
Count of Santa Eulalia
The Gift of
John B. Stetson Junior

674

M. VALERII
MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBROS XV.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

VINCENTIUS COLLESSO J. C.

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

AD USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

VENETIIS APUD SEBASTIANUM COLETI

MDCCXXXIX.

SUPERIORUM PERMISSU ET PRIVILEGIO.

SERENISSIMO DELPHINO

S. P. D.

VINCENTIUS COLLESSO J. C.

OS antiquus etiam nunc obtinet, SERENISSIME DELPHINE, *ut qui literarium opus in lucem editurus sit, vindicem sibi adversus malevolos conciliet. Felicem Martialem, qui tandem hodierno die ad Te accedat; me feliciorem dixerim, qui Tibi*, SERENISSIME DELPHINE, *offeram lepidum hunc poetam, in carpendis vitiis acutissimum, virtutis vero defensorem acerrimum. In usus tuos jussu Ludovici Magni interpretatione & notis illustrandum illum susceperam: sed fato nostro serius in lucem prodiit poeta, abs Te pridem nedum Minervæ ludo, sed & disciplinæ equestris stadio feliciter decurso. In Te enim tam egregia, & tam præclara indoles est, ut, quibus indulsisti artibus, iis omnibus summum attuleris ornamentum. Quantus vero sit oris tui decor, quanta morum suavitas, quam acre ingenium tacitus admiror.*

Nimirum paternam refers ſapientiam incredibilem, ac pene divinam. Ludovici Magni clementiam, res geſtas, disjunctiſſimas regiones curſibus peragratas, ſimul & victoriis illuſtratas totus ſtupet orbis. Te, SERENISSIME DELPHINE, *ſimillimum tanto genitori filium verbo uno cum affirmo, laudum omnium materiam ſtatim exhauſiſſe mihi videor. Ergo Tibi auxilio jam eſſe nequit noſter poeta, at delectationi eſſe poterit. Si quando, dum quieſcit Europa benignitate Maximi tui Parentis, Tu ſaltem rerum bellicarum imagine, venandi ſcilicet ſtudio in montes & ſilvas raptus vel unam horam donaveris Martiali:*

Retia dum ceſſant, latratoreſque moloſſi;
Et non invento ſilva quieſcit apro.

Nec horam totam perdideris forte oblectatus ſalibus Atticis noſtri poetæ, & hominum moribus, quos deſcribit elegantiſſime. Hoc ſi contigerit, merito gratulabor & Martiali, & mihi. Vale, SERENISSIME DELPHINE, *diuque Galliarum populis vive.*

Lut. Pariſ. Calendis Majis
M. DC. LXXX.

AD LECTOREM.

UCTORES Latinos commentariis alii brevioribus, alii tam diffusis illustrarunt, ut nec hos, nec illos facile capiant juvenes, quorum ætati non ita exigua, nec adeo ingentia conveniunt volumina. Quapropter in usum SERENISSIMI DELPHINI jussit LUDOVICUS MAGNUS, Historicorum & Poetarum Latinorum verba ad verba faciliori interpretatione, adjectis deinde notis breviter & nitide explicari. Hoc munus multis viris ingenio & doctrina præstantibus fuit impositum: mihi autem hæc contigit provincia, ut MARCI VALERII MARTIALIS opera modo præscripto in *lucem edi curarem*. Hoc initum consilium ad promovenda Augusti Principis studia, Tibi etiam, CANDIDE LECTOR, licet per regiam munificentiam in tuos usus convertere.

SIC LUDOVICUS MAGNUS ferventium undique armorum strepitu, dum solus nec totus quidem sufficit tot potentissimis hostibus in victrices Gallias conjuratis, cogitat tamen artes ingenuas, quibus informandum Augustum Filium commiserat nobilissimo CAROLO SANCTÆMAURÆO Duci Montauserii illustrissimo. Elegit Rex sapientissimus virum moris antiqui, bello ac pace conspicuum, cujus prisca fides, amor recti, res gestæ domi militiæque exemplo essent SERENISSIMO DELPHINO. Ille statim meditatus qua posset ratione erudiri Augustus Princeps, faciliorem hanc excogitavit, quam Tibi subjeci.

Illustrissimus ac Reverendissimus Episcopus Condomensis JACOBUS-BENIGNUS BOSSUETIUS Præceptor ascitus est. Vir ille sacrarum & humaniorum literarum peritissimus, Magister docendi facundissimus tam suaviter variis disciplinis imbuit SERENISSIMUM DELPHINUM, ut quæ præcepta defatigationi aliis, Ipsi fuerint voluptati. Porro in partem tanti operis perficiendi, quo nihil deesset Augusto Principi, adjunctus est PETRUS-DANIEL HUETIUS Abbas Alnetensis: vir propitio Apolline natus, qui omnes omnium literarum partes felicissima ingenii ubertate complexus est, & mirum in modum excoluit. HUETIUM nominasse sufficiat, cujus nominis fama in Republica literaria jamdudum percrebuit. Vir ille nobilissimus atque eruditissimus quibusdam in locis obscurissimis comiter

ter mihi monstravit viam, quibus si quid lucis accesserit, ipsi acceptum refero.

His initiis institutus adolevit SERENISSIMUS DELPHINUS: quem crescentem sumus admirati, eumdem toti orbi jam esse admirationi, atque expectationi congratulamur.

Pauca quæ supersunt habeo, quæ Te scire velim. Variorum scriptorum notis usus sum sæpius, quos passim honoris caussa nominavi; & de quibus bene meritum me fateor lubenter. Quæ charactere Romano lemmatibus adjecta reperies, ea ego addidi brevia argumenta epigrammatum. Utplurimum corrupta sunt, & a Grammaticis inscripta; exceptis libris decimo tertio, & decimo quarto, quibus apposita videntur lemmata ab ipso Martiale, epig. 3. lib. 13. & epig. 2. lib. 14.

Josephi Langii indicem subjeci, mendis innumeris sublatis. Junii editionem quam secutus est Langius omnium optimam, fideliter quoque sum secutus, non prætermissis variis lectionibus. Doctissimi Matthæi Raderi e Societate JESU quatuor capita, quæ sequuntur, apposuimus. Primum est de vita Martialis, secundum de illius libris & scriptis, tertium continet testimonia scriptorum de Martiale, quarto denique agitur de epigrammate. Vale.

AD

AD
M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBROS
PROLEMMATA.

VITA MARTIALIS
EX IPSO MARTIALE
POTISSIMUM DEPROMPTA.

CAPUT I.

M. VALERIUS MARTIALIS COQUUS, patre Frontone, matre Flaccilla, Bilbili in Celtiberia natus, Calagurritanus fuit alumnus, quam obscurus majorum natalibus, tam clarus ingenii monumentis. De nominibus poetæ constat ex omnium codicum fide, qui M. Valerium Martialem præferunt, quæ, num ipse sibi adsciverit, an a parentibus acceperit, in medio relinquo. Quamquam Marci & Valerii Romana nomina Romæ primum assumpta judico. Civem enim Romanum fuisse, nullus dubito, cum aliis ipse civitatem impetraret, ut lib. 3. epig. 94. gloriatur in Nævolum:

Quot mihi Cæsareo facti sunt munere cives,
Nec totidem famulos suspicor esse tibi.

Nec factum, sed natum, alioqui patronum suum carmine laudasset. Facilis vero erat tum aditus ad jus civitatis, quod Claudius tam vile fecerat, ut vitreis fractis vulgo diceretur emi. Otho vero peregrinis etiam donavit, ut Dio in Claudio & Othone testatum reliquit. Bilbilis colonia Augusta dicta est, ut ipse scribit lib. 10. epig. 103.

Municipes Augusta mihi quos Bilbilis acri
Monte creat —— ——

Et extat in Tiberii Imperatoris æreo nummo AUGUSTA BILBILIS: Vespasianus autem, Plinio teste lib. 3. cap. 3. universæ Hispaniæ jus Latii dedit, civitatem postea Caracallus. Marci ergo & Valerii nomina

more

more civium Romanorum, qui prænomen, nomen; cognomen ferebant, sibi poeta legit, arbitratu reor suo. Marci forte & Martialis quod mense Martio esset editus. Illi enim Marci, ut veteres tradunt, vocabantur. Valerii nomen vel a Mœcenate suo aliquo Valerio, vel Valerio Flacco familiari poeta, vel forte ob memoriam Catulli quem est imitatus, qui & ipse Valerius audivit, sibi sumpsit: nec enim a majoribus acceptum arbitror, etsi non ignoro, nomina novis civibus assumpta ab iis, quorum beneficio civitatem impetrassent, sua vero pro cognominibus servata. Quod lib. 1. de bello Gallico Cæsar ostendit, cum ait: *Commodissimum visum est M. Valerium Procillum, Caji Valerii Caburri filium, cujus pater a Cajo Valerio Flacco civitate donatus erat, mittere*. Et Cicero ad Acilium scribens idem tradit: *Cum Demetrio Mega mihi vetustum hospitium est, ei Dolabella rogatu meo civitatem impetravit, qua in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius vocatur*. Idem ad eumdem Acilium scribens ait: *C. Avianium Philoxenum Cæsar meo beneficio in Novocomenses retulit. Nomen autem Avianii consecutus est, quod homine nullo plus usus est quam Flacco Avianio meo familiarissimo*. Item in Verrem: *Q. Lutatius Diodorus beneficio Q. Catuli a Sulla civis Romanus factus, eademque ratione de Dione, qui beneficio Q. Metelli civis factus, Q. Cæcilius Dio est appellatus*. Sub Imperatoribus quum Romana civitas integris provinciis daretur, hi qui civitatem Romanam consequebantur, vel Imperatoris prænomen & nomen, vel ejus, aut eorum, quorum præcipue subsidio civitatem impetrassent, nomina ferebant. Verum cum Antoninus Caracallus Imperator constitutionem edidisset, quæ lib. 1. Digestorum sub titulo *de statu hominum* refertur, qua omnes eos qui in urbe Romana (Alii *orbe Romano*) essent, cives esse voluit; tum pro cujuscumque arbitrio nomina sumpta; aut nobilissimarum familiarum quæ jam defecerant, aut nova excogitata, vetere vocandi consuetudine, quæ ad ea usque tempora parum certe violata perduraverat, paulatim postea labante. Quæ præcipua causa fuit (quod portento simile est) ut post Caracalli tempora, intra paucissimos annos horum nominum usus per mille annos conservatus, omnino dissipatus, & in nova vocabula transformatus. Nam nulla deinceps nominis, prænominis vel cognominis distinctio observata est; sed omnia in fœdissimam barbariem versa, antiquitatis cognitionem omni ex parte perdiderunt. Hæc Panuinius de antiquis nominibus Romanorum. Vide & Sigonium & Ursinum de nominibus & familiis Romanorum, Volaterranum Anthropol. Martial. (quamvis & hoc Romanum) a parentibus indigitatum sive a Kal. Martiis, quibus est editus, sive majorum arbitratu ob Martis cultum & memoriam censeo. Martiales porro nostro poetæ fere æquales plures lego apud scriptores. Est apud Lampridium Gargilius Martialis, paulo tamen nostro Martiale junior. Celebrat Tacitus Cornelium Martialem primipilarem. Laudat noster Martialis Julium Martialem familiarem suum. Vixit eodem fere ævo S. Martialis, Gallorum Mystagogus, Lemovicensis Pontifex, scriptis primum suis nobilitatus, dein etiam sanguine pro Christi nomine profuso purpuratus. Notus est & ille Martialis apud Herodianum lib. 4. Caracallæ percussor. De Kalendis Martiis poetæ natalitiis ita lib. epig. 24. Martialis ipse canit:

Natales

Natales mihi Martiæ Kalendæ
Lux formosior omnibus Kalendis.

Et lib. eodem epig. 92.

Martem mearum principem Kalendarum.

Coquus audit apud Lampridium in Alexandro Severo, *ut Martialis Coci*, inquit, *Epigramma significat, quod contra quamdam Gelliam scripsit hujusmodi:*

Quum leporem mittis.

Coquum item appellat Joannes Solisberiensis lib. 8. Polycrat. cap. 6. & cap. 13. & lib. 7. cap. 12. Auctor Sophologii, præter alios quosdam qui vitam Martialis conscripserunt. Quod nomen an gentilitium sit, an posthumum & hominum studio inditum, non decerno. Sunt qui censeant a conviviis quæ frequenter celebrat, Xeniis, Apophoretisque hoc illi nomen conditum, alii re ipsa coquum egisse principio existimant: Titius lib. 7. cap. 21. A majoribus adhæsisse illi potius existimem, seu parens coquus ab artificio audiit, seu a majoribus accepit. Ob tam pauca epigrammata, quibus convivia celebrat, nomenclaturam hanc indeptum esse non est vero simile. Est cum κατ' ἀντονομασίαν epigrammatarius, ut Homerus vel Virgilius poeta, Demosthenes vel Cicero orator, philosophus Aristoteles dicitur. Parentum nomina, nisi filius cantasset, oblivione sepulta jacerent, liber 5. immortalia reddidit epig. 35.

Hanc tibi Fronto pater, genitrix Flaccilla puellam.

Parentem tamen affirmant aliqui coquum dictum lectumque. Uxorem habuit Clodiam Marcellam ex gente Claudia plebeja, lib. 12. epig. 21.

Municipem rigidi quis te Marcella Salonis,
Et genitam nostris quis putet esse locis?

Et mox:

Te cito ridebit peregrinus gloria partus
Romanam ducat quam magis esse nurum.

Ita distichon legit Johannes Scaliger ad illud Catullianum:

Dulce rideat ad patrem.

Ex Martiale tamen discis, Clodiam hanc Marcellam, non Romanam, sed Hispanam & Bilbilitanam patria fuisse, ut merito dubitare possis, an ex gente Claudia Romana fuerit hæc Marcella. Versum ergo Martialis rectius scripserim, ut ante habuit:

Nec cito ridebit peregrini gloria partus.

In patria laudanda tam diligens & frequens est, ut illius amantissimum facile intelligas lib. 1. epig. 62.

Te, Liciane, gloriabitur nostra
Nec me tacebit Bilbilis.

Lib. eodem epist. 50.

Vir Celtiberis non tacende gentibus,
Nostraque laus Hispaniæ,
Videbis altam, Liciane, Bilbilin
Aquis & armis nobilem.

Lib. 10. epig. 103.

Municipes Augusta mihi, quos Bilbilis alto
Monte creat, rapidis, quos Salo cingit aquis.
Ecquid læta juvat vestri vos gloria Vatis?
Nam decus & nomen, famaque vestra sumus.

Et mox in sequenti:

Illinc te rota tollet, & citatus
Altam Bilbilin, & tuum Salonem
Quinto forsitan essedo videbis,

Lib. 12. epig. 18.

Me multos repetita post Decembres
Accepit mea, rusticumque fecit
Auro Bilbilis & superba ferro.

Sed de patria Martialis & hac Bilbili plura lib. 1. epig. 50. Romam venit, cum annum ageret alterum & vicesimum, egit in urbe annos quinque supra triginta, discessit septimo & quinquagesimo. Quod ipse me docet poeta cum lib. 12. epig. 31. de hortis Marcellæ uxoris ita canit:

Munera sunt domino post septima lustra reverso.

Lib. vero 10. epig. 104. a patria se triginta quatuor annos abfuisse adhuc in urbe degens scripsit. Porro lib. 10. epig. 24. de suis Kalendis monet se quinquagesimum septimum annum attigisse:

Quinquagesima liba septimamque
Vestris addidimus hanc (vel huc) acerram.

Ex quibus concludo, poetam sub Galba, Othone, Vitellio, Vespasiano, Tito, Domitiano, Nerva, Trajano Romæ vixisse, cum, ut plane sentio, sub primum vel alterum Trajani annum, quod ab eo negligeretur, in patriam redierit, ibique post quadriennium, summum quinquennium exactum, ultimum vitæ diem clauserit, ita ut ἑξηκοντούτης fere obierit, aut biennium ultra vitam propagarit. Romæ Domitiano, immo & Tito carus gratusque fuit, magnisque honoribus & donis ab utroque ornatus. Jure nempe trium liberorum, quod solus Imperator conferebat, maximæque argumentum gratiæ erat. De quo Plinius minor, Tacitus, Lipsius, alii, & nos suo loco. Gloriatur de hoc munere poeta lib. 3. epig. 94.

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar uterque,
Natorumque dedit jura paterna trium.

Et lib 9. epig. 99.

Rumpitur invidia, tribuit quod Cæsar uterque
Jus mihi natorum, rumpitur invidia.

Et lib. 2. epig. 92.

Natorum mihi jus trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat. Valebis uxor,
Non debet domino perire munus.

Creatus est tribunus, quod lib. 3. epig. 94. jactat:

Est & in hoc aliquid vidit me Roma tribunum.

Ornatus est equestri dignitate. Ibidem,

Et

Et sedeo qua te suscitat Oceanus.

Hoc est, specto in theatris ludos in equestribus, quo solis equitibus cet aspirare. Prædicat eumdem lib. 5. epig. 13.

Sum, fateor, semperque fui, Callistrate, pauper,
Sed non obscurus, nec male notus eques.

Auctus est donis in urbe & ruri. domicilium sibi assignatum in urbe, *rus* suburbanum docet lib. 9 epig. 99.

Rumpitur invidia, quod rus mihi dulce sub urbe est,
Parvaque in urbe domus, rumpitur invidia.

Et lib. 10. epig. 58.

Dura suburbani dum jugera pascimus agri
Vicinosque tibi, sancte Quirine, lares.

Lib. item 8. epig. 61.

Sed quod sub urbe rus habemus æstivum,
Vehimurque mulis, non ut ante conductis.

Prædium Nomentanum pluribus versiculis nobilitat lib. 6. epig. 43. lib. 7. epig. 92. lib. 10. epig. 94. & 48. lib. 13. epig. 119.

Italiæ quoque partem eam obiit poeta, quam olim Æmiliam, seu togatam Galliam dixere, nunc Lombardia cis Padum nuncupatur, ibique nobilissimas urbes lustravit: Forum Cornelii, seu Immolam, unde tertium epigrammatum librum emisit, ut lib. 3. epig. 1. & 4. scribit:

Hoc tibi, quidquid id est, longinquis mittit ab oris
Gallia Romanæ, nomine dicta togæ.

Et: *Si quibus in terris, qua simus in urbe rogabit,*
Corneli referas, me licet esse foro.

Ravennam, item olim caput Piceni, ut docet vetus inscriptio; & in Venetorum ditione uti & Patavium & Altinum, Aquilejam Fori Julii primariam urbem: quæ civitates adeo poetæ arrisere, ut constituerit, extremam illis ætatem consecrare; sic enim lib. 4. epig. 25. testatur:

Vos eritis nostræ portus, requiesque salutis,
Si juris fuerint, otia nostra sui.

Amicis usus est, præter Cæsares, claris, & potentibus, & multis: Stertinio, quem Avitum vocat, Deciano, Liciniano, Stella, Nepote, Lupo, Plinio juniore, Cornelio Prisco, Julio Martiale, Regulo oratore, Quinctiliano, Quincto Ovidio, Juvenale, Valerio Flacco, Silio Parthenio tyrannoctono, aliisque compluribus, quos passim in suis libris æternis ornat elogiis. Librarium puerum habuit, Afrum Demetrium, quem moriturum, sero nimis, libertate donavit, de quo lib. 1. epig. 102.

Illa manus quondam studiorum fida meorum
Et felix domino, notaque Cæsaribus.

Gravi morbo semel dumtaxat, dum Romæ vixit, tentatus est, lib. 8. epig. 25.

Vidisti semel, Oppiane, tantum
Ægrum me male, sæpe te videbo.

Lib. 6. epig. 58. se jam prope conclamatum ait:

O quam pene tibi Stygias ego raptus ad undas
Elysiæ vidi nubila fusca plagæ.

 Domi-

Domitiano sublato, Parthenio Mœcenate amico aulico a militibus interfecto, cum apud Nervam parum, apud Trajanum nihil posset, rerum urbanarum tædio affectus, urgentibus jam tædio & fatis patriam repetivit, in eaque, confecto per triennium libro duodecimo, naturæ concessit: neque enim tam gratam & suavem vitam, quam in patria speravit, invenit, imo æmulorum municipum dente laceratus assidue, ex ægritudine credo animi morbum concepit, & periit. Nam paulo post, ejus mortem Plinius eleganti ad Priscum epistola deploravit, simulque velut funebria persolvit. Forma oris, & voce virili fuit, piloso & hirsuto corpore, ut illa gens plerumque solet. Hoc poeta ostendit, cum lib. 10. epig. 65. Carmenionem carpit, seque ipsum depingit:

Hispanis ego contumax capillis.
Et: *Hirsutis ego crinibus, genisque*
Os blæsum tibi, debilisque lingua,
Nobis filia fortius loquetur.

Scripserunt eamdem Martialis vitam Calderinus, Sipontinus, Georgius Alexandrinus, Petrus Crinitus, & alii hos secuti. Nos ex ipso Martiale Martialem voluimus depingere.

DE LIBRIS ET SCRIPTIS MARTIALIS.

CAPUT II.

QUOD nobilissimis scriptoribus usu venit, uti plurimos eorum labores, aut casus, aut bellum, aut vetustas ipsa detereret & obliteraret, hoc, nostro quoque Martiali aliqua ex parte accidit: neque enim omnia illius scripta poematave perannarunt, canit ipse de suis nescio quibus juvenilibus & apinis lib. 1. epig. 114.

Quæcumque lusi juvenis & puer quondam
Apinasque nostras, quas nec ipse jam novi, &c.

Perierunt & quædam de libro singulari seu Spectaculorum (quem quidem ipse, meo judicio, collegit: itaque, ut legitur, composuit, præter inscriptiones quasdam parum aut omnino epigrammati non convenientes) Nam lib. 1. quædam citat epigrammata de libro Amphitheatri, quæ non reperiuntur. Ad Stellam lib. 1. epig. 45. ita scribit:

Lascivos leporum cursus lususque leonum,
Quod major nobis, charta minorque gerit,
Et bis idem facimus: nimium si Stella videtur
Hoc tibi: bis leporem tu quoque pone mihi.

Majorem chartam librum primum interpretor, quod plura epigrammata contineat quam liber Spectaculorum, qui quidem ad Titi laudes, & Amphitheatrum, seu ludos in amphitheatro editos potissimum, ut doctissimus sentit Lipsius, est referendus. A poeta, post Titi mortem, recognitum arbitror, & inscriptiones epigrammatum ita positas, ut possent

possent pleræque ad Domitianum, qui sibi patris fratrisque opera omnia transcribebat, referri atque intelligi. De quo infra copiosius. Epigrammatum libros, præter singularem, composuit duodecim, quos non simul in manus hominum dedit; sed ut quemque absolverat, ita in literas misit, quod ex epistolis & multis epigrammatis lector cognoscet. Revocavit tamen editos, & quosdam emendavit, ut fatetur libr. 10. epig. 2.

Festinata prior decimi mihi cura libelli
Elapsum manibus nunc revocavit opus.
Nota leges quædam sed lima rasa recenti
Pars nova major erit: lector utrique fave.

Et hæc forte causa sit, cur exemplaria hodierna tantum inter se differant; Aldina, inquam, & Calderina seu vulgaria. Nos Juniana secuti sumus.

Librum 13. & 14. hoc est, Xenia & Apophoreta ante librum 10. & sequentes scripsit, vivo adhuc tyranno Domitiano, cui in Xeniis & Apophoretis blanditur. Nam illud profecto Domitianum spectat, cui lemma Anser est:

Hæc servavit avis Tarpeji templa Tonantis:
Miraris: nondum fecerat illa Deus.

Utique Domitianum vocat Deum, qui incensum Capitolium restituit, ut supra ostendimus. Nec de alio intelligo primum distichon lib. 14.

Synthesibus dum gaudet eques, dominusque Senatus,
Dumque decent nostrum pilea sumpta Jovem.

Jovem Domitianum more suo appellitat, ut supra:

Me meus in terris Juppiter ecce tenet.

Ceterum, quod generatim ad universa poetæ epigrammata attinet, non ita admiror omnia, ut vel paria, vel omnia præstantissima judicem. Sunt alia aliis meliora: quod ipse fatetur de suis, lib. 1. epig. 12. scribit:

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura
Quæ legis: hic aliter non fit, Avite, liber.

Et lib. 7. epig. 30.

Triginta toto mala sunt epigrammata libro:
Si totidem bona sunt, Lause, bonus liber est.

Quod vero monent nonnulli, ut mala a bonis secernantur, malequenatis infelix nota adscribatur, id curæ alteri non invidebo. Ego quæ forte an acutissima censeo, alius plumbea dicat; nec enim doctissimis etiam in hac censura convenit, quod Ciceronis & Plutarchi, qualium, Deus bone, virorum judicia ostendunt, quorum alter omnium sæculorum auctoritate comprobatus Cicero Timæi dictum de Dianæ absentia in ejus templi conflagratione, ut argutum & acutum celebrat ac miratur: Alter vero Plutarchus in Alexandri vita tam frigidum ait eundem Hegesiæ jocum, (in nomine quoque controversia est) ut ipsum etiam incendium restinguere potuerit. Victorius lib. 16. Var. cap. 15. commendat Adagiographus Palladæ Græci epigrammata, elevat eadem ac penitus deprimit H. Stephanus, ut verissimum sit illud Luciani:

> Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι διακριδόν ἐςι νόημα
> Ἀλλ' ὅ συ θαυμάζεις τῦθ' ἑτέροισι γέλως.
>
> *Editur humana eximium nil mente: Sed illud*
> *Quod tu miraris, ridiculum eſt aliis.*

Numquam fiet, ut omnes eadem mirentur ament que: quot capita, tot ſententiæ. Præclara tamen pleraque ſunt hujus poetæ epigrammata, in quibus nullum habet ſecundum. Accedit, mihi neceſſario multa prætereunda, quæ tibi forte maxime jucunda.

TESTIMONIA SCRIPTORUM DE MARTIALE.

C A P U T III.

OMNIUM nobiliſſimum teſtatiſſimumque eſt C. Plinii Cæcilii Secundi, poetæ æqualis & amici, cujus judicium merito tanti ſit ab omnibus, quanti Plinius hic ipſe ab omnibus fieri ſolet; cujus ad Cornelium Priſcum epiſtolam de Martiale apponam.

CAJUS PLINIUS Cornelio Priſco S.

Audio Valerium Martialem deceſſiſſe, & moleſte fero. Erat homo ingenioſus, acutus, acer, & qui plurimum in ſcribendo, & ſalis haberet & fellis, nec candoris minus. Proſecutus eram viatico ſecedentem, dederam hoc amicitiæ, dederam etiam verſiculis, quos de me compoſuit. Fuit mos antiquis, eos qui vel ſingulorum laudes, vel urbium ſcripſerant, aut honoribus, aut pecunia ornare. Noſtris vero temporibus, ut alia ſpecioſa & egregia, ita hoc inprimis exolevit. Nam poſtquam deſivimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui ſint verſiculi, quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipſorum volumen, niſi quoſdam tenerem. Tu, ſi placuerint hi, ceteros in libro requires. Alloquitur Muſam. Mandat, ut domum meam in exquiliis quærat, adeat reverenter.

> *Sed ne tempore non tuo diſertam*
> *Pulſes ebria januam, videto:*
> *Totos dat tetricæ dies Minervæ*
> *Dum centum ſtudet, auribus virorum*
> *Hoc, quod ſæcula poſterique poſſint*
> *Arpinis quoque comparare chartis*
> *Seras tutior ibis ad lucernas.*
> *Hæc hora eſt tua, dum furit Lyæus*
> *Dum regnat roſa, dum madent capilli,*
> *Tum me vel rigidi legant Catones.*

Meritone, qui hoc de me ſcripſit, & tunc dimiſi amiciſſime, & nunc amiciſſimum defunctum eſſe doleo? Dedit enim mihi, quantum maxime potuit: daturus amplius ſi potuiſſet. Tametſi quid homini poteſt dari

dari majus quam gloria, laus, & æternitas? Æterna, quæ scripsit, non erunt fortasse; ille tamen scripsit tamquam futura. Vale.

ÆLIUS VERUS CÆSAR.

Addam & Spartiani, aut potius Ælii Veri Cæsaris de poeta nostro elogium. *Idem* (Ælius Verus Cæsar) *Martialem epigrammatarium poetam, Virgilium suum dixisse fertur*. Virgilium intellige in suo genere, hoc est principem epigrammatis, ut ille epici poematis.

LAMPRIDIUS in *Alexandro Severo*.

Martialem ævo Alexandri Severi plurimum legi celebrarique solitum, ostendunt Lampridii verba: *Et quoniam*, inquit, *de lepusculis facta est mentio, quod ille* (Alexander) *leporem quotidie haberet, jocus poeticus emersit, idcirco quod multi septem diebus pulchros esse dicunt, qui leporem comederint, ut Martialis Coci epigramma significat, quod contra Gelliam scripsit hujusmodi:*

Cum leporem mittis, semper mihi, Gellia, mandas,
Septem formosus, Marce, diebus eris.
Si verum dicis, si verum, Gellia, mandas;
Edisti numquam, Gellia, tu leporem.

Sed hos versus Martialis in eam, quæ deformis esset, composuit, &c. Ista Lampridius de Martiale quem cocum nominat. Ex ævi illius credo more, quo & Gargilius Martialis scribebat & florebat, ut discriminis forte caussa poetam nostrum cocum dixerit, aut quod reapse coquus fuerit.

SIDONIUS *carm.* 23.

Inter claros scriptores sæpius numeratur Martialis a claro Sidonio, qui ita canit:

Quid celsos Senecas loquar vel illum,
Quem dat Bilbilis alta Martialem
Terrarum indigenas Ibericarum?

Idem carmine 129.

Aut mordax sine fine Martialis.

Omitto Salisberiensis, Æneæ Silvii, Historicorum item Hispaniæ Joannis Vasæi, Francisci Taraphæ, Marianæ, & aliorum encomia Martiali impertita. Nec interpretes Martialis commemoro Calderinum, Sipontinum, Merulam, Micyllum, & alios, qui Martialem certatim prædicant. Sunt nonnulli qui minus recte sentiunt de nostro poeta. Sed horum sententiæ lumina nostri ævi & a nostro proximi Jovianos, Pontanos, Scaligeros, Turnebos, Lipsios oppono.

TESTIMONIA SCRIPTORUM

JOVIANUS PONTANUS *lib.* 3. *de Sermone cap.* 18.

Valerius Martialis artificiosissimus epigrammatum scriptor ita in iis quidem jocatus est, ut frequentius carpat quam delectet: tametsi e demorsione ipsa delectatio quoque paritur. Ad hac dictis ejus partim occultissima quadam insunt spicula, partim verba qua non solum a facto sint aliena, verum aut obscœna ipsa admodum scurriliaque, aut maxime ampullosa & acida, quod quidem Hispanicum est. Nam etsi Hispani cum primis sunt facetiarum studiosi, tamen si populares respexeris ac plebejos gentis ejus homines, invenies eorum jocos non tam propendere in lusum ac delicias, quam in submorsiones, magisque spectare in invectivas & subsannationes, quam in risum, voluptatemque e jucunditate conceptam, qua in facetis viris tenerrima quidem est. Sunt tamen dicta ejus in universum arguta, subtiliterque conquisita, abstrusa sententia, eademque rara, salsa, aculeata: inventio vero maxime acuta, verba autem pracipue accommodata, quaque non prima tantum facie, atque in ipso explicatu lectorem alliciant, atque auditorem: verum qua in ejus animo relinquant tacitam quamdam quasi subtitillationem. Nihilo tamen minus in iis non pauca quidem animadvertas, qua decorum illud retineant, quod virtutis hujus, de qua pracipimus, maxime est proprium. Quale illud, quod & jucundum simul & salsum est, risumque venuste pariter atque honeste movet, ac vel in ore etiam matrona non dedecet.

Unguentum fateor bonum dedisti. Et quæ sequuntur.

Hæc Jovianus vere sincereque probat, nec falso, quæ de eodem subjicit, petulantiore tamen, & nobis hic tacendo. Concludit demum laudem hisce verbis: *Ejusmodi sunt igitur Martialis dicta, ut pleraque multum habeant salis: nec minus fellis, atque ampullosi proque loco & jocentur, & delectent;* Cetera ad illam partem epigrammatum pertinent, quam nos præscripsimus.

Angelus Politianus Præfat. in Quintil. *Ut ab ingeniosissimo Latinorum epigrammatum poeta, & vaga juventutis moderator, & Romana gloria toga vere meruerit appellari.*

JULIUS SCALIGER *lib.* 6. *poet.*

Ne Martialem quidem transferre libet ad meliora. De illius libris alibi satis a nobis dictum est. Multa sunt ejus epigrammata divina, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est. Versus vero candidi, numerosi, pleni, denique optimi. Alia fœda ne legerim quidem (merito igitur purgantur) *tantum abest ut ad censuram vocem.*

Idem lib. 3. *cap.* 126.

Epigrammatis virtutes peculiares brevitas & argutia, hanc Catullus non semper est assecutus, Martialis nusquam omisit.

TURNEBUS *lib.* 13. *cap.* 19.

Cum a Martiale lepidissimo poeta (nec enim illis assentior, qui scurram ineptum

ineptum eum appellant, neque satis elegante Musa libros epigrammatum scripsisse autumant; &c.) canitur lib. 3. epist. 93

Admittat inter bustuarias mœchas, &c.

Idem cap. 4. l.b. 8.

Quid vetat attingere festivissimi poeta Martialis lusus, atque in his operam ludere? Non semper supercilia adducenda sunt, &c.

Idem lib. 29. cap. 9.

Versus Martialis sunt lepidi, sed paucis intellecti, cum tamen verbis minime obscuris contexti sint.

JUSTUS LIPSIUS lib. 1. epistolic. quæst. cap. 5.

Quid censes tu? Non melius de Martiale Scaliger judicavit, qui versus ejus candidos, numerosos, plenos, epigrammata multa divina dicit: quam ille qui scurram de trivio appellat. Nollem excidisset viro magno hoc judicium judicii dissimile. Nihil ad Catullum Martialis, scio: Sed & hoc scio epigrammata illa, nec in trivio nata, nec in triclinio. Multa fœda, obscœna in Martiale; & mehercule in uno Catulli libello non pudiciora, sed pauciora. Ignorat sæculum illud qui hoc accusat. Sunt & joci aliquot leves, vulgati pueriles; sed meliorum major est numerus. Faceret e re literaria, si quis more veterum criticorum dilectum ejus epigrammatum haberet, & bonis adfigeret laudis notam, aliis culpa, &c. Hæc Lipsius.

Taceo eorum qui hodie scribunt egregia de Martiale judicia, nullus certe vel Catulli, Tibulli, Propertii, Virgilii, Ovidii, Statii, Ausonii interpres non sexcenties utitur testimonio Martialis, nullus antiquitatis admirator & scriptor tacet Martialem, cujus testimonio omnes pro oraculis utuntur, qui de rebus Romanis libros meditantur. Itaque, ut hoc caput concludam, satis meo animo vel tacitus laudatur is qui plurimum citatur, legitur, & teritur, ut vere de seipso Martialis:

Illa tamen laudant omnes, mirantur, adorant:
Confiteor: laudant illa, sed ista legunt.

Sint alia poemata epigrammatis graviora, non sunt vel jucundiora, vel utiliora, non minus emendat mores noster, quam vel Lucillus, qui *versu secuit urbem, vel Horatius*, Persius, Juvenalis. Quin & hoc laudis habet noster, quod bonos aperte laudat, improbos alieno nomine tecte corrigit, ut de se fatetur ipse lib. 10. epig. 33.

Hunc servare modum nostri novere libelli,
Parcere personis, dicere de vitiis.

Vere etiam hoc poeta de epigrammatis, & fabulosis aliis poematis.

Nescis, crede mihi, quid sint epigrammata, Flacce,
Qui tantum lusus illa, jocosque putas.
Ille magis ludit, qui scribit prandia sævi
Tereos, aut cœnam, crude Thyesta, tuam.

DE

CAPUT IV.

ALII quam multi scriptores de epigrammate varie admodum præceperunt. Parmenio lib. 1. Anthol. cap. 44. εἰς λογομαχίαν. Cyrillus ibidem. Gyraldus Dial. 10. histor. poet. Robertellus libro singulari ad Aristotelis poeticen. Julius Scaliger lib. 3. poet. Minturnus lib. 5. de poeta. Thomas Correa libro singulari, & duo nuper e Societate, Antonius Possevinus, & Jacobus Pontanus. Mihi sicut animus non est, omnia quæ ad epigrammatis laudes, antiquitatem, artem, & varietatem pertinent exequi, ita prorsus tacere, nec vim, originem, naturamque ejus attingere, cum epigrammatarium poetam enarrandum, susceperim, non est omnino visum opportunum. Quare tribus, ut ajunt, verbis rem expediam; & unde natum epigramma, quid illud, & quas virtutes desideret, exponam.

Epigramma syllabatim expressum latine inscriptionem sonat. ἐπιγράφω enim inscribo, superscribo, seu titulum alicui rei addo, valet. Unde ἐπιγράφειν τὸ βιβλίον, ἐπιστολὴν, ἀνδριάντα, τάφον, &c. Inscribere librum, literas, statuam, tumulum

Observavit Budæus a Plutarcho τὸ ἐπιγράφειν, usurpari pro eo quod est, epigramma scribere.

Prima sane notione epigramma nihil aliud est quam ἐπιγραφὴ, quæ primitus nuda & simplex fuit, & sæpe uno dumtaxat verbo fiebat; qualis est apud Pausaniam Ἐνυάλιος Mars, seu Mavortius. ἐπίγραμμα, inquit, ἐπ' αὐτῷ Ἐνυάλιος, hoc est, ἐπιγραφὴν ἔχει, Ἐνυάλιος. Talis est inscriptio Verrinæ statuæ apud Ciceronem, ΣΩΤΗΡ. Pluribus verbis liberis tamen epigramma de Cyro affert Strabo. Infinita etiam extant hodie soluta oratione pluribus verbis facta. Cyri hoc est lib. 15. Ὦ ἄνθρωπε, ἐγὼ Κῦρός εἰμι ὁ τὴν ἀρχὴν τοῖς Πέρσαις κατακτησάμενος, καὶ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς μὴ οὖν φθονήσῃς τοῦ μνήματος. Plura ibid. Primo igitur & vero significatu, ea dicta sunt epigrammata, quæ pro elogiis inscribebantur monumentis, statuis, tropæis, imaginibus. Est enim epigramma statuæ, vel imaginis inscriptio. Deinde translatum est epigramma ad libros, factumque est contra, ut epigramma fieret inscriptio inscriptionis; hoc est; statua, inscriptio epigrammatis, id quod exemplo intelliges. Primum cogita, positam Herculi aut Romulo statuam cum hac inscriptione, Herculi orbis liberatori, vel Romulo urbis conditori. Accessit deinde poeta, scripsit epigramma in statuas hasce Herculis & Romuli, eaque libro suo epigrammatum seu carminum inseruit cum hac inscriptione: De statua Herculis, de colosso Jovis, de specie Romuli, &c. Hic, ut vides, statua Herculis, Jovis, Romuli, est inscriptio epigrammatis, cum tamen ipsum epigramma natura sua significet inscriptionem. Ita fit ut in libris epigrammatis sit inscriptio inscriptionis, seu quasi epigramma epigrammatis.

Est autem epigramma, uti nunc accipitur, poema breve, cum simplici cujuspiam rei, vel personæ, vel facti indicatione, aut ex propositis aliquid deducens.

Simplex est illud apud Gellium Pacuvii lib. 1. cap. 24.

Ado-

Adolescens tametsi properas, hoc te saxum rogat
Ut se aspicias: deinde quod scriptum est, legas.
Hic sunt poetæ Pacuvii Marci sita
Ossa; hoc volebam, nescius ne esses. Vale.

& illud Simonidis lib. 3. Anthol. cap. 2. quo nomen Casmyli, patria; pater, & victoria exprimitur.

a. Εἶπόν τίς, τίνος ἐσσί, τίνος πατρίδος, τίνι νικᾷς;
β. Κάσμυλος Εὐαγόρου, Πύθια, πύξ, Ῥόδιος.

Dic quis es, & cujus, quæ patria, palmaque, pugna:
Casmylus Evagoræ, Pythia, Lucta, Rhodus.

Illud etiam Virgilii,

Æneas hæc de Danais victoribus arma.

& illud de eodem nescio an ejusdem;

Mantua me genuit, &c.

Compositum est, cum ex propositis aliud deducitur, idque vel majus, vel minus, vel par, vel diversum, contrariumve. Majus deducitur ab Antipatro 1. Anthol. cap 54. in Dianæ Ephesinæ templum quod Babyloni, Jovi Alphejo, hortis pensilibus, Colosso Rhodio, Mausoli tumulo anteponit. Noster item poeta Antipatrum imitatus, 1. epig. Amphitheatrum Titi septem orbis miraculis anteulit. Sed hujus exempla passim apud Græcos & Latinos occurrunt. Minus, ut Martialis ad Paulum de Phiala & Galla epig. 75. lib. 10. & lib. A. epig. 6. ubi docet, feminas posse, quod olim vix Hercules. Et de sue quæ ex vulnere peperit. Est a minori, quo probat majus. Si nata est fera ex funere matris, cur non potuerit Deus? Minus, concludit lib. 9. epig. 4. ubi ostendit Jovem esse pauperiorem Cæsare, majoraque Cæsaris merita, quam ut illa æquare possit Jupiter. Minus deducit lib. 9. epig. 49. ad Gallicum, & eodem lib. 9. epig. 60. Obvia passim hujus exempla leges. Paria sunt illa lib. 2. cap. 18. ad Maximum, quem se maiorem, sibi tamen esse parem probat ex paribus. *Capto tuam pudet heu, &c.* Contra libro eodem epig. 43. Ad Candidum se parem amicis jactantem, ostendit disparem. A paribus est illud lib. 8. epig. 35.

Cum sitis similes paresque vita
Uxor pessima, pessimus maritus,
Miror non bene convenire vobis.

Sed his epigrammatis non tam par concludit, quam ex paribus diversum. Par omnino colligit ex propositis lib. 1. epig. 61. ad Licinianum:

Nec me tacebit Bilbilis;

quia sum æque celebratus meis scriptis atque Catullus, Livius, Maro, Stella, Flaccus, Ovidius, Lucanus ex suis. Par concludit lib. 8. epig. 56. ad Flaccum:

Ergo ero Virgilius, si munera Mæcenatis
Des mihi? Virgilius non ero, Marsus ero.

Sæpe diversum colligitur:

Pars maxillarum tonsa est tibi, pars tibi rasa est.
Pars vulsa est, unum quis putet esse caput?

Plurima sunt quæ contrarium inferunt. Martialis;

Dissi-

Difficilis, facilis, jucundus, acerbus es idem,
Nec possum tecum vivere, nec sine te.

Et:

Insequeris, fugio; fugis, insequor: hac mihi mens est;
Velle tuum nolo, Dindyme, nolle volo.

Catullus:

Odi & amo, quare id faciam fortasse requiris;
Nescio, sed fieri sentio, & excrucior.

Sæpe ambigue, & vel argutissime epigramma concluditur, cujusmodi est illud Martialis lib. 1. epig. 97.

——— excidit mibi nomen.

& illud lib. 4. epig. 66.

——— fecisti rem, Line, difficilem:

& lib. eodem epig. 34.

Sordida cum tibi sit, verum tamen, Attale, dicit,
Quisquis te niveam dicit habere togam.

Multa sunt præterea quæ diversum ex uno, vel unum ex diversis colligunt, epig. 2. Amph. vel quæ ex paribus vel repugnantibus contrariis, &c. componuntur. Non pauca præterea, quæ non facile ad certum genus revocantur. Pleraque tamen laudem vel reprehensionem, suasionem, officium, documentumve continent. Multa proferrem ex Græcis & Latinis, si hoc mihi propositum foret, exempla.

Hypothesis, seu res subjectæ, sunt quidem illæ omnes, sed tamen amant epigrammata præ ceteris illustrissima facta: cujusmodi sunt Q. Mutii Scævolæ, Lucretiæ Herculis, Democlis Atheniensis, Alexandri Magni, Themistoclis, Leonidæ, &c. Vel ingentia flagitia, quæ maxime ad Satyram pertinent; qualia Neronis, Phalaridis, Dionysii, & hujusmodi monstrorum leguntur. Vel vitia corporis, vel animi, vel quæcumque in materiam ridiculi cadunt: vel quæ indignationem maximam, ingentesque animi motus & affectus habent, amoris, odii, invidiæ, iræ, molestiæ, spei, timoris: Quorum omnium multo illustriora habemus in nostra tam antiqua, quam nova Republica monumenta, quam profana & impia hominum sæcula unquam habuere. Quid non suppeditabunt humani generis conditores Adam & Eva, cum ex beato & florente statu gloriæ, in lamentabiles mortis, omniumque ærumnarum casus inciderunt? Quid Samson, David, Machabæi? Quid Juditha, Hester? Quid Magdalena nostra lacrymis amoris & doloris ubique madens? Quid heroes nostri, heroidesque Martyres, Laurentius, Ignatius, Georgius, Catharina, Hagne, Agatha, utraque Lucia, quibus mille partibus genticam superstitionem superamus. Aptissima vero & acutissima objiciuntur cogitata ex Christi θεανθρώπου persona, ubi plurima ex contrario possunt dici, quo pacto idem sit æternus & mortalis, sitiat fons, esuriat omnium rerum satietas, frigeat ignis, langueat vigor, ægrotet medicus, moriatur vita, &c.

Definio tandem materiam epigrammatis, fortissima & ignavissima facta, pulcherrima & turpissima, absurdissima & aptissima, stultissima & sapientissima, maxime ridicula & lamentabilia, minima & maxima, prima & extrema, artes, fraudes, eventus humanos, divina naturalia cadere in epigramma. Atque ut materia est incircumscripta, ita genus carminis liberum est, quamquam duo triave genera potissimum usurpentur.

Elegia-

Elegiacum, Phaleucium, Jambicum; non raro etiam heroicum, ut docet noster lib. 6. epig. 65.

Hexametris epigramma facis? scio dicere Tuccam:
Tucca solet fieri: denique Tucca licet.

Est epigramma per se opus, nec pars vel Elegiæ, vel Epopœiæ, vel Tragœdiæ, vel Comœdiæ, ut censuit Robertellus, quem & ratio, & viri docti merito rejiciunt.

Virtutes epigrammatis alii duas, alii tres pluresve adferunt, præcipuas complectemur. Brevitatem, argutiam, venustatem seu suavitatem. Brevitas ideo tribuitur epigrammati, quod olim epigramma nihil esset aliud præter ipsam inscriptionem, quæ sæpe tribus, alias duobus, nonnumquam etiam uno verbo absolvebatur. Nec definitum est hodie, quot versibus epigramma sit conficiendum. Minturnus ex Cyrilli sententia ait, distichum esse nimis longum in epigrammate; sed Cyrillus contra docet, distichum esse justum epigramma. Apponam epigramma Cyrilli:

Παῦ καλὸν ἐς' ἐπίγραμμα τὸ δίςιχον. ἢν δὲ παρέλθῃς
Τὰς τρεῖς, ῥαψῳδεῖς, κοὐκ ἐπίγραμμα λέγεις.

Omne epigramma placet, geminis quod versibus exit,
Quod plus est, librum, non epigramma voces.

& noster:

Disticha qui scribit, puto vult brevitate placere:
Quid prodest brevitas, dic mihi, si liber est.

Sunt qui duobus distichis non amplius epigramma scribebant, ut de Lampridio quodam tradit Sidonius epist. 9. lib. 8. Præterea, inquit, quod ad epigrammata spectat, non copia, sed acumine placent, quæ nec brevius disticho, nec longius tetrasticho finiebantur. In eadem sententia videtur fuisse Parmenio, cujus est hoc epigramma de epigrammate.

Φημὶ πολυςιχίην ἐπιγράμματος οὐ κατὰ Μούσας
Εἶναι. μὴ ζητεῖτ' ἐν ςαδίῳ δολιχόν
Πολλ' ἀνακυκλεῖται δολιχοῦ δρόμος. ἐν ςαδίῳ δὲ
Οξὺς ἐλαυνομένος, πνεύματός ἐςι τόνος.

A Musis procul est, multos epigrammate versus
Complecti, an quaras in stadio dolichon?
In dolicho cursus crebro torquetur: acuta
Pectoris in stadio concita vis rapitur.

Nonnulli ultra δεκάςιχον, hoc est, quina disticha non progrediendum docent. Ego ex Græcis & Latinis ἐπιγραμματοποιοῖς disco epigrammata scribi posse, & frequenter scripta solo monosticho, ut illud Græcorum lib. 4. cap. 8. in Centaurum: & lib. 1. Theonis, εἰς ἑβδομάδα, & 4. εἰς ἄγαλμα ἀχόδης ἠχῶς μονολόγου. Et multa præter hæc epigrammata Græcis passim obvia. Martialis lib. 8. epig. 19.

Pauper videri vult Cinna, & est pauper.

& lib. 7. epig. 97.

Omnia, Castor, emis; sic fiet ut omnia vendas.

Disticha vero, tristicha, tetrasticha, pentasticha, hexasticha, septasticha ἐννεάςιχα, decasticha ubique occurrunt, apud Catullum, Martialem, in Anthologia Græcorum. Quod jam negant decasticho licere versum addere; refutant principes epigrammatis, Catullus, Martialis, & plurimi Græco-

Græcorum. Catullus & Martialis trigesimum versum excedunt. Agathias Græcus Icosistichon, hoc est, viginti versuum epigramma scripsit lib. 7. Anthol. Longiora leges lib. 5. Concludo igitur disticha, tetrasticha, octosticha, decasticha, esse venustissima in genere Elegiaco. Epodos & Hexametros, & Scazontes, Anacreonticos, hendecasyllabos plures congestos, ubique leges, quamquam sæpe transgrediantur nonnulli limites epigrammatis. De brevitate & longitudine epig. sic noster lib. 2. epig. 77.

Cosconi, qui longa putas epigrammata nostra
Utilis ungendis axibus esse potes.
Hac tu credideris longum ratione colossum,
Et puerum Bruti dixeris esse brevem.
Disce quod ignoras. Marsi Doctique Pedonis
Sæpe duplex unum pagina tractat opus.
Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis:
Sed tu, Cosconi, disticha longa facis.

Argutia vel maxime propria est epigrammati, unde nervum, vim & acrimoniam, geniumque suum habet epigramma, ex qua comparatur epigramma; nunc pugioni, quo punctim feritur hostis; nunc scorpioni, qui cauda icit; modo piperi, quod acrimonia sua mordet linguam; nunc felli quod amarissimum: Quo in genere facile princeps est Martialis. Quod ipsemet de se non ignoravit, cum lib. 1. epig. 1. scripsit;

Toto notus in orbe Martialis
Argutis epigrammaton libellis.

& Sidonius:

Et mordax sine fine Martialis.

Arguta sunt pleraque Lucilii, Antipatri, Luciani, Nicarchi. Caruit fere hac laude Catullus, quam venustate compensavit. Sunt autem argutissima fere, quæ ludunt in ambiguo, vel concludunt παρὰ προσδοκίαν: Nam tota vis argutiæ plerumque est in extremo versu, aut disticho, velut in teli mucrone, quod omnia epigrammata ostendunt; aut si hac careant, epigrammatis nomen relinquant. Quod in soluta oratione Apophthegmata, hoc in carmine sunt epigrammata. Limis etiam & obliquis oculis epigrammata velut optice pictura intuenda. Aliud enim plerumque habent in recessu conditum, quam in fronte promittunt. Exemplum sit illud Martialis lib. 1. epig 97. Ultimo versu dicit,

——— *Excidit mihi nomen.*

Videtur significare, memoria excidisse, cum lingua exciderit, hoc est, pronunciarit. Venustas, quæ suavitatem continet, in epigrammate tunc cernitur, cum est rotundum, amœnisque & gratis verbis compositum, non distortum numeris, non hiulcum, sed quod orbem sententiæ feliciter absolvit, quodque dulcem sensum & comparationes gratas continet. Est venustissimus atque suavissimus in suis hendecasyllabis Catullus, quem assequi in hoc genere Martialis non potuit. Venustum illud Archiæ 1. Antholog.

Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες, &c.

& illud Cæsari adscriptum:

Thrax puer, &c.

& illud Pullicis, vel Pollucis rotundum,

Cum mea me genitrix, &c.

& Ovi-

& Ovidii de Lucretia;

Cum foderet castum ferro Lucretia pectus, &c.

Aliaque innumera; omnia fere Catulli phaleucia & jambica: Et illud Martialis in Catellam Publii,

Issa est passere, &c.

Non onerabo chartas exemplis, quae tu multa leges apud eos quos in prima pagina laudavi: mihi cursus ad alia.

NOI

NOI REFORMATORI
DELLO STUDIO DI PADOA.

HAvendo veduto per la fede di Revisione, & Approbatione del P.F. Tommaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato: *M. Valerii Martialis Epigrammatum lib 15. interpretatione, & notis illustravit Vinc Collesso* non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Prencipi, & buoni Costumi, concedemo Licenza à Sebastiano Coleti Stampatore, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 12. Giugno 1734.

(Andrea Soranzo Proc. Ref.
(Lorenzo Tiepolo Kav. Proc. Ref.
(Pietro Grimani Kav. Proc. Ref.

Agostino Gadaldini Segretario

1734. 11. Agosto.
Registrato nel Magistrato Eccel. Cont. la Best.

Angelo Legrenzi Segretario.

M. VAL.

M. VAL. MARTIALIS SPECTACULORUM LIBER.

In Amphitheatrum Cæsaris præferendum pulcherrimis orbis ædificiis,

EPIGRAMMA I.

BARBARA Pyramidum sileat miracula Memphis,
  Assiduus jactet nec Babylona labor:
Nec Triviæ templo molles laudentur honores,
  Dissimuletque deum cornibus ara frequens.
Aere nec vacuo pendentia Mausolea
  Laudibus immodicis Cares in astra ferant.
Omnis Cæsareo cedat labor amphitheatro:
  Unum pro cunctis fama loquatur opus.

INTERPRETATIO.

Barbara Memphis taceat admirandas pyramides, nec labor improbus ostentet Babylona: nec celebrentur delicata ornamenta Templi Dianæ, & ara referta cornibus sileat Deum: nec Cares commendatione nimia in cœlum tollant monumentum Mausoli suspensum in *aere vacuo: Omne opus det primas Amphitheatro Cæsaris, & fama prædicet unicum* illud *ædificium pro omnibus.*

NOTÆ.

Memphis.] Urbs Ægypti nobilissima, secundum plerosque hodie *le Caire*: Cum tamen ab altera parte Nili fuerit, e regione Cairi, cujus nihil extare præter nomen, Menchis, putat Postellus: vana est illa opinio. Strabo lib. 17. ait, *Pyramides, quæ apud Memphim sunt, in ulteriore regione apparere*, scilicet Babylonis castelli natura muniti a Babyloniis quibusdam conditi, ut ait idem Strabo. ἔστι δὲ γὰρ ἀπὸ τῦ Δέλτα τρίσχοινον εἰς αὐτήν: tribus schœnis a Delta dissita est Memphis nempe. Schœnum ex eodem Strabone libro citato triginta stadia complectitur; secundum Herodotum sexaginta: stadium verò mensura est pedum sexcentenum, ut tradit Budæus ex Herodoto lib. 2. de labyrintho loquente. Plinius lib. 2. cap. 23. ait: *Stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, pedes sexcentos viginti quinque.* Barbaram dicit Memphim, quod Romani, præter Græcos, omnes alios populos barbaros vocarent. Apud hanc urbem Ægyptii Reges potius ad ostentationem, quam ad usum Pyramides extruxere adhuc extantes, quæ inter septem orbis miracula annumeratæ: sunt verò quadratæ moles, quæ ab ima & latissima basi paulatim in apicem desinentes summam in altitudinem crescunt.

Assiduus labor.] *Alii* hunc laborem refe-

referunt ad scriptores, qui multis laudibus Babylonem extulerunt; estque idem, inquiunt, quod Horatius lib. 1. carm. ode 7. vocat unum opus.

Sunt quibus unum opus est intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare.

Sed Poeta comparat Amphitheatrum, cum alio ædificio, itaque *alii* melius meo judicio laborem illum assiduum referunt ad Babylonis muros, quorum ambitus quadringenta & octoginta stadia complectebatur teste Herodoto lib. 1. ita ut ingenti labore fuerint perfecti, & inter orbis miracula recensiti: assiduus ergo labor sumitur hic pro ingenti, & improbo. Babylon verò urbs fuit celeberrima ad Euphratem, cujus situm fusè explicat Herodotus lib. 1. de qua Ovidius lib. 4. Metamorph.

——— *Ubi dicitur altam*
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.

de pensilibus illius hortis tum ab historicis tum à Poetis narrantur multa. Alii legunt *Assyrius* labor, quod Babylon olim fuit Metropolis Assyriæ. Strabo lib. 16.

Nec Triviæ.] Diana dicta est Trivia; quod in triviis coleretur, unde a Græcis dicitur τριοδῖτις hoc est in trivio constituta. *Molles honores* intellige signa in Templo Dianæ, columnas, ipsum denique templum summo artificio elaboratum; *molles* autem delicatissimos & quasi vivos interpretare; sic Virg. lib. 6. Æneid.

Excudent alii spirantia mollius æra:
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus.

Ephesus Ioniæ regionis Asiaticæ urbs nobilis ab hoc Dianæ Templo: quare legunt alii *molles Iones*. Quæ lectio non displiceret si antiquis in codicibus reperiretur: hoc est, nec celebrentur molles Iones a Templo Dianæ Ephesiæ: sententia perspicua est, Ionas nempe effeminatos adeo non esse laudandos a Templo quod Dianæ ædificaverunt, nec Cares a Mausoleo, nec Babylonios a suis muris, nec Delios ab ara cornea, nec Ægyptios a suis Pyramidibus: cum omnia illa ædificia longè superet Amphitheatrum a Vespasiano extructum. Suetonius in Vespasiano cap. 9. a Tito dedicatum in Tito cap. 7. *in quo spectacula magnifica assiduè, & sumptuosa edidit Domitianus*, idem Suetonius in Domitiano cap. 4. unde dicitur hoc spectaculorum liber: extructi autem Amphitheatri laudem Domitiano tribuit noster Poeta.

Cornibus ara.] Βωμὸς κεράτινος, ara cornea inter septem orbis miracula recensita, quam in insula Delo hodie *Sdiles* ex cornibus caprarum a Diana sorore interfectarum extruxit Apollo, non tanquam divinum opus se jactet cum ab Amphitheatro mortali manu facto longè superetur. De cornea hac ara agit Callimachus in hymno Apollinis, & Plutarchus de animalium solertia, scribit hanc aram inter orbis miracula possitam. Alii minus bene videntur intelligere Templum Jovis Hammonis apud Nasamonas Libyæ populos in ora Syrtis. Strabo lib. 17. *alii dissimulet Delon.*

Mausolea.] id est Sepulchrum Mausoli regis Cariæ conditum ab Artemisia uxore, & enumeratum inter orbis miracula. *Pendentia* dixit, quia columnis erant suffulta; vide Epig. 14. lib. 2.

Inde petit centum pendentia tecta columnis.

Cares verò Asiam minorem habitarunt contra Rhodum caput regni Halicarnassus, ubi Mausoleum spectabatur: de quo Vitruvius lib. 2. cap. 8. & Plinius lib. 35. cap. 5.

Unum pro.] Alii *præ*. Lipsius de Amphitheatro cap. 7. *Intelligit*, inquit, *hoc Titianum: nec ad Domitianum illa, aut de Domitiano, ut allucinatur interpretum vulgus*. Judicet lector ex his quæ supra diximus.

Ad eumdem Cæsarem de ejus operibus. II.

HIC ubi sidereus propius videt astra colossus,
 Et crescunt media pegmata celsa via;
Invidiosa feri radiabant atria regis,
 Unaque jam tota stabat in urbe domus.

Hic

Hic, ubi conspicui venerabilis amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.
Hic, ubi miramur velocia munera thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.
Claudia diffusas ubi porticus explicat umbras,
Ultima pars aulæ deficientis erat.
Reddita Roma sibi est, & sunt, te præside, Cæsar,
Deliciæ populi, quæ fuerant domini.

INTERPRETATIO.

Odiosa aula crudelis regis Neronis *hic splendebat, & jam unicum domicilium erat in tota civitate, ubi radiatus colossus aspicit astra propius, & pegmata alta surgunt media via. Hic erant stagna* Neronis *ubi extruitur moles veneranda spectandi Amphitheatri. Hic campus superbus eripuerat domos ab ærumnosis* civibus, *ubi nobis admirationi sunt balnea celeriter extructa. Extrema pars erat atrii desinentis, ubi Claudia porticus dilatat umbras. Roma sibi restituta est, & te Imperatore, Cæsar, sunt populi, quæ fuerant voluptates domini* Neronis.

NOTÆ.

Hic ubi sidereus.] Plinius lib. 34. cap. 7. *Audaciæ innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas videmus statuarum, quas colossos vocant; turribus pares.* Sidereus verò dicitur colossus quia a Vespasiano Soli dicatus est, vide Plinium loco citato, & Suetonium in Vespasiano cap. 18. *Colossi refectorem insigni congiario, magnaque mercede donavit.* Ille enim colossus secundum Suetonium in Nerone cap. 31. *centum viginti pedum stabat ipsius Neronis effigie*: in eodem hoc capite recensentur ædificia quorum mentionem hic facit Martialis, qui pergit Domitiano tribuere quæ a Vespasiano & Tito ædificata fuerant; alii tamen putant hæc ad Titum referri. *Hic colossus erectus sub Nerone, refectus a Vespasiano, ac dempto capite Neronis, & Solis adjecto cum septem radiis Soli dicatus fuit, &c. Hieronymus in cap. 3. Habacuc.* Vide Epig. 60. lib. 12.

Pegmata.] Fuerunt machinæ quas sic describit Scaliger in lib. 5. Manilii. *Erat autem pegma contabulatio, quæ sponte surgebat sensim, & dissolvebatur.* De his machinis Plinius lib. 33. cap. 33. Seneca Epist. 88. *His*, inquit, *annumeres machinatores, qui pegmata ex se surgentia excogitant, & tabulata tacitè in sublime crescentia, & alias ex inopinato varietates: aut dehiscentibus quæ cohærebant; quæ distabant sua sponte cohærentibus, aut in iis quæ eminebant, paulatim in se residentibus.*

Invidiosa feri.] Tacitus lib. 15. ann. *Ceterum Nero usus est patriæ ruinis, extruxit domum in qua haud perinde gemmæ, & aurum miraculo essent, solita quidem & luxu vulgata, quam arva & stagna, & in modum solitudinum, hinc sylvæ, inde aperta spatia, & prospectus. Superbus ager* dicitur, vel quia amplissimus, vel quia Neroni peculiaris, nec populo communis.

Velocia munera.] Thermæ enim velociter à Tito fuerant extructæ in gratiam populi. Suetonius in Tito cap. 7. *Amphitheatro dedicato, Thermisque juxta celeriter extructis.*

Claudia.] Quam eamdem cum Liviæ porticu, de qua Plinius lib. 14. cap. 1. affirmant aliqui; alii verò diversam fuisse statuunt.

Quæ fuerant domini.] Odiosè Neronem vocat dominum, qui nempe civibus Romanis veluti servis imperaret.

Ad Eumdem,
ad cujus spectacula ex omnibus orbis regionibus Gentes advenisse dicit. III.

QUÆ tam seposita est, quæ gens tam barbara Cæsar,
Ea qua spectator non sit in urbe tua?
Venit ab Orpheo cultor Rhodopeius Hæmo,
Venit & epoto Sarmata pastus equo,
Et qui prima bibit deprensi flumina Nili,
Et quem supremæ Tethyos unda ferit.
Festinavit Arabs, festinavere Sabæi,
Et Cilices nimbis hic maduere suis.
Crinibus in nodum tortis venere Sicambri,
Atque aliter tortis crinibus Æthiopes.
Vox diversa sonat: populorum est vox tamen una,
Cum verus patriæ diceris esse pater.

INTERPRETATIO.

Q*Uæ natio, o Cæsar, tam remota & tam barbara ex qua aliquis spectator non videatur in tua civitate? Incola Thracius advenit ab Orpheo Hæmo. Sarmata quoque nutritus* sanguine *equi hausto, atque ille qui potat aquam primum Nili cogniti, & ille qui percutitur unda extremi maris. Arabes properaverunt. Sabæi accurrerunt, & Cilices respersi fuerunt suis imbribus. Sicambri accessere capillis coactis in nodum, atque Æthiopes coma alio modo religata. Loquela varia* quidem *est, attamen unus est sermo earum nationum, cum verus patriæ parens appellaris.*

NOTÆ.

Venit ab Orpheo.] Rhodope & Hæmus montes sunt Thraciæ. Orpheus Hæmus dicitur, quia ad eum habitarunt parentes Orphei, vide Plinium lib. 4. cap. 1. & cap. 11. ubi agit de patria Orphei.

Sarmata pastus equo.] hoc est a Septemtrione Sarmatæ venerunt, a meridie incolæ Nili. Ab Occidente Hispani vel Britanni. Ab Oriente Arabes. Sarmatia duplex est, Europæa, & Asiatica. Europæam, *Russiam*, vocat Ortelius; Asiaticam verò *Tartariam*. *Sarmatarum quoque gentes hac maxime pulte aluntur, & cruda etiam farina, equino lacte, vel sanguine e cruris venis admixto.* Plinius, lib. 18. cap. 10. sub finem.

Et qui prima.] Et venerunt illi Æthiopes, qui regionem incolunt, ubi emergit primùm ac deprehenditur Nilus. De quo suse Plinius lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deserta.* Et paulò infra. *Originem (ut Iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris Mauritaniæ non procul Oceano habet, lacu protinus stagnante, quem vocant Nilidem.* Dio in Severo affirmat originem Nili fuisse inventam. *Nilus a monte Atlante certò fluit, qui mons est in Macennitide, non longè ab Oceano, qua parte spectat ad occasum solis.* Prisci tamen quam plurimi negant Nili fontes fuisse deprehensos, maximè Seneca lib. 6. quæst. Natural. cap. 8. Papinius Sylvarum lib. 3. Horatius lib. 4. carm. ode 14. & multi alii: videat lector. Fontes Nili repertos fuisse constat, ex iis quę referunt patres Societatis Jesu Alphonsus Mendez, Almeyda, maximè Hieronymus Lobus, nempe in regno *Goyam* ad duodecimum gradum latitudinis Borealis, & quinquagesimum quintum longi-

longitudinis gradum in regione *Sacabala*, quam incolunt Agavi. Illic lacus est jactum lapidis latus, in quo sunt duo fontes a se invicem triginta passibus distantes, qui nostrorum puteorum figuram referunt; ex his emanat fluvius Nilus, qui per alterum deinde lacum transit se que in terram abdit: Ad milliare verò inferius emergit rursum ea aquarum copia auctus, ut fluvii nomen consequi possit. Orientem versus fluit. A sua origine quadraginta milliaria emensus lacum Dambeam vulgò Bardambeam ingreditur, &c. quæ fusè describuntur in synopsi historiæ Æthiopicæ. Vide librum inscriptum, *Recueil de divers voyages faits en Afrique*, *&c.*

Supremæ.] Tethys Oceani uxor pro mari ipso sumitur. Hic intellige Britannos, vel Hispanos qui sunt ultimi ad solem occidentem, ubi mare inquietum & undosum toto anno, unde dicit, *ferit.*] Thetis verò Pelei conjux fuit & mater Achillis.

Sabæi.] Populi felicis Arabiæ.

Cilices.] Ciliciæ Asiæ minoris regio hodie vocatur *Turcomania* & *Finichia*, ubi est crocus præstantissimus cui primam nobilitatem tribuit Plinius lib. 21. cap. 6. *Hic maduere.* Nam croco trito, & mixto vino dulci irrigabantur, odoratis quoque imbribus, perfundebantur spectatores.

Sicambri.] Teste Strabone Galliæ sunt populi, ubi hodie Gueldriæ Ducatus. Ut Martiano placet; nempe inter Mosam & Rhenum. Secundum alios fuerunt ab altera parte Rheni ubi hodie Zutphaniæ Comitatus. In nodum torquere crines solebant illi populi; Epigram. 39. lib. 5. *Rhenique nodos.* Tacitus de moribus Germanorum hunc ritum speciatim tribuit Suevis. *Insigne gentis obliquare crinem, nodoque substringere.* Juvenalis Sat. 13. versu 160.

Cærula quis stupuit Germani lumina? flavam
Cæsariem? & madido torquentem cornua cirro?

Atque aliter tortis.] Æthiopum comæ natura & ardore Solis crispæ sunt, Germanorum verò arte.

Ad Cæsarem quod expulerit delatores. IV.

TURBA gravis paci, placidæque inimica quieti,
Quæ semper miseras sollicitabat opes,
Traducta est titulis, nec cepit arena nocentes,
Et delator habet, quod dabat, exilium.
Exulat Ausonia profugus delator ab urbe:
Impensis vitam principis annumeres.

INTERPRETATIO.

MUltitudo infensa paci, atque adversaria quietæ tranquillitati, quæ assiduè vexabat divitias miserorum Civium, ducta est *cum inscriptionibus, nec arena continuit reos & accusator mulctatur exilio, quo mulctabat* alios. *Accusator fugitivus amandatur ab urbe Roma, vitam addas sumptibus Imperatoris.*

NOTÆ.

Traducta est titulis.] Sic legit Lipsius in notis ad lib. 2. cap. 11. de Cruce. *Titulis enim vult*, Martialis scil. *traductos delatores, quomodo? nonne omnium unus est communis? non hic: quia additum, quos & quam illustres quisque detulisset. Exempli caussa. Hic est Titius, qui Camerinum detulit. Hic qui Lateranum, & talia. In libris legitur.* Traducta est Gætulis, *in aliis*. Tradita Gætulis, *& emendarunt*. Traducta est Gyaris *quod ego & ratio facile refellant*. In hoc libro, *de Cruce*, fusè agit Lipsius, de titulis quos damnatis apponere solebant antiqui.

Nec cepit] Tantus fortè erat delatorum numerus, ut in arena contineri non potuerint: vel intellige tantummodo ignominiæ caussa traductos fuisse per arenam, & deinde in exilium missos. Sensus est: delatores non fuerunt addicti arenæ: Suetonius in Tito cap. 8. mentem nostram

explicuit. *Inter adversa temporum, & delatores, mandatoresque erant ex licentia veteri. Hos assiduè in foro flagellis ac fustibus cæsos, ac novissimè traductos per Amphitheatri arenam, partim subjici in servos, ac venire imperavit: Partim in asperrima insularum avehi.* Alii legunt *in asperrimas insularum.*

Ausonia ab urbe.] Romam intellige: Italia dicta est Ausonia ab Ausonio Ulyssis & Calypsus filio.

Impensis.] hoc est muneribus exhibitis: Nimirum præter alia munera quæ in civium gratiam exhiberi jussit Domitianus, dedit vitam, quoniam ejecit delatores qui vitæ & bonis civium insidiabantur.

Blanditur Cæsari
de spectaculo Pasiphaes. V.

JUNCTAM Pasiphaen Dictæo, credite, tauro,
Vidimus; accepit fabula prisca fidem.
Nec se miretur, Cæsar, longæva vetustas:
Quidquid fama canit, donat arena tibi.

INTERPRETATIO.

Fidem adhibete Pasiphaen conjunctam fuisse tauro Cretensi: Spectavimus; Fabula antiqua facta est vera. Nec antiquitas remota, o Cæsar, sibi nimium placeat: Quidquid fama narrat, idipsum *tibi suppeditat arena.*

NOTÆ.

Junctam Pasiphaen.] Pasiphae filia Solis, & uxor Minois Regis Cretæ arsit amore tauri, hæc fabula satis nota.

Dictæo.] Cretensi a Dicta monte Cretæ.

Nec se miretur.] Propter sua miracula, aut potius propter fabulas, quæ in Amphitheatro Domitiani verè repræsentabantur. Simile spectaculum exhibuerat Nero. Suetonius in Nerone cap. 12. *Taurus Pasiphaen ligneo juvencæ simulacro abditam iniit, ut multi spectantium crediderunt.*

Blanditur Cæsari
de venatione mulierum. VI.

BELLIGER invictis quòd Mars tibi sævit in armis,
Non satis est, Cæsar, sævit & ipsa Venus.
Prostratum Nemees & vasta in valle leonem,
Nobile & Herculeum fama canebat opus.
Prisca fides taceat: nam post tua munera Cæsar,
Hæc jam feminea vidimus acta manu.

INTERPRETATIO.

Non sufficit, o Cæsar, quod Mars bellicosus tibi fuerit in armis insuperabilibus, Venus quoque ipsa furit. Fama narrabat egregium Herculis factum, leonem profligatum deserta in valle Nemees. Vetera monumenta sileant: etenim, o Cæsar, post tua spectacula, jam spectavimus hæc facta manu muliebri.

NOTÆ.

Mars tibi sævit.] hoc est in specie figuraque tua: ut in Augusti specie Mercurius pugnavit in terris. Horatius lib. 1. carminum ode 2. Sic Marcilius. Vel in tuam gratiam sævit. Videat lector.

Sævit & ipsa Venus.] hoc est non viri tantum tibi venatores, sed & feminæ tibi sunt venatrices. Suetonius in Domitiano cap. 4. *Nam venationes gladiatoresque, & noctibus ad lychnuchos:* Supple commisit; *Nec virorum modo pugnas, sed & feminarum.*

Nemees.] Sylva est in Peloponneso inter

inter Mycenas & Nemeam, ubi leo ab Hercule fuit interfectus, legunt alii. *Prostratum Nemees in vasta valle leonem.*

Hæc jam feminea.] In arenam enim descenderunt Romanæ feminæ. Juvenal. Sat. 1.

——— Mævia Tuscum
Figat aprum, & nuda teneat venabula mamma.

Pœna Laureoli. VII.

QUALITER in Scythica religatus rupe Prometheus,
Assiduam nimio pectore pavit avem,
Nuda Caledonio sic pectora præbuit urso,
Non falsa pendens in cruce Laureolus.
Vivebant laceri membris stillantibus artus,
Inque omni nusquam corpore corpus erat.
Denique supplicium dederat necis ille paternæ,
Vel domini jugulum foderat ense nocens.
Templa vel arcano demens spoliaverat auro,
Subdiderat sævas vel tibi Roma faces.
Vicerat antiquæ sceleratus crimina famæ,
In quo, quæ fuerat fabula, pœna fuit.

INTERPRETATIO.

QUemadmodum Prometheus Scythico Saxo affixus, visceribus renascentibus nutrivit volucrem adhærentem: ita Laureolus suspensus in patibulo non ficto objecit spoliatum corpus urso Britannico. Artus discerpti palpitabant, membris cruore *manantibus, & nulla facies corporis erat in toto corpore.* Tandem *ille persolverat pœnas mortis paternæ, aut reus gladio transadegerat collum heri sui. Aut infamus furatus erat in templis aurum secretum; vel tibi, o Roma, supposuerat tædas crudeles.* Hic *nefarius superavit scelera priscæ famæ, in quo supplicium fuit, quod fuerat fabula.*

NOTÆ.

In Scythica rupe.] In Caucaso quem Scythæ accolunt: & pars est Tauri montis, inter Pontum Euxinum & mare Caspium. Vide Epig. 46. lib. 9. infra. Nota est Promethei fabula, quem Caucaso affixit Jupiter, quod furtim e cœlo ignem subduxisset; ex cujus renascentibus quotidie visceribus aquila, vel ut aliis placet, vultur nutriebatur. Legendus Æschilus, in Prometheo vincto.

Caledonio urso.] Caledonia regio Britanniæ, ubi sylvæ densissimæ, unde sævi ursi Romam mittebantur. Caledonii Ptolemæo Scotiæ populi. *Rossia* eorum tractus videtur vocari. Bucananus vocat *Duncalden.* Vide Epig. 41. lib. 10. Alii *viscera.* Enimvero non solet Poeta repetere easdem voces.

In cruce Laureolus.] Maleficus quidam sub nomine & persona Laureoli, qui fuerat olim latronum dux, de cujus in crucem acti supplicio Romæ identidem mimus agebatur. Suetonius in Caligula cap. 57. *Et cum in Laureolo mimo in quo actor proripiens se ruina sanguinem vomuit, &c.* Juvenal. Sat. 8. versu 186.

Laureolum velox etiam bene Lentulus egit.
Judice me dignus vera cruce:

Versus sequentes ut adulterini à quibusdam rejiciuntur perperam: his enim additis crudelitatis nota, quæ Domitiano inuri potuisset, deletur.

Templa vel arcano.] hoc est vasa aurea ad usum sacrificiorum: vel fortè intelligit aurum in templis custodiæ caussa depositum.

Quæ fuerat fabula.] Sensus est. Alii quidem mimi Laureoli actores fictas tantum & mimicas pœnas dederunt, hic verò latro veras luit.

De Dædalo. VIII.

DÆDALE Lucano cum ſic lacereris ab urſo,
Quam cuperes pennas nunc habuiſſe tuas.

INTERPRETATIO.

O *Dædale quam optares nunc eſſe inſtructus tuis alis, cum ita dilanieris ab urſo Lucano.*

NOTÆ.

Dædale.] Nota eſt Dædali hiſtoria ex lib. 8. Metam. Ovidii. Hic verò damnatus coactus eſt Dædalum imitari, & per aerem volare, delapſus autem ab urſo dilaniatus eſt. Simile ſpectaculum legitur apud Suetonium in Nerone cap. 12. *Icarus primo ſtatim conatu juxta cubiculum ejus decidit, ipſumque cruore reſperſit.*

Lucano urſo.] Ex Lucania Italiæ provincia hodie *Baſilicata*, in regno Neapolitano, unde immanes urſi Romam mittebantur. Plinius lib. 3. cap. 5.

Quam cuperes.] Habere pennas quibus a Creta avolaſti. Alii *tunc*.

De Rhinocerote pugnante cum Tauro. IX.

PRÆSTITIT exhibitus tota tibi, Cæſar, arena,
Quæ non promiſit prælia, rhinoceros.
O quam terribiles exarſit pronus in iras!
Quantus erat cornu, cui pila taurus erat?

INTERPRETATIO.

R*Hinoceros datus in ſpectaculum per totam arenam tibi præbuit, o Cæſar, pugnam quam non eſt pollicitus. O quam horribili ira accenſus eſt incurvus! Quantum cornu habebat, qui extollebat taurum*, veluti *pilam*.

NOTÆ.

De Rhinocerote.] Marcilius ſic. Fuiſſet plenius lemma *de pugna tauri ac rhinocerotis*.

Quæ non promiſit.] Quia non potuit aliquandiu ab amphitheatralibus magiſtris irritari. De rhinocerote agit Plinius lib. 8. cap. 20. *Longitudo ei par*, cum Elephanto ſcil. *crura multo breviora, color bucceus. In ejus ſumma nare cornu eſt*. *Pronus*, hoc eſt cornu incurvato. *Promiſit*. Alii *promiſti*.

Cui pila.] Pilæ dicebantur veſtes in globum & ſpeciem pilæ collectæ, quæ objiciebantur cornibus taurorum, ut irritarentur. Vide Epig. 19. infra Epig. 43. lib. 2. Epig. 53. lib. 14.

De Leone qui gubernatorem offendit. X.

LÆSERAT ingrato leo perfidus ore magiſtrum,
Auſus tam notas contemerare manus:
Sed dignas tanto perſolvit crimine pœnas,
Et qui non tulerat verbera, tela tulit.
Quos decet eſſe hominum tali ſub principe mores,
Qui jubet ingenium mitius eſſe feris?

INTERPRETATIO.

L*Eo infidelis vulneraverat rectorem ſuum dente immemori, auſus violare manus adeo* ſibi *cognitas: ſed ſupplicium pertulit debitum tanto ſceleri, & paſſus eſt jacula, qui non erat paſſus virgas. Quam indolem habere debent homines ſub tali Imperatore, qui vult feris ineſſe leniorem naturam?*

NO-

NOTÆ.

Læserat ingrato.] Oblitus nempe beneficiorum quæ a suo rectore acceperat, sed fortè irritatus & crudeliter verberatus fuerat, alioquin animal est gratissimum, ut narrat Gellius cap. 14. lib. 5. De Androdo & leone. Vide Epig. 75. lib. 2.

Qui jubet ingenium.] hoc est qui vult feras habere mores humanos: sic a clementia commendat Domitianum.

De Urso
viscato. XI.

PRÆCEPS sanguinea dum se rotat ursus arena,
Implicitam visco perdidit ille fugam.
Splendida jam tecto cessent venabula ferro,
Nec volet excussa lancea torta manu.
Deprendat vacuo venator in aere prædam,
Si captare feras aucupis arte placet.

INTERPRETATIO.

Dum Ursus ruens se volvit in orbem per arenam cruentam, irretitus visco stitit fugam. Nitida venabula jam quiescant recondito ferro, nec hasta volet vibrata manu agitata. Venator deprendat prædam in vacuo aere, si lubet capere feras arte aucupis.

NOTÆ.

Perdidit ille fugam.] Pro fuga intellige vim fugiendi, & epithetum *implicitam*, per metalepsim fugæ tribuitur, quod urso fugienti conveniebat. Alii, *implicitus.*

Si captare feras.] Captare verbum est proprium aucupii, deprehendere autem venationis, quasi dicat jam venator aucupio feras veluti aves captet.

De Sue, quæ ex vulnere peperit. XII.

INTER Cæsareæ discrimina sæva Dianæ
Fixisset gravidam cum levis hasta suem;
Exsiluit partus miseræ de vulnere matris.
O Lucina ferox, hoc peperisse fuit?
Pluribus illa mori voluisset saucia telis,
Omnibus ut natis triste pateret iter.
Quis negat esse satum materno funere Bacchum?
Sic genitum numen credite: nata fera est.

INTERPRETATIO.

Cum levis hasta perfodisset suem prægnantem, inter pugnas crudeles Dianæ Cæsareæ, *partus erupit ex plaga ærumnosæ parentis. O sæva Lucina, hoc* ne *fuit genuisse? Illa optasset interire vulnerata multis telis, ut tristis aperiretur via omnibus natis. Quis inficiatur Bacchum esse natum ex materna plaga? credite ita Deum procreatum*: nam sic *genita est fera.*

NOTÆ.

Cæsareæ Dianæ.] Per metonymiam ponit Dianam pro venatione quam Domitianus exhibuit in amphitheatro: Dianæ enim sacra est venatio.

O Lucina.] Dea partuum præses, quæ & Juno dicitur & Diana. Terentius in Andria,

Juno Lucina fer opem.

Partu-

Parturientibus vero subvenire dicitur Diana, quod sine dolore Latona eam in utero gestasset & peperisset, ut canit Callimachus in hymno Dianæ. Sensus est hoc ne modo, o Diana parturientes adjuvas?

Omnibus ut.] Ex hoc versu patet non omnes editos in lucem catulos, sed quosdam cum matre periisse.

Quis negat.] Natus est Bacchus ex Semele fulminata, & nutritus intra femora Jovis. Vide Epig. 67. lib. 5. fabulosam hanc historiam sic lepidè irridet poeta.

De eadem. XIII.

ICTA gravi telo, confossaque vulnere, mater
Sus pariter vitam perdidit, atque dedit.
O quam certa fuit librato dextera ferro!
Hanc ego Lucinæ credo fuisse manum.
Experta est numen moriens utriusque Dianæ,
Quaque soluta parens, quaque peremta fera est.

INTERPRETATIO.

Sus genitrix amisit vitam simul & impertiit vulnerata lethali jaculo, & vulnere transfadacta. O quam directo dextra contorsit telum! ego arbitror hanc fuisse manum Lucinæ. Occumbens periclitata est numen utriusque Dianæ, & qua mater liberata est, & qua fera est occisa.

NOTÆ.

Numen utriusque Dianæ.] Venatricis, scil. & obstetricis.

De Sue prægnante. XIV.

SUS fera jam gravior, maturi pignora ventris
Emisit fœtum, vulnere facta parens.
Nec jacuit partus, sed matre cadente cucurrit.
O quantum est subitis casibus ingenium!

INTERPRETATIO.

Sus fera mox paritura facta mater vulnere edidit partum pignora uteri maturi. Nec fœtus procubuit, sed cucurrit moriente genitrice. O quanta est solertia eventibus repentinis.

NOTÆ.

Pignora.] hoc est partum edidit pignus, scil. ventris; appositio est, legunt alii *pignore*, alii *pondere*.

O quantum est subitis.] Quam multa fiunt casu, quæ nullo ingenio, nulla machina effici potuissent.

De Carpophoro venatore fortissimo. XV.

SUMMA tuæ Meleagre fuit quæ gloria famæ:
Quantula Carpophori portio, fusus aper!
Ille & præcipiti venabula condidit urso,
Primus in Arctoi qui fuit arce poli:
Stravit & ignota spectandum mole leonem,
Herculeas potuit qui decuisse manus;
Et volucrem longo porrexit vulnere pardum,
Præmia cum laudis ferret, adhuc poterat.

INTER-

INTERPRETATIO.

Jacens aper, o Meleagre, summum fuit decus tuæ famæ, quam verò exigua pars Carpophori! Ille quoque venabulo transfodit ursum irruentem, qui maximus fuit in arce poli Septemtrionalis: profligavit etiam leonem conspicuum proceritate inaudita, qui potuit honestare manus Herculis; & mortifero vulnere extendit pardum velocem, cum reportaret mercedem gloriæ suæ, *adhuc vigebat.*

NOTÆ.

Summa tuæ.] Meleager comitatus Atalanta aprum Calydonium interfecit, unde summam gloriam reportavit. Ovidius lib. 8. Metam. Pausanias Meleagri meminit in Messeniacis.

Quantula Carpophori.] Juvenis erat Domitiano carissimus, quod mirus esset excipiendis venabulo feris. Legunt alii, *est quota*, sic lib. 5. Epig. 66. *quota pars spectatur arenæ.*

Primus in Arctoi.] Arx sumitur hic pro sylvis in montibus Septemtrionis. Alii, *axe*.

Pardum.] Qui mas pantheræ vocatur a Plinio cap. 17. lib. 8. de cujus celeritate agit Oppianus lib. 3. Cyneget.

Adhuc poterat.] Adhuc habebat vires integras.

De Tauro qui Herculem sustulit in cælum. XVI.

RAPTUS abit media quod ad æthera taurus arena;
  Non fuit hoc artis, sed pietatis opus.
Vexerat Europen fraterna per æquora taurus,
  At nunc Alcidem taurus in astra tulit.
Cæsaris, atque Jovis confer nunc schema: juvenci
  Par onus ut tulerint; altius iste tulit.

INTERPRETATIO.

Non tam artificio quam pietati tribuendum est, quod taurus cælum petit abreptus de media arena: Taurus portaverat Europen per undas fratris Neptuni, sed taurus nunc rapuit Herculem in cælum. Compara nunc figuram Jovis & Cæsaris: fac juvenci portaverint pondus æquale, iste altius portavit.

NOTÆ.

Non fuit hoc artis.] Jupiter in taurum conversus per undas fratris Neptuni vexit Europen: Ovidius lib. 2. Metam. Nunc idem Jupiter sub figura tauri fingitur tollere in aerem Alcidem suum filium, Domitianum nempe qui se Herculem prædicabat. Epig. 104. lib. 9.

Hæc minor Alcides; major quæ gesserit audi.

Alii ut comparatio magis quadret, intelligunt ipsum Domitianum fuisse inclusum in hac machina quæ Herculem sustulit in cælum, id est in amphitheatri fastigium. Durum tamen hoc sentire; inquit Raderus: & sanè periculosum Imperatori. Judicet lector.

Confer nunc schema.] Compara taurum a Domitiano effictum cum Jove in taurum converso. Legunt alii *Confer nunc stemma, juventus*. Alii *Confer nunc, Roma, juvencos*.

Par onus ut.] Licet tulissent onus æquale (quamvis nec onus par fuerit, per undas enim Jupiter puellam, Domitiani verò machina Herculem per aerem rapuit.) attamen, inquit poeta, Domitiani taurus altius portavit suum onus, atque ita nobilior est. Videtur poeta ludere in voce, *altius*, hoc sensu, per altum mare vexit Jupiter suam puellam, at per aerem altiorem portavit Herculem taurus Domitiani.

De

De supplice Elephante. XVII.

QUOD pius, & supplex elephas te, Cæsar, adorat,
Hic modo qui tauro tam metuendus erat;
Non facit hoc jussus, nulloque docente magistro:
Crede mihi, numen sentit & ille tuum.

INTERPRETATIO.

O Cæsar, quod hic elephantus pius & summissus te veneratur, qui paulò ante adeo formidandus erat tauro, non facit hoc imperatus; nec ullo erudiente magistro, mihi fidem adhibe, habet ille quoque sensum tui numinis.

NOTÆ.

Adorat.] Plinius lib. 8. cap. 1. *Nam quod ad docilitatem attinet Regem adorant, genua submittunt, coronas porrigunt.* Vide cap. sequentia. 3. 4. 5.

Nulloque docente.] Legunt alii *ullove docente magistro*, accipe hoc non κοινῶς dictum a poeta, quod sine magistro faciat, verè enim bellua prudens intelligit per se etiam principis majestatem Raderus.

Numen sentit.] Sensum religionis habere elephantos docet Plinius lib. 8. cap. 1. *Religio quoque siderum, solisque ac Lunæ veneratio.* Nempe est Elephantis. Domitianus verò Deum se prædicabat cui ingeniosè blanditur poeta: cujus numen ab elephante ut a populo Romano adorari intelligit.

De Tigride, & Leone ab illa lacerato. XVIII.

LAMBERE securi dextram consueta magistri,
Tigris ab Hyrcano gloria rara jugo,
Sæva ferum rabido laceravit dente leonem:
Res nova, non ullis cognita temporibus.
Ausa est tale nihil, sylvis dum vixit in altis:
Postquam inter nos est, plus feritatis habet.

INTERPRETATIO.

Tigris summum decus montium Hyrcaniæ solebat lingere manum custodis tuti. Crudelis discerpsit dente furenti sævum leonem: res inaudita, nec ullis sæculis nota. Dum vixit in densis sylvis, non ea fuit audacia: ubi ad nos translata est, ferocior evasit.

NOTÆ.

Hyrcano jugo.] Hircania Asiæ regio de qua Strabo lib. 11. & Plinius lib. 6. cap. 6. In cujus montibus tigres sunt ferocissimæ. Virgilius lib. 4. Æneid.
—— *Hyrcanæque admorunt ubera tigres.*

Rara gloria.] Quod hæc tigris alias magnitudine superabat.

Plus feritatis.] hoc est animosior evasit, utpotè quæ fortitudinem a Romanis acceperit. Intelligunt alii hoc loco Romanos & ipsum Imperatorem carpi a nostro Poeta, apud quos feræ crudeliores fierent, cum mitiores esse debuissent. Sed hoc Martiali periculosissimum fuisset.

De Elephante qui taurum interfecit. XIX.

QUI modò per totam, flammis stimulatus, arenam
Sustulerat raptas taurus in astra pilas,

Occu-

Occubuit tandem cornuto ardore petitus,
Dum facilem tolli sic elephanta putat.

INTERPRETATIO.

TAurus qui paulò ante per omnem arenam igne incitatus jactaverat in cælum pilas abreptas, denique periit percussus ardore cornuto, dum credit ita facile posse jactari elephantum.

NOTÆ.

Cornuto ardore.] Ira cornuta, hoc est cornibus irati elephanti, seu dentibus quos cornua vocat, ut Epigr. 73. lib. 1. Pausanias lib. 5. *Ad hæc, dentes igne domari nequeunt: at boum & elephantorum cornua sic igne emolliuntur, ut vel ex tereti planam, vel aliam quamlibet accipiant figuram.* Ramiresius legit *cornuto ardore potitus*, id est, inquit, toto conatu cornuum ardentium nisus est taurus in altum tollere elephantum, & potitus est cornuto ardore, hoc est cornuum suorum vehementia ipsa victus est: hunc loquendi modum usurpavit Plautus in Captivis act. 1. scena 2.

Postquam natus tuus potitus est hostium.

subintelligitur *imperio*, & passivè sumitur, id est ab hostibus victus. Judicet lector.

Sic tolli.] Veluti pilas objectas, quæ fiebant aliquando ad instar humanæ effigiei, ex pannis purpureis fœno stramineve fartis, quo colore tauri maximè efferantur. Vide Epig. 9. supra. Rutgersius huic Epigrammati subjungit duos versus qui sunt in fine hujus libri:

Cedere majoris virtutis fama secunda est:

Illa gravis palma est, quam minor hostis habet.

Quo sensu videat lector.

Assentatur Cæsari
quem ab indulgentia commendat. XX.

DUM peteret pars hæc Myrinum, pars illa Triumphum,
Promisit pariter Cæsar utraque manu.
Non potuit melius litem finire jocosam.
O dulce invicti principis ingenium!

INTERPRETATIO.

DUm factio hæc Myrinum postularet, illa verò Triumphum, Cæsar pollicitus est simul ambabus manibus. Nequivit melius decidere contentionem facetam. O suavem solertiam Imperatoris invicti!

NOTÆ.

Dum peteret pars.] Duas intellige factiones amphitheatrales, quarum altera Myrinum, cujus meminit Epig. 29. lib. 12. altera Triumphum gladiatores eximios postulabat. Suetonius in Domitiano cap. 4. *Præterea Quæstoriis muneribus, quæ olim omissa revocaverat, ita semper interfuit, ut populo potestatem faceret, bina paria e suo ludo postulandi, quæ novissima aulico apparatu induceret.* Quæstores suis impensis munera edere cogebantur: at Domitianus e sua familia duos istos gladiatores libenter concessit, atque extensa utraque manu duabus factionibus diversa petentibus benignè satisfecit. Subtilius Scaliger explicat: nempe promisit Imperator gladiatores pugnaturos utraque manu, seu binis sicis, sine parma, &c.

Ad Cæsarem
de Orphei fabula in amphitheatro exhibita. XXI.

QUICQUID in Orpheo Rhodope spectasse theatro
 Dicitur, exhibuit, Cæsar, arena tibi.
Repserunt scopuli, mirandaque sylva cucurrit,
 Quale fuisse nemus creditur Hesperidum.
Affuit immixtum pecudum genus omne ferarum,
 Et supra vatem multa pependit avis.
Ipse sed ingrato jacuit laceratus ab urso,
 Hæc tamen ut res est facta, ita ficta alia est.

INTERPRETATIO.

O Cæsar, arena repræsentavit tibi quidquid Rhodope fertur vidisse in theatro Orphei. Saxa repserunt, & admirabilis sylva cucurrit, quale fuisse fertur nemus Hesperidum. Promiscuè interfuit omne genus ferarum pecudum, & plurimæ volucres suspensæ fuerunt super poetam. Sed ipse procubuit discerptus ab urso immemori: nihilominus ut hæc res est peracta, sic alia fuit excogitata.

NOTÆ.

Rhodope.] Mons Thraciæ de quo jam dictum Epig. supra.

Orpheum theatrum.] Nec arte nec manu factum, sed nativum: vallis nempe fuit, qualis describitur a Seneca in Troade act. 5.

——— *& clivo levi*
Erecta medium vallis includens locum
Crevit theatri more.

Lege Ovidium in fine lib. 10. & initio lib. 11. Metam. Ὀρφεὺς substant. Ὀρφεῖος adjectivè.

Repserunt scopuli.] Mediam nempe in arenam sylvæ & saxa trahebantur machinis quibusdam miro artificio fabricatis.

Nemus Hesperidum.] Quarum horti describuntur a Virgilio, Plinio, Solino in Mauritania Tingitana. Prope Lixum urbem, ita Ortelius. In illis hortis poma erant aurea, quorum mentionem facit Athenæus lib. 3. cap. 5.

Pecudum genus.] hoc est omne genus ferarum cantu mansuefactarum adfuit. *Pecus pecudis* significat omne animal quod gregatim pascitur. Justin. Inst. de lege Aquilia, veluti boves, equi, asini, &c. Aliquando tamen sumitur pro omni animali præter hominem. Virgilius 4. Georg. de apibus loquens,

——— *pecudum custodia solers.*

Lucretius de piscibus agens,

Squammigeræ pecudes.

Aliàs pro ove, quo sensu hic accipitur meo judicio, nempe omnes feræ veluti oves mansuetæ canentem Orpheum audiverunt. Legunt alii, *adfuit immixtum pecori genus omne ferarum.*

Ab urso ingrato.] Qui vatis musicam crudelitate compensavit. Hic Orpheus datus in spectaculum, ab urso in arenam misso dilaniatus fuit, qui Mænadum partes explevit, a quibus verus Orpheus discerptus fingitur. Ovidius 11. Metam. Ultimum versum non esse Martialis suboluit Gronovio.

De Rhinocerote
pugnante cum urso. XXII.

SOLLICITANT pavidi dum rhinocerota magistri,
 Seque diu magnæ colligit ira feræ:
Desperabantur promissi prælia Martis:
 Sed tamen is rediit cognitus ante furor.
Namque gravem gemino cornu sic extulit ursum,
 Jactat ut impositas taurus in astra pilas.

INTERP.

INTERPRETATIO.

Dum timidi rectores irritant rhinocerota, & sensim crescit ira ingentis belluæ; certamina Martis promissi desperabantur: sed tamen illa ferocitas antea nota reversa est: etenim gemino cornu ita erexit ponderosum ursum, sicut taurus in cœlum mittit pilas objectas.

NOTÆ.

Prælia Martis.] id est venatio arenæ in qua colebatur Mars.

Seque diu.] Difficilè enim irritabatur rhinoceros epig. 9. supra.

Gemino cornu.] Rhinoceros geminum cornu habet. Pausanias lib. 9. εἶδον δὲ καὶ ταύρους τούς τε Αἰθιοπικοὺς, οὓς ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι ὀνομάζουσι ῥινόκερως, ὅτι σφίσιν ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ἓν ἑκάστῳ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα, &c. Latinè: Vidi etiam Æthiopicos tauros, quos ex reipsa rhinocerotas nominant, quod illis e nare extrema cornu prominet, & paulò superius alterum non sanè magnum. Legunt alii *urum*, hoc est bovem sylvestrem cui imperitum vulgus bubali nomen imposuit, teste Plinio lib. 8. cap. 15.

Pilas.] De quibus dictum epig. 19. supra.

De Carpophoro venatore, quem a dexteritate & robore laudat. XXIII.

DORICA quam certo venabula dirigit ictu
  Fortis adhuc teneri dextera Carpophori!
Ille tulit geminos facili cervice juvencos:
  Illi cessit atrox bubalus atque bison:
Hunc leo cum fugeret præceps in tela cucurrit:
  I nunc, & lentas corripe turba moras.

INTERPRETATIO.

Quam certo ictu manus strenua Carpophori adhuc teneri regit tela Dorica! Ille interfecit duos tauros, quorum *cervix agilis* erat; *bubalus ferox, & bison ab ipso victus est: cum leo hunc vitaret, impetuosus irruit in venabula: i nunc, o multitudo, & incusa cunctationes tardas.*

NOTÆ.

Dorica.] Dores teste Homero in Odyssea τ Cretæ sunt populi, Cretenses verò sagittandi arte peritissimos fuisse nemo nescit. Alii *Dorica* interpretantur Græca, quod venabuli auctores fuere Græci. Turnebus lib. 17. cap. 2. Dorica interpretatur Laconica: juventus enim Laconum, inquit, montes vènatu assiduè lustrabat, venabula gerens: nemo autem ignorat eos Dorici generis fuisse.

Facili cervice.] hoc est nullo labore, sed facili nisu portavit duos tauros a se occisos: alii explicant *tulit* interfecit: *facili cervice*, hoc est, inquiunt, taurorum cervix facilè ferro violata est. Ramiresius intelligit facilem cervicem taurorum, nempe qui facile caput movebant, quo Carpophori tela declinarent. Itaque quantumvis facili & agili cervice tauros occidit: quæ sententia videtur melior.

Bubalus atque bison.] Plinius lib. 8. cap. 15. *Paucissima Scythia gignit inopia fruticum: pauca contermina illi Germania, insignia tamen boum ferorum genera, jubatos bisontes, excellentique & vi, & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa, vituli potius, cervice quadam similitudine.*

I nunc.] Vox est insultantis, sic populo insultat Poeta quod certaminis moram aliàs impatienter ferret, quem jam conqueri non posse subintelligit, cum feras celerrimè interficiat Carpophorus.

De

De naumachia Domitiani. XXIV.

SI quis ades longis serus spectator ab oris,
Cui lux prima sacri muneris ipsa fuit:
Ne te decipiat ratibus navalis Enyo,
Et par unda fretis; hic modo terra fuit.
Non credis? spectes, dum laxent aequora Martem;
Parva mora est; dices, hic modo pontus erat.

INTERPRETATIO.

O Spectator si quis tarde huc *venisti a regionibus remotis, qui primo hoc die vides sacrum spectaculum: ne te navibus circumveniat navalis Enyo, nec unda aequalis mari: hic paulò ante tellus fuit. Non adhibes fidem? attendas, dum mare solvat Martem; brevis cunctatio est, affirmabis, hic paulò ante erat mare.*

NOTÆ.

Serus.] Nempe propter itineris longitudinem primùm ades sacro spectaculo, quod Neptuno esset dedicatum, vel fortè sacrum dicitur, quod a divo Domitiano ederetur.

Navalis Enyo.] hoc est prælium navale. Enyo enim Bellona bellorum dea, Martis soror, significat prælium per metonymiam.

Spectes.] hoc est attendas: alii interpretantur expectes: sed verbum *spectare* non videtur significare expectare, nec hujus significationis exemplum reperire potui. Videat lector. Præterea non repeteret Martialis, *parva mora est*, hoc est, non expectabis diu.

Dum laxent.] id est, dum emissa aqua locum det gladiatoribus, qui aqua impediebantur ne in arenam descenderent. Suetonius in Tito cap. 7. *Dedit & navale prælium in veteri naumachia, ibidem & gladiatores, atque uno die quinque millia omne genus ferarum.* Post naumachiam ergo exhibebantur aliquando gladiatores, ut patet ex hoc loco, unde colligo & ex verbis etiam nostri Poetæ, navali huic Domitiani prælio successisse gladiatores quibus præest Mars.

De Leandro naumachiario. XXV.

QUOD nocturna tibi, Leandre, pepercerit unda,
Desine mirari: Cæsaris unda fuit.
Cum peteret dulces audax Leandrus amores,
Et fessus tumidis jam premeretur aquis;
Sic miser instantes affatus dicitur undas:
Parcite, dum propero; mergite, dum redeo.

INTERPRETATIO.

O Leandre, finem impone admirationi tuæ, quod tibi ignoverit fluctus nocturnus: fluctus fuit Cæsaris. Cum audax Leandrus adiret suavem amicam, & jam defatigatus urgeretur undis inflatis; infelix fertur ita allocutus urgentes fluctus: ignoscite festinanti; me verò redeuntem obruite.

NOTÆ.

Quod nocturna.] Leandri noctu natantis ad Heronem suam amicam historia satis nota ex epistola 17. Ovidii exhibita est, cujus fabulæ actor ex undis Cęsaris evasit: sed vero Leandro non pepercerunt fluctus maris, quod Neptuni essent, quem sævitiæ accusans, Domitianum a clementia commendat noster Poeta. Vide Epig. 181. lib. 14.

De

De Natatoribus varios in aquis ludos facientibus. XXVI.

LUSIT Nereidum docilis chorus æquore toto,
 Et vario faciles ordine pinxit aquas.
Fuscina dente minax, nexu fuit anchora curvo:
 Credidimus remum credidimusque ratem:
Et gratum nautis sidus fulgere Laconum,
 Lataque perspicuo vela tumere sinu.
Quis tantas liquidis artes invenit in undis?
 Aut docuit lusus hos Tethys, aut didicit.

INTERPRETATIO.

Flexibile Nereidum agmen lusit toto mari, atque expressit diversas figuras in aqua obsequente. Tridens dente minans fuit repræsentatus *anchora* quoque exhibita *curvato nexu: putavimus naviculam, & putavimus remos adesse: & jucundum naviculariis Castoris, & Pollucis astrum splendere, & vela ampla turgere sinu explicato. Quis excogitavit tanta artificia in aquis fluidis? aut Tethys docuit hos ludos, aut ipsa edocta est.*

NOTÆ.

Æquore toto.] hoc est per omne naumachiæ spatium.

Nereidum chorus.] Nereides Nymphæ maris, Nerei, & Doridis filiæ, de quibus Hesiodus in Theogonia, quas repræsentaverunt natatores Domitiani in aquis ludentes.

Fuscina dente.] Ille chorus sic fuit ordinatus, ut ipsa natantium dispositio, modò tridentem, modò anchoræ speciem effingeret in aqua, modò etiam remos & naviculam compacti inter se natatores exprimerent.

Sidus Laconum.] Castor & Pollux Lacones dicti sunt a matre Leda quæ erat Lacæna: sidus est navigantium amicum. Horatius ode 12. lib. 1. carm.

Quorum simul alba nautis
 Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor:
Concidunt venti: fugiuntque nubes.

Plinius lib. 2. cap. 37.

Aut didicit.] Tethys Dea maris epig. 3. supra hos ludos didicit a Domitiani natatoribus, aut ipsa docuit. Suetonius in Domitiano cap. 4. *in amphitheatro navale quoque*, supple commisit prælium. Alii tamen hoc Nereidum spectaculum ad Titum referunt freti Dionis auctoritate in Tito: τὸ γὰρ θέατρον αὐτὸ ἐκεῖνο ὕδατος ἐξαίφνης πληρώσας, ἐσήγαγε μὲν καὶ ἵππους, καὶ ταύρους καὶ ἄλλα τινὰ χειροήθη δεδιδαγμένα πάνθ' ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς πράττειν, καὶ ἐν τῷ ὑγρῷ ἐσήγαγε δὲ καὶ ἀνθρώπους ἐπὶ πλοίων, &c. Nam amphitheatro derepente aqua impleto, in ipsum equos taurosque, aliaque mansueta animalia introduxit, quæ facere didicerant ea quæ in terra consueverant. In hanc aquam introducti sunt homines in navibus, &c.

Blanditur Cæsari de pugna Carpophori bestiarii. XXVII.

SÆCULA Carpophorum, Cæsar, si prisca tulissent,
 Jam nullum monstris orbe fuisset opus.
Non Marathon taurum, Nemee frondosa leonem,
 Arcas Mænalium non timuisset aprum.
Hæc armata manus hydræ mors una fuisset,
 Huic percussa foret tota chimæra semel.

Ignipedes posset sine Colchide vincere tauros:
  Solvere & Hesionam solus, & Andromeden.
Herculeæ laudis numeretur gloria: plus est
  Bis denas pariter perdomuisse feras.

INTERPRETATIO.

SI Carpophorus, o Cæsar, natus esset priscis temporibus, nullus amplius labor fuisset per orbem in monstris domandis. Marathon non metuisset taurum, nec Nemee frondifera leonem, nec Arcas aprum Mænalium. Hæc dextera Carpophori *armis munita interfecisset hydram una nece, uno illius ictu tota chimera cæsa fuisset. Absque Medeæ ope potuisset superare tauros ignipedes: atque solus liberare Hesionam, & Andromeden. Eximiæ Herculis laudes recenseantur: amplius est simul interfecisse viginti feras.*

NOTÆ.

Carpophorum.] De quo epig. 23. supra quem Herculi præfert poeta.

Jam nullum.] Jam significat amplius hoc loco. Terentius in Andria act. 2. scen. 2.

Uxorem jam non dat Chremes.

Alii *nullum in monstris.*

Marathon.] Urbs est decem millibus passuum distans ab Athenis, hodie *Marasona* vel *Maratona*, quò ex Creta taurum a Pasiphae adamatum Hercules adduxit ad Eurystheum, illicque illum interfecit. Alii tamen taurum Marathonium a Theseo domitum affirmant, de quo lib. 4. Anthologiæ, & lib. 7. Metam. Ovidii.

Nemee.] Sylva Peloponnesi, ubi leo ab Hercule prostratus est. Epig. 6. supra.

Mænalium.] Mænalus mons Arcadiæ ubi ingentem aprum interfecit Hercules lib. 5. epig. 66.

Nemeæ terror, & Arcas aper.

Hydræ mors una.] hoc est Lernæam illam pestem uno ictu interfecisset Carpophorus, quam multis repetitis vulneribus vix occidit Hercules, capitibus nempe aliis cæsorum loco renascentibus.

Chimæra.] Monstrum fuit triforme: habebat enim leonis caput, ventrem capræ, & draconis caudam, quod occidit Bellerophon. Ovidius lib. 9. Metam.

Hesionam.] Filiam Laomeduntis Trojanorum regis objectam monstro marino, & devinctam saxo liberavit Hercules. Ovid. 11. Metam.

—— regis quoque filia monstro
Poscitur æquoreo, quam dira ad saxa revinctam
Vindicat Alcides.

Andromeden.] Quæ filia fuit Cephei regis Æthiopum, ceto exposita liberata est a Perseo pacto ejus nuptias. Ovidius 4. Metam. Manilius lib. 5. copiosè describit hanc historiam.

Proposita est merces, vesano dedere Ponto
Andromeden, teneros ut bellua manderet artus

Ignipedes.] Ovidius 7. Metam. legit *Æripedes.* Hos verò tauros vellus aureum custodientes vicit Jason ope Medeæ Colchidis, cujus historia satis patet ex Ovidio & Valerio Flacco.

Herculeæ laudis.] hoc est si labores Herculis numeres duodecim tantum & quidem diversis temporibus exantlatos reperies, at vero Carpophorus uno die viginti feras interfecit.

Laus Augusti,
cujus naumachiam Domitiani naumachiæ postponit. XXVIII.

AUGUSTI laudes fuerant, committere classes,
  Et freta navali sollicitare tuba:
Cæsaris hæc nostri pars est quota? vidit in undis
  Et Thetis ignotas, & Galatea feras.
Vidit in æquoreo ferventes pulvere currus,
  Et domini Triton ipse putavit equos.

Dumque

Dumque parat sævis ratibus fera prælia Nereus,
Abnuit in liquidis ire pedester aquis.
Quidquid & in circo spectatur, & amphitheatro,
Dives Cæsarea præstitit unda tibi.
Fucinus, & pigri taceantur stagna Neronis:
Hanc norint unam sæcula Naumachiam.

INTERPRETATIO.

Augusti gloria fuerat classes inducere ad pugnam, atque incitare mare classico. Quota est hæc pars Cæsaris nostri? Thetis & Galatea aspexerunt in aquis belluas incognitas. Triton ipse spectavit in pulvere maritimo quadrigas fervidas, & credidit esse equos sui heri. Et dum Nereus instruit feras naves ad sæva certamina, recusat pedibus incedere in undis fluidis. Aqua Cæsaris opulenta tibi exhibuit quidquid videtur in Circo & Amphitheatro. Fucinus lacus, atque inertis Neronis stagna sileantur: unicum hoc navale prælium innotescat posteris.

NOTÆ.

Laus Augusti.] Melius inscriberetur *De naumachia Cæsaris*. Ut plurimum corrupta sunt lemmata a grammaticis inscripta. Libro enim 13. & 14. tantum videntur apposita ab ipso Martiale epig. 3. lib. 13. & epig. 2. lib. 14.

Committere classes.] De naumachia Domitiani agit Suetonius in Domitiano cap. 4.

Et freta navali.] hoc est excitare prælium navale.

Et Galatea feras.] Tauros puta, equos &c. Vide epig. 26. supra. Galatea verò una est Nereidum. de Thetide. Vide epig. 3.

In æquoreo pulvere.] Multi intelligunt pontes leniter aquæ superficiei substratos, & super hos currus tractos fuisse. Tacitus lib. annalium 12. de naumachia Claudii ait. *Eoque tempore interjecto, altius effossis specus; & contrahendæ rursus multitudini, gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam.* Aquæ autem spuma pedibus equorum currentium, vel si pontes non fuerint, natantium excitata imitabatur pulverem Circi.

Ferventes currus.] Propter motum velocem quo etiam in aqua fervidi trahebantur. Horatius ode 1. carm.

——— *Metaque fervidis*
Evitata rotis.

Triton.] Salaciæ & Neptuni filius ejusdem tubicen.

Abnuit.] Suo enim curru per undas vehebatur: Nereus verò Deus maris Nereidum scilicet pater, pro ipso mari etiam sumitur. Vide Hesiodum in Theogonia.

Dives.] Omni ludorum genere abundans. *Cæsarea* hujus vocis ultima producitur propter sequentes duas consonantes. Alii legunt *Cæsareo* amphitheatro nimirum.

Fucinus.] Marsorum lacus ubi pugnam navalem edidit Claudius. Tacitus loco supra citato, & Suetonius in Claudio cap. 21.

Et pigri Neronis.] Quod solis voluptatibus deditus Nero, nihil principe dignum fecerit, piger dicitur. Alii legunt *diri* forte melius. De stagnis Neronis jam dictum epig. 2. supra.

Sæcula.] Hic significant posteritatem. Naumachia hic significat prælium navale, alias locus est in quo fit pugna navalis, Suetonius in Domitiano.

De Prisco, & Vero gladiatoribus,
qui diu Marte dubio pugnaverant. XXIX.

CUM traheret Priscus, traheret certamina Verus,
Esset & æqualis Mars utriusque diu;
Missio sæpe viris magno clamore petita est:
Sed Cæsar legi paruit ipse suæ.

Lex erat, ad digitum posita concurrere palma;
 Quod licuit; lances, donaque sæpe dedit.
Inventus tamen est finis discriminis æqui;
 Pugnavere pares, succubuere pares.
Misit utrique rudes, & palmas Cæsar utrique:
 Hoc pretium virtus ingeniosa tulit.
Contigit hoc, nullo nisi te sub principe, Cæsar,
 Cum duo pugnarent, victor uterque fuit.

INTERPRETATIO.

Cum Verus & Priscus producerent pugnam, & diu par esset pugna utriusque, populus *crebro postulavit magna voce missionem* pro illis *viris: sed Cæsar obtemperavit edicto suo. Edictum* verò *erat proposito præmio pugnare ad digitum: quod permissum fuit, frequenter largitus est* opsonia *in lancibus & munera* alia. *Nihilominus inventus est terminus pugnæ æqualis, æqualiter certaverunt: æqualiter* quoque *victi sunt. Cæsar utrumque donavit rudibus, & palmis. Solers fortitudo reportavit hanc mercedem. O Cæsar hoc non accidit sub ullo imperatore, nisi sub te: cum duo certaverunt, uterque victor evasit.*

NOTÆ.

Missio.] Erat scilicet, cum vulneratus gladiator vitam a populo, vel principe, aut munerario obtinebat. Hoc epigramma desideratur in antiquis editionibus. Primus Jos. Scaliger edidisse fertur.

Ad digitum.] hoc est pugnare sine spe missionis, donec gladiatorum alter digitum tollat, idest victum se fateatur. Ita hunc locum explicat Musambertius. Alii interpretantur *ad digitum concurrere*, digitis pugnare, quod uno verbo micare Quintilianus lib. 8. cap. 5. *Contra eamdem sororem gladiatoris, cujus modo feci mentionem, ad digitum pugnavi.* Hoc est digito pugnavi, sensus est concursu digitorum a dimicatione palmam inter sortiri Verus & Priscus gladiatores: Judicet lector. *Digitum* hic accipit Raderus pro converso & infesto Cæsaris pollice; qui signum mortis.

Quod licuit lances.] Ut ejusmodi donis impatientem populum moraretur; vel potius intellige opsonia missa gladiatoribus, quibus vires reficerent.

Succubuere pares.] Simul nempe alter ab altero læsus est.

Rudes.] Erant virgæ quibus donati gladiatores ab arena liberabantur in omnem vitam.

Victor uterque.] Hoc quasi miraculum felicitati Domitiani tribuit poeta.

De Dama, & Canibus. XXX.

CONCITA veloces fugeret cum dama molossos,
 Et varia obliquas necteret arte moras,
Cæsaris ante pedes supplex, similisque roganti.
 Constitit; & prædam non tetigere canes.
 . . . .
 Hæc intellecto principe dona tulit.
Numen habet Cæsar. Sacra est vis, sacra potestas.
 Credite: mentiri non didicere feræ.

INTERPRETATIO.

Cum dama commota fugeret celeres canes, atque afferret cunctationes obliquas diverso artificio, humilis & precanti similis, e tenuit ante pedes Cæsaris: & molossi non violaverunt prædam... Hæc cognito imperatore dedit munera. Cæsar habet numen sacra est vis, sacra potestas. Fidem adhibete: feræ nesciunt mentiri.

No-

NOTÆ.

Et varia obliquas.] Legunt alii: *Et varia lyneas nectent arte mora*. Hoc epig. non est in antiquis quibusdam editionibus.

Non tetigere.] Veriti scilicet numen Domitiani ad quem confugerat dama.

Hæc intellecto.] Hujus carminis explicatio pendet ex superiori hexametro quod deest. Ultimi distichi sententia perspicua est.

Dona.] hoc est gratiam hanc consecuta est ut ipsi parcerent canes, sic videtur intelligere interpres græcus Joseph Scaliger.

Ad Cæsarem,
cui excusat carmina extemplo facta. XXXI.

DA veniam subitis: non displicuisse meretur,
Festinat Cæsar qui placuisse tibi.

INTERPRETATIO.

P*Arce repentinis: qui properat, o Cæsar, tibi placere, non meretur injucundus esse.*

Alterum
de pugna imparium. XXXII.

CEdere majori, virtutis fama secunda est.
Illa gravis palma est, quam minor hostis habet.

INTERPRETATIO.

S*Ecunda fama est fortitudinis primas dare superiori. Palma illa gravis est quam inferior adversarius reportat.*

NOTÆ.

Cedere majori.] Ut apud Virgilium de Lauso 10. Æneid.

Hoc tamen infelix miseram solabere mortem
Æneæ magni dextra cadis.

Gravis est.] Quasi fructibus onusta. Hoc est illustris & eximia est victoria quam minor hostis reportat.

Aliud, apud antiquum Juvenalis Scholiasten. XXXIII.

FLAVIA gens, quantum tibi tertius abstulit hæres!
Pene fuit tanti, non habuisse duos.

INTERPRETATIO.

O *Familia Flaviorum, quantum tibi detraxit tertius heres! ferè utile fuit, non habuisse duos.*

NOTÆ.

Tertius heres.] Domitianus nempe inhumanus & ferox, qui suæ genti dedecori fuit: ubique palam Domitiano palpatur poeta, attamen hoc loco illum acerbissimè carpit: quare Martialis esse vix crediderim.

Non habuisse duos.] Vespasianum, & Titum.

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER PRIMUS.

Epistola ad Lectorem,
nullum virum probum conqueri posse de his scriptis.

SPERO me secutum in libellis meis tale temperamentum, ut de illis queri non possit, quisquis de se bene senserit, cum salva infirmarum quoque personarum reverentia ludant; quæ adeo antiquis auctoribus defuit, ut nominibus non tantum veris abusi sint, sed etiam magnis. At mihi fama vilius constet, & probetur in me novissimum ingenium. Absit a jocorum nostrorum simplicitate malignus interpres, nec epigrammata mea scribat: Improbè facit, qui in alieno libro ingeniosus est. Lascivam verborum licentiam, id est Epigrammaton linguam excusarem, si meum esset exemplum: sic scribit Catullus, sic Marsus, sic Pedo, sic Gætulicus, sic quicumque perlegitur. Si quis tamen tam ambitiosè tristis est, ut apud illum in nulla pagina Latine loqui fas sit, potest epistola, vel potius titulo contentus esse. Epigrammata illis scribuntur, qui solent spectare Florales. Non intret Cato theatrum nostrum; aut si intraverit, spectet. Videor mihi jure facturus, si epistolam versibus clausero.

INTERPRETATIO.

Confido me statuisse talem modum meis libris, ut quicumque boni conscius sibi fuerit, nequeat conqueri de illis, cum jocentur salvo honore etiam personarum obscurarum; quem ita neglexerunt auctores prisci, ut abusi sint non solùm nominibus propriis, sed etiam magnis. Sed fama comparetur mihi viliori pretio, & nondum cognita ingenii mei solertia *laudetur. Malitiosus interpres removeatur a simplicitate nostrorum ludorum, nec scribat mea epigrammata. Iniquè agit qui solers est in alieno libro. Purgarem lascivam libertatem verborum, hoc est linguam epigrammaton, si praeirem exemplo: ita scribit Catullus, ita Marsus, ita Pedo, ita Gætulicus, ita quicumque perlegitur. Nihilominus si quis tam affectatè morosus est, ut non liceat latinè loqui apud illum in nulla pagina, potest contentus esse epistola, aut potius inscriptione. Epigrammata scribuntur illis, qui consueverunt adesse Floralibus. Cato non ingrediatur theatrum nostrum; aut si ingressus fuerit, spectet. Censeo me facturum jure meo, si absolvero epistolam carminibus.*

NOTÆ.

Secutum.] Alii *secuturum*. Prior lectio melior.

Cum salva.] Lib. 10. epig. 33.

Hunc servare modum nostri novere libelli,
Parcere personis, dicere de vitiis.

Antiquis auctoribus.] Lucilio nempe Catullo & multis aliis. De Lucilio Persius sat. 1.

——— *secuit Lucilius urbem,*
Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis.

Plinius lib. 36. cap. 6. *Hic namque est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus.*

Sed etiam magnis. Principum scilicet, & nobilium virorum quos in famosis suis libris nominabant antiqui poetæ; sed nominibus fictis utitur Martialis lib. 7. epig. 11.

Ludimus innocuis verbis; hoc jure potentis
Per genium famæ Castaliumque gregem.

Legunt alii *Ludimus innocui: scis hoc bene*, &c.

Vilius constet.] Quam illis antiquis qui ex aliorum infamia sibi famam quærebant. Lib. 7. epig. 11.

Ut mea nec juste quos odit, pagina lædit,
Et mihi de nullo fama rubore placet.

Novissimum ingenium.] hoc est comparare famam sine alterius rubore res est ingeniosa, priscis poetis non cognita, nec ab illis usitata: volo ergo ingenium hoc novissimum, seu novam hanc scribendi rationem in me probari. Vilius ergo constat fama quam sibi vitiis notatis, personis vero silentio prætermissis sibi comparat noster Poeta.

Nec epigrammata mea scribat.] hoc est aliter atque ego, interpretetur; nec fictorum nominum loco vera & propria substituat.

Verborum licentiam.] Apertam rerum pudendarum appellationem: hac de re prolixè agit Plinius secundus lib. 4. epistola 14. Alii *verborum veritatem*. Videat lector.

Sic Catullus.] De his poetis dicemus suo loco: de Gætulico nihil reperi. Vossius in libro de poetis Latinis meminit Lentuli Gentulici poetæ, qui Tiberii ac Claudii temporibus fuit.

Tam ambitiosè tristis.] Morum severitas appellatur propriè ambitiosa tristitia, si aliquid affectationis insit.

Latinè loqui.] hoc est, simpliciter & apertè sine ulla verborum dissimulatione loqui: Latini enim simplices habebantur, & nomine proprio res singulas nominabant. Lib. 11. epig. 21.

Cæsaris Augusti lascivos livide versus
Sex lege, qui tristis verba latina legis.

Turnebus lib. 24. cap. 5. dicit verba latina appellari a nostro Poeta, quæ apertè & ingenuè lasciviam & flagitia enunciant: qualis est epigrammaton lingua.

Vel potius titulo.] Qui abhorret a lascivis epigrammatibus, legat tantum eorum lemmata. Epig. 2. lib. 14.

Lemmata si quæris cur sint adscripta, docebo:
Ut, si malueris, lemmata sola legas.

Florales.] Ludos institutos in honorem Deæ Floræ, quos describit Ovidius lib. 5. Fastorum lascivos prorsus.

Non intret Cato.] Vide epig. 3. infra.

Ad Lectorem;
gloriatur poeta de fama sibi viventi concessa. I.

HIC est quem legis, ille quem requiris
  Toto notus in orbe Martialis,
Argutis epigrammaton libellis:
  Cui lector studiose, quod dedisti
Viventi decus, atque sentienti,
  Rari post cineres habent poetæ.

INTERPRETATIO.

Hic quem evolvis, est ille Martialis quem quæris, celebris per totum orbem acutis libris epigrammatum. O lector cupide, pauci poetæ post mortem consequuntur famam, quam concessisti ipsi vivo & audienti.

NOTÆ.

Post cineres.] Metonymia, id est post obitum: rarò enim excellentes viri laudantur, dum vivunt: rationem reddit Horat.

Urit enim fulgore suo qui prægravat artes
Infra se positas, extinctus amabitur idem.

Vide ep. 10. lib. 5.

Ad Lectorem ubi libri venales. II.

QUI tecum cupis esse meos ubicumque libellos,
Et comites longæ quæris habere viæ;
Hos eme, quos arctat brevibus membrana tabellis:
Scrinia da magnis, me manus una capit.
Ne tamen ignores ubi sim venalis, & erres
Urbe vagus tota: me duce certus eris.
Libertum docti Lucensis quære Secundum
Limina post Pacis, Palladiumque forum.

INTERPRETATIO.

Qui expetis meos libros versari tecum in quovis loco, & optas socios habere longinqui itineris; hos tibi compara, quos membranula stringit tabulis angustis: repone magnos in capsis, una manus me comprehendit. Tamen ne te fugiat, ubi sim promercalis, & ne errans discurras per totam civitatem; eris certus me ductore. Investiga Secundum libertum periti Lucensis juxta templum Pacis, & forum Palladis.

NOTÆ.

Membrana arctat.] hoc est qui exiguo volumine sunt compacti. Scribebant antiqui in membranis; & tabellis vel citreis, vel ex alia materia includebantur libri.

Quære.] Bibliopola erat hic Secundus. Turnebus lib. 28. cap. 3. *Suspicatur in patronorum libertis ordinem quemdam fuisse, quod alteri apud patronum priorem locum obtinerent: alteri proximum.* Judicet lector. Alii *Secundi*, ut sit nomen ipsius patroni: sed sine auctore.

Palladium.] Ita appellabatur forum Romanum ab æde Palladis quæ in eo fuit juxta templum Pacis.

Ad Catonem nimis austerum. III.

NOsses jocosæ dulce cum sacrum Floræ,
Festosque lusus, & licentiam vulgi,
Cur in theatrum Cato severe venisti?
An ideo tantum veneras, ut exires?

INTERPRETATIO.

O Cato austere, quare theatrum adiisti, cum non ignorares suave sacrificium Floræ festivæ, festosque ludos, & libertatem plebis? an idcirco tantum accesseras ut discederes?

N O T Æ.

Jocosæ dulce.] Floralia intelligit, quæ ab impudicis mulieribus nudis celebrabantur Romæ in honorem Deæ Floræ. Vide epistolam supra & epig. 36. infra. Præsente autem Catone populum puduit postulare ut mimæ nudarentur: quod cum cognovisset Cato, discessit e theatro: quod adire non debuit, cum impudicum Floralium morem non ignoraret. Alii hoc epigramma primum hujus libri ponunt.

Ad Librum suum gestientem exire foras. IV.

ARGILETANAS mavis habitare tabernas,
Cum tibi parve liber scrinia nostra vacent.
Nescis, heu, nescis dominæ fastidia Romæ:
Crede mihi, nimium Martia turba sapit.
Majores nusquam ronchi, juvenesque senesque,
Et pueri nasum rhinocerotis habent.
Audieris cum grande sophos, dum basia captas,
Ibis ab excusso missus in astra sago.
Sed tu ne toties domini patiare lituras,
Neve notet lusus tristis arundo tuos:
Ætherias lascive cupis volitare per auras:
I, fuge; sed poteras tutior esse domi.

INTERPRETATIO.

O Libelle, magis tibi placet degere in officinis Argiletanis, cum capsæ nostræ tibi pateant. Non cognoscis, heu non cognoscis despicientiam Romæ dominæ: mihi fidem adhibe, Martis populus sagacior est. Nullibi majores sunt *irrisiones, adolescentes, decrepiti, pueri ipsi habent nasum rhinocerotis. Cum auscultaveris grande sophos, dum ambis osculationes, in aerem jactaberis sagulo exagitato. At tu ne toties subeas emendationes heri* tui, *& ne calamus severus animadvertat in tuos jocos. O proterve expetis volare per regiones aeris: abi, fuge, at poteras esse securior domi.*

N O T Æ.

Argiletanas.] Argiletum locus erat Romæ in quo erant bibliopolia.

Dominæ Romæ.] hoc est Romanorum rerum Dominorum, qui te excipient *veluti domini suos servos.*

Martia turba.] Mars pater Romuli fingitur, a quo originem duxerunt Romani. Vide Plutarchum in Romulo.

Ronchi.] Ronchus est sonus nasi qui fit stertendo, quo judicium fastidiosum intelligit Poeta.

Et pueri nasum.] His verbis significat etiam pueros Romæ irridere, & carpere auctorum scripta. Cornu rhinocerotis quod appellat nasum, fortissimum nempe ut acerrimum ostendat judicium. Vide lib. Spectac. epig. 9. Plin. lib. 11. cap. 37. *Et altior homini tantum, quem novi mores subdolæ irrisioni dicavere, nasus.* Nasus irrisioni dicatus est. Vide epig. 2. lib. 13.

Grande sophos.] Σοφῶς sapienter. Erat frequentissima acclamatio eorum qui recitantis scripta laudabant. Vide epig. 50. infra. *Mercetur alius grande & insanum sophos.*

Basia captas.] approbationes. Nam osculabantur antiqui quos recitantes probaverant. Vide epig. 77. infra.

Ibis ab excusso.] Suetonius in Othone cap. 2. *Ferebatur & vagari noctibus solitus: atque invalidum quemque obviorum, vel potulentum corripere: ac distento sago impositum in sublime jactare.* Gallice *berner*.

Tristis.

Tristis arundo.] Quod censura omnis severa sit & tetrica, ex arundine verò præsertim Ægyptia fiebant calami scriptorii. Vide epig. 38. lib. 14.

Ad Cæsarem, cui excusat lasciviam epigrammatum. V.

Contigeris nostros Cæsar si forte libellos,
Terrarum dominum pone supercilium.
Consuevere jocos vestri quoque ferre triumphi,
Materiam dictis nec pudet esse ducem.
Qua Thymelen spectas, derisoremque Latinum,
Illa fronte precor carmina nostra legas.
Innocuos censura potest permittere lusus;
Lasciva est nobis pagina, vita proba est.

INTERPRETATIO.

O Cæsar, si casu tractaveris nostros libros, depone supercilium dominum orbis. Vestri etiam triumphi soliti sunt tolerare cavillationes, nec Imperator erubescit præbere argumentum dicteriis. Te rogo ut legas versus nostros eo vultu quo aspicis Thymelen, & facetum Latinum. Censura potest pati jocos innoxios: mihi est liber procax, vita verò *integra.*

NOTÆ.

Supercilium.] Usurpat pro fastu & severitate, *terrarum dominum* vocat, quod eo terrarum orbis gubernaretur.

Ferre triumphi.] In ipsa triumphi pompa per jocum dicteriis & conviciis Imperatorem consectabantur milites. Suetonius in Julio cap. 49.

Qua Thymelen.] Thymele & Latinus mimi erant Domitiano gratissimi. Juvenalis sat. 1.

Et a trepido Thymelo summissa Latino.

Innocuos.] Personis enim pepercit noster Poeta, ut patet ex epistola huic libro præfixa, & vitia tantum carpsit, unde nec a gravissimo censore Domitiano reprehendi potuit. Vide Suetonium in Domitiano cap. 8. *vita proba.* Lege epig. 29. lib. 9.

Ad Marcum de libro intempestive oblato. VI.

Do tibi naumachiam, tu das epigrammata nobis,
Vis puto cum libro Marce natare tuo.

INTERPRETATIO.

Exhibeo tibi prælium navale, tu nobis affers epigrammata, o Marce. ut arbitror cupis nare cum tuo libello.

NOTÆ.

Do tibi.] Introducit Domitianum respondentem sibi, quasi intempestive obtulisset epigrammata. Vide epig. 54. lib. 5. De naumachia epig. 24. lib. Spect.

Vis puto.] Vis hic mergi cum tuis versibus cum sis importunus.

De Leone Cæsaris. VII.

ÆTHERIAS aquila puerum portante per auras
Illæsum timidis unguibus hæsit onus:

Nunc

Nunc sua Cæsareos exorat præda leones,
Tutus & ingenti ludit in ore lepus.
Quæ majora putas miracula? summus utrique
Auctor adest: hæc sunt Cæsaris, illa Jovis.

INTERPRETATIO.

Onus incolume adhæsit solicitis unguibus aquila ferente puerum per regiones aeris: nunc Cæsaris leones flectuntur præda propria, & lepus securus ludit in ore vasto. Quæ existimas majora prodigia? utrumque habet supremum auctorem: hæc edidit Cæsar, illa Jupiter.

NOTÆ.

Puerum.] Ganymedem scil. Trois filium, quem rapi ab aquila jussit Jupiter. Plinius lib. 34. cap. 8. Nota est fabula Jovis in aquilam conversi. Ovid. lib. 10. Metam.

Timidis unguibus.] Ne puer caderet vel offenderetur. *Metaphora est.*

Cæsareos.] A Cæsare exhibitos.

Quæ majora.] Aquilæ, an leonis?

Summus.] Uterque Deus est, nam Domitianus Deus appellari voluit, cujus jussu captum leporem dimittebat leo, sicut Jove jubente Ganymedem rapuit aquila. Vide infra epig. 23. 40. 52. 61.

Ad Maximum de columba Stellæ. VIII.

STELLÆ delicium mei columba,
Verona licet audiente dicam.
Vicit, Maxime, passerem Catulli.
Tantò Stella meus tuo Catullo,
Quantò passere major est columba.

INTERPRETATIO.

O Maxime, asseverabo, quantumvis Verona auscultante, columba voluptas mei Stellæ superavit passerem Catulli. Tanto meus Stella major est tuo Catullo, quanto columba major est passere.

NOTÆ.

Stellæ columba.] Stella poeta Patavinus columbam amicæ suæ deflevit, ad imitationem passeris Catulli. Columba pro opere de columba sumitur, caussa nempe pro effectu. Vide epig. 21. lib. 6. & epig. 13. lib. 7.

Verona.] Patria Catulli, urbs Italiæ satis nota.

Catullo tuo.] hoc est populari vel forte quem admirari solebat Maximus.

Deciani dogma laudat. IX.

QUOD magni Thraseæ, consummatique Catonis
Dogmata sic sequeris, talis ut esse velis;
Pectore nec nudo strictos incurris in enses,
Quod fecisse velim te, Deciane, facis.
Nolo virum, facili redimit qui sanguine famam:
Hunc volo, laudari, qui sine morte potest.

INTERPRETATIO.

O Deciane agis, quod cupiam te agere, quod ita sectaris placita magni Thraseæ, & Catonis perfecti, ut contendas esse similis illis, nec irruis in gladios districtos nudato pectore. Non probo eum virum qui quærit existimationem prompta morte: probo illum qui potest celebrari sine interitu.

NOTÆ.

Magni.] Exitum Thraseæ & Catonis improbat, qui Stoicorum doctrinam professi, voluntaria morte laudem quæsiverunt. Satis notus Catonis exitus; Pæti Thraseæ meminit Suetonius in Nerone cap. 37. Tacit. lib. 16. Annal. *Thraseæ, Serranoque & Servilia datur mortis arbitrium.*

Talis ut.] ut eorum exemplo constans & fortis habearis. Alii legunt *salvus ut esse velis*: hoc est ut te non interficias, sicut se interfecerunt illi.

Facili sanguine.] facilitate mortis voluntariæ.

Laudari qui.] Eum probo qui mala constanter pati possit, nec morte se ab illis liberet: quod mollis animi est.

Jocatur in Cottam. X.

BELLUS homo & magnus vis idem Cotta videri,
Sed qui bellus homo est, Cotta, pusillus homo est.

INTERPRETATIO.

O Cotta, cupis habere speciem simul belli hominis, & magni; sed, Cotta, qui homo bellus est, parvus est.

NOTÆ.

Bellus.] diminutivum a bono, τὸ verbum *bellus* de rebus pusillis dicitur. Cotta igitur, si bellus homo sit, non est magnus homo, sed pusillus, & tenuis. Vide epig. 7. lib. 2. & epig. 62. lib. 3.

De Gemello captatore, *& Maronilla* tabescente. XI.

PETIT Gemellus nuptias Maronillæ,
Et cupit, & instat, & precatur, & donat.
Adeone pulcra est? immo fœdius nil est:
Quid ergo in illa petitur & placet? tussit.

INTERPRETATIO.

Gemellus exposcit matrimonium Maronillæ, & desiderat, & urget, & rogat, & dat munera. An usque eo formosa est? e contrario nihil turpius est. Quid igitur in illa postulatur, & gratum est? Laborat tussi.

NOTÆ.

Tussit.] Tussientes vetulas a se amari fingebant pauperes atque avari homines, quod eas brevi morituras crederent, & earum hæreditatem habituros se sperarent. Epig. 26. lib. 2. Alii *tussis.*

Ad Sextilianum potorem. XII.

CUM data sint equitis bis quina numismata, quare
Bis decies solus Sextiliane bibis?
Jam defecisset portantes calda ministros,
Si non potares Sextiliane merum.

NOTÆ.

O Sextiliane, cur tu unus potas viginti nummos sestertios, cum decem donati sint equiti? Jam aqua calida defuisset servis ferentibus, nisi, Sextiliane, biberes vinum purum.

NOTÆ.

Cum data sint.] Si equiti cuivis sportulæ nomine decem sestertii ad emendum panem, edulia & etiam ad bibendum dantur; cur tu, Sextiliane, adeo intemperanter te geris, ut solus vinum bibas pro viginti sestertiis. Sic Ramiresius. *Vide* Turnebum lib. 18. cap. 30. Ad sitim levandam in spectaculo longius producto distributa scribit viritim per quatuordecim ordines decem numismata. Quæ fuerint illa, quis audeat adfirmare? Sed non magni pretii fuisse apparet, partim ex epig. 27. infra, ubi appellantur æra, partim ex opposito, *bis decies bibis*, Gron.

Calda.] Acqua calida in deliciis habita fuit apud antiquos, vel quam vino infunderent, vel quam solitariam biberent, vel etiam qua lavarentur.

De Regulo

fere obruto ruina veteris porticus. XIII.

ITUR ad Herculei gelidas qua Tiburis arces,
 Canaque sulphureis Albula fumat aquis.
Rura, nemusque sacrum, dilectaque jugera Musis.
 Signat *vicina quartus* ab urbe lapis:
Hic rudis æstivas præstabat porticus umbras.
 Heu quam pene novum porticus ausa nefas!
Nam subito collapsa ruit, cum mole sub illa
 Gestatus bijugis Regulus esset equis.
Nimirum tenuit nostras fortuna querelas,
 Quæ par tam magnæ non erat invidiæ.
Nunc & damna juvant: sunt ipsa pericula tanti:
 Stantia non poterant tecta probare deos.

INTERPRETATIO.

QUa iter est ad frigidum castellum Tiburis Herculei, & Albula candida emittit fumum aquis sulphureis. Quartum ab urbe propinqua milliare designat villam, & sylvam consecratam, atque agros gratos Musis. Porticus impolita exhibebat hic umbras tempore æstatis: heu quam inauditum scelus fere patravit porticus! Nam labefactata repente concidit, postquam Regulus fuisset vectus bigis sub illa mole. Fortuna nempe quæ erat impar tanto odio impediit querimonias nostras. Nunc & detrimenta prosunt: discrimina parvi sunt æstimanda: stans porticus nequibat demonstrare deos.

NOTÆ.

Herculei.] Hercules enim Tibure colebatur. Tibur hodie *Tivoli*.

Cana Albula.] Planiciem Tiburi vicinam intellige, ubi a colore albo quem a venis sulphureis trahunt, aquæ albulæ dicuntur.

Quæ par.] hoc est, verita est omnium invidiam, quam Regulo oppresso sustinere non potuisset. De Regulo longe aliter sentit Plinius junior lib. 1. epist. 5. Nescio an idem fuerit. Vide epig. 83. infra, *tenuit*: alii *timuit*.

Sunt ipsa.] hoc est, non oportet timere pericula, cum ex illis propulsis probetur Deorum providentia, quibus curæ fuit Regulus. Sic locutus est Cicero ver. 2. *Est mihi tanti, Quirites, hujus invidiæ falsæ atque iniquæ tempestatem subire, dummodo, &c.* id est tanti non facio periculum invidiæ. Vel sic interpretare: ipsa pericula pluris æstimanda sunt, quæ probant Deos esse, &c.

De Arria & Pæto,
cui gladium porrexit qua ipsa se perfoderat. XIV.

CASTA suo gladium cum traderet Arria Pæto,
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit:
Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.

INTERPRETATIO.

Cum pudica Arria suo Pæto porrigeret ensem, quem ipsa eduxerat ex suis intestinis. Si mihi credis, ait, plaga quam mihi intuli; non me angit: sed hæc, Pæte, me angit, quam tu tibi infliges.

NOTÆ.

Casta suo.] Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Pætus in ejus partibus, cui tandem mori coacto uxor Arria porrexit gladium, quo pectus suum perfoderat, addita hac voce immortali ac pene divina: *Pæte, non dolet.* Sic fere Plinius Junior epist. 16. lib. 3. Vide Tacitum lib. 16. annal.

Ad Cæsarem,
de spectaculo leonum ac leporum. XV.

DELICIAS, Cæsar, lususque jocosque leonum
Vidimus: hoc etiam præstat arena tibi,
Cum prensus blando toties a dente rediret,
Et per aperta vagus curreret ora lepus.
Unde potest avidus captæ leo parcere prædæ?
Sed tamen esse tuus dicitur, ergo potest.

INTERPRETATIO.

O Cæsar, spectavimus ludos leonum, oblectationes, & festivitates: hoc quoque tibi exhibet arena, cum lepus toties captus dimitteretur dente benigno, atque errans teneret cursum per ora patentia. Qua ratione leo rapax potest veniam dare prædæ captivæ? verùm tuus esse fertur, ergo potest.

NOTÆ.

Lususque jocosque.] quoniam feræ non cædebantur a leonibus. Vide epig. 105. infra.

A dente rediret.] hoc est ex leonis dentibus dimitteretur. Vide epig. 7. supra, & epig. 49. infra.

Ergo potest.] parcere nempe, quia refert clementiam tuam, o Cæsar.

Ad Julium,
quem invitat ad voluptates. XVI.

O MIHI post nullos, Juli memorande, sodales:
Si quid longa fides, canaque jura valent.
Bis jam pene tibi consul trigesimus instat,
Et numerat paucos vix tua vita dies.
Non bene distuleris, videas quæ posse negari,
Et solum hoc ducas, quod fuit, esse tuum.
Exspectant curæque, catenatique labores,
Gaudia non remeant, sed fugitiva volant.

Hæc

Hæc utraque manu, complexuque assere toto:
Sæpe fluent imo sic quoque lapsa sinu.
Non est, crede mihi, sapientis dicere, Vivam.
Sera nimis vita est crastina: vive hodie.

INTERPRETATIO.

O Juli, mihi celebrande ante omnes amicos, si vetus amicitia atque antiqua consuetudo aliquid possunt. Jam fere sexaginta anni tibi imminent, & tua vita vix computat paucos dies. Non recte protraxeris quæ posse tibi eripi animadvertas, & existimes hoc tantum esse tuum quod præteriit. Anxietates, atque invicem connexi labores nos manent, lætitia non redit, sed profuga avolat: hanc tibi vindica ambabus manibus, & toto amplexu, sic quoque fugax sæpe elabetur ex imo tuo gremio. Mihi fidem adhibe, non decet sapientem dicere, Vivam; crastina vita tardior est, vive hodie.

NOTÆ.

O mihi.] sic Ovidius lib. 1. Tristium incipit Elegiam *quartam*. *Sæpe* amicos ad *voluptates hortatur* noster Poeta, *quod celeriter fluant*.

Bis jam.] Annuo consulatu annos numerabant Romani.

Et numerat paucos.] Vide epig. 70. lib. 6. solos enim dies computabat, quibus genio indulgebat.

Gaudia non remeant.] Alii legunt *remanent*. Videat lector.

Vive hodie.] hoc est voluptatibus fruere.

Ad Avitum de suis libris quo extenuat. XVII.

SUNT bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura,
Quæ legis: hic aliter non fit Avite liber.

INTERPRETATIO.

EX iis *quæ volvis, quædam bona sunt, quædam* verò *modica, multa* autem *nullius pretii: hic libellus non componitur alio modo.*

NOTÆ.

Non fit liber.] hoc est, liber non crescit intra justam magnitudinem. Vide epig. 8. lib. 2.

Ad Titum, a quo ad caussas dicendas impellebatur. XVIII.

COGIT me Titus actitare caussas,
Et dicit mihi sæpe, magna res est.
Res magna est, Tite, quam facit colonus.

INTERPRETATIO.

TItus me compellit ad caussas perorandas, & me crebro obtundit, res est magna. O Tite, res est magna cui incumbit agricola.

NOTÆ.

Res est magna.] Domitius legit per interrogationem hoc sensu: Estne res magna quam facit colonus? coloni enim agricultura derelicta fiebant caussidici: quasi dicat Poeta, Mihi non placet illud vitæ genus, quod multi sequi possunt. Ramiresius verò mihi videtur melius sic explicare hunc locum: Colonus dum colit

lit agros, multam pecuniam congerit, nempe magnam rem facit, neque tamen improbus ille labor licet fructuosus mihi arridet. Itaque Titus frustra invitat nostrum Poetam; mavult enim Musas colere licet steriles, quam facere rem.

Ad Tuccam avarum. XIX.

QUID te, Tucca, juvat vetulo miscere Falerno
In Vaticanis condita musta cadis?
Quid tantum fecere boni tibi pessima vina?
Aut quid fecerunt optima vina mali?
De nobis facile est; scelus est jugulare Falernum,
Et dare Campano toxica sæva mero.
Convivæ meruere tui fortasse perire:
Amphora non meruit tam pretiosa mori.

INTERPRETATIO.

O Tucca, quid te delectat infundere veteri Falerno musta recondita in cadis Vaticanis? quonam tanto beneficio te devinxit vinum vilissimum? aut quo malo te affecit vinum pretiosissimum? Facile est nos jugulare, Falernum verò nefas, & miscere venenum crudele vino Campaniæ. Tui convivæ forte digni sunt morte, lagena adeo exquisita non merita est perire.

NOTÆ.

In Vaticanis.] Vinum Vaticanum est vappa. Vide lib. 6. epig. 92. lib. 10. epig. 45. lib. 12. epig. 48.

De nobis.] hoc est jugulare nos convivas res est levis momenti, at scelus est occidere vinum quod per metaphoram vivere dicitur: de Falerno nobili Campaniæ vino dicemus lib. 13.

Amphora.] Proprie est mensura liquidorum octoginta libras Romanas continens, hic vero sumitur pro vase vinario.

Ad Æliam edentulam. XX.

SI memini, fuerant tibi quatuor, Ælia, dentes:
Exspuit una duos tussis, & una duos.
Jam secura potes totis tussire diebus;
Nil istic, quod agat, tertia tussis habet.

INTERPRETATIO.

ÆLia, si recordor, habuetas quatuor dentes, una tussis excreavit duos, altera duos. Tuta jam potes tussire per totum diem, nihil superest tertiæ tussi quod faciat istic.

NOTÆ.

Nil istic.] Quia nulli supersunt dentes, vide epig. 92. lib. 3. Alii *Nil tibi quod tollat.*

Ad Cæcilianum helluonem. XXI.

DIC mihi, quis furor est? turba spectante vocata,
Solus boletos Cæciliane voras.
Quid dignum tanto tibi ventre, gulaque precabor?
Boletum, qualem Claudius edit, edas.

INTER-

INTERPRETATIO.

Rogo te, quæ insania est? o Cæciliane, tu unus deglutis boletos convivis invitatis aspicientibus. Quid tibi precabor conveniens tanto abdomini, & helluationi? comedas boletum, qualem comedit Claudius.

NOTÆ.

Qualem Claudius.] Boletus fungus est optimi saporis, quem auro atque argento præfert epig. 48. lib. 13. Agrippina vero Claudium Cæsarem maritum boleto venenato extinxit. Juven. Sat. 5.

Vilibus ancipites fungi ponentur amicis
Boletus domino: sed qualem Claudius edit
Ante illum uxoris, post quem nil amplius edit.

De Porsena & Mucio Scævola quem celebrat. XXII.

DUM peteret regem decepta satellite dextra,
Injecit sacris se peritura focis.
Sed tam sæva pius miracula non tulit hostis,
Et raptum flammis jussit abire virum.
Urere quam potuit contemto Mucius igne,
Hanc spectare manum Porsena non potuit.
Major deceptæ fama est, & gloria dextræ.
Si non errasset, fecerat ille minus.

INTERPRETATIO.

Dum manus invaderet regem decepta a stipatore peritura immisit se in ignes sacros, sed hostis pietate motus non passus est prodigium adeo ferox, atque imperavit dimitti virum ab igne ereptum. Porsena non potuit aspicere hanc dexteram, quam cremare potuit Mucius flammis despectis. Laus dexteræ errantis, & honor major est. Illa minus peregisset, nisi aberrasset.

NOTÆ.

Dum peteret.] Hæc historia Porsenæ & Mucii Scævolæ satis nota est ex Livio.

Satellite.) Quem percussit Mucius regem illum existimans. Alii *Ingessit*.

Si non errasset.] Majorem quippe laudem consecutus est Mucius, cum amissa manu hostem vicit, quam si armata occidisset.

De Leone & Lepore. XXIII.

QUID nunc sæva fugis placidi lepus ora leonis?
Frangere tam parvas non didicere feras.
Servantur magnis isti cervicibus ungues,
Nec gaudet tenui sanguine tanta sitis.
Præda canum lepus est, vastos non implet hiatus,
Non timeat Dacus Cæsaris arma puer.

INTERPRETATIO.

O Lepus, quid nunc vitas ora feræ leonis benigni, non consueverunt rumpere feras tam exiguas. Isti ungues servantur magnis capitibus, nec tanta sitis lætatur modico sanguine. Lepus est præda canum, non replet hiatus latos, Dacus puer non metuat arma Cæsaris.

NOTÆ.

Magnis cervicibus.] Taurorum puta, cervorum, aprorum, &c. Vide epig. 7. & 15. supra.

Dacus puer.] hoc est hostis imbellis, nam Dacos domuit Domitianus: quasi dicat, in hostes debiles non sævit Cæsar. Dacia comprehendit hodie Transsilvaniam, Moldaviam, & Walachiam.

XXIV.

Ad Decianum
de quodam homine molli. XXV.

ADSPICIS incomptis illum Daciane capillis,
Cujus & ipse times triste supercilium.
Qui loquitur Curios, assertoresque Camillos,
Nolito fronti credere, nupsit heri.

INTERPRETATIO.

O Deciane, illum intueris crinibus incultis, cujus & ipse vereris supercilium severum. Qui prædicat Curios & Camillos liberatores, ne credas tristitiæ frontis, nupsit heri.

NOTÆ.

Grave supercilium.] hoc est gravitatem quæ in superciliis videtur. Epig. 57. lib. 7. est huic simile.

Qui loquitur Curios.] hoc est qui grandia & severa verba profert digna probis his viris. Juven. sat. 2.
Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.

Nolito fronti.] Sic Juven. eodem:
Fronti nulla fides.

Ad Faustinum,
ut suos libros edat in lucem. XXVI.

EDE tuos tandem populo, Faustine, libellos,
Et cultum docto pectore profer opus:
Quod nec Cecropiæ damnent Pandionis arces,
Nec sileant nostri, prætereantque senes.
Ante fores stantem dubitas admittere famam,
Teque piget curæ præmia ferre tuæ?
Post te victuræ, per te quoque vivere, chartæ
Incipiant: cineri gloria sera venit.

INTERPRETATIO.

O Faustine, tandem profer in lucem tuos libros, & prome opus elaboratum perito ingenio: quod urbs Cecropis & Pandionis non improbet, nec quod *senes nostri taceant aut prætermittant. Haresne famam excipere consistentem ante januam, & tædet te reportare mercedem tuorum studiorum? Liberi tui post te vita fruituri, per te etiam exordiantur frui vita: honor tardus consequitur mortem.*

NO-

NOTÆ.

Et cultum.] Pectus sumitur pro ingenio.
Cecropiæ.] Cecrops gente Ægyptius migrat cum colonis in Atticam, Actæi regis affinitatem, & regni successionem virtute promeretur; monstrat olivæ usum, condit arcem, & urbem Athenas. Pandion quoque regnavit Athenis. Reineccius de familiis.

Prætereuntque.] Candidati præteriti dicebantur, qui nullum suffragium tulissent. Poeta ergo intelligit opus Græcis & Latinis laudandum.
Civeni gloria.] his verbis hortatur Faustinum, ut vivens & sentiens sua fruatur fama & gloria. Vide epig. 2. supra.

Ad Sextilianum potatorem. XXVII.

SEXTILIANE bibis, quantum subsellia quinque,
Solus: aqua toties ebrius esse potes.
Nec consessorum vicina numismata tantum,
Æra sed a cuneis ulteriora petis.
Non hæc Pelignis agitur vindemia prælis,
Uva nec in Tuscis nascitur ista jugis.
Testa sed antiqui felix siccatur Opimi,
Egerit & nigros Massica cella cados.
A caupone tibi fex Laletana petatur,
Si plus quam decies, Sextiliane bibis.

INTERPRETATIO.

Sextiliane, tu solus potas tantum, quantum quinque equites, temulentus esse potes hausta toties aqua. Nec rogas solummodo nummos ab iis qui tibi assident, sed pecuniam poscis a multitudine procul distante. Hæc vindemia non premitur prelis Pelignis, nec racemus ille crescit in collibus Tuscis. Sed exhauritur pretiosa amphora veteris Opimiani, & nigri cadi vini *Massici extrahuntur ex cavea. Sextiliane, si potas plusquam decies, a caupone pete fæcem Laletanam.*

NOTÆ.

Subsellia quinque.] hoc est quantum quinque equites qui subsellia in quatuordecim ordinibus occupabant. Est synecdoche. De Sextiliano jam dictum epig. 12. supra. Vide epig. 8. lib. 5.
Edictum Domini Deique nostri
Quo subsellia certiora fiunt
Puros eques ordines recepit.
Aqua toties.] Hyperbole est.
Cuneus.] Pro caterva hominum sumitur qui in formam cunei sedebant.

Non hæc.] Neque Sextilianus bibit vilia vina Peligna aut Tusca, sed Opimiana & Massica, de quibus lib. 13.
Fæx Laletana.] hoc est vinum turbidum. Lib. 7. epig. 52.
Et Laletanæ nigra lagena fæpe.
Laletania autem regio est Hispaniæ non procul a Tarracone.
Si plusquam.] Vide Lipsium in suo convivio lib. 3. Antiq. ubi ait:
Decem cyathi summa potio sunto.

Ad Procillum, quem inter pocula pridie ad cœnam invitaverat. XXVIII.

HESTERNA tibi nocte dixeramus,
Quincunces, puto, post decem peractos,
Cœnares hodie, Procille, mecum.
Tu factam tibi rem statim putasti,

Et non sobria verba subnotasti,
Exemplo nimium periculoso.
Μισῶ μνήμονα συμπότην, Προκίλλε.

INTERPRETATIO.

PRocille, hesterna nocte te invitaveram, opinor, post decem quincunces exhaustos, ut cœnares hodie mecum. Tu statim existimasti tibi provenisse lucrum, & memoria retinuisti sermones vinolentos exemplo nimis damnoso. O Procille, odi memorem compotorem.

NOTÆ.

Post decem.] Quincunx est poculum quinque cyathorum. Rem facere significat multum lucrari. Horat.
Isne tibi melius suadet, qui ut rem facias, rem
Si possis rectè, si non, quocumque modo rem.
Odio autem habebat Procillum, qui memoria teneret verba quæ per jocum proferrent ebrii. Raderus copiosè describit mensuras antiquorum hoc loco, &c.

De Acerra
potore. XXIX.

HESTERNO fœtere mero, qui credit Acerram,
Fallitur: in lucem semper Acerra bibit.

INTERPRETATIO.

ALlucinatur qui existimat Acerram malè olere vino hesterno, Acerra potat semper ad diem usque.

NOTÆ.

In lucem.] ita ut vinum recens haustum semper redoleat. Hesterna crapula appellabatur, quam ne nox quidem concoquere potuerat.

Ad Fidentinum
plagiarium. XXX.

FAMA refert nostros te Fidentine libellos,
Non aliter populo, quam recitare tuos.
Si mea vis dici, gratis tibi carmina mittam.
Si dici tua vis, hæc eme, ne mea sint.

INTERPRETATIO.

FIdentine, rumor est, te populo recitare meos libros tamquam tuos. Gratuito ad te mittam versus, si vis ut existimentur mei: verùm si cupis ut habeantur tui, hos tibi compara, ne pertineant ad me.

NOTÆ.

Ne mea sint.] Lege epig. 20. lib. 2. *Nam quod emas possis dicere jure tuum.*

De Diaulo medico. XXXI.

CHIRURGUS fuerat, nunc est vespillo Diaulus.
Cœpit, quod poterat, clinicus esse modo.

INTER-

INTERPRETATIO.

D*iaulus exercuerat chirurgiam, nunc* verò *est vespillo, clinicus esse incipit ea ratione qua valebat.*

NOTÆ.

Clinicus.] Clinici medici erant dicti, ἐπὶ τῆς κλίνης, hoc est a lecto, quod ægrotos lecto jacentes viserent curarentque. Jocans Martialis ait ex chirurgo Diaulum esse factum clinicum; sed non potuisse aliter esse clinicum quam efferendo cadavera, ut indicet Diaulum factum esse vespillonem, qui efferret cadavera, & sic clinicus posset appellari: nam in κλίναις efferebantur mortui.

De Encolpo
qui in gratiam sui domini suas comas voverat Phœbo. XXXII.

HOS tibi Phœbe vovet totos a vertice crines
Encolpus, domini centurionis amor.
Grata Pudens meriti tulerit cum præmia pili,
Quam primum longas, Phœbe, recide comas.
Dum nulla teneri sordent lanugine vultus,
Dumque decent fusæ lactea colla jubæ:
Utque tuis longum, dominusque, puerque fruatur
Muneribus, tonsum fac cito, sero virum.

INTERPRETATIO.

O *Apollo, Encolpus deliciæ centurionis* sui *heri tibi consecrat omnes capillos capitis. Cum Pudens reportaverit jucundam mercedem pili debiti, statim, Phœbe, rescinde longos crines. Dum molles genæ nondum squalent barba recenti, & dum capilli sparsi ornant cervicem roseam: effice ut* Encolpus *celeriter tondeatur: tandem* tamen *vir fiat, ut herus & servus diu potiantur tuis donis.*

NOTÆ.

Præmia pili.] hoc est ubi primum Pudens meus dominus fuerit factus primipilus, seu primus primæ cohortis centurio: moris verò erat apud antiquos comas & primam barbam Phœbo consecrare.

Fac cito.] ut Pudens fiat primipilus.

Sero virum.] id est sero adultum.

Ad Sabidium
quem non amabat. XXXIII.

NON amo te Sabidi, nec possum dicere quare,
Hoc tantum possum dicere, non amo te.

INTERPRETATIO.

O *Sabidi, non diligo te, nec valeo reddere rationem: hoc unum dicere valeo, Non diligo te.*

NOTÆ.

Nec possum.] Vel quod tota Sabidii natura, vultus, mores Martiali displicerent, vel forte aliquod summum esse in Sabidio flagitium intelligit, quod nominare non audeat. Alii *Savidium.*

De Gellia,
& fictis ejus lacrymis. XXXIV.

AMISSUM non flet, cum sola est Gellia, patrem:
Si quis adest, jussæ prosiliunt lacrymæ.
Non dolet hic, quisquis laudari Gellia quærit.
Ille dolet verè, qui sine teste dolet.

INTERPRETATIO.

Cum Gellia est sola, non luget parentem mortuum: si quis adstat, imperatæ lacrymæ prorumpunt. O Gellia, quisquis captat plausum, hic non mœret: is verè luget, qui mœret sine teste.

NOTÆ.

Jussæ.] Fletum juxta ac risum semper paratum habet femina. Juven. sat. 6.
Uberibus semper lacrymis, semperque paratis
In statione sua, atque expectantibus illam
Quo jubeat manare modo.

Ad Lesbiam
meretricem procacem. XXXV.

INCUSTODITIS, & apertis Lesbia semper
Liminibus, peccas, nec tua furta tegis.
Et plus spectator, quam te delectat adulter:
Nec sunt grata tibi gaudia, si qua latent.
At meretrix abigit testem veloque seraque:
Raraque, si memini, fernice rima patet.
A Chione saltem, vel ab Helide disce pudorem:
Abscondunt spurcas hæc monumenta lupas.
Numquid dura tibi nimium censura videtur?
Deprendi veto te Lesbia, non futui.

INTERPRETATIO.

O Lesbia, peccas patentibus, nec custoditis foribus, nec abscondis tua stupra: spectator te afficit majori voluptate quam adulter, si qua delitescit oblectatio, non est jucunda tibi. At scorta expellunt testem opponendo velamina, & obices: vix ulla fissura patescit in lupanari, si recordor. Saltem accipe documentum verecundiæ a Chione, vel Helide: hæc monumenta tegunt turpia prostibula. An reprehensio asperior tibi videtur? Prohibeo ne deprehendaris, o Lesbia, non....

NOTÆ.

Incustoditis.] hoc est sine janitore qui custodiat januam. Ovid. eleg. 13. lib. 3. Amorum:
Ignoto meretrix corpus junctura Quiriti
Opposita populum summovet ante sera.
Si memini.] Alii legunt *Summœni*, id est lupanarium in Summœnio; namque illic habitabant meretrices, unde dicebantur uxores Summœnianæ. Farnab.

A Chione.] Notissima nempe erant illius temporis scorta.
Abscondunt.] Has meretrices bustuarias mœchas appellat lib. 3. epig. 93. quæ scil. extra urbem ad monumenta mancipiis vilissimis prostituebantur.
Deprendi.] Hoc verbum solenne est de iis qui in aliquo crimine & re turpi inveniuntur.

Ad Cornelium hominem ſeverum. XXXVI.

VERSUS ſcribere me parum ſeveros,
Nec quos perlegat in ſchola magiſter,
Corneli quereris: ſed hi libelli,
Tamquam conjugibus ſuis mariti,
Non poſſunt ſine mentula placere.
Quid ſi me jubeas Thalaſſionem
Verbis dicere non Thalaſſionis?
Quis floralia veſtit, & ſtolatum
Permittit meretricibus pudorem?
Lex hæc carminibus data eſt jocoſis,
Ne poſſint, niſi pruriant, juvare.
Quare depoſita ſeveritate,
Parcas luſibus, & jocis, rogamus:
Nec caſtrare velis meos libellos.
Gallo turpius eſt nihil Priapo.

INTERPRETATIO.

*O Corneli, expoſtulas a me componi carmina parum gravia, nec quæ dictet præceptor in ſchola: at hi libri nequeunt probari ſine aculeo, veluti mariti ſuis uxoribus. Quid ſi me cogas celebrare Thalaſſionem vocibus non con*venientibus *Thalaſſioni? Quis induit ludos Florales, & concedit ſcortis verecundiam ſtolatam? Hoc jus conceſſum eſt verſibus feſtivis, ut nequeant placere niſi titillent. Quapropter petimus ut auſteritate abjecta veniam des ludis & facetiis: nec exſeces meos libros, nihil fœdius eſt Priapo gallo.*

NOTÆ.

Perlegat.] Cum enim verſus quidam ſint obſcœni, non omnia epigrammata leguntur in ſchola. Alii *prælegat.*

Thalaſſionem.] Sic dictus eſt a Romanis Deus qui præeſt nuptiis; a Græcis Hymenæus nuncupatus, cujus laudes verſu laſcivo celebrari ſolebant. Itaque ineptus videretur, qui Thalaſſionem verbis honeſtis celebrari juberet, eodem modo *ineptus eſt ille*, qui vult epigrammata ſcribi verbis non laſcivis: epigrammata enim amant verba laſciva, aperta, & dominantia.

Quis floralia.] Nudæ meretrices celebrabant floralia. Vide epig. 3. ſupra.

Stolatum.] Pro ſtola pudica matronarum, qua uti vetabantur meretrices.

Gallo Priapo.] hoc eſt caſtrato Priapo: nam caſtrati ſacerdotes Cybeles vocabantur Galli.

Ad Lucanum & Tullum fratres inter ſe conjunctiſſimos. XXXVII.

SI Lucane tibi, vel ſi tibi Tulle darentur,
Qualia Ledæi fata Lacones habent:
Nobilis hæc eſſet pietatis rixa duobus,
Quod pro fratre mori vellet uterque prior.
Diceret, infernas & qui prior iſſet ad umbras,
Vive tuo frater tempore, vive meo.

INTERPRETATIO.

SI tibi *Tulle, vel tibi, Lucane, sors ea concederetur, qua utuntur Ledæi fratres: ambobus hæc esset præclara contentio pietatis, quod uterque superet prior interire pro fratre. Qui primus descendisset ad tenebras tartareas, exclamaret, o frater, age tuum ævum, age quoque meum.*

NOTÆ.

Si Lucane.] Vide epig. 20. lib. 3. Domitii Tulli mentionem facit Plinius Junior epist. 18. lib. 8. Vide epig. 52. lib. 9.

Ledæi Lacones.] Castor & Pollux filii Jovis & Ledæ quæ Lacœna fuit: Pollux autem fratri mortuo dimidiam vitam concessit, ut alternis diebus viverent. Hæc historia satis nota est. Vide epig. 106. lib. 9.

Vive tuo.] Hoc, est in tenebris semper manebo, ut tu luce semper fruaris.

Ad Bassam
luxuriosam. XXXVIII.

VENTRIS onus misero, nec te pudet, excipis auro
Bassa: bibis vitro, carius ergo cacas.

INTERPRETATIO.

O *Bassa demittis pondus uteri in miserum vas aureum, nec erubescis:* potas vitreo poculo. *Igitur majori pretio exoneras alvum.*

NOTÆ.

Misero auro.] Quia stercori serviebat. Vide epig. 12. lib. 11.

Ad Fidentinum
plagiarium. XXXIX.

QUEM recitas, meus est o Fidentine libellus:
Sed male cum recitas, incipit esse tuus.

INTERPRETATIO.

F*identine, meus est ille liber,* quem *recitas, at cum recitas male, incipit pertinere ad te.*

NOTÆ.

Sed male.] Versus enim licet boni, si male pronuncientur, mali videbuntur: de Fidentino vilioris notæ poeta agit adhuc epig. 54. infra, & epig. 30. supra.

Ad Decianum
virum moris antiqui. XL.

SI quis erit, raros inter numerandus amicos,
Quales prisca fides, famaque novit anus:
Si quis Cecropiæ madidus, Latiæque Minervæ
Artibus, & vera simplicitate bonus,
Si quis erit recti custos, imitator honesti,
Et nihil arcano qui roget ore Deos:
Si quis erit magnæ subnixus robore mentis,
Dispeream, si non hic Decianus erit.

INTER-

INTERPRETATIO.

SI quis erit recensendus inter amicos raros, quales vidit antiqua fides, & fama vetus. Si quis imbutus artibus Minervæ Athenienfis, & Latinæ, & probus candore vero: si quis observator æquitatis, & honestatis æmulator fuerit, & qui clanculum nihil petat a diis: Si quis erit fultus viribus animi fortis, inteream, nisi hic erit Decianus.

NOTÆ.

Anus.] id est fama vetusta: nam τὸ *quales* ad præcedens nomen *amicos* optime referri potest. Catullus ita est locutus ad Mallium epig. 69.

Sed dicam vobis, vos porro dicite multis
Millibus, & facile hæc charta loquatur anus.

Vide epig. 4. lib. 12. *fama fuisse loquax, chartaque dicit anus*. Alii *famaque novit avos*. Id est priscos qui propter fidem & probitatem laudibus ornantur.

Si quis Cecropiæ.] id est græcis & latinis litteris eruditus. Vide epig. 26. supra.

Ore arcano.] Nam qui clam deos precabantur, improba vota facere censebantur. In quos Persius invehitur, sat. 2.

Haud cuivis promptum est, murmurque humilesque susurros
Tollere de templis, & aperto vivere voto.

Ad Lividum. XLI.

QUI ducis vultus, & non legis ista libenter,
Omnibus invideas, Livide, nemo tibi.

INTERPRETATIO.

O Invide, qui contrahis frontem, nec æquo animo legis ista, invidia labores in omnes, in te vero *nullus.*

NOTÆ.

Nemo tibi.] Ille enim omnium miserrimus est, cui nemo invidet.

In Cæcilium scurram procacem. XLII.

URBANUS tibi Cæcili videris,
Non es, crede mihi. quid ergo? verna es
Hoc quod Transtyberinus ambulator,
Qui pallentia sulphurata, fractis
Permutat vitreis: quod otiosæ
Vendit qui madidum cicer coronæ:
Quod custos dominusque viperarum:
Quod viles pueri Salariorum:
Quod fumantia qui tomacla raucus
Circumfert tepidis cocus popinis:
Quod non optimus Urbicus poeta:
Quod de Gadibus improbus Magister:
Quod bucca est vetuli loquax cinædi:
Quare desine jam tibi videri,
Quod soli tibi, Cæcili, videris:
Qui Galbam salibus tuis, & ipsum

Posses

Posses vincere Sextium Caballum.
Non cuicumque datum est habere nasum.
Ludit qui stolida procacitate,
Non est Sextius ille, sed Caballus.

INTERPRETATIO.

O Cæcili te ipsum judicas facetum, mihi fidem adhibe, non es, quid igitur? scurra es idem ac Transtyberinus ambulator, qui sulphurata pallida commutat vitreis vasibus *ruptis: idem ac qui venundat humidum cicer conventui inetti: idem ac custos & dominus viperarum: idem ac servi abjecti Salariorum: idem ac raucus cocus qui circumportat tomacula fumantia popinis calidis: idem ac poeta Urbicus non egregius: idem ac herus nequam ex Gadibus: idem ac garrulum os cinædi exoleti: quapropter, o Cæcili, omitte de te judicare, quod judicas solus:* tu *qui posses tuis facetiis superare Galbam, & ipsum Sextium Caballum. Non est concessum cuique habere narem. Qui jocatur stulta petulantia, is non est Sextius, sed Caballus.*

NOTÆ.

Verna.] Servus nempe qui domi natus est ex ancilla, sumitur hic pro scurra impudenti & procaci: *hoc quod*, nempe hoc es quod est ille, &c.

Ambulator.] Viliores personæ trans Tyberim habitabant.

Sulphurata.] Gallicè *allumettes*, quæ vitreis fragmentis commutari solere docet etiam Juvenalis sat. 5.

Siccabis calicem nasorum quattuor, ac jam
Quassatum, & rupto poscentem sulphura vitro.

& epig. 3. lib. 10.

Quæ sulphurato nolit empta ramento
Vatiniorum proxeneta fractorum.

Quod otiosæ.] Plebeculam intellige in theatro vel circo otiose sedentem ad spectandum.

Madidum cicer.] hoc est crudum & aqua maceratum.

Quod custos.] id est circulator medicus, qui viperas brachiis & collo implicitas gestat: ejusmodi vero homines erant procaces, & dicteria scurrilia in quemvis jaciebant.

Salariorum.] Salarii dicuntur qui salsamenta vendunt.

Tomacula.] Nomen habent a frequenti incisione; nam τέμνω significat incido, ex porcorum abdomine, testiculis, & vulvis fiebant.

Non optimus urbicus.] id est Exodiorum & Attellanarum scriptor: erant autem hæ Attellanæ fabulæ urbanissimis jocis refertæ, quo risus excitaretur, & ideo auctores earum dicebantur Urbici, quasi urbani. Poeta hoc loco non absolute dicit Cæcilium assimulari Urbico poetæ, sed non optimo: ut hodieque videmus apud nostrates aliqua exodia comœdiarum urbanissima, & multi artificii; alia vero insulsa & ineptissima. Sic Ramiresius. Vide epig. 79. lib. 5. & 71. lib. 6.

Qui Galbam.] Stolidus hic Cæcilius Galbam & Sextium Caballum scurras insulsos a se superari posse existimabat. Ironicos notat poeta Cæcilii stoliditatem, qui nec scurrilitatem ab urbanitate discerneret.

Habere nasum.] hoc est argute jocari: derisionis enim sedes est nasus, epig. 4. supra.

Sed Caballus.] Non est Sextius Caballus, quem tu, o Cæcili, urbanissimum judicas; sed caballus quadrupes bellua.

De Porcia,
cujus fortitudinem laudat. XLIII.

CONJUGIS audisset fatum cum Porcia Bruti,
Et subtracta sibi quæreret arma dolor:

Nondum

Nondum scitis, ait, mortem non posse negari?
Credideram, satis hoc vos docuisse patrem.
Dixit, & ardentes avido bibit ore favillas:
I nunc, & ferrum turba molesta nega.

INTERPRETATIO.

Cum Porcia accepisset mortem Bruti mariti, & cum mæror exquireret ferrum sibi subductum: Nondum tenetis, inquit, non posse denegari interitum? Existimaveram vos satis didicisse hoc a parente meo. Locuta est, atque ore cupido hausit scintillas accensas: O turba odiosa ito nunc, & denega gladium.

NOTÆ.

Porcia.] Filia Catonis Uticensis, uxor Bruti, qui pugnans contra Augustum occubuit in campis Philippicis in Thessalia: cujus morte audita Porcia vitam finiit haustis carbonibus accensis.

Vos docuisse.] Cato enim sibi mortem conscivit: illius historia nota est ex Appiano, & passim cuique obvia.

I nunc.] vox est insultantis.

In Mancinum
avarum & sordidum. XLIV.

BIS tibi triceni fuimus, Mancine, vocati,
Et positum est nobis nil here, præter aprum.
Non quæ de tardis servantur vitibus uvæ,
Dulcibus aut certant quæ melimela favis.
Non pyra, quæ lenta pendent religata genesta,
Aut imitata breves punica mala rosas.
Rustica lactantes nec misit fiscina metas,
Nec de Picenis venit oliva cadis.
Nudus aper; sed & hic minimus, qualisque necari
A non armato pumilione potest.
Et nihil inde datum est, tantum spectavimus omnes.
Ponere aprum nobis sic & arena solet.
Ponatur tibi nullus aper post talia facta:
Sed tu ponaris, cui Charidemus, apro.

INTERPRETATIO.

O Mancine, nos sexaginta invitasti, & heri nihil apposuisti, excepto apro. Non appositi sunt *racemi qui custodiuntur ex vitibus seris, aut melimela quæ contendunt cum favis suavibus. Nec pyra quæ suspenduntur colligata e genesta flexibili, vel mala punica exprimentia rosas breves. Nec canistrum agreste misit metam lacteam. Nec oliva allata est ex cadis Picenis. Aper nudus, & hic qui*dem *perexiguus* appositus est, *& qualis potest interfici ab inermi nano. Exinde nihil est donatum, cuncti solummodo aspeximus, atque hoc modo arena consuevit nobis exhibere aprum. Post ejusmodi commissum nullus aper apponatur tibi; sed tu apponaris apro cui Charidemus* objectus fuit.

NOTÆ.

Here.] Prisce pro heri.

De tardis vitibus.] Propterea quod uvæ in vitibus asservabantur fere usque ad putationem vitium: epig. 58. lib. 3.

Hic post novembres imminente jam bruma
Seras putator horridus refert uvas.

nam id erat proprium vitium putandarum tempus. Ramiresius. *Lenta.*

Lenta.] Idem est hoc loco ac flexibilis.

Aut imitata breves.] Non intelligas punica mala brevitate temporis imitari rosas, sed figura potius & colore. Sic Ramiresius.

Meta.] Pro lacte coagulato accepta forma, ut puto, metarum; nam meta in ludis instar rotundæ columnæ surgebat, in quam speciem lac coagulatum mitti videmus. Sic Domitius. Vide epig. 58. lib. 3.

Piceni.] Populi ad mare Adriaticum, ubi optimæ crescunt olivæ, hodie *la Marche d'Ancone.*

Nudus aper.] sine aliis cibis.

Ponere aprum.] hoc est exhibere: ponere significat etiam cibos apponere unde lusus poetæ.

Sed tu ponaris.] hoc est, apponaris, aut potius objiciaris discerpendus ab eo apro, a quo dilaniatus fuit Charidemus quidam jussu Domitiani, de quo Suetonius in Domitiano.

Ad Stellam de ludis leporum & leonum: XLV.

LASCIVOS leporum cursus, lususque leonum,
Quod major nobis charta, minorque gerit:
Et bis idem facimus: nimium si Stella videtur
Hoc tibi: bis leporem tu quoque pone mihi.

INTERPRETATIO.

Quod charta grandior & brevior nobis refert cursus festivos leporum, & jocos leonum: atque idem bis agimus: O Stella, si judicaveris hoc nimium: tu bis appone etiam mihi leporem.

NOTÆ.

Majorque.] Pro quacumque charta ponitur, vel ita interpretare majorem & minorem: hoc est, si multis versibus & paucis scripsi lusus leonum, & idem bis feci, potes hac repetitione lacessitus ulcisci bis apposito mihi lepore. Epig. 105. infra.

De Libro suo. XLVI.

EDITA ne brevibus pereat mihi charta libellis,
Dicatur potius τὸν δ' ἀπαμειβόμενος.

INTERPRETATIO.

Ne charta a me edita pessum eat propter brevitatem librorum, potius repetatur huic respondens.

NOTÆ.

Edita ne.] Potius quam chartarum jactura fiat propter pauca carmina, imitabor Homerum qui sæpius idem repetit, maxime vero τὸν δ' ἀπαμειβόμενος quod Virgilius interpretatus est *quem contra.*

XLVII.

De Diaulo medico. XLVIII.

NUPER erat medicus, nunc est vespillo Diaulus:
Quod vespillo facit, fecerat & medicus.

INTERPRETATIO.

Diaulus erat medicus paucis ante diebus, nunc vero *est vespillo, quod agit vespillo, hoc quoque egerat medicus.*

NO-

NOTÆ.

Quod vespillo.] hoc est, cum esset medicus nempe imperitus efferebat ægrotos, hoc est occidebat, ut nunc factus vespillo effert mortuos. Vide epig. 31. supra.

De Leone & Lepore. XLIX.

RICTIBUS his tauros non eripuere magistri,
   Per quos præda fugax, itque, reditque lepus.
Quodque magis mirum, velocius exit ab hoste,
   Nec nihil a tanta nobilitate refert.
Tutior in sola non est cum currit arena,
   Nec caveæ tanta conditur ille fide.
Si vitare canum morsus, lepus improbe quæris;
   Ad quæ confugias, ora leonis habes.

INTERPRETATIO.

DOmitores leonum *non liberarunt tauros ex iis rictibus, per quos lepus præda fugitiva vadit, & revertitur. Et quod magis stupendum, celerius egreditur ab adversario, & reportat aliquid ex tanta magnanimitate. Non est securior cum currit in arena deserta, nec tanta securitate occultatur in cavea. O lepus lascive, si vis declinare morsus canum; ora leonis tibi præsto sunt ad quæ perfugias.*

NOTÆ.

Nec nihil.] hoc est aliquid, vires scil. atque animos accipit a leonis fortitudine. Alii legunt *cum nihil a tanta mobilitate refert*: nihil vulneris scil. accipit in tanto cursu & recursu, ingressu & egressu. Minus bene. Vide epig. 7. supra.

Sola arena.] in qua non sunt feræ.

Ad Licianum de Hispaniæ locis. L.

VIR Celtiberis non tacende gentibus,
   Nostræque laus Hispaniæ,
Videbis altam Liciane Bilbilim,
   Equis, & armis nobilem,
Sterilemque Caunum nivibus, effractis sacrum
   Vadaveronem montibus:
Et delicati dulce Botrodi nemus,
   Pomona quod felix amat.
Tepidum natabis lene Congedi vadum,
   Mollesque nympharum lacus.
Quibus remissum corpus adstringas brevi
   Salone, qui ferrum gelat.
Præstabit illic ipsa figendas prope
   Voberta prendenti feras.
Æstus serenos aureo franges Tago
   Obscurus umbris arborum.
Avidam rigens Dirconna placabit sitim,
   Et Nemea, quæ vincit nives.

At cum December canus, & bruma impotens
Aquilone rauco mugiet,
Aprica repetes Tarraconis littora,
Tuamque Laletaniam.
Ibi illigatas mollibus damas plagis
Mactabis, & vernas apros,
Leporemque forti callidum rumpes equo:
Cervos relinques villico.
Vicina in ipsum sylva descendet focum,
Infante cinctum sordido.
Vocabitur venator, & veniet tibi
Conviva clamatus prope.
Lunata nusquam pellis, & nusquam toga,
Olidæque vestes murice.
Procul horridus Liburnus, & querulus cliens:
Imperia viduarum procul.
Non rumpet altum pallidus somnum reus,
Sed mane totum dormies.
Mereatur alius grande, & insanum sophos:
Miserere tu felicium,
Veroque fruere non superbus gaudio,
Dum Sura laudatur tuus.
Non impudenter vita, quod reliquum est, petit:
Cum fama, quod satis est, habet.

INTERPRETATIO.

O Liciane, vir celebrande Celtiberis populis, & decus nostræ Hispaniæ, spectabis excelsam Bilbilim equis & armis claram, & Caunum infecundum nivibus, montibus præruptis Vadaveronem sacrum, & amœnam sylvam Botrodi mollis, quæ grata est Pomonæ beatæ. Leniter tranabis vadum tepens Congedi, & dulces lacus nympharum, quibus soluta membra comprimas parvo Salone, qui gelu constringit ferrum. Illic ipsa Voberta sylva tibi venanti exhibebit feras fodiendas. Arborum umbraculis tectius retundes ardores serenæ diei ad ripas *Tagi auriferi. Frigidus fons Dircenna sedabit sitim ardentem, & Nemea quæ* frigore *superat nives. Sed cum December canescens, & hyems sæviens stridebit fremente Borea, redibis ad oras Tarraconis expositas soli, & tuam in Laletaniam. Illic interficies damas impeditas retibus remissis, atque apros indigenas, & valido equo franges leporem versutum: relinques cervos custodi villæ. Lignum ex sylva proxima dilabetur in ipsum caminum circumdatum pueris incomptis: venationis socius invitabitur, & conviva vocatus e vicinia te adibit. Nusquam lunata pellis* aderit, *& nusquam toga, & vestimenta muricis infectionem olentia. Terribilis Liburnus longe, & cliens queribundus: longe etiam jussa viduarum. Reus pallens non franget profundum somnum, sed dormitabis toto matutino tempore. Alius emat magnum & vesanum sophos: teneat te misericordia beatorum; nec arrogans utere lætitia solida, dum Sura* amicus *tuus celebratur* Romæ. *Vita sibi postulat non turpiter quod superest, cum fama assecuta est quod sufficit.*

NOTÆ.

Ad Licianum.] Alii *Licinianum.*

Vir Celtiberis.] Qui populi sunt Hispaniæ ad fluvium Iberum.

Bilbilis.] Hispaniæ Tarraconensis oppidum cujus situs hodie ignoratur: pagum esse nunc apud *Calatayud* affirmat Ferrarius.

Equis &c.] Legendum aquis, inquit Ramiresius: tum quod Bilbilitanos equos in pretio fuisse non constat: tum quod Salonis aquæ, quarum infra fit mentio, temperando ferro, quo arma fabricantur, nobilissimæ sunt, & lib. 4. epig. 55.

Armorum salo temperator ambit.

Caunum.] Qui est mons Hispaniæ Tarraconensis in Celtiberis inter Iberum & Turiasonem urbem in Castellæ & Arragoniæ confiniis: *Moncayo qui etiam latine Catus mons dicitur.* Sic Ferrarius in suo lexico geographico. Alii, *senemque Catum. Effractis.* Alii, *& fractis.*

Vadaveronem.] *Vadavieor*, mons Hispaniȩ Tarraconensis in Celtiberis ab aliis montibus separatus; Hieronymus Paulus lib. 5. de fluminibus & montibus Hispaniæ: quidam, inquit, non temere montem Celtiberiæ esse existimant ab aliis effractum, & in insulam positum, quæ nunc *Vadavicorem* vocant. Alii legunt divisim *vada Veronem* seu vada Veronis illumque Celtiberiæ fluvium in Salonem influentem faciunt. Malim ego *Vadaveronem* legere.

Botrodi.] Borrodus nemus Hispaniæ Tarracon. in Celtiberis: ubi olim oppidum fuisse, nunc vicum, apud Segobrigam urbem scribit Perottus ex Polyb. teste Ferrario.

Lene.] hoc est leniter... alii aliter: natabis lene, id est navigio: lenis enim, inquiunt, parvula navis est: Cujacius lib. 10. obser. cap. 15. sed hæc interpretatio non placet, improprie enim poeta dixisset natare navi; nec enim natantibus opus est navi.

Congedi.] Hodie *congedo.*

Remissum corpus.] Aquis enim congedi, & lacubus Nympharum tepentibus corpus relaxatur, & pori aperiuntur.

Astringas.] Etenim corpus meatus claudit aqua frigida.

Salone brevi.] Id est, non profundo; fluvius est qui illabitur in Iberum, hodie *Xalon. brevi* adverbium est, inquit Sipontinus, hoc est statim: auctor ille hoc epigramma explicat, a quo pluribus in locis dissentimus.

Voberta.] Sive ut alii legunt Voberca, *Bobierca*, & *Bubierca* teste Varrerio: Oppidum Hispaniæ Tarraconensis in finibus Celtiberorum, ac regni Arragonii, inter Bilbilim ad Boream 3. & Segontiam ad meridiem 13. leucis. Sic Ferrarius. Illic sane ejusdem nominis erat sylva in qua magna ferarum copia.

Prendenti.] Alii *prandenti*: hoc est prandio accumbens venari poteris, & ex mensa feras jaculis configere: magis mihi placet prior lectio, videat lector.

Æstus serenos.] hoc est calores æstivos fugies, *vel mersus auriferis Tagi undis, vel delitesces in umbrosis sylvis quæ* Tagi ripas inumbrant: Tagi vero fontes in montibus Celtiberiæ.

Dircenna.] Fons Hispaniæ gelidissimus, apud Bilbilim urbem, in Salonem fluvium labens: Tarraco vero nobile est oppidum hodie *Tarragone.*

Laletaniam.] Laletani populi fuere Hispaniæ Tarrac. inter Indigetes ad ortum & Cosetanos ad occasum, ubi nunc magna pars Cataloniæ, inter Gerundam & Tarraconem, & versus oram maris Mediterranei.

Apros vernas.] hoc est illic natos: legunt alii *vernos*: male meo judicio, cum de hyeme loquatur poeta.

Nusquam lunata pellis.] id est non aderunt nobiles Romani, quibus moris erat Lunæ formam in calceis gestare, ut significarent se ab Evandro genus suum repetere, qui ipse a Luna ortum se diceret.

Non toga.] Nec anteambulones toga induti, nec clientes.

Olidaque.] hoc est viri purpura induti: teter quippe odor proveniebat ex lotio quo temperabatur purpura.

Liburnus.] Præco nempe publicus ex Liburnia hodie *Croacia.* Horridus dicitur quod horrorem incuteret iis quos citabat, Juv. sat. 4. versu 75.

Primus clamante Liburno, &c.

Imperia viduarum.] Quæ mortuis maritis familiam administrant & quidem arroganter, patronorumque opera sæpius utuntur.

Grande

Grande sophos.] σοφῶς sapienter: frequentissima erat acclamatio eorum qui recitantis scripta laudabant: *insanum sophos* vocat quod insanus poeta ab insana plebe expectabat.

Miserere tu felicium.] Id est divitum qui licet negotiis sint impliciti, se tamen felices prædicant.

Veroque fruere.] Verum gaudium appellat Martialis vitam genialem a labore, atque ab omni cura immunem.

Non imprudenter.] Jure merito otium partes sibi vindicat, cum fama suas implevit, atque ita laudat Licianum, qui famam adeptus sibi jam vacare debebat.

Jocus ex Homero in cocum. LI.

SI tibi Mistyllus cocus, Æmiliane, vocatur;
Dicetur quare non Taratalla mihi?

INTERPRETATIO.

ÆMiliane si appellas cocum Mistyllum, cur ego non vocabo illum Taratalla.

NOTÆ.

Si tibi Mistyllus.] Jocus est in Æmilianum qui Mistyllum vocaverat cocum, non alia forte de caussa quam quod apud Homerum legerat μίστυλλόν τ' ἄρα τ' ἄλλα. id est secabant sane & alia: nec erat potior ratio cur primum carminis verbum usurpasset, quam sequentia quæ sunt τ' ἄρα τ' ἄλλα. Attamen Æmilianus videtur fuisse argutus homo, qui quoties vocabat cocum suum, *Mistylle*, utebatur voce imperante verbi μίστυλλε, hoc est, seco quo facetus esset jocus, ut quoties vocaret cocum, imperaret etiam ut scinderet opsonia; similis est jocus apud Petronium. *Vides, inquit, illum qui opsonium carpit? carpus vocatur, itaque quotiescumque* Trimalcio *dicit carpe, eodem verbo & vocat & imperat.*

Ad Leporem nimis ambitiosum. LII.

NON facit ad sævos cervix, nisi prima, leones.
Quid fugis hos dentes ambitiose lepus?
Scilicet a magnis ad te descendere tauris,
Et, quæ non cernunt, frangere colla velint.
Desperanda tibi est ingentis gloria fati:
Non potes hoc tenuis præda sub hoste mori.

INTERPRETATIO.

FEris leonibus non convenit nisi maximum caput. O lepus superbe quid vitas hos dentes? quasi vero dignetur te invadere relictis *tauris proceris, & rumpere cervicem quam nequidem vident. Tibi ponenda est spes gloriosæ mortis: tu præda exigua nequis interire sub hoc adversario.*

NOTÆ.

Non facit.] Non convenit leoni nisi caput taurorum, aprorum, &c. Vide epig. 23. supra.

Ambitiose.] Qui nempe mortem nimis gloriosam vereris.

Ingentis fati.] Hoc est mortis: vinci quippe a fortibus nonnulla laus est, Virg. 10. Æneid.

Hoc tamen infelix miseram solabere mentem,
Æneæ magni dextra cadis, &c.

Quin

Quinctianum facit assertorem: LIII.

COMMENDO tibi, Quinctiane, nostros,
Nostros dicere si tamen libellos
Possim, quos recitat tuus poeta.
Si de servitio gravi queruntur,
Assertor venias, satisque præstes,
Et, cum se dominum vocabit ille,
Dica esse meos, manuque missos.
Hoc si terque, quaterque clamitaris,
Impones plagiario pudorem.

INTERPRETATIO.

Quinctiane, fidei tuæ committo nostros, si tamen licet appellare nostros libros, quos recitat tuus poeta; si dolent servitutem molestam vindex accedas, & fidejubeas, & asseveres meos esse, & donatos libertate; cum ille se nuncupabit dominum, si ter aut quater hoc exclamaveris, pudore afficies plagiarium.

NOTÆ.

Quos recitat.] Plagiarius poeta Fidentinus sane, de quo epig. sequenti & 39. supra.

Assertor venias.] hoc est assere eos in libertatem: metaphora ducta ab iis qui in servitute injusta detinebantur, & a quocumque in libertatem vindicari poterant.

Nam ego illam liberali assero caussa manu.

Terent. Adelph. act. 2. sc. 1.

Satisque præstes.] Hoc est, defendas, & tuearis verbum Juris est gallice, *soyez ma caution.*

Et cum se dominum.] Hoc est auctorem: at vero juris formulam usurpat poeta: possessores enim se dominos vocabant.

Manuque missos.] Eamdem allegoriam hominis liberi, qui injuste detinetur in servitute, persequitur hoc sensu, versus meos manumisi, id est, edidi in lucem, nec plagiarius debet eos detinere tamquam suos.

Impones.] Acclamatione tua plagiarius poeta pudore victus cedet. Vide tit. D. *ad legem Flaviam de plagiariis.*

Ad Fidentinum
poetam plagiarium. LIV.

UNA est in nostris tua, Fidentine, libellis
Pagina, sed certa domini signata figura,
Quæ tua traducit manifesto carmina furto:
Sic interpositus vitio contaminat uncto
Urbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus:
Sic Aretinæ violant crystallina testæ:
Sic niger, in ripis errat cum forte Caystri,
Inter Ledæos ridetur corvus olores:
Sic ubi multisona fervet sacer Atthide lucus,
Improba Cecropias offendit pica querelas.
Indice non opus est nostris, nec vindice libris.
Stat contra, dicitque tibi tua pagina, fur es.

INTERPRETATIO.

Fidentine, una est tua pagina in libris nostris, sed notata signo sui domini, quæ arguit tuos versus apertæ compilationis: sic bardocucullus Lingonicus interjectus fœdat vitio uncto urbana Tyrianthina: sic testæ Aretinæ polluunt crystallina: sic corvus ater ludibrio habetur inter cygnos Ledæos, cum forte vagatur in ripis Caystri: sic improba pica offendit querimonias Cecropias, ubi sacrum nemus resonat cantibus *Philomelæ multisonæ. Libelli nostri nonagent delatore, nec assertore: tua pagina stat contra, & tibi dicit, Fur es.*

NOTÆ.

Sed certa.] Nam inepta illa pagina declarat quis ejus dominus & auctor sit.

Vitio contaminat uncto.] id est, oleum olente. Raderus legit *filo* crasso, nempe aut villo. Sensus est, ut bardocucullus inter Tyrianthina sordet, ita tuum carmen in meo libello. *Bardocucullus* vero vestis erat Gallica crassioris fili, qua plebei & viliores homines induebantur.

Lingonicus.] hoc est Gallicus; nam Lingones sunt Galliæ populi. Vide epig. 128. lib. 14.

Urbica Tyrianthina.] vestes erant violaceæ, quarum color e purpura & viola factus.

Sic Aretina.] Aretium urbs Hetruriæ, nunc *Arezo*, ubi fictilia vasa fiebant.

Caystri.] Cayster fluvius Ioniæ, ex Phrygia magna oriens, ac inter Ephesum & Colophonem in mare decurrens; illic magna olorum copia.

Ledæos olores.] Quoniam Jupiter sub forma cygni Ledam compressit.

Fervet Atthide.] quæ fuit filia Pandionis regis Atheniensium, in avem Philomelam commutata. Ovidius lib. 6. Metamorph.

Offendit.] suavissimos Philomelæ Atheniensis cantus. Alii *effundit*, alii *offundit*.

Indice.] hoc est accusatore: tui enim versus meis conjuncti indicant te furem. *Index* dicitur qui crimen aliquod indicat.

Stat contra.] Metaphora desumpta a subselliis judiciorum, ubi patroni adversi sedebant, accusator contra defensorem; & quando dicebat accusator, stabat: stare igitur contra est surrexisse accusatorem vel defensorem ad dicendum. Sic Ramiresius ex Ciceronis oratione pro Sexto Roscio Amer.

De Amicorum judicio. LV.

Si quid Fusce vacas adhuc amari:
Nam sunt hinc tibi, sunt & hinc amici,
Unum, si superest, locum rogamus.
Nec me, quod tibi sum novus, recuses.
Omnes hoc veteres tui fuerunt.
Tu tantum inspice, qui novus paratur,
An possit fieri vetus sodalis.

INTERPRETATIO.

Fusce, si quis adhuc apud te locus superest amicitiæ: nam hinc & inde habes amicos, petimus unum locum si reliquus est. Nec me rejicias quod sum recens apud te; omnes antiqui tui amici *extiterunt hoc* idem. *Tu solummodo considera, an socius qui recens comparatur, possit antiquus evadere.*

NOTÆ.

Si quid Fusce.] hoc est, si novo amico locus sit apud te: de Fusco vide epig. 76. lib. 6.

Omnes hoc.] quia scilicet novi fuerunt,

Ad Frontonem de voto vitæ suæ. LVI.

VOTA tui breviter si vis cognoscere Marci,
Clarum militiæ Fronto, togæque decus:
Hoc petit, esse sui, nec magni, ruris arator,
Sordidaque in parvis otia rebus amat.
Quisquam picta colit Spartani frigora saxi,
Et matutinum portat ineptus ave:
Cui licet exigui nemoris, rurisque beati
Ante focum plenas explicuisse plagas?
Et piscem tremula salientem ducere seta,
Flavaque de rubro promere mella cado?
Pinguis inæquales onerat cui villica mensas,
Et sua non emtus præparat ova cinis?
Non amet hanc vitam, quisquis me non amat, opto:
Vivat & urbanis albus in officiis.

INTERPRETATIO.

O Fronto insigne ornamentum belli & pacis, si cupis summatim discere vota tui Marci; hoc postulat, arare agrum suum nec amplum, & diligit quietem squalentem in rebus tenuibus. An quisquam veneratur frigidum marmor Laconicum pictum, & ineptus fert salutationem matutinam: cui fas est expedire ante focum retia plena feris *sylvæ parvæ, atque agri felicis? & pilo tremente trahere piscem exilientem, & mella flava extrahere ex amphora rubenti? cui villica obesa ministrat ad mensam imparem, & cinis non emtus apparat sua ova?* Cupio ut *hanc vitam non diligat, quisquis non diligit me: albus vitam agat in obsequiis urbis.*

NOTÆ.

Fronto.] Fuit hic Fronto, juxta Raderi conjecturam, cum Trajano postea Imperatore Consul, in cujus Consulatu periit Domitianus.

Quisquam picta.] Picta frigora per metalepsim pro frigora saxi picti: ironicus dictum de adulatoribus, & matutinis salutatoribus, qui in atriis Laconico marmore ornatis manè ambulabant, expectantes intromitti salutatum, & deducere amicum magnum anteambulones. Sic Ramiresius.

Explicuisse.] Alii *exposuisse.*

Et pisces tremula.] & cui piscari licet virga ex qua tremente pendet seta. Vide epig. 30. lib. 10.

Inæquales.] Tenuioris fortunæ homines mensas inæqualibus quandoque pedibus fultas habebant. Ovidius lib. 8. Metamorph.

——— *mensæ sed erat pes tertius impar*
Testa parem fecit.

Non emtus.] id est ignis non emtus; nam ligna caro pretio emebantur Romæ.

Albus.] id est toga alba indutus inter anteambulonum & niveorum Quiritum officia, aut cretatus, & candidatus in comitiis. Sic Lipsius 1. Elect. cap. 13.

Ad Cauponem perfidum. LVII.

CONTINUIS vexata madet vindemia nimbis:
Non potes, ut cupias, vendere caupo merum.

INTERPRETATIO.

Vindemia agitata perpetuis imbribus perfunditur: o caupo, nequis venundare vinum purum, etiamsi velis.

NOTÆ.

Ut cupias.] Sensus est: etiamsi cupias bonus & fidus esse, tamen nequis: sic argute cauponum perfidiam notat poeta, qui etiam volentes probi esse non possint.

Ad Flaccum qualem velit puellam. LVIII.

QUALEM Flacce velim, quæris nolimve puellam?
Nolo nimis facilem, difficilemque nimis.
Illud quod medium est, atque inter utrumque probamus,
Nec volo, quod cruciat, nec volo, quod satiat.

INTERPRETATIO.

Flacce rogas-ne, *qualis puella mihi placeat, aut displiceat? nimium indulgens, & nimium fastidiosa mihi non arridet. Placet quod est medium, atque inter utrumque: nec amo quod torquet, nec amo quod saturat.*

LIX.

Ad Flaccum de sportula. LX.

DAT Bajana mihi quadrantes sportula centum.
Inter delicias quid facit ista fames?
Redde Lupi nobis, tenebrosaque balnea Grylli:
Tam male cum cœnem, cur bene Flacce lavor?

INTERPRETATIO.

Accipio centum quadrantes ex Bajana sportula: quid efficit ista esuries inter voluptates balnei? *restitue nobis obscuras thermas Lupi & Grylli: o Flacce, cum tam male epuler, cur lavor bene?*

NOTÆ.

Dat Bajana.] Potentiores suis clientibus dabant sportulam, quæ erat calathus, quo primum opsonia, postea vero pecunia data est; unde sportula frequenter pro cibo, vel pecunia usurpatur. Noster autem poeta forte Bajas comitatus erat Flaccum, a quo cum perexiguam sportulam accepisset, conqueritur. *Bajæ.* Vulgo *Baja* oppidum Campaniæ ad sinum Bajanum inter Puteolos & Cumas.

Quid facit.] Exiguam sportulam centum quadrantum famem appellat, quia non satiabat esurientem. Epig. 7. lib. 3.

Redde Lupi.] Cum male cœnet, male quoque lavari optat in balneis obscuris, qualia erant Lupi, & Grylli.

Tam male.] Nam male cœnato thermæ vel suavissimæ non placent.

De Lepore & Leone ludentibus. LXI.

INTRES ampla licet torvi lepus ora leonis,
Esse tamen vacuo se leo dente putat.
Quod ruet in tergum, vel quos procumbet in armos,
Alta juvencorum vulnera figet ubi?
Quid frustra nemorum dominum, regemque fatigas?
Nonnisi delecta pascitur ille fera.

INTER-

INTERPRETATIO.

O Lepus quamvis ingrediaris ora vasta leonis horribilis: nihilominus leo credit habere os vacuum. In quod tergum prorumpet, vel quos invadet humeros, ubi infliget plagas profundas taurorum? quid defatigas inutiliter dominum, & regem sylvarum? ille non nutritur nisi bellua selecta.

NOTÆ.

Alta juvencorum.] Qui nempe cum pingues & crassiores sint altis vulneribus locum præbent, secus vero lepores. Vide supra epig. 23. & 49.

Ad Licianum, scriptores unde. LXII.

VERONA docti syllabas amat vatis
 Marone felix Mantua est.
Censetur Apona Livio suo tellus:
 Stellaque, nec Flacco minus.
Apollodoro plaudit imbrifer Nilus,
 Nasone Peligni sonant,
Duosque Senecas, unicumque Lucanum
 Facunda loquitur Corduba.
Gaudent jocosæ Canio suo Gades,
 Emerita Deciano meo.
Te Liciane gloriabitur nostra,
 Nec me tacebit Bilbilis.

INTERPRETATIO.

VErona diligit syllabas periti poetæ: Mantua beata est Virgilio. Apona terra æstimatur Livii sui, Stellæ, nec minus Flacci gratia. *Nilus imbrifer favet Apollodoro, Peligni resonant Nasone, Corduba eloquens prædicat duos Senecas, & unum Lucanum. Festivæ Gades lætantur Canio suo, Emerita Deciano meo. Liciane, nostra Bilbilis se jactabit propter te, nec silebit me.*

NOTÆ.

Docti vatis.] Catulli nempe Veronensis: quos hic enumerat auctores satis per se noti sunt. De Stella dictum epig. 8. supra.

Syllabas.] hoc est numeros & versus.

Apona.] Aponus *Abano* vicus cum fonte & balneis in agro Patavino, ubi T. Livius ortus dicitur a Patavio 5. mill. pass.

Imbrifer Nilus.] Qui inundatione sua, vice imbrium (qui in Ægypto rari) fungitur in terra irriganda.

Peligni.] Populi Italiæ ubi erat Sulmo patria Ovidii a quo commendatur, regio nunc *Valva.* Ovid. lib. 4. de Ponto elegia 14.

Gens mea Peligni, regioque domestica Sulmo.

Jocosæ Gades.] Hispaniæ populi ad fretum Gaditanum choreis & saltationibus mire dediti. Vide epig. 42. supra. Vulgo *Cadiz.*

Emerita.] Urbs Lusitaniæ hodie *Merida*: Corduba nunc *Cordova* urbs Hispaniæ Bœticæ.

Bilbilis.] Urbs in Celtiberia, Martialis patria de qua epig. 50. supra ad Licianum.

De Lævina casta, & ad Bajas adultera. LXIII.

CASTA, nec antiquis cedens Lævina Sabinis,
 Et quamvis tetrico tristior ipsa viro.

Dum modo Lucrino, modo se permittit Averno,
Et dum Bajanis sæpe fovetur aquis:
Incidit in flammas, juvenemque secuta, relicto
Conjuge, Penelope venit, abit Helene.

INTERPRETATIO.

LÆvina pudica, nec primas dans priscis Sabinis, & ipso mæstior marito licet severo, dum se credit nunc Lucrino, nunc Averno; & dum sæpius calescit aquis Bajanis: correpta est amore, & comitata est adolescentem deserto marito, accessit Penelope, recessit Helene.

NOTÆ.

Sabinis.] Quarum mores sancti & incorrupti erant. Juv. sat. 6. vers. 163.

Intactior omni
Crinibus effusis bellum dirimente Sabina.

Lucrinus.] Lacus est ad Bajas hodie *Lago Licola*. Alii melius interpretantur. *Mar morto.*

Penelope venit.] id est casta: abit Helene, hoc est adultera: harum historia satis nota est. *Abit* ultima syllaba producitur propter contractionem pro *abiit*. *Helene*, alii *Thymele*. Bajis porro multa luxuriæ exempla.

Ad Celerem
recitatorem importunum. LXIV.

UT recitem tibi nostra rogas epigrammata, nolo.
Non audire, Celer, sed recitare cupis.

INTERPRETATIO.

ORas ut tibi legam nostra epigrammata, non placet. O Celer, non vis esse auditor, sed recitator.

NOTÆ.

Non audire.] Mea scil. carmina: *sed recitare* tua nempe. Vide epig. 74. lib. 5. & epig. 2. lib. 7.

Ad Fabullam ambitiosam. LXV.

BELLA es, novimus: & puella, verum est:
Et dives, quis enim potest negare?
Sed dum te nimium, Fabulla, laudas,
Nec dives, neque bella, nec puella es.

INTERPRETATIO.

PUlchra es, scimus: & puella, certum est: & opulenta: nam quis potest inficiari? sed, o Fabulla, cum te efferს nimiis laudibus, nec opulenta, nec pulchra, nec juvenis es.

NOTÆ.

Sed dum te.] Modestia enim & verecundia commendantur puellæ. Plinius Junior lib. 1. epist. 8. *Etenim si alienæ quoque laudes parum æquis auribus recipi solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se, aut de suis disserens.*

Ad Cæcilianum de genere & declinatione ficus. LXVI.

CUM dixi, ficus, rides quasi barbara verba,
Et dici ficos, Cæciliane, jubes.
Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci:
Dicemus ficos, Cæciliane, tuos.

INTERPRETATIO.

Cum protuli, ficus, risisti perinde ac barbaram vocem, & vis, Cæciliane, dici ficos. Proferemus ficus, quas novimus produci in arbore: at vero, Cæciliane, dicemus ficos tuos.

NOTÆ.

Cum dixi ficus.] Ramiresius & Farnabius lemma esse emendandum contendunt, nec generis, sed tantum declinationis mentionem fieri hoc loco: ita ut *ficus* feminini generis secundæ & quartæ declinationis significet arborem & fructum ejusdem arboris. Sed *ficus* secundæ declinationis, inquit Ramiresius, significans morbum ignoratur cujus sit generis; *Tuos* enim non refert ad *ficus* ut legit, vel *ficos* ut legunt alii, sed intelligit familiam in qua omnes ficosi essent. Eadem turpitudine notavit aliam familiam lib. 7. epig. 70. & ficum appellari ficosum hominem probat epig. 52. lib. 4. Alii *ficos tuos* explicant morbum sic dictum a similitudine ficus, & ficos in illa significatione esse tantum secundæ declinationis, & masculini generis. Videat lector. Vide & epig. 33. lib. 4.

Ad furem de libro suo. LXVII.

ERRAS, meorum fur avare librorum,
Fieri poetam posse qui putas tanti,
Scriptura quanti constat, & tomus vilis.
Non sex paratur, aut decem sophos nummis.
Secreta quære carmina, & rudes curas,
Quas novit unus, scrinioque signatas
Custodit ipse virginis pater chartæ,
Quæ trita duro non inhorruit mento.
Mutare dominum non potest liber notus.
Sed pumicata fronte; si quis est nondum,
Nec umbilicis cultus, atque membrana:
Mercare tales ab eo, nec sciet quisquam.
Aliena quisquis recitat, & quærit famam,
Non emere librum, sed silentium debet.

INTERPRETATIO.

Hallucinaris fur avare meorum libellorum, qui credis vatem evadere posse eo pretio quo constant scriptura, & tomus vilis. Sophos non acquiritur sex aut decem nummis. Require versus latentes, & studia non edita, quæ novit; & sigillata in arca servat solus parens virginis chartæ, quæ attrita non exhorruit mento aspero. Libellus cognitus nequit commutare herum: Sed si quis est nondum fronte polita pumice, nec ornatus umbilicis, & membrana: eme ab ipso ejusmodi librum, nec ullus resciet. Quisquis pronunciat aliena, & aucupatur existimationem, non debet mercari libellum, sed reticentiam auctoris.

NOTÆ.

Fur avare.] Non vacat avarum ob furtum librorum, sed ideo avarum vocat quia poeta haberi volebat vilissimo pretio.

Tomus.] a verbo τέμνω scindo: id est pars, vel frustum, quæ quidem pars si involveretur in spiram, volumen vocari poterat.

Sophos.] Acclamatio erat eorum qui recitantibus applauderent. Vide epig. 4. supra.

Et rudes curas.] hoc est carmina quæ nondum in lucem edita sunt.

Virginis pater chartæ.] virginem chartam vocat, quæ nondum viri, alicujus manu attrita fuerat. *Pater*, id est carminum auctor. Vel virginem chartam intellige, ex qua nullum exempla transcriptum sit.

Mento duro.] Dicit poeta chartam multorum lectorum manibus attrectatam horridam fieri mento, hoc est fieri pilosam, & barbatam dum usu atteritur, & basia captat epig. 4. supra, & epig. 93. lib. 10.

Fronte pumicata.] Frontes libri eæ sunt extremitates membranæ in spiram complicatæ, quæ pumice poliebantur, cùm in lucem libri ederentur.

Nec umbilicis cultus.] id est bacillis cedrinis vel buxeis super quos membranæ involverentur: quibus in volumen complicatis, in medio utrinque apparebat lignum, & ideo dicebatur similitudine quadam umbilicus: & cum is non assueretur membranis, nisi opere jam absoluto, hinc natum proverbium ad umbilicum perducere, id est absolvere librum. Umbilicis autem affigi solebant capitula cornea, ossea, vel eburnea, ornatus caussa, quæ plerumque coloribus pingebantur, & vocabantur cornua. Ita Ramiresius.

Ad Chœrilum
nullius pretii homine. LXVIII.

LIBER homo es nimium dicis mihi, Cherile, semper.
In te qui dicit, Cherile, liber homo est.

INTERPRETATIO.

O Chœrile, mihi dicis assiduè, Nimis es dicax. O Chœrile, qui verba facit in te, homo est otiosus.

NOTÆ.

Liber homo es nimium.] id est nimium liberi animi qui nemini parcis.

Liber homo est.] hoc est sine negotiis, quia indignus es reprehensione, & omnino contemnendus. Vel sic intellige, Qui in te dicit, homo est liber, id est ingenuus cujus est libere dicere quæ sentiat. Jocus est in verbo *liber*.

De Rufo & Nævia,
quam misere amabat Rufus. LXIX.

QUIDQUID agit Rufus, nihil est, nisi Nævia Rufo,
Si gaudet, si flet, si tacet, hanc loquitur.
Cœnat, propinat, poscit, negat, innuit, una est.
Nævia. si non sit Nævia, mutus erit.
Scriberet hesterna patri cum luce salutem,
Nævia lux, inquit, Nævia numen, ave.
Hæc legit, & ridet demisso Nævia vultu.
Nævia non una est, quid vir inepte furis?

INTERPRETATIO.

Quicquid facit Rufus, cogitat solam Neviam, si lætatur, si lacrymatur si silet, commemorat illam. Epulatur, propinat, petit, recusat, assentitur, prædicat unam Neviam: si Nævia absit, elinguis erit. Cum die hesterno nunciaret salutem genitori, Salve, Nævia, ait, lux mea, Nævia numen meum. Nævia legit hæc, & risum edit depressis oculis. Nævia non una est; quid insanis, marite ridicule?

NOTÆ.

Si tacet.] Insanum quippe suum erga Næviam amorem gestu significabat.

Nævia non una est.] Ludit in ambiguitate verbi *una*: supra enim dixerat *una est Nævia*, id est de Nævia sola loquitur Rufus: deinde ait, *non una est*, quia duplex est, id est uxor duorum; habebat enim adulterum, cujus & uxor dicebatur: nam adulterium unius matrimonium vocabatur, ut ait Seneca 3. de Beneficiis cap. 16. *Infrunita & antiquata est quæ nesciat matrimonium vocari unius adulterium.* Vide epig. 9. lib. 6.

Ad Maximum

de Canio poeta ridiculo. LXX.

COEPIT, Maxime, Pana, quæ solebat,
Nunc ostendere Canium, Terentos.

INTERPRETATIO.

O Maxime, Terentos cœpit nunc monstrare Canium, quæ consueverat monstrare Pana.

NOTÆ.

Nunc ostendere Canium.] Pan & Satyri risu perpetuo lasciviunt: eum ergo ridentem Canium poetam deridere velit, ait, non ostendi amplius statuam Panos in Terento (locus scilicet erat in Campo Martio) ridentis habitu illic formatam, sed Canium qui æque rideret ac Pan. Lib. 3. epig. 20.

Ad Librum,

quem Proculo viro humanissimo mittit. LXXI.

VADE salutatum: pro me liber ire juberis
Ad Proculi nitidos officiose Lares.
Quæris iter? dicam: vicinum Castora canæ
Transibis Vestæ, virgineamque domum.
Inde sacro veneranda petes palatia clivo,
Plurima qua summi fulget imago ducis.
Nec te detineat miri radiata Colossi,
Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.
Flecte vias hac, qua madidi sunt tecta Lyæi,
Et Cybeles picto stat Corybante tholus:
Protinus a læva clari sub fronte Penates,
Atriaque excelsæ sunt adeunda domus.
Hanc pete, ne metuas fastus, limenque superbum:
Nulla magis toto janua poste patet.
Nec propior quam Phœbus amat, doctæque sorores;
Si dicet, quare non tamen ipse venit?

Sic

Sic licet excuses, quia qualiacumque leguntur
Ista, salutator scribere non potuit.

INTERPRETATIO.

Ito salutatum, o libelle obsequiose, mandaris adire meo loco splendidam domum Proculi. Rogas-ne viam? transgredieris templum Castoris propinquum antiquæ Vestæ, atque ædes Virginum Vestalium. *Illinc adibis regiam venerabilem in colle sacro, ubi multæ effigies supremi Imperatoris resplendent. Nec te moretur siderea moles admirandi colossi, quæ lætatur superare opus Rhodium. Flecte iter qua sunt ædes ævidi Bacchi, & quæ erectus est tholus Cybeles depictæ Corybante. Subito ædes splendidæ sunt adeundæ ad frontem sinistram, atque aula domicilii alti. Hoc adi, ne metuas superbiam atque accessum difficilem, nulli janua magis panditur, nec* ulla *quam diligat Phœbus propitior, & perita sorores. Si dicet, cur tamen ipse non venit? sic potes me excusare, quoniam salutator nequivit componere ista qualiacumque evolvuntur.*

NOTÆ.

Lares.] Dii sunt domestici qui in ædibus privatim colebantur, sumpti pro domo ipsa.

Canæ Vestæ.] Vesta Saturni filia ex Ope, quæ castitatis Dea habita Vestalibus nomen dedit.

Summi Ducis.] Domitiani.

Nec te detineat.] Vide epig. 2. lib. Spect.

Opus Rhodium.] Colossum intellige inter septem orbis miracula recensitum. Epig. 1. lib. Spect.)

Tholus.] Testudo Templi ubi est quasi scutum breve in medio Templi tecto quo trabes committuntur, & donaria suspenduntur, supra quem Corybas vestibus pictis ornatus stabat. Raderus. Corybantes vero ministri Cybeles in Ida monte Phrygiæ saltando & cantando illius Deæ sacra faciebant: iidem feruntur fuisse custodes Jovis adhuc infantis.

Penates.] Dii domestici sumpti pro domo ipsa.

Hanc.] Alii *hac*.

Nec propior.] hoc est nulla domus nostræ vicinior est quæ ametur ab Apolline & Musis. Vel, ut interpretatus sum, nullis æditius propitior est Apollo.

Quia qualiacumque.] quia non fuisset illi otium scribendi hæc qualiacumque sint epigrammata, si salutandi officiis vacasset.

Ad somnum nulla veniente amica. LXXII.

NÆvia sex cyathis, septem Justina bibatur,
Quinque Lycas, Lyde quatuor, Ida tribus.
Omnis ab infuso numeretur amica Falerno;
Et quia nulla venit, tu mihi, somne, veni.

INTERPRETATIO.

NÆvia bibatur sex cyathis, Justina septem, Lycas quinque, Lyde quatuor, Ida tribus. Omnis amasia recenseatur a vino infuso: & quoniam nulla accedit, tu, somne, accede ad me.

NOTÆ.

Nævia sex.] Veteres solebant tot haurire cyathos, quot litteras includebant amicarum nomina. Nævia sex habebat litteras propter diphthongum *æ* quæ duabus æquivalet: sex ergo cyathos hauriendos esse dicit Poeta in honorem Næviæ. Vide epig. 51. lib. 8. 95. lib. 9. 37. lib. 11.

Omnis ab.] Sic enim amicæ nomen commendandum relinquebant, ubi haurirent tot cyathos, quot essent litteræ in illius nomine.

Tu mihi somne.] Alludit ad veterem morem

morem quo ad somnum conciliandum poscebatur ultimum poculum, Mercurio tanquam somni præsidi consecratum: pocula autem apud Græcos sacra erant tria: primum Διὸς Σωτῆρος, Jovis Servatoris; secundum ἀγαθοῦ δαίμονος, boni dæmonis; tertium Ἑρμοῦ Mercurii, quod ultimum hauriebatur in ejus honorem.

Ad Fidentinum poetam plagiarium. LXXIII.

NOstris versibus esse te poetam,
Fidentine putas, cupisque credi?
Sic dentata sibi videtur Ægle,
Emtis ossibus, Indicoque cornu:
Sic, quæ nigrior est cadente moro,
Cerussata sibi placet Lycoris.
Hac & tu ratione, qua poeta es,
Calvus cum fueris, eris comatus.

INTERPRETATIO.

O Fidentine, an credis, & vis haberi poeta nostris carminibus? Sic Ægle putat se esse dentatam, ossibus comparatis, & cornu Indico: sic Lycoris quæ magis est atra moro cadente fucata sibi jucunda est. Cum fueris calvus, eris crinitus hac ratione, qua nunc es poeta.

NOTÆ.

Indicoque cornu.] hoc est ebore, quo significat dentes eboreos.

Sibi placet.] Sibi candida videtur: morum vero maturum & cadens maxime nigrum.

Cerussata.] Cerussa genus est pigmenti quo illinitur vultus ad candorem conciliandum. Plin. lib. 35. cap. 6.

Eris comatus.] Emtis nempe aut surreptis capillis. Vide epig. 54. supra de Fidentino.

Ad Cæcilianum maritum ingeniosum. LXXIV.

NULLUS in urbe fuit tota, qui tangere vellet
Uxorem gratis, Cæciliane, tuam,
Dum licuit: sed nunc positis custodibus, ingens
Turba fututorum est, ingeniosus homo es.

INTERPRETATIO.

O Cæciliane, nullus erat in omni civitate, qui vellet tangere conjugem tuam gratis, dum permissum fuit; at nunc custodibus datis, magna turba est mœchorum, homo es solers.

NOTÆ.

Qui tangere.] Vult poeta Cæciliani uxorem deformem a nemine tactam esse gratis, hoc est sine pretio licebat, sive etsi ultro dabat, vel nisi ipsa pecuniam suppeditabat: posita vero custodia mœchos venisse pretium afferentes: itaque sagacem & solertem esse Cæcilianum dicit: Jocus sane lepidus.

Ad Paullam adulteram. LXXV.

MOECHUS erat: poteras tamen hoc tu, Paulla, negare:
Ecce vir est, numquid, Paulla, negare potes?

INTER-

INTERPRETATIO.

Adulter erat: nihilominus, o Paulla, poteras id inficiari; ecce maritus est: num id inficiari vales, o Paulla?

NOTÆ.

Mœchus erat.] is cui nupsisti.
Numquid potes.] Fassa nempe fuisti adulterium cum nupseris illi, qui vivo marito mœchus tuus credebatur. Vide epig. 22. lib. 6.

De Lino non solvente debita. LXXVI.

DIMIDIUM donare Lino, quam credere totum,
Qui mavult: mavult perdere dimidium.

INTERPRETATIO.

Qui mavult Lino donare dimidium, quam mutuo dare totum, mavult amittere dimidium.

NOTÆ.

Mavult perdere dimidium.] cum enim mutuum non redderet Linus, qui totum credidisset, totum perdidisset: at vero qui dimidium donat, perdidit tantum alterum dimidium quod credidit.

Ad Flaccum, ut versus facere desineat, forum vero adeat. LXXVII.

O MIHI curarum pretium non vile mearum,
Flacce Antenorei spes, & alumne Laris.
Pierios differ cantusque chorosque sororum:
Æs dabit ex istis nulla puella tibi:
Quid petis a Phœbo? nummos habet arca Minervæ:
Hæc sapit, hæc omnes fœnerat una deos.
Quid possent ederæ Bacchi dare? Palladis arbor
Inclinat varias pondere nigra comas.
Præter aquas Helicon, & serta, lyrasque deorum
Nil habet, & magnum semper inane sophos.
Quid tibi cum Cirrha? quid cum Permessidos unda?
Romanum propius, divitiusque forum est.
Illic æra sonant: at circum pulpita nostra,
Et steriles cathedras, basia sola crepant.

INTERPRETATIO.

O Flacce digna merces meæ sollicitudinis, spes, atque alumne Antenorei Laris: Proroga concentus Pierios, & choros Musarum; nulla puella ex istis tibi donabit pecuniam. Quid postulas ab Apolline? nummi sunt in capsa Minervæ; hæc sapit, hæc sola mutuum dat omnibus diis. Quid donare valerent edera Bacchi? atra arbor Palladis gravitate incurvat ramos varios. Nihil est in Helicone, nisi aquæ, & coronæ, & cythara deorum; & magnum sophos semper infructuosum. Quid tibi negotii cum Cirrha? quid cum aqua Permessidos? forum Romanum vicinius est, & opulentius. Illic pecunia sonat: sed oscula sola strepunt circa pulpita nostra, & steriles, cathedras.

No-

NOTÆ.

Precium non vile.] Hoc est, o Flacce tu dignus es qui me interponam in tuam rem, hancque curam conferam ad tuam utilitatem, ut te moneam Musas esse relinquendas, forum verò adeundum: hic est Flaccus qui scripsit Argonautica.

Laris Antenorei.] Id est, Patavii quod condidit Antenor. Lares sunt dii domestici qui sæpius pro ædibus sumuntur, hic vero pro urbe.

Nulla puella.] Nulla Musa.

Quid petis a Phœbo.] Paupere nempe.

Arca Minervæ.] Hoc est, Minerva dives est, & habet opes quas largiatur caussidicis suis cultoribus. Ab ea autem pendent ceteri dii,

ἀπαντα τῷ πλουτῷ γὰρ ἐσθ᾽ ὑπήκοα

Pecuniæ obediunt omnia, Aristoph. in Plut. Act. 1. Sc. 2.

Palladis arbor.] Oliva cujus rami fructuum pondere incurvantur.

Varias comas.] Frondes varii coloris, baccis graves, hoc est Minerva locupletat caussidicos.

Helicon.] Bœotiæ mons Phocidi vicinus non procul a Parnasso, qui & ipse Apollini sacer est & Musis.

Sophos.] Acclamatio erat qua recitantes poetæ excipiebantur, sed nihil emolumenti accipiebant. Vide Epig. 4. supra.

Permessidas unda.] Permessis fluvius ex Helicone dilabitur.

Illic æra sonant.] In foro nempe ubi pecuniam accipiunt caussidici.

Basia.] Quos enim recitantes probaverant, osculabantur antiqui. Vide Epig. 4. supra, *dum basia captas*, &c.

Steriles cathedras.] Nullum emolumentum afferentes. Juv. Sat. 7.

Pœnituit multos vanæ sterilisque cathedræ.

De Charino homine molli. LXXVIII.

PULCHRE valet Charinus, & tamen pallet.
Parce bibit Charinus, & tamen pallet.
Bene concoquit Charinus, & tamen pallet.
Sole utitur Charinus, & tamen pallet.
Tingit cutem Charinus, & tamen pallet.
Cunnum Charinus lingit, & tamen pallet.

INTERPRETATIO.

Bene se habet Charinus, & nihilominus pallet, Charinus potat temperate, & nihilominus pallet. Charinus digerit recte, & nihilominus pallet. Charinus apricatur, & tamen pallet. Charinus colorat cutem, & tamen pallet....

NOTÆ.

Sole utitur.] Ut cutem coloret. Omnibus his adhibitis semper pallebat Charinus; sic illum turpi vitio laborare notat poeta.

De Festo moribundo. LXXIX.

INDIGNAS premeret pestis cum tabida fauces,
Inque ipsos vultus serperet atra lues;
Siccis ipse genis flentes hortatus amicos,
Decrevit Stygios Festus adire lacus.
Nec tamen obscuro pia polluit ora veneno,
Aut torsit lenta tristia fata fame.

Sanctam

Sanctam Romana vitam sed morte peregit,
Dimisitque animam nobiliore rogo.
Hanc mortem fatis magni præferre Catonis
Fama potest: hujus Cæsar amicus erat.

INTERPRETATIO.

Cum pestilentia contagiosa urgeret guttur immeritum, & nigra contagio irreperet in faciem ipsam: ipse Festus siccis genis excitans amicos lacrymantes statuit petere paludem Stygiam. Nihilominus non fœdavit os sanctum turpi toxico, aut eruciavit mortem diram esurie lenta. Sed morte Romana finivit vitam inviolatam, atque egit spiritum busto illustriore. Fama potest anteponere hanc interitum morti magni Catonis; hic carus erat Cæsari.

NOTÆ.

Siccis ipse.] Id est, Non flens.

Sed morte Romana.] Nempe pectus transfodit exemplo Lucretiæ, Catonis & multorum aliorum Romanorum.

Nobiliore rogo.] Rogum sumit pro morte ipsa. Legunt alii *nobiliore via.*

Hujus Cæsar.] Si enim interemit Cato metu aut odio Cæsaris, at vero Domitianus hujus Festi amicus fuit.

Ad Attalum ardelionem. LXXX.

SEMPER agis caussas, res agis Attale semper.
Est, non est, quod agas, Attale, semper agis.
Si res, & caussæ desunt, agis Attale mulas.
Attale, ne quod agas, desit, agas animam.

INTERPRETATIO.

Attale dicis caussas, atque assidue tractas negotia. Attale continuo agis, sive sit, aut non sit quod agas. Si negotia, & lites deficiunt, Attale, ducis mulas; Attale ne deficiat, quod geras, emittas spiritum.

NOTÆ.

Agas animam.] Id est, pereas. Lusus epigrammatis est in varia significatione verbi *ago.*

Ad Canum helluonem. LXXXI.

SPORTULA, Cane, tibi suprema nocte petita est.
Occidit, puto, te Cane, quod una fuit.

INTERPRETATIO.

O Cane, poposcisti sportulam ultima nocte. O Cane, interfecit te, ut arbitror, quod unica extitit.

NOTÆ.

Quod una fuit.] Quæ nempe huic helluoni non sufficeret, unde contracto dolore periit.

Ad Sosibianum vilem hominem. LXXXII.

E Servo scis te genitum, blandeque fateris,
Cum dicis dominum, Sosibiane, patrem.

INTER-

INTERPRETATIO.

O *Sosibiane, non ignoras te natum ex mancipio, & comiter confiteris, cum parentem tuum appellas dominum.*

NOTÆ.

E servo.] Quod nempe mater adultera ex servo suscepisset Sosibianum: vel forte melius legendum *e serva*: cum enim partus ventrem sequatur, ex serva & patrefamillas natus Sosibianus servus est, & patrem habet eumdem & dominum. Vide Epig. 85. infra.

De Regulo
fere obruto ruina veteris porticus. LXXXIII.

HÆC quæ pulvere dissipata multo
Longas porticus explicat ruinas,
En, quanto jacet absoluta casu.
Tectis nam modo Regulus sub illis
Gestatus fuerat, recesseratque:
Victa est pondere cum suo repente,
Et postquam domino nihil timebat,
Securo ruit incruenta damno.
Tantæ, Regule, post metum querelæ,
Quis curam neget esse te deorum,
Propter quem fuit innocens ruina?

INTERPRETATIO.

H*Æc porticus quæ dissoluta exponit longa excidia in multo pulvere, en quanto casu liberata procumbit: paulo enim ante Regulus vectus fuerat sub illis tectis, & discesserat: cum subito desedit sua mole, & postquam nihil metuebat hero, incruenta concidit ruina tuta. O Regule, post timorem tantæ querimoniæ, quis inficietur deos habere curam tui, cujus gratia ruina fuit innoxia?*

NOTÆ.

En quanto.] Vide epig. 13. supra.
Post metum.] Epig. citato.
Nimium tenuit nostras fortuna querelas.

De Manneja
fœtida. LXXXIV.

OS, & labra tibi lingit Manneja catellus:
Non miror, merdas si libet esse cani.

INTERPRETATIO.

C*Atellus tibi lambit os & labra, non mirum est, si canis amat comedere stercus.*

NOTÆ.

Os & labra.] Ora, & labia Manneiæ fœtida fuisse notat, canes quippe lambendis immundiciis delectantur; quæ tetro odore non superant fœditatem tui oris. Juven. sat. 10.
——— *Bona tota feruntur*
Ad Phialen, tantum artificis valet halitus oris.

De Quirinali cælibe. LXXXV.

UXOREM habendam non putat Quirinalis:
Cum vult habere filios, & invenit.
Quo possit istud more? futuit ancillas,
Dominumque, & agros implet equitibus vernis:
Pater familiæ verus est Quirinalis.

INTERPRETATIO.

Quirinalis non existimat conjugem esse ducendum, cum cupit suscipere natos, & reperit. Qua ratione id queat? rem habet cum ancillis, implet agros & domicilium equitibus vernis: Quirinalis verus est paterfamilias.

NOTÆ.

More? Legunt alii sine interrogatione, unde alius sensus efficitur.

Implet vernis.] Verna servus est domi natus, *equitibus* autem dixit, quia Quirinalis eques erat.

Pater.] Sic enim blando nomine dominum servi appellabant patremfamilias, sed hic verum dicit poeta patrem familiæ Quirinalem, quod ejus familia ab ipso esset genita.

De Mario & faceto præcone. LXXXVI.

VENDERET excultos colles cum præco facetus,
Atque suburbani jugera pulchra soli:
Errat, ait, si quis Mario putat esse necesse
Vendere: nil debet, fœnerat imo magis.
Quæ ratio est igitur? servos ubi perdidit omnes,
Et pecus, & fructus, non amat inde locum.
Quis faceret pretium, nisi qui sua perdere vellet
Omnia? sic Mario noxius hæret ager.

INTERPRETATIO.

Cum præco argutus vellet vendere colles excultos, & pulchra jugera fundi suburbani: si quis, inquit, arbitratur opus esse Mario alienare, allucinatur: nihil debet, imo magis dat mutuum. Quæ caussa est ergo? ubi amisit omnia mancipia, & armenta, & fructus, exinde non delectatur eo loco. Quis liceretur, nisi qui vellet amittere omnia sua? sic campus pestilens remansit penes Marium.

NOTÆ.

Servos ubi perdidit.] Hanc scilicet subjecit caussam malitiosus præco, qua emptores omnes ab emendo deterruit.

De Novio micropsycho & sordide parco. LXXXVII.

VICINUS meus est, manuque tangi
De nostris Novius potest fenestris.
Quis non invideat mihi, putetque
Horis omnibus esse me beatum,
Juncto cui liceat frui sodale?

Tam longe est mihi, quam Terentianus,
Qui nunc Niliacam regit Syenen.
Non convivere licet, nec urbe tota
Quisquam est tam prope, tam proculque nobis.
Migrandum est mihi longius, vel illi.
Vicinus Novio, vel inquilinus
Sit, si quis Novium videre non vult:

INTERPRETATIO.

Novius habitat in mea vicinia, & potest manu attingi de nostris fenestris. Quis non invideat mihi, & credat me esse felicem omnibus horis, cui fas sit uti socio vicino? tam procul a me distat quam Terentianus, qui nunc gubernat Syenen Niliacam. Non datur potestas simul vivendi, nec saltem aspiciendi, non auscultandi, nec in omni civitate ullus est tam prope, & tam longe a nobis. Oportet me vel illum longius abire. Si quis non vult aspicere Novium, fiat vicinus Novio, vel inquilinus.

NOTÆ.

De Novio.] μικρόψυχος, pusillanimis, *illiberalis*. Sic Novium avaritiæ accusat poeta. Alii delendam hanc vocem *micropsycho* arbitrantur, & nonnullos exagitari a poeta qui quæ ad manum habent, contemnunt; at vero quæ remotiora sunt & paratu difficiliora, sectantur. Judicet lector.

Quam Terentianus.] Qui tunc erat præfectus Ægypto, cujus Syene urbs ad Nilum sita, quæ hodie ab aliis appellatur *Guegere*, ab aliis *China*, ab aliis vero *Asna*.

Inquilinus.] Qui nempe in Novii ædibus conductis habitet.

Migrandum est.]Hoc facete dicit poeta:

Ad Fesceniam virolentam. LXXXVIII.

NE gravis hesterno fragres, Fescenia, vino,
Pastillos Cosmi luxuriosa voras.
Ista linunt dentes jentacula: sed nihil obstat,
Extremo ructus cum venit a barathro.
Quid quod olet gravius mistum diapasmate virus;
Atque duplex animæ longius exit odor?
Notas ergo nimis fraudes, deprensaque furta
Jam tollas, & sis ebria simpliciter.

INTERPRETATIO.

O Fescenia intemperans, deglutis pastillos Cosmi, ne male oleas gravis hesterna potatione. Ista jentacula ungunt dentes, sed nihil impedit, cum ructus venit ab imo stomacho; quid quod venenum diapasmate commixtum fœtet pejus, & geminus animæ odor procedit longius? igitur jam removeas fallacias nimium cognitas, & sis temulenta simpliciter.

NOTÆ.

Pastillos Cosmi.] Cosmus myropola erat, qui conficiebat ejusmodi pastillos ex aromatibus, & pulveribus odoratis.

Ista linunt.] hoc est, cum jejuna sumis illos pastillos; possunt illi quidem opprimere fœtorem in dentibus hærentem, nequeunt vero illum coercere, qui venit ex stomacho.

Cum ructus.] cruditatis exhalatio est.

Diapasma.] unguenti genus quod fit ex rosis aridis, de quo Plinius lib. 21. cap. 19.

 Virus

Virus.] ponitur pro halitu gravi.

Duplex odor.] hesterni vini, & diapasmatis.

Deprensaque.] vitium quod cum cura legitur, furtum appellatur a poeta.

Sis ebria simpliciter.] Ne simul vinum & ejusmodi medicamenta oleas. Vide epig. 42. lib. 3. & epig. 7. lib. 6.

Ad Alcimum, cujus mortem deflet. LXXXIX.

ALCIME, quem raptum domino crescentibus annis
Labicana levi cespite velat humus:
Accipe non Phario nutantia pondera saxo,
Quæ cineri vanus dat ruitura labor:
Sed fragiles buxos, & opacas palmitis umbras,
Quæque virent lacrymis humida prata meis.
Accipe, chare puer, nostri monumenta doloris,
Hic tibi perpetuo tempore vivit honor.
Cum mihi supremos Lachesis perneverit annos:
Non aliter cineres mando jacere meos.

INTERPRETATIO.

Alcime, quem tegit Labicana terra levi gramine, abreptum hero annis juvenilibus; accipe non molem vacillantem ex silice Ægyptia, quam lapsuram extruit cineri labor inanis; sed buxos caducas, atque umbras obscuras palmitis, & prata quæ virescunt rigata meis fletibus. O dilecte puer, recipe pignora nostri mœroris: hoc decus tibi duret omni tempore. Cum Lachesis mihi perneverit ultimos annos, non alio modo jubeo jacere meos cineres.

NOTÆ.

Labicana humus.] via Labicana ducebat ad Labicum mediterraneum, Latii pagum, hodie *Valmontone.*

Levi cespite.] hoc est non superbo tumulo, vel potius alludit ad formulam antiquam *S. T. T. L.* hoc est *sit tibi terra levis.* Vide epig. 35. lib. 5.

Non Phario.] non pyramides, obeliscos, & statuas quibus tumulos ornabant Ægyptii. Vide epig. 1. lib. Spect.

—— *pendentia Mausolea.*

Pharos colonia, & oppidum Ægypti apud Alexandriam. Alii *Pario*: marmor Parium notum est.

Sed fragiles buxos.] spatium quoddam sepulcro destinatum in agris religiosum erat, quod variis arborum generibus decorabant antiqui: Martialis vero in honorem Alcimi pueri buxos insevit quibusdam in pratis, quæ per hyperbolen suis lacrymis irrigari dicit.

Monumenta doloris.] hæc carmina, sc. buxos & prata.

Hic tibi perpetuo.] Id de perpetuitate suorum carminum auguratur poeta ut lib. 10. epig. 2.

Est chartis, nec furta nocent, nec secula, prosunt,
Solaque non norunt hæc monumenta mori.

Lachesis.] Una e Parcis quæ humanæ vitæ stamen net.

Non aliter tumulum.] hoc est tumulum meum versibus egregii poetæ ornari tantum cupio.

Ad Cinnam semper demisse loquentem. XC.

GARRIS in aurem semper omnibus, Cinna.
Garris & illud, teste quod licet turba.
Rides in aurem, quereris, arguis, ploras.
Cantas in aurem, judicas, taces, clamas.

Adeone penitus sedit hic tibi morbus,
Ut sæpe in aurem, Cinna, Cæsarem laudes?

INTERPRETATIO.

O Cinna, perpetuo susurras cunctis in aurem, susurras & illud, quod fas est multitudine præsente: rides in aurem, expostulas, reprehendis, fles & canis aurem, decernis, siles, vociferaris. Adeone penitus hoc vitium tibi inveteratum, ut sæpe, o Cinna, Cæsarem celebres in aurem.

NOTÆ.

Hic morbus.] Garriendi in aurem vitium.

Ut sæpe. Sic Cæsarem acute laudat poeta innuens laudes ejus palam esse proferendas.

XCI.

Ad Lælium

poetam vilem & mordacem. XCII.

CUM tua non edas, carpis mea carmina, Læli.
Carpere vel noli nostra, vel ede tua.

INTERPRETATIO.

O Læli, cum non publices tuos versus, reprehendis meos: noli reprehendere meos, vel publica tuos.

NOTÆ.

Vel ede tua.] Quæ vicissim capere possim.

XCIII.

De Aquino,

& Fabricio eodem in tumulo jacentibus. XCIV.

FABRICIO junctus fido requiescit Aquinus,
Qui prior Elysias gaudet adisse domos.
Ara duplex primi testatur munera pili:
Plus tamen est, titulo quod breviore legis.
Functus uterque sacro laudatæ fœdere vitæ,
Famaque quod raro novit, amicus erat.

INTERPRETATIO.

AQuinus fideli Fabricio conjunctus requiescit, qui lætatur primus petiisse ædes Elysias, duo altaria testificantur officia primipili: Nihilominus amplius est, quod evolvis inscriptione breviore. Uterque adimplevit sacrum fœdus vitæ commendatæ, & benevolus erat, quam tam raro cognovit fama.

NOTÆ.

Qui prior.] Vide epig. 37. supra:
Quod pro fratre mori vellet uterque prior.

Ara duplex.] Cui inscriptum erat utrumque primipilum, hoc est centurionem primæ cohortis fuisse.

Plus tamen est.] Rara quippe est inter æmulos concordia.

Functus.] Supple, est: ultimum hoc distichum inscriptum erat tumulo. Videntur enim, qui sic vivunt, cum virtute fœdus pepigisse. Ramiresius.

Amicus erat.] id est, amore mutuo se complectebantur.

XCV.

Ad Helium

caussidicum rustice clamantem. XCVI.

QUOD clamas semper, quod agentibus obstrepis Heli,
Non facis hoc gratis: accipis, ut taceas.

INTERPRETATIO.

O Heli, quod perpetuo vociferaris, quod obtundis agentes, hoc non agis gratis; recipis ut sileas.

NOTÆ.

Quod agentibus.] Qui nempe rusticis Helii clamoribus obtusi, pecunia data, ejus silentium emebant.

Ad Scazontem, de fellatore quodam. XCVII.

SI non molestum est, teque non piget, Scazon:
Nostro, rogamus, pauca verba Materno
Dicas in aurem, sic ut audiat solus.
Amator ille tristium lacernarum.
Et Bæticatus, atque leucophæatus,
Qui coccinatos non putat viros esse,
Amethystinasque mulierum vocat vestes:
Nativa laudat; habeat & licet semper
Fuscos colores; Galbanos habet mores.
Rogabit, unde suspicer virum mollem.
Una lavamur: adspicit nihil sursum:
Sed spectat oculis devorantibus draucos:
Nec otiosis mentulas videt labris.
Quæris quis hic sit; excidit mihi nomen.

INTERPRETATIO.

O Scazon, si non grave est, nec te tædet: oramus, ut facias Materno nostro sermones paucos in aurem, ita, ut solus auscultet. Ille qui amat lacernas mœstas, & Bæticatus, atque leucophæatus est, qui non credit coccinatos esse viros, & Amethystinas appellat vestes feminarum; commendat nativa, quamvis perpetuo habeat colores subnigros, habet mores Galbanos: quæret unde reputem hominem effeminatum, balneum nobis idem est: nihil aspectat desuper: ... rogas quis hic sit? oblitus sum nominis.

NOTÆ.

Scazon.] versus Iambo similis, excepto ultimo pede in quo est spondæus; unde claudicare dicitur à verbo σκάζω: idcirco Poeta dicit, *si non molestum est.* De Materno dicemus lib. 10. epig. 37. Alloquitur versum suum.

Amator ille.] nempe cui placent vestes pullæ.

Et Bæticatus.] Bœtis fluvius est Hispaniæ, hodie *Guadalquivir*, ad quem sunt oves quarum lana subrutili est coloris nativi: hoc est qui habet vestes non tinctas. Vide epig. 143. lib. 14.

Leucophæatus.] Nomen compositum a verbo græco λευκοφαής ex albo & fusco mixtus.

Coccinatos.] id est existimat eos esse effeminatos, qui vestibus utuntur tinctis cocco.

Amethystinas.] vestes amethystini coloris a lapide Amethysto, cujus color purpureus est.

Nativa.] quæ non sunt artificio tincta; quales sunt vestes Bœticæ, de quibus epig. 133. lib. 14.

Non est lana mihi mendax, nec mutor aheno,
Sic placeant Tyria, me mea tinxit ovis.

Galbanos.] Alii *Galbinos.* Galbanus vero color pallidus, flavus dicitur, secundum quosdam cæruleus, & viros dedecet.

decet, ut mollior & effeminatior; hoc est mores effeminatos. Juven. sat. 2. *Cærulea indutus scutulata, aut Galbana rasa.*

Ad Nævolum caussidicum ignarum. XCVIII.

CUM clamant omnes, loqueris tu, Nævole, semper,
Et te patronum, caussidicumque putas.
Hac ratione potest nemo non esse disertus.
Ecce tacent omnes: Nævole, dic aliquid.

INTERPRETATIO.

Cum cuncti vociferantur, tu, Nævole, semper facis verba, & te existimas patronum & caussidicum. Hoc modo quilibet potest videri facundus. Ecce cuncti silent, Nævole, profer aliquid.

NOTÆ.

Cum clamant.] Aliis strepentibus & clamantibus ignarus hic rabula verba faciebat; tacentibus vero, & ipse propter imperitiam tacebat. Alii, *Dum clamant omnes, loqueris tunc, Nævole, tantum.*

Ad Flaccum de Diodoro litigatore avaro. XCIX.

LITIGAT, & podagra Diodorus, Flacce, laborat,
Sed nil patrono porrigit: hæc chiragra est.

INTERPRETATIO.

O Flacce, Diodorus litigat, & vexatur podagra; at nihil offert caussidico, chiragra est.

NOTÆ.

Chiragra est.] Podagra morbus est pedum, chiragra vero manuum: cum patrono nihil daret Diodorus, non podagra illum, sed chiragra laborare facete dicit poeta.

Ad Calenum avarum re facta. C.

NON plenum modo vicies habebas:
Sed tam prodigus, atque liberalis,
Et tam lautus eras, Calene, ut omnes
Optarent tibi centies amici.
Audit vota deus, precesque nostras,
Atque intra, puto, septimas Calendas
Mortes hoc tibi quatuor dederunt.
At tu sic quasi non foret relictum,
Sed raptum tibi centies, abisti
In tantam miser esuritionem,
Ut convivia sumptuosiora,
Toto quæ semel apparas in anno,
Nigræ sordibus explices monetæ;

Et septem veteres tui sodales
Constemus tibi plumbea selibra.
Quid dignum meritis precemur istis?
Optamus tibi millies, Calene.
Hoc si contigerit, fame peribis.

INTERPRETATIO.

Paulo ante non possidebas completum vicies; sed, o Calene, eras adeo profusus & beneficus, atque adeo splendidus, ut cuncti amici tibi precaremur centies. Deus excepit vota & obtestationes nostras; & quatuor funera donarunt hoc tibi, opinor, intra septem menses. Sed tu, infelix, tamquam non foret tibi relictum centies, sed ablatum, lapsus es in tantam famem, ut sordibus monetæ nigræ instruas epulas lautiores, quas semel celebras toto in anno; & impendas selibram plumbeam pro septem veteribus tuis amicis. Quid optemus dignum meritis istis? O Calene, precamur tibi millies, si advenerit hoc, morieris fame.

NOTÆ.

Plenum vicies.] id est non omnino vicies centena millia sestertium: post adverbia decies, vicies, & cetera ejusmodi, subintellige centena millia.

Intra septimas.] septem menses: Calendæ enim significant primum mensis diem.

Mortes.] mortuorum hereditates.

Tantam.] Tam avarus, tam sordidus & famelicus esse cœpisti.

Nigræ monetæ.] æreæ nempe, quod Calenus iste aurum aut argentum in conviviis impendere nollet: porro ærea moneta videtur pretium vilissimorum ciborum, quos apponeret suis amicis.

Plumbea selibra.] monetam plumbeam in usu fuisse apud Romanos negant Interpretes: sed hanc pro vilissima usurpat poeta epig. 74. lib. 10. Quoties plumbeam monetam vocat Martialis, vilia, instar plumbi, ærea numismata intelligit. Gronovius.

Hoc si contigerit.] Ex eo quod Calenus centies adeptus, in summam esuritionem abierit: Lepide collegit poeta fame illum periturum si millies consequatur. Sic acute Ovidius:

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

De Afra vetula. CI.

MAMMAS atque tatas habet Afra: sed ipsa tatarum
Dici, & mammarum maxima mamma potest.

INTERPRETATIO.

Afra habet mammas atque tatas: sed ipsa potest dici mamma vetustissima tatarum & mammarum.

NOTÆ.

Afra.] Ut puella videretur, more infantium patrem tatam appellabat, matrem vero mammam: forte & pa- pillas grandiores habebat, quæ & mammæ dicuntur. Vide epig. 66. lib. 14.

De Afro Demetrio Librario, cujus acerbam mortem deflet. CII.

ILLA manus quondam studiorum fida meorum,
Et felix domino, notaque Cæsaribus,
Destituit primos virides Demetrius annos:
Quarta tribus lustris addita messis erat.

Ne tamen ad Stygias famulus descenderet umbras,
Ureret implicitum cum scelerata lues,
Cavimus; & domini jus omne remisimus ægro:
Munere dignus erat convaluisse meo.
Sensit deficiens sua præmia, meque patronum
Dixit, ad infernas liber iturus aquas.

INTERPRETATIO.

Olim fidelis illa manus meorum studiorum, & utilis hero, & cognita Cæsaribus, Demetrius deseruit primos annos florentes; quatuor anni adjuncti erant tribus lustris. Attamen providimus ne servus delaberetur ad umbras Stygias, cum pestis improba combureret irretitum, atque ægroto condonavimus omne jus heri: merebatur sanari meo dono. Moriens agnovit suam mercedem, & liber profecturus ad undas infimas me appellavit patronum.

NOTÆ.

Illa manus.] per metonymiam manum sumpsit pro *servo amanuensi*, qui poetæ epigrammata scribebat mittenda Tito & Domitiano Cæsaribus.

Quarta messis.] Annus quartus additus tribus lustris, id est quindecim annis: sic novemdecim annos natus erat Demetrius.

Scelerata lues.] pestem interpretor: alii vero febrem. Vide epig. 79. supra.

Jus domini.] id est illum manumisimus.

Sua præmia.] libertatem nempe.

Ad Lycorim deformem. CIII.

QUI pinxit Venerem tuam Lycori,
Blanditus, puto, pictor est Minervæ.

INTERPRETATIO.

O Lycori pictor qui expressit tuam Venerem, meo quidem judicio adulatus est Minervæ.

NOTÆ.

Blanditus est Minervæ.] Venere scilicet deformiter picta, cum qua olim de forma contendit Minerva. Vide epig. 41. lib. 5. Lycorim sane deformem carpit poeta quam male picta Venus ejus jussu Veneribus suis non ornabat.

Ad Scævolam avarum, re facta. CIV.

SI dederint superi decies mihi millia centum,
Dicebas nondum, Scævola, factus eques:
Qualiter o vivam, quam large, quamque beate!
Riserunt faciles, & tribuere dei.
Sordidior multo post hoc toga; penula pejor:
Calceus est sarta terque, quaterque cute;
Deque decem plures semper servantur olivæ,
Explicat & cœnas unica mensa duas;
Et Vejentani bibitur fæx crassa rubelli;
Asse cicer tepidum constat, & asse Venus:

In jus o fallax, atque inficiator, eamus:
Aut vive, aut decies, Scævola, redde deis.

INTERPRETATIO.

SI dii mihi concesserint decies centena millia, ajebat Scævola, nondum eques factus: qualem ducam vitam, quam profusam, & quam felicem! Superi faciles riserunt & concesserunt. Postea toga multo turpior, penula deterior est: habet calceum ex pelle farta ter & quater. Ex decem olivis semper plures reservantur, atque unum ferculum instruit duas cœnas, & fæx densa Vejentani rubelli potatur, cicer tepens, & Venus emitur asse. O fraudulente & inficiator, eamus in jus, aut vive genialiter, *o Scævola, aut Superis restitue decies.*

NOTÆ.

Nondum factus eques.] Cum nondum legitimum censum equestrem, id est quadringenta sestertia. Alii legunt *justus eques:* illud enim *justus* dicitur proprie de equite qui justam habet quadringentorum sestertiorum summam ad censum equestrem. Epig. 67. lib. 4.

Ut posset domino plaudere justus eques.

Videat lector. Ejusdem argumenti est hoc epigramma, cum centesimo supra.

Riserunt.] Dii vota Scævolæ irriserunt, sed exceperunt.

Deque decem.] id est, major pars ex decem reservatur in proximam cœnam, epig. 48. lib. 10.

——cœnisque tribus jam perna superstes.

Unica mensa.] est unicum ferculum: nam epulæ ipsæ appellantur mensæ. Ovidius de nuce:

Poma cadunt mensis non interdicta secundis.

Et Vejentani.] Vinum Vejentanum pessimum erat: rubellum dicitur ab uvis rubentibus. *Veji* urbs est: Vejentes gens, hodie *Marthenano*: est aliis Civitas Castellana.

Asse Venus.] Lib. 2. epig. 53.

Si plebeja Venus gemino tibi vincitur asse.

Inficiator.] sordidam enim vitam ducens a diis decies se accepisse inficiabatur.

De spectaculo
leonum & leporum aliis omnibus anteponendo. CV.

PICTO quod juga delicata collo
Pardus sustinet, improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello:
Mordent aurea quod lupata cervi,
Quod frænis Libyci domantur ursi,
Et quantum Calydon tulisse fertur,
Paret purpureis aper capistris:
Turpes esseda quod trahunt bisontes,
Et molles dare jussa quod choreas
Nigro bellua nil negat magistro:
Quis spectacula non putet deorum?
Hæc transit tamen, ut minora, quisquis
Venatus humiles videt leonum,
Quos velox leporum timor fatigat.
Dimittunt, repetunt, amantque captos,
Et securior est in ore præda,

Laxos cui dare, perviosque rictus
Gaudent, & timidos tenere dentes:
Mollem frangere dum pudet rapinam,
Stratis cum modo venerint juvencis.
Hæc clementia non paratur arte,
Sed norunt cui serviant leones.

INTERPRETATIO.

Quod pardus vario collo subit juga mollia, & tigres feroces ferunt patienter virgas: quod cervi mordent aurea fræna, quod ursi Libyci subiguntur lupatis, & tantus *aper, quantus fuisse Calydonius dicitur, obtemperat purpureis capistris; quod bisontes deformes ducunt currus, & quod bellua imperata agere saltationes molles nihil recusat nigro rectori: quis non credat spectacula numinum? attamen hæc præterit ut inferiora, quisquis aspicit humiles venationes leonum, qui defatigantur celeri metu leporum. Dimittunt, repetunt, & diligunt captos, atque in ore tutior est præda, cui lætantur præbere ora aperta & pervia, & cohibere dentes timidos: dum pudet comminuere prædam delicatam, cum paulo ante tauris interfectis accedant. Hæc clementia non comparatur artificio, sed leones sciunt cujus servitutem patiantur.*

NOTÆ.

Picto collo.] Variis enim maculis distincti sunt pardi.

Improbæ tigres.] Quod ferocissimum sit illud animal, difficillimeque mansuefiat.

Indulgent patientiam.] hoc est, lubenter patiuntur flagellum, nec resistunt, licet possint.

Calydon.] Oppidum Æoliæ hodie Ayton, ubi Meleager interemit aprum ingentis magnitudinis. Epig. 15. lib. Spect. De bisontibus dictum epig. 23. lib. Spect.

Nigro bellua.] Elephantum intellige quem nigri Æthiopes regunt, de ejus autem ingenio mira referuntur. Vide Ælianum lib. 2. cap. 11. de natura animalium: & Plinium lib. 8. cap. 2. *Germanici Cæsaris munere gladiatorio quosdam inconditos motus edidere saltantium modo.* Elephantos intellige.

Venatus humiles.] De leonum & leporum spectaculo egimus supra epig. 7. 15. 23.

Stratis cum.] hoc est, cum hos ludos edant, & tam benigne lepores tractent, occisi tamen paulo ante tauris.

Cui serviant.] Cæsari scil. Domitiano; cujus clementiam numine ejus afflati retulerunt: epig. 17. lib. spect.
Crede mihi, numen sentit & ille tuum.

Ad Ovidium de veteri vino Nomentano. CVI.

IN Nomentanis, Ovidi, quod nascitur agris,
Accepit quoties tempora longa merum,
Exuit annosa mores, nomenque senecta,
Et quidquid voluit, testa vocatur anus.

INTERPRETATIO.

Ovidi, vinum quod gignitur in Nomentanis agris, quoties vetustum factum est, amittit naturam & nomen senectute longæva, atque amphora vetus potest appellari quovis nomine.

NOTÆ.

In Nomentanis.] In Nomentano agro non procul ab urbe vineam habebat poeta, cujus vinum recens quidem insuave, at vetus contendebat cum vino generosissimo. Vide epig. 119. lib. 13. De Ovidio epig. 43. & 44. lib. 7. & alibi.

Agris.] Alii *arvis*.

Exuit mores.] Asperitatem interpretare & ingratum saporem: at vero vetus factum dici poterat vel Falernum, vel aliud præstantissimum vinum.

Ad Rufum, ut curas solvat vino. CVII.

INTERPONIS aquam subinde, Rufe,
Et si cogeris a sodale, raram
Diluti bibis unciam Falerni.
Numquid pollicita est tibi beatam
Noctem Nævia, sobriasque mavis
Certæ nequitias fututionis?
Suspiras, retices, gemis: negabit.
Crebros ergo bibas licet trientes,
Et durum jugules mero pudorem.
Quid parcis tibi, Rufe? dormiendum est.

INTERPRETATIO.

O *Rufe, frequenter infundis aquam, & si impelleris a socio, potas raram unciam mixti Falerni. An Nævia tibi promisit noctem felicem, & jucundiores tibi sunt lasciviæ siccæ? Suspiras, taces, gemitus facis: recusabit. Igitur fas est* ut *haurias trientes frequentes, & vino neces asperum pudorem. O Rufe, cur non indulges genio? Dormiendum est.*

NOTÆ.

Interponis aquam.] vinum enim purum vires Veneris enervare, dilutum vero accendere dicitur.

Negabit.] Quod auguratur poeta ex Rufi suspiriis: hoc est, non stabit promissis, licet pollicita sit: quam lectionem antiquam retineo. Enim vero si negavisset, ut legunt alii *negavit*, ab initio cœnæ non subinde aquam interposuisset Rufus, cum nihil spei ipsi superfuisset. Ergo bene *negabit*, id est, non dabit.

Trientes.] Triens est tertia pars assis, & mensuræ genus quatuor cyathos continens.

Et jugules.] Scyphi quippe nati sunt in usum lætitiæ.

Pudorem.] quæ lectio est in antiquis codicibus: pudor enim dicitur ob aliquam rem sordidam timor, ut ait Sipontinus apud Robertum Stephanum in Thesauro Linguæ Latinæ, ubi adducuntur exempla ex Cicerone. Hoc sensu patet sententia hujus versus; quippe Rufus timebat, ne puella Nævia esset cariturus. Alii *dolorem*.

Ad Lucium Julium, se facturum versus victuros, si merces esset speranda. CVIII.

SÆPE mihi dicis, Luci, clarissime Juli,
Scribe aliquid magnum: desidiosus homo es.
Otia da nobis: sed qualia fecerat olim
Mœcenas Flacco, Virgilioque suo.

Con-

Condere victuras tentem per sæcula curas,
Et nomen flammis eripuisse meum.
In steriles campos nolunt juga ferre juvenci:
Pingue solum lassat, sed juvat ipse labor.

INTERPRETATIO.

O Clarissime Luci Juli, frequenter mihi dicis, Compone aliquid magnum, homo es iners. Nobis fac tranquillitatem vitæ; sed qualem Mæcenas dederat olim Horatio & suo Virgilio. Conor componere versus victuros per sæcula, & vindicare nomen meum ab igne. Tauri nolunt ferre juga in agros infecundos, ager opimus defatigat quidem, *sed labor ipse placet.*

NOTÆ.

Qualia fecerat.] Mœcenas locupletavit Horatium & Virgilium. Vide epig. 56. lib. 8.

Sint Mœcenates, non deerunt, Flacce, Marones.

Curas.] sic lib. 3. epig. 20.

Utrumne chartis tradit ille victuris
Legenda temporum acta Claudianorum?

unde legunt alii *chartas*.

Et nomen flammis.] rogi sc. & funeris, id est superstes ero meæ morti, seu, versus mei non peribunt.

Pingue solum.] Operosum sane est arare, maxime vero solum pingue; at fructuosus ille labor placet agricolæ: ita difficile quidem est versus non perituros scribere; sed si merces inde speraretur, arduus ille labor poetæ esset gratissimus.

Ad Gallum,
cui se excusat quod mane ad eum salutandum non iret. CIX.

EST tibi, sitque precor, multos crescatque per annos,
Pulchra quidem, verum Transtyberina domus.
At mea Vipsanas spectant cœnacula laurus:
Factus in hac ego sum jam regione senex.
Migrandum est, ut mane domi te, Galle, salutem:
Es tanti vel si longius illa foret.
Sed tibi non multum est, unum si præsto togatum:
Multum est, hunc unum si mihi, Galle, nego.
Ipse salutabo decima, vel serius hora:
Mane tibi pro me dicat avere liber.

INTERPRETATIO.

HAbes, & habeas, cupio, ædes exornatas, sed trans Tyberim, atque augeantur per multos annos. Sed mea cœnacula respiciunt Vipsanas lauros: ego senui in hac regione: procul eundum est, o Galle, ut mane dicam tibi salutem domi: tam carus es vel si illa distaret longius. At tibi non est magni momenti, si exhibeo tibi *unum togatum; mihi vero magni est, o Galle, si non exhibeo hunc unum. Ipse salutem nuntiabo hora decima vel tardius; mane autem libellus dicat tibi salutem pro me.*

NOTÆ.

At mea.] Laurus Vipsanas intellige ornatam lauris porticum Vipsanii Agrippæ, quem ad summos honores evexit Augustus. *Laurus* autem secundæ & quartæ declinationis est.

Cœnacula.] superiores sunt domus partes

partes in quibus pauperes habitabant. Juvenalis sat. 10.

—*rarus venit in cœnaculum miles*: Infra epig. 118.

Et scalis habito tribus, sed altis.

Migrandum est.] Migrare proprie est alio ad habitandum ire, sed hic significat longe ire: cum addat poeta,

—*vel si longius illa foret*,

tua domus nempe, attamen etiam lubens te *adirem*.

Si præsto togatum.] hoc est clientem toga indutum. Sensus est, parvi tibi est momenti ut te summo mane salutem, mea vero maxime interest ut domi maneam.

Sic licet excuses: quia qualiacumque leguntur

Ista, salutator scribere non potuit. Epig. 71 supra.

Hora decima.] scilicet ab ortu solis. De horis dicemus epig. 8. lib. 4.

De Catella Publii. CX.

ISSA est passere nequior Catulli.
Issa est purior osculo columbæ.
Issa est blandior omnibus puellis.
Issa est carior Indicis lapillis.
Issa est deliciæ catella Publii.
Hanc tu, si queritur, loqui putabis.
Sentit tristitiamque gaudiumque.
Collo nixa cubat, capitque somnos,
Ut suspiria nulla sentiantur.
Et desiderio coacta ventris,
Gutta pallia non fefellit ulla:
Sed blando pede suscitat, toroque
Deponi rogat, & monet levari.
Castæ tantus inest pudor catellæ.
Ignorat Venerem: nec invenimus
Dignum tam tenera virum puella.
Hanc ne lux rapiat suprema totam,
Picta Publius exprimit tabella,
In qua tam similem videbis Issam,
Ut sit tam similis sibi nec ipsa.
Issam denique pone cum tabella:
Aut utramque putabis esse veram,
Aut utramque putabis esse pictam.

INTERPRETATIO.

Issa est lascivior passere Catulli. Issa est purior suavio columnæ. Issa est suavior omnibus puellis. Issa pretiosior est gemmis Indiæ. Catella Issa est voluptas Publii. Credes hanc loqui: si queritur, habet sensum doloris & tristitiæ, collo domini *innixa recumbit & dormit*, sic, *ut nulla suspiria audiantur. Et impulsa desiderio alvi, non fœdavit pallia ulla gutta: sed excitat* dominum *tenero pede atque orat deponi e lecto, & monet exonerari. Pudica catella tantam habet verecundiam. Non novit Venerem, nec reperimus maritum dignum puella tam delicata. Ne supremus dies auferat totam, Publius hanc effingit picta tabella, in qua spectabis Issam tam similem ut nec ipsa melius exprimat se. Tandem confer Issam cum tabella, vel credes utramque esse veram, vel credes utramque esse effictam.*

NOTÆ.

Issa.] Est nomen catellæ Publii.

Passere Catulli.] Tacite præfert Martialis hoc epigramma poematio Catulli, de passere Lesbiæ, & poematio Stellæ de columba amicæ ejus. Vide epig. 8. supra.

Sentit tristitiam.] Sentit tristitiam nempe, & gaudium quibus afficitur Publius.

Pallia.] Propria erant Græcorum, quibus etiam Romani usi sunt in cœna, epig. 24. lib. 11.

Ad cœnam venies: sed sic divisa recumbes,
Ut non tangantur pallia nostra tuis.

Et in lecto etiam palliis utebantur. Ovidius 1. amorum Eleg. 2.

Esse quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur
Strata? nec in lecto pallia nostra sedent?

Levari.] Onere scilicet ventris. Alii *lavari*.

Ad Velocem postulantem brevia epigrammata. CXI.

SCRIBERE me quereris, Velox epigrammata longa.
Ipse nihil scribis: tu breviora facis.

INTERPRETATIO.

O Velox, expostulas a me componi epigrammata longa. Ipse nihil componis: tu scribis magis concisa.

NOTÆ.

Scribere me quereris.] Præcedenti elegantissimo epigrammati, quod longius videbatur, recte subjicit hoc distichum, quo irridet Velocem quemdam, qui nihil prorsus scriberet. Vide epig. 77. lib. 2.

Ad Regulum doctum & pium. CXII.

CUM tibi sit sophiæ par fama, & cura deorum,
Ingenio pietas nec minor ipsa tuo.
Ignorat meritis dare munera qui tibi librum,
Et qui miratur, Regule, thura dari.

INTERPRETATIO.

Cum æstimeris æque sapiens ac cultor deorum, nec habeas pietatem inferiorem tuo ingenio: qui miratur donari tibi librum, & thura, nescit afficere merita donis.

NOTÆ.

Cum tibi sit.] Liber virum doctum, religiosum vero decet thus, quo dii coluntur, unde stolidus erat qui miraretur hujusmodi munera a Martiale mitti ad Regulum doctum juxta ac pium.

In Priscum avarum. CXIII.

CUM te non nossem, dominum regemque vocabam:
Cum bene te novi, mihi Priscus eris.

INTERPRETATIO.

Cum te non haberem cognitum, appellabam herum & regem: cum bene te cognovi, jam appellabo te Priscum.

NOTÆ.

Jam mihi.] Cum noverim te hominem sordidum atque avarum, jam honoris caussa non dominum & regem, sed proprio nomine Priscum appellabo. Lib. 2. epig. 68.
Quod te nomine jam tuo saluto,
Quem regem & dominum prius vocabam, &c.

Ad lectorem, ubi libri venales. CXIV.

QUÆCUMQUE lusi juvenis & puer quondam,
Apinasque nostras, quas nec ipse jam novi,
Male collocare si bonas voles horas,
Et invidebis otio tuo, lector:
A Valeriano Pollio petes Quincto,
Per quem perire non licet meis nugis.

INTERPRETATIO.

Quæcumque olim puer & adolescens jocatus sum, & apinas nostras, o lector, quas nec ipse jam notas habeo, posces a Quincto Pollio Valeriano, cujus opera meæ ineptiæ vindicantur ab interitu, si cupies male insumere bonas horas, & te capiet invidia otii tui.

NOTÆ.

Apinas.] id est, nugas meas. Plinius lib. 3. cap. 11. *Diomedes delevit urbes duas, quæ in proverbii ludicrum vertere, Apinam & Tricam.* Epig. 1. lib. 14.
Sunt apinæ tricæque, & si quid vilius istis.

Ad Faustinum de acerba morte Antullæ. CXV.

HOS tibi vicinos, Faustine, Telesphorus hortos
Fænius, & breve rus, udaque prata tenet.
Condidit hic natæ cineres, nomenque sacravit,
Quod legis Antullæ, dignior ipse legi:
Et Stygias æquum fuerat patrem isse sub umbras:
Sed quia non licuit, vivit, ut ossa colat.

INTERPRETATIO.

O Faustine, Telesphorus Fænius possidet hos hortos sibi propinquos, & villam exiguam & prata humida. Hic reposuit filiæ cineres, & ipse dignior qui legeretur, consecravit nomen Antullæ quod legis. Par fuerat patrem petere umbras infernas, sed quoniam fas non fuit, vivit, ut veneretur ossa.

NOTÆ.

Nomenque sacravit.] Sepulcro nempe inscribebant D. M. S. *Diis Manibus Sacrum*, addito mortui nomine. Vide epig. 89. supra.

Dignior ipse legi.] Ante filios mori debet pater, cujus nomen, non vero Antullæ filiæ sepulcro fuerat inscribendum; nempe non turbato ordine mortalitatis.

In Procillum invidum. CXVI.

QUÆDAM me cupit, invide Procille,
Toto candidior puella cycno,
Argento, nive, lilio, ligustro:
Sed quamdam volo nocte nigriorem
Formica, pice, graculo, cicada.
Jam suspendia sæva cogitabas:
Si novi bene te, Procille, vivis.

INTERPRETATIO.

O Procille invide, me amat quædam puella candidior toto cycno, argento, nive, lilio, ligustro: sed quamdam amo nigriorem nocte, formica, pice, graculo, cicada. Jam meditabaris suspendia fera: si intus te cognovi, o Procille, respiras.

NOTÆ.

Ligustrum.] Gallice *fleur de troesne*. Virgilius ecloga 2.

Alba ligustra cadunt.

Vivis.] Alii legunt *vives*, id est non suspendes te, cum me nigræ puellæ amore perditum videas: etenim præ invidia moriturus erat ille Procillus, si didicisset Martialem amari a formosissima puella quam vicissim redamasset: hæc quippe est natura invidorum ut alterius felicitatem doleant, malo autem lætentur.

De Antulla rapta morte immatura. CXVII.

HOC nemus æterno cinerum sacravit honore,
Fænius, & culti jugera pauca soli.
Hoc tegitur cito rapta suis Antulla sepulcro:
Hoc erit Antullæ mistus uterque parens.
Si cupit hunc aliquis, moneo, ne speret agellum:
Perpetuo dominis serviet iste suis.

INTERPRETATIO.

Fænius perpetuo decore cinerum dedicavit hunc lucum, & pauca jugera agri exculti. Antulla suis velociter ablata conditur hoc tumulo, eodem uterque parens conjunctus erit Antullæ. Si aliquis expetit hunc agellum, suadeo ne speret illum; iste serviet suis dominis æternum.

NOTÆ.

Æterno honore.] quod sepulcra in æternum sacra essent.

Hoc erit.] pro more veterum qui solebant eodem tumulo eos condere quos mutuus amor viventes conjunxisset. Vide epig. 71. lib. 10.

Perpetuo dominis.] Ager enim sepulcro destinatus sacer erat, nec alienari poterat, imo nec aliquando sequebatur heredes. *H. EXT. N. S. heredes externos ne sequatur*, Horatius sat. 8. lib. 1.

Hoc

Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum
Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti,
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat; heredes monumentum ne sequeretur.

In Lupercum avarum, ubi libri venales. CXVIII.

OCCURRIS quoties, Luperce, nobis:
Vis mittam puerum subinde dicis,
Cui tradas epigrammaton libellum,
Lectum quem tibi protinus remittam.
Non est, quod puerum, Luperce, vexes.
Longum est, si velit ad Pyrum venire,
Et scalis habito tribus, sed altis.
Quod quæris, propius petas licebit:
Argi nempe soles subire letum.
Contra Cæsaris est forum taberna,
Scriptis postibus hinc & inde totis,
Omnes ut cito perlegas poetas.
Illinc me pete; ne roges Atrectum,
Hoc nomen dominus gerit tabernæ.
De primo dabit, alterove nido
Rasum pumice, purpuraque cultum
Denariis tibi quinque Martialem.
Tanti non es, sapis, Luperce.

INTERPRETATIO.

O Luperce, quoties nobis venis obviam, statim interpellas, placet mittam servum tibi, *cui des librum epigrammatum, quem cum legero statim remittam? O Luperce, non est quod defatiges servum. Longinquum est, si cogitet venire ad Pyrum, domicilium habeo tribus scalis, sed excelsis. Poteris poscere propius quod rogas: nimirum consuevisti adire Argiletum. Est officina e regione fori Cæsaris, hinc & inde janua totis inscriptis, ut celeriter perlegas omnes poetas. Illinc posce me, ne quæras Atrectum: sic vocatur dominus tabernæ: denariis quinque de primo aut secundo nido tradet tibi Martialem abrasum pumice, & purpura ornatum. Non tanti vales, inquis: O Luperce, sapiens es.*

NOTÆ.

Ad Pyrum.] nomen regionis in qua habitabat Martialis, alii insigne esse ædium putant: alii legunt *ad pilam*, ut epig. 23. lib. 5.

Sed Tiburtinæ sum proximus accola pilæ.

Et scalis habito.] hoc est in cœnaculo alto, de quo epig. 19. supra.

Argi letum.] Tmesis est seu divisio. *Argiletum* est regio quædam urbis ubi habitabat bibliopola Atrectus epig. 4. supra,

Argiletanas mavis habitare tabernas.

Scriptis postibus.] in quibus nempe inscripta erant librorum venalium nomina, ut hodie apud nos.

Ne roges Atrectum.] Ne sit opus rogare alios nomen bibliopolæ, Atrectus voca-

vocatur. Alii legunt *me roges Atrectum*, hoc est me petas a bibliopolā Atrecto. Alii *nec roges Atrectum*.

De primo dabit.] hoc est de primo vel secundo armario.

Tanti non es.] hoc est, tui libri non valent quinque denariis.

Sapis.] Non tam laudat Lupercum, quam sordes ejus, & avaritiam irridet.

Ad Cæcilianum, apud quem extenuat sua epigrammata. CXIX.

CUi legisse satis non est epigrammata centum,
Nil illi satis est, Cæciliane, mali.

INTERPRETATIO.

O Cæciliane, cui non sufficit evolvisse centum epigrammata, nullum illi malum sufficit.

NOTÆ.

Cui legisse.] Longiorem hunc librum modeste excusat, & Cæciliano petenti plura epigrammata respondet ex mente Callimachi apud Athenæum lib. 3. cap. 1. *Magnum librum magno malo parem esse.*

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER II.

Ad Decianum, quo reprehendi se fingit, quod utatur hac epistola.

QUID nobis, inquis, cum epistola? parum ne tibi præstamus, si legimus epigrammata? quid hic porro dicturus es, quod non possis versibus dicere? Video quare tragœdi epistolam accipiant, quibus pro se loqui non licet; epigrammata Curione non egent, & contenta sunt sua, id est, mala lingua. In quacumque pagina visum est, epistolam faciunt. Noli ergo, si tibi videtur, rem facere ridiculam, & togam saltanti inducere personæ. Denique videas, an te delectet contra retiarium ferula. Ego inter illos sedeo qui protinus reclamant. Puto mehercule, Deciane, verum dicis. Quid, si scias, cum qua, & quam longa epistola negotium fueris habiturus? Itaque quod exigis, fiat. Debebunt tibi, si qui in hunc librum inciderint, quod ad primam paginam non lassi pervenient.

INTERPRETATIO.

QUid nobis rei est, *ais, cum epistola? an parum meremur de te, si evolvimus epigrammata? sed quid hic dicturus es, quod nequeas exponere carminibus? scio cur tragœdi utantur epistola, quibus non est permissum explicare suas cogitationes: curione non est opus epigrammatibus, & sufficit ipsis sua, hoc est, improba lingua. In quacumque pagina lubet, scribunt epistolam. Ne igitur, si ita censes, facias rem absurdam, nec accommodes togam personæ saltanti. Tandem animadvertas, an ferula tibi placeat contra retiarium. Ego sedeo inter illos, qui statim contradicunt. O Deciane, mehercule, opinor, loqueris verum, quid, si teneas, cum qua & quam longa epistola ratio tibi intercessura fuerit? quammobrem fiat, quod postulas. Si qui incurrerint in hunc librum, de te promerebuntur, quod non defatigati accedent ad primam paginam.*

NOTÆ.

Quid nobis.] Fingit poeta Dacianum de quo epig. 40. lib. 1. mirari, quod utatur epistola in principio hujus libri, cum mentem suam versibus explicare possit.

Quibus pro se loqui.] Ideo nempe epistola utuntur tragœdi, ut aliqua de re auditores, vel lectores moneant, quod in tragœdia præter argumentum fabulæ, nihil ipsis proloqui liceat.

Curione

Curione non egent.] hoc est, præcone qui palam legeret epistolam, qua se vel populo, vel principi commendarent tragœdi. De curione Plinius secundus epist. 7. lib. 4. *Scripsit publice ut e curionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis qui legeret eum populo*, librum intellige, quem scripserat Regulus de vita filii sui mortui.

Mala lingua.] hoc est, mordaci & libera, qua mentem suam ubique aperire potest epigrammatum scriptor.

Et togam saltanti.] Gravitatis & dignitatis caussa cives Romani utebantur toga, qua ridiculum pantomimum indui non convenisset. Idcirco poeta epig. 24. lib. 6. irridet quemdam Carisianum, qui Saturnalium tempore togatus ambulabat, dum alii positis togis syntheses induerent. *Sensus est, noli versibus tuis orationem solutam* accommodare, hoc enim indecorum videtur.

Contra retiarium ferula.] id est, inquit Lipsius Saturnalium sermonum lib. 1. cap. 15. *rudis contra tridentem*: rudis autem gladius erat e ligno, retiarius vero tridente ferreo utebatur. Juv. sat. 8. *Movet ecce tridentem*. Idem Lipsius Saturnalium sermonum lib. 2. cap. 8. tridens enim sive fuscina illi, pro gladio. Domitius existimat proverbium hoc dici in eos qui infirmo præsidio contra maxime instructum pugnabant: sic contra obtrectatores epistola defendere se non debuit Martialis, sed epigrammate, quo vehementior erat. Sensus est, inquit Raderus: operam ludes, poeta, si te epistola contra Zoilos defendes, ego primus reclamo, & dissuadeo.

Puto mehercule.] Deciano respondet Martialis, & assentitur atque ita epistolam, quam longam erat facturus, breviter concludit.

Ad Librum suum, de commodis libri brevis. I.

TERCENTENA quidem poteras epigrammata ferre:
Sed quis te ferret, perlegeretque liber?
At nunc succincti quæ sunt bona disce libelli.
Hoc primum est, brevior quod mihi charta perit
Deinde quod hæc una peragit librarius hora,
Nec tantum nugis serviet iste meis.
Tertia res hæc est, quod si cui forte legeris,
Sis licet usque malus, non odiosus eris.
Te conviva leget misto quincunce: sed ante
Incipiat positus quam tepuisse calix.
Esse tibi tanta cautus brevitate videris.
Hei mihi, quam multis sic quoque longus eris.

INTERPRETATIO.

O Libelle, valebas quidem capere trecenta epigrammata; at quis te toleraret, & evolveret totum? sed nunc accipe quæ sunt commoda brevis libri. Hoc primum est, quod minor est jactura meæ chartæ; præterea quod scriba transcribit hæc una hora, nec tandiu iste occupabitur meis ineptiis. Tertium commodium hoc est, quod siquis forsan te evolvet, quamvis semper sis futilis, non eris molestus. Conviva te evolvet misto quincunce: sed priusquam tepeseat positum poculum. Tanta brevitate existimas te tutum, hei mihi, hoc etiam modo quam multis videberis prolixus.

NOTÆ.

Ferre.] Priori versu continere, posteriore pati & tolerare significat.

Si cui.] Si ab aliquo legeris.

Misto.] Etenim aqua calida vinum diluebant antiqui: quincunx autem quinque cyathos continet, liber itaque meus legetur antequam vinum aqua calida fervens reducatur ad teporem.

Ad Cæsarem Domitianum, cujus triumphum de Dacis celebrat. II.

CRETA dedit magnum, majus dedit Africa nomen,
Scipio quod victor, quodque Metellus habet.
Nobilius domito tribuit Germania Rheno,
Et puer hoc dignus nomine Cæsar eras.
Frater Idumæos meruit cum patre triumphos:
Quæ datur ex Dacis laurea, tota tua est.

INTERPRETATIO.

Creta imposuit magnum nomen, Africa majus, quo appellatus est Metellus & quo appellatus est *victor. Scipio. Devicto Rheno Germania dedit clarius nomen, & hoc merebaris puer, o Cæsar. Frater meritus est triumphos Idumæos cum patre, tibi soli debetur laurea quæ conceditur ex Dacis.*

NOTÆ.

Creta.] Nomen Cretensis a devicta Creta traxit Lucius Metellus: ab Africa vero domita Africanus dictus est Scipio.

Nobilius.] Domitianus admodum juvenis devictis Germanis qui Rhenum accolunt, nobilius *Germanici* cognomen assecutus est: Germani quippe Afris & Cretensibus bellicosiores sunt: Vide Suetonium in Domitiano cap. 2. & Tacitum lib. 4. historiar.

Frater.] Titus scilicet qui cum patre Vespasiano Judæos domuit. Suetonius in Tito cap. 6. Solus vero Domitianus Dacos subegit. Dacia hodie complectitur Transylvaniam, Walachiam, & Moldaviam.

Idumæos.] Idumæa regio Palæstinæ inter Arabiam Petræam & Ægyptum, a qua Judæi dicti sunt Idumæi.

Ad Sextum debitorem pauperem. III.

SEXTE, nihil debes; nil debes, Sexte, fatemur.
Debet enim, si quis solvere, Sexte, potest.

INTERPRETATIO.

O Sexte, non es in ære alieno; non es, concedimus; nam, Sexte, si quis solvendo est, in ære alieno est.

NOTÆ.

Debet enim.] Qui solvendo non est, nihil debet, quod scilicet nihil auferri possit ab eo qui nihil habeat. Lib. 9. epig. 105.

Quod tibi non possum solvere, Rhæbe, mecum est.

In Amianum quem incesti accusat. IV.

O Quam blandus es, Amiane, matri!
Quam blanda est tibi mater, Amiane!
Fratrem te vocat, & soror vocatur.
Cur vos nomina nequiora tangunt?
Quare non juvat hoc, quod estis, esse?
Lusum creditis hoc, jocumque: non est
Mater, quæ cupit esse sororem;
Nec matrem juvat esse, nec sororem.

INTERPRETATIO.

O Amiane, quam suavis es matri! O Amiane, quam suavis est tibi genitrix! te appellat fratrem, & soror appellatur. Quare nomina lasciviora vos movent? Cur non placet esse quod estis? Quod putatis esse festivitatem & facetiam: non est genitrix quæ expetit se esse sororem, nec placet ut sit mater nec soror.

NOTÆ.

Fratrem te vocat.] Fratris & sororis nomine turpitudo tegebatur. Vide epig. 20. lib. 12. & epig. 65. lib. 10.

Sororem.] In penultimo versu amicam interpretare: in ultimo intellige proprie hoc sensu, nollet esse mater nec soror, sed uxor.

Ad Decianum, cujus videndi desiderio teneri se dicit. V.

NE valeam, si non totis, Deciane, diebus,
Et tecum totis noctibus esse velim.
Sed duo sunt, quæ nos distinguunt millia passum:
Quatuor hæc fiunt, cum rediturus eam.
Sæpe domi non es: cum sis quoque, sæpe negaris:
Vel tantum caussis, vel tibi sæpe vacas.
Te tamen ut videam duo millia non piget ire.
Ut te non videam, quatuor ire piget.

INTERPRETATIO.

Disperеam, o Deciane, ni cupiam tecum versari totis diebus & totis noctibus. Sed sunt duo mille passus qui nos disjungunt. Hi quatuor fiunt, cum reversurus iter faciam. Crebro non es domi, etiam cum sis, crebro diceris abesse: aut das operam caussis dumtaxat, aut frequenter tibi. Nilominus non tædet emetiri duo millia, ut fruar tuo conspectu; sed tædet emetiri quatuor, ut non fruar.

NOTÆ.

Cum sis quoque.] Sic acute carpit Decianum, qui dum sibi vel forensibus orationibus vacaret, salutantes excludebat.

Ad Severum lectorem oscitantem. VI.

I Nunc, edere me jube libellos,
Lectis vix tibi paginis duabus,
Spectas ἐσχατοκολλιχὸν Severe,
Et longas trahis oscitationes.
Hæc sunt, quæ relegente me solebas
Rapta scribere, sed Vitellianis.
Hæc sunt singula, quæ sinu ferebas
Per convivia cuncta, per theatra.
Hæc sunt, aut meliora, si qua nescis.
Quid prodest mihi tam macer libellus,
Nullo crassior ut sit umbilico
Si totus tibi triduo legatur?
Numquam deliciæ supiniores.
Lassus tam cito deficis viator,
Et cum currere debeas Bovillas,
Interjungere quæris ad Camœnas.
I nunc, edere me jube libellos.

INTERPRETATIO.

I Nunc, roga me publicem libros, duabus paginis vix a te lectis, o Severe, inspicis finem libri, & ducis oscitationes longas. Hæc sunt quæ, relegente me, consueveras erepta describere, sed Vitellianis. Hæc sunt singula quæ sinu gestabas per omnia convivia, per theatra. Hæc sunt aut elegantiora, si tamen *quædam ignoras. Quid me juvat liber adeo tenuis, ut nullo umbilico densior sit, si triduum insumas ad* illum *legendum totum? Numquam voluptas ignavior. Tam celeriter defatigatus viator langues, & cum tibi currendum sit Bovillas, vis immorari ad Camœnas. I nunc, roga me* ut *publicem libros.*

NOTÆ.

I nunc.] Formula indignantis & insultantis, epig. 43. lib. 1.

ἐσχατοκολλιχὸν] τὸ ἐν ἐσχάτῳ κόλλῳ γεγραμμένον, id est, quod in ultima parte scriptum est: hoc est vix una aut altera pagina lecta, fastidii signa jam ostendis: Correxit Scaliger ἐσχατοκόλλιον, & interpretatur partem postremam adglutinatam: sed hæc ipsa interpretatio ostendit verius esse Salmasii ἐσχατοκόλλιον; nam κόλλα gluten, non κῶλον. Sic alii.

Sed Vitellianis.] Vitelliani erant pugillares, quibus res amatoriæ & lascivæ scribebantur. Vide epig. 8. lib. 14.

Rapta.] Alii *raptim* metri caussa, ut ajunt, sed vocalis brevis ante duas consonantes potest produci. Sic miratur Poeta, quod tam cito Severus defatigetur lectione epigrammatum, quæ alias recitata tanta festinatione scribebat in suis pugillaribus. Alii *rapta exscribere.*

Hæc sunt.] Singula epigrammata magnifaciebat Severus: in unum vero librum redacta fastidiebat: quod absurdum videtur.

Per convivia.] ubi nempe recitabantur: sinu ferre significat carum habere, epig. 5. lib. 3.

Si qua nescis.] tamen quædam sunt epigrammata, quæ nondum legeris.

Nullo umbilico.] de quo dictum supra epig. 67. lib. 1. hoc est, frustra curavi ut liber umbilici crassitudinem non excederet, si tamen tu delicatus & supinus lector triduum illi legendo insumas. Farnabius.

Si totus.] Videtur legendum *toto*.

Supiniores.] hoc est, segnes, & oscitanter percepta.

Bovillas.] urbs est in Latio. Plinius li 3. cap. 5. hodie *Babuca*.

Interjungere.] Significat jumenta solvere a jugo. Lib. 3. epig. 67.

Exarsitque dies, & hora lassos
Interjungit equos meridiana.

Seneca de tranquillitate vitæ: *Quidam interjunxerunt, & in pomeridianas operas aliquid levioris operæ distulerunt*. Alii minus bene *inter jungere*. Sensus est, non uno decursu perlegis tenuem librum, sed oscitanter hæres, & differs in triduum.

Camœnas.] Templum Camœnarum erat Bovillas inter & Urbem: Sensus est, meos versus legere vix incipis, & jam defatigatus es.

In Attalum,
cujus jactationem irridet. VII.

DECLAMAS belle: caussas agis, Attale, belle.
Historias bellas, carmina bella facis.
Componis belle mimos, epigrammata belle,
Bellus grammaticus, bellus es astrologus.
Et belle cantas, & saltas, Attale belle,
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil bene cum facias, facis attamen omnia belle.
Vis dicam quid sis? magnus es ardelio.

INTERPRETATIO.

O Attale, bene recitas: bene dicis caussas. Componis historias egregias, & versus elegantes. Bene facis mimos, bene epigrammata, bonus es Grammaticus, bonus Astrologus. Bene cantas, & bene, o Attale, agis choreas. Peritus es arte lyræ, & arte pilæ. Cum nihil agas bene, nihilominus belle agis cuncta. Placet, proferam, quid sis? Magnus es ardelio.

NOTÆ.

Declamas:] Declamatio est domestica exercitatio, & umbratilis, quo in genere pueri apud magistros exercentur. De Attalo jam dictum lib. 1. epig. 80.

Mimos.] Poemata ridicula in quibus solus risus quærebatur.

Magnus es ardelio.] Proverbialiter ardeliones vocantur illi qui in nihil agendo toti occupati sunt: hoc nomen alii deducunt ab ardore & impetu tentantis multa, nihil vero perficientis: alii ab ardeola ave, quæ sæpissime diu alas quatiens, in aere veluti pendet, nec loco movetur.

Ad Lectorem,
quem accusat, se vero excusat. VIII.

SI qua videbuntur chartis tibi, lector, in istis,
Sive obscura nimis, sive Latina parum:
Non meus est error: nocuit librarius illis,
Dum properat versus annumerare tibi.
Quod si non illum, sed me peccasse putabis:
Tunc ego te credam cordis habere nihil.
Ista tamen mala sunt: quasi nos manifesta negemus:
Hæc mala sunt: sed tu non meliora facis.

INTERPRETATIO.

O Lector, si judicaveris quædam in istis chartis aut nimium obscura, aut parum Latina: mea non sunt menda: scriba obfuit carminibus, dum festinat repræsentare illa tibi. Quod si credis illum non errasse, sed me; tunc ego existimabo te hebetem ingenio. Nihilominus ista mala sunt; quasi non fateamur rem evidentem? hæc quidem *mala sunt, sed tu non componis elegantiora.*

NOTÆ.

Librarius.] Poetæ versus, quos in taberna venderet bibliopola, transcribebant librarii, & præ nimia festinatione menda plura faciebant, versus, quippe aliquando integros præteribant; aut loco mutabant.

Tunc ego te.] Ramiresius legit forte minus bene *numne ego te credam cordis habere nihil?* id est, inquit, si dixeris me peccasse, te cordatum, & sapientem judicabo. Ex conclusione autem evidenter colligitur, quod poeta non se hic pro more solito vituperet, sed facete irrideat hebetem lectorem;

Ista tamen.] Instat lector, sed tui versus mali sunt, neç librarii vitio, sed tuo.

Quasi nos manifesta.] Respondet Poeta malos quidem esse suos versus, sed ab ipsis censoribus elegantiores non componi. Legunt alii, *Quæ si manifesta negamus.* Quam lectionem non intelligo. Alii, *qui sic manifesta negemus?* Videtur bona hæc lectio.

De Nævia
amica. IX.

SCRIPSI, rescripsit nil Nævia. non dabit ergo?
Sed puto, quod scripsi, legerat. Ergo dabit.

INTERPRETATIO.

Scripsi, Nævia nihil rescripsit. Ergo non concedet? Sed, opinor, legerat quod scripsi, ergo concedet.

NOTÆ.

Legerat.] Epistolas enim ab amatore missas cum legit puella, se non inexorabilem fore indicat. Ovidius lib. I. de arte amandi:

Legerit, & nolit rescribere: cogere noli:
Tu modo blanditias fac legat ipsa tuas.
Quæ voluit legisse, volet rescribere dictis.
Per numeros veniunt ista, gradusque suos.

In Postumum
male olentem. X.

BASIA dimidio, quæ das mihi Postume labro,
Laudo: licet demas hinc quoque dimidium;
Vis dare majus adhuc, & inenarrabile munus?
Hoc tibi habe totum, Postume, dimidium.

INTERPRETATIO.

O Postume, placent oscula quæ mihi libas dimidio labro: permitto hinc etiam tollas dimidium, placene largiri majus donum, atque inexplicabile. O Postume, serva tibi totum hoc dimidium.

Quæ

NOTÆ.

Quæ das.] Alii *quod das.* Videat lector. *Hoc tibi habe.*] Male quippe olebat iste Postumus, de quo iterum epig. 12. & 21. infra.

In Selium moestum quod domi esset cœnaturus. XI.

QUOD fronte Selium nubila vides, Rufe,
Quod ambulator porticum terit serus,
Lugubre quidam quod tacet piger vultus,
Quod pene terram tangit indecens nasus,
Quod dextra pectus pulsat, & comam vellit:
Non ille amici fata luget, aut fratris.
Uterque natus vivit & precor vivat.
Salva est & uxor, sarcinæque, servique;
Nil colonus, villicusque decoxit.
Mœroris igitur causa, quod domi cœnat.

INTERPRETATIO.

O Rufe, quod spectas Selium vultu obscuro, quod tardus ambulator emetitur porticum, quod frons iners silet quiddam funestum, quod nasus turpis fere demissus est ad terram usque, quod manus percutit pectus, atque evellit capillos; ille non deflet mortem amici, aut fratris Uterque filius fruitur vita, & opto ut fruatur. Incolumis est uxor, & supellex, & mancipia salva sunt: colonus, & custos villæ nihil dilapidavit, ergo doloris ratio est, quod cœnat domi.

NOTÆ.

In Selium.] Alii, *ad Rufum de Selio cœnipeta.*

Porticum.] Europes sane, ubi plerique divites ambulabant, a quibus ad cœnam invitari se sperabat Selius. Vide epig. 14. infra.

Lugubre quiddam.] Vultus nempe præ se fert signa tristitiæ.

Quod pene.] Per hyperbolen ostendit poeta, quam demitteret caput Selius præ pudore, & mœstitia, quod a nemine invitaretur ad cœnam.

Quod domi cœnat.] Alii, *Mœroris igitur caussa quæ? domi cœnat.* Judicet lector.

In Postumum fœtidum. XII.

ESSE quid hoc dicam, quod olent tua basia myrrham,
Quodque tibi est numquam non alienus odor?
Hoc mihi suspectum est, quod oles bene, Postume, semper:
Postume non bene olet, qui bene semper olet.

INTERPRETATIO.

QUid colligam ex eo, quod odor myrrhe inest tuis osculis, & ex eo quod semper habes odorem externum? in eo mihi subest suspicio, o Postume, quod bene oles semper: o Postume, qui semper bene olet, non bene olet.

NOTÆ.

Non bene olet.] Sic carpit Postumum, qui animæ suæ fœtorem, atque oris spurcitiem unguentorum accito odore dissimulare conabatur. Vide epig. 55. lib. 6.

Ad

Ad Sextum debitorem litigiosum. VIII.

ET judex petit, & petit patronus.
Solvas censeo, Sexte, creditori.

INTERPRETATIO.

ET judex exigit, & patronus exigit. O Sexte, suadeo ut satisfacias creditori.

NOTÆ.

Et judex petit.] Nolentem solvere debita Sextum carpit, simul & Romanos Judices, qui pecuniam a litigantibus extorquerent. Præstat ergo, inquit Poeta, absque hac lite uni creditori satisfacere, quam tribus, judici, patrono, & creditori, si litigaveris.

Ad Paulinum de Selio parasito. XIV.

NIL intentatum Selius, nil linquit inausum,
Cœnandum quoties jam videt esse domi.
Currit ad Europen, & te, Pauline, tuosque
Laudat Achilleos, sed sine fine, pedes.
Si nihil Europe fecit, tum Septa petuntur,
Si quid Phyllirides præstet, & Æsonides.
Hinc quoque deceptus Memphitica templa frequentat,
Assidet & cathedris mœsta juvenca tuis.
Inde petit centum pendentia tecta columnis,
Illinc Pompeji dona, nemusque duplex.
Nec Fortunati spernit, nec balnea Fausti,
Nec Grylli tenebras, Æoliamque Lupi:
Nam thermis iterum cunctis, iterumque lavatur;
Omnia cum fecit, sed renuente deo.
Lotus ad Europes tepidæ buxeta recurrit,
Si quis ibi serum carpat amicus iter.
Per te, perque tuam, vector lascive, puellam,
Ad cœnam Selium tu, rogo, Taure, voca.

INTERPRETATIO.

SElius nihil non molitur, nihil non audet, quoties sentit jam sumendam esse cœnam domi. Properat ad Europen, & te, o Pauline, laudibus assidue extollit, & tuos pedes Achilleos. Si nihil profuit Europe, tum transfert se ad Septa, si quid proficiat Phyllirides & Æsonides. Hinc etiam frustratus adit ædes Memphiticas, & sedet prope tuas cathedras, o juvenca tristis. Inde adit porticum innixam centum columnis, illinc munera Pompeji, & lucum duplicem. Nec contemnit balnea Fortunati, nec Fausti, nec tenebras Grylli, & Æoliam Lupi. Rursum enim & rursum abluitur in balneis omnibus; cum peregit omnia, sed adversante numine. Ablutus redit ad buxeta Europes tepentis, si quis amicus sero ambulet illic. O Taure vector libidinose, oro per te & per tuam puellam, tu invita Selium ad cœnam.

NOTÆ.

Currit ad Europen.] prope campum Martium *porticus* fuit, in qua picta erat Europes a Jove in taurum converso raptæ fabula. Strabo lib. 5. πλησίον δ' ἐστὶ τοῦ πεδίου τούτου, καὶ ἄλλο πεδίον, καὶ στοαὶ κύκλῳ παμπληθεῖς, καὶ ἄλση, καὶ θέατρα τρία, &c. Prope hunc campum, *Martium* nempe, alius est campus, porticusque circumcirca permultæ, tum luci, theatra tria, &c. De hoc Selio vide epig. 11. supra. Sensus est, Quocumque ibat Selius ut inveniret aliquem, a quo ad cœnam invitaretur.

Achilleos pedes.] h. e. celeritatem tuorum pedum, quam passim Achilli tribuit Homerus: πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς, velox pedibus Achilles. In campo Martio *cursu se exercebant Romani. Lege Strabonem loco citato.*

Si nihil Europe. Si nullum illic repetiat a quo invitetur, se confert ad Septa, quæ & ovilia dicta, loca nimirum tabulis vallata, in quibus populus Romanus suffragia laturus claudebatur.

Si quid Phyllirides.] In Septis sane fuit porticus in qua Argonautarum fabula miro artificio erat depicta: inter Argonautas vero fuit Chiron Neptuni & Phyllitræ filius, & Jason ab Æsone procreatus, unde Æsonides dicitur. De his picturis fuse agit Plinius lib. 35. cap. 10.

Memphitica.] hoc est Ægyptia: Memphis urbs Ægypti clarissima, de qua epig. 2. lib. Spect. Juven. sat. 6. v. 530.

ut spargat in æde
Isidis, antiquo quæ proxima surgit ovili.

hoc est, prope Septa in campo Martio erat templum Isidis.

Mœsta juvenca.] Io, ut legitur apud Ovidium lib. 1. Metam. Inachi fluvii filia, a Jove fuit compressa, & in vaccam deinde mutata transiit in Ægyptum, ubi regi Osiridi nupsit, cujus mortem ita deflevit, ut suis lacrimis Nilum auxerit, teste Pausania in Phocicis. Vide Strabonem lib. 17. Reineccius de Argivorum origine & nomine sic ait: Ex Jaso rege nascitur Io, quæ destinata Junonis sacerdotio, seu Phenicum raptu, seu spontanea migratione ad Ægyptum appellit, ubi Telegano matrimonio juncta Epaphum parit, & novo Isidis nomine honoratur. Cognomentum *Isis* in Io repetitum propter ejus merita & virtutem: nam quæ prima id habuit, cum Osiride, quod nomen aliqui a Miztaim gentis conditore, propagant, fuisse scribitur. Unde postea Antonius cum se Osiridem nominaret, Cleopatram Isidem dixit.

Centum columnis.] Alii porticum Vipsanam, de qua epig. 109. lib. 1. & epig. 20. lib. 3. Alii Corinthiam Cn. Octavii fuisse existimant.

Illinc Pompeji.] Porticum Pompejam intellige. Vide Plinium lib. 35. cap. 10. Ovidium lib. 1. de arte amandi:

Tu modo Pompeja lentus spatiare sub umbra.

Nemusque duplex.] Vide locum Strabonis supra citatum, ubi agit de lucis. Alii intelligunt duos Pompeji hortos de quibus Cicero pro Milone.

Fortunati.] qui fuit balneator quidam ignobilis, sicut Faustus.

Nec Grylli.] Cujus tenebrosa erant balnea. Vide epig. 60. lib. 1.

Æoliamque.] Balnea sane habuit Lupus eo in loco ubi ventus flaret vehementissimus, unde vocat Æoliam a regia Æoli regis ventorum.

Europes tepidæ.] quia post meridiem illic plerique apricabantur. Vide epig. 20. lib. 3.

Voca ad cœnam.] Adime vitam Selio: nam si cœnabit cum Jove, e vita discedet: quod urbane dixit, cum aliud sentire videretur.

In Hermum
hominem spurcum. XV.

QUOD nulli calicem tuum propinas,
Humane facis, Herme, non superbe.

IN-

INTERPRETATIO.

O Herme, benigne agis. non arroganter, quod nemini propinas tuum poculum.

NOTÆ.

Quod nulli.] Potes intelligere Hermi calicem fuisse venenatum; vel quod magis placet os illius fœtidum fuisse. Propinare, est proprie prægustato leviter vino poculum alteri offerre.

In Zoilum ægrotum ut stragula ostentaret. XVI.

ZOILUS ægrotat: faciunt hanc stragula febrem.
Si fuerit sanus, coccina quid facient?
Quid torus a Nilo, quid sindone tinctus olenti?
Ostendit stultas quid nisi morbus opes?
Quid tibi cum medicis? dimitte Machaonas omneis.
Vis fieri sanus? stragula sume mea.

INTERPRETATIO.

Zoilus morbo laborat; peristromata pariunt febrem. Si salvus fuerit, quid facient coccina? quid thalamus a Nilo, quid sindon olenti tinctu? quid invaletudo demonstrat præter divitias insanas? quid rei est *tibi cum medicis; remove omnes Machaonas. Cupis*-ne *bene valere? accipe mea peristromata.*

NOTÆ.

Zoilus.] Ut opes lecti ostentaret, ægrotum se simulabat. Invidi, obtrectatores, ostentatores Zoili dicti sunt a Zoilo quodam, qui injuriosos in Homerum commentarios scripsit Ælianus lib. 11. cap. 10. variar. histor.

Coccina.] Stragula nimirum cocco tincta.

Si fuerit sanus.] Si valeret, stragula cocco tincta ostendere non posset.

Quid torus.] Lecti scil. ornamentum maximi pretii habebatur, si ex lino Ægyptio; unde dicitur torus a Nilo, id est ab Ægypto.

Quid sindone tinctus.] hoc est, quid sindon olenti tinctura? alii legunt *cinctus*, id est, torus cinctus sindone tincta murica olenti. Bayfius de re vestiaria. *Sindon*, inquit est amictus ex lino Ægyptiaco, sic dicta, ut opinor, quia primum in Sidone urbe hujusmodi amictus fieri cœpit. Ob id Tyria dicta epig. 19. lib. 4.

Machaonas.] Medici sic dicti sunt a Machaone filio Æsculapii.

Vis fieri sanus.] Ad mentem, & ad corpus refer. Vide epig. 84. lib. 6.

Sume mea.] Quoniam ea ostentare non cupies; sunt enim vilissima, atque ita fies sanus: hoc est, non simulabis te ægrotum.

Ad Amianum de tonstrice saccularia. XVII.

TONSTRIX Suburæ faucibus sedet primis,
Cruenta pendent qua flagella tortorum,
Argique letum multus obsidet sutor.
Sed ista tonstrix, Amiane non tondet.
Non tondet, inquis? ergo quid facit? radit.

INTERPRETATIO.

T*Onstrix habitat in aditu Suburæ, ubi sanguinolentæ carnificum virgæ sunt suspensæ, & ubi plures sutores occupant Argiletum. Sed ista tonstrix, Amiane, non tondet. Non tondet, ais? Quid igitur agit? radit.*

NOTÆ.

Subura] quædam urbis regio erat Subura.

Cruenta.] hoc est locus ubi rei puniebantur.

Argique letum.] Divisio est epig. 118. lib. 1. pro *Argiletum*, ubi multæ erant sutrinæ.

Non tondet.] Mœcha nempe quæ nec capillos, nec barbam, sed adolescentum pecunias radebat, id est eorum marsupium emungebat.

Inquis.) Amiani responsio. Alii, *Non tondet, inquam: quid ergo facit? Radit.*

In Maximum captatorem servilem. XVIII.

CAPTO tuam, pudet heu, sed capto, Maxime, cœnam:
Tu captas aliam. jam sumus ergo pares,
Mane salutatum venio: tu diceris isse
Ante salutatum. jam sumus ergo pares.
Sum comes ipse tuus, tumidique anteambulo regis,
Tu comes alteris. jam sumus ergo pares.
Esse sat est servum: jam nolo vicarius esse.
Qui rex est, regem, Maxime non habeat.

INTERPRETATIO.

O *Maxime, aucupor tuam cœnam, heu erubesco, sed aucupor: tu aucuparis aliam. Igitur jam æquales sumus. Mane accedo salutem dicturus: comperio te jam iuisse salutatum. Igitur jam sumus æquales. Ipse sum tuus assecla, atque anteambulo regis superbi: tu assecla alterius. Igitur jam sumus æquales. Sufficit esse mancipium: jam nolo esse vicarius. Qui rex est, o Maxime, non habeat regem.*

NOTÆ.

Sum comes.] Clientes enim regem suum seu patronum honoris gratia comitabantur.

Vicarius.] Alii erant servi ordinarii, qui conservos in suo peculio habebant, quos vicarios vocabant.

Qui rex est.] hoc est, qui dominus est, non serviat alteri domino, seu regem non habeat, epig. 32. infra.

Non bene, crede mihi, servo servitur amico,
Sit liber, dominus qui volet esse meus.

Ad Zoilum, cujus cœna beari solos mendicos dicit. XIX.

FELICEM fieri credis me, Zoile, cęna:
Felicem cęna, Zoile, deinde tua;
Debet Aricino conviva recumbere clivo,
Quem tua felicem, Zoile, cęna facit.

INTERPRETATIO.

O *Zoile, putas me beatum fieri cœna: an beatum cœna, o Zoile, & quidem tua? O Zoile, oportet eum convivam recumbere colli Aricino, quem beat tua cœna.*

NOTÆ.

Debet Aricino.] Aricia in via erat Appia 160. stadiis ab urbe Roma in clivo sita. Strabo lib. 5. ubi erant multi mendici. Juv. sat. 4.

Cæcus, adulator, dirusque a ponte satelles,
Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes.

Ludit in verbo *recumbere*, quod humi jacere, & mensæ accumbere significat.

De Paullo
plagiario. XX.

CARMINA Paullus emit, recitat sua carmina Paullus.
Nam quod emas, possis dicere jure tuum.

INTERPRETATIO.

P*Aullus mercatus est versus; Paullus recitat suos versus. Jure enim possis appellare tuum, quod emas.*

NOTÆ.

Nam quod emas.] Vide epig. 30. lib. 1. & epig. 12. lib. 6. Nam qui emit, rei emtæ acquirit dominium. Festive plagiarium carpit.

In Postumum
male olentem XXI.

BASIA das aliis, aliis das, Postume, dextram.
Dicis, utrum mavis, elige; malo manum.

INTERPRETATIO.

O *Postume, libas oscula aliis, porrigis manum aliis: opta, inquis, utrum placet? placet dextera.*

NOTÆ.

Das dextram.] Quam tangant alii, nempe velut fidei, & amicitiæ pignus, vel quam osculentur; quod tamen soli imperatores & quidem superbi facere solebant. Suetonius in Domitiano cap. 12.

Malo manum] Quam basia tua male olentia. Epig. 10. & 12. supra.

De eodem,
Musas sibi nocere ait. XXII.

QUID mihi vobiscum est, o Phœbe, novemque sorores?
Ecce nocet vati Musa jocosa suo.
Dimidio nobis dare Postumus ante solebat
Basia, nunc labro cœpit utroque dare.

INTERPRETATIO.

O *Apollo, & novem Musæ, quid mihi* rei est *vobiscum? ecce Musa festiva officit suo poetæ. Postumus prius consueverat præbere oscula dimidio labro; cœpit nunc præbere utroque.*

NO-

NOTÆ.

Ecce nocet.] Antea enim dimidio tantum labro me osculabatur Postumus, epig. 10. *supra*, nunc vero propter versus me amat, atque impurum os suum totum mihi admovet.

De eodem,
cujus basia horret. XXIII.

NON dicam, licet usque me rogetis,
Quis sit Postumus in meo libello.
Non dicam. quid enim mihi necesse est
Has offendere basiationes,
Quæ se tam bene vindicare possunt?

INTERPRETATIO.

NOn proferam in meo libro, quis sit Postumus; quamvis me assidue obsecretis non proferam. Quid enim mihi opus est injuriam facere illis osculis quæ possunt sumere tantam vindictam?

NOTÆ.

Non dicam.] Caussam reddit cur verum nomen ficti hujus Postumi non proferat; quod nempe, inquit, sub amicitiæ specie libans mihi oscula male olentia de me pœnas & quidem acerbissimas sumeret.

In Candidum
ingratum. XXIV.

SI det iniqua tibi tristem fortuna reatum,
Squallidus hærebo, pallidiorque reo.
Si jubeat patria damnatum excedere terra,
Per freta, per scopulos exsulis ibo comes.
Dat tibi divitias. ecquid sunt ista duorum?
Das partem. multum est. Candide, das aliquid?
Mecum ergo miser es. quod si Deus ore sereno
Annuerit: felix, Candide, solus eris.

INTERPRETATIO.

SI sors injusta tibi imponat criminationem mœstam, horridus atque accusato pallidior adstabo. Si imperet condemnatum te discedere e terra patria, profugi socius sequar per maria, & scopulos. Tibi largitur opes. Num communicas ista mecum? largirisne partem? Nimium est. O Candide, donasne aliquid? Igitur mutua est inter nos calamitas. Quod si numen vultu placido assenserit: O Candide, solus eris beatus.

NOTÆ.

Squalidus hærebo.] hoc est, si reus factus fueris, ego mutata veste sordidatus quocumque te comitabor: rei autem sordidam vestem induebant, ut judices suos ad misericordiam commoverent.

Das partem.] Dimidiam subintelligere mihi videtur.

Das aliquid?] imo nihil das omnino.

Mecum ergo.] Alii *mecum eris, ergo miser*: at vero, inquit poeta, ergo tecum non sum felix, sed prospera fortuna solus frueris.

Adi

Ad Gallam
non ſtantem promiſſis: XXV.

DAS numquam, ſemper promittis, Galla, roganti:
Si Semper fallis, jam rogo, Galla, nega.

INTERPRETATIO.

O Galla, ſemper polliceris petenti, numquam concedis. O Galla, ſi ſemper decipis, nunc oro, recuſa.

NOTÆ.

Si ſemper fallis.] Facete jocatur poeta, & Gallam irridet, quæ ſi pollicita ſemper decipiat, cum negaverit, dabit.

Ad Bithynicum
inhiantem hereditati Næviæ tuſſientis. XXVI.

QUOD querulum ſpirat, quod acerbum Nævia tuſſit:
Inque ſuos mittit ſputa ſubinde ſinus,
Jam te rem factam, Bithynice, credis habere?
Erras; blanditur Nævia, non moritur.

INTERPRETATIO.

Quod acerbum.] Tuſſis enim ſignum erat vicinæ mortis. Vide epig. 11. lib. 1.

Inque ſuos.] Nam præ imbecillitate longius ſpuere nequibat.

Blanditur Nævia.] Te vana ſpe lactat nec moritura, imo diutius victura te heredem appellat.

De Selio
adulatore. XXVII.

LAUDANTEM Selium cœnæ cum retia tendit,
Accipe ſive legas, ſive patronus agas.
Effœte, graviter, cito, nequiter, euge, beate!
Hoc volui. facta eſt jam tibi cœna tace.

INTERPRETATIO.

AUdi Selium laudantem, ſive recites, ſive dicas cauſſas, cum ille parat retia cœnæ. Effœte, graviter, expedite, malitioſe, præclare, beate! hoc placet, jam obtinuiſti cœnam, ſile.

NOTÆ.

Effœte.] Effœta dicuntur, quæ omnino fœtum emiſerunt: per metaphoram Effœte dicitur in laudem illius quid nihil amplius dicendum reliquerit in ea re quam agit. Sic Rameſius. Mature & ſapienter interpretatur Raderus. Alii legunt *effecte*, hoc eſt, plene, ut nihil ſupra.

Nequiter verſute. Alii *naviter*.

Hoc volui.] Verba ſunt recitatoris, vel patroni reſpondentis acclamationibus Selii.

Tace.] Satis enim adulatus es, hodie cœnabis mecum.

XXVIII.

Ad Rufum

de quodam servo literato ad equestrem dignitatem evecto. XXIX.

RUFE, vides illum subsellia prima terentem,
Cujus & hinc lucet sardonychata manus:
Quæque Tyron toties epotavere lacernæ,
Et toga non tactas vincere jussa nives:
Cujus olet toto pinguis coma Marceliano,
Et splendent vulso brachia trita pilo.
Non extrema sedet lunata lingula planta,
Coccina non læsum cingit aluta pedem,
Et numerosa linunt stellantem splenia frontem.
Ignoras quis sit? splenia tolle, leges.

INTERPRETATIO.

O Rufe, cernis illum occupantem primas sedes cujus dextera ornata sardonyche splendet etiam abhinc: & lacernæ quæ toties hauserunt Tyron, & toga imperata superare nives puras: cujus uncti crines redolent totum Marcelianum, & brachia levia fulgent evulso pilo. Lingula non vulgaris apposita est calceis lunatis, pellis coccinea circumdat pedem inoffensum; & frequentia emplastra ungunt frontem stellantem, nescis quis sit? amove emplastra, leges.

NOTÆ.

Illum terentem.] Alli *tenentem*, hoc est, in amphitheatro inter primos equites sedentem in quatuordecim subselliis. Vide epig. 27. lib. 1. & epig. 8. lib. 5. Domitius subsellia judicum intelligit, in quibus sedebant equites. Superbum hunc servum, aut forte alterum ad equestrem dignitatem evectum insectatur poeta, epig. 14. lib. 5.

Sedere primo solitus in gradu semper.

Sardonychata.] Habebat quippe annulum Sardonyche ornatum quem gestabant equites Romani.

Quæque Tyron.] Cujus lacernæ toties epotaverunt purpuram, id est toties Tyrio murice tinctæ sunt. Lacernæ vero togæ superinduebantur. epig. 137. lib. 14.

Cum tegat algentes nostra lacerna togas.

Marceliano.] unguento delibutus Marcelii unguentarii cujus myropolium exhauserat novus iste eques.

Et splendent.] pumice lævigata.

Non extrema.] hoc est testibus Ramiresio & Farnabio, non vulgaris, sed pretiosa. Legunt alii, & forte melius,

Cuique hesterna sedet.

id est nova, ut notet hunc servum hominem novum, & hodie primum nobilitatum. Hoc sensu Persius sat. 3. dixit *Hesternos Quirites* pro novis civibus. Judicet lector.

Lingula. Auream vel argenteam fibulam ad formam lingulæ intellige: lunatos autem calceos gestabant nobiles Romani, epig. 50. lib. 1.

Lunata nusquam pellis.

Non læsum.] Nam si læsum fascia coccinea, calceoque molliore fovisset, reprehensione caruisset. Raderus.

Splenia.] Emplastra quædam ex unguentis, vel medicamine aliquo ad capitis dolorem, vel oculorum morbum adhibita: ut autem frontis honor & elegantia constaret, fascia candida adhibebatur, inquit Raderus. Porro quidam frontem liniebant unguento, vel cerusa: deinde panniculum, sive fasciam ponebant, quod splenium dicebatur: a quibusdam existimatum oculorum operimentum ad arcendam nimiam lucem. Lib. 10. epig. 22.

Stellantem.] hoc est nitentem, splendentem propter candorem fasciæ: vel a stellis fasciæ seu splenio ornatus caussa attextis. Hæc Raderus. Legunt alii stillantem, hoc est frontem madidam fluentibus stillis unguenti Marceliani.

Leges.] Ex litteris fronti ejus inustis cognosces eum fuisse servum stigmaticum.

In Cajum
avarum. XXX.

MUTUA viginti sestertia forte rogabam,
Quæ vel donanti non grave munus erat.
Quippe rogabatur felixque, vetusque sodalis,
Et cujus laxas arca flagellat opes.
Is mihi, dives eris, si caussas egeris, inquit.
Quod peto da, Cai non peto consilium.

INTERPRETATIO.

Forte petebam mutuo viginti sestertia, quæ vel danti non erat molestum donum. Etenim petebam a divite, atque ab antiquo socio, & cujus arca premit divitias amplas. Ille mihi respondet, opulentus fies, si dixeris caussas. O Cai, dona quod rogo, non rogo consilium.

NOTÆ.

Arca flagellat.] Turnebus lib. 21. cap. 4. Flagellare divitias, & flagellare annonam dicuntur, qui magnas arcis clausas opes tenent, & horreis fruges: quod invitas velut verberibus, & carceribus coercitas erumpere foras non sinant. Vide epig. 13. lib. 5. epig. 18. lib. 1. & epig. 40. lib. 3. Papinius lib. 2. Sylvar.

Non tibi sepositas infelix strangulat arca
Divitias.

XXXI.

In Ponticum,

cujus servilem & timidum animum arguit. XXXII.

LIS mihi cum Balbo est, tu Balbum offendere non vis,
Pontice: cum Licino est, hic quoque magnus homo est.
Vexat sæpe meum Patrobas confinis agellum:
Contra libertum Cæsaris ire times.
Abnegat & retinet nostrum Laronia servum:
Respondes, orba est, dives, anus, vidua.
Non bene, crede mihi, servo servitur amico.
Sit liber, dominus qui volet esse meus.

INTERPRETATIO.

Litigo cum Balbo, o Pontice, tu non vis in offensa esse apud Balbum: cum Licino, hic etiam est vir magnus. Patrobas vicinus crebro populatur meum agellum: metuis aggredi libertum Cæsaris. Laronia denegat & servat mancipium nostrum: respondes, est sine liberis, opulenta, vetula, vidua. Mihi fidem adhibe, inhonestum est pati servitutem amici mancipii, qui cupiet esse herus meus, sit liber.

NOTÆ.

Lis mihi.] Acute carpit caussidicum hunc Ponticum, qui divitum gratia ductus opem suam negabat ipsi. Usus est poeta nominibus fictis, ut professus est

epistola

epistola primi libri. *De Licino* Persius: sat. 2. Patrobii cujusdam liberti Neronis mentionem facit Suetonius in Galba cap. 20. *Laroniæ* vero meminit Juvenalis sat. 2. (cujus orbæ hereditatem cum captaret Ponticus, in eam dicere nolebat.

Non bene.] epig. 18. supra.

Esse sat est servum: jam nolo vicarius esse.

Ergo deinceps Ponticum colere non vult poeta.

In Phylænim deformem. XXXIII.

CUR non basio te, Philæni? calva es.
Cur non basio te, Philæni? rufa es.
Cur non basio te, Philæni? lusca es.
Te qui basiat, hic, Philæni, fellat.

INTERPRETATIO.

Quare non osculer te, o Philæni? calva es. Quare non do tibi suavium, o Philæni? rufa es. Quare non libo tibi oscula, o Philæni? lusca es. O Philæni, qui te osculatur....

NOTÆ.

Cur non basio te.] Deformem hanc mulierem irridet poeta, quam ideo non basiabat, quod ejus caput Priapi speciem præ se fert.

In Gallam anum libidinosam. XXXIV.

CUM placeat, Phileros, tota tibi dote redemtus,
Tres pateris natos, Galla, perire fame.
Præstatur cano tanta indulgentia cunno,
Quem nec casta potest jam decuisse Venus.
Perpetuam di te faciant Philerotis amicam,
O mater, qua nec Pontia deterior.

INTERPRETATIO.

O Galla, cum ardeas Philerotem a te conductum omni dote, sustines fame interire tres filios.... faxint dii semper ames Philerotem, o genitrix, qua nec pejor Pontia.

NOTÆ.

Redemtus.] Forte illum ex servitute redemerat; vel conduxerat ejus operas, ut interpretatus sum.

Galla.] Tam vetula erat, ut nec jam de nuptiis legitimis cogitare debuerit: attamen tanta libidine ardebat, ut in suum mœchum omne patrimonium effunderet: sic ergo sibi decrepitæ nimium indulgebat.

Di te faciant.] Phileros veneficus uxores suas veneno necabat: Martialis igitur quasi prædicens futurum Gallæ interitum optat ex commiseratione, ut perpetua sit Philerori amica, id est uxor. Lib. 10. epig. 43.

Septima jam, Phileros, tibi conditur uxor in agro:
Plus nulli, Phileros, quam tibi reddit ager.

Pontia deterior.] Juven sat. 6. v. 637.

——sed clamat Pontia, feci,
Confiteor, puerisque meis aconita paravi.

Legunt alii *Pontica*, & Medeam interpretantur quæ suos liberos crudeliter necavit.

Ad Phœbum varum XXXV.

CUM sint crura tibi simulent quæ cornua Lunæ,
In rhytio poteras, Phœbe, lavare pedes.

INTERPRETATIO.

O Phœbe, cum habeas crura quæ repræsentent cornua Lunæ, poteras abluere pedes in rhytio.

NOTÆ.

O Phœbe.] Cornibus Lunæ similia crura habebat Phœbus, seu varus erat diductis nempe poplitibus, plantis vero coeuntibus: itaque dicit poeta posse Phœbum in rhytio lavari: ῥυτὸν rhytum poculi genus est cornibus simile, sed perforatum, ex quo tenuissime profluente vino inferne bibitur. Rhytium vero est diminutivum. De Rhyto agit Athenæus, lib. 10. & lib. 11.

In Pannicum effeminatum. XXXVI.

PECTERE te nolim, sed nec turbare capillos:
Splendida sit nolo, sordida nolo cutis.
Nec tibi mitrarum, nec sit tibi barba reorum.
Nolo virum nimium, Pannice, nolo parum.
Nunc tibi crura pilis, & sunt tibi pectora setis
Horrida: sed mens est, Pannice, vulsa tibi.

INTERPRETATIO.

Nolim a te componi crines, sed nec confundi. Non libet ut *cutis niteat, nec libet squaleat. Nec habeas barbam mitrarum nec sontium. O Pannice, non mihi placet vir nimium, aut parum. Nunc crura horrescunt pilis, & stomachus pilis; sed, o Pannice, habes animum depilatum.*

NOTÆ.

Nec tibi mitrarum.] Mitræ sunt ornamenta mulierum. Sensus est: Ne barbam omnino reseces feminarum more: vel ne elegantius barbam componas, ut solent homines effeminati. *Pectere:* alii *flectere.*

Barba reorum.] qui barbam promissam & squalidam alebant, ut commiserationem excitarent.

Nimium virum.] horridum & pilosum, sed volo teneas medium. Ovidius lib. 1. de arte amandi.

Forma viros neglecta decet.

Mens vulsa.] Alii *volsa.* Metaphora est: mens enim neque hirsuta, neque vulsa est: at menti tribuit quod effeminato corpori convenit.

In Cæcilianum helluonem. XXXVII.

QUIDQUID ponitur hinc & inde verris:
Mammas suminis, imbricemque porci,
Communemque duobus attagenam,
Mullum dimidium, lupumque totum,
Murenæque latus, femurque pulli,
Stillantemque alica sua palumbum.
Hæc cum condita sunt madente mappa
Traduntur puero domum ferenda.
Nos accumbimus otiosa turba.
Ullus si pudor est, repone cœnam.
Cras te, Cæciliane, non vocavi.

INTERPRETATIO.

Quicquid apponitur hinc & inde, rapis; papillas suminis, & imbricem porci, atque attagenam communem duobus, dimidium mullum, atque integrum lupum, & latus murenæ, & femur pulli, & palumbum stillantem sua allica. Cum hæc involuta sunt mappa madida, servo dantur portanda domum. Nos otiosa turba accumbimus. Si quæ verecundia est, restitue cœnam: O Cæciliane, non te invitavi cras.

NOTÆ.

Suminis.] Quod farcimen erat e papillis porcæ statim ab edito fœtu interfectæ, epig. 44. lib. 13.

Imbricemque porci.] Alii interpretantur vertebrum demptis costis, alii vero auriculam.

Attagenam communem.] Duobus convivis appositam: avis est saporis exquisiti epig. 61. lib. 13.

Mullum & lupum.] Pisces delicatos.

Alica.] Genus præstantissimi tritici, quo saginatus erat palumbus: hic sumitur alica pro pinguedine ipsa, vel pro condimento ex alica confecto quo perfusus erat palumbus.

Hæc cum.] Solebant Romani ad convivia mappas ferre, & præcipue ii qui rogato convivii rege quosdam cibos ferre domum volebant, epig. 29. lib. 12.

Otiosa turba.] Collectivum nomen jungitur numero plurali: hoc est accumbimus otiosi, nihil habentes in quo dentes exerceamus.

Non vocavi.] Solœcismus est, sed argutissimus, *cras non vocavi.*] nimirum non in crastinum, sed hodiernum diem te invitavi, ergo repone cœnam. Domitius reposuit *vocavi* cum legeretur *vocabo.*

In Linum quem oderat. XXXVIII.

QUID mihi reddat ager, quæris, Line, Nomentanus?
Hoc mihi reddit ager, te Line, non video.

INTERPRETATIO.

O Line, rogas quid percipiam ex Nomentano fundo? id percipio ex fundo, o Line, non te aspicio.

NOTÆ.

Non video,] Ut fugeret Linum sibi invisum, secedebat poeta in agrum, qui alioquin sterilis, satis tamen commodi præstabat, quod ipsi Lini conspectum auferret.

De muneribus mœchæ. XXXIX.

COCCINA famosæ donas, & janthina mechæ.
Vis dare, quæ meruit munera? mitte togam.

INTERPRETATIO.

DAs coccina, & janthina infami adulteræ. Placet largiri dona, quibus digna est? mitte togam.

NOTÆ.

Mitte togam.] Matronarum stola, meretricum vero & adulterarum deprehensarum toga erat propria. Epig. 52. lib. 10.
Thelin viderat in toga spadonem,
Damnatam Numa dixit esse mœcham.
Juvenalis sat. 2.
——— *est mœcha Labulla*
Damnetur, si vis, etiam Carphinia: talem
Non sumet damnata togam . . .
Coccina & janthina vestes intellige purpureas & violaceas.

In Tongilium fingentem se ægrotare ut cibos delicatiores ederet. XL.

URI Tongilius male dicitur hemitritæo.
Novi hominis mores: esurit, atque sitit.
Subdola tenduntur crassis modo retia turdis,
Hamus & in mullum mittitur, atque lupum.
Cæcuba saccentur, quæque annus coxit Opimi:
Condantur parco fusca Falerna vitro.
Omnes Tongilium medici jussere lavari.
O stulti, febrem creditis esse? gula est.

INTERPRETATIO.

IMmerito dicitur Tongilius ardere hemitritæo. Mihi compertum est hominis ingenium: premitur fame & siti. Fallaces plagæ tantummodo tenduntur pinguibus turdis, & hamus dirigitur in mullum & lupum. Cæcuba liquentur, & quæ maturavit annus Opimii: subnigra Falerna apponantur vitro modico. Omnes medici præceperunt ablui Tongilium. O dementes, an putatis esse febrem? helluatio est.

NOTÆ.

Tongilius.] Gulosus, qui ut bene cœnaret, febri laborare se simulabat: Hemitritæus est semitertiana febris.

Modo.] Alii nunc, hoc est, morbum simulat ut ab amicis turdos & pisces delicatos statim accipiat. Tongilii cujusdam meminit Juvenalis sat. 7.

Cæcuba saccentur.] id est, colo transmittantur, de vino cœcubo dicemus epig. 115. lib. 13. Alii *siccentur* quæ lectio viris doctis non probatur.

Annus Opimi.] id est vinum Opimianum; eo enim anno quo L. Opimius consulatum gessit fuit temperies cœli ad vini maturitatem aptissima. Epig. 27. lib 1. & epig. 113. lib. 13. de Falerno epig. 111. lib. 13.

Parco vitro.] Exiguo calice propinetur illi, quod cum esset generosissimum, modice sumptum, vel bibaci sufficiebat.

In

In Maximinam edentulam. XLI.

RIDE, si sapis, o puella, ride,
Pelignus, puto, dixerat poeta:
Sed non dixerat omnibus puellis.
Quamvis dixerit omnibus puellis,
Non dixit tibi, Tu puella non es.
Et tres sunt tibi, Maximina, dentes,
Sed plane piceique, buxeique.
Quare si speculo, mihique credis,
Debes non aliter timere risum,
Quam ventum Spanius, manumque Priscus:
Quam cretata timet Fabulla nimbum.
Cerussata timet Sabella Solem:
Vultus indue tu magis severos,
Quam conjux Priami, nurusque major.
Mimos ridiculi Philistionis,
Et convivia nequiora vita,
Et quidquid lepida procacitate
Laxat perspicuo labella risu.
Te mœstæ decet assidere matri,
Lugentique virum, piumque fratrem,
Et tantum tragicis vacare Musis.
At tu, judicium secuta nostrum,
Plora, si sapis, o puella, plora.

INTERPRETATIO.

Pelignus vates, opinor, dixerat, Ride, o puella, si sapis: sed non dixerat omnibus puellis. Licet dixerit omnibus puellis, non dixit tibi, Tu non es puella. Et habes tres dentes, o Maximina, sed prorsus piceos & buxeos. Quapropter si adhibes fidem speculo & mihi, non debes metuere risum minus, quam Spanius ventum, & Priscus manum; quam Fabulla cretata metuit pluviam, & Sabella cerussata metuit Solem; tu compone vultum ad severitatem magis quam uxor Priami, & nurus major. Fuge mimos ridiculi Philistionis, & epulas lasciviores, & quidquid jocularibus dictis pandit labra risu aperto. Tibi convenit assidere genitrici dolenti & mœrenti maritum, & pium fratrem, & solummodo operam dare Musis tragicis. Sed tu obsecuta monitis nostris, o puella, lacrymare, si sapis, lacrymare.

NOTÆ.

Pelignus poeta.] Ovidius. Peligni populi Italiæ; hodie *Valva*, Ovidii patria. Domitius putat Martialem alludere ad quosdam versus de Arte amandi, qualis est iste lib. 3.
Spectantem specta: ridenti mollia ride. Alii putant Ovidii versum esse integrum petitum ex Medæa. Angelus vero Politianus esse ex epigrammatis Ovidii, non ex Medæa. Nam quorsum Phaleucium in tragœdia aut Medæa? Ab Angelo Politiano stare placet. Hæc ex Radero.

Sed nondixerat,] Quæ enim nigros dentes habent, aut edentulæ sunt, ridere non debent.

Spanius, & Priscus.] Hos obiter per-

ſtringit, quorum alter ſtudioſius capillos componebat; alter vero cum elegantiores haberet veſtes manu nolebat tangi, epig. 63. lib. 3.

Pallia vicini qui refugit cubiti,

& epig. 83. lib. 10.

Cretata Fabulla.] Plinius lib. 35. cap. 17 cretæ plura genera enumerat. Alia, inquit, creta argentaria appellatur, nitorem argento reddens; qua ſane utebatur Fabulla, quæ timebat pulviam, ne fucus ille madidus diffueret.

Ceruſſa.] Genus eſt pigmenti quo illinitur vultus ad candorem conciliandum, & calore Solis liquefit. De hoc pigmento lib. citato.

Conjux Priami.] Quam mœſto & ſevero vultu introducunt poetæ.

Nurus major.] Andromache Hectoris uxor quæ major nurus erat, cum nupſiſſet Hectori primogenito Priami ex Hecuba, minor vero nurus Helena Paridis adulteras.

Mimos.] Poemata ſunt ad excitandum riſum. Philiſtio comicus Sardianus mortuus eſt Socratis tempore, & quidem riſu immoderato, teſte Suida.

Mœſtæ matri.] Senſus eſt, aſſidere debes Hecubæ mœſtæ, Andromache Hectorem maritum lugenti, & Electræ Oreſtem fratrem deflenti, cum de illis fabula agitur. Aſſidere autem dixit, quod ſederent antiqui dum mortuos lugerent. Tibullus lib. 2. elegia 7.

Illius ad tumulum fugiam, ſupplexque ſedebo,
Et mea cum muto fata querar cinere.

Piumque fratrem.] In patrem nempe Agamemnonem cujus mortem ultus eſt occiſa ſua matre Clytemneſtra; vel in Pyladem pro quo mori cupiebat.

Tragicis vacare Muſis.] Quæ luctuoſa tantum & triſtia exhibent ſpectacula.

In Zoilum hominem impurum. XLII.

ZOILE, quid ſolium ſubluto podice perdis?
Spurcius ut fiat, Zoile, merge caput.

INTERPRETATIO.

O *Zoile, quid contaminas ſolium abluto podice? ut impurius fiat, immerge caput.*

NOTÆ.

Solium.] vas quo in balneis mulieres utebantur, & in quo ſedentes lavabantur. Suetonius in Auguſto cap. 82. *Contentus hoc erat, ut inſidens ligneo ſolio, quod ipſe Hiſpanico verbo duretam vocabat, manus ad pedes alternis jactaret.* Epig. 81. lib. 6. & 96. lib. 11.

Merge caput.] Quod cum obſcœnum ſit, magis fœdabit ſolium.

In Candidum verbis liberalem, reapſe avarum. XLIII.

CANDIDE κοινὰ φίλων, hæc ſunt tua, Candide, πάντα,
Quæ tu magniloquus nocte dieque ſonas.
Te Lacedæmonio velat toga lota Galeſo,
Vel quam ſepoſito de grege Parma dedit.
At me quæ paſſa eſt Furias & cornua tauri,
Noluerit dici quam pila prima ſuam.
Miſit Agenoridæ Cadmi tibi terra lacernas:
Non vendes nummis coccina noſtra tribus.
Tu Libycos Indis ſuſpendis dentibus orbes:
Fulcitur teſta fagina menſa mihi:

Im-

Immodici tibi flava tegunt chrysendeta mulli:
 Concolor in nostra commare lance rubes.
Grex tuus Iliaco poterat certare cinædo.
 At mihi succurrit pro Ganymede manus:
Ex opibus tantis veteri fidoque sodali
 Das nihil, & dicis, Candide, κοινὰ φίλων.

INTERPRETATIO.

O *Candide hæc sunt tua* verba, Omnia amicorum communia, *quæ tu ostentator jactas die & nocte. Tu togam induis lotam Galeso Lacedæmonio, vel quam donavit Parma de grege electo.* Verum illam induo, *quæ sustinuit furores & cornua tauri, quam suam prædicari recusaverit pila prima. Tellus Cadmi ex Agenore nati misit ad te lacernas:* tribus vero *nummis non vendes coccina nostra. Tu pedibus eburneis fulcis mensas Libycas: ego testa fulcio mensam faginam. Ingentes mullis implent flava tua chrysendeta; O cammere, rubes eodem colore quo lanx mea. Grex tuus poterat contendere Trojano cinædo. Sed ego pro Ganymede utor manu mea. Ex tantis divitiis nihil largiris antiquo & fideli amico, & prædicas, o Candide,* communia amicorum.

NOTÆ.

Toga lota Galeso.] Oves in Galeso fluvio Tarentino lavabantur, ex quarum nobili vellere togæ conficerentur. Lacedæmonium dixit, quia Tarentum condiderunt Lacedæmones.

Parma.] Italiæ urbs nota. Lib. 14. epig. 155.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis.

Pila prima.] De pilis quæ trita & lacera veste induebantur, ut tauris objicerentur, dictum est lib. Spect. epig. 19. & 22. Dicitur prima, quia ordine disponebantur illæ pilæ, humanæ scilicet effigies vilissimis pannis indutæ: prima autem erat, quæ primum taurorum impetum patiebatur.

Terra Cadmi.] Tyrus nempe tibi mittit vestes purpureas.

Nostra coccina.] Ironicôs pannos suos vocat coccineas lacernas, quas negat valere tribus sestertiis nummis.

Libycos orbes.] Periphrasis mensarum, quæ fiebant e citro quo abundat Atlas mons Libyæ. Epig. 89. lib. 14. Juvenalis sat. 11. vers. 121.

Indis dentibus.] hoc est pedibus eburneis,

 ———*latos nisi sustinet orbes*
 Grande ebur.

Nempe ex dentibus elephantorum, quibus abundat India. Virgilius Georgicorum lib. 1.

 India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Chrysendeta.] Turnebus lib. 14. cap. 3. Chrysendeta vasa doctissimi viri explicant crustis aureis illigata & exornata: ut in Martiale lib. 2. epig. 43. ego vasa gemmata esse puto, quorum gemmæ consertæ & contextæ tenerentur.

Cammare.] Vilissimus ex cancrorum specie piscis cammarus fictilis suæ lancis rubrum colorem referebat.

Grex tuus.] Pueri tui de elegantia & venustate cum Ganymede disputare possunt. In Ida monte fuit Ganymedes ad cœlum raptus ab aquila Jovis, cui servus a mensa dictus est.

At mihi.] Ego vero mihi ipsi servio: alii aliter explicant ex epig. 42. lib. 9. & epig. 74. lib. 11.

In Sextum
cujus avaritiam lepide depingit. XLIV.

EMI seu puerum, togamve pexam,
 Seu tres, ut puto, quatuorve libras:
Sextus protinus ille fœnerator,
Quem nostis veterem meum sodalem,

NO-

Ne quid forte petam, timet cavetque,
Et secum, sed ut audiam, susurrat,
Septem millia debeo Secundo,
Phœbo quatuor, undecim Phileto,
Et quadrans mihi nullus est in arca.
O grande ingenium mei sodalis!
Durum est, Sexte, negare cum rogaris:
Quanto durius, antequam rogeris!

INTERPRETATIO.

Sive mercatus sum servum, aut togam politam, sive tres, ut opinor, aut quatuor libras. Subito sextus ille fænerator, quem scitis antiquum meum esse amicum, metuit ne quid forte rogem & cavet, & secum mutit, sed ut auscultem, debeo Secundo septem millia, Phœbo quatuor, Phileto undecim, & nullum habeo quadrantem in arca. O mentem sublimem mei amici! O Sexte, grave est, recusare, cum a te petitur, quanto gravius priusquam petatur.

NOTÆ.

Togamve.] Pexa toga est nova & polita epig. 58. infra.

Pexatus pulchre rides mea Zoile trita.

Ut puto.] Heraldus legit *supputo*, existimatque Summam esse aliquam pecuniæ, quam Martialis secum audiente Sexto forte computabat: attamen cum loquatur poeta de emptionibus suis, alii melius meo judicio retinent, *ut puto*, quod interponitur dubitationis caussa, deficiente scilicet memoria, atque argenti facti libras intelligit poeta: forte legendum *libros* non *libras*. Statim vero, inquit poeta, rationes suas secum tacite computat Sextus, ita tamen ut audiam, ne forte ab ipso pecuniam mutuer. Vide epig. 85. lib. 7. ubi de libra argenti.

O grande] Per ironiam *ingenium* dixit pro sordibus & avaritia.

Durum est.] Acute Sextum avarum reprehendit, quod preces, atque ejus petitionem occupasset.

Ad Glyptum
eviratum. XLV.

QUÆ tibi non stabat, præcisa est mentula, Glypte.
Demens cum ferro quid tibi? Gallus eras.

INTERPRETATIO.

O Glypte, resecuisti penem, qui non arrigebat. O stulte, quid tibi opus ferro? Gallus eras.

NOTÆ.

Gallus.] Galli sacerdotes Cybeles Samia testa sibi resecabant genitalia: at non debuit Glyptus sibi præcidere mentulam, cum esset eviratus: qua propter jam Gallus erat antea.

In Nœvolum
amicum avarum XLVI.

FLORIDA per varios ut pingitur Hybla colores,
Cum breve Sicaniæ ver populantur apes;
Sic tua suppositis perlucent præla lacernis;
Sic micat innumeris arcula synthesibus;

Atque

Atque unam vestire tribum tua vellera possunt,
Appula non uno quæ grege terra tulit.
Tu spectas hyemem succincti lentus amici,
(Proh scelus!) & lateris frigora trita times.
Quantum erat infelix pannis fraudare duobus!
Ne metuas, non te, Nævole, sed tineas.

INTERPRETATIO.

Quemadmodum florea hybla depingitur diversis coloribus, cum apes vere depascuntur caducos Siciliæ flores: ita tua præla nitescunt subjectis lacernis: ita arca collucet innumeris synthesibus. Atque tuæ lanæ possunt vestire unam tribum, quas de multis gregibus produxit Apulia. Tu immisericors aspicis frigus sodalis succincti (o nefas!) & metuis frigus, cui subjiciunt *latus* meum vestes *tritæ. Quanti erat momenti privare duobus pannis! Ne timeas, non te, o Nævole, sed tineas.*

NOTÆ.

Hybla.] Mons Siciliæ floribus omnis generis abundans, quos breves seu caducos veris tempore depascuntur apes.

Sic tua.] Nam vestes quo nitidiores essent, prælis premi solebant. Vulgata lectio habet.

Sic tua appositis perlucent præla lucernis.

Seneca lib. 1. de tranquillitate vitæ cap. 1.

Synthesibus.] Hoc loco accipitur synthesis pro quavis veste, ut plurimum vero significat vestem cœnatoriam. De illius usu varia est mens interpretum. Vide epig. 1. lib. 14.

Lentus.] id est, sine misericordia. Lenti enim spectare dicuntur, qui nec ad commiserationem, nec ad iracundiam commoventur. *Succincti* vero, hoc est bene nudi, & quasi ad iter capescendum accincti.

Et lateris.] hoc est sodalis; latus enim, ut ajunt interpretes, sumit poeta pro laterone qui latus cingit, *Frigora trita*, id est frigora, quæ admittunt tritæ lacernæ. Lipsius legit *tute frigora*, hoc est, ego, o Nævole, adeo frigeo, ut tu ipse quantum vis vestibus tuis securus vetaris, ne meum frigus ad te perveniat. Forte melius legeretur *frigora tanta mei*. hic locus perobscurus est. Vulgata lectio habet *frigora tuta*, id est, Ego tantopere algeo, ut tu licet tutus & munitus multis vestibus nihilominus timeas frigus, quo corripior.

Ne metuas.] hoc est, quanti erat momenti, o miser, privare duobus pannis: *ne metuas*, non dico te privare, o Nævole, sed duobus pannis defraudare tineas, a quibus vestes tuæ inarca inclusæ corrodunt. Legit Heraldus:

Quid renuis? non te, Nævole, sed tineas.

Vulgata lectio habet,

Non metuas mortem, Nævole, sed tineas.

Qua ultima lectione recepta subaudiendum esset, *non te*, post hemistichion *non metuas mortem*. Hoc sensu, ne timeas mortem; non te fraudare, quæro, sed tineas.

XLVII.

Ad Rufum

de vita quieta & frugali. XLVIII

CAUPONEM laniumque, balneumque,
Tonsorem, tabulamque, calculosque,
Et paucos, sed ut eligam, libellos:
Unum non nimium rudem sodalem,
Et caram puero meo puellam,
Et grandem puerum, diuque lævem;

Hæc

Hæc præsta mihi Rufe, vel Bitonti,
Et thermas tibi habe Neronianas.

INTERPRETATIO.

O *Rufe, suppedita mihi vel Bitonti cauponem, & lanium, & balneum, tonsorem, tabulamque* lusoriam, *& calculos & paucos libros, sed a me electos, unum amicum mediocriter eruditum, & puellam gratam meo servo, & grandem puerum diu imberbem: & tu fruere thermis Neronis.*

NOTÆ.

Et caram puero.] Qui amore irretitus domi assiduus esset.

Vel Bitonti,] Legunt alii *Bitontis*, obscurum erat Appuliæ oppidum.

Et thermas.] Ceteris nempe amœniores: ego autem vel in obscurissimo oppido rebus supra enumeratis contentus ero.

XLIX.
L.
LI.

De Dasio
balneatore. LII.

NOVIT loturas Dasius numerare: poposcit
Mammosam Spatalen, pro tribus illa dedit.

INTERPRETATIO.

D*Asius cognovit loturas: petiit a mammosa Spatale, illa dedit pro tribus.*

NOTÆ.

Novit loturas.] hoc est eas quæ lavare cupiunt. Alii *licturas*, minus bene.

Mammosam.] Spatales mammæ tantæ erant magnitudinis, ut trium mulierum locum occuparet, atque ita triplicem mercedem ab ipsa exegit balneator. Hic sensus præ alia obscœna explicatione quidem placet: nempe Spatale & duæ illius mammæ trium locum occupabant.

In Maximum,
qua ratione veram libertatem consequi possit. LIII.

VIS fieri liber? mentiris, Maxime, non vis:
Sed fieri si vis, hac ratione potes.
Liber eris, cœnare foris si, Maxime, nolis:
Vejentana tuam si domat uva sitim:
Si ridere potes miseri chrysendeta Cinnæ:
Contentus nostra si potes esse toga.
Si plebeja Venus gemino tibi vicitur asse:
Si tua non rectus tecta subire potes:
Hæc tibi si vis est, si mentis tanta potestas
Liberior Partho vivere rege potes.

Cupis-

INTERPRETATIO.

Cupis-ne consequi libertatem? mentiris, o Maxime, non cupis: sed si cupis, licet hoc modo. O Maxime, liber fies, si recuses captare alienam cenam: si vinum Vejentanum restinguit sitim. si potes contemnere chrysendeta infelicis Cinnæ: si potes contentus esse nostra toga: si domas venerem plebejam duobus assibus: si potes incurvus ingredi tuam domum. Si habes hanc vim, & tantum imperium in te, potes ducere vitam liberiorem rege Parthorum.

NOTÆ.

Cenare foris.] Durum enim est aliena vivere quadra, ut docet Juvenalis sat. 5. epig. 11. lib. 9.

Liber non potes, & gulosus esse.

Vejentana.] Vinum ex agro Vejentano vilissimum.

Chrysendeta.] Vasa gemmis ornata de quibus epig. 43. supra.

Miseri Cinnæ.] Præ nimia talium vasorum cupiditate.

Si plebeja.] Si meretricibus contentus non sectaris matronas.

Si tua non rectus.] Vel casam humilem intellige, vel quod magis placet, superiores domus contignationes, quæ cœnacula vocabantur, ubi habitabant pauperes, in quæ nisi incurvi ascendere nequibant.

Liberior.] Parthorum reges libertatem acerrime semper propugnaverunt, & regum reges vocabantur, ut docet Suetonius in Caligula cap. 5.

LIV.

Ad Sextum superbum. LV.

VIS te, Sexte, coli: volebam amare.
Parendum est tibi quod jubes, coleris.
Sed si te colo, Sexte, non amabo.

INTERPRETATIO.

O Sexte, cupis observari: volebam te diligere. Obtemperandum est tibi: quod imperas, observaberis. Sed si te observo, o Sexte, non diligam.

NOTÆ.

Vis coli.] Observantiam a me exigis.

Volebam amare.] Te familiariter uti cupiebam.

Non amabo.] id est, te odio habebo: amor enim, & ea quam exigebat Sextus observantia, non conveniunt.

De uxore Galli, quam adulterii accusat. LVI.

GENTIBUS in Libycis uxor tua, Galle, notatur
Immodicæ fœdo crimine avaritiæ.
Sed mera narrantur mendacia: non solet illa
Accipere omnino. quid solet ergo? dare.

INTERPRETATIO.

O Galle, apud Libyæ populos conjux tua notatur turpi crimine avaritiæ immoderatæ. Sed mendatia pura dicuntur: prorsus illa non consuevit accipere. Quid igitur consuevit? dare.

NO-

NOTÆ.

Gentibus in Libycis.] Hinc colligere est hunc Gallum in Libya, magistratum gessisse, cujus uxor a provincialibus munera accipere dicebatur, at illius avaritiam salse excusat poeta: dare quippe verbum est obscœnum hoc loco.

In fictum divitem. LVII.

HIC, quem videtis gressibus vagis lentum,
Amethystinatus media qui secat septa;
Quem non lacernis Publius meus vincit,
Non ipse Codrus alpha penulatorum:
Quem grex togatus sequitur, & capillatus,
Recensque sella, linteisque, lorisque:
Oppigneravit ad modo Claudii mensam
Vix octo nummis annulum, unde cœnaret.

INTERPRETATIO.

Hic, quem cernitis tardum passibus incertis, qui amethystinatus dividit media septa; quem lacernis non superat meus Publius, non Codrus ipse primus penulatorum: quem comitatur grex togatus, & comatus, & sella nova velis & corrigiis; paulo ante ad Claudii mensam dedit pignori annulum vix octo nummis, quibus emeret cœnam.

NOTÆ.

Gressibus vagis lentum. Tardus incessus gravitatis & dignitatis signum.

Amethystinatus.] hoc est, vestibus conductis ornatus amethysti colorem violaceum referentibus, epig. 97. lib. 1. De septis dictum epig. 14. supra.

Media secat.] hoc est, viam sibi aperit per mediam turbam. Ut fastum ficti hujus divitis graphice depingat poeta, hæc subjungit.

Publius.] Qui tamen pretiosis lacernis erat indutus, sicut Codrus.

Non ipse Codrus,] Cujus & vestes erant elegantissimæ. Raderus explicat hunc Codrum a Martiale intelligi principem pauperum, de quo epig. 27. lib. 5. & Juv. sat. 3. hoc est, qui habet æque tritas vestes ac Codrus. Prior interpretatio mihi videtur melior; judicet lector.

Togatus grex.] Anteambulonum scilicet, quorum indumentum erat toga, epig. 109. lib. 1.

Capillatus.] Grex puerorum, qui longas comas alebant, epig. 62. lib. 10.

Recensque sella.] De sella, & linteis quibus velabatur fuse agit Lipsius Elect. lib. 1. cap. 19. Juvenalis sat. 1.

Nova cum veniat lectica Mathonis.

Claudii.] Mensarii nempe. Indicium vero erat extremæ egestatis, annuli vel venditio vel oppigneratio. Juv. sat. 11.

Talibus a dominis post cuncta novissimus exit
Annulus.

In Zoilum vestibus alienis ornatum. LVIII.

PEXATUS pulchre rides mea, Zoile, trita.
Sunt hæc trita quidem, Zoile: sed mea sunt.

INTERPRETATIO.

O Zoile, tu ornate pexatus derides mea vestimenta *vilia. O Zoile, hæc sane vilia sunt; sed pertinent ad me.*

N O T Æ.

Pexatus.] Turnebus lib. 5. cap. 14. Vestes illæ pexæ sunt, in quibus nec stamen, nec subtegmen apparet, eminente & operiente villo. Epig. 44. supra.

Mea sunt.] Quas vero tu habes vestes, conduxisti.

De cœnatione micæ. LIX.

MICA vocor. quid sim cernis? cœnatio parva.
Ex me Cæsareum prospicis ecce tholum.
Frange toros: pete vina; rosas cape; tingere nardo:
Ipse jubet mortis te meminisse Deus.

INTERPRETATIO.

*Mica appellor, vides*ne *quid sim? diæta exigua. Ex me prospectas tholum Cæsaris. Rumpe lectos: posce vina: accipe rosas: ungere nardo: Deus ipse imperat te recordari mortis.*

N O T Æ.

Mica vocor.] Loquitur cœnatio quam Domitianus extruxerat, & micam vocaverat propter exiguitatem: cœnatio vero est locus ad cœnandum. Juvenalis sat. 7. versu 81.

Surgat, & algentem rapiat cœnatio Solem.

Illud addam auctarii loco, antiquorum luxuriam versatilia cœnationum laquearia fecisse, & ita coagmentasse, ut subinde alia facies atque alia succederet, & toties tecta, quoties fercula mutarentur. Sic Philander in cap. 3. lib. 4. Vitruvii.

Prospicis ecce tholum.] Tholus, teste Philandro ad lib. 4. Vitruvii cap. 7. est ædificii camera, quæ altius crescens rotunda forma in fastigiatum cacumen desinit, &c. Si conjecturæ locus est, inquit Ramiresius, existimaverim micam hanc ita esse exædificatam, ut ex ipso triclinio prospiceretur aliquis tholus ædificii, quod sepulchrum alicujus Imperatoris contineret; & ausim affirmare esse Mausoleum D. Augusti. Quo viso, de sua sorte admonebantur convivæ: mortis vero memoria ad vitæ lautitias illos excitabat. Martialis se ipsum explicuisse videtur epig. 65. lib. 5.

Jan vicina jubent nos vivere Mausolea,
Cum doceant, ipsos posse perire deos.

Raderus Scaligerum secutus Ausonianarum lectionum lib. 2. cap. 26. intelligit tholum interiorem ipsius micæ, a quo pendebat cranium, quod convivas de morte admonebat, ut eo largius viverent, & potationibus vacarent. Vide epig. 71. lib. 1. ubi de tholo jam facta mentio.

Frange toros.] Assiduus accumbe, ut usu diurno nocturnoque frangatur torus seu lectus cui accumbebat conviva. Epig. 8. lib. 4.

Rosas cape.] Coronati floribus bibere solebant veteres, epig. 51. lib. 13. Plinius lib. 21. cap. 19. *Crapulam & gravedines capitis impositis coronis, olfactuve discutiunt.* Heraldus hoc loco fuse agit de more illo antiquorum.

Tingere nardo.] Ungaris nardino unguento. *Nardinum sive foliatum constat omphacio, balanino, junco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo.* Plinius lib. 13. cap. 1.

Te meminisse Deus.] Domitianus ipse Deus extructa aurea diæta, ex qua prospicitur Mausoleum Augusti, vel ex cujus tholo suspensum est cranium, monet ut genio hilariter indulgeas. Idem fere leges apud Petronium in Trimalcionis convivio: *Larvam*, inquit, *argenteam attulit servus, hanc cum super mensam semel iterumque abjecisset, Trimalcio adjecit:*

Heu nos miseros, quam totus homuncio nil est!
Sic erimus cuncti post quam nos auferet orcus.
Ergo vivamus, dum licet esse, bene.

Te meminisse.) Alii *dememinisse*, hoc est oblivisci mortis.

LX.

LXI.

LXII.

In Milichum
luxuriosum. LXIII.

SOLA tibi fuerant sestertia, Miliche, centum,
Quæ tulit e sacra Leda redemta via.
Miliche, luxuria est, si tanti dives amares.
Non amo, jam dices: hæc mage luxuria est.

INTERPRETATIO.

O Miliche, tantum habebas centum sestertia, quæ abstulit Leda empta ex sacra via. O Miliche, intemperantia est, etiamsi locuples amares tanto pretio. Jam respondebis, Non amo; hæc intemperantia major est.

NOTÆ.

Leda.] Alii putant Ledam hanc meretricem fuisse, & centum sestertia a Milicho amatore ei data fuisse: alii vero melius intelligunt servam formæ, vel ministerii caussa emptam, cum subiiciat Milichus se non esse captum amore Ledæ; unde concludit poeta, minus illum esse excusandum, qui nulla motus voluptate tantam pecuniæ summam profuderit: in sacra via servi & res aliæ vendebantur.

In Taurum
cunctatorem. LXIV.

DUM modo caussidicum, dum te modo rhetora fingis,
Et non decernis, Taure, quid esse velis:
Peleos, & Priami transit, vel Nestoris ætas,
Et fuerat serum jam tibi, desinere.
Incipe, tres uno perierunt rhetores anno,
Si quid habes animi, si quid in arte vales.
Si schola damnatur, fora litibus omnia fervent:
Ipse potest fieri Marsya caussidicus.
Eja age, rumpe moras. quo te spectabimus usque?
Deum, quid sis, dubitas jam potes esse nihil.

INTERPRETATIO.

DUm te simulas nunc caussidicum, nunc rhetorem, nec statuis, o Taure, quid cupias amplecti; ætas Peleos, & Priami, vel Nestoris præterit, & jam tardior esses ad desistendum. Incipe, tres rhetores uno anno mortui sunt, si quid ingenii habes, si quid polles in arte. Si non placeat schola, omnia fora plena sunt controversiarum: Marsya ipse potest evadere caussidicus. Macte animo, discute cunctationes. Quandiu te expectabimus? Cum ambigis quid sis, jam potes esse nihil.

NOTÆ.

Dum modo.] Caussas dicere in foro, vel in schola docere cogitas.

Peleos.] Græcus genitivus. Peleus pater Achillis longævus fuit, Priamus quoque, & Nestor, de quibus alias.

Et fuerat serum.] Si artem aliquam deli-

professus fuisses, jam serum esset ab ea desistere, atque ita tardissimum est incipere.

Tres perierunt.] quorum nomina ignorantur.

Ipse potest.] Tam facile est caussas dicere, ut vel statua Marsyæ saxea in foro posita dicendi artem addiscere possit. Lipsius lib. 3. antiquarum lectionum Ad Marsyæ statuam Romani vadimonia obibant. Legunt alii,

Ipse potes fieri Marsya caussidicus. hoc est, tu ipse stupidus ut Marsya potes caussas dicere. De Marsya epig. 62. lib. 10.

Spectabimus.] Alii *sperabimus*, quod expectare significat nam qui sperat, expectat. Forte legendum *expectabimus*: *spectare* enim vix significet *expectare*, epig. 4. lib. Spect.

Esse nihil] Vita te deficiet, priusquam vitæ genus amplexus fueris.

In Saletanum,
cujus casum non tam deflet, quam doti ejus uxoris invidet. LXV.

CUR tristiorem cernimus Saletanum?
An caussa levis est; Extuli, inquis, uxorem.
O grande fati crimen! gravem casum!
Illa, illa dives mortua est, Secundilla,
Centena decies quæ tibi dedit dotis?
Nollem accidisset hoc tibi, Saletane.

INTERPRETATIO.

QUare videmus Saletanum mœstiorem? An levis ratio est? Extuli uxorem, ais. O ingens scelus fati! O acerbum infortunium! An illa, illa locuples Secundilla periit, quæ tibi attulit decies centena millia *in dotem? O Saletane, nollem hoc tibi obvenisset.*

NOTÆ.

Extuli.] verbum est funeris proprium.

Grande crimen.] fictum Saletani dolorem irridens fatum accusat poeta.

Centena decies.] millia sc. sestertium. Juvenalis sat. 10. vers. 334.:

—— *& ritu decies centena dabuntur Antiquo.*

Vide epig. 38. lib. 5. epig. 24. lib. 11.

Nollem accidisset.] hæc nempe uxoris hereditas, cum videatur dicere: Nollem amisisses tuam uxorem. *Mortua in matrimonio muliere, dos a patre profecta ad patrem revertitur*, quintis in singulos liberos in infinitum relictis penes virum. Quod si pater non sit, apud maritum remanet. Adventitia autem dos penes maritum remanet, præterquam si is qui dedit, *ut sibi redderetur, stipulatus sit*, &c. Ulpianus in suis Fragmentis tit. 6. de dotibus.

In Lalagen,
cui ob insolentiam imprecatur calvitiem. LXVI.

UNus de toto peccaverat orbe comarum
Annulus, incerta non bene fixus acu.
Hoc facinus, Lalage, speculo, quo viderat, ulta est;
Et cecidit sectis icta Plecusa comis.
Desine jam Lalage tristeis ornare capillos,
Tangat & insanum nulla puella caput.
Hoc Salamandra notet, vel sæva novacula nudet.
Ut digna speculo fiat imago tuo.

INTERPRETATIO.

Unus cincinnus non recte fixus acu incerta erraverat ex toto orbe crinium. Lalage repetiit pœnas hujus criminis eo speculo quo aspexerat, & Plecusa percussa concidit capillis laceratis. O Lalage, jam cessa componere comas mœstas, nec ulla puella tangat caput furens. Salamandra inficiat illud, aut sæva novacula depilet, ut effigies fiat digna speculo tuo.

NOTÆ.

Incerta acu.] quæ crines fideliter non constrinxerat. Alii *inserta*.

Hoc facinus.] Errorem nimirum Plecusæ ornatricis in componendis capillis perinde ac delictum punivit furens Lalage. Juvenalis sat. 6. versu 491.

Componit crinem laceratis ipsa capillis,
Nuda humeros Psecas infelix, nudisque mamillis.
Altior hic quare cincinnus? taurea punit
Continuo flexi crimen, facinusque capilli.

Et cecidit.] Non quidem interfecta est, sed humi procubuit graviter læsa ictu speculi.

Desine jam.] Alii *tam*, hoc est tanta cura. *Tristes* vero dixit quod ancillæ ornatrici tristitiam parerent.

Hoc Salamandra notet.] id est, inquit Raderus, caput dignum sanie Salamandræ, qua imbutum totum depiletur, aut certe ferro ad cutem radatur, ut caput sit tam nudum ac ipsum speculum est: nihil autem turpius est calva muliere.

Ut digna.] vel intellige ut caput calvitie deformatum merito percutiatur eo speculo quo immerito percussa est infelix Plecusa. In hac voce *digna* ultimam producit propter sequentes duas consonantes.

In Postumum otiosum. LXVII.

OCCURRIS quocumque loco mihi, Postume, clamas
Protinus, & prima est hæc tua vox, quid agis?
Hoc, si me decies una conveneris hora,
Dicis. habes puto tu, Postume, nil quod agas.

INTERPRETATIO.

O Postume, ubicumque mihi obvius es, statim vociferaris, & primum verbum tuum hoc est, Quid facis? Una hora si me adiveris decies, hoc dicis. O Postume, ut opinor, tu nihil habes agendum.

NOTÆ.

Quid agis.] hac scilicet formula obvios salutabant antiqui. Plinius secundus epist. 20. lib. 3. *Et hercule, quousque illa vulgaria? Eho quid agis? Ecquid commode vales?*

Ad Olum, se tandem esse liberum. LXVIII.

QUOD te nomine jam tuo saluto,
Quem regem & dominum prius vocabam,
Ne me dixeris esse contumacem.
Totis pilea sarcinis redemi.

Reges

Reges & dominos habere debet,
Qui se non habet, atque concupiscit
Quod reges dominique concupiscunt.
Servum si potes, Ole, non habere;
Et regem potes, Ole, non habere.

INTERPRETATIO.

Ne existimaveris me superbum, quod jam nomine tuo te saluto, quem antea appellabam regem, & dominum. Redemi pilea omnibus sarcinis. Is debet habere reges & dominos, qui sibi non imperat, & appetit quod appetunt reges & domini. Ole, si potes carere servo; potes, Ole, etiam carere domino.

NOTÆ.

Quem regem.] Vide epig. 113. lib. 1.

Totis pilea.] hoc est, omni mea supellectili vendita collegi pecuniam, unde sine tua sportula vivere potero. Antiquitus vero servi statum mutantes, ac manumissi capite raso pileum accipiebant. Plautus in Amphitryone:

Quod ille faciat Iupiter
Ut ego hodie raso capite calvus capiam pileum.

Hæc sunt servi Sosiæ verba qui optat manumitti. Nostri poetæ sensus est, Non indigeo domino, sed tenui mea re contentus vivo liber.

Qui se.] Is dicitur se habere, qui suas cupiditates coercet.

Quod reges concupiscunt.] Divitias, servos, clientes. Hæc vero ut acquirant domini, majoribus serviunt dominis, ut hodie nobiliores aulici. Ego vero, inquit poeta, me habeo, nihil quæro aliud.

Servum si.] Qui parce vivit, nec servos nec divitias appetit, carere potest domino, a quo hæc consecuturum se speret.

In Classicum parasitum. LXIX.

INVITUM cœnare foris te, Classice, dicis:
Si non mentiris, Classice, dispeream.
Ipse quoque ad cœnam gaudebat Apicius ire;
Cum cœnaret, erat tristior ille, domi.
Si tamen invitus vadis, cur, Classice, vadis?
Cogor, ais: verum est, cogitur & Selius.
En rogat ad cœnam, Melior, te, Classice, rectam.
Grandia verba ubi sunt? si vir es, ecce nega.

INTERPRETATIO.

O Classice, dicis te non lubenter cœnare foris: O Classice, ne vivam, nisi dicis mendacium. Ipse etiam Apicius lætabatur ire ad cœnam. Ille erat mœstior, cum cœnaret domi. Nihilominus si non is libenter, quare is, o Classice? Cogor, inquis; verum est, cogitur & Selius. O Classice, en Melior te invitat ad cœnam rectam. Ubi sunt voces magnificæ; Si vir es, ecce recusa.

NOTÆ.

Apicius.] Sensus est, Si ditissimus & luxuriosissimus Apicius, de quo epig. 22. lib. 3. libenter cœnavit foris, cur tu pauper invitus cœnabis?

Cogor.] Ab amicis, inquit Classicus. *Cogitur &c.*] Gula nempe cogit vos. De Selio dictum epig. 11. & 14. supra.

Melior.] Cujus tanta fuit mensæ elegantia, ut nitidus fuerit appellatus. Statius lib. 2. Sylvarum de arbore Atedii.

Stat quæ perspicuas nitidi Melioris opacet
Arbor aquas.

Suetonius in Domitiano cap. 7. *Sportulas publicas sustulit, revocata cœnarum rectarum consuetudine.* Fuit vero cœna recta ea qua simul cum patrono excipiebantur clientes, epig. 50. lib. 8.

Grandia.] Te scilicet invitum cœnare foris.

Si vir es.] Si gulam cohibere potes, dic te nolle ad cœnam Melioris ire.

LXX.

Ad Cæcilianum invidum. LXXI.

CANDIDIUS nihil est te, Cæciliane: notavi
Si quando ex nostris disticha pauca legis,
Protinus aut Marsi recitas, aut scripta Catulli,
Hæc mihi das, tamquam deteriora legas,
Ut collata magis placeant mea? credimus illud.
Malo tamen recites, Cæciliane, tua.

INTERPRETATIO.

O Cæciliane, nihil est simplicius te, animadverti, si quando legis pauca disticha ex nostris, statim recitas carmina Marsi aut Catulli. Hæc mihi tradis, tamquam legas pejora. an ut mea comparata magis placeant? opinamur illud. Attamen, o Cæciliane, malo recites tua.

NOTÆ.

Candidius. Candidus ille dicitur, qui ingenue, & absque invidia judicat.

Marsi. Qui epigrammatum scriptor fuit non ignobilis. Vide epistolam lib. 1. & epig. 5. lib. 5.

Hæc mihi das.] Carmina Catulli, aut Marsi a te recitata, ut ipse judicem meis versibus esse deteriora.

Credimus. Per ironiam subjicit poeta, credo te eo fine & animo veterum poemata recitare, ut meis collata, deteriora videantur.

Malo. Tuis enim scriptis collati mei versus facile meliores judicabuntur. Vel, malo ut tua recites, eaque cum egregiis Catulli & Marsi versibus conferas.

LXXII.

LXXIII.

In Saufellum fictum divitem. LXXIV.

CINCTUM togatis post & ante Saufellum,
Quanta reduci Regulus solet turba,
Ad alta tonsum templa cum reum misit,
Materne cernis? invidere nolito.

Comi-

Comitatus iste sit precor tuus numquam.
Hos illi amicos, & greges togatorum,
Fusciculenus præstat, & Faventinus.

INTERPRETATIO.

O *Materne*, an *vides Saufellum stipatum anteambulonibus a fronte atque a tergo, quanta multitudine solet Regulus reduci* domum, *cum misit reum tonsum ad templa excelsa? ne invideas. Opto numquam habeas talem comitatum. Fusciculenus & Faventinus comparant illi hos amicos, & greges clientum.*

NOTÆ.

Quanta reduci.] Insignis fuit caussarum patronus hic regulus, de quo epig. 13. lib. 1. domum vero patroni, cum caussas obtinuerant, ab amicis reorum absolutorum deducebantur.

Ad alta tonsum.] Rei nec barbam nec capillos resecabant, epig. 24. supra: absoluti vero tondebantur, & Jovi Capitolino gratias acturi ascendebant Capitolium, idcirco tonsum reum dixit pro absoluto.

Fusciculenus & Faventinus.] Duo fœneratores, a quibus mutuam pecuniam acceperat Saufellus, qua hunc togatorum comitatum conduceret, epig. 57. supra. Fuscieulenus & Faventinus prædia vel vendita vel pignori data, ut esset unde adulatoribus his satisfaceret: nam prædiorum potius quam fœneratorum nomina sunt. Heraldus.

De leone
mansueto, sed ad feritatem reverso. LXXV.

VERBERA securi solitus leo ferre magistri,
Insertamque pati blandus in ora manum:
Dedidicit pacem, subito feritate reversa,
Quanta nec in Libycis debuit esse jugis.
Nam duo de tenera puerilia corpora turba,
Sanguineam rastris quæ renovabat humum,
Sævus & infelix furiali dente peremit.
Martia non vidit majus arena nefas.
Exclamare libet, crudelis, perfide prædo,
A nostra pueris parcere disce lupa.

INTERPRETATIO.

L*Eo assuetus pati flagella rectoris sui, & benignus ferre manum immissam in ora; oblitus est patientiæ immanitate protinus reversa, quanta nec esse debuit in montibus Africæ: Nam ferus & miser dente furioso interfecit duos pueros ex turba tenera quæ rastris versabat terram cruentam. Majus scelus non visum est in arena Romana. Placet exclamare, O sæve, o perfide prædo a nostra lupa disce ignoscere pueris.*

NOTÆ.

Securi magistri.] nihil metuentis. Vide epig. 10. lib. Spect.

In Libycis.] Libya abundat leonibus.

Sanguineam.] Arenam scilicet sanguine & humano & ferino cruentam, quam theatrales ministri solebant cum rastris versare, ut lubrica multo sanguine terra stabilis fieret & firma ad standum & pugnandum. Hoc munus implebant simul cum aliis hi duo pueri a furioso leone dilaniati.

Sævus.] præter morem suum; *& infelix*, quia ipse postea interfectus est.

Martia arena.] in qua tamen cædes

des quamplurimæ perpetrabantur.

Nostra lupa.] quæ non modo Romulo & Remo infantibus pepercit, sed ipsos uberibus admotis nutrivit. Hæc historia satis nota est ex Plutarcho in Romulo & aliis.

De Mario,
cujus heredipetam irredet. LXXVI.

ARGENTI libras Marius tibi quinque reliquit:
Cui nihil ipse debas, is tibi verba dedit.

INTERPRETATIO.

MArius tibi reliquit quinque libras argenti. Is tibi dedit verba, cui ipse nihil donabas.

NOTÆ.

Argenti libras.] Ab instituto herede Marius heredipetæ, cujus nomen ignoratur, reliquit tantum quinque libras argenti, unde deceptus est, relicto nempe exiguo quinque librarum argenti legato, cum totam hereditatem expectaret captator ille. In eo jocus est quod cum verba tantum, non munera, Mario dedisset captator, vicissim Marius verba dedit, seu illum spe sua frustravit.

In Cosconium,
quænam sint brevia epigrammata. LXXVII.

COSCONI, qui longa putas epigrammata nostra,
Utilis ungendis axibus esse potes.
Hac tu credideris longum ratione colossum,
Et puerum Bruti dixeris esse brevem.
Disce, quod ignoras: Marsi, doctique Pedonis,
Sæpe duplex unum pagina tractat opus.
Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis:
Sed tu, Cosconi, disticha longa facis.

INTERPRETATIO.

O Cosconi, qui existimas epigrammata nostra longa, potes esse aptus ungendis axibus. Hoc modo tu existimaveris colossum esse longum, & dixeris puerum Bruti esse brevem. Accipe, quod nescis: sæpe unum opus Marsi, atque eruditi Pedonis occupat duas paginas. Non sunt longa, quæ nihil habent quod possis tollere: verum tu o Cosconi, componis disticha longa.

NOTÆ.

Utilis ungendis.] hoc est, esses aptior aurigæ servus, qui in circo axes ad celeritatem ungere, cum sis celeritatis seu brevitatis studiosus, quam lector epigrammatum Ramiresius Cosconium hebetem & stolidum per circumlocutionem a poeta dici putat: axes enim unguine unguntur: unguem autem extrahitur ab animalibus obesis: obesi vero homines dicuntur ut plurimum stolidi. Si ergo ungendis axibus utilis est Cosconius, pinguis, obesus, atque ita stolidus est.

Hac ratione.] Qua tu censes longa esse mea epigrammata, ita dices longum esse colossum, qui longus esse nequit, cum habeat suam proportionem.

Et puerum Bruti.] statuam pueri a Bruto amati, qui formosissimus fuit, sed exiguæ staturæ, nec tamen parvus dici debet, utpote qui membra habeat proportionata, Lib. 9. epig. 51. lib. 14. epig. 171.

Marsi & Pedonis.] poetæ nempe egregii fuerunt, qui vel unum epigramma duabus paginis absolvebant. De Marso supra dictum epig. 71. Pedonis vero

Albinovani restat consolatio ad Liviam. *Sed tu.*] qui nec venuste quicquam, nec argute dicere potes. Brevis vero est ille poeta, qui facit quod instituit, cum nempe dicit apte pro subjecta materia: longum vero vel unum distichum videri potest, in quo aliquid superfluum est. Cosconii disticha mala nempe hoc sensu longissima esse intelligit.

Ad Cæcilianum,
cujus frigidas thermas irridet. LXXVIII.

ÆSTIVO serves ubi piscem tempore, quæris?
In thermis serva, Cæciliane, tuis.

INTERPRETATIO.

R*ogas*-ne *ubi serves piscem æstatis tempore? O Cæciliane, serva in tuis thermis.*

NOTÆ.

In thermis.] quæ tamen a calore, qui græce θέρμη sic denominantur; sed adeo sunt frigidæ, ut vel æstate pisces a corruptione vindicare possint.

In Nasicam,
cujus fallacias carpit. LXXIX.

INVITAS tunc me, cum scis, Nasica, vocatum.
Ecusatum habeas me, rogo: cœno domi.

INTERPRETATIO.

O *Nasica, tunc me vocas* ad cœnam, *cum scis me invitatum. Oro, me excuses: cœno domi.*

NOTÆ.

Vocatum.] Alii *vocasse*: hoc est, Cum scis, o Nasica, domi me amicis instruxisse cœnam, tunc me invitas ut tu inviteris. Sed poeta, quasi non intellecta mente Nasicæ, se excusat.

Cœno domi.] Cum domi cœnaturus esset poeta, facete excusat se, quasi fuisset a Nasica invitatus, cujus cœnam parvi faceret, aut potius tunc invitari se debere ostendit.

De Fannio,
cujus spontaneam mortem arguit. LXXX.

HOSTEM cum fugeret, se Fannius ipse peremit.
Hic rogo, non furor est, ne moriare, mori?

INTERPRETATIO.

F*annius ipse se interfecit, cum vitaret inimicum. Quæso, nonne hic furor est, interire, ne intereas?*

NOTÆ.

Fannius.] Quem irridet, quod metu mortis ipse sibi mortem consciverit. De hac voluntaria morte, aut potius de hoc furore diximus lib. I. epig. 9.

Hic rogo.] Alii *hoc rogo*.

In Zoilum,
cui mortem imprecatur. LXXXI.

LAXIOR hexaphoris tua ſit lectica licebit;
Cum tamen hæc tua ſit, Zoile, ſandapila.

INTERPRETATIO.

F*As erit* ut *tua lectica ſit amplior hexaphoris*; *cum tamen*, *o Zoile*, *ſit tuum feretrum*.

NOTÆ.

Laxior.] Divites, & nobiles Romani circumferebantur vivi, mortui vero efferebantur in lecticis: pauperes & plebei in ſandapilis. Suetonius in Domitiano cap. 17. *Cadaver ejus populari ſandapila per veſpillones exportatum*. Precatur autem poeta ut ſuperbi Zoili lectica fiat ſandapila, qua dignum illum exiſtimabat: hexaphorum dicitur lectica quæ a ſex ſervis portatur. In vetuſto codice ſic legitur ultimus verſus:

Cum tamen hæc tua ſit, Zoile, ſandapila eſt.

Argute quidem, cum vivum cadaver videretur Zoilus.

Ad Ponticum
hominem facinoroſum. LXXXII.

ABSCISSA ſervum quid fingis, Pontice, lingua?
Neſcis tu populum, quod tacet ille, loqui?

INTERPRETATIO.

O *Pontice*, *quid ſimulas linguam* fuiſſe *abſciſſam ſervo?* an *tu ignoras populum dicere*, *quod ille ſilet*?

NOTÆ.

Quid fingis.] Cum ipſe Ponticus elinguem reddidiſſet ſervum, ne turpitudinem ejus declararet; fingebat ab alio linguam fuiſſe ſervo abſciſſam; ſed fruſtra, teſte etiam Juvenale ſat. 9.

—ſecretum divitis ullum
Eſſe putas? ſervi ut taceant, jumenta loquentur,
Et canis, & poſtes, & marmora, &c.

Alii *fœdas*. Senſus manifeſtus eſt.

In ſævum maritum. LXXXIII.

FOEDASTI miſerum, marite, mœchum.
Et ſe qui fuerant prius, requirunt
Trunci naribus, auribuſque vultus.
Credis te ſatis eſſe vindicatum?
Erras. iſte poteſt & irrumare.

INTERPRETATIO.

O *Marite*, *deformaſti infelicem adulterum*. *Et truncata naribus atque auribus forma*, *quæritur quæ fuerat ante*. An *exiſtimas te ſatis vindictæ ſumpſiſſe*? *Falleris* . . . .

NOTÆ.

Et ſe requirunt. Senſus eſt, ab uxore ſua requiritur prior mœchi forma, cum ſana illi ſuperſit pars qua peccare poſſit, & forte fœdius quam antea.

IN-

LXXXIV.

Ad amicum, a quo lepide petit togam. LXXXV.

VIMINE clausa levi niveæ custodia coctæ,
Hoc tibi Saturni tempore munus erit.
Dona quod æstatis misi tibi mense Decembri,
Si quereris, rasam tu mihi mitte togam

INTERPRETATIO.

Custodia niveæ coctæ septa tenui vimine, tibi donabitur his Saturnalibus. Si expostulas quod mense Decembri tibi misi munera æstatis, tu mitte ad me togam rasam.

NOTÆ.

Custodia coctæ.] hoc est ampulla vitrea vimine supertexta qua conservetur aqua decocta, & saccata, & nivibus refrigerata, de qua Juven. sat. 5.

Si stomachus dominis fervet vinoque, ciboque,
Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

Alii legunt *coptæ* minus bene: est genus placentæ de qua epig. 68. lib. 14.

Dona quod æstatis.] cum aquam frigidam conservet hæc ampulla.

Si quereris.] Si ægre fers hyeme tibi mitti munera æstiva, tu ad me remitte togam æstiva. De Saturnalibus dicemus epig. 85. lib. 5.

Ad Classicum, se non gloriari novo versuum genere. LXXXVI.

QUOD nec carmine glorior supino,
Nec retro lego, Sotaden cinædum,
Nusquam Græcula quod recantat Echo,
Nec dictat mihi luculentus Atys
Mollem debilitate Galliambon,
Non sum, Classice tam malus poeta.
Quid si per glaciles vias Petauri
Invitum jubeas subire Ladam?
Turpe est difficiles habere nugas,
Et stultus labor est ineptiarum.
Scribat carmina circulis Palæmon;
Me raris juvat auribus placere.

INTERPRETATIO.

O Classice, non sum tam malus poeta, quod nec me prædico versu retrogrado, nec lego carmina *recurentia Sotadæ cinædi, quod Græcula Echo nullo in loco reddit vocem, nec elegans Atys mihi dictat Galliambon mollitie effeminatum. Quid si jubeas nolentem Ladam incedere per iter tenue Petauri? Indecorum est habere ineptias difficiles & labor nugarum insanus est. Palæmon plebi componat versus: gaudeo gratus esse auribus raris.*

NO-

NOTÆ.

Glorior supino.] Supinus cursus est ille qui retro fit. Ovidius de Ponto eleg. 5.

Fluminaque in fontes cursu reditura supino.

Itaque carmen supinum intellige illud quod metro stante sic recurrit, ut neque litteris motis, nec transpositis, ut ab initio ad finem, sic a fine relegitur ad initium: quale est istud,

Roma tibi subito motibus ibit amor.

Sotaden cinædum.] Dixit metonymικῶς pro eo carmine cujus Sotades Cretensis inventor fuit: scripsit enim obscœna carmina reciproca seu recurrentia. Sotadæ meminit Strabo lib. 14. Lege Scaligerum lib. 2. Poet. cap. 30.

Græcula Echo.] Echiaca carmina interpretare maxime in usu apud Græcos, teste Scaligero lib. 2. Poet. cap. 29. Sunt in quibus arte id elaboratum est, ut esset extremæ vocis responsio ac repetito, Exempli gratia,

Femina dira viri nex est, & terribilis lis.

Lege cap. 10. lib. 4. Anthologiæ.

Galliambon.] Scaliger Poetices lib. 2. cap. 21. Galliambicum, inquit, appellarunt: propterea quod Gallis Cybeles Sacerdotibus multa scripserint eo versu posteri: inter quos Catullus pulcherrimum edidit, ita ut & castigandi, & imitandi sustulerit occasionem, cujus initium est,

Super alta vectus Atys celeri rate maria.

Fuit autem Atys Phrygius elegans forma, quem arsit Cybele: hoc est, Non scribo, inquit Martialis, carminis genus molle & elumbe. Vide Macrobium Saturn. lib. 1. cap. 21.

Per graciles.] Scaliger ad hunc versum Manilii lib. 5.

Corpora quæ valido saliunt excussa Petauro.

Sic de Petauro disserit. Rota in sublimi posita a duobus versabatur. Alter superne, alter inferne nitebatur. Ita fiebat ut alternis dejecti nunc penderent, nunc erecti sederent. Per eamdem rotam etiam corpora contento saltu subjecta trajiciebant. Lib. 11. epig. 22.

Quam rota transmisso toties intacta Petauro.

Ladas cursor erat velocissimus, de quo epig. 100. lib. 10. qui tamen velocitate sua uti nequiret ad subeundam Petauri machinam, quod scilicet hos ludos exercere more funambulorum non sit solitus: ita non debent nobiles poetæ minutiis illis & subtilibus ineptiis operam dare.

Circulis.] hoc est, plebejorum hominum otiosæ coronæ, ut dixit epig. 42. lib. 1.

Palæmon.] Grammaticorum superbissimus, cujus *arrogantia fuit tanta, ut Marcum Varronem porcum appellaret, secum & natas & morituras litteras jactaret*, Suetonius de illustribus Grammaticis cap. 23. vel forte alius fuit hic Palæmon.

Raris.] hoc est, paucis sed doctis Horatius sat. ultima 1. serm.

———*Neque, te ut miretur turba, labores*
Contentus paucis lectoribus,

In Phœbum deformem. LXXXVII.

DICIS, amore tui bellas ardere puellas,
Qui faciem sub aqua, Phœbe, natantis habes:

INTERPRETATIO.

O *Phœbe, dicis formosas puellas deperire amore tui, qui habes vultum natantis sub aqua.*

NOTÆ.

Qui faciem.] Pallidam nempe, & turgidam, ex eo quod, ut ajunt, sub aqua augescant omnia. Ludit poeta, inquit Ramiresius in illa antithesi, *ardere puellas*, & faciem natantis habere; vix enim ejusmodi vultus flammas accendat.

In

In Mamercum malum poetam. LXXXVIII.

NIL recitas, & vis, Mamerce, poeta videri.
Quidquid vis esto, dummodo nil recites.

INTERPRETATIO.

O Mamerce, nihil recitas, & cupis poeta existimari. Esto quidquid places, dummodo nihil recites.

NOTÆ.

Nil recitas.] Olim poetæ recens elucubrata poemata publice recitabant. Juvenalis sat. 7. versu 39.

——At si dulcedine famæ
Succensus recites, Maculonus commodat ædes,
Ac longe ferrata domus servire jubetur.

Dummodo.] Nos enim importunis tuis recitationibus enecares. Horatius in fine artis poeticæ.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus:
Quem vero arripuit, tenet, occiditque legendo.

In Gaurum ebriosum, & impurum. LXXXIX.

QUOD nimio gaudes noctem producere vino,
Ignosco: vitium, Gaure, Catonis habes.
Carmina quod scribis Musis & Apolline nullo
Laudari debes: hoc Ciceronis habes.
Quod vomis, Antoni: quod luxuriaris, Apici:
Quod fellas, vitium dic mihi cujus habes?

INTERPRETATIO.

O Gaure, parco quod delectaris protrahere noctem nimio mero; laboras vitio Catonis. Celebrandus es, quod condis versus, invitis Musis, & Apolline invito: id accipis a Cicerone. Quod vomis, ab Antonio; quod luxuriosus es, ab Apicio....

NOTÆ.

Catonis habes.] Horatius lib. 3. ode 21.

Narratur & prisci Catonis
Sæpe mero caluisse virtus.

Hoc Ciceronis.] Qui male scribebat carmina. Juvenalis sat. 10.

O fortunatam natam me consule Romam!
Antoni gladios potuit contemnere, si sic
Omnia dixisset.

Quod vomis.] Antonii vomitus describit Cicero in 2. Philippica.

Apici.] Qui suum patrimonium luxu consumpsit, de quo agemus epig. 22. lib. 3.

Ad Quintilianum, de voto suæ vitæ. XC.

QUINTILIANE, vagæ moderator summe juventæ,
Gloria Romanæ, Quintiliane, togæ,
Vivere quod propero pauper, nec inutilis annis,
Da veniam: properat vivere nemo satis.
Differat hoc, patrios optat qui vincere census,

Atria-

Atriaque immodicis arctat imaginibus.
Me focus, & nigros non indignantia fumos
Testa juvant, & fons vivus, & herba rudis.
Sit mihi verna satur: sit non doctissima conjux:
Sit nox cum somno: sit sine lite dies.

INTERPRETATIO.

O Quintiliane, summe rector juventutis errantis, o Quintiliane decus togæ Romanæ, ignosce quod inops, necdum senex festino vivere: nullus festinat satis vivere. Prorogat hoc, qui cupit superare bona paterna, & qui implet atria multis imaginibus. Focus, & domus non aspernans fumos nigros, fons vivus, & gramen naturale me delectant. Habeam servum saturatum: habeam uxorem non doctissimam: dormiam per noctem; & dies prætereant sine lite.

NOTÆ.

Quintiliane.] Calaguritanus fuit; Calaguris vero urbs est Hispaniæ ad rispas Iberis, hodie *Calaborra* in Castilia veteri. Summo cum splendore rhetoricam docuit Romæ, atque ad senatoriam dignitatem est evectus, ut colligere est ex Juvenalis verbis sat. 7. sic enim de Quintiliano loquitur,

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

Aluta autem senatorum & nobilium Romanorum erat ornamentum, epig. 29. supra.

Quod propero.] Properat ille vivere, qui sine ulla mora genio indulget.

Differat hoc.] Non indulgeat genio suo is, quis suo patre ditior vult evadere.

Imaginibus.] Majorum imagines, qui præclari aliquid gesserant, collocabantur in atriis, seu in primo intra ædes aditu. Juvenalis sat. 8.

Quis fructus generis tabula jactare capaci,
Corvinum, & posthac multa deducere virga
Fumosos equitum cum ditatore magistros.

Et nigros non.] hoc est, ædes auro nitidas non ambio, sed vel fuliginosæ non displicerent.

Fons vivus.] Aqua naturalis, non factus liquor.

Herba rudis.] Gramina sua sponte nascentia, nec otiosis ordinata, myrtetis ut dixit lib. 3. epig. 58.

Verna satur.] Servi saturi alacriter serviunt, nec conqueruntur, nec convivis invident, epig. 58. lib. 3.

Vescuntur omnes, ebrioque non novit
Satur minister invidere convivæ.

Conjux non doctissima.] Quæ enim docta, plerumque molesta est. Juvenalis sat. 6.

Non habeat matrona tibi quæ juncta recubit,
Dicendi genus, aut curtum, sermone rotato
Torqueat enthymema, nec historicos sciat omnes.

Sine lite dies.] Epig. 15. lib. 5.

Nec lites tetricas, forumque triste
Nossemus.

Ad Cesarem Domitianum, a quo petit jus trium liberorum. XCI.

RERUM certa salus, terrarum gloria, Cæsar,
Sospite quo magno credimus esse deos:
Si festinatis toties tibi lecta libellis
Detinuere oculos carmina nostra tuo:
Quod fortuna vetat fieri, permitte videri,
Natorum genitor credar ut esse trium.
Hæc, si displicui, fuerint solatia nobis:
Hæc fuerint nobis præmia, si placui.

IN-

INTERPRETATIO.

O *Cæsar, certa salus rerum, decus, orbis, quo salvo putamus existere magnos deos: si libris properatis versus nostri toties a te lecti demorati sunt tuos oculos: concede comparere, quod fieri prohibet fortuna, ut existimer pater trium liberorum. Hæc fuerit nobis consolatio, si displicui; hæc* vero *nobis fuerit merces, si placui.*

NOTÆ.

Sospite quo] Ex tua incolumitate credimus & deos esse, & rerum humanarum curam suscipere, lib. 7. epig. 59. lib. 5. epig. 1.

Sospite quo gratum credimus esse Jovem.

Si festinatis.] si carmina mea festinata, ac prope ex tempore condita legisti.

Quod fortuna.] Hæc erat formula petendi jus trium liberorum.

Natorum genitor.] Qui tres habebant liberos, multis privilegiis gaudebant. In spectaculis honestior illis locus assignabatur: in honoribus petendis gratia fiebat annorum propter liberos. Codice de decurionibus lege 9. *In albo decurionum præscriptis, patrem non habenti filios anteferri constat,* Juven. sat. 9.

Jura parentis habes, propter me scriberis heres,

Legatum omnes capis, &c.

Gellius lib. 2. cap. 15. *Sicuti capite septimo legis Juliæ, priori ex Consulibus fasces sumendi potestas fit, nonqui plures annos natus est, sed qui plures liberos quam collega, aut in sua potestate habet, aut bello amisit.*

Ad uxorem, ut sibi habeat res suas. XCII.

NATORUM mihi jus trium roganti
Musarum pretium dedit mearum,
Solus qui poterat. valebis uxor.
Non debet domini perire munus.

INTERPRETATIO.

ILle *unicus qui poterat, mihi petenti concessit jus trium liberorum, mercedem mearum Musarum. O conjux, valebis. Donum domini non debet esse inutile.*

NOTÆ.

Solus qui.] Nam solus Cæsar concedebat hoc jus de quo precedenti epig. & epig. 95. lib. 3.

Valebis uxor.] A me discedes. Verba divortii hæc sunt, *Tuas res tibi habeto*. Item hæc, *Tuas res tibi agito*. Leg. 2. D. de divortiis. Alii aliter explicant *valebis*, nimirum moriaris oportet.

Non debet.] Jam enim ex matrimonio liberos suscipere nolo, ne quod mihi beneficium a Domitiano concessum est, paterna lege consequar. Aut intellige τὸ *valebis* pro, morere ut tibi succedam: nam pro numero liberorum sibi invicem succedebant vir & uxor. Vide Ulpianum lib. regularum tit. 15. Judicet lector.

Ad Regulum requirentem primum librum. XCIII.

PRIMUS ubi est, inquis, cum sit liber iste secundus?
Quid faciam, si plus ille pudoris habet?
Tu tamen hunc fieri si mavis, Regule, primum:
Unum de titulo tollere jota potes:

INTERPRETATIO.

Ubi est primus liber, ais, cum iste sit secundus? Quid agam, si illi plus verecundiæ est? Attamen, o Regule, mavis hunc fieri primum, licet demere unum jota ex titulo.

NOTÆ.

Primus ubi.] In lucem prodiit secundus hic liber, primo non edito, forte quia cautior fuit poeta, donec legentium judicia audiret; vel forte quia in primo libro multa scripserat ad laudem Titi, cujus tamen non addiderat, sed Cæsarem tantum dixerat, quæ libenter laturus non erat Domitianus, qui Titi fratris, & patris Vespasiani laudes arrogabat sibi.

Unum de titulo. [Duo II. secundum librum denotant, unum vero I. primum.

M. VAL.

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER III.

Ad lectorem de libro Gallicano. I.

HOC tibi, quidquid id est, longinquis mittit ab oris
 Gallia Romanæ nomine dicta togæ.
Hunc legis, & laudas librum fortasse priorem.
 Illa, vel hæc mea sunt, quæ meliora putas.
Plus sane placeat, domina qui natus in urbe est.
 Debet enim Gallum vincere verna liber.

INTERPRETATIO.

Gallia sortita nomen a toga Romanorum ad te mittit hoc qualecumque est ex remotis regionibus. Evolvis hunc, & forte commendas priorem libellum. Illa quæ magis probas, vel etiam *hæc mea sunt. Magis certe probetur, qui editus est in urbe domini. Nam verna liber, Gallo potior esse debet.*

NOTÆ.

Longinquis.] e foro Cornelii (librum enim illinc fuisse missum docet epig. 4. infra) hodie *Imola*, quæ urbs est Galliæ cisalpinæ, dictæ togatæ, quia vestitum Romanorum assumpserat.

Illa.] epigrammata scilicet primi vel secundi libri, quæ tibi sunt gratiora, mea sunt, imo & hæc libri tertii mea sunt. Legunt alii per interrogationem, *Quæ meliora putas?* An illa primi, aut secundi, vel hæc tertii libri epigrammata, quæ omnia mea sunt?

Debet enim.] Vernæ servi sunt domi sui domini nati; vernam vero priorem librum Romæ scriptum appellat, ut opponatur huic tertio in Gallia composito.

Ad librum suum, ut sibi quærat patronum.

CUJUS vis fieri, libelle, munus?
Festina tibi vindicem parare,
Ne nigram cito raptus in culinam
Cordyllas madida tegas papyro,
Vel thuris piperisque sis cucullus.
Faustini fugis in sinum? sapisti.
Cedro nunc licet ambules perunctus,
Et frontis gemino decens honore
Pictis luxurieris umbilicis;
Et te purpura delicata velet,

Et

Et cocco rubea superbus index,
Illo vindice nec Probum timeto.

INTERPRETATIO.

O Liber, cui cupis donari? Propera tibi quærere patronum, ne subito raptus in fuliginosam culinam operias cordyllas uvida charta, aut fias cucullus thuris & piperis. Confugisne in gremium Faustini? Recte facis. Nunc fas est incedas perfusus oleo *cedrino, & decorus dupliči frontis ornamento luxuriose orneris depictis umbilicis; & mollis purpura tegat te, & titulus superbus cocco fulgeat, illo assertore, nec ipsum Probum metue.*

NOTÆ.

Tegas cordyllas.] pisciculi sunt partus scilicet thynnorum, qui post elapsum primum annum thynni nuncupantur. Persius sat 2.

- nec scombros metuentia carmina,
nec thus.

Faustini.] de quo epig. 26. lib. 1.
Cedro nunc.] synecdochi χῶs ponitur, pro oleo expresso ex cedro, quo libri ungebantur contra tineas & cariem.
Et frontis gemino.] de librorum ornamentis diximus epig. 67. lib. 1.
Nec Probum.] Grammaticus fuit criticus, cujus meminit Suetonius de Grammaticis.

In mulierem deformem
corpore, vultu vero formosam. III.

FORMOSAM faciem nigro velamine celas;
Sed non formoso corpore lædis aquas.
Ipsam crede deam verbis tibi dicere nostris,
Aut aperi faciem, vel tunicata lava.

INTERPRETATIO.

ATro velo obtegis vultum pulcrum; sed deformi corpore corrumpis undas. Puta ipsam deam tibi dicere nostris verbis, Vel detege vultum, vel tunicata ablue te.

NOTÆ.

Velamine celas.] Alii *medicamine velas.* Eligat lector. Prior lectio mihi videtur melior.
Ipsam crede.] aquæ Nympham intellige; fontibus autem numen inesse colligebant veteres ex perennitate scaturiginis.
Aperi.] aut ex deformi tuo corpore colligemus faciem quoque esse deformem.

Ad librum suum,
cur abierit Roma, & quando rediturus sit. IV.

ROMAM vade, liber, si veneris unde, requiret;
Æmiliæ dices de regione viæ.
Si quibus in terris, qua simus in urbe rogabit:
Corneli referas me licet esse foro.
Cur absim, quæret: breviter, tu multa fatere,
Non poterat vanæ tædia ferre togæ.
Si, quando veniet? dicet: responde, poeta
Exierat: veniet cum citharœdus erit.

INTER-

INTERPRETATIO.

O Libelle, proficiscere Romam. Si rogabit Faustinus, *unde veneris; respondebis de regione viæ Æmiliæ. Si percontabitur, quibus in terris simus, qua in civitate; fas est respondeas me esse* in *foro Cornelii. Rogabit cur absim: tu breviter fatere multa. Nequibat pati fastidia vanæ togæ. Si dicet, Quando redibit? Responde, Poeta discesserat, revertetur cum citharædus evaserit.*

NOTÆ.

Æmiliæ dices.] Illam intellige quam stravit Æmilius Lepidus, qua scilicet iter erat ad forum Cornelii, hodie *Imola*.

Breviter tu multa.] Paucis verbis complectere caussas absentiæ meæ, scilicet me non posse in urbe tot subire vana togatorum officia.

Responde.] Ultima videtur longa; sed priscorum more hoc verbum est tertiæ conjugationis. Legunt alii,

Quando venit? dicet: tu respondeto;
Poeta

Cum citharædus.] Tunc enim temporis Romæ pluris fiebant citharædi, quam poetæ: ita Romanorum mores carpit, epig. 56. lib. 5.

Artes discere vult pecuniosas?
Fac discat citharædus aut choraules.

Ad eumdem, soli Julio esse commendandum. V.

VIS commendari, sine me cursurus in urbem,
Parve liber, multis? an satis unus erit?
Unus erit, mihi crede, satis, cui non eris hospes,
Julius, assiduum nomen in ore meo.
Protinus hunc adeas, primique in limine tecti,
Quos tenuit, Daphnis, nunc tenet ille Lares.
Est illi conjux, quæ te manibusque sinuque
Excipiet, vel si pulverulentus eas.
Hos tu seu pariter, sive hanc, illumve priorem
Videris, hoc dices, Marcus avere jubet.
Hoc satis est. alios comendat epistola; peccat
Qui commendandum se putat esse suis.

INTERPRETATIO.

O Exigue libelle, sine me properaturus Romam, cupisne commendari multis? An unus sufficiet? Mihi fidem adhibe, unus cui non eris extraneus, sufficiet Julius, cujus *nomen prædico assidue. Statim hunc convenias. Nunc vero in introitu primæ domus ille habet domicilium, quod occupavit Daphnis. Habet uxorem quæ manibus & gremio te accipiet, etiamsi advenias pulverulentus. Sive tu conspexeris hos simul, sive hanc prius, aut illum, hoc dices, Marcus nunciat salutem. Hoc sufficit. Alii commendantur literis. Fallitur qui credit se esse commendandum suis* amicis.

NOTÆ.

Primique.] Julius habitat in prima statim domo ingredientibus Romam via Æmilia, hanc appellat *limen primi tecti*: Julii vero ædes prior possederat Daphnis. Legunt alii,

Protinus hunc primæ quæres in limine Tectæ.

Tecta vero erat quædam urbis via, in cujus ingressu erant ædes istius Julii, de quo lib. 1. epig. 16.

Manibusque sinuque.] His verbis gratissimum fore Julio atque ejus uxori hunc librum auguratur.

Marcus.] Martialis. Ut advenientes *ave*, seu *salve*, sic abeuntes & recedentes *vale* dicebant. Suetonius in Augusto cap. 53. Brissonius de formulis lib. 8.

Ad Marcellinum, cui assentatur ob natales patris, & resectam primam barbam. VI.

LUX tibi post Idus numeratur tertia Majas,
Marcelline, tuis bis celebranda sacris.
Imputat ætherios ortum hæc prima parenti:
Libat florentes hæc tibi prima genas.
Magna licet dederit jucundæ munera vitæ,
Plus numquam patri præstitit illa dies.

INTERPRETATIO.

O Marcelline, tu computas diem decimum octavum Maji bis colendum tuis sacrificiis. Hæc prima edidit genitorem in lucem ætheriam: hæc prima tibi decerpit barbam ex genis florentibus. Quamvis illa lux concesserit ingens donum vitæ gratæ, numquam plus largita est patri.

NOTÆ.

Idus.] Martius, Majus, Julius, October, Nonas septimo, *Idus* decimo quinto die habent. Menses ceteri quinto Nonas, & Idus decimo tertio.

Bis celebranda.] quod ea die pater natus sit, & ipse Marcellinus deposuerit primam barbæ lanuginem: hæc enim lanugo deponebatur magna conviviorum & ludorum celebritate.

Magna licet.] Quod dies natalis vitam patri dederit, munus est ingens; sed majus est, quod eadem illa die filius vir evaserit: nam viri appellabantur a barba resecta.

De sportula sublata, & cœna recta revocata. VII.

CENTUM miselli jam valete quadrantes,
Anteambulonis congiarium lassi,
Quos dividebat balneator elixus,
Quid cogitatis, o fames amicorum?
Regis superbi sportulæ recesserunt.
Nihil stropharum est: jam salarium dandum est.

INTERPRETATIO.

Jam valete, o miseri, centum quadrantes merces clientis defatigati, quos distribuebat balneator elixus. O fames amicorum, quid censetis; Sportulæ regis superbi sublatæ sunt. Nihil fallaciarum est: salarium nunc donandum est.

NOTÆ.

Valete.] Quia salarium, id est cœna recta datur. Suetonius in Nerone cap. 16. *Publicæ cœnæ ad sportulas redactæ.* Nero cœnam rectam clientibus exhibitam a potentioribus redegerat ad sportulam; quæ calathus fuit, quo primum opso-

opſonia, poſtea centum quadrantes dabantur. Domitianus vero abrogato illo Neronis edicto revocavit cœnas rectas. Suetonius in Domitiano cap. 7. *Sportulas publicas ſuſtulit, revocata cœnarum rectarum conſuetudine.*

Congiarium.] dicitur donum a congio menſura liquidorum.

Balneator elixus.] aquarum & vaporum calore prope coctus. Balneator hic ſumitur pro eo qui ſportulam diſtribuebat clientibus ſimul cum domino lavantibus.

O fames.] Exiguam quippe ſportulam largientes patroni fame necabant ſuos clientes.

Regis ſuperbi.] hoc eſt patroni, quem dominum & regem appellabant clientes: vel Neronis ſuperbi, qui cœnas rectas ſuſtulerat: poſterior hic ſenſus magis mihi placet. Epig. 2. lib. Spect.

Abſtulerat miſeris tecta ſuperbus ager.

Neronis nempe.

Nihil ſtropharum.] Sportulas quandoque imminuebant avari, nec opſonia data æquabant centum quadrantes, & hæ erant ſtrophæ quibus clientes circumveniebantur, & fame peribant: ſtropha fallacia eſt ἀπὸ τοῦ στρέφειν vertere.

Salarium.] Annuas mercedes, & ſtipendia ſignificat, hic vero victum unius diei, & videtur accipiendum pro cœna recta.

In Quinctum amatorem. VIII.

THAIDA Quinctus amat. quam Thaida? Thaida luſcam.
Unum oculum Thais non habet, ille duos,

INTERPRETATIO.

Quinctus ardet Thaida. Quam Thaida? Thaida luſcam. Thais caret uno oculo, ille duobus.

NOTÆ.

Unum oculum.] Jocus eſt a veritate ad metaphoram: Thais enim vere carebat uno oculo: Quinctus vero metaphoricῶς duobus carere dicitur, quod amore ita obcæcabatur, ut vitia illius non deprehenderet.

In Cinnam obtrectatorem. IX.

VERSICULOS in me narratur ſcribere Cinna;
Non ſcribit, cujus carmina nemo legit.

INTERPRETATIO.

Cinna dicitur ſcribere carmina adverſus me: ille *non ſcribit cujus verſus a nemine leguntur.*

NOTÆ.

Nemo legit.] Ineptum poetam irridet, cujus verſus perinde a nemine legebantur, ac ſi numquam in lucem prodiiſſent. Epig. 64. lib. 6.

In Philomusum asotum. X.

CONSTITUIT, Philomuse, pater tibi millia bina
Menstrua, perque omnes præstitit illa dies,
Luxuriam premeret cum crastina semper egestas,
Et vitiis esset danda diurna tuis.
Idem te moriens hæredem ex asse reliquit:
Exheredavit te, Philomuse, pater.

INTERPRETATIO.

O Philomuse, pater tibi assignavit duo millia in mensem, & præbuit illa per omnes dies, cum crastina inopia semper urgeret luxum, & tribuendum esset diarium tuis vitiis. Idem moriens instituit te heredem ex asse: O Philomuse, genitor exherendavit te.

NOTÆ.

Perque omnes.] Duo millia sestertium distribuit pater in triginta partes, & singulas singulis diebus dedit Philomuso, qui adeo prodigus erat, ut omnia effunderet: Alii intelligunt duo quidem millia in unum mensem assignata fuisse Philomuso, sed tamen propter immodicas impensas singulis diebus duo millia Philomuso data, atque ab illo fuisse consumpta, ita ut in crastinum nihil ipsi prorsus superesset. Videat lector. Horatius sat. 3. lib. 1. sermonum.

——*Decies centena dedisset*
Huic parco, paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis.

Ex asse.] Ex tota hereditate in duodecim uncias ut plurimum divisa, quæ assem efficiunt.

Exheredavit te.] Cum enim factus sui juris Philomusus patrimonium brevi dilapidaturus esset, pater illum heredem instituens perinde fecerat, ac si exheredasset. Vel *exheredavit*, quod vivens pater tot & tantas impensas suppeditavit Philomuso, ut hereditatem vel nullam, vel ære alieno obrutam reliquerit.

Ad Quinctum amatorem Martiali iratum. XI.

SI tua nec Thais, nec lusca est, Quincte, puella,
Cur in te factum distichon esse putas?
Sed simile est aliquid: pro Laide, Thaida dixi.
Dic mihi, quid simile est, Thais, & Hermione?
Tu tamen es Quinctus: mutemus nomen amantis,
Si non vult Quinctus, Thaida Sextus amet.

INTERPRETATIO.

O Quincte, si tua puella nec est Thais, nec lusca; quare credis distichum esse compositum in te? Sed est aliqua similitudo: pro Laide, nominavi Thaida. Dic mihi quam similitudinem habent Thais & Hermione? Nihilominus tu es Quinctus: mutemus nomen amantis: si Quinctus non vult, Sextus ardeat Thaida.

NO-

NOTÆ.

Si tua.] Hermionen amabat Quinctus, non Thaida, ut dictum est epig. 8. supra.

Pro Laide.] Si puella tua Lais vocaretur, haberet aliquam nominis similitudinem cum Thaide.

Tu tamen es Quinctus.] Et ego Quinctum nominavi; unde Quinctus videtur notatus.

Mutemus.] Cum enim meis in jocis semper utar nominibus fictis, nihil refert utrum Quinctum, aut Sextum Thaidis amatorem nominem.

In Fabullum,

a cujus cœna unctos quidem, sed incœnatos convivas redire dicit. XII.

UNGUENTUM fateor bonum dedisti
Convivis here: sed nihil scidisti.
Res salsa est bene olere, & esurire.
Qui non cœnat, & ungitur, Fabulle,
Hic vere mihi mortuus videtur.

INTERPRETATIO.

Fateor, heri largitus es convivis bonum unguentum; sed nihil scidisti. Res est salsa bene olere, & esurire. O Fabulle, hunc existimo vere mortuum, qui non cœnat, & ungitur.

NOTÆ.

Unguentum.] Ante cœnam corpus ungere solebant veteres.

Scidisti.] Verbum est conviviorum proprium: qui vero nihil scindebat, nihil convivis comedendum distribuebat.

Res salsa.] ironikῶs, id est ridicula & inepta.

Mortuus.] Mortui quippe unguntur, nec comedunt.

In Næviam,

quæ appositos cibos dixerat esse crudos, ne comederentur. XIII.

DUM non vis leporem, dum non vis carpere mullum,
Et plus quam patri, Nævia, parcis apro:
Accusas, rumpisque coquum, tamquam omnia cruda
Attulerit, numquam sic ego crudus ero.

INTERPRETATIO.

O Nævia, dum recusas scindere leporem & mullum, atque ab apro te abstines, plusquam a genitore, criminaris, & laceras coquum veluti apposuerit omnia cruda, hoc modo numquam ego vexabor cruditate.

NOTÆ.

Numquam sic ego.] Ex nimia saturitate oritur cruditas stomachi, qua non erat laboraturus Martialis, cum cibos crudos prætexeret Nævia, atque a mensa integros auferri juberet.

De Tucio
famelico. XIV.

ROMAM petebat esuritor Tucius,
Profectus ex Hispania.
Occurrit illi sportularum fabula:
A ponte rediit Mulvio.

INTERPRETATIO.

Tucius famelicus profectus ex Hispania ibat Romam. Fabula sportularum occurrit illi: reversus est a ponte Mulvio.

NOTÆ.

Occurrit.] In ponte Mulvio distante mille passibus ab urbe accepit Tucius, quam tenuis sportula daretur Romæ, atque illinc ne periret fame, in Hispaniam rediit.

De Codro
amatore cæco, XV.

PLUS credit nemo, quam tota, Codrus in urbe.
Cum sit tam pauper, quomodo? cæcus amat.

INTERPRETATIO.

IN tota civitate nullus magis credit, quam Codrus. Qua ratione, cum adeo egenus sit? Cæcus amat.

NOTÆ.

Credit.] Ludit in ambiguitate verbi *credere*, quod significat fidem adhibere, & dare pecunias mutuo.

Cæcus amat.] hoc est, amore obcæcatus existimat puellam esse formosam, quæ tamen deformis est: vix enim credám vere fuisse cæcum hunc Codrum, qui amaret puellam, quam audierat esse formosam. Epig. 49. lib. 8.

In Cerdonem
munerarium. XVI.

DAS gladiatores, sutorum regule Cerdo,
Quodque tibi tribuit subula, sica rapit.
Ebrius es: nec enim faceres id sobrius unquam,
Ut velles corio ludere, cerdo, tuo.
Lusisti, satis est: sed te, mihi crede, memento
Nunc in pellicula, cerdo, tenere tua.

INTERPRETATIO.

O Cerdo regule sutorum, exhibes gladiatores, & quod tibi acquirit subula, illud *aufert gladius. Temulentus es: nunquam enim id ageres siccus; ut cuperes, o cerdo, ludere tuo corio. Lusisti; sufficit: at, mihi crede, recordare nunc te continere in tua pellicula.*

NOTÆ.

Das gladiatores. Hunc cerdonem iterum irridet epig. 59. infra, qui Bononiæ munus gladiatorium exhibuerat, quod olim principes tantum civitatis, & ma-

& magistratus edidere: ut patet ex Suetonio cap. 28. in Claudio. Cerdo vero, & sutor in eo differunt, quod sutor calceos faciat, cerdo resarciat.

Subula.] Quæstum facis, quem sica gladiatorum nempe, tibi eripit e manibus.

Ut velles corio.] id est, impensis tuis ludos exhibere.

Nunc in pellicula.] Infra artificii, & conditionis tuæ terminos contine te: huic proverbio locum dedit Asinus Cumanus, qui leonis pellem sibi adaptaverat, qua exutus, & agnitus ad necem usque verberatus est.

In Sabidium male olentem. XVII.

CIRCUMLATA diu mensis scriblita secundis
Urebat nimio sæva calore manus:
Sed magis ardebat Sabidi gula: protinus ergo
Sufflavit bucis terque, quaterque suis.
Illa quidem tepuit, digitosque admittere visa est.
Sed nemo potuit tangere: merda fuit.

INTERPRETATIO.

Scriblita diu circumgestata secundis mensis nimio calore sæva adurebat manus: sed sabidii gula ardentior erat; statim igitur suis buccis sufflavit ter & quater. Illa quidem tepefacta est, & visa est posse tangi digitis: sed nullus potuit tangere, merda fuit.

NOTÆ.

Scriblita.] Placentæ species.

Sed nemo.] Quia impuro Sabidii halitu fuerat corrupta. Epig. 93. lib. 7.

In Maximum recitatorem importunum. XVIII.

PERFRIXISSE tuas questa est præfatio fauces.
Cum te excusaris, Maxime, quid recitas?

INTERPRETATIO.

In exordio conquestus es raucas esse tuas fauces. O Maxime, cum te excusaris, cur recitas?

NOTÆ.

Perfrixisse.] Nimio frigore te factum esse raucum.

Cum te excusaris.] Recitare non debuisti, sed tibi & nobis parcere.

De Vipera in ore ursæ. XIX.

PROXIMA centenis ostenditur ursa columnis,
Exornant fictæ qua Platanona feræ.
Hujus dum patulos alludens tentat hiatus
Pulcher Hylas: teneram mersit in ora manum.
Vipera, sed cæco scelerata latebat in ore,
Vivebatque anima deteriore fera.
Non sensit puer esse dolo, nisi dente recepto,
Dum petit, o facinus falsa quod ursa fuit!

INTERPRETATIO.

Ursa videtur vicina centenis columnis, ubi belluæ adumbratæ decorant Platanona. Dum formosus Hylas ludens circum explorat apertas illius fauces; inseruit manum teneram in ora. At vipera improba delitescebat in faucibus tenebrosis, & bellua vivebat spiritu nequiore. Puer non advertit inesse fraudes, nisi dum moritur læsus dente, o scelus quod fuit ursa ficta.

NOTÆ.

Proxima.] Platanon locus scilicet platanis consitus erat juxta porticum forte Vipsanam, de qua epig. 14. lib. 2. ubi feræ erant marmoreæ, vel æneæ.

Hylas.] Ejusdem nominis puer ab Hercule adamatus fuit; ab hoc Hyla pueri formosi Hylæ dicti sunt.

Cæco in ore,) Intus enim videre non poterat: legunt alii *in ære*, & ursam æneam, fuisse intelligunt.

Vivebatque anima.] Pestifera nempe & exitiali, vipera quippe latebat in ejus faucibus.

Falsa quod.] Vera enim ursa puero tam formoso pepercisset: vel ab ea abstinuisset puer. Alii *o facinus cusa quod ursa fuit*. Alii, *o facinus falsa quod ursa facit*.

De Canio ridiculo XX.

DIC Musa, quid agat Canius meus Rufus?
Utrum ne chartis tradit ille victuris
Legenda temporum acta Claudianorum?
An quæ Neroni falsus adstruit scriptor?
An æmulatur improbi jocos Phœdri?
Lascivus elegis, an severus herois?
An in cothurnis horridus Sophocleis?
An otiosus in schola poetarum
Lepore tinctos Attico sales narrat?
Hinc si recessit, porticum terit templi.
An spatia carpit lentus Argonautarum?
An delicatæ Sole rursus Europæ
Inter tepentes post meridiem buxos
Sedet, ambulatve liber acribus curis?
Titi-ne thermis, an lavatur Agrippæ,
An impudici balneo Tigillini?
An rure Tulli fruitur, atque Lucani?
An Pollionis dulce currit ad Quartum?
An æstuantes jam profectus ad Bajas
Piger Lucrino naviclatur in stagno?
Vis scire, quid agat Canius tuus? ridet.

INTERPRETATIO.

O Musa refer quid faciat Canius Rufus meus? Anne committit scriptis non perituris evolvendam historiam temporum Claudianorum? an quæ Neroni tribuit falsus scriptor? an imitatur facetias Phædri malitiosi? an lascivus elegis, an gravis heroicis? an tristis in cothurnis Sophocleis? an feriatus recitat in schola poetarum

tarum jocos resperfos Attica venustate? hinc si abiit, deambulat in porticu templi. An otiosus emetitur spatia Argonautarum? an post meridiem iterum ad solem sedet inter tepidas buxos delicatæ Europæ? aut ambulat solutus anxietatibus molestis? an Titi, an Agrippæ thermis abluitur? an balneo impuri Tigillini? an potitur villa Tulli, & Lucani? an properat ad Quartum amœnum Pollionis? an jam profectus ad Bajas ferventes iners navigat in stagno Lucrino? placet discere quid facias tuus Canius? ridet.

NOTÆ.

Canius.] De quo epig. 70. lib. 1.

Acta Claudianorum.]Claudii Imperatoris & ejus familiæ historia nota est ex Suetonio, & aliis.

An quæ Neroni.) An emendat historiam Neronis quam adulantes ipsi auctores falso scripserant. Tacitus in procemio Annalium. *Tiberii, Cajique, & Claudii, ac Neronis res, florentibus ipsis ob metum falsæ; postquam occiderunt recentibus odiis compositæ sunt.*

Phædri.] Qui fuit Augusti libertus; fabulas Æsopi ex græco latinas fecit: improbum vero dixit, quia fictis animalium colloquiis sui temporis mores acute carpit.

Elegis.] Elegiarum materiam sic definit Horatius in Arte poetica,

Versibus impariter junctis querimonia primum,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.

Severus herois.] Grave est enim heroici carminis argumentum.

Sophocleis cothurnis.] hoc est, an componit tragœdias? in quibus inducti heroes altis nitebantur calceamentis, quæ dicta sunt cothurni. Sophocles carminis gravitate cæteros tragicos longe superavit.

Porticum terit templi.] Ambulat in porticu templi Isidis, epig. 14. lib. 2. ubi etiam agimus de porticu Argonautarum & Europæ porticu, in qua post meridiem apricabatur Canius.

Titi-ne thermis.] Titi Imperatoris thermas interpretare. Legunt alii *stertitne thermis*, minus bene meo judicio, sed forte bene legeretur,

Stertitne, thermis an lavatur Agrippæ:

Agrippa quoque thermas construxerat, quibus nomen suum imposuerat.

Tigillini.] Alii legunt *Tigellini:* fœdissimus fuit ille temporibus Neronis, de quo Tacitus lib. 14. Annalium. Juvenalis sat. 1.

Pone Tigellinum, &c.

Tulli & Lucani.] De his duobus fratribus dictum lib. 1. epig. 37. hoc est, an rusticatur.

Ad Quartum.] Prædium nempe ad quartum ab urbe lapidem.

An æstuantes.] Aquas calidas Bajarum intellige in Campania, ubi & stagnum Lucrinum. Lib. 1. epig. 63.

In crudelem dominum. XXI.

PROSCRIPTUM famulus servavit fronte notatus.
Non fuit hæc domini vita, sed invidia:

INTERPRETATIO.

Servus fronte signatus tuitus est proscriptum. Non fuit hæc salus heri, sed vituperium.

NOTÆ.

Proscriptum. Antium Restionem hunc fuisse putant Interpretes, de quo Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 11.

Fronte notatus.]. De notis quæ servorum frontibus inurebantur, Epig. 29. lib. 2.

Sed invidia.] Summa enim humanitate usus erga dominum, crudelem servus omnibus eum fecit odiosum.

De

De Apicio helluone. XXII.

DEDERAS, Apici, bis tricenties ventri,
Sed adhuc supererat centies tibi laxum.
Hoc tu gravatus, ne famem & sitim ferres,
Summa venenum potione duxisti.
Nil est, Apici, tibi gulosius factum.

INTERPRETATIO.

O Apici, donaveras sexcenties abdomini, sed tibi restabat adhuc centies largum. Hoc tu dolens extremo haustu bibisti venenum, ne patereris famem & sitim. O Apici, nihil egisti gulosius.

NOTÆ.

Bis tricenties.] Apicius, de quo Seneca ad Helviam, septingenta millia sestertium habebat in bonis; sexcenta millia luxu consumpserat, centum vero millia supererant, at veritus ille ne hac summa explere gulam non posset, venenum bibit.

Centies laxum.] hoc est, non minus centies, imo vero amplius. Alii legunt *luxu* pro luxui.

Tibi,] Alii *te*.

Gulosius.] Is enim omnium gulosissimus videtur, qui centum sestertium millibus dives famem & sitim timeat: vel poeta irridet Apicium, quasi centies emisset summam potionem qua periit, unde cariore pretio numquam biberat.

In invitatorem apponentem cibos servis non convivis. XXIII.

OMNIA cum retro pueris opsonia tradas:
Cur non mensa tibi ponitur a pedibus?

INTERPRETATIO.

CUm a tergo porrigas servis omnes cibos, quare non sternis mensam ad pedes?

NOTÆ.

Omnia cum retro.] Discumbentibus dominis ministrantes servi ad pedes stabant. Seneca lib. 3. de beneficiis cap. 27. *Ut primum diluxit, servus qui cœnanti ad pedes steterat, narrat quæ inter cœnam ebrius dixisset.* Avarus vero iste invitator cibos omnes pueris tradebat auferendos, ut crastinam in cœnam servarentur: vel forte pueris quos amabat, comedenda opsonia tradebat: ergo debuit mensam ponere a pedibus.

De hernioso haruspice. XXIV.

VITE nocens rosa stabat moriturus ad arás
Hircus, Bacche, tui victima grata sacris;
Quem Tuscus mactare Deo cum vellet haruspex,
Dixerat agresti forte, rudique viro;
Ut cito testiculos peracuta falce secaret,
Teter ut immundæ carnis abiret odor.
Ipse super virides aras luctantia pronus
Dum resecat cultro colla, premitque manu:

Ingens

Ingens iratis apparuit hernia sacris.
Occupat hanc ferro rusticus, atque secat;
Hoc ratus antiquos sacrorum poscere ritus,
Talibus & fibris numina prisca coli.
Sic modo qui Tuscus fueras, nunc Gallus haruspex,
Dum jugulas hircum, factus es ipse caper.

INTERPRETATIO.

Hircus reus palmitis corrosi interiturus stabat ad altaria, victima grata tuis sacrificiis, o Bacche; quem Deo immolare volens haruspex Tuscus forte dixerat homini agresti atque imperito, ut quam primum exsecaret testiculos falce peracuta, ut putidus odor fœdæ carnis evanesceret. Dum ipse haruspex *pronus super altaria viridantia cultro resecat cervicem resistentem, & stringit manu. Grande scrotum visum est sacrificiis infensis: rusticus ferro invadit illud, atque secat: existimans hoc requiri ex prisca consuetudine sacrorum, & numina antiqua coli ejusmodi fibris. Sic qui paulo ante fueras Tuscus haruspex, nunc Gallus, dum mactas hircum, ipse evasisti caper.*

NOTÆ.

Vite nocens rosa.] Epig. 39. lib. 13.
Lascivum pecus, & viridi non utile Baccho
Dat pœnas. nocuit jam tener ille deo.
Alii legunt *vite rosea*. Judicet lector.

Quem Tuscus.] Ex Tuscia, sive Hetruria, hodie *la Toscana*, Romam allata est haruspicina. Haruspex autem, teste Donato ad Phormionem Terentii actu 4. scen. 4. ab haruga nominatur. Nam haruga dicitur hostia ab hara, in qua concluditur & servatur. Alii qui sine aspiratione scribunt, dici putant quia *in ara inspicit exta*.

Virides.] hoc est stratas herba viridi.

Iratis.] Forte propter irreverentiam haruspicis, cujus hernia apparebat, quam exsecuit rusticus, cum hirci testiculos abscindere debuisset.

Qui Tuscus.] Ludit poeta in voce *Gallus*, quasi ille haruspex patriam commutasset; sed intelligit *Gallum* fuisse factum, hoc est, castratum: Sacerdotes enim Cybeles castrati dicebantur Galli.

Ipse caper.] Hircus & caper in eo differunt, quod hic castratus sit, ille vero minime: aliquando tamen confunduntur. Virgilius ecloga 7.
Vir gregis ipse caper.

Ad Faustinum de inepto rhetore XXV.

SI temperari balneum cupis fervens
Faustine, quod vix Julianus intraret:
Roga, lavetur, rhetorem Sabineum.
Neronianas is refrigerat thermas.

INTERPRETATIO.

O Faustine, si vis refrigerari balneum æstuans, quod vix ingrederetur Julianus: ora rhetorem Sabineum, in eo lavetur. Ille temperat thermas Neronianas.

NOTÆ.

Julianus. [qui aquis nonnisi ferventibus lavabat.

Roga.] Secutus sum Aldinam lectionem. Alii,
Roga, lavetur hic rhetor Sabineus.
Alii,
Rogo lavet uti rhetorem Sabineum.
Ineptum nempe, qui orationis frigore

aquam etiam ferventem refrigeraverit. *Neronianas*.] Ceteris calidiores: refrigerat, alii *refrigeret*.: hoc est qui vel aquam calidissimam refrigerare possit: Jocus est a frigore aeris ad orationis frigus seu potius ineptias. Videat lector.

In Candidum
avarum, qui excepta uxore, nihil commune habebat cum amicis. XXVI.

PRÆDIA solus habes, & solus Candide, nummos:
Aurea solus habes, myrrhina solus habes:
Massica solus habes, & Opimi Cæcuba solus:
Et cor solus habes, solus & ingenium.
Omnia solus habes: hoc me puto velle negare:
Uxorem sed habes, Candide, cum populo.

INTERPRETATIO.

O Candide, solus possides prædia, & solus nummos: solus possides pocula *aurea, solus possides myrrhina: solus possides Massica, & solus Cæcuba Opimii: tu solus cordatus es, & solus ingeniosus. Solus possides cuncta: hoc, opinor, negaturus sum; at tibi, o Candide, uxor est* communis *cum populo.*

NOTÆ.

O Candide,] de quo jam supra lib. 2. epig. 43.

Solus habes.] Et tuis bonis nihil communicas cum amicis.

Myrrhina.] de quibus lib. 14. epig. 113.

Opimi Cæcuba.] de vino Opimiano dictum epig. 27. lib. 1. De vino Massico epig. 111. lib. 13.

Et cor.] Solus sapere tibi videris.

Hoc me puto.] Negaturus sum, inquit poeta, te unum frui omnibus tuis bonis: alii enim simul cum eo dominantem ejus fundum arabant. Legunt alii, *Hoc nec puto posse negari*.

In Gallum,
a quo ad cœnam non revocabatur. XXVII.

NUmquam me revocas, venias cum sæpe vocatus:
Ignosco, nullum si modo, Galle, vocas.
Invitas alios: vitium est utriusque. quod? inquis:
Et mihi cor non est, nec tibi, Galle, pudor.

INTERPRETATIO.

NUmquam me revocas, cum invitatus crebro accedas: O Galle, pareo, si modo neminem invitas: vocas alios: decus est utriusque. Quod? ais. O Galle, nec ego habeo prudentiam, nec tu verecundiam.

NOTÆ.

Et mihi cor non est] nec enim te invitare deberem.

Nec tibi, Galle.] Cum me de te bene meritum ad cœnam non revoces.

In Nestorem
male olentem. XXVIII.

AURICULAM Mario graviter miraris olere:
Tu facis hoc: garris, Nestor, in auriculam.

IN-

INTERPRETATIO.

Tibi mirum est, fateris aurem Mario. Tu efficis hoc, o Nestor, garris in aurem.

NOTÆ.

Tu facis hoc.] Tu in caussa es cur illi male oleat auricula, cui graveolentiam affers impuro tuo halitu.

In Zoilum quondam servum. XXIX.

HAS cum gemina compede dedicat catenas,
Saturne, tibi Zoilus, annulos priores.

INTERPRETATIO.

O Saturne, cum duplici compede Zoilus tibi consecrat has catenas, annulos priores.

NOTÆ.

Gemina compede.] Servi improbi compedibus vincti opus in ergastulo faciebant.

Dedicat.] Servi libertate donati compedes & catenas consecrabant Saturno, qui per annum laneo vinculo alligatus Saturnalibus, mense sc. Decembri solvebatur: Saturnus ergo vinctorum deus: his verbis significat poeta Zoilum fuisse servum.

Annulos.] Cum appellat annulos priores, notat Zoilum ex servo factum esse equitem: si enim ferrei fuerint annuli priores, indicat alios deinde gestavisse Zoilum, & quidem dignitatis equestris insigne. Epig. 38. lib. 11.

Zoile, quid tota gemmam præcingere libra
Te juvat, & miserum perdere sardonycha?
Annulus iste tuis fuerat modo cruribus aptus,
Non eadem digitis pondera conveniunt.

Ad Gargilianum pauperem. XXX.

SPORTULA nulla datur: gratis conviva recumbis.
Dic mihi, quid Romæ Gargiliane, facis?
Unde tibi togula est, & fuscæ pensio cellæ?
Unde datur quadrans? unde vir es Chiones?
Cum ratione licet dicas te vivere summa:
Quod vivis, nulla cum ratione facis.

INTERPRETATIO.

Nulla donatur sportula; conviva recumbis gratuito. Rogo, o Gargiliane, quid agis Romæ? Unde habes togulam & mercedem gurgustii obscuri? Unde accipis quadrantem? Unde es viri Chiones? Licet dicas te vivere cum summa frugalitate: sine ullo judicio agis, quod vivis.

NOTÆ.

Gratis.] Nulla enim mercede accepta, clientes tunc una cum patrono cœnabant.

Quadrans.] Quo pretio lavabant pauperes. Horatius sat. 3. lib. 1.

—— dum te quadrante lavatum
Rex ibis.

Chione vero scortum sui corporis copiam egenis faciebat.

Cum ratione licet.] Jocus est in ambiguo, in priori versu moderationem, in posteriori vero judicium significat: enim vero mori præstaret, quam vitam tam miseram ducere.

Ad Rufinum
divitem, quem hortatur ad modestiam. XXXI.

SUNT tibi, confiteor, diffusi jugera campi,
Urbanique tenent prædia multa Lares:
Et servit dominæ numerosus debitor arcæ,
Sustentatque tuas aurea mensa dapes.
Fastidire tamen noli, Rufine, minores.
Plus habuit Didymus, plus Philomelus habet.

INTERPRETATIO.

Habes agros valde amplos, fateor, ædes tua urbanæ occupant multa prædia: & multi debitores serviunt arcæ herili, & tuæ epulæ nituntur aurea mensa. Attamen, o Rufine, noli respuere inferiores. Didymus fuit locupletior; Philomelus ditior est.

NOTÆ.

Urbani Lares.] Dii tui domestici occupant multa ædificia: *Ædificia omnia urbana prædia appellamus*, Justinianus Instit. lib. 2. tit. 3.

Arcæ dominæ.] hoc est, multi sunt in ære tuo. Merito arcam dominam appellat; nam pecuniæ omnia obediunt. Epig. 77. lib. 1.

Aurea mensa.] Coronas tantum mensarum, non totas mensas aureas fuisse interpretatur Raderus: vel forte mensam auream dixit, quæ nempe ornata esset multis vasis aureis. Vel simpliciter intellige auream fuisse, aut inauratam.

Didymus.] Malis artibus multa consecutus erat infamis hic Didymus, de quo epig. 43. lib. 12. Philomelus vero citharœdus forte fuit tempore Martialis locupletissimus, qui ambo utpote ditiores Rufinum fastidire possint.

In Matriniam
decrepitam. XXXII.

NON possum vetulam, quereris Matrinia? possum
Et vetulam: sed tu mortua, non vetula es.
Possum Hecubam, possum Nioben, Matrinia; sed si
Nondum erit illa canis, nondum erit illa lapis.

INTERPRETATIO.

Non possum subagitare *vetulam*, an *expostulas, o Matrinia? possum & anum: at tu mortua es, non anus. O Matrinia, possum Hecubam & Nioben; at si illa nondum erit conversa in canem, nec hæc in lapidem.*

NOTÆ.

Non possum.] Legunt alii, *An possim vetulam, quæris Matrinia?* Hæc vetula accusabat Martialem, quod parum vir esset.

Possum Hecubam.] Cujus & Niobes notissima est fabula: his verbis significat se posse quidem vetulas, sed si nondum formam mulierum nimia senectute exuerint.

Qualem puellam velit. XXXIII.

INGENUAM malo: sed si tamen illa negetur,
Libertina mihi proxima conditio est:

Ex-

Extremo est ancilla loco: sed vincet utramque,
Si facie nobis hæc erit ingenua.

INTERPRETATIO.

Ingenua magis placet. at nihilominus si non sit copia illius, libertina mihi est secundo loco: serva ultimo loco est. At si hanc habuero liberali forma, superabit utramque.

NOTÆ.

Ingenuam malo.] Ingenui dicuntur qui statim ut nati sunt liberi, sunt: libertini vero qui ex justa servitute manumissi sunt.

Sed vincet.] Ancilla vincet ingenuam & libertinam, si formosa fuerit, atque ita solius formæ, non conditionis rationem habet poeta.

Ad Chionem nigram. XXXIV.

DIGNA tuo cur sis, indignaque nomine, dicam.
Frigida es, & nigra es: non es, & es Chione.

INTERPRETATIO.

Proferam cur merearis tuum nomen, & non merearis. Gelida es, & atra es. non es, & es Chione.

NOTÆ.

Chione.] Χιὼν nix est: hæc mulier erat quidem Chione, quia frigida erat ut nix: at cum non esset candida ut nix, sed nigra, non erat Chione.

De piscibus sculptis. XXXV.

ARTIS Phidiacæ toreuma clarum,
Pisces adspicis: adde aquam, natabunt.

INTERPRETATIO.

Vides pisces opus egregium artis Phidiacæ: adjunge aquam, natabunt.

NOTÆ.

Artis Phidiacæ.] Phidias sculptor Atheniensis clarissimus toreuticen invenit, id est artem conficiendorum toreumatum: est autem toreuma opus torno factum, & cælatum.

Adde aquam.] Adeo naturam æmulantur, ut a veris vix secerni possint.

In Fabianum avarum & arrogantem amicum. XXXVI.

QUOD novus, & nuper factus tibi præstat amicus;
Hoc præstare jubes me, Fabiane, tibi.
Horridus ut primo semper te mane salutem,
Per mediumque trahat me tua sella lutum:
Lassus ut in therma decima, vel serius hora
Te sequar, Agrippæ, cum laver ipse Titi.

Hoc

Hoc per triginta merui, Fabiane, Decembres,
 Ut sim tiro tuæ semper amicitiæ?
Hoc merui, Fabiane, toga tritaque, meaque,
 Ut nondum credas me meruisse rudem.

INTERPRETATIO.

O Fabiane, eadem officia a me exigis quæ a novo & paucis ante diebus facto amico. Ut primo diluculo tibi incultus nuntiem salutem, & tua sella me agat per medium cœnum: ut decima hora vel tardius defatigatus comiter te in thermas Agrippæ, cum ipse laver in thermis Titi. O Fabiane, hocne meritus sum per triginta annos, ut semper sim novus in tua amicitia? O Fabiane, hoc meritus sum toga lacera, & mea, ut nondum existimes me dignum rude.

NOTÆ.

O Fabiane.] De illo conqueritur, quod cum vetus esset ejus amicus, nihilominus easdem semper anteambulonis operas, quas a novis amicis exigebat.

Decima hora.] hoc est, duabus horis tardius solito: æstate enim octava hora lavabant, nona vero cœnabant. De horis fuse diximus epig. 8. lib. 4.

Cum laver ipse Titi.] Lavante enim in thermis Agrippæ Fabiano, cogebatur Martialis currere ad Titi thermas longe dissitas. Notat arrogantiam Fabiani, qui in iisdem thermis lavari secum clientes non pateretur.

Meaque.] Cum clientes suos vestibus donare soleant alii patroni.

Meruisse rudem.] hoc est, liberationem officiorum: tractum est a gladiatoribus; nam gladiatores ingravescente ætate rude donabantur, ut apud Horat. in epistolis, & Juven. Qua rude accepta non cogebantur amplius pugnare: sed publica alebantur pecunia. Sensus est.: Putas me non demeruisse rudem, ut me alas sine officio. Domitius. Ramiresius putat poetam ambigue allusisse ad togam rudem, tritæ scilicet oppositam, & villosam, quam pexam dixit epig. 44. lib. 2.

In irascentes amicos. XXXVII.

IRASCI tantum felices nostis amici.
 Non belle facitis, sed juvat hoc facere.

INTERPRETATIO.

O Divites amici, scitis tantum succensere. Non decenter agitis, sed prodest hoc agere.

NOTÆ.

Non bene.] Irasci enim amico, amicitiæ leges violare est.

Sed juvat.]Quia nihil datis postea amicis, quibus succensetis. Epig. 13. lib. 12.

Ad Sextum, Romæ non esse locum artibus honestis. XXXVIII.

QUÆ te caussa trahit, vel quæ fiducia Romam,
 Sexte? quid aut speras, aut petis inde? refer.
Caussas, inquis, agam Cicerone disertius ipso,
 Atque erit in triplici par mihi nemo foro.
Egit Atestinus caussas, & Civis: utrumque
 Noras; sed neutri pensio tota fuit.

Si

Si nihil hinc veniet, pangentur carmina nobis:
 Audieris, dices esse Maronis opus.
Insanis; omnes gelidis quicumque lacernis
 Sunt tibi, Nasones Virgiliosque vides.
Atria magna colam. vix treis, aut quatuor ista
 Res aluit; pallet cetera turba fame.
Quid faciam? suade. nam certum est vivere Romæ.
 Si bonus es, casu vivere, Sexte, potes.

INTERPRETATIO.

O Sexte, quæ ratio, aut quæ spes certa te accersit Romam? dic quid inde aut speras, aut poscis? dicam, ais, caussas eloquentius ipso Cicerone, nec ullum habebo æqualem in triplici foro. Atestinus dixit caussas, & Civis: cognoveras utrumque: at neuter habuit integram pensionem domus. *Si nihil hinc assequar, componam versus: audieris, affirmabis esse opus Virgilii. Desipis: omnes quicumque tibi occurrunt frigidis lacernis, cernis Nasones & Virgilios. Colam magna atria. Vix tribus aut quatuor ista res suppeditavit cibos: reliqua multitudo pallet fame. Quid agam? mone. Nam statui vivere Romæ. Si probus es, o Sexte, potes vivere fortuito.*

NOTÆ.

Quæ te.] Corruptos Romanorum mores arguit poeta, fingendo Sextum quemdam decrevisse vivere Romæ.

Disertius.] Alii *disertior*.

In triplici foro.] Vetus seu Romanum unum, alterum Julii Cæsaris, tertium Augusti intellige.

Egit Atestinus & civis.] Alii *Cajus*. Nomina forte ficta aut pauperum caussidicorum, qui ex caussis non erant consecuti, unde totam solverent annuam conductæ domus pensionem.

Gelidis.] hoc est tritis lacernis, quæ frigus undique admitterent.

Sunt tibi. Alii *sunt ibi*, Romæ scil.

Atria magna.] hoc est potentiores colam, in atriis quippe magnum amicum expectabant clientes.

Si bonus.] Solis enim malis certa est vivendi ratio, hominis vero probi vita ex casu pendet. Juvenalis sat. 3.

Quid Romæ faciam? mentiri nescio &c.

De Lycori, quæ licet lusca bene de forma judicabat. XXXIX.

ILIACO similem puerum, Faustine, magistro
 Lusca Lycoris amat. quam bene lusca videt?

INTERPRETATIO.

Lycoris lusca ardet puerum parem magistro Trojano. Quam perspicax est lusca!

NOTÆ.

Iliaco magistro.] Pecoris scilicet magistro: Paridem forte intelligit. Legunt alii *ministro*, id est Ganymedi Jovis pocillatori.

In Thelesinum avarum. XL.

MUTUA quod nobis ter quinquaginta dedisti
Ex opibus tantis, quas gravis arca premit:
Esse tibi magnus, Thelesine, videris amicus,
Tun' magnus, quod das: immo ego, quod recipis.

INTERPRETATIO.

O Thelesine, te existimas magnum amicum, quod nobis credidisti centum & quinquaginta ex tantis divitiis, quas coercet arca ponderosa: O Thelesine, te existimas magnum amicum, tu ne magnus es quod credis? Immo ego sum magnus *quod restituo.*

NOTÆ.

Ter quinquaginta.] millia scilicet sestertium. Legunt alii *ter quinquagena*, ne finalis in *ginta* corripiatur, verum est anceps, reperitur longa lib. 7. epig. 8. & brevis lib. 12. epig. 26.

Tun' magnus.] Legunt alii *tu magnus*.

Immo ego.] quia ego pauper restituo diviti. Significat poeta plus esse ter quinquaginta a paupere restitui, quam mutuo dari a divite.

De lacerta cælata. XLI.

INSERTA phialæ Mentoris manu ducta
Lacerta vivit, & timetur argentum.

INTERPRETATIO.

Lacerta ducta manu Mentoris insculpta phialæ spirat, & metuitur argentum.

NOTÆ.

Mentoris.] qui cælator fuit clarissimus. Lib. 9. epig. 60.

—— *& si qua fuerunt*
Pocula Mentorea nobilitata manu.

Plinius lib. 33. cap. 11. *Lucius vero Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos habuit centum sestertiis.*

Ducta.] Proprium est cælatorum & sculptorum verbum. Virgilius lib. 6. Æneid. v. 42.

Excudent alii spirantia mollius æra.
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus.

Et timetur.] Cum lacerta vivere videatur.

In Pollam tegentem rugas ventris. XLII.

LOMENTO rugas uteri quod condere tentas,
Polla: tibi ventrem, non mihi labra linis.
Simpliciter pateat vitium fortasse pusillum.
Quod tegitur, majus creditur esse malum.

INTERPRETATIO.

O Polla, quod conaris lomento tegere rugas uteri, tibi linis uterum, non mihi labra. Sincere detegatur vitium forte parvum. Majus esse malum existimatur quod occultatur.

N O T Æ.

Lomento.] Lomentum, teste Roberto Stephano, farina fabacea qua ad eruganda corpora usa est antiquitas. Uterum vero linebat Polla, ut sulcis absconditis puella videretur.

Non mihi labra linis.] id est, non me decipis hoc fuco, quo sensu Plautus dicit, *os sublinere*. Hæc dicendi formula originem traxit a genere ludi quo dormientibus ora pinguntur, quos cum aliis ludibrio esse vellent antiqui, eos dormientes per jocum liniebant colore aliquo, vel fuligine. Hæc formula potest etiam desumi ab iis qui amaras potiones ægrotis vel pueris exhibentes, labra poculorum melle illinunt, ut hac dulcedine primum decepti potionem hauriant.

Malum.] Alii *nefas*.

In Lentinum tingentem capillos. XLIII.

MENTIRIS juvenem tinctis, Lentine, capillis;
Tam subito corvus, qui modo cycnus eras.
Non omneis *fallis*. *scit* te Proserpina canum:
Personam capiti detrahet illa tuo.

I N T E R P R E T A T I O.

O *Lentine, fingis* te *juvenem comis coloratis: tam repente corvus* factus, *qui paulo ante cycnus eras. Non imponis omnibus. Proserpina novit te canum: illa auferet larvam a tuo capite.*

N O T Æ.

Mentiris juvenem.] Lentinus canos capillos tingebat, ut juvenis videretur.

Scit te Proserpina.] Jovis & Cereris filia, quæ a Plutone rapta est in conjugem, unde inferorum regina dicitur. Qui autem morituri sunt, priusquam a Proserpina tondeantur, animam efflare nequeunt, ut canunt poetæ. Hanc caussam affert Virgilius cur Dido difficulter animam emitteret, lib. 4. Æneid.

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat orco.

Personam.] Persona dicitur ficta imago vultus seu larva: illa vero capillorum tinctura eleganter capitis persona dicitur, qua ablata Lentinus canus videbitur, atque orco damnandus.

In Ligurinum nimis poetam. XLIV.

OCCURRIT tibi nemo quod libenter,
Quod quacumque venis, fuga est, & ingens
Circa te, Ligurine, solitudo:
Quid sit scire cupis? nimis poeta es.
Hoc valde vitium periculosum est.
Non tigris catulis citata raptis,
Non dipsas medio perusta Sole,
Nec sic scorpius improbus timetur.
Nam tantos, rogo, quis ferat labores?
Et stanti legis, & legis sedenti,
Currenti legis, & legis cacanti.
In thermas fugio: sonas ad aurem.

Piscinam peto: non licet natare,
Ad cœnam propero: tenes euntem.
Ad cœnam venio: fugas sedentem.
Lassus dormio: suscitas jacentem:
Vis, quantum facias mali, videre?
Vir justus, probus, innocens timeris.

INTERPRETATIO.

O Ligurine, visne scire quid sit, quod nullus tibi obviam fit æquo animo, quod omnes fugiunt, & vasta est solitudo circum te, in quemcumque locum venis? Nimium poeta es. Hoc vitium periculosissimum est. Ablatis catulis tigris festina non incutit tantum metum, nec dipsas adusta medio sole, nec scorpius venenosus. Quæso enim, quis patiatur tantas molestias? Legis stanti, & legis sedenti: legis properanti, & legis exoneranti ventrem. Fugio in thermas: clamas ad aurem. Eo in piscinam: non fas est natare. Festino ad cœnam; moraris euntem. Venio ad cœnam: fugas sedentem. Defatigatus dormio: excitas cubantem. Cupisne scire quantum mali facias? Metueris licet *vir justus, probus, innocens.*

NOTÆ.

Nimis poeta es.] Lepide Horatius in fine Artis poeticæ:

Vesanum tetigisse timent, fugiuntque poetam
Qui sapiunt.

Non tigris.] quæ tamen periculosissima est dum equitem suorum catulorum raptorem insequitur.

Dipsas.] Serpens a quo icti vexantur siti & æstu: δίψα, sitis unde nomen deducit, *perusta Sole* dicitur, vel quod apricetur ad Solem meridianum, vel quod plaga meridiana vivat.

Piscinam peto.] Locus erat domi ubi aqua frigida lavabant: fuisse etiam piscinas tepidas constat ex Plinio juniore lib. 5. epist. 3. Fuit etiam piscina publica.

Non licet.] Alii *non sinis.*

Fugas sedentem.] Nempe qui ad cœnam maturius veniebant, dum sternerentur lecti sedebant. Epig. 67. lib. 7.

Sternantur lecti, Caciliane sede.

Vir justus.] Importuna tua recitatione adeo intolerabilis es, ut te patienter ferre quamvis probum nemo possit.

De eodem. XLV.

FUGERIT an mensas Phœbus cœnamque Thyestæ,
  Ignoro; fugimus nos, Ligurine, tuam.
Illa quidem lauta est, dapibusque instructa superbis:
  Sed nihil omnino te recitante, placet.
Nolo mihi ponas rhombum, mullumve bilibrem;
  Nec volo boletos, ostrea nolo: tace.

INTERPRETATIO.

NEscio utrum Sol fugerit mensas & cœnam Thyestæ: O Ligurine, nos fugimus tuam. Illa quidem splendida est, & ornata epulis lautis: at nihil prorsus gratum est te recitante. Non placet mihi apponas rhombum, aut mullum bilibrem: nec placent boleti, nec ostrea: sile.

NO-

N O T Æ.

Fugerit an mensas.] Tyestes filius fuit Pelopis ex Hippodamia, & nepos Tantali, qui uxorem fratris sui Atrei in adulterium pellexit, atque ex ea suscepit filios, quos Atreus in vindictam tanti sceleris eidem Thyestæ comedendos apposuit. Propterea poetæ fingunt Solem horrore tantæ immanitatis expalluisse, mutatoque solito cursu rediisse ad auroram. Vide Senecam in Thyest.

Fugimus nos.] Ne cogamur audire te recitantem, epig. 50. infra.

Tace.] nos enim importuna recitatione enecas.

Ad Candidum,
cui excusat officia anteambulonis, non a se quidem, sed a liberto præstita, XLVI.

EXIGIS a nobis operam sine fine togatam:
Non eo, libertum sed tibi mitto meum.
Non est, inquis, *idem.* multo plus esse probabo.
Vix ego lecticam subsequor: ille feret.
In turbam incideris, cunctos umbone repellet:
Invalidum est nobis, ingenuumque latus.
Quidlibet in caussis narraveris, ipse tacebo;
At tibi tergeminum mugiet ille sophos.
Lis erit, ingenti faciet convicia voce;
Esse pudor vetuit fortia verba mihi.
Ergo nihil nobis, inquis, præstabis amicus?
Quidquid libertus, Candide, non poterit.

I N T E R P R E T A T I O.

*A Nobis continuo postulas officia anteambulonis: non vado, sed mitto libertum meum. Non idem est, ais: docebo multo plus esse. Ægre ego subsequor lecticam: ille gestabit. Si incurreris in turbam, umbone propulsabit omnes: ego habeo latus debile, & ingenuum. Quidlibet narraveris in caussis, ipse silebo: sed ille tibi vociferabitur tergeminum sophos. Controversia erit, summa voce ingeret contumelias: verecundia prohibuit me habere vocem altam. Nihil*ne *igitur, inquis, tu amicus præstabis nobis?* Præstabo, o *Candide, quidquid non poteris libertus.*

N O T Æ.

Operam togatam.] id est officium anteambulonis: patronos enim comitabantur clientes toga induti, quam alii cives raro sumebant. Juvenalis sat. 3.

Pars magna Italiæ est, si verum admittimus in qua
Nemo togam sumit, nisi mortuus.

Non est idem. Maiori, inquis, mihi honori esset tuus quam liberti comitatus.

Plus esse probabo.] quæ enim officia præstare ego nequeo, ea præstabit tibi meus libertus.

In turbam incideris.] Ille in turba viam tibi expediet, & velut umbone clypei obstantes rejiciet nisu corporis, aut laterum firmitate. Turnebus lib. 13. cap. 15. & 19.

Ingenuumque latus.] Debile interpretare, quod ingenui hominis vires oneri ferendo non sint.

At tibi tergeminum.] Meus libertus ad cœlum usque laudibus te efferet. Vide epig. 4. lib. 1.

Lis erit.] Si litigaveris cum aliquo, tuo nomine lacerabit adversarium conviciis.

Esse pudor.] Nam rusticorum est voce alta clamare:

Quicquid. Officia liberalia præstabo

bo, quæ nec servus nec libertus præstare possunt: famam scilicet, & nominis æternitatem meis versibus tibi conciliabo.

De Basso, cujus rus sterile irridet. XLVII.

CAPENA grandi porta qua pluit gutta,
Phrygiæque matris Almo qua lavat ferrum,
Horatiorum qua viret sacer campus,
Et qua pusilli fervet Herculis fanum,
Faustine, plena Bassus ibat in rheda,
Omneis beati copias trahens ruris.
Illic videres frutice nobili caules,
Et utrumque porrum, sessilesque lactucas,
Pigroque ventri non inutiles betas.
Illic coronam pinguibus gravem turdis,
Leporemque læsum Gallici canis dente,
Nondumque victa lacteum faba porcum.
Nec feriatus ibat ante carrucam,
Sed tuta fœno cursor ova portabat.
Romam petebat Bassus; immo rus ibat.

INTERPRETATIO.

O Faustine, Bassus ibat vehens in rheda plena omnes fructus fertilis villæ, quà porta Capena pluit grandi gutta, & quà Almo abluit ferrum matris Phrygiæ, quà religiosus ager Horatiorum virescit, & quà fervet ædes Herculis minoris. In rheda cerneres brassicas stirpe nobili, atque utrumque porrum, & lactucas sessiles, & betas utiles alvo strictæ. Illic videres *coronam ponderosam pinguibus turdis, & leporem vulneratum dente canis Gallici, & lacteum porcellum nondum fracta faba. Nec otiosus cursor incedebat ante rhedam, sed ferebat ova secura fœno. Bassus ibatne Romam? immo petebat villam.*

NOTÆ.

Pluit.] propter aquæductum quo super eam portam aqua in urbem fluebat. Juvenalis sat. 3.

Substitit ad veteres arcus, madidamque Capenam.

Phrygiæque.] Cybele deorum mater ex Phrygia Romam fuerat advecta, unde Phrygia mater dicitur. Almo fluvius territorii Romani in Tyberim defluit, hodie *Dachia*. In eo Cybeles Sacerdotes lavabant cultros quibus hostias mactabant, ipsum quoque Cybeles simulacrum. Ovidius 4. Fastorum:

Illic purpurea canus cum veste Sacerdos
Almonis dominam, sacraque lavit aquis.

Horatiorum.] nempe extra portam Capenam erat sepulchrum Horatiorum, & campus uni cum Curiatiis pugnaverant, quorum satis nota est historia ex Livio,

Et qua pusilli.] Pusillum appellat Herculem ad assentationem Domitiani, qui se majorem Herculem prædicabat, ut patet ex epig. 65. lib. 9. epig. 16. lib. Spect.

Fervet fanum.] hoc est, a multis frequentatur.

Utrumque porrum.] sectivum intellige & capitatum.

Sessilesque lactucas.] Lactucarum genus quoddam sessile dicitur seu laconicum. Vide Plinium lib. 19. cap. 8.

Pigroque ventri.] quem solvunt betæ.

Illic coronam.] factam forte e vimine ex qua suspensi erant turdi.

Gallici canis dente.] velocissimi nimirum utpote lupino satu editi. Vide

de Plinium lib. 8. cap. 51.

Nondumque victa.] hoc est porcellum lacteum, qui fabas frangere nondum posset.

Sed tuta fano.] hoc est, munita fœno ne collisa contererentur.

Romam petebat.] cum tot fructus rure nascentes veheret.

Immo rus.] Amœna quidem erat illa Bassi villa, sed sterilis, in quam tot edulia deportare cogebatur.

De Ollo redacto ad paupertatem ædificando. XLVIII.

PAUPERIS extruxit cellam, sed vendidit Ollus
Prædia; nunc cellam pauperis Ollus habet.

INTERPRETATIO.

OLlus ædificavit cellam inopis, at vendidit fundos: Ollo nunc est cella pauperis.

NOTÆ.

Extruxit cellam.] Lipsio teste in 18. epist. Senecæ, *divites extruebant pauperis cellam contiguam*, aut in vicinia suarum ædium, in quam fastidiosi, miseros, tribules, & advenas pauperes, amicosque minorum gentium recipiebant, ne intra ædes admitterent. Cum vero Ollus esset dives, ex more reliquorum divitum construxerat cellam pauperis: sed bonis abligurritis, & prædio divendito, unam sibi cellam reliquam fecit, quæ tunc pauperis cella verius quam olim dici posset. Seneca epistola 100. *Desit sane varietas marmorum, & concisura aquarum cubiculis interfluentium, & pauperis cella, & quidquid aliud luxuria, non contenta decore simplici, miscet.* Epig. 14. lib. 8.

In Invitatorem, diversa vina convivis apponentem. XLIX.

VEIENTANA mihi misces, tu Massica potas;
Olfacere hæc malo pocula, quam bibere.

INTERPRETATIO.

MIhi porrigis vina Veientana, tu bibis Massica: magis placet odorari hæc pocula, quam haurire.

NOTÆ.

Tu Massica potas.] Vetus codex, *Tibi Massica potas.* Ramiresius vero legit *Tibi Massica ponis.* Judicet Lector. Vinum Veientanum vilissimum, lib. 2. epig. 53. Massicum vero optimum, epig. 111. lib. 13.

Olfacere.] An erant pocula myrrhina, inquit Raderus? Vinum myrrha amarius, cujus gratus odor, ingratus gustus.

In Ligurinum recitatorem importunum. L.

HÆc tibi non alia est ad cœnam caussa vocandi,
Versiculos recites ut, Ligurine, tuos.
Deposui soleas, affertur protinus, ingens
Inter lactucas, oxygarumque liber.
Alter perlegitur, dum fercula prima morantur.
Tertius est, nec adhuc mensa secunda venit.
Et quartum recitas, & quintum denique librum:
Putidus est toties, si mihi ponis aprum.

Quod si non scombris scelerata poemata dones;
Cœnabis solus jam, Ligurine, domi.

INTERPRETATIO.

O Ligurine; invitas ad cœnam non alia de caussa quam ut legas tua carmina. Abjeci crepidas; statim appertatur immensus libellus inter lactucas & oxygarum. Alter totus legitur, dum primæ dapes cunctantur. Tertius adest, necdum secunda fercula afferuntur. Et recitas quartum libellum, & tandem quintum. Si mihi vel aprum apponis toties, male olet. Quod si non tradas, scombris scelesta poemata, o Ligurine, solus jam cœnabis domi.

NOTÆ.

Deposui soleas.] Cum cœnaturi essent veteres, deponebant soleas, ne stragula lecti, in quo recumbebant, luto fœdarentur. Gellius lib. 13. cap. 20. Omnia quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cetera prope nuda, & teretibus habenis juncta sunt, soleas dixerunt. Vide epig. 44. & 45. supra.

Oxygarumque.] Garum intellige, sive liquamen ex aceto & intestinis piscium, epig. 102. lib. 13.

Alter perlegitur.] Legunt alii porrigitur.

Quod si non scombris.] Versus mali, scombris & aliis piscibus involvendis inserviebant. Alii damnas.

Scelerata.] Importuna enim carminum recitatione convivas enecabat Ligurinus.

Ad Gallam vanam mulierem. LI.

CUM faciem laudo, cum miror crura manusque,
Dicere, Galla, soles, Nuda placebo magis:
Et semper vitas communia balnea nobis.
Numquid, Galla, times ne tibi non placeam?

INTERPRETATIO.

Cum commendo tuum vultum, cum manus & crura mihi admiranda videntur, o Galla, consuevisti dicere, Ero gratior nuda: & semper fugis thermas nobis communes. O Galla, an metuit ne tibi injucundus sim?

NOTÆ.

Et semper vitas.] Ironicῶς carpit Gallam, quæ formosa videri volebat, nec tamen unquam cum poeta lavabat, ne corporis deformitas pateret.

Ne tibi non placeam.] Ne tibi videar parum vir.

Ad Tongilianum, cujus domus incendio perierat. LII.

EMPTA domus fuerat tibi, Tongiliane, ducentis:
Abstulit hanc nimium casus in urbe frequens.
Collatum est decies; rogo non potes ipse videri
Incendisse tuam, Tongiliane, domum?

INTERPRETATIO.

O Tongiliane, emeras ædes ducentis: infortunium creberrimum in urbe evertit illas. Donatum est decies: O Tongiliane, quæso, nonne potes videri ipse combussisse tuas ædes.

NO-

NOTÆ.

Ducentis.] Sestertiis, vel ducentis millibus sestertium.

Collatum est decies.] hoc est, tui clientes tibi donarunt decies centena millia sestertium.

Non potes.] Nempe ut ex incendio lucrum faceres: eodem sensu Juvenalis sat. 3.

——— & merito jam
Suspectus tamquam ipse suas incenderit ædes.

Ad Chloen,
a qua abstinere se potuisse dicit. LIII.

ET vultum poteram tuo carere,
Et collo, manibusque cruribusque,
Et mammis, natibusque clunibusque;
Et, ne singula persequi laborem,
Tota te poteram, Chloe, carere.

INTERPRETATIO.

VAlebam me abstinere & a tua facie, & collo, & manibus, & cruribus, & mammis, & natibus, & clunibus; & ne defatiger referre singula membra: valebam, o Chloe, me abstinere a te integra.

NOTÆ.

Et vultu poteram.] Singula sua membra laudabat Chloe, ut amore Martialem accenderet, at vero illam spernit poeta, affirmans illâ tota carere se posse.

Ad Gallam
astute negantem. LIV.

CUM dare non possim, quod poscis, Galla, rogantem;
Multo simplicius, Galla, negare potes.

INTERPRETATIO.

O Galla, cum nequeam donare quod petis a me poscente noctem; O Galla, potes recusare multo apertius.

NOTÆ.

Quod poscis Galla.] Poeta arguit astutiam Gallæ, quam cum ille noctem rogaret, poscebat illa multo plus quam præstare posset, sic ergo non simpliciter quidem, sed artificiose recusabat Galla.

In Gelliam
unguentis delibutam. LV.

QUOD quacumque venis Cosmum migrare putamus,
Et fluere excusso cinnama fusa vitro;
Nolo peregrinis placeas tibi, Gellia, nugis.
Sic puto posse meum, sic bene olere canem.

INTERPRETATIO.

QUod credimus Cosmum venire quacumque vadis, & vitro agitato labi cinnama dispersa? O Gellia, nolo tibi jucunda sis externis ineptiis. Credo meum canem posse bene olere hoc modo.

NO-

NOTÆ.

Cosmum.] Unguentarium, cujus mentionem sæpe facit poeta. Tot vero unguentis delibuta erat Gellia, & tantus odor spargebatur, quacumque iret, ut Cosmus cum pharmacopolio illam sequi videretur. Epig. 88. lib. 1.

Nolo peregrinis.] Unguentis externis, sed naturali oris venustate bene oleas.

Sic puto.] Alii *fetis puto*.

De cisterna Ravennate. LVI.

SIT cisterna mihi, quam vinea, malo Ravennæ:
Cum possim multo vendere pluris aquam.

INTERPRETATIO.

Magis mihi placet habere cisternam Ravennæ, quam vitem, cum possim vendere aquam multo pluris.

NOTÆ.

Sit cisterna.] Ravenna urbs in Italia ad mare Adriaticum, ubi erat penuria aquarum potabilium, magna vero vini copia, atque adeo illic pluris aqua, quam vinum vendebatur.

De Caupone Ravennate. LVII.

CALLIDUS imposuit nuper mihi caupo Ravennæ:
Cum peterem mixtum, vendidit ille merum.

INTERPRETATIO.

Paucis ante diebus versutus caupo me decepit Ravennæ: cum poscerem mixtum ille vendidit merum.

NOTÆ.

Callidus imposuit.] Patet hoc epigramma ex præcedente: cum enim aqua Ravennæ carior esset vino, dilutum aqua vinum carius erat mero.

De villa Faustini ad Bassum. LVIII.

BAJANA nostri villa, Basse, Faustini
Non otiosis ordinata myrtetis,
Viduaque platano, tonsilique buxeto
Ingrata lati spatia detinet campi:
Sed rure vero, barbaroque lætatur.
Hic farta premitur angulo Ceres omni,
Et multa fragrat testa senibus autumnis.
Hic post Novembres, imminente jam bruma,
Seras putator horridus refert uvas;
Truces in alta valle mugiunt tauri,
Vituluſque inermi fronte prurit in pugnam.
Vagatur omnis turba sordidæ cortis,

Argutus

Argutus anser, gemmeique pavones,
Nomenque debet quæ rubentibus pennis
Et picta perdix, Numidicæque guttatæ,
Et impiorum phasiana Colchorum.
Rhodias superbi fœminas premunt Galli,
Sonantque turres plausibus columbarum.
Gemit hinc palumbus, inde cereus turtur,
Avidi sequuntur villicæ sinum porci,
Matremque plenam mollis agnus expectat.
Cingunt serenum lactei focum vernæ,
Et larga festos lucet ad Lares sylva.
Non segnis albo pallet otio caupo:
Nec perdit oleum lubricus palæstrita:
Sed tendit avidis rete subdolum turdis,
Tremulave captum linea trahit piscem,
Aut impeditam cassibus refert damam.
Exercet hilares facilis hortus umbellas,
Et pædagogo non jubente lascivi
Parere gaudent villico capillati,
Et delicatus opere fruitur eunuchus:
Nec venit inanis rusticus salutator.
Fert ille ceris cana cum suis mella,
Metamque lactis Sassinate de sylva,
Somniculosos ille porrigit glires,
Hic vagientem matris hispidæ fœtum,
Alius coactos non amare capones:
Et dona matrum vimineo ferunt texto
Grandes proborum virgines colonorum.
Facto vocatur lætus opere vicinus,
Nec avara servat crastinas dapes mensa,
Vescuntur omnes, ebrioque non novit
Satur minister invidere convivæ.
At tu sub urbe possides famem mundam,
Et turre ab alta prospicis meras laurus,
Furemque Priapo non timente securus,
Et venitorem farre pascis urbano,
Pictamque portas otiosus ad villam
Olus, ova, pullos, poma, caseum, mustum.
Rus hoc vocari debet, an domus longe?

INTERPRETATIO.

O Basse villa Baiana nostri Faustini platano cælibe, & buxeto sectili occupata non composita sterilibus myrtetis, & sterilia spatia agri amplè: sed gaudet rure vero

vero, & inelegant. Hic congestum frumentum coacervatur omni angulo, & plures amphoræ bene olent vino vetusto. Hic post Novembres, jam instante hieme, incultus vinitor reportat uvas tardas; tauri truculenti mugiunt in profunda valle, & vitulus inermi fronte appetit prælium. Omnis turba cortis rusticæ errat; anser argutus, & pavones gemmei, & quæ habet nomen ab alis rubris, & perdix colorata, & Numidicæ guttatæ, & phasiana impiorum Colchorum. Galli superbi comprimunt feminas Rhodias, & turres resonant plausibus columbarum. Palumbus ingemiscit ex hac parte, ex illa turtur cereus. Porci cupidi sectantur gremium villicæ, atque agnus tener præstolatur matri abundanti lacte. Servuli candidi circumdant caminum lucidum, & ligna copiosa splendent ad Lares solemnes. Non otiosus caupo exalbescit pallida inertia: nec lubricus palæstrita amittit oleum: at tendit plagas fallaces cupidis turdis; vel filo tremente trahit piscem captum, aut reportat damam implicitam plagis. Hortus facilis præbet umbras amœnas, nec imperante præceptore, lascivi capillati lætantur obsequi villico, & mollis eunuchus vacat labori: nec accedit agrestis salutator vacuus manibus. Ille portat canum mella cum suis ceris, & metam lactis de sylva Sassinate. Ille offert semnicufoses glires, hic vagientem fœtum matris villosæ, alius capones coactos non amare. Atque adultæ puellæ bonorum colonorum canistro portant munera matrum. Peracto labore hilaris vicinus invitatur, nec avara mensa servat cibos in crastinum convivium, cuncti epulantur, & saturatus servus nescit invidere temulento convivæ. At tu sub urbe possides famem elegantem, atque ab alta turre spectas tantum laurus, & tutus es, Priapo non metuente furem, atque alis vinitorem frumento allato ex urbe, atque ad villam pictam feriatus fers olus, ova, pullos, poma, caseum, mustum. Hoc ne rus debet appellari, an domus procul?

NOTÆ.

Bajana villa.] Bajis prope Neapolim erat villa Faustini, quam a fructuum abundantia commendat Martialis, rus vero Bassi vituperat a sterilitate; epig. 47. supra.

Platano vidua.] id est sterili, metaphora ducta a viduis feminis quæ liberos non pariunt.

Tonsili buxeto.] Myrtetum & buxetum sunt loca myrtis & buxis sterilibus frequentia: buxus vero in varias, ut nunc, animalium & aliarum rerum figuras tondebatur.

Sed rure vero barbaroque.] hoc est fertili, nec arboribus sibi invicem respondentibus ornato.

Ceres.] Cererem frumenti deam pro frumento ipso posuit.

Senibus autumnis.] Vinum intellige a multis annis reconditum; autumnum, usurpat pro fructibus autumni, & quidem præcipuis, vino nimirum.

Seras putator.] Uvas duracinas tarde maturescentes intellige, de quibus epig. 44. lib. 1. & epig. 22. lib. 13.

Inermi fronte:] sine cornibus. Idem de hœdo dicit Horatius ode 13. lib. 3. carm.

——cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem & prælia destinat
Frustra,

Argutus anser.] hoc est strepens: Virgilius ecloga 9.

——sed argutos inter strepere
anser olores.

Gemmeique pavones.] Pavonum cauda gemmis variis coloris ornata videtur.

Nomenque debet.] Phœnicopterum intellige sic dictum ab alis rubris, epig. 71. lib. 13.

Dat mihi penna rubens nomen.

Numidicæque guttata.] hoc est gallinæ Africanæ, quarum plumæ maculis veluti guttis distinctæ, epig. 73. lib. 13.

Phasiana.] avis nota sic dicta a Phasi Colchidis fluvio. *Colchorum* autem *impiorum* dixit propter scelus Medeæ.

Rhodas.] Gallinas intellige aliis pretiosiores.

Cereus turtur.] a pinguedine quæ pallidum colorem ceræ similem efficit. Alii colorem illum cereum ad plumas referunt.

Villicæ sinum.] in quo villica fert pastum. Legunt alii *sonum*: Suculi enim villicæ vocem eos ad pastum vocantis agnoscunt, & sequuntur.

Ad Lares.] deos domesticos qui ad focum colebantur. Epig. 50. lib. 1.

Non segnis albo.] Caupo exercebatur aucu-

aucupio & piscatu: in villa viatorum gratia constituebatur caupona.

Nec perdit oleum.] Ungebantur oleo, qui in palæstra erant luctaturi: hic palæstrita cum rure non luctaretur, oleo non utebatur, sed venatione & aucupio se exercebat ut caupo. Oleum vero & operam perdere dicitur, qui male tempus insumit; hoc loco significat poeta, nec palæstritam nec cauponem fuisse otiosos.

Facilis hortus.] qui facile, & nullo fere labore colitur, rure enim vero & barbaro lætabatur illa villa,

Exercet umbellas.] hoc est præbet umbras. Alii legunt *exercet urbanos*, hoc est, occupat eos qui ex urbe in Villam venerunt. Alii legunt *exercet ancillas*, ut ostendat poeta totam Faustini familiam vacare alicui operi. Judicet lector.

Capillati.] Pueri scilicet comam alentes, qui domino in deliciis erant, uni pædagogo parebant, alios servos dicteriis lacessebant. Laudat poeta hanc villam ubi lascivi illi pueri, non cogente pædagogo, ultro obtemperabant villico: vel intellige filios ipsius vilici, cui sua sponte obtemperabant.

Nec venit inanis.] sed affert munera, quæ sequuntur.

Metamque lactis.] caseum intellige, ut epig. 44. lib. I.

Sassinate de sylva.] Bajis vicina, ut videtur. Legunt alii *Sarsinate*. Sarsina vero Umbriæ urbs, Plauti patria: sed longe distat a Bajis. Videat lector.

Matris hispydæ fœtum.] hoc est hædillum, qui vagitu suo matrem abesse queritur.

Coactos non amare.] quia sunt castrati.

Et dona matrum.] Agricolarum filiæ a matribus suis afferunt munera. Legunt alii *& ova matrum*, hoc est gallinarum. Epig. 30. lib. 7.

Raucæ cortis aves, & ova matrum.

Satur minister.] Cum enim in crastinum convivium non serventur cibi, saturantur servi, nec invident convivis, quod secus fit in urbe.

Possides famem mundam.] Jam alloquitur Bassum, cujus amœna quidem erat villa, sed sterilis.

Meras laurus.] ex quibus nullus fructus percipitur.

Priapo non timente.] hortorum custode, qui fures quidem non metuebat, cum illic nulli essent fructus.

Pictamque.] sterilem, sed visu amœnam, qualis in tabella exprimi solet, epig. 47. supra.

De Sutore, & Fullone munerariis. LIX.

SUTOR cerdo dedit tibi, culta Bononia, munus.
Fullo dedit Mutinæ: nunc ubi, caupo, dabis?

INTERPRETATIO.

O Polita Bononia, sutor cerdo tibi exhibuit spectaculum: fullo exhibuit Mutinæ: O caupo, ubi nunc exhibebis;

NOTÆ.

Sutor cerdo.] Indignatur poeta, quod vilissimi etiam homines edant munera gladiatoria, cum id olim nonnisi clarioribus viris liceret. Est autem *cerdo* is qui ex quacumque arte lucrum facit, unde sutor cerdo qui ex sutrina, cerdo tonsor ex tonstrina, &c. Bononia vero & Mutina, hodie *Bologna & Modena*, epig. 16. supra.

In Ponticum, non eosdem sibi & convivis cibos apponentem. LX.

CUM vocor ad cœnam, non jam venalis, ut ante:
Cur mihi non eadem, quæ tibi, cœna datur?
Ostrea tu sumis stagno saturata Lucrino:
Sugitur inciso mytilus ore mihi.

Sunt

Sunt tibi boleti: fungos ego sumo suillos.
Res tibi cum rhombo est: at mihi cum sparulo.
Aureus immodicis turtur te clunibus implet:
Ponitur in cavea mortua pica mihi.
Cur sine te cœno, cum tecum, Pontice, cœnem?
Sportula quod non est, prosit: edamus idem.

INTERPRETATIO.

Cum invitor ad cœnam, non jam venalis ut prius; quare non iidem cibi mihi apponuntur qui tibi? Tu accipis ostrea nutrita in lacu Lucrino: ego sugo mytilum ore scisso. Tu habes boletos; ego accipio fungos porcinos. Tu sumis rhombum, ego vero sparulum. Aureus turtur te saturat clunibus latis: pica mortua in cavea apponitur mihi. O Pontice, cum tecum cœnem, quare cœno sine te? Proficiat mihi, *sublatam esse sportulam: comedamus idem.*

NOTÆ.

Non jam venalis. Alii *non tam*. De sportulis sublatis, & cœna recta a Domitiano revocata vide epig. 7. supra, edicto Domitiani fraudem fieri conqueritur Martialis, cum Ponticus rectam quidem cœnam daret, sed non meliorem sportula.

Stagno saturata. Ostreis optimi saporis abundabat lacus Lucrinus in Campania hodie *Lago Licola* vel *mare morto*.

Sugitur inciso.] Ego vero, inquit poeta, mytilum sugo, sed illius testa tam dura est, ut mihi sugenti labra scindat. Legunt alii *sumitur*.

Sumo suillos.] Boleti optimi sunt saporis, fungos vero per contemptum suillos vocat.

Cum rhombo.] Qui piscis est exquisitus, sparulus autem vilissimus.

Aureus.] Alii *cereus* ut epig. 58. supra, aureum vocat a colore pinguedinis.

In cavea mortua pica.] Cavea hic significat septum in quo aves & bestiæ includuntur: alias locus est ubi populus sedens ludos spectabat.

Cum sine te.] Tecum, sine te, cœno, quia non eosdem cibos comedimus.

Sportula quod non est,] Sublata a Domitiano,

In Cinnam extenuantem suas postulationes. LXI.

ESSE nihil dicis, quidquid petis improbe Cinna,
Si nil Cinna petis, nil tibi Cinna nego.

INTERPRETATIO.

O Cinna nequam, ais nihil esse quicquid postulas: o Cinna, si nihil postulas, nihil recuso tibi, o Cinna.

NOTÆ.

Esse nihil.] Sic lepide omnia importuno Cinnæ negat poeta.

In Quinctum, non ex impensis sed ex liberalitate magnum animum existimari docet. LXII.

CENTENIS quod emis pueros, & sæpe ducentis:
Quod sub rege Numa condita vina bibis:
Quod constat decies tibi non speciosa supellex:
Libra quod argenti millia quinque rapit:

Aurea

Aurea quod fundi pretio carruca paratur:
Quod pluris nulli est, quam domus emta tibi;
Hæc animo magno credis te, Quincte, parare?
Falleris. hæc animus, Quincte, pusillus emit.

INTERPRETATIO.

Quod mercaris servos centenis, & sæpe ducentis: quod potas vina recordita sub rege Numa: quod emis decies supellectilem non pulchram: quod libra argenti constat quinque millibus: quod aureus currus emitur pretio fundi: quod nemo pluris mercatus est ædes quam tu: O Quincte, putasne te hæc emere animo magno? Allucinaris, o Quincte, abjectus animus hæc mercatur.

NOTÆ.

Centenis.] Millibus sestertium.

Sub rege Numa.] Hyperbolice, & significat vinum vetustissimum.

Non speciosa. Alii *non spatiosa,* id est, quæ non occuparet multum spatii: sed pretiosa esset, *ita ut* una argenti libra affabre *cælata* quinque millibus constaret.

Aurea carruca.] Currum inauratum intellige, qui tanti constaret quanti fundus.

Quod pluris nulli est.] Alii *quod pluris mula est.* Videtur hæc lectio melior: quæ enim pretio carrucæ, eadem pretio mulæ accommodatur hyperbole.

Hæc animus.] Qui tantas impensas facit in rebus tam pusillis, non magno sed pusillo est animo: habendus autem magnanimus ille, qui pecuniam pauperibus amicis largitur.

In Cotilum effeminatum. LXIII.

COTILE, bellus homo es, dicunt hoc, Cotile, multi,
Audio: sed quid sit, dic mihi, bellus homo?
Bellus homo est flexo qui digerit ordine crines:
Balsama qui semper, cinnama semper olet:
Cantica qui Nili, qui Gaditana susurrat:
Qui movet in varios brachia volsa modos:
Inter femineas tota qui luce cathedras
Desidet, atque aliqua semper in aure sonat:
Qui legit hinc, illinc missas, scribitque tabellas:
Pallia vicini qui refugit cubiti:
Qui scit, quam quis amet, qui per convivia currit:
Hirpini veteres qui bene novit avos.
Quid narras? hoc est, hoc est homo, Cotile, bellus?
Res petricosa est, Cotile, bellus homo.

INTERPRETATIO.

O Cotile, homo es bellus: o Cotile, multi id loquuntur, audio: at doce me, quid sit homo bellus? bellus homo est, qui ordine distinguit capillos flexos: qui perpetuo fragrat balsamis, perpetuo cinnamis: qui susurrat cantilenas Ægyptias & Gaditanas: qui versat depilata brachia in diversos modos: qui die integro torpet inter sellas mulierum, & perpetuo susurrat in aure alicujus: qui legit tabellas missas hinc & illinc, & scribit: qui vitat pallia propinqui cubiti: qui novit, quam quis depereat, qui currit per convivia: qui recte scnit avos anti-

antiquos Hirpini. Quid ais? hoc est, o Cotile, hoc est homo bellus? O Cotile, homo bellus res est petricosa.

N o t æ.

Cotile, bellus homo.] Docet poeta bellum hominem mollem & effeminatum esse. Cotilus vero se bellum prædicabat, ratus τὸ *bellum* referri tantum ad corporis formam, non ad mores.

Flexo qui.] Alii *flexos*. Ex persona Corili hominem bellum definit poeta.

Balsama qui.] Effeminatorum est semper unguentis alienis bene olere.

Cantica qui Nili.] Nilus fluvius Ægypti, quem usurpat pro Ægypto: Cantilenæ vero Ægyptiæ, & Gaditanæ choreis atque impudicis motibus accommodatæ: Gaditani populi Hispaniæ hodie *Cadis*, epig. 42. versu 12. & epig. 63. lib. 1.

Brachia volsa.] Alii *vulsa*. Vide epig. 29. lib. 2.

Scribitque tabellas.] amatorias nempe.

Pallia vicini.] Ne proxime sedens, aut in convivio accumbens, inquinet vestes ejus elegantiores. Vide epig. 41. lib 2. versu 10.

Hirpini veteres.] Hirpinus equus nobilis multas in circo palmas retulerat, cujus meminit Juvenalis sat. 8. versu 61. Bellus itaque homo amat circum, & equos victores, quorum stemma studiose recenset.

Quid narras.] Belli hominis definitionem miratur poeta.

Res petricosa.] id est salebris & petris impedita: metaphorικῶς loquitur. Legunt ali *pertricosa est*. Trica est impedimentum tenue quidem, sed molestum: hoc est, bellus homo levioribus in rebus totus est occupatus.

Ad Cassianum, de Canio poeta. LXIV.

SIRENAS hilarem navigatium pœnam,
Blandasque mortes, gaudiumque crudele
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Ulysses dicitur reliquisse.
Non miror; illud, Cassiane, mirarer,
Si fabulantem Canium reliquisset.

Interpretatio.

Fraudulentus Ulysses fertur deseruisse Sirenas, suave exitium navigantium, & jucundum interitum, & sævam lætitiam, quas auditas olim nullus relinquebat. Non miror, Cassiane: id mirarer, si deseruisset Canium fabulantem.

N o t æ.

Sirenas hilarem.] Nota Sirenum fabula, quæ litus Siculum incolentes suavitate cantus nautas præternavigantes in naufragium pellicere solebant: unde poeta illas vocat *hilarem navigantium pœnam*. Legunt alii, *hilares navigantium moras*.

Fallax Ulysses.] Ut Sirenas fugeret, navis malo alligari se jussit. Homerus Odyss. μ.

Si fabulantem Canium.] Fuit ille poeta Gaditanus, de quo epig. 62. & 70. lib. 1. qui lascivis suis & ridiculis versibus vel ipsum Ulyssem morari potuisset.

Ad Diadumenum, cujus oscula suaviter olere dicit. LXV.

QUOD spirat tenera malum mordente puella:
Quod de Corycio quæ venit aura croco:

Vinea

Vinea quod primis floret cum cana racemis:
Gramina quod redolent, quæ modo carpsit ovis:
Quod myrtus, quod messor Arabs, quod succina trita,
Pallidus Eoo thure quod ignis olet:
Gleba quod æstivo leviter cum spargitur imbre:
Quod madidas nardo sparsa corona comas:
Hoc tua, sæve puer Diadumene, basia fragrant.
Quid, si tota dares illa sine invidia?

INTERPRETATIO.

Quod redolet pomum mordente tenera virgine: quod aura, quam exhalat Corycius crocus: quod vitis cum floret alba primis uvis: quod spirant gramina, quæ paulo ante delibavit ovis: quod fragrat myrtus, quod messor Arabs, quod electra attrectata, quod spirat pallida flamma ab Orientis thure: quod cespes cum tenuiter perfunditur æstiva pluvia: quod corona cujus comæ sunt perfusæ nardo; o Diadumene puer acerbe, id spirant tua oscula. Quid si libares illa integra sine malevolentia?

NOTÆ.

Quod de Corycio.]Corycus mons Ciliciæ, qui bene olenti croco abundabat, epig. *3. lib.* Spect. epig.39.lib.9.epig.9. lib. 11.

Ovis.]Alii *apis*, quæ suavissimi odoris herbas sugit, quibus odorem mellis inspirat, & brevi contactu vim sui relinquit, teste Quintiliano declam. 13.

Quod messor Arabs.] In Arabia felici fiebat messis herbarum bene olentium, unde messores gratissimum spirabant odorem.

Quod succina.] Tritum manibus electrum bene olet. Lib. 5. epig. 38.

Pallidus Eoo.] Igneus color immisso thure fit pallidus.

Sparsa corona.] Hellenismus est pro sparsis comis: comæ vero hic sumuntur pro ramusculis florum ex quibus componitur corona.

Diadumene.]Juvenem quemdam egregiæ formæ intellige: hæc de puella convenientius dixisset poeta

Sine invidia.] id est sine repugnantia, sed libenti animo.

In Marcum Antonium, de Ciceronis homicidio. LXVI

PAR scelus admisit Phariis Antonius armis:
Abscidit vultus ensis uterque sacros.
Illud, laurigeros ageres cum læta triumphos:
Hoc tibi Roma caput, cum loquereris, erat.
Antoni tamen est pejor, quam caussa Photini:
Hic facinus domino præstitit, ille sibi.

INTERPRETATIO.

Antonius fecit flagitium simile armis Ægyptiis: uterque gladius amputavit sacra capita. O Roma, tu habebas illud caput cum hilaris reportares triumphos laureatos; hoc autem *cum verba faceres. Nihilominus Antonii ratio deterior est quam Photini: hic admisit scelus domino, ille sibi.*

NOTÆ.

Par scelus.] Antonius triumvir Ciceronem interfici jussit, cujus facinus confert poeta cum scelere Photini Ægyptii, qui Pompejum magnum interficiendum Ptolemæo suasit. Vide epig. 70. lib. 5.

Abscidit vultus.] Alii *abscidit heu vultus.*

Illud laurigeros.] Pompejo duce triumphavit Roma, & Cicerone Oratore diserta habita est.

Hic facinus domino.] Photinus in gratiam Cæsaris regi Ptolemæo suasit ut Pompejum interfici juberet, Ciceronem vero occidi jussit Antonius, ut animi sui crudelitatem expleret: ergo gravius est Antonii scelus, quam Photini. Pompeji & Ciceronis historia passim obvia est.

De pigris nautis. LXVII.

CESSATIS pueri, nihilque mostis
Vatreno, Eridanoque pigriores.
Quorum per vada tarda navigantes,
Lentos figitis ad Celeuma remos.
Jam prono Phaetonte sudat Æthon,
Exarsitque dies, & hora lassos
Interjungit equos meridiana.
At vos tam placidas vagi per undas
Tuta luditis otium carina.
Non nautas puto vos, sed Argonautas.

INTERPRETATIO.

O Pueri, conquiescitis, nihilque progressi estis: segniores Vatreno, atque Eridano per vada quorum tarda navigantes figitis remos lentos ad Celeuma. Æthon sudat inclinato jam Phaetonte, & dies inflammatus est, & meridies solvit equos defatigatos. Sed vos incerti per aquas adeo tranquillas abutimini otio in nave secura. Ego non existimo vos nautas, at Argonautas.

NOTÆ.

Nihilque mostis.] Legunt alii *nostis*, alii *postis.*

Vatreno.] Vatrenus amnis apud Plinium, qui forum Cornelii, hodie *Imola*, alluit. Leander cum *Santerno* hodie vocat: Veternus est apud Martialem, inquit Ortelius citans hoc epigramma: Vatrenus, & Vaternus promiscue dicit Ferrarius. Poeta ait hos nautas tardius navigare, quam laberentur isti amnes, quorum cursus erat lentissimus. Illuc vero secesserat Martialis, ut ipse testatur epig. 1. & 4. supra. Legunt alii *Veterno resinaque.* Alii *Veterno, remoraque.* Per hos amnes forte navigabat poeta. Cluverius in Italia antiqua lib. 1. cap. 35. restituit hunc versum, cujus lectionem secuti sumus: Vatrenum enim lentissime fluere affirmat, ut & Padum quem Vatreno auctum proprie Eridanum vocari existimat. Alii legunt *Vaterno, Sapique pigriores.* Sapis autem fluvius est Æmiliæ ex monte Apennino supra Sarsinam oriens, &c. Ferrarius.

Lentos figitis.] Alii *tingitis.* *Celeuma* fit a κελεύω jubeo: est autem hortamentum quo remiges ad Navigandum incitantur.

Æthon.] Equus solis defatigatus sole jam vergente ad occasum.

Interjungit equos.] hoc est, soluit a jugo quietis caussa. De hoc verbo dictum epig. 9. lib. 2.

Tuta luditis.] hoc est abutimini otio, velut portum jam ingressa navi & secura

Sed

Sed Argonautas.] Ludit in hoc verbo: Argonautæ fuerunt heroes *fortissimi* Jason, Theseus, Hercules, & alii; hi vero pueri erant Argonautæ, hoc est, nautæ inertes & desidiosi, composito nomine ab ἀργὸς piger, & nauta.

Ad Matronam pudicam, ne sequentia epigrammata legat. LXVIII.

HUc est usque tibi scriptus matrona libellus.
  Cui sint scripta rogas interiora? mihi.
Gymnasium, thermæ, stadium est hac parte; recede.
  Exuimur: nudos parce videre viros.
Hinc jam deposito post vina, rosasque pudore,
  Quid dicat nescit saucia Terpsichore.
Schemate non dubio, sed aperte nominat illam,
  Quam recipit sexto mense superba Venus:
Custodem medio statuit quam villicus horto;
  Opposita spectat quam proba virgo manu.
Si bene te novi, longum jam lassa libellum
  Ponebas: totum nunc studiosa leges.

INTERPRETATIO.

O Matrona, hactenus compositus est liber pro te. Quæris ne *pro quo composita sint subsequentia? pro me. Hac parte gymnasium est, thermæ, stadium; abi. Denudamur*: *fuge conspectum nudorum virorum. Inde abjecta jam verecundia, post merum & rosas ebria Terpsichore ignorat quid preferat. Figura non ambigua, sed plane nuncupat illam, quam sexto mense excipit Venus arrogans*: *quam custodem ponit villicus in medio horto; quam objecta manu aspicit casta puella. Si bene te novi, jam defatigata abjiciebas longum librum: nunc cupida evolvis integrum.*

NOTÆ.

Interiora.] id est subsequentia; ducta metaphora a domo cujus interiores partes dicuntur, quæ a primo limine sunt remotiores: dicit autem poeta hujus libri epigrammata hucusque scripta esse matronis pudicis: quæ vero subsequuntur lasciva prorsus, & castis auribus aliena.

Gymnasium, thermæ.] In iis locis viri denudabantur.

Hac parte.] Alii *ex parte.*

Videre viros.] Aliis *mares.*

Saucia Terpsichore.] Musam hanc nominavit, quia præest choreis & voluptatibus, quibus deinceps indulgebit poeta.

Quam recipit sexto.] Intelligit Priapum, quem mense sextili, hoc est Augusto, qui sextus est a mense Martio, a quo annum incipiebant veteres, matronæ ferebant ad Veneris templum, atque illum in illius sinu deponebant.

Custodem medio.] Notum est Priapum custodire hortos.

Studiosa leges.] Res enim obscœnæ plerumque magis placent, quam honestæ. Legunt alii *legis.*

Ad Cosconium
poetam insulsum. LXIX.

OMNIA quod scribis castis epigrammata verbis,
Inque tuis nulla est mentula carminibus;
Admiror: laudo. nihil est te sanctius uno:
At mea luxuria pagina nulla vacat.
Hæc igitur juvenes nequam, facilesque puellæ
Hæc senior, sed quem torquet amica, legat:
At tua, Cosconi, venerandaque, sanctaque verba
A pueris debent, virginibusque legi.

INTERPRETATIO.

A*Dmiror, probo, quod componis cuncta epigrammata pudicis vocibus* .... *Nihil castius est te uno: sed nulla mea pagina expers est libidinis. Hæc ergo* legant *lascivi adolescentes, & faciles virgines, hæc evoluat senior, at* ille *qui cruciatur ab amica: sed, o Cosconi, vocabula tua colenda, & casta evolvenda sunt a pueris & puellis.*

NOTÆ.

At tua Cosconi.] De quo jam dictum epig. 77. lib. 2. quem laudat Martialis ironicôs, cum dicat epigrammata ejus tamquam insulsa, & sine acumine legenda a simplicibus, atque ab indoctis, quales sunt virgines & pueri.

Ad Cervinum
adulterum repudiatæ suæ uxoris. LXX.

MOECHUS es Aufidiæ, qui vir, Cervine, fuisti.
Rivalis fuerat qui tuus, ille vir est.
Cur aliena placet tibi, quæ tua non placet uxor?
Numquid securus non potes arrigere?

INTERPRETATIO.

O *Cervine, qui fuisti maritus Aufidiæ, adulter es* illus. *Ille* vero *est maritus, qui fuerat tuus rivalis. Cur amas alienam conjugem, quam non amas tuam?* ...

NOTÆ.

Mœchus es Aufidiæ.] A Cervino per fastidium repudiata Aufidia, nupsit suo mœcho, illam vero postea deperibat Cervinus: vetita enim improbis magis placent, quam licita. Legunt alii ad *Scævinum*.

LXXI.
LXXII.
LXXIII.

In Gargilianum
hominem impurum. LXXIV.

PSILOTHRO faciem lævas, & dropace calvam.
Numquid tonsorem, Gargiliane, times?
Quid facient ungues? nam certe non potes illos
Resina, Veneto nec resecare luto.
Desine, si pudor est, miseram traducere calvam.
Hoc fieri cunno, Gargiliane, solet.

INTERPRETATIO.

Psilothro depilas vultum, & calvam dropace. O Gargiliane, metuisne tonsorem? quid fiet de unguibus? Nequis enim resecare illos resina, nec luto Veneto. Si verecundia est, omitte infelix notare infamia calvam......

NOTÆ.

Faciem lævas.] Faciem depilas Psilothro, quod erat unguentum evellendis pilis aptum, de quo Plinius lib. 24. cap. 9. *Amerinæ nigræ semen cum spuma argenti pari pondere a balneo illitum, psilothrum est.* Vide etiam cap. 1. lib. 22.

Et dropace.] Est etiam unguentum, quod pilis evellendis inservit, de quo epig. 65. lib. 10. Legunt alii *psilothro faciemque lævas.*

Numquid tonsorem.] Poeta irridet Gargilianum, qui pauper tonsorem timere non debuit ad exemplum Dionysii tyranni. Vel sic intellige: An adeo mollis es, & timidus, ut novaculam experiri nequeas.

Quid facient ungues.] Veteres solebant non solum barbam, sed & resecandos ungues tonsoribus præbere: hoc est, saltem ad resecandos ungues ferro uti debes. Alii *quid faciem tingis?* minus bene.

Veneto nec.] Mixta aceto terra ex Cypro advehebatur, quam vocabant lutum Venetum, ex quo unguentum, fiebat ad evellendos crines. Hæc ex interpretibus.

Traducere.] De hoc verbo dictum lib. Spect. epig. 4.

Solet.] In ultimo versu. Alii *soles.* Sensus est: O Gargiliane, videris te componere ad fellandum, &c.

LXXV.
LXXVI.

In Bæticum
fastidiosum. LXXVII.

NEC mullus, nec te delectat, Bætice, turdus:
Nec lepus est unquam, nec tibi gratus aper;
Nec te liba juvant, nec sectæ quadra placentæ.
Nec Libye mittit, nec tibi Phasis aves.
Capparin, & putri cepas alece natantes,
Et pulpam dubio de petasone voras.
Teque juvant gerres & pelle melandrya cana.
Resinata bibis vina, Falerna fugis.
Nescio quod stomachi vitium secretius esse
Suspicor; ut puid enim, Bætice, saprofagis?

INTERPRETATIO.

O Baetice, nec mullus, nec turdus tibi placet: nec lepus unquam, nec aper tibi jucundus est: nec liba tibi grata sunt, nec quadra placentae divisa: nec Africa, nec Phasis tibi mittit volucres. Liguris capparin, & cepas natantes putrida alece, & pulpam ancipitis petasonis. Et te delectant gerres, & melandrya pelle alba; potas vina olentia resinam, respuis Falerna, Suspicor nescio quem occultiorem esse morbum stomachi: nam, o Baetice, quorsum comedis res putridas?

NOTÆ.

Nec te mullus.] Irridet Bæticum, quod fastidiat bonos cibos, appetat putridos, atque ex hoc conjicit poeta, illum esse rebus turpibus addictum, epig. 81. infra.

Nec secta quadra] Dividebantur placentæ in partes quadratas, lib. 6. epig. 75. lib. 9. epig. 92.

Phasis.] Colchidos fluvius unde phasiani mittebantur, ex Africa quoque gallinæ Numidicæ dictæ mittebantur. Epig. 58. supra.

Alece.] Alex vel halec, liquamen ex intestinis piscium; capparis vero galli ce *cappre*.

Incerto de petasone.] hoc est cujus media pars jam fœtida est.

Gerres.] vilissimi pisces & odoris fœtidi.

Melandrya.] pars thynni vilissima. Plinius lib. 9. cap. 15.

Saprofagis.] Alii græce scribunt σαπροφάγοις, hoc est, putrida edis.

Ad Paullinum
mejentem. LXXVIII.

MINXISTI currente semel, Paulline, carina.
Mejere vis iterum? jam Palinurus eris.

INTERPRETATIO.

O Paulline, nave currente minxisti: placet rursus mingere? Jam fies Palinurus.

NOTÆ.

Jam Palinurus.] Gubernator navis Æneæ notus ex Virgilio, qui somno oppressus, in mare lapsus periit. Poeta ludit in voce Paullini & Palinuri; πάλιν significat *rursum*, οὐρεῖν vero *mejere*; ita ut Paullinus rursus mejens evasurus sit Palinurus: sed simul alludit ad Palinuri casum, cui similem Paullino imminere conjicit, si dum magno impetu fertur navis, in aquam exoneraverit vesicam.

LXXIX.
LXXX.
LXXXI.

In Zoilum,
cujus mores in conviviis describit. LXXXII.

CONVIVA quisquis Zoili potest esse,
Summœnianas cœnet inter uxores,
Curtaque Ledæ sobrius bibat testa.
Hoc esse levius, puriusque contendo.
Jacet occupato galbanatus in lecto;
Cubitis trudit hinc & inde convivas:
Effultus ostro, sericisque pulvinis.
Stat exoletus, suggeritque ructanti

Pinnas

Pinnas rubentes, cuspidesque lentisci,
Et æstuanti tenue ventilat frigus
Supina prasino concubina flabello,
Fugatque muscas myrtea puer virga,
Percurrit agili corpus arte tractatrix,
Manumque doctam spargit omnibus membris.
Digiti crepantis signa novit eunuchus,
Et delicatæ sciscitator urinæ
Domini bibentis ebrium regit penem:
At ille retro flexus ad pedum turbam,
Inter catellas anserum exta lambentes
Partitur apri glandulas palæstritis,
Et concubino turturum nates donat.
Ligurumque nobis saxa cum ministrentur
Vel cocta fumis musta Massilianis,
Opimianum morionibus nectar
Crystallinisque myrrhinisque propinat.
Et Cosmianis ipse fusus ampullis,
Non erubescit murice aureo nobis
Dividere mœchæ pauperis capillare.
Septunce multo deinde perditus stertit:
Nos accubamus, & silentium rhonchis
Præstare jussi, nutibus propinamus;
Hos Malchionis patimur improbi fastus,
Nec vindicare, Rufe, possumus; fellat.

INTERPRETATIO.

Quicumque potest convivari cum Zoilo, cœnet inter uxores Summœnianas, & siccus potet mutilata lagena Ledæ. Affirmo hoc esse levius & castius. Galbanatus recumbit in lecto occupato: innixus ostro, & pulvinis sericis ex hac & illa parte cubitis propellit convivas. Exoletus stat, & ructanti suppeditat pinnas rubras, & cuspides lentisci; & supina concubina viridi flabello excitat sudanti auram tenuem, & servus repellit muscas myrtea virga. Tractatrix habili arte perfricat corpus, & palpat omnia membra manu perita. Eunucho nota sunt indicia digiti strepentis . . . . . Sed ille Zoilus *a tergo conversus ad pueros stantes ad pedes, inter canes lingentes præcordia anserum distribuit palæstritis glandulas apri, & cum* vina ex *saxis Ligurum porrigantur nobis, aut musta cocta fumis Massilianis, propinat scurris nectar Opimianum* poculis *& crystallinis, & myrrhinis. Nec pudet ipsum delibutum ampullis Cosmi* unguentarii *nobis partiri ex murice aureo capillare adultera egena. Postea stertit sepultus multo septunce: nos accumbimus atque imperati facere silentium ronchis, nutibus propinamus. Hanc ferimus superbiam impuri Malchionis, nec possumus ulcisci, o Rufe....*

NOTÆ.

Summœnianas uxores.] hoc est meretrices quæ eo in loco prostabant, qui Summœnium appellabatur. Epig. 35. lib. 1. & epig. 32. lib. 12.

Curtaque Ledæ.] Meretricis obscœnæ cujus calices mutilati: addidit *sobrius* ut turpitudinem augeret, quæ in ebrio minor esset.

Galbanatus.] Galbanum genus est vestimenti delicatioris, albi & sublucidi, quod

quod nullos habet pilos. Juven. sat. 2. versu 9.

Cærulea indutus scutulata, aut galbana rasa.

Vide epig. 97. lib. 1.

Occupato lecto.] hoc est jacet in lecto quem totum occupabat solus.

Cubitis trudit.] Alii *tundit*, vel ut commodius recumberet, vel ne pretiosæ illius vestes inquinarentur.

Exoletus.] puerum intellige a deliciis sui domini.

Suggeritque.] Pinna in os immissa stomachum exonerare solebant helluones, ut constat ex Suetonio in Claudio cap. 3.

Rubentes.] Pennas Phœnicopteri forte intelligit, epig. 71. lib. 13.

Cuspidesque lentisci.] Dentiscalpia, epig. 22. lib. 14.

Tractatrix] In conviviis delectationis caussa antiqui adhibebant feminas vel mares, qui membra eorum perfricarent. Tractatoris meminit Seneca epist. 66. sub finem: *An potius optem, ut malacissandos articulos exoletis meis porrigam?*

Digiti crepantis.] Digitorum crepitu matella poscebatur, ut etiam constat ex epig. 89. lib. 6. lib. 14. epig. 119.

Apri glandulas.] pars est apri juxta cervicem delicata.

Palæstritis.] Intellige servos palæstritas, ut supra epig. 57. Quid si intelligas cum Farnabio *depilatores*? sic enim eos Persius appellat sat. 4. versu 38.

Quinque palæstritæ licet hæc plantaria vellant.

Ligurumque nobis saxa.] Dixit *saxa* pro vino tenui in saxosa Liguria nato.

Vel cocta fumis.] Vina Massiliæ asperrima adulterabantur fumo, ut saporem mutarent, epig. 36. lib. 10.

Opimianum nectar.] de quo lib. 2. epig. 40.

Murice aureo.] Concha erat aurei coloris, vel inaurata, in qua unguentum servabatur. Horatius lib. 2. ode 7.

— — *funde capacibus*
Unguenta de' conchis.

Capillare vero est unguentum ad ungendos capillos. Sensus est, Nobis parce dividit unguenta Zoilus, quibus utuntur mœchæ vilissimæ.

Septunce multo.] hoc est multis cyathis, septunx capit septem uncias.

Malchionis.] hoc est effeminati, nomen fictum a *μαλακὸς mollis*.

Nec vindicare.] Etenim impuri hominis os valde timendum, epig. 13. l. 2.

LXXXIII.

LXXXIV.

Ad maritum quem stultitiæ accusat. LXXXV.

QUIS tibi persuasit nares abscindere mœcho?
Non hac peccatum est parte, marite, tibi:
Stulte, quid egisti? nihil hic tua perdidit uxor,
Cum sit salva sui mentula Deiphobi.

INTERPRETATIO.

QUis tibi auctor fuit, ut amputares nares adultero? O marite, hæc pars non te offendit. O demens, quid fecisti? Hoc in loco conjux tua nihil amisit, cum sit incolumis . . . sui Deiphobi.

NOTÆ.

Abscindere mœcho.] quem castrare debuerat. Vide epig. lib. 2.

Sui Deiphobi.] Alludit poeta, ut ajunt interpretes, ad illum Virgilii locum 6. Æneid. quo Deiphobus naribus obtruncis describitur:

Ora, manusque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares.

Ad

Ad castam matronam,
non esse suos versus mimis improbiores. LXXXVI.

NE legeres partem lascivi, casta, libelli,
Prædixi, & monui; tu tamen ecce legis:
Sed si Panniculum, si spectas, casta, Latinum,
Non sunt hæc mimis improbiora: lege.

INTERPRETATIO.

PRædixi, & præcepi, ne tu, pudica, evolveres partem libri impuri: nihilominus ecce evolvis. At si, pudica, aspicis Panniculum & Latinum, hæc non sunt nequiora mimis. Evolve.

NOTÆ.

Prædixi.] supra epig. 68.
Sed si Panniculum.] Latinus & Panniculus mimi in *comœdiis* petulanter lasciviebant. De his epig. 5. lib. 1. & epig. 72. lib. 2.

LXXXVII.
LXXXIII.

Ad Phœbum
vultu veluti nitentis. LXXXIX.

UTERE lactucis, & mollibus utere malvis;
Nam faciem, durum, Phœbe, cacantis habes.

INTERPRETATIO.

SUme lactucas & malvas molles; etenim, Phœbe, tibi vultus est hominis *exonerantis ventrem difficulter.*

NOTÆ.

Utere lactucis.] Lactucæ & malvæ utiles sunt ad solvendum ventrem.
Nam faciem.] Phœbi jam meminit epig. 87. lib. 1. Similis jocus est apud Suetonium in Vespasiano cap. 20. *Statura fuit quadrata, compactis firmisque membris, vultu veluti nitentis, &c.*

De Galla
libidinosa, sed avara. XC.

VULT, non vult dare, Galla, mihi; nec dicere possum,
Quod vult, & non vult, quid sibi Galla velit.

INTERPRETATIO.

GAllæ placet mihi concedere, & non placet: nec possum dicere quæ sit mens Gallæ, cum ipsi placeat, & non placeat.

NOTÆ.

Non vult dare.] Lusus est in verbo *dare*, quod pecuniam donare, & sui copiam facere significat. Epig. 74. lib. 7.

De

De Misitio
sene, qui loco pueri Achillæ castratus est a sacerdotibus Cybeles. XCI.

CUM peteret patriæ Misitius arva Ravennæ,
Semiviro Cybeles cum grege junxit iter.
Huic comes hærebat domini fugitivus Achillas,
Insigni forma nequitiaque puer.
Hoc steriles sensere viri: qua parte cubaret,
Quærunt: sed tacitos sensit & ille dolos.
Mentitur, credunt: somni post vina petuntur;
Continuo ferrum noxia turba rapit;
Exciduntque senem, spondæ qui parte jacebat,
Namque puer pluteo vindice tutus erat.
Suppositam, fama est, quodam pro virgine cervam,
At nunc pro cervo mentula supposita est.

INTERPRETATIO.

CUm Misitius iret in agros Ravennæ suæ patriæ, se comitem dedit castrato gregi Cybeles. Achillas fugitivus heri puer & pulchritudine & lascivia clarus comitabatur hunc. Homines castrati id intellexerunt; rogant qua parte cubilis decumberet: at ille quoque intellexit fraudes latentes. Mentitur, adhibent fidem, a cœna eunt cubitum: multitudo improba statim arripit ferrum, & exsecant senem, qui decumbebat ex parte spondæ: etenim puer erat securus pluteo vindice. Cerva fertur fuisse olim subjecta pro puella, sed nunc subjecta est . . . pro cervo.

NOTÆ.

Arva Ravennæ.] Ravenna urbs Italiæ, de qua supra epig. 56.

Fugitivus Achillas.] qui a suo domino fugerat, & Misitium senem sequebatur, Achillæ iterum mentionem fecit, epig. 56. lib. 7.

Continuo ferrum.] Posuit ferrum pro Samia testa, seu cultro ex terra Samia quo Sacerdotes illi exsecabant mares, epig. 81. supra, epig. 45. lib. 2.

Namque puer pluteo.] Lecti duo erant latera, exterius *sponda* vocabatur, interius vero versus parietem *pluteus* dicebatur. Achillas vero Gallis dixerat parte spondæ cubiturum se, cum in pluteo esset dormiturus tutus ab illorum injuria.

Semiviro Cybeles.], castratos Cybeles Sacerdotes intellige.

Pro virgine cerva.] Nota est historia Iphigeniæ, quam in Aulide immolare pater Agamemnon parabat, cum a Diana fuit rapta, & ejus loco cerva supposita, quam Græci duces pro Iphigenia immolarunt. Ovid. lib. 12. Metam.

Supposita fertur mutasse Mycenida cerva.

Pro cervo.] Servos antiqui appellarunt *cervos*. Festus in voce *servorum dies*. Alii legunt *pro puero*. Sed prior lectio videtur melior, propter similitudinem cum præcendenti versu.

XCII.

In Vetustinam
decrepitam, adhuc libidinosam. XCIII.

CUM tibi trecenti consules Vetustina,
Et tres capilli, quatuorque sint dentes,

Pectus

Pectus cicadæ, crusculumque formicæ;
Rugosiorem cum geras stola frontem,
Et aranearum cassibus pares mammas;
Cum comparata rictibus tuis ora
Niliacus habeat crocodilus angusta,
Meliusque ranæ garriant Ravennates,
Et Adriaticus dulcius culex cantet,
Videasque quantum noctuæ vident mane,
Et illud oleas, quod viri capellarum.
Et anatis habeas uropygium macræ,
Senemque Cynicum vincat osseus cunnus;
Cum te lucerna balneator extincta
Admittat inter bustuarias mœchas:
Cum bruma mensem sit tibi per Augustum,
Regelare nec te pestilentia possit;
Gaudes ducentas nupturie post mortes,
Virumque demens cineribus tuis quæris
Prurire. quid sarrire si velit saxum?
Quis conjugem, quis te vocabit uxorem,
Philomelus aviam, quam vocaverat nuper?
Quod si cadaver exigis tuum scalpi;
Sternatur a Coricle clinico lectus,
Thalassionem qui tuum dicet solus,
Ustorque tædas præferat novæ nuptæ:
Intrare in istum sola fax potest cunnum.

INTERPRETATIO.

O Vetustina, cum nata sis trecentos annos, & habeas tres crines, & quatuor dentes, pectus cicadæ, & crusculum formicæ: cum tibi sit vultus rugosior stola, & mammæ similes retibus aranearum: cum ora crocodilo Niliaco arcta sint collata tuis rictibus, & ranæ Ravennates dulcius canant, atque Adriaticus culex edat cantus suaviores, & videas quantum noctuæ vident mane, atque illud oleas quod mariti capellarum; & tibi sit uropygium macilentæ anatis . . . cum balneator extinctis luminibus te intromittat inter scorta bustuaria: cum frigeas mense Augusto, nec pestis valeat solvere tuam glaciem: delectaris appetere nuptias post interitum ducentorum maritorum, *atque insana quæris maritum prurientem tuis cineribus. Quid si cupiat sarrire saxum? Quis te appellabit conjugem, quis uxorem, quam nuper aviam appellaverat Philomelus? Quod si optas mortuum tuum corpus scalpi, lectus sternatur a Coricle clinico, qui solus canet tuum Thalassionem, atque ustor præferat tædas* tibi *novæ nupæ: sola fax potest ingredi . .*

NOTÆ.

Cum tibi.] Hyperbolixῶς significat poeta Vetustinam esse decrepitam, & habere trecentos annos, aut saltem centum quinquaginta, cum singulis annis duo consules crearentur. Alii *Vetustilla*.

Crusculumque.] Alii *crus coloreque* ..

Ranæ Ravennates. De Ravenna supra epig. 56.

Culex Adriaticus.] hoc est, culex ad litora maris Adriatici. Alii *Adrianus*, in Adria scilicet, quæ Romanorum colonia in Piceno. Plinius lib. 3. cap. 13.

Viri capellarum.] Periphrasis hircorum, qui grave olent.

Uro-

Uropygium.] Alii *orropygium:* est extremitas illa vertebræ podici proxima, gallice *le croupion.*

Extincta lucerna.] ne scilicet illa vetula dignosci posset.

Inter bustuarias.] Extra urbem ad monumenta prostabant scorta vilissima, de quibus supra lib. 1. epig. 35.

Gaudes ducentos.] Alii *audes*, & pro *nupturire* legunt *nuptum ire. Ducentas post mortes* est hyperbole.

Quid sarrire.] hoc est, te sa xeam exercere. Sarrire proprie est sarculis fodere, cum nempe a noxiis herbis leviter scalpendo purgantur segetes.

Sternatur.] Vulgata lectio,

Sternatur Acoride triclinio lectus.

Hic versus emendatus est a Scaligero Ausoniarum lectionum lib. 2. cap. 4. Quid sit *clinicus* supra dictum est epig. 31. lib. 1. Est medicus & vespillo.

Thalassionem.] carmen nuptiale, de quo supra lib. 1. epig. 36.

Ustorque.] Ustores sunt ii qui rogum extruunt, quo mortui cremantur.

Tædas præferat.] Solebant veteres tædas præferre novis nuptis: dicit poeta tædas Vetustinæ esse præferendas ab ustore, aut potius faces quibus rogus incendatur.

In Rufum avarum. XCIV.

ESSE negas coctum leporem, poscisque flagella:
Mavis, Rufe, coquum scindere, quam leporem.

INTERPRETATIO.

O Rufe, dicis non esse coctum leporem, & peti virgas: mavis scindere coquum, quam leporem.

NOTÆ.

Esse negas.] Rufum quemdam avarum irridet poeta, qui fingebat crudum esse leporem, ne illum scinderet. Similis jocus est in Næviam supra epig. 13.

In Nævolum inurbanum. XCV.

NUMQUAM dicis ave, sed reddis, Nævole, semper.
Quod prior & Curius dicere sæpe solet.
Cur hoc expectas a me? rogo, Nævole, dicas:
Nam puto nec melior, Nævole, nec prior es.
Præmia laudato tribuit mihi Cæsar uterque.
Natorumque dedit jura paterna trium.
Ore legor multo, notumque per oppida nomen
Non expectato dat mihi fama rogo.
Est & in hoc aliquid, vidit me Roma tribunum,
Et sedeo qua te suscitat Oceanus.
Quot mihi Cæsareo facti sunt munere cives,
Nec famulos totidem suspicor esse tibi.
Sed pædicaris: sed pulchre, Nævole, ceves.
Jam jam sic prior es, Nævole. vincis. ave.

INTERPRETATIO.

O Nævole, numquam dicis ave, at semper reddis quod Curius & quidem prior sæpe solet dicere. Quare expectas hoc a me? Quæso, o Nævole, dicas: etenim, o Nævole, nec melior nec prior es. Ego probatus ab utroque Cæsare accepi mercedem,

dem, & mihi concessum est jus paternum trium librorum. Libri mei *leguntur a multis, ante obitum fama mihi tribuit nomen celebratum per urbes. Est & aliquis* honos *in hoc; Roma me spectavit tribunum, atque in eo loco sedeo unde te amovet Oceanus. Opinor te non habere tot servos, quot civetate donavit Cæsar in meam gratiam . . . . . . Jam vero ita antecellis, o Nævole, superas. Ave.*

NOTÆ.

Sed reddis.] Superbum quemdam Nævolum increpat, qui illum numquam prior salutabat; inferioris erat salutem dicere, reddere vero superioris.

Quod prior & Curius.] Quem virum gravissimum ponit poeta pro quovis nobili viro. Legunt alii. *Quod prior & corvus*, Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 4. Corvi salutatoris meminit.

Cæsar uterque.] Titum & Domitianum intellige.

Natorumque dedit.] De illo trium liberorum jure dictum epig. 91. lib. 2.

Tribunum.] Honorarium nempe, ex beneficio Cæsaris.

Et sedeo.] Inter equites sedeo ex munere Imperatoris, non ex censu equestri.

Suscitat.] Verbum est theatrale, hoc est loco amovere. Oceanus autem designator disponendis ordinibus præerat, atque unumquemque in theatro pro sua dignitate sedere jubebat. Epig. 9. lib. 6.

XCVI.

XCVII.

XCVIII.

Ad Cerdonem,
cui excusat suos jocos. XCIX.

IRASCI nostro non debes credo libello.
Ars tua, non vita est carmine læsa meo.
Innocuos permitte sales. cur ludere nobis
Non liceat, licuit si jugulare tibi?

INTERPRETATIO.

O *Cerdo, non debes succensere nostro libro: artem tuam, non mores carpunt versus mei; patere jocos innoxios. Cur mihi non permittatur jocari, si tibi permissum est necare?*

NOTÆ.

Non debes cerdo.] De quo supra epig. 16. & 58.

Cur ludere nobis.] Si enim tibi licuit homines jugulare, cum gladiatorium munus exhibuisti, cur mihi non liceat jocari? Juvenalis sat. 3. versu 34.

Quondam hi cornicines, & municipalis arenæ
Perpetui comites, notæque per oppida buccæ
Quemlibet occidunt populariter.

Ad Rufum,
versus suos dignos esse litura. C.

CURSOREM sexta tibi, Rufe, remisimus hora,
Carmina quem madidum nostra tulisse reor.
Imbribus immodicis cœlum nam forte ruebat.
Non aliter mitti debuit iste liber.

Interpretatio.

O Rufe, hora sexta ad te remisimus cursorem, a quo madido latos fuisse versus meos arbitror. Casu enim cœlum ruebat pluvia ingenti: Hic libellus alio modo non fuit mittendus.

Notæ.

Hora sexta.] hoc est meridie. De horis supra epig. 36. sed epig. 8. lib. 4. fusius dicemus.

Non aliter mitti.] Modeste significat poeta mala esse sua carmina, & digna quæ aqua deleantur, epig. 10. lib. 4.

Curre: sed instructum comitetur pumice librum
Spongia: muneribus convenit illa meis.

M.VAL.

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER IV.

De natali Domitiani. I.

CÆSARIS alma dies, & luce sacratior illa,
Conscia Dictæum qua tulit Ida Jovem,
Longa precor, Pylioque veni numerosior ævo,
Semper & hoc vultu, vel meliore nite.
Hic colat Albano Tritonida multus in auro,
Perque manus tantas plurima quercus eat.
Hic colat ingenti redeuntia sæcula lustro,
Et quæ Romuleus sacra Terentus habet.
Magna quidem superi petimus, sed debita terris.
Pro tanto quæ sunt improba vota Deo?

INTERPRETATIO.

O *Lux alma, & sacratior illo die quo Jovem Cretensem tulit Ida particeps, accede longa, quæso, & diuturnior ætate Nestoris, & semper splende hoc vultu, vel puriore. Hic* Domitianus *assiduus in auro Albano veneretur Minervam, & manus* illus *tam magnæ donent multas* coronas *quernas. Hic celebret* ludos sæculares *ingenti lustro recurrentes, & sacrificia quæ fiunt in Terento Romuleo. O dii, magna sane poscimus, at debita terris. Quænam postulata sunt injusta pro tanto numine?*

NOTÆ.

Cæsaris alma] hoc est dies natalis: natus autem est Domitianus 9. Kal. Novembris. Suetonius in ejus vita cap. 1.

Luce sacratior. Natalem Domitiani diem assentatorie præfert natali Jovis, qui natus vel certe educatus fuit in Ida monte Cretæ, ubi illum Curetibus alendum, ne a Saturno patre devoraretur, clam commisit Rhea mater, unde Ida conscia dicitur illius nempe arcani.

Pylio ævo.] Nestor a Pylo urbe Arcadiæ, teste Strabone, Pylius dictus nonaginta annos vixit secundum poetas Græcos: at vero secundum Ovidium, atque alios Latinos poetas, vixit trecentos annos: nam sumpserunt γενεὰν, hoc est generationem vel ætatem, pro sæculo seu centum annis, cum triginta tantum annos significet.

Semper & hoc vultu:] Millies redi, & semper æque felix, aut felicior præsente.

Multus in auro.] *celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Minervæ, cui collegium instituerat.* Suetonius in Domitiano cap. 4. Aurum Albanum appellat, coronam auream, qua coronatus in Albano monte prope urbem Quinquatria celebrabat. *Multus in auro*, id est totus colendæ Minervæ addictus. Lipsius legit, *Albano in arvo*, omnium optime meo judicio, antiquorum tamen codicum lectionem secutus sum. Alii sic explicant: Sæpe honorem habeat Palladi distributis aureis coronis in victores agonis Albani. Vulgata lectio *cultus*, hoc est redimitus auro, &c.

Perque manus tantas.] quas infra epig. 8. ingentes vocat, hoc est divinas. In

Albano, ut patet ex eodem Suetonii capit, ludos scenicos, atque oratorum & poetarum certamina exhibebat Domitianus, quos pro meritis donabat quercea corona,

Hic colat ingenti.] Suetonius eodem cap. 4. *Fecit & ludos sæculares, computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, sed olim Augustus ediderat.* *Ingenti lustro* dixit poeta, quia ab eo tempore quo sæculares ludos celebraverat Augustus, usque ad hos Domitiani ludos, centum anni, legitimum nempe sæcularium ludorum tempus, fuerant elapsi, alias lustrum simpliciter quinque annorum spatium continet; sæculum vero ingens lustrum forte appellaverit, quod quinquies vicenos annos complecteretur.

Sacra Terentus habet.] De Terento lib. 1. epig. 70. Locus erat ubi Diti sacra fiebant in campo Martio. Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. describit caussam propter quam instituti sunt ludi sæculares.

Sed debita terris.] Vota enim nostra a diis exaudiri debent & probari, cum pro tanto Deo Domitiano nempe suscipiantur.

Improba.] hoc est nimia, injusta.

De Horatio, spectaculorum die indecenter vestito. II.

SPECTABAT modo solus inter omneis
Nigris munus Horatius lacernis,
Cum plebs, & minor ordo, maximusque
Sancto cum duce candidus sederet;
Toto nix cecidit repente cælo:
Albis spectat Horatius lacernis.

INTERPRETATIO.

Unus Horatius inter omnes pullis lacernis modo aderat spectaculo, cum plebs, & ordo minor, & maximus albatus sederet cum divo Imperatore. Subito nix delapsa est ex omni parte *cæli. Horatius spectat candidis lacernis.*

NOTÆ.

Nigris munus.] Adesse spectaculis non licebat nisi iis qui veste alba induti essent; sed Domitiani tempore usus invaluerat, ut indecenter quidem, sed tamen ludos impune spectarent atrati. Vide epig. 137. lib. 14.

Minor ordo.] Equestris nempe, maximus vero senatorius.

Sancto cum duce.] Domitiano quem sanctum vocat, vel quod summum Magistratum gereret, qui sanctus erat, vel quia Deum se prædicabat.

Albis spectat.] Horatium irridet, quem & nix decidens dealbavit.

De nivibus decidentibus in Domitianum spectantem ludos. III.

ADSPICE quam densum tacitarum vellus aquarum
Defluat in vultus Cæsaris, inque sinus;
Indulget tamen ille Jovi, nec vertice moto
Concretas pigro frigore ridet aquas,
Sidus Hyperborei solitus lassare Bootæ,
Et madidis Helicen dissimulare comis.
Quis siccis lascivit aquis, & ab æthere ludit,
Suspicor has pueri Cæsaris esse nives.

IN-

INTERPRETATIO.

Aspice quam spissum aquarum vellus sine strepitu decidat in faciem & gremium Cæsaris. Nihilominus ille fert Jovem ningentem, *& capite immoto deridet aquas conflatas segni frigore, assuetus defatigare sidus Bootæ septemtrionalis, & capillis humidis spernere Helicen. Opinor has esse nives filii Cæsaris, qui lascivit siccis aquis, & jocatur e cælo.*

NOTÆ.

Tacitarum vellus.] Periphrasis nivium, quæ veluti lanarum vellera cadunt sine ullo strepitu, unde nives vocat aquas tacitas.

Indulget tamen.] Non recessit Domitianus, sed sub Jove, id est aere, permansit.

Concretas pigro.] hoc est nivem contemnit, quam affirmat Plinius lib. 2. cap. 60. *Grandinem conglaciato imbre gigni, & nivem eodem humore mollius coacto, &c.*

Sidus Hyperborei.] Domitianus enim adhuc *juvenis* in Germanos bellum suscepit, atque illic frigus Bootæ, seu Arctophylacis patienter tulit. Suetonius in Domitiano cap. 2.

Et madidis Helicen.] Id est toleravit imbres Septemtrionis: Helice vero est Ursa major.

Siccis aquis.] Nivem lepide appellat aquam siccam, id est ex aquis concretam.

Pueri Cæsaris.] Ne Jove irato decidisse nix videretur, assentatorie innuit poeta filium Domitiani, quem ex Domitia uxore susceptum adhuc infantem amisit, esse in deorum numero, & cum Domitiano patre, velut cum deo, jocari. Heraldus versum penultimum sic legit per interrogationem,

Quis siccis lascivit aquis, & ab æthere ludit?

In Bassam
male olentem. IV.

QUOD siccæ redolet palus lacunæ,
Crudarum nebulæ quod Albularum,
Piscinæ vetus aura quod marinæ,
Quod pressa piger hircus in capella,
Lassi bardiacus quod evocati,
Quod bis murice vellus inquinatum,
Quod jejunia sabbatariorum,
Mœstorum quod anhelitus reorum,
Quod spurcæ moriens lucerna Ledæ,
Quod ceromata fæce de Sabina,
Quod vulpis fuga, viperæ cubile,
Malles, quam quod oles. olere Bassa.

INTERPRETATIO.

Quod spirat palus lacunæ exhausta, quod nebulæ crudarum Albularum, quod vetus flatus piscinæ maritimæ, quod hircus lente comprimens capellam, quod bardiacus evocati defatigati, quod lana bis tincta murice, quod jejunia Judæorum, quod respiratio tristium sontium, quod moriens lucerna sordidæ Ledæ, quod ceromata ex fæce Sabina, quod fuga vulpis, latibulum viperæ, hoc ipsum, *o Bassa, malles spirare, quam quod spiras.*

NOTÆ.

Quod siccæ.] Siccata lacuna gravem emittit fœtorem.

Crudarum nebulæ.] De albula jam dictum epig. 13 lib. 1. ubi nebulæ ob sulphur male olent. *Crudarum* dixit, quod solis radiis non bene concocti essent illi vapores.

Piscinæ vetus aura.] id est, quod vetus piscina redolet in qua sunt aquæ marinæ.

Bardiacus.] Genus est vestis sordidæ, qua induebantur milites; illa autem male olebat propter sudorem & squalorem illorum: evocati autem milites erant ii, qui expletis stipendiis, ducis vel mercedis gratia iterum stipendia merebant: *lassi* vero dixit ob longam militiam, & provectam ætatem; unde fœtor bardiaci major erat. Georgius legit, *Lassi bardiaci os quod advocati.* Bardiacus autem, inquit, erat advocatus qui post peroratas diutius caussas gravem emittebat halitum. Illius meminit Juvenalis sat. 16. versu 13.

Bardiacus judex datur hæc punire volenti.

Alii Bardaicus.

Bis murice.] Epig. 50. lib. 1.

Olidæque vestes murice.

Jejunia sabbatariorum.] Diem sabbati religiose colunt Judæi; ob jejunium vero halitus graviter olet.

Mœstorum quod.] Curis enim & anxietatibus stomachi calor dissipatur, unde ex mala concoctione male olent rei.

Lucerna Ledæ.] Quam posuit pro quavis meretrice prostante ad lucernas. Juvenalis sat. 6. versu 132. de Messalina:

Obscurisque genis turpis, fumoque lucernæ
Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.

Quod ceromata.] Unguenta nempe ex luto & oleo, oleum porro Sabinum male olebat.

Quod vulpis fuga.] Vulpes canes fugiens fœtidum affundit lotium.

Malles.] Alii *mallem.* Bassa quippe ab oris impuritate teterrimam spirabat animam.

Ad Fabianum virum probum, cui locum esse Romæ negat. V.

VIR bonus & pauper, linguaque & pectore verus,
Quid tibi vis, urbem qui, Fabiane, petis?
Qui nec leno potes, nec comessator haberi,
Nec pavidos tristi voce citare reos:
Nec potes uxorem cari corrumpere amici:
Nec potes algentes arrigere ad vetulas.
Vendere nec vanos circa palatia fumos:
Plaudere nec Cano, plaudere nec Glaphyro.
Unde miser vives, homo fidus, certus amicus?
Hoc nihil est, numquam sic Philomelus eris.

INTERPRETATIO.

O Fabiane, quæ tua est mens, qui vir probus, & egenus, lingua & corde verus, proficisceris Romam? qui nequis esse leno, nec comessator, nec mœsta voce vocare in jus sontes timidos: nec vales corrumpere conjugem dilecti amici: nec vales . . . ad frigidas anus: nec vendere inanes fumos circa palatia: nec plaudere Cano, nec Glaphyro. O infelix, qua ratione vives tu, homo fidelis, amicus certus? Id nihil prodest, hoc modo numquam fies Philomelus.

NOTÆ.

Linguaque.] Verba enim cum mente boni viri consentiunt: hic Romanorum mores eo modo Martialis carpit, quo Juvenalis sat. 3.

Quid Romæ faciam? Mentiri nescio. & sale Petronius Romam sub nomine Crotonæ describit: *Sed quoscumque homines in hac urbe videritis, scitote in duas partes esse divisos: nam aut captant, aut captantur.*

Nec comessator.] Alii *comissator*: is nempe est qui esui & potui præter statuta tempora indulget.

Nec pavidos.] quod præconis erat officium, & quidem quæstuosum, ut patet ex epig. 8. lib. 6.

Vendere nec vanos.] ut solent Aulici, qui commendationis officia mentiti, Principis gratiam accepto pretio vendunt.

Plaudere nec Cano.] qui celebris fuit choraules tempore Galbæ, ut patet ex Suetonio in Galba: Glaphyrus vero citharœdus. Juvenalis sat. 6.

Accipis uxorem, de qua citharœdus Echion,
Aut Glaphyrus fiat pater, Ambrosiusque choraules.

Citharœdi & tibicines Martialis tempore summo erant in pretio, epig. 4. lib. 3.

Hoc nihil est.] Honestis enim artibus locus non erat Romæ.

Philomelus.] hoc est, numquam fies dives; Philomelus quippe cithara dives factus erat, epig. 31. lib. 3.

In Massilianum,
qui pudicitiam simulabat. VI.

CREDI virgine castior pudica,
Et frontis teneræ cupis videri;
Cum sis improbior, Massiliane,
Quam qui compositos metro Tibulli,
In Stellæ recitat domo libellos.

INTERPRETATIO.

O Massiliane, vis purior haberi puella casta, & præferre speciem vultus modesti; cum nequior sis, quam qui in ædibus Stellæ recitat libros scriptos metro Tibulli.

NOTÆ.

Teneræ frontis.] hoc est modestæ, qualem habent infantes.

Quam qui.] effeminatum quemdam elegiarum recitatorem intelligit.

Metro Tibulli.] Lascivas quippe elegias scripsit Tibullus.

VII

Ad Euphemum,
de hora versibus suis Domitiano legendis apta. VIII.

PRIMA salutantes, atque altera continet hora,
Exercet raucos tertia caussidicos.
In quintam varios extendit Roma labores,
Sexta quies lassis, septima finis erit,
Sufficit in nonam nitidis octava palæstris,
Imperat extructos frangere nona toros:
Hora libellorum decima est, Eupheme, meorum,
Temperat ambrosias cum tua cura dapes.
Et bonus ætherio laxatur nectare Cæsar,
Ingentique tenet pocula parca manu:
Tunc admitte jocos: gressu timet ire licenti
Ad matutinum nostra Thalia Jovem.

INTERPRETATIO.

Prima & secunda hora exercet salutantes, tertia occupat raucos caussidices. Roma vacat diversis operibus in quintam usque, sexta quiescunt defatigati, septima cessant ab opere, *nitidi palæstritæ exercentur ab octava ad nonam, nona jubet frangere lectos paratos. O Euphemè, hora decima* apta *est meis libris, cum tua cura moderatur divinas epulas, & bonus Cæsar exhilaratur cælesti nectare, & magna manu tenet pocula modica. Tunc intromitte ludos: nostra Thalia metuit jocoso incessu convenire matutinum Jovem.*

NOTÆ.

Prima salutantes.] Describit poeta quid singulis diei horis Romæ fieret; de quibus jam dictum est epig. 36. lib. 3.

Continet.] Alii *conterit*. Alii melius *distinet*.

Sexta quies lassis.] Circa sextam paululum quiescebant Romani: hora vero septima omnino ab opere desistebant.

Imperat extructos.] id est mensæ accumbere

Frangere toros.] hoc est lectos disturbare, quibus cœnando accumberent veteres.

Hora libellorum.] Inter pocula versus legere moris erat: Euphemus vero structor mensarius Imperatoris fuisse videtur

Temperat ambrosias.] hoc est divinas. Domitianus enim Deum se appellari jubebat, atque ita ambrosiæ deorum dapes ipsi conveniebant,

Pocula parca.] Domitiano assentatur, quem parce bibere innuit.

Tunc admitte.] hoc est, libros meos Domitiano offer.

Gressu timet,] Festiva mea Musa matutino tempore coram Domitiano jocari non audet, quippe qui tunc rebus seriis occupetur. Vide epig. 19. lib. 10.

In Fabullam,
quæ maritum dereliquerat. IX.

SOTÆ filia Clinici Fabulla,
Deserto sequeris Clytum marito,
Et donas, & amas, ἔχεις ἀσώτως.

INTERPRETATIO.

O Fabulla filia Sotæ clinici. viro derelicto sequeris Clytum, & das, & ardes perdite te geris.

NOTÆ.

ἔχεις ἀσώτως.] In hac voce ludit poeta, cum dicit Fabullam esse filiam clinici Sotæ, id est medici qui aliis salutem restitueret: σώζω enim servo: illam tamen perdite se habere, cum bona omnia effunderet, & luxuriose viveret. Sotæ es filia, inquit, & asota es, hoc est prodiga & luxuriosa. De medico clinico dictum epig. 31. lib. 1. Aristoteles lib. 4. ad Nicomachium cap. 1. ἄσωτος γὰρ ὁ δι' αὐτὸν ἀπολλύμενος: asotus enim est qui se ipsum perdit.

Ad Faustinum,
cui recens compositum opus mittit. X.

DUM novus est, neque adhuc rasa mihi fronte libellus,
Pagina dum tangi non bene sicca timet;
I puer, & caro perfer leve munus amico,
Qui meruit nugas primus habere meas.

Curre

Curre, sed instructus; comitetur punica librum
Spongia; muneribus convenit illa meis.
Non possunt nostro multæ, Faustine, lituræ
Emendare jocos; una litura potest.

INTERPRETATIO.

DUm meus liber recens est, necdum fronte rasa, dum pagina non bene sicca metuit attrectari: o serve, proficiscere, & deporta tenue donum ad dilectum amicum, qui dignus est ut ipsi primo offerantur meæ ineptiæ. Propera, at munitus. Punica spongia comitetur libellum; illa apta est meis donis. O Faustine, plures lituræ nequeunt corrigere nostros libros: una litura potest.

NOTÆ.

Nec adhuc rasa.] De iis quæ ad librorum ornamenta pertinerent, dictum est lib. 1. epig. 67.

Comitetur Punica.] Spongia optimi generis, cujusmodi sunt spongiæ Africanæ, de quibus Plinius lib. 9. cap. 45. ut deleantur mea carmina. Alii legunt,

Curre, sed instructum comitetur pumice librum
Spongia.

quæ lectio minus probatur: etenim liber nondum erat pumice æquatus, ut ait primo versu, pumice instructus non erat. Epig. 72. lib. 8. epig. 66. lib. 1.

Sed pumicata fronte si quis est nondum

Alii sic hanc lectionem interpretantur, ut vel probatus pumice potiatur, vel damnatus spongia deleatur.

Una litura potest.] quæ scilicet omnia mea carmina, ut pote prorsus mala deleat. Sic modeste deprimit se poeta.

In Antonium Saturninum,
qui bellum civile moverat in Germania superiore. XI.

DUM nimium vano tumefactus nomine gaudes,
Et Saturninum te pudet esse miser;
Impia Parrhasia movisti bella sub ursa,
Qualia qui Phariæ conjugis arma tulit.
Exciderat ne adeo fatum tibi nominis hujus,
Obruit Actiaci quod gravis ira freti?
An tibi promisit Rhenus, quod non dedit illi
Nilus, & Arctois plus licuisset aquis;
Ille etiam nostris Antonius occidit armis;
Qui tibi collatus, perfide, Cæsar, erat.

INTERPRETATIO.

DUm, o infelix, nimis inflatus vano nomine lætaris, & erubescis esse Saturninus: sub ursa Parrhasia suscepisti bella impia; qualia movit qui meruit sub uxore Ægyptia. Itane eras oblitus fatum illius nominis, quod oppressum est acerba ira freti Actiaci? Rhenusne tibi pollicitus est, quod illi non concessit Nilus, majorque potestas data esset fluminibus Septentrionis? Ille quoque Antonius occidit nostris armis: qui tecum comparatus, o perfidiose, erat Cæsar.

NOTÆ.

Et Saturninum.] Hic vocabatur Lucius Antonius, cognomento Saturninus, Germaniæ superioris Præses: nolebat autem Saturninus appellari sed Antonius: nam pudebat eum esse tantum Germaniæ Præsidem, sed exemplo Antonii imperium orbis affectabat. De illo agit Suetonius in Domitiano cap. 6.

Parrhasia sub ursa.] hoc est in Septentrione: ursa Parrhasia dicitur à Parrha

Arcadiæ urbe, ex qua nata erat Callisto a Jove amata, & in ursam commutata.

Phariæ conjugis] Cleopatræ cujus & Antonii mariti nota est historia.

Obruit Actiaci.] Ad Actium Epiri promontorium ab Augusto victus est Antonius.

Ira freti.] per metonymiam posuit pro ira Cæsaris Augusti.

An tibi.] Sensus est, Si Ægyptus provincia ditissima Antonio vires suppeditare nequivit, quas tibi copias subministrabit superior Germania?

In Thaidem scortum publicum. XII.

NULLI, Thai, negas, sed si te non pudet istud,
Hoc saltem pudeat, Thai, negare nihil.

INTERPRETATIO.

O Thai, nemini recusas: sed si in ea re non erubescis, in hoc saltem erubescas, o Tai, recusare nihil.

NOTÆ.

Negare nihil.] Epig. 72. & 81. lib. 12. & in fine epig. 50. lib. 11.

De Nuptiis Pudentis & Claudiæ. XIII.

CLAUDIA, Rufe, meo nubit Peregrina Pudenti:
Macte esto tædis, o Hymenæe, tuis.
Tam bene rara suo miscentur cinnama nardo,
Massica Theseis tam bene vina favis.
Nec melius teneris junguntur vitibus ulmi,
Nec plus lotos aquas litora myrtus amat.
Candida perpetuo reside, Concordia, lecto,
Tamque pari semper sit Venus æqua jugo.
Diligat ipsa senem quondam: sed & illa marito,
Tunc quoque cum fuerit, non videatur anus.

INTERPRETATIO.

O Rufe, Pudens meus uxorem duxit Claudiam Peregrinam: O Hymenæe, macte esto tuis tædis. Tam bene insiequentia cinnama confunduntur suo nardo, tam bene vina Massica favis Atticis. Nec ulmi aptius copulantur teneris vitibus, nec rivuli loto, nec litora gratiora sunt myrtho. O concordia, remane benigna æterno thalamo, & Venus faveat semper copulationi tam æquali. Illa quondam amet senem: at illa quoque senium adepta tunc vetula non compareat marito.

NOTÆ.

Pudenti.] De quo jam lib. 1. epig. 32. de Claudia nihil reperi.

Macte esto.] *Mactus* idem est ac auctus, & in vocativo ut plurimum ponitur, ut macte virtute.

Massica Theseis.] Ex melle & vino mulsum conficiebatur potio videlicet antiquis gratissima: favos Theseos dicit pro Atticis, quia Theseus regnavit in Attica, significat poeta tam dulces fore nuptias Claudiæ & Pudentis, quam mulsum.

Nec plus lotos.] Arbor notissima ex Homero lib. 9. Odyss. & Plinius describit Loton lib. 13. cap. 17. est etiam lotos herba in palustrium genere ibidem.

Concordia.] Deam intellige Concordiam, cui templum erexit Vespasianus.

Ad

Ad Silium.
poetam ut legat hæc epigrammata. XIV.

SILI, Castalidum decus sororum,
Qui perjura barbari furoris
Ingenti premis, ore, perfidosque
Fastus Hannibalis, levesque Pœnos
Magnis cedere cogis Africanis:
Paullum seposita severitate,
Dum blanda vagus alea December
Incertis sonat hinc & hinc fritillis,
Et ludit rota nequiore talo,
Nostris otia commoda Camenis.
Nec torva lege fronte, sed remissa
Lascivis madidos jocis libellos.
Sic forsan tener ausus est Catullus
Magno mittere passerem Maroni.

INTERPRETATIO.

O Sili, ornamentum sororum Castalidum, qui verbis magnificis urges perjuria furoris barbari, atque adigis perjuram superbiam Hannibalis, atque inconstantes Pœnos cedere se magnis Africanis: remota paulisper severitate, fac audientiam nostris Musis, dum levi alea December solutus hinc & inde strepit dubiis fritillis, & rota ludit nequiore talo. Nec severo, sed leni vultu evolve libros perfusos lascivis salibus. Hoc fortasse modo tener Catullus ausus est mittere passerem magno Virgilio.

NOTÆ.

Sili Castalidum.] Silium Italicum intellige poetam satis notum. Musæ dicuntur Castalides a virgine Castalia, quæ Apollinem fugiens ad radices Parnassi in fontem a se Castalium dictum, & Musis sacrum versa est.

Qui perjuria.] De bello Punico secundo poema scripsit Silius; initio primi libri sic habet:

——ter Marte sinistro
Juratumque Jovi fœdus, conventaque patrum
Sidonii fregere duces.

Magnis cedere.] Scipio enim major Africanus cognominatus vicit superbum Hannibalem, & Carthaginenses coegit pacem a Romanis petere; fuit & alter Scipio ob eversam Numantiam dictus Numantinus, qui Carthagine funditus deleta, Africanus minor dictus est: quas res gestas cum caneret Silius poetica metonymia dicit Martialis fieri a Silio id quod canit factum. Sic. Horat. lib. 1. sat. ultima. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*

December.] Quo mense talis potissimum ludebant Romani.

Incertis sonat.] De fritillis, turriculis, talis, & tesseris copiose dicemus lib. 14. tamen per transcursum notandum talum eum esse apud Latinos, quem Græci vocant Astragalum. Plinius lib. 34. ubi Polycleti meminit, *Fecit*, inquit, *& distringentem se, & nudum telo incessentem, duosque pueros item nudos talis ludentes: qui vocantur Astragalizontes.* Alia pleraque, ut hoc probet, testimonia adducit Calcagninus de talorum ludo. Ad summovendas vero aleatorum fraudes, qui subdola manu uti callent, in pyrgo, seu turricula, sive pyxidem mavis appellare, repositi tali sicut & tesseræ promebantur in abacum. Horatius lib. 2. sermonum sat. 7.

——qui pro se tollere atque
Mitteret in pyrgum talos.

Tesseris quoque ludentes turricula utebantur. Turnebus lib. 27. cap. 3. Turriculam

culam & fritillum distinxit Suidas: idem tamen videtur, cum scribit Martialis de turricula lib. 14. epig. 16. Seneca de ludo Claudii:

Nam quoties missurus erat resonante fritillo
Utraque subducto fugiebat tessera fundo.

Et ludit rota.] Locus hic perobscurus mihi videtur; Raderus intelligit ipsum fritillum dici rotam, quia rotundus fritillus velut turricula, ex qua intus gradatim aspera tali excutiebantur: quare autem dicat, *nequiore talo*, non mihi compertum est, nisi forte, quod tali pruriginem libidinis excitent, ut docet Junius lib. 4. animadversionum cap. 13. & lib. 2. cap. 4. quod talis lusum est pro feminis. Ramiresius hunc versum a nemine intellectum, ut ait, intelligere se putat hoc sensu. Rotam accipit pro corona aleatorum, quam sic vocat Martialis a similitudine rotarum: sedebant enim aleatores in orbibus quos cingebant omnes circum: *Nequiore talo*, hoc est, talis manu jactis sine fritillo, in quo jactu manus improba compositiones & nequitias patrare potest; ita ut aleatores alii, ut in versu præcedenti, fritillis uterentur, alii manu luderent, epig. 16. lib. 14. Judicet lector.

Ausus est Catullus.] Ætate Virgilium præcessit Catullus, cujus 3. epig. est *de passere mortuo Lesbiæ*, sed hoc fingit poeta, ut se cum Catullo æquiparet, Silium autem cum Virgilio, quem diligenter imitatus est, conferat epig. 51. lib. 11.

Ad Cæcilianum stolide petentem mutuum. XV.

MILLE tibi nummos hesterna nocte roganti,
In sex aut septem, Cæciliane, dies,
Non habeo dixi. sed tu caussatus amici
Adventum, lancem, paucaque vasa rogas.
Stultus es? an stultum me credis, amice? negavi
Mille tibi nummos: millia quinque dabo?

INTERPRETATIO.

O *Cæciliane, hesterna nocte respondi tibi petenti mille nummos in sex aut septem dies, non habeo: at tu prætexens adventum amici petis lancem, & pauca vasa; Demens* ne *es, o amice? an existimas me dementem? tibi recusavi mille nummos.* an *donabo quinque millia?*

NOTÆ.

Millia quinque dabo.] Cæcilianum quemdam irridet poeta argumento a minori ad majus: si tibi, inquit, negavi mille nummos, non sum tibi commodaturus vasa emta quinque nummorum millibus quæ numquam mihi redderes.

In Gallum, quem turpis in novercam amoris arguit. XVI.

PRIVIGNUM non esse tuæ te, Galle, novercæ
Rumor erat, conjux dum fuit illa patris.
Non tamen hoc poterat vivo genitore probari.
Jam nusquam pater est, Galle: noverca domi est.
Magnus ab infernis revocetur Tullius umbris,
Et te defendet Regulus ipse licet:
Non potes absolvi: nam quæ non desinit esse,
Post patrem, numquam, Galle, noverca fuit.

IN

INTERPRETATIO.

O Galle, sermo increbuerat te non esse privignum tuæ novercæ, dum illa fuit uxor genitoris. Nihilominus vivente patre id probari nequibat. O Galle, nunc pater discessit e vita; noverca moratur in ædibus tuis. *Quamvis magnus Tullius reducatur ab umbris tartareis, & Regulus ipse te tueatur, liberari nequis: etenim, o Galle, quæ post patrem* mortuum, *non cessat esse noverca, nunquam fuit.*

NOTÆ.

Privignum non esse.] Vivo patre Gallus quidam se cum noverca minus honeste gerebat, quam privignum deceret.

Noverca domi est.] Ex eo quod præter privignorum morem, mortuo patre domi novercam retineat Gallus, illi jampridem turpe cum ea fuisse commercium colligit poeta.

Revocetur.] Regulum de quo lib. 1. epig. 13. in caussis dicendis Ciceroni assentatorie æquiparare videtur.

Ad Paullum de meretrice Lycisca. XVII.

FACERE in Lyciscam, Paulle, me jubes versus,
Quibus illa lectis rubeat, & sit irata.
O Paulle, malus es: irrumare vis solus,

INTERPRETATIO.

O Paulle, vis me scribere carmina in Lyciscam, quibus lectis illa erubescat, & succenseat. O Paulle, nequam es: *vis solus . . . . .*

NOTÆ.

In Lyciscam.] Meretricem quam urbane carpit poeta, cum de Paullo conqueri videatur. Lyciscæ meminit Juvenalis sat. 6.

Prostitit auratis titulum mentita Lyciscæ.

De puero stillicidio jugulato. XVIII.

QUA vicina pluit Vipsanis porta columnis,
Et madet assiduo lubricus imbre lapis,
In jugulum pueri; qui roscida templa subibat,
Decidit hiberno prægravis unda gelu.
Cumque peregisset miseri crudelia fata,
Tabuit in calido vulnere mucro tener.
Quid non sæva sibi voluit fortuna licere?
Aut ubi mors non est? si jugulatis aquæ?

INTERPRETATIO.

QUa pluit porta finitima columnis Vipsanis, & lapis lubricus perfunditur pluvia continua, aqua prægravis hiemati glacie cecidit in guttur pueri, qui ingrediebatur templa madida. Et cum gladius infelici attulisset acerbam mortem; mollis liquefactus est in plaga calida. Quid non sibi permissum esse voluit crudelis fortuna? aut ubi letum non est, si jugulatis, o aquæ?

NOTÆ.

Qua vicina pluit.] Capenam portam intellige, de qua jam sic locutus est epig. 47. lib. 3. De porticu Vipsana dictum epig. 109. lib. 1.

Lubricus lapis.] Aream lapidibus stratam, seu pavimentum intellige; in quod

aqua

aqua quam imbrem dicit, ex aquæductu portæ Capenæ assidue defluebat.

Prægravis unda gelu.] Elegans Stiriæ periphrasis.

Mucro tener.] Stiria enim non secus ac mucro puerum jugulavit.

De endromide veste, cujus varios usus describit. XIX.

HANC tibi Sequanicæ pinguem textricis alumnam,
Quæ Lacedæmonium barbara nomen habet,
Sordida sed gelido non aspernanda Decembri,
Dona peregrinam mittimus endromida.
Seu lentum ceroma teris, tepidumve trigona,
Sive harpasta manu pulverulenta rapis:
Plumea seu laxi partiris pondera follis:
Sive levem cursu vincere quæris Atham.
Ne madidos intret penetrabile frigus in artus,
Neve gravis subita te premat Iris aqua.
Ridebis ventos hoc munere tectus & imbres;
Non sic in Tyria sindone tutus eris.

INTERPRETATIO.

CRassam hanc alumnam textricis Sequanicæ munus ad te mittimus externam endromida, cui barbaræ nomen est Lacedæmonium; squalida est, *at non contemnenda frigido Decembri. Sive teris molle ceroma, aut trigona tepidum, seu manu arripis pulverulenta harpasta: seu partiris plumea pondera magni follis: seu cupis superare Atham cursu velocem. Ne frigus penetrabile subeat membra humida, neve Iris fœta repentina pluvia te opprimat. Hoc dono munitus illude ventis, & pluviæ. Non ita eris securus in Tyria sindone.*

NOTÆ.

Hanc tibi. Endromis vestis erat hirsuta, quam vocat poeta *alumnam textricis Sequanicæ*, quia fuerat confecta a muliere in provincia Galliæ quam vocant hodie *Franche-Comté*; licet autem barbara, id est Sequanica esset, tamen græcum nomen retinebat: eam enim invenerunt Lacedæmones, atque ea usi sunt ἐν τῷ δρόμῳ, id est in cursu, unde dicta endromis, ne sudantes post cursum repentino frigore corriperentur.

Seu lentum ceroma.] Ceromate, id est unguento ex oleo & pulvere uncti palæstritæ certabant, quod corpori attritum variis motibus terebatur.

Tepidumve trigona.] Ut hic locus intelligatur, breviter aliquid dicendum de pilarum genere, & ludo: quatuor ergo fuerunt pilarum genera, quibus ludebant antiqui, follis scilicet, trigonalis, paganica, & harpastum.

Follis erat pila magna ex aluta confecta, soloque vento repleta, quæ si major erat, brachiis impellebatur. Propertius lib. 3.

Cum pila veloces fallit per brachia jactus.

Si minor, pugnis ejiciebatur, atque pugillaris follis vocabatur, ut apud Plautum in Rudente:

— follem pugillatorium faciam
Extemplo hercle ego te.

Trigonalis pila, quæ parva erat, non triquetra figura, sed a loco trigono, vel a numero, figura aut situ ludentium. Stabant enim tres eo ordine, ut trigonum seu triangulum efficerent. Vide epig. 84. lib. 12. *Tepidum* vero dicit, vel quod ludentes calefaceret, vel potius quod attrectata pila ludentium & ludantium manu tepefieret.

Paganica, qua in pagis & gymnasiis quoque ludebatur, major trigone, folle vero minor, farciebatur pluma, epig. 32. lib. 7. & epig. 45. lib. 14.

Hæc quæ difficilis turget paganica pluma
Folle

Folle minus laxa est, & minus arcta pila.

Postremum est harpastum a græco verbo ἁρπάζω *rapio*: pila erat omnium minima ex corio, quam alter ludens alteri rapiebat: in solo pulverulento antiqui ludebant harpasto, ut hic docet poeta, & lib. 7. epig. 32. Hæc ex Mercuriali lib. 2. cap. 5. de Arte gymnastica.

Plumea seu laxi.] hoc est, inquit Mercurialis, levia; follis enim vento inflatus levis est: paganica enim farciebatur pluma, ut diximus supra, quod de folle non constat: *laxi* autem, hoc est, teste Radero, magni, lati, vel minime duri.

Partiris.] est metiris, & advertis motum follis plumei seu levis. Videat lector.

Athan.] puerum cursu velocem. Plinius lib. 7. cap. 20.

Ne madidos.] Endromis enim defendit corpus a pluvia & frigore.

Iris.] Nuntia est pluviæ pro qua sumitur.

In Tyria sindone.] quam Julius Pollux lib. 7. cap. 16. sic explicat: Σινδὼν ἔστι Αἰγύπτιον μὲν ὑφάσμα, δ' ἂν εἴη ἀμφίκροσσον περιβόλαιον. Sindon quidem est Ægyptiaca; amiculum vero est, quod nunc utrinque fimbriatum vocant. Dicta autem est, ut opinatur Baysius, quia primum in urbe Sidone hujusmodi amictus fieri cœpit. Ob id Tyria a Martiali dicta: erant enim vicinæ urbes Tyrus & Sidon.

De Carelia & Gellia ridiculis mulieribus. XX.

DICIT se vetulam, cum sit Cærelia puppa.
Puppam se dicit Gellia, cum sit anus.
Ferre nec hanc possis; possis, Coline, nec illam.
Altera ridicula est, altera putidula.

INTERPRETATIO.

CUm Cærelia sit puella, prædicat se anum; Gellia se prædicat puellam, cum sit vetula. Nequeas, Coline, hanc tolerare, nec illam. Altera inepta est, altera putidula.

NOTÆ.

Altera ridicula.] Gellia nempe, cum modos omnes & puellæ gestus affectaret.

Altera putidula.] Cærelia nempe anilem gravitatem imitata omnibus erat fastidio, atque ab ea tamquam a re putida vultum quilibet avertebat.

De Selio atheo. XXI.

NULLOS esse deos, inane cælum
Affirmat Selius, probatque; quod se
Factum, dum negat hæc, videt beatum.

INTERPRETATIO.

SElius asseverat nulla esse numina, cælum commentitium, & probat; quod dum inficiatur hæc, cernit se evasisse divitem.

NOTÆ.

Inane cælum.] hoc est diis vacuum, vel rem commentitiam, ut interpretatus sum.

Videt beatum.] Multa in hanc sententiam vide apud Senecam libro, *Quare bonis viris mala accidant, cum sit providentia.*

De

De Cleopatra sua uxore fugiente suos amplexus. XXII.

PRIMOS passa toros, & adhuc placanda marito
  Merserat in nitidos se Cleopatra lacus;
Dum fugit amplexus, sed prodidit unda latentem,
  Lucebat totis cum tegeretur aquis.
Condita sic puro numerantur lilia vitro:
  Sic prohibet teneras gemma latere rosas.
Insilui, mersusque vadis luctantia carpsi
  Basia. perspicuæ plus vetuistis aquæ.

INTERPRETATIO.

Post primos congressus Cleopatra adhuc lenienda a viro se immerserat in lacus perlucidos; dum vitat amplexus, sed aqua patefecit delitescentem: splendebat enim, *cum occultaretur totis undis. Lilia reposita in nitido vitro ita numerantur; hoc modo gemma vetat delitescere teneras rosas. Irrui, atque undis immersus libavi oscula resistentia. O undæ nitidæ impediistis cetera.*

NOTÆ.

Primos passa.] Cleopatra Martialis uxor amissa virginitate, subirata marito in aquas se immersit, quam tamen secutus ille invitam deosculatus est.

Gemma.] Lapidem pellucidum intellige vitri instar, quo rosæ in hortis tegebantur. Lib. 8. epig. 68.

Condita perspicua vivit vindemia gemma.

Ad Thaliam, de Brutiano poeta quem Callimacho anteponit. XXIII.

DUM tu lenta nimis, diuque quæris
  Qui primus tibi, quisve sit secundus:
Gratum quisve epigramma comparabis;
Palmam Callimachus, Thalia, de se
Facundo dedit ipse Brutiano.
Qui si Cecropio satur lepore,
Romanæ sale luserit Minervæ;
Illi me facias, precor, secundum.

INTERPRETATIO.

Dum tu, o Thalia, nimis cunctaris, & diu dubitas cui des primas, aut secundas: aut quis componet elegans epigramma; ipse Callimachus detulit victoriam de se eloquenti Brutiano. Qui si fastidiens Atticam venustatem, jocatus fuerit urbanitate Romanæ Minervæ; rogo, mihi des secundas ab illo.

NOTÆ.

Thalia.] una ex novem Musis, quæ jocis præest.

Gratum.] Alii *Grajum.*

Callimachus.] poeta Cyrenæus præstantissimus, quem in antiquam dignitatem restitutum nuper in lucem edidit erudita Tanaquilli Fabri filia; vixit temporibus Ptolemæi Philadelphi, quo familiariter usus est. Epigrammata, hymnos, & elegias græce scripsit elegantissimas; a Brutiano tamen illum superari dicit Martialis. Brutiani vero meminit Pli-

Plinius junior lib. 6. epist. 22. probitate & rerum gestarum gloria nobilis imperante Trajano floruit: ab illo autem secundus esse optat noster poeta, si a Græcis versibus ad Latinos se contulerit.

Ad Fabianum de Lycori venefica. XXIV.

OMNEIS, quas habuit, Fabiane, Lycoris amicas,
Extulit, uxori fiat amica meæ.

INTERPRETATIO.

O Fabiane, Lycoris extulit omnes amicas quas habuit, ineat amicitiam cum mea conjuge.

NOTÆ.

Lycoris.] quędam fuit meretrix venefica, quæ æmulas omnes veneno interficiebat.

Extulit.] Verbum funeris proprium.

Uxori.] ut ab ea quoque efferatur uxor mea.

De litoribus Altini, & de Aquileja. XXV.

ÆMULA Bajanis Altini litora villis,
Et Phaetontei conscia sylva rogi:
Quæque Antenoreo Dryadum pulcherrima Fauno
Nupsit, ad Euganeos sola puella lacus.
Et tu, Ledæo felix Aquileja Timavo,
Hic ubi septenas Cyllarus haurit aquas;
Vos eritis nostræ portus, requiesque senectæ,
Si juris fuerint otia nostra sui.

INTERPRETATIO.

O Litora Altini æmula Bajanis villis, & nemus conscium mortis Phaetontis: & tu, o virgo formosissima Dryadum, quam unicam ad Venetas paludes Patavinus Faunus duxit uxorem. Et tu, o Aquileja, beata Timavo Ledæo, hic ubi Cyllarus bibit septenas undas: vos fietis perfugium & requies meæ senectutis, si otia nostra se asseruerint in libertatem.

NOTÆ.

Altini litora.] Altinum oppidum fuit amœnissimum ad mare Adriaticum: ἐςὶ δὲ καὶ τὸ Ἄλτινον ἐν ἕλει, παραπλήσιον ἔχον τῇ Ῥαουέννῃ τὴν θέσιν: Est & Altinum in palude, eodem quo Ravenna situ. Strabo lib. 5. Plinius lib. 3. cap. 18.

Et Phaetontei conscia sylva.] Populos intelligit in quos Phaetontis sorores miserum ejus casum deflentes ad Padi ripas fuerunt commutatæ Ovidius lib. 2.Met. Plinius lib. 3. cap. 16.

Quæque Antenoreo.] Antenor capta Troja fugit, atque ad Venetorum litus appulit, ubi Patavium condidit, hodie *Padoua*. Euganeï, qui & Heneti, & postea Veneti Italiæ populi ad mare Adriaticum, quorum regio hodie *Marca Trevisana* vocatur. Poeta autem fingit Dryadem, id est nemoris Nympham, nupsisse Fauno qui præest agro Patavino.

Ledæo Timavo.] Timavus, hodie *Timave*, fons est in Foro Julii, hodie *le Frioul*, ex quo tanta scaturit aquarum copia, ut septem ostiis influat in mare. Virgilius 1. Æneid. novem ostia refert,

— fontem superare Timavi
Unde per ora novem, &c.

Ledæum dixit, quia Castor Ledæ filius una

una cum Argonautis ad Timavum venit, in cujus septem ostiis Cyllarus ejus equus bibisse fingitur. Aquileja autem *Aquilegia* urbs Patriarch. Carnorum metropolis, &c.

Ad Postumum amicum avarum. XXVI.

QUOD te mane domi toto non vidimus anno,
 Vis dicam, quantum, Postume, perdiderim?
Tricenos, puto, bis; vicenos ter, puto, nummos.
 Ignosces, togulam, Postume, pluris emo.

INTERPRETATIO.

O *Postume, placet proferam quantum amiserim, quod per annum integrum te mane non salutaverim in ædibus tuis? Opinor centum viginti nummos* me perdidisse. *Veniam dabis, o Postume, pluris mihi constat togula.*

NOTÆ.

Vis dicam quantum.] Poeta avarum quemdam Postumum irridet, qui tenuissima clientibus mercede data coli volebat. Martialis ergo dicit, quod Postumum non salutaverit, parvam fecisse se jacturam centum nempe & viginti nummorum, cum togam pluris emeret. Legunt alii,

Tricenos puto bis de nostris computo nummis.

Ad Augustum Domitianum, cujus liberalitatem & benevolentiam erga se laudat. XXVII.

SÆPE meos laudare soles, Auguste, libellos,
 Invidus ecce negat: non minus ergo soles.
Quid quod honorato non sola voce dedisti,
 Non alius poterat quæ dare dona mihi?
Ecce iterum nigros corrodit lividus ungues:
 Da, Cæsar, tanto tu magis, ut doleat.

INTERPRETATIO.

O *Auguste, consuevisti frequenter commendare meos libros, en lividus inficiatur: propterea non minus consuevisti. Quid* vero, *quod non verbis solis mihi laudato largitus es munera, quæ mihi largiri nequibat* alius: *en rursus malevolus corrodit nigros ungues. Tu, Cæsar, largire tanto magis ut mæreat.*

NOTÆ.

Non minus ergo.] Hoc loco *ergo* significat propter hanc caussam, idcirco. Sensus est: Licet invidus neget, non idcirco libros nostri poetæ minus legebat Domitianus. Legunt alii per interrogationem, & forte melius,

—— num minus ergo soles?

Quid.] hoc est, quid vero faciet invidus, &c.

Non alius poterat.] De his muneribus dictum epig. 91. & 92. lib. 2.

Da Cæsar.] Urbane aliquid sibi mea dicit ab Imperatore.

Ad-

Ad Chloen,
quæ omnia ſua bona effundebat in adoleſcentem Lupercum. XXVIII.

DONASTI tenero, Chloe, Luperco
Hiſpanas, Tyriaſque, coccinaſque,
Et lotam tepido togam Galeſo,
Indos ſardonychas, Scythas ſmaragdos,
Et centum dominos novæ monetæ,
Et quidquid petit, uſque & uſque donas.
Væ glabraria, væ tibi miſella,
Nudam te ſtatuet tuus Lupercus.

INTERPRETATIO.

O Chloe. *molli Luperco dediſti Hiſpanas* veſtes, *& Tyrias & coccinas, & togam ablutam tepido Galeſo, ſardonichas, Indos ſmaragdos ex Scythia, & centum dominos novæ monetæ, & ſemper & ſemper largiris quicquid poſtulat. Væ glabraria, væ tibi miſella, tuus, Lupercus denudabit te.*

NOTÆ.

Chloe.] mulier libidinoſa.

Togam Galeſo.] De hoc fluvio diximus epig. 43. lib. 2.

Te *Lacedæmonio velat toga lota Galeſo.* Veſtes quoque e lana Bœtica ſummo erant in pretio.

Et centum dominos.] Aureos nummos intelligo Domitiani effigie notatos. Alii legunt *numeros.*

Glabraria.] proprie dicitur ovis tonſa.

Nudam te.] In Luperci nomine ludit poeta: Luperci enim erant Sacerdotes ab Evandro inſtituti in honorem Panos; vel ut alii volunt, a Romulo; qui Lupercales ludos celebrantes nudi per urbem diſcurrebant, feminaſque ſibi obvias percutiebant: quo ictu fecundæ fieri credebantur. Juvenalis ſat. 2.

Nec prodeſt agili palmas præbere Luperco.

Ovidius 2. Faſtorum:

Tertia poſt Idus nudos aurora Lupercos
Aſpicit, & Fauni ſacra bicornis erunt.

Ad Pudentem,
cui excuſat multitudinem epigrammatum. XXIX

OBSTAT, care Pudens, noſtris ſua turba libellis,
Lectoremque frequens laſſat, & implet opus:
Rara juvant, primis ſic major gratia pomis:
Hybernæ pretium ſic meruere roſæ.
Sic ſpoliatricem commendat faſtus amicam
Janua nec juvenem ſemper aperta tenet,
Sæpius in libro memoratur Perſius uno,
Quam levis in tota Marſus Amazonide:
Tu quoque de noſtris releges quemcumque libellis,
Eſſe puta ſolum, ſic tibi pluris erit.

IN.

NTERPRETATIO.

ODil ecte Pudens, sua multitudo officit nostris libris, atque opus ingens defatigat, & saturat lectorem. Rara placent, hoc modo prima poma gratiora sunt: hoc modo hyemales rosæ fuerunt æstimatæ: hoc modo superbia commendat spoliatricem meretricem, nec perpetuo patens janua retinet adolescentem. Uno in libro frequentior fit mentio Persii, quam vani Marsi in tota Amazonide. Tu etiam quemcumque evolves ex nostris libris, crede esse solum, sic pluris facies.

NOTÆ.

Care Pudens.] de quo epig. 32. lib. 1.

Hybernæ pretium,] De rosis hybernis epig. 80. 6.

Commedat fastus.] Superbo enim meretricis fastidio alliciuntur juvenes. Alii legunt *Faustus*, ut sit nomen proprium. Quam lectionem minus probo.

Persius.] Poeta satis notus: hoc est, magis placet brevis Persii liber, quam ingens Marsi poema de Amazonibus. Hic autem Marsus, quicumque ille fuerit, alius esse videtur ab eo cujus mentio facta est epistola libri primi.

Quemcumque.] Alii *quæcumque*, minus bene.

Ad Piscatorem, ut fugiat sacros pisces Bajanos. XXX.

BAJANO procul a lacu monemus,
Piscator, fuge, ne nocens recedas.
Sacris piscibus hæ natantur undæ,
Qui norunt ominum, manumque lambunt
Illam, qua nihil est in orbe majus:
Quid quod nomen habent, & ad magistri
Vocem quisque sui venit citatus?
Hoc quondam Libys impius profundo,
Dum prædam calamo tremente ducit,
Raptis luminibus repente cæcus
Captum non potuit videre piscem:
Et nunc sacrilegos perosus hamos,
Bajanos sedet ad lacus rogator:
At tu, dum potes, innocens recede
Jactis simplicibus cibis in undas,
Et pisces venerare dedicatos.

INTERPRETATIO.

O Piscator, monemus, longe declina a lacu Bajano, ne reus abeas, Pisces sacri natant his in undis, qui agnoscunt dominum, & lambunt manum illam, qua nihil majus est in mundo. Quid quod nomen est ipsis, & singuli vocati accedunt ad vocem sui magistri? hoc olim lacu Afer impius, dum calamo tremente trahit prædam, ereptis oculis subito excæcatus nequivit aspicere piscem: & nunc odio habens sacrilegos hamos mendicus sedet ad lacus Bajanos. Sed tu dum lice, innoxius abi cibis non dolosis immissis in aquas, & cole pisces consecratos.

NO-

NOTÆ.

Sacris piscibus.] Deo nempe Domitiano consecrati.

Qui norunt.] Domitianum: pisces vero mansuetos fieri docet Ælianus lib. 8. de animalibus cap. 4. Hoc idem repetit Martialis lib. 10. epig. 30.

Quid quod.] Vehementius instandi gratia *quid quod* in oratione ponitur. Cicero pro lege Manilia: *Quid quod salus sociorum summum in periculum ac discrimen adducitur?*

Libys impius.] Miraculum hoc mihi poeticum videtur.

Dedicatos.] Alii *delicatos*.

Ad Hippodamum, cujus nomen versibus suis inseri non posse dicit. XXXI.

QUOD cupis in nostris, dicique, legique libellis,
Et nonnullus honos creditur esse tibi:
Ne valeam, si non res est gratissima nobis,
Et volo te chartis inseruisse meis.
Sed tu nomen habes averso fonte sororum
Impositum, mater quod tibi dura dedit:
Quod nec Melpomene, nec Polyhymnia possit,
Nec pia cum Phœbo dicere Calliope:
Ergo aliquod gratum Musis tibi nomen adoptes:
Non semper belle dicitur Hippodamus.

INTERPRETATIO.

QUod optas prædicari & legi in chartis nostris, atque inde *putas consequi aliquod decus: dispeream, nisi hoc mihi jucundissimum sit, & cupio te inserere meis libris. At tibi contrario fonte Musarum datum est nomen quod tibi imposuit agrestis genitrix: quod celebrare nequeat Melpomene, nec Polyhymnia, nec pia Calliope cum Apolline. Igitur facias tibi aliquod nomen jucundum Musis: non semper venuste dicitur Hippodamus.*

NOTÆ.

Averso fonte.] id est, Tuum nomen propter syllabarum contumaciam non convenit carminibus.

Quod nec Melpomene.] Tres Musas pro triplici carminum genere posuit. Melpomene præest tragœdiis & elegiis: unde Horatius ode 24. lib. 1.

—— - *præcipe lugubres*
Cantus Melpomene, &c.

Nec Polyhymnia.] cui curæ sunt versus lyrici. Horatius ode 1 lib. 1.

——— *nec Polyhymnia*
Lesboum refugit tendere barbiton.

Calliope.] versibus heroicis præsidet. Virgilius lib. Æneid. 9. versu 525.

Vos, o Calliope, precor aspirate canenti.

Piam dixit vel quia filii sui Orphei mortem deflevit, vel quia heroum, & maxime deorum laudes canit.

Non semper belle.] Nomen Hippodami poesiæ quidem non repugnat omnino, sed minus eleganter carmini sæpius accommodaretur.

De Ape electro inclusa. XXXII.

ET latet, & lucet Phaetontide condita gutta,
Ut videatur apis nectare clausa suo.
Dignum tantorum pretium tulit illa laborum.
Credibile est ipsam sic voluisse mori.

INTERPRETATIO.

INclusa succino delitescit, & splendet apis, ut videatur condita suo nectare: Illa consecuta est mercedem convenientem tantis laboribus: verisimile est ipsam optavisse hujusmodi interitum.

NOTÆ.

Et lucet Phaetontide.] Sorores Phaetontis in populos fuerunt transmutatæ, ex quibus defluit succinum, quod idcirco vocat Phaetontidem guttam Ovidius 2. Met. Forte succini guttæ in apem deciderant, quibus condensatis tamquam tumulo claudebatur. Idem dicit de vipera infra epig. 59. & de formica epig. 15. lib. 6

Tantorum laborum.) De quibus fuse Virgilius lib. 4. Georgicorum.

Nectare clausa.) id est suo melle, electrum quippe mellis colorem refert.

Ad Sosibianum cui mortem imprecatur. XXXIII.

PLENA laboratis habeas cum scrinia libris,
Emittis quare, Sosibiane, nihil?
Edent heredes, inquis, mea carmina: quando?
Tempus erat jam te, Sosibiane, legi.

INTERPRETATIO.

SOsibiane, cum tibi sint foruli referti libris elaboratis, cui nihil edis in lucem. heredes, ais, publicabunt meos versus: quando? O Sosibiane, jam tempus erat te evolvi.

NOTÆ.

Tempus erat.) Sosibianum quemdam irridet poeta: videtur enim ipsum hortari ut edat suos libros, sed cum nolit Sosibianus legi nisi post suam mortem, intelligit poeta jam mori illum debuisse, quo legi possent ejus libri. Heraldus sic explicat, Tempus erat decessisse te, & ossa tua esse lecta. Nam ossilegium profecto videtur alludere.

Ad Attalum sordida veste indutum. XXXIV.

SORDIDA cum tibi sit, verum tamen, Attale, dicit
Quisquis te niveam dicit habere togam.

INTERPRETATIO.

O Attale, cum habeas vestem spurcam, nihilominus profert veritatem, quisquis profert tibi niveam esse togam.

NO-

NOTÆ.

Sordida cum tibi sit.] Attali cujusdam toga tam attrita erat, ut fila nuda albescerent, unde nivea dici poterat; vel nivea dicitur, quia frigida. Vide epig. 50. lib. 9. in eo vero jocus est, quod toga nivea opponatur sordidæ.

De pugna damarum. XXXV.

FRONTIBUS adversis molles concurrere damas
Vidimus, & *fati* sorte jacere pari.
Spectavere canes prædam: stupuitque superbus
Venator, cultro nil superesse suo.
Unde leves animi tanto caluere furore?
Sic pugnant tauri, sic cecidere viri.

INTERPRETATIO.

Spectavimus imbelles damas congredi adversis frontibus, & procumbere æquali casu fati. Canes viderunt prædam: mirumque feroci venatori visum est, nihil restare suo cultro. Unde molles animi accensi sunt tanta rabie? hoc modo tauri dimicant, hoc modo viri prostrati sunt.

NOTÆ.

Spectavere canes.] Nempe se a præda abstinuerunt, cum viderent damas illas mutuam in necem adversa fronte ruere.

Cultro nil.] Cultrum venatorium intellige, quo feras interficere solebant venatores in amphitheatri venationibus.

Unde leves animi.] Domitiano adulatur, cujus numine damas fuisse concitatas intelligit poeta.

Sic cecidere.] gladiatores scilicet,

Ad Olum tingentem suos capillos. XXXVI.

CANA est barba tibi: nigra est coma: tingere barbam
Non potes, hæc caussa est: sed potes, Ole, comam.

INTERPRETATIO.

Ole, habes barbam canam: habes nigros capillos: nequis colorare barbam, hæc ratio est: at potes capillos.

NOTÆ.

Tingere barbam.] Forte quia fucus in barba minus commode quam in capillis tegebatur; vel fortes quod Olus eodem morbo laborabat, quo Charinus, de quo epig. 78. lib. 1. unde facile dilueretur fucus.

Ad Afrum suarum divitiarum ostentatorem. XXXVII.

CENTUM Coracinus, & ducenta Mancinus,
Trecenta debet Titius, hoc bis Albinus,

 Decies

Decies Sabinus, alterumque Serranus:
Ex insulis, fundisque tricies soldum,
Ex pecore redeunt ter ducena Parmensi,
Totis diebus, Afer, hoc mihi narras:
Et teneo melius ista, quam meum nomen.
Numeres oportet aliquid, ut pati possim:
Quotidianam refice nauseam nummis.
Audire gratis, Afer, ista non possum.

INTERPRETATIO.

Coracinus debet centum, & Mancinus ducenta, Titius trecenta, Albinus sexcenta, Sabinus decies, & Serranus alterum decies. *Ex insulis & fundis tricies plene percipio, ex pecore Parmensi sexcenta. O Afer id mihi recenses per diem solidum; atque ista mihi notiora sunt meo nomine. Par est des aliquid, ut ferre valeam, nummis compensa tædium quotidianum. O Afer, nequeo auscultare ista gratuito.*

NOTÆ.

Centum, ducenta, trecenta.] Adjunge millia sestertium: adverbiis vero *bis, decis, tricies, ter* adde centena millia sestertium.

Ex insulis] Ædificia in urbe quæ sola stant ab aliis separata, dicuntur insulæ, ex quarum locatione magnam pensionem percipiebat Afer.

Tricies soldum.] Sic epig. 100. lib. 1. dixit *vicies plenum*.

Ex pecore Parmensi.]Oves Parmenses interpretare, quarum lana passim laudatur a nostro poeta.

Ad Gallam,
ut interdum neget. XXXVIII.

GALLA, nega: satiatur amor, nisi gaudia torquent;
Sed noli nimium, Galla, negare diu.

INTERPRETATIO.

O Galla, recusa; amor expletur, nisi lætitia cruciat: at, o Galla, ne recuses diutius.

NOTÆ.

Galla nega.] Ejusdem argumenti est epig. 82. infra, & epig. 58. lib. 1.

Ad Charinum
divitem, atque impurum. XXXIX.

ARGENTI genus omne comparasti,
Et solus veteres Myronis artes,
Solus Praxitelis manus, Scopæque,
Solus Phidiaci toreuma cœli,
Solus Mentoreos habes labores.
Nec desunt tibi vera Glaniana,
Nec quæ Callaico linuntur auro,
Nec mensis anaglypta de paternis.
Argentum tamen inter omne miror,
Quare non habeas, Charine, purum.

IN-

INTERPRETATIO.

Emisti omnem argenti speciem, & solus possides antiquas artes Myronis, solus opera Praxitelis, & Scopæ, solus toreuma Phidiaci cœli; solus opera Mentoris. Nec vera Glaniana te deficiunt, nec quæ oblinuntur auro Callaico, nec anaglypta de mensis paternis. Nihilominus inter omne argentum, miror, o Charine, cur tibi non sit purum.

NOTÆ.

Argenti genus omne.) id est, vasa argentea omnis generis.

Myronis artes.) Vasa nempe cœlata ab egregiis his artificibus, Myrone, Praxitele, Scopa, & Phidia; de quibus vide Plinium lib. 34. cap. 8.

Phidiaci toreuma.) De quo lib. 3. epig. 35.

Solus Mentoreos.) De Mentore dictum quoque epig. 41. lib. 3.

Glaniana.) Ex officina Glanii. Vel forte legendum, *Gratiana*, ut legitur apud Plinium lib. 33. cap. 11. *Vasa ex argento mira inconstantia humani ingenii variat, nullum genus officinæ diu probando, nunc Furniana, nunc Clodiana, nunc Gratiana.* Legunt alii *Gentiana*, pocula scilicet, quæ fiebant in castris Gentianis, in septima urbis regione.

Nec quæ Callaico.) Vasa auro Callaico inaurata summo in pretio fuerunt epig. 95. lib. 14. Callaici autem populi Hispaniæ, hodie regnum Gallæciæ.

Anaglypta.) hoc est, vasa in asperitatem excisa, ut scribit Plinius lib. 33. cap. 11. ab ἀνὰ sursum, & γλάφω scalpo.

De mensis paternis.) Hoc addit ut ostendat illorum poculorum antiquitatem.

Quare non habeas.) De Charino dictum epig. 78. lib. 1. cum impurus esset, quicquid tangeret, contaminabatur, & spurcum fiebat: alias argentum *purum* significat non cœlatum, atque ita in ambiguo ludit poeta.

Ad Postumum ingratum. XL.

ATRIA Pisonum stabat cum stemmate toto,
Et docti Senecæ ter numeranda domus.
Prætulimus tantis solum te, Postume, regnis:
Pauper eras, & eques, sed mihi consul eras.
Tecum ter denas numeravi, Postume, brumas:
Communis nobis lectus & unus erat.
Jam donare potes, jam perdere, plenus honorum,
Largus opum: expecto, Postume, quid facias.
Nil facis: & serum est alium mihi quærere regem.
Hoc, fortuna, placet? Postumus imposuit.

INTERPRETATIO.

Atria Pisonum florebant cum toto stemmate, & ter numeranda ædes periti Senecæ. O Postume, te unum anteposuimus tantis patrociniis: egenus eras, & eques, at te colebam ut *consulem. O Postume, tecum consumpsi triginta annos: unum & commune habebamus cubile. Nunc potes largiri, nunc perdere, divitiis abundans, cumulatus honoribus: præstolor, o Postume, quid agas. Nihil agis: & tardum est mihi comparare alium patronum. O fortuna, bene* tibi *arridet? Postumus decepit.*

NOTÆ.

Atria Pisonum.] Clarissima fuit Romæ Pisonum familia, in primo autem domus aditu nobilitatis insignia collocabant antiqui, unde Seneca lib. 3. de beneficiis cap. 28. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ suæ longo ordine, ac multis stemmatum illigata flexuris, in parte prima ædium collocant, noti magis quam nobiles sunt*, Juvenalis sat. 8. *Stemmata quid faciunt*. Sensus est poetæ; Poteram colere Pisones, a quibus multa beneficia accepissem.

Et docti Senecæ ter numeranda.] Vel propter Senecam rhetorem, & filium ejus philosophum, & Lucanum nepotem. Vel propter tres filios rhetoris, Annæum, Novatum, & Melam, de quibus plura apud Lipsium Elect. 1. cap. 1. Hanc opinionem refutat Ramiresius; cum enim extincta esset Senecarum familia, existimat hanc Senecæ domum nobilem dici, propter Pollam Lucani uxorem, quæ vidua Martialis tempore mortuum maritum summo studio colebat, ejusque diem natalem celebrabat, ut constat ex epig. 20. 21. 22. lib. 7. hanc ergo Pollam colere potuisset poeta. *Ter numeranda domus* dicitur more græco domus valde memoranda & celebranda.

Nil facis.] hoc est, nihil donas.

Postumus imposuit.] Me, & fortunam decepit Postumus, quæ illi eo consilio divitias dederat, ut in amicos esset liberalis. Ejusmodi avaros fallaces vocat poeta epig. 164. lib. 1.

In jus, o fallax, atque infitiator, eamus.

Vide epig. 43. lib. 2. *hoc, fortuna, places?* Vel sic intellige. O fortuna, an locupletasti Postumum, ut erga me ingratus foret?

In male recitantem. XLI.

QUID recitaturus circumdas vellera collo?
Conveniunt nostris auribus ista magis.

INTERPRETATIO.

Quid recitaturus cingis collum lanis? illæ auribus nostris aptiores sunt.

NOTÆ.

Circumdas vellera.] Intellige focalia, quæ erant fasciæ, seu vellera, quibus aures, fauces, & colla muniebant recitaturi, ne frigore corriperentur, nec obstrepentium clamore terrerentur.

Conveniunt nostris.] Ne te inepte recitatorem audiamus.

XLII.

XLIII.

De Vesuvio monte, cujus incendium dolet. XLIV.

HIc est pampineis viridis modo Vesvius umbris:
presserat hic madidos nobilis uva lacus.
Hæc juga, quam Nisæ colles, plus Bacchus amavit:
Hoc nuper, Satyri monte dedere choros.
Hæc Veneris sedes, Lacedæmone gratior illi;
Hic locus Herculeo nomine clarus erat.
Cuncta jacent flammis, & tristi mersa favilla:
Nec superi vellent hoc licuisse sibi.

INTERPRETATIO.

Ecce Vesuvius paulo ante virens umbris pampineis: hoc in loco præstantes racemi impleverant humidas cupas. Hi vertices Baccho cariores fuerunt collibus Nysæ: nuper Satyri hoc in monte egerunt choreas. Hæc Veneris habitatio jucundior illi Lacedæmone: hic locus erat celebris numine Herculis. Omnia sunt profligata flammis, & sepulta mœstis cineribus: nec dii vellent habuisse hanc potestatem.

NOTÆ.

Vesvius.] vel Vesuvius mons prope Neapolim vitibus fertilis, qui flammas interdum evomit. Suetonius in Tito c. 8.

Presserat hic.] hoc est, vinum expressum ex uva nobili impleverat lacus: est autem lacus vas quod excipit vinum prelo expressum, epig. 27. lib. 7.

Quam Nysæ.] *Nysam urbem plerique Indiæ ascribunt, montemque Merum Libero sacrum;* Plinius lib. 6. cap. 21.

Satyri.] comites Bacchi.

Hæc Veneris sedes.] Veneri & Herculi templum in Vesuvio dicatum fuit: Lacedæmone autem colebatur Venus. Pausanias in Laconicis.

Nec superi vellent.] Hyperbolicè innuit poeta deos ipsos hujus incendii pœnituisse.

Ad Phœbum,
ut Parthenii filium quinquennem servet incolumem. XLV.

HÆc tibi pro nato plena dat lætus acerra,
Phœbe, palatinus munera Parthenius.
Ut qui prima novo signat quinquennia lustro,
Impleat innumeras Burrus Olympiadas.
Fac rata vota patris; sic te tua diligat uxor,
Gaudeat & certa virginitate soror.
Perpetuo sic flore mices: sic denique non sint
Tam longæ Bromio, quam tibi Phœbe, comæ.

INTERPRETATIO.

O Apollo, Parthenius Palatinus præfectus tibi offert hæc dona pleno thuribulo. Ut Burrus, qui novo lustro claudit primum quinquennium, perficiat plures Olympiadas. Approba vota genitoris: sic te deperiat tua conjux, & soror lætetur virginitate non dubia: sic niteas perpetuo juventutis flore: sic tandem, o Apollo, Bacchus habeat capillos tuis breviores.

NOTÆ.

Parthenius.] Burrhi sui filii quinquennis natalem diem celebrans Phœbo thus adolebat, cui utpote semper juveni commendatur juventus. Parthenius autem in Palatio Imperatori serviebat a cubiculo, de quo Suetonius in Domitiano cap. 16. & epig. 6. lib. 5.

Lustro.] Lustrum est spatium quinque annorum, Olympias vero quatuor; quarto enim anno expleto, quinto ineunte Olympici ludi celebrabantur. Vide epig. 40. lib. 7.

Diligat uxor.) Daphne nempe, quam uxorem ducere cupiebat Apollo, Ovidius lib. 1. Metam.

Soror.) Diana scilicet, cujus pudicitiam tentaverat Orion. Horatius lib. 3. carm. ode 4.

— *& insignis*
Tentator Orion Dianæ
Virginea domitus sagitta.

& Callimachus in hymnis,

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον, ἄππα,
φυλάσσειν

Da mihi, tata, virginitatem in æternum conservare.

Non sint tam longæ.) Bacchus enim ut Apollo gloriatur æterno juventutis flore, Ovidius lib. 4. Met.

De Sabello ostentatore tenuissimorum munerum saturnalium. XLVI.

SATURNALIA divitem Sabellum
Fecerunt: merito tumet Sabellus:
Nec quemquam putat esse, prædicatque
Inter caussidicos beatiorem:
Hos fastus animosque dat Sabello,
Farris semodius, fabæque fressæ,
Et thuris, piperisque tres selibræ,
Et Lucanica ventre cum Falisco,
Et nigri Syra defruti lagena,
Et ficus Libyca gelata testa,
Cum bulbis, cochleisque, caseoque,
Piceno quoque venit a cliente
Parcæ cistula non capax olivæ:
Et crasso figuli polita cœlo
Septenaria synthesis Sagunti,
Hispanæ luteum rotæ toreuma,
Et lato variata mappa clavo,
Saturnalia fructuosiora
Annis non habuit decem Sabellus.

INTERPRETATIO.

Saturnalia locupletarunt Sabellum: jure inflatur Sabellus: & credit, & commemorat nullum esse locupletiorem inter caussidicos. Hanc arrogantiam, & hos spiritus Sabello conciliat semodius frumenti, & fabæ fractæ, & tres semilibræ thuris & piperis, & Lucanica cum ventre Falisco, & Syra lagena nigri defruti, atque ficus Africana testa gelata, cum bulbis, & cochleis, & caseo. Accepit etiam cistulam non amplam paucarum olivarum a cliente Piceno, & data est *septenaria synthesis Sagunti elaborata crasso cœlo figuli, luteum toreuma rotæ Hispanæ, & mappa variata lato clavo. Decem annis Sabellus non habuit Saturnalia utiliora.*

NOTÆ.

Saturnalia.) quorum tempore patronis suis munera mittebant clientes, lib. 13. Sabellum, atque alios caussidicos irridet, quorum merces Romæ erat perexigua, nisi locupletes essent. Juvenalis sat. 7.

Quod vocis pretium? Siccus petasunculus, & vas
Pelamidum, &c.

Semodius.) Mensura aridorum dimidiam modii partem continebat: modius vero, inquit Raderus, capiebat viginti sex libras, & octo uncias.

Fabæque fressa.) Frendere idem est ac frangere: fabæ frangebantur ut ex iis puls fieret.

Et Lucanica.) Farciminis genus quod milites a Lucanis, quorum regio hodie *Basilicata*, atque a Faliscis Tusciæ populis ventrem porcinum condire didicerant, lib. 13. epig. 35.

Et nigri Syra.) Syra lagena, hoc est vitrea, quia vitrum in Syria inventum, teste Plinio lib. 31. cap. 26. Defrutum vero Columella lib. 12. cap. 21. sic explicat, *Mustum quam dulcissimum decoquitur ad tertias, & decoctum sicut supra dixi, defrutum vocatur.* Idem dicit Plinius lib. 14. cap. 9.

Et ficus Lybica.) Aliæ sunt ficus hybernæ, aliæ æstivæ. Plinius lib. 15. cap. 18.

testa

testa autem condebantur, epig. 52. lib. 7.
Et Libycæ fici pondere testa gravis.
Gelatam testam dixit, quod brumali tempore missa esset; vel quod ficuum cortex esset tactu frigidus, vel quod re vera ficus gelatæ & condensatæ essent in testa. Judicet lector.

Piceno quoque.] hodie *Marche d'Ancone*, ubi sunt olivæ optimi saporis.

Et crasso figuli.] Synthesis pro veste sumitur epig. 46. lib. 2. hic autem synthesis septenaria significat vas capax septuncis: septunx autem septem cyathos continet: nisi malis cum Turnebo lib. 23. cap. 19. synthesim sumere pro septem poculis Saguntinis.

Toreuma luteum.] dicitur, quia synthesis illa figuli Saguntini torno facta fuit. *Synthesis* ex Budæo, teste Roberto Stephano in suo Thesauro Linguæ Latinæ, est vasorum compositio qua multa ejusdem generis vasa in se invicem includuntur. Statius lib. 4. Sylvarum:
Aut unam dare synthesim, quid horres?
Alborum calicum, atque cacaborum.

Et lato variata.] Mantilia purpureis clavis distingui solebant: latus autem clavus Senatorum erat insigne, angustus vero equitum. Petronius mappam ejusmodi laticlaviam appellat.

Fructuosiora.] vilissima tamen munera acceperat Sabellus, quem hoc scommate carpit poeta.

De Phaetonte encausto; XLVII.

ENCAUSTUS Phaeton tabula depictus in hac est.
Quid tibi vis, dipyron qui Phaetonta facis?

INTERPRETATIO.

E*Ncaustus Phaeton depictus est in hac tabula. Quæ tua mens est*, o Pictor, *qui facis Phaetonta dipyron?*

NOTÆ.

Encaustus Phaeton.] Encaustice genus est picturæ, quæ in cera vel ebore ignitis instrumentis fiebat, ab ἐγκαίειν ἐνκαυστόν. Vide Plinium lib. 35. cap. 11.

Dipyron.] Alludit ad casum Phaetontis, qui fulmine ictus in Padum præceps actus est: nunc vero ignitis instrumentis depictus eumdem rursus casum subire videtur. *Dipyros* ergo, hoc est bis ustus, merito dici potest.

XLVIII.

Ad Flaccum, res veras non nugatorias tractari epigrammatibus. XLIX.

NESCIS, crede mihi, quid sint epigrammata, Flacce,
Qui tantum lusus illa, jocosque putas.
Ille magis ludit, qui scribit prandia sævi
Tereos, aut cœnam, crude Thyesta, tuam,
Aut puero liquidas aptantem Dædalon alas,
Pascentem Siculas aut Polyphemon oves.
A nostris procul est omnis vesica libellis;
Musa nec insano syrmate nostra tumet.
Illa tamen laudant omnes, mirantur, adorant.
Confiteor, laudant illa, sed ista legunt.

INTERPRETATIO.

O Flacce, mihi fidem adhibe, ignoras quid sint epigrammata: qui credis illa esse dumtaxat ludos, atque argutias. Ille magis jocatur, qui memorat prandia crudelis Tereos, aut cœnam tuam, o sæve Thyesta; vel Dædalum accommodantem puero pennas liquidas, aut Polyphemum pascentem oves in Sicilia. Omnis tumor longe removetur a nostris libris: nec Musa nostra turgescit vesano syrmate. Nihilominus illa omnibus sunt admirationi, celebrantur, coluntur. Fateor, illa commendantur, at hæc evolvuntur.

NOTÆ.

Prandia sævi.] Terei & Thyestæ liberos comedentium historia satis nota est ex Seneca in Thyesta, & Ovidio lib. 6. Met.

Aut puero liquidas.] Aptanti pennas Icaro Dædali fabula constat ex lib. 8. Met. Ovidii.

Liquidas alas.] Ex cera nempe, quæ solis ardore liquefacta est.

Polyphemon.] Cyclopem satis notum maxime ex Idyllio 11. Theocriti.

Omnis vesica.] hoc est, meum scribendi genus non est tumidum.

Nec insano syrmate.] Syrma vestis est tragica a σύρω traho, oblonga nempe & solum verrit, quam in tragœdiis trahebant heroes. Metaphorice intelligit poeta stylum suum non esse tragicum.

Illa tamen.) Flaccus objicit, tamen laudantur poemata tragica & epica.

Sed ista legunt.) Respondet Martialis tumida illa & longa poemata laudari, sed sua epigrammata brevi, & venusto argumento scripta ab omnibus legi.

L.

Ad Cæcilianum, avarum comparatis divitiis. LI.

Cum tibi non essent sex millia, Cæciliane,
Ingenti late vectus es hexaphoro.
Postquam bis decies tribuit dea cæca, sinumque
Ruperunt nummi, factus es, ecce pedes:
Quid tibi pro meritis, & tantis laudibus optem?
Di reddant sellam, Cæciliane, tibi.

INTERPRETATIO.

O Cæciliane, cum non haberes sex millia, gestatus es hexaphoro valde amplo. Postquam dea cæca concessit vicies, & nummi fregerunt sinum; ecce pedes factus es. Quid tibi precer pro meritis, & tantis præconiis? O Cæciliane, numina tibi restituant sellam.

NOTÆ.

Sex millia.) Sestertium. Carpit Cæcilianum quemdam, qui pauper sella vehebatur, factus vero dives pedes incedebat: hexaphorum lectica erat, quæ a sex servis gestabatur.

Postquam bis decies.) Centena sestertium millia.

Sinumque.) Solebant veteres, ea in sinu reponere, quæ secum ferre necesse erat: his verbis pecunia abundasse Cæcilianum significat.

Et tantis laudibus) Frugalitatis nempe, per ironiam.

Di reddant.) hoc est, hexaphorum, seu pristinam conditionem reddant, cum fortunæ muneribus abutaris: vel morbos illi precatur poeta: morbosi enim gestabantur, cum videatur opes illi optare.

In

In Ædylum, fico laborantem. LII.

GESTARI junctis nisi desinis, Ædyle, capris,
Qui modo ficus eras, jam caprificus eris.

INTERPRETATIO.

O Ædyle, nisi cessas vehi capris junctis, qui paulo ante ficus eras, mox caprificus fies.

NOTÆ.

Gestari junctis.] Fico laborans *Ædylus*, seu *Hedylus*, ut scribunt alii, de quo morbo dictum epig. *66.* lib. 1. Capris simul junctis vehebatur, ut epig. 105. lib. 1. de pardis, cervis, &c. diximus. Illinc colligit poeta illum mox fore caprificum, habita ratione vocum, non veræ significationis; ex capra enim & ficu fit caprificus. Similis jocus est in voce *Argonautas* epig. *67.* lib. 3. Alii has capras meretrices fuisse putant. Hic locus mihi videtur perobscurus.

Ad Cosmum de falso Cynico. LIII.

HUNC, quem sæpe vides inter penetralia nostræ
Pallados, & templi limina, Cosme, novi,
Cum baculo, peraque senem; cui cana, putrisque,
Stat coma, & in pectus sordida barba cadit:
Cerea quem nudi tegit uxor abolla grabati,
Cui dat latratos obvia turba cibos.
Esse putas Cynicum, deceptus imagine falsa.
Non est hic Cynicus, Cosme: quid ergo? canis.

INTERPRETATIO.

O Cosme, delusus vana specie credis Cynicum esse hunc senem, quem cum baculo, & pera crebro spectas inter penetralia nostræ Palladis, & introitum novi templi; qui habet canos, & putridos capillos, & cui squalida barba labitur in pectus: qui obtegitur abolla uxore cerea nudi grabati, cui multitudo occurrens porrigit cibos extortos *latratu. Hic non est Cynicus, o Cosme: Quid ergo? canis.*

NOTÆ.

Inter penetralia.] Templum intelligit erectum a Domitiano in honorem Minervæ, quam summo studio colebat. Lib. *9.* epig. 4.

Cum baculo.] Hæc est descriptio cultus Cynici. Ausonius epig. 52.

Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcta supellex
Ista fuit Cynici———

Cerea quem.] Abolla vestis erat duplicis generis, altera militum, altera vero philosophorum propria. Cerea dicitur, nempe quod attrita flavesceret, vel quod sebo & sudore quasi incerata videretur. *Uxor* autem, quod cum ea cubaret Cynicus sola abolla tectus pro lodice. Vide epig. 119. lib. 14.

Nudi grabati.) hoc est sine linteo & lodice.

Cui dat latratos.) Suis enim latratibus stipem a prætereuntibus extorquebant Cynici. Legunt alii:

Cuique datis latrat obvia turba cibis.

Non est hic.) Sensus est: Iste habitum quidem Cynici præ se fert, doctrinam autem non profitetur, sed mere in canem degeneravit.

Ad Colinum,
de vita hilariter agenda. LIV.

O Cui Tarpejas licuit contingere quercus,
Et meritas prima cingere fronde comas,
Si sapis, utaris totis, Coline, diebus,
Extremumque tibi semper adesse putes.
Lanificas nulli tres exorare puellas,
Contigit, observant, quem statuere diem;
Divitior Crispo, Thrasea constantior ipso,
Lautior & nitido sis Meliore licet,
Nil adicit penso Lachesis, fusosque sororum
Explicat, & semper de tribus una necat.

INTERPRETATIO.

O Coline cui fas fuit tangere quercus Capitolinas, & prima fronde circumdare dignos capillos; si sapiens es, fruere diebus integris, & crede semper tibi imminere ultimum. Nemo potuit flectere puellas nentes lanam, custodiunt diem quem decreverunt. Quamvis sis locupletior Crispo, firmior ipso Thrasea, & splendidior nitido Meliore; Lachesis nihil addit penso, atque evolvit fusos sororum, atque una ex tribus semper interficit.

NOTÆ.

O cui Tarpejas.) Colinus adeptus erat coronam e quercu qua donabantur victores in ludis, quos in honorem Jovis Capitolini instituerat Domitianus. Suetonius in Domitiano cap. 4. & epig. 1. supra, & lib. 8. epig. 82. Juvenalis sat. 6. versu 387.

Cum farre, & vino fanum, Vestamque rogabat
An Capitolinam deberet Pollio quercum
Sperare, & fidibus promittere.

Prima fronde.) vel quod Jovi sacra, vel quod ab Imperatore prima data fuerat omnium victori Colino.

Lanificas.] hoc est tres Parcas, Cloton, Lachesim, & Atropon; quæ dicuntur metiri vitam hominum ex fusis & staminibus quæ ex sua colu nent, & deducunt. Earum vero officia sic distinguuntur a poetis, ut velint unam esse quæ vitam hominis ordiatur, alteram, quæ contexat; tertiam demum, quæ filum rescindat. Seneca in Hercule furente choro primo:

Duræ peragunt pensa sorores,
Nec sua retro fila revolvunt.

Divitior Crispo.) Fuit is vitricus Neronis. Suetonius in Nerone cap. 6. *Sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est.* De Thrasea actum epig. 9. lib. 1.

Lautior & nitido.] Huic Meliori librum secundum Sylvarum dedicavit Statius. *Nitidus* dicitur, quod laute conviváretur, epig. 69. lib. 2.

Una necat.] Alii *una secat.* Sensus est: Etiamsi duæ exorari possint, tertia tamen inexorabilis permaneret. Vide epig. 89. lib. 1. lib. 9. epig. 88.

Ad Lucium,
quem hortatur ad celebranda Celtiberiæ loca. LV.

LUCI, gloria temporum tuorum,
Qui Grajum veterem, Tagumque nostrum
Arpis cedere non sinis disertis;
Argivas generatus inter urbes
Thebas carmine cantet, aut Mycenas,
Aut claram Rhodon, aut libidinosæ

Ledæas

Ledæas Lacedæmonis palæstras:
Nos Celtis genito, & ex Iberis,
Nostræ nomina duriora terræ
Grato non pudeat referre versu,
Sævo Bilbilin optimam metallo,
Quæ vincit Chalybasque, Noricosque,
Et ferro Plateam suo sonantem,
Quam fluctu tenui, sed inquieto
Armorum Salo temperator ambit,
Tutelamque chorosque Rixamarum,
Et convivia festa Carduarum,
Et textis Peteron rosis rubentem,
Atque antiqua patrum theatra Rigas,
Et certos jaculo levi Silaos,
Turgentisque lacus, Petusiæque,
Et parvæ vada pura Vetonissæ,
Et sanctum Baradonis ilicetum,
Per quod vel piger ambulat viator,
Et quæ fortibus excolit juvencis
Curvæ Manlius arva Matinessæ.
Hæc tam rustica, delicate lector,
Rides nomina? rideas licebit.
Hæc tam rustica malo, quam Britannos.

INTERPRETATIO.

O *Luci, decus tui ævi, qui non permittis ut Grajus antiquus, & Tagus noster primas det facundis Arpis; natus in urbibus Graciæ versibus celebret Thebas, aut Mycenas, aut nobilem Rhodon, aut Ledæas palæstras libidinosæ Lacedæmonis: nos vero geniti a Celtis atque ab Iberis, non erubescamus carmine memori dicere asperiora nomina nostræ patriæ: Bilbilim nobilissimam crudeli metallo, qua superat & Chalybas, & Noricos, & Plateam strepentem suo ferro, quam circumit Salo temperator armorum fluctu exili, sed turbulento, Tutelamque, & choros Rixamarum, & lætas epulas Carduarum, & Peteron rubrum rosis textis, & Rigas vetera theatra majorum, & Silaos peritos levis jaculi, & lacus Turgentis, & Petusiæ, atque aquas limpidas parvæ Vetonissæ, & sanctum ilicetum Baradonis per quod viator etiam iners ambulat, & agros curvæ Matinessæ, quos Manlius excolit validis tauris. O delicate lector, derideśne nomina tam agrestia? Fas erit derideas. Hæc tam agrestia magis mihi placent, quam Britanni.*

NOTÆ.

Luci.] Is fuit poeta Hispanus egregius, qui floruit tempore Domitiani.

Qui Grajum.] Veterem dixit, quia veteribus Grajus, posteris vero Gravius fluvius scilicet dictus est, ut affirmant interpretes, de quo nihil reperi. *Gravii* populi sunt citerioris Hispaniæ, teste Plinio lib. 4. cap. 20. Legunt alii *Gaurum*, sed Gaurus mons est Campaniæ in Italia: poeta vero de locis Hispaniæ loquitur. Forte ejusdem nominis mons fuit in Hispania.

Arpis cedere.] *Arpi* urbs Apuliæ, in finibus cujus natus est Horatius. Sensus est:

est. Tu, o Luci, gloria Hispaniæ, qui contendis laude carminis cum Horatio.

Argivas generatus.] hoc est: Poetæ græci celebrent suas urbes, nos Hispani nostras commendemus. Idem Horatius lib. 1. ode 7.

Laudabunt alii claram Rhoden, &c.

Aut libidinosæ.] Ledæas palæstras dixit puellarum luctas, quæ nudæ simul cum viris ludos Lacedæmone exercebant in honorem Ledæ, quæ cum Jovi placuit, nuda erat in balneo. De his ludis agit Propertius lib. 3. eleg. 12. *Libidinosæ*, vel quod ejusmodi luctæ parum honestæ essent, vel quod Venus præcipue illic coleretur, epig. 44. supra: vel propter Helenam.

Nos Celtis.] Hispaniæ populis ad Iberum, de quibus jam lib. 1. epig. 50.

Grato versu.] erga patriam.

Sævo Bilbilin.] de qua lib. 1. epig. 50. & lib. 12. epig. 18. Fuit patria Martialis.

Quæ vincit Chalybas.] populi sunt Asiæ minoris ad Pontum Euxinum circa Bithyniam, ubi etiam ferrum optimum.

Noricosque.] Germaniæ populos, hodie *Bavaros*, ubi etiam ferrum præstans.

Plateam.] Hispaniæ oppidum ferrariis officinis nobile. Vide epig. 18. lib. 12.

Salo.] fluvius Celtiberiæ, epig. 50. lib. 1.

Tutelamque.] Forte hodie est *Tudela* ad Iberum. De aliis urbibus quæ subsequuntur nihil reperio.

Chorosque Rixamarum.] Rixamaræ sane choreis gaudebant. Legunt alii *Rixamorum*.

Rigas.] Raderus legit *ripas* fluminum nempe, juxta quas spectacula edebant antiqui. Sed prior lectio videtur retinenda, nempe juxta urbem *Rigas*, erat forte convallis quæ theatrum naturale efficiebat.

Ilicetum.] Locus est in quo consitæ sunt multæ ilices.

Vel piger.] Ea quippe loca tam amœna sunt, ut vel iners viator in iis libenter ambulet.

Quam Britannos.] hoc est: Licet hæc Hispaniæ loca aspera sint, minus tamen horrida videntur quam Britannica: quasi esset contentio inter Britanniam & Hispaniam. Hoc vix capio. Alii itaque malius meo judicio legunt *Bituntos*, vilissimum Apuliæ oppidum, quod nominis rusticitate superat barbara Hispaniæ oppida quæ hic enumerantur: quasi diceret poeta, O delicate lector Itale, magis irridere debes tuos Bituntos, de quibus epig. 48. lib. 2. quam nostra hæc oppida.

In Gargilianum captatorem. LVI.

MUNERA quod senibus, viduisque ingentia mittis,
Vis te munificum, Gargiliane, vocem?
Sordidius nihil est, nihil est te spurcius uno,
Qui potes insidias dona vocare tuas.
Sic avidis fallax indulget piscibus hamus:
Callida sic stultas decipit esca feras.
Quid sit largiri, quid sit donare, docebo.
Si nescis: dona, Gargiliane, mihi.

INTERPRETATIO.

O Gargiliane, cupisne te appellem liberalem, quod mittis senibus & viduis dona maxima? Nihil fœdius est, nec turpius te uno, qui potes munera appellare tuas insidias. Hoc modo dolosus hamus obsequitur famelicis piscibus: hoc modo esca versuta fallit feras fatuas. Explicabo quid sit largiri, & donare. Si ignoras, O Gargiliane, esto munificus in me.

NOTÆ.

Vis te munificum.] Viduarum & senum hereditates suis donis captabat, atque ita liberalis haberi non debebat; sed ejus dona erant insidiæ, quibus senum hereditates, tamquam pisces esca caperet. Lib. 5. epig. 18. & epig. 60.

Dona.]

Dona.] Tunc enim sine controversia liberalis videberis, cum nulla a me merces tibi sit expectanda.

Ad Faustinum,
hyeme Bajis, æstate Tibure manendum. LVII.

DUM non blanda tenent lascivi stagna Lucrini,
Et quæ pumiceis fontibus antra calent:
Tu colis Argivi regnum, Faustine, coloni,
Quo te bis decimus ducit ab urbe lapis.
Horridas sed fervent Nemeæi pectora monstri:
Nec satis est, Bajas igne calere suo.
Ergo sacri fontes, & litora sacra valete,
Nympharum pariter, Nereidumque domus.
Herculeos colles gelida vos vincite bruma,
Nunc Tiburtinis cedite frigoribus.

INTERPRETATIO.

DUm fruimur mollibus stagnis lascivi Lucrini, & speluncis quæ fervent pumiceis fontibus: O Faustine tu habitas regnum Argivi Coloni, quo pervenis emensus *duo millia passuum ab urbe. At terribile pectus monstri Nemeæi ardet: nec sufficit Bajas fervere suo æstu. Itaque valete, o sacri fontes, & sacra litora, domicilium Nympharum simul, & Nereidum. Vos* quidem *hyeme frigida superate Herculeos colles, nunc primas date frigoribus Tiburis.*

NOTÆ.

Lascivi stagna.] Lucrinus lacus est in Campania de quo jam epig. 63. lib. 1. lascivum dixit ob delicias, & loci amœnitatem, & hominum illic lascivientium frequentiam.

Et quæ pumiceis.] hoc est, fontibus e pumice vel topho scaturientibus, quorum aquæ sunt calidæ.

Tu colis.] hoc est, tu manes Tibure, quod condidit Catillus quidam Argivus qui & Tiburnus dictus est. Vide Statium lib. 1. Sylvarum in *Tiburtino Manlii*. Horatius lib. 2. ode 6.

Tibur Argeo positum colono.

Nemeæi pectora.] hoc est, leonis in sylva Nemeæa ab Hercule interfecti, & relati inter astra: Sol autem mense Augusto ingressus Leonem ardores auget. *Pectora* dixit, quod in Leonis pectore, inquit Ramiresius, astrum est fulgentissimum ab Astrologis dictum cor Leonis.

Nec satis est.] Aquis enim ferventibus Solis calor additur.

Nympharum.] Fontes illi Nymphis sacri, mare vero Nereidibus sacrum.

Litora sacra.] Legunt alii *litora grata* aliis scilicet anni tempestatibus.

Herculeos colles.] Tibure enim Hercules colebatur lib. 1. epig. 13.

Itur ad Herculei gelidas qua Tiburis arces.

In Gallam
mariti mortem clam deflentem. LVIII.

IN tenebri luges amissum, Galla, maritum.
Num plorare pudet te, puto, Galla, virum?

INTERPRETATIO.

O *Galla, secreto defles virum mortuum. O Galla, numquid, opinor, erubescis deflore maritum?*

NOTÆ.

Num plorare.] Galla vivente viro tam impudica fuerat, ut eum mortuum palam deflere, merito illam puderet: vel flebat, quod illam utpote infamem mortuo marito uxorem nullus esset ducturus, lib. 9. epig. 6. Epig. vero 34. lib. 1. secretas lacrymas laudat noster poeta.

Ille dolet vere, qui sine teste dolet.

Legunt alii,

Nam plorare pudet te, puto, Galla, virum,

De vipera electro inclusa. LIX.

FLENTIBUS Heliadum ramis dum vipera serpit,
Fluxit in obstantem succina gemma feram:
Quæ dum miratur pingui se rore teneri,
Concreto riguit vincta repente gelu.
Ne tibi regali placeas, Cleopatra, sepulchro,
Vipera si tumulo nobiliore jacet.

INTERPRETATIO.

D*Um vipera serpit per flentes ramos Heliadum, succina gemma lapsa est in feram obsistentem: quæ dum miratur se adstringi humore denso, subito induruit implicita concreto gelu. O Cleopatra, ne te jactes de tumulo regio, si vipera conditur splendidiore monumento.*

NOTÆ.

Flenibus Heliadum.] Heliades dictæ sunt Phaetontis sorores, cujus casum deflentes ad Padi ripas in populos fuerunt conversæ, ex quarum ramis fluit electrum. Vide epig. 25. & 32. supra.

Succina gemma.] Legunt alii *succina gutta*, ut epig. 15. lib. 6.

Implicuit tenuem succina gutta feram.

Fluxit in obstantem.] Poetice laudat hujus operis artificium: nam adeo affabre electro inclusa fuerat vipera, ut casu succini visco implicita videretur.

Ne tibi.] De morte Cleopatræ vide Suetonium cap. 17. in Augusto: *Qui ambobus*, Cleopatræ scilicet & Antonio, *communem sepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis incboatum prefici jussit.* Nobilius erat hoc viperæ mausoleum, quippe quod totum electro esset ædificatum.

De Curiatio extincto inter salubres Tiburis aquas. LX.

ARDEA solstitio, Pæstanaque rura petantur,
Quique Cleonæo sidere fervet ager;
Cum Tiburtinas damnet Curiatius auras,
Inter laudatas ad Styga missus aquas.
Nullo fata loco possis excludere: cum mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia est.

INTERPRETATIO

S*Olstitio adeamus Ardeam, & rura Pæstana, & agrum qui calet sidere Leonis: cum Curiatius damnet cælum Tiburis missus ad inferos inter celebratas aquas* illius. *Nullo loco possis arcere fata: cum mors accesserit, Sardinia est in medio Tibure.*

NO-

NOTÆ.

Ardea solstitio.] Æstivo scilicet, quo calor est vehementissimus. Ardea vero urbs, erat Latii sub cœlo calidissimo posita, de qua Livius lib. 1. *Dum Tarquinius obsidet Ardeam, exactus est regno.* Latium hodie *Campagna di Roma.*

Pæstanaque rura.] Pæstanus sinus in Lucania, a Pæsto urbe nomen sortitus, hodie *Golfo di Salerno.*

Quique Cleonæo.] Intellige Leonem, in cœlum relatum, quem Hercules interfecit in Nemeæa Peloponnesi sylva, juxta Cleonam urbem. Augusto mense vehementissimis caloribus terram accendit Leo: ager hic Bajanus intelligitur: Bajas enim aquis & Pectore leonis fervere dixit supra epig. 57.

Cum Tiburtinas.] hoc est, cum Curiatius perierit Tibure loco saluberrimo, hodie *Tivoli.*

Ad Styga.] Fons est Arcadiæ, cujus aqua est frigidissima, omnibus animalibus est exitiosa. Poetæ fabulantur paludem esse apud inferos.

Sardinia est.] Insula nota: hoc est, Cum fati necessitas advenerit, perinde morieris Tibure, ac in Sardinia, etsi Tiburis cœlum salubre, Sardiniæ vero pestilens est.

In Mancinum
vanum suarum divitiarum narratorem. LXI.

DONASSE amicum tibi ducenta, Mancine,
Nuper superbo lætus ore jactasti.
Quartus dies est, in schola poetarum
Dum fabulamur, millibus decem dixti
Emptas lacernas munus esse Pompillæ;
Sardonycha verum, lineisque ter cinctum,
Duasque similes fluctibus maris gemmas
Dedisse Bassam, Cæliamque jurasti.
Here, de theatro, Pollione cantante,
Cum subito abires, dum fugis, loquebaris,
Hereditatis tibi trecenta venisse:
Et mane centum, & post meridiem centum.
Quid tibi sodales fecimus mali tantum?
Miserere jam crudelis, & sile tandem.
Aut, si tacere lingua non potest ista,
Aliquando narra, quod, Mancine, velimus.

INTERPRETATIO.

O Mancine, hilaris nuper gloriatus es ore superbo, te dono accepisse ducenta ab amico. Quarta lux est, dum fabulamur in schola poetarum, dixisti lacernas emptas decem millibus esse donum Pompillæ. Jurasti Bassam & Cæliam tibi *donasse sardonycha verum, & circumdatum tribus lineis, & duas gemmas concolores fluctibus maris. Cum heri repente discederes ex theatro, Pollione cantante, dum fugis, dicebas, tibi obvenisse hereditatem trecentorum: & mane centum, & post meridiem centum. Quo tanto malo te affecimus* nos *socii? O inhumane, jam miserere, & tandem tace. Aut si ista lingua silere nequit, o Mancine, aliquando narras quod cupiamus.*

NOTÆ.

Ducenta.] Millia sestertium.

In schola poetarum.] In quam ad recitandum conveniebant poetæ. Ille autem locus confabulationibus erat aptissimus.

Emptas lacernas.] Lacerna togæ superinduebatur ad arcendum frigus, inquit Baysius.

Sardonycha verum.] sic epig. 60. lib. 9.

Sardonychas veros mensa quæsivit in omni.

id est non adulterinos.

Lineisque ter cinctum.] Sardonyx enim tribus lineis, nigra scilicet, candida, & miniata cingitur. Plinius lib. 37. cap. 12. *Sardonyches e Cerauniis glutinantur gemmis, ita ut ars deprehendi non possit, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio sumptis.* Legunt alii,

Sardonychas auro, lineisque ter cinctum.

Duasque similes.] forte cyanos, Gallice *turquoises*.

Bassam Celiamque.] Nomina mulierum ficta.

Pollione cantante.] cithaœdo nobili de quo Juvenalis sat. 6. versu 388.

Quid tibi fecimus.] Ut nos vanissimis felicitatum tuarum narrationibus quotidie cruciares.

Aliquando narra.] Te nempe aliquam fecisse jacturam, atque hoc nobis erit auditu jucundissimum; vel narra aliud quidpiam, unde nobis lucrum obvenire possit.

De Lycori muliere deformi. LXII.

TIBUR in Herculeum migravit nigra Lycoris,
Omnia dum fieri candida credit ibi.

INTERPRETATIO

Nigra Lycoris petiit Tibur dicatum Herculi, dum putat illic albescere omnia.

NOTÆ.

Tibur.] Cujus cœlum erat frigidum, eoque candidior illic mulierum forma. Vide epig. 12. lib. 7.

Dum Tiburtinis albescere collibus audit
Antiqui dentis fusca Lycoris ebur

De Cærelia aquis extincta. LXIII.

DUM petit a Baulis mater Cærelia Bajas,
Occidit insani crimine mersa freti.
Gloria quanta perit vobis! hæc monstra Neroni,
Nec quondam jussæ præstiteratis aquæ.

INTERPRETATIO.

Dum mater Cærelia it Bajas a Baulis, demersa periit crimine maris furentis. O undæ, quantum decus amittitis! olim nec imperatæ exhibueratis hæc monstra Neroni.

NOTÆ.

Dum petit a Baulis.] Villa in litore Campaniæ non procul a Bajis.

Gloria.] Hæc aquarum gloria proveniebat ex eo, quod undæ illæ nequidem jussæ,

jussæ, ut fingit poeta, fuerant obsecutæ Neroni, qui matrem suam Agrippinam his in aquis perire cupierat. Suetonius in Nerone cap. 34. & Tacitus lib. 14. Annalium hanc gloriam amiserant illæ aquæ, cum sponte, & ultro Cæreliam hausissent.

Hæc monstra,] Naufragium nempe, & mortem.

De hortis Martialis. LXIV.

JULI jugera pauca Martialis
Hortis Hesperidum beatiora
Longo Janiculi jugo recumbunt:
Lati collibus imminent recessus:
Et planus modico tumore vertex
Cœlo perfruitur sereniore:
Et curvas nebula tegente valles
Solus luce nitet peculiari:
Puris leniter admoventur astris
Celsæ culmina delicata villæ.
Hinc septem dominos videre montes,
Et totam licet æstimare Romam,
Albanos quoque, Tusculosque colles,
Et quodcumque jacet sub urbe frigus,
Fidenas veteres, brevesque Rubras,
Et quod virgineo cruore gaudet,
Annæ pomiferum nemus Perannæ.
Illic Flaminiæ, Salariæque
Gestator patet, essedo tacente,
Ne blando rota sit molesta somno,
Quem nec rumpere nauticum Celeuma,
Nec clamor valet helciariorum.
Cum sit tam prope Mulvius, sacrumque
Lapsæ per Tyberim volent carinæ,
Hoc rus, seu potius domus vocanda est,
Commendat dominus, tuam putabis:
Tam non invida, tamque liberalis
Tam comi patet hospitalitate.
Credas Alcinoi pios Penates,
Aut facti modo divitis Molorchi.
Vos nunc omnia parva, qui putatis,
Centeno gelidum ligone Tibur,
Vel Præneste domate, pendulamque
Uni dedite Sætiam colono:
Dum me judice, præferantur istis
Juli jugera pauca Martialis.

INTERPRETATIO.

Pauca jugera Julii Martialis fertiliora hortis Hesperidum recubant in *longo vertice janiculi: amplæ solitudines impendent collibus: atque exiguo tumulo cacumen æquum potitur aere puriore: & solum nitescit proprio lumine, caligine occultante curvas valles: delicata fastigia villæ alta placide accedunt ad sidera serena. Hinc fas est spectare septem montes dominos, & circumspicere totam Romam & Albana juga, & Tuscula, atque omnia* loca *frigida suburbana, Fidenas antiquas, & parvas Rubras, & sylvam pomiferam Annæ Perannæ, qua lætatur virgineo sanguine. Illic prospicitur gestator* currus *in via Flaminia, & Salaria curru non strepente, ne rota sit intummoda molli somno, quem nec turbare potest cohortatio nautarum, nec clamor helciariorum. Licet Mulvius sit tam vicinus, & naves velent dilapsæ per sacrum Tiberim, Hac villa, seu potius domus est appellanda, commendatur ab hero, existimabis tuam: tam amica, tam benigna, tam liberali hospitalitate aperta est. Putes piam domum Alcinoi, aut Molorchi paulo ante locupletati. Vos nunc, qui creditis omnia exigua, colite frigidum Tibur centum ligonibus, aut Præneste, & tradite uni agricultori acclivem Sætiam: dum me arbitro, pauca jugera Julii Martialis anteponantur istis,*

NOTÆ.

Juli.] Ut epig. 16. lib. 7.

Juli bibliotheca Martialis.

cujus commendat hortum. Huic Martiali mittit sextum librum, ut patet ex primo epigrammate. Male ergo alii scribunt *Tulli Martialis.*

Hesperides.] Atlantis filiæ, quibus hortos tribuunt poetæ aureis pomis pretiosos. Vide epig. 21. lib. Spect.

Longo Janiculi.] Ab Aventino & Vaticano ad pontem Mulvium, vel Milvium, usque porrigebatur Janiculum.

Hinc septem.] Palatinus, Capitolinus, Quirinalis, Cælius, Æsquilinus, Viminalis, Aventinus vocantur; quibus imposita Roma orbis domina.

Æstimare Romam.] hoc est prospicere & considerare. Epig. 16. lib. 7.

Ruris bibliotheca delicati
Vicinam videt unde lector urbem.

Albanos.] colles Latii intellige.

Fidenas veteres] quia Roma antiquiores. Rubras vero parvum oppidum circa Tibur fuisse existimat Ortelius.

Et quod virgineo.] Anna Peranna, vel Perenna Didonis soror in Italia apud Æneam exulavit, atque in amnem Numicum, ut Laviniæ insidias declinaret, se præcipitem dedit, & tandem pro dea culta est. Ovidius 3. Fastorum:

Ipsa loqui visa est: placidi sum Nym*pha Numici,*
Amne perenne latens, Anna Perenna vocor.

Macrobius lib. 1. cap. 12. *Eodem quoque mense,* Martio nempe, *& publice & privatim ad Annam Perennam sacrificatum itur; ut annare, perennareque commode liceat*: hoc est per annos durare. *Virgineum cruorem* dixit propter victimarum sanguinem, quæ Dianæ virgini in nemore Aricino immolarentur, teste Strabone lib. 5. Vel quod illic, ut ait Domitius, flagellis cæderentur pueri, ut Lacedæmone ex ritu Thoantio. Alii *Annam Perennam* affirmant anum fuisse ortam Bovillis prope Romam, quæ populo in montem per seditionem digresso victum tulerit; in cujus memoriam hæc celebritas tandem instituta est. Hæc est Raderi sententia, quæ mihi verisimilior videtur.

Flaminia.] Via sic dicta a Flaminio consule, qui ad lacum Trasimenum ab Annibale interfectus est. *Salaria* ducebat in Sabinos, atque a sale nomen sortita est, quia per eam Sabini sal a mari Romam deferebant.

Gestator.] Currus nempe in quo ambulantes per urbem gestabantur: etenim pro lecticario sumi non mihi videtur, propter sequentia verba *essedo tacente.*

Nauticum celeuma.] Est verbum græcum nautarum proprium, latine cohortatio.

Helciariorum.] Helciarii sunt ii qui onera moliuntur funibus, vel qui naves deducunt, aut remulco trahunt.

Mulvius.] Alii Milvius, pons hodie *Ponte Molo*, ultra primum ab urbe lapidem.

Credas Alcinoi.] Alcinous regnavit in Corcyra insula, & benigno hospitio Ulyssem naufragum excepit. Homerus Odyss. lib. 6.

Divitis Molorchi.] Molorchus pastor venien-

venientem ad leonem Nemeæum opprimendum humanissime excepit Herculem: factus vero dives dicitur, quia Domitianus fanum Herculi extruxerat, epig. 65. lib. 3. juxta quod Molorcho sacellum ædificavit multis donis locupletatum, de quo Statius lib. 3. Sylvarum.

Centeno ligone.] hoc est, centum servis colite fundos amplissimos. Tibur & Præneste Latii urbes, hodie *Tivoli*, & *Palestrina* Sætia, alii Setia, Latinorum urbs mediterranea, hodie *Sezza*, epig. 112. lib 13.

Pendula Pontinos quà spectat Setia campos.

Dum me judice.] Sensus est: Fundi Tiburtini, Prænestini, & Setini sunt optimi: attamen Julii Martialis horti omnibus illis sunt anteponendi.

De Philæni lusca. LXV.

OCULO, Philænis, semper altero plorat,
Quo fiat istud quæritis modo? lusca est.

INTERPRETATIO.

P*Hilænis perpetuo flet altero oculo. Rogatis qua ratione id fiat? Lusca est.*

NOTÆ.

Lusca est.] Obiter naturæ vitium in illa muliere irridet poeta, quæ utroque oculo plorasset, nisi altero caruisset.

Ad Linum sui patrimonii decoctorem. LXVI.

EGISTI vitam semper, Line, municipalem:
Qua nihil omnino dulcius esse potest.
Idibus, & raris togula est excussa Kalendis:
Duxit & æstates synthesis una decem.
Saltus aprum, campus leporem tibi misit inemtum:
Sylva graves turdos exagitata dedit.
Raptus flumineo venit de gurgite piscis:
Vina rubens fudit non peregrina cadus.
Nec tener Argolica missus de gente minister,
Sed stetit inculti rustica turba foci.
Villica vel duri compressa est nupta coloni:
Incaluit quoties saucia vena mero.
Nec nocuit tectis ignis, nec Sirius agris:
Nec mersa est pelago, nec fluit ulla ratis.
Supposita est blando numquam tibi tessera talo:
Alea sed parcæ sola fuere nuces.
Dic ubi sit decies, mater quod avara reliquit?
Nusquam est: fecisti rem, Line, difficilem.

INTERPRETATIO.

O *Line, semper duxisti vitam municipalem, qua nihil prorsus suavius potest esse. Togula est excussa Idibus, & raris Kalendis: atque una synthesis egit decem annos. Saltus tibi suppeditavit aprum, campus leporem non emptum; sylva*

va vexata præbuit turdos pingues. Piscis allatus est tractus ex voragine fluviali: cadus ruber fudit vina non externa. Nec servus mollis missus ex natione Græca, sed agrestis multitudo foci inculti fleeit..... Nec flamma obfuit ædibus, nec Canicula campis: nec ulla navis tua demersa est mari, nec fluit. Tu numquam substituisti tesseram talo jucundo: sed subjisti solam aleam parcarum nucium. Profer, ubi sit decies, quod reliquit avara genitrix? nullibi est: O Line, fecisti rem difficilem.

N o t æ.

Egisti vitam.] Linum quemdam ad inopiam redactum irridet poeta. Municipalem vitam dixit pro agresti; in Municipiis enim, quæ erant oppida, civitate donata certa lege, vita ducebatur sobria & frugalis, at vero in urbe lauta & delicata.

Dulcius esse.] Legunt alii *vilius*, alii *durius*.

Togula est excussa.] alii *est tibi sumpta*. Calendis & Idibus sacrificia publica fiebant, populusque togatus conveniebat. Calendæ autem Junoni, Idus vero sacræ erant Jovi. Ovidius 1. Fastorum.

Vendicat Ausonias Junonis cura Calendas;
Idibus alba Jovi grandior agna cadit.

Excussa, hoc est, explicata est togula, dum enim ex arca depromuntur collectæ vestes, utplurimum excutiuntur.

Synthesis.] Vestis nempe cœnatoria, de qua lib. 2. epig. 46.

Saltus aprum.] hoc est, venaris, piscaris, & vindemias colligis in tuis prædiis.

Nec tener Argolica.] hoc est, nec Græcus puer ingenti pretio comparatus, sed rustica proles a pedibus stetit.

Supposita est blando.] hoc est, non decoxisti patrimonium tesseris; lusores autem solebant a minori ludo, a talis nempe incipere, mox animis incalescentibus, depositis talis supponebantur tesseræ, in quibus major erat alea, epig. 15. lib. 14.

Non sim talorum numero par tessera, dum sit
Major, quam talis, alea sæpe mihi.

Alea sed parcæ.] hoc est, sed victoriæ præmium erant nuces.

Ubi sit decies.] Post adverbia *decies, tricies*, &c. intellige semper centena millia sestertium.

Fecisti rem.] hoc est, rem familiarem dissipans: fecisti rem difficilem sane, & cujus ratio non apparet. Hic est sensus istius loci, licet referendus videatur ad vitam municipalem gravem & laboriosam: vel forte intelligit secretum Lini flagitium, quod totum ejus patrimonium exhauserat.

In Prætorem amicum ingratum. LXVII.

PRÆTOREM pauper centum sestertia Gaurus
  Orabat cara notus amicitia.
Dicebatque suis hæc tantum deesse trecentis,
  Ut posset domino plaudere justus eques.
Prætor ait: Scis me Scorpo, Thalloque daturum:
  Atque utinam centum millia sola darem.
Ah pudet ingratæ, pudet ah male divitis arcæ.
  Quod non das equiti, vis dare, Prætor, equo?

I n t e r p r e t a t i o.

Gaurus egenus cognitus cara amicitia rogabat Prætorem centum sestertia. Atque aiebat hæc tantum deesse suis trecentis, ut justus eques posset plaudere domino. Prætor respondet: Tenes me donaturum Scorpo, & Thallo: atque utinam dona-

donarem tantum centum millia. Ab erubesco arcam ingratam, & male locupletem. O Prætor, placetne donare equo quod non donas equiti?

N O T Æ.

Deesse trecentis.] Quadringenta sestertia in censu habere debebant equites. Vide epig. 26. lib. 5.

Posset domino] hoc est, ut posset intra equites sedere, & advenienti in amphitheatrum domino Domitiano plausum dare, epig. 34. lib. 6.

Scis me Scorpo.] Thallus & Scorpus nobilissimi erant agitatores: mortem Scorpi deflet poeta, epig. 50. 53. 74. lib. 10. Alii Legunt *Thalioque*. Sed legendum *Thallo*, inquit Raderus, adducta veteri inscriptione ubi fit mentio *Thalli*.

Male divitis arca.] Quia Prætor abutebatur suis opibus, nec illa cum amicis communicabat.

Equo.] Statuæ equestres inter alia victoriæ præmia agitatoribus excitabantur ab iis qui fautores illorum se profitebantur. *Dare equo*, hoc est statuæ equestri erigendæ, vel homini qui nihil aliud novit quam equos agitare?

Ad Sextum invitatorem sordidum. LXVIII.

INVITAS centum quadrantibus, & bene cœnas.
Ut cœnem invitor, Sexte, an ut invideam?

I N T E R P R E T A T I O.

Vocas ad cœnam centum quadrantibus, tu *laute epularis. O Sexte*, an *vocer ut epuler, an ut invideam?*

N O T Æ.

Invitas.] Sexti cujusdam impudentiam carpit, a quo tenui sportulæ pretio ue rat invitatus, hoc est cibos vilis pretii poetæ, sibi autem lautissimos apponi jusserat Sextus. Vide epig. 7. lib. 3.

Ad Pamphilum veneficum. LXIX.

TU Setina quidem semper, vel Massica ponis,
Pamphile; sed rumor tam bona vina negat.
Diceris hac factus cælebs quater esse lagena.
Nec puto, nec credo, Pamphile, nec sitio.

I N T E R P R E T A T I O.

O Pamphile, tu quidem semper apponis Setina aut Massica; sed fama inficiatur esse *vina tam bona. Diceris quater evasisse viduus hac lagena. Nec opinor, nec fidem adhibeo, o Pamphile, nec sitio.*

N O T Æ.

Tu Setina.] De Setia Latii urbe, unde vinum Setinum dictum epig. 51. supra. De vino Massico egimus epig. 26. lib. 3.

Sed rumor.] Serpebat quippe rumor vina a Pamphilo apponi infecta veneno.

Diceris hac factus.] hoc est, quatuor uxores veneno necasse.

Nec puto.] Sensus est: Non credo quidem verum esse illum rumorem: attamen experimento discere nolo.

De Ammiano
heredе relicto a patre. LXX.

NIHIL Ammiano præter aridam vestem
Moriens reliquit ultimis pater ceris.
Fieri putet potuisse quis, Maronille,
Ut Ammianus mortuum patrem nollet?

INTERPRETATIO.

Geniter occumbens ultimis tabulis nihil reliquit Ammiano præter aridam vestem. O Maronille, quis credat potuisse fieri ut Ammianus cuperet genitorem non esse defunctum?

NOTÆ.

Ultimis pater ceris.] hoc est in suo testamento, vel ultima testamenti parte: in prioribus vero ceris alios sane heredes scripserat: in tabulis autem inceratis scribere solebant veteres, unde quævis scripturæ, vel etiam tabulæ dicerentur ceræ.

Præter aridam vestem.] hoc est tritam, inquit Domitius: at Lipsius 1. elect. cap. 18. legit *restem*. Sensus est: Pater perdito filio Ammiano restem seu laqueum, quo se suspenderet, testamento reliquit.

Mortuum nollet.] Vivum Patrem prodigus Ammianus optabat mortuum, quia sperabat copiosam adepturum se hereditatem: mortuum optabat vivum, quia moriens nihil ipsi reliquerat præter restem: ab eo autem dum viveret, semper aliquid accipiebat, quo vitam hilarem duceret. Turpior sensus posset colligi ex epig. 4. lib. 2.

Ad Sophronium,
de moribus puellarum Romanarum. LXXI.

QUÆRO diu totam, Sophroni Rufe, per urbem,
Si qua puella neget: nulla puella negat.
Tamquam fas non sit, tamquam sit turpe negare;
Tamquam non liceat, nulla puella negat.
Casta igitur nulla est. castæ sunt mille. quid ergo
Casta facit? non dat. non tamen illa negat.

INTERPRETATIO.

O Sophroni Rufe, diu investigo per totam civitatem, si qua puella recuset: nulla puella recusat. Quasi non æquum sit quasi inhonestum sit recusare. Quasi non liceat, nulla puella recusat. Ergo nulla est pudica. Mille sunt pudicæ. Quid igitur agit pudica? Non dat ultro: *nihilominus illa* rogata *non recusat.*

NOTÆ.

Si qua puella.] Forte negantem puellam quærebat, ne satiaretur ejus amor. Sed lepide carpit libidinem puellarum, in quam tanta propensione feruntur, ut roganti negare nequeant.

Ad Quinctum
exigentem epigrammata gratis. LXXII.

EXIGIS, ut donem nostros tibi, Quincte, libellos.
Non habeo, sed habet bibliopola Tryphon.

Æs

Æs dabo pro nugis, & emam tua carmina sanus?
Non, inquis, faciam tam fatue: nec ego.

INTERPRETATIO.

O Quincte, postula ut tibi dem nostros libros. Illi non sunt penes me, at sunt penes bibliopolam Tryphonem. An dabo pecuniam pro ineptiis, & sanus emam tuos versus? Non tam stulte agam, ais: nec ego,

NOTÆ.

Bibliopola Tryphon.) De quo iterum epig. 3. lib. 13.

Nec ego.) hoc est, nec ego tam fatuus ero, qui tibi gratis donem meos libros. Istius Quincti avaritiam argute carpit, qui paucos impendere nummos recusabat, ut sibi hos libros compararet, quos tamen legere summo studio expetebat. Epig. 118. lib. 1.

De Vestino,
cujus morituri liberalitatem in amicos laudat. LXXIII.

CUM gravis extremas Vestinus duceret horas,
Et jam per Stygias esset iturus aquas,
Ultima volventes orabat pensa sorores,
Ut traherent parva stamina pulla mora.
Jam sibi defunctus, caris dum vivit amicis,
Moverunt tetricas tam pia vota deas.
Tum largas partitus opes, a luce recessit:
Seque mori posthac credidit ille senem.

INTERPRETATIO.

CUm Vestinus ægrotus ageret ultimas horas, & jam esset petiturus undas Stygias, rogavit sorores versantes pensa extrema, ut afferrent brevem dilationem nigris staminibus. Iam sibi mortuus dum spiritum ducit pro dilectis amicis, vota tam pia flexerunt deas truces. Distributis tam copiosis divitiis exiit e vita: & deinde existimavit se interire senem.

NOTÆ.

Vestinus.) filius fuit illius Vestini, teste Lipsio in librum 15. Annalium Taciti, qui damnatus a Nerone præter omnem culpam est interfectus.

Vltima volventes.) Parcas intellige, quæ hominum vitam nere dicuntur: pulla vero earum stamina mortem cito minantur, epig. 58. lib. 6. candida autem protrahunt. Juvenalis sat. 12. versus 65.

Iam sibi defunctus.) Non vitæ desiderio tenebatur Vestinus: sed hanc moram orabat, ut bona sua amicis partiretur.

Senem.) Idem ingeniose dixit epig. 53. lib. 10. de Scorpo:

Dum numerat palmas credidit esse
Senem.

a virtute enim & præclare factis annos numerare debent mortales.

De Damis
fortiter invicem pugnantibus. LXXIV.

ADSPICIS imbelles tentent quam fortia damæ
Prælia? tam timidis quanta sit ira feris?
In mortem pravis concurrere frontibus audent.
Vis, Cæsar, damis parcere? mitte canes.

IN-

INTERPRETATIO.

*Videsne quam strenua certamina experiantur damæ imbecilles? Quantam iracundiam habeant feræ tam ignavæ? Non dubitant exiguis frontibus oppetere mortem. O Cæsar, placet*ne *ignoscere damis? Immitte canes.*

NOTÆ.

Adspicis imbelles.] Nota hoc distichum elegantibus antithetis ornari, & vide epig. 35. supra, ubi pugnam huic similem descripsit poeta.

Mitte canes.] Argute epigramma concludit: quid enim magis abhorrent damæ, quam canes; Tam ferociter tamen inter se decertabant damæ ut essent casuræ, nisi canum latratu a se invicem diremptæ fuissent. Similis est jocus epig. 49. lib. 1.

Si vitare canum morsus, lepus improbe, quæris.
Ad quæ confugias, ora leonis habes.

Sic intelligo: Minus damis timendum est a canibus, quam a semetipsis

De Nigrina, quæ cum marito omnes suas opes communicaverat. LXXV.

O Felix animo, felix Nigrina, marito,
Atque inter Latias gloria prima nurus.
Te patrios miscere juvat cum conjuge census,
Gaudentem socio, participique viro.
Arserit Evadne flammis injecta mariti,
Nec minor Alcestin fama sub astra ferat.
Tu melius carte meruisti pignore vitæ,
Ut tibi non esset morte probandus amor.

INTERPRETATIO.

O Nigrina beata animo, beata viro, & primum decus inter nurus Latias. Placet communices libenter cum marito divitias paternas, gaudens conjuge socio, & consorte. Evadne combusta fuerit immissa in rogum conjugis, nec minus decus extollat Alcestin ad cœlum. Tu melius sane merita es pignore vitæ, ut amor non esset tibi probandus interitu,

NOTÆ.

Te patrios.] Nigrinæ liberalitatem commendat, quæ hereditatem paternam adepta communicavit cum marito.

Arserit Evadne.] Iphiæ filia & uxor Capanei, quem tanto amore prosequebatur, ut cum, mortuum illum cremari videret, in eumdem se rogum immiserit. Virg. lib. 6. Æneid. Ovidius Tristium lib. 4. elegia 3.

Cum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
Non legis Evadnen erubuisse viro, &c.

Et 3. de arte amandi:

Accipe me, Capaneu: cineres miscebimus, inquit,
Iphias, in medios desiluitque rogos:

Alcestin.] Alii Alcestem: Peliæ fuit filia, & uxor Admeti regis Thessaliæ, pro quo lubens se morti objecit, cum Oraculum respondisset, brevi Admetum moriturum, nisi aliquis ex propinquis pro eo mortem sponte oppeteret. Ovid. lib. 3. de arte amandi:

Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset
Admeti conjux, quam sequereris, erat.

Tu melius certe.] Vivens nempe pignore vitæ, seu opibus paternis cum viro communicatis, quibus sustentatur vita, melius tuum erga illum amorem probasti, quam morte. lib. 1. epig. 9.

Nolo virum facili redimit qui sanguine

guine vitam:
Hunc volo laudari qui sine morte potest.

Legunt alii, *Tu melius certo meruisti pignore vitæ.*

In avarum amicum. LXXVI.

MILLIA misisti mihi sex, bis sena petenti:
Ut bis sena feram, bis duodena petam.

INTERPRETATIO.

Misisti ad me sex millia rogantem duodecim: ut duodecim impetrem, rogabo viginti quatuor.

NOTÆ.

Ut bis sena feram.] Avarum quemdam amicum carpit, a quo se petiturum dicit duplum summæ illius, qua sibi opus fuerit, cum ille postulati dimidium concedere solitus sit.

In Zoilum invidum. LXXVII.

NUMQUAM divitias deos rogavi,
Contentus modicis meoque lætus.
Paupertas, veniam dabis, recede.
Caussa est tam subiti, novique voti?
Pendentem volo Zoilum videre.

INTERPRETATIO.

Numquam petii opes a diis, contentus mediocribus, & gaudens meo. Paupertas, ignosces, abi. An *ratio est voti adeo repentini, & novi? cupio aspicere Zoilum suspensum.*

NOTÆ.

Caussa est.] Unde fit, ut ego divitias nunc optem, cum semper paupertatem amaverim? quia, inquit, cum Zoilus ditescere me viderit, rumpetur invidia, & præ livore se suspendet, cujus rei desiderio teneor. Alii, *Caussa est quæ subiti, &c.*

In Varum invitatorem vanum. LXXVIII.

AD cœnam nuper Varus me forte vocavit,
Ornatus dives, parvula cœna fuit,
Auro, non dapibus oneratur mensa, ministri
Apponunt oculis plurima, pauca gulæ.
Tunc ego, Non oculos, sed ventrem pascere veni;
Aut appone dapes, Vare, vel aufer opes.

INTERPRETATIO.

Cum Varus forte me invitavit ad cœnam nuper, opulentus apparatus fuit, parvula vero *cœna. Mensa instruitur auro, non cibis, servi objiciunt multa oculis, pauca gulæ. Tunc ego* dixi, *Non accessi, ut explerem oculos, sed ventrem: Vare, aut appone cibos, aut tolle divitias.*

NO-

NOTÆ.

Ornatus dives.] Poeta irridet Varum quemdam, qui ornatum quidem divitem, parvulam vero cœnam apponebat: per se patet hoc epigramma, quod aliqui Martialis esse negant. Vide epig. 44. lib. 1. epig. 59. lib. 3. & epig. 68. supra.

In Afrum ambitiose & importune officiosum. LXXIX.

CONDITA cum tibi sit jam sexagesima messis,
Et facies multo splendeat alba pilo;
Discurris tota vagus urbe, nec ulla cathedra est,
Cui non mane feras irrequietus ave.
Et sine te nulli fas est prodire tribuno,
Nec caret officio consul uterque tuo,
Et sacro decies repetis pallatia clivo,
Sigeriosque meros, Partheniosque sonas.
Hæc faciant sane juvenes: deformius, Afer,
Omnino nihil est ardelione sene.

INTERPRETATIO.

Cum jam natus sis sexaginta annos, & vultus fulgeat canus multo pilo; incertus vagaris per totam civitatem, nec ulla est cathedra, cui solicitus non portes matutinum ave. Nec licet ulli tribuno exire sine te, & præstas officia tua utrique consuli, & decies redis in palatia sacro clivo, & prædicas solos Sigerios, & Parthenios. Juvenes agant quidem ista, o Afer, nihil prorsus est turpius sene ardelione.

NOTÆ.

Nec ulla.] Cathedra significat sellam muliebrem, lib. 3. epig. 63. & lib. 12. epig. 38. Horatius lib. 1. ser. sat. 10.

Discipularum inter jubeo plorare cathedras.

Afer iste domo egredientes, vel admissus intro sedentes in cathedris salutabat. De modo salutandi vide epig. 56. lib. 1.

Et sine te.] hoc est tribunos, & consules domo exeuntes comitaris. Vide epig. 99. lib. 11.

Sigeriosque.] Sigerius & Parthenius duo erant cubicularii Domitiani, quos Afer semper habebat in ore, ut aulicis familiariter uti videretur. Sic Horatius epist. lib. 1. epig. 7.

——ex nitido fit rusticus, atque
Sulcos, & vineta crepat mera.

Sic & Martialis epig. 53. lib. 7.

Semper mane mihi de me mera somnia narras.

Legunt alii *Sigeriosque modo, &c.* & Raderus interpretatur orationem ad Sigerii & Parthenii aures accommodatam, qua illorum amicitiam sibi conciliare conaretur Afer. Musambertius legit *Sigeriosque modo*, hoc est, tantum Sigerios loquitur Afer. Hic sensus in primum recidit.

Ardelione.] Is nempe est, qui totus occupatur in nihil agendo, qui ubique & nusquam est. Vide epig. 7. lib. 2.

Ad Mathonem emptorem. LXXX.

HOSPES eras nostri semper, Matho, Tiburtini.
Hoc emis: imposui. rus tibi vendo tuum.

INTERPRETATIO.

Matho, semper eras hospes nostri Tiburtini. Hoc mercaris: decepi: tibi vendo tuam villam.

NOTÆ.

Matho.] de quo epig. sequenti, quem sefecte dicit deceptum fuisse emendo prædium, quo ante emptionem tamquam suo fruebatur. Tibur hodie *Tivoli*, Tiburtina vero villa, teste Ortelio, dicitur hodie *Villa Hadriani*.

In Mathonem
declamantem in febre. LXXXI.

DECLAMAS in febre, Mathon, hanc esse phrenesim,
Si nescis, non es sanus, amice Mathon:
Declamas æger, declamas hemitritæus.
Si sudare aliter non potes, est ratio:
Magna tamen res est, errans cum viscera febris
Exurit, res est magna tacere, Mathon.

INTERPRETATIO.

O Mathon, declamas in febre: si ignoras hanc esse insaniam, o amice Mathon, insanis. Ægrotus declamas, semitertiana laborans declamas: si nequis aliter sudare, est ratio. Nihilominus est quid arduum. Cum intestina ardent febri discurrente; o Mathon, est quid arduum silere.

NOTÆ.

Mathon.] Insaniæ arguit Mathonem, qui tacere nequiret. De quodam Mathone caussidico loquitur Juven. sat. 1. Nescio an hic idem sit.

Caussidici nova cum veniat lectica Mathonis
Plena ipso.

Hemitritæus] ἡμιτριταῖος semitertianus: hoc est semitertiana febre laborans, epig. 92. lib. 12.

Cui gravis, & fervens hemitritæus erat.

subauditur πυρετός: febris vero semitertiana est tertiana imperfecta, & accedens ad quotidianam: quod citius recurrat, quam vera tertiana.

Magna tamen.] Respondet Matho, Magna tamen res est in febre declamare.

Errans cum viscera.] Subjicit poeta: Cum vehementi febre laboras, summis in doloribus nec clamare, nec ingemiscere, difficile est. Vel sic intellige: Res magna non est in febre declamare; hoc enim phrenesim, seu insaniam notat. At vero tacere, quod est argumentum sanæ mentis, res est sane ardua.

De Fabulla
negante diutius. LXXXII.

EPIGRAMMA nostrum cum Fabulla legisset,
Negare nullam quo queror puellarum,
Semel rogata bis terque neglexit
Preces amantis. jam Fabulla promitte,
Negare jussi, pernegare non jussi.

INTERPRETATIO.

Cum Fabulla evolvisset nostrum epigramma, quo conqueror nullam puellam negare, semel rogata bis & ter contempsit vota amatoris. O Fabulla, jam promitte: volui quidem *negare, non jussi prorsus negare.*

NO-

NOTÆ.

Epigramma.] ſupra epig. 71.
Pernegare.] Epig. 58. lib. 1.
Nolo nimis facilem, difficilemque nimis:

Ad Rufum, ut Venulejo commendet ejus libros. LXXXIII.

HOs quoque commenda Venulejo, Rufe, libellos:
 Imputet & nobis otia parva, roga.
Immemor & paullum curarum, operumque ſuorum
 Non tetrica nugas exigat aure meas,
Sed nec poſt primum legat hæc, ſummumve trientem,
 Sed ſua cum medius prælia Bacchus amat:
Si nimis eſt legiſſe duos, tibi charta plicetur
 Altera: dviſum ſic breve fiet opus.

INTERPRETATIO.

O Rufe, commenda etiam hos libros Venulejo, atque ora ut *nobis faciat brevem audientiam. Et parum oblitus ſolicitudinum, & operum ſuorum examinet meas ineptias aure non ſevera. At nec evolvat hæc poſt primum aut ultimum trientem, ſed cum ſuæ pugnæ ſunt grata medio Baccho. Si nimium eſt evolvere duos* libros, *complica alteram chartam*: *opus diviſum hoc modo contrahetur.*

NOTÆ.

Imputet.] hoc eſt concedat.
Sed nec poſt primum.] Triens quatuor cyathorum poculum eſt: hoc eſt, nugatoria mea carmina nec legat Venulejus initio menſæ, nec in fine, ſed in media cœna cum fervet convivii alacritas.
Si nimis eſt.] hoc eſt ne nimium defatigeris legens duos libros, divide opus, brevius fiet. Idem dixit lib. 10. epig. 1.
Si nimius videor, ſeraque coronide longus
Eſſe liber: legito pauca, libellus ero.

In Nævolum arrogantem in proſpera fortuna. LXXXIV.

SECURO nihil eſt te, Nævole, pejus, eodem
 Solicito nihil eſt, Nævole, te melius.
Securus nullos reſalutas, deſpicis omnes.
 Nec quiſquam liber, nec tibi gratus homo eſt:
Solicitus donas, dominum regemque ſalutas,
 Invitas. eſto, Nævole, ſolicitus.

INTERPRETATIO.

O Nævole, nihil eſt deterius quam tu tranquillus O Nævole, nihil eſt melius quam tu idem anxius. Tranquillus nemini reddis ſalutem, contemnis cunctos. Nec quiſquam liber tibi placet, nec ullus *ſervus. Anxius largiris, nuncias ſalutem domino & regi, vocas ad cœnam. O Nævole, eſto anxius.*

NOTÆ.

Securo nihil eſt.] Securus, hoc eſt ſine cura. Nempe cum nihil timeret Nævolus, omnes deſpiciebat; at vero curis & infortuniis preſſus omnes colebat.

Gratus

Gratus homo est.] Vox *homo* significat servum. Lege 2. ff. *de usu, & usufructu, & reditu,* &c. Legunt alii,
Nec quisquam visus, nec tibi natus homo est.
Alii,
Nec liber quisquam, nec tibi natus homo est.
Dominum regemque.] De hac salutatione vide epig. 113. lib. 1.

LXXXV.

In Ponticum,
qui convivis vilia, sibi generosa vina apponebat. LXXXVI.

NOS bibimus vitro, tu myrrha, Pontice, quare?
Prodat perspicuus ne duo vina calix.

INTERPRETATIO.

Nos potamus vitro, tu myrrha, o Pontice: cur? Ne crater perlucidus patefaciat duo vina.

NOTÆ.

Tu myrrha.] Propter cujus opacitatem vinum perspici nequibat: epig. 113. lib. 14.

Ad librum suum,
quem mittit erudito Apollinari. LXXXVII.

SI vis auribus Atticis probari,
Exhortor, moneoque te, libelle,
Ut docto placeas Apollinari,
Nil exactius, eruditiusque est,
Sed nec candidius, benigniusque.
Si te pectore, si tenebit ore,
Nec rhonchos metues malignorum,
Nec scombris tunicas dabis molestas;
Si damnaverit, ad salariorum
Curras scrinia protinus licebit,
Inversa pueris arande charta.

INTERPRETATIO.

O Liber, si cupis placere auribus Atticis, tibi suadeo & auctor sum, ut arrideas erudito Apollinari; nemo est politior & doctior, at nec humanior & candidior. Si te excipiet amplexu & basio, nec timebis irrisiones invidorum, nec præbebis scombris jucunda tegmina. Si improbaverit, o libelle in tergo scribende a pueris, poteris subito properare ad arcam salariorum.

NOTÆ.

Auribus Atticis.] hoc est politis: Attici enim ceteris politiores habiti sunt.
Apollinari.] de quo etiam epig. 25. lib. 7.
Si tenebit ore.] Vide epig. 4. lib. 1.
Nec scombris.] Carmina quippe inornata, & alia opera minus elegantia scombris involvendis inserviebant, epig. 2. lib. 3. Tunica molesta dicitur, ut conjicit Farnabius, qua non tam involuti, quam frixi fuerint illi pisciculi: metaphora

phora ducta a tunica illa molesta, pice & bitumine illita, qua induti ardebant damnati, epig. 25. lib. 10.

Nam cum dicatur tunica præsente molesta

Ure manum

Inversa pueris.] In una tantum chartæ facie scribi solebant poemata: unde Juvenalis sat. 1. arguens longam cujusdam poetæ fabulam ait:

Scriptus & in tergo necdum finitus Orestes.

Salariorum ergo pueri nacti hanc chartam per ludibrium a tergo scribent: *Arare* per metaphoram significat scribere, quod in chartis inceratis stylo literas, veluti sulcos designabant antiqui.

De Bassa, quæ sæpius pedere solebat. LXXXVIII.

INFANTEM secum semper tua Bassa, Fabulle,
 Collocat, & lusus, deliciasque vocat:
Et quod mireris magis, infantaria non est,
 Ergo quid in caussa est? pedere Bassa solet.

INTERPRETATIO.

O Fabulle, tua Bassa secum semper constituit infantem, atque appellat jocos, & voluptates, & quod magis mireris, non amat infantes. Quid igitur in caussa est? Bassa consuevit pedere.

NOTÆ.

Infantaria non est.] Verbum a poeta fictum, hoc est, non est amatrix infantium, sed cum crebro flatum ventris emitteret Bassa, in infantem rejiciebat culpam.

In dissimulatorem. LXXXIX.

NULLA remisisti parvo pro munere dona,
 Et jam Saturni quinque fuere dies:
Ergo nec argenti sex scrupula Septitianis,
 Missa, nec a querulo mappa cliente fuit.
Antipolitani nec quæ de sanguine thynni
 Testa rubet, nec quæ coctana parva gerit;
Nec rugosarum vimen breve Picenarum:
 Dicere te posses ut meminisse mei.
Decipies alios verbis vultuque benigno:
 Nam mihi jam notus dissimulator eris.

INTERPRETATIO.

PRo exiguo munere nulla remisisti dona, & jam quinque dies Saturni præterierunt. Itaque nec missa sunt sex scrupula argenti septitiani, nec mappa fuit missa a queribundo cliente. Nec testa quæ rubra est a sanguine thynni Antipolitani, nec quæ fert exigua coctana; nec parvum canistrum olivarum *rugosarum ex Piceno: ut posses dicere, te mei memorem fuisse. Dictis, & Vultu blando circumvenies alios: jam enim te existimabo dissimulatorem.*

NOTÆ.

Quinque fuere.] Saturnalium tempore dona sibi invicem mittere solebant Romani. Quinque vero diebus durabant Saturnalia, de quibus agit Lipsius lib. 1. Saturn. cap. 3. & 4.

Sex scrupula.] hoc est, exiguum mu-

munus. Scrupulum, teste Roberto Stephano in suo Thesauro Linguæ Latinæ, est nomen ponderis: Latine obolus dicitur, & sex siliquis conficiebatur, & ex tribus scrupulis drachma. Denarium nostrum valet. Alii *scriptula*.

Septitiani.) Epig. 71. lib. 8. meminit libræ septitianæ. Legunt alii *Septitiane*, ad quem scribit, epig. 108. lib. 11.

A querulo.) De mappis quæ mense Decembri mitterentur, supra epig. 46. Querulum clientem vocat, quia apud patronum de egestate semper queritur, atque auxilium rogat.

Antipolitani.) Nec missa est muria, quæ ex sanguine thynni optima conficiebatur Antipoli in urbe Asiæ, ut ajunt interpretes. Vide epig. 103. lib. 13. Antipolis urbs etiam fuit in Gallia Narbonensi, hodie *Antibe* vel *Ragni*, ut refert Ortelius.

Nec quæ cottana.) Parvæ sunt ficus ex Syria, de quibus epig. 28. lib. 13. Olivæ vero optimæ mittebantur ex Piceno, hodie *la Marche d'Ancone*.

Dicere te.) Mittendis in muneribus hæc usitata fuisse videtur formula, ut amicus amici memorem se diceret.

Dissimulator.) Quidam interpretantur ingratum; est enim ingratus qui beneficium accepisse se dissimulat. Alii sic explicant, *dissimulator eris*, quia simulas te non intelligere quid velim; munus enim ad te misi, ut vicissim munus ad me remitteres. Ergo non mittam ad te deinceps vel levis momenti donum.

De Rusticatione. XC.

RURE morans quid agam, respondeo pauca, rogatus.
Luce deos oro, famulos post arva reviso,
Partibus atque meis justos indico labores.
Inde lego, Phœbumque cio, Musamque lacesso.
Hinc oleo corpusque frico, mollique palæstra,
Stringo libens, animo gaudens, ac fœnore liber.
Pondero, poto, cano, ludo, lavo, cœno, quiesco,
Dum parvus lychnus modicum consumat olivi:
Hæc dat nocturnis nox lucubrata Camenis.

INTERPRETATIO.

INterrogatus quid faciam manens rure, respondeo pauca. Diluculo precor Numina, reviso servos, deinde agros, & meis famulis *distribuo opus per partes æquas. Hinc lego, atque invoco Apollinem, & provoco Musam. Inde ungo corpus oleo, & lubens comprimo* illud *molli palæstra, mente hilari, & solutus fœnore. Pondero, bibo, canto, ludo, lavo, cœno, quiesco, dum exigua lucerna absumat parum olei. Nox concedit nocturnis Musis elaborata hæc* carmina.

NOTÆ.

Famulos post arva.) hoc est famulos, deinde arva; vel arva reviso, & deinde famulos, si præpositio fuerit.

Justos indico.) Transpositio est, hoc est indico labores justis partibus. Sic Virgilius lib. 1.

Jura dabat, legesque viris, operumque laborem
Partibus æquabat justis, &c.

Phœbumque cio.) compono carmina.

Stringo.) Unctione laxatur cutis, lucta vero astringitur, vel forte palæstræ pulvere.

Pondero.] Vetus codex sic habet. Alii emendant *prandeo*. Non sæpe quidem, attamen aliquando senes & pueri, imo & sani prandebant. Videat lector.

Lucubrata.) Intellige carmina ad lucernam elaborata. Hoc epigramma a quibusdam rejicitur.

Ad librum, ut modum teneat. XCI.

OHE jam satis est, ohe libelle,
Jam pervenimus usque ad umbilicos.
Tu procedere adhuc, & ire quæris,
Nec summa potes in scheda teneri:
Sic tamquam tibi res peracta non sit,
Quæ prima quoque pagina peracta est,
Jam lector queriturque, deficitque,
Jam librarius hoc & ipse dicit,
Ohe jam satis est, ohe libelle.

INTERPRETATIO.

OHe jam sufficit, ohe libelle, jam pervenimus usque ad umbilicos. Tu vis pergere adhuc, & progredi, nec potes consistere in extrema pagina. Sic tamquam non perfeceris rem, quam perfecisti etiam prima pagina, jam lector expostulat, & defessus est: jam & ipse librarius loquitur idem: Ohe jam sufficit: Ohe libelle.

NOTÆ.

Ohe.] Satietatem & fastidium significat.

Usque ad umbilicos.]Opus absolutum est. De hoc loquendi modo dictum epig. 67. lib. 1.

In scheda.] hoc est: O libelle, tu nec contentus es paginæ extremam etiam partem implere. χεδη tabella, vel papyrus, aut phylira, aliudve in quo scribebant antiqui.

Quæ prima quoque.] Nam, o libelle, vel prima pagina lectorem tædio explevisti, & tamen modum tenere non vis.

Librarius.] Ille est qui libros transcribit.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER V.

Ad Cæsarem Domitianum cui librum mittit. I.

Hoc tibi Palladiæ seu collibus uteris Albæ,
 Cæsar, & hinc Triviam prospicis, inde Thetin:
Seu tua veridicæ discunt responsa sorores,
 Plana suburbani qua cubat unda freti:
Seu placet Æneæ nutrix, seu filia Solis,
 Sive salutiferis candidus Anxur aquis;
Mittimus, o rerum felix tutela, salusque,
 Sospite quo gratum credimus esse Jovem.
Tu tantum accipias: ego te legisse putabo,
 Et tumidus Galla credulitate fruar.

INTERPRETATIO.

O *Cæsar felix præsidium rerum, & salus, quo incolumi putamus Jovem esse memorem; mittimus ad te hunc* librum, *seu es in montibus Albæ Palladiæ, atque ex hac parte spectas* templum *Dianæ, ex illa mare; seu veraces sorores accipiunt tua responsa, qua jacet aqua maris suburbani: sive placet nutrix Æneæ, sive filia Solis, sive albus Anxur undis salubribus. Tu solummodo accipias, ego credam a te lectum esse, & superbus potiar Galla credulitate.*

NOTÆ.

Palladiæ seu collibus.] In honorem Minervæ Quinquatria quotannis celebrabat Domitianus in monte Albano prope Romam, epig. 1. lib. 4.

Et hinc Triviam:] A monte Albano prospiciebatur hinc Dianæ templum ad Ariciam, hodie *Rizza*, illinc vero Thetis, quam sumit pro mari. Vide epig. 13. lib. 10. & epig. 3. lib. Spect. Dianam jam vocavit Triviam epig. 1. lib. Spect. Eodem lib. irrepsit mendum in epig. 26. ubi lege *Thetis*.

Seu tua veridicæ.] hoc est, sive & Antii ubi sub imagine duarum sororum fortuna colebantur. Suetonius in Caligula cap. 57. *monuerunt & sortes Antianæ*. Horatius lib. 1. carm. ode 35.

O diva gratum quæ regis Antium.

Germanas vero sorores dixisse videtur, quod una prospera, altera adversa sit. De fortunæ templis fuse agit Alexander ab Alexandro cap. 13. lib. 1. Genialium die-

dierum: Antium hodie *Antio*. *Tua responsa*. His verbis Domitiano adulatur poeta; nam ostendit fortunam a Domitiano velut a majore deo discere responsa, ut inferiores dii a superioribus afflari solent.

Plana suburbani.] Mare enim alluit urbem Antium, atque ita illius suburbium esse videtur.

Æneæ nutrix.] hoc est, Cajeta urbs maritima in finibus Latii versus Campaniam, hodie *Gajeta*. Virgil. 7. Æneid.

Tu quoque litoribus nostris Æneia nutrix.

Æternam moriens famam Cajeta dedisti.

Strabo lib. 5. τὰ γὰρ κοῖλα πάντα Καιέτας οἱ Λάκωνες προσαγορεύουσιν. Omnes enim cavitates Cajattas appellarunt Lacones: non tamen negat ab Æneæ nutrice etiam dictam Cajetam.

Seu filia Solis.] Sive es Circeis, hodie *Circelli*, oppidum est Latii maritimum a Circe filia Solis denominatum.

Candidus Anxur.] Latii oppidum hodie *Terracina*, cujus aquæ sunt valde salutares: dicitur candidus vel a candore saxorum, vel a calce quæ conficitur ex lapidibus inde petitis. Neutrius generis reperitur apud Horatium sat. 5. lib. 1.

Impositum late saxis candentibus Anxur.

Gratum credimus,] hoc est, memorem beneficii a te accepti: nam bello Vitelliano Domitianus adhuc puer una cum patruo Sabino Capitolium pro viribus suis defenderat, incensum tamen postea restituit Suetonius in Domitiano cap. 5. Vide etiam epig. 104. lib. 9.

Accipias.] Alii *accipies*; alii vero *aspicias*.

Galla credulitate.] Galli enim vera simplicitate boni sunt, atque hinc creduli. Strabo lib. 4. Ἄλλως δ' ἁπλοῦν καὶ οὐ κακόηθες, supple φῦλον Γαλλικόν. Ceterum Gallica gens ingenio simplici, ac nulla malignitate devincto.

Ad Lectores, castum esse hunc librum. II.

MATRONÆ, puerique, virginesque,
Vobis pagina nostra dedicatur.
Tu, quem nequitiæ procaciores
Delectant nimium, salesque nudi,
Lascivos lege quatuor libellos.
Quinctus cum domino liber jocetur,
Quem Germanicus ore non rubenti
Coram Cecropia legat puella.

INTERPRETATIO.

O Matronæ, Juvenes, & puellæ, noster libellus vobis dedicatur. Tu, cui nimis placent lascivia petulantiores, & nudi joci, evolve quatuor præcedentes *libros petulantes. Quintus libellus ludat cum domino, quem Germanicus sine rubore evolvat, præsente virgine Atheniensi.*

NOTÆ.

Ad Lectores.] Alii de eodem.

Quem Germanicus.] Domitianus a devictis Germanis Germanici nomen assumsit. Hunc vero librum tam verecundum & castum esse dicit poeta, ut ab Imperatore legi possit *coram puella Cecropia*, hoc est, coram Minerva, quæ Athenis colebatur, quam & summo studio colebat Domitianus. Suetonius in Domitiano cap. 4. Alii interpretantur virginem Palladi sacram, quæ ritu Vestalium viveret.

Ad Domitianum, cui blanditur ob Germanorum legationem. III.

ACCOLA jam nostræ Degis, Germanice, ripæ,
A famulis Istri qui tibi venit aquis,

Lætus

Lætus & attonitus, viso modo præside mundi,
Affatus comites dicitur esse suos:
Sors mea quam fratris melior: cui tam prope fas est
Cernere, tam longe quem colit ille Deum.

INTERPRETATIO.

O Germanice, Degis jam accola nostræ ripæ, qui te adivit ab undis Danubii subditis, hilaris & stupens, paulo ante conspecto moderatore orbis fertur allocutus suos socios: quanto sum felicior fratre meo: cum possim tam prope intueri Deum, quem ille veneratur tam procul.

NOTÆ.

Accola jam nostra,] hoc est, jam Tiberis accola; Romam enim venerat Degis accola sc. Danubii, qui nobis nunc subditus est. Ad Domitianum à Germania devicta dictum Germanicum, pacis sanciendæ gratia legatum misit Decebalus Dacorum rex. Hæc refert Raderus ex fragmento Theodosii, unde tamen non constat quis Degis ille, vel Diegis fuerit.

Quem colit ille Deum.] Domitianum nempe: eodem sensu Ovidius 2. de Ponto.

Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos
Quique deum coram corpora vera vident.

In Myrtalen
vinosam mulierem. IV.

FOETERE multo Myrtale solet vino.
Sed fallat ut nos folia devorat lauri,
Merumque cauta fronde non aqua miscet.
Hanc tu rubentem prominentibus venis
Quoties venire, Paulle, videris contra:
Dicas licebit, Myrtale bibit laurum.

INTERPRETATIO.

Myrtale consuevit male olere multo mero: at comedit frondes lauri ut decipiat nos, & callida temperat vinum fronde non aqua. O Paulle, quoties conspexeris hanc tibi occurrere rubicundam venis inflatis: poteris dicere, Myrtale potavit Laurum.

NOTÆ.

Merumque cauta.] Lauri folia ebrietatem arcent: laurum ergo comedebat Myrtale, ut ebrietatem, simul & vini graveolentiam vitaret, lauri quippe vis potentior vini odorem obruit. Alii *cauta* jungunt cum fronde. Judicet lector.

Bibit laurum.] Non Baccho, sed Apolline inflata est, cum lauro Phœbo sacra ebrietatem dissimularet Myrtale.

Ad Sextum,
quem rogat, ut hos libros collocet inter alios epigrammatum scriptores. V.

SEXTE, Palatinæ cultor facunde Minervæ;
Ingenio frueris qui propiore Dei.

Nam tibi nascentes domini cognoscere curas,
Et secreta ducis pectora nosse licet.
Sit locus & nostris aliqua tibi parte libellis,
Qua Pedo, qua Marsus, quaque Catullus erit.
Et Capitolini cælestia carmina belli,
Grande cothurnati pone Maronis opus.

INTERPRETATIO.

O Diserte Sexte, cultor Minervæ Palatinæ, qui penitius pervadis mentem Dei: nam tibi fas est notas habere primas cogitationes domini, & discere intimos sensus Imperatoris. Des etiam locum nostris libris aliqua parte qua collocabitur Pedo, qua Marsus, & qua Catullus. Et colloca *divinos versus belli Capitolini juxta opus sublime cothurnati Virgilii.*

NOTÆ.

Cultor Palatinæ.] Hic Sextus erat Domitiano a sacræ religionis cultu, & a studiis ingenii, atque a consiliis secretioribus, epig. 3. supra jam Domitianum Deum vocavit.

Qua Pedo.] De quo jam dictum epig. 77. lib. 2. Restat adhuc ex eo elegia ad Liviam de morte Drusi Neronis. De Marso etiam dictum epig. 71. & 77. lib. 2. cujus epigrammata apud antiquos summis laudibus fuerunt celebrata, teste Gyraldo dialogo 10. de historia poetica: Catullus vero satis est notus.

Et Capitolini.] Puer adhuc Domitianus Capitolium cum patruo Sabino a Vitellianis defendit. Suetonius 1. cap. in Domitiano. Illa propugnatio dicta est bellum Capitolinum postea descriptum ab ipso forte Domitiano, vel ab ipso Sexto, vel ab aliis, quorum carmina comparat cum Æneide Virgilii, atque eodem in loco reponenda esse dicit. Legunt alii *Ad Capitolini cælestia carmina belli.* pone, hoc est repone, & colloca.

Cothurnati Maronis.] Cothurnus genus fuit calceamenti tragicorum proprium, de quo epig. 20. lib. 3. Itaque cothurnatum Maronem dicit, propter gravitatem heroici ejus poematis.

Ad Musas, ut hunc librum commendent Parthenio. VI.

SI non est grave, nec nimis molestum,
Musæ, Parthenium rogate vestrum.
Sic te serior & beata quondam
Salvo Cæsare finiat senectus:
Et sis, invidia favente, felix.
Sic Burrus cito sentiat parentem,
Admittas timidam, brevemque chartam
Intra limina sanctioris aulæ.
Nosti tempora tu Jovis sereni,
Cum fulget placidus suoque vultu,
Quo nil supplicibus solet negare.
Non est, quod metuas preces iniquas.
Numquam grandia, nec molesta poscit,
Quæ cedro decorata, purpuraque
Nigris pagina crevit umbilicis.
Nec porrexeris ista: sed teneto,

Sic

Sic tamquam nihil offeras, agasque.
Si novi dominum novem sororum,
Ultro purpureum petet libellum.

INTERPRETATIO.

O Musæ, si non displicet, nec nimis grave est, orate Parthenium vestrum his verbis. *Sic tardior senecta, & felix quondam absolvat tuam vitam sospite Imperatore: & sis beatus suffragante invidia. Sic Burrus mox sapias genitorem, excipias libellum pavidum, & exiguum intra limina aulæ sanctioris. Tibi innotescunt tempora Jovis placidi, cum tranquillus micat & sua fronte, qua consuevit nihil recusare rogantibus. Non est, quod timeas observationes injustas. Libellus, qui ornatus cedro & purpura adauctus est nigris umbilicis, numquam petit res immodicas, nec importunas. Nec obtuleris ista: at habeto præ omnibus, sic velut nihil porrigas, & facias. Si novi dominum novem Musarum, sponte poscet librum ornatum purpura.*

NOTÆ.

Parthenium. Cultorem vestrum: Parthenius vero Domitiani cubiculo erat præpositus. Suetonius cap. 16. in Domit. de quo lib. 4. epig. 45. lib. 8. epig. 28. lib. 11. epig. 1.

Sic te serior.] Oratio Musarum ad Parthenium.

Sic Burrus.] Parthenii filius indolis paternæ det specimen. Vide epig 45. lib. 4.

Sanctioris aulæ.] hoc est, intromitte in conclave Cæsaris, seu in intimam aulam, quam sanctam dicit, vel quod illic coleretur Minerva, vel quod Domitianus ipse vellet haberi Deus.

Jovis sereni.] Cæsaris Domitiani.

Suoque vultu.] Vultus quidem Domitiani venustus erat, teste Suetonio in Domit. cap. 18.

Nil supplicibus.] Initio enim omnes circa se largissime prosecutus est. Sueton. cap. 9.

Crevit umbilicis.] De quibus dictum epig. 2. lib. 3. umbilici autem erant ornamenta vel ex osse, vel ex ebore, quæ extremis librorum partibus addebantur: significat poeta magna se non petere, sed contentum fore iis, quæ ultro donabit Imperator.

Dominum novem sororum.] Domitianum intellige, qui, teste Suetonio cap. 2. in Domit. in primis poeticæ studium simulavit; Musas ergo colebat, imo ipsis imperabat, inquit poeta adulator.

Ad Volcanum de urbe instaurata. VII.

QUALITER Assyrios renovant incendia nidos,
Una decem quoties sæcula vixit avis:
Taliter exuta est veterem nova Roma senectam,
Et sumsit vultus præsidis ipsa sui.
Jam precor oblitus nostræ, Volcane, querelæ
Parce, sumus Martis turba, sed & Veneris.
Parce pater: sic Lemniacis lasciva catenis
Ignoscat conjux, & patienter amet.

INTERPRETATIO.

Quemadmodum flamma instaurat nidos Assyrios, quoties unica ales vixit mille annos: sic nova Roma deposuit antiquam senectutem, atque ipsa induit frontem juvenilem *sui Imperatoris. O Volcane, jam rogo oblitus nostræ querimoniæ ignosce;*

ignosce; ducimus quidem *genus a Marte, sed a Venere quoque. Ignosce, o Parens; sic petulans uxor parcat Lemniacis catenis, & placide diligat te.*

NOTÆ.

Qualiter Assyrios.] Urbem incendiis & ruinis vastatam, a Domitiano vero instauratam, confert poeta cum Phœnice, qui constructo in Assyria rogo, cremando se renovatur. Ovid. 15. Metam.

Una est, quæ reparet, seque ipsa reseminet ales.
Assyrii Phœnica vocant. Nec fruge, nec herbis,
Sed thuris lacrymis, & succo vivit amomi.
Hic ubi quinque suæ complevit sæcula vitæ,
Ilicis in ramis, tremulæque cacumine palmæ,
Unguibus, & duro nidum sibi construit ore,
Quo simul ac casias, & nardi lenis aristas,
Quassaque cum fulva substravit cinnama myrrha,
Se superimponit, finitque in odoribus ævum.

De Phœnice fuse agit Tacitus lib. 6. Annalium. *Sacrum solis id animal, & ore, ac distinctu pinnarum a ceteris avibus diversum, consentiunt qui formam ejus definiere. De numero annorum varia traduntur, maxime vulgatum, quingentorum spatium. Sunt qui adseverent, mille quadringentos sexaginta unum Phœnicem vivere.* Lege etiam Plinium lib. 10. cap. 2.

Et sumpsit vultus.] hoc est, Roma facta est venusta: vultus enim Domitiani venustus erat, ut diximus præcedenti epigrammate.

Oblitus nostræ.] Quæ inter te & nos Martis posteros intercessit. Alii legunt *notæ* melius meo judicio: hoc est, obliviscere querelam omnibus notam, quod scil. Venerem tuam uxorem compresserit Mars, a quo genus suum repetunt Romani. Vulcanus est deus ignis.

Parce pater.] Vulcanum patrem appellat eo sensu, quo deos omnes patres hominum vocantur; etenim Vulcanus non est Romanorum pater, sed Mars.

Sic Lemniacis.] In Lemno insula Ægei maris, hodie dicta *Stalimene*, catenas fabricavit Vulcanus, quibus Martem cum Venere in adulterio deprehensum illigavit. Hæc fabula satis nota. Sensus est: Venus injuriæ a te acceptæ oblivis catur, teque quamvis claudum & deformem patienter amet.

De Phaside, qui se pro equite gerebat in theatro. VI.

EDICTUM domini, Deique nostri,
Quo subsellia certiora fiunt,
Et puros eques ordines recepit,
Dum laudat modo Phasis in theatro,
Phasis purpureis ruber lacernis;
Et jactat tumido superbus ore;
Tandem commodius licet sedere,
Nunc est reddita dignitas equestris,
Turbas non premimur, nec inquinamur:
Hæc, & talia dum refert supinus,
Illas purpureas & arrogantes
Jussit surgere Lectius lacernas.

IN-

INTERPRETATIO.

Dum Phasis in theatro, phasis ruber purpureis lacernis modo commendat edictum Domini, & Numinis nostri, quo sedes certius distinguuntur, atque ordines non permixti cum plebe *assignati sunt equiti: atque, arrogans gloriatur ore superbo; tandem fas est sedere commodius, nunc dignitas equestris restituta, non urgemur multitudine, nec fœdamur. Dum supinus profert hæc & similia, Lectius imperavit surgere lacernas illas purpureas & superbas.*

NOTÆ.

Edictum domini.] Domitiani. Suetonius in Domitiano cap. 13. *Dominus & Deus noster sic fieri jubet.* Domitianus ergo renovavit legem Rosciam, qua nulli in quatuordecim equitum subselliis sedere liceret, nisi illi qui haberet censum equestrem, quadraginta nempe sestertium millia.

Subsellia,] quæ triplicis fuere generis, in primis sedebant Senatores, in secundis Equites, plebs vero occupabat tertia.

Et puros eques.] Seorsim a plebe ludos spectabant equites.

Phasis.] Libertus qui veste purpurea indutus erat, ut videretur eques. Lib. 4. epig. 2. Legimus Romanos, cum spectaculis adessent, vestibus candidis, imo & nigris, hoc autem loco etiam rubris usos fuisse, unde colligere licet, nullam legem jussisse ut candida veste, quamvis solerent, uterentur. Augustus, teste Suetonio in Augusto cap. 40. prohibuerat ne quis in foro circove, nisi positis lacernis, togatus consisteret: attamen diu non obtinuit.

Nunc est reddita.] hoc est equites amissum bellis civilibus equestrem honorem tandem recuperarunt.

Nec inquinamur.] sordibus plebis.

Illas purpureas.] Metonymia est, id est designator Lectius, qui bene noverat Phasidem, jussit illum lacernis purpureis indutum loco cedere, atque ad plebem transire.

In Symmachum medicum. IX.

LANGUEBAM: sed tu comitatus protinus ad me
Venisti centum, Symmache, discipulis.
Centum me tetigere manus, Aquilone gelatæ.
Non habui febrem, Symmache: nunc habeo.

INTERPRETATIO.

Flaccessebam: at subito, o Symmache, me convenisti comitatus centum discipulis. Centum manus gelatæ Aquilone me attrectavere: non laboravi febre, o Symmache, nunc laboro.

NOTÆ.

Languebam.] Nondum plane æger eram, sed me tantum deficiebant vires.

Venisti centum.] Poeta irridet Symmachum quemdam medicum, qui cum suis auditoribus illum invisit: cum vero omnes illius arteriam manu gelata exploravissent, frigidissimo illo attactu febrem contraxisse se dicit.

Ad Regulum de fama poetarum posthuma. X.

ESSE quid hoc dicam, vivis quod fama negatur,
Et sua quod rarus tempora lector amat?
Hi sunt invidiæ nimirum, Regule, mores,
Præferat antiquos semper ut illa novis:
Sic veterem ingrati Pompeji quærimus umbram,
Et laudant Catuli Julia templa senes.
Ennius est lectus salvo tibi, Roma, Marone:
Et sua riserunt sæcula Mæonidem.
Rara coronato plausere theatra Menandro:
Norat Nasonem sola Corinna suum.
Vos tamen o nostri ne festinate libelli,
Si post fata venit gloria, non propero.

INTERPRETATIO.

Quid caussæ dicam, cur æstimatio denegetur viventibus, & cur pauci lectores amantes sint sui sæculi? O Regule, hæc scilicet natura est livoris, ut semper antepenat veteres novis. Sic immemores cupimus umbram veteris porticus Pompejanæ, & senes commendant ædem Juliam Catuli. O Roma, legisti Ennium vivo Virgilio: atque Homerus irrisus est suo ævo. Infrequentia theatra plausere Menandro victori: una Corinna noverat suum Ovidium. Vos itaque, o nostri libri, ne properate: si decus pendet a morte, non festino.

NOTÆ.

Regule.] De quo lib. 1. epig. 112. semper fastidio esse nova, antiqua vero pluris æstimari, demonstrat poeta.

Pompeji quærimus.] De porticu Pompeji dictum epig. 14. lib. 2. Sensus est: Porticus, atque ambulacra Domitiani licet pulcherrima, nos ingrati spernimus, antiquam vero Pompeji porticum præferimus, epig. 48. lib. 11.

Et laudant Catuli.] Lutatius Catulus Syllæ temporibus incensum Capitolium, & a Sylla restauratum dedicavit: cujus *Lutatii Catuli nomen inter tanta Cæsarum opera usque ad Vitellium mansit*, Tacitus lib. 3. Hist. Julia templa dixit, quia teste Dione lib. 43. *decretum ut eraso Catuli nomine substitueretur Cæsaris*. Quod decretum executioni mandatum negat Tacitus, cum Lutatii Catuli nomen ad Vitellium usque permanserit. Lipsius existimat inscriptum quidem Capitolio Julii Cæsaris nomen, & Catuli nomen erasum quidem, sed in hominum memoria hæsisse. Alii *Julia templa* interpretantur basilicam Cæsaris in foro Romano, a senibus laudari præ templis novis a Domitiano extructis. Alii vero *Julia templa* intelligunt ædem Veneris a Julio Cæsare ædificatam. Tandem legunt alii *vilia templa* nimirum præ Capitolio a Domitiano instaurato. Vide Suetonium in Julio cap. 15. Valerium Maximum lib. 6. cap. 9.

Ennius.] Latinus poeta antiquus, cujus restant adhuc fragmenta.

Mæonides] dicitur Homerus, quod secundum aliquos in Mæonia regione Asiæ patriam habuerit. Verum Plutarchus in Homeri vita dicit Mæonem Lydorum regem loco filii educavisse Homerum, atque inde Mæonidem fuisse dictum.

Menander.] qui græce scripsit plures comœdias, de quo Gyraldus de historia poetica dialogo 7.

Corinna.] Nomen fictum puellæ ab Ovidio adamatæ. Ipse Ovidius de se lib. 4. Tristium:

Noverat ingenium totam cantata per urbem
Nomine non vero dicta Corinna mihi.

De

De Stella poeta, cujus carmina laudat. XI.

SARDONYCHAS, smaragdos, adamantas, jaspidas uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.
Multas in digitis, plures in carmine gemmas
Invenies: inde est hæc, puto, culta manus.

INTERPRETATIO.

O Severe, meus Stella gestat uno digito sardonychas, smaragdos, adamantas, jaspidas. Reperies multas gemmas in digitis, plures in versibus: illinc, opinor, hæc manus ornata est.

NOTÆ.

Smaragdos.] Hujus vocis mediam syllabam, quæ longa videtur, corripuit Græcorum exemplo, qui geminas mutas breves faciunt. Sic Theocritus *Idyl.* 17. brevem facit secundam syllabam ultimæ vocis in hoc versu:

Θωρηχθεὶς ἐπὶ βουσὶν ἀπέχθετ' Αἰγυπτίῃσι
Thorace munitus invadens injuste boves Ægyptias.

Varias gemmarum species enum erat poeta, de quibus Plinius libro ultimo. De Stella dictum epig. 8. lib. 1.

In carmine gemmas.] Elegantiam atque ornamenta versuum appellat gemmas.

Inde est.] hoc est, Manus Stellæ non tam dicitur culta a gemmis, quam a versuum venustate & elegantia. Farnabius vero sic explicat; Gemmeis annulis ornatur, quod elegantias & lumina in carmine ponere sciat: & gemmas forte consequebatur ab iis, quorum laudes celebrabat.

De eodem. XII.

QUod nutantia fronte pertinaci
Gestat pondera Masclion superbus,
Aut grandis Linus omnibus lacertis,
Septem quod pueros levat, vel octo:
Res non difficilis mihi videtur:
Uno cum digito, vel hoc, vel illo
Portet Stella meus decem puellas.

INTERPRETATIO.

Quod arrogans Masclion confirmato capite portat vacillantia pondera, vel quod ingens Linus ambobus brachiis attollit septem pueros, vel octo; non existimo rem arduam, cum Stella meus hoc vel digito gestet decem puellas.

NOTÆ.

Fronte pertinaci.] Scriverius legit *fronte perticata*, & interpretatur contum, seu particam stupendæ molis erectam in area frontis gestatam a Masclione.

Masclion, Linus.] viri duo maximis viribus præditi. Alii *Majthlion*.

Decem puellas.] Lepide jocatur poeta in gemmis quas digito gestabat Stella. Varia est hujus loci interpretatio, hoc est, Cum Stella uno digito gestet decem annulos a puellis donatos, totidem nempe puellarum pignora. vel pretium decem puellarum, ut intelligit Domitius. Sed meo judicio omnium optime Radersus intelligit decem annulos, in quorum singulis unius puellæ effigies esset insculpta; vel unum tantum annulum gemma ornatum, in qua expressæ viderentur decem puellarum imagines.

In Callistratum,
cui licet ditissimo præferri se debere probat. XIII.

SUM, fateor, semperque fui, Callistrate, pauper
Sed non obscurus, nec male notus eques;
Sed toto legor orbe frequens, & dicitur, Hic est;
Quodque cinis paucis, hoc mihi vita dedit:
At tua centenis incumbunt tecta columnis,
Et libertinas arca flagellat opes:
Magnaque Niliacæ servit tibi gleba Syenes,
Tondet & innumeros Gallica Parma greges,
Hoc ego, tuque sumus: sed quod sum, non potes esse,
Tu quod es, e populo quilibet esse potest.

INTERPRETATIO.

O Callistrate, confiteor, sum inops & semper fui; at eques non ignobilis, nec ignotus: at multi legunt meos libros *toto orbe, & ajunt, Hic est, & vivus assequor quod pauci post mortem: sed ædes tuæ fulciuntur centum columnis, atque arca coercet libertinas divitias: atque ampli fundi Syenes Ægyptiæ sunt in tuo dominio, & Gallica Parma* tibi *tondet innumerabiles greges. Ego & tu sumus hoc; sed nequis esse quod sum: quilibet* autem *e populo potest esse quod tu es.*

NOTÆ.

Callistrate.] Fuit is divitiarum amantissimus, quem irridet poeta.

Nec male notus.] Ingenio nempe fuit clarus: attamen equestrem censum quadringenta scilicet sestertium millia non possidebat, at jus sedendi inter equites fuerat illi concessum ex munere Cæsaris Domitiani, epig. 94. lib. 3.

—— —— vidit me Roma tribunum,
Et sedeo qua te suscitat Oceanus,

De censu equestri clare Juvenalis sat. 14. ve. su 324.

Quodque cinis.] Sic eodem epig. lib. 3.
Ore legor multo, notumque per oppida nomen
Non expectato dat mihi fama rogo:

& Ovidius lib. 4. Tristium eleg. 10.
Tu mihi, quod rarum est, vivo sublime dedisti
Nomen, ab exequiis quod dare fama solet:

Libertinas.] Prope immensas interpretare, quales possederunt liberti locupletissimi Narcissus & Pallas, Claudio regnante, & Crispinus etiam quem exagitat Juvenalis sat. 1.

Arca flagellat.] opes quæ vix contineri possunt in arca. Hoc verbo jam usus est lib. 2. epig. 30.

Magnaque Niliacæ.] Syene urbs Ægypti quondam nobilissima, epig. 87. lib. 1. glebam dixit pro fundo.

Gallica Parma.] urbs Galliæ cisalpinæ ad Padum, ubi lana optima, epig. 43. lib. 2.
Vel quam seposito de grege Parma dedit.

Hoc ego.] Ego quidem sum inops, tu vero dives.

Non potes esse.] Non intelligit Martialis Callistratum a paupertate posse esse semper immunem, sed nobilem poetam illum evadere posse negat.

Quilibet e populo.] Ignarus enim, & quilibet ex plebe rem facere potest.

De Mannejo
ejecto ex quatuordecim equitum subselliis. XIV.

SEDERE primo solitus in gradu semper,
Tunc cum liceret occupare Mannejus,
Bis excitatus, terque transtulit castra,

Et

Et inter ipsas pene tertius sellas
Post Cajumque Luciumque consedit:
Illinc cucullo prospicit caput tectus,
Oculoque ludos spectat indecens uno,
Et hinc miser dejectus in viam transit,
Subsellioque semifultus extremo,
Et male receptus altero genu, jactat
Equiti sedere: Lectioque se stare.

INTERPRETATIO.

Mannejus consuetus semper sedere in primo gradu, tunc cum fas esset præcipere locum, bis & ter suscitatus migravit loco, & tertius consedit fere inter ipsas sellas post Cajum & Lucium: inde spectat capite operto cucullo, atque indecenter prospicit spectacula uno oculo: & hinc infelix expulsus migrat in viam & semifultus ultimo subsellio, & male receptus altero genu, gloriatur sedere equiti: & se stare Lectio.

NOTÆ.

Cum liceret.) Ante legem theatralem a Domitiano revocatam, qua plebs ab *Equite*, Eques a Senatore secerneretur in theatro, primi advenientes subsellia prima occupabant.

Transtulit castra.] A designatore coactus est sellam suam in locum remotiorem transferre: & hoc facete dicit transferre castra: sellas vero in theatrum inferre solebant Romani.

Post Cajum, Luciumque.] Equites scil. posuerat sellam suam Mannejus in ipsis forte gradibus, ex quo loco licet tectus cucullo, & vix uno oculo ludos spectans, nihilominus agnitus a designatore fuit expulsus. De sellis in theatrum allatis Suetonius in Nerone cap. 26. Lipsius cap. 13. de amphitheatro dubitat an sic intelligendus sit hic versus, an sellæ sumendæ pro subselliis graduum ipsorum.

In viam transit.] ad plebem. Via autem erat interstitium quoddam inter ordines & cuneos. Vide Lipsium de amphitheatro capite citato.

Jactat equiti.] Dimidia corporis parte sedebat Mannejus velut eques, altera vero stabat, ut designatori Lectio obtemperaret, metuens ne & illinc expelleretur, ex quo Mannei situ risum captat Martialis.

Equiti sedere.] Alii addunt *se*, sed contra legem carminis. Equiti sedet, hoc est velut eques: interpretes omnes sic explicant.

Ad Cæsarem Domitianum,
a se neminem offensum fuisse dicit. XV.

QUINCTUS nostrorum liber est, Auguste, jocorum:
Et queritur læsus carmine nemo meo.
Gaudet honorato, sed multus nomine lector,
Cui victura meo munere fama datur.
Quid tamen hæc prosunt quamvis venerantia multos?
Non prosunt sane, me tamen ista juvant.

INTERPRETATIO.

O Auguste, quintus libellus continet nostros ludos, & nullus queritur offensus meis versibus. At multi lectore lætantur nomine cohonestato, quibus fama non peritura donatur meo beneficio. Nihilominus quid hæc proficiunt licet colentia multos? Non proficiunt quidem, attamen iis delector.

NOTÆ.

Et queritur læsus.] Ubi enim laudat aliquem, verum illius nomen ponit: at vero si improbos carpat, fictis nominibus utitur.

Gaudet honorato.] hoc est meis carminibus sempiternam nominis memoriam multis conciliavi.

Quid tamen hæc.] Versus mei nullum quidem mihi fructum afferunt, sed tamen me delectant. Hoc idem repetit epigrammate sequenti.

Ad Lectorem,
cum quo conqueritur poeta laudari se tantum, nullo autem munere donari. XVI.

SERIA cum possim, quod delectantia malim,
 Scribere, tu caussa es, lector amice, mihi,
Qui legis, & tota cantas mea carmina Roma:
 Sed nescis, quanti stet mihi talis amor;
Nam si falciferi defendere templa Tonantis,
 Solicitisque velim vendere verba reis:
Plurimus Hispanas mittet mihi nauta metretas,
 Et fiet vario sordidus ære sinus.
At nunc conviva est, commessatorque libellus,
 Et tantum gratis pigna nostra placet:
Sed non hac veteres contenti laude fuerunt,
 Cum minimum vati manus Alexis erat:
Belle, inquis, dixti: satis est: laudabimus usque,
 Dissimulas? facies me, puto, caussidicum.

INTERPRETATIO.

O Amice lector, tu mihi caussa es, cur malim componere res jucundas, cum possim graves, qui volvis, & canis meos versus tota Roma: at ignoras quanti mihi constet hæc benevolentia. Nam si placeat tueri ædes Tonantis falciferi, & vendere verba reis anxiis: multi nautæ ad me mittent metretas ex Hispania, & sinus sordescet pecunia varii generis. *At meus liber nunc vacat conviviis & comessationibus, & nostra carmina jucunda sunt tantum gratuito: at antiqui non satis habuerunt hanc laudem, cum Alexis erat poetæ minimum donum. Recte dixisti, ais: satis est. Laudibus perpetuis efferemur, dissimulas? opinor, me efficies caussidicum:*

NOTÆ.

Sed nescis.] O lector, ut meis versibus captem tuam benevolentiam, ad inopiam redigor, sed aliis ex studiis quæ omitto, mercedem consequerer amplissimam.

Nam si falciferi.] hoc est, si velim caussas perorare in foro, juxta quod Saturno falcem gerenti dicatum erat templum, teste Macrobio lib. I. Saturn. cap. 8.

Ven-

Vendere verba.] Caussas agere.

Metretas.] Metretam, amphoram, & cadum pro eodem genere mensuræ a Romanis usurpari Raderus contendit, & capere 48. sextarios existimat. Alii aliter.

Comessator.] Libri mei apti sunt tantum conviviis, & comessationibus. Est autem comessatio, vel comissatio intempestivum convivium, præsertim nocturnum & quidem post cœnam, cum non cibis tantum, sed & lasciviæ indulgerent veteres.

Et tantum gratis.] Juvenalis sat. 7. versu 81.

Gloria quantalibet quid erit, si gloria tantum est?

epig. 4. lib. 11.

—— — nescit sacculus ista meus.

Munus Alexis.] Puer eleganti forma Virgilio donatus a Mœcenate, vel Pollione, de quo ecloga 2. Virgilii.

Dissimulas.] Surdus es, nec vis intelligere me aliud poscere præter laudem. Vide epig. 26. infra.

Facies me.] Cum nihil dones, coges me mutare studia, & caussas agere.

In Gelliam respuentem ordinis equestris maritum. XVII.

DUM proavos, atavosque refers, & nomina magna:
  Dum tibi noster eques sordida condito est;
Dum te posse negas nisi lato, Gellia, clavo
  Nubere: nupsisti, Gellia, cistifero.

INTERPRETATIO.

Dum recenses proavos atque atavos, & nomina magna, dum fastidis equestrem nostrum ordinem: dum dicis te non posse nubere nisi lato clavo: O Gellia, nupsisti cistifero.

NOTÆ.

Lato Gellia clavo.] hoc est, viro Senatorii ordinis, cujus insigne erat latus clavus, quem sic describit Budæus in Pandectas lib. 1. Ex dictis apparet, inquit, latum clavum tunicam fuisse purpura prætextam, latiorem tunica vulgari, longioremque, ac discinctam, cui toga superinduebatur ut tunicæ. Tranquillus in Augusto 94 *Sumenti virilem togam tunica lati clavi ex utraque parte resuta ad pedes decidit.*

Cistifero.] Turnebus lib. 3. cap. 21. legit cistigero, quem pro contemptissimo & vilissimo homine poni existimat: erat autem cistifer Cybeles sacrificulus qui ferebat cistulam, in qua erant quædam Cybeles arcana. Alii Judæum intelligunt, cujus, ut ait Juvenalis sat. 3.

Cophinus, fœnumque supellex.

Ad Quinctianum, cui se excusat quod libros tantum miserit. XVII.

QUOD tibi Decembri mense, quo volant mappæ,
  Gracilesque ligulæ, cereique, chartæque,
Et acuta senibus testa cum Damascenis,
Præter libellos vernulas nihil misi:
Portasse avarus videar, aut inhumanius;
Odi dolosas munerum & malas arteis.
Imitantur hamos dona: namque quis nescit,
Avidum vorata decipi scarum musca?

Quo-

Quoties amico diviti nihil donat,
O Quinctiane, liberalis est pauper.

INTERPRETATIO.

Forte existimer parcus, aut inurbanus; quod exceptis libris vernulis ad te nihil misi mense Decembri, quo mappa circumferuntur, & ligulæ tenues, & cerei, & chartæ, & acuta testa cum prunis *Damascenis vetustis. Fraudulentæ & improbæ artes donorum mihi odiosæ sunt. Munera imitantur hamos: etenim quis ignorat, avidum scarum circumveniri hausta musca? O Quinctiane, quoties inops nihil dat amico locupleti, munificus est.*

NOTÆ.

Volant mappæ.) Quas patronis mittebant clientes, lib. 4. epig. 89.

Ligulæ.] Lingulam grammatici dicunt epig. 120. lib. 14. quam Gellius sic definit lib. 10. cap. 25. Existimo lingulam veteres dixisse gladiolum oblongum in speciem linguæ factum. *Ligula* vero in calceis a ligando deducitur. Ligula est etiam apud Plinium lib. 20. cap. 5. genus mensuræ; hic autem puto sumendam esse pro gladiolo argenteo:

Cerei, chartaque.) Dona nimirum quæ mitti solebant epig. 10. & 11. lib. 14. *Cereos Saturnalibus muneri dabant humiliores potentioribus; quia candelis pauperes, locupletes cereis utebantur,* Festus.

Et acuta.) Vas testaceum intellige plenum prunis Damascenis, quorum mentionem facit Plinius lib. 13. cap. 5. Damascus, vel Damascum, nobilis Syriæ civitas, alii *Scham*, alii *Siam* a Turcis vocari affirmant. Vide epig. 2. lib. 13.

Libellos vernulas.) hoc est, domi scriptos.

Scarum.) Piscem. Vide epig. 56. lib. 4. huic simile.

Liberalis est pauper.) Donando enim plus petere videtur, quam donum valeat, unde avaritia est, nedum liberalitas. Vide Isocratis orationem ad Nicoclem.

Ad Cæsarem Domitianum,
quem laudibus adulatoriis extollit. XIX.

Si qua fides veri, præferri maxime, Cæsar,
Temporibus possunt sæcula nulla tuis.
Quando magis dignos licuit spectare triumphos?
Quando Palatini plus meruere dei?
Pulchrior & major quo sub duce Martia Roma?
Sub quo libertas principe tanta fuit?
Est tamen hoc vitium, sed non leve, sit licet unum:
Quod colit ingratas pauper amicitias.
Quis largitur opes veteri, fidoque sodali,
Aut quem prosequitur non alienus eques?

INTERPRETATIO.

Si credendum veritati, o maxime Cæsar, nulla sæcula possunt anteponi tuo ævo. Quando fas fuit videre triumphos nobiliores? quando Numina Palatii plus merita sunt de nobis? *quo sub Imperatore Martia Roma fuit major, atque ornatior? sub quo principe fuit tanta libertas? nihilominus reperitur hoc vitium, at non parvi momenti, quamvis sit unum, quod inops observat ingratos amicos. Quis donat divitias veteri & fideli socio, vel quis dona accipit a vero equite?*

NO-

Notæ.

Si qua fides veri.] Imo si qua fides adulationis.

Dignos triumphos.] In spectaculis nempe; nam de hostibus non retulit triumphos nisi indignos, ut colligere est ex Suetonio cap. 6. in Domitiano.

Quando Palatini] hoc est quando Juno, Minerva, & Jupiter qui colebantur in Palatio, plus de nobis meriti sunt, quam tu, o Cæsar? Alii aliter explicant: Quando majoribus culti fuerunt honoribus, quam nostro ævo? Summo quippe studio Minervam in Palatio colebat Domitianus. Eligat lector.

Sub quo.] Hic verbis Domitiano blanditur poeta; numquam enim minor fuerat libertas, cum nemini de Republica sermones habere liceret.

Non alienus eques,] Triplex Romæ fuit equitum ordo: Alii enim stirpe sua & censu erant equites, & quidem veri equites: Alii qui equo stipendia merebant, atque opponebantur peditibus. Tertius denique equitum ordo sub Cæsaribus primum natus, quibus honoris caussa in quatuordecim gradibus sedere licebat, in quo numero fuit noster poeta: Lipsius in amphitheatro cap. 14. Hoc vero loco *non alienus eques* stirpe & censu eques. Sensus est: Veri equites neminem prosequuntur donis. Alii aliter. Eques non alienus secundum Turnebum lib. 9. cap. 24. est ille quem dives aliquis censu equestri donatum equitem fecerit: hoc est quem patronum deducit, quem regem comitatur eques factus liberalitate ipsius regis seu patroni. Vide epig. 122. lib. 14.

Ad eumdem,

ut cum alii non dent, det ipse. XX.

SATURNALITIÆ ligulam misisse selibræ,
Flammatæve togæ scrupula tota decem,
Luxuria est, tumidique vocant hæc munera reges,
Qui crepet aureolos, forsitan unus erit.
Quatenus hi non sunt, esto tu, Cæsar, amicus.
Nulla ducis virtus dulcior esse potest.
Jam dudum tacito rides, Germanice, naso:
Utile quod non vis, do tibi consilium.

Interpretatio.

Profusio est, misisse ligulam selibræ Saturnalitiæ, aut togam purpuream valentem *decem scrupulis integris, & hæc appellantur dona a superbis dominis. Forte unus erit qui numeret aureolos. Tu, o Cæsar, esto amicus, quandoquidem hi non sunt* amici. *Nulla virtus Imperatoris potest esse gratior* largitate. *O Germanice, jampridem rides tacito naso: affero tibi consilium fructuosum, quod respuis.*

NOTÆ.

Saturnalitia.] Ligula mensuræ genus est: hic videtur sumi ut supra epig. 18. pro gladiolo argenteo, qui constaret selibra argentea sane, ut in versu sequenti loquitur de toga, quæ constaret decem scrupulis: interpretes tamen sumunt pro mensura.

Flammeus.] Togam purpuream intelligit, a flammæ ardentis similitudine, qua micat purpura.

Decem scrupula.] Auri nempe; nam decem argenti scrupulis non emeris togam purpuream. Est autem scrupulum vicesima quarta pars unciæ; in libra autem 12. erant unciæ: De scrupulis jam dictum epig. 89. lib. 4.

Qui crepet aureolos.] Nummos aureos clientibus numeret; nam dum numerantur crepitum edunt. Alii hoc epigramma superiori adjungunt.

Ad Martialem, de agenda vita beata. XXI.

SI tecum mihi, care Martialis,
Securis liceat frui diebus,
Si disponere tempus otiosum,
Et veræ pariter vacare vitæ
Nec nos atria, nec domos potentum,
Nec lites tetricas, forumque triste
Nossemus, nec imagines superbas.
Sed gestatio, fabulæ, libelli,
Campus, porticus, umbra, virgo, thermæ,
Hæc essent loca semper, hi labores.
Nunc vivit sibi neuter heu, bonosque
Soles effugere, atque abire sentit,
Qui nobis pereunt, & imputantur.
Quisquam vivere cum sciat, moratur?

INTERPRETATIO

O *Dilecte Martialis, si mihi fas sit tecum consumere dies tutos, si frui tempore vacuo, & simul indulgere veræ vitæ: nec cognovissemus aulam, nec ædes divitum, nec caussas molestas, & forum mœstum, nec fastosas imagines. At gestatio fabulæ, libri, campus, porticus, umbra, virgo, thermæ, hæc perpetuò essent loca, hæ occupationes. Neuter heu nunc sibi vivit, atque intelligit elabi, atque effluere dies felices, qui occidunt nobis, &* nobis *numerantur.* An *quisquam cunctatur vivere, cum norit* quid sit vita beata?

NOTÆ.

Si tecum.] Vide epig. 64. lib. 4. de eodem Julio Martiali.

Et veræ.] Lege epig. 16. lib. 1. & epig. 90. lib. 2. vera vita apud nostrum poetam accipitur, pro eo tempore quo indulgemus voluptatibus honestis, ut jam dictum est supra.

Imagines superbas.] hoc est, non coleremus nobiles superbos, qui de longa stemmatum, atque imaginum serie gloriantur, epig. 90. lib. 2.

Atriaque immodicis arctat imaginibus.

Gestatio.] Significat vectionem, quæ vel lectica, vel vehiculo fieret; significat quoque deambulationem arboribus opacam, atque amœnam. Plinius jun. lib. 2. epist. 17. *Gestatio buxo, aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur.*

Virgo.] Aquam virginem intellige, de qua lib. 6. epig. 42. & Marlianus lib. 6. cap. 15. & Plinius lib. 31. cap. 3.

Bo-

Bonosque.] Nempe ad vivendum hilariter.

Et imputantur.] hoc est, alius dies non redditur, pro eo quem inutiliter absumpsisti, epig. 44. lib. 10.

Gaudia tu differs, at non & stamina differt
Atropos, atque omnis scribitur hora tibi.

De Apollonio obliviofo. XXII.

QUINCTUM pro Decimo, pro Crasso, Regule, Macrum
Ante salutabat rhetor Apollonius.
Nunc utrumque suo resalutat nomine; quantum
Cura, laborque potest! scripsit & edidicit.

INTERPRETATIO.

O Regule, Apollonius rhetor antea salutabat Quinctum pro Decimo, & Macrum pro Crasso. Nunc salutat utrumque suo nomine, quantum cura, & labor prodest! scripsit, & edidicit.

NOTÆ.

Quinctum.] Apollonium rhetorem facete irridet, qui vel duo amicorum nomina tenere memoria nequiret.

Macrum.] Alii *Marcum* minus bene, meo judicio: jocus est in nominibus ut ostendat ineptiam Apollonii, qui contraria, & secum prorsus pugnantia dicat.

Quantum cura.] Videtur alludere ad illud Virgilii,

— labor improbus omnia vincit.

Apollonius enim assiduo labore edidicit duo amicorum nomina.

In Paullum, quem domi mane non repererat. XXIII.

MANE domi si te merui, voluique videre,
Sint mihi, Paulle, tuæ longius Exquiliæ.
Sed Tiburtinæ sum proximus accola pilæ;
Qua videt antiquum rustica Flora Jovem.
Alta suburrani vincenda est semita clivi,
Et numquam sicco sordida saxa gradu.
Vixque datur longas mulorum vincere mandras,
Quæque trahi multo marmora fune vides.
Illud adhuc gravius, quod te post mille labores,
Paulle, negat lasso janitor esse domi.
Exitus hic operis vani, togulæque madentis,
Vix tanti Paullum mane videre fuit.
Semper inhumanos habet officiosus amicos:
Rex, nisi dormieris, non potes esse meus.

INTERPRETATIO.

O Paulle, si meritus sum, atque optavi mane videre te domi, tuæ Exquiliæ a me distent longius. Sed habito prope pilam Tiburtinam, qua agrestis Flora spectat Jovem veterem. Superanda est alta semita clivi suburrani, & saxa cœnosa numquam gradu sicco. Et vix licet superare longas mandras mulorum, & marmora quæ cernis trahi multis funibus. Illud adhuc molestius, o Paulle, quod post mille labores mihi *defatigato janitor respondet te non esse domi. Hic* est *eventus laboris inanis, & togulæ madentis, vix tanti fuit mane cernere Paullum. Officioso semper sunt amici inofficiosi; nequis esse meus dominus, nisi dormieris.*

NOTÆ.

Si te merui.] hoc est, tua domus a mea longius distet, non recuso tamen te adire, si merear te domi reperire, & tibi salutem dicere: *si te* legunt alii, *nisi te*, id est, mihi etiam longius iter sit suscipiendum, nisi merear, & cupiam te videre. Eligat lector. Exquiliæ vero locus erat urbis valde distans a pila Tiburtina, ubi erat templum Floræ, unde Capitolium vetus prospiciebatur, Marlianus lib. 5. cap. 9. & 26.

Alta suburrani.] Ad montem Exquilinum per suburram ascendebatur.

Vincere mandras.] Ovium, boum, mulorum septa, & claustra mandræ proprie appellantur, hic vero mandra significat longam mulorum seriem & multitudinem. Juvenalis sat. 3.

——stantis convitia mandræ.

Quæque trahi.] Viarum impedimenta eleganter describit Juvenalis sat. 3.

Negat lasso,] Idem dixit epig. 5. lib. 2.

Togulæque madentis.] Vel pluvia, vel sudore propter longitudinem itineris.

Vix tanti.] Vix suscipiendus esset tantus labor, etiamsi certus essem te domi futurum, quam ergo moleste feram, post tot labores domi non reperire te, judices velim.

Rex nisi.] Si cupis esse meus patronus seu dominus, dormi tantisper, donec salutatum te adveniam. His verbis innuit poeta Paullum summo mane exire, ut & ipse alios salutaret, epig. 18. lib. 2.

Ad Bassum fictum equitem. XXIV.

HERBARUM fueras indutus, Basse, colores,
Jura theatralis dum siluere loci,
Quæ postquam placidi censoris cura renasci
Jussit, & Oceanum certior audit eques;
Non nisi vel cocco madida, vel murice tincta
Veste nites, & te sic dare verba putas.
Quadringentorum nullæ sunt, Basse, lacernæ:
Aut meus ante omnes Codrus haberet equum.

INTERPRETATIO.

O *Basse, indueras vestes herbei coloris, dum abrogatæ fuerunt leges loci theatralis: quas renovari postquam imperavit cura benigni censoris, & eques distinctus audit Oceanum: Non splendes nisi veste mera persusa cocco, atque imbuta murice, & sic credis imponere designatori. O Basse, nullæ lacernæ valent quadringentis: aut meus Codrus esset eques pre omnibus.*

NOTÆ.

Herbarum fueras.] Vestes virides intelligit poeta, legem vero theatralem, qua equites a plebe in amphitheatro distincti sunt, revocavit Domitianus, quem benignum censorem vocat. Epig. 8. & 14. supra.

Veste nites.] ut videaris verus eques.

Quadringentorum.] Quamvis vestibus purpureis sis indutus, illæ tamen non æstimantur quadringentis millibus sestertium, quæ censum equestrem constituebant.

Aut meus.] Licet enim pauperrimus, ut vidimus lib. 2. epig. 57. lacernam tamen coccineam posset sibi comparare. Legunt alii *Cordus*.

De Hermete præstantissimo gladiatore. XXV.

HERMES Martia sæculi voluptas;
Hermes omnibus eruditus armis,
Hermes & gladiator, & magister.
Hermes turba sui tremorque ludi;
Hermes, quem timet Ælius, sed unum;
Hermes, cui cadit Advolans, sed uni,
Hermes vincere nec ferire doctus,
Hermes suppositicius sibi ipsi,
Hermes divitiæ locariorum,
Hermes cura, laborque ludiarum,
Hermes belligera superbus hasta,
Hermes æquoreo minax tridente,
Hermes casside languida timendus,
Hermes gloria Martis universi,
Hermes omnia solus, & ter unus.

INTERPRETATIO.

Hermes deliciæ Martiæ hujus *temporis; Hermes doctus omni* genere *armorum; Hermes & gladiator & magister; Hermes perturbatio & terror sui ludi; Hermes, quem veretur Ælius, at solum; Hermes, a quo sternitur Advolans, at solo; Hermes sciens superare, nec percutiendo; Hermes qui sibi ipsi sufficitur; Hermes divitiæ locariorum; Hermes amor & sollicitudo ludiarum; Hermes superbus hasta bellica; Hermes horrificus tridente marino; Hermes metuendus rete languenti; Hermes decus universi Martis; Hermes solus omnia, & ter unus.*

NOTÆ.

Et gladiator.] Is nempe est qui in arena spectante populo pugnat. Magister vero gladiatorum Lanista dicitur, qui toti familiæ præest, illamque docet artem gladiatoriam.

Tremorque ludi.] quem arma gerentem reformidat omnis gladiatorum familia.

Quem timet Ælius.] Gladiator proximus ab Hermete.

Advolans.] alter gladiator nobilis.

Nec ferire.] Sic enim adversarium implicabat, ut sine ictu illum vinceret, vel qui victo adversario parcebat. Vulgata lectio *sed ferire*.

Suppositicius. Gladiatores suppositicii erant ii qui defatigatis & victis aliis sufficerentur: Hermes vero pugnando numquam defatigabatur, atque ita non indigebat suppositicio.

Divitiæ locariorum.] Pauperes qui loca commoda in spectaculis a se occupata divitibus tarde venientibus locarent, locarii dicebantur.

Laborque ludiarum.] Uxores vel amicæ gladiatorum ludiæ dicebantur, quæ omnes Hermetem amabant, eumque salvum anxie cupiebant.

Superbus hasta.] Samnites ante pugnam vibrabant hastas, quos æmulabatur Hermes, atque ut plausum populi captaret, in prælusione hastam mirifice vibrabat.

Æquoreo minax.] Retiarius nimirum, qui adversus Myrmillonem reti & tridente utebatur. Juvenalis sat. 8.

——movet ecce tridentem
Postquam vibrata pendentia retia dextra
Nec quicquam effudit.

Armaturam retiarii expressam vide apud Lipsium lib. 2. Sat. cap. 8.

Hermes casside.] Hunc versum explicat Lipsius lib. 2. Sat. cap. 12. Martialem, inquit

inquit, de Andabata interpreter; ubi Hermetem gladiatorem attollit, & variis armis pugnacem facit: quid enim aliud sit languida illa cassis, quam hæc quæ tenebras & languidam caliginem inducit, qua nempe tegebantur Andabatæ, qui cæcorum more pugnabant. Sic Lipsius. Sed forte intelligit poeta Hermetem fuisse etiam egregium Myrmillonem. In Myrmillonis galea pictus erat piscis, unde cum retiarius esset vibraturus retia; ajebat, Non te peto, piscem peto. Hunc autem versum ita explico, nempe Hermetem fuisse tremendum, licet galea ejus esset remissa & veluti neglecta, id est *languida*, cum ageret partes Myrmillonis. Ergo erat minax cum moveret hastam, cum esset retiarius, & aliquando Myrmillo. Itaque solus obibat officia trium gladiatorum. Hinc liquet sensus ultimi versus.

De Chærestrato

expulso ex 14. subselliis propter paupertatem. XXVI.

QUADRINGENTA tibi non sunt, Chærestrate, surge.
Lectius ecce venit; sta, fuge, curre, late.
Ecquis, io, revocat? discedentemque reducit?
Ecquis, io, largas pandit amicus opes?
Quem chartis famæque damus, populisque loquendum,
Qui Stygios non vult totus adire lacus?
Hoc, rogo, non melius, quam rubro pulpita nimbo
Spargere, & effuso permaduisse croco?
Quam non sensuro dare quadringenta caballo,
Aureus ut Scorpi nasus ubique micet?
O frustra locuples, o dissimulator amice:
Hæc legis & laudas: quæ tibi fama perit?

INTERPRETATIO.

O *Chærestrate, non habes quadringenta, surge, en Lectius advenit: sta, fuge, propera, delitesce. Ecquis, io, retrahit, & reducit abeuntem? Ecquis, io, amicus offert amplas divitias? Quem prædicandum tradimus chartis, & famæ, & populis? Quis cupit non omnis mori? Hoc, quæso, nonne melius est quam irrigare pulpita pluvia rubra, & perfundi croco disperso? Quam donare quadringenta equo non sensuro, ut aureus nasus Scorpi splendeat ubique? O nequicquam dives, o amice dissimulator: evolvis hæc, & probas: quantum nomen perdis?*

NOTÆ.

Quadringenta.] Census nempe equestris, de quo 67. lib. 14. & epig. 8. supra.

Lectius.] Designator, qui ex quatuordecim gradibus expellebat equites censu requisito carentes.

Ecquis io.] Conqueritur Martialis Chærestratum abeuntem a nemine revocari, hoc est a nullo divite censum equestrem illi suppeditari.

Quis Stygios.] Quis omni ex parte perire non vult, sed liberalitate nomen suum immortalitati mandari cupit?

Hoc, rogo.] Sensus est: Nonne præstaret pecunia famam emere, quam maximas impensas facere in res inanes?

Quam rubro.] Croco scilicet amphitheatrum spargere. Vide epig. 3. lib. Spect.

Quam non sensuro.] hoc est, quam ponere statuas equo non sensuro.

Aureus.] Lib. 10 epig. 74.

Cum Scorpus una quindecim graves hora
Ferventis auri victor afferat saccos.

Unde mirum videri non debet auream illi statuam positam fuisse: nasu per synecdochen sumitur pro tota statua. Legunt alii *Æreus ut Scorpi*, de quo dictum epig. 67. lib. 4. & epig. 50. 53. lib. 3.

O fru-

O frustra locuples.] Qui divitiis uti nescis, meæque paupertatis notitiam dissimulas. Legunt alii, *O dissimulator amici.*

Quæ tibi,) Quantam famam tibi comparares, mihi divitias largitus, ut meis carminibus nomen tuum posteritati commendarem.

Ad Codrum,
quem mendicum vocaverat. XXVII.

QUOD alpha dixi, Codre, penulatorum,
Te nuper, aliqua cum jocarer in charta:
Si forte bilem movit hic tibi versus,
Dicas licebit beta me togatorum.

INTERPRETATIO.

O Codre, *quod paucis ante diebus te vocavi alpha penulatorum, cum luderem in aliqua charta: si forte hoc carmen tibi concitavit iracundiam, poteris me appellare beta togatorum.*

NOTÆ.

Quod alpha.] Irridet Codrum, quem lib. 2. epig. 57. dixerat alpha penulatorum, hoc est mendicorum primum.

Dicas licebit.] Ut pares simus jam me voca beta togatorum, hoc est secundum inter egenos, qui togam ferebant.

In fictum equitem. XXVIII.

INGENIUM, studiumque, tibi moresque, genusque
Sunt equitis, fateor, cetera plebis habes.
Bis septena tibi non sunt subsellia tanti,
Ut sedeas viso pallidus Oceano.

INTERPRETATIO.

HAbes ingenium, & studium, & mores, & stirpem equitis, confiteor; in reliquis vero plebejus es. Non facis *tanti quatuordecim subsellia, ut pallidus sedeas conspecto Oceano.*

NOTÆ.

Sunt equitis, fateor.] Hoc per ironiam concedit Martialis. Aliter inscribit hoc epigramma Gronovius, *De non respondenti natalibus suis*, & explicat sic: Iste quicumque est non inserebat se equestri ordini; sed cum equestri loco natus esset, vitabat tamen quatuordecim ordines, propter deficientem censum.

Cetera plebis habes.] hoc, est, non habes censum equestrem.

Bis septena.] Non æstimas tanti quatuordecim subsellia, ut paupertatis conscius in iis sedere audeas viso Oceano designatore, de quo epig. 95. lib. 3. & quatuordecim gradibus fuse dictum epig. 8. & 14. supra.

In Mamercum
obtrectatorem. XXIX.

UT bene loquatur, sentiatque Mamercus,
Efficere nullis, Aule, moribus possis:
Pietate fratres Curtios licet vincas,
Quiete Nervas, comitate Rusones,
Probitate Marcos, æquitate Mauricos,

Oratione Regulos, jocis Paullos
Rubiginosis cuncta dentibus rodit.
Hominem malignum forsan esse tu credas:
Ego esse miserum credo, cui placet nemo.

INTERPRETATIO.

O Aule, nullis moribus valeas consequi, ut Mamercus recte loquatur & cogitet. Quamvis pietate superes Curtios fratres, tranquillitate Nervas, affabilitate Rufones, integritate Marcos, æquitate Mauricos, eloquentia Regulos, salibus Paullos. Exedis omnia rubiginosis dentibus. Tu forte putes hominem malitiosum, ego puto esse infelicem, cui nullus arridet.

NOTÆ.

Sentiatque.] A persona Mamerci cujusdam maledici occasionem captat laudandi nobiles Romanorum familias, quarum cuique propriam quamdam virtutem tribuit poeta. Alii lemma scribunt *ad Aulum*.

Fratres Curtios.] Alii *Curios*, sed repugnat legi hujus carminis; nam syllaba prima est brevis. Juvenalis sat. 2.

Qui Curios simulant, &c.

Attamen per ectasin posset produci. Itaque judicet lector.

Quiete Nervas.] Nervam, qui Domitiano successit, intelligunt interpretes cujus mite ingenium fuisse testatur Xiphilinus.

Comitate Rufones.] Alii *Drusones*, de quibus nihil reperi.

Mauricos.] Junii Maurici mentionem facit Plinius junior lib. 4. epig. 22.

Oratione Regulos.] Vide epig. 112. lib. 1. & epig. 16. lib. 4.

Ego esse miserum.] Vere quidem miser est, cui nihil placet, qui nullum amat, nec a quoquam amatur. Epig. 61. infra.

Ad Gelliam mulierem deformem. XXX.

SI quando leporem mittis mihi, Gellia, dicis,
Formosus septem, Marce, diebus eris.
Si non derides, si verum, lux mea, narras:
Edisti numquam, Gellia, tu leporem.

INTERPRETATIO.

O Gellia, si quando ad me mittis leporem: O Marce, inquis, eris pulcher per septem dies. Si non ludis, o lux mea, si profers veritatem: O Gellia, tu numquam comedisti leporem.

NOTÆ.

Formosus.] Vulgi erat opinio, eum nempe per septem dies pulchrum fore, qui comedisset leporem. Plinius lib. 28. cap. 19. explicat, quis usus sit leporis mulieribus.

Edisti.] quia deformis es.

Ad Varronem egregium poetam, ut legat ejus libros. XXXI.

VARRO Sophocleo non inficiande cothurno,
Nec minus in Calabra suspiciende lyra,
Differ opus; nec te facundi scena Catulli
Detineat, cultis aut elegia comis.
Sed lege fumoso non aspernanda Decembri
Carmina, mittuntur quæ tibi mense suo.
Commodius nisi forte tibi, potiusque videtur,
Saturnalitias perdere, Varro, nuces.

INTERPRETATIO.

O Varro non amovende a cothurno Sophocleo, nec minus admirande in lyra Calabra, intermitte laborem: nec scena eloquentis Catulli te occupet, aut elegia capillis exornatis. At evolve versus non contemnendos fumoso Decembri, qui ad te mittuntur mense suo. Nisi, o Varro, forte opportunius & gratius tibi videtur amittere nuces Saturnalitias.

NOTÆ.

Varro Sophocleo.] Tragicum poetam fuisse Varronem constat ex hoc epigrammate: dixit enim cothurnum Sophocleum, pro stilo tragico quo claruit Sophocles, de quo dictum est epig. 20. lib. 3.

In Calabra.] Per Calabram lyram alii intelligunt versus lyricos, quorum princeps Horatius Venusinus Calabriæ vicinus, ut ipse testatur sat. 1. lib. 2.

—*Lucanus, an Appulus anceps.*

Alii vero intelligunt versus heroicos, quibus floruit Ennius Calaber, natus quippe Aletii, hodie *Lecci*. Judicet lector.

Scena Catulli.] Mimos forte intelligit a Catullo scriptos. Juvenalis sat. 8.

—*clamosum ageres ut phasma Catulli.*

hoc est fabulam dictam phasma, id est spectrum, a Catullo mimographo scriptam. Raderus interpretatur suavitatem versuum Catulli, & amœnitatem, quæ omnes etiam Scenarum voluptates superet.

Cultis aut elegia.] Stilum cultum requirit elegia. Hinc cultus Tibullus dicitur.

Sed lege fumoso.] Hoc enim mense calet focus, & fumum mittit.

Quæ tibi mense suo. Hæc nempe epigrammata læto Decembri conveniunt, quo aguntur Saturnalia.

Saturnalitias.] Nisi mavis ludere talis & perdere nuces. Sic maxime deprimit se Martialis, qui suorum versuum lectioni etiam præferendas nugas censere videtur; aut potius ipsos nugatores carpit.

De Ludo puerorum cum juvencis XXXII.

ADSPICE, quam placidis insultet turba juvencis,
Et sua quam facilis pondera taurus amet.
Cornibus hic pendet summis; vagus ille per armos
Currit, & in toto ventilat arma bove.
At feritas immota riget, non esset arena
Tutior, & possent fallere plana magis.
Nec trepidant gressus, sed de discrimine palmæ
Securus puer est, solicitumque pecus.

INTERPRETATIO.

Vide quam mansuetos in tauros insiliat agmen puerorum, *& quam leni juvenco placeant sua pondera? Hic suspensus est summis cornibus: ille errans currit per humeros, & vibrat arma per totum taurum. Sed immanitas immobilis torpet, arena non esset securior, & plana possent magis decipere. Nec incessus titubat, at puer est tutus de periculo victoriæ, pecus* vero *anxium.*

NOTÆ.

Insultet turba.] puerorum nempe tauris insidentium.

Et in toto.] hoc est vibrat tela ex omnibus taurorum partibus.

At feritas.] Illi quippe tauri vel certe defatigati, vel potius erant cicures.

Et possent. Alii *& poterant.*

Nec trepidant gressus.] hoc est, Taurus incedens figit pedem sine ulla trepidatione. Alii legunt *gestus.*

Solicitumque pecus.] hoc est, Pueri certi sunt de victoria; tauri vero timent ne victoriæ impedimentum afferant.

Ad Faustinum de Crispo helluone. XXXIII.

QUADRANTEM Crispus tabulis, Faustine, supremis
Non dedit uxori: cui dedit ergo? sibi.

INTERPRETATIO.

O Faustine, Crispus suo *testamento non donavit quadrantem conjugi. Cui ergo donavit? Sibi.*

NOTÆ.

Quadrantem Crispus.] Nihil uxori moriens reliquerat; nam omnia vivus decoxerat.

Sibi.] hoc est ventri suo.

In Caussidicum maledicum. XXXIV.

CARPERE caussidicus fertur mea carmina, qui sit,
Nescio. si sciero, væ tibi, caussidice.

INTERPRETATIO.

Caussidicus dicitur reprehendere meos versus; ignoro qui sit. Si didicero, væ tibi, o caussidice.

De Erotio defuncta. XXXV.

HANC tibi Fronto pater, genitrix Flaccilla puellam,
Oscula commendo, deliciasque meas.
Pallida nec nigras horrescat Erotion umbras,
Oraque Tartarei prodigiosa canis.
Impletura fuit sextæ modo frigora brumæ,
Vixisset totidem ni minus illa dies;
Inter tam veteres ludat lasciva patronos,
Et nomen blæso garriat ore meum.
Mollia nec rigidus cespes tegat ossa, nec illi
Terra gravis fueris, non fuit illa tibi.

IN-

INTERPRETATIO.

O Fronto genitor tibi, & Flaccilla mater commendo hanc puellam basia, atque amores meos. Ne Erotium pallida formidet umbras nigras, atque ora portentosa canis inferni. Jamjamque completura fuit sextum annum, nisi illa vixisset sex dies minus. Lasciva ludat inter tam veteres patronos, & garriat nomen meum ore balbutiente. Nec gleba dura tegat tenera ossa, nec illi ponderosa fueris, o tellus, non fuit illa tibi ponderosa.

NOTÆ.

Epitaphium.] Inscribunt alii *de Erotio*, alii addunt *puella*. Gronovius contendit corruptum esse hoc lemma, & scribendum, *Epitaphium Erotii ad Frontonem patrem*. Et primum versum sic explicat: Ego Flaccilla genitrix tibi, o Fronto pater, commendo nostrum Erotion, ita ut mater adhuc superstes defuncto marito commendet filiam. Sed hic sensus vix congruat cum sequente versu:

Inter tam veteres, &c.

Erotium & Erotion dicitur, ut apud Terentium Glycerion, & Glycerium. Alii primum distichon dividunt a sequenti, sed male meo judicio; quod ipse cohærens verborum sensus demonstrat. Defunctis ergo parentibus puellam vernulam suam commendat poeta, ut scilicet animam ejus benigne excipiant, illamque a larvis & monstris inferis tueantur.

Lasciva patronos.] hoc est, inter patrem & matrem antiquos defensores ludat in campis Elysiis.

Blæso ore.] Balbutiunt enim infantes.

Mollia nec rigidus.] Solennis fuit hæc bene precandi mortuis formula, *sit tibi terra levis*, tam a Græcis quam Latinis usurpata. Inde vero originem sumpsit, quod sepultos incantationibus esse obnoxios, quas hac pia precatione amoveri, crederent veteres; terram autem incantatis gravem esse, nec facile animæ patere iter ad sepulcrum in parentalibus existimabant. Brissonius lib. 1. de Formulis agit de his precationibus.

De Euclide ficto equite. XXXVI.

CUM sibi redire de patruelibus fundis
Ducenta clamat coccinatus Euclides,
Corinthioque plura de suburbano:
Longumque pulchra stemma repetit a Leda,
Et suscitanti Lectio reluctatur;
Equiti superbo, nobili, locupleti,
Cecidit repente magna de sinu clavis:
Numquam, Fabulle, nequior fuit clavis.

INTERPRETATIO.

CUm Euclides coccinatus vociferatur se percipere ducenta ex fundis patruelibus, & plura ex suburbano Corinthio: & ducit longum genus a formosa Leda, & resistit Lectio expellenti illum; subito magna clavis e sinu lapsa est equiti arroganti, illustri, diviti. O Fabulle, numquam clavis fuit improbior.

NOTÆ.

De patruelibus.] hoc est, ex fundis relictis sibi a fratribus patruelibus ducenta sestertia percipere se dicebat Euclides. Legunt alii & fortè melius *Patrensibus*. Patræ autem urbs erat ad sinum Corinthiacum.

Coccinatus.] Veste coccinea indutus epig. 24. supra.

Corinthioque.] Atque ex agro qui erat in suburbio Corinthi, quia Euclides Corinthius fingitur.

A Leda.] Matre Castoris & Pollucis,

Pollucis, cujus satis nota historia.

Lectio.] Designatori, cujus munus erat unicuique in theatro locum assignare.

De sinu clavis.] Quæ prodidit Euclidem, ostenditque vel esse servum, qui gestabat claves ædium, vel saltem egenum, qui famulum non haberet, sed suæ domus clavem ipse gestare cogeretur.

Ad Faustinum, de quodam dissimulatore, XXXVII.

LAUDATUS nostro quidam, Faustine, libello
Dissimulat, quasi nil debeat; imposuit.

INTERPRETATIO.

O Faustine, quidam celebratus nostro libro dissimulat, quasi nihil debeat; me decepit.

NOTÆ.

Laudatus.] Suis versibus Romanos celebrabat Martialis, ut ab illis munus aliquod acciperet; hic vero, de quo loquitur, finxit se nescire dandum esse poetæ præmium, atque ita spem ejus defraudavit.

De Erotio puella, cujus mortem deflet, & ridet Pætum. XXXVIII.

PUELLA senibus dulcior mihi cycnis,
Agna Galesi mollior Phalantini,
Concha Lucrini delicatior stagni:
Cui nec lapillos præferas Erythræos,
Nec modo politum pecudis Indicæ dentem,
Nivesque primas, liliumque non tactum:
Quæ crine vincit Bætici gregis vellus,
Rhenique nodos, aureamque nitellam:
Fragravit, ore quod rosarium Pæsti;
Quod Atticarum prima mella cerarum,
Quod succinorum rapta de manu gleba,
Cui comparatus indecens erat pavo,
Inamabilis sciurus, & frequens phœnix:
Adhuc recenti tepet Erotion busto.
Quam pessimorum lex avara fatorum,
Sexta peregit hieme, nec tamen tota,
Nostros amores, gaudiumque, lususque,
Et esse tristem me meus vetat Pætus;
Pectusque pulsans, pariter & comam vellens,
Deflere non te vernulæ pudet mortem?
Ego conjugem, inquit, extuli, & tamen vivo,
Notam, superbam, nobilem, locupletem.
Quid esse nostro fortius potest Pæto?
Ducenties accepit, & tamen vivit.

INTERPRETATIO.

Puella mihi suavior senibus cycnis, tenerior agna Galesi Phalantini, delicatior concha lacus Lucrini: cui nec anteponas gemmas Erythræas, nec dentem elephantis modo politum, & primas nives, & lilium illibatum; quæ coma superat vellus gregis Bætici, & nodos Rheni, atque aureum nitellam; ore spiravit idem *quod rosæ Pæstanæ, quod prima mella cerarum Atticarum, quod gleba electri extorta ex manu; cui collatus pavo erat deformis, insuavis sciurus, & phœnix creber: Erotium adhuc tepescit busto recenti; quam confecit lex dura fatorum improbissimorum sexto anno, nec tamen absoluto, nostras delicias, & lætitiam, & ludos. Et meus Pætus prohibet me lugere: & pectus tundens, simul & evellens capillos. non erubescis lugere interitum vernulæ? Ego, inquit, extuli uxorem cognitam, arrogantem, illustrem, divitem, & nihilominus, respiro: quid constantius esse potest nostro Pæto? accepit ducenties, & tamen respirat.*

NOTÆ.

Puella.] De qua jam dictum epig. 35. supra: senes cycni eximio pollent candore, & suavissime, ut multis placet, ante mortem cantant.

Agna Galesi,] Galesus est agri Tarentini fluvius, ubi multæ oves, quarum lana est nobilissima, epig. 43. lib. 2. Duce Phalanto restauratum & habitatum Tarentum. Ergo bene legitur *Phalantini*, non *Phalanini*.

Lucrini stagni.] Lacus ille est in Campania prope Bajas.

Lapillos præferas.] Pretiosos nempe, hoc est, gemmas natas in mari rubro.

Bætici gregis.] Oves Bæticæ nativo colore rutilabant. Vide epig. 133. lib. 14. Bætis fluvius in Hispania hodie *Guadalquivir*.

Rhenique nodos.] Germani enim Rheni accolæ crines in nodum colligebant, epig. 3. lib. Spect.

Nitellam.] Nitellæ sunt micæ pulveris aurei inter arenas respersæ.

Rosarium Pæsti,] Rosæ Pæsti, oppidi in Lucania hodie *Pesti*, suavissimum emittebant odorem. Lucania vero hodie dicitur *principaute citerieure* in regno Neapolitano. Attica regio abundat melle optimo.

Quod succinorum.] Electrum manu tritum bene olet, epig. 64. lib. 3.

Frequens phœnix.] Erotium tam pulchra fuit, ut phœnice rarior videretur, de quo diximus, epig. 7. supra.

Ducenties.] Centena millia argute irridet Pætum, qui tam ampla hereditate accepta læto animo uxoris mortem ferebat.

In Calliodorum,

quem negat esse equitem divisis bonis cum fratre. XXXIX.

CALLIODORUS habet censum. quis nescit? equestrem,
Sexte: sed & fratrem Calliodorus habet.
Quadringenta secat, qui dicit σῦκα μέριζε,
Uno credis equo posse sedere duos?
Quid cum fratre tibi, quid cum Polluce molesto?
Non esset Pollux si tibi, Castor eras.
Unus, cum sitis duo, Calliodore, sedetis.
Surge: solœcismum, Calliodore, facis.
Aut imitare genus Ledæ, aut cum fratre sedere
Non potes: alternis, Calliodore, sede.

IN-

INTERPRETATIO.

O Sexte, est census equestris Calliodoro (quis ignorat?) sed & frater est Calliodoro: sperat quadringenta, qui dicit, divide ficus, an putas duos posse sedere uno equo? quid tibi negotii cum fratre, quid cum importuno Polluce? si non haberes Pollucem, eras Castor. O Calliodore, unus sedetis, cum sitis duo. O Calliodore, surge: facis solœcismum. Aut imitare filios Ledæ; aut nequis sedere cum fratre. O Calliodore, sed alternatim.

NOTÆ.

Quadringenta.] Sestertia nempe, quæ censum equestrem efficiebant. Calliodorus autem fratrem habebat cum quo dividenda erant illi quadringenta.

Σῦκα μέριζε.] hoc est, divide ficus. Proverbium hoc dicitur de iis qui cum parvam adierint hereditatem, eam tamen inter plures coheredes dividere coguntur.

Uno credis.] Calliodorus una cum fratre censum equestrem habebat: Ergo, inquit poeta, si ex censu communi estis equites, equo pariter communi sedere debetis, & communis subsellio, quod ridiculum est.

Non esset Pollux.] Pollux & Castor filii Ledæ ex Jove, quorum ille pugil, hic vero eques, unde in nominibus facetus est poetæ lusus.

Unus cum.] Neque enim licet dicere, Unus sedetis; & tamen deberet dici: hoc est, Unum tantum deberetis occupare subsellium, cum unum habeatis censum equestrem. Apage ergo, o Calliodore, facis solœcismum. Posset aliter interpungi, *unus cum sitis*: hoc est eques.

Aut imitare.] Pollux enim & Castor alternis diebus moriuntur & reviviscunt, nec unquam simul esse illis concessum est: Calliodorus pariter cum fratre simul eques esse nequibat.

In Charinum sæpius mutantem testamentum. XL.

SUPREMAS tibi tricies in anno
Signanti tabulas, Charine, misi
Hyblæis madidas thymis placentas.
Defeci: miserere jam, Charine.
Signa rarius, aut semel fac illud,
Mentitur tua quod subinde tussis.
Excussi loculosque, sacculumque,
Cræso divitior licet fuissem,
Iro pauperior forem, Charine,
Si conchem toties meam comesses.

INTERPRETATIO.

O Charine, tibi tricies in anno signanti testamentum misi liba uncta Hyblæis thymis. Exhaustus sum: O Charine, jam miserere. Signa rarius, aut semel fac id quod tua tussis mentitur identidem. Excussi crumenam & sacculum. Quamvis fuissem locupletior Cræso, o Charine, essem pauperior Iro, si toties comedisses meam concham.

NOTÆ.

Hyblæis madidas.] Melle Siculo imbutas: Hybla mons Siciliæ, ubi thymus vel thymum frutex nobilis, unde flores melli conficiendo aptissimos decerpunt apes.

apes. Videtur poeta captatorem se fingere, quo argutius captatorum artes patefaciat.

Miserere.] id est morere, aut rarius scribe testamentum.

Mentitur tua.] Sæpius enim interitum tuum pollicita spem nostram defraudavit.

Crœso.] Lydiæ rex fuit ditissimus, cujus nota est historia ex Herodoto.

Iro pauperior.] Fuit Irus homo pauperrimus, de qua Homerus Odyss. *σ*.

Si conchem.] Conchis fabæ genus, sive edulium ex faba. Juvenalis sat. 3.

Cujus conche tumeat.

Sensus est; Si quoties signas testamentum, toties conchem tantum, non vero mellitas placentas misissem, ad extremam tamen paupertatem essem redactus.

Ad Artemidorum rudem pictorem. XLI.

PINXISTI Venerem: colis Artemidore, Minervam,
Et miraris, opus displicuisse tuum?

INTERPRETATIO.

Pinxisti Venerem: O Artemidore, veneraris Minervam; & obstupescis opus tuum injucundum fuisse.

NOTÆ.

Pinxisti Venerem.] Cui anteponebat Minervam, quam coleret Artemidorus; unde mirum videri non debet, Veneri deesse Veneres. Vide epig. 103. li bri

In Didymum effeminatum. XLII.

SPADONE cum sis eviratior fluxo,
Et concubino mollior Celenæo,
Quem sectus ululat matris Entheæ Gallus,
Theatra loqueris, & gradus, & edicta,
Trabeasque, & Idus, fibulasque, censusque:
Et pumicata pauperes manu monstras.
Sedere in equitum liceat an tibi scamnis,
Videbo, Didyme: non licet, maritorum.

INTERPRETATIO.

Cum sis effeminatior molli spadone, & delicatior Celenæo concubino, quem vociferatur castratus Gallus sacerdos *matris* Cybeles, *prædicas theatra, & gradus, & edicta, & trabeas, & Idus, & fibulas, & census; atque ostendis egenos manu lævi. Considerabo, an tibi fas sit sedere in subselliis equitum: non fas est maritorum.*

NOTÆ.

Et concubino.] Atyn intellige puerum a Cybele amatum. *Celenæ.*] urbs Phrygiæ, in qua natus est Atys.

Matris Enthea.] hoc est Cybeles sacerdotes nempe suos in furorem vertentis.

Theatra loqueris.] hoc est, ore superbo sermonem facis de edictis Domitiani in theatro servandis, epig. 8. supra.

Trabeas.] De quibus Baysius de re vestiaria cap. 10. Vestes interpretare purpureas quas gestabant equites, cum Idibus Juliis, quo die victoriam olim reportaverant, coronati frondibus oleæ transveherentur initio pompæ facto ab æde Martis. De hac pompa egit Dionysius Halic. lib. 6. Antiquitatum Rom. & Valerius Maximus lib. 11. cap. 11.

Fibulasque.] Quas in trabea vel chlamyde

myde gestabant equites ut nobilitatis insignia.

Et pumicata.] hoc est pumice polita manu per contemptum monstras paupe-res.

Videbo.] An sis verus eques, si nempe designatores permiserint sedere te in quatuordecim subselliis.

Non licet.] sedere in scamnis maritorum, quia spado es, vel effœminatus ut spado. Ordinem vero maritorum olim in theatro constituerat Augustus. Suetonius in Augusto cap. 44.

Amicis esse donandum. XLIII.

CALLIDUS effracta nummos fur auferet arca:
Prosternet patrios impia flamma Lares.
Debitor usuram pariter, sortemque negabit.
Non reddet sterilis semina jacta seges.
Dispensatorem fallax spoliabit amica:
Mercibus extructas obruet unda rates.
Extra fortunam est quidquid donatur amicis.
Quas dederis, solas semper habebis opes.

INTERPRETATIO.

FUr versutus abripiet nummos effracta arca: ignis impius profligabit ædes paternas. Debitor negabit fœnus simul, & sortem. Ager sterilis non restituet semina commissa. Amica fraudulenta denudabit dispensatorem: aqua opprimet naves oneratas mercibus. Non est obnoxium fortunæ, quidquid datur amicis. Perpetuo possidebis solas divitias, quas donaveris.

NOTÆ.

Amicis esse.] Inscribunt alii *Amicis quod datur, non perire.*

Callidus effracta.] Partium enumeratione probat poeta divitias omnis generis casu perire posse, præter eas quæ donantur amicis.

Dispensatorem.] Servus nempe qui familiæ rationes administrat, domini pecuniam amicæ donare potest.

Quas dederis,] Memores amici accepta beneficia reponunt.

De Thaide & Lecania, quarum dentes irridet. XLIV.

THAIS habet nigros, niveos Lecania, dentes.
Quæ ratio est? emtos hæc habet, illa suos.

INTERPRETATIO.

THaidi nigri sunt dentes, candidi Lecaniæ. Qua de caussa? Hæc habet emptos, illa vero *suos.*

NOTÆ.

Thais habet.) De emtis dentibus lib. 1. epig. 73. & epig. 23. lib. 12. *Emptos hæc habet*, nimirum Lecania.

In Dentonem helluonem. XLV.

QUID factum est, rogo, quid repente factum?
Ad cœnam mihi, Dento, quod vocanti,
Quis credat, quater ausus es negare.

Sed

Sed nec respicis, & fugis sequentem:
Quem thermis modo quærere, & theatris,
Et conclavibus omnibus solebas.
Sic est: captus es unctiore cœna,
Et major rapuit canem culina
Jam te: sed cito cognitum, & relictum,
Cum fastidierit popina dives,
Antiquæ venies ad ossa cœnæ.

INTERPRETATIO.

Quid contigit, quæso, quid subito contigit? O Dento, quis putet quod non dubitasti quater recusare mihi invitanti te ad cœnam? Sed nec respicis, & vitas sequentem: quem consueveras paulo ante requirere thermis & theatris, atque omnibus conclavibus. Ita se res habet: allectus es cœna pinguiore, & culina amplior jam attraxit te canem: at cum popina locuples fastidio te habuerit brevi cognitum & derelictum, redibis ad ossa veteris cœnæ.

NOTÆ.

Quid factum.] Facete irridet istum Dentonem, quater ad cœnam vocatus recusaverat, qui alias per totam urbem sequi poetam soleret. Jocum etiam quærit Martialis a nomine Dentonis, quod videtur ex dentibus deduci. Vide epig. 14. lib. 2. Canem porro illum vocat, quod culinam unctiorem odoratus alliceretur.

Unctiore cœna.] Alii *unctiore mensa.*

In Bassam mulierem deformem. XLVI.

DICIS formosam, dicis te, Bassa, puellam.
Istud quod non est, dicere Bassa solet.

INTERPRETATIO.

O Bassa, te prædicas pulchram & puellam. Bassa solet prædicare hoc quod non est.

NOTÆ.

Bassa.] De qua jam dictum epig. 91. lib. 7.

Istud quod non est.] Alii *istud quæ non est.*

Ad Diadumenum formosum. XLVII.

BASIA dum nolo, nisi quæ luctantia carpsi:
Et placet ira mihi plus tua, quam facies:
Ut te sæpe rogem, cedo, Diadumene, sæpe.
Consequor hoc, ut me nec timeas, nec ames.

INTERPRETATIO.

Dum recuso oscula, nisi quæ libavi coacta; & gratior est ira tua, quam vultus: O Diadumene, sæpe tibi *cedo, ut te sæpe exorem*, Sic *hoc nanciscor, ut me nec metuas, nec diligas.*

NOTÆ.

Cedo.] Alii Cædo. Epig. 65. lib. 3. de Diadumeno diximus.

De Philone
inope. XLVIII.

NUMQAM se cœnasse domi Philo jurat, & hoc est,
Non cœnat, quoties nemo vocavit eum.

INTERPRETATIO.

Philo jurat se numquam cœnasse domi, & hoc est verum, nam *non cœnat, quoties a nemine invitatus est.*

NOTÆ.

Numquam se.] Alii *nusquam*. Philo, inquit poeta, non cœnat quidem domi, cum non habeat unde cœnat.

De Encolpo
Pudentis puero qui ex voto capillos secuit. XLIX

QUID non cogit amor? secuit nolente capillos
Encolpus domino, nec prohibente tamen.
Permisit, flevitque Pudens. sic cessit habenis
Audaci questus de Phaetonte pater.
Talis raptus Hylas, talis deprensus Achilles
Deposuit gaudens, matre dolente, comas.
Sed tu nec propera, brevibus nec crede capillis,
Tardaque pro tanto munere, barba veni.

INTERPRETATIO.

Ad quid non impellit amor? Encolpus totondit crines invito hero, nec vetante tamen. Pudens concessit, & lacrymatus est. Sic genitor tradidit habenas conquestus de temerario Phaetonte. Talis Hylas raptus, talis agnitus Achilles lætus abjecit capillos mœrente genitrice. At tu, o barba, nec festina, nec crede crinibus brevibus, & sera cresce tanti doni gratia.

NOTÆ.

Encolpus domino.] Vide epig. 32. lib. 1. Phœbo capillos suos voverat iste puer, si quando Pudens suus dominus primipilus fieret, nunc exolvit votum domino primipilarem dignitatem adepto.

Sic cessit.] Sic invito animo Phœbus permisit Phaetonti suum currum moderari: nota hæc fabula ex Ovidio.

Talis raptus.] Hercules monuerat Hylam ne iret aquatum, attamen petenti puero recusare nequivit, unde raptus est a Nymphis, epig. 19. lib. 3. Alii aliter explicant.

Talis deprensus.] Nota Achillis historia,

ſtoria, qui ab Ulyſſe apud Lycomedem deprehenſus Trojam profectus eſt lugente Thetide, ut pote ſciente quod fatum maneret Achillem.

Levibus nec crede.] Ex eo quod breves capillos habeat Encolpus, ne credas, o barba, illum jam virum evaſiſſe: delicati pueri comas tondebant anno 17.

Ad Labienum calvum. L.

VIDISSEM modo forte cum ſedentem
Solum te, Labiene: treis putavi,
Calvæ me numerus tuæ fefellit,
Sunt illinc tibi, ſunt & hinc capilli,
Quales nec puerum decere poſſint.
Nudum eſt in medio caput, nec ullus
In longa pilus area notatur.
Hic error tibi profuit Decembri,
Tunc cum prandia miſit Imperator
Cum panariolis tribus rediſti.
Talem Geryonem fuiſſe credo.
Vites cenſeo porticum Philippi,
Si te viderit Hercules, periſti.

INTERPRETATIO.

O Labiene, cum forte paulo ante te ſpectaſſem ſolum ſedentem: exiſtimavi tres, numerus tuæ calvæ me decepit, habes ex hac & illa parte crines, quales nec poſſint ornare puerum. Caput nudum eſt in medio, nec ullus pilus ſpectatur in longa area. Hic error te juvit menſe *Decembri; tunc cum Imperator miſit prandia: reverſus es cum tribus panariolis. Exiſtimo Geryonem fuiſſe* tibi *ſimilem. Moneo* ut *fugias porticum Philippi. ſi Hercules te aſpexerit, occidiſti.*

NOTÆ.

Tres putavi.] Tempora Labieni erant capillata, medium vero caput erat glabrum; atque ita tria fuiſſe capita facete dicit, epig. 83. lib. 10.

Quales nec.] Etiamſi ad ornandum pueri caput pauciſſimi requirantur.

In longa area.] hoc eſt, in ſumma calva.

Decembri.] hoc eſt, ſaturnalibus, quibus ultro citroque dona mittebantur.

Cum prandia.] Tunc enim Domitianus opſonia plebi diſtribuebat, unus autem Labienus cum trium hominum ſpeciem referret, tres quoque ſportulas referre debuit.

Talem Geryonem.] Qui triceps victus eſt ab Hercule. Hæc nota hiſtoria, de qua iterum infra epig. 66.

Porticum.] Ubi erat Herculis ſtatua. Jocus elegans quæſitus a calva Labieni; ut enim Domitianus erravit in ſportulis diſtribuendis, uni tibi tres largitus, ita errans Hercules te pro Geryone invadet.

In Charopinum cœnæ captatorem importunum. LI.

COENO domi quoties, niſi te, Charopine, vocavi,
Protinus ingentes ſunt inimicitiæ;
Meque petis ſtricto medium transfigere ferro,
Si noſtrum ſine te ſcis caluiſſe focum.

Nec semel ergo mihi furtum fecisse licebit?
Improbius nihil est hac, Charopine, gula:
Desine jam nostram, precor, observare culinam,
Atque aliquando meus det tibi verba coquus.

INTERPRETATIO.

O Charopine, quoties cœno domi, nisi te invitavi, statim graves inimicitiæ intercedunt; & quæris me transadigere educto gladio, si novisti caluisse nostrum focum sine te. Nec igitur mihi permittetur semel fecisse furtum? O Charopine, nihil pejus est hac belluatione: jam cessa speculari nostram culinam, & meus coquus aliquando te circumveniat.

NOTÆ.

Si nostrum.] hoc est, si scis me domi cœnasse, te non vocato.

Nec semel.] id est, non licebit mihi vel semel domi cœnare te inscio?

Ad Rufum
de caussidico inurbano. LII.

HIC qui libellis prægravem gerit lævam,
Notariorum quem premit chorus lævis,
Qui codicillis hinc & inde prolatis,
Epistolisque commodat gravem vultum
Similis Catoni, Tullioque, Brutoque;
Exprimere, Rufe, fidiculæ licet cogant,
Ave Latinum, χαῖρε non potest Græcum.
Si fingere me istud putas, salutemus.

INTERPRETATIO.

Hic qui gestat sinistram onustam libellis, quem circumdat mollis corona notariorum, qui accommodat grave supercilium epistolis, & codicillis hinc & hinc oblatis, par Catoni, & Ciceroni, & Bruto; O Rufe, quamvis fidiculæ cogant, nequit proferre ave latinum, nec χαῖρε græcum. Si credis a me excogitari istud, salutemus illum.

NOTÆ.

Prægravem gerit.] Libellos vel supplices, vel accusatorios palam ferebat in via hic caussidicus, ut negotiorum suorum multitudinem populo ostentaret. De notario vide lib. 14. epig. 208. *Lævis* male *levis* propter legem carminis.

Qui codicillis. hoc est, qui attente, & sublato supercilio aures præbet codicillis. Sunt autem codicilli, parvi quidam & breves codices, in quibus veteres supremas suas voluntates scribebant, non adhibitis iis solennitatibus, quæ in testamentis requirebantur. Porro codices erant tabulæ ligneæ unde codicilli dicti, in quibus scribebant veteres.

Similis Catoni.] Non humanitate quidem, aut moribus, sed negotiorum multitudine & gravitate. Cato, Tullius, & Brutus percussor Cæsaris, viri sunt notissimi.

Fidi-

Fidicula,] Adeo inurbanus est, ut nec tormentis cruciatus possit adduci ad reddendam salutem vel Græce, vel Latine. Raderus aliter: hoc est, inquit, adeo imperitus est hic caussidicus, ut ave Latinum quidem proferre possit, græcum vero nequeat χαῖρε, id est, ave. Eligat lector. Fidiculæ quæ in tormentis numerantur, inquit Turnebus lib. 4. cap. 3. mihi videntur lascivia quadam joci nomen invenisse, quod ut in fidibus nervi, item quoque ut nervi hinc & inde multis funibus homines distendebantur, sed & illa machina funes multos ut nervos habebat.

In Postumum, passim commemorantem sua beneficia. LIII.

QUÆ mihi præstiteris memini, semperque tenebo:
Cur igitur taceo, Postume? tu loqueris,
Incipio quoties alicui tua dona referre,
Protinus exclamat, Dixerat ipse mihi.
Non belle quædam faciunt duo, sufficit unus
Huic operi. si vis, ut loquar, ipse tace.
Crede mihi, quamvis ingentia, Postume, dones,
Auctoris pereunt garrulitate sui.

INTERPRETATIO.

R*Ecordor* eorum *quæ in me contuleris, & recordabor in æternum; cur ergo sileo, o Postume* (quia *tu loqueris*. *Quoties exordior narrare alicui tua munera, statim exclamas, Ipse mihi narraverat. Quædam non fiunt convenienter a duobus, unus par est huic operi; si placet*, ut *loquar, ipse tace. O Postume, crede mihi, licet des ingentia, intereunt loquacitate sui auctoris*.

NOTÆ.

Tu loqueris,] Lege Senecam lib. 2. de beneficiis cap. 10. & 11. dantem oportet oblivisci, inquit poeta, meminisse vero solum accipientem.

Quamvis ingentia dones.] Alii; *Quamvis ingentia, Postume, dona. Pereunt*.] Beneficia enim a se collata commemoranti nulla amplius gratia debetur.

Ad Bassum vilem poetam. LIX.

COLCHIDA quid scribis, quid scribis, amice, Thyesten?
Quid tibi vel Niobe, Basse, vel Andromache?
Meteria est, mihi crede, tuis aptissima chartis
Deucalion, vel, si non placet hic, Phaeton.

INTERPRETATIO.

O *Amice, quid componis* fabulam *Medeæ & Thyestæ? O Basse, quid Niobe aut Andromache tibi* materia est? *Mihi crede. Deucalion est argumentum convenientissimum tuis scriptis; aut, si hic non arridet, Phaeton*.

NOTÆ.

Colchida.] Colchis, hodie *Mengrellia*, patria Medeæ pro qua sumitur: ejus vero historia sicut & Thyestæ satis nota. Epig. 45. lib. 3. & Andromaches uxoris Hectoris ex Seneca & Euripide: Niobes in saxum conversæ ex Ovidio lib. 6. Metam. Poeta carpit hunc Bassum, qui argumentum suis versibus conveniens non

non sumeret: argutissime autem dicit Deucalionem, & Phaetontem materiam esse idoneam malo poetæ; atque ita indicat carmina Bassi vel aquis vel flammis esse digna. Deucalion fuit tempore diluvii, & illum ponit pro diluvio: Phaeton flammis periit, pro quibus hoc loco usurpatur. Simile est epigramma in Anthologia lib. 2. εις ζωγράφους.

Quid tibi vel Niobe.] Legunt alii, *Quid tibi vel Nioben, Basse, vel Andromachen?* & subintelligendum, *scriptio est*: hoc est, quid scribis Nioben, &c. Sic apud Plautum in Aulularia,

Quid tibi meam tactio est?

hoc est, Quid meam tangis? Judicet lector.

De Rhetore obliviosio LV.

EXTEMPORALIS factus est meus rhetor:
Calpurnium non scripsit, & salutavit.

INTERPRETATIO.

Extemporalis evasit meus rhetor; non scripsit Calpurnium, & salutavit.

NOTÆ.

Extemporalis.] Poeta irridet Apollonium rhetorem, de quo supra epig. 22. qui adeo infelicis erat memoriæ, ut nomina eorum, quos erat salutaturus, scriberet, ut ea memoriter ediscerct: jam vero tantum exercitatione profectum fecerat, ut ex tempore aliquem nominare posset, etsi nomen ejus antea *non scripserat*.

De Aquila portante Jovem. LVI.

DIc mihi quem portes, volucrum regina? Tonantem:
Nulla manu quare fulmina gestat? amat:
Quo calet igne deus? pueri. cur mitis aperto
Respicis ore Jovem? de Ganymede loquor.

INTERPRETATIO.

O Avium regina, dic mihi quem feras? Jovem: cur nulla fulmina gerit manu? Amore captus est: qua flamma uritur Deus? Pueri. Cur lenis respicis Jovem ore patenti? Loquor de Ganymede.

NOTÆ.

De aquila.] Inscribunt alii, *Cum aquila portante Jovem dialogismus*,

Dic mihi.] Per se patet hoc epigramma: aquila enim Jovem portans a poeta interrogata respondet.

Ad Lupum solicitum de filio erudiendo. LVII.

QUI tradas, Lupe, filium magistro
Quæris solicitus, diuque tentas:
Omnes grammaticosque rhetorasque,

Devites,

Devites, moneo: nihil sit illi
Cum libris Ciceronis, aut Maronis,
Famæ Rutilium suæ relinquat:
Si versus facit, abdices poetam.
Artes discere vult pecuniosas?
Fac, discat citharœdus, aut choraules.
Si duri puer ingeni videtur,
Præconem facias, vel architectum.

INTERPRETATIO.

O Lupe, anxius perquiris cui præceptori committas filium, & diu periculum facis. Suadeo ut fugias omnes grammaticos & rhetoras: non legat libros Ciceronis aut Virgilii, non curet existimationem Rutilii: si componit carmina, averte illum *a poesi:* An *cupit discere artes quæstuosas Da operam evadat citharœdus aut choraules. Si puer videtur mentis stupidæ, efficias* illum *præconem aut architectum.*

NOTÆ.

Diuque tentas.] Alii,
Quæris solicitus diu, rogasque.
Scribitur *solicitus* atque *sollicitus*.

Omnes grammaticos.] Hoc Lupo consilium affert per ironiam, quod tunc Romæ non esset locus honestis artibus.

Famæ Rutilium.] Videtur is esse quem commendat Cicero 1. de Oratore, & Suetonius in Augusto cap. 89.

Fac discat citharœdus.] Græcus dicendi modus: hoc est, discat fieri citharœdus. Choraules is est qui tibiam in choro inflat: citharœdi vero & choraulæ ars tunc summo fuit in pretio. Sic poeta acute carpit mores sui temporis.

Si duri puer.] Architectus sane ingenio valere debet, & multis semper laudibus fuit celebrata architectura. Sed hoc invidiose dicit Martialis, quod plus architectis & præconibus, quam viris doctis & poetis faverent Romani.

Ad Cinnam, quem dominum vocabat. LVIII.

CUM voco te dominum, noli tibi, Cinna, placere
Sæpe etiam servum sic resaluto meum.

INTERPRETATIO.

O Cinna, cum te appello dominum, noli te efferre: sic quoque crebro saluto meum servum.

NOTÆ.

Noli tibi.] Alii *nolo*, minus bene. Cinnam dominum assentatorie vocabat poeta, cum aliquid ab eo impetrare vellet: sic & servum appellabat, vel cum ipsi blandiretur, vel cum illum irrideret.

Ad Postumum, de percipiendis voluptatibus sine mora. LIX.

CRAS te victurum, cras dicis, Postume, semper:
Dic mihi cras istud, Postume, quando venit?
Quam longe cras istud, ubi est, aut unde petendum?
Numquid apud Parthos, Armeniosque latet?

Jam cras istud habet Priami vel Nestoris annos,
Cras istud quanti dic mihi possit emi?
Cras vives: hodie jam vivere, Postume, serum est;
Ille sapit, quisquis, Postume, vixit heri.

INTERPRETATIO.

O Postume, perpetuo prædicas cras te fruiturum vita: O Postume, dic mihi quando illucescit istud cras? quam procul est *cras istud, ubi est, aut unde accersendum? Num delitescit apud Parthos & Armenios? Jam cras istud habet annos Priami vel Nestoris. Dic mihi quo pretio istud cras comparari possit? Cras vives: tardum est, o Postume, jam vivere hodie. O Postume, ille sapiens est quisquis vixit heri.*

NOTÆ.

Cras te.] Idem est argumentum epig. 16. lib. 1. Voluptates nempe sine mora esse percipiendas. Ludit poeta in frequenti repetitione istius *cras*.

Apud Parthos.] Parthia Asiæ regio, quam hodie vocant alii *Arach*, alii *Chorasan*. Armenia duplex: major hodie *Turcomania*; minor hodie, secundum aliquos, *Anaduole*; secundum alios, *Pegian*.

Jam cras istud.] Moram vitæ hilari interponens annos Nestoris vel Priami assecutus es, quorum ætas & historia omnibus nota est.

Ille sapit.] Idem dixit epig. 16. lib. 1.

Ad Stellam, cui parva munera miserat. LX.

QUOD non argentum, quod non tibi misimus aurum,
Hoc facimus caussa, Stella diserte, tua:
Quisquis magna dedit, voluit sibi magna remitti;
Fictilibus nostris exoneratus eris.

INTERPRETATIO.

O Stella facunde, quod ad te non misimus argentum nec aurum, hoc facimus in tuam gratiam. Quisquis donavit ingentia, cupiit ad se remitti ingentia: fictilia nostra te levabunt onere.

NOTÆ.

Quod non.] hoc est, Ad te mitto parva munera, ut facile, si volueris, par pari referas: odit enim poeta, ut ipse dicit epig. 18. hoc libro,

Dolosas munerum & malas artes.

Vide epig 56. lib. 4.

Exoneratus.] Liberatus eris onere ad me munera remittendi, cum nostra vasa futilia parvi sint momenti.

Ad detractorem, cui famam denegat. LXI.

ALLATRES licet usque nos, & usque,
Et gannitibus improbis lacessas:
Certum est hanc tibi pernegare famam,
Olim quam petis in meis libellis,
Qualiscumque legaris ut per orbem:
Nam te cur aliquis sciat fuisse?
Ignotus pereas, miser necesse est;

Non

Non deerunt tamen hac in urbe forsan
Unus, vel duo, tresve, quatuorve,
Pellem rodere qui velint caninam,
Nos hac a scabie tenemus ungues.

INTERPRETATIO.

Quamvis allatres nos semper, & semper provoces perfidiosis gannitibus. ratum est tibi recusare hanc existimationem, quam jamdiu quaeris in meis libris, ut qualitercumque sis notus per orbem. Cur enim aliquis noverit se vixisse? O aerumnose, oportet te mori incognitum. Nihilominus hac in urbe forte reperientur unus, vel duo aut tres, aut quatuor, quibus placeat rodere pellem caninam. Nos cohibemus ungues ab hac scabie.

NOTÆ.

Gannitibus.] hoc est, maledictis & conviciis.

Pellem rodere.] hoc est, qui velint te canem insectari maledictis; invidi quippe & maledici canibus comparantur. Horatius epodon 6.

Quid immerentes hospites vexas, canis
Ignavus adversum lupos?

Nos hac a scabie.] A libidine maledicendi me cohibebo, nec umquam meis in versibus legetur nomen tuum, unde famam qualemcumque colligeres.

In Marianum, quem imprudentiæ accusat. LXII.

CRISPULUS iste quis est, uxori semper adhæret
  Qui, Mariane, tuæ; Crispulus iste quis est
Nescio quid dominæ teneram qui garrit in aurem;
  Et sellam cubito dexteriore premit:
Per cujus digitos currit levis annulus omnes;
  Crura gerit nullo qui violata pilo?
Nil mihi respondes? uxoris res agit, inquis,
  Iste meæ; sane certus, & asper homo est,
Procuratore vultu qui præferat ipso;
  Acrior hoc Chius non erit Aufidius.
O quam dignus eras alapis. Mariane, Latini,
  Te successurum, credo ego, Panniculo.
Res uxoris agit? res nullas Crispulus iste:
  Res non uxoris, res agit iste tuas.

INTERPRETATIO.

O Mariane, quis est iste crispulus qui semper adhærescit tuæ conjugi? quis est iste crispulus qui susurrat in teneram aurem dominæ nescio quid, & incumbit cathedræ cubito dexteriore, per cujus omnes digitos fluit levis annulus, cujus crura non sunt polluta ullo pilo? Nihilne mihi respondes? Iste, ais, administrat negotia meæ conjugis: espertus quidem & gravis est homo; qui fronte ipsa exprimat procuratorem. Chius Aufidius non erit asperior hoc crispulo. *O Mariane, quam merebaris colaphos Latini, ego puto te occupaturum locum Panniculi. Procurat*ne *negotia uxoris? Iste Crispulus nulla* procurat *negotia; iste non curat res uxoris,* sed *tuas.*

NO-

NOTÆ.

Crispulus.] Poeta irridet Marianum, qui inepte crederet, quemdam crispulum, hoc est mollem, & capillis crispis juvenem uxoris suæ esse procuratorem.

Qui violata pilo.] Cujus crura lævia sunt, & depilata.

Sane certus.] hoc est eruditus, quem nulla ratio rei gerendæ fallit.

Non erit Aufidius.] Mœchus notissimus ex Juvenalis satyra 9. versu 25. Sensus est: Aufidius Chius non esset procurator gravior, nec certior hoc Crispulo.

Alapis Latini.] O digne, inquit Farnabius, qui in spectaculis theatralibus risum moveas alaparum contumeliis exceptus, non secus ac Panniculus mimus, a Latino mœchi partes agente cæsus, epig. 72. lib. 2.

Os tibi præcisum, quanto non ipse Latinus
Vilia Panniculi percutit ora sono.

Res agit iste tuas.] Mœchus quippe mariti partes sustinet.

Ad Hospites,
quibus hortos offert sine supellectili. LXIII.

JURE tuo nostris maneas licet hospes in hortis:
 Si potes in nudo ponere membra solo;
Aut si portatur tecum tibi magna supellex:
 Nam mea jam digitum sustulit hospitibus.
Nulla tegit fractos, nec inanis culcitra lectos;
 Putris & abrupta fascia reste jacet.
Sit tamen hospitium nobis commune duobus;
 Emi hortos, plus est; instrue tu, minus est.

INTERPRETATIO.

O Hospes, potes pro jure tuo commorari in nostris hortis, si potes recumbere in terra nuda: vel si tecum fertur magna supellex: mea enim jam sustulit digitum hospitibus. Nulla culcitra nec detrita operit cubilia fracta: & institæ putridæ jacet fune disrupto. Nihilominus diversorium commune sit nobis ambobus; mercatus sum hortos, plus est: tu adorna, minus est.

NOTÆ.

Nam mea.] hoc est, mea supellex consumpta est frequenti hospitio. Metaphora est petita a gladiatoribus, qui cum essent victi digitum tollebant in signum victoriæ adversario concessæ. *Mea supellex sustulit digitum hospitibus*, hoc est victa est, atque attrita ab hospitibus. Vel forte hæc metahpora petitur a licitationibus in quibus, teste Festo, in verbo *munceps* digito sublato emptorem se aliquis profitebatur. Et sensus erit: Mea supellex emta est ab aliis hospitibus, id est, alii hospites supellectilem meam tamquam a se emtam consumpserunt. Eligat lector.

Putris & abrupta.] Fasciæ lecti seu institæ humi demissæ sunt, ruptis nempe funibus quibus fulciebantur.

Ad Ponticum
scriptorem ineptum. LXIV.

QUID sentis, inquis, de nostris, Marce, libellis?
 Sic me solicitus, Pontice, sæpe rogas.
Admiror, stupeo; nihil est perfectius illis,
 Ipse tuo cedit Regulus ingenio.

Hoc

Hoc sentis? inquis, faciat tibi sic bene Cæsar.
Sic Capitolinus Jupiter, immo tibi.

INTERPRETATIO.

O Marce, quid censes, ais, de nostris scriptis? O Pontice, crebro anxius sic me interrogas. Admiror, stupeo; nihil est elegantius illis. Regulus ipse primas dat tua solertia. Hocnè censes? ais, sic utaris propitio Cæsare, sic Jove Capitolino, imo tu.

NOTÆ.

Quid sentis.] Ponticum deridet, cujus versus nonnumquam laudabat, ut ipsi blandiretur, licet pessimos judicaret.

Regulus.] Caussidicus celebris de quo epig. 13. lib. 1.

Faciat tibi sic.] *Sic* particula sæpe usurpatur in precationibus. Ponticus precatur ut sic Jupiter bene faciat Martiali, ut de ejus scripis bene senserat.

Imo tibi.] Precationem Pontico regerit poeta: mala enim erat, cum male sensisset de Pontici versibus.

Ad suos ministros,
genialiter esse vivendum, cum moriendum sit. LXV.

SEXTANTES, Calliste, duos infunde Falerni:
Tu super æstivas, Alcine, funde nives.
Pinguescat nimio madidus mihi crinis amomo,
Lassenturque rosis tempora sutilibus.
Jam vicina jubent nos vivere Mausolea:
Cum doceant, ipsos posse perire deos.

INTERPRETATIO.

O Calliste, infundes duos sextantes Falernis: tu Alcine super Falernum *funde nives æstivas. Capillus madens amomo pinguescat mihi, & tempora defatigentur rosis consutis. Jam propinqua monumenta hortantur nos indulgere genio: cum argumento sint, posse mori ipsos deos.*

NOTÆ.

Sextantes,] Sextans est sexta pars assis, atque ita duabus unciis constat; cum de mensuris agitur, duos continet cyathos.

Tu super.] hoc est, aquam gelidam e nivibus expressam funde. Alii legunt *solve*.

Pinguescat.] Unguentis madidis, & floribus coronati convivabantur veteres. *Amomo*, hoc est ungenta ex amomo arbore odorifera expresso: rosas vero *sutiles* dixit pro corona ex rosis facta, & consuta.

Jam vicina.] Hoc est, sepulcrum Augusti ad similitudinem Mausolei ab Artemisia extructi; de quo epig. 1. lib. Spect. nos invitat ad voluptates alacriter percipiendas. Legunt alii *Tam vicina*, quod sepulcrum Augusti proximum esset ei loco, in quo potabat Martialis.

Vivere] hoc est voluptatibus indulgere, & epig. 16. lib. 1. epig. 59. lib. 2.

Ipsos deos.] Cæsares intellige, quos tamquam deos colebat populus.

Ad Cæsarem
Domitianum, cujus spectacula commendat. LXVI.

ASTRA, polumque dedit, quamvis obstante noverca,
Alcidæ, Nemeæ terror, & arcas Aper:
Et castigatum Libycæ ceroma palæstræ:
Et gravis in Siculo pulvere fusus Eryx:

Sylva-

Sylvarumque tremor, tacita qui fraude solebat
Ducere nec rectas Cacus in antra boves.
Ista tuæ, Cæsar, quota pars spectatur arenæ?
Dat majora novus prælia mane dies.
Quot graviora cadunt Nemeæo pondera monstro?
Quot tua Mænalios collocat hasta sues?
Reddatur si pugna triplex pastoris Iberi,
Est tibi, qui possit vincere Geryonem.
Sæpe licet Grajæ numeretur bellua Lernæ,
Improba Niliacis quid facit Hydra feris?
Pro meritis cœlum tantis, Auguste, dederunt
Alcidæ cito dii, sed tibi sero dabunt.

INTERPRETATIO.

Hercules licet noverca impediente assecutus est sidera & cœlum propter victum leonem *terrorem Nemeæ, atque aprum Arcadiæ: & punitum ceroma palæstræ Africæ; atque Erycem gravem prostratum in pulvere Siculo: & Cacum tremorem sylvarum, qui latentibus dolis solebat ducere boves aversas in speluncas. Ista, o Cæsar, quota portio est tuæ arenæ, lux nova mane exhibet majora certamina. Quot pondera procumbunt graviora monstro Nemeæo? quot sues Mænalios sternit tua hasta? si triplex certamen pastoris Iberi renovetur, habes* eum *qui valeat superare Geryonem. Quamvis crebro prædicetur bellua Lernæ Arcadiæ, quomodo Hydra pestifera potest comparari feris Nili? O Auguste, dii pro tantis meritis celeriter donavêrunt Herculem cœlo, at te donabunt tarde.*

NOTÆ.

Obstante noverca,] Junone quæ oderat Alcmenam Amphitryonis uxorem, Jovis pellicem, & Herculis matrem.

Nemeæ terror.] In Nemeæa sylva Argolidis leo, in Arcadia vero aper Mænalius interfectus est ab Hercule. Vide epig. 27. lib. Spect.

Libyca ceroma.] Antæum intellige, pro quo per metonymiam dixit ceroma, id est unguentum ex oleo, pulvere, & cera mixtum, quo ungebantur athletæ. Libycæ palæstræ: in Lybia enim cum Antæo pugnavit Hercules, cujus certamen fuse describit Lucanus lib. 4.

Fusus Eryx.] Veneris filius cæstuum certamine in Sicilia victus est ab Hercule.

Cacus.] Vulcani filius, latro insignis qui boves in antrum suum cauda retro traxerat, ne earum vestigia deprehenderentur. Hoc modo bovem Herculi rapuerat, a quo deprehensus in Albano monte interfectus est. Virg. 8. Æneid.

Ista.] Omnia nempe Herculis facta, o Cæsar, cum tuis spectaculis collata quotam partem efficient?

Mane dies.] Mane cum bestiis pugnabant gladiatores, post meridiem vero inter se. Seneca epist. 7. *Mane leonibus & ursis homines, meridie spectatoribus suis objiciuntur. Interfectores interfecturis jubentur objici, & victorem in aliam detinent cædem, &c.*

Collocata hasta.] Epig. 15. lib. Spect. dixit poeta,

— *longo porrexit vulnere pardum*,

Ex hoc versu, & duobus sequentibus colligunt interpretes hoc epigramma referri ad Carpophorum, de quo lib. Spect. epig. 27. & Domitiano tribuit quicquid venator ejus Carpophorus facit.

Pastoris Iberi.] Geryoni nempe tricipitis victi ab Hercule in Hispania.

Et tibi.] Carpophorus nimirum.

Bellua Lernæ.] Lerna est Achaiæ locus, & palus in qua erat hydra novis capitibus in locum abscissorum renascentibus perniciosa, quam tamen domuit Hercules.

Niliacis feris.] Crocodilos intellige, qui in spectaculis exhibiti interficiebantur, cum quibus ipsam hydram conferendam

rendam esse negat poeta.
Sed tibi sero.] Majora sunt tua gesta Herculis factis, atque dignior es cœlo, quo tamen tarde donaberis, ut diu rempumblicam administres.

In Pontilianum inurbanum. LXVII.

SÆPE salutatus, numquam prior ipse salutas:
Sic erit æternum, Pontiliane, vale.

INTERPRETATIO.

Crebro salutatus, numquam ipse salutas prior : O Pontiliane, sic erit æternum vale.

NOTÆ.

O Pontiliane.] quem poeta ut inurbanum & agrestem hominem carpit, qui neminem unquam ipse prior salutaret.

Sic erit.] Sic solebant antiqui salutare mortuos. Virgilius:

—*salve mi maxime Palla,*
Æternumque vale.

Sensus est : Te in posterum mortuum existimabo, cum omnis in te mortua sit humanitas.

De Hirundine, quæ hyeme in Africam non avolarat. LXVIII.

HIBERNOS peterent solito cum more recessus
Atthides, in nidis una remansit avis.
Deprendere nefas ad tempora verna reversæ,
Et profugam volucres diripuere suæ.
Sero dedit pœnas, discerpi noxia mater
Debuerat: sed tunc, cum laceravit Itym.

INTERPRETATIO.

Cum hirundines more solito peterent hyemalia receptacula, una volucris remansit in nidis. Primo vere reversæ agnoverunt scelus, atque aves suæ speciei *discerpserunt fugitivam. Tarde punita est, nefanda mater dilanianda erat : at tunc, cum dilaniavit Itym,*

NOTÆ.

Atthides.] Sic hirundines dictæ sunt a Progne Pandionis regis Atticæ filia, quæ in hirundinem fuit conversa. Ovidius 6. Metam.

Deprendere nefas.] Nefas vocat, quod ista hirundo ab aliarum more desciverit, nec cum reliquis avolarit.

Noxia mater.] Progne in hirundinem conversa tunc, inquit, fuit discerpenda, cum Itym suum filium dilaniatum Tereo marito apposuit comedendum, ob stupratam ab illo Philomelam suam sororem.

Ad Lesbiam, cujus flavam comam vituperat. LXIX.

ARCTOA de gente comam tibi, Lesbia, misi:
Ut scires quanto sit tua flava magis.

IN-

INTERPRETATIO.

O *Lesbia, ad te misi cæsariem ex septemtrionali natione, ut cognosceres quanto tua sit magis flava.*

NOTÆ.

Arctoa de gente.] Ex Germania, quæ est sub Arcto ad Septemtrionem: Germani vero flavam comam alunt, at Romæ nigram alebant matronæ, flavam meretrices. Sic Poeta Lesbiæ impudicitiam ostendit, quæ flavos crines affectaret. Juvenalis de Messalina sat. 6. versu 121.

Et nigrum flavo crinem abscondente galero
Intravit calidum veteri centone lupanar.

In Marcum Antonium,
Ciceronis interfectorem. LXX.

ANTONI Phario nil objectare Photino,
Et levius tabula quam Cicerone nocens:
Quid gladium, demens, Romana stringis in ora?
Hoc admisisset nec Catilina nefas.
Impius infando miles corrumpitur auro:
Et tantis opibus vox tacet una tibi.
Quid prosunt sacræ pretiosa silentia linguæ?
Incipient omnes pro Cicerone loqui.

INTERPRETATIO.

O *Antoni nihil oppositure Photino Ægyptio, & minus nocens* tota proscriptorum *tabula quam* uno *Cicerone: O insane, quid educis ensem in ora Romanorum? Nec ipse Catilina fecisset hoc scelus. Impius miles corrumpitur improbo auro: & tanta pecunia vox una silet tibi. Quid juvant cara silentia sacræ linguæ, Omnes incipient loqui pro Cicerone.*

NOTÆ.

Antoni.] Nota est Antonii triumviri historia, qui multos cives Romanos proscriptione durante interfici jussit, scelus tamen minus alios omnes interficiens, quam unum Ciceronem opprimens admisit: Photinus Ægyptius Pompejum magnum jussu Ptolemæi occidit.

Romana stringis.] Ultimam vocalem vocis præcedentis brevem produxit propter duas consonantes sequentis dictionis. Sic Virgilius:

—— date tela, scandite muros.

Romana in ora.] hoc est in Ciceronem. Unde epig. 65. lib. 3. de eodem Cicerone:

Hoc tibi, Roma, caput, cum loquereris, erat.

Nec Catilina.] Notus ex Salustii historia.

Miles corrumpitur.] percussor Ciceronis.

Pretiosa.] hoc est, Magno pretio silentium frustra emisti, o Antoni, cum totus populus dicat, quod jam tacet Cicero, epig. 82. lib. 2.

De Syrisco
decoctore. LXXI.

INFUSUM sibi nuper a patrono
Plenum maxime centies Syriscus

Im

In sellariolis vagus popinis
Circa balnea quatuor peregit.
O quanta est gula, centies comesse!
Quanto major adhuc, nec accubare!

INTERPRETATIO.

Syriscus errans in sellariolis popinis circum quatuor balnea consumpsit centies laxum nuper sibi donatum a patrono. O quanta est belluatio decoxisse centies! quanto major adhuc non accumbere!

NOTÆ.

Plenum centies.] Centena scilicet sestertium millia integra. Syriscus itaque manumissus dictam summam a patrono acceperat, quam breviter consumpsit *in popinis sellariolis*, quæ tabernæ erant in quibus ganeones non accumbendo, ut mos erat honestorum virorum, sed sedendo ventri indulgebant.

Circa balnea quatuor.] Thermas Neronianas, Grylli, Titi, & Agrippæ, ut putant interpretes.

Ad Faustinum,
quem vocat in agrum Trebulanum. LXXII.

HUMIDA qua gelidas summittit Trebula valles,
Et viridis Cancri mensibus alget ager;
Rura Cleonæo numquam temerata leone,
Et domus Æolio semper amica Noto,
Te, Faustine, vocant, longas hic exige messes
Collibus, hibernum jam tibi Tibur erit.

INTERPRETATIO.

Ubi uda Trebula deprimit frigidas valles, atque ager virens friget mensibus Cancri; rura numquam violata Cleonæo leone, & villa semper objecta Austro Æolio te invitat, o Faustine: his collibus age longos dies æstivos, jam frueris Tibure hyemis tempore.

NOTÆ.

Trebula.] vicus aut oppidum in Sabinis æstate frigidissimum.

Cancri mensibus.] Mense scilicet Julio, quo Cancer signum cœleste fervet; & mense Augusto, quo Leo ardet; Cleonæus dictus, quia prope Cleonas oppidum Peloponnesi leonem inter astra deinde relatum interfecit Hercules.

Notus.] ventus meridianus pluviosus, Æolius autem dicitur, quod in ditione Æoli sint venti.

Hibernum.] hoc est, Trebulanus ager adeo frigidus est, ut æstate non jam frigido Tibure, sed Trebulæ mansurus sis, Vide epig. 57. 60. & 62. lib. 4.

De origine Bacchi. LXXIII.

QUI potuit Bacchi matrem dixisse tonantem,
Ille potest Semelen dicere, Rufe, patrem.

INTERPRETATIO.

Cui licuit vocare Jovem matrem Bacchi, illi licet, o Rufe, vocare Semelen patrem.

NO-

NOTÆ.

Qui potuit.] διμήτωρ a Græcis dictus est Bacchus, hoc est habens duas matres, Semelen nempe Cadmi filiam, & Jovem ex cujus femore natus esse dicitur. Hæc nota est fabula.

Potest Semelen.] Nam ut Jupiter vir & tamen mater, ita Semele licet femina potest dici pater; aut si hoc absurdum, erit & illud.

Ad Theodorum ineptum scriptorem. LXXIV.

NON donem tibi cur meos libellos
Oranti toties, & exigenti,
Miraris, Theodore? magna caussa est,
Dones tu mihi ne tuos libellos.

INTERPRETATIO.

O *Theodore, mirarisne cur non dem tibi meos libros toties roganti atque expostulanti? Magna Caussa est, ne tu mihi des tuos libellos.*

NOTÆ.

Non donem.] Per se patet hoc epigramma, cui simile plane est epigramma 2. lib. 7.

De Pompejo & filiis. LXXV.

POMPEJOS juvenes Asia, atque Europa, *sed ipsum*
Terra tegit Libyes, si tamen ulla tegit.
Quid mirum toto si spargitur orbe? jacere
Uno non poterat tanta ruina loco.

INTERPRETATIO.

A *Sia atque Europa* condunt *Pompejos juvenes, at terra Libyæ condit ipsum* Pompejum, *si tamen illa condit. Quid mirum si diffunditur per universum mundum? Tanta ruina nequibat jacere uno loco.*

NOTÆ.

Asia atque Europa.] Nobile elogium Pompeji & filiorum. Cnejus Pompeji magni filius periit in Hispania a Cæsare victus ad urbem *Mundam*. Sextus vero a militibus Antonii *Mileti* interceptus in Asia interiit: Pompejus pater in Africa ad Pelusium occisus est, de cujus morte jam dictum epig. 65. lib. 3.

Si tamen ulla tegit.] Non constat enim sepultum fuisse Pompejum, ut patet ex hoc disticho:

Marmoreo in tumulo Licinus jacet, at Cato parvo,
Ponpejus nullo, quis putat esse deos?

Toto orbe.] hoc est in tribus orbis partibus tunc cognitis, de quibus Pompejus magnus triumpharat, teste Cicerone pro lege Manilia.

Ad Quinctum mœchum. LXXVI.

QUÆ legis caussa nupsit tibi Lælia, Quincte,
Uxore potes hanc dicere legitimam?

INTERPRETATIO.

O *Quincte, potesne vocare legitimam uxorem Læliam, quæ tibi nupsit propter legem?*

NO-

NOTÆ.

Quæ legis caussa.] Legem Juliam in adulteros revocavit Domitianus, de qua Juvenalis sat. 2.

——— qui tunc leges revocabat amaras.

Lælia ergo adultera Quincto mœcho nupsit, ne puniretur. Legitima uxor dicitur quæ secundum leges nubit: in quo verbo ludit poeta, cum metu legis Juliæ nupsisset adultera hæc Lælia, quæ legi obsecuta aliquo modo uxor legitima videri poterat; lege epig. 7. lib. 6.

Ad Cinnam pauperem. LXXVII.

PROFECIT poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæva nocere sibi.
Tu quoque cavisti cœnando tam male semper,
Ne posses unquam, Cinna, perire fame.

INTERPRETATIO.

SÆpe hausto veneno consecutus est Mithridates, ne virus crudele posset obesse sibi. Tu etiam, o Cinna, cœnando semper tam male, providisti ne posses unquam necari fame.

NOTÆ.

Profecit poto.] Plinius lib. 25. cap. 2. *Uni ei* (Mithridati) *excogitatum quotidie venenum bibere, præsumptis remediis, ut consuetudine ipsa innoxium fieret. Primo inventa genera antidoti, ex quibus unum etiam nomen ejus retinet. Illius inventum autumant sanguinem anatum Ponticarum miscere antidotis, quoniam veneno viverent.* De eo agit etiam Gellius lib. 17. cap. 16.

Ad Marullum assentatorem. LXXVIII.

NARRATUR belle quidam dixisse, Marulle,
Qui te ferre oleum dixit in auriculam.

INTERPRETATIO.

O Marulle, quidam refertur lepide dixisse, qui dixit te instillare oleum in auriculam.

NOTÆ.

Qui te ferre.] Assentatores enim dum potentioribus blandiuntur, in eorum aures oleum infundere videntur. Alii aliter explicant hoc adagium, & legunt *in auricula*, ut sit sensus: Marullum rigida & supina aure fuisse, id est omnia aversantem & fastidientem aliorum dicta. Sic epig. 42. lib. 6.

Non attendis, & aure me supina

Jamdudum quasi negligentes audis.

Metaphora ducta a gestu eorum, quibus aliquid in aurem infusum est; &, ne effluat, aurem supinant. Qui loqui non posset, apud antiquos dicebatur oleum ore gestare: ita qui nihil audit, videtur oleum ferre in auricula. Vel poeta irridet Marullum ita caput incurvantem, ac si in ea oleum tulisset. Eligat lector.

Ad Turanium,
quem invitat ad tenuem cœnam. LXXIX.

SI tristi domicœnio laboras,
Turani, potes esurire mecum.
Non deerunt tibi, si soles προπίνειν,
Viles Cappadocæ, gravesque porri.
Divisis cybium latebit ovis,
Ponetur digitis tenendus unctis
Nigra cauliculus virens patella,
Algentem modo qui reliquit hortum,
Et pultem niveam premens botellus,
Et pallens faba cum rubente lardo.
Mensæ munera si voles secundæ,
Marcentes tibi porrigentur uvæ,
Et nomen pyra quæ ferunt Syrorum.
Et quas docta Neapolis creavit,
Lento castaneæ vapore tostæ;
Vinum tu facies bonum bibendo,
Post hæc omnia forte si movebit
Bacchus, quam solet, esuritionem,
Succurrent tibi nobiles olivæ,
Piceni modo quas tulere rami,
Et fervens cicer, & tepens lupinus.
Parva est cœnula, quis potest negare?
Sed finges, nihil, audiesve fictum,
Et vultu placidus tuo recumbes,
Nec crassum dominus leget volumen,
Nec de Gadibus improbis puellæ
Vibrabunt sine fine prurientes
Lascivos docili tremore lumbos;
Sed, quod non grave sit, nec infacetum,
Parvi tibia condyli sonabit.
Hæc est cœnula, Claudiam sequeris,
Quam nobis cupis esse tu priorem.

INTERPRETATIO.

O Turani, si habes domi cœnam tristem, licet tibi esurire mecum. Si soles propinare, viles Cappadocæ, & porri succo gravi non tibi deerunt. Cybium delitescet ovis sectis, cauliculus viridis qui modo allatus est ex horto frigido tractandus digitis unctis apponetur in *nigra patella, & botellus impositus candidæ pulti, & pallida faba cum rubente larido. Si dona mensæ secundæ tibi placebunt, marcentes uvæ tibi apponentur, & pyra quæ denominantur a Syris, & castaneæ tostæ calore moderato, quas produxit erudita* Neapolis: *potando probabis vinum* esse *bonum: post hæc omnia, si vinum excitabit solitam famem, præstantes olivæ tibi præsto erunt, quas modo produxerunt oleæ Picenæ, & fervens cicer* apponetur, *& tepens lupinus.* Exigua *est cœnula, (quis potest inficiari?) At nihil dissimulabis,*

nec

nec audies quicquam *excogitatum, & accubabis fronte tua serena, nec berus leges densum volumen, nec prurientes sine fine puellæ ex lascivis Gadibus agitabunt petulantes lumbos docili tremore: at tibia parvi condyli sonabit, quod nec molestum sit, nec illepidum. Hæc est cœnula: sequeris Claudiam, quam tu optas adesse prius quam nos.*

NOTÆ.

Domicœnio.] Nova vox lepide ficta a domo & cœna. Turanius singularis fuit nostri poetæ amicus, de quo iterum epistola lib. 9.

Esurite mecum.] hoc est contentus esse frugali mensa.

Si soles aperitivum.] Nimirum tibi non deerunt quæ bibendi desiderium excitent. Merula legit,

Non deerunt tibi sessiles propinque. hoc est sessiles lactucæ ex vicinis hortis, de quibus lib. 3. epig. 47. Plinius lib. 19. cap. 7. facit mentionem Cappadocarum. *Diligentiores*, inquit, *plura genera* (lactucarum) *faciunt*, *purpureas*, *crispas*, *Cappadoces*, *Græcas*.

Cybium.] Est piscis genus, ex quo cibus conficiebatur simul cum ovis modice sectis.

Unctis.] Teste Lipsio propter infusum caulibus oleum. Alii legunt *ustis*, propter antithesim algentis horti.

Et pultem.] De pultibus scribit Apicius lib. 5. cap 1. Nivea dicitur, hoc est ex farina tritici candida. Lib. 2. cap. 5. Sic botellum describit Apicius: *Botellum sic facies ex ovi vitellis coctis, nucleis pineis concisis, quibus cepam & porrum concisum, thusque crudum admiscebis, cum pipere modico, atque ita intestinum farcies, adjectoque liquamine, & vino decoquas.*

Rubente lardo.] Rubens dicitur laridum vetus & fumosum.

Marcentes uvæ.] Alii intelligunt maturas: alii, liquore perfusas.

Vinum tu.] hoc est, si hilariter vinum meum biberis, qualecumque sit, ostendes tibi sapere.

Si movebit.] Prava vina bibebant antiqui, ut vomitu purgarent stomachum, quo major deinde foret edendi & bibendi appetentia.

Piceni modo.] De olivis Picenis dictum lib. 1. epig. 44.

Et fervens cicer.] Genus est pisi vel ab igne cocti, vel natura fervidi. *Lupinus tepens* dicitur, qui aqua tepenti macerabatur: est vero genus leguminis.

Parva est cœnula.] sed jucunda, qualis esse solet inter amicos, in qua, quidquid in buccam venerit, quisque garriet sine ullo delatorum timore.

Vultu tuo.] hoc est non composito in alterius gratiam, nec tibi, inquit, ero molestus longi voluminis lectione.

De Gadibus.] De quibus epig. 42. lib. 1. unde puellæ saltatriculæ levitate & lascivia famosæ Romam ducebantur, epig. 42. lib 2.

Tibia condyli.] Condylus tibicen fuisse videtur. Alii putant loqui poetam de tibia quæ parvum haberet foramen instar condyli, qui proprie nodus est in digitis incurvis extans. Prior sensus mihi videtur melior.

Claudiam] hoc est, aderit & Claudia a te amata, quam libenter sequeris, & omnium primam adesse cupis. Legunt alii,

Quæ nobis cupis esse tu priorem.

Vulgata lectio,

Quam nobis cupis esse turpiorem.

Ne illius amore capiamur, ut nempe solus ea potiaris.

In Zoilum, suarum vestium ostentatorem. LXXX.

UNDECIES una surrexti, Zoile, cœna,
Et mutata tibi est synthesis undecies,
Sudor inhæreret madida ne veste retentus,
Et laxam tenuis læderet aura cutem.
Quare ego non sudo, qui tecum, Zoile, cœno?
Frigus enim magnum synthesis una facit.

INTERPRETATIO.

O Zoile, surrexisti undecies una cœna, atque undecies mutavisti synthesim, ne sudor retentus remaneret in veste perfusa, & tenuis aura noceret remissa cuti. Cur, Zoile, ego non sudo, qui cœno tecum, Una enim synthesis caussa est magni frigoris.

NOTÆ.

Undecies.] Zoilum hunc de quo jam lib. 2. epig. 16. carpit, qui alia decaussa synthesim non mutabat, nisi ut suarum vestium copiam ostentaret. Synthesis vestis est qua domi utebantur Romani in cœna, & foris Saturnalium tempore, epig. 46. lib. 2.

Laxam cutem] propter sudorem.

Frigus enim.] Solus sudas, alii frigent, quippe unus multas habes syntheses, quas ostentare cupis. Epig. 16. lib. 2.

Ad Severum, cui librum suum emendandum mittit. LXXXI.

NON totam mihi, si vacabis, horam,
Dones, & licet imputes, Severe,
Dum nostras legis, exigisque nugas,
Durum est perdere ferias, rogamus,
Jacturam patiaris hanc, ferasque.
Quod si legeris ipsa cum diserto,
(Sed numquid sumus improbi) Secundo,
Plus multo tibi debiturus hic est,
Quam debet domino suo libellus.
Nam securus erit, nec inquieta
Lassi marmora Sisyphi videbit,
Quem censoria cum meo Severo
Docti lima momorderit Secundi.

INTERPRETATIO.

O Severe, si otium erit, concedas mihi horam non totam; & licet adscribas muneri, grave est amittere otia dum evolvis atque examinas nostras ineptias; oramus patiaris & feras hoc damnum. Quod si evolveris ista cum eloquenti Secundo (at numquid sumus impudentes) hic libellus tibi debiturus est multo plus quam suo auctori. Nam tutus erit, nec spectabit inquieta saxa defatigati Sisyphi, quem momorderit censoria lima eruditi Secundi simul cum *meo Severo*.

NOTÆ.

Et licet imputes.] hoc est, per me licet ut me semihoræ mihi concessæ debitorem facias.

Sumus improbi.] hoc est, Numquid sum impudens, qui te rogem ut meos libros legas, cum tu gravioribus negotiis operam des. Secundi jam meminit lib. 1. epig. 2.

Nec inquieta.] Nota Sisyphi fabula, qui in inferis ingens saxum sine ulla quiete movet. Sensus est: Meus libellus non adibit inferos. Dicebant veteres poemata adire inferos, & interire, cum non legerentur.

Lima.] Egregia metaphora. Lima habet suos dentes, unde dicitur mordere ferrum, cum illud polit. Sic eruditi viri emendando versus impolitos mordent seu poliunt.

Ad

Ad Æmilianum,
ſolos divites facere rem. LXXXII.

SEMPER eris pauper, ſi pauper es Æmiliane:
Dantur opes nulli nunc, niſi divitibus.

INTERPRETATIO

O Æmiliane, ſemper eris egenus, ſi egenus es: nunc nulli donantur divitiæ niſi locupletibus.

NOTÆ.

Semper eris.] Mores ſui temporis carpit poeta, quo ſoli divites rem faciebant. Idem queritur Juvenalis ſat. 3. cum de Codro paupere, & Arturo divite agit.

In Gaurum
avarum. LXXXIII

QUID promittebas mihi millia, Gaure, ducenta:
Si dare non poteras millia, Gaure, decem?
An potes, & non vis? rogo non eſt turpius iſtud?
I, tibi diſpereas, Gaure: puſillus homo es.

INTERPRETATIO.

O Gaure, cur mihi pollicebaris ducenta millia; ſi nequibas, ô Gaure, largiri decem millia? An potes, & non placet? Nonne illud, quæſo, inhoneſtius eſt? I, tibi diſpereas, es homo ſordidus.

NOTÆ.

Si dare non poteras.] vel fœnori, vel gratis.

Rogo, non eſt.] hoc eſt: Si potes dare, & non vis, cur mihi promittebas? Numquid hoc turpius eſt quam ſi mihi ab initio petenti denegaſſes.

I, tibi diſpereas.] Hæc lectio mihi videtur perobſcura: omnium optime meo judicio legit Heraldus:

An potes, & non vis? rogo non eſt turpius iſtud
Sic tibi? Diſpeream, Gaure, puſillus homo es.

Ad Dindymum,
cujus diverſa erant a ſuis ſtudia. LXXXIV.

INSEQUERIS, fugio; fugis, inſequor: hæc mihi mens eſt:
Velle tuum nolo, Dindyme, nolle volo.

INTERPRETATIO.

INſequeris, fugio; fugis, inſequor: hæc eſt mea ſententia: quod vis, mihi non placet: quod non vis, gratum eſt.

NOTÆ.

Inſequeris, fugio.] Per ſe patet hoc epigramma, quo lepide docet poeta, Dindymi voluntatem a ſua eſſe diverſam.

Ad Gallam, quæ Saturnalibus donum nullum poetæ miserat. LXXXV.

JAM tristis nucibus puer relictis
Clamoso revocatur a magistro:
Et blando male proditus fritillo
Arcana modo raptus e popina,
Ædilem rogat udus aleator.
Saturnalia transiere tota,
Nec munuscula parva, nec minora
Misisti mihi, Galla, quæ solebas.
Sane sic abeat meus December.
Scis certe, puto, vestra jam venire
Saturnalia, Martias Kalendas.
Tunc reddam tibi, Galla, quod dedisti.

INTERPRETATIO.

JAm puer mæstus objectis nucibus revocatur a clamoso præceptore: & madidus aleator incommode proditus sono *blandi fritilli modo abreptus ex secreta popina obtestatur Ædilem. Saturnalia omnina effluxerunt, nec misisti ad me, o Galla, munuscula exigua, nec minora, quæ consueveras. Sic hercle effluat meus December. Tenes, opinor, Martias Kalendas vestra Saturnalia jam appropinquare. Tunc, o Galla, tibi restituam quod donasti*

NOTÆ.

Nucibus relictis.] Nucibus ludere solebant pueri Romani Saturnalium tempore, mense scilicet Decembri, quo vacabant a studio. Quinque vero erant legitimi Saturnalium dies, epig. 53. lib. 7. & 84. lib. 4. quibus finitis ad studium revocabantur.

Et blando.] Saturnalium tempore concessum erat juvenibus virisque alea ludere; at præteritis Saturnalibus si ludentes deprehenderentur ab Ædili, magistratu nempe cui id curæ erat, puniebantur. Fritillus, pyrgus, seu turricula est, ex qua mittebantur tesseræ in tabulam lusoriam.

Saturnalia transiere. Quibus nempe solebant amici ad sese invicem munera mittere.

Meus December.] Quo mense Saturnalia virorum celebrabantur, Kalendis vero Martiis Saturnalia feminarum. Suet. in Vespasiano: *Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita & Kalendis Martii feminis.* Macrobius lib. 1. cap. 12. *Et servis* (mense Martio) *cœnas apponebant matronæ: ut domini Saturnalibus.* Juvenalis sat. 9. versus 53.

Munera femineis tractes secreta Kalendis.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER VI.

Ad Julium Martialem ut emendet suum librum. I.

SEXTUS mittitur hic tibi libellus,
In primis mihi care Martialis:
Quem si terseris aure diligenti,
Audebit minus anxius, tremensque
Magnas Cæsaris in manus venire.

INTERPRETATIO.

O mihi dilectissime Martialis mitto tibi hunc sextum librum: quem si emendaveris sedula censura, minus solicitus & pavidus audebit venire in manus ingentes Cæsaris.

NOTÆ.

Sextus mittitur.] Huic epigrammati deest titulus in antiquis codicibus, in novis vero reperitur *ad Julium Martialem*, de quo jam epig. 21. lib. 5. & lib. 10. epig. 47. & lib 4. epig. 64.

Si terseris.] Alludit ad spongiam de qua lib. 4. epig. 10. hoc est, si acri judicio, quæ sunt delenda, accurate deleveris, & emendaveris. *Aure diligenti* dixit, quod superbissimum sit aurium judicium.

Magna.] epig. 8. lib. 4. sic jam de Domitiano locutus est.

Ingentique tenet pocula parca manu.
Legunt alii *magni*.

Adulatorium ad Domitianum. II.

LUSUS erat sacræ connubia fallere tædæ:
Lusus & immeritos execuisse mares.
Utraque tu prohibes, Cæsar, populisque futuris
Succurris, nasci quos sine fraude jubes.
Nec spado jam, nec mœchus erit, te præside, quisquam,
At prius, o mores, & spado mœchus erat.

INTERPRETATIO.

Jocus erat decipere conjugia sacri matrimonii, & jocus erat *castrare mares sine caussa. O Cæsar, tu vetas utraque, & subvenis populis venturis, quos imperas gigni sine dolo. Nec jam nullus spado erit, nec adulter, te Imperatore, sed prius, o mores, etiam spado erat adulter.*

NOTÆ.

Lusus erat.] hoc est, antea lusus erat adulteria committere, & mares castrare, quod utrumque fieri prohibuit Domitianus teste etiam Suetonio in Domitiano cap. 7.

Sine fraude.] id est legitime, non ex adulterio.

Et spado.] Qui ducebat uxorem non sibi, sed aliis, unde ipse erat adulter suæ uxoris. Juvenalis sat. 1.

Cum tener uxorem ducat spado, &c.

vel potius intellige etiam spadones mulieribus, quæ parere nollent, gratos fuisse, infra epig. 67. Juven. sat. 6. versu 367.

Sunt, quas eunuchi imbelles, & mollia semper
Oscula delectent.

De filio Domitiani. III.

NASCERE Dardanio promissum nomen Iulo,
Vera deum soboles: nascere magne puer.
Cui pater æternas post sæcula tradat habenas:
Quique regas orbem cum seniore senex.
Ipsa tibi niveo trahet aurea pollice fila,
Et totam Phryxi Julia nebit ovem.

INTERPRETATIO.

O *Nomen promissum Dardanio Iulo orire, o vera progenies Numinum; o magne puer orire. Cui immortales habenas committat genitor post sæcula: & qui senex gubernes mundum cum seniore* patre. *Julia ipsa candido pollice ducet pro te aurea fila, & nebit totam ovem Phryxi.*

NOTÆ.

Magne puer.] Ex Domitia uxore, cujus mentionem facit Suetonius in Domit. cap. 3. non ex Julia Titi ejus fratris filia, cujus amore misere peribat Domitianus, quam conceptum abigere coegit, teste eodem Suetonio cap. 22. in Domit. *ut etiam caussa morti* illius *extiterit.*

Nascere Dardanio.] Iulo nempe filio Æneæ promiserant fata aliquando nasciturum hunc puerum.

Vera deum.] Domitianus enim ejus pater dominus & deus appellabatur, epig. 8. lib. 5.

Habenas.] hoc est imperium administrandum, postquam Domitianus diu illud rexerit.

Ipsa tibi.] Julia a Domitiano patruo adamata, te filium ejus amabit, *& Parcarum* partibus fungetur, tibi*que ducet fila* aurea, quæ summam *felicitatem* portendunt.

Et totam ovem.] hoc est, tibi nebit totum vellus aureum, quale erat arietis illius, quo vectus mare trajecerat Phryxus. Ex Hetruscorum autem doctrina aries aureo vellere ornatus Imperatori omnium rerum copiam portendebat. Sic Virgilius, Augustum felicem fore conjiciens ait Eclog. 4.

Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto.

Adulatorium ad Domitianum IV.

CENSOR maxime, principumque princeps,
Cum tot jam tibi debeat triumphos,
Tot nascentia templa, tot renata,
Tot spectacula, tot deos, tot urbes:
Plus debet tibi Roma, quod pudica est.

INTERPRETATIO.

O *Censor maxime, & princeps principum, cum Roma jam tibi debeat tot triumphos, tot templa nova, tot restituta, tot spectacula, tot Numina, tot civitates: tibi debet plus quod casta est.*

NO-

NOTÆ.

Censor maxime.] Vide Suetonium in Domitiano cap. 8. Domitianus revocavit legem Juliam de adulteriis puniendis, mares castrari vetuit, Vestalium impudicitiam severe coercuit; Corneliam enim virginem maximam obsolutam olim, dehinc convictam defodi imperavit; unde merito maximus censor dicitur.

Principumque princeps.] Romanorum enim Imperatori exterarum gentium reges tributa solvebant.

Tot triumphos.] De Dacis, Cattis, & Sarmatis, de quibus supra.

Nascentia templa.] Lege Suetonium in Domit. cap. 5.

Tot spectacula.] Suetonius cap. 4. epig. 19. lib. 5.

Tot deos.] Ipsum Domitianum intellige, patrem ejus, & fratrem Titum, quos in deorum numerum referii voluit.

Tot urbes.] Populorum quos vicit.

Plus debet.] Revocatis legibus quæ impudicitiam coercerent, plus meritus es de urbe Roma. Suet. in Domit. cap. 7. & 8. illas leges recenset. Vide epig. 2. supra.

Ad Cæcilianum fœneratorem. V.

RUSTICA mercatus nummis sum prædia multis.
Mutua des centum, Cæciliane, rogo.
Nil mihi respondes, tacitum te dicere credo:
Non reddes: ideo, Cæciliane, rogo.

INTERPRETATIO.

Multis nummis emi possessiones rusticas, o Cæciliane, oo mihi d es centum mutuo. Nullum mihi das responsum, puto te tacitum dicere: non reddes: idcirco, o Cæciliane, oro.

NOTÆ.

Des centum.] Millia scil. sestertium.

Ideo rogo.] Si enim essem redditurus, non rogarem, quia non gratis dares sed poscerem nec precibus uterer.

Ad Lupercum Paullæ amatorem. VI.

COMOEDI tres sunt: sed amat tua Paulla, Luperce,
Quatuor: & κωφὸν Paulla πρόσωπον amat.

INTERPRETATIO.

Tres sunt comœdi; at tua Paulla, o Luperce, amat quatuor; & Paulla ardet personam mutam.

NOTÆ.

Sed amat tua.] Paullam irridens, eam excusat quod amaret quatuor comœdos, nec eam facere præter legem dramatis ostendit: licet enim in Scena tres tantum colloqui inter se conveniat, Horat. *Nec quarta loqui persona laboret*; tamen quarta persona potest induci, quæ vel muta sit, vel parce loquatur. Tacite intelligit poeta, omnes comœdos quotquot sint a Paulla amari.

De Thelesina adultera. VII.

JULIA lex populis ex quo, Faustine, renata est
Atque intrare domos jussa pudicitia est,

Aut

Aut minus, aut certe non plus tricesima lux est,
Et nubit decimo jam Thelesina viro.
Quæ nubit toties, non nubit; adultera lege est.
Offendor mœcha simpliciore minus.

INTERPRETATIO.

O Faustine, ex quo lex Julia revocata est in gratiam *populorum, & castitas jussa est ingredi domos, sunt triginta dies aut minus, aut sane non plus, & Thelesina jam nubit decimo viro. Quæ nubit toties, non nubit: mœcha est lege. Adultera publica minus mihi displicet.*

NOTÆ.

Julia lex.] De qua epig. 2. & 4. supra.

Adultera lege est.] Thelesina enim, ne adulterii accusaretur, a marito repudiata nubebat mœcho, atque conjugii nomine prætexebat adulterium. Sic erat adultera legitima, ut dixit epig. 76. lib. 5. & epig. 22. infra.

Mœcha simpliciore.] Illa quippe nullam fraudem facit legi, nec adulterat nuptias quas non contrahit.

Ad Severum, in mores sui temporis. VIII.

PRÆTORES duo, quatuor tribuni,
Septem caussidici, decem poetæ,
Cujusdam modo nuptias petebant
A quodam sene: non moratus ille
Præconi dedit Eulogo puellam.
Dignum quid fatuo, Severe, fecit?

INTERPRETATIO.

Duo prætores, quatuor tribuni, septem caussidici, decem poetæ, paulo ante rogabant quemdam senem conjugium cujusdam puellæ: *ille sine mora tradidit virginem præconi Eulogo. O Severe, quid egit dignum stulto?*

NOTÆ.

Prætores duo.] Per se patet hoc epigramma, bonas nempe artes contemni, præcones vero & citharœdos pluris fieri: quod jam dixit epig. 57. lib. 5.

Dignum quid fatuo.] Imo sapienter fecit; nam tunc præconis ars erat pecuniosa, aliæ autem honestiores artes spernebantur. Legunt alii.

Dic numquid fatue, Severe, fecit?

Ad Lævinum fictum equitem. IX.

IN Pompejano dormis, Lævine, theatro,
Et quereris, si te suscitat Oceanus?

INTERPRETATIO.

O Lævine, dormis in theatro Pompeji: attamen quereris, si Oceanus te suscitat.

NO-

N o t æ.

Si te suscitat.] Dormire se simulabat Lævinus, ne ex quatuordecim subselliis ejiceretur, cum censum equestrem non haberet. Illum irridet poeta, & ludit in ambiguitate hujus verbi *suscitat*, id est removet: alias potest significare, a somno excitat. Oceanus vero erat designator, cui curæ erat unicuique locum suum assignare, de quo diximus epig. 94. lib. 3.

Petit latenter a Domitiano pecuniam. X.

PAUCA Jovem nuper cum millia forte rogarem,
Ille dabit, dixit, qui mihi templa dedit.
Templa quidem dedit ille, Jovi, sed millia nobis
Nulla dedit: pudeat puca rogasse Jovem.
At quam non tetricus, quam nulla nubilus ira,
Quam placido nostras legerat ore preces:
Talis supplicibus tribuit diademata Dacis,
Et Capitolinas itque reditque vias:
Dic precor, o nostri, dic conscia virgo Tonantis,
Si negat hoc vultu, quo solet ergo dare?
Sic ego; sic breviter, posita mihi Gorgone Pallas,
Quæ nondum data sunt, stulte, negata putas?

Interpretatio.

Cum nuper forte peterem a Jove pauca millia, Ille donabit, inquit, qui mihi donavit ædem. Ille quidem donavit ædem Jovi, sed nulla millia largitus est nobis: pudeat petisse a Jove pauca. Sed quam non acerbus, quam nulla iracundia nubilus legerat nostras rogationes! Tali fronte *concedit Dacis abjectis coronam, & petit Capitolium, & redit. Dic rogo, o virgo conscia nostri Tonantis, si recusat hac fronte, qua igitur solet donare? Sic ego* quærebam: *sic paucis Pallas* respondit *deposita Gorgone: quæ nondum donata sunt, o fatue, credis*ne *recusata?*

N o t æ.

Pauca millia.] Sestertium nempe; non latenter imo aperte a Domitiano pecuniam petit poeta.

Qui mihi.] Respondet Jupiter, in cujus honorem Capitolium incendio absumptum restituit Domitianus. Suetonius in Domitiano cap. 5.

Pudeat.] Alii *pudet heu.* A magnis viris magna petere decet, & forte, ut intelligere videtur, Nihil dedit Jupiter, seu potius Cæsar, quod nihil dignum ipso petierat Martialis.

Diademata.] hoc est, Dacis victis concessit uti suis legibus, epig. 3. lib. 5.

Et Capitolinas.] Et talis triumphans in Capitolium ascendit.

Conscia virgo.] Minerva familiare erat numen Domitiani. Vide. epig. 1. lib. 4. Palladem astute interrogat poeta, quod ipsum Domitianum indecenter interrogaret.

Nostri Tonantis.] Domitiani.

Posita Gorgone.] hoc est posito clypeo, in cujus medio depictum erat caput Medusæ dirum ac terribile, quod qui intuerentur, statim in lapides commutabantur. Forte alludit poeta ad simulacrum Palladis in Capitolio positum sine Ægide: quod factum erat in gratiam Domitiani, cujus statua Ægidem gestabat, epig. 179. lib. 14.

Negata putas.] Quasi dicat, Jamjam dabit.

In

In Marcum,
qui mirabatur nullam esse tunc veram amicitiam. XI.

QUOD non sit Pylades hoc tempore, non sit Orestes,
Miraris? Pylades, Marce, bibebat idem.
Nec melior panis, turdusve dabatur Oresti:
Sed par, atque eadem cœna duobus erat.
Tu Lucrina voras: me pascit aquosa Peloris,
Non minus ingenua est & mihi, Marce, gula.
Te Cadmæa Tyros, me pinguis Gallia vestit:
Vis te purpureum, Marce, sagatus amem?
Ut præstem Pyladem, aliquis mihi præstet Orestem:
Hoc non fit verbis: Marce, ut ameris, ama.

INTERPRETATIO.

AN mirum tibi videtur quod hoc ævo non existat Pylades, nec Orestes? O Marce, Pylades potabat idem. Nec melior panis, aut turdus apponebantur Oresti: at ambo habebant æqualem cœnam, atque eamdem. Tu voras ostrea Lucrina: me vero *alit aquosa Peloris, o Marce, non habeo gulam minus delicatam. Cadmea Tyros te vestit, me Gallia pinguis: O Marce, placet*ne *ut* ego *sagatus diligam te purpureum? Aliquis mihi præbeat Orestem, ut præbeam Pyladem: hoc non fit verbis. O Marce, dilige ut diligaris.*

NOTÆ.

Quod non fit.] Caussam affert poeta, cur nulla esset vera amicitia; quod nempe inter eos qui amici esse cuperent, nulla esset rerum communio. Vide epig. 43. lib. 2. & epig. 59. lib. 3. Pylades vero & Orestes inter se fuerunt conjunctissimi, quorum satis nota est historia. Vide etiam epig. 11.

Tu Lucrina.] Lacus Lucrini ostrea optimi sunt saporis, epig. 59. lib. 3.

Aquosa Peloris.] Ostrei genus est Peloris, quam aquosam dicit, hoc est flaccidam; nempe sine callo, ut ait Raderus, quo multum commendantur ostrea.

Cadmæa Tyros.] hoc est, te vestit purpura ex Tyro, me vero tegit sagum Gallicum rude & crassi fili, epig. 19. lib. 4

Non fit verbis.] sed re. Seneca epist. 9. *Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamento, sine herba, sine ullius venefica carmine. Si vis amari, ama.*

De Fabulla
ornata comis emptitiis. XII.

JURAT capillos esse, quos emit, suos
Fabulla: numquid illa, Paulle, pejerat?

INTERPRETATIO.

FAbulla jurat suos esse crines, quos mercata est. O Paulle, numquid illa pejerat?

NOTÆ.

Jurat.] Ludit in hac voce *suos*. Meum enim est quod mihi natura tribuit, vel quod ab alio emi. Epig. 20. lib. 2

Nam quod emas, possis dicere jure tuum.

Unde Fabulla nec jusjurandum, nec fidem negligebat, licet crines non nativos suos esse diceret.

De

De statua Juliæ. XIII.

QUIS te Phidiaco formatam, Julia, cœlo,
Vel quis Palladiæ non putet artis opus?
Candida non tacita respondet imagine Lygdos,
Et placido fulget vivus in ore decor.
Ludit Acidalio, sed non manus aspera, nodo,
Quem rapuit collo, parve Cupido, tuo.
Ut Martis revocetur amor summique Tonantis,
A te Juno petat ceston, & ipsa Venus.

INTERPRETATIO.

O Julia, quis non credat te effictam cœlo Phidiæ, aut opus artis Palladiæ? Candida Lygdos simulacro non silente respondet, & naturalis pulchritudo micat in ore sereno. Manus at tenera ludit balthoo Veneris, quem eripuit ex tuo collo, o parve Cupido. Juno & ipsa Venus a te petat baltheum, ut revocetur amor Martis & supremi Jovis.

NOTÆ.

Quis te Phidiaco.] Amore Juliæ, ut vidimus jam epig. 3. supra, ardebat Domitianus, cui statuam miro artificio elaboratam erigi curavit. De Phidia sculptore nobilissimo dictum epig. 35. lib. 3.

Palladiæ artis.] Præstantiora opera Palladi, ut artium inventrici, tribuuntur.

Candida Lygdos.] hoc est marmor candidissimum Lygdinum dictum, in monte Tauro repertum, epig. 42. infra, quod formam Juliæ sic repræsentabat, ut loqui videretur.

In ore decor.] Turnebus lib. 24. cap. 28. legit *in ore liquor* pro mollitudine quadam & teneritate. Gronovius vero sic explicat: *Liquor vivus* est succus ille & sanguis faciei, qui splendet e viventi, viva, veraque facie: ille fulget in hac statua, loqui putes, & vivo succo os accendi.

Ludit Acidalio nodo.] hoc est, blanda manu Julia gerit ceston Veneris, quæ dicta est Acidalia ab Acidalio fonte in Bœotia, in quo lavare Gratiæ dicebantur: in eo autem cingulo omnes Gratiæ & Veneres inerant, quo qui percutiuntur, percutientis amore accenduntur.

Juno petat.] hoc est, Si Juno Jovem sibi conciliare velit, & Venus Martem, utantur baltheo quo Domitianum percussit Julia. His verbis indicat poeta Juliam esse pulchriorem Junone, & ipsa Venere.

In Laberium poetam ostentatorem. XIV.

VERSUS scribere posse te disertos
Affirmas, Laberi; quid ergo non vis
Versus scribere qui potest disertos,
Non scribat, Laberi, virum putabo.

INTERPRETATIO.

O Laberi, asseveras te posse componere docta carmina: cur igitur non places? qui potest condere docta carmina, o Laberi, non condat, existimabo eum *virum,*

NOTÆ.

Versus scribere,] fictum est nomen hujus Laberii: alterius vero mimorum scriptoris meminit Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 7. Suetonius in Julio cap. 39.

Virum

Virum putabo.] hoc est, fortissimi esse animi eum putabo, qui famam nominis sui contemnat, & qui versus disertos cum possit scribere, se tamen a scribendo cohibeat. Sic Laberium carpit, qui sane a scribendo non se abstinuisset, si versus facere disertos valuisset, ut ipse jactabat.

De formica succino inclusa. XV.

DUM Phaetontea formica vagatur in umbra,
Implicuit tenuem succina gutta feram:
Sic modo quæ fuerat vita contemta manente,
Funeribus facta est nunc pretiosa suis.

INTERPRETATIO.

Dum formica errat in umbra populea, gutta electri intricavit exilem feram; sic quæ paulo ante nullius erat pretii dum viveret, nunc evasit pretiosa sua morte.

NOTÆ.

Dum Phaetontea.] Dum formica reperet sub frondibus populorum, in quas conversæ fuerunt sorores Phaetontis, in liquorem succini e populo fluentis lapsa est, quo implicita lucebat nobilem sortita tumulum. Idem argumentum est de ape epig. 32. & de vipera epig. 59. lib. 4.

XVI.

In Cinnamum,

qui syllabam detraxerat ex suo nomine. XVII.

CINNAM, Cinname, te jubes vocari;
Non est hic, rogo, Cinna, barbarismus:
Tu si Furius ante dictus esses,
Fur ista ratione diceretis.

INTERPRETATIO.

O Cinname, vis appellari Cinna. Quæso, o Cinna, nonne est hic barbarismus? Si prius tu vocatus fuisses Furius, hac ratione vocaveris Fur.

NOTÆ.

Cinname.] Exemplo Furii & Furis allato poeta irridet hunc Cinnamum, qui detracta ultima sui nominis syllaba Cinnam vocari se jubebat, ut nempe ab antiqua Cinnarum stirpe genus suum repeteret.

Barbarismus.] Est cum verbum aliquod vitiose profertur. Cinnamus tonsor fuit, de quo epig. 63. lib. 7.

Ad Priscum,

de Salonino mortuo. XVIII.

SANCTA Salonini terris requiescit Iberis,
Qua melior Stygias non videt umbra domos.
Sed lugere nefas; nam, qui te, Prisce, reliquit,
Vivit, qua voluit vivere parte magis.

INTERPRETATIO.

Sancta umbra Salonini requiescit in terris Iberis, qua probior non spectat sedes tartareas. An non licet mœrere? nam, o Prisce, qui te reliquit, vivit ea parte qua magis cupiit vivere.

NO-

NOTÆ.

Sanctae Salonini.] Manes a veteribus sancti proprie dicti sunt. Vide Macrobium lib. 3. Saturn. cap 3. Iberus *Ebro* fluvius Hispaniæ Tarracon.

Sed lugere nefas.] Nam Saloninus mortuus in te, o Prisce, qui alter es Saloninus, vivit, & præterea vivit fama & gloria recte factorum. Sic Horatius lib. 3. ode 30.

Non omnis moriar: multaque pars mei
Vitabit Libitinam.

In Postumum
ineptum caussidicum. XIX.

NON de vi, neque cæde, nec veneno,
Sed lis est mihi de tribus capellis:
Vicini queror has abesse furto:
Hoc judex sibi postulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticumque bellum,
Et perjuria Punici furoris,
Et Sullas, Mariosque, Muciosque
Magna voce sonas, manuque tota.
Jam dic, Postume, de tribus capellis.

INTERPRETATIO.

H*Abeo controversiam non de vi, nec occisione, nec veneno, at de tribus capellis. Expostulo has deesse furto propinqui: judex petit probationem hujus* furti. *Tu Magna voce, & tota manu clamas Cannas, bellum Mithridaticum, & perjuria furoris Punici, & Sullas, & Marios, & Mucios. Jam, o Postume, fac verba de tribus capellis.*

NOTÆ.

De tribus capellis.] Fac verba de re cujus controversia movetur, nec figurarum tumore & vana rerum alienarum a nostra caussa commemoratione judices obtundas.

Cannas.] Ignobilis est Apuliæ vicus, ad quem funditus ab Hannibale cæsi sunt Romani: quam cladem fuse describit Livius.

Mithridaticum.] gestum a Lucullo, Sulla, alii Sylla, & Pompejo contra Mithridatem.

Et perjuria.] Silius Italicus lib. 1. de bello Punico sic canit:

——— *ter Marte sinistro*
Juratumque Jovi fœdus conventaque patrum
Sidonii fregere duces, &c.

Omnibus vero notum civile bellum inter Sullam & Marium.

Mucios.] Porsennæ bellum intelligit, in quo Mucius Scævola manu in ignem immissa immortalem gloriam consecutus est, epig. 22. lib. 1.

Manuque tota.] hoc est omni conatu, totis viribus gestum agens.

Jam dic.] Invehitur in caussidicos, qui otiosorum controversias rhetorum a foro alienas proponebant, nec ad rem quicquam dicebant.

In Phœbum
fœneratorem. XX.

MUTUA te centum sestertia, Phœbe, rogavi,
Cum mihi dixisses, exigis ergo nihil?

In-

Inquiris, dubitas, cunctaris, meque diebus,
Teque decem crucias: jam rogo, Phœbe, nega.

INTERPRETATIO.

O *Phœbe, a te petii centum* sestertia *mutuo, posteaquam mihi dixeras: igitur nihil postulas? inquiris, hæres, differs, & decem diebus affligas te & me: o Phœbe, jam ore, recusa.*

NOTÆ.

Exigis ergo nihil.] His verbis sæpius Martialem hortatus fuerat Phœbus, ut ab eo aliquid peteret: jam vero cum ille petiisset centum sestertia, & quidem mutuo, Phœbus non ausus aperte negare longa mora se & poetam cruciabat: itaque illum rogat Martialis, ut tandem neget, cum nihil gravius sit quam diu pendere, epig. 42. infra.

De Janthide & Stella
conjugibus. XXI.

PERPETUAM Stellæ dum jungit Janthida vati
Læta Venus, dixit: Plus dare non potui.
Hæc coram domina; sed nequius illud in aurem,
Tu ne quid pecces exitiose vide.
Sæpe ego lascivum Martem furibunda cecidi,
Legitimos esset cum vagus ante toros.
Sed postquam meus est, nulla me pellice læsit:
Tam frugi Juno vellet habere Jovem.
Dixit, & arcano percussit pectora loro.
Plaga juvat: sed tu jam dea cæde duos.

INTERPRETATIO.

D*Um Venus hilaris copulat Janthida in perpetuum cum poeta Stella: dixit: Nequivi plus donare. Hæc præsente domina: at* garriit *in aurem illud improbius, Tu cave, o improbe, ne quid pecces. Ego furens crebro percussi lascivum Martem, cum vagaretur ante legitimum connubium. At ex quo meus est, non me offendit ulla concubina; Juno optaret habere Jovem ita temperantem. Locuta est, & secreto baltheo læsit cor. Vulnus placet: at tu, o diva, jam percute duos.*

NOTÆ.

Perpetuam Stellæ.] De Stella lib. 1. epig. 8. qui Violantillam, cujus amore jam diu deperibat, duxit uxorem. Violantilla autem græce dicitur Janthis ab ἴον viola, & ἄνθος flos.

Coram domina.] Violantilla.

Ne quid pecces.] Amori Stellæ insultat Venus illum monens, ne Violantillæ anteponat aliam puellam.

Cecidi.] Cestos de quo supra epig. 13. ut scilicet mihi Martem conciliarem.

Esset vagus.] Alii *Isset vagus*, hoc est, cum antequam ipsi nuberem, mœcharetur. Legitimum Veneris maritum fuisse Martem vix reperias; sed idem hic de Venere dici posse existimo, quod de Didone Virgil. lib. 4. Æneid. versu 171.

Nec jam furtivum Dido meditatur amorem,
Conjugium vocat, hoc prætexit nomine culpam.

Arcano loro,] hoc est, cesto cujus erat arcana virtus, epig. 13. supra.

Plaga juvat.] Placet Stellæ.

Cæde duos.] Ut mutuo amore ardeat Violantilla.

In Proculinam adulteram. XXII.

QUOD nubis Proculina, concubino,
Et mœchum modo, nunc facis maritum,
Ne lex Julia te notare possit:
Non nubis, Proculina, sed fateris.

INTERPRETATIO.

O Proculina, quod nubis mœcho, & nunc facis maritum paulo ante adulterum; ne lex Julia queat te punire: O Proculina, non nubis, at confiteris.

NOTÆ.

Ne lex Julia.] Quæ vetabat adulteria, epig. 7. supra, & 75. lib. 1.

Sed fateris.] Te cum illo mœchatam fuisse.

XXIII.

De Carisiano paupere. XXIV.

NIL lascivius est Carisiano:
Saturnalibus ambulat togatus.

INTERPRETATIO.

Nihil petulantius est Carisiano: togatus incedit Saturnalibus.

NOTÆ.

Saturnalibus.] Quo tempore equites & senatores togam deponebant, & synthesim, id est vestem cœnatoriam assumebant, epig. 1. lib. 14. Cum vero Carisianus pauper non haberet synthesim, sed tantum togam, ambulabat togatus. Ludens autem poeta paupertatis caussam adscribit lasciviæ, quasi lasciviens contra morem incederet Carisianus.

Ad Marcellinum militantem in Dacia. XXV.

MARCELLINE boni soboles sincera parentis,
Horrida Parrhasio quem tegit ursa jugo:
Ille vetus pro te, patriusque quid optet amicus,
Accipe, & hæc memori pectore vota tene:
Cauta si ut virtus: ne te temerarius ardor
In medios enses, sævaque tela ferat.
Bella velint, Martemque ferum rationis egentes:
Tu potes & patriæ miles, & esse decus.

INTERPRETATIO.

O *Marcelline, vera progenies patris probi, quem tegit ursa horrida cœlo Septemtrionis: audi quid expetat pro te ille antiquus, & patrius amicus, & serva hæc vota corde memori: ut virtus tua sit provida, ne ardor temerarius te rapiat in medios gladios, & fera tela Carentes ratione expetant bella & sævum Martem: tu potes esse miles, & ornamentum patriæ.*

NOTÆ.

Horrida.] Marcellinus iste militabat in Dacia, hodie *Moldavia*; *&c.* epig. 79. lib. 7. & epig. 46. lib. 9. ad eumdem Marcellinum.

Et Getici tuleris sidera pigra poli. Strabo lib. 7. Γέτας μὲν, τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους καὶ πρὸς τὴν ἕω. Δακοὺς δὲ τοὺς εἰς τἀναντία πρὸς Γερμανίαν, καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς, οὓς οἶμαι Δάους καλεῖσθαι τὸ παλαιόν. Getæ qui versus Pontum & Orientem inclinant: Daci qui in diversum ad Germaniam, & Istri fontes vergunt, quos puto antiquitus esse Davos appellatos.

Jago Parrhasio.] hoc est, Septemtrione, nempe sub ursa quæ dicta est Parrhasia, ab Arcadiæ urbe unde erat Callisto in ursam a Jove commutata. Vide epig. 11. lib. 4.

Patriusque.] Ex his verbis colligit Domitius Marcellinum fuisse Hispanum Martialis popularem, sed potius a patre Marcellini patrius amicus fuisse mihi videtur.

Bella velint.] hoc est, temere pugnent furiosi; nec enim vetat Marcellinum pugnare, sed tantum monet, ne in hostes temere irruat.

Tu potes.] Potes patriæ esse ornamento tempore belli, & pacis. Legunt alii, *Tu potes & patris miles, & esse ducis,* quæ lectio non placet.

XXVI.

Ad Nepotem,

quem hortatur ad genialem vitam. XXVII.

BIS vicine Nepos (nam tu quoque proxima Floræ
Incolis, & veteres tu quoque Ficelias)
Est tibi, quæ patrii signatur imagine vultus,
Testis maternæ nata pudicitiæ.
Tu tamen annoso nimium ne parce Falerno:
Et potius plenos ære relinque cados.
Sit pia, sit locuples sed potet filia mustum.
Amphora cum domina nunc nova fiat anus.
Cæcuba non solos vindemia nutriat orbos:
Possunt & patres vivere, crede mihi.

INTERPRETATIO.

O *Nepos bis vicine (nam tu etiam habitas in* locis *propinquis Floræ, atque etiam in antiquis Ficeliis) habes filiam testem maternæ castimoniæ, quæ refert imaginem paterni vultus. Nihilominus ne nimis te abstineas a veteri Falerno; & potius relinque cados plenos pecunia. Filia sit pia, sit dives, sed bibat mustum. Amphora nunc recens senescat cum domina. Cæcuba vindemia non alat solos orbos: licet & patribus vivere, mihi adhibe fidem.*

NOTÆ.

Bis vicine.] Duplici modo Nepotem sibi esse vicinum dicit poeta: primo quidem Romæ, circa templum Floræ, de qua epig. 23. lib. 5. tum in Sabinis in Ficeliarum oppido, inter quod & Nomentum Martialis prædium habuit.

Sic

Sic Cluverius Ital. lib. 2. cap. 9.

Tu tamen.] Licet habeas filiam, noli tamen nimium defraudare genium: sufficiet enim si illi cados pecunia plenos reliqueris; ipse porro bibe Falernum a multis annis reconditum.

Mustum.] hoc est, vinum annosum ne relinquas filiæ; sed multum, seu vinum recens, quod ipsa leverit, & quod cum ipsa simul consenuerit.

Cæcuba.] Non solum iis qui liberis carent, bibere vinum cæcubum, sed & iis qui liberos habent, liceat hilariter vivere. De vino cæcubo vide epig. 115. lib. 13.

Epitaphium Glauciæ ad viatorem. XXVIII.

LIBERTUS Melioris ille notus,
Tota qui cecidit dolente Roma,
Cari deliciæ breves patroni,
Hoc sub marmore Glaucias humatus,
Juncto Flaminiæ jacet sepulcro:
Castus moribus, integer pudore,
Velox ingenio, decore felix.
Bis senis modo messibus peractis
Vix unum puer applicabat annum.
Qui fles talia, nil fleas viator.

INTERPRETATIO.

Glaucias ille cognitus libertus Melioris, qui interiit tota Roma mœrente, deliciæ breves patroni dilecti, hoc sub marmore sepultus jacet tumulo juncto viæ Flaminiæ: purus moribus, integer pudore, promptus ingenio, florens pulchritudine: Puer adjungebat vix unum annum duodecim messibus paulo ante absolutis. O viator qui luges casum ejusmodi, nihil lugeas deinceps.

NOTÆ.

Libertus Melioris.] Vide apud Statium lib. 2. Sylvarum, *Epicedion in Glauciam Melioris.* Melior Atedius vir sane clarissimus fuit, ad quem sunt Statii arbor & psittacus.

Flaminiæ.] viæ nempe extra urbem, ad quam frequentes erant tumuli.

Velox ingenio.] Homerum enim recitabat, stupentibus omnibus. Vide Statium loco citato.

Messibus.] hoc est annis. Quidam male legunt *mensibus*; nam quod ingenium bimulo?

Nil fleas.] hoc est, o viator qui mortem hujus pueri defles, opto nihil habeas unquam deflendum: id est, felix esto.

De eodem. XXIX.

NON de plebe domus, nec avaræ verna catastæ,
Sed domini Sancto dignus amore puer:
Munera cum posset nondum sentire patroni,
Glaucia libertus jam Melioris erat.
Moribus hoc formæque datum, quis blandior illo?
Aut quis Apollineo pulchrior ore fuit?
Immodicis brevis est ætas, & rara senectus.
Quidquid amas, cupias non placuisse nimis.

INTERPRETATIO.

PUer fuit *non verna plebeja domus*, *nec avaræ catastæ*, *at dignus sancto amore heri* sui: *Glaucia jam erat libertus Melioris*, *cum nondum posset intelligere dona patroni*. *Hoc concessum moribus & pulchritudini*, *quis suavior illo*; *aut quis Apollineo ore formosior fuit*? *Eximia sortiuntur brevem ætatem*, *& raram senectam*: *Optes non arridere nimis quicquid diligis*.

NOTÆ.

Non de plebe domus.] Lege epigramma præcedens. Glaucia, inquit, non erat de plebe servili, nec verna venalitius, qui cum reliquis servis in catasta exponeretur. Erat autem catasta locus, vel potius machina lignea longa compedis instar, ubi venales servi exponerentur. Avaram dixit, quia avari erant mangones, qui ex venditione servorum quæstum faciebant.

Aut quis.] hoc est, quis vel etiam formosus ut Apollo fuit pulchrior Glaucia?

Immodicis.] Quibus est præcox ingenium, & gratissima infantia, ii cito moriuntur. Hoc dicere videtur poeta secundum impiam opinionem, qua credebant antiqui nimiæ hominem gloriæ deos invidere.

Cupias non placuisse.] ne cito pereat.

In Pætum, qui tarde dederat quod promiserat. XXX.

SEx sestertia si statim dedisses,
Cum dixti mihi, Sume, tolle, dono;
Deberem tibi, Pæte, pro ducentis.
At nunc cum dederis diu moratus,
Post septem, puto, vel novem Kalendas;
Vis dicam tibi veriora veris?
Sex sestertia, Pæte, perdidisti.

INTERPRETATIO.

SI *subito donasses sex sestertia*, *cum mihi dixisti*; *Accipe*, *aufer*, *largior*; *o Pæte*, *essem debitor ducentorum*. *Sed cum diu cunctatus modo donaveris*, *post septem*, *opinor*, *vel novem menses*; *placetne tibi dicam aliquando verius veritate*? *O Pæte*, *amisisti sex sestertia*.

NOTÆ.

Sex sestertia.] Poetæ daturum se promiserat Pætus, quæ si donasset sine mora, tantum illi debuisset Martialis, quantum pro ducentis.

Perdidisti.] fere enim nulla est gratia tarde concessa: at vero bis dat qui cito dat.

XXXI.

De morte Othonis. XXXII.

CUM dubitaret adhuc belli civilis Enyo
Forsitan & posset vincere mollis Otho,
Damnavit multo staturum sanguine Martem,
Et fodit certa pectora nuda manu.
Sit Cato dum vivit, sane vel Cæsare major;
Dum moritur, numquid major Othone fuit?

IN-

INTERPRETATIO.

Cum Enyo belli civilis esset adhuc in ancipiti, & forte effeminatus Otho posset superare, improbavit Martem non staturum nisi multo sanguine, & transfodit nudum pectus manu non dubia. Cato, dum vivit, sit hercle major vel ipso Cæsare; dum interit, an fuit major Othone?

NOTÆ.

Cum dubitaret.] Enyo, id est Bellona Martis soror, cum adhuc dubitaret cui victoriam concederet, an Vitellio, an Othoni. Vide Suetonium in Othone.

Damnavit Martem.] hoc est bellum, quod stare seu cessare nequibat sine multo sanguine, nisi forte sumas stare pro constare. *Staturum.*] Legunt alii *saturum*, vel *saturum jam*. Prior lectio magis placet.

Numquid major.] Desperatis enim rebus, metu hostium se interfecit Cato: Otho vero prope integris pectus transfodit, unde moriendo plus gloriæ quam Cato adeptus videtur.

XXXIII.

Ad Diadumenum puerum formosum. XXXIV.

BASIA da nobis, Diadumene, pressa; quot inquis?
Oceani fluctus me numerare jubes;
Et maris Ægæi sparsas per litora conchas,
Et quæ Cecropio monte vagantur apes;
Quæque sonant pleno vocesque, manusque theatro,
Cum populus subiti Cæsaris ora videt.
Nolo quot arguto dedit exorata Catullo
Lesbia: pauca cupit, qui numerare potest.

INTERPRETATIO.

O Diadumene, liba nobis oscula pressa; quot ais? Imperas a me recenseri fluctus Oceani, & conchas sparsas per litora maris Ægæi, atque apes quæ errant in monte Cecropio, & voces & manus quæ applaudunt pleno theatro, cum populus intuetur vultum repentini Cæsaris. Nolo quot exorata Lesbia libavit concinno Catullo: pauca optat, qui potest recensere.

NOTÆ.

Basia da nobis.] De Diadumeno jam actum epig. 64. lib. 3. & epig. 47. lib. 5.

Et quæ Cecropio.] Hymettum intellige, de quo Pausanias in Atticis: Ὑμηττὸς φύει νομὰς μελίτταις ἐπιτηδειοτάτας: Hymettus pastiones habet apibus aptissimas. Cecropius vero dicitur, id est Atticus.

Nolo quot.] Lege Catulli epigr. 5. ad Lesbiam:

Da mihi basia mille, deinde centum,
Dein mille altera, dein secunda centum, &c.

Hæc vero basia utpote numerabilia pauca esse existimat noster Poeta.

Ad Cæcilianum molestum caussidicum. XXXV.

SEPTEM clepsydras magna tibi voce petenti,
Arbiter invitus, Cæciliane, dedit.
At tu multa diu dicis: vitreisque tepentem
Ampullis potas semisupinus aquam.

Ut tandem saties vocemque, sitimque, rogamus,
Jam de clepsydra, Cæciliane, bibas.

INTERPRETATIO.

O *Cæciliane, judex non libenter tibi postulanti magna voce concessit septem clepsydras. Sed tu profers multa diu: & semisupinus bibis vitreis phialis tepentem aquam. Ut tandem expleas vocem, & sitim, oramus, o Cæciliane, jam potes de clepsydra.*

NOTÆ.

Septem clepsydras.] Clepsydra seu hydrologium, aquarium est horologium. Vasculus quippe erat aut ex vitro, aut ex alia materia, per quod aqua inclusa guttatim defluens dimetiebatur tempus. Nam orantibus in foro ex more Atheniensium præscriptum erat tempus: attamen sæpe liberæ erant actiones, nec ad certum tempus dicere jubebantur patroni. Quantum vero temporis dimensa fuerit una clepsydra, mihi compertum non est. Sunt qui singulas horas singulis clepsydris definiant, in qua sententia est Domitius: alii clepsydræ mediam horam, alii tribus clepsydris horam tribuunt. Plinius junior lib. 2. epist. 11. sic de clepsydra: *Dixi*, inquit, *horis pene quinque: nam decem clepsydris quas spatiosissimas acceperam, sunt additæ quatuor.* Nisi hic locus varie legeretur, rem definiret; etenim alii legunt pro decem clepsydris, viginti, alii duodecim, alii tribus; tandem pro longo temporis spatio septem clepsydras hic posuit poeta.

Vitreisque.] Nonnumquam autem comedisse, & bibisse oratores in ipsa actione disce a Quintiliano lib. 11. cap. ultimo. *Bibere*, inquit, *aut etiam esse inter agendum, quod multis moris fuit, & est quibusdam ab oratore meo procul absit, &c.*

Jam de clepsydra.] Aquam *bibe, ut* ineptæ tuæ orationi finem *breviter imponas.*

XXXVI.

XXXVII.

De filio Reguli,
cujus infantis adhuc indolem laudat. XXXVIII.

ADSPICIS ut parvus, nec adhuc trieteride plena,
Regulus auditum laudet & ipse patrem;
Maternosque sinus viso genitore relinquat,
Et patrias laudes sentiat esse suas?
Jam clamor centumque viri, densumque coronæ
Vulgus, & infanti Julia tecta placent.
Acris equi soboles magno sic pulvere gaudet,
Sic vitulus molli prælia fronte cupit.
Di, servate, precor, matri sua vota, patrique,
Audiat ut natum Regulus, illa duos.

INTERPRETATIO.

V *Idesne ut parvus Regulus, nec adhuc tribus annis peractis, celebret & ipse auditum genitorem; & deserat gremium genitricis conspecto patre, atque intelligat decus paternum esse suum? jam clamor, & centum viri, & plebs frequens cœtu, & Julia templa sunt jucunda infanti. Sic progenies fortis equi lætatur magno pulvere; sic vitulus tenera fronte appetit pugnam. O dii, servate, oro, sua vota genitrici, & genitori, ut Regulus audiat filium, illa vero ambos.*

NOTÆ.

Nec adbuc trieteride.] Quæ est spatium trium annorum.

Regulus.] Filius scil. infans jam lætabatur cum orantem in foro patrem audiret. Vide Plinium juniorem epist. 2. lib. 4. ubi describit mortem hujus pueri.

Centumque viri.] Erant judices quorum munus describit Cicero lib. 1. de Oratore.

Julia templa.] Alii Julia tecta. Juliam basilicam intellige, in qua scil. jus reddebant centum viri, quos ingens populi multitudo circumstabat. Lege Plinium jun. epist. 21. lib. 5.

Acris equi.] Videtur respicere illud Horatii,

Fortes creantur fortibus.

Di servate.] Solennis antiquorum bene precandi formula.

Audiat ut natum,] Orantem scilicet, *illa duos:* mater nempe audiat maritum, & aliquando filium agentem caussas.

In Cinnam, de adulteriis uxoris. XXXIX.

PATER ex Marulla, Cinna, factus es septem
Non liberorum, namque nec tuus quisquam,
Nec est amici, filiusve vicini;
Sed in grabatis, tegetibusque concepti
Materna produnt capitibus suis furta.
Hic qui retorto crine Maurus incedit,
Sobolem fatetur esse se Cogisantræ:
At ille sima nare, turgidis labris,
Ipsa est imago Pannici palæstritæ:
Pistoris esse tertium quis ignorat,
Quicumque lippum novit, & videt Damam?
Quartus cinæda fronte, candido vultu,
Ex concubino natus est tibi Lygdo:
Præcide si vis filium, nefas non est.
Hunc vero acuto capite, & auribus longis,
Quæ sic moventur, ut solent asellorum,
Quis morionis filium neget Gyrthæ?
Duæ sorores, illa nigra, & hæc rufa,
Croti choraulæ, villicique sunt Carpi.
Jamque hybridarum grex tibi foret plenus,
Si spado Coreulus, Dindymusque non esset?

INTERPRETATIO.

O *Cinna ex Marulla* uxore *suscepisti septem non liberos, namque nec quisquam est tuus, nec filius amici, aut vicini; at concepti in grabatis, & tegetibus indicant suis capitibus adulteria matris. Hic Maurus, qui ambulat retorta coma, fatetur se esse progeniem Cogisantræ: sed ille depressa nare; tumidis labris, simillimus est Pannico palæstritæ: quis nescit tertium esse Pistoris, quicumque cognovit & spectat lippum Damam? ... Quis vero inficietur filium esse Sannionis Gyrthæ hunc acuto capite, atque auribus longis, quæ sic moventur, ut solent asellorum? duæ sorores, illa nigra, & hæc rufa, genitæ sunt a Croto choraula, atque a Carpo villico. Jamque haberes gregem plenum hybridarum, si Corculus & Dindymus non essent spadones?*

NOTÆ.

Patre ex Marulla.] Adulteria Marullæ facete narrat, quæ servorum amore debacchraretur.

Sed in grabatis.] hoc est lectis servorum propriis, & tegetibus, hoc est mattis, quibus utebantur meretrices pro lectis. Juven. sat. 6. de Messalina Claudii uxore loquens sic ait.

Ausa Palatino tegetem præferre cubili.

Cogisantra.] Servi Mauri. Legunt alii *coci santra.*

Palæstritæ.] Pannici dantis operam palæstræ, epig. 57. lib. 3.

Et videt Damam.] Tertius vero filius lippus genitus erat a pistore Dama, qui & ipse lippus erat.

Gyrrbæ.] Alii *Gyrrbæ.*

Jamque hybridarum.] Hybrida est fœtus ex imparibus parentibus, ut ex apro, & sue; sic filios ex matre ingenua & patre servo hybridas vocat poeta.

Si spado Coreulus.] Alii *Coresus.*

Ad Lycorim, quam amaverat olim. XL.

FEMINA præferri potuit tibi nulla, Lycori,
Præferri Glyceræ femina nulla potest.
Hæc erit hoc, quod tu: tu non potes esse, quod hæc est.
Tempora quid faciunt! hanc volo, te volui.

INTERPRETATIO

O *Lycori, nulla* olim *mulier potuit tibi anteponi, nulla* nunc *mulier potest anteponi Glyceræ. Hæc fiet hoc quod tu es: tu nequis esse quod hæc est: Quid efficiunt tempora! Hæc placet mibi, tu placuisti,*

NOTÆ.

Hæc erit hoc.] Fiet anus.

Tu non potes.] Fieri juvenis.

In raucum poetam colla lāna tegentem. XLI.

QUI recitat lana fauces, & colla revinctus,
Hic se posse loqui, posse tacere negat.

INTERPRETATIO.

Qui recitat gutture & collo circumdato lana, hic affirmat se nec posse loqui, nec posse silere.

NOTÆ.

Qui recitat.] Raucum hunc poetam carpit Martialis: etenim cum ille faucibus focale adhiberet, ne frigore corriperetur, ostendebat se non posse nisi ægre loqui: ostendebat pariter se tacere non posse, cum licet raucus vellet recitare. Vide epig. 41. lib. 4. & Gellium lib. 1. cap. 15. de inani loquacitate. *Epicarmium quoque*, inquit, *illud non inscite se habet.*

Οὐ λέγειν δυνατός, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος

Ex quo profectio sumptum est: qui cum loqui non posset, tacere non poterat.

De Etrusci thermis. XLII.

ETRUSCI nisi thermulis laveris,
Illotus morieris, Oppiane.
Nullæ sic tibi blandientur undæ,
Nec fontes Aponi rudes puellis,

Non

Non mollis Sinuessa, fervidique
Fluctus Passeris, ut superbus Anxur,
Non Phœbi vada, principesque Baiæ.
Nusquam tam nitidum micat serenum:
Lux ipsa est ibi longior, diesque,
Nullo tardius a loco recedit.
Siccos pinguis onyx anhelat æstus.
Illic Taygeti virent metalla,
Et certant vario decore saxa,
Quæ Phryx, & Libys altius cecidit,
Et flamma tenui calent Ophitæ.
Ritus si placeant tibi Laconum,
Contentus potes arido vapore,
Cruda virgine, Martiaque mergi:
Quæ tam candida, tam serena lucet,
Ut nullas ibi suspiceris undas,
Et credas vacuam nitere Lygdon.
Non attendis, & aure me supina,
Iamdudum quasi negligenter audis:
Illotus morieris, Oppiane.

INTERPRETATIO.

Oppiane, interibis illotus, nisi laveris thermulis Etrusci. Nullæ aquæ sic tibi palpabuntur, nec fontes Aponi intacti puellis, non mollis Sinuessa, & calidi fluctus Passeris, aut altus Anxur, nec vada Phœbi, & Baiæ nobilissimæ. Nullibi serenitas tam nitida splendet: lux ipsa est longior illic, nec serius dies abit ab ullo loco. Onyx pinguis emittit siccos fervores. Illic metalla Taygeti virescunt, & varia pulchritudine contendunt lapides, quos altius excidit Phrygius & Afer, atque Ophitæ fervent lento igne. Si mores Lacedæmoniorum tibi arrideant, contentus arido vapore potes immergi in frigidam aquam virginem atque Martiam: quæ tam pura & tam nitida micat, ut suspiceris nullas esse aquas illic, & putes splendere Lygdinum marmor vacuum. Non auscultas, & jam diu quasi oscitanter me audis aure negligente. Oppiane, interibis illotus.

NOTÆ.

Etrusci nisi.] Papinius lib. 1. Sylvarum balneum Etrusci fuse describit.

Illotus.] Aliæ enim aquæ sordes tuas, & malum colorem, de quo epig. 3. lib. 7. eluere non poterunt.

Nec fontes Aponi:] Juxta Patavium. Suetonius cap. 14. in Tiberio, *rudes puellis*. Cassiodorus epig. 39. lib. 2. ait lavacrum illud singulari pudicitiæ disciplina sanctum esse; in eam enim aquam in qua viri recreantur, si mulier descendat, calore exuritur. Vel forte poeta respicit ad Patavinarum pudicitiam, quam commendat Plinius junior epist. 14. lib. 1. & poeta noster epig. 17. lib. 11.

Mollis Sinuessa.] Urbs Campaniæ maritima, hodie, ut ajunt, *Rocca di Mondragone*. Tacitus lib. 12. Annalium de Claudio: *Refovendis viribus mollitie cœli, & salubritate aquarum Sinuessam pergit.*

Fluctus Passeris.] Aquæ blandissimæ in Campania ad mare inferum, ut putant interpretes. De his nihil reperi.

Anxur.] hodie *Terracina*, epig. 1. lib. 5.

Phœbi vada.] Cumanum litus intelligunt interpretes, ubi nempe celebre fuit Apollinis templum, Virgilius 6. Æneid.

Clu-

Cluverius Italiæ lib. 2. cap. 2. intelligit aquas Apollinares calidas, & nobiles olim *Caretanas* dictas, juxta Cære Etruriæ oppidum.

Pinguis onyx.] Genus quoddam marmoris de quo Plinius lib. 36. cap. 7. alias gemma, & vas etiam unguentarium dicitur. Onychem tamen in his thermis fuisse negat Papinius loco supra citato:

Mœret onyx longe, queriturque exclusus ophites.

Pinguis dicitur, hoc est *sudans*, inquit Raderus. *Æstus siccos*, nempe similes radiis solis.

Taygeti.] montis in Laconia, in quo marmor, quod metallum vocat, cum tamen proprie non dicatur nisi de ferro, auro, &c.

Quæ Phryx.] hoc est ex Phrygia atque ex Libya.

Ophite.] marmor nempe maculis distinctum instar serpentis.

Ritus si placeant.] quos explicat ipse poeta versibus sequentibus: hoc est, Si placet sudare sicca cella, frigida vero lavare. De aqua virgine, sic dicta quod fluens in urbem declinaret a rivo Herculis jam dictum epig. 21. lib. 5. de qua Plinius lib. 31. cap. 3. & ibidem de aqua Martia, ab Anco Martio rege, deinde a Q. Martio prætore in urbem invecta, ut ajunt interpretes.

Lygdon.] Locus nempe erat in Tauro monte, ubi marmor candidissimum.

Aure me supina.] Vide epig. 78. lib. Auris supina significat habitum prope dormientis, qui caput in humeros inclinat, & negligenter auscultat.

Ad Castricum rusticantem Bajis. XLIII.

DUM tibi fælices indulgent, Castrice, Bajæ:
Canaque sulphureis nympha natatur aquis:
Me Nomentani confirmant otia ruris,
Et casa jugeribus non onerosa suis.
Hic mihi Bajani soles, mollisque Lucrinus:
Hic vestræ mihi sunt, Castrice, divitiæ.
Quondam laudatas quocumque libebat ad undas
Currere, nec longa pertimuisse vias.
Nunc urbi vicina juvant, facilesque recessus,
Et satis est, pigro si licet esse mihi.

INTERPRETATIO.

O Castrice, dum frueris amœnis Bajis; & natatur Nympha cana undis sulphureis: quies villæ Nomentanæ me corroborat, & domus non gravis suo fundo. Hic fruor Bajanis solibus, & molli Lucrino: hic, o Castrice, fruor vestris opibus. Olim placeat currere quocumque ad aquas commendatas, nec reformidare longum iter. Nunc secessus faciles, & loca juxta urbem placent, & sufficit, si fas est mihi segni esse.

NOTÆ.

Canaque.] Sensus est, natas in aqua cana, quia sulphurea, & Nympham posuit pro lympha, seu aqua.

Confirmant.] Ex hoc verbo licet colligere Martialem fuisse ægrotum, atque tunc incepisse convalescere in agro suo Nomentano non procul ab urbe, de quo epig. 38. lib. 2.

Non onerosa.] hoc est, pro modo, & ratione fundi ædificata, nec nimis magna nec parva nimis.

Et satis est.] Olim currebam ad aquas amœnas etiam remotissimas, nunc vero me ætate provectum, & pigrum, juvant loca urbi vicina, & sufficit, si mihi liceat otiosam vitam agere.

In Calliodorum impurum scurram. XLIV.

FESTIVE credis te, Calliodore, jocari,
Et solum multo permaduisse sale.
Omnibus arrides, dicteria dicis in omnes,
Sic te convivam posse placere putas.
At si ego non belle; sed vere dixero quiddam:
Nemo propinabit, Calliodore, tibi.

INTERPRETATIO.

O Calliodore, putas te cavillari lepide, & te unum perfusum esse multis facetiis. Subrides cunctis, cavillationibus lacessis cunctos, hoc modo credis esse conviva jucundus. At si ego non facete, sed vere protulero quiddam, o Calliodore, nemo propinabit tibi.

NOTÆ.

Permaduisse.] Putas te solum esse facetum & jucundum divitibus, quorum cœnam captas.

Nemo propinabit.] Propter oris tui impuritatem nemo tibi suum poculum tradet in quo bibas, id est nemo te invitabit ad cœnam. Vide epig. 15. lib. 2.

XLV.

Ad Catianum, de Veneto auriga. XLVI.

VAPULAT assiduo Veneti quadriga flagello,
Nec currit: magnam rem, Catiane, facit.

INTERPRETATIO.

QUadriga Veneti perpetuo cæditur virgis, nec properat: ô Catiane, agit magnam rem.

NOTÆ.

Vapulat.] Quidam auriga ex Venetorum factione equos quadrijugos assidue verberabat, nec tamen illi properabant; illum irridet poeta, quasi magnam rem faciat, qui cum equos verberibus disrumpat, non currant tamen; vel qui cum tali quadriga audeat venire in certamen. Erant autem quatuor factiones Venetorum nempe, qui cœruleum ferebant, cœlo & mari sacri: Prasinorum, qui viridem terræ seu veri, & floribus dicati; Russatorum, qui igni, & Marti, Alborum, qui albos viridi mixtos gerebant pannos. Sic Raderus. Plura vide apud Bulengerum.

Ad Janthida nympham Stellæ. XLVII.

NYMPHA mei Stellæ, quæ fonte domestica puro
Laberis, & domini gemmea tecta subis:
Sive Numæ conjux Triviæ te misit ab antro:
Sive Camœnarum de grege nona venis:
Exsolvit votis hac se tibi virgine porca
Marcus, furtivam quod bibit æger aquam.
Tu contenta meo jam crimine, gaudia fontis
Da secura tui: sit mihi sana sitis.

IN-

INTERPRETATIO.

O Nympha mei Stellæ, quæ domestica fluis fonte puro, atque ingrederis ædes gemmeas: sive uxor Numæ te misit a specu Dianæ, seu venis nona de grege Musarum: hac virgine porca Martialis se liberat votis tibi factis, qui ægrotus furtim hausit aquam tuam. Tu jam placata meo scelere expiato *tuta præbe gaudia fontis tui: sit mihi sana sitis.*

NOTÆ.

Nympha mei Stellæ.] Alii *meo*. Laudat Stellæ fontem, cujus Numen seu Nympham Janthidem appellata nomine Janthidis uxoris Stellæ, de qua epig. 21. supra.

Sive Numæ conjux.] Ægeria nempe de qua Florus in Numa. Ovidius 3. Fastorum agit de fonte Ægeriæ:

Ægeria est, quæ præbet aquas, dea grata Camœnis,
Illa Numæ conjux, consiliumque fuit.

Triviæ.] hoc est Dianæ, epig. 1. lib. Spect. quæ in valle Aricina colebatur.

Sive Camœnarum.] hoc est, seu laberis ex fonte Musarum, vel seu venis una ex novem Musis.

Exsolvit.] Huic Nymphæ, seu huic fonti vota nuncupaverat Martialis, se nempe porcam intactam immolaturum, quod ægrotus furtim bibisset aquam ex illo fonte. Horatius ode 13. lib. 3. hædum immolat fonti Blandusiæ.

Gaudia fontis.] hoc est: Tu, o Nympha jam secura meo scilicet scelere expiato, fac mihi copiam salubrium tuarum aquarum. Vel *secura* refer ad *gaudia*.

Sit mihi sana sitis.] Jam a morbo recreatus nunc ita sitiam, ut olim æger sitiebam.

In Pomponium poetam ineptum. XLVIII.

QUOD tam grande sophos clamat tibi turba togata:
Non tu, Pomponi, cœna diserta tua est.

INTERPRETATIO.

Quod turba togatorum exclamat tibi tam grande sophos, non tu, o Pomponi, sed convivium tuum facundum est.

NOTÆ.

Grande sophos.] De hac exclamatione egimus lib. 1. epig. 4. Versus suos coram amicis ad cœnam vocatis recitare solebant veteres. Poeta hunc Pomponium irridet, qui non laudaretur propter versus, sed propter cœnam lautam. Sic Persius sat. 1.

—— calidum scis ponere sumen,
Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

XLIX. *De Thelesino,* qui familiariter usus impuris hominibus dives evasit. L.

CUM coleret puros pauper Thelesinus amicos,
Errabat gelida sordidus in togula.
Obscœnos postquam cœpit curare cinædos,
Argentum, mensas, prædia, solus emit.
Vis fieri dives, Bithynice? conscius esto.
Nil tibi, vel minimum, basia pura dabunt.

IN-

INTERPRETATIO.

Cum Thelesinus inops observaret amicos pudicos, sordidus vagabatur in frigida togula. Ex quo cœpit colere turpes cinœdos, ille *unus mercatur argentum, mensas, fundos, O Bithynice, cupis locupletari? conscius esto. Oscula pudica conferent tibi nihil, vel minimum.*

NOTÆ.

Cum coleret puros.] Sensus est: Nihil consecutus est Thelesinus, dum coluit amicos castos; at vero dives factus est, statim ac coluit homines turpes, quorum libidinis conscius fuit. Juvenalis sat. 3.

Quis nunc diligitur nisi conscius, &c.

Argentum.] vel cælatum, vel purum.

Ad Lupercum avarum. LI.

QUOD convivaris sine me tam sæpe, Luperce:
Inveni, noceam qua ratione tibi.
Irascar, licet usque voces, mittasque rogesque.
Quid facies? inquis. quid faciam? veniam.

INTERPRETATIO.

O Luperce, excogitavi quo modo te lædam quod epularis sine me tam crebro. Succensebo, quamvis semper invites & mittas, atque ores. Quid ages? ais, quid agam? ibo.

NOTÆ.

Quod convivaris.] Carpit Lupercum, qui raro eum ad cœnam invitaret.

Veniam.] Cœnabo apud te, atque avaritiæ tuæ pœnas dabis.

Epitaphium Pantagathi tonsoris. LII.

HOc jacet in tumulo raptus puerilibus annis
Pantagathus, domini cura, dolorque sui,
Vix tangente vagos ferro resecare capillos
Doctus, & hirsutas excoluisse genas.
Sis licet inde sibi tellus placata, levisque,
Artificis levior non potes esse manu.

INTERPRETATIO.

Pantagathus mortuus annis puerilibus amor, & mœror sui heri, jacet in hoc sepulchro, sciens resecare errantes crines ferro vix tangente, atque expolire malas pilosas. O terra, quantumvis deinceps sis illi placata & levis, nequis esse levior manu artificis.

NOTÆ.

Pantagathus.] Raptus fato immaturo, amor nempe domini dum viveret, dolor vero ex quo mortuus. Ipsius forte poetæ fuit servus.

Sis licet inde sibi.] De hac bene precandi formula vide epig. 35. lib. 5. *tellus sis sibi*, hoc est ei, qui modus est loquendi Græcus, quem & Latini usurpant.

pant. Alii legunt, *sis licet ut debes*. Videat lector. Sensus est: O terra, quantumvis sis levis, nequis tamen esse levior manu Pantagathi, dum tonderet: quæ propria tonsoris laus est.

De Andragora,
cujus repentinæ mortis caussam rejicit in medicum Hermocratem. LIII.

LOTUS nobiscum est hilaris, cœnavit & idem.
Inventus mane est mortuus Andragoras.
Tam subitæ mortis caussam, Faustine, requiris?
In somnis medicum viderat Hermocratem.

INTERPRETATIO.

Andragoras lætus lavit nobiscum, & idem cœnavit, mane repertus est defunctus. O Faustine, rogas caussam tam repentini interitus? Medicus Hermocrates apparuerat illi in somnis.

NOTÆ.

Lotus nobiscum.] Huic simile est epigramma Græcum lib. 2. Anthologiæ, *εἰς ἰατρούς*. Poeta carpit Hermocratem, qui proculdubio multos ægros sua imperitia necaret.

LIV.

In Coracinum
variis unguentis opprimentem fœtidum halitum. LV.

QUOD semper casiaque, cinnamoque,
Et nido niger alitis superbæ
Fragras plumbea Nicerotiana,
Rides nos, Coracine, nil olentes:
Malo, quam bene olere, nil olere.

INTERPRETATIO.

O Coracine, irrides nos nihil fragrantes, quod tu semper unctus casia & cinnamomo, & nido avis superbæ oles Nicerotiana plumbea: magis placet nihil olere, quam bene olere.

NOTÆ.

Quod semper.] Iste Coracinus variis odoribus animæ fœtorem compescebat, quibus non opus est nihil olenti.

Casia cinnamoque.] frutices sunt odoris suavissimi.

Et nido niger.] hoc est unctus iis herbis odoriferis, quibus nidum conficit phœnix, ut ajunt poetæ, quæ vera esse negat Plinius lib. 12. cap. 19. Vide epig. 7. lib. 5.

Plumbea.] Redoles unguenta, quæ vasis plumbeis in umbra, teste Plinio lib. 13. cap. 2. concoquebantur. *Nicerotiana* dicuntur a Nicerote unguentario, de quo lib. 10. epig. 38. & lib. 12. epig. 66. Alii *Niceroniana*.

Nil olere.] Cur malit nihil olere, explicuit poeta lib. 2. epig. 12.

Hoc mihi suspectum est, quod oles bene, Postume, semper;
Postume, non bene olet qui bene semper olet.

LVI.

In Phœbum calvum. LVII.

MENTIRIS fictos unguento, Phœbe, capillos,
Et tegitur pictis sordida calva comis.
Tonsorem capiti non est adhibere necessum;
Radere te melius spongia, Phœbe, potest.

INTERPRETATIO.

O Phœbe, unguento dissimulas falsas comas, & turpis calva operitur picta cæsarie. Non est opus admovere tonsorem capiti. O Phœbe, spongia potest radere te melius.

NOTÆ.

Mentiris fictos.] Turnebus lib. 25. cap. 27. Olim qui erant toto capite calvi, sibi solebant unguento perfusi velut fila capillorum imitari. Vide epig. 74. infra.

Radere te.] hoc est, abstergere pictos crines, & delere potest spongia. *Radere* non dicitur proprie nisi de novacula.

Ad Aulum Pudentem, de morbo, quo pene interiit. LVIII.

CERNERE Parrhasios dum te juvat, Aule, Triones,
Cominus & Scythici, sidera ferre poli;
O quam pene tibi Stygias ego raptus ad undas
Elysiæ vidi nubila fusca plagæ!
Quamvis lassa tuos quærebant lumina vultus,
Atque erat in gelido plurimus ore Pudens.
Si mihi lanificæ ducunt non pulla sorores
Stamina, nec surdos vox habet ista deos,
Sospite me sospes Latias reveheris ad urbes,
Et referes pili præmia clarus eques.

INTERPRETATIO.

O Aule, dum tibi placet cominus spectare Triones Parrhasios, & tolerare astra Poli Scythici; O quam fere ego tibi raptus ad undas Stygias spectavi atra nubila regionis Elysiæ. Oculi licet graves quærebant tuos vultus, & gelido ore sæpissime loquebar de meo Pudente. Si lanificæ sorores trahunt mihi stamina non nigra, nec ista vox pervenit ad surda Numina: me salvo salvus remeabis ad urbes Latii, atque eques illustris reportabis præmia primipili.

NOTÆ.

Cernere Parrhasios.] Gellius lib. 2. cap. 21. *Sed ego quidem*, inquit, *cum Lelio, & Varrone sentio: qui Triones rustico vocabulo appellatos scribunt, quasi quosdam terriones: hoc est, arandæ colendæque terræ idoneos. Itaque hoc sidus, quod a figura posituraque ipsa quia simile plaustri videtur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt: nostri quoque veteres a bubus junctis Septemtriones appellarunt, id est a septem stellis, ex quibus quasi juncti triones figurantur.* Vide epig. 11. lib. 4. & epig. 25. supra. De Aulo Pudente jam dictum lib. 1. epig.

epig. 32. & lib. 5. epig. 49.

Sidera ferre.] Alii *sidera pigra*.

O quam.] hoc est, quam pene mortuus sum.

Non pulla.] Quæ mortem minantur, epig. 73. lib. 4.

Et referes.] hoc est, primipili, seu primi centurionis legionis honore, & equestribus ornamentis decoratus redibis: qui enim primipilus fiebat, statim in ordinem equestrem adscribebatur, teste Lipsio lib. 2. de militia Romana.

In Baccaram, vestium ostentatorem. LIX.

ET dolet; & queritur, sibi non contingere frigus,
Propter sexcentas Baccara gausapinas;
Optat & obscuras luces, ventosque, nivesque,
Odit & hibernos, si tepuere, dies;
Quid fecere mali nostræ tibi, sæve, lacernæ,
Tollere de scapulis quas levis aura potest?
Quanto simplicius, quanto est humanius illud,
Mense vel Augusto sumere gausapinas.

INTERPRETATIO.

Baccara mœret atque expostulat, se non corripi frigore, propter sexcentas gausapinas: expetit dies nubilos, & ventos, & nives; odit & dies hibernos, si tepuere. O acerbe, quid in te peccarunt nostræ lacernæ, quas levis aura potest auferre ex humeris? quanto simplicius, & quanto humanius illud est, uti gausapinis vel mense Augusto.

NOTÆ.

Et dolet, & queritur.] Iste Baccara dolebat hyemem non sævire, ut posset ostentare gausapinas, penulas nempe villosas, quibus uterentur Romani hiberno tempore frigido; Simili morbo laborabat Zoilus, de quo epig. 16. lib. 2.

Obscuras luces.] hoc est, cœlum nubilum.

Sæve.] Alii legunt *Seva:* nomen est fictum, inquit Raderus, seu feminæ, seu viri, placet accipere pro virili, nescio an feminis gestatæ gausapinæ.

Quanto simplicius.] hoc est, humanius faceres, si aperte f契tereris tuum morbum, gausapinas gestando vel media æstate.

De Pompillo, qui libros componebat invita Minerva. LX.

REM factam Pompillus habet, Faustine; legetur,
Et nomen toto sparget in orbe suum:
Sic leve flavorum valeat genus Usipiorum,
Quisquis & Ausonium non amat imperium.
Ingeniosa tamen Pompilli scripta feruntur:
Sed famæ non est hoc, mihi crede, satis.
Quam multi tineas pascunt, blattasque diserti!
Et redimunt soli carmina docta coci!
Nescio quid plus est, quod donat sæcula chartis,
Victurus Genium debet habere liber.

IN-

INTERPRETATIO.

O Faustine, Pompillus gessit rem feliciter; evolvetur, & diffundet nomen suum per totum mundum: sic valeat gens mobilis flavorum Usipiorum, & quisquis non favet Imperio Romano. Nihilominus scripta Pompilli dicuntur ingeniosa. At mihi fidem adhibe, hoc non sufficit famæ. Quam multi eloquentes alunt tineas, & blattas! Et soli coci emunt versus eruditos! Nescio quid plus est, quod conciliat immortalitatem scriptis, liber victurus debet habere genium.

NOTÆ.

Rem factam.] De hoc loquendi modo dictum epig. 28. lib. 1. & epig. 26. lib. 2. dicitur de eo qui putat sine dubio consecuturum se quod optat.

Sic leve.] Sic valeant hostes populi Romani, ut libri Pompilli; hoc est, utinam sic pereant, ut libri Pompilli perituri sunt. Usipii vero populi sunt Germaniæ Rheni accolæ ex Tacito lib. 4. historiarum, qui eos conjungit cum Chattis, & Mattiacis; Ptolemæus tamen Usipios ad littus ponit. Ita Raderus. Leves dicuntur, quod a Romanis defecissent.

Ingeniosa tamen.] Imperiti nempe censent ingeniosa esse scripta Pompilli: poeta respondet hoc non sufficere ad consequendam famam.

Blattas.] vermes qui rodunt libros.

Carmina.] quibus scilicet piper, pisces, & cetera ejusmodi involvantur.

Genium.] hoc est leporem, & gratiam nativam: unde Horatius:

Tu nihil invita dices, faciesve Minerva.

In invidum. LXI.

LAUDAT, amat, cantat nostros mea Roma libellos:
Meque sinus omnis, me manus omnis habet.
Ecce rubet quidam, pallet, stupet, oscitat, odit.
Hoc volo: nunc nobis carmina nostra placent.

INTERPRETATIO.

Mea Roma celebrat, diligit, & canit nostros libros, & versor in gremio & manu omnium. Ecce quidam rubet, pallet, obstupescit, oscitatur, odit. Hoc volo: nunc versus nostri sunt nobis jucundi.

NOTÆ.

Mea Roma.] hoc est, mihi amica & benevola.

Ecce rubet.] Describit poeta animi motus quibus cruciantur invidi.

Oscitat.] ore hiscit, quod signum est fastidii.

Nunc nobis.] Nunc, inquit, mea mihi placent carmina, cum displiceant invidis.

Ad Apianum captatorem hereditatis. LXII.

AMISIT pater unicum Silanus;
Cessas mittere munera, Apiane?
Heu crudele nefas, malæque Parcæ!
Cujus vulturis hoc erit cadaver?

INTERPRETATIO.

Silanus genitor perdidit unigenum: o Apiane, an moraris mittere dona? heu scelus inhumanum, atque improbae Parcae! cui vulturi contingit hoc cadaver?

NOTAE.

Cessas mittere.] Iste Apianus, alii *Oppianus*, quidam fuit hereditatum captator, quem carpit poeta.

Cujus vulturi.] Seneca epist. 95. *Aegro aliquis assidet, probamus: at hoc si hereditatis caussa facit, vultur est, cadaver expectat.*

Ad Marianum, qui captatorem scripserat heredem. LXIII.

SCIS te captari: scis hunc, qui captat, avarum:
Et scis qui captat, quid, Mariane, velit:
Tu tamen hunc tabulis heredem, stulte, supremis
Scribis, & esse tuo vis, furiose, loco.
Munera magna quidem misit, sed misit in hamo;
Et piscatorem piscis amare potest?
Hiccine deflebit vero tua fata dolore?
Si cupis, ut ploret, des, Mariane, nihil.

INTERPRETATIO.

O *Mariane, scis te allici, nosti avarum* esse *hunc qui allicit: & nosti quae sit mens illius qui allicit: nihilominus tu, o demens, instituisti hunc heredem ultimo testamento, & vis, o vesane,* illum *tibi succedere: Misit quidem magna dona, at misit in hamo: & piscis* potestne diligere *piscatorem? An hic lugebit tuam mortem vero moerore? O Mariane, si placet ut fleat, nihil dones.*

NOTAE.

Scis te captari.] Marianum hunc irridet poeta, qui blanditiis & muneribus allici se patiebatur.

Quid velit.] nempe tuam mortem, ut possideat tua bona.

Sed misit in hamo.] Vide epig. 18. lib. 5.

Vero tua fata.] Fictae erunt ejus lacrymae; heredis enim fletus saepissime risus est. Alii *vero.*

Des nihil.] Vana expectatione delusus tunc vere flebit.

In detractorem. LXIV.

CUM sis nec rigida Fabiorum gente creatus,
Nec qualem Curio, dum prandia portat aranti,
Hirsuta peperit rubicunda sub ilice conjux:
Sed patris ad speculum tonsi, matrisque togatae,
Filius, & sponsam possit te sponsa vocare;

Emen-

Emendare meos, quos novit fama, libellos,
Et tibi permittis felices carpere nugas:
Has, inquam, nugas, quibus aurem advertere totam,
Non aspernantur proceres urbisque, forique,
Quas & perpetui dignantur scrinia Sili,
Et repetit toties facundo Regulus ore;
Quique videt propius magni certamina Circi
Laudat Aventinæ vicinus Sura Dianæ:
Ipse etiam tanto dominus sub pondere rerum,
Non dedignatur bis terque revolvere Cæsar.
Sed tibi plus mentis, tibi cor limante Minerva
Acrius, & tenues finxerunt pectus Athenæ,
Ne valeam, si non multo sapit altius istud
Quod cum panticibus laxis, & cum pede grandi,
Et rubro pulmone vetus nasisque timendum,
Omnia crudelis Lanius per compita portat.
Audes præterea, quos nullus noverit, in me
Scribere versiculos, miseras & perdere chartas.
At si quid nostræ tibi bilis inusserit ardor,
Vivet, & hærebit, totoque legetur in orbe.
Stigmata nec vafra delebit Cinnamus arte;
Sed miserere tui, rabido nec perditus ore
Fumantem nasum vivi tentaveris ursi.
Sit placidus licet, & lambat digitosque manusque,
Si dolor, & bilis, si justa coegerit ira,
Ursus erit: vacua dentes in pelle fatiges,
Et tacitus quæras, quam possis rodere carnem.

INTERPRETATIO.

Cum nec sis oriundus ex severa familia Fabiorum, nec talis, *qualem Curio genuit rubicunda uxor sub ilice frondosa: dum fert prandia* ipsi *aranti: sed filius patris tonsi ad speculum, & matris togatæ, &* cum *possit sponsa te appellare sponsam: tibi facis potestatem corrigendi meos libros quos celebrat fama, & sugillandi felices nugas: has, inquam, ineptias quibus præbere aurem non dedignantur principes urbis & fori, & quæ includuntur in armariis immortalis Silii, & toties ore diserto repetuntur à Regulo, & commendantur a Sura propinquo Dianæ Aventinæ, qui spectat propius pugnas magni circi: ipse etiam dominus Cæsar sub tanto pondere rerum non aspernatur, bis & ter relegere. At tu* habes *plus ingenii, Minerva poliente tibi judicium acrius, & subtiles Athenæ informarunt pectus* tuum. *Disperream, si non multo altius sapit illud* cor, *quod cum intestinis laxis & cum pede grandi, & vetus pulmone corrupto, & metuendum nasis circumfert sævus lanius per omnia compita. Insuper audes componere in me carmina quæ nemo legerit, & perdere chartas infelices. At si æstus nostræ iræ tibi quid inusserit, durabit, & hærebit, & legetur in toto orbe.* Nec *Cinnamus arte callida tollet stigmata: at miserere tui, nec miser ore furenti experiaris fumantem nasum vivi ursi. Quanvis sit tranquillus, & lambat digitos & manus, si impelletur dolo-*

te, & bili, & justa ira, ursus fiet: desatiges dentes in pelle mortua, & latens quaeras carnem quam possis rodere.

NOTAE.

Fabiorum gente.) studiis belli asperrima & nobilissima.

Curio.) M. Curium Dentatum intellige, de quo Cicero de Senectute: *In hac vita* (rusticana) *M. Curius cum de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho triumphasset, consumpsit extremum aetatis.*

Ad speculum tonsi.) id est filius effeminati patris, qui pilos vellebat ad speculum mollis Othonis instar, de quo Juvenalis sat. 2.

Ille tenet speculum pathici gestamen Othonis.

Matrisque togatae.) hoc est adulterae: feminae enim adulterii convictae togam ferre cogebantur: epig. 39. lib. 2.

Et sponsam.) quia effeminatus es.

Sili.) De Silio Italico poeta vide epig. 14. lib. 4. de Regulo dictum epig. 13. lib. 1.

Quique vides.) Sura orator clarissimus habitabat in monte Aventino, ubi Diana colebatur, unde poterat despicere in circum maximum vicinum, Surae meminit Suetonius in Domitiano cap. 13.

Caesar.) Domitianus.

Sed tibi.) Tu nempe unus omnium Romanorum sapientissimus.

Finxerunt.) Alii minus bene *fixerunt.*

Ne valeam.) hoc est, dispeream si non plus sapit cor pecudis quod venale circumfert lanius per totam urbem. Legunt alii *Quideum* minus bene.

Nasisque timendum.) quia putridum.

At si quid.) hoc est, At si ego iratus versus in te scripsero, non peribunt, tibique sempiternam infamiae notam inurent.

Cinnamus.) Tonsor de quo lib. 7. epig. 63. *Stigmata.*) notas infamiae intellige, quas fugitivorum servorum fronti imprimere solebant Romani.

Fumantem.) Sensus est: Noli me adversus te incitare, aliter iracundum me ursum senties. *Nasum* dixit, quia in naso irae sedes est. χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται, *bilis in nare sedet.* Theocritus Idyll. 1

Vacua dente.) Canes imitare, pellem mortuam rode, me vero vivum ne tangas.

Ad Tuccam epigrammatum censorem. LXV.

HEXAMETRIS epigramma facis, scio dicere Tuccam,
Tucca solet fieri: denique Tucca licet.
Sed tamen hoc longum est, solet hoc quoque Tucca licere,
Si breviora probas, disticha sola legas.
Conveniat nobis, ut fas, epigrammata longa
St transire tibi: scribere Tucca mihi.

INTERPRETATIO.

Non ignoro Tuccam dicere, scribis epigrammata hexametris: O Tucca, hoc *solet fieri: denique, o Tucca, fas est. At nihilominus hoc longum est, o Tucca, hoc etiam solet permitti: si breviora placent, evolvas sola disticha. Paciscamur inter nos ut liceat tibi praeterire longa epigrammata: mihi facere, o Tuccae.*

NO-

NOTÆ.

Hexametris.] Superius epigramma ut longum, atque hexametris scriptum, sane redarguerat Tucca: quod utrumque fieri posse docet poeta.

De præcone puellam vendente. LXVI.

FAMÆ non nimium bonæ puellam,
Quales in media sedent Subura,
Vendebat modo præco Gellianus.
Parvo cum pretio diu liceret,
Dum puram cupit approbare cunctis:
Attraxit prope se manu negantem;
Et bis, terque, quaterque basiavit.
Quid profecerit osculo, requiris?
Sexcentos modo qui dabat, negavit.

INTERPRETATIO.

Paulo ante præco Gellianus vendebat puellam existimationis non nimis integræ, quales versantur in media Subura. Cum diu æstimaretur parvo pretio, dum vult ostendere omnibus illam *esse pudicam, prope se attraxit manu recusantem, atque osculatus est bis & ter, & quater. Rogas, quid sit assecutus basio? Qui paulo ante deferebat sexcentos recusavit.*

NOTÆ.

Quales in.] Subura urbis erat regio in qua habitabant meretrices.

Manu negantem.] Puella illa erat quidem facilis, at instructa arte meretricia negabat, quo magis placeret.

Basiavit.] atque impuro suo ore tam impuram reddidit puellam, ut qui modo sexcentos sestertios nummos offerret, jam neget.

Ad Pannicum, de Gellia amante Solos Eunuchos. LXVII.

CUR tantum eunuchos habeat tua Gellia, quæris
Pannice? vult futui Gellia, non parere.

INTERPRETATIO.

O Pannice, sciscitaris cur Gellia habeat tantum eunuchos? Gellia placet subagitari, non autem *parere.*

NOTÆ.

Non parere.] Juvenalis sat. 6.
Sunt quas eunuchi imbelles, ac mollia semper
Oscula delectent, &c.

De morte Eutychi pueri, aquis extincti. LXVIII.

FLETE nefas vestrum, sed toto flete Lucrino,
Najades, & luctus sentiat ipsa Thetis.
Inter Bajanas raptus puer occidit undas
Eutychus: ille tuum, Castrice, dulce latus.
Hic tibi curarum socius, blandumque levamen;
Hic amor, hic nostri vatis Alexis erat.

Numquid te vitreis nudum lasciva sub undis
Vidit, & Alcidæ nympha remisit Hylam?
An dea femineum jam negligit Hermaphroditum,
Amplexu teneri sollicitata viri?
Quidquid id est, subitæ quæcumque est caussa rapinæ,
Sit, precor, & tellus mitis, & unda tibi.

INTERPRETATIO.

O Najades, deplorate vestrum scelus, at deplorate toto Lucrino, atque ipsa Thetis audiat vestram mœstitiam. Puer Eutychus periit raptus inter undas Bajanas: Ille o Castrice, qui blandus adhærebat tuo lateri. Hic erat particeps tuarum solicitudinum, & dulce levamentum: bic amor, bic Alexis nostri poetæ. Numquid Nympha petulans te aspexit nudum sub aquis vitreis, & remisit Hylam Herculi? An dea allecta amplexu viri teneri jam aspernatur femineum Hermaphroditum? Utut est, quæcumque est caussa repentini raptus; precor ut terra sit tibi lenis & aqua.

NOTÆ.

Flete nefas.] Eutychus puer Castrici aquis Bajanis extinctus est, cujus mortem deflet poeta.

Ipsa Thetis.] Thetis Nerei filia, & uxor Pelei, pro ipso mari ponitur. Sensus est: Thetis audiat, vel forte ipsa experiatur vestrum dolorem. Lucrinus vero in Campania, hodie *Mar morto*, vel *Lago di Licola*.

Alexis.] Eutychus tibi erat in deliciis, ut Virgilio Alexis. Virgil. Eclog. 2.

Nympha remisit.] Te rapuit Hyla pulchriorem, quem remisit Herculi. Epigr. 49. lib. 5.

An dea.] Salmacis Hermaphroditum Veneris, & Mercurii filium amavit. Ovidius 4. Metamorph.

Solicitata.] Eutychi amplexu.

Sit precor.] Mortuis bene precandi formula. Epig. 35. lib. 5.

De Bassa
aquam bibente. LXIX.

NON miror, quod potat aquam tua Bassa, Catulle:
Miror, quod Bassi filia potat aquam.

INTERPRETATIO.

NOn miror, quod tua Bassa bibit aquam, o Catulle: miror, quod filia Bassi bibit aquam.

NOTÆ.

Non miror.] Oris forte erat impuri hæc Bassa, ut Lesbia de qua epig. 50. lib. 2. unde merito aquam potabat, qua os impurum purgaret: at cum esset temulenti Bassi filia, miratur poeta illam a patre ebrio sic degenerasse, ut aquam biberet.

Ad Martianum,
vivere nihil aliud esse quam bene valere. LXX.

SEXAGESIMA, Martiane, messis
Acta est, & puto jam secunda Cottæ.
Nec se tædia lectuli calentis
Expertum meminit die vel uno.

Ostendit

Ostendit digitum, sed impudicum,
Alconti, Dasioque, Symmachoque.
At nostri bene computentur anni,
Et quantum tetricæ tulere febres,
Aut languor gravis, aut mali dolores,
A vita meliore separentur:
Infantes sumus, & senes videmur.
Ætatem Priamique, Nestorisque
Longam qui putat esse, Martiane,
Multum decipiturque, falliturque.
Non est vivere, sed valere, vita.

INTERPRETATIO.

O Martiane, Cotta explevit annum sexagesimum, atque opinor, jam secundum. Nec meminit se vel uno die sensisse molestias lectuli calentis. Porrexit digitum at impurum Alconti, & Dasio, & Symmacho medicis. *Sed nostri anni diligenter revocentur ad calculos, & removeatur a vita meliore, quicquid abstulerunt sævæ febres, aut languor gravis, vel improbi mærores; infantes sumus, & senes apparemus. O Martiane, qui credit longam esse ætatem Priami & Nestoris, multum errat, & decipitur. Vita non est vivere, sed* bene *valere.*

NOTÆ.

Tædia lectuli calentis.] hoc est, non meminit se unquam ardenti febre laborasse, propter quam incalescit lectus.

Ostendit digitum.] Medium nempe per contemptum, epig. 28. lib. 2. Juvenalis sat. 10.

— *mediumque ostenderet unguem.*

Et quantum.] Quot annos abstulerunt febres, &c.

Decipitur.] Nam qui diu vivunt, ut Priamus & Nestor, qui gravi animi & corporis dolore cruciati sunt, non fruuntur vita longa, sed qui semper sani sunt, & vitam hilarem agunt.

De Thelesina lasciva puella. LXXI.

EDERE lascivos ad Bætica crusmata gestus,
Et Gaditanis ludere docta modis.
Tendere quæ tremulum Pelian, Hecubæque maritum
Posset ab Hectoreos solicitare rogos.
Urit, & excruciat dominum Thelesina priorem;
Vendidit ancillam, nunc redimit dominam.

INTERPRETATIO.

Thelesina sciens agere gestus lascivos ad sonitus Bæticos, & ludere modulationibus Gaditanis. Quæ posset ad libidinem incendere trementem Peliam, atque excitare maritum Hecubæ prope rogum Hectoris. Thelesina adurit & torquet priorem herum: venumdedit servam, nunc redimit dominam.

NOTÆ.

Edere lascivos.] Eum deridet poeta, qui vendiderat Thelesinam, vel Telethusam servam, quam postea ejus amore captus redemit.

Crusmata.] hoc est, sonitus a verbo κρέω pulso. Bætica, hoc est Hispana; Bætis enim Hispaniæ fluvius hodie *Guadalquivir*. Puellæ autem Hispaniæ maxime Gaditanæ choreas agebant valde lascivas; epig. 42. lib. 1. & epig. 79. lib. 5.

Pelion.] Senex longævus fuit Thessaliæ rex, de quo Ovid. 7. Metam. Priamus vero maritus Hecubæ fuit, cujus senectus & historia satis nota.

De Cilice fure. LXXII.

FUR notæ nimium rapacitatis
Compilare Cilix volebat hortum:
Ingenti sed erat, Fabulle, in horto
Præter marmoreum nihil Priapum;
Dum non vult vacua manu redire,
Ipsum surripuit Cilix Priapum.

INTERPRETATIO.

Cilix fur rapacitatis nimium comperta cupiebat furtum facere in horto: at, o Fabulle, nihil erat in horto immenso præter Priapum marmoreum: dum Cilix non vult reverti manu vacua, furatus est ipsum Priapum.

NOTÆ.

Fur notæ.] Simile est epig. Græcum lib. 2. Anthologiæ cap. 25. cum nihil in horto surripiendum inveniret fur, ipsum horti custodem surripuit.

De Priapo Hilari. LXXIII.

NON rudis indocta fecit me falce colonus.
Dispensatoris nobile cernis opus.
Nam Ceretani cultor notissimus agri
Hos Hilarus colles, & juga læta tenet.
Adspice, quam certo videar non ligneus ore,
Nec devota focis inguinis arma geram:
Sed mihi perpetua numquam moritura cupresso
Phidiaca rigeat mentula digna manu.
Vicini, moneo, sanctum celebrate Priapum,
Et bis septenis parcite jugeribus.

INTERPRETATIO.

Non imperitus colonus formavit me falce rudi: vides egregium opus dispensatoris. Nam Hilarus notissimus cultor agri Ceretani possidet hos colles, & jugera læta. Vide quam bene effictio vultu compaream non ligneus, nec gestem arma... comburenda... O Vicini, moneo colite sanctum Priapum, atque abstinete a quatuordecim jugeribus.

NOTÆ.

Non rudis.] De Priapo hortorum custode sæpius dictum.

Dispensatoris.] Videtur esse nomen peritissimi cujusdam artificis. Alias dispensator servus appellatur, qui familiæ rationes dispensat, peculiique administrationem habet. L. 51. & l. 62. ff. de solutionibus.

Phidiaca.] Epig. 35. lib. 3. de Phidia dictum.

Ad

Ad Esculanum, de calvo & edentulo. LXXIV.

MEDIO recumbit imus ille qui lecto
Calvam trifilem segmentatus unguento,
Foditque tonsis ora laxa lentiscis:
Mentitur, Esculane, non habet dentes.

INTERPRETATIO.

Ille qui imus accubat in medio lecto calva trifili sulcata unguento, & scalpit ora ampla politis lentiscis, mentitur, Esculane, illi non sunt dentes.

NOTÆ.

Medio recumbit.] In Romanorum cœnaculis tres erant lecti, quorum singuli ut plurimum tres convivas accumbentes capiebant: medius vero lectus aliis erat honoratior, & medius locus in medio lecto omnium honoratissimus; tribus ergo uno in lecto recumbentibus summus dicebatur, qui ad caput lecti recumbebat, *imus* vero qui ad pedes recumbentis *in medio* accubabat. De his fuse Lipsius lib. 3. antiquarum lectionum.

Calvam trifilem.] Hunc locum explicat Turnebus lib. 25. cap. 27. Ille enim, inquit, etiam unguento comam sibi in capite calvo pinxerat, & effinxerat: sed quæ trium filorum esset, & capillorum: vel calvam haberet, cui reliqui essent tres capilli. Et cum in capite sulcos duxisset unguenti lituris, & veluti vias secuisset, *semitatus* dixit. Quæ est antiquorum librorum scriptura: ut mirer quid sit quod & contra sententiam, & versus rationem multi *segmentatus* & defendant, & declarent. Judicet lector. Legunt alii *semitactus*: tangere quippe est oleo ungere ut ajunt. Porro segmentatum illud dicitur quicquid ex tenuissimis segmentis vermiculatim compositum est.

Lentiscis.) Lentiscus arbor est cujus frondea cuspide dentium sordes purgabant.

In Pontiam veneficam. LXXV.

CUM mittis turdumque mihi, quadramve placentæ,
Sive femur leporis, sive quid his simile?
Buccellas misisse tuas te, Pontia, dicis.
Has ego nec mittam, Pontia, sed nec edam.

INTERPRETATIO.

Cum ad me mittis turdum, aut frustum placentæ, aut femur leporis, aut aliquid hujusmodi, o Pontia? dicis te misisse tuas buccellas. O Pontia, nec mittam has ad alios, *at nec manducabo.*

NOTÆ.

Quadramve.] Aliquando quadra significat mensam. Juvenalis sat. 5.

——aliena vivere quadra.

Hic sumitur pro frusto, nam in quadrata frusta secabantur placentæ. Sic lib. 3. epig. 76.

Nec te liba juvant, nec secta quadra placentæ.

Buccellas.] hoc est, frusta optimorum ciborum tibi appositorum, quanta nempe bucca capere potest. Alii aliter.

Pontia.] Forte enim veneno imbutæ sunt illæ buccellæ. Pontia quippe venefica erat improbissima, de qua lib. 2. epig. 34.

Epi-

Epitaphium Fusci,
qui in Dacia pugnans interfectus est. LXXVI.

ILLE sacri lateris custos, Martisque togati,
Credita cui summi castra fuere ducis:
Hic situs est Fuscus. licet hoc fortuna fateri.
Non timet hostiles jam lapis iste minas.
Grande jugum domita Dacus cervice recepit,
Et famulum victrix possidet umbra nemus.

INTERPRETATIO.

ILle custos sacri lateris, & Martis togati, cui fuit commissus exercitus summi Imperatoris: hic jacet Fuscus: licet, o Fortuna, hoc confiteri. Jam iste lapis non metuit minas hostium. Grande jugum impositum est subactæ cervici Daci, & umbra victrix tenet sylvam subditam.

NOTÆ.

Ille sacri.] Domitiani Præfectus Prætorii.

Martis togati.] Domitiani in urbe residentis, & per duces bellum gerentis, qui idcirco togatus dicitur. Vel Martis togati custos dicitur, quod Prætorianæ cohortis esset Præfectus, quæ nempe urbis muros custodiret.

Hic situs est.] Fusci meminit Suetonius in Domitiano cap. 6. Ad Fuscum est epigramma 27. lib. 7. cujus cineres sane Romam allati fuerant.

Licet hoc.] O fortuna quæ Fusco invidisti, invita tamen fateri debes, Fuscum licet mortuum, cui sane in Dacia tumulus fuerat erectus, jam non timere hostes victos, unde umbra victrix dicitur. De Dacia sæpius dictum.

In Afrum
mendicum. LXXVII.

CUM sis tam pauper, quam nec miserabilis Irus;
Tam juvenis, quam nec Parthenopæus erat;
Tam fortis, quam nec, cum vinceret, Artemidorus;
Quid te Cappadocum sex onus esse juvat?
Rideris, multoque magis traduceris, Afer,
Quam nudus medio si spatiere foro.
Non aliter monstratur Atlas cum compare mulo,
Quæque vehit similem bellua nigra Libyn.
Invidiosa tibi quam sit lectica, requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

INTERPRETATIO.

CUm sis tam inops, quam nec erat infelix Irus; tam juvenis, quam nec Parthenopeus; tam robustus, quam nec Artemidorus, cum vinceret; Cur places gestari a sex Cappadocibus? Irrideris, o Afer, & multo majores ludibrio, quam si nudus ambulares medio foro. Non aliter ostenditur Atlas nudo compare, & nigra bellua quæ portat Libyn. Rogas, quantum odium tibi conciliet lectica? Ne mortuus quidem debes gestari hexaphoro.

No

N o t æ.

Irus.] de quo epig. 40. lib. 5. arrogantem & mendicum Afrum carpit, qui lectica perinde ac si ditissimus veheretur.

Parthenopæus.] Juvenis pulcherrimus simul & fortissimus, quem celebrat Papinius 4. Thebaidos.

Artemidorus.] pugil forte vel gladiator.

Cappadocum sex.] hoc est, quid gestaris a sex servis e Cappadocia?

Traduceris.] De hoc verbo vide quæ diximus epig. 4. lib. Spect.

Monstratur Atlas.] hoc est, si Atlas nanus mulum pumilionem conscendat, ludibrio erit. Sic Angelus Politianus hunc locum explicat Miscell. cap. 23. *cum compare mulo.* Legit Scriverius *cum compare gizno*, hoc est parvulo mulo. Vetus codex habet *cum compare gibbo.* Cujusdam nani, qui Atlas vocaretur, meminit Juvenalis sat. 8. Sic & Libys seu Afer vulgo ridetur ubi concolorem sibi elephantem conscendit.

Non deber.] Quid sit hexaphorum dictum epig. 81. lib. 2. Divites mortui efferebantur hexaphoro, pauperes vero sandapila, qua mortuus hic Afer efferendus erat, utpote pauper.

Ad Aulum; de lusco potatore. LXXVIII.

POTOR nobilis, Aule, lumine uno
Luscus Phryx erat, alteroque lippus.
Huic dicit medicus, Bibas caveto
Vinum: si biberis, nihil videbis.
Ridens Phryx oculo, Valebis, inquit.
Misceri sibi protinus deunces,
Sed crebros jubet: exitum requiris?
Vinum Phryx, oculus bibit venenum.

I n t e r p r e t a t i o.

O *Aule, Phryx egregius potator erat captus uno oculo, & lippus altero: Medicus huic dicit, Vide ne potes vinum: si potaveris, nihil videbis. Phryx ridens dicit oculo* suo, *Valebis. Statim imperat sibi porrigi deunces, sed frequentes. Rogas eventum? Phryx hausit merum, oculus virus.*

N o t æ.

Valebis.] Ludit in hoc verbo, quasi dicat *sanaberis*: sed intellige eo sensu, quo epig. 67. lib. 5. hoc est *peribis.*

Oculus bibi venenum.] Nam vino extinctus est oculus. Cetera per se patent.

Ad Lupum intempestive tristem. LXXIX.

TRISTIS es, & felix: sciat hoc fortuna, caveto:
Ingratum dicet te, Lupe, si scierit.

I n t e r p r e t a t i o.

M*OEstus es, & beatus; vide ne fortuna* hoc *discat: si didicerit, o Lupe, te vocabit immemorem.*

N o t æ.

Ingratum.] Cum grato & lato animo beneficia, quæ in te contulit plurima, non accipias.

De

De rosis ad Cæsarem missis. LXXX.

UT nova dona tibi, Cæsar, Nilotica tellus
Miserat hibernas ambitiosa rosas:
Navita derisit Pharios Memphiticus hortos,
Urbis ut intravit limina prima tuæ.
Tantus veris honos, & odoræ gratia Floræ,
Tantaque Pæstani gloria ruris erat.
Sic quacumque vagus, gressumque oculosque ferebat,
Textilibus sertis omne rubebat iter.
At tu Romanæ jussus jam cedere brumæ,
Mitte tuas messes; accipe, Nile, rosas.

INTERPRETATIO.

O Cæsar, terra Ægyptia fastosa ad te miserat hyemales rosas ut nova munera: nauta Memphiticus contempsit hortos Ægyptios, ubi ingressus est primum aditum tuæ urbis. Tantum erat decus veris, & honor Floræ odoriferæ, & tanta pulcbritudo Pæstani agri. Sic quacunque errans iret aut aspiceret, omnis via rubebat sertis textilibus. At tu, o Nile, coactus dare primas byemi Romanæ, mitte tua frumenta, atque *accipe* nostras *rosas.*

NOTÆ.

Ambitiosa.] Propter flores quos hyeme nasci alibi non credebant Ægyptii.

Navita Memphiticus.] hoc est ex urbe Memphi, de qua epig. L. lib. Spect. Ille scilicet Ægyptius hortos patriæ suæ contempsit, statim atque vidit roseta Romanorum.

Tantus veris honos.] id est, tanta erat rosarum copia, quibus abundat Pæstanus ager, de quo epig. 38. lib. 5.

Textilibus sertis.] hoc est coronis textis ex rosis. Alii legunt *sutilibus*: coronas nempe ex rosarum foliis consuere solebant veteres. Vide epig. 65. lib. 5. & epig. 95. lib. 9. de qua lectione judicet lector.

Cedere brumæ.] hoc est, cedere rosis quæ hyemis tempore Romæ nascuntur.

Tuas messes.] Frumentis abundat Ægyptus, unde dicta est Reipublicæ Romanæ horreum.

LXXXI.

Ad Rufum,
a quo lepide petit lacernas. LXXXII.

QUIDAM me modo, Rufe, diligenter
Inspectum, velut emptor, aut lanista
Cum vultu digitoque subnotasset,
Tune es, tune, ait, ille Martialis,
Cujus nequitias jocosque novit
Aurem qui modo non habet Batavam?
Subrisi modice: levique nutu
Me, quem dixerat esse, non negavi.
Cur ergo, inquit, habes malas lacernas?
Respondi: quia sum malus poeta.
Hoc ne sæpius accidat poetæ,
Mittas, Rufe, mihi bonas lacernas.

INTERPRETATIO.

Cum paulo ante quidam velut emptor aut lanista me accurate considerantem subnotasset oculis & manibus. Tune es, tune, inquit, ille Martialis, cujus lascivias & sales tenet qui modo non habet aurem Batavam? Subrisi parum: & levi nutu fassus sum me esse quem dixerat. Quare igitur, inquit, sunt tibi lacernae viles? Quia sum vilis poeta. O Rufe, mitte mihi elegantes lacernas, ne hoc frequentius contingat vati.

NOTÆ.

Velut emptor.] Cum mangones servos empturi essent, eos diligenter inspiciebant, & manibus attrectabant. *Lanista* magister fuit gladiatorum quos domi habebat, atque instituebat ut illos deinde locaret & venderet.

Non habet Batavam.] hoc est rusticam & barbaram, duri quippe & barbari habebantur Batavi, hodie Hollandi. Alii legunt *severam*: sed placet prior lectio; nec enim ullam nationem antiquis suis dotibus spoliare decet, at reddendum unicuique quod suum est. Scriverius legit quidem *Batavam*, sed aliter explicat; exponit nempe sibi gratulari poetam, quod legatur ab omnibus Romæ, præterquam a Batavis, qui armis & duriori vitæ assueti, corporis Augusti custodes, non ita curabant jocos istos. Hæc sunt Scriverii verba, de quibus judicet lector.

Lacernas.] vestes quæ togis superinduebantur.

Quia sum malus.] Hoc urbane respondet Martialis; nec enim ideo tritis lacernis erat indutus, quia malus poeta, sed propter hoc ipsum, quod *amor ingenii neminem unquam divitem fecerit*, ut ait Petronius.

Ad Cæsarem Domitianum, cujus clementiam laudat. LXXXIII.

QUANTUM solicito fortuna parentis Etrusco,
 Tantum, summe ducum, debet uterque tibi:
Nam tu missa tua revocasti fulmina dextra;
 Hos cuperem mores ignibus esse Jovis.
Si tua sit summo, Cæsar, natura tonanti,
 Utetur toto fulmine rara manus.
Muneris hoc utrumque tui testatur Etruscus,
 Esse, quod & comiti contigit, & reduci.

INTERPRETATIO.

Quantum sors patris debet filio *Etrusco inquieto, tantum tibi debet uterque, o summe ducum. Tu enim retraxisti fulmina jacta tua dextera: Optarem ut talis esset natura fulminum Jovis. O Cæsar, si summus Jupiter habeat tuam indolem, manus* ejus *raro emittet totum fulmen. Etruscus* filius *testatur* se consecutum *hoc utrumque* tuo *dono, quod* ei *licuit illi esse comiti, & reduci.*

NOTÆ.

Quantum.] Duo fuere Etrusci pater, & filius, ille a Domitiano missus est in exilium, hic patrem sponte comitatus est, cujus reditum tandem impetravit. Vide Papinii Sylvam 3. & epig. 39 lib. 7.

Hos cuperem.] hoc est, optarem ut tantam clementiam haberet Jupiter; raro enim fulmen vibraret totum.

Hoc utrumque.] Nempe ipsi fuisse permissum & comitari patrem, & simul cum eo redire ab exilio. Sic poeta laudat clementiam Domitiani.

De

De Philippo lectica vecto. LXXXIV.

OCTAPHORO sanus portatur, Avite, Philippus;
Hunc tu si sanum credis, Avite, furis.

INTERPRETATIO.

O *Avite, Philippus sanus vehitur Octaphoro: o Avite, si tu hunc existimas sanum, insanis.*

N O T Æ.

Octaphoro.] Lectica scilicet ab octo servis gestata, epig. 81. lib. 2.

Sanus.] Corpore.

Hunc tu si sanum.] Animo nempe; etenim nimiæ erat arrogantiæ ab octo servis gestari.

Flet mortem Rufi. LXXXV.

EDITUS est Sextus sine te, mi Rufe, Camenis;
Nec te lectorem sperat, amice, liber,
Impia Cappadocum tellus, & numine lævo
Visa tibi, cineres reddit, & ossa patri,
Funde tuo lacrymas, orbata Bononia, Ruso,
Et resonet tota planctus in Æmilia.
Heu qualis pietas, heu quam brevis occidit ætas!
Viderat Alphei præmia quinque modo.
Pectore tu memori nostros evolvere lusus,
Tu solitus nostros, Rufe, tenere jocos.
Accipe cum fletu mœsti breve carmen amici,
Atque hæc absentis thura fuisse puta.

INTERPRETATIO.

O *Mi Rufe, te absente edidi sextum librum Musis: nec confidit, o amice, te habere lectorem. A te conspecta impia terra Cappadocum, & deo aversante restituit genitori tuo cineres, atque ossa tua. O Bononia, privata tuo Rufo effunde lacrymas, & lamentationes personent in tota Æmilia. Heu qualis pietas, heu quam brevis ætas periit! Paulo ante spectaverat quinque præmia Alphei. O Rufe, tui moris erat legere nostros ludos, & memoriter scire nostras facetias. Accipe cum lacrymis brevem versum amici tristis, atque existima hæc fuisse thura absentis.*

N O T Æ.

Editus est.] Est editus a me sextus liber Camenis, Musis, id est liber carminum. Quæ enim carmine scribuntur, Musis carminum præsidibus eduntur. Sic hunc versum explicat Raderus. Alii legunt *Rufe Camoni*, cujus familiæ meminit lib. 9. epig. 76. & 78.

Nec te.] Quia interiisti.

Impia.] Cappadoces impii dicuntur a poeta vel propter pravam indolem, vel propter mortem Rufi pestilenti Cappadociæ aere interfecti.

Bononia. Italiæ urbs nota, patria Rufi.

Æmilia.] De via Æmilia, quæ Bononiam ducit, dictum lib. 3. epig. 4.

Viderat Alphei.] Poeta intelligit Olympica certamina, quæ ad Alpheum amnem, cujus fons in Arcadia, quarto quoque anno celebrabantur teste Suida;

atque ita sensus est, Rursum interiisse quinque, si Olympiadem pro lustro intelligat poeta, ut epig. 39. lib. 7. viginti annos natum, vel forte viginti

In bibentes aquam. LXXXVI.

SETINUM, dominæque nives, densique trientes,
Quando ego vos, medico non prohibente, bibam?
Stultus, & ingratus, nec tanto munere dignus,
Qui mavult heres divitis esse Midæ.
Possideat Libycas messes, Hermumque, Tagumque,
Et potet calidam qui mihi laudat aquam.

INTERPRETATIO.

O Setinum, & nives jucundæ, & densi trientes, quando ego vos potabo, medico non vetante? Qui mavult succedere locupleti Midæ, demens est, atque immemor, nec dignus tanto dono. Qui mihi commendat aquam calidam, bibat illam, *& fruatur messibus Africæ, & Hermio, & Tago.*

NOTÆ.

Setinum.] Vinum nobile e Setia Campaniæ oppido.

Dominæ nives.] Optatæ, quibus scilicet vinum refrigeratur: vocat autem nives dominas, quod illum allicerent, traherentque, epig. 65. lib. 5.

Densique trientes] hoc est frequentes, triens vero quatuor cyathos continet.

Qui mavult.] Possidere divitias Midæ regis Phrygiæ ditissimi, Ovid. Metam. lib 11. quam bibere Setinum nivibus refrigeratum, ille stultus est, atque in deos ingratus.

Libycas messes.] hoc est, Africanos agros frumentis abundantes, & Hermum Asiæ, & Tagum Hispaniæ amnes auriferos habeat Medicus, vel quilibet alius, dummodo aquam calidam potet; mihi vero pauperi vinum bibendum relinquat.

Qui mihi laudat.] Turnebus lib. 25. cap. 27. Reperio, inquit, in veteribus, qui mihi *libat*, ut sit ne liberaliter quidem præbet, sed ministrat parce, & maligne, ut si libaret, & tamen laudat, nos quoque laudamus. Alii *livet*, hoc est invidet:

Et potet calidam, qui mihi livet, aquam.

Ad Cæsarem, a quo aliquid petit. LXXXVII.

DI tibi dent, & tu, Cæsar, quæcumque mereris:
Di mihi dent, & tu, quæ volo, si merui.

INTERPRETATIO.

O Cæsar, a te, atque a diis consequaris quæcumque mereris: consequar a te atque a diis, quæ cupio si dignus sum.

NOTÆ.

Di tibi.] O Domitiane, non indiges ab aliis quam a te ipso atque a diis quicquam expectare, cum omnium mortalium ditissimus, & ipse deus sis. Ego vero a diis atque a te consequar, quæ meritus sum.

Ad Cæcilianum, quem non appellaverat suum dominum. LXXXVIII.

MANE salutavi vero te nomine casu,
Nec dixi dominum, Cæciliane, meum.
Quanti libertas constet, abstulit illa, requiris?
Centum quadrantes mihi tanta, mihi.

INTERPRETATIO.

Forte mane salutavi te vero nomine, nec appellavi meum dominum. O Cæciliane, rogas quanti constet mihi, tanta licentia? illa me privavit centum quadrantibus.

NOTÆ.

Centum quadrantes.] Clientes vocabant patronos, quos colebant, dominos, a quibus solebant consequi centum quadrantum sportulam, quam amisit Martialis, cum forte salutasset Cæcilianum, nec dominum appellasset.

De Panareto potore. LXXXIX.

CUM peteret seram media jam nocte matellam
Arguto madidus pollice Panaretus:
Spoletina data est, sed quam siccaverat ipse:
Nec fuerat soli tanta lagena satis.
Ille fide summa testæ sua vina remensus,
Reddidit œnophori pondera plena sui.
Miraris, quantum biberat, cepisse lagenam?
Desine mirari, Rufe: merum biberat.

INTERPRETATIO.

Cum Panaretus ebrius digito crepante posceret seram matellam media jam nocte: spoletina porrecta est, at quam exhauserat ipse: nec tanta lagena suffecerat illi *soli. Ille summa fide remensus testæ suæ vina restituit pondera completa sui œnophori.* An *miraris lagenam continuisse quantum potaverat; O Rufe, cessa mirari: potaverat merum.*

NOTÆ.

Matellam.] vas ad effundendum lotium.

Arguto pollice.] crepitu nempe digitorum poscebatur metalla, epig. 80. lib. 3.

Spoletina.] Lagena quæ Spoleti in urbe Umbriæ ficta erat, vel quæ plena esset vino Spoletino.

Remensus.] hoc est, tantum lotii effudit, quantum vini biberat, atque œnophorum seu vas vinarium omnino implevit.

Merum biberat.] Si vinum aqua dilutum bibisset Panaretus ille, plus lotii, pro ratione aquæ infusæ, effudisset, quam lagena capere potuisset: at summa fide remensus est quod exhauserat.

De Gellia mœcha. XC.

MOECHUM Gellia non habet, nisi unum.
Turpe est hoc magis, uxor est duorum.

IN-

INTERPRETATIO.

Gellia non habet nisi unum mœchum. Hoc fœdius est, conjux est duorum.

NOTÆ.

Uxor est duorum.] Mariti scilicet & adulteri. Seneca 3. de beneficiis cap. 16. *Infrunita*, hoc est insulsa, *& antiqua est, quæ nesciat matrimonium vocari unius adulterium*. Hæc ergo Gellia excusabat se, quod unicum haberet mœchum: poeta vero probat hoc illi turpius esse, quam innuptæ plures habere mœchos. Etenim repugnat unam feminam duorum esse conjugem, quod tamen contingit, cum unum habeat mœchum.

XCI.

In Amianum
bibentem vinum pessimum. XCII.

CÆLATUS tibi cum sit, Amiane,
Serpens in patera Myronis arte,
Vaticana bibis, bibis venenum.

INTERPRETATIO.

O Amiane, cum habeas in patera insculptum serpentem arte Myronis, potas vina *Vaticana, potas toxicum.*

NOTÆ.

Myronis arte.] Sculptoris nobilis, de quo epig. 39. lib. 4.

Vaticana bibis:] quæ erant pessima. Vide Epig. 19. lib. 1. Vinum vero Vaticanum, seu toxicum, ut dixit citato epigrammate, mire convenit cum serpente expresso in patera, quæ est poculi genus latum ac patens.

De Thaide
male olente. XCIII.

TAM male Thais olet, quam non fullonis avari,
Testa vetus, media, sed modo fracta via.
Non ab amore recens hircus, non ora leonis,
Non detracta cani Transtiberina cutis.
Pullus abortivo nec cum putrescit in ovo,
Amphora corrupto nec vitiata garo.
Virus ut hoc alio fallax permutet odore,
Deposita quoties balnea veste petit:
Psilotro nitet, aut acida latet oblita creta:
Aut tegitur pingui terque quaterque faba.
Cum bene se tutam per fraudes mille putavit:
Omnia cum fecit, Thaida Thais olet.

INTERPRETATIO.

Thais olet putidius quam vetus amphora fullonis avari, at paulo ante rupta media via. Hircus a coitu recenti, ora leonis, pellis Transtiberina ablata a cane. Pullus cum corrumpitur in ovo abortivo, amphora rupta putrido garo. Quoties

ties veste abjecta adit balnea, ut fraudulenta commutet hanc graveolentiam alio odore; nitescit psilotro, aut delitescit delibuta creta acida, aut ter & quater operitur faba opima. Cum credidit se bene munitam per mille dolos: cum molita est omnia. Thais olet Taida.

N o t æ.

Quam non fullonis.] In triviis amphoras collocabant fullones ad excipiendum lotium, magnum vero pretium pro vestibus purgandis exigebant: quam ob caussam, ut putat Raderus, avari dicuntur Camelorum *urinam fullonibus utilissimam esse tradunt*, inquit Plinius lib. 28. cap. 8.

Non ab amore.] Vide epig. 4. lib. 4. Plinius lib. 11. cap. 53. Animæ leonis virus grave.

Transtiberina.] Vide epig. 42. lib. 1. in regione urbis trans Tiberim sordida exercebantur opera.

Nec pullus.] Nec pejus olet pullus abortivus in ovo putrido.

Garo.] quod ex intestinis & sanguine scombrorum conficiebatur, lib. 13. epig. 102.

Psilotro.] Unguentum de quo epig. 74. lib. 3.

Aut acida.] id est creata aceto macerata, qua faciem oblinebat Thais.

Faba.] Unguento facto ex farina fabarum, quod lomentum vocari putat Domitius epig. 42. lib. 3.

Cum bene se tutam.] A graveolentia scilicet, semper nativum odorem omnium pessimum olet Thais.

De Calpetiano paupere. XCIV.

PONUNTUR semper chrysendeta Calpetiano,
  Sive foris, seu cum cœnat in urbe domi.
Sic etiam in stabulo semper, sic cœnat in agro:
  Non habet ergo aliud? non habet immo suum.

I n t e r p r e t a t i o.

Semper apponuntur chrysendeta Calpetiano, seu cum cœnat foris, seu domi in urbe. Sic quoque semper cœnat in diversoria, sic in villa: an igitur non habet aliud? Imo non habet suum.

N o t æ.

Chrysendeta.] Quæ sic explicat Turnebus lib. 14. cap. 3. Vasa doctissimi viri explicant crustis aureis illigata, & exornata, ut in Martiale lib. 2. epig. 43. Ego vasa gemmata esse puto, quorum gemmæ consertæ & contextæ tenerentur.

Non habet.] Interrogat lector. Calpetianus ergo non habet alia vasa præter chrysendeta?

Imo.] Respondet poeta, imo ea vasa quibus utitur, non sunt sua, sed mutuo sumpta.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER VII.

Ad Domitianum de lorica. I.

ACCIPE belligeræ crudum thoraca Minervæ,
Ipsa Meduseæ quem timet ira deæ.
Dum vacat hæc, Cæsar, poterit lorica vocari,
Pectore cum sacro sederit, Ægis erit.

INTERPRETATIO.

O Cæsar, indue sævum thoraca bellicosæ Minervæ, quem ipsa dea Medusea etiam irata metueret. Poterit hæc lorica appellari, dum otiosa est: cum munierit sacrum pectus, vocabitur Ægis.

NOTÆ.

Accipe.] Hoc epigramma ad Sarmaticam expeditionem referri videtur, de qua Suet. in Domit. cap. 6.

Ipsa Meduseæ.] Alii,

Ipsa Medusea quo tumet ira deæ.

hoc est, quo irata Pallas utitur, & quo induta ferocior evadit, quæ Medusea dicitur, quod illius ope Medusam interfecerit Perseus. Legunt alii,

Ipsa Medusea quem timet ira coma.

hoc est quem thoraca vel ipsa Medusa serpentibus, quos pro capillis gerebat, munita timeret. Eligat lector.

Ægis erit.] Lorica qua dii muniuntur, Ægis dicitur, quæ est clypeus Palladis factus ex Amaltheæ capræ corio, in cujus medio erat Gorgonis caput: quo clypeo si Numen aliquod munierit pectus, Ægis dicitur, lorica autem, cum illo usus fuerit mortalis. Cæsar Domitianus deus haberi volebat. Sequens epigramma cum hoc primo conjunxit Domitius, & inscripsit *ad loricam Domitiani*: at esse distinguendum contendit Raderus: hic enim, inquit, Cæsarem ipsum alloquitur, loricam vero sequentibus distichis. Ego cum Radero existimo esse novum epigramma, sed illud non notabo ut secundum, ne indicis ordo perturbetur.

Ad loricam Domitiani.

INVIA Sarmaticis domini Lorica sagittis,
Et Martis Getico tergore fida magis;
Quam vel ad Ætolæ securam cuspidis ictus,
Texuit innumeri lubricus unguis apri;
Felix sorte tua es, sacrum cui tangere pectus
Fas erit, & nostri mente calere dei.
I comes, & magnos illæsa merere triumphos,
Palmatæque ducem, sed cito, redde togæ.

INTERPRETATIO.

O Lorica domini impenetrabilis jaculis Sarmatarum: & tutior Getico tegore Martis: quam tutam vel a [illegible] Ætoli texuerunt politi ungues [illegible] aprorum: Nacta es felicem sortem, cui licebit tangere sacrum pectus, & calefieri mente Numinis nostri. Ito secure, atque illæsa merere magnos triumphos, & quamprimum restitue Imperatorem togæ palmatæ.

NOTÆ.

Invia Sarmaticis.] Vide epig. superius. Sarmatia duplex est, inquit Ortelius, Europæa, & Asiatica, Europæam *Russiam* hodie vocat, Asiaticam vero, *Tartariam*.

Et Martis Getico.] Mars deus belli apud Getas colebatur indutus lorica facta ex pellibus animalium.

Quam vel ad.] Ætolam cuspidem intellige telum Meleagri in Ætolia nati; vel Ætolam cuspidem interpretare lanceam, & quidem acutissimam, Ætoli enim, inquit Raderus, Plinio teste, lanceas invenerunt.

Lubricus unguis.] Hæc Domitiani lorica erat contexta vel ex laminis æreis aprorum ungues referentibus, vel forte ex veris aprorum unguibus.

Dei.] Domitiani.

Palmatæque.] hoc est, urbi restitue Imperatorem triumphantem: nam palmata vestis, in qua nempe depictæ erant palmæ, triumphantium erat propria.

Ad Pontilianum poetam ineptum. II.

CUR non mitto meos tibi, Pontiliane, libellos?
Ne mihi tu mittas, Pontiliane, tuos.

INTERPRETATIO.

O Pontiliane, quare non mitto ad te meos libros? ne tu, o Pontiliane, mittas ad me tuos.

NOTÆ.

Cur non.] Per se patet hoc epig. ejusdem argumenti est epig. 74. lib. 5.

De Oppiano pallido. III.

ESSET, Castrice, cum mali coloris,
Versus scribere cœpit Oppianus.

INTERPRETATIO.

O Castrice, cum Oppianus haberet malum colorem, incepit componere carmina.

NOTÆ.

Esset.] Oppianus iste, de quo jam epig. 42. lib. 6. poesi animum applicuit ratus propter pallorem ex morbo contractum, se habitum iri nobilem poetam, quales erant ii qui chartis impallescerent. Persius sat. 5. Horat. epist. 19. lib. 1.

Decipit exemplar vitiis imitabile, quod si
Pallerem casu, biberent exangue cuminum.

Ad Cæsarem Domitianum, ut redeat in urbem. IV.

SI desiderium, Cæsar, populique, patrumque,
Respicis, & Latiæ gaudia vera togæ,
Redde deum votis poscentibus: invidet hosti
Roma suo, veniat laurea multa licet.
Terrarum dominum propius videt ille; tuoque
Terretur vultu barbarus & fruitur.

INTERPRETATIO.

O *Cæsar, si moveris amore populi, & patrum, & vera lætitia togæ Latiæ, restitue* te *deum vehementibus votis* Romanorum: *Roma invidet suo hosti, quamvis frequens laurea afferatur. Ille propius spectat dominum orbis; & barbarus terretur tuo vultu, sed fruitur.*

NOTÆ.

Latiæ gaudia.] hoc est, Romanorum togatorum.

Redde deum.] hoc est, redi in urbem.

Invidet hosti.] Quod nempe fruitur tua præsentia.

Veniat laurea.] hoc est, licet ad nos literæ laureatæ sæpe afferantur, victoriarum, quas ex Sarmatis reportas, nunciæ. Vide epig. sequens.

De fama reditus Domitiani. V.

ECQUID hyperboreis ad nos conversus ab oris
Ausonias Cæsar jam parat ire vias?
Certus abest auctor, sed vox hoc nunciat omnis.
Credo tibi, verum dicere, Fama, soles.
Publica victrices testantur gaudia chartæ:
Martia laurigera cuspide pila virent.
Rursus io magnos clamat tibi Roma triumphos,
Invictusque tua, Cæsar, in urbe sonas.
Sed jam lætitiæ quo sit fiducia major,
Sarmaticæ laurus nuncius ipse veni.

INTERPRETATIO.

E*Cquid Cæsar ad nos conversus a regionibus Septemtrionis meditatur suscipere iter Italiæ? auctor manifestus non apparet, at vox omnis nunciat hunc* reditum. *O Fama, tibi adhibeo fidem, tui moris est dicere verum. Laureatæ literæ confirmant publicam lætitiam: pila Martia virescunt cuspide laureata. Roma iterum clamat io tibi magnos triumphos, atque tua in urbe, o Cæsar, invictus proclamaris. At jam ipse redi renunciaturus victoriam Sarmaticam, ut sit major securitas nostri gaudii.*

NOTÆ.

Ecquid hyperboreis.] De Sarmatia regione ad Septemtrionem, vide epig. 1. supra.

Ausonias.] Italas: Italia enim Ausonia dicta est ab Ausone Ulyssis & Calypsus filio.

Verum dicere.] Imo falsum dicere solet fama. Virg. 4. Æneid.

Facta atque infecta canit.

Tamen videtur poeta intelligere tunc famam solere dicere verum, cum constanti omnium sermone aliquid celebratur; Domitiani vero reditum omnes renunciabant. Vel quod facile credimus, quod cupimus.

Victrices charta.] Reportata victoria solebant duces Romani vel ad Senatum, vel ad principem mittere laureatas literas indices victoriæ, cujus insigne est laurus. Livius Decad. 1. lib. 5. *Literæ*, inquit, *a Postumio laureatæ sequuntur victoriam populi Romani.*

Martia laurigera.] Milites hastarum, & pilorum cuspidem lauro circumdabant in signum lætitiæ ex reportata victoria.

Rursus io.] Vox triumphi solemnis. Vide Horat. ode 9. lib. Epod.

Ad Cæsarem Domitianum; de amore & desiderio populi Romani erga ipsum absentem VI.

HIBERNA quamvis Arctos, & rudis Peuce,
Et ungularum pulsibus calens Ister,
Fractusque cornu jam ter improbo Rhenus,
Teneat domantem regna perfidæ gentis,
Te summe mundi rector, te parens orbis,
Abesse nostris non tamen potes votis.
Illic & oculis & animis sumus, Cæsar,
Adeoque mentes omnium tenes unus,
Ut ipsa magni turba nesciat Circi
Utrumne currat Passerinus, an Tigris.

INTERPRETATIO.

O Summe moderator mundi, & pater orbis, licet hyemalis Arctos, & barbara Peuce, & Danubius calefactus agitationibus ungularum, & jam ter cornu fracto Rhenus rebellis retineat te vincentem regna nationis perfidiosæ: Nibilominus nequis remotus esse a nostris votis. Ibi, o Cæsar, adsumus & oculis, & mentibus, atque ita, tu unus occupas cogitationes omnium, ut ipsa multitudo circi magni ignoret, utrumne Passerinus currat, an Tigris.

NOTÆ.

Hiberna.] Vide superiora epigrammata: hoc est, quamvis te longe a nobis bella detineant in regionibus Septemtrionis, nostris tamen mentibus præsens es.

Rudis Peuce.] Insula magna ad ostia Istri, teste Strabone lib. 7.

Et ungularum.] Vide Ovidium Tristium lib. 3. eleg. 10.

Cæruleos ventis latices durantibus Ister
Congelat, & tectis in mare serpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur: & undas
Frigore concretas ungula pulsat equi, &c.

Fractusque cornu.] Metonymia est: fractum Rhenum dicit pro victis Batavis & Germanis: alludit autem noster poeta ad fluviorum cornua. Virgilius 8. Æneid.

Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.

& vide etiam epig. 104. lib. 9.

Cornua Sarmatici ter perfida contudit Istri.

Adeoque.] Omnes enim a spectaculis avertuntur cum aliquid narratur aut de tuo reditu, aut de tuis victoriis.

Passerinus an Tigris.] Ambo cursu certabant, reliquosque longe superabant, lib. 12. epig. 36.

Vis cursu, pedibusque gloriari?
Tigrim vince, levemque Passerinum.

De

De reditu Domitiani VII.

NUNC hilares, si quando mihi, nunc ludite Musæ:
Victor ab Othrysio redditur orbe Deus.
Certa facis populi tu primus vota, December;
Jam licet ingenti dicere voce; Venit.
Felix sorte tua, poteras non cedere Jano,
Gaudia si nobis, quæ dabit ille, dares:
Festa coronatus ludet convicia miles,
Inter laurigeros cum comes ibit equos.
Fas audire jocos, levioraque carmina, Cæsar,
Sit tibi: si lusus ipse triumphus amat.

INTERPRETATIO.

O *Musæ nunc lætæ nunc canite, si unquam mihi* cecinistis: *Deus restituitur victor ab urbe Othrysio. O December, tu primus reddis certa vota populi: jam fas est clamare summa voce; Venit. Beatus sorte tua poteras non dare primas Jano, si nobis pareres lætitiam quam pariet ille. Miles coronatus jaciabitur contumelias festivas, cum socius sequetur inter equos laureatos. O Cæsar, liceat tibi audire ludos, & versus leviores, si triumphus ipse admittit jocos.*

NOTÆ.

Ab Othrysio.] Othrys mons Thraciæ: melius forte legunt alii *Odrysio*. Odrysæ enim populi sunt Thraciæ, quos aliqui hodie vocant *Moldavenses*. Claudianus tamen de 3. Conf. Honor.

Otrisium pariter Getico fudavimus Hebrum
Sanguine. ——

Certa facis,] Mense enim Decembri literæ Romam sunt allatæ de reditu Domitiani.

Poteras non.] Sensus est: Si mense Decembri urbem ingressurus esset Cæsar, poterat ille non cedere Januario, a Jano deo, in cujus honorem multa sacrificia fiebant, sic dicto, Ovidius 1. Fastorum, quo nempe mense Romam erat rediturus Cæsar.

Festa coronatus.] Triumphum comitari milites lauro coronati, & in ipsum Imperatorem jocosa convicia jacere solebant.

Inter laurigeros,] Ovidius lib. 4. Tristium eleg. 2.

Vinclaque captiva reges cervice gerentes,
Ante coronatos ire videbit equos.

Levioraque.] hoc est audire mea epigrammata.

De Casselio
tarde ingenioso. VIII.

CUM sexaginta numeret Casselius annos,
Ingeniosus homo est. quando disertus erit?

INTERPRETATIO.

C*Um Casselius natus sit sexaginta annos, solers est: quando erit eloquens?*

NOTÆ.

Cum sexaginta.] Jam senex iste Casselius ingeniosus videri volebat, quem poeta irridet, quod nempe tardius ad discendum eluxisset ejus ingenium.

In Olum obtrectatorem. IX.

PRÆDICATUR Oros, fellat Linus, Ole, quid ad te?
 De cute quid faciat ille, vel illa sua?
Centenis futuit Matho millibus, Ole, quid ad te?
 Non tu propterea, sed Matho pauper erit.
In lucem cœnat Sertorius, Ole, quid ad te,
 Cum liceat tota stertere nocte tibi?
Septingenta Tito debet Lupus, Ole, quid ad te?
 Assem ne dederis, crediderisve Lupo.
Illud dissimulas, ad te quod pertinet, Ole:
 Quodque magis curæ convenit esse tuæ.
Pro togula debes, hoc ad te pertinet, Ole:
 Quadrantem nemo jam tibi credet: & hoc:
Uxor mœcha tibi est: hoc ad te pertinet, Ole.
 Poscit jam dotem filia grandis: & hoc.
Dicere quindecies poteram, Quid pertinet ad te?
 Sed quid agas, ad me pertinet, Ole, nihil.

INTERPRETATIO.

. . . . *Ole, Sertorius cœnat ad diem usque: quid* spectat *ad te, cum tibi fas sit arcte & graviter dormire tota nocte? Lupus debet septingenta Tito, Ole, quid ad te? Ne assem* quidem *donaveris aut credideris Lupo. Ole, taces id, quod spectat ad te, & quod congruit magis tuæ solicitudini: debes pro togula, Ole, hoc pertinet ad te. Nullus jam tibi mutuo dabit quadrantem* : *&* *hoc* pertinet ad te. *Habes conjugem adulteram : hoc ad te attinet, Ole. Filia jam grandis petit dotem: & hoc. Poteram quindecies repetere, Quid pertinet ad te? At, Ole. nihil attinet ad me quid facias.*

NOTÆ.

In lucem.] Suas compotationes protrahit Sertorius.

Septingenta.] sestertia nempe.

Crediderisve.] Nam si nihil Lupo credideris, tunc cura vacabis.

Pro togula.] Quam nondum solvisti, & tamen aliorum debita recenses.

Quadrantem.] hoc est quartam assis partem.

Poscit jam dotem.] Filiæ debitor est pater, cum illam dotare teneatur, Leg. 19. ff. de ritu nuptiarum.

Dicere quindecies.] Sensus est: Ole, tam curiosus es in alienis negotiis, ut pluries repetere potuerim, Quid ad te?

Sed quid agas.] Poetæ objicere poterat Olus; Quid tu, o Martialis, satagis rerum mearum; Quapropter illum occupat Poeta.

Ad Pudentem, qui petierat epigrammata manu poetæ scripta. X.

COGIS me calamo, manuque nostra
 Emendare meos, Pudens, libellos.
O quàm me nimium probas, amasque,
Qui vis archetypas habere nugas!

INTERPRETATIO.

O Pudens, me cogis corrigere meos libros calamo & manu propria. O quam nimium probas me, & diligis, qui vis habere ineptias autographas!

NOTÆ.

Cogis me.] De Pudente jam dictum epig. 32. lib. 1. Nescio an hic idem sit: utut est, Poetæ erat amicissimus, qui in memoriæ simul & amicitiæ argumentum ab illo peteret versus propria ejus manu scriptos, & emendatos, quos Martialis vocat *nugas archetypas*.

Nimium probas.] Nam si in meis versibus aliqua fuerint menda, in librarium culpam rejicere non potero.

Ad Faustinum, de suis libellis innocuis. XI.

SIC me fronte legat dominus, Faustine, serena,
Excipiatque meos qua solet aure jocos;
Ut mea nec juste quos odit, pagina lædit,
Et mihi de nullo fama rubore placet.
Quid prodest, cupiant cum quidam nostra videri,
Si qua Lycambeo sanguine tela madent?
Vipereumque vomant nostro sub nomine virus,
Qui Phœbi radios ferre, diemque negant?
Ludimus innocuis verbis, hoc juro potentis
Per genium famæ, Castalidumque gregem:
Perque tuas aures magni mihi numinis instar,
Lector, inhumana liber ab invidia.

INTERPRETATIO.

O Faustine, dominus ita legat me vultu benigno, & excipiat meos ludos aure qua consuevit: ut mei libri nec offendunt quos jure oderunt, & fama non est grata mihi de rubore cujusquam. Quid juvat, cum quidam velint existimari nostra, si quædam tela perfunduntur sanguine Lycambeo, atque effundant venenum vipereum sub nostro nomine, qui fatentur se non posse pati radios solis & lucem? Jocamur vocibus innocuis; hoc juro per genium Famæ potentis, & chorum Musarum; & per aures tuas mihi instar Numinis, o lector aliene a crudeli invidia.

NOTÆ.

Sic me fronte.] hoc est, Sic me legat & amet Domitianus, ut ego nec lædo quos jure odi.

Si qua Lycambeo.] Archilocus poeta Lacedæmonius versus Iambicos tam acerbos scripsit in Lycamben, quod desponsam ipsi suam filiam negavisset, ut laqueo suspendere se simul cum filia illum coegerit. Sensus est: Quid prodest occulto poetæ versus mordaces & contumeliosos edere, cum omnes noverint candidum meum ingenium; Vide epist. lib. 1.

Qui Phœbi radios.] qui non audent versus suo nomine edere in lucem.

Innocuis verbis.] Alii legunt,

Ludimus innocui: scis hoc bene.

Castalidumque gregem] hoc est chorum Musarum, quæ a fonte Castalio sibi atque Apollini sacro Castalides dicuntur.

De

De Lycoride
fusca. XII.

DUM Tiburtinis albescere collibus audit
Antiqui dentis fusca Lycoris ebur
Venit in Herculeos colles: quid Tiburis alti
Aura valet? parvo tempore nigra redit.

INTERPRETATIO.

Dum fusca Lycoris audit ebur antiqui dentis album fieri collibus Tiburis, petiit Herculeos colles: quid potest aura excelsi Tiburis? brevi tempore nigra revertitur.

NOTÆ.

Dum Tiburtinis.] De Lycoride idem est argumentum lib. 4. epig. 62. ubi egimus de cœlo Tiburtino.

Antiqui dentis.] id est vetusti eboris.

De sua puella,
lugente mortem cujusdam adolescentis. XIII.

ACCIDIT infandum nostræ scelus, Aule, puellæ:
Amisit lusus, deliciasque suas:
Non quales teneri ploravit amica Catulli
Lesbia, nequitiis passeris orba sui;
Vel Stellæ cantata meo, quam flevit Ianthis,
Cujus in Elysio nigra columba volat.
Lux mea non capitur nugis, nec amoribus istis,
Nec dominæ pectus talia damna movent.
Bis denos puerum numerantem perdidit annos,
Mentula cui nondum sesquipedalis erat.

INTERPRETATIO.

O Aule, ingens flagitium contigit nostræ puellæ: perdidit ludos atque amores suos: non quales deflevit Lesbia amica blandi Catulli privata lasciviis sui passeris; vel celebrata a meo Stella, quam ploravit Ianthis, cujus nigra columba volat in campis *Elysiis. Lux mea non capitur ineptiis, nec istis deliciis, nec cor meæ dominæ moventur talibus jacturis. Amisit puerum natum viginti annos.*

NOTÆ.

Infandum scelus.] Parcarum nempe: ad finem usque epigrammatis mentem lectoris lepide suspendit poeta.

Lesbia.] Vide Catullum epig. 2. de passere mortuo Lesbiæ.

Vel Stellæ cantata.] id est columba, de qua epig. 8. lib. 1. De Ianthide uxore Stellæ vide epig. 21. lib. 6.

In Elysio.] hoc est, cujus columbæ umbra est apud inferos secundum antiquorum opinionem, qui existimabant mortuorum omnium animalium umbras esse in inferis.

Ad Arginum puerum Ianthidos. XIV.

QUIS puer hic nitidis abſiſtit Ianthidos undis,
Et fugit ad dominam Najada? numquid Hylas?
O bene, quod ſylva colitur Tirynthius iſta,
Et quod amatrices tam prope ſervat aquas!
Securus licet hos fontes, Argine, miniſtres;
Nil faciunt nymphæ: ne velit ipſe, cave.

INTERPRETATIO.

Quis puer hic refugit aquas puteas Ianthidos, & fugit ad dominam Najadas Numquid eſt *Hylas?* O factum *bene quod Hercules colitur in iſto nemore, & quod tam prope cuſtodit amatrices undas! O Argine, fas eſt tutus miniſtres has undas: Nymphæ nihil faciunt: adverte ne ipſe cupiat* te rapere,

NOTÆ.

Ianthidos undis.] De hoc fonte vide epig. 47. *lib.* 6. In ædibus Stellæ erat fons, cujus Nympham a Violantilla ſeu Ianthide Stellæ uxore Ianthidem denominat, ad quam Violantillam confugiebat hic ſervus, ne a Nymphis raperetur. Vide epig. 21. lib. 6.

Numquid Hylas?] De quo epig. 49. lib. 5.

O bene.] In vicino ſcilicet nemore colitur Hercules, qui te tuebitur a Nymphis.

Nil faciunt.] Tute potes haurire aquam ex hoc fonte, & miniſtrare; nec enim hujus fontis Nymphæ te rapient; ſed cave ab ipſo Hercule.

Ad Regulum, a quo lepide petit pecuniam. XV.

ÆRA domi non ſunt. ſupereſt hoc, Regule, tantum,
Ut tua vendamus munera: numquid emis?

INTERPRETATIO.

Non habeo pecuniam domi, o Regule: hoc unum reſtat ut vendamus tua dona: numquid emis?

NOTÆ.

Supereſt hoc.] Nihil quicquam habeo præter munera quæ a te accepi: hoc autem facete dicit poeta ſperans Regulum ea non redempturum, ſed liberaliter ſubventurum ſuæ inopiæ. De Regulo dictum epig. 13. lib. 1.

Ad Bibliothecam Julii Martialis. XVI.

RURIS Bibliotheca delicati,
Vicinam videt unde lector urbem,
Inter carmina ſanctiora ſi quis
Laſcivæ fuerit locus Thaliæ,
Hos nido licet inſeras vel imo,
Septem quos tibi miſimus libellos
Auctoris calamo ſui notatos:
Hæc illis pretium facit litura.

Et

At tu munere dedicata parvo,
Quæ cantaberis orbe nota toto:
Pignus pectoris hoc mei tuere,
Juli Bibliotheca Martialis.

INTERPRETATIO.

O Bibliotheca amoena villa, ex qua lector aspicit propinquam urbem, si quis fuerit locus jocosæ Thaliæ inter versus sanctiores, colloces licet vel infimis forulis hos septem libros, quos ad te misimus emendatos calamo sui auctoris: hæc litura constituit illis pretium. Sed tu, o Bibliotheca Julii Martialis donata parvo munere, quæ cognita celebraberis toto orbe, serva hoc pignus mei amoris.

NOTÆ.

Ruris bibliotheca.] Hoc rus longo Juniculi collo recumbebat, ut dictum est epig. 64. lib. 4.

Lasciva Thalia.] hoc est, jocosis meis carminibus. Vide epig. 8. lib. 4.

Nido vel imo.] hoc est vel in ultimo ordine colloces velim.

XVII.

De fragmento navis *Argus.* XVIII.

FRAGMENTUM, quod vile putas, & inutile lignum,
Hæc fuit ignoti prima carina maris;
Quam nec Cyaneæ quondam potuere ruinæ
Frangere, nec Scythici tristior ira freti.
Sæcula vicerunt; sed quamvis cesserit annis,
Sanctior est salva parva tabella rate.

INTERPRETATIO.

FRagmentum quod credis contemptum, atque inutile lignum, hæc fuit prima carina maris incogniti; quæ olim ne potuit frangi ruinis Cyaneis, nec sæviore ira Scythici freti victa est sæculis; at licet cesserit annis, exigua tabella augustior est nave integra.

NOTÆ.

Fragmentum.] Navis scilicet Argus, quod Romæ tunc extabat. De illa nave & Argonautis vide Valerium Flaccum.

Hæc fuit.] Ante Argonautas mare navibus tentatum non fuit, ut canunt poetæ.

Cyaneæ ruinæ.] Cyaneæ seu Symplegades secundum Ptolemæum duæ sunt insulæ, vel saxa adjacentia Bosphoro Tracio, hodie *Canal de Constantinople*, quæ non sine magno periculo transmiserunt Argonautæ.

Ira freti.] hoc est tempestas Ponti Euxini. Alii legunt *unda freti*.

Sanctior.] propter venerationem quæ debetur antiquitati.

In Sanctram
helluonem & avarum. XIX.

NIHIL est miserius nec gulosius Sanctra,
Rectam vocatus cum recurrit ad cœnam,
Quam tot diebus noctibusque captavit;
Ter poscit apri glandulas, quater lumbum,
Et utramque coxam leporis, & duos armos,

Nec

Nec erubescit pejerare de turdo,
Et ostreorum rapere lividos cirros.
Dulci placenta sordidam linit mappam.
Illic & uvæ collocantur ollares,
Et Punicorum pauca grana malorum,
Et excavatæ pellis indecens vulvæ,
Et lippa ficus, debilisque boletus.
Sed mappa cum jam mille rumpitur furtis,
Rosos tepenti spondylos sinu condit,
Inde vorato capite turturem truncum.
Colligere longa turpe nec pudet dextra
Analecta, quidquid & canes reliquerunt.
Nec esculenta sufficit gulæ præda,
Misto lagenam replet ad pedes vino.
Hæc per ducentas cum domum tulit scalas,
Seque obserata clausit anxius, cella,
Gulosus ille postero die vendit.

INTERPRETATIO

Nihil est infelicius & gulosius Santra, cum invitatus properat ad cœnam rectam, quam aucupatus est tot diebus & noctibus; ter petit glandulas apri, quater lumbum, atque utramque coxam leporis, & duos armos; nec pudet illum pejerare de turdo, & subducere lividos cirros ostreorum. Dulci placenta inficit sordidam mappam. Illic & uvæ ollares, & pauca grana malorum Punicorum apponuntur, & pellis indecora vulvæ exesæ, & ficus lippa, & debilis boletus. At cum jam mappa frangitur mille furtis, calido sinu occultat spondylos exesos, nec deinde existimat inhonestum porrecta manu colligere turturem mutilum devorato capite, & frusta, & quicquid reliquerunt canes. Nec præda escaria sufficit belluationi, vino misto replet amphoram jacentem *ad pedes. Cum hæc omnia portavit domum per ducentos gradus, & solicitus se abscondit cella clausa, Postridie ille belluo vendit* hæc frusta.

NOTÆ.

Rectam vocatus.] Quam revocaverat Domitianus sublatis sportulis. Vide epig. 69. lib. 2.

Glandulas.] Vide epig. 81. lib. 3. lumbus vero est media pars apri in tres partes divisi.

Vtramque coxam.] Coxa posteriorum pedum pars est superior, armus anteriorum.

Pejerare.] hoc est, cum subduxit turdos, non pudet ipsum jurare sibi non fuisse appositos.

Ostreorum lividos cirros.] Cirri proprie crines sunt, sed hic sumuntur pro fibris ostreorum carnis colorem referentibus, unde *lividos* vocat. Sensus est, ab illo helluone rapi etiam ostrea.

Dulci placenta.] Quam & clam subductam mappa involvebat. Legunt alii *buccis placentæ*, hoc est frustis: alii *dulcis placenta*. Videat lector.

Uvæ ollares.] Quæ nempe in ollis servabantur.

Et excavatæ.) Exesa enim carne sola pellis supererat.

Et lippa ficus.) E qua lacteus humor lippitudinis instar fluit.

Debilisque boletus.) Quia parum durat, non optimus, inquit Farnabius: immo recisus vel nullo aut debili caule. Gronovius.

Mille furtis.) hoc est, esculentis in mappa involutis.

Spondylos.) Quos puto hic sumi pro quodam piscium genere, alias spondylus est vertebra dorsi, Plin. lib. 32. cap. 11.

Inde

Inde vorato.] Alii *Et devorato.* *Analecta.*] reliquias & frusta intellige, quæ servi colligerent, epig. 80. lib. 14.

Misto lagenam.] Subducit etiam vinum aqua temperatum, quod servi ad pedes bibebant.

Per ducentas scalas.] His verbis indicat Sanctram istum sub tegulis pauperum more habitasse, epig. 118. lib. 1.

Vendit.] Non helluationem tantum, sed & Sanctræ avaritiam carpit.

De natali Lucani. XX.

HÆc est illa dies quæ magni conscia partus,
Lucanum populis, & tibi, Polla, dedit.
Heu Nero crudelis, nullaque invisior umbra:
Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

INTERPRETATIO.

O Polla, hæc est illa lux, quæ testis magni partus edidit Lucanum populis & tibi. Heu, sæve Nero, nec odiosior propter ullam aliam umbram: saltem hoc non debuit tibi permissum fuisse.

NOTÆ.

Hæc est illa dies.] Quarta scilicet aut tertia Nonas Novembris. Lucani opera commentariis illustravit Lambertus Hortensius, & vitam illius poetæ copiose describit.

Polla.] Lucani uxor, quem interfici jussit Nero, quod conjuraverat contra eum Lucanus, cum ab ipso prohiberetur sua carmina in lucem edere.

Nulla invisior.] hoc est, O Nero, nullius cædes majus tibi odium conciliavit.

Non licuisse.] Interficere tam egregium poetam. Videtur ad Neronis dictum respicere, qui multis occisis, nescisse hactenus Cæsarem, quantum Imperatori liceret, dicebat. Rad.

De eodem. XXI.

VATIS Apollinei magno memorabilis ortu
Lux: redit Aonidum turba, favete sacris.
Hæc meruit, cum te terris, Lucane, dedisset,
Mixtus Castaliæ Bætis ut esset aquæ.

INTERPRETATIO.

Dies revertitur celebrandus magno ortu poetæ Apollinei: O Musæ, estote propitiæ sacrificiis. O Lucane, cum Bætis te donasset orbi, hoc assecutus est ut misceretur undæ Castaliæ.

NOTÆ.

Turba favete.] Turba est nomen collectivum, qua propter verbum ponitur in plurali.

Bætis.] Cordubæ natus est Lucanus, quæ est ad Bætim Hispaniæ Bæticæ fluvium hodie *Guadalquivir*, qui fluvius inter fontes Musarum numeratur, quoniam tulit poetam Lucanum; de fonte autem Castalio jam sæpius dictum.

Hæc meruit.] Alii sic explicant: Hæc dies vel propter te, o Lucane, editum meruit, ut Bætis patrius Lucani fluvius numeraretur inter fontes Musarum. Judicet lector.

De

De eodem ad Phœbum. XXII.

PHOEBE veni, sed quantus eras, cum bella canenti,
Ipse dares Latiæ plectra secunda Lyræ,
Quid tanta pro luce precer? tu, Polla, maritum,
Sæpe colas, & se sentiat ipse coli.

INTERPRETATIO.

O Apollo veni, at quantus eras, cum ipse bella canenti concederes plectra secunda lyra Latinæ. Quid optabo pro die tam memoranda? tu, o Polla, crebro colas conjugem, atque ille intelligat se coli.

NOTÆ.

Veni.] Nempe ad hæc sacra, quæ facimus natalem Lucani diem celebrantes.

Bella canenti.] Alii *tonanti.*

plectra secunda.] hoc est, cui Lucano tu ipse, o Phœbe, secundam a Virgilio carminis epici gloriam concessisti.

Tu o Polla.] Diu vivas, ut maritum sæpius colere possis.

In Maledicum,
qui Juvenalem cum Martiale committere tentaret. XXIII.

CUM Juvenale meo quæ me committere tentas,
Quid non audebis, perfida lingua, loqui?
Te fingente nefas, Pyladen odisset Orestes:
Thesea Pirithoi destituisset amor.
Tu Siculos fratres, & majus nomen Atridas,
Et Ledæ poteras dissociare genus.
Hoc tibi pro meritis, & talibus imprecor ausis,
Ut facias illud quod, puto, lingua facit.

INTERPRETATIO.

O Lingua improba, quæ experiris committere me cum meo Juvenale, quid non audebis dicere? Orestes odisset Pyladen te excogitante scelus, atque amor Pirithoi deseruisset Thesea. Tu valebas disjungere Siculos fratres, atque Atridas fortiores majoremque famam, & stirpem Ledæ. Hoc tibi exopto pro meritis, & talibus ausis, ut facias illud quod, opinor, lingua facit.

NOTÆ.

Cum Juvenale.] hoc est: O lingua, quæ tentas contentionis & dissidii semina jacere inter me & Juvenalem poetam satis notum.

Pyladen.] horum heroum historia omnibus nota est,

Siculos fratres.] Intellige Amphinomum & Anapiam natos Catanæ, hodie *Catania* in urbe Siciliæ, non longe a monte Ætna, quorum pium in parentes amorem refert Strabo lib. 6.

Atridas.] Agamemnonem & Menelaum celebriores Siculis istis fratribus.

Ledæ genus.] Castorem & Pollucem.

Facit.] Alii *facis.* Videtur enim alloqui linguam, cui precatur, ut adhæreat rebus turpibus, epig. 61. lib. 2.

In malum poetam. XXIV.

DULCIA cum tantum scribas epigrammata semper,
Et cerussata candidiora cute:
Nullaque mica salis, nec amari fellis in illis
Gutta sit: o demens, vis tamen illa legi!
Nec cibus ipse juvat morsu fraudatus aceti:
Nec grata est facies, cui gelasinus abest.
Infanti melimela dato, fatuasque mariscas:
Nam mihi, quæ novit pungere, Chia sapit.

INTERPRETATIO.

Cum perpetuo componas epigrammata solum dulcias, & candidiora pelle cerusata: nec aspergantur ulla mica salis, nec gutta fellis amari: o Fatue, nihilominus vis illa evolvi! Nec ipse cibus placet destitutus acerbitate aceti: nec vultus arridet, cui deest gelasinus. Trade pueto poma mellita, & mariscas insulsas: ego enim amo Chiam, quæ scit pungere.

NOTÆ.

Dulcia cum] insulsa, nec imbuta illa mordacitate quæ his versibus convenit.

Candidiora.] hoc est, in quibus inest sensus candidior cerussa, quæ erat eximii candoris. Vide epig. 73. lib. 1. Candidus vero album quidem significat, sed & simplex etiam ut sumitur hic.

Nulla mica salis.] hoc est, nulla urbanitas, nec accerbitas.

Nec cibus ipse.] Acerba enim irritant stomachum, lectorem quoque alliciunt sales.

Gelasinus.] Gelasini sunt sulculi qui a ridentibus in ore fiunt, inquit Raderus: Robertus Stephanus in suo Thesauro ait; Gelasini sunt lineæ quæ ridendo efficiuntur, & summam gratiam ori conciliant. Gelasini sunt etiam dentes anteriores, qui ridendo nudantur. Gelasinus scurram quoque significat.

Mariscas.] Genus quoddam ficus insulsæ; infantibus enim placent dulcia.

Chia.] Ficus nempe acerbi saporis: hoc est, mihi placet epigramma mordax. De Chia ficu epig. 23. lib. 13.

Scazonta mittit ad Apollinarem. XXV.

APOLLINAREM conveni meum, Scazon,
Etsi vacabit, ne molestus accedas,
Hoc qualecumque, cujus aliqua pars ipse est,
Dabis; hoc facetum carmen imbuant aures;
Si te receptum fronte videris tota,
Noto rogabis ut favore sustentet.
Quanto mearum scis amore nugarum
Flagret: nec ipse plus amare te possum.
Contra malignos esse si cupis tutus,
Apollinarem conveni meum, Scazon.

INTERPRETATIO.

O Scazon, adi meum Apollinarem: licet otiosus sit, ne importunus accedas, trades hoc qualecumque, cujus aliquam partem effecit ipse: aures illius emendent festivum hunc versum. Si videris te exceptum toto vultu, rogabis ut te ferat gratia solita. Tenes quanto ardeat studio mearum ineptiarum: nec ipse possum te diligere magis. Si vis esse securus adversus improbos, o Scazon, adi meum Apollinarem.

NOTÆ.

Apollinarem.] doctissimum sane virum, de quo epig. 87. lib. 4. Scazon Jambus, est claudicans; in sexto enim pede ponitur spondæus.

Et si vacabit.] Tamen tempus maxime opportunum captabis. *Vacare* impersonale est hic. Virgilius lib. 2. Æneid.

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros,
Et vacet annales nostrorum audire laborum.

Cujus aliqua pars.] Nam nostri poetæ versus emendabat Apollinaris.

Hoc facetum.] Quomodo facetum, quod modo vocabat qualecumque? Cui modestiæ istud haudquaquam convenit scribe, *facetæ*: aures *facetas* vocat ejus qui scit eleganter audire. Hæc Gronovius.

De apro sibi a Dextro misso. XXVI.

TUSCÆ glandis aper populator, & ilice multa
Jam piger Ætolæ fama secunda feræ,
Quem meus intravit splendenti cuspide Dexter,
Præda jaces nostris invidiosa focis.
Pinguescant madidi læto nidore Penates,
Flagret & exciso festa culina jugo.
Sed coquus ingentem piperis consumet acervum,
Addet & arcano mista Falerna garo.
Ad dominum redeas: noster te non capit ignis
Conturbator aper. vilius esurio.

INTERPRETATIO.

O Aper vastator Tuscæ glandis, & jam piger multa ilice, fama proxima ab Ætola fera, quem interfecit Dexter fulgenti venabulo, procumbis præda odiosa nostris focis. Penates madidi pinguescant hilari nidore, & culina læta ardeat cæsis lignis. At coquus impendet ingentem cumulum piperis, atque adjunget Falerna mixta interiori garo. Revertaris ad dominum: O aper decoctor, non te capiunt nostri Lares. Fames mea constat vilioris.

NOTÆ.

De apro.] Legunt alii, *de apro a se occiso*, & in tertio versu *culter* pro *Dexter*: sed huic lectioni repugnat ultimum distichum: ad Dextrum enim suum amicum videtur remittere aprum, cui condiendo non sufficerent suæ opes. Alii, *ad aprum missum*.

Tuscæ glandis.] In agro nempe Tusco aper glandibus saginatus lente incedebat.

Ætolæ fama.] Hic scilicet aper proximus erat ab ingenti apro Calydonio, quem in Ætolorum agros immiserat irata Diana. Vide epig. 15. lib. Spect.

Præda jaces.] Alii *jacet invidiosa*, hoc est major quam ferat mea conditio.

Madido læto.] Legunt alii *madido læti*. Alii *madido tetri*. Eligat lector. Penates vero dii sunt domestici sumpti pro ipsa domo. Sensus est, Lauta cœna instruatur.

Exciso jugo.] Montis nimirum, id est cæsa ligna largius reponantur super focum.

Addet & arcano.] hoc est meliori & interiori. De garo dictum epig. 93. lib. 6. Genus erat liquaminis, de quo iterum lib. 13. epig. 102.

Exspirantis adhuc scombri de sanguine primo
Accipe fœcorum munera cara garum.

Ad dominum.] Dextrum scilicet.

Noster te.] Nostra culina non habet unde te condiat; seu in quo apro condiendo conturbarentur & decoquerentur opes meæ.

Ad Fuscum, cui librum emendandum mittens omnia fausta precatur. XXVII.

SIC Tiburtinæ crescat tibi silva Dianæ,
Et properet cæsum sæpe redire nemus.
Nec Tartessiacis Pallas tua, Fusce, trapetis
Cedat, & immodici dent bona musta lacus.
Sic fora mirentur, sic te pallatia laudent,
Excolat & geminas plurima palma fores:
Otia dum medius præstat tibi parva December,
Exige, sed certa quos legis aure jocos.
Scire libet verum, res est hæc ardua, sed tu
Quod tibi vis dici, dicere, Fusce, potes.

INTERPRETATIO.

SIc nemus Dianæ Tiburtinæ tibi augescat, & Sylva excisa festinet crescere. Nec oleæ tuæ, o Fusce, cedant prælis Bæticis, atque ingentes cupæ præbeant bona musta. Sic fora mirentur, sic palatia commendent te, & multæ palmæ exornent geminas fores: dum medius December concedit tibi brevem quietem, examina, sed aure attenta, ludos quos evolvis. Placet scire veritatem, hoc est res difficilis: at tu, o Fusce, potes dicere quod cupis dici tibi.

NOTÆ.

Sic Tiburtinæ.] Tibure sylvam habebat iste Fuscus doctus sane caussidicus, quæ Dianæ utpote nemorum præsidis esse dicitur.

Nec Tartessiacis. Pallas seu Minerva inventrix fuit olivæ, pro qua & ipsa sumitur. Sensus est: nec tua oliveta cedant olivetis Bæticis: Bætis vero fluvius est Hispaniæ, hodie *Guadalquivir*, qui olim dictus est Tartessus, ad quem multæ sunt oleæ, & quidem optimæ: trapes autem, seu trapetum, est mola olearia, & sumitur pro ipso prælo.

Lacus: Cupæ sunt in quas vinum prælis expressum labitur.

Sic fora mirentur.] Te agentem caussas.

Palatia laudent.] hoc est, Imperator ipse te laudet.

Excolat & geminas.] Solebant veteres palmis exornare fores caussidicorum, qui in caussis agendis vicissent. Juvenalis sat. 7.

——— ut sibi lasso
Figantur virides scalarum gloria palmæ.

Otia dum.] Saturnalium tempore a foro vacabant caussidici.

Exige.] hoc est diligenter examina, Alii *excipe*.

Scire libet.] Alii *scire licet*. Fusci oratio esse videtur metuentis veritatem proferre, quæ sæpius odium parit.

Quod tibi vis.] Subjungit poeta: Dic, o Fusce, quod tibi in simili occasione dici velis.

Ad Testilum puerum. XXVIII.

TESTILE, Victoris tormentum dulce Voconi,
Quo nemo est toto notior orbe puer:
Sic etiam positis formosus amere capillis,
Et placeat vati nulla puella tuo:
Paulisper domini doctos sepone libellos,
Carmina Victori dum lego pauca tuo:
Et Mæcenati Maro cum cantaret Alexim,
Nota tamen Marsi fusca Melænis erat.

INTERPRETATIO.

O Testile, suavis cura Veconii Victoris, quo nullus notior est toto orbe; sic quoque pulcher diligaris tonsis crinibus, & nulla puella grata sit tuo poeta: aliquantum remove eruditos libros heri, dum lego paucos versus tuo Victori; cum Virgilius caneret Alexim ipsi Mecenati, nihilominus fusca Melanis Marsi erat quoque nota.

NOTÆ.

Victoris.] Poetæ qui Testilum suum puerum amabat.

Et Mecenati.) De formoso Alexi, quem ardebat Virgilius, elegantissimam eclogam scripsit ad Mæcenatem, qui tamen non desinebat legere carmina Marsi poetæ Virgilio minus politi, quibus ille Marsus puellam suam & quidem fuscam celebrabat: ita, inquit Martialis, Voconius mea epigrammata suis versibus longe inferiora non aspernabitur.

XXIX.

Ad Regulum,

cui empta in foro munera mittere se ait. XXX.

RAUCÆ cortis aves, & ova matrum,
Et flavas medio vapore Chias,
Et fœtum querulæ rudem capellæ,
Nec jam frigoribus pares olivas,
De nostro tibi rure missa credis.
O quam, Regule, diligenter erras.
Nil nostri misi me, ferunt agelli.
Quidquid villicus Umber, aut colonus,
Aut Tusci tibi, Tusculive mittunt
Aut rus marmore tertio notatum;
Id tota mihi nascitur Subura.

INTERPRETATIO.

Putas me tibi misisse de mea villa aves rauca cortis, atque ova gallinarum, & ficus Chias flavas temperato calore, & rudem fœtum gementis capellæ, & olivas jam cedentes frigori, & brassicam canam pruinis frigidis. O Regule, quam data opera falleris. Agelli nostri nihil ferunt, nisi me. Quicquid villicus Umber, aut colonus, aut Tusci, aut Tusculi mittunt ad te, aut villa ad tertium lapidem; id mihi gignitur tota Subura.

NOTÆ.

Raucæ cortis.) propter raucum strepitum avium domesticarum, quas describit noster poeta epig. 57. lib. 3.

Vagatur omnis turba sordidæ cortis
Argutus anser, gemmeique pavones.
&c.

Et flavas medio.) hoc est ficus Chias moderato calore exsiccatas, de quibus supra epig. 24. & epig. 23. lib. 13.

Et fœtum.] hoc est hœdillum de quo solicita est capella.

Nec jam.) nec olivas frigore constrictas.

Et canum gelidis.) hoc est, modo ex horto lectum, atque adhuc gelu constrictum.

O quam.) Dedita nempe opera erras fingens te nescire sterilissimum esse meum agellum. De Regulo dictum epig. 83. lib. 1.

Marmore tertio.) hoc est rus ad tertium ab urbe milliare; singula enim milliaria lapidibus notabantur.

Nascitur Subura.) Regio urbis erat Subura, in qua omnia vendebantur.

Ad Atticum,
cujus exercitationem currendi laudat. XXXI.

ATTICE, facundæ renovas qui nomina gentis,
Nec finis ingentem conticuisse domum:
Te pia Cecropiæ comitatur turba Minervæ,
Te secreta quies, te sophos omnis amat.
At juvenes alios fracta colit aure magister,
Et rapit immeritas sordidus unctor opes.
Non pila, non follis, non te paganica thermis
Præparat aut nudi stipitis ictus hebes:
Vara, nec injecto ceromate brachia tendis:
Non harpasta vagus pulverulenta rapis;
Sed curris niveas tantum prope virginis undas,
Aut ubi Sidonio taurus amore calet.
Per varias arteis, omnis quibus area servit,
Ludere cum liceat currere, pigritia est.

INTERPRETATIO.

O Attice, qui revocas nomina familiæ disertæ, nec pateris illustrem domum esse in oblivione; pia turba Minervæ Atheniensis tibi adhæret, quies sclusa te, omnis sapiens diligit te. At magister instituit alios juvenes aure fracta, atque avarus aliptes rapit immeritam pecuniam. Non pila, non follis, nec paganica præparat te ad balnea, vel retusus ictus nudi stipitis: nec tendis brachia vara injecto ceromate: nec incertus subripis harpasta pulverulenta: at solum curris juxta aquas niveas virginis, vel ubi taurus uritur amore Sidonio. Inertia est ludere variis artibus quibus inservit area, cum fas sit currere.

NOTÆ.

Facundæ renovas.] Memoriam nempe Pomponii Attici, cujus vitam scripsit Cornelius Nepos, ad quem epistolas scripsit Cicero, quæ inscribuntur ad Atticum, quem moribus & doctrina imitabatur hic Atticus.

Te pia.] hoc est, Græci philosophi tibi semper adhærent. Cur Minerva Cecropia dicatur, vide epig. 40. lib. 1.

Te secreta quies.] hoc est, non agis caussas, nec ambis magistratus, sed remotus a turba operam das philosophiæ.

Fracta colis aure.] hoc est, Gymnasiorum exercitor alios juvenes magnis clamoribus instituit: vel *fracta aure* dixit, quod cum exercitor pugilatum doceret juvenes, eorum aures verberibus contundebat. Virgilius lib. 5.

—— erratque aures, & tempora circum
Crebra manus, duro crepitant sub vulnere malæ.

Vide Turnebum lib. 24. cap. 28.

Rapit immeritas.] hoc est, juvenes spoliat pecunia immerita quidem, quia operam illis non utilem impendit. Legit Turnebus lib. 24. cap. 28.

Et rapit innumeras sordidus unctor opes.

Judicet lector.

Non pila.] nempe trigonalis. De quatuor pilarum generibus, scilicet de trigonali, folli, paganica, & harpasto fuse diximus epig. 19. lib. 4.

Aut nudi stipitis.] In terram figebatur palus, contra quem tamquam adversarium se exercebant tyrones. Juvenalis sat. 6. vers. 247.

—— aut quis non vidit vulnera pali
Quē cavat assiduis sudibus scutoque lacessit.

Vara nec.] hoc est, nec luctaris: ita vero in lucta athletæ implicabant brachia, ut vara viderentur. Legunt alii *rara*, minus bene. *Ceroma* autem erat unguentum ex oleo & luto confectum, quo ungebantur athletæ. Vide epig. 57. lib. 3.

Prope virginis undas.] Sensus est: Sed exerces te cursu ad aquam virginem, de qua epig. 21. lib. 5. Vel ad porticum Europes, ubi depictus erat Jupiter in taurum conversus, qualis per mare in Cretam vexit Europen filiam Agenoris, qui Sidonem condiderat.

Ludere, cum liceat.] His verbis omnibus aliis exercitationibus cursum anteponit.

In

In Cinnam,
cujus sordida toga fœdabat calceos albos. XXXII.

SORDIDIOR cœno cum sit toga, calceus autem
Candidior prima sit tibi, Cinna, nive:
Dejecto quid, inepte, pedes perfundis amictu?
Collige, Cinna, togam, calceus ecce perit.

INTERPRETATIO.

O *Cinna, cum habeas togam sordidiorem luto, calceum vero candidiorem prima nive; o demens, quid madefacis pedes veste demissa? O Cinnas, attolle togam, en calceus inquinatur.*

NOTÆ.

Candidior.] Hic colligere est, Romanos calceis albis usos fuisse: hunc autem Cinnam toga sordida indutum, & calceis albis utentem lepide irridet poeta.

Ad Severum,
de balneis Charini. XXXIII.

QUO possit fieri modo, Severe,
Ut vir pessimus omnium Charinus
Unam rem bene fecerit, requiris?
Dicam sed cito, quid Nerone pejus?
Quid thermis melius Neronianis?
Non deest protinus ecce de malignis,
Qui sic rancidulo loquatur ore,
Ut quid tu domini, deique nostri
Præfers muneribus Neronianas?
Thermas præfero balneis cinædi.

INTERPRETATIO.

O *Severe, rogas qua ratione fieri possit ut Charinus homo omnium improbissimus recte egerit unam rem? Dicam, at breviter, quid improbius Nerone? Quid tamen melius thermis Neronianis? En statim adest* aliquis *ex malitiosis, qui sic loquatur ore fœtido, Ut quid anteponis* thermas *Neronianas ædificiis Domini & Dei nostri?* Ego *antepono* illas *balneis cinædi.*

NOTÆ.

Ut vir pessimus.] Deo quo homine impurissimo dictum epig. 39. lib. 4. licet improbissimus in gratiam populi, ut Nero thermas, sic ille balnea extruxit nobilissima.

Rancidulo.] Metaphora ducta a cibo vitiato jam, & prope corrupto. *Rancidulum* dixit, hoc est os putidum & corruptum calumniis atque adulationibus.

Muneribus.] hoc est ædificiis quibus urbem decoravit Domitianus.

Thermas præfero.] Aliorum ædificia non antepono ædificiis Domitiani; sed Neronis thermas balneis Charini præfero.

XXXIV.

Ad Stellam,
a quo vestem petit. XXXV.

CUM pluvias, madidumque Jovem perferre negaret,
Et rudis hibernis villa nataret aquis,
Plurima quæ posset subitos affundere nimbos,
Muneribus venit tegula missa tuis.
Horridus ecce sonat Boreæ stridore December:
Stella tegis villam, non tegis agricolam.

INTERPRETATIO.

Cum rudis villa nequiret tolerare imbres & cælum pluvium, atque inundaretur aquis hyemalibus, tuo dono multæ tegulæ ad me allatæ sunt, quæ possent emittere pluvias: en December horrens fremit strepitu Aquilonis: O Stella, tegis villam, non tegis agricolam.

NOTÆ.

Cum pluvias.] Sensus epigrammatis est: O Stella, ut tuum munus omni ex parte absolutum sit, mitte togam qua tegar, quemadmodum tegulas misisti, quibus tegeretur mea villa.

Ad Castricum de theta,
quod signum est mortis. XXXVI.

NOSTI mortiferum quæstoris, Castrice, signum?
Est operæ Pretium discere theta novum.
Exprimeret quoties rorantem frigore nasum,
Lethalem juguli jusserat esse notam:
Turpis ab inviso pendebat stiria naso,
Cum flaret madida fauce December atrox.
Colligæ tenuere manus, quid plura requiris?
Emungi misero, Castrice, non licuit.

INTERPRETATIO.

O Castrice, an tibi comperta est lethalis nota quæstoris? expedit discere theta inusitatum. Quoties emungeret nasum stillantem frigore, imperaverat esse mortiferum judicium juguli: turpis stiria pendebat ab odioso naso, cum sævus December flaret humida fauce. Collegæ cohibuerunt manus, quia rogas plura? O Castrice, infelix non potuit emungere se.

NOTÆ.

Mortiferum quæstoris.] Lege 2. ff. de origine juris officium quæstoris sic definitur. *Constituti sunt quæstores, qui pecuniæ præessent, & dicti sunt ab eo, quod inquirendæ & conservandæ pecuniæ caussa creati erant: & quia de capite civis Romani injussu populi non erat lege permissum Consulibus jus dicere, propterea quæstores constituebantur a populo, qui capitalibus rebus præessent. Hi appellabantur quæstores parricidii*; de quibus agit poeta. Theta vero signum erat mortis, quæ græce *θάνατος* dicitur.

Stiria.] Stilla est congelata; hic significat gallice *roupie*.

Cum flaret.] Alii *fleret*, alii *flaret*, prior lectio magis placet.

Collegæ tenuere.] Atque ita nasum emungere nequivit, quod signum esset hominis interficiendi.

Ds

De Polyphemo servo, & Scylla serva miræ magnitudinis. XXXVII.

TANTUS es, & talis nostri, Polypheme, Severi,
Ut te mirari possit & ipse Cyclops:
Sed nec Scylla minor; quod si fera monstra duorum
Junxeris alterius fiet uterque timor.

INTERPRETATIO.

O Polypheme, nostri Severi tam magnus, & talis es, ut possis movere admirationem & ipsi Cyclopi: at nec Scylla minor: quod si junxeris sæva portenta amborum, sibi invicem incutient terrorem.

NOTÆ.

Nec Scylla minor.) Nimirum ipse Polyphemo conservo: tantæ ergo magnitudinis erant servus iste Polyphemus, & Scylla serva, ut & ipsi Cyclopi noto ex Theocrito, & Virgilio, admirationem movere possent; imo & alter alteri terrori esse posset. Legunt alii,

Sed nec Scylla minus.

Prior lectio placet Turnebo lib. 24. cap. 28. hoc est, nec Scylla servus, aut serva, ut sentiunt interpretes, minor est Polyphemo conservo. Quidam intelligunt duas fuisse statuas ingentis magnitudinis, sed intelligendum potius de duobus servis, ut opinor, tam deformibus & tam magnis, ut sibi invicem terrori esse potuerint.

De Cælio podagram fingente ne mane cogeretur salutem potentioribus nunciare. XXXVIII.

DISCURSUS varios, vagumque mane,
Et fastus, & ave potentiorum,
Cum perferre, patique jam negaret,
Cœpit fingere Cælius podagram.
Quam dum vult nimis approbare veram,
Et sanas linit, obligatque plantas,
Inceditque gradu laborioso,
Quantum cura potest, & ars doloris!
Desit fingere Cælius podagram.

INTERPRETATIO.

Cum Cælius jam nollet pati & tolerare varios discursus, atque errores matutinos, & superbiam, & salutationes potentiorum; incepit simulare podagram, quam dum nimis cupit demonstrare veram, atque oblinit, & illigat plantas sanas, atque ambulat incessu molesto, (o quantum valet cura *& ars doloris!*) *Cælius cessavit simulare podagram.*

NOTÆ.

Vagumque mane.) De matutinis salutationibus dictum epig. 56. lib. 1.

Quantum cura.) Eadem usus est ironia epig. 22. lib. 5.

Desit.) Per contractionem pro *desiit*, nam re ipsa correptus est podagra.

Epitaphium patris Etrusci. XXXIX

HIC jacet ille senex Augusta notus in aula,
Pectore non humili passus utrumque Deum:
Natorum pietas sanctis quem conjugis umbris
Miscuit: Elysium possidet umbra nemus.
Occidit illa prior viridi fraudata juventa;
Hic prope ter senas vidit Olympiadas.
Sed festinatis raptum tibi credidit annis,
Adspexit lacrymas quisquis, Etrusce, tuas.

INTERPRETATIO.

HIc jacet ille senex cognitus in aula Augusta passus utrumque Deum corde non abjecto; quem pietas liberorum conjunxit sanctis manibus uxoris: umbra habitat in Elysio nemore. Illa prior interiit privata viridi juventute; hic fere vidit octodecim Olympiadas. At quisquis spectavit tuos fletus, o Etrusce, putavit illum *tibi ablatum* fuisse *morte immatura.*

NOTÆ.

Hic jacet.] De Etrusco patre, & Etrusco filio dictum epig. 83. lib. 6.

Passus utrumque Deum.) Domitianum nempe propitium, atque adversum, qui iratus in exilium miserat Etruscum, placatus vero eumdem revocaverat. Lib. 6. epig. 83.

Natorum pietas.] hoc est, eodem sepulchro conditus est cum uxore sua.

Possidet umbra.] Alii forte melius legunt *ambo* pro ambos, Etruscum scilicet, atque uxorem. Sic Virgil. lib. 11.

Si duo praeterea tales Idaea tulisset
Terra viros, &c.

Hic prope ter senas.] Poeta videtur sumpsisse Olympiadem pro lustro, seu quinquennio: Papinius enim lib. 3. in Sylva, quae inscribitur, *Lacryma Etrusci*, sic de Etrusco canit:

Dextra bis octonis fluxerunt saecula lustris.
Atque aevi sine nube tenor, &c.

Ex his versibus constat Etruscum feliciter egisse octoginta annos, antequam mitteretur in exilium. Ovidius etiam de Ponto lib. 4. Eleg. 6. Olympiadem sumpsit pro lustro:

In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est
Iam tempus lustri transit in alterius.

Apud historicos vero Olympias accipitur pro quatuor annis integris, de quibus jam dictum supra. Si ergo Olympiadem pro quatuor annis acciperet, septuaginta annos circumcirca vixisset Etruscus, atque ita contra Papinium diceret Martialis.

Sed festinatis.] hoc est, o Etrusce fili, licet Etruscus pater tuus senior interierit, fato tamen immaturo abreptum tibi illum credidit, quisquis vidit tuos planctus. Legunt alii,

Raptum te credidit annis.

In hoc versu, Etruscum patrem, in ultimo Etruscum filium alloqueretur poeta, ut ajunt. Melior longe mihi videtur prior lectio.

Ad Sempronium Tuccam,
qui se cosmici nomine jactaret. XL.

COSMICOS esse tibi, Semproni Tucca videris:
Cosmica Semproni tam mala, quam bona sunt.

INTERPRETATIO.

O Semproni Tucca, credis te esse cosmicum: o Semproni, cosmica aeque bona ac mala sunt.

No-

NOTÆ.

Cosmicos.) κοσμικός, hoc est, mundanus. Hoc epigramma sic explicat Turnebus lib. 25. cap. 24. Credo, inquit, Sempronium voluisse videri Socratis, & philosophorum imitatorem, qui se mundanos dicebant, non alicujus certi definitique loci municipes: ac se mundanum esse respondit interroganti, cujas esset Socrates: Martialis autem qui mundum tantundem boni, quantum mali habere sciret, & multos intelligeret ambitioso philosophi nomine magna vitia occultare, cosmica & bona & mala esse dicit, ne eo nomine se Sempronius circumspiceret.

Ad Castricum, cui se inferiorem fatetur & muneribus & carminibus. XLI.

MUNERIBUS cupiat si quis contendere tecum,
Audeat hic etiam, Castice, carminibus.
Nos tenues in utroque sumus, vincique parati,
Inde sopor nobis, & placet alta quies.
Tam mala cur igitur dederim tibi carmina, quæris?
Alcinoo nullum poma dedisse putas?

INTERPRETATIO.

O Castrice, si quis velit certare tecum donis, hic quoque audeat versibus. Nos sumus mediocres in utroque, & prompti ad cedendum, hinc amo soporem atque otium nimium. Rogas, cur ergo dederim tibi tam malos versus? An credis Alcinoum a nemine accepisse poma.

NOTÆ.

Muneribus.) Hic Castricus & divitiis & doctrina abundavit, cui primas dat poeta.

Tam mala.) Rationem reddit, cur ad Castricum versus miserit, quia, nempe, inquit, & Alcineo Phæacum regi in insula Corcyra hodie *Corfue*, cujus horti pomis nobilissimis abundarunt, aliquis forsan obtulit poma, & quidem suis longe inferiora. Hujus Alcinoi hortos describit Homerus 6. Odyss.

In Cinnam, vel cito dandum, vel cito esse negandum. XLII.

PRIMUM est, ut præstes, si quid te, Cinna, rogabo:
Illud deinde sequens, ut cito, Cinna, neges.
Diligo præstantem: non odi, Cinna, negantem.
Sed tu nec præstas, nec cito, Cinna, negas.

INTERPRETATIO.

O Cinna, primum est ut des, si quid petam a te, deinde illud sequens, ut recuses sine mora. O Cinna, amo dantem, non odi recusantem. At tu, o Cinna, nec das, nec recusas celeriter.

NOTÆ.

Primum est.) Vide epig. 20. & 30. lib. 6.

Ad

Ad Ovidium,
de imagine Maximi Cæfonii. XLIII.

MAXIMUS ille tuus, Ovidi, Cæfonius hic eſt,
Cujus adhuc vultum vivida cera tenet.
Huc Nero damnavit: ſed tu damnare Neronem,
Auſus es, & profugi, non tua fata ſequi.
Æquora per Scyllæ magnus comes exſulis iſti:
Qui modo nolueras conſulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas eſt cineri me ſupereſſe meo:
Audiet hæc præſens, venturaque turba, fuiſſe
Illi te, Senecæ quod fuit ille ſuo.

INTERPRETATIO.

O *Vidi, hic eſt ille tuus Maximus Cæfonius, cujus faciem adhuc exprimit cera vivida. Damnatus eſt a Nerone, at tu auſus es condemnare Neronem, & ſequi ſortem exulis, non tuam.* Tu *potens comitatus es profugum per mare Siculum, qui paulo ante recuſaras comitari* illum *Conſulem. Si nomina non peritura traduntur meis chartis, & licet me vivere ſuperſtitem meo cineri, præſentes & poſteri ſcient hæc, te illi fuiſſe, quod ille fuit ſuo Senecæ.*

NOTÆ.

Maximus ille.] In cera nempe ad vivum expreſſus Cæſonius, qui damnatus a Nerone in conjuratione Piſoniana, in exilium aut in Siciliam aut in Africam fuit miſſus. De eo Tacitus lib. 15. Annal.

Sed tu damnare.] Cum ſponte tua Cæſonium ut innocentem ſecutus es.

Æquora per Scyllæ.) Scylla ſcopulus eſt in mari Siculo.

Conſulis ire comes.) In Africam, quam paulo ante adminiſtraverat Cæſonius.

Senecæ quod fuit.) Hinc colligere eſt Cæſonium in Corſicam comitatum fuiſſe Senecam exulem.

Ad eumdem,
de eadem imagine. XLIV.

FACUNDI Senecæ potens amicus,
Caro proximus, aut prior Sereno,
Hic eſt Maximus ille quem frequenti
Felix litera pagina ſalutat:
Hunc tu per Siculas ſecutus undas,
O nullis, Ovidi tacende, linguis,
Spreviſti domini furentis iras.
Miretur Pyladem ſuum vetuſtas,
Hæſit qui comes exſuli parentis.
Quis diſcrimina comparet duorum?
Hæſiſti comes exſuli Neronis.

IN-

INTERPRETATIO.

Potens amicus diserti Senecæ proximus Caro, aut prior Sereno, hic est ille Maximus, quem salutat felix epistola frequenti pagina: hunc tu comitatus per mare Siculum, Ovidi celebrando omnibus linguis, contempsisti furores domini irati. Antiquitas prædicet suum Pyladem, qui comitatus est exulem matris: quis conferat pericula amborum? Secutus es exulem Neronis.

NOTÆ.

Caro proximus.) In amore nempe erga Senecam. Carus autem & Serenus, & hic Maximus Cæsonius, Senecæ amicissimi fuerunt. Vide Senecæ epistolam 87.

Quem frequenti.) Ad quem Cæsonium toties scripsit Seneca. *Felix litera* dicitur, ut opinor, quod bearet ipsum Cæsonium.

Hunc tu.) Vide epigramma præcedens.

Domini.) Neronis.

Miretur Pyladem.) Qui se comitem adjunxit Oresti exulanti, ne a matre sua Clytemnestra, ut Agamemnon pater, interficeretur. Euripides in Oreste, & Sophocles in Electra. Deinde reversus matrem occidit, & rursum exulavit.

Duorum.) Pyladis nempe & Ovidii: ille enim Orestem secutus non tantum periculum expertus est quantum adiit Ovidius damnatum a Nerone sævissimo tyranno Cæsonium comitatus.

Ad Priscum, ne munus sibi egenti promissum carminibus exornet. XLV.

COMMENDARE tuum dum vis mihi carmine munus,
Mæonioque cupis doctius ore loqui:
Excrucias multis pariter, me, teque diebus:
Et tua de nostro, Prisce, Thalia placet.
Divitibus poteris Musas, elegosque sonantes
Mittere, pauperibus munera pexa dato.

INTERPRETATIO.

Dum vis versibus commendare mihi tuum donum, & cupis canere eloquentius Homero, & te & me similiter exanimas multis diebus: & tua Thalia, o Prisce, tibi *grata est cum nostro* dispendio. *Licebit mittere locupletibus Musas, atque elegos sonantes: largire egenis munera pexa.*

NOTÆ.

Commendare tuum.) Dum enim carmina meditaretur Priscus, interim noster poeta egebat.

Mæonio.) Cur Homerus vocaretur Mæonius dictum lib. 5. epig. 10.

Et tua de nostro.) Et tibi jucundum est meditari carmina cum meo damno: munus enim promissum non mittis. Turnebus lib. 24. cap. 28. legit, *Thalia tacet.* Quod enim, inquit, versus se scribere accuratos simularet Priscus, vel etiam meditaretur, nec interea dona remitteret: silentium ejus merito sibi conqueritur damnosum Martialis. Judicet lector.

Munera pexa.) Raderus vestem pexam intelligit. Vide epig. 58. lib. 2. Legunt alii *plana*, id est sine carminibus. Alii *plena*, hoc est, inquit Farnabius, quorum gratia non diminuitur mora.

Ad Licinium,
Siram, quem ex gravi morbo convaluisse lætatur. XLVI.

DOCTORUM Licini celeberrime Sura, virorum,
 Cujus prisca graves lingua reduxit avos;
Redderis heu quanto fatorum munere nobis,
 Gustata Lethes pene remissus aqua!
Perdiderant jam vota metum securaque flebat
 Tristitia; & lacrymis jamque peractus eras.
Non tulit invidiam taciti regnator Averni,
 Et raptas fatis reddidit ipse colos.
Scis igitur, quantas hominum mors falsa querelas
 Moverit, & frueris posteritate tua.
Vive velut rapto, fugitivaque gaudia carpe:
 Perdiderit nullum vita reversa diem.

INTERPRETATIO.

O *Licini Sura celeberrime hominum eruditorum, cujus antiqua lingua revocavit severos avos: heu quanto dono fatorum restitueris nobis fere remissus libata unda Lethes! Jam vota amiserant timorem, & mœror tutus lacrymabatur, & jam deploraveramus te. Rex silentis Orci non fuit par odio* nostro, *atque ipse restituit pensa erepta a fatis. Ergo novisti quantas querimonias hominum excitarit tuus interitus falsus, & frueris tua posteritate. Vive velut rapto, & percipe lætitiam fugacem: vita reddita nullum amiserit diem.*

NOTÆ.

Licini.) Cujus mentionem facit Plinius junior epist. 30. lib. 4. *Attuli tibi*, inquit, nempe Licinio Suræ, *ex patria mea pro munusculo quæstionem altissima ista eruditione tua dignissimam.* Legunt alii,

——— *celeberrime, summe,*

quæ lectio non videtur bona.

Cujus prisca.) Cujus oratio gravitatem & mores antiquorum sapit.

Gustata Lethes.) Lethe inferorum fluvius, hoc est, fere mortuus vitæ restitueris.

Vota metum.) Spe enim tuæ vitæ deposita jam desieramus timere, & certam tuam mortem lugebamus. Legunt alii,

——— *securaque flebant*

Tristia cum lacrymis, &c.

prior lectio mihi videtur melior, nisi forte melius legas,

——— *securaque flebant:*

nempe vota,

Tristitia, & lacrymis jamque peractus eras.

Regnator Averni.) Pluto.

Reddidit.) Parcis pensa restituit, quæ a fatis ablata fuerant,

Frueris posteritate tua.) Ipse velut redivivus scis quam fueris carus nobis, tuis nimirum posteris, cum mortuum te crediderimus,

Vive velut rapto.) hoc est, percipe voluptates perinde ac si ex rapto viveres. Vide epig. 16. lib. 1.

De Annio,
cujus cœnam ambulatoriam damnat. XLVII.

CUM mensas habeat fere ducentas,
 Pro mensis habet Annius ministros;

Taras-

Transcurrunt gabatæ, volantque lances.
Has vobis epulas habete lauti.
Nos offendimur ambulante cœna.

INTERPRETATIO.

Cum mensæ prope ducentæ sint Annio, sint famuli loco mensarum; paropsides transcurrunt, & lances volant. O divites, servate vobis has dapes. Cœna ambulans lædit nos.

NOTÆ.

Fere ducentas.] Numerus est certus pro incerto.

Pro mensis.] hoc est, mensarum vicibus funguntur ipsi ministri cibos & opsonia in gabatis seu paropsidibus circumferentes, nec quicquam apponunt convivis. Turnebus lib. 25. cap. 24. sic explicat hos versus. Puto, inquit, ita intelligendum: suppetunt illi plurimæ mensæ ad ducentas, non tamen in eis opsonia reponit: sed eas semper servi gerunt, nec epulis frui possunt convivæ, ita ambulatoriam cœnam potius spectant, quam comedunt: cum ministri celeriter paropsides, & gabatas ante convivas præferant, &c. Mensas accipere videtur Turnebus pro gabatis ipsis, & lancibus.

Nos offendimur.] Quia ambulatoriis his epulis frui non possumus.

Ad Severum;
cui munus mittit ex villa sua. XLVIII.

PARVA suburbani munuscula mittimus horti;
Faucibus ova tuis; poma, Severe, gulæ.

INTERPRETATIO.

O Severe, mittimus exigua munuscula suburbani horti; ova tuis faucibus; poma gulæ.

NOTÆ.

Faucibus ova.] hoc est, quæ tuæ raucitati medeantur; poma autem, quæ palato grata sint, famemque stimulent.

Ad fontem Ianthidos. XLIX.

FONS dominæ, regina loci, quo gaudet Ianthis
Gloria conspicuæ, deliciumque domus:
Cum tua tot niveis ornetur ripa ministris,
Et Ganymedeo luceat unda choro:
Quid facit Alcides sylva sacratus in ista?
Tam vicina tibi cur tenet antra Deus?
Numquid nympharum notos observat amores?
Tam multi pariter ne rapiantur Hylæ?

INTERPRETATIO.

O Fons dominæ, regina loci, quo delectatur Ianthis, decus, & voluptas splendidæ domus: cum tua ripa decoretur tot candidis famulis, atque aqua splendeat choro Ganymedeo; quid agit Hercules sacratus in ista sylva? quare

Deus

Deus occupat tam propinquas sibi speluncas? num custodit cognitos amores Nympharum, ut tam multi Hylæ similiter rapiantur?

NOTÆ.

Ianthis.] Vide epig. 47. lib. 6. epig. 14. supra.

Ad Urbicum, ut adeat Pompejum Auctum, si velit scire epigrammata, nec emere. L.

MERCARI nostras si te piget, Urbice, nugas:
  Et lasciva tamen carmina nosse libet:
Pompejum quæras, & nosti forsitan, Auctum,
  Ultoris prima Martis in æde sedet.
Jure madens, varioque togæ limatus in usu,
  Non lector meus hic, Urbice, sed liber est.
Sic tenet absentis nostros, cantatque libellos:
  Ut pereat chartis litera nulla meis.
Denique, si vellet, poterat scripsisse videri,
  Sed famæ mavult ille favere meæ.
Hunc licet a decima (nec enim satis ante vacabit)
  Solicites: capiet cœnula parva duos.
Ille leget, bibe tu: nolis licet, ille sonabit:
  Et cum jam, satis est, dixeris, Ille leget.

INTERPRETATIO.

O Urbice, si tædet te emere nostras ineptias, & nihilominus places tenere versus lascivos: quæras Pompejum Auctum, & forte novisti, habitat in æde prima Martis ultoris. Imbutus jurisprudentia, atque exercitatus in vario usu togæ, o Urbice, hic non est meus lector, sed liber. Ita scit & canit nostros libros non præsentes, ut nulla syllaba desit meis scriptis. Tandem si liberet, potuisset videri composuisse: at ille mavult studere meæ existimationi. Potes hunc provocare a decima: (nec enim prius erit ipsi satis otii) exigua cœnula apponetur ambobus. Ille leget, tu pota: quamvis nolis ille recitabit: & cum jam dixeris, sufficit: ille legit adhuc.

NOTÆ.

Ultoris prima.] Quam Marti bello Philippensi pro ultione paterna suscepto voverat Augustus. Suet. in Augusto cap. 29.

Jure madens.] Alii intelligunt, eo qui instar jusculo unctum fuisse hunc Auctum, cujus etiam toga, qua ad varios usus uteretur, attrita esset; ego vero & jurisperitum fuisse, & studiis pacis, & vario caussarum genere exercitatum libenter dixerim. Vide epig. 68. infra, & epig. 40. lib. 1.

Sic tenet absentis.] Pro absentes, ita & alii auctores locuti sunt. Sensus est. ita ad unguem Pompejus Auctus tenet mea carmina, ut ea memoriter sine ullo errore recitare possit. Heraldus mavult *absentis* esse in genitivo, Martialis scilicet.

Licet a decima.] Prius enim propter sua negotia non vacabat Auctus. Hora vero nona cœnare incipiebant antiqui. De horis dictum epig. 8. lib. 4 Sensus est: Si Auctum rogaveris ut mea carmina legat, te ad cœnam invitabit, & leget ad nauseam usque.

Ad Auctum,
quod legeret Celeri ejus epigrammata. LI.

GRATUM est, quod Celeri nostros legis, Aucte, libellos,
Si tamen & Celerem quod legis, Aucte, juvat.
Ille meas gentes, & Celtas rexit Iberos,
Nec fuit in nostro certior orbe fides.
Major me tanti reverentia turbat: & aures
Non auditoris judicis esse puto.

INTERPRETATIO.

O *Aucte, jucundum est quod recitas Celeri nostros libros, si tamen & placet Celeri, quod recitas. Ille administravit meam nationem, & Celtas Iberos, nec fides sanctior fuit in nostro orbe. Major observantia in tantum* virum *terret me; atque existimo aures esse judicis, non auditoris.*

NOTÆ.

Quod celeri.] De Aucto vide epigramma præcedens. Celeris vero mentionem facit Plinius junior lib. 4. epist. 11. qui ob Corneliam Vestalem incesti accusatam in comitio virgis cæsus est: de quo sane hic non loquitur poeta, sed de altero, qui præfectus fuit Hispaniæ patriæ Martialis. Celtæ autem Iberi ripas incolentes, dicti sunt Celtiberi.

In nostro orbe.] In Hispania patria mea, quæ mari & Pyrenæis montibus clausa, quasi orbis alter est.

Non auditoris.] Nec enim auditorem tantum, sed ut Celtiberorum, sic & Musarum judicem vereor Celerem. In superiori versu alii legunt *tanto* pro *tanti*.

In Umbrum,
cujus munera Saturnalibus sibi missa irridet. LII.

OMNIA misisti mihi Saturnalibus, Umber,
Munera, contulerant quæ tibi quinque dies:
Bis senos triplices, & dentiscalpia septem;
His comes accessit spongia, mappa, calix,
Semodiusque fabæ cum vimine Picenarum,
Et Laletanæ nigra lagena sapæ:
Parvaque cum canis venerunt cottana prunis,
Et Libycæ fici pondere testa gravis.
Vix puto triginta nummorum tota fuisse
Munera, quæ grandes octo tulere Syri.
Quanto commodius nullo mihi ferre labore
Argenti potuit pondera quinque, puer?

INTERPRETATIO.

O *Umber, Saturnalibus misisti ad me omnia dona, quæ tu acceperas quinque diebus*: misisti *duodecim triplices, & septem dentiscalpia: his adjuncta est spongia, mappa, calix, & semodius fabæ, cum cistella Picenarum olivarum, & nigra amphora sapæ Laletanæ: atque exigua coctana accesserunt cum prunis canis, & testa gravis pondere fici Libycæ. Credo omnia dona, quæ portarunt octo grandes Syri, vix valuisse triginta nummis. Quanto facilius servus potuit nullo labore ferre quinque libras argenti?*

No-

NOTÆ.

Misisti.] De Saturnalibus dictum epig. 85. lib. 5.
Bis senos triplices.] hoc est, duodecim pugillares: dicuntur autem triplices a tribus foliis: fiebant ex citro, ebore, &c.
Dentiscalpia.] quibus dentes purgantur. Vide epig. 74. lib. 6. & epig. 22. lib. 14.
Spongia.] ad tergendas mensas, epig. 144. lib. 14.
Semodiusque.] epig. 46. lib. 4.
Et Laletana.] hoc est, vinum fæcis plenum ex Laletania in Hispania Tarraconensi. *Sapa* proprie vinum est decoctum.
Coctana.] de quibus epig. 28. lib. 13. & lib. 4. epig. 89.
Et Libycæ fici.] Vide epig. 46. lib. 4.
Syri.] hoc est servi ex Syria.
Argenti pondera.] hoc est, quinque libras argenti.

In Nasidianum, cujus somniis quotidie turbabatur. LIII.

SEMPER mane mihi de me mera somnia narras,
Quæ moveant animum, solicitentque meum.
Jam prior ad fæcem, sed & hæc vindemia venit,
Exorat noctes dum mihi saga tuas.
Consumpsi salsasque molas, & thuris acervos:
Decrevere greges, dum cadit agna frequens.
Non porcus, non cortis aves, non ova supersunt.
Aut vigila, aut dormi, Nasidiane, tibi.

INTERPRETATIO.

Semper mane exponis mihi mera somnia de me, quæ agitant atque angant mentem meam. Jam prior vindemia, sed & hæc redacta est ad fæcem, dum saga placat mihi tuas noctes. Exhausi & salsas molas, atque acervos thuris: greges diminuti sunt, dum crebra agna immolatur. Non porcus, non aves cortis, non ova restant. O Nasidiane, aut vigila, aut dormi tibi.

NOTÆ.

Semper mane mihi.] Ut munera captaret a poeta, Nasidianus fingebat plena terroris somnia quæ aliquid mali portenderent Martiali: atque ab illo modo thus, modo vinum petebat ad ea placanda. Quid autem de somniis crediderint antiqui, vide Macrobium in Somnio Scipionis.
Jam prior.] Vinum superioris vindemiæ & hornotinæ jam consumptum est.
Exorat noctes.] id est, dum saga expiat infausta tua somnia.
Consumpsi salsasque.] In sacrificiis quæ fiebant ad omen aliquod avertendum, antiqui adhibebant vinum, hostiam, thus, & salsas molas, id est far tostum & sale mixtum.
Aut dormi tibi.] hoc est, aut de te somnia tuo damno.

LIV.

Ad Rabirium architectum egregium. LV.

ASTRA polumque tua cepisti mente, Rabiri:
Parrhasiam mira qui struis arte domum.
Phidiaco si digna Jovi dare templa paravit,
Has petat a nostro Pisa tonante manus.

No-

INTERPRETATIO.

O Rabiri, mente tua complexus es cœlum & sidera; qui ædificas domum Palatinam mirabili artificio. Si Pisa cogitavit extruere templa convenientia Jovi Phidiaco, postulet a nostro Tonante has manus Rabirii.

NOTÆ.

Astra polumque.] Sensus est: Palatium tam superbum Domitiano extruxerat Rabirius, ut cœlum ipsum mente concepisse videretur, ad cujus imaginem palatium illud ædificaverat. Rabirii rursus meminit lib. 10. epig. 71.

Parrhasiam.] id est Palatinam, in monte nempe Palatino, ubi Evander Arcas ex urbe Parrhasia primus domum extruxit. Sic interpretes hunc locum explicant Virg. lib. 11. Æneid.

—— Parrhasio Evandro
Armiger ante fuit.

Phidiaco si digna.] hoc est, Si Pisa urbs Peloponnesi ad fluvium Alpheum voluerit Jovi extruere templum dignum illo simulacro, quod ex ebore Phidias statuarius nobilissimus formavit, a Domitiano nostro Jove petat Rabirium.

Paravis.] Turnebus lib. 24. cap. 28. legit *parabit*.

De Achilla
censum equestrem adepto LVI.

CASTORA de Polluce Gabinia fecit Achillam:
Pyxagathos fuerat, nunc erit Hippodamus.

INTERPRETATIO.

Gabinia ex Polluce fecit Achillam Castora, pyxagathos fuerat, nunc erit Hippodamus.

NOTÆ.

Gabinia.] Dives femina equestri censu donavit Achillam ut eques fieret. Alludit autem ad illum versum Homeri:

Κάϛορα δ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν
Πολυδεύκεα:

hoc est, Castora equorum domitorem, & Pollucem pugnis fortem. Achillas ergo antea quidem pugil erat strenuus: jam vero est equorum domitor: id est, eques factus est, & Gabiniam inibit. Lib. 3. epig. 90.

LVII.

De Cæciliano
helluone. LVIII.

NON cœnat sine apro noster, Tite, Cæcilianus,
Bellum convivam Cæcilianus habet.

INTERPRETATIO.

O Tite, Cæcilianus noster non cœnat sine apro: Cæcilianus habet egregium convivam.

NOTÆ.

Sine apro.] Unde Juvenalis satyra 1. vers. 141.

—— quanta est gula quæ sibi totos

Ponit apros, animal propter convivia natum, &c.
Aprum ergo sibi soli apponebat Cæcilianus, quem facete ejus convivam appellat. Domitius tamen mavult de apro homine intelligere, cujus meminit poeta lib. 10. epig. 15. Eligat lector.

Ad Jovem, cujus ope indigere se negat, modo salvus sit Domitianus. LIX.

TARPEIÆ venerande rector aulæ,
Quem salvo duce credimus Tonantem,
Cum votis sibi quisque te fatiget,
Et poscat dare, quæ dei potestis;
Nil pro me mihi Jupiter petenti,
Ne succensueris, velut superbo.
Te pro Cæsare debeo rogare:
Pro me debeo Cæsarem rogare.

INTERPRETATIO.

O Colende gubernator aulæ Tarpejæ, quem Tonantem putamus sospite Imperatore, cum quilibet pro se te oneret votis, & petat ut concedas, quæ dii potestis: O Jupiter, ne irascaris mihi nihil poscenti pro me, velut arroganti. Debeo orare te pro Cæsare: at debeo orare Cæsarem pro me.

NOTÆ.

Tarpejæ.] hoc est Capitolii, in quo colebatur Jupiter.

Quem salvo] quem Jovem deum credimus, salvo Domitiano. Sic epig. 1. lib. 5.

Quæ dei potestis.] Alii, *quæ dei potestas.* Idem est sensus.

Pro me debeo.] Potest enim Domitianus mihi suppeditare quæ sunt necessaria. Turpis hæc est erga Domitianum adulatio; quasi vero ille velut *Deus* potuisset Martialem tueri ab omnibus casibus quibus obnoxia est humana vita.

Ad Cæsarem Domitianum de urbe laxata. LX.

ABSTULERAT totam temerarius institor urbem,
Inque suo nullum limine limen erat.
Jussisti tenues, Germanice, crescere vicos:
Et modo quæ fuerat semita, facta via est.
Nulla catenatis pila est præcincta lagenis:
Nec prætor medio cogitur ire luto.
Stringitur in densa nec cæca novacula turba,
Occupat aut totas nigra popina vias.
Tonsor, caupo, coquus, lanius sua limina servant:
Nunc Roma est, nuper magna taberna fuit.

INTERPRETATIO.

Inconſideratus mercator occupaverat totam urbem, & nullum limen erat in ſuo limine. O Germanice, imperaſti laxari vicos anguſtos: & qui paulo ante trames fuerat, factus eſt via. Nulla pila eſt referta catenatis lagenis: nec prætor cogitur ambulare medio cœno. Nec cæca novacula nudatur in frequenti turba, aut fumoſa popina tenet totas vias. Tonſor, caupo, coquus, lanius manent domi ſuæ: nunc Roma eſt, nuper fuit magna officina.

NOTÆ.

Abſtulerat totam.] Paſſim mercatores erant media via, ut vix locus eſſet ambulantibus per urbem; Domitianus vero, quem Germanicum ob devictos Germanos vocat, vicos laxari juſſit. Inſtitor is eſt qui in taberna mercibus vendendis præpoſitus eſt.

Inque ſuo.] hoc eſt, nullum ante ædes ſuas liberum euntibus per urbem tranſitum relinquebant mercatores.

Nulla catenatis.] Pilæ erant columnæ ad quas libri vendebantur. Horatius ſat. 4. lib. 1.

> *Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos.*

Quibus etiam affixæ erant connexæ inter ſe lagenæ, ſignum nempe vini venalitii.

Nec prætor.] Vicis enim laxatis jam tranſitus liber eſt juxta tabernas.

Stringitur in denſa.] hoc eſt, inquit Domitius, novacula non nudatur amplius media via; cellæ enim tonſoriæ media via collocatæ, uti & cauponum tabernæ dejectæ ſunt, & jam tonſores domi tondere coguntur. Raderus conjicit hoc referri poſſe ad ſacculario, qui media in turba marſupia exſecarent. *Cæca novacula* dicitur vel quod ſit recondita theca ſua, vel quod non videatur in turba, cum res brevis ſit & exigua. Hic locus obſcurus mihi videtur. Judicet lector.

Limina ſervant.] hoc eſt, hi omnes non extruunt amplius tabernas media via, ſed domi ſuæ exercent ſuas artes.

Roma eſt.] Idem fere dixit epig. 2. lib. Spect. *reddita Roma ſibi eſt*, quæ antea magna videbatur officina.

LXI.

De Silio primum cauſſidico, deinde poeta. LXII.

PERPETUI numquam moritura volumina Sili,
  Qui legis, & Latia carmina digna toga;
Pierios tantum vati placuiſſe receſſus
  Credis, & Aoniæ Bacchica ſerta comæ?
Sacra cothurnati non attigit ante Maronis,
  Implevit magni quam Ciceronis opus.
Hunc miratur adhuc centum gravis haſta virorum:
  Hunc loquitur grato plurimus ore cliens.
Poſtquam bis ſenis ingentem faſcibus annum
  Rexerat, aſſerto qui ſacer orbe fuit:
Emeritus Muſis, & Phœbo tradidit annos:
  Proque ſuo celebrat nunc Helicona foro.

INTERPRETATIO.

O *Lector, qui evolvis libros non periturus Silii non morituri, & versus dignos toga Latia; an putas poetam amavisse tantum recessus Musarum, & coronas Bacchicas comæ Aoniæ? non prius se tradidit sacris cothurnati Maronis, quam absolvit opus magni Ciceronis. Gravis hasta centum virorum hunc miratur adhuc; multi clientes hunc prædicant ore memori. Postquam duodecim fascibus administraverat ingentem annum, qui fuit sacer mundo vindicato in* libertatem: *dedit emeritos annos Musis, & Phœbo, & nunc commendat Heliconæ pro suo foro.*

NOTÆ.

Perpetui.] De Silio Italico poeta vide epig. 14. lib. 4. & epistolam 7. Plinii lib. 3.

Et Latia.] hoc est, inquit Domitius, digna rebus gestis Romanorum: Silius enim scripsit secundum bellum Punicum: Farnabius interpretatur carmina digna majestate Oratoris Romani, & Consulis: Raderus vero intelligit carmina tam egregia, quam natus in urbe poeta scribere poterat: Silium enim natum in urbe *Italica* metropoli Pelignorum, ex qua dictum est *Italicus* affirmat. Secundum alios *Italica*, hodie *Sevilla la veja*, urbs fuit Hispaniæ Bæticæ, patria Silii poetæ. Legunt alii,

Latia carmina digna lyra.

Pierios.] Vide epig. 77. lib. 1. Sensus est: Credisne Silium poesi tantum vacavisse?

Serta.] quibus more Bacchico caput coronant Musæ Aoniæ.

Cothurnati.] Propter carminum gravitatem. De cothurno lib. 5. epig. 31.

Implevit magni.] hoc est, non prius se Musis tradidit, quam Ciceronis opera implevisset legendo, & imitando.

Centum gravis hasta.] De centum virorum judicio vide epig. 38. lib. 6.

Hunc loquitur.) quos defendit *clientes*, illum prædicant.

Postquam.) Fuit consul *eo anno*, quo interfecto Nerone imperium assertum fuit in libertatem: idcirco annum illum vocat ingentem.

Emeritos.) id est accepta rude ex caussis forensibus, inquit Domitius.

Proque.) pro caussis agendis, jam Musis vacat.

In Cinnamum exulem, & olim tonsorem. LXIII.

QUI tonsor fueras tota notissimus urbe,
  Et posthæc dominæ munere factus eques:
Sicanias urbes, Ætnæaque regna petisti,
  Cinname, cum fugeres tristia jura fori.
Qua nunc arte graves tolerabis inutilis annos?
  Quid facit infelix, & fugitiva quies?
Non rhetor, non grammaticus, ludive magister,
  Non Cynicus, non tu Stoicus esse potes,
Vendere nec vocem Siculis, plausumque theatris,
  Quod superest, iterum, Cinname, tonsor eris.

INTERPRETATIO.

O Cinname, qui fueras tonsor celeberrimus tota urbe, & deinde factus eques dono dominæ; profectus es in urbes Siculas, & regna Ætnæa, cum vitares grave judicium fori. Qua arte nunc inutilis sustentabis graves annos? Quid agit otium miserum, & fugitivum? Tu non potes esse rhetor, nec grammaticus, aut ludi magister, nec cynicus, nec stoicus, nec vendere vocem Siculis, & plausum theatris: quod reliquum, est, o Cinname, rursus eris tonsor.

NOTÆ.

Dominæ.] Amicæ nempe, quæ censu equestri Cinnamum donaverat.

Ætnæaque.] Ætna mons est Siciliæ.

Cum fugeres.] In jus enim vocatus Cinnamus Siciliam petiit, ut grave judicium fugeret.

Graves annos.] hoc est senectutem.

Fugitiva quies.] Qua frueris in tuo exilio.

Ludique Magister.] Literatorem intelligit Raderus: nam ut a rhetore, inquit, ad grammaticum, ita a grammatico ad literatorem descendit poeta: hoc sensu ludimagister sumitur epig. 62. lib. 10. Lanistam interpretatur Domitius. Raderi explicatio mihi videtur melior.

Vendere nec. Nec potes solicitis reis verba vendere; hoc est, nequis esse caussidicus, epig. 16. lib. 5. Intelligunt alii de præcone: quod minus placet.

Plausumque.] hoc est nec histrio, nec citharœdus esse potes.

In Gargilianum, a viginti annis litigantem. LXIV.

LIS te bis decimæ numerantem frigora brumæ,
Conterit una tribus, Gargiliane, foris.
Ah miser, & demens, viginti litigat annis,
Quisquam? cui vinci, Gargiliane, licet?

INTERPRETATIO.

O Gargiliane, tribus foris una lis consumit te a viginti annis. Ah infelix & fatue, an quisquam litigat viginti annis? o Gargiliane, cui fas est cedere?

NOTÆ.

Conterit una tribus.] De triplici foro egimus lib. 5. epig. 38.

Cui vinci.] Qui enim semel vincitur, plus lucri facit, quam si lite ad tot annos prorogata, tandem vincat adversarium.

De Labieno herede instituto. LXV.

HEREDEM Fabius Labienum ex asse reliquit:
Plus meruisse tamen se Labienus ait.

INTERPRETATIO.

Fabius instituit heredem Labienum ex asse: nihilominus Labienus dixit plus se meruisse.

NOTÆ.

Ex asse;] id est, heredem omnium bonorum: hereditas enim vulgo dividitur in 12. uncias quibus constat as.

Plus meruisse,] Labienus enim multis donis captaverat hereditatem Fabii decoctoris, atque ita heres institutus ex

asse minus acceperat, quam donaverat. Sensus est: Labienus dicit se plus meruisse, hoc est, dignum esse majori præmio, cum intelligat poeta, illum majori pœna esse dignum, qui malis artibus hereditatem Fabii captavisset.

LXVI.

Ad Rufum,

Instantium ne ejus epigrammata commendet socero suo. LXVII.

COMMENDARE meas, Instanti Rufe, Camenas
  Parce precor socero, seria forsan amat.
Quod si lascivos admittit & ille libellos,
  Hæc ego vel Curio, Fabricioque legam.

INTERPRETATIO.

O Rufe Instanti, quæso ne commendes socero meas Musas, forte diligit graves versus. *Quod si libri jocosi placent ipsi, ego legam hæc vel Curio, vel Fabricio.*

NOTÆ.

Instanti.] Socero, inquit Raderus: ego vero puto esse in vocativo & referri ad Rufum, cujus meminit poeta lib. 8. epig. 51. *Instanti litera Rufi*. & lib. 12. epig. 92.

Hæc ego.] Carmina legam viris vel gravissimis. Curius & Fabricius noti ex Livio & aliis, sumuntur pro viris gravissimis. Juv. sat. 2.
Qui Curios simulant.

De Theophila ad Canium poetam. LXVIII.

HÆC est illa tibi promissa Theophila, Cani,
  Cujus Cecropia pectora voce madent.
Hanc sibi jure petat magni senis Atticus hortus:
  Nec minus esse suam Stoica turba velit.
Vivet opus quodcumque per istas miseris aures:
  Tam nec femineum, nec populare sapit.
Non tua Parthenis nimium se præferat illi,
  Quamvis Pierio sit bene nota choro.
Carmina fingentem Sappho laudarit amatrix:
  Castior hæc, & non doctior illa fuit.

INTERPRETATIO.

O Cani, *hæc est illa Theophila desponsa tibi, cujus mens imbuta est literis Græcis. Hortus Atticus magni senis jure vendicet hanc sibi: nec turba Stoica minus cupiat habere illam* discipulam *Quodcumque opus subjeceris his auribus, non peribit: tam valet illa judicio nec muliebri, nec vulgari: Tua Parthenis ne nimis se anteponat illi licet chorus Musarum bene noverit illam. Sappho amatrix commendaverit* Theophilam *condentem versus: hæc fuit purior, nec illa fuit eruditior.*

No-

NOTÆ.

Promissa Theophila.] Puella erudita sponsa Canii, de quo epig. 20. lib. 3.

Cujus Cecropia.] hoc est, erudita literis græcis: hunc loquendi modum explicuimus lib. 1. epig. 40. Alii *dote madent*,

Atticus hortus,] Sensus est: hanc sibi discipulam jure vendicet Plato, vel quilibet alius magister, qui philosophiam doceat in horto ab heroe Academo Athenis in usum scholæ consecratæ. Sunt qui referant hunc hortum ad Epicurum, qui ut ait Raderus, hortum 80. minis emerat, & vixit nonaginta circiter annos, unde magnus senex dicitur. Judicet lector. Alii, *altus in hortis*.

Stoica turba.] Theophilam expetant quoque Stoici.

Non tua Parthenis.] Eruditam nescio quam poetriam intelligere videtur.

Laudavit.] Vel *laudaret*: alii vero *laudavit*, hoc est, ipsa Sappho poetria nobilis, cujus historia satis nota est, & cujus restant adhuc carmina aliis poetis lyricis juncta, laudaret Theophilam. Amatricem vocat Phaonis scil. Lesbii juvenis forma egregia, a quo cum repulsam pateretur, se in mare præcipitem dedit.

Castior hæc.] Theophila nimirum: *Non doctior illa*, Sappho scilicet.

LXIX.

De familia ficosa. LXX.

FICOSA est uxor, ficosus & ipse maritus:
Filia ficosa est, & gener atque socer:
Nec dispensator, nec villicus ulcere turpi,
Nec rigidus fossor, sed nec arator eget.
Cum sint ficosi pariter juvenesque senesque:
Res mira est, ficos non habet unus ager.

INTERPRETATIO.

Conjux est ficosa, & ipse vir ficosus, filia est ficosa, & gener & socer, nec dispensator caret fœdo ulcere, nec durus fossor, at nec arator: Cum juvenes & senes sint æqualiter ficosi: mirum videtur, solus ager non habet ficos.

NOTÆ.

Ficosa est uxor,] Tota hæc familia turpi ulcere laborabat, quod ficum vocant medici. Vide epig. 66 lib. 1. & epig. 52. lib. 4.

Ficos non habet.) Ludit in ambigua significatione *fici*: hoc est, solus ager non habet ficos, vel ficus, poma nempe, epig. 66. lib. 1.

Ad Paullum assertorem suorum epigrammatum. LXXI.

GRATUS sic tibi, Paulle, sit December:
Nec vani triplices, brevesque mappæ,
Nec thuris veniant leves selibræ;
Sed lances ferat, aut scyphos avorum,
Aut grandis reus, aut potens amicus:
Seu quod te potius juvat, capitque.
Sic vincas Noviumque, Publiumque
Mandris, & vitreo latrone clausos;
Sic palmam tibi de trigone nudo
Unctæ det favor arbiter coronæ,

Nec laudet Polybi magis sinistra;
Si quisquam mea dixerit malignus
Atro carmina quæ madent veneno,
Ut vocem mihi commodes patronam,
Et, quantum poteris, sed usque, clames,
Non scripsit meus ista Martialis.

Interpretatio.

O Paulle, sic December sit jucundus tibi: nec futiles triplices tibi donentur, & breves mappæ, nec leves selibræ thuris; at vel reus dives, vel potens amicus mittat lances aut pocula avorum: sive quod te delectat & tenet. Sic superes Novium & Publium clausos mandris & vitreo latrone: sic favor turbæ unctæ judex tibi addicat præmium de trigone nudo, nec magis commendet sinistras Polybii. Si quisquam malevolus dixerit esse mea carmina quæ perfunduntur atro veneno, ut concedas mihi vocem patronam, & clames, at semper, & quantum valedis: Meus Martialis non composuit ista.

Notæ.

Sit December.) Saturnalia tibi sint fructuosa. Vide epig. 46. lib. 4. *Sic* bene vel male precandi formula.

Vani triplices.) pugillares nullius pretii, epig. 52, supra.

Sed lances.) epig. 47. supra.

Scyphos avorum.) hoc est pocula antiqua, & magni pretii.

Grandis reus.) cliens dives quem defendisti.

Noviumque Publiumque.) peritissimos nempe calculorum lusores. Caleagninus de calculorum ludo, sic calculos explicat: Quin & latronum,& canum nomine celebratos calculos agnosco: erant scilicet in abaco, quem & πλίνθιον vocaverunt, seu tu laterculum dixeris, regiones lineis distinctæ, has urbes nuncupabant. Erant hæ regiones plerumque quinque lineolis, transversariisque & decussationibus alternatim dimensæ, quinque & viginti numero: singulis latrones quinque insidebant, præter mediam, cui tantum quatuor tribuebantur: excubabant itaque utrinque latrones, seu canes mavis dicere coloribus distincti, hostili animo insidiantes. Ea fuit ludi ratio; ut si unus ex hostili agmine incomitatus deprehenderetur, ita ut circumveniri posset, captivus ex acie traheretur. Et paulo infra: *De calculis*, inquit, *meminerunt Martialis*, lib. 14. epig. 20.

Insidiosorum si ludis bella latronum
Gemmeus iste tibi miles, & hostis erit.

& Ovidius de arte amandi:

Sive latrocinii sub imagine calculus ibit,
Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.

Nec tamen me præterit, sic pergit Calcagninus, gemmeos quin & vitreos a Martiale calculos appellari:

Sic vincas Novium, Publiumque
Mandris, & vitreo latrone clausos.

Mandras enim dictas puto, quas regiones Pollux vocat, & Eustathius: cum vero distincti forent suis coloribus calculi, & ex iis ille deperiret qui inter duos deprehensus facile circumveniri posset, hinc ab eodem Martiale dictum putamus:

Discolor hic gemino victus ab hoste perit.

Idem Calcagninus putat hunc calculorum ludum diversum esse a scapis, Gallice *Eschets*, quos alii latrunculos vocant.

De trigone nudo.) De hoc pilæ genere lib. 4. epig. 19. quem ludum nudi & uncti exercebant.

Polybi;) Lusoris sane periti sinistra non magis laudetur quam tua: Observa sinistram maxime usui fuisse in hoc ludo: vide epig. 46. lib. 14.

Si quisquam,) Meo nomine famosa carmina ediderit, me ab hac calumnia defendas rogo.

Ad Maximum, plures domos habentem. LXXII.

ESQUILIIS domus eſt, domus eſt tibi colle Dianæ,
Et tua patricius culmina vicus habet:
Hinc viduæ Cybeles, illinc ſacraria Veſtæ,
Inde novum, veterem proſpicis inde Jovem.
Dic, ubi conveniam: dic, qua te parte requiram.
Quiſquis ubique habitat, Maxime, nuſquam habitat.

INTERPRETATIO.

Habes ædes Eſquiliis, habes ædes in colle Dianæ, & domicilium tibi in vico Patricio: ex hac parte vides ſacraria viduæ Cybeles, ex illa Veſtæ, inde novum Jovem, inde veterem. Dic ubi conveniam, dic qua parte quæram te? Quiſquis ubique habet domicilium, nullo in loco habet.

NOTÆ.

Eſquiliis.] Vide epig. 23. una nempe erat urbis regio.

Colle Dianæ.] hoc eſt monte Aventino ubi templum Dianæ, epig. 64. lib. 6. *Laudat Aventinæ vicinus Sura Dianæ.*

Et tua patricius.] *Patricius vicus Romæ dictus, eo quod ibi patricii habitaverunt, jubente Servio Tullio.* Feſtus.

Hinc viduæ Cybeles.] hoc eſt, matris deum templum hinc vides. Viduam vocat propter Atym puerum mortuum, quem illa deperibat. Lipſius legit *hinc bivira*, propter Saturnum & Atym. Videat lector. De templo Cybeles & Veſtæ dictum jam epig. 71. lib. 1.

Inde novum.] hoc eſt Capitolium novum & vetus.

Quiſquis ubique.] *Nuſquam eſt qui ubique eſt.* Senec. epiſt. 2.

Ad Mercurium, pro Caro & Norbana votum. LXXIII.

CYLLENES, cœlique decus, facunde miniſter,
Aurea cui torto virga dracone viret:
Sic tibi laſcivi non deſit copia furti,
Sive cupis Paphien, ſeu Ganymede cales:
Maternæque ſacris ornentur frontibus Idus,
Et ſenior parca mole prematur avus:
Hunc ſemper Norbana diem cum conjuge Caro
Læta colat, primis quo coiere toris.
Hic pius antiſtes ſophiæ ſua dona miniſtrat:
Hic te thure vocat fidus & ipſe Jovi.

INTERPRETATIO.

O Diſerte miniſter, gloria Cyllenes, & cæli, cui viveſcit virga aurea torto dracone: . . . Idus maternæ decorentur frondibus ſacris atque avus ſenior prematur parvo pondere: Norbana cum Caro marito perpetuo celebret hunc diem, quo conjuncti ſunt matrimonio. Hic pius ſacerdos colit ſapientiam, hic & ipſe fidelis Jovi te invocat thure.

No-

N O T Æ.

Cyllenes.] montis in Arcadia, ubi Maja a Jove compressa peperit Mercurium.

Aurea cui torto.] Caduceum intelliges draconibus masculo & femina involutum. Hæc ad generationem spectare putabant Ægyptii; qua de caussa Mercurium invocat poeta, ut Norbanæ & Cari nuptiis propitius sit.

Maternaque.] Turnebus lib. 25, cap. 24. ait: De Mercurii natali & feriis intelligendum est, ut ostendit versiculus ille lib. 12. epig. 68.

Maja Mercurium creastis Idus.

Et senior parca.] Atlas scilicet Majæ pater, qui cælum humeris sustinere dicitur.

Hic pius.] Carus nempe colit sapientiam & eloquentiam, cujus tu deus es.

Fidus & ipse Jovi.] Domitiano nostro Jovi, quemadmodum & tu fidus es Jovi cœlesti.

LXXIV.

Ad Philomusum
Scurram. LXXV.

QUOD te diripiunt potentiores
Per convivia, porticus, theatra,
Et tecum, quoties ita incidisti,
Gestari juvat, & juvat lavari:
Noli te nimium tibi placere.
Delectas, Philomuse: non amaris.

I N T E R P R E T A T I O.

Quod ditiores te rapiunt in conviviis, deambulationibus, theatris, & gratum est, quoties sic occurristi, tecum gestari, & gratum est lavari: ne nimis tibi tribuas. O Philomuse, delectas, non diligeris.

N O T Æ.

Diripiunt.] hoc est, certatim invitant, ut alius huc, alius illuc te trahat.

Delectas.] Ridiculis tuis dictis moves illis risum.

In Tuccam
sordidum & avarum. LXXVI.

EXIGIS ut nostros donem tibi, Tucca, libellos.
Non faciam; nam vis vendere, non legere.

I N T E R P R E T A T I O.

O Tucca, postulas ut dem tibi nostros libros. Non dabo; nam vis vendere, non legere.

In Papilum
sibi parcum, sed erga alios magnificum. LXXVII.

CUM saxetani ponatur cauda lacerti,
Et bene si cœnas, conchis inuncta tibi est:
Sumen, aprum, leporem, boletos, ostrea, mullos,
Mittis. habes nec cor, Papile, nec genium.

IN-

INTERPRETATIO.

Cum cauda lacerti saxetani apponatur tibi, si vero cœnas laute, conchis sine oleo: mittis sumen, aprum, leporem, boletos, ostrea, mullos. O Papile, nec tibi est cor, nec genium.

NOTÆ.

Cum saxetani.] Piscis nempe vilissimi: *saxitani a patria Bætica* meminit Plinius lib. 32. cap. 11. & forte sic legendum.

Conchis inuncta.] Faba valde insulsa, nisi multo oleo perfundatur: inunctus tamen sumitur etiam pro uncto. Horatius: *Cum tua pervideas oculis male lippus inunctis.*

Habes nec cor.] hoc est, stultus es: homo enim prudens cordatus dicitur.

Nec genium.] Cui non indulges: optimos enim cibos aliis mittis, tu vilissimos comedis, & cum foris lautus videri velis, domi laboras inopia.

Ad Severum,
de vino consulari quod biberat. LXXVIII.

POTAVI modo consulare vinum.
Quæris quam vetus atque liberale?
Ipso consule conditum, sed ipse
Qui ponebat, erat, Severe, consul.

INTERPRETATIO.

Paulo ante bibi vinum consulare, rogas ne quam antiquum, & nobile? Ipso consule conditum, at ipse, qui apponebat, o Severe, erat consul.

NOTÆ.

Consulare vinum.] In hoc verbo ludit poeta; nam consulare vinum, ut vulgo sumitur, vetus est vinum & quidem sæpe Opimianum, de quo epig. 27. lib. 1.

Ipso consule conditum.] Proindeque novum.

Ad Faustinum,
ut libellos suos Marcellino mittat. LXXIX.

QUATENUS Odrysios jam pax Romana Triones
Temperat, & tetricæ conticuere tubæ,
Hunc Marcellino poteris, Faustine, libellum
Mittere. jam chartis, jam vacat ille jocis.
Sed si parva tui munuscula quæris amici
Commendare, ferat carmina nostra puer:
Non qualis Geticæ satiatus lacte juvencæ
Sarmatica gelido ludit in amne rota:
Sed Mitylenæi roseus mangonis ephebus,
Vel non cæsus adhuc matre jubente Lacon:
At tibi captivo famulus mittetur ab Istro,
Qui Tiburtinas pascere possit oves.

INTERPRETATIO.

Quandoquidem pax Romana moderatur Odrysios Triones, & tristes tubæ siluere, o Faustine, poteris mittere Marcellino hunc librum. Jam dat operam scriptis, & lu-

& ludis. At si libet commendare exigua manuscula tui amici, puer ferat nostros versus: non qualis satiatus lacte juvenca Getica ludit throco Sarmatico in fluvio gelato: at roseus adolescens mangonis Mitylenæi, aut Lacedæmonius nondum verberatus, matre imperante. At remittet tibi servum a Danubio victo, qui possit pascere oves Tiburtinas.

NOTÆ.

Odrysios.) Vel *Othrysios*, ut scribunt alii: hoc est hyperboreos, Geticos, vide epig. 7. supra. *Triones*, id est ursam, epig. 58. lib. 6.

Hunc Marcellino.) Ad quem est epig. 25. lib. 6. victis autem Dacis, & Getis pax concessa fuerat.

Satiatus lacte.) Getarum enim & Sarmatarum pueri lacte vescebantur.

Sarmatica gelido.) Inculti quippe erant illi pueri, qui trocho luderent super glaciem fluminis frigore concreti. De trocho epig. 168. lib. 14.

Sed Mitylenai.) Mitylene urbs est Lesbi insulæ, unde formosi pueri accersebantur.

Vel non cæsus.) Ad aram Dianæ pueros verberibus cædere solebant Lacedæmonii, ut ferendis laboribus illos assuefacerent. Plutarchus in Lycurgo.

Captivo Istro.) hoc est a Dacia devicta.

Qui Tiburtinas.) Tibure villam habebat Faustinus, lib. 4. epig. 57.

Ad Lausum, de bono libro. LXXX.

TRIGINTA toto mala sunt Epigrammata libro:
Si totidem bona sunt, Lause, liber bonus est.

INTERPRETATIO.

Triginta sunt epigrammata mala toto libro: O Lause, si totidem sunt bona, libellus est bonus.

NOTÆ.

Triginta.) Carpit Lausum, qui forte in uno libro triginta epigrammata mala esse judicaret, & illum docet bonum nihilominus judicandum esse librum, modo totidem bona reperiantur, epig. 17. lib. 1.

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura
Quæ legis, hic aliter non fit, Avite, liber.

LXXXI.

De Eutrapelo tonsore lento. LXXXII.

EUTRAPELUS tonsor dum circuit ora Luperci
Expingitque genas: altera barba subit.

INTERPRETATIO.

Dum Eutrapelus tonsor circumit ora Luperci, atque expingit genas, altera barba succrescit.

NOTÆ.

Expingitque.) Scite radit, & pingit. Alii *expungit*, hoc est, pilos evellit: sed male, inquit Gruterus. Vide epig. 52. lib. 8.

Ad librum quem mittit Cæcilio secundo. LXXXIII.

DUM mea Cæcilio formatur imago Secundo,
  Spirat & arguta picta tabella manu;
I liber ad Geticam Peucen, Istrumque tacentem:
  Hæc loca perdomitis gentibus ille tenet.
Parva dabis caro, sed dulcia dona sodali,
  Certior in nostro carmine vultus erit.
Casibus hic nullis, nullis delebilis annis,
  Vivet, Apelleum cum morietur opus.

INTERPRETATIO.

Dum mea imago effingitur Cæcilio secundo, & tabella spirat expressa manu perita: O liber, pete Geticam Peucen, & silentem Danubium: ille Cæcilius regit hæc loca devictis populis. Donabis dilecto socio exigua munera, at grata: vultus erit certior in nostro versu. Hic vivet nullis casibus, nec ullis annis delebilis, cum peribit opus Apellis.

NOTÆ.

Dum mea.] Raderus & Farnabius putant hunc Cæcilium esse Plinium secundum qui Pontum & Bithyniam provincias obtinuit, ut patet ex ejus vita: quisquis tandem ille fuerit, imaginem nostri poetæ ad se mitti optaverat.

Ad Geticam Peucen.] Insulam nempe ad Danubii ostia, de qua epig. 6. supra. Getæ autem Danubii ostia incolebant.

Istrumque tacentem.) Vel quod undas placide volvat, vel quod frigore concrescat. Vide epig. 7. supra. Legunt alii *Istrumque jacentem*.

Certior in nostro.] hoc est, versibus meis melius quam ullo penicillo exprimetur mea imago.

Hic.] in meis carminibus nullis casibus obnoxia erit imago.

Apelleum.] Vivent mei versus, cum opera Apellis pictoris nobilissimi peribunt. De quo Plinius lib. 35. cap. 10.

Ad Sabellum vanum poetam. LXXXIV.

QUOD non insulse scribis tetrasticha quædam,
  Disticha quod belle pauca, Sabelle, facis,
Laudo, nec admiror. facile est epigrammata belle
  Scribere: sed librum scribere, difficile est.

INTERPRETATIO.

O Sabelle, laudo, nec admiror, quod non inepte componis quædam tetrasticha, quod bene condis pauca disticha. Nihil negotii est bene componere epigrammata; at operosum est componere libellum.

NOTÆ.

Sed librum,] In quo nempe conficiendo magna rerum varietate, & largo ingenii fonte opus est.

In

In Sextum avarum. LXXXV.

AD natalitias dapes vocabar,
Essem cum tibi, Sexte, non amicus.
Quid factum est, rogo, quid repente factum
Post tot pignora nostra, post tot annos,
Quod sum præteritus vetus sodalis?
Sed caussam scio, nulla venit a me
Argenti tibi libra postulati,
Nec levis toga, nec rudes lacernæ;
Non est sportula, quæ negotiatur;
Poscis munera, Sexte, non amicos;
Jam dices, mihi, Vapulet vocator.

INTERPRETATIO.

O Sexte, cum non uterer te familiariter, invitabas ad convivium natalitium. Post tot pignora amicitiæ, post tot annos, quid accidit, quæso, quid subito accidit, quod vetus sodalis sum præteritus? at teneo caussam, nullam misi ad te libram argenti postulati, nec tenuem togam, nec rudes lacernas. Non est sportula, quæ facit mercaturam: O Sexte, quæris dona, non amicos. Jam dices mihi, Vocator det pœnas.

NOTÆ.

Ad natalitias.] Natalem diem solenni convivio celebrabant antiqui, ad quod ille Sextus invitabat ignotos, a quibus scilicet munera acciperet.

Libra postulati.] Postulatum, vel pusulatum interpretatur Turnebus lib. 24. cap. 2. argentum purum, quodque pustulas & tumores habet. Argenti pustulati mentionem facit Suetonius in Nerone cap. 44. Legunt alii,

Argenti tibi libra postulanti.

Argenti pusulati fit mentio in lege 31. ff. *Locati*, ad quam vide notas Gothofredi in verbo *pusulatum*. Cujacius lib. 7. observ. cap. 39. existimat, postulatum vel pustulatum, idem valere quod pusulatum, Gallice *argent de coupelle*.

Rudes lacernæ.] Novæ, inquit Raderus, quæ togis injiciebantur.

Non est sportula.] Sed potius mercatura, cum sportulam gratis non des, sed ex ea majora te accepturum munera speres.

Vapulet vocator.] hoc est, Jam te mihi excusabis culpam rejiciens in eum servum, qui curam habet invitandi tuos amicos, quasi me oblivione præterierit. Legunt alii *Vah pudet*, vocetur.

De se, & aliorum deliciis. LXXXVI.

SI meus aurita gaudet lagopode Flaccus;
Si fruitur tristi Canius Æthiope;
Publius exiguæ si flagrat amore catellæ,
Si Cronus similem cercopithecon amat:
Delectat Marium si perniciosus ichneumon:
Pica salutatrix si tibi, Lause, placet:
Si gelidum collo nectit Glacilla draconem:
Lusciniæ tumulum si Thelesina dedit;

Blanda]

Blanda cupidinei cur non amet ora Labycæ,
Qui videt hæc dominis monstra placere suis?

INTERPRETATIO.

SI Flaccus delectatur aurita lagopode, si Canius potitur Æthiope deformi, si Publius ardet amore parvæ catellæ, si Cronius amat similem cercopithecon: si exitiosus ichneumon placet Mario: si tu, o Lause, amas picam salutatricem: si Glacilla involvit collum frigido dracone: si Thelesina erexit tumulum phitonulo: qui cernit hæc monstra grata esse suis dominis, cur non amet os tenerum formosi Labycæ?

NOTÆ.

Gaudet lagopode.) Sensus totius epigrammatis est, si aut aves aut alia animalia amant, cur ego, inquit poeta, non amabo formosum puerum. Lagopodem vero avem esse docet Plinius lib. 10. cap. 48. sic dictam a pedibus leporinis. Horatius sat. 2. lib. 2. primam hic productam corripuit:

Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagopus.

Itaque Raderi & Farnabii judicio melius legit Scaliger *Glaucopide*, & interpretantur ululam, seu bubonem. Sic vero loquitur Scaliger lib. 4. Elegia 3. Propertii. Primum lagopodem non esse auritam. Est lagopus quam perdicem albam Inalpini vocant: deinde prima syllaba corripitur. Postremo avis illa est pulcherrima, ideoque non videtur inter monstra & portenta numeranda: cum tamen hoc agat Martialis, ut ostendat monstra placuisse illis viris, quos ordine recenset, at contra Glaucopis, seu bubo, & aurita est, & sane non inter venusta animalia enumeranda.

Tristis Canius.) De Canio poeta Gaditano lib. 3. epig. 20. *tristi*, hoc est, atro, vel quia infausti ominis erat, si mane quis occurrisset Æthiopi. Juv. sat. 6. vers. 602.

Publius.) De Catella Publii, Vide epig. 110. lib. 1.

Cercopithecon.) Cercopithecus est caudatus, cetera simio similis, epig. 202. lib. 14.

Callidus emissas eludere simius hastas
Si mihi cauda foret, cercopithecus eram.

Similem dixit an Æthiopi, an catellæ, an ipsi Cronio similem dicat? Judicet lector.

Ichneumon.) Quem describit Plinius lib. 8. cap. 24. perniciosum dicit aspidi præsertim, & crocodilo, quibus est hostis infensissimus.

Pica salutatrix.) epig. 76. lib. 14.

Gelidum.) Æstivis enim mensibus dracones sinu gerebant, quibus & collum involvebant mulieres Romanæ, ut se refrigerarent.

Blanda cupidinei.) Cur mihi non liceat amare Labycam forma parem Cupidini.

De suis libris
qui Viennæ legerentur. LXXXVII.

FERTUR habere meos, si vera est fama, libellos,
Inter delicias pulchra Vienna suas.
Me legit omnis ibi senior, juvenisque, puerque,
Et coram tetrico casta puella viro.
Hoc ego maluerim, quam si mea carmina cantent,
Qui Nilum ex ipso protinus ore bibunt.
Quam meus Hispano si me Tagus impleat auro,
Pascat & Hybla meas, pascat Hymettos apes;
Non nihil ergo sumus, nec blandæ murmure linguæ
Decipimur; credam jam puto, Lause, tibi.

IN-

INTERPRETATIO.

SI fama est vera, pulchra Vienna dicitur habere meos libellos inter voluptates suas. Illic omnis senior, & juvenis, & puer, & puella pudica legit me coram marito moroso. Hoc mihi gratius est, quam si canant meos versus, qui potant aquas Nili primo deprensi: quam si meus Tagus impleat me auro Hispano, & Hybla, & Hymettos pascant meas oves: Ergo sumus aliquid, nec fallimur sermone linguæ adulatoria: o Lause, opinor, jam sibi adhibebo fidem.

NOTÆ.

Pulchra Vienna.) Urbs est Galliæ ad Rhodanum, hodie *Vienne*.

Qui Nilum.) hoc est, remotissimi Æthiopes. De fontibus Nili dictum epig. 3. lib. Spect.

Et qui prima bibit deprensi flumina Nili.

Hybla.) Mons est Siciliæ apibus & melle abundans, & Hymettos mons Atticæ.

Blande murmure.) Alii *blanda munere*. Sensus est: Cum Viennæ legantur mei libri, credam tot in illis bona esse epigrammata, quot mala, atque adeo bonos esse, licet, o Lause, aliter sentias. Vide epig. 80. supra.

Ad Rosam quam mittit Apollinari. LXXXVIII.

I Felix rosa, mollibusque sertis
Nostri cinge comas Apollinaris:
Quas tu nectere candidas sed olim,
Sic te semper amet Venus, memento.

INTERPRETATIO.

ITo, o Rosa fortunata, & delicatis sertis circumda capillos nostri Apollinaris: quos tu memento nectere canos at olim, sic semper placeas Veneri.

NOTÆ.

Apollinaris.) De quo epig. 87. lib. 4. Felicem rosam dixit, quod Apollinaris comas circumdatura esset.

Candidas sed olim,) hoc est, canas sed multis ab hinc annis, Sic optat poeta diu vivere Apollinarem.

Amet Venus.) Cui dedicata es.

Ad Criticum, librum inæqualem bonum esse. LXXXIX.

JACTAT inæqualem, Matho, me fecisse libellum:
Si verum est, laudat carmina nostra Matho.
Æquales scribit libros Calvinus, & Umber.
Æqualis liber est, Critice, qui malus est.

INTERPRETATIO.

MAtho prædicat me scripsisse librum inæqualem: si verum est, Matho commendat meos versus. Calvinus & Umber componunt libellos æquales, O Critice, æqualis est liber qui malus est.

NOTÆ.

Matho.] De quo jam dictum epig. 80. lib. 4.

Æqualis liber.] Malus est, quia, ut dixit poeta epig. 17. lib. 1. in uno libro quædam sunt bona, & quædam mediocria, plura vero mala: liber ergo æqualis malus est, quia Martialis judicio numquam liber totus bonus est.

Critice.] Legunt alii *Cretice*, ut sit nomen proprium.

XC.

In Baccharam

non stantem suis promissis. XCI.

SI quid opus fuerit, scis me non esse rogandum,
Bis nobis dicis, Bacchara, terque die.
Appellat rigida tristis me voce Secundus:
Audis, sed nescis, Bacchara, quid sit opus.
Pensio te coram petitur clareque, palamque,
Audis, sed nescis, Bacchara, quid sit opus.
Esse queror gelidasque mihi, tritasque lacernas,
Audis, sed nescis, Bacchara, quid sit opus.
Hoc opus est, subito fias ut sidere mutus,
Dicere ne possis, Bacchara, quid sit opus.

INTERPRETATIO.

O *Bacchara, bis & ter die dicis nobis, Scis me non esse orandum, si quid opus fuerit. Secundus* creditor *morosus me vocat aspera voce: Audis, sed ignoras, o Bacchara, quid sit opus. Te præsente pensio petitur aperte & manifeste. Auscultas, at ignoras, o Bacchara, quid sit opus. Expostulo me habere lacernas leves, & laceras: auscultas, at ignoras, o Bacchara, quid sit opus. Hoc opus est, o Bacchara, repente elinguis evadas* percussus *sidere, ne proferre queas quid sit opus.*

NOTÆ.

Appellat.] Creditor scilicet a me exigit fœnus.

Pensio.] Ædium nempe conductarum.

Fias ut sidere.] Sideratio morbus est, quo læsæ arbores arescunt: hinc siderationis nomen translatum est ad hominem cujus corpus arescit. Sensus est: Sidere percussa tua lingua arescat. Idem dixit epig. 86. lib. 11.

Sidere percussa est subito tibi, Zoile, lingua.

Quid sit opus.] Ne proferas hæc verba quibus circumvenis amicos, qui credunt te tuis promissis staturum.

Ad Narniam

urbem ne diutius detineat Quinctum. XCII.

NARNIA sulphureo quam gurgite candidus amnis
Circuit, ancipiti vix adeunda jugo.
Quid tam sæpe meum nobis abducere Quinctum
Te juvat, & lenta detinuisse mora?
Quid Nomentani caussam mihi perdis agelli,
Propter vicinum qui pretiosus erat?
Sed jam parce mihi, nec abutere Narnia Quincto,
Perpetuo liceat sic tibi ponte frui.

INTERPRETATIO.

O *Narnia vix adeunda jugo ancipiti, quam cingit amnis albus sulphureo gurgite: cur places tam frequenter auferre nobis meum Quinctum, & detinere mora lenta? Cur facis damnum Nomentano meo agello, qui carus erat propter vici-*

vicinum Quinctum? *At jam ignosce mihi, O Narnia, nec abutere Quincto. Sic fas sit tibi habere pontem perpetuum.*

N O T Æ.

Narnia.] Umbriæ urbs, hodie *Narni* quam cingit amnis *Nar* hodie *Negra.*

Ancipiti jugo.] hoc est gemino nempe jugo montis Apennini.

Abducere Quinctum.] Ovidium scilicet de quo epig. 44. lib. 10.

Caussam.] Hoc loco caussa sumitur, ut opinor, pro emolumento. E sensus est: O Narnia, cur me privas emolumento agri mei Nomentani, in quo scilicet jam habitare nequeo propter absentiam Quincti. Domitius sic interpretatur: O Narnia, cur aufers caussam amandi illum recessum, & voluptatem quam ego percipiebam propter Quinctum vicinum. Judicet lector.

Perpetuo liceat.] O Narnia, sic incolumis sis cum eximio tuo ponte, qui duos abruptos montes (quos anceps jugum vocat) subterlabente flumine jungebat.

De Papilo male olente. XCIII.

UNGUENTUM fuerat, quod onyx modo parva gerebat
Olfecit postquam Papilus, ecce garum est.

INTERPRETATIO.

Unguentum fuerat, quod paulo ante continebat exigua onyx: postquam Papilus odoratus est, ecce garum est.

N O T Æ.

Onyx.] hoc est vas unguentarium ex onyce factum.

Olfecit.] Papilus adeo male olebat, ut afflatu suo unguenta etiam nobilissima corrumperet.

Garum est.] Liquamen nempe piscium, de quo dictum epig. 93. lib. 6.

In Linum importunum basiatorem. XCIV.

BRUMA est, & riget horridus December,
Audes tu tamen osculo nivali
Omnes obvios hinc & hinc tenere,
Et totam, Line, basiare Romam.
Quid possis graviusque sæviusque
Percussus facere atque verberatus?
Hoc me frigore basiet nec uxor,
Blandis filia nec rudis labellis.
Sed tu dulcior, elegantiorque,
Cujus livida naribus caninis
Dependet glacies, rigetque barba,
Qualem forcipibus metit supinis,
Tonsor Cinyphio Cilix marito.
Centum occurrere malo cunnilingis:
Et Gallum timeo minus recentem.
Quare si tibi sensus est, pudorque:
Hibernas, Line, basiationes,
In mensem rogo differas Aprilem.

INTERPRETATIO.

O Line, hyems est, & horridus December riget: nihilominus tu audes frigido basio hinc & hinc morari omnes occurrentes, atque osculari totam Romam. Quid læsus aut verberatus possis facere gravius aut acerbius? Hoc frigore me conjux me osculetur, nec rudis filia teneris labris. At tu suavior atque ornatior tibi videris, *ex cujus caninis naribus suspensa est glacies livida, & barba riget, qualem secat tonsor Cilix supinis forcipibus Cinyphio marito.*

. . . .

& minus metuo gallum recentem. Quapropter si habes mentem & verecundiam; o Line, ne rejiciat oscula hyemalia in mensem Aprilem.

NOTÆ.

Dependet glacies.] hoc est stiria, gallice *roupie.*

Qualem forcipibus.] hoc est, qualem barbam habent hirci Cinyphii a Cilice caprario tonsi. *Forcipibus supinis.*] hoc est acies erecta, & manubrio deorsum tendente. Cinyps, inquit Ortelius, fluvius est Africæ. Strabo lib. 17. scribit *Cinipbus*, ad quem magna est hircorum copia. Tamen videtur esse Ciliciæ fluvius, cum dicat Cinyphium maritum seu hircum a Cilice tonderi.

Gallum timeo.] Turnebus lib. 25. cap. 24. sic explicat hunc versum: Puto, inquit, significari malum odorem, quem corpore suo emittebant Galli Romam venientes, moentesque, cum intemperantius viverent, & labore itineris virus intemperantiæ augerent. An forte gallum sacerdotem Cybeles intelligit, cui recens castrato gravissima erat anima? An intelligit gallum Bæticum, de quo vid. epig. 80. lib. 3.

Epitaphium Urbici pueri. XCV.

CONDITUS hic ego sum, Bassi dolor, Urbicus infans:
  Cui genus, & nomen maxima Roma dedit.
Sex mihi de prima deerant trieteride menses,
  Ruperunt tetricæ cum mala pensa deæ.
Quid species, quid lingua mihi, quid profuit ætas?
  Da lacrymas tumulo, qui legis ista, meo.
Sic ad Lethæas, nisi Nestore serior, undas
  Non erat, optabis quem superesse tibi.

INTERPRETATIO.

EGo Urbicus infans, mæror Bassi, sepultus sum hic, qui accepi ortum & nomen a maxima Roma. Sex menses mihi deerant de primo triennio, cum deæ severæ fregerunt mala pensa. Quid lingua, quid ætas profecit mihi? Tu *qui legis ista, sparge lacrymas meo sepulcro. Sic quem cupies superesse tibi, non petat undas Lethæas nisi senior Nestore.*

NOTÆ.

Cui genus.] hoc est, qui natus sum in urbe, atque ab ea nomen sumpsi: Urbicus enim dictus est hic puer.

Cum mala.] cum vitæ filum abscidenunt Parcæ.

Quid lingua.] balbutiens adhuc.

Quid profuit ætas.] Tam tenera: etenim duos tantum annos & sex menses natus erat Urbicus cum mortuus est.

Non erat.] Non moriatur. Lethe inferorum fluvius est satis notus. Nestor vero diu vixit, de quo epig. 64. lib. 2.

Ad librum suum, quem mittit Cæsio Sabino. XCVI.

NOSTI si bene Cæsium libelle;
Montanæ decus Umbriæ Sabinum,
Auli municipem mei Pudentis:
Illi tu dabis hæc vel occupato.
Instent mille licet, premantque curæ,
Nostris carminibus tamen vacabit.
Nam me diligit ille, proximumque
Turni nobilibus leget libellis.
O quantum mihi nominis paratur!
O quæ gloria, quam frequens amator!
Te convivia, te forum sonabit,
Ædes, compita, porticus, tabernæ.
Uni mitteris, omnibus legeris.

INTERPRETATIO.

O Liber, si bene compertus est tibi Cæsius Sabinus, gloria montana Umbriæ, municeps mei Auli Pudentis: tu donabis hæc illi vel impedito. Quamvis urgeatur & prematur mille curis, nihilominus incumbet ad meos versus. Ille enim amat me, & leget secundum ab egregiis libellis Turni. O quanta fama manet me! quod decus! quam frequens amator! celebraberis in conviviis, in foro, in ædibus, in compitis, in porticibus, in tabernis. Mitteris uni, legeris ab omnibus.

NOTÆ.

Sabinum.) De quo Plinius junior lib. 4. epist. 10. & Martialis iterum epig. 59. lib. 9. De Aulo Pudente dictum epig. 32. lib. 1.

Turni.) Poetæ cujusdam de quo lib. 11. epig. 11.

O quantum mihi.) Alii *tibi*.

Quam frequens.) hoc est, quam multi me amabunt.

Omnibus legeris.) Sabinus enim te omnibus commendabit, & legendum dabit.

Ad Castorem ementem quidlibet. XCVII.

OMNIA, Castor, emis; sic fiet ut omnia vendas.

INTERPRETATIO.

O Castor, mercaris cuncta: sic continget ut vendas cuncta.

NOTÆ.

Ut omnia.) hoc est, cum præter facultates multa emas lauta & nitida, tandem urgente inopia cogeris omnia vendere. Turnebus lib. 25. cap. 24. ait se huic carmini appensum reperisse pentametrum in quodam codice:

Nil uxore tamen nudius esse potest.

Ad Crispinum, quem rogat ut suum librum commendet Domitiano. XCVIII.

SIC placidum videas semper, Crispine, tonantem:
Nec te Roma minus, quam tua Memphis amet;
Carmina Parrhasia si nostra legentur in aula:
Namque solent sacra Cæsaris aure frui:
Dicere de nobis, ut lector candidus, aude,
Temporibus præstat non nihil iste tuis.
Nec Marso nimium minor est, doctoque Catullo.
Hoc satis est; ipsi cetera mando Deo.

INTERPRETATIO.

O Crispine, sic semper spectes Jovem serenum: nec Roma diligat te minus quam tua Memphis; si versus nostri legentur in aula Palatina: namque solent pervenire ad sacras aures Cæsaris: aude, ut lector sincerus, affirmare de nobis, iste affert aliquod ornamentum *tuo ævo. Nec nimis inferior est Marso, atque erudito Catullo. Hoc sufficit: commendo reliqua ipsi Deo.*

NOTÆ.

Crispine.] De quo Juvenalis sat. 1. Is autem Ægyptius fuit, & multum gratia valuit apud Domitianum.

Tua Memphis.] Urbs Ægypti nobilissima, de qua epig. 1. lib. Spect.

Parrhasia.] In Palatio Domitiani. Vide epig. 55. supra.

Aude.] hoc scilicet elogium mihi impertire. Legunt alii *audes*.

Nec Marso.] De his duobus poetis, qui epigrammata scripserunt, vide epig. 71. & 72. lib. 2.

Mando Deo.] Domitiano, cui curæ erit, laboris præmium mihi persolvere.

Ad Ponticum scurram. XCIX.

PONTICE, per reges discurris, & omnia lustras:
Magna quidem sequeris, Pontice, magnus homo es.
Pontice, si qua facis, sine teste facis, sine turba:
Non adhibes multos, Pontice, cautus homo es.
Pontice, te celebrem forma natura creavit;
Dignus eras Helena, Pontice, pulcher homo es.
Pontice, voce tua posses adamanta movere:
Vox tua dulce sonat, Pontice, dulcis homo es.
Pontice, sic alios, sic te quoque decipit error:
Vis dicam verum, Pontice, nullus homo es.

INTERPRETATIO.

O Pontice, discurris per ædes patronorum, & peragras cuncta: sane sequeris magna, o Pontice, magnus homo es. Pontice, si agis aliquid, agis sine teste, sine multitudine: non adhibes multos, Pontice, homo es callidus. Pontice, natura produxit te spectabilem pulchritudine: dignus eras Helena, Pontice, formosus es homo. Pontice, tua voce posses movere adamanta: vox tua suave sonat, Pontice, homo es suavis. Pontice, sic error fallit alios, sic te etiam: placet proferam veritatem? Pontice, nullus homo es.

NOTÆ.

Pontice.] Hoc epigramma pro legitimo non agnoscit Raderus, nec Farnabius, ut & duo sequentia. E veteri exemplari Anglicano transcripta sunt, quæ Martialis acumen parum sapiunt, ut ait idem Farnabius. Judicet lector.

Per reges.] per domos patronorum, quos salutes.

Sine teste facis.] Infandi sceleris Ponticum accusare videtur.

Nullus homo es.] hoc est nullius omnino pretii.

Ibidem de vetulæ deformi. C.

TACTA places, audita places. si non videare,
Tota places: neutro, si videare, places.

INTERPRETATIO.

Grata es tactui & auditui: si non videaris, tota grata es: si videaris, neutro grata es.

NOTÆ.

Neutro.] hoc est, neque ex hac parte, neque ex illa: hoc est, nec tactum nec auditum delectas. Forte melius legeretur *nulli*.

Ibidem de Milone, quo absente uxor mœchabatur. CI.

MILO domi non est; peregre Milone profecto
Arva vacant: uxor non minus inde parit.
Cur sit ager sterilis, cur uxor lactitet, edam:
Quo fodiatur ager non habet, uxor habet.

INTERPRETATIO.

Milo non est domi: agri otiosi sunt Milone longe profecto: idcirco non minus uxor gignit. Dicam qua de caussa arva sint sterilia, qua vero *de caussa uxor lactitet: ager non habet quo fodiatur, uxor habet.*

NOTÆ.

Uxor lactitet.] hoc est, cur habeat ubera plena lactis, quo lactet infantem.

Quo fodiatur.] hoc est, ager non habet colonum, mœchum habet uxor.

M. VAL.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER VIII.

Imperatori Domitiano Cæsari Augusto, Germanico, Dacio, Valerius Martialis salutem
dicit.

OMNES quidem libelli mei, Domine, quibus tu famam, id est, vitam dedisti, tibi supplicant; & puto propter hoc leguntur. Hic tamen, qui operis nostri octavus inscribitur, occasione pietatis frequentius fruitur. Minus itaque ingenio laborandum fuit, in cujus locum materia successerat, quam quidem subinde aliqua jocorum mistura variare tentavimus, ne cœlesti verecundiæ tuæ laudes suas, quæ facilius te fatigare possunt, quam nos satiare, omnis versus ingereret. Quamvis autem epigrammata severissimis quoque, & supremæ fortunæ viris ita scripta sint, ut nimiam verborum licentiam effectasse videantur; ego tamen illis non permisi tam lascive loqui, quam solent, cum pars libri & major & melior ad majestatem sacri nominis tui allegata sit. Meminerit non nisi religionis purificatione lustratus accedere ad templa debere. Quod ut custoditurum me lecturi sciant, in ipso libelli hujus limine profiteri brevissimo placuit epigrammate.

INTERPRETATIO.

OMnes quidem libelli mei, Domine, quibus tu parasti nomen, hoc est vitam, prosternunt se tibi: & credo evolvuntur propter hanc caussam. Nihilominus hic qui inscribitur octavus nostri operis, sæpius celebrat tuam pietatem. Quapropter minus laborandum fuit ingenio, in cujus locum suffecta erat materia. Quam quidem identidem distinguere aliquibus admixtis salibus conati sumus, ne omnia carmina renovarent divino tuo pudori memoriam suorum præconiorum, quæ possunt facilius afferre tibi tædium, quam nobis satietatem. Licet autem viri etiam gravissimi, & supremæ fortunæ ita fecerint epigrammata, ut videantur affectasse nimiam licentiam verborum: nihilominus ego non concessi illis loqui tam libere, quam solent, cum pars libri & major & melior dirigatur ad majestatem sacri tui nominis. Recordetur non debere adire templa nisi purgatus lustratione religionis. Quod me observaturum ut teneant lectores, placuit id *polliceri brevissimo epigrammate in ipso principio hujus libri.*

NOTÆ.

Dacio.] Alii *Dacico*: sæpius supra de his nominibus actum. Hunc vero librum in quo nullam fore verborum licentiam profitetur, Domitiano dedicat: omnes

autem libros suos victuros sperat, quod illius nomen celebrent.

Occasione pietatis.] Argumentum hic liber petit a tua pietate, atque a tuis victoriis &c.

In cujus locum.] Amplæ quippe materiæ verba non desunt.

Et suprema fortuna.] Alii *summæ*: Quos viros enumerat Plinius junior lib. 5. epist. 3. dum ostendit epigrammata quidem lasciva, sed gravissimorum virorum exemplo scripsisse se.

Nimiam verborum.] Alii legunt *mimicam*, alii *mimam*.

Tamen illis.] Epigrammatibus nempe, quibus conveniunt lasciviæ.

Non nisi.] Deus enim est Domitianus, epig. 8. lib. 5. Deos vero adire non licet nisi purgato. Legunt alii, *Non nisi religiosa purificatione*.

Ad librum suum, ut verborum simul & rerum verecundiam discat. I.

LAURIGEROS domini liber intrature Penates,
Disce verecundo sanctius ore loqui.
Nuda recede Venus; non est tuus iste libellus;
Tu mihi, tu Pallas Cæsariana veni.

INTERPRETATIO.

O Liber ingressure laureatam domum domini, disce loqui castius ore pudico. Nuda Venus remove te, iste liber non tibi dicatur. Tu, o Pallas Cæsariana, tu accede ad me.

NOTÆ.

Laurigeros.] hoc est, victricem Domitiani domum; ille enim lauream Jovi Capitolino de Sarmatis retulit. Suetonius in Domit.

Nuda recede Venus.] hoc est, nimia verborum licentia & lascivia.

Tu Pallas.] Quam scilicet mira superstitione coluit Domitianus. Suetonius in ejus vita cap. 15. Ab hoc autem libro removet Venerem lasciviæ deam, Minervam pudicitiæ patronam invocat, quod Domitiano dicatus sit hic liber.

Ad Janum obstupescentem viso Domitiano Sarmatarum victore. II.

FASTORUM genitor, parensque Janus,
Victorem modo cum videret Istri,
Tot vultus sibi non satis putavit,
Optavitque oculos habere plures,
Et lingua pariter locutus omni,
Terrarum domino deoque rerum,
Promisit Pyliam quater senectam;
Addas Jane tuam pater rogamus.

INTERPRETATIO.

CUm paulo ante Janus fastorum parens & pater spectaret victorem Danubii, non credidit sufficere sibi tot vultus, atque expetiit habere plures oculos, & simul omni lingua locutus; *pollicitus est domino orbis, & deo rerum quater senectutem Nestoris; O Jane pater, obsecramus adjungas tuam.*

Notæ.

Fastorum genitor.] Fasti sunt libri qui singulorum annorum gesta continent, quorum patrem Janum dicit, quia ille, ut dicit infra epig. 8. principium dat velocibus annis. Fuit autem Janus rex Italiæ antiquissimus, cui mortuo atque inter deos relato primus anni mensis dicatus est.

Victorem Istri.] id est, Sarmatarum incolentium ripas Danubii seu Istri.

Tot vultus.] Janum bifrontem, alii quod annum elapsum respiciat, incipientem vero prospiciat; alii quadrifrontem dixere, propter quatuor anni tempestates, aut quatuor elementa. Lege Ovidium primo fastorum.

Optavitque oculos.] His verbis vehemens videndi Cæsaris desiderium exprimit poeta.

Pyliam senectam.] De ætate Nestoris egimus supra. Ovidius in epistola 1.

Nos Pylon, antiqui Neleja Nestoris arva
Misimus. —— ——

Addas tuam.] immortalem nempe; Janus enim utpote Deus immortalis est.

Ad Musam,
a qua incitatum se fingit ad scribenda adhuc epigrammata. III.

QUINQUE satis fuerant, vel sex, septemque libelli,
Et nimium: quid adhuc ludere Musa juvat?
Sit pudor, & finis, jam plus nihil addere nobis
Fama potest, teritur noster ubique liber.
Et cum rupta situ Messallæ saxa jacebunt,
Altaque cum Licini marmora pulvis erunt:
Me tamen ora legent, & secum plurimus hospes
Ad patrias sedes carmina nostra feret.
Finieram, cum sic respondit nona sororum,
Cui coma, & unguento sordida vestis erat.
Tune potes dulces, ingrate, relinquere nugas?
Dic mihi, quid melius desidiosus ages?
An juvat ad tragicos soccum transferre cothurnos,
Aspera vel paribus bella tonare modis,
Prælegat ut tumidus rauca te voce magister,
Oderit & grandis virgo bonusque puer?
Scribant ista graves nimium, nimiumque severi,
Quos media miseros nocte lucerna videt.
At tu Romano lepidos sale tinge libellos:
Agnoscat mores vita, legatque suos.
Angusta cantare licet videaris avena,
Dum tua multorum vincat avena tubas.

Interpretatio.

Quinque libri, vel sex, & septem satis superque erant, & quidem nimis: O Musa, quid placet jocari adhuc? Sit verecundia & terminus: fama jam nihil amplius potest adjungere nobis: noster liber attrectatur ubique. Et cum saxa Messalæ fracta situ aversa erunt, & marmora excelsa Licini redigentur in pulverem: nihilominus legar ab hominibus, & multi peregrini secum portabunt nostros versus in

autem libros suos victuros sperat, quod illius nomen celebrent.

Occasione pietatis.] Argumentum hic liber petit a tua pietate, atque a tuis victoriis &c.

In cujus locum.] Amplæ quippe materiæ verba non desunt.

Et supremæ fortunæ.] Alii *summæ*: Quos viros enumerat Plinius junior lib. 5. epist. 3. dum ostendit epigramma- [illegible]

Ad [illegible]

ut verborum simul [illegible]

LAURIGER[illegible]
Disce ver[illegible]
Nuda reced[illegible]
Tu mi[illegible]

[illegible] *tumuli* lapidei [illegible] *peribunt* quam mei [illegible] *findit caprificus.* [illegible] *Messalæ nitidus, &* [illegible] *quodammodo præ se ferens* [illegible] *suam*, quem & [illegible] Horatius de Arte poe- [illegible]

O Li[illegible] co [illegible]

[illegible]) hoc est, cum jacebunt [illegible]

Cum Licini.) [illegible] aut potius marmorea [illegible] *marmoreæ ædes*, [illegible] *sepulcra Licini*, de quo lib. 2 epig. 32. & Senec. epist. 120. Fuit autem Licinus libertus Augusti ditissimus, de quo illud distichum:

> *Marmoreo Licinus tumulo jacet, at Cato parvo,*
> *Pompejus nullo: quis putet esse deos?*

Nona sororum.] Thaliam intelligunt interpretes, cum illam unguento sordidam dicat poeta: etenim ante cœnam ungebantur antiqui; Thalia vero, inquiunt Raderus & Farnabius, apta erat conviviis.

Ad tragicos.) Soccus comœdorum erat proprius, cothurnus tragœdorum, epig. 20. lib. 3. Hoc est, An placet missos facere versus leviores, graves scribere.

Tonare modis.) heroicis versibus arma canere.

Prælegat.) ut hodie in scholis Virgilius, Homerus, & alii præleguntur. Alii *perlegat*.

Oderit & grandis.) Hinc liquet & ipsas puellas olim legendis, & memoriter discendis auctoribus operam dedisse, quæ cum aliquando vapularent, quod versus memoriter non tenerent, ipsis libris irascebantur, quos etiam lacerabant.

Lucerna videt.) Noctu ad lucernam opera sua componebant graves auctores. Juvenalis sat. 1.

> *Hæc ego non credam Venusina digna lucerna?*

Notum est hoc verbum, τὸ, λύχνου ὄζει. Latine, lucernam olet de sermone multo studio elucubrato.

Agnoscat.) hoc est, homines meis in libris agnoscant sua vitia & suas virtutes.

Angusta avena.) Licet tenues & leviores videantur tui versus.

Dum tua.) hoc est, modo plus laudis consequaris quam poetæ heroici, epig. 49. lib. 4.

quidem lasciva, se[illegible] *& adulta puella* rorum exemplo [illegible] *Nimis graves, &* *Nimiam ver*[illegible] *ant isti, quos media micam*, alii [illegible] *tat lucerna. Sed tu im-* *Tamen* [illegible] *ros sale Romano: vita in-* pe, qu[illegible] *egat suos mores. Quamvis vi-* N[illegible] *ore tenui avena, modo tua* n[illegible] *petes tubas multorum.*

II.

Ad Cæsarem Domitianum, cui deos & homines gratulari de reditu dicit. IV.

QUANTUS io Latias mundi conventus ad aras
Suscipit, & solvit pro duce vota suo!
Nam non hæc hominum, Germanice, gaudia tantum,
Sed faciunt ipsi nunc puto sacra dei.

INTERPRETATIO.

QUantus io concursus ex orbe toto nuncupat, & solvit vota ad altaria Romana pro suo Imperatore! Soli enim homines, o Germanice, non lætantur; at, opinor, ipsa & Numina dant operam rebus divinis.

No-

NOTÆ.

...it.] In venturum annum, & solva anno elapso pro incolumi... ...ni reversi ex Sarmatia. Idem est lib. 10. epistolæ 44. ...d Trajanum. Vide Sue... ...la cap. 14.

Nam non.] Alii *non sunt*.

Sede faciunt ipsi.] hoc est, ipsi dii quibus tot templa erexisti, & quos tam assidue colis, lætantur de tuo adventu. Vide epig. 4 lib. 9.

Ad Macrum
luxuriosum. V.

...s, Macer, annulos puellis,
...ti, Macer, annulos habere.

INTERPRETATIO.

O *Macer, dum das annulos puellis: o Macer, desiisti habere annulos.*

NOTÆ.

Puellis.) Alii *amicis*, hoc est meretricibus.

Desisti.) hoc est, desiisti esse eques. Annulus enim equitum erat insigne; equites vero qui patrimonium dilapidaverant, annulos equestres deponere cogebantur.

In Euctum
poculorum suorum ostentatorem. VI.

ARCHETYPIS vetuli nihil est odiosius Eucti.
  Ficta Saguntino cymbia malo luto.
Argenti fumosa sui cum stemmata narrat
  Garrulus, & verbis mucida vina facit.
Laomedonteæ fuerant hæc pocula mensæ,
  Ferret ut hæc, muros struxit Apollo lyra.
Hoc cratere ferox commisit prælia Rhætus
  Cum Lapithis: pugna debile cernis opus.
Hi duo longævo censentur Nestore fundi:
  Pollice de Pylio trita columba nitet.
Hic scyphus est, in quo misceri jussit amicis
  Largius Æacides, & bibit ipse merum.
Hac propinavit Bytiæ pulcherrima Dido,
  In patera Phrygio cum data cœna viro est.
Miratus fueris cum prisca toreumata multum,
  In Priami cyathis Astyanacta bibes.

INTERPRETATIO.

N*Ihil est molestius archetypis senioris Eucti. Cymbia plus mihi placent formata ex luto Saguntino. Cum loquax refert fumosa stemmata sui argenti, & vina contrahunt mucorem ex verbis* ejus. *Hæc pocula*, inquit, *apposita fuerant mensa*

in patriam, Dixeram, cum sic reposuit nona sororum, quae habebat caesariem & vestem sordidatam unguento: O immemor, potesne tu missas facere suaves ineptias? Dic mihi quid tu otiosus facies melius? An placet transferre soccum ad cothurnos tragicos, aut paribus metris sonare acerba bella, ut turgidus magister praelegat te rauca voce, & adulta puella oderit, & bonus puer? Nimis graves, & nimis austeri componant ista, quos media nocte infelices spectat lucerna. Sed tu imbue festivos libros sale Romano: vita intelligat & legat suos mores. Quamvis videaris canere tenui avena, modo tua avena superet tubas multorum.

NOTAE.

Ad Musam.] Inscribunt alii, *De suo epigrammatum scribendorum studio.*

Vel sex.] Alii,

—— nam sex, septemve libelli
Est nimium. —— ——

Messalae saxa.] hoc est, tumuli lapidei & marmorei citius peribunt quam mei versus, epig. 2. lib. 10.

Marmora Messala findit caprificus.

Quintilianus lib. 10. *Messalae nitidus, & candidus, & quodammodo prae se ferens in dicendo nobilitatem suam,* quem & disertum vocat Horatius de Arte poetica.

Cum Licini.) hoc est, cum jacebunt marmoreae aedes, aut potius marmorea sepulcra Licini, de quo lib. 2 epig. 32. & Senec. epist. 120. Fuit autem Licinus libertus Augusti ditissimus, de quo illud distichum:

Marmoreo Licinus tumulo jacet, at Cato parvo,
Pompejus nullo: quis putet esse deos?

Nona sororum.] Thaliam intelligunt interpretes, cum illam unguento sordidam dicat poeta: etenim ante coenam ungebantur antiqui; Thalia vero, inquiunt Raderus & Farnabius, apta erat conviviis.

Ad tragicos.) Soccus comoedorum erat proprius, cothurnus tragoedorum, epig. 20. lib. 3. Hoc est, An placet missos facere versus leviores, graves scribere.

Tonare modis.) heroicis versibus arma canere.

Praelegat.) ut hodie in scholis Virgilius, Homerus, & alii praeleguntur. Alii *perlegat.*

Oderit & grandis.) Hinc liquet & ipsas puellas olim legendis, & memoriter discendis auctoribus operam dedisse, quae cum aliquando vapularent, quod versus memoriter non tenerent, ipsis libris irascebantur, quos etiam lacerabant.

Lucerna videt.) Noctu ad lucernam opera sua componebant graves auctores. Juvenalis sat. 1.

Haec ego non credam Venusina digna lucerna?

Notum est hoc verbum, τὸ, λύχνον ὄζει. Latine, lucernam olet de sermone multo studio elucubrato.

Agnoscat.) hoc est, homines meis in libris agnoscant sua vitia & suas virtutes.

Angusta avena.) Licet tenues & leviores videantur sui versus.

Dum tua.) hoc est, modo plus laudis consequaris quam poetae heroici, epig. 49. lib. 4.

Ad Caesarem Domitianum, cui deos & homines gratulari de reditu dicit. IV.

QUANTUS io Latias mundi conventus ad aras
 Suscipit, & solvit pro duce vota suo!
Nam non haec hominum, Germanice, gaudia tantum,
 Sed faciunt ipsi nunc puto sacra dei.

INTERPRETATIO.

Quantus io concursus ex orbe toto nuncupat, & solvit vota ad altaria Romana pro suo Imperatore! Soli enim homines, o Germanice, non laetantur; at, opinor, ipsa & Numina dant operam rebus divinis.

N o-

NOTÆ.

Suscipit.] In venturum annum, & solvit suscepta anno elapso pro incolumitate Domitiani reversi ex Sarmatia. Idem argumentum est lib. 10. epistolæ 44. Plinii junioris ad Trajanum. Vide Suetonium in Caligula cap. 14.

Nam non.] Alii *non sunt*.

Sede faciunt ipsi.] hoc est, ipsi dii quibus tot templa erexisti, & quos tam assidue colis, lætantur de tuo adventu. Vide epig. 4 lib. 9.

Ad Macrum luxuriosum. V.

DUM donas, Macer, annulos puellis,
Desisti, Macer, annulos habere.

INTERPRETATIO.

O *Macer, dum das annulos puellis: o Macer, desiisti habere annulos.*

NOTÆ.

Puellis.) Alii *amicis*, hoc est meretricibus.

Desisti.) hoc est, desiisti esse eques. Annulus enim equitum erat insigne; equites vero qui patrimonium dilapidaverant, annulos equestres deponere cogebantur.

In Euctum poculorum suorum ostentatorem. VI.

ARCHETYPIS vetuli nihil est odiosius Eucti.
Ficta Saguntino cymbia malo luto.
Argenti fumosa sui cum stemmata narrat
Garrulus, & verbis mucida vina facit.
Laomedonteæ fuerant hæc pocula mensæ,
Ferret ut hæc, muros struxit Apollo lyra.
Hoc cratere ferox commisit prælia Rhætus
Cum Lapithis: pugna debile cernis opus.
Hi duo longævo censentur Nestore fundi:
Pollice de Pylio trita columba nitet.
Hic scyphus est, in quo misceri jussit amicis
Largius Æacides, & bibit ipse merum.
Hac propinavit Bytiæ pulcherrima Dido,
In patera Phrygio cum data cœna viro est.
Miratus fueris cum prisca toreumata multum,
In Priami cyathis Astyanacta bibes.

INTERPRETATIO.

N*Ihil est molestius archetypis senioris Eucti. Cymbia plus mihi placent formata ex luto Saguntino. Cum loquax refert fumosa stemmata sui argenti, & vina contrahunt mucorem ex verbis* ejus. *Hæc pocula*, inquit, *apposita fuerant mensæ*

mensa Laomedontis, ut hac consequeretur, Apollo lyra ædificavit mœnia: vehemens Rhætus hoc cratere pugnavit cum Lapithis: vides opus comminutum illo *certamine. Hi duo fundi æstimantur senis Nestoris caussa: columba fulget attrectata manu Pylia. Hic est scyphus, in quo Achilles imperavit plenius infundi amicis, & ipse potavit merum. Formosissima Dido in hac patera propinavit Bytiæ, cum cœna data est Phrygio marito. Cum multum miratus fueris antiqua toreumata, potabis Astyanacta in cyathis Priami.*

NOTÆ.

Archetypis.) Archetypa pocula intellige vetustissima & primi exemplaris.

Saguntino.) Fictiles cyathos interpretare ex argilla Saguntina, vide epig. 46. lib. 4. *Cymbia* vero, inquit Macrobius Saturn. lib. 5. cap. 21. sunt *pocula a cymba dicta: quod & apud Græcos, & apud nos ab illis trahentes, navigii genus est*, &c.

Fumosa fui.] Alii legunt *furiosa*. Sed placet prior lectio: sic enim Cicero & Seneca *fumosas imagines* dixere, obductas nempe caligine, & Juvenalis sat. 8.

Fumosos equitum cum dictatore magistros.

Sensus est ergo: Dum nobilitatem & antiquitatem suorum poculorum verbosius narrat Euctus, vinum interim effusum mucescit, & vappa fit. Poeta ostendit nimia loquacitate corrumpi cibos etiam optimos, hoc est convivis ingratos fieri.

Laomedontea.) Laomedon fuit rex Troiæ, qui Neptuno & Apollini certum auri pretium promiserat, ut Troiam muris cingerent. Poeta posuit pocula aurea pro auro. Ovidius 11. Metam.

— — Phrygiæque tyranno
Ædificant muros pacto pro mœnibus auro.

Prælia Rhætus.) Lapitharum & Centaurorum pugnam lege apud Ovidium lib. 12. Metam. Sed Rhætus, inquit Ovidius, torre pugnavit, Theseus vero cratere.

Pugna debile.) hoc est, craterem illa pugna imminutum.

Hic duo.) Sensus est: Hoc poculum quod habet duos fundos pluris æstimatur, propter senem Nestorem ad quem pertinuit. Ab Homero Iliad. λ describitur, atque ab Eustathio fuse explicatur. Variæ sunt Grammaticorum opiniones, opusne fuerit unum, an gemini crateres, alterque alteri impositus. ἀμφικύπελλα vocant Græci. Turnebus lib. 23. cap. 23. Hesychius ἀμφικύπελλον dicit περιφερὲς ποτήριον, hoc est rotundum poculum. Athenæus lib. 11. ait, poculum illud habuisse duos fundos. Vide animadversiones Casauboni cap. 12. lib. citato.

Trita columba.) hoc est sæpius attrectata columba, quæ prominebat insculpta in illo poculo: quo enim magis aurum teritur, tanto magis nitescit. De Pylio Nestore sæpius dictum.

Jussit amicis.) Ulyssi, Ajaci, Phœnici, qui ab Agamemnone ad placandum ipsum Achillem missi fuerant.

Et bibit ipse merum.) Alii *usque merum*: Alii *vividiusque merum*.

Bytiæ.] Virgilius 1. Æneid. convivium describit, quo Æneam Phrygium excepit Dido:

Tum Bytiæ dedit increpitans, &c.

Prisca toreumata.] quæ sunt opera torno facta. Epig. 39. lib. 4.

Bibes Astyanacta.) id est, ut aiunt interpretes: Novum vinum bibendum porriget Euctus in poculis vetustissimis. Notus est senex Priamus, cujus nepos fuit Astyanax Hectoris filius. Hunc versum non intelligo, Astyanacta enim pro vino novo sumi, mente assequi nequeo. Videat lector.

In Cinnam caussidicum lingua hæsitantem. VII.

HOC agere est caussas, hoc dicere, Cinna, diserte,
Horis, Cinna, decem, dicere verba novem?
Sed modo clepsydras ingenti voce petisti
Quatuor, o quantum, Cinna, tacere potes!

IN-

INTERPRETATIO.

O *Cinna, proferre novem verba decem horis*, an *hoc est orare caussas*, & *ornate dicere? at paulo ante summa voce postulasti quatuor clepsydras, o Cinna, quantum potes silere!*

NOTÆ.

Sed modo clepsydras.) Quæ erant horologia aquaria, de quibus, & de temporis spatio, quod metirentur singulæ clepsydræ, diximus lib. 6. ep. 35. Sensus est: O Cinna, cum nondum orationem absolvisses decem horis, quatuor adhuc clepsydras a judicibus petiisti ad dicendum.

Quantum Cinna tacere potes.] hoc est, adeo lente verba profers, ut potius silere quam loqui videaris.

Ad Janum, de reditu Cæsaris. VIII.

PRINCIPIUM des, Jane, licet velocibus annis,
Et revoces vultu sæcula longa tuo;
Te primum pia thura rogent, te vota salutent:
Purpura te felix, te colat omnis honos:
Tu tamen hoc mavis, Latiæ quod contigit urbi,
Mense tuo reducem, Jane, videre deum.

INTERPRETATIO.

O *Jane, quamvis des initium annis fugacibus*, & *tuo vultu reducas longa secula: pia thura primum supplicent tibi*, & *vota fiant tibi*: & *beata purpura*, & *omnis dignitas veneretur te: nihilominus magis hoc tibi placet, quod accidit urbi Latiæ, spectare deum reversum mense tuo.*

NOTÆ.

Principium des.) Vide epig. 2. supra.

Et revoces.) Alii *renoves vultu tuo*, hoc est, tuis calendis, a quibus annus ducit initium.

Te primum.) Ut Janus qui limina servat, ad alios deos supplicibus aditum patefaciat, hac de caussa, inquit Ovidius 1. Fastorum primum Jano supplicabant antiqui.

Purpura.) hoc est, purpurati consules, qui mense Januario fasces sumebant. Ovid. 1. Fast.

Jamque novi præeunt fasces; nova purpura fulget, &c.

Omnis honos.) hoc est, quilibet magistratus.

Hoc mavis.] Domitianum nempe reducem videre, quam coli ab omnibus magistratibus mense Januario tibi dedicato.

Ad Quinctum, ut mediam creditæ pecuniæ partem accipiat, ne totam summam perdat. IX.

SOLVERE dodrantem nuper tibi, Quincte, volebat
Lippus Hylas: luscus vult dare dimidium.
Accipe quamprimum: brevis est occasio lucri.
Si fuerit cæcus, nil tibi solvet Hylas.

IN-

INTERPRETATIO.

O Quincte, nuper Hylas lippiens volebat tibi solvere novem uncias: captus uno oculo vult dare sex; accipe statim: occasio quæstus faciendi brevis est. Si Hylas excæcatus fuerit, nihil tibi solvet.

NOTÆ.

Solvere dodrantem.] hoc est, novem uncias: plerumque summa credita, sicut hereditas dividitur in duodecim uncias, quæ assem efficiunt: hic vero Hylas debitor cum lippicet, novem tantum uncias propter hunc morbum Quincto suo creditori solvere volebat, mox amisso uno oculo, sex tantum reddere voluit, quas breviter accipiendas festive monet poeta, ne Hyla cæco facto solidum assem perderet Quinctus.

De Basso,
qui vestes emerat, nec solverat. X.

EMIT lacernas millibus decem Bassus,
Tyrias coloris optimi; lucrifecit.
Adeo bene emit? inquis. immo non solvit.

INTERPRETATIO.

BAssus mercatus est decem millibus lacernas Tyrias optimi coloris; lucratus est. Adeone vili pretio mercatus est? imo non solvit.

NOTÆ.

Decem millibus.] Sestertium scilicet; de lacernis quæ togis superinduerentur ad arcenda frigora, sæpius dictum supra.

Imo non solvit.] Vel quod solvendo non esset, vel quod illas lacernas forte suffuratus esset Bassus.

Ad Cæsarem Domitianum
ex Septemtrione Romam reversum. XI.

PERVENISSE tuam jam te scit Rhenus in urbem:
Nam populi voces audit, & ille tui.
Sarmaticas etiam gentes, Istrumque, Getasque,
Lætitiæ clamor terruit ipse novæ.
Dum te longa sacro venerantur gaudia circo,
Nemo quater missos currere sensit equos.
Nullum Roma ducem, nec te sic, Cæsar, amavit,
Te quoque jam non plus, ut velit ipsa, potest.

INTERPRETATIO.

RHenus jam novit te rediisse in tuam urbem: nam & ille audit acclamationes tui populi. Clamor ipse novi gaudii terrefecit gentes Sarmaticas, & Danubium, & Getas. Dum applausus diuturni colunt te sacro clivo, nullus sensit currere equos quater emissos. O Cæsar, Roma nullum Imperatorem sic dilexit, nec te ipsum antea. Jam etiam nequit amare te magis, licet ipsa cupiat.

NOTÆ.

Rhenus.] hoc est, Rheni accolæ.

Tuam urbem.] Quia magnificis operibus fuerat a Domitiano exornata, & quasi denuo extructa Roma.

Sarmaticas.] De quibus supra.

Longa gaudia.] Interpretor applausus diuturnos, qui nempe, inquit Raderus, ad duas aliquando horas durarent.

Nempe quater.] Adeo omnes ad te unum intenti sunt, ut e carceribus emitti currus non animadvertant.

Nec te sic.] hoc est, nec te ipsum tantum olim, quantum nunc amavit; nec plus amare potest. Argute quidem concludit, sed parum vere. Occisum enim Domitianum populus indifferenter tulit, Senatus vero valde lætatus est. Suetonius in Domit. cap. 23. Legunt alii,

Nullum Roma ducem nisi te, sic, Cæsar, amavit.

Ad Priscum, de uxore locuplete. XII.

UXOREM quare locupletem ducere nolim
Quæritis? uxori nubere nolo meæ.
Inferior matrona suo sit, Prisce, marito,
Non aliter fuerint femina virque pares.

INTERPRETATIO.

Rogatis cur nolim ducere uxorem locupletem? nolo nubere uxori meæ, o Prisce, matrona sit inferior suo viro, vir & uxor aliter non fuerint æquales.

NOTÆ.

Nubere.] Quod proprium est feminarum, hoc est, nolo servire meæ uxori. Juvenalis sat. 6.

Intolerabilius nihil est quam femina dives &c.

Non fuerint.] Alii *non fiunt*, concordes nempe, ubi enim uxor par est marito, jam impar est conjugium, uxoris quippe est parere, mariti vero imperare.

Ad Gargilianum, falsum venditorem. XIII.

MORIO dictus erat, viginti millibus emi.
Redde mihi nummos, Gargiliane: sapit.

INTERPRETATIO.

Stolidus habitus erat: mercatus sum illum *viginti millibus. O Gargiliane, restitue mihi nummos; sapiens est.*

NOTÆ.

Morio.) Illi dicebantur moriones, qui naturali stoliditate risum excitabant. Vide epig. 210. lib. 14.

In crudelem amicum. XIV.

PALLIDA ne Cilicum timeant pomaria brumam,
Mordeat & tenerum fortior aura nemus:
Hibernis objecta notis specularia puros
Admittunt soles, & sine fæce diem.
At mihi cella datur, non tota clausa fenestra,
In qua nec Boreas ipse manere velit.
Sic habitare jubes veterem crudelis amicum?
Arboris ergo tuæ tutior hospes ero.

INTERPRETATIO.

Ne pallida pomaria Cilicum metuant hyemem, & ventus vehementior urat nemus tenerum. Specularia opposita notis hyemalibus excipiunt soles nitidos, & lucem serenam. Sed cella mihi conceditur fenestra non clausa ex omni parte, in qua nec Aquilo velit habitare. O inhumane, an imperas sic habitare antiquum amicum? igitur securius diversabor apud tuam arborem.

NOTÆ.

Pallida.] Ob hyemem qua pallescunt folia, imo & decidunt. *Pomaria Cilicum* intellige arbores e Cilicia translatas, quas summa cura colebat ille amicus.

Tenerum nemus.] Succrescentes surculos interpretare.

Specularia.] Quibus tegebantur arbores adversus ventos: specularia autem intellige lapides pellucidos, quibus ut hodie nos vitro, sic vitri instar utebantur Romani.

Et sine face.] hoc est, sine nive, pluvia, & pulvere.

In qua nec Boreas.] Tam frigidum, inquit, mihi cubiculum dedisti, ut nec Boreas ventorum frigidissimus in eo habitare sustineat.

Arboris ergo.] Undequaque enim tectæ & munitæ erant arbores adversus frigus.

Ad Domitianum, de laurea quam Jovi Capitolino ex bello Sarmatico retulit. XV.

DUM nova Pannonici narratur gloria belli,
Omnis & ad reducem dum litat ara Jovem;
Dat populus, dat gratus eques, dat thura senatus,
Et ditant Latias tertia dona tribus;
Hos quoque secretos memorabit Roma triumphos,
Nec minor ista tuæ laurea pacis erit.
Quid tibi de sancta credis pietate tuorum?
Principis est virtus maxima, nosse suos.

INTERPRETATIO.

Dum novum decus belli Pannonici celebratur, & dum fiunt sacrificia in omnibus templis pro Jove reverso; Populus, eques memor, & senatus incendunt thura, & munera tertia locupletant tribus Latias; Roma celebrabit etiam hos secretos triumphos, nec ista laurea pacis a te concessæ minor erit. Quid tu censes de sancta pietate tuorum civium? maxima est virtus Imperatoris cognoscere suos.

NOTÆ.

Pannonici.] hoc est, Sarmatici, licet Pannonia sit regio alia a Sarmatia, de quibus vide Cluverium: tamen, ut arbitror, Pannoniam sumit poeta pro Sarmatia. Suet. in Domit. cap. 6. *De Cattis, Dacisque post varia prælia duplicem triumphum egit: de Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit.* De qua laurea hic loquitur poeta.

Narratur.] Alii, *numeratur.*

Et ditant Latias.) Bis jam de Cattis & Dacis triumphaverat Domitianus, atque ita jam bis populo dona distribuerat; jam vero victoria de Sarmatis reportata, tertio munere populum donavit, illum quippe convivio excepit. Vide epig. 50. infra. Georgius Merula legit:

Et

Et libant Latiæ tertia dona tribus. hoc est, inquit, urbes, & oppida quæ habent jus Latii jam tertio sacrificant pro tertia victoria de Sarmatis relata. Videat lector.

Hos quoque.] Justum de Sarmatis triumphum agere noluit Domitianus, sed lauream tantum retulit, quam vocat poeta triumphum secretum; porrò celebrem fore dicit concessa, nempe perdomitis gentibus pace.

Pietate tuorum.] hoc est, quid sentis de populi pietate erga te?

Nosse suos:] hoc est, suorum civium animos perspectos habere: eteni m odioso principi intimos animi sensus nemo aperit.

In Ciperum, qui ex pistore factus erat caussidicus. XVI.

PISTOR qui fueras diu, Cipere,
Nunc caussas agis, & ducenta quæris:
Sed consumis, & usque mutuaris.
A pistore, Cipere, non recedis,
Et panem facis, & facis farinam.

INTERPRETATIO.

O Cipere, qui fueras pistor diu, nunc dicis caussas, & quæris ducenta: at dissipas, & semper accipis mutuo. O Cipere, non mutas mores pistoris, & facis panem, & facis farinam.

NOTÆ.

Et ducenta.] Alii *ducena* sestertia scilicet, seu ducenta millia sestertium, hoc est, vis locupletari in caussis agendis.

Et panem facis.] Sic hunc locum explicat Domitius. Facere panem, inquit, & facere farinam dicitur pistor, qui pinsit far, & coquit panem & farinam. Facere item panem & farinam dicitur, qui liberalitate, aut prodigalitate sua aliis panem & farinam subministrat: cum igitur Ciperus nunc multos pascat prodigalitate sua, æque pistor videtur, ac olim erat, cum panem & farinam faceret. Farnabius vero sic explicat: In pistrino, farinam pinsebas, deinde panem conficiebas, e cujus pretio rursus farinam comparasti, atque adeo in circulum laborans, vivebas in diem: ita hic quæris, deinde consumis, rursus mutuaris, &c. *Et panem facis*, id est, decoquis, inquit Heraldus.

Ad Sextum, quod sibi plus debeatur ex caussa amissa, quam si vicisset. XVII.

EGI, Sexte, tuam pactus duo millia caussam.
Misisti nummos quot mihi? mille, quid est?
Narrasti nihil, inquis, & a te prodita caussa est:
Tanto plus debes, Sexte, quod erubui.

INTERPRETATIO.

O Sexte, constituta mercede duorum millium dixi tuam caussam; quot nummos misisti mihi? mille, quid est? nihil dixisti, ais, & prodidisti caussam: O Sexte, tanto plus debes, quod puduit me.

NOTÆ.

Narrasti nihil.] hoc est, male caussam egisti.

A te prodita.] Alii *perdita*: placet prior lectio, nec enim prævaricatores tantum caussam perdunt, sed & ii qui caussam agendam suscipiunt, quam non intelligunt.

Tanto plus.] Nam si vicissim, laus mihi præmii loco fuisset, at in solatium famæ amissæ majorem mercedem præstare debes: faceta prorsus est hæc ratio.

Ad Cirinium,
rarum esse amicum qui ingenio cedere velit. XVIII.

SIC tua, Cirini, promas epigrammata vulgo,
Ut mecum possis vel prior ipse legi:
Sed tibi tantus inest veteris respectus amici,
Carior ut mea sit, quam tua fama tibi.
Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos posset cum superare modos;
Et Vario cessit Romani laude cothurni,
Cum posset tragico fortius ore loqui.
Aurum, & opes, & rura frequens donabit amicus:
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

INTERPRETATIO.

O Cirini, sic edas in lucem tua epigrammata, ut possis legi mecum, aut prior: ut habes tantam rationem antiqui amici, ut plus ames meam existimationem quam tuam. Sic nec Virgilius aggressus est versus Horatii Calabri, cum posset vincere modos Pindaricos: & cessit Vario laudem cothurni Romani, cum posset ore tragico loqui vehementius. Multi amici dabunt aurum, & divitias, & agros: pauci erunt qui velint inferiores esse ingenio.

NOTÆ.

Ut mecum.] hoc est, ut mea epigrammata aut cum meis legantur, aut illis anteponantur.

Sed tibi tantus.] Sincere loqui videtur poeta, cum Cirinium Virgilio comparet, qui volens quidem potuisset versus lyricos scribere: Attamen Raderus & Domitius censent per ironiam illum loqui, cum concludat vix inveniri posse eum qui ingenio cedat.

Calabri Flacci.] Venusia enim Horatii patria urbs est in finibus Calabriæ.

Pindaricos.] Pindarus poeta Græcus lyricorum princeps satis notus. *Posset*, alii *nosset*.

Et Vario.] quem epicum fuisse colligere est ex Horatio ode 6. lib. 1. cum tamen in tragœdia excelluisse illum intelligat Martialis.

De Cinna
vere paupere. XIX.

PAUPER videri Cinna vult, & est pauper.

INTERPRETATIO.

Cinna cupit videri egenus, & est egenus.

NOTÆ.

Pauper.] Hic Cinna suam inopiam ostentans volebat videri divitias dissimulare: at vero ostendit poeta nihil opus esse simulatione, cum re vera pauper sit.

Ad

Ad Varum, de versibus extemporalibus. XX.

CUM facias versus nulla non luce ducentos,
Vare, nihil recitas: non sapis, atque sapis.

INTERPRETATIO.

O Vare, cum quotidie condas ducenta carmina, nihil recitas; insipiens es, & sapiens.

NOTÆ.

Non sapis.] Inepti enim est tot versus effundere, & frustra laborare: attamen sapiebat Varus, qui versus tam celeriter factos non recitaret. Vide Horatium de Arte poetica.

Ad Luciferum, de adventu Cæsaris. XXI.

PHOSPHORE redde diem: quid gaudia nostra moraris?
Cæsare venturo, Phosphore, redde diem.
Roma rogat: placidi numquid te pigra Bootæ
Plaustra vehunt, lento quod nimis igne venis?
Ledæo poteras abducere Cyllaron astro:
Ipse suo cedet nunc tibi Castor equo.
Quid cupidum Titana tenes? jam Xanthus, & Æthon
Fræna volunt: vigilat Memnonis alma parens.
Tarda tamen nitidæ non cedunt sidera luci,
Et cupit Ausonium Luna videre ducem
Jam, Cæsar, vel nocte veni: sint astra licebit,
Non deerit populo te veniente dies.

INTERPRETATIO.

O Lucifer, restitue lucem: quid affers moram nostræ lætitiæ? Cæsare venturo, o Lucifer, restitue lucem. Roma obsecrat, An tardi currus segnis Bootæ vehunt te, quod accedis flamma nimis lenta? Poteras abripere Cyllaron astro Ledæo: ipse Castor nunc commodabit tibi suum equum. Quid retardas properantem solem? Jam Xanthus & Æthon appetunt habenas: alma mater Memnonis excubat. Nihilominus lenta sidera non dant locum luci splendidæ, & Luna vult spectare Imperatorem Romanum. O Cæsar, jam veni vel media nocte: astra remaneant, lux non deerit populo te accedente.

NOTÆ.

Phosphore,] Pridie quam in urbem ex Septemtrione rediret Cæsar, ad sidera orationem convertit poeta, ut noctem præcipitent: tantum enim esse videndi Domitiani desiderium, ut nox longissima videatur. *Phosphorus* est Veneris stella, quæ ante solis ortum lucifer, post solis vero occasum vesper dicitur.

Gaudia nostra.] Cæsarem Domitianum.

Roma rogat.] ut diem subito reducas.

Pigra Boota.] Bootes Latine bubul-

cus tarde movetur, quia Polo vicinus, de quo epig. 3. lib. 4.

Abducere Cyllaron.] In cœlum translatus est Cyllarus equus Castoris: Ledæum astrum intellige Castorem & Pollucem.

Xanthus & Æthon.) scilicet equi solis, Ovidius 2. Metam. quatuor solis equos numerat, nec Xanthum nominat, quem forte sic Martialis vocat, quod sol flavus sit.

Memnonis alma parens.) Aurora cujus historia nota.

Sint astra.) Alii *stent*, quæ nolunt diei locum cedere, ut & ipsa ingredientem in urbem Domitianum videant.

Non deerit.) Ubicunque enim es, o Dimitiane, dies est; tu enim sol es Romanorum: licet astra stent adhuc, media tamen nocte perinde ac die videberis.

In Gallicum, a quo circumveniri se negat. XXII.

INVITAS ad aprum, ponis mihi, Gallice, porcum.
Hybrida sum, si das, Gallice, verba mihi.

INTERPRETATIO.

Vocas ad aprum, o Gallice, apponis mihi porcum. O Gallice, sum hybrida, si circumvenis me.

NOTÆ.

Hybrida.) Quodcumque animal est ex fero & mansueto natum: transfertur etiam ad eos homines qui ex diversa conditione procreati sunt, ut si quis ex matre libera & patre servo, vel ex patre Romano & matre peregrina natus sit. Vide epig. 39. lib. 6 Sensus est: Re vera ego essem hybrida, nisi intelligerem loco apri mihi appositum fuisse porcum: etenim hybrida participans naturam utriusque animalis diversi vix unum ab altero distinguat.

Ad Rusticum, artificem quemque esse castigandum, cum peccat in suam artem. XXIII.

ESSE tibi videor sævus, nimiumque gulosus,
Qui propter cœnam, Rustice, cædo cocum?
Si levis ista tibi flagrorum caussa videtur,
Ex qua vis caussa vapulet ergo cocus?

INTERPRETATIO.

O Rustice, an nimium crudelis atque belluo videor tibi, qui verbere cocum propter cœnam? si censes istam caussam flagrorum esse levem; qua igitur de caussa places ut cocus verberetur?

NOTÆ.

Ex qua vis.] Nisi det pœnas illius, quod deliquit in sua arte.

Ad Cæsarem Domitianum, a quo blandissime petit pecuniam. XXIV.

SI quid forte petam timido gracilique libello,
Improba non fuerit si mea charta, dato,

Et si non dederis, Cæsar, permitte rogari:
Offendunt numquam thura, precesque Jovem.
Qui fingit sacros auro vel marmore vultus,
Non facit ille deos: qui rogat, ille facit.

INTERPRETATIO.

SI forte rogem aliquid pavide & tenui libro, concede illud, *si nimia non fuerit mea petitio. Si vero non concesseris, o Cæsar, sine rogari* te: *sacrificia & vota numquam injuriam faciunt Jovi. Qui format sacros vultus auro vel marmore, ille non constituit numina: ille* autem *constituit, qui rogat.*

NOTÆ.

Improba charta.] qua scilicet a te peto aliquid: improba autem hoc loco est insaturabilis, inquit Domitius.

Qui rogat.] Qui aureas deorum statuas format, ille non facit deos, sed qui illos adorat. Sic ergo, inquit poeta, dum te rogo, o Domitiane, te Deum esse demonstro.

In Oppianum
semper ægrotum. XXV.

VIDISTI semel, Oppiane, tantum
Ægrum me male: sæpe te videbo.

INTERPRETATIO.

OPpiane, semel tantum spectasti me valde ægrotum; crebro videbo te ægrum.

NOTÆ.

Oppiane.] cujus meminit epig. 3. lib. 7. & epig. 42. lib. 6. qui semper mali erat coloris. Sensus est: Si lætaris quod me semel gravi morbo laborantem videris; quanto magis ego lætabor, qui te semper ægrum videbo.

Ad Cæsarem Domitianum,
de tigribus quas in arena exhibuerat. XXVI.

NON tot in Eois timuit Gangeticus arvis
Raptor, in Hyrcano qui fugit albus equo:
Quot tua Roma novas vidit, Germanice, tigres;
Delicias potuit nec numerare suas.
Vicit Erythræos tua, Cæsar, arena triumphos,
Et victoris opes, divitiasque Dei:
Nam cum captivos ageret sub curribus Indos,
Contentus gemina tigride Bacchus erat.

INTERPRETATIO.

INdus raptor, qui pallidus fuit in equo Hyrcano, non metuit tot tigres in agris orientis, quot insolitas spectavit tua Roma: nec potuit numerare sua delectamenta. O Cæsar tua arena superavit Erythreos triumphos, atque opes & divitias Dei victoris. Bacchus enim contentus erat geminis tigride, cum sub curribus duceret Indos devictos.

NOTÆ.

Gangeticus raptor.] Venator nempe in India ubi fluvius Ganges, præ timore pallidus raptis tigridis catulis fugit. Vide Plinium lib. 8. cap. 18. & Valerium Flac-

cum lib. 1. *In Hyrcano equo.*] hoc est, celeri: sic enim Hyrcanum equum intelligere videtur poeta: Hyrcania vero Asiæ regio, ubi etiam tigres ferocissimæ.

Nec numerare.] His verbis significat multas in arena tigres fuisse exhibitas.

Vicit Erythraeos.] Quos egit Bacchus de litoribus rubri seu Erythræi maris, atque ex Indis subactis: ille enim geminæ tantum tigride invectus triumphavit: tu vero, o Domitiane, plures populo spectandas exhibuisti.

Ageret sub curribus.] captivi nobiles curribus vehebantur, ceteri catenis vincti catervatim præibant.

Ad Gaurum, de muneribus captatoris. XXVII.

MUNERA qui tibi dat locupleti, Gaure, senique,
 Si sapis, & sentis, hic tibi ait, morere.

INTERPRETATIO.

O Gaure, qui largitur dona tibi diviti, & seni: si sapiens & sagax es, hic dicit tibi, morere.

NOTÆ.

Morere.] Hi enim testamentorum captatores cum munera divitibus senibus & orbis mitterent, significabant nihil aliud cupere quam ut senes illi morerentur, ut in eorum bona succederent. Vide epig. 63. lib. 6.

De Parthenia toga, qua donatus a Parthenio petit adhuc lacernam. XXVIII.

DIC toga facundi gratum mihi munus amici,
 Esse velis cujus fama, decusque gregis?
Apula Ledæi tibi floruit herba Phalanti,
 Qua saturat Calabris culta Galesus aquis?
An Tartessiacus stabuli nutritor Iberi
 Bætis in Hesperia te quoque lavit aqua?
An tua multifidum numeravit lana Timavum,
 Quem prius astrifero Cyllarus ore bibit?
Te nec Amyclæo decuit livere veneno:
 Nec Miletus erat vellere digna tuo.
Lilia tu vincis, nec adhuc delapsa ligustra,
 Et Tiburtino monte quod albet ebur.
Spartanus tibi cedet olor, Paphiæque columbæ:
 Cedet Erythræis eruta gemma vadis.
Sed licet hæc primis nivibus sint æmula dona,
 Non sunt Parthenio candidiora suo.
Non ego prætulerim Babylonica picta superbe
 Texta, Semiramia quæ variantur acu.
Non Athamanteo potius me mirer in auro,
 Æolium dones si mihi, Phryxe, pecus.
O quantos risus pariter spectata movebit,
 Trita palatina nostra lacerna toga.

INTERPRETATIO.

O Toga, jucundum donum amici diserti, loquere, cujus gregis fama & gloria esse velis? An herba Apula Phalanti Lacedæmonii floruit tibi, qua Galesus irrigat cultos agros undis Calabris? An Tartessiacus Bætis nutritor ovium Hispaniæ lavit te etiam in unda Hispana? An tua lana numeravit multa ostia Timavi, in quo prius bibit Cyllarus ore astrifero? Nec convenit infici te veneno Amyclæo; nec Miletus digna erat tuo vellere. Tu candore superas lilia, & ligustra nondum jacentia, & ebur quod candet monte Tiburtino. Olor Spartanus, & Paphiæ columbæ dabunt tibi primas: gemma extracta rubro mari dabit tibi primas. At quamvis hæc munera æmulentur intactas nives, non sunt candidiora suo Parthenio. Ego non antepofuerim texta Babylonica magnifice picta, quæ distinguuntur acu Semiramia. Non mihi plus placeam in auro Athamanteo, si mihi des, ô Phryxe, vellus Æolium. O quantos risus excitabit nostra lacerna simul visa trita toga Palatina.

NOTÆ.

Dic toga.] Togam interrogat, quo nempe lenarum genere sit contexta.

Apula Ledæi.] Enumerat varia lanarum genera: in Apulia est Tarentum conditum a Phalanto Ledæo seu Lacedæmonio, sic dicto a Leda Lacedæmonia: lana vero Tarentina summo fuit in pretio. Vide epig. 38. lib. 5. Galesus fluvius Tarentum irrigat.

An Tartessiacus.] Bætis Hispaniæ fluvius, hodie *Guadalquivir*, qui & Tartessus a Strabone appellatur.

Stabuli Iberi.] hoc est ovium Hispanarum, quæ nempe pascuntur ad Iberum.

Multifidum.) Timavus fons multis ostiis illabitur in mare. Vide epig. 25. lib. 4. ubi & de Cyllaro Castoris equo diximus, & epig. 21. supra.

Amyclæo veneno.) Amyclæum venenum alii existimant esse colorem viridem, alii vero purpureum. Amyclæ civitas est Laconiæ, Miletus autem Ioniæ in Asia minore, ubi lana summo fuit in pretio.

Ligustra.) Flores eximii candoris: Virgilius eclog. 2.

Alba ligustra cadunt.

Et Tiburtino.) Vide epig. 62. lib. 4. Cœlum enim Tiburtinum utpote frigidum ebori candefaciendo inserviebat.

Spartanus olor.) Cycnum intellige candidissimum, cujus formam induit Jupiter cum Ledam Spartanam compressit.

Paphiæque.) Veneri scilicet dicatæ, sic dictæ ab insula Papho, ubi colebatur.

Erythræis.) Vide Plinium juniorem lib. 9. epist. 33. in mari rubro nobilissimæ nascuntur margaritæ, epig. 38. lib. 5.

Parthenio.) De quo lib. 4. epig. 45. *Candidiora* refert ad animum Parthenii sincerum.

Babylonica.) Alii *Babylonis*. Plinius refert lib. 8. cap. 48. varios picturæ colores quos vestibus intexebant Babylonii.

Acu Semiramia.) hoc est Babylonica, Semiramis enim Babylone regnavit.

Non Athamanteo.) Vestis Phryxi ex aureo vellere confecta non mihi gratior foret: Athamas autem Phryxi pater fuit, Ovidius lib. 4. Met.

Æolium.) Æolus Thebarum rex pater fuit Athamantis, & avus Phryxi. *Æolium pecus* interpretare arietem, quo vectus Phryxus Æoli nepos trajecit mare. De his legendæ historiæ. Alii *Æolium decus*.

Trita.) Quanto ludibrio ero omnibus, qui me toga nobili ornatum, & trita lacerna superinjecta indutum viderint. His verbis lacernam quoque petit a Parthenio, ut munus sit perfectum. Legunt alii,

Trita Palatina vestra lacerna toga.

Alii,

Cum pallatina nostra lacerna toga.

De Distichis. XXIX.

DISTICHA qui scribit, puto, vult brevitate placere.
Quid prodest brevitas, dic mihi, si liber est?

INTERPRETATIO.

Qui componit disticha, opinor, cupit placere brevitate: quid proficit brevitas, age, si liber componitur?

NOTÆ.

Disticha qui.] Superius epigramma paulo longius excusare videtur, cum enim justum volumen scribere velit, perinde esse ait, si illud aut duorum aut plurium versuum epigrammatibus conficiat. Epig. 65. lib. 6.

De spectaculo Scævolæ, qui dextram accenso ad sacrificium igne combussit. XXX.

QUI nunc Cæsareæ lusus spectantur arenæ;
Temporibus Bruti gloria summa fuit.
Adspicis, ut teneat flammas, pœnaque fruatur
Fortis, & attonito regnet in igne manus!
Ipse sui spectator adest, & nobile dextræ
Funus amat: totis pascitur illa sacris.
Quod nisi rapta foret nolenti pœna, parabat
Sævior in laxos ire sinistra focos.
Scire piget post tale decus quid fecerit ante;
Quam vidi, satis est hanc mihi nosse manum.

INTERPRETATIO.

Ludi Amphitheatri Cæsarei qui nunc videntur, fuere summum decus ævo Bruti. Vides ut manus strenua cohibeat flammas, & triumphet de supplicio, & dominetur in igne stupente! Ipse adest spectator sui, & diligit illustre funus dextræ: illa pascitur toto igne. Quod nisi supplicium ereptum fuisset invito, sinistra ferocior prompta erat immittere se in flammas ingentes. Post tale decus nolim inquirere, quid fecerit antea: mihi sufficit cognoscere hanc manum quam spectavi.

NOTÆ.

Qui nunc.] Temporibus Domitiani fortiores viros existere, quam Bruti sæculo docet poeta: nam quod olim fortissimus Scævola in re seria, id ipsum nunc per jocum fit: epig. 7. lib. Spect. Rei quippe damnati personas agebant Dædali, Orphei & Laureoli; ita hic fictus Scævola ad exemplum Mutii Scævolæ manum in flammas immissam combussit. Epig. 22. lib. 1.

Dum peteret regem decepta satellite dextra
Injecit sacris se peritura focis.

Temporibus Bruti.] Quibus vixit Scævola. Vide Livium 1. Decad. lib. 2.

Summa fuit.] Id fuit tunc summa gloria, quod nunc lusus est.

Pœnaque fruatur.] Hoc est, pœnam in suam laudem vertat: sic loquitur Juno apud Senecam in Hercule furente:

— superat & crescit malis,
Iraque nostra fruitur, &c.

Ipse sui.] Ipse fictus Scævola ad exemplum veri Scævolæ manum igne comburi spectavit, & delectatus est illo spectaculo.

Totis pascitur.] Hoc est, comburitur toto igne ad sacra facienda accenso. Forte melius explices, delectatur toto igne. Quo sensu, ni fallor, verbum pasci usurpatur a Cicerone lib. 4. epistolarum ad Atticum epistola 9. *Ego*, inquit, *hic pascor bibliotheca Fausti.*

Quod nisi.] Fictum hunc Scævolam flammis eripi jussisset Domitianus, ut olim verum Scævolam ab igne amoveri imperavit Porsena, epig. 22. lib. 1.

Et raptum flammis jussit abire virum.

Sinistram sane pariter combussisset.

In

In laxos focos.] Alii *lassos*, hoc est, in flammas victas, & cedentes tantæ virtuti.

Post tale decus.] Post tam egregium facinus: etenim si ob scelus damnatus manum combusserit, summam laudem consecutus est: at vero si libens ejusmodi virtutis suæ specimen spectante Domitiano ediderit, licet colligere, illum antea egregia quoque præstitisse facinora.

In Dentonem, jus trium liberorum petentem a Domitiano XXXI.

NESCIO quid de te non belle, Dento, fateris,
Conjuge qui ducta jura paterna petis.
Sed jam supplicibus dominum lassare libellis
Desine, & in patriam serus ab urbe redi.
Nam dum tu longe deserta uxore, diuque,
Tres quæris natos, quattuor invenies.

INTERPRETATIO.

O Dento, non decore fateris de te nescio quid, qui ducta uxore, petis jura paterna. At jam cessa defatigare Imperatorem supplicibus libellis, & tarde revertere ab urbe in patriam. Dum enim tu quæris tres liberos longe & diu conjuge derelicta, reperies quatuor.

NOTÆ.

Nescio quid de te.] Te nempe patium esse virum, vel delectari te turpi libidinis genere. De jure trium liberorum egimus epig. 92. lib. 2.

Serus.] Externus nempe erat Dento, quem monet poeta, ut in patriam reditum differat, atque ita liberos ex adulterio uxoris susceptos illum domi repertururum affirmat.

Diuque.] Alii *domoque*.

De columba Aretullæ. XXXII.

AERA per tacitum delapsa sedentis in ipsos,
Fluxit Aretullæ blanda columba sinus.
Luserat hoc casus, nisi inobservata maneret,
Permissaque sibi nollet abire fuga.
Si meliora piæ fas est sperare sorori,
Et dominum mundi flectere vota valent:
Hæc a Sardois tibi forsitan exsulis oris,
Fratre reversuro, nuntia venit avis.

INTERPRETATIO.

Suavis columba delapsa per aerem placidum decidit in ipsum gremium sedentis Aretullæ. Id factum erat casu, nisi remaneret incustodita, & nollet evolare fuga sibi concessa. Si licet piæ sorori expectare meliora, & preces possunt exorare dominum orbis: fratre redituro, hæc avis nuncia forte accedit ad te ex Sardinia ubi exulat.

NOTÆ.

Luserat.] Id casu factum videbatur, nisi ultro mansisset in gremio Aretullæ.

Si meliora.] Hujus Aretullæ frater in Sardinia exulabat, cujus reditum a Domitiano impetraturam se sperabat Aretulla: poeta autem dicit hanc columbam omen esse fratris ab exilio revocandi: sæpius enim aves ominis caussa ultro ad homi-

hominem advenisse scribit Valerius Maximus lib. 1. cap. 4.
Exulis avi.] Ex regionibus fratris tui exulis; hoc est ex regionibus exulat frater tuus.

Ad Paullum de phiala
tenuissima, & rebus tenuissimis comparata. XXXIII.

DE prætoricia folium mihi, Paulle, corona
 Mittis, & hoc phialæ nomen habere jubes.
Hac fuerat nuper nebula tibi pegma perunctum,
 Pallida quam rubri diluit unda croci.
An magis astuti derasa est ungue ministri
 Bractea, de fulcro quod reor esse tuo?
Illa potest culicem longe sentire volantem,
 Et minimi penna papilionis agi.
Exiguæ volitat suspensa vapore lucernæ,
 Et leviter fuso rumpitur icta mero.
Hoc linitur sputo Jani caryota Kalendis,
 Quam fert cum parvo sordidus asse cliens.
Lenta minus gracili crescunt colocasia filo:
 Plena magis nimio lilia Sole cadunt.
Nec vaga tam tenui discursat aranea tela:
 Tam leve nec bombyx pendulus urget opus.
Crassior in facie vetulæ stat creta Fabullæ:
 Crassior offensæ bulla tumescit aquæ.
Fortior intortos servat vesica capillos;
 Et mutat Latias spuma Batava comas.
Hac cute Ledæo vestitur pullus in ovo;
 Talia lunata splenia fronte sedent.
Quid tibi cum phiala, ligulam cum mittere possis?
 Mittere cum possis vel cochleare mihi?
Magna nimis loquimur, cochleam cum mittere possis,
 Denique cum possis mittere, Paulle, nihil.

INTERPRETATIO.

O Paulle, mittis ad me folium ex corona prætoris, & vis illud vocari phialam. Nuper pegma fuerat a te perfusum hac nebula, quæ dissoluta est aqua pallida croci rubri: An potius ungue vaferrimi ministri lamina derasa est de tuo fulcro, quod puto contigisse? Illa potest sentire volantem culicem procul, & moveri penna minimi papilionis: Suspensa agitatur vapore parvæ lucernæ, & tacta leviter vino infuso frangitur. Caryota Calendis Jani involvitur hoc sputo, quæ portatur a sordido cliente cum exiguo asse. Colocasia flexibilia distenduntur filo minus tenui: lilia magis spissa decidunt nimio sole: errans aranea non vagatur tela tam subtili: nec pendulus bombyx incumbit in opus tam tenue. Creta densior hæret vultui vetulæ Fabullæ: bulla aquæ percussæ turgescit crassior. Fascia fortior retinet intortos crines; & spuma Batava mutat cæsariem Romanam. Pullus in ovo Ledæo induitur hac pelle: splenia hujusmodi hærent lunatæ fronti. Quid tibi cum phiala, cum possis mittere ligulam, aut cum possis mittere ad me cochleare? Prædicamus nimis grandia, cum possis mittere cochleam; tandem, o Paulle, cum possis mittere nihil.

No-

NOTÆ.

De prætoricia.] Poeta avaritiam Paulli deridet, a quo phialam dono acceperat tam tenuem, ut nullius vel parvi esset pretii. In ludis prætores solebant victoribus dare coronas aureis vel argenteis bracteis insignes, quæ flores & folia exprimerent. Sensus est: Folium seu laminam tenuissimam potius quam phialam misisti mihi.

Hac fuerat.] Sic intelligunt interpretes. Pegma de quo lib. Spect. epig. 2. nuper fuerat hac lamina inauratum, quam nebulam vocat, hoc est tenuem instar nebulæ, & quæ diluta seu ablata est croci aspersione, de qua epig. 3. lib. Spect. *Pallida unda* dicitur hic, quod crocus vino dulci mixtus flavum colorem referret.

De fulcro.] Lecti, & eorum fulcra bracteis argenteis erant ornata. Suetonius in Caligula cap. 32. *Romæ publico epulo servum, ob detractam lectis argenteam laminam carnifici confestim tradidit.*

Hoc linitur sputo.] Tenui corio, crusta, vel tectorio exponit Scaliger ad librum 1. Tibulli, an forte in deaurando, sputo utebantur vice gummi? inquit Farnabius. *Caryota* vero palmarum fructus est, quæ ad patronos Calendis Januariis mittebatur a clientibus, epig. 27. lib. 13.

Colocasia.] Fabæ sunt Ægyptiæ, quæ coctæ instar filorum tenduntur, epig. 57. lib. 13. & Plinius lib. 21. cap. 15.

Stat creta.] qua ad poliendam cutem utebatur Fabulla.

Servat vesica.] Reticulum tenue instar vesicæ, quo retinebantur capilli.

Et mutat Latias,] hoc est, nec phiala crassior est lixivio, quo Romani ad exemplum Batavorum capillos illinebant, ut flavescerent.

Hac cute.] hoc est, ova cycni habent cutem æque crassam.

Splenia.] Fasciæ sunt, epig. 29. lib. 2. quæ ita in fronte componebantur, ut Lunæ cornua exprimerent.

Ligulam.] De qua epig. 20. lib. 5. & epig. 120. lib. 14. quasi gladiolus, vel spathula, vel mensura.

Cochleare.] Erat quoque liquidorum mensura, sed minor ligula, epig. 121. lib. 14. Cochlea limacis testa est sane minoris etiam pretii, quam cochlear. Melius vero cum poeta egisset Paullus nihil mittendo, quam phialam tam tenuem.

In Jactatorem. XXXIV.

ARCHETYPUM Myos argentum te dicis habere.
Quod sine te factum est, hoc magis archetypum est.

INTERPRETATIO.

Prædicas te habere argentum archetypum Myos: quod factum est sine te, hoc magis archetypum est.

NOTÆ.

Archetypum.] Hoc distichum sic explicat Turnebus lib. 21. cap. 24. Ego, inquit, argutiam jocumque epigrammatis latere puto in vocabulo, *factum est,* hoc sensu: Dicis te habere toreumata argentea operis antiqui, quæ quidem magni ab omnibus olim æstimabantur. Jocans Martialis ait: Tu ista verbosa ostentatione argenti tui, & jactatione ventosa multum detrahis pretio, & efficis ut vasa tua conviviis molestiæ & tædio sint, adeo ut argentum factum, id est vasa, argenti enim facti nomine vasa censentur argentea, si sine te sit, & si absis, magis sit archetypum: id est pluris censeatur, antiquiusque videatur. Vide epig. 6. supra.

Myos.] cælatoris egregii.

Quod sine te.] hoc est, inquit Raderus, vasa quæ tu non attigisti nec adulterasti, magis archetypa sunt. Eligat lector.

In

In pessimos conjuges. XXXV.

CUM sitis similes, paresque vita,
Uxor pessima, pessimus maritus,
Miror, non bene convenire vobis.

INTERPRETATIO.

Cum sitis similes & pares vita, uxor improbissima. vir improbissimus, mirum mihi videtur, vos non concordare.

NOTÆ.

Miror non.] Similes enim similibus gaudent.

Ad Cæsarem Domitianum, cujus superbum palatium laudat. XXXVI.

REGIA pyramidum, Cæsar, miracula ride:
Jam tacet Eoum barbara Memphis opus.
Pars quota Parrhasiæ labor est Mareoticus aulæ?
Clarius in toto nil videt orbe dies.
Septenos pariter credas assurgere montes,
Thessalicum brevior Pelion Ossa tulit.
Æthera sic intrat, nitidis ut conditus astris
Inferiore tonet nube serenus apex.
Et prius arcano satietur lumine Phœbi,
Nascentis Circe quàm videt ora patris.
Hæc, Auguste, tamen, quæ vertice sidera pulsat,
Par domus est cœlo: sed minor est domino.

INTERPRETATIO.

O Cæsar, deride regia miracula pyramidum: Memphis barbara jam silet ædificia extructa *ad Orientem. Opus Ægyptium quota est pars aulæ Palatinæ? Sol nihil spectat splendidius in toto mundo. Putes similiter attolli septem montes. Thessalicus Pelios impositus est Ossæ minori. Fastigium conditum splendidis astris sic subit æthera, ut serenum tonet nube subjecta: Et prius satietur arcano lumine Phœbi, quam Circe intueatur ora genitoris orientis. Nihilominus, o Auguste, hæ ædes quæ culmine tangunt astra, pares sunt cœlo; sed sunt angustiores domino.*

NOTÆ.

Regia pyramidum.] De quibus diximus epig. 1. lib. Spect.

Jam tacet.] Tuum enim palatium longe superat has pyramides.

Parrhasiæ aulæ.] hoc est, aulæ Palatinæ seu Palatii, epig. 55. lib. 7. *Labor Mareoticus*, hoc est Ægyptius, à Mareotide celeberrima Ægypti palude.

Septenos.] Septem palatii turres tam miræ molis & altitudinis affirmat, ut superent Ossam & Pelion Thessaliæ montes, quos congestos in cœlum struxisse feruntur gigantes, Ovidius 1. Met.

Æthera sic intrat.] id est, tam altum est hoc palatium, ut nubes altitudine superet, atque ita infra tonet Jupiter.

Et prius arcano.] hoc est palatii apex prius offunditur lumine solis, quam cacumen montis Circes, quæ solis filia dicta est; Ovidius Metam. 14. *Arcano*, quia scilicet prius quam alibi appareat lumen, jam sol illustravit tuum palatium.

Par domus.] Licet tua domus, o Domitiane, altitudine atque amplitudine cœlum æquet; tamen non est satis ampla, quæ te Deum capere possit.

Ad Polycarmum, qui liberalis haberi volebat. XXXVII.

QUOD Cajetano reddis, Polycarme, tabellas,
Millia te centum num tribuisse putas?
Debuit hæc, inquis. tibi habe, Polycarme, tabellas,
Et Cajetano millia crede tuo.

INTERPRETATIO.

O Polycarme, an credis te dedisse centum millia Cajetano, quod reddis tabulas? Debuit hæc, ais: O Polycarme, serva tibi tabulas, & mutuo da millia tuo Cajetano.

NOTÆ.

Te centum.] Alii *tercentum* millia, nempe sestertium.

Num tribuisse. Alii *non*, minus bene. Sensus est: O Polycarme, creditor liberalis haberi nequis, quod nomen, creditæ pecuniæ argumentum, reddideris Cajetano, qui nempe solvendo non est, atque ita licet non reddidisses, pecuniam tamen mutuo datam numquam recuperasses.

Millia crede.] Rursus pecuniam da mutuo, sic vere munificus videberis.

Ad Meliorem, eum vere esse liberalem qui mortuis aliquid dat. XXXVIII.

QUI præstat pietate pertinaci
Sensuro bona liberalitatis
Captet forsitan, aut vicem reposcat.
At si quis dare nomini relicto
Post manes, tumulumque perseveret,
Quærit quid nisi parcius dolere?
Refert sis bonus, an velis videri.
Præstas hoc, Melior, sciente fama;
Qui solemnibus anxius sepulti
Nomen non sinis interire Blæsi,
Et de munifica profusus arca
Ad natalicium diem colendum
Scribarum memori, piæque turbæ
Quod donas, facis ipse Blæsianum.
Hoc longum tibi vita dum manebit,
Hoc & post cineres erit tributum.

INTERPRETATIO.

Qui constanti pietate donat alicui *experturo bona munificentiæ, forte aucupetur, aut repetat parem gratiam. Sed si quis post manes & sepulcrum persistat donare nomini superstiti, quid sperat nisi lenire mœrorem? Interest an sis probus, an cupias videri. O Melior, hoc facis, fama renunciante: qui solicitus non permittis ut* diebus *solemnibus pereat memoria Blæsi sepulti, & quod ex arca liberali muni-*

munificene largiris grata & pia turba scribarum ad celebrandum diem natalicium, ipse tribuis hoc Blæso: Hoc diuturnum reponetur tibi, quamdiu vives, hoc & reponetur post mortem.

NOTÆ.

Captet forsan.] Melior duos pueros habuit, Glaucium & Blæsum, & utrumque mortuum luxit, epig. 28. & 29. lib. 6. At vero, inquit poeta, qui munera confert in vivos, aut ab iis majora sperat, aut eorum hereditatem captat.

Nomini relicto.] hoc est, mortuo amico si quis officia pietatis præstat, nihil aliud nisi suo dolori levamen quærit. Vide epistolam 17. Plinii junioris lib. 1. De his qui defunctorum amicorum memoriam colunt.

Præstas hoc.] id est, te probe geris, non ut probus videaris, sed quia sic faciendum existimas.

Qui solemnibus.] hoc est qui natalicium diem Blæsi celebras.

Scribarum memori.] quia & Blæsus fuerat scriba.

Facis ipse Blæsianum.] hoc est, nullam gratiam expectas; sed quod donas, id omne Blæso tribuis.

Hoc longum.] Quamdiu vives, imo & mortuus ex tanta pietate gloriam & famam consequeris.

Ad Domitianum, in laudem sui palatii. XXXIX.

QUI Pallatinæ caperet convivia mensæ,
Ambrosiasque dapes, non erat ante locus.
Hic haurire decet sacrum, Germanice, nectar,
Et Ganymedea pocula mixta manu.
Esse velis, oro, serus conviva tonantis.
Et tu si properas, Juppiter, ipse veni.

INTERPRETATIO.

ANtea non erat locus qui contineret convivia, atque ambrosias epulas mensæ Palatinæ. O Germanice, fas est hic bibere sacrum nectar, & pocula porrecta manu Ganymedea. Lubeat, quæso, tarde convivari cum Tonante: sed si tu festinas, o Jupiter, ipse veni.

NOTÆ.

Hic haurire licet.] nempe in tuo palatio: epig. 36. supra.

Et Ganymedea.] hoc est haurire pocula quæ a tuis pueris formoso Ganymedi similibus porriguntur.

Esse velis.] Tarde adeas coelum, seu diu vivas.

At tu si.] O Jupiter, si tanto Domitiani desiderio tenearis, descende in terras, ut cum illo conviveris.

Ad Priapum, cui minatur flammas nisi custodiat sylvam. XL.

NON horti, neque palmitis beati,
Sed rari nemoris, Priape, custos,
Ex quo natus es, & potes renasci,
Furaces moneo manus repellas,
Et sylvam domini focis reserves.
Si defecerit hoc, & ipse lignum es.

INTERPRETATIO.

O Priape, qui custodis nec hortum nec vineam fertilem, sed nemus non densum, ex quo formatus es & poteris formari denuo; moneo removeas manus furum, & conserves sylvam camino heri. Si hoc defuerit, & ipse es lignum.

NOTÆ.

Ex quo natus es.] Vide sat. 8. Horatii lib. 1.

Olim truncus eram ficulnus inutile lignum, &c.

Si defecerit.] Lignum nemoris, cum & ipse lignum sis te comburam. Alii, *si defecerit hæc*, nempe sylva.

Ad Faustinum,

de Athenagora qui Saturnalibus nihil ad poetam miserat. XLI.

TRISTIS Athenagoras non misit munera nobis,
Quæ medio brumæ mittere mense solet.
An sit Athenagoras tristis, Faustine, videbo:
Me certe tristem fecit Athenagoras.

INTERPRETATIO.

MOEstus Athenagoras non misit dona ad me, quæ consuevit mittere medio mense brumæ. O Faustine, examinabo an Athenagoras doleat: Athenagoras me sane affecit mæstitia.

NOTÆ.

Tristis Athenagoras.] De quo epig. 97. lib. 9. Sensus est: Mœstus mihi videtur Athenagoras, quod nihil ad me miserit Saturnalium tempore: Ego, inquit poeta, nescio an vere doleat, at ego vere doleo quod nihil acceperim, epig. 46. lib. 4.

Medio brumæ.] hoc est mense Decembri: bruma vero significat dies hyemis brevissimos. Cicero 2. de natura deorum: *Solis accessum discessumque brumis solstitiisque fieri.*

Ad Mathonem

sectantem divitum mensas. XLII.

SI te sportula major ad beatos
Non corruperit, ut solet: licebit
De nostro, Matho, centies laveris.

INTERPRETATIO.

SI sportula major non te transtulerit ad divites, ut fit; o Matho, poteris lavare centies de nostro.

NOTÆ.

Sportula.] De Mathone egimus epig. 80. lib. 4. De sportula diximus epig. 7. lib. 3.

De nostro.] hoc est, de nostra sportula centum quadrantum poteris & lavare, atque a balneis cœnare, nisi nidore majoris culinæ illectus & corruptus divites adieris.

In

In Fabium, & Christillam,
quorum ille multas uxores, hæc multos maritos extulerat. XLIII.

EFFERT uxores, Fabius, Christilla maritos,
Funereamque toris quassat uterque facem.
Victores committe Venus, quos iste manebit
Exitus, una duos ut Libitina ferat.

INTERPRETATIO.

Fabius effert uxores, Christilla maritos, atque uterque concutit funeream facem thalamis. O Venus, committe victores quibus continget iste eventus, ut Libitina simul rapiat utramque:

NOTÆ.

Effert:] Verbum est funeris proprium: conjuges veneno forte necabant Fabius & Christilla.

Funereamque.] Cum deberent adhibere tædas nuptiales.

Victores.] Fac ut matrimonio juncti simul congrediantur, Fabius quidem uxorum victor, Christilla vero victrix maritorum.

Una duos. Ut Libitina mortis dea utrumque mutuis artificiis occisum simul rapiat.

Ad Titullum,
ut genio indulgeat, nec ampla bona ingratis heredibus relinquat. XLIV.

TITULLE, moneo, vive semper: hoc serum est:
Sub pædagogo cœperis licet, serum est.
At tu miser, Titulle, nec senex vivis:
Sed omne limen conteris salutator,
Et mane sudas urbis osculis udus,
Foroque triplici sparsus ante equos omneis,
Ædemque Martis, & colosson Augusti
Curris per omnes tertiasque, quinctasque.
Rape, congere, aufer, posside: relinquendum est.
Superba densis arca palleat nummis,
Centum explicentur paginæ Kalendarum:
Jurabit heres, te nihil reliquisse,
Supraque pluteum te jacente, vel saxum,
Fartus papyro dum tibi torus crescit,
Flentes superbus basiabit eunuchos,
Tuoque tristis filius, velis nolis,
Cum concubino nocte dormiet prima.

INTERPRETATIO.

O Titulle, moneo, semper vive genialiter: hoc tardum est, quamvis cœperis sub præceptore, tardum est. Sed tu, o infelix Titulle, nec vivis vetulus: sed salutator adis omnia limina, & mane sudas madidus basiis civitatis, & foro

tripici

triplici vagus ante omnes equos, & templum Martis, & colossum Augusti, curris per omnes tertias, & quinctas. Rape, accumula, aufer, possìde, relinquendum est. Superba area palleat spissis nummis, aperiantur centum paginæ Calendarum: heres jurabit te nihil reliquisse, & te exporrecto super pluteum aut lapidem, dum torus circumdatus papyro extruitur tibi, arrogans osculabitur plorantes eunuchos

N O T Æ.

Sub pædagogo.) hoc est, quamvis a prima juventute genialiter vivere cœperis, tamen tardius est: epig. 16. lib. 1.

Sed omne limen.) De matutinis his salutationibus diximus epig. 79. lib. 4.

Urbis osculis.) Quos enim salutabant, eos osculabantur veteres.

Foroque triplici.) Lege epig. 38. lib. 3.

Ante equos omnes.) hoc est, inquiunt Domitius & Raderus, ante equites: judices enim erant equestris ordinis. Forte intelligit statuas equestres in foro positas.

Colosson Augusti.) Quem describit Marlianus lib. 3 cap. 6.

Per omnes tertias.) Decurias judicum intelligunt alii, quæ primo tres, quibus Augustus quartam, Caligula quintam addidit: Alii vero horas interpretantur, epig. 67. infra.

Palleat.) Argento nempe, cujus color pallidus est. Alii legunt *pullulet*. Videat lector.

Centum explicentur.) Centum creditorum tabulæ aperiantur, negabit heres quicquam a defuncto relictum, quo ipsis debita pecunia solvatur: singulis vero Calendis usuræ a debitoribus exigebantur.

Fartus papyro.) Qua utebantur ad rogum struendum: epig. 97. lib 10.

Ad Flaccum de reditu Prisci Terentii. XLV.

PRISCUS ab Ætnæis mihi, Flacce, Terentius oris
Redditur: hanc lucem lactea gemma notet.
Defluat, & lento splendescat turbida limo,
Amphora centeno consule facta minor.
Continget nox quando meis tam candida mensis?
Tam justo dabitur quando calere mero?
Cum te, Flacce, mihi reddet Cythereia Cypros,
Luxuriæ fiet tam bona caussa meæ.

INTERPRETATIO.

O Flacce, Priscus Terentius redit ad me a regionibus Siciliæ: calculus albus signet hunc diem. Et lagena imminuta centum annis defluat, & turbida splendescat lento limo. Quando meæ mensæ nuncirscentur noctem tam felicem? Quando licebit calefieri vino tam justo? Cum tu, o Flacce, redibis ad me ex Cypro Cythereia, habebo tam bonam caussam meæ intemperantiæ.

N O T Æ.

Priscum.] ad quem poeta mittit librum duodecimum. Hujus Prisci Terentii reditum ex Sicilia, ubi est mons Ætna, celebrat Martialis.

Lactem gemma.] Albo calculo prosperos, nigro dies infaustos notabant antiqui: quem morem alii a Scythis, a Thracibus alii ortum putant: epig. 53. lib. 9. lib. 11. epig. 37.

Et lento splendescat.] Vinum enim centum annorum ex amphora effusum, si commoveretur, turbidum fiebat. De amphora annosa vide epig. 106. lib. 1.

Facta minor.] quia subinde longo senio aliquid deperit.

Continget.] hoc est, quando erit caussa tam justa laute cœnandi?

Cythereia.] Cyprus quippe insula Veneri sacra est.

XLVI.

In varie se tondentem. XLVII.

PARS maxillarum tonsa est tibi, pars tibi rasa est,
Pars vulsa est: unum quis putet esse caput.

INTERPRETATIO.

Pars genarum tonsa est tibi, pars rasa est tibi, pars vulsa est: quis credat esse unum caput?

NOTÆ.

Pars maxillarum.) Forcipibus nimirum, quibus utebantur juvenes jam adulti: *rasa* novacula scilicet, quam adhibebant viri: *vulsa*, volsellis nempe, quibus feminæ & juniores utebantur. Cum ergo triplicem istam ætatem capite suo referret hic quisquis fuerit, non unum imo triplex caput habere videbatur.

De abolla Crispini subducta ab aliquo fure. XLVIII.

NESCIT cui dederit Tyriam Crispinus abollam,
Dum mutat cultus, induiturque togam.
Quisquis habes, humeris sua munera redde precamur,
Non hoc Crispinus te, sed abolla rogat:
Non quicumque capit saturatas murice vestes,
Nec nisi deliciis convenit iste color.
Si te præda juvat fœdique insania lucri,
Quo possis melius fallere, sume togam.

INTERPRETATIO.

Crispinus ignorat, cui dederit purpuream abollam custodiendam, dum mutat suos *ornatus, atque induit togam. Quisquis habes, oramus, restitue humeris sua ornamenta: Crispinus non petit hoc a te, sed abolla* ipsa: *vestes imbutæ murice non conveniunt cuicumque, nec iste color aptus est nisi lautioribus. Si præda placet tibi, & furor turpis lucri, furare togam, ut possis melius latere.*

NOTÆ.

Crispinus.) De quo egimus epig. 98. lib. 7. cui ut ablatam abollam restituat, furem hortatur poeta, & Crispinum ipsum deridet, qui nesciret cui dedisset servandam abollam, de qua epig. 53. lib. 4.

Non quicumque.) hoc est, non cui usvis est gestare purpuram.

Fœdi lucri.) furti.

Sume togam.) magno enim in togatorum numero tu togatus delitesces.

De Aspro, amatore puellæ numquam visæ. XLIX.

FORMOSAM plane, sed cæcus diligit Asper.
Plus ergo, ut res est, quam videt Asper, amat.

INTERPRETATIO.

Asper, sed cæcus amat pulcram sane puellam. *Igitur, ut res est, Asper amat plus quam videt.*

NOTÆ.

Formosam.] Poeta deridet istum cæcum, qui puellæ numquam visæ amore ægraret. Juvenalis sat. 4. v. 119.

Qui numquam visæ flagrabat amore puellæ.

Ad

Ad Cæsarem Domitianum,
de ejus convivio. L.

QUANTA gigantei memoratur mensa triumphi,
Quantaque nox superis omnibus illa fuit,
Qua bonus accubuit genitor cum plebe deorum,
Et licuit Faunis poscere vina Jovem,
Tanta tuas celebrant, Cæsar, convivia laurus,
Exhilarant ipsos gaudia nostra deos.
Vescitur omnis eques tecum, populusque patresque,
Et capit ambrosias cum duce Roma dapes.
Grandia pollicitus quanto majora dedisti!
Promissa est nobis sportula, recta data est.

INTERPRETATIO.

Quantum convivium celebratur post victoriam de gigantibus relatam, *&* *quanta illa nox fuit omnibus diis, qua bonus pater accubuit cum plebe deorum. & fas fuit Faunis petere merum a Jove: tanto epulo, o Cæsar, celebratur tua victoria: dii ipsi afficiuntur nostra lætitia. Omnes equites, populus, & patres epulantur tecum, & Roma accipit ambrosias epulas cum Imperatore. Pollicitus grandia, quanto majora præstitisti! Sportula nobis promissa est, recta data est.*

NOTÆ.

Accubuit genitor.] Jupiter nempe cum diis minoribus.

Plebe.) vetus codex habet *Phœbe*.

Exhilarant ipsos.) Tanta est nostra lætitia, ut deos ipsos afficiat, qui nobiscum accumbere vellent.

Ambrosias.) hoc est divinas. Deus enim haberi volebat Domitianus.

Grandia pollicitus.) Epiphonema est, quo Domitiani liberalitatem extollit poeta. Alii *pollicitis*.

Sportula.) quam sustulit Domitianus, revocata cœna recta. Suetonius in Domitiano cap. 7. Vide etiam epig. 7. lib. 3.

De phiala Rufi,
qua miro artificio elaborata donatus fuerat. LI.

QUIS labor in phiala? docti Myos, anne Myronis?
Mentoris hæc manus est, an Polyclete tua?
Livescit nulla caligine fusca, nec odit,
Exploratores nubila massa focos.
Vera minus flavo radiant electra metallo,
Et niveum felix pustula vincit ebur.
Materiæ non cedit opus: sic alligat orbem,
Plurima cum tota lampade Luna nitet.
Stat caper Æolio Thebani vellere Phryxi
Cultus, ab hoc mallet vecta fuisse soror.
Hunc nec Cinyphius tonsor violaverit, & tu
Ipse tua pasci vite Lyæe velis.
Terga premit pecoris geminis Amor aureus alis,
Palladius tenero lotos ab ore sonat.

Sic Methymnæo gavisus Arione delphin
  Languida non tacitum per freta vexit onus.
Imbuat egregium digno mihi nectare munus,
  Non grege de domini, sed tua, Ceste, manus.
Ceste decus mensæ, misce Setina: videtur
  Ipse puer nobis, ipse sitire caper.
Det numerum cyathis Instantis litera Rufi:
  Auctor enim tanti muneris ille mihi.
Si Telethusa venit, promissaque gaudia portat;
  Servabor dominæ, Rufe, triente tuo.
Si dubia est, septunce trahar: si fallit amantem,
  Ut jugulem curas, nomen utrumque bibam.

INTERPRETATIO.

Quis labor in phiala? An periti Myos, an vero Myronis? An hæc manus est Mentoris, an tua, o Polyclete? Nulla caligine fusca massa livescit, nec obscura odit ignem exploratorem: vera electra splendent metallo minus flavo, atque elaborata pustula superat candidum ebur. Opus non superatur à materia: sic Luna claudit orbem, cum plena splendet tota lampade. Caper preminet ornatus Æolio vellere Phryxi Thebani, cujus *soror mallet vecta fuisse ab hoc. Nec tonsor Cinyphius violaverit hunc, & tu, o Bacche, ipse sinas* illum *vesci tua vite. Amor aureus geminis alis urget dorsum pecoris, letos Palladius sonat ab ore delicato. Sic delphin lætatus Arione Methymnæo portavit onus sonorum per placida maria. Non* servus *ex grege domini, sed tua manus, o Ceste, tingat mihi præstans donum pretioso nectare. O Ceste, ornamentum mensæ, ministra Setina: ipse puer videtur nobis sitire, & ipse caper. Litera Instantis Rufi assignet numerum cyathis; nam ille me afficit tanto dono. Si Telethusa accedit, atque affert promissam lætitiam; servabor dominæ,* hausto *tuo triente, o Rufe. Si incerta est, hauriam septuncem: si decipit amantem, potabo utrumque nomen, ut conficiam solicitudines.*

NOTÆ.

Docti Myos.] An opus est Myos cælatoris egregii, epig. 24. supra. Myronis, Mentoris, & Polycleti mentionem facit Plinius lib. 33. cap. 12.

Livescit nulla caligine.] hoc est, phiala sincera est, & pura ab omni macula.

Nec odit.] Sicum aurum adulterinum quod igne exploratum evanescit.

Vera minus.) Sensus est, inquit Raderus. Vera electra, seu succinum, minus radiant quam hujus phialæ flavum metallum, id est aurum. *Vera electra* dixit ad differentiam electri factitii, quod fiebat ex quinta argenti portione auro admixta. Vel sic intellige hunc versum: Hæc phiala ex electro factitio composita magis fulget quam verum electrum. Eligat lector.

Et niveum.) Alii *& nimium*: minus bene. De argento pustulato diximus epig. 85. lib. 7. *Felix pustula* dicitur, vel quod feliciter & ingeniose esset elaborata, vel quod nostrum poetam bearet.

Sic alligat orbem.] hoc est phiala splendere & figura similis est Lunæ plenæ.

Stat caper.). Sic Juvenalis sat. 1. v. 76.

Argentum vetus, & stantem extra pocula caprum.

Æolio.] Nempe iste caper ornatus erat aureo vellere, quale habebat aries, quo vectus cum sorore Helle trajecit mare Phryxus filius Athamantis regis Thebanorum, cujus Æolus pater fuit, epig. 28. supra.

Nec Cinyphius.] Epig. 94. lib. 7.

Ipse tua.] Grata est Baccho victima hircus, epig. 24. lib. 3. Attamen iste tam affabre erat formatus, ut sua vite libens illum pasceret Bacchus.

Terga premit.) Capro insidebat Cupido.

Pal-

Palladius lotos.] hoc est tibia. *Lotos ad tibiarum cantus expetitur*, inquit Plinius lib. 13. cap. 17. *Palladius* dici videtur, quod frequens in Africa nascatur non procul a Tritone lacu sacro Minervæ.

Sic Methymnæo.] Methymna Lesbi insulæ urbs fuit patria nempe Arionis, cujus historiam lege apud Herodotum lib. 1.

Non tacitum onus.] hoc est, ipsum Ariona lyra canentem.

Imbuat egregium.] In phialam vinum primo infundat non quivis ex servis, sed Cestus puer formosissimus.

Misce Setina.] Vina nata Setiæ in urbe Campaniæ.

Ipse puer] Cupido cœlatus in phiala.

Det numerum.] De more bibendi pro numero literarum nominis vide epig. 72. lib. 1.

Instantis litera Rufi.] Legunt alii *Instanti* pro *Instantii*, de quo epig. 67. lib. 7. & 97. lib. 12. Attamen prior lectio placet Radero propter sequentem versum:

Si dubia est, septunce trahar.

Cum enim dominæ essent venturæ parcius bibebant antiqui, epig. 107. lib. 1. Idcirco dicit poeta: Si venit Telethusa, trientem tantum hauriam pro numero quatuor literarum, quas habet *Rufi* nomen in vocativo; at vero si incertum sit, num ad me ventura sit, hauriam septuncem pro numero septem literarum quas habet nomen *Instantis* in recto. Si legeretur *Instanti*, in recto esset *Instantius*; dextantem ergo haurire deberet. Videat lector. Difficilis mihi videtur iste locus. Forte Instans, aut Instantius Rufus promiscue dicebatur: vel alter erat.

Nomen utrumque.] hoc est undecim cyathos, seu deuncem.

Ad Ceditianum de puero tonsore. LII.

TONSOREM puerum, sed arte talem,
Qualis nec Thalamus fuit Neronis,
Drusorum cui contigere barbæ,
Æquandas semel in genas rogatus
Rufo, Ceditiane, commodavi.
Dum jussus repetit pilos eosdem,
Censura speculi manum regente,
Expingitque cutem, facitque longam
Detonsis epaphæresim capillis;
Barbatus mihi tonsor est reversus.

INTERPRETATIO.

O *Ceditiane*, ego *rogatus commodavi Rufo ad radendas semel genas puerum tonsorem, sed talem arte, qualis nec fuit Thalamus* tonsor *Neronis*, *cui contigere barba Drusorum* radendæ. *Dum imperatus repetit pilos eosdem* Rufi *censura speculi regente manum*, *atque expingit cutem*, & *facit diuturnam detractionem detonsis capillis*: *tonsor barbatus rediit ad me*.

NOTÆ.

Nec Thalamus.] nomen tonsoris Neronis. Lipsius lib. 1. epist. quæst. 5.

Drusorum.] hoc est Neronum.

Pilos eosdem.] hoc est, dum iterum atque iterum radit barbam Rufi. Legit Farnabius, *Dum jussus repetit.* hoc est, dum nimio studio ad speculi censuram pilos iterum atque iterum castigat.

Expingit.] Alii *expungit*: epig. 82. lib. 7.

Barbatus.] hoc verbo diutius a Rufo detentum fuisse Rufum significat poeta.

In Catullam, raram esse concordiam formæ atque pudicitiæ. LIII.

FORMOSISSIMA quæ fuere, vel sunt,
Sed vilissima quæ fuere, vel sunt;

 O quam

O quam te fieri, Catulla, vellem,
Formosam minus, aut magis pudicam!

INTERPRETATIO.

QUæ pulcherrima fuere vel sunt, sed vilissima quæ fuere vel sunt: o Catulla, quam optarem te fieri minus pulchram aut magis castam.

NOTÆ.

Formosissima.] hoc est, Feminæ quæ fuerunt formosissimæ, fuerunt quoque vilissimæ, quia omnibus prostitutæ.

Ad Cæsarem Domitianum:
non illum propter munera, sed munera propter ipsum amari. LIV.

MAGNA licet toties tribuas, majora daturus
Dona, ducum victor, victor & ipse tui;
Diligeris populo non propter præmia, Cæsar;
Propter te populus præmia, Cæsar, amat.

INTERPRETATIO.

O Ducum victor, atque ipse victor tui, quamvis toties largiaris magna munera, largiturus adhuc majora; o Cæsar, amaris a populo non propter munera; o Cæsar, populus diligit munera propter te.

NOTÆ.

Magna licet.] Congiarium enim populo ter dederat Domitianus. Suetonius in Domitiano.

Victor &c.] hoc est, qui nihil agis præter rationem, quæ victoria omnium difficillima videtur.

Propter te.] Domitiano blanditur poeta, quem populo esse cariorem, quam munera, affirmat.

Ad eundem de leone
exhibito in arena. LV.

AUDITUR quantum Massyla per avia murmur,
Innumero quoties sylva leone furit,
Pallidus attonitos ad plena mapalia pastor
Cum revocat tauros, & sine mente pecus:
Tantus in Ausonia fremuit modo terror arena.
Quis non esse gregem crederet? unus erat.
Sed cujus tremerent ipsi quoque jura leones,
Cui diadema daret marmore picta Nomas.
O quantum per colla decus, quem spargit honorem,
Aurea lunatæ cum stetit unda jubæ!
Grandia quam decuit latum venabula pectus,
Quantaque de magna gaudia morte tulit!
Unde tuis, Libye, tam felix gloria sylvis?
A Cybeles numquid venerat ille jugis?

An

An magis Herculeo, Germanice, misit ab astro
Hanc tibi vel frater, vel pater ipse feram?

INTERPRETATIO.

*Quantum murmur auditur in solitudi*nibus *aviis Massyliæ, quoties sylva fremit innumeris leonibus, cum pastor pallidus reducit tauros stupefactos, atque attonitum armentum ad casas planas: paulo ante tantus terror fremuit in arena Romana. Quis non putaret adesse gregem? Unus erat. At cujus leges reformidarent ipsi etiam leones, quem regem constitueret Numidia picta marmore. O quantum ornamentum per colla, quod densus explicuit, cum unda aurea jubæ lunatæ arrecta est! quam par fuit amplum pectus magnis venabulis, & quantam lætitiam percepit leo ex præclara morte! O Africa, unde decus tam felix tuis sylvis? Numquid ille veniat ex montibus Cybeles? An potius, o Germanice, frater aut genitor misit tibi hanc feram ab astro Herculis.*

NOTÆ.

Massyla.) Libyæ pars est Massylia, in qua sunt multi leones.

Pallidus.) Leonum rugitu exanimatus.

Ad plena mapalia.) Alii ad *Pœna mapalia*, hoc est Punica.

Ipsi quoque.) hoc est, Tantus erat leo ille exhibitus in arena, ut inter alios leones rex videri posset.

Picta Nomas.) Variato enim marmore abundat Numidia.

O quantum.) hoc est, quam præstans erat juba arrecta instar mediæ Lunæ.

Grandia quam decuit.) Ingenti Domitiani venabulo convenit tam amplum leonis pectus.

Gaudia morte tulit.) Quod nempe Domitiani manu ceciderit.

A Cybeles.) hoc est ab Ida monte Phrygiæ, cui præest Cybele, quam a quatuor leonibus vehi fabulantur poetæ.

An magis Herculeo.) Astrum Herculeum intellige leonem ab Hercule interfectum, atque inter Zodiaci signa relatum: epig. 57. lib. 4. Germanicum vocat Domitianum a devictis Germanis.

Hanc tibi.) Vespasianus pater, vel Titus frater inter deos relati.

Ad Flaccum,

nullos esse suis temporibus egregios poetas, quod a nemine vigiliarum suarum mercedem accipiant. LVI.

TEMPORIBUS nostris ætas cum cedat avorum,
Creverit & major cum duce Roma suo;
Ingenium sacri miraris abesse Maronis,
Nec quemquam tanta bella sonare tuba.
Sint Mæcenates, non deerunt, Flacce, Marones,
Virgiliumque tibi vel tua rura dabunt.
Jugera perdiderat miseræ vicina Cremonæ,
Flebat & abductas Tityrus æger oves.
Risit Tuscus eques, paupertatemque malignam
Reppulit, & celeri jussit abire fuga.
Accipe divitias, & vatum maximus esto:
Tu licet & nostrum, dixit, Alexin ames.
Adstabat domini mensis pulcherrimus ille,
Marmorea fundens nigra Falerna manu,

Et libata dabat roseis carchesia labris,
Quæ poterant ipsum solicitare Jovem.
Excidit attonito pinguis Galatea poetæ,
Thestylis, & rubras messibus usta genas.
Protinus Italiam concepit, & arma, virumque,
Qui modo vix culicem fleverat ore rudi.
Quid Varos, Marsosque loquar, ditataque vatum
Nomina, magnus erit quos numerare labor?
Ergo ero Virgilius, si munera Mæcenatis
Des mihi? Virgilius non ero, Marsus ero.

INTERPRETATIO.

Cum ætas avorum det primas nostro sæculo, & Roma magis aucta fuerit cum suo Imperatore; tibi mirum videtur desiderari ingenium sacri Maronis, nec quemquam canere bella tam magna buccina. O Flacce, adsint Mæcenates, non desiderabuntur Marones, & vel tua villa suppeditabit tibi Virgilium. Tityrus amiserat jugera finitima infelici Cremonæ, atque ægrotus lamentabatur oves abductas. Tuscus eques risit, & propulsavit malignam inopiam, & coegit discedere celeri fuga. Accipe divitias, inquit, atque esto maximus poetarum: & licet, tu ardeas nostrum Alexin. Ille formosissimus astabat mensis heri fundens fusca Falerna manu marmorea, & porrigebat carchesia degustata labris roseis, quæ poterant commovere ipsum Jovem. Poeta attonitus oblitus est rudem Galateam, & Thestylem ustam rubras genas messibus. Repente concepit Italiam, & arma virumque, *qui paulo ante ore rudi vix fleverat culicem. Quid commemorabo Varos, & Marsos, & locupletata nomina poetarum, quos enumerare magnus erit labor?* An *ergo fiam Virgilius, si largiatis mihi dona Mæcenatis? Non fiam Virgilius, Marsus fiam.*

NOTÆ.

Cum duce.] Domitiano scilicet, epig. 19. lib. 5.

Pulchrior & major quo sub duce Martia Roma.

Tanta tuba.) stylo tam heroico & sublimi.

Sint Mæcenates.] qui muneribus poetas afficiant.

Jugera.) Vide Virgilii eclogam 1. & 9. Cremona Bruti & Cassii partes secuta veteranis Augusti militibus præmii loco attributa fuerat, quibus cum non sufficeret, vicinum agrum Mantuanum Virgilii patriam assignari jussit Augustus. Itaque suo fundo spoliatus Virgilius Romam petiit, ubi propter ingenium carus Mæcenati, non tantum possessionem suam impetravit, sed & munera amplissima consecutus est.

Tuscus eques.) Mæcenas nempe ordinis equestris a regibus Etruscis ortus, Horatius lib. 1. od. 1. & epig. 4. lib. 12.

Et nostrum Alexin.) Quem tamen non Mæcenatis, sed Pollionis puerum fuisse affirmant quidam. Vide Turnebum lib. 29. cap. 14.

Domini mensis.) Mæcenatis.

Marmorea.) hoc est candididissima & polítissima.

Carchesia.) pocula certi generis, de quibus Athenæus lib. 11. cap. 13.

Pinguis Galatea.) Sensus est: Non amplius humilia scripsit carmina de agresti Galatea, & Thestyli, cujus genæ æstivo calore adustæ erant.

Usta genas.) hoc est secundum genas: hellenismus est: sed Æneidem aggressus est cujus initium, *Arma virumque cano*, &c.

Vix culicem.) breve poema de culice.

Quid Varos.) Vari mentionem facit Virgilius ecloga 6.

Marsus ero.) Epicus quidem non ero poeta, sed scribam epigrammata, qualia Mar-

Marsus de quo epig. 71. lib. 2. Heraldus scribit *Marcus ero*, hoc est, inquit, Marcus ero Martialis, & huic nomini non minus celebritatis conciliabo, quam Virgilius olim conciliavit suo.

De Picente
edentulo. LVII.

TREIS habuit dentes, pariter quos exspuit omnes,
Ad tumulum Picens dum sedet ipse suum.
Collegitque sinu fragmenta novissima fracti
Oris, & aggesta contumulavit humo.
Ossa licet quondam defuncti non legat heres;
Hoc sibi jam Picens præstitit officium.

INTERPRETATIO.

Tres fuerunt dentes Picenti, quos omnes simul exspuit, dum ipse sedet ad suum sepulcrum, & sinu collegit ultima frusta oris rupti, & sepelivit terra aggesta. Quamvis heres aliquando non legat ossa mortui; Picens jam sibi præstitit hoc officium.

NOTÆ.

Collegitque.] Defunctorum ossa & cineres colligere atque inhumare solebant veteres: Picens vero iste, ut jocatur poeta, non erit inhumatus; jam enim sui partem, dentes scilicet, terræ mandavit.

In Artemidorum
indutum crassis lacernis. LVIII.

CUM tibi tam crassæ sint, Artemidore, lacernæ,
Possim te Sagarum jure vocare meo.

INTERPRETATIO.

O Artemidore, cum habeas lacernas tam crassas, liceat jure meo appellare te Sagarum.

NOTÆ.

Artemidore.] Artemidorus tam crassam gestabat lacernam, ut sagum videri posset. Vocat ergo illum sagarum, quasi sagatum. Hæc Raderus, qui pluria alia subjungit, ut explicet hoc epigramma.

Meo.] Alii *meum*. Porro Lipsius lib. 1. epist. 5. ait: Sagari dicti qui munus aliquod theatrale fungerentur.

In luscum furem. LIX.

ADSPICIS hunc uno contentum lumine, cujus
Lippa sub attrita fronte lacuna patet:
Ne contemne caput, nihil est furacius illo.
Non fuit Autolyci tam piceata manus.
Hunc tu convivam cautus vitare memento:
Tunc furit, atque oculo luscus utroque videt.
Pocula soliciti perdunt, ligulasque ministri,
Et latet in tepido plurima mappa sinu.

Lapsa

Lapsa nec a cubito subducere pallia nescit,
Et tectus lænis sæpe duabus abit.
Nec dormitantem vernam fraudare lucerna
Erubuit fallax, ardeat illa licet.
Si nihil invasit, puerum tunc arte dolosa
Circuit, & soleas surripit ipse suas.

INTERPRETATIO.

Vides hunc contentum uno oculo, sub cujus attrita fronte conspicitur stillans lacuna: Ne spernas caput, nihil est furacius illo. Autolyci manus non fuit tam piceata. Tu cautus recordare evitare hunc convivam: tunc insanit, & luscus aspicit utroque oculo. Famuli anxii amittunt pocula, & ligulas, & multæ mappæ delitescunt in tepido ejus sinu; & novit subtrahere pallia lapsa a cubito, & crebro discedit coopertus duabus lænis: nec fraudulentum puduit eripere vernæ dormitanti lucernam, quamvis illa ardeat. Si nihil occupavit, arte fallaci circuit servum suum, *atque ipse furatur suas soleas.*

NOTÆ.

Uno contentum.] quod unus illi oculus sufficiat ad furandum.

Lippa lacuna.] oculi scilicet amissi.

Ne contemne caput.] hoc est hominem, pars pro toto sumitur. Sensus est: Ne desinas observare hunc hominem, licet luscum.

Autolyci.] Cujus meminit Homerus Iliad. κ. Fuit ille Mercurii filius, furtis simillimus patri. *Tam piceatæ manus.*] cui scilicet adhærent omnia quæ tangit. Legunt alii *tam piperatæ manus*, hoc est callida, quod piceare Latine non dicatur, sed picare.

Cautus vitato.] Alii *servato.*

Ligulasque.] epig. 33. supra. Ligula cochlear est, & spathula, &c.

Et lænis.] Sic furatur mappas, quas in sinu condit. Læna vero, ut ait Bayfius de re vestiaria, genus est vestis militaris, qua etiam in cœna utebantur antiqui, ut constat ex hoc loco.

Vernæ.] est servus domi natus.

Et soleas.] Pueri ad pedes convivarum soleas custodiebant: convivæ enim sine calceis mensæ accumbebant: iste vero luscus suas ipse soleas surripiebat, ne furandi artem dedisceret.

In Claudiam,
cujus proceram staturam ridet. LX.

SUMMA palatini poteras æquare Colossi,
Si fieres brevior, Claudia, sesquipede.

INTERPRETATIO.

O Claudia, si fieres brevior uno pede & dimidio, posses æquare verticem colossi palatini.

NOTÆ.

Colossi.] De quo diximus epig. 2. lib. Spect.

In Carinum
invidum. LXI.

LIVET Carinus, rumpitur, furit, plorat,
Et quærit altos, unde pendeat, ramos:
Non jam quod orbe cantor, & legor toto:

Nec

Nec umbilicis quod decorus, & cedro
Spargor per omnes Roma quas tenet gentes:
Sed quod sub urbe rus habemus æstivum,
Vehimurque mulis non ut ante conductis.
Quid imprecabor, o Severe, livent?
Hoc opto, mulas habeat, & suburbanum.

INTERPRETATIO.

Pallet Carinus, rumpitur, insanit, flet, & quærit altos ramos ex quibus suspendatur: Non jam quod totus orbis celebrat atque evolvit meos versus, *nec quod ornatus umbilicis, & cedro spargor per omnes nationes quibus imperat Roma: at quod mihi est rus æstivum sub urbe, & vehor mulis non conductis ut antea. O Severe, quid imprecabor invido? Hoc opto, ut habeat mulas, & rus suburbanum.*

NOTÆ.

Umbilicis decorus.] Epig. 67. lib. 1. & epig. 2. lib. 3. librorum ornamenta explicuimus.

Rus æstivum.] hoc est rus ad æstivandum.

Mulas habeat.] quas oleribus ex horto suburbano decerptis onustas agat per urbem, & vendat illa olera, unde victum sibi quæritet. Domitius vero sic intelligit: Habeat mulas meis similes, & suburbanum meo simile: hoc est, suas amplas divitias amittat, atque ad meam conditionem redigatur, seu pauper fiat.

De Picente
inepto poeta. LXI.

SCRIBIT in aversa Picens epigrammata charta,
Et dolet averso quod facit illa deo.

INTERPRETATIO.

Picens scribit epigrammata in tergo chartæ, & mæret quod componit illa invito Apolline.

NOTÆ.

Scribit in aversa.] In una tantum parte chartæ solebant scribere veteres; qui vero ad nauseam usque, in tergo etiam scribebant. Juvenalis sat. 1.

Scriptus & in tergo necdum finitus Orestes.

Et dolet averso.] Epig. 89. lib. 2.

Carmina quod scribis Musis, & Apolline nullo, &c.

Horatius:

Tu nihil invita facies, dicesve, Minerva.

LXIII.

In Clytum,
qui sæpius in anno natalicium diem celebrabat, ut ab amicis acciperet munera. LXIV.

UT poscas, Clyte, munus, exigasque,
Uno nasceris octies in anno,
Et solas puto, tresve, quatuorve
Non natalicias habes Kalendas.
Sit vultus tibi levior, licebit

Tritis

Tritis litoris aridi lapillis,
Sit moro coma nigrior caduco,
Vincas mollitie tremente plumas,
Aut massam modo lactis alligati,
Et talis tumor excitet papillas,
Quales cruda viro puella servat:
Tu nobis, Clyte, jam senex videris.
Tam multos quis enim fuisse credat
Natales Priamive, Nestorisve?
Sit tandem pudor, & modus rapinis.
Quod si ludis adhuc, semelque nasci,
Uno jam tibi non sat est in anno,
Natum te, Clyte, nec semel putabo.

INTERPRETATIO.

O Clyte, ut petas donum, atque extorqueas, octies nasceris in uno anno, & celebras omnes *calendas natalicias, exceptis, opinor, solis tribus aut quatuor. Quamvis habeas vultum politiorem tritis lapillis litoris sicci, capilli nigredine superent cadentia mora, mollitie tremente superes plumas, vel metam lactis recens coagulati, & tali tumore turgescant papillæ tuæ, quales marito servat virgo intacta. O Clyte, jam vetulus videris nobis. Quis enim putet tam multos fuisse* dies *natalicios Priami, aut Nestoris?* Tandem *sit verecundia, & finis rapinis. Quod si ludificas iterum, & jam tibi non sufficit semel nasci in uno anno, o Clyte, nec credam te semel natum.*

NOTÆ.

Nasceris octies.] hoc est natalicium diem octies celebras, ut toties munera accipias.

Nigrior caduco.] hoc est maturo, epig. 73. lib. 1.

Sit vultus.] Toties natalem diem celebrasti, ut licet juvenis, tamen senior Priamo & Nestore videaris, de quibus jam dictum.

Sit pudor.] Pudeat te, & finis imponatur tuis rapinis.

Nec semel putabo.] hoc est, te negligam perinde ac sic numquam natus esses, nec unquam munera ad te mittam.

Ad Domitianum, de templo Fortunæ, atque arcu triumphali, quem sibi erigi jussit. LXV.

HIC ubi fortunæ reducis fulgentia late
 Templa nitent, felix area nuper erat:
Hic stetit Arctoi formosus pulvere belli
 Purpureum fundens Cæsar ab ore jubar.
Hic lauro redimita comas, & candida cultu
 Roma salutavit voce, manuque ducem.
Grande loci meritum testantur & altera dona:
 Stat sacer edomitis gentibus arcus ovans.
Hic gemini currus numerant elephanta frequenter.
 Sufficit immensis aureus ipse jugis.
Hæc est digna tuis, Germanice, porta triumphis:
 Hos aditus urbem Martis habere decet.

INTERPRETATIO.

NUper *felix area erat hic, ubi splendidæ ædes fortunæ reducis late fulgent. Hoc loco Cæsar emittens ab ore purpureum splendorem stetit decorus pulvere belli Sarmatici. Hic Romani capillis ornatis lauro, atque albis vestibus* induti *salutaverunt Imperatorem voce & manu. Atque altera dona demonstrant ingens meritum* illius *loci: arcus triumphalis erectus est de nationibus subactis. Hic duæ quadrigæ numerant multos elephantos. Aureus ipse par est ingentibus jugis. O Germanice, hæc porta convenit tuis triumphis: par est urbem Martis habere hos introitus.*

NOTÆ.

Fortunæ reducis.] cui propter Domitiani reditum ædificatum est templum.

Felix area.] vel quod in ea templum fortunæ destinatum sit, vel potius quod illic reversum Imperatorem primo salutaverit populus.

Arctoi.] Sarmatici, epig. 5. lib. 7.

Purpureum jubar.] hoc est ruborem. Suetonius cap. 18. in Domitiano, *Statura fuit procera, vultu modesto, ruborisque pleno.*

Et candida cultu.] Albis vestibus induti triumphum comitabantur Romani. Juvenalis sat. 10.

— *& niveos ad frena Quirites.*

Antiquus codex habet *candida vultu.*

Manuque.] Refer ad plausum quo exceptus est Imperator.

Et altera dona.] Arcum triumphalem, & templum Fortunæ intellige, præterquam quod ibi populus benigne a Domitiano exceptus fuit.

Hic gemini currus.] Supra arcum collocatæ erant duæ quadrigæ, propter duplicem ex Dacis victoriam, quibus elephanti juncti erant, quos aurea Domitiani statua regebat.

Elephanta frequenter.] Quid si legas *frequentem?*

De consulatu Silii. LXVI.

AUGUSTO pia thura, victimasque,
Pro nostro date Silio Camenæ,
Bis senos jubet en redire fasces
Nato consule, nobilique virga,
Vatis Castaliam domum sonare.
Rerum prima salus, & una, Cæsar,
Gaudenti superest adhuc quod optet
Felix purpura, tertiusque consul,
Pompejo dederit licet senatus,
Et Cæsar genero sacros honores,
Quorum pacificus ter ampliavit,
Janus nomina, Silius frequentes
Mavult sic numerare consulatus.

INTERPRETATIO.

O*Musæ, offerte Domitiano pia thura, & victimas pro nostro Silio: ecce imperat redire duodecim fasces filio facto consule, & nobili virga pulsari Castaliam domum poetæ. O Domitiane, primum & unicum præsidium rerum, superest adhuc exultanti* aliquid *quod cupiat,* nempe *felix purpura, & tertius Consulatus. Quamvis Senatus concesserit Pompejo sacros honores, atque Augustus genero* Agrippæ, *quorum nomina ter illustravit Janus pacificus, magis placet Silio sic numerare crebros Consulatus.*

NO-

NOTÆ.

Date Silio.] cujus filius a Domitiano factus est Consul: Silius enim pater semel tantum Consul fuit eo anno quo periit Nero, ut constat ex epistola 7. Plinii junioris lib. 3. qui vitam simul & mortem Silii Italici breviter narrat. Vide etiam epig. 62. lib. 7.

Redire.] nempe in familiam Silii Italici, quam Castaliam dicit, hoc est Musis deditam: nam egregium poema de secundo bello Punico scripsit Silius.

Nato consule.] Filio Silii consulatum adepto.

Castaliam.] Alii *Castalii.*

Domum sonare.] quoties domum suam aut alienam adibat Consul, ad significandum ejus adventum lictor præcedens virga sua fores pulsabat.

Quod optet.] ut nempe minor ejus filius Consul quoque fiat, cujus mortem refert Plinius junior epistola 7. lib. 3.

Et Cæsar genero.] Agrippæ Juliam filiam in matrimonium collocavit Augustus, eumque ter Consulem evexit.

Quorum pacificus.] hoc est, quorum nomina relata sunt in fastos, qui erant in tutela Jani pacifici quidem sub Augusto, quo regnante clausum est templum Jani tertio.

Mavult sic.] duos filios gerere Consulatum, quam ipse ter esse Consul, ut Pompejus & Agrippa.

In Cæcilianum,
qui præmature ad cœnam venerat. LXVII.

HORAS quinque puer nondum tibi nunciat, & tu
Jam conviva mihi, Cæciliane, venis.
Cum modo distulerint raucæ vadimonia chartæ,
Et Floralicias lasset arena feras;
Curre, age, & illotos revoca, Calliste, ministros:
Sternantur lecti, Cæciliane, sede.
Caldam poscis aquam, sed nondum frigida venit:
Alget adhuc nudo clausa culina foco.
Mane veni potius, nam cur te quincta moretur?
Aut cur non sero, Cæciliane, venis?

INTERPRETATIO.

O Cæciliane, nondum servus tibi nunciat horam quintam, & tu conviva jam venis ad me. Cum modo raucæ chartæ prorogarint vadimonia, atque arena defatiget feras Floralicias; o Calliste, propera, age, & revoca illotos servos: lecti adornentur, Cæciliane, sede. Petis aquam calidam, at nondum frigida allata est: culina clausa friget adhuc nudo foco. Veni potius mane; cur enim quincta retardet te? aut cur non venis sero, o Cæciliane?

NOTÆ.

Horas quinque.] Cœnare vero hora tantum nona solebant Romani, epig. 8. lib. 4.

Imperat extructos frangere nona toros.

Cum modo.] Cum modo in alterum diem dimissa sint vadimonia, & caussæ forenses quæ hora tertia agebantur, epig. 8. lib. 4.

Exercet raucos tertia caussidicos.

Vadimonium vero sponsio est sistendi in judicio. Legunt alii,

— *raucæ vadimonia ceræ.*

id est libelli forenses, inquit Domitius. Raucæ chartæ dicuntur, meo judicio, pro ipsis raucis caussidicis. Alii legunt,

vadimonia quartæ.

Hora enim quarta differebantur lites, ut ajunt.

Et Floralicias.] De ludis in honorem Floræ celebratis dictum epig. 3. lib. 1. In his lepores, capreæ, atque alia animalia

malia exhibebantur ab Ædilibus.

Illotos.] hora octava lavabant veteres.

Sternantur lecti.] In triclinio nempe.

Caldam poscis.] qua vinum temperabatur, epig. 12. lib. 1.

Nudo clausa.] hoc est nondum adsunt ligna quibus excitetur ignis.

Aut cur non sero.] Post cœnam nimirum. Alii,

Ut jentes, sero, Cæciliane, venis.

Et sic explicat Salmasius: Hora jentaculi tertia aut quarta erat: unde Martialis eum, qui ad quintam venerat pransurus, sero venire dixit, ut jentaret: nimis tempori ut pranderet.

Ad Entellum,
cujus rus amœnissimis Alcinoi hortis præfert. LXVIII.

QUI Corcyræi vidit pomaria regis,
Rus, Entelle, tuæ præferat ille domus.
Invida purpureos urat ne bruma racemos,
Et gelidum Bacchi munera frigus edat;
Condita perspicua vivit vindemia gemma,
Et tegitur felix, nec tamen uva latet.
Femineum lucet sic per bombycina corpus:
Calculus in nitida sic numeratur aqua.
Quid non ingenio voluit natura licere?
Autumnum sterilis ferre jubetur hyems.

INTERPRETATIO.

Qui spectavit pomaria regis Corcyræi, o Entelle, ille antepŏnat rus tuæ domus. Ne hyems invida urat purpureos racemos, & ne frigus gelidum noceat muneribus Bacchi, racemi conditi gemma pellucida augescunt, atque uva felix tegitur, nec tamen delitescit. Sic muliebre corpus splendet per bombycina: sic calculus numeratur in pura unda. Quid non voluit natura licere ingenio? Hyems sterilis cogitur producere fructus *autumnales.*

NOTÆ.

Qui Corcyræi.] Alcinoi, de cujus hortis in insula Corcyra, hodie *Corfue*, epig. 64. lib. 4. & epig. 41. lib. 7.

Urat ne bruma.] Inter alias arbores vitis præsertim uritur frigore, cum ab eo circumobsessus calor naturalis interius contrahitur.

Bacchi munera.] Vites quibus valde inimicum est frigus.

Perspicua gemma.] Lapidibus specularibus epig. 14. supra.

Per bombycina.] hoc est per vestes sericas, quas recte vitreas dixeris, & Juvenalis sat. 2. vocat multitia.

Quid non.] Sensus est: Quid non efficere potest solertia ingenii?

In Vacerram,
qui solos poetas mortuos laudabat. LXIX.

MIRARIS veteres Vacerra solos,
Nec laudas nisi mortuos poetas.
Ignoscas petimus, Vacerra; tanti
Non est ut placeam tibi, perire.

INTERPRETATIO.

O Vacerra, soli antiqui movent tibi admirationem, nec commendas nisi defunctos poetas. O Vacerra, rogamus, parcas: non tanti facio mortem, ut tibi gratus sim.

No-

NOTÆ.

Nec laudas.] Lib. 5. epig. 10.
Hi sunt invidiæ nimirum, Regule, mores
Præferat antiquos semper ut illa novis.

Tanti non est.] Sensus est: Non tanti facio tuas laudes, ut mori velim, quo a te laudari possim. Forte non male legeris,
—— — tanti
Non est, ut pereat, tibi placere.

De Nerva,
poeta quidem nobili, sede qui talem profiteri se præ pudore nollet. LXX.

QUANTA quies placidi, tanta est facundia Nervæ:
Sed cohibet vires, ingeniumque pudor.
Cum siccare sacrum largo Parmessida posset
Ore, verecundam maluit esse sitim:
Pieriam tenui frontem redimire corona
Contentus, famæ nec dare vela suæ.
Sed tamen hunc nostri scit temporis esse Tibullum,
Carmina qui docti nota Neronis habet.

INTERPRETATIO.

QUanta quies, tanta est eloquentia mitis Nervæ: at vires & ingenium coercentur modestia. Cum largo ore posset exhaurire sacram Parmessida, maluit sitire modeste: contentus adornare frontem poeticam exigua corona, nec obsecundare suæ gloriæ. At nihilominus qui novit versus periti Neronis, novit hunc esse Tibullum nostri ævi.

NOTÆ.

Quanta quies.] Nervam Imperatorem fuisse poetam testatur Plinius junior epist. 3. Vide epig. 27. lib. 9. Animo præterea placidissimo fuit Nerva.

Cum siccare sacrum.] Parmessis fons labitur ex Parnasso: hoc est, modice bibit ex fonte Musarum, seu pauca scribit carmina, cum alioqui plura, & quidem egregia scribere posset. Scribunt alii, *sacram Permessida.*

Tenui corona.] Ex hedera nempe qua leviores poetæ, epici vero querna corona cingebantur. epig. 54. lib. 4. Juvenalis sat. 6. vers. 386. De corona querna fuse Scaliger Ausonian. lect. lib. 1. cap. 10. Carminibus heroicis quernam coronam consequi poterat Nerva, sed elegiis & epigrammatibus hederaceam mereri contentus fuit.

Carmina qui docti.] A dulcedine carminis Nervam suum Tibullum dixerat Nero in suis versibus.

In Postumianum,
priora beneficia posterioribus esse cumulanda. LXXI.

QUATUOR argenti libras mihi tempore brumæ,
Misisti ante annos, Postumiane, decem.
Speranti plures (nam stare, aut crescere debent
Munera) venerunt plusve, minusve duæ.
Tertius, & quartus multo inferiora tulerunt.
Libra fuit quincto Septiciana quidem.
Bessalem ad scutulam sexto pervenimus anno,
Post hunc in cotula rasa selibra data est.

Octa-

Octavus ligulam misit sextante minorem,
  Nonus acu levius vix cochleare tulit.
Quod mittat nobis, decimus jam non habet annus:
  Quatuor ad libras, Postumiane, redi.

INTERPRETATIO.

O *Postumiane, ante decem annos misisti ad me tempore brumæ quatuor libras argenti. Duæ plusve minusve allatæ sunt expectanti plures: nam dona debent stare, vel augescere. Tertius & quartus tulerunt longe inferiora. Quincto libra quidem Septiciana missa est: sexto anno redacti sumus ad scutulam bessalem, post hunc rasa selibra donata est in cotula. Octavus misit ligulam minorem sextante: nonus vix tulit cochleare levius acu. Jam decimus annus non habet quod mittat nobis: O Postumiane, revertere ad quatuor libras.*

NOTÆ.

Tempore brumæ.] Mense Decembri, quo celebrabantur Saturnalia, & munera amicis mittere solebant Romani.

Nam stare aut.] Plinius junior epist. 3. lib. 4. *Est enim ita natura comparatum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi illa posterioribus cumules,* &c.

Septiciana quidem.] Duodecim unciis constabat libra Romana, quæ tamen secundo bello Punico urgente ad novem uncias cum semuncia redacta est, & libra Septiciana, ut existimat Raderus, a *Septis* ubi Romani negotiabantur atque ad pondus vendebant, sic dicta, ut conjicit Farnabius.

Bessalem ad scutulam.] Bes significat octo uncias; scutula vero vas capit octo uncias.

In cotula.] vel *cotyla*, mensuræ est genus, quod sex uncias capiebat. *Rasa selibra.*] Forte intelligit simul cum cotyla datam fuisse selibram argenti. Alii *rasa* referunt ad cotylam, sed quantitas repugnat.

Octavus ligulam.] Genus mensuræ. Plures alias significationes habet ligula, epig. 33. supra. Sextans duæ sunt unciæ.

Nonus acu levius.] Legunt alii,
Nonus aculeolos in cochleare tulit.
Sensus prioris lectionis patet. De cochleari dictum epig. 33. supra. Alii,
Nonus permodicum vix cochleare tulit.

Quatuor ad.] Sic lepide mendicat poeta.

Ad librum suum,
quem dono dat Artano amico redeunti Narbonem in Galliam. LXXII.

NONDUM murice cultus, asperoque,
Morsu pumicis aridi politus,
Artanum properas sequi, libelle:
Quem pulcherrima jam redire Narbo,
Docti patria Narbo Votieni
Ad leges jubet annuosque fasces,
Votis quod paribus tibi petendum est,
Continget locus ille, & hic amicus.
Quam vellem fieri meus libellus!

INTERPRETATIO.

O *Liber, tu nondum ornatus purpura, nec politus aspero morsu sicci pumicis, festinas comitari Artanum; quem amœnissima Narbo patria eruditi Votieni cogit reverti ad leges, atque annuos fasces: quod tibi optandum est pari desiderio, frueris illo loco, & hoc amico. Quam cuperem fieri meus liber.*

NOTÆ.

Murice cultus.] De ornamentis librorum vide epig. 67. lib. 1. & epig. 2. lib. 3.

Narbo.] Galliæ civitas, hodie *Narbonne;* quæ erat colonia Romana ad Reipublicæ Romanæ imaginem administrata. Romæ erat Senatus, sic in coloniis erant decuriones. Ex decurionibus juridicundo duumviri creabantur singulis annis. qui Romanos Consules repræsentabant. Hinc poeta Artanum revocari dicit ad leges, hoc est ad jus dicendum, & ad fasces, id est ad Magistratum gerendum.

Votis quod.] Nempe frui illo loco, atque Artano amico,

Quam vellem.] hoc est, quam optarem ipse vice libelli comitari Artanum.

Ad Instantiam, amore incitari ingenium. LXXIII.

INSTANTI, quo nec sincerior alter habetur
 Pectore, nec nivea simplicitate prior:
Si dare vis nostræ vires, animosque Thaliæ,
 Et victura petis carmina; da, quod amem.
Cynthia te vatem fecit, lascive Properti:
 Ingenium Galli pulchra Lycoris erat.
Fama est arguti Nemesis formosa Tibulli:
 Lesbia dictavit, docte Catulle, tibi.
Non me Pelignus, nec spernet Mantua vatem,
 Si qua Corinna mihi, si quis Alexis erit.

INTERPRETATIO.

O Instanti, quo nec alter æstimatur sincerior corde, nec prior candida simplicitate: si cupis corroborare atque excitare nostram Thaliam, & poscis versus non perituros; da, quod amem. O lascive Properti, Cynthia fecit te poetam: formosa Lycoris erat ingenium Galli. Venusta Nemesis parit existimationem acuto Tibullo: O erudite Catulle, Lesbia dictavit tibi. Nec Pelignus, nec Mantua contemnet me poetam, si quamdam Corinnam, si quemdam Alexim habuero

NOTÆ.

Animosque Thaliæ.] Amor quippe felicem ingenio materiam suppeditat: noti sunt poetæ, atque eorum amicæ, quos recenset noster poeta.

Pelignus.] Alii *Peligni* populi Italiæ Marsis finitimi, quorum caput Corfinium: in Pelignis autem natus Ovidius Corinnam amicam versibus celebravit: Mantua autem patria Virgilii, qui ardebat Alexim. Sensus est: Mea etiam carmina legentur a Pelignis & Mantuanis, licet Ovidio illi, hi Virgilio multum faveant.

In malum Medicum. LXXIV.

HOPLOMACHUS nunc es, fueras ophtalmicus ante:
 Fecisti medicus, quod facis hoplomachus.

INTERPRETATIO.

Nunc es hoplomachus, prius fueras ophthalmicus: medicus egisti, quod agis hoplomachus.

NOTÆ.

Hoplomachus.] Is est qui armis pugnat, hoc est gladiator: ophthalmicus vere medicus est qui curat oculos, sic dictus ab ophthalmia, quæ mala est oculi

oculi affectio.

Fecisti medicus.] Imperitia homines necasti, cum esses medicus, quos & nunc occidis gladiator.

De Gallo Lingono,
qui percusso ad lapidem pede jacens in sandapila a vespillonibus domum reportatus est. LXXV.

DUM repetit sera conductos nocte Penates
 Lingonus a recta Flaminiaque recens:
Expulit offenso vitiatum pollice talum,
 Et jacuit toto corpore fusus humi.
Quid faceret Gallus, qua se ratione moveret?
 Ingenti domino servulus unus erat,
Tam macer, ut minimam posset vix ferre lacernam:
 Succurrit misero casus, opemque tulit.
Quatuor inscripti portabant vile cadaver,
 Accipit infelix qualia mille rogus.
Hos comes invalidus submissa voce precatur,
 Ut quocumque velint, corpus inane ferant.
Permutatur onus, stipataque tollitur alte
 Grandis in angusta sarcina sandapila.
Hic mihi de multis unus, Lucane, videtur,
 Cui merito dici, mortue Galle, potest.

INTERPRETATIO.

DUm Lingonus a recta via & Flaminia novus redit domum conductam nocte sera, elisit corruptum talum pollice laeso, & stratus humi procubuit toto corpore. Quid ageret Gallus, quomodo moveret se? Ingens dominus habebat unum servulum tam tenuem, ut vix posset portare minimam lacernam: fortuna subvenit infelici, & fuit subsidio. Quatuor stigmatici ferebant vile cadaver, qualia mille capit miser rogus. Infirmus comes rogat hos voce submissa, ut portent corpus inane, quocumque libeat. Onus permutatur, ingens sarcina alte tollitur intrusa in arctam sandapilam. O Lucane, ex pluribus hunc existimo unum, cui jure dici potest, O Galle mortue.

NOTÆ.

Lingonus.] sic dictus, ut ajunt interpretes, a civitate Lingonum in Gallia, hodie *Langres*.

A recta.] via recta Flaminiæ erat proxima, Marlianus lib. 6. cap. ult.

Ingenti Domino.] hoc est corpore valde obeso.

Quatuor inscripti.] sic dicti a notis & literis, quæ improborum frontibus inurebantur.

Infelix rogus.] hoc est pauperum rogus, in quem scilicet multi simul conjicerentur.

Precatur.] hos nempe vespillones.

Corpus inane.] hoc est mortuum deponant, quocumque in loco voluerint: jacentem vero suum dominum tollant. Alii putant poetam alludere ad Gallos Cybeles sacerdotes, qui castrati inanes seu impotentes erant ad generandum. Videat lector.

Stipata.] hoc est, Gallus obesus valde coarctatus ponitur in sandapila, quæ erat pauperum feretrum. Vel *stipata* dicitur a quatuor nempe inscriptis servis libitinariis, qui mortuos efferrent.

Mortue Galle.] Dicterium est in Gallos Cybeles sacerdotes, qui impotentes ad generandum, & effeminati, merito mortui nuncupabantur. Hic autem Lingonus a vespillonibus elatus poterat jure mortuus vocari.

In Gallicum,
quem male agere caussas festive ostendit poeta. LXXVI.

DIC verum mihi, Marce: dic amabo:
Nil est, quod magis audiam libenter:
Sic & cum recitas tuos libellos,
Et caussam quoties agis clientis,
Oras, Gallice, me rogasque semper.
Durum est me tibi, quod petis, negare.
Vero verius ergo quid sit audi.
Verum, Gallice, non libenter audis.

INTERPRETATIO.

O Marce, dic mihi veritatem, dic quæso: nihil est quod lubentius audiam: sic, o Gallice, me oras semper & rogas, cum recitas tuos libros, & quoties dicis caussam clientis, Difficile est me recusare tibi quod postulas. Igitur audi verius vero quid sit: O Gallice, non libenter audis veritatem.

NOTÆ.

Dic verum.] Idem est argumentum epig. 64. lib. 5. & epig. 27. lib. 7.

Non libenter.] Etenim si verum dixero, non te laudabo, imo dicam te male agere caussas.

Ad Liberum amicum,
ut genio indulgeat. LXXVII.

LIBER amicorum dulcissima cura tuorum,
Liber in æterna vivere digne rosa;
Si sapis, Assyrio semper tibi crinis amomo
Splendeat, & cingant florea serta caput.
Candida nigrescant vetulo crystalla Falerno,
Et caleat blando mollis amore torus.
Qui sic vel medio finitus vixit in ævo,
Longior huic facta est, quam data vita fuit.

INTERPRETATIO.

O Liber suavissimum studium tuorum amicorum, Liber digne vivere in æternis rosis: si sapis, capilli semper tibi niteant Assyrio amomo, & coronæ floreæ circumdent caput. Crystalla alba nigrescant vetulo Falerno, & blandus lectus caleat tenero amore. Qui sic vixit mortuus vel media ætate, hic habuit longiorem vitam, quam concessa fuit.

NOTÆ.

In æterna rosa.] hoc est in perpetuis voluptatibus.

Assyrio.] hoc est unguento ex Assyrio amomo.

Candida nigrescant. Poculum enim ex crystallo vini infusi colorem trahit: Falernum vero nigrum est.

Vel medio.] Qui voluptatibus sic se immiscuit, etiam si vel media ætate occidat, diutius tamen vixit, quam dii concesserint: poeta enim non numero dierum, sed voluptatibus vitam longiorem æstimat. Epig. 16. lib. 1.

De

De ludis Stellæ, quibus Domitiani triumphum celebravit. LXXVIII.

QUOS cuperet Phlegræa suos victoria ludos,
Indica quos cuperet pompa Lyæe tuos,
Fecit Hyperborei celebrator Stella triumphi:
O pudor! o pietas! & putat esse parum.
Non illi satis est turbato sordidus auro
Hermus, & Hesperio qui sonat orbe Tagus.
Omnis habet sua dona dies, nec linea dives
Cessat, & in populum multa rapina cadit.
Nunc veniunt subitis lasciva numismata nimbis:
Nunc dat spectatas tessera larga feras.
Nunc implere sinus securos gaudet, & absens
Sortitur dominos, ne laceretur avis.
Quid numerem currus, terdenaque præmia palmæ,
Quæ dare non semper Consul uterque solet?
Omnia sed Cæsar tanto superantur honore,
Quod spectatorem te tua laurus habet.

INTERPRETATIO.

Stella celebrator triumphi Hyperborei exhibuit ludos, quos suos optaret victoria Phlegræa, quos tuos optaret pompa Indica, o Bacche: O pudor! O pietas! & credit esse parum. Illi non sufficit Hermus turbidus auro mixto, nec Tagus qui strepit orbe Hesperio. Omnis dies habet sua munera, nec dives linea cessat, & multa deripienda mittuntur in populum. Nunc lascivi nummi sparguntur repentinis nimbis; nunc munifica tessera donat spectatas feras. Volucres non exhibitæ lætantur tuto foveri sinu, & sortito capiunt heros, ne discerpantur. Quid numerem currus, & triginta præmia victoriæ, quæ largiri non semper solent ambo Consules? At, o Cæsar, omnia inferiora sunt tanto honore, quod tu spectas tuam laurean Sarmaticam.

NOTÆ.

Phlegræa suos.] Victoriam Phlegræam intellige, quam de gigantibus retulit Hercules in planitie Cumea, quæ olim Phlegræa dicebatur propter flammas illic erumpentes. Natalis Comes lib. 7. cap. 2. videndus & Strabo lib. 5.

Indica pompa.] Quos etiam ludos cuperet Bacchus editos in triumpho quem de India egit, hoc Stella exhibuit, ut Domitiani victoriam de Sarmatis celebraret. Triumphum Bacchi cum illa Herculis victoria conjunxit etiam Silius lib. 1.

Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frænata tigride currus;
Aut cum Phlegræos confecta mole gigantes
Incessit campis tangens Tyrinthius astra.

Non illi.] Tagus fluvius Hispaniæ, Hermus vero Lydiæ arenas aureas vehunt, quæ Stellæ liberalitati non sufficerent.

Omnis habet.] Ludi celebrabantur per plures dies, quibus singulis in populum munera spargebantur Suetonius cap. 11. in Nerone: *Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia avium cujusque generis multiplex genus: tesseræ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, jumenta, atque etiam mansuetæ feræ, novissime naves, insulæ, agri.* Hoc loco utitur Turnebus lib.

lib. 29. cap. 9. ut sequentes versus explicet, *Nec linea dives*. Ego, inquit, interpretor gemmas & margaritas, resque pretiosas in linea, quod ego gallice explico *filet de perles*. Sic etiam explicat Salmasius. Alii lineam divitem sumunt pro ordine subseniorum, & pro orchestra in qua spectabat Senatus. Lipsius in notis ad Raderum missis sic explicat, ut refert ipse Raderus: *Mibi*, inquit, *videbatur linea pro ordine subselliorum capienda, & interpretabar non solum populum habere quod caperet in missilibus, sed & Senatum. Dives igitur linea orchestra*. Hæc sententia placet Radero; poeta enim, inquit, videtur consilio distinxisse popularia ab orchestra, cum subjecit:

—— & in populum multa rapina cadit.

Sic Ovidius in Amoribus lineam accipit pro ordine sedentium:

Quid frustra refugis? cogit nos linea jungi.

Lineam divitem libenter explicarem schedulam, in qua scriptum esset quid pretiosum, quod referenti schedulam donaretur: in tesseris vero seu globulis ligneis scripta erant ferarum nomina, quæ distribuebantur rapientibus tesseras. De linea margaritarum agitur lege 26. ff. *ad legem Falcidiam*, & lege ultima ff. *de auro, argento, mundo, &c.*

Nunc veniunt.] E loco nempe superiore sparguntur nummi sestertii, quos lascivos vocat, quod forte populum ad se alliciant vel recreent.

Nunc dat.] Turnebus loco citato sic explicat hunc versum: tesseræ globuli erant certæ speciei notis inscripti, quæ ei qui jactam tesseram rapuerat, dabatur. Vide Xiphilinum in Nerone.

Nunc implere.] hoc est, ut mihi videtur: Aves absentes, seu in arena non exhibitæ tesseris inscriptæ dantur iis, quibus forte contigit tessera: at vero si aves emissæ fuissent, a diripientibus laceratæ fuissent.

Ne lacerentur.] Alii *nec laceratur*.

Quæ dare.] Sensus est: Plura victoribus præmia dedit Stella, quam ambo Consules, cum simul edunt ludos.

Tanto superantur.] Stellæ ludi per se quidem celebres, tua præsentia, o Domitiane, celeberrimi facti sunt.

In Fabullam, affectantem pulchritudinem. LXXIX.

OMNES aut vetulas habes amicas,
Aut turpes, vetulisque fœdiores:
Has ducis comites, trahisque tecum
Per convivia, porticus, theatra.
Sic formosa, Fabulla, sic puella es.

INTERPRETATIO.

Omnes tuæ amicæ aut sunt vetulæ, aut turpes, & deformiores vetulis: tibi adjungis has comites, & trahis tecum per convivia, porticus, theatra. O Fabulla, sic pulchra, sic puella es.

NOTÆ.

Sic formosa.] hoc est collata cum illis vetulis tibi videris formosa.

In Domitianum, qui pugilatione revocata antiquorum simplicitatem repræsentaverit. LXXX.

SANCTORUM nobis miracula reddis avorum,
Nec pateris, Cæsar, sæcula cana mori:
Cum veteres Latiæ ritus renoventur arenæ,
Et pugnet virtus simpliciore manu.
Sic priscis servatur honos te præside templis,
Et casa tam culto sub Jove numen habet.

Sic

Sic nova dum condis, revocas Auguste, priora:
Debentur quæ sunt, quæque fuere tibi.

INTERPRETATIO.

O Domitiane, restituis nobis miracula sanctorum avorum, nec finis prisca secula perire: Cum antiquæ consuetudines Romanæ arenæ revocentur, & virtus certet manu simpliciore. Sic, o Imperator, decus servatur antiquis templis, & casa est in veneratione sub Jove tam culto. Sic, Auguste, dum construis nova, renovas antiqua: quæ sunt & quæ fuerunt, debentur tibi.

NOTÆ.

Sanctorum nobis.] hoc est, pugiles in arena exhibuisti, quos mirabatur antiquitas.

Nec pateris.] prisca sæcula excidere ex nostra memoria.

Simpliciore manu.] pugnis tantum, & cæstibus, non ferro, tridente, &c. Raderus.

Sic priscis servatur.] Quemadmodum ludos veteres renovas, sic & templa antiqua veneraris.

Et casa.] hoc est, antiquum Jovis templum humile quidem & vile a te restauratum in veneratione est. *Sub Jove tam culto.*] quem nimirum tam assidue colis, & cui tot & tantam donaria offers.

Sic nova dum.] Domitianum plura templa condidit, atque antiqua plura restauravit. Suetonius in Domitiano. Atque ita, ait poeta, omnia Reipublicæ tempora sub illo recurrere.

In Gelliam,
cui gemmæ vita cariores erant. LXXXI.

NON per mystica sacra Dindymenes,
Nec per Niliacæ bovem juvencæ:
Nullos denique per deos, deasque,
Jurat Gellia: sed per uniones.
Hos amplectitur, hos deosculatur:
Hos fratres vocat, & vocat sorores:
Hos natis amat acrius duobus.
His si quo careat misella casu,
Victuram negat esse se nec horam.
Eheu quam bene nunc, Papiriane,
Annæi faceret manus Sereni.

INTERPRETATIO.

Gellia non jurat per sacra mystica Dindymenes, nec per bovem juvencæ Niliacæ, tandem per nullos deos, nec deas: at per uniones. Fovet hos sinu, hos suaviatur. Hos appellat fratres, atque appellat sorores; hos diligit vehementius duobus liberis. Si quo casu infortunata privetur his, affirmat se non esse victuram, nec horam. Eheu, o Papiriane, quam bene nunc faceret manus Annæi Sereni.

NOTÆ.

Sacra Dindymenes.] id est Cybeles sic dictæ a Dindymo Phrygiæ monte ubi colebatur. Dicitur etiam Berecynthia mater, per cujus sacra jurare solebant antiqui, epig. 43. lib. 4.

Juro per Berecynthios furores.

Niliacæ bovem.] hoc est, nec per Apim bovem, sub cujus specie Ægyptii colebant Osirim, cui nupsit Isis Ægyptiorum dea ex Io vacca. Sic Farnabius.

Annæi.] Annæum furorem fuisse conjiciunt interpretes, qui utinam, inquit poeta, Gelliæ uniones subduxisset, illa præ dolore moreretur digna quidem morte, quippe quæ uniones vehementius liberis, imo & diis ipsis amet.

Ad

Ad Domitianum,
quem laudat, quod levioribus etiam poetis faveat.
LXXXII.

DANTE tibi turba querulos, Auguste, libellos,
Nos quoque qui domino carmina parva damus:
Posse deum rebus pariter, Musisque vacare,
Scimus, & hæc etiam serta placere tibi.
Fer vates, Auguste, tuos: nos gloria dulcis,
Nos tua cura prior, deliciæque sumus.
Non quercus te sola decet, nec laurea Phœbi:
Fiat & ex edera civica nostra tibi.

INTERPRETATIO.

O Auguste, turba tibi offerente supplices libellos, nos etiam qui porrigimus domino leves versus, novimus Deum posse simul dare operam negotiis & Musis, atque has quoque coronas tibi gratas esse. O Auguste, fave tuis poetis: nos suave decus, nos tua prior cura, & deliciæ sumus. Non quercus sola tibi convenit, nec laurea Apollinis: & nostra civica corona *fiat tibi ex edere.*

NOTÆ.

Dante tibi.] Per libellos supplices principem adibat populus: queruli vero dicuntur libelli, per quos nempe conquerimur de infortunio vel injuria, atque auxilium petimus.

Posse deum.] Domitianum scil. posse & Musis vacare, & terrarum orbem administrare.

Nos gloria dulcis.] hoc est, poesim amas.

Non quercus.] hoc est, non solæ coronæ ex quercu vel ex lauro te decent, ob servatos cives, & devictos hostes, sed & coronæ ex edera quæ nobis poetis & civibus tuis conveniunt. Virgilius Augustum alloquens eclog. 8. sic canit:

—— *atque hanc sine tempora circum*
Inter victrices ederam tibi serpere lauros.

M. VAL.

M. VALERII
MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
TOMUS SECUNDUS.

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER IX.

Martialis Torannio suo salutem.

AVE, mi Toranni, frater cariſſime. Epigramma quod extra ordinem paginarum eſt, ad Sterrinium clariſſimum virum ſcripſimus, qui imaginem meam ponere in bibliotheca ſua voluit. De quo ſcribendum tibi putavi, ne ignorares, Avitus iſte quis vocaretur. Vale, & para hoſpitium.

INTERPRETATIO.

AVe, mi Toranni, frater dilectiſſime. Scripſimus ad Stertinum virum clariſſimum epigramma quod eſt extra ordinem paginarum, qui voluit collocare imaginem meam in ſua bibliotheca. De quo ſcribendum ad te exiſtimavi: ne ignorares, quis iſte Avitus nominaretur. Vale, atque adorna hoſpitium.

NOTÆ.

Epigramma.] ſequens nempe ſeparatum a reliquis, ita ut primum hujus libri ſit *de templo Flaviæ gentis:* Stertinium vero Avitum etiam nominat.

Imaginem meam.] Moris erat antiqui, doctorum virorum imagines in bibliothecis ponere. Cicero lib. 4. epiſt. ad Atticum epiſt. 9. Juvenalis ſat. 7.

Qui facis in parva ſublimia carmina cella
Ut dignus venias hederis, & imagine macra.

Alii hanc epiſtolam ſcribunt poſt ſequens epigramma, quod in MS. exemplari abeſt, quo uſus eſt Junius.

Ad Avitum,
cujus ingenium laudat, ſuum vero deprimit. I.

NOn te celabis ſublimi pectore vates,
  Cui referet ſerus præmia digna cinis.
Hoc tibi ſub noſtra breve carmen imagine vivat,
  Quam non obſcuris jungis, Avite, viris.
Ille ego ſum nulli nugarum laude ſecundus:
  Quem non miraris, ſed puto lector amas.
Majores majora ſonent: mihi parva locuto
  Sufficit in veſtras ſæpe redire manus.

INTERPRETATIO.

NON te occultabis poeta ſublimi pectore, quem marita mercede donabit mors tarda. O Avite, breve hoc carmen tibi vivat ſub noſtra imagine, quam

jungis præstantibus viris. Ille ego sum nulli secundus laude nugarum, quem non miraris, at, opinor, diligis, o lector. Majores canant majora, satis est mibi canenti parva, attrectari manibus vestris.

N O T Æ.

Non te celabit.) Jam de Avito diximus lib. 1. epig. 17. Nescio an hic idem fuerit. Utut est, Martialis imaginem in sua bibliotheca collocaverat. Legunt alii,

Note, licet nolis sublimi pectore vates. Alii *late lucebis*, &c.

Cui referet.) Horatius lib. 2. epig. 1.

Urit enim fulgore suo qui prægravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem.

Ille ego.) Avitum rogat ut hæc quatuor carmina subscribat imagini ejus, quam inter viros præclaros posuerat in sua bibliotheca.

De templo Flaviæ gentis. II.

DUM Janus hyemes, Domitianus autumnos,
Augustus annis commodabit æstates:
Dum grande famuli nomen asseret Rheni,
Germanicarum magna lux Kalendarum;
Tarpeja summi saxa dum patris stabunt:
Dum voce supplex, dumque thure placabit
Matrona divæ dulce Juliæ numen:
Manebit altum Flaviæ decus gentis,
Cum Sole, & astris, cumque luce Romana.
Invicta quidquid condidit manus, cœlum est.

INTERPRETATIO.

DUm Janus commodabit hyemes, Domitianus autumnos, Augustus æstates; dum magnus dies Calendarum Germanicarum sibi vendicabit ingens nomen Rheni subacti: dum saxa Tarpeja summi Jovis manebunt: dum matrona voce supplex, & dum thure placabit suave Numen divæ Juliæ: summus honos Flaviæ familiæ durabit cum sole & sideribus, & cum gloria Romana. Quicquid ædificavit manus invicta, cœlum est.

N O T Æ.

Dum Janus hyemes.) Janus nomen imposuit mensi Januario, qui pro hyeme; Domitianus Octobri, qui pro autumno; Augustus Augusto, antea Sextili, qui pro æstate sumitur: hoc est, quamdiu erunt illæ anni tempestates, tamdiu gentis Flaviæ templum durabit. De quo Suetonins in Domitiano cap. 17.

Germanicarum.) hoc est primus dies Septembris, quem, & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum, Domitianumque transnominavit Domitianus. Suetonius cap. 13. in Domitiano.

Tarpeja.) hoc est, dum durabit Capitolium.

Matrona diva.) Juliam Titi nempe filiam perdite amavit Domitianus, teste Suetonio in Domitiano cap. 22. quam mortuam ut deam coli jussit.

Dulce numen.) id est carum Domitiano, aut Romanis ipsis gratum atque optabile. Legunt alii,

Matrona dives dulce Julium Numen.

Prior lectio anteponenda videtur.

Altum decus.) hoc est, superbum illud templum.

Cœlum est.) hoc est immortale, atque æternum ut cœlum.

III.

III.

Ad Domitianum, de ejus ædificiis in honorem deorum. IV.

QUANTUM jam superis, Cæsar, cœloque dedisti,
Si repetas, & si creditor esse velis;
Grandis in ætherio licet auctio fiat Olympo,
Coganturque dei vendere quidquid habent;
Conturbabit Atlas, & non erit uncia tota,
Decidat tecum qua pater ipse deum.
Pro Capitolinis quid enim tibi solvere templis,
Quid pro Tarpejæ frondis honore potest?
Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada prætereo: res agit illa tuas.
Quid loquar Alciden, Phœbumque, piosque Laconas;
Addita quid Latio Flavia templa polo?
Expectes, & sustineas, Auguste, necesse est:
Nam tibi quod solvat, non habet arca Jovis,

INTERPRETATIO.

O Cæsar, si reposcas quantum jam donasti diis & cœlo, & velis esse creditor: quamvis magna auctio fiat in Olympo æthereo, & superi cogantur vendere omnia sua bona: Atlas conturbabit, nec erit integra uncia, qua genitor deorum transigat tecum. Quid enim potest tibi reddere pro templis Capitolinis, quid pro gloria Tarpejæ frondis? Quid uxor Jovis pro geminis delubris? Omitto Minervam: illa procurat tua negotia. Quid commemorem Herculem atque Apollinem, & pios Laconas: quid templa Flavia addita Latio polo? O Auguste, oportet te expectare & supersedere: nam arca Jovis non habet unde solvat tibi.

NOTÆ.

Auctio.] Quæ publica est venditio, in qua pretium ab emptoribus certatim augetur: hoc est, licet hastæ subjiciantur bona deorum & dearum, & sic publice vendantur, pecunia tamen inde collecta non sufficit ut te creditorem dimittant.

Conturbabit Atlas.] Atlas, qui cœlum humeris gestat, proscribet cœlum, nec unciam seu duodecimam debitorum partem colliget: uncia pars est duodecima assis, qui pro integro debito accipitur. Conturbare significat dissipare. Farnabius interpretatur τὸ *conturbabit*, cedet foro. Bud. cœlum totum tibi decoquet.

Pro Capitolinis.] Capitolium incensum restituit Domitianus.

Quid pro Tarpejæ.] Vide epig. 54. lib. 4. in honorem Jovis Capitolini ludos instituit Domitianus, in quibus laureæ & coronæ quernæ dabantur. Suetonius in Domitiano cap. 5.

Quid pro culminibus.] Ex his verbis colligere est Junoni duo templa consecrasse Domitianum.

Pallada prætereo.] quam superstitiose coluit, in cujus honorem quinquatria instituit. Suetonius in Domitiano.

Res agit:] hoc est, Numen est tibi familiare: cum tibi serviat Minerva, ab ea debitum exigere non oportet.

Quid loquar Alciden.] Herculi templum erexit: & Phœbi forte, sic Castoris & Pollucis templum incendio absumptum restituit. Suetonius in Domitiano cap. 5. *Plurima & amplissima incendio absumpta restituit,* templa nempe. Laconas pios dixit, quod Castor & Pollux Lacœnæ Ledæ filii alternatim

 vivant.

vivant. De his supra.

Templa polo.] Quæ culmine cœlum tangere viderentur, epig. 35. infra, & epig. 51. lib. 10. Alii legunt *Latio foro* quod juxta forum, ut ajunt, extructum esset Flaviæ gentis templum, de quo epig. 2. supra.

V.

In Paullam infamem. VI.

NUBERE vis Prisco, non miror, Paulla: sapisti.
Ducere te non vult Priscus: & ille sapit.

INTERPRETATIO.

O Paulla, cupis nubere Prisco; sapis. Priscus non vult ducere te: & ille sapit.

NOTÆ.

Paulla.] De qua epig. 75. lib. 1. nubere volebat Prisco nobili sane & diviti.

Ad Domitianum,
quod mares castrari edicto prohibuisset, atque adulteria sustulisset. VII.

TIBI summe Rheni domitor, & parens orbis,
Pudice princeps, gratias agunt urbes:
Populos habebunt: parere jam scelus non est.
Non puer avari sectus arte mangonis
Virilitatis damna mœret ereptæ:
Nec quam superbus computet stipem leno,
Dat prostituto misera mater infanti,
Qui nec cubili fuerat ante te quondam
Pudor, esse per te cœpit & lupanari.

INTERPRETATIO.

O Summe victor Rheni, & pater orbis, caste princeps, urbes tibi agunt gratias: frequentabuntur: jam non est crimen gignere. Puer castratus arte mangonis avari non luget amplius jacturam ereptæ virilitatis: nec infortunata genitrix dat infanti prostituto stipem, quam numeret leno arrogans. Tua opera cœpit esse verecundia in lupanari, quæ olim ante te nec fuerat in toro nuptiali.

NOTÆ.

Pudice.] Quod adulteria prohibuisset.

Populos habebunt.] Infanda enim libido tuo edicto sublata est.

Parere jam.] Quia non sunt amplius adulteria. Vide epig. 67. lib. 6.

Non puer.] Vide epig. 2. & 4. lib. 6.

Dat prostituto.] Prostituendos quippe infantes a matribus conducebant lenones.

Qui nec cubili.] hoc est, sublatis adulteriis non solum pudica sunt matrimonia, sed & pudor est in lupanari, ubi jam non licet prostituere pueros.

In

In Afrum
superbum. VIII.

DICERE de Libycis reduci tibi gentibus Afer
Continuis volui quinque diebus ave.
Non vacat, aut dormit, dictum bis, terque reverso.
Jam satis est: non vis, Afer, avere, vale.

INTERPRETATIO.

O Afer quinque diebus consecutis volui dicere salutem tibi reverso ex Africa. Responsum est mihi *reverso bis & ter: non vacat, vel dormit. Jam sufficit: O Afer, non vis avere: vale.*

NOTÆ.

Non vis avere.] hoc est, si non vis ut tibi salutem dicam, vale, hoc est, morere, epig. 67. lib. 5.

Ad Domitianum,
quod infantes prostitui vetuerit. IX.

TAMQUAM parva foret sexus injuria nostri,
Fœdandos populo prostituisse mares;
Jam cunæ lenonis erant, ut ab ubere raptus;
Sordida vagitu posceret æra puer:
Immatura dabant infandas corpora pœnas.
Non tulit Ausonius talia monstra pater,
Idem qui teneris nuper succurrit ephebis,
Ne faceret steriles sæva libido viros.
Dilexere prius pueri, juvenesque senesque;
At nunc infantes te quoque, Cæsar, amant.

INTERPRETATIO.

QUasi esset parva injuria sexus nostri, prostituere populo mares contaminandos: jam cunabula pertinebant ad lenonem, ut puer ereptus ab ubere peteret turpem pecuniam suo *vagitu. Corpora immatura luebant pœnas infandas. Pater Italiæ non passus est talia portenta: idem qui nuper subvenit delicatis pueris, ne crudelis libido faceret steriles viros. Pueri, juvenes, amaverunt te antea; sed nunc, o Cæsar, infantes etiam diligunt te.*

NOTÆ.

Tamquam parva.] hujus epigrammatis idem est argumentum ac epig. 6. supra.

Jam cunæ.] Alii *curæ*.

Ausonius pater.] Domitianus.

Succurrit ephebis.] Ne castrarentur: supra epig. 6. & epig. 2. lib. 6.

Ad Bithynicum captatorem. X.

NIL tibi legavit Fabius, Bithynice, cui tu
Annua, si memini, millia sena dabas.
Plus nulli dedit ille: queri, Bithynice, noli:
Annua legavit millia sena tibi.

INTERPRETATIO.

O Bithynice, Fabius nihil tibi legavit, cui tu donabas sex millia annua, si memini. Ille nulli donavit plus: O Bithynice, noli conqueri: tibi legavit sex millia annua.

NOTÆ.

Annua legavit.] Quæ tu quotannis solebas illi donare, ut tibi eum conciliares: nam deinceps nihil donabis.

In Cantharum parasitum. XI.

COENES, Canthare, cum foris libenter;
Clamas, & maledicis, & minaris.
Deponas animos truces, monemus:
Liber non potes, & gulosus esse.

INTERPRETATIO.

O Canthare, cum libenter cœnes foris: vociferaris, & obtrectas, & minaris. Suademus exuas mentem ferocem: nequis esse liber, atque belluo.

NOTÆ.

Liber non potes.] Etenim parasitus debet iis, a quibus invitatur, blandiri. *Liber eris, cœnare foris, si Maxime, nolis*, Lib. 2. epig. 53.

De Earino Domitiani puero, cujus nomen delicatum molliori versu celebraret, nisi contumaces syllabæ repugnarent. XII.

NOMEN cum violis, rosisque natum,
Quo pars optima nuncupatur anni,
Hyblam quod sapit, Atticosque flores,
Quod nidos olet alitis superbæ:
Nomen nectare dulcius beato,
Quo mallet Cybeles puer vocari,
Et qui pocula temperat tonanti:
Quod si Parrhasia sones in aula,
Respondent Veneres, Cupidinesque.
Nomen nobile, molle, delicatum

Versu

Versu dicere non rudi volebam:
Sed tu Syllaba contumax repugnas.
Dicunt Earinon tamen poetæ,
Sed Græci, quibus est nihil negatum,
Et quos ἄρες ἄρες decet sonare:
Nobis non licet esse tam disertis,
Qui Musas colimus severiores.

INTERPRETATIO.

O Nomen natum cum violis & rosis, quo denominatur optima pars anni, quod redolet Hyblam & flores Atticos, quod olet nidos avis superbæ: O nomen suavius felici nectare, quo appellari mallet puer Cybeles, & qui miscet pocula Jovi: quod si loquatis in aula Palatina, Gratiæ, & Cupidines respondent: volebam celebrare tenero carmine nomen clarum, tenerum, delicatum: at tu, o syllaba contumax, adversaris. Nihilominus poetæ dicunt Earinon, at Græci, quibus concessum est quidlibet: & quibus convenit dicere ἄρες ἄρες: non est concessum nobis esse tam eloquentibus, qui veneramur Musas severiores.

NOTÆ.

De Earino.] ἔαρ Latine ver; Earinus ergo vernus est, cujus tres primæ syllabæ breves non possunt ingredi tenerum versum.

Pars optima.] Ver enim pulcherrima est anni tempestas, qua nempe violæ & rosæ, atque omne florum genus nascitur.

Hyblam.] Montem Siciliæ, ubi multi flores, unde melle abundat.

Atticosque flores.] Quos delibant apes in Hymeto Atticæ monte.

Alitis superbæ.] hoc est, phœnicis, Vide epig. 55. lib. 6. & epig. 86.

Cybeles puer.] Atys nempe, de quo lib. 2. epig. 86.

Et qui pocula.] Ganymedes scilicet.

Respondent.] hoc est, cum tu loqueris, omnis suavitas atque elegantia fluit ab ore tuo.

Earinon tamen.] Cujus primam brevem producunt Græci poetæ.

ἄρες ἄρες.] hoc est, o Mars, o Mars, Homer. Iliad. ε in primo pede producit primam, in secundo corripit.

Nobis non licet.] Eadem licentia uti nobis poetis Latinis non licet.

De eodem. XIII.

SI daret autumnus mihi nomen, ὀπώρινος essem:
Horrida si brumæ sidera, χειμέρινος.
Dictus ab æstivo θέρινος tibi mense vocarer.
Tempora cui nomen verna dedere, quis est?

INTERPRETATIO.

SI ducerem nomen ab autumno, autumnalis essem; si ab horridis astris hyemis, hybernus. Denominatus ab æstivo mense appellarer a te æstivus. Quis qui nomen duxit a verno tempore?

NOTÆ.

Tibi mense.] Alii legunt *mibi*, minus bene: idem est argumentum ac præcedentis epigrammatis.

Quis est.] ἐαρινὸς nimirum, hoc est vernus.

De

De eodem. XIV.

NOMEN habes, teneri quod tempora nuncupat anni,
Cum breve Cecropiæ ver populantur apes.
Nomen, Acidalia meruit quod arundine pingi,
Quod Cytherea sua scribere gaudet acu.
Nomen, Erythræis quod litera facta lapillis,
Gemma quod Heliadum pollice trita notet.
Quod penna scribente grues ad sidera tollar
Quod decet in sola Cæsaris esse domo.

INTERPRETATIO.

Tibi nomen est, quod denominat tempora anni teneri, cum apes Atticæ depascunt caducos flores veris. Nomen quod meruit pingi calamo Veneris, quod scribere sua acu lætatur Venus. Nomen quod signet litera composita gemmis, & succinum attrectatum manibus Heliadum. Quod penna scribente attollant grues ad astra, quod dignum est existere in solis ædibus Cæsaris.

NOTÆ.

Nomen habes.] Vide duo præcedentia epigrammata. Earini nomen a vere deductum est.

Cum breve.] hoc est, flores veris, qui breviter marcescunt, epig. 46. lib. 2. idem dixit.

Acidalia meruit.] Venus Acidalia dicta est epig. 13. lib. 6. quæ cum veri præsideat flores variis coloribus pingere fertur.

Nomen Erythræis.] Uniones, & margaritas intellige, quæ in Erythræo seu rubro mari reperiuntur, epig. 38. lib. 5.

Gemma quod Heliadum.] Succinum intellige, quod tritum manibus suaviter olet, epig. 59. lib. 4. egimus de sororibus Phaetontis, seu Heliadibus.

Flentibus Heliadum ramis dum vipera serpit,
Fluxit in obstantem succina gemma feram.

Quod penna scribente.] Grues, inquiunt interpretes, gregatim volando literam Y efficiunt, quæ affinitatem habet cum latina litera V veris scil. prima litera. Vide epig. 75. lib. 13. Alii forte melius legunt, *penna stridente*, suo enim adventu veris quoque adventum nunciant, & celebrant grues, atque ita Earini nomen, a vere deductum videntur pariter celebrare. Judicet lector.

In fictos amicos. XV.

HUNC, quem cœna tibi, quem mensa paravit amicum,
Esse putas fidæ pectus amicitiæ?
Aprum amat, & mulos, & sumen, & ostrea; non te.
Tam bene si cœnem, noster amicus erit.

INTERPRETATIO.

An credis esse pectus fidæ amicitiæ hunc, quem amicum cœna, quem tibi conciliavit mensa? diligit aprum, & mulos, & sumen, atque ostrea; non te. Si tam laute cœnem, noster erit amicus.

NOTÆ.

Hunc quem.] Imo gulosus non amicus est. *Erit*, alii *eris*.

De Chloe,
quæ septem maritos extulerat. XVI.

INSCRIPSIT tumulo septem celebrata virorum,
Se fecisse Chloe: quid pote simplicius?

IN-

INTERPRETATIO.

Famosa Chloe inscripsit sepulcro septem maritorum, se fecisse: quid potest apertius?

NOTÆ.

Celebrata.] Solennia busta intelligit Domitius, sed sane epithetum est quod refertur ad Chloen: hoc est famosa Chloe, unde alii legunt *scelerata*: hæc nempe erat inscriptio tumuli. *Chloe fecit,*] epitaphium nempe, vel tumulum septem maritis, quos ab ea sublatos veneno intelligit poeta.

De coma Earini oblata Æsculapio. XVII.

CONSILIUM formæ speculum, dulcesque capillos
Pergameo posuit dona sacrata Deo,
Ille puer tanto domino gratissimus aula,
Nomine qui signat tempora verna suo.
Felix, quæ tali censetur munere tellus,
Nec Ganymedeas mallet habere comas.

INTERPRETATIO.

Ille puer in palatio jucundissimus tanto domino, qui notat verna tempora suo nomine, obtulit Deo Pergameo munera sacra, speculum consilium pulchritudinis, & suavem cæsariem. O beatum solum quod decoratur tali dono, nec mallet habere capillos Ganymedis.

NOTÆ.

Consilium formæ.] Earinus Domitiani puer, de quo supra, detonsam suam comam pro antiquorum more misit Æsculapio Deo patrio; nam Pergamenus erat Earinus. Lege Papinium lib. 3. Sylvarum in Sylva quæ inscribitur *Coma Earini*: Pergamus vero urbs fuit Phrygiæ, ubi colebatur Æsculapius. Speculum autem consilium formæ dicitur, quod consulatur ad ornandam formam.

Domino gratissimus.] hoc est, quem Domitianus amabat præ ceteris omnibus pueris sui palatii. Legunt alii *ille puer tota*. Alii,

Ille puer tanto domino gratissimus aula.

quæ lectio non contemnenda videtur.

Nomine qui.] Earinus enim a vere nomen deduxit.

Ad Æsculapium, de eadem Earini coma. XVIII.

LATONÆ venerande nepos, qui mitibus herbis
Parcarum exoras pensa, brevesque colos:
Hos tibi laudatos dominorum voce capillos
Ille tuus Latia misit ab urbe puer.
Addidit & nitidum sacratis crinibus orbem,
Quo felix facies judice tota fuit:
Tu juvenile decus serva, ne pulchrior ille
In longa fuerit, quam breviore coma.

INTERPRETATIO.

O Colende nepos Latonæ, qui lenibus herbis moraris stamina Parcarum, & breves colos: tuus ille puer ab urbe Romana misit ad te comam commendatam voce.

voce dominorum. Adjunxit quoque sacris capillis splendidum orbem, quo arbitro totus vultus fuit venustus. Tu conserva ipsi venustatem juventutis, ne ille formosior fuerit in longa caesarie, quam in breviore.

N O T Æ.

Latonæ venerande.] Latona peperit Apollinem, ex quo & Coronide Nympha natus est Æsculapius medicinæ inventor.

Parcarum exoras.] Ab Æsculapio enim Hippolytum vitæ restitutum fabulantur poetæ: de Parcis quæ hominum fata moderantur jam sæpius dictum.

Ille suus.] Earinus quippe Pergameus erat, epig. præcedenti.

Addidit & nitidum.] Speculum, quod consilium formæ vocavit superiori epig. judicem appellat & quidem incorruptum, nam acceptam formæ speciem sincere reddit.

Tu juvenile.] hoc est, o Æsculapi fac ut Earinus tam formosus sit tonsus, quam fuerit antea intonsus.

Ad Cæsareum Domitianum,
a quo aquæ Martiæ venam petit ad irrigandam domum. XIX.

EST mihi, sitque precor longum te præside, Cæsar,
Rus minimum: parvi sunt & in urbe Lares.
Sed de valle brevi, quas det sitientibus hortis
Curva laboratas antlia tollit aquas.
Sicca domus queritur nullo se rore foveri,
Cum mihi vicino Martia fonte sonet.
Quam dederis nostris, Auguste, Penatibus undam,
Castalis hæc nobis, aut Jovis imber erit.

I N T E R P R E T A T I O.

O *Cæsar, est mihi villa minima, & opto ut sit, te diu imperante; sunt etiam in urbe exiguæ ædes. At curva antlia effert ex valle brevi aquas magno labore, quibus irriget hortos aridos. Ædes aridæ expostulant nullo se rore irrigari, cum* aqua *Martia mihi obstrepat vicino fonte. O Auguste, quam aquam concesseris nostris ædibus, existimabo hanc Castaliam, aut pluviam Jovis.*

N O T Æ.

Est mihi.] De suburbano Martialis prædio jam dictum est, epig. 61. lib. 8.

Curva laboratas.] Antlia erat machina, qua magno labore aquæ hauriebantur a verbo *ἀντλέω* haurio, alii *cura.*

Martia.] De qua egimus lib. 6. epig. 42.

Castalis hæc nobis.] hoc est, illa aqua æque mihi grata erit, ac si e fonte Musarum aut ab ipso Jove daretur; imbrem aureum, in quem conversus fuit Jupiter cum adiit Danaen, forte intelligit. De aqua Castalia epig. 21. lib. 7.

In Sabellum
parasitum. XX.

LAUDAS balnea versibus trecentis
Cœnantis bene Pontici, Sabelle.
Vis cœnare Sabelle, non lavari.

I N T E R P R E T A T I O.

O *Sabelle, trecentis carminibus celebras balnea Pontici cœnantis laute. O Sabelle cupis cœnare, non lavari.*

NOTÆ.

Laudat balnea.) Non quod illa probabat, sed quod cœnam captabat, epig. 14. lib. 2.

Ad Domitianum, de templo Flaviæ gentis condito eo in loco ubi natus est. XXI.

HÆc quæ tota patet, tegiturque & marmore, & auro,
Infantis domini conscia terra fuit.
Felix quæ tantis sonuit vagitibus, & quæ
Vidit reptantes, sustinuitque manus.
Hic steterat veneranda domus, quæ præstitit orbi,
Quod Rhodos, astrifero quod pia Creta polo.
Cretenses texere Jovem crepitantibus armis,
Semiviri poterant qualia ferre Phryges.
At te protexit superum pater, & tibi Cæsar
Pro jaculo & parma, fulmen & Ægis erat.

INTERPRETATIO.

HÆc tellus quæ facilis aditu tota tegitur & marmore, & auro fuit conscia domini infantis. Beata quæ sonuit tantis vagitibus, & quæ spectavit & fulsit manus reptantes. Hic venerabiles ædes steterunt, quæ dederunt mundo, quod Rhodos, & quod pia Creta cælo stellifero. Cretenses tuiti sunt Jovem armis crepitantibus, qualia portare volebant semiviri Phryges. Sed, o Cæsar, genitor deorum defendit te, atque habebas fulmen, & Ægida pro telo & scuto.

NOTÆ.

Hæc quæ tota patet.) Illic enim conditum est templum Flaviæ gentis marmoreum atque inauratum, quod possunt omnes adire.

Infantis domini.) hic locus nascentem Domitianum excepit.

Quæ præstitit.) Domitianum Deum, ut Rhodus Neptunum, & Creta Jovem quem aluit, quamobrem pia dicitur epig. 1. lib. 4.

Cretense.) Alii *Curetes*. Jovem clam subductum Saturno aluerunt in Creta insula. Hanc fabulam lege apud Natalem Comitem lib. 9. cap. 7. & Lucretium lib. 2. ubi de Curetibus sic loquitur:

——— qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarunt æribus æra.

Semiviri.) Corybantes seu Curetes Cybeles comites castrati ex Phrygia orti, epig. 71. lib. 1. & epig. 90. lib. 3.

At te protexit.) Vitelliano bello delitescentem in Capitolio. Suetonius in Domitiano. De Ægide dictum epig. 1. lib. 7.

Ad Auctum, de puero quem dato agro emerat Artemidorus. XXII.

ARTEMIDORUS habet puerum. sed vendidit agrum:
Agrum pro puero Calliodorus habet.
Dic, uter ex istis melius rem gesserit, Aucte?
Artemidorus amat, Calliodorus arat.

INTERPRETATIO.

Artemidoro puer est: at vendidit agrum: Calliodoro ager est pro puero. Dic, Aucte, uter ex istis melius consuluerit suis *rebus? Artemidorus amat, Calliodorus arat.*

Ad Pastorem,
se divitias expetere ut donare, atque ædificare possit. XXIII.

CREDIS ob hoc me, Pastor, opes fortasse rogare,
 Propter quod vulgus, crassaque turba rogat:
Ut Setina meos consumat gleba ligones,
 Et sonet innumera compede Tuscus ager:
Ut Mauri Libycis centum stent dentibus orbes,
 Et crepet in nostris aurea lamna toris:
Nec labris nisi magna meis crystalla terantur,
 Et faciant nigras nostra Falerna nives:
Ut canusinatus nostro Syrus assere sudet,
 Et mea sit culto sella cliente frequens:
Æstuet ut nostro madidus conviva ministro,
 Quem permutatum nec Ganymede velim:
Ut lutulenta linat Tyrias mihi mula lacernas,
 Est Massyleum virga gubernet equum.
Est nihil ex istis: superos, ac sidera testor.
 Ergo quid? ut donem, Pastor, & ædificem.

INTERPRETATIO.

O Pastor, putas forte me petere divitias ea de caussa propter quam vulgus & crassa turba petit: ut vites Setinæ consumant ligones meos, & Tusci agri strepant multis compedibus: ut mensæ ex Mauritania fulciantur centum dentibus eburneis, & aurea lamina sonet in nostris lectis: nec terantur meis labris nisi ingentia crystalla, & nostra Falerna infuscent nives: ut Syrus canusinatus sudet sub *nostra lectica, & mea sella stipetur multis clientibus ornatis: ut ebrius conviva ardeat nostrum famulum, quem nec permutatum velim Ganymede: ut mula luto aspersa mihi inquinet purpureas lacernas, & virga regat equum Massyleum. Nihil opto ex his: testes adhibeo deos & astra, quid igitur? O Pastor, ut donem & ædificem.*

NOTÆ.

Pastor.) Forte is est cujus mentionem facit Plinius junior epist. 18. lib. 1.

Propter quod.) Ad luxum nempe & voluptates, plerique optant divitias.

Ut Setina.) Setia civitas Latii, ubi optimum vinum, epig. 64. lib. 4.

Innumera compede.) hoc est ut innumeri servi compedibus vincti opus faciant in meis Etruriæ agris.

Ut Mauri Libycis.) hoc est mensæ allatæ ex Mauritania impositæ dentibus Libycis, id est dentibus eburneis elephantorum, quibus abundat Libya, epig. 43. lib. 2.

Tu Libycos Indis suspendis dentibus orbes.

τὸ centum. Forte refertur ad *orbes.*

Et crepet in.) Aurea nempe bractea lecti quibus accumbebant, ornabantur, epig. 33. lib. 8.

Crystalla. Quæ apud Romanos summo erant in pretio.

Et faciant nigras.) Quia Falernum est nigrum, epig. 65. lib. 5.

Ut canusinatus.) hoc est, ut servi ex Syria missi vestibus induti ex lana canusina confectis, de qua epig. 127.& 129. lib. 14.

Sudent sub assere.) id est, sub lecticæ ligno prominenti, cui servi humeros subjiciunt: Canusium vero Apulorum Dauniorum oppidum.

Tyrias mihi.) Ut mihi mula vecto vestes purpureæ inquinentur.

Et Massyleum.) Massyli seu Numidæ virga non frænis regunt equos. Virgilius lib. 4. Æneid. Lucanus lib. 4.

Et gens quæ nudo residens Massylia tergo
Ora levi flectit frænorum nescia virga, &c.

Ad Carum
victorem in ludis celebratis in honorem Minervæ. XXIV.

O Cui virgineo flavescere contigit auro,
Dic ubi Palladium sit tibi, Care, decus?
Adspicis en domini fulgentes marmore vultus,
Venit ad has ultro nostra corona comas.
Albanæ livere potest pia quercus olivæ,
Cinxerit invictum quod prior illa caput.

INTERPRETATIO.

O Care, cui contigit flavescere auro virgineo, dic ubi posueris ornamentum Palladis? Vides en faciem Domini splendentem marmore, nostra corona sponte accessit ad hos capillos. Pia quercus potest invidere Albanæ olivæ, quod illa prior circumdederit invictum caput.

NOTÆ.

O cui.) Quærit a Caro suo amico, ubinam posuerit auream coronam, qua donatus fuerat in ludis celebratis in honorem Minervæ, epig. 54. lib. 4. unde aurum virgineum dicitur, quasi ab ipsa virgine Minerva donatum.

Adspicis en.) Respondet Carus marmoreæ Domitiani statuæ se imposuisse suam coronam.

Albanæ livere.) Subjungit Martialis: querna corona quam solet ferre Imperator, epig. 82. lib. 8. poterit invidere huic olivæ Albanæ, hoc est coronæ aureæ factæ in similitudinem foliorum olivæ, quam tu, o Care, in Albano monte, ubi celebrabantur Quinquatria, reportasti, & qua coronasti statuam Cæsaris: pia autem quercus dicitur, quod Jovi dicata sit.

Ad eumdem,
de statua marmorea Domitiani. XXV.

QUIS Pallatinos imitatus imagine vultus
Phidiacum Latio marmore vicit ebur?
Hæc mundi facies, hæc sunt Jovis ora sereni:
Sic tonat ille Deus, cum sine nube tonat.
Non solam tribuit Pallas tibi, Care, coronam,
Effigiem domini, quam colis, illa dedit.

INTERPRETATIO.

Quis Romano marmore superavit ebur Phidiacum imitatus simulacro vultus Palatinos: hæc est facies mundi, hæc sunt ora Jovis placidi: sic ille Deus tonat, cum tonat serenus. O Care, non tantum Minerva tibi concessit coronam; illa donavit quoque *imaginem domini, quam venerans.*

No-

NOTÆ.

Pallatinos vultus.) hoc est, quis statuarius Domitiani formam tam bene expressit, ut ipsum Phidiam cœlando ebore præstantem, de quo epig. 13. lib. 6. superaverit.

Hæc mundi.) hoc est illa imago marmore expressa nitet ut facies mundi, seu Sol meo judicio.

Cum sine nube tonat.) hoc est, sine ira, quæ frontis serenitatem turbet.

Non solam.) Minerva dedit coronam de qua epig. præced. sed & hanc Domitiani statuam, cujus mirum artificium nulli potest nisi ipsi tribui.

In Afrum,
qui puerum suum a convivis adspici ægre ferebat. XXVI.

DANTEM vina tuum quoties adspeximus Hylum,
Lumine nos, Afer, turbidiore notas.
Quid rogo? quod scelus est mollem spectare ministrum?
Adspicimus Solem, sidera, templa, deos:
Avertam vultus, tamquam mihi pocula Gorgon
Porrigat, atque oculos, oraque nostra tegam?
Trux erat Alcides: sed Hylam spectare licebat.
Ludere Mercurio cum Ganymede licet.
Si non vis teneros spectet conviva ministros:
Phineas invites, Afer, & Oedipodas.

INTERPRETATIO.

O Afer, quoties intuiti sumus Hylum tuum ministrantem vina, conjicis in nos torvos oculos. Quid quæso? Quod crimen est intueri tenerum famulum? intuemur Solem, astra, templa, numina: an avertam faciem, quasi Medusa mihi ministret pocula, & velabo oculos, atque os? Hercules erat atrox: at fas erat aspicere Hylam. Concessum est Mercurio jocari cum Ganymede. Si non vis, ut conviva intueatur molles famulos, o Afer, invites Phineas, atque Oedipodas.

NOTÆ.

Avertam vultus) hoc per ironiam dicit poeta. Vide epig. 98. lib. 10.

Gorgon.) hoc est Medusa, quæ aspectu suo homines in lapides convertebat, cujus historia satis nota

Sed Hylam.) Herculis puerum, de quo egimus epig. 49. lib. 5.

Cum Ganymede.) Jovis puero.

Phineas.) Accusativus est Græcus: Phineus duas uxores duxit, secundæ suasu susceptos ex priore liberos excæcavit, quam ob caussam & ipse a diis excæcatus est. OEdipi vero historia nota est ex Euripide in Phœnissis, qui cognitis suis sceleribus sibi ipse oculos effodit. Sensus est: O Afer, invites cæcos.

De Nerva
egregio poeta. XXVII.

AUDET facundo qui carmina mittere Nervæ,
Pallia donavit Glaucina, Cosme, tibi.
Pæstano violas, & cana ligustra colono,
Hyblæis apibus Corsica mella dabit.
Sed tamen & parvæ nonnulla est gratia Musæ:
Appetitur posito vilis oliva lupo.
Nec tibi sit mirum, modici quod conscia vatis
Judicium metuat nostra Thalia tuum.

Ipse

Ipſe tuas etiam veritus Nero dicitur aures,
 Laſcivum juvenis cum tibi luſit opus.

INTERPRETATIO.

Qui audet mittere verſus diſerto Nervæ, o Coſme, tibi dedit pallia Glaucina. Donabit violas, atque alba liguſtra colono Paſtano, & mella Corſica Hyblais apibus. Sed nihilominus tenues verſus placent aliquo modo: vilis oliva appetitur lupo appoſito. Nec mireris quod noſtra Thalia conſcia poeta mediocris timeat judicium tuum. Ipſe quoque Nero fertur veritus tuas aures, cum juvenis tibi recitavit opus laſcivum.

NOTÆ.

Nervæ.) Cujus verſus jam laudavit epig. 70. lib. 8. & Plinius junior epiſt. 3. lib. 5.

Pallia Glaucina.) Glauci coloris veſtes, quæ viles habebantur, mittit Coſmo purpureas habenti. Neſcio an hic ſit Coſmus de quo lib. 1. epig. 88. & lib. 4. epig. 53.

Pæſtano.) Ager Pæſtanus omni florum genere abundavit, epig. 38. lib. 5.

Corſica mella.] Amari nempe saporis, de Hybla. Epig. 87. lib. 7.

Poſito lupo.) Piſce delicato. *Villis,* alii *jugis.*

Nec tibi.) Nervam alloquitur, cujus aurem cenſoriam timebat ipſe Nero, epig. 70. lib. 8.

XXVIII.

Epitaphium Latini excellentis mimi. XXIX.

DULCE decus ſcenæ, ludorum fama, Latinus
 Ille ego ſum, plauſus, deliciæque tuæ;
Qui ſpectatorem potui feciſſe Catonem,
 Solvere qui Curios, Fabricioſque graves.
Sed nihil a noſtro ſumſit mea vita theatro;
 Et ſola tantum ſcenicus arte feror;
Nec poteram gratus domino ſine moribus eſſe;
 Interius mentes ſuſpicit ille deus.
Vos me laurigeri paraſitum dicite Phœbi,
 Roma ſui famulum dum ſciat eſſe Jovis.

INTERPRETATIO.

Ille ego ſum Latinus, ſuave ornamentum ſcenæ, fama ludorum, plauſus, & tua voluptas: qui potuiſſem allicere Catonem ad ſpectacula, & recreare Curios atque auſteros Fabricios. At mores mei nihil acceperunt a theatro, & mimus dicor ſola tantum arte: nec poteram placere domino ſine moribus caſtis*: ille deus penitius intuetur mentes. Vos vocate me paraſitum laurigeri Phœbi, dum Roma teneat* me *eſſe ſervum ſui Jovis.*

NOTÆ.

Latinus.) Temporibus Domitiani mimus celebris, epig. 5. lib. 1.

Feciſſe Catonem.) Virum nempe omnium graviſſimum lib. 1. epig. 3.

Solvere qui.) hoc eſt, riſum excitare Curiis & Fabriciis viris graviſſimis;

de quibus Livius, & passim alii.

Sed nihil.) hoc est, gestu quidem lascivus fui, at moribus probus, sic Martialis de se ipso, epig. 5. lib. 1.

Lasciva est nobis pagina, vita proba est.

Et sola arte.) Moribus enim probus sum.

Ille deus.) Domitianus.

Parasitum dicite Phœbi.] Turnebus lib. 21. cap. 24. mimi & histriones dicti sunt parasiti Apollinis: aliquando parasitos Apollinis interpretatur Verrius mimos secundarum partium, quod ludis Apollinaribus in mimis fere essent parasiti illarum partium actores, &c.

Roma sui.) hoc est, dum sciat Roma me exercuisse artem scenicam propter Domitianum deum, non autem propter alios.

Epitaphium Philænis vetulæ. XXX.

SÆCULA Nestoreæ permensa, Philæni, senectæ,
Rapta es ad infernas tam cito Ditis aquas?
Euboicæ nondum numerabas longa Sibyllæ
Tempora; major erat mensibus illa tribus.
Heu quæ lingua silet! non illam mille catastæ
Vincebant, nec quæ turba Serapin amat:
Nec matutini cirrata caterva magistri,
Nec quæ Strymonio de grege ripa sonat.
Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,
Quæ sciet hos illos vendere lena toros?
Sit tibi terre levis, mollique tegaris arena,
Ne tua non possint eruere ossa canes.

INTERPRETATIO.

O *Philæni, permensa sæcula senectutis Nestoreæ tam velociter rapta es ad undas Stygias Plutonis? Nondum numerabas longos annos Sibyllæ Euboicæ: illa major erat tribus mensibus. Heu quæ lingua tacet! mille catastæ non superabant illam, nec turba quæ diligit Serapin: nec caterva crispa matutini magistri, nec ripa quæ reboat* clangoribus *gregis Strymonii. Quæ lena nunc sciet rhombo Thessalico deripere Lunam, quæ lena vendere hos & illos toros? Experiaris terram levem, & tegaris molli arena, ut canes valeant effodere tua ossa.*

NOTÆ.

Nestoreæ permensa.) hoc est quæ attigisti annos Nestoris, qui nonaginta annos vixit, ut diximus alibi: de Philæni vero epig. 66. lib. 7.

Tam cito.) hoc est, tam mature; per ironiam hoc dicit poeta.

Euboicæ Sibyllæ.) hoc est Cumanæ, de qua Virgilius ecloga 4. quæ a Phœbo impetraverat, ut tot annos viveret, quot arenarum corpuscula manu capere posset. Ovidius 14. Met.

Major erat.) Fingit poeta tribus tantum mensibus minus Sibylla vixisse hanc vetulam.

Lingua silet.) loquacissimam fuisse ostendit. Alii *siles.*

Mille catastæ.) De catasta lignea machina, epig. 29. lib. 6. ubi servi natura sua loquacissimi venales exponebantur.

Turba Serapin.) Deum Ægyptiorum, cujus solemnia festa celebrabant Ægyptii magnis clamoribus. Strabo lib. 17.

Nec matutini.) hoc est nec pueri, qui summo mane magistrum adibant. Juvenalis sat. 7. alloquens magistrum:

Dummodo non pereat mediæ quod noctis ab hora
Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sedebat,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro: &c.

Strymonio de grege.) Strymon fluvius est

est Thraciæ, ad quem multæ sunt grues. Virgilius 1. Georg

Strymoniæque grues:

quæ gregatim vivere solent.

Thessalico.) Thessalia olim veneficiis atque incantationibus fuit famosa. *Rhombus* turbo erat, quem in orbem agebant veneficæ. Theocritus in Pharmaceutria, Horatius epod. ode 17.

Canidia parce vocibus tandem sacris,
Citumque retro solve, solve turbinem.

& noster poeta lib. 12. epig. 57.

Lenis.) A morum est conciliatrix.

Sit tibi.) De hac bene precandi mortuis formula dictum epig. 89. lib. 1. quam in diram imprecationem vertit.

De Antistio Rustico, cujus mortem & lacrymas uxoris ejus describit. XXXI.

CAPPADOCUM sævis Antistius occidit oris
  Rusticus: o tristi crimine terra nocens!
Rettulit ossa sinu cari Nigrina mariti,
  Et questa est longas non satis esse vias:
Cumque daret sanctam tumulis, quibus invidet, urnam,
  Visa sibi est rapto bis viduata viro.

INTERPRETATIO.

Antistius Rusticus interiit crudelibus regionibus Cappadocum: O tellus rea diri sceleris! Nigrina sinu reportavit ossa dilecti conjugis, & doluit iter non esse satis longum: & cum conderet sanctam urnam sepulcris, quibus invidet, sibi visa est bis orbata rapto conjuge.

NOTÆ.

Cappadocum.) Impiam Cappadocum terram dixit, epig. 85. lib. 6.

Et questa est.) Quamvis ex Cappadocia longum esset iter Romam, tamen quia illic mariti reliquias tumulo condere debebat Nigrina, cupiebat etiam longius esse, ne tam cito reliquias, quas sinu fovebat, deponeret.

Quibus invidet.) Utpote qui condunt suos amores.

Bis viduata.) Primo cum occidit maritus, & rursus cum ejus ossa condere coacta est.

De Vibii voto. XXXII.

CUM comes Arctois hæreret Cæsaris armis
  Vibius, hanc Marti pro duce vovit avem.
Luna quater binos non tota peregerat orbes,
  Debita poscebat jam sibi vota deus.
Ipse suas anser lætus properavit ad aras,
  Et cecidit sanctis hostia parva focis.
Octo vides patulo pendere numismata rostro
  Alitis? hæc extis condita nuper erant.
Quæ litat argento pro te, non sanguine, cæsa
  Victima, jam ferro non opus esse docet.

INTERPRETATIO.

Dum Vibius comitaretur arma Sarmatica Cæsaris, pro Imperatore vovit Marti hanc avem. Luna nondum absolverat octo orbes, jam deus Mars petebat vota sibi debita. Ipse anser hilaris festinavit ad sua altaria, atque exigua

victima cecidit sanctis focis. An cernis octo nummos pendere ex patenti rostro alitis? hi nuper erant conditi praecordiis. Immolata victima, quae pro te litat argento, non sanguine, demonstrat jam non esse opus ferro.

NOTAE.

Dum comes Arctois.) De expeditione Sarmatiae, quae est ad Septemtrionem, jam saepius dictum. Vide epig. 5. lib. 7. Vibii mentionem facit Suetonius in Domitiano cap. 3. Alii *Vebius*.

Vovit avem.] Anserem nempe Romani Imperii custodem, epig. 47. lib. 13.

Luna quater.) hoc est, nondum elapsi erant octo menses, quibus Sarmaticum bellum est confectum.

Ipse suas anser.) Cum autem renitens ibat ad aras, quibus immolanda erat victima, omen infaustum erat.

Octo vides.) Ad Martis sane statuam posita fuit argentea anseris effigies, ex cujus rostro pendebant octo nummi, qui octo menses in peragendo bello Sarmatico insumpti significarent.

Haec extis.) Nempe anseris praecordiis condita erant numismata, dum bellum fieret.

Quae litat argento.) Intelligere videtur poeta, temporibus Domitiani argenteam aetatem rediisse, cum dicat, jam non opus esse ferro. Forte intelligit, non sanguine, nec pugna, sed argento a barbaris redemptam fuisse pacem, ut patet ex Dionis fragmento, inquit Raderus, quod significare videbatur victima: at hic sensus carminis intellectus Vibio sane & Martiali gravissimum damnum attulisset. Judicet lector.

XXXIII.
XXXIV.

In laudem Domitiani, de templo Flaviae gentis. XXXV.

JUPPITER Idaei risit mendacia busti,
Dum videt Augusti Flavia templa poli.
Atque inter mensas largo jam nectare fusus,
Pocula cum Marti traderet ipse suo:
Respiciens Phoebum pariter, Phoebique sororem,
Cum quibus Alcides, & pius Arcas erat,
Cnossia vos, inquit, nobis monumenta dedistis:
Cernite quam plus sit Caesaris esse patrem.

INTERPRETATIO.

Jupiter irrisit mendacia monumenti Cretensis, dum aspicit Flavia templa poli Augusti: atque inter mensas multo jam hausto nectare dum ipse porrigeret pocula suo Marti: intuitus Apollinem, simul & sororem Apollinis, cum quibus erat Hercules, & pius Mercurius: Vos, ait, mihi extruxistis tumulum Cnossium, aspicite, quam plus sit genuisse Domitianum.

NOTAE.

Idaei busti.) Mendaces enim Cretes finxerunt Jovem interiisse, cui condiderunt tumulum, quem vocat poeta bustum Idaeum, quod sane esset prope Idam Cretae montem. Vide Callimachum in hymno Jovis. Illum vero tumulum irridet Jupiter superbum intuitus templum, quod Domitianus in honorem suae gentis extruxerat, epig. 2. supra.

Templa poli.) hoc est, templa altissima, epig. 4. supra. Legunt alii *tholi*.

Nectare fusus.) hoc est, madidus.

Et pius Arcas.) hoc est, Mercurius in urbe Cylleno vel Cyllene Arcadiæ monte natus, qui pius dicitur, quod deorum sacra instituit. Horat. ode 10. lib. 1.

Cernite quam plus.) Mihi nempe a vobis conditum monumentum Vespasiani tumulo multo inferius est, atque ita videtur optare Jupiter potius esse Domitiani, quam ceterorum deorum pater.

In Philomusum narrantem semper aliquid novi, ut cœnam aucuparetur. XXXVI.

ARTIBUS his semper cœnam, Philomuse, mereris,
Plurima dum fingis, sed quasi vera refers.
Scis quid in Arsacia Pacorus deliberet aula,
Rhenanam numeras, Sarmaticamque manum.
Verba ducis Daci Cattis mandata resignas:
Victricem laurum, quam venit, ante vides.
Scis quoties Phario madeat Jove fusca Syene:
Scis quota de Libyco litore puppis eat.
Cujus Iuleæ capiti nascantur olivæ,
Destinet ætherius cui sua serta pater.
Tolle tuas artes, hodie cœnabis apud me,
Hac lege, ut narres nil, Philomuse, novi.

INTERPRETATIO.

O Philomuse, semper mereris cœnam his artibus, dum excogitas multa, & narras tamquam vera. Tenes quid consultet Pacorus in aula Arsacia, recenses copias Germanicas & Sarmaticas. Aperis verba ducis Daci commissa Cattis: vides victricem laurum priusquam veniat. Novisti quoties nigra Syene perfundatur Ægyptia pluvia: novisti quot naves solvant ex litore Libyco. Cujus capiti nascantur olivæ Iuleæ, cui pater ætherius destinet suas coronas. Omitte tua artificia, hodie cœnabis apud me, ea conditione, o Philomuse, ut nihil novi referas.

NOTÆ.

Pacorus.) Parthorum rex: *Aula* vero *Arsacia* sic dicta est ab Arsace Parthorum rege.

Verba ducis Daci.) Cujus arcana perinde tibi comperta esse garris, ac si illius literas Cattis scriptas resignavisses: Catti autem populi Germaniæ Visurgim, Daci vero Danubium incolebant. De his epig. 2. lib. 2.

Victricem laurum.) hoc est victoriam futuram.

Phario Jove.) Jupiter sumitur pro media aeris regione, ex qua imbres emittuntur. *Fusca Syene*, a colore incolarum. De hac urbe epig. 87. lib. 1. Illic perraro pluit.

Iuleæ olivæ.) hoc est, Scis nomina eorum qui in Quinquatribus victores coronandi sunt a Domitiano. *Iuleæ coronæ*, hoc est Cæsareæ, ab Ascanio cognomine Iulo Æneæ filio, a quo ortum se prædicabat Julius Cæsar.

Ætherius pater.) Jupiter Capitolinus, cui & ludos instituit Domitianus. Suetonius in Domitiano cap. 4.

Tolle tuas artes.) Nam hodie te invito ea lege, ut sileas.

De Ganymede & Jove
colloquentibus de Earino & aliis Domitiani pueris. XXXVII.

VIDERAT Ausonium posito modo crine ministrum
Phryx puer, alterius gaudia nota Jovis.
Quod tuus ecce suo Cæsar permisit Ephebo,
Tu permitte tuo, maxime rector, ait.
Jam mihi prima latet longis lanugo capillis:
Jam tua me ridet Juno, vocatque virum.
Cui pater ætherius, puer o dulcissime, dixit,
Non ego quod poscis, res negat ipsa tibi.
Cæsar habet noster similes tibi mille ministros,
Tantaque sidereos vix capit aula mares.
At tibi si dederit vultus coma tonsa viriles,
Quis mihi, qui nectar misceat, alter erit?

INTERPRETATIO.

Phryx puer aspexerat famulum Ausonium modo deposita coma, delicias notas alterius Jovis. O supreme moderator, inquit, tu permitte tuo ephebo, quod ecce permisit tuus Cæsar suo. Jam prima mea lanugo tegitur longis comis: jam ludibrio sum tuæ Junoni, & appellat me virum. Cui reposuit pater æthereus: o suavissime minister, res ipsa recusat tibi quod petis, non ego recuso. Cæsari nostro sunt mille famuli similes tibi, & tam ampla ejus aula vix capit formosos mares. Sed si tonsis capillis indueris faciem virilem, quem habebo alterum qui ministret nectar?

NOTÆ.

Ausonium puerum.) Intellige Earinum de quo epig. 17. & 18. supra. Ausonius dicitur, quod duci Ausonio seu Domitiano epig. 21. lib. 8. serviret.

Phryx puer.) Ganymedes vidit Earinum tonsum, & petiit a Jove ut sibi pariter liceret deponere capillos.

Alterius gaudia.) Per appositionem vocat Earinum delicias Domitiani, quem jam appellavit Jovem, epig. 29. supra. Vel refert ad ipsum Ganymedem delicias alterius Jovis, cui Domitianum præferre videretur.

Suo ephebo.) hoc est puberi Earino.

Res negat.) hoc est ipsa necessitas: Domitiano enim non desunt alii pueri, & quidem siderei seu formosissimi, & digni qui in cœlum evehantur: At vero ego, inquit Jupiter; alterum pincernam non inveniam, si tonsis capillis vir factus fueris.

XXXVIII.
Ad Agathinum,
quem laudat ab agilitate. XXXIX.

SUMMA licet velox, Agathine, pericula ludas,
Non tamen efficies ut tibi parma cadat.
Nolentem sequitur, tenuesque reversa per auras
Vel pede vel tergo, clune vel ungue sedet.
Lubrica Corycio quamvis sint pulpita nimbo,
Et rapiant celeres vela negata Noti:

Secu-

Securos pueri neglecta perambulat artus,
Et nocet artifici ventus, & unda nihil.
Ut peccare velis, cum feceris omnia, falli
Non potes: arte opus est ut tibi parma cadat.

INTERPRETATIO.

O Agathine, quamvis agilis contemnas summa pericula, nihilominus non efficies ut tuus clypeus decidat. Sequitur te invitum, & rediens per tenues auras, haeret vel pedi vel tergo, cluni vel ungui. Licet theatra sint lubrica aspersionibus croceis, & vehementes venti auferant vela inconcessa; neglectus clypeus pervadit membra tuta pueri Agathini, & ventus, & aqua nihil obsunt artifici. Licet cupias errare, cum absolveris omnia, nequis falli: opus est arte ut tibi clypeus decidat.

NOTÆ.

Summa licet.) De pilariis & ventilatoribus Quinctilianus lib. 10. cap. 7. *quo constant miraculo illa in scenis pilariorum ac ventilatorum, ut ea quae miserint ultro venire in manus credas, & qua jubent decurrere.* Ex eorum numero erat Agathinus, qui parmam, seu parvum clypeum in altum jaciebat, recipiebatque sic, ut numquam caderet. *Clune*, alii *crine*.

Lubrica.) Pulpita hic significant theatra in quibus ludebant pilarii: lubrica autem fiebant aspersionibus e croco, & vino dulci, epig. 3. lib. Spect.

Et rapiant celeres.) Velis tegebatur theatrum, quae ventis negari dicebantur, cum summa cura ligata tamen vehementioribus ventis abripiebantur: data vero ventis, quando negligenter illis permittebantur, epig. 22. lib. 11. Sensus est: Ventus vehemens, nec aqua in theatro sparsa impediunt Agathinum, quominus missam in altum parmam excipiat. *Celeres.*) alii *madidi*.

Neglecta.) Parma scilicet, quam nec cogitans excipit.

Arte opus est.) hoc est: Alii ne errent, artem adhibent; Agathini autem tanta est industria ut arte indigeat, si errare velit.

De natali Cæsoniæ. XL.

PRIMA Palatino lux est hæc orta tonanti,
Optasset Cybele qua peperisse Jovem.
Hac & sancta mei genita est Cæsonia Rufi:
Plus debet matri nulla puella suæ.
Lætatur gemina votorum sorte maritus:
Contigit huic illi quod bis amare diem.

INTERPRETATIO.

HIc dies primus illuxit Palatino tonanti, quo Cybele cupiisset genuisse Jovem. Hoc & casta Cæsonia mei Rufi nata est: nulla genitrix plus merita est de sua puella. Maritus gaudet duplici sorte votorum: quod contigit illi bis amare hanc lucem.

NOTÆ.

Prima palatino.) Nono Kalendas Novembris natus est Domitianus, teste Suetonio in Domitiano, quem noster poeta Palatinum tonantem dicit, & Jovem appellavit supra.

Cybele.) Deorum mater.

Hac & sancta mei.) Alii *sancta meo.* Alii *hac & Sanctonici*: Sanctones vero populi sunt Galliæ, hodie *Saintonge*.

Plus debet matri.) quod nata sit hoc die.

Bis amare diem.) quod eo die uxor Cæsonia & Domitianus natus sit, quorum communem natalem celebrat.

XLI.

XLII.

Ad Apollinem, ut Stellæ impetret consulatum a Domitiano. XLIII.

CAMPIS dives Apollo sic Myrinis,
Sic semper senibus fruare cycnis,
Doctæ sic tibi serviant sorores.
Nec Delphis tua mentiatur ulli,
Sic Pallatia te colant, amentque:
Bis senos cito me rogante fasces
Det Stellæ bonus annuatque Cæsar.
Felix tunc ego, debitorque voti
Casurum tibi rusticas ad aras
Ducam cornibus aureis juvencum.
Nata est hostia, Phœbe, quid moraris?

INTERPRETATIO.

O Apollo, sic locuples possideas campos Myrinos, sic semper cycnos senes, sic eruditæ sorores tibi famulentur, nec tua Delphis ulli dicat mendacia, sic palatia venerentur te & diligant: te orante bonus Cæsar deferat, atque annuat Stellæ consulatum. Tunc ego beatus & debitor voti ducam juvencum cornibus aureis immolandum tibi ad aras rusticas. O Phœbe victima nata est, quid cunctaris?

NOTÆ.

Campis dives.) hoc est, sic semper colaris in campis Myrinis, & semper tibi canant cycni. Strabo lib. 13. εἶτα πολίχνιον Μυριναίων, Γρύνιον, καὶ ἱερὸν Ἀπόλλωνος, καὶ μαντεῖον ἀρχαῖον, καὶ νεὼς πολυτελὴς λίθου λευκοῦ. Oppidulum deinde Myrinæorum, Grynium, & fanum Apollinis, vetusque oraculum, & templum sumptuosum ex albo lapide. Hæ nempe urbes sunt in Æolide Asiæ minoris regione: hoc Strabonis loco fretus hanc lectionem aliis pluribus antepo sui. Turnebus vero lib. 21. cap. 24. aliter legit.

Senibus fruare cycnis.) Qui non sine caussa Apollini dicati sunt, quod ab eo divinationem habere videantur: providentes enim quid in morte boni sit, cum cantu, & voluptate moriuntur. Lib. 13. epig. 77.

Dulcia defecta modulantur carmina lingua
Cantator cycnus funeris ipse sui.

Sorores.) Novem Musas intellige.

Nec Delphis tua.) Pythia sacerdos Apollinis.

Sic palatia.) hoc est, Cæsares te venerentur.

Me rogante.) Alii *te rogante*.

Det Stellæ.) De quo dictum lib. 1. epig. 8. duodecim fasces erant consulatus insignia, & sumuntur a poeta pro ipso consulatu.

Rusticas ad aras.) hoc est, in meo prædio suburbano.

Cornibus aureis.) Ad majorem pompam victimarum cornua inaurabantur. Juvenalis sat. 6.

Auratam Junoni cæde juvencam.

Et Virgilius lib. 9.

Et statuam ante aras aurata fronte juvencum.

Quid moraris.) A Domitiano impetrare consulatum meo Stellæ.

De

De statua Herculis, cujus varios dominos recenset. XLIV.

HIC, qui dura sedens porrecto saxa leone
  Mitigat exiguo magnus in ære deus,
Quæque tulit, spectat resupino sidera vultu,
  Cujus læva calet robore, dextra mero:
Non est fama recens, nec nostri gloria cœli:
  Nobile Lysippi munus, opusque vides.
Hoc habuit numen Pellæi mensa tyranni,
  Qui cito perdomito victor in orbe jacet.
Hunc puer ad Libycas juraverat Hannibal aras:
  Jusserat hic Syllam ponere regna trucem:
Offensus variæ tumidis terroribus aulæ,
  Privatos gaudet nunc habitare Lares.
Utque fuit quondam placidi conviva Molorchi,
  Si voluit docti Vindicis esse deus.

INTERPRETATIO.

Hic magnus deus in ære parvo, qui sedens mitigat duritiem saxorum substrata pelle leonis, & resupino vultu aspicit astra quæ portavit, cujus sinistra gestat clavam, dextra poculum; non est fama recens, nec decus nostri cœli: cernis eximium donum, atque opus Lysippi. Pellæus tyrannus adhibuit hunc deum suæ mensæ, qui victor jacet in orbe celeriter subacto. Puer Hannibal juraverat per hunc ad altaria Africæ: ab hoc jussus est atrox Sylla deponere dictaturam: offensus fastosis timoribus multorum principum nunc lætatur coli in privatis ædibus. Atque ut olim deus convivatus est apud mitem Molorchum, sic optavit convivari apud eruditum Vindicem.

NOTÆ.

De statua Herculis.) Inscribunt alii *de Herculis sigillo apud Vindicem.*

Hic qui dura.) Solebant antiqui deorum simulacra mensæ adhibere. Papinius lib. 4. Sylvarum in Sylva, quæ inscribitur VINDICIS HERCULES EPITRAPEZIOS.

Exiguo magnus.) Ærea quidem illa statua erat pedalis. Papinius loco citato.

—— — parvusque videri
Sentirique ingens, & cum mirabilis intra,
Stet mensura pedem.

Quæque tulit.) hoc est, cœlum suspicit, quod olim cum Atlante humeris sustinuit.

Calet robore.) hoc est, clava facta ex robore, quod est quercus species durissima.

Non est fama.) Jam diu celebris est hæc statua. Legunt alii, *Non est forma recens*, hoc est, opus est antiquum.

Nec nostri gloria.) Cœlum cœlatorum & statuariorum instrumentum est. Sensus est, nostris temporibus non fuit formata illa statua.

Nobile Lysippi.) Alexandri magni temporibus vixit Lysippus statuarius nobilissimus, qui hanc Herculis statuam effinxit, qua donavit Alexandrum.

Pellæi mensa.) hoc est, Alexandri regis qui natus erat Pellæ in urbe Macedoniæ. Vox *tyrannus* olim sumebatur in bonam partem.

Qui cito perdomito.) Nempe intra duodecim annos Asiam ferè totam subegit, & Babylone juvenis adhuc veneno sublatus est. Vide Q. Curtium.

Hunc puer.) Aliter sentit Silius lib. 1.

—— juro nostri per Numina Martis,
Per manes, regina, tuos, &c.

Sed noster poeta, ut opinor, vult tantum significare hanc Herculis statuam fuisse

XLI.

XLII.

Ad Apollinem,

ut Stellæ impetret consulatum a Dom

pri-
Sic
...issime
pugnasque
cis, de que

CAMPIS dives Apollo sic
Sic semper senibus fr
Doctæ sic tibi serviant sc
Nec Delphis tua ment
Sic Pallatia te colant
Bis senos cito me r
Det Stellæ bonu
Felix tunc ego
Casurum tibi
Ducam cor
Nata est

...ETATIO.

O Apollo, sic ... Myrinos ... eruditæ soro ... Delphis ... veneren ... Hercule Vin...us, & feliciter for... nam solet hoc: & ...dit, o poeta, an ignoras linguam Græcam? basis inscripta est, atque ostendit nomen. Lysippi lego, credidi opus Phidiæ.

N O T Æ.

... modo Vindicis.) Alii, ... modo Vindicem rogabam. ... enim rogare videtur poeta, ... fit opus Hercules, quem domi ... colebat. Sed priorem lectionem probat ...derus his verbis: interrogabam ego Alciden, a quo esset artifice factus? Risit, inquit, deus, & ut id de deo credibile videretur, ait Herculem hoc solere, nam facies statuæ non erat torva, sed hilaris, & epulis apta. Papinius lib. 4. Sylvarum.

Non torva effigies, epulisque aliena remissis.

Et paulo infra.

Sic mitis vultu, veluti de pectore gaudens
Hortetur mentes.

Λυσίππου.) Lysippi egregii statuarii opus intellige.

Phidiæ.) Qui statuarius ipso Lysippo nobilior fuit, & Jovem effinxit inter orbis miracula numeratum.

Ad Marcellinum
euntem in Sarmatiam & Scythiam. XLVI.

MILES Hyperboreos modo, Marcelline, Triones,
  Et Getici tuleris sidera pigra poli.
Ecce Prometheæ rupes, & fabula montis
  Quam prope sunt oculis nunc adeunda tuis.
Videris immensis cum conclamata querelis,
  Saxa senis, dices, durior ille fuit.
Et licet hoc addas, potuit qui talia ferre,
  Humanum merito finxerat ille genus.

IN-

rcellino, brevi tolerabis Triones verboreos, atque astra lenta cœli fabulosus montis, & saxa Pro-prope sunt instaranda nunc um aspexeris saxa conclamata immensis lamentationibus senis, inquies, Ille fuit durior. Et poteris adjungere illud, Qui fuit par tolerandis his malis, ille jure formaverat genus humanum.

N O T Æ.

res.) Describit Septem-llinus multa tolera- De Trionibus epig. 58. lib. 6. cellino epig. 6. fas & Booten 58. lib. 6. m mon- affixum fuisse Prometheum fabulantur Ovidius, Hesiodus, Æschylus.

Conclamata.) hoc est conquisita clamoribus Promethei, inquit Domitius. Malim interpretari saxa quæ summis clamoribus vocabat Prometheus, & quæ testabatur se nempe indigna pati a Jove.

Durior ille fuit.) qui tot & tantos cruciatus ferre potuerit.

Humanum.) nempe ab auctore tam duro, hominum genus durum est.

In Gellium
fingentem se semper aliquid ædificare ut nihil amicis donaret. XLVII.

GELLIUS ædificat semper, modo limina ponit,
Nunc foribus claves aptat, emitque seras:
Nunc has, nunc illas mutat, reficitque fenestras.
Dum tamen ædificet, quidlibet ille facit:
Oranti nummos ut dicere possit amico
Unum illud verbum Gellius, Ædifico.

INTERPRETATIO.

GEllius semper ædificat, nunc ponit limina, nunc accommodat claves foribus, & mercatur seras: nunc mutat has fenestras, nunc illas, & resarcit. Dummodo ædificet, facit ille quidlibet: ut Gellius possit reponere amico roganti nummos unicum illud verbum, Ædifico.

N O T Æ.

Dum tamen.) Alii *dum tantum.*

Quidlibet.) Sibi quidlibet facere videtur.

Ædifico.) Atque hoc prætextu nihil amicis donat, quippe qui sua pecunia egeat ad ædificandum.

In Pannicum
mollissimum hominem sed gravia loquentem. XLVIII.

DEMOCRITOS, Zenonas, inexplicitosque Platonas,
Quidquid & hirsutis squalet imaginibus,
Sic quasi Pythagoræ loqueris successor, & heres:
Præpendet mento nec tibi barba minor.
Sed quid & hircosis serum est, & turpe pilosis,
In molli rigidum clune libenter habes?

Tu

fuisse in potestate, Hannibalis, ut canit Papinius loco citato.

Jusserat hic Syllam.) Quem trucem vocat ob crudelitatem, quam in victos cives exercuit. Vide Salustium, Appianum, & Vellejum. Silla ergo hunc etiam Herculem possedit; à quo, ut fingit poeta, dictaturæ imperium deponere jussus est.

Offensus variæ.) Cœpit nempe fastum, & tyrannidem aversari, atque in privata Vindicis mensa coli maluit. Sic & Papinius loco citato:

Hic igitur tibi læta quies, fortissime divum,
Alcide: nec bella vides pugnasque feroces:

Convivæ melioris.) Pastoris; de quo lib. 4. epig. 64.

De eadem statua. XLV.

ALCIDEN modò Vindicis rogabam,
Esset cujus opus, laborque felix.
Risit: nam solet hoc: levique nutu,
Græce numquid ait, poeta, nescis?
Inscripta est basis, indicatque nomen.
Λυσίππου lego, Phidiæ putavi.

INTERPRETATIO.

PAulo ante quærebam ab Hercule Vindicis, a quo effictus, & feliciter formatus fuisset. Risit: nam solet hoc: & levi nutu respondit, o poeta, an ignoras linguam Græcam? basis inscripta est, atque ostendit nomen. Lysippi lego, credidi opus Phidiæ.

NOTÆ.

Alciden modo Vindicis.) Alii,

Alcides, modo Vindicem rogabam.

Vindicem enim rogare videtur poeta, cujus sit opus Hercules, quem domi colebat. Sed priorem lectionem probat Raderus his verbis: interrogabam ego Alciden, a quo esset artifice factus? Risit, inquit, deus, & ut id de deo credibile videretur, ait Herculem hoc solere, nam facies statuæ non erat torva, sed hilaris, & epulis apta. Papinius lib. 4. Sylvarum.

Non torva effigies, epulisque aliena remissis.

Et paulò infra.

Sic mitis vultu, veluti de pectore gaudens
Hortetur mentes.

Λυσίππου.) Lysippi egregii statuarii opus intellige.

Phidiæ.) Qui statuarius ipso Lysippo nobilior fuit, & Jovem effinxit inter orbis miracula numeratum.

Ad Marcellinum euntem in Sarmatiam & Scythiam. XLVI.

MILES Hyperboreos modo, Marcelline, Triones,
Et Getici tuleris sidera pigra poli.
Ecce Prometheæ rupes, & fabula montis
Quam prope sunt oculis nunc adeunda tuis.
Videris immensis cum conclamata querelis,
Saxa senis, dices, durior ille fuit.
Et licet hoc addas, potuit qui talia ferre,
Humanum merito finxerat ille genus.

INTERPRETATIO.

O *Marcelline, brevi tolerabis Triones Hyperboreos, atque astra lenta cœli Getici. En fabulosus mons, & saxa Promethei quam prope sunt inspicienda nunc tuis oculis. Cum aspexeris saxa concla-mata immensis lamentationibus senis, inquies, Ille fuit durior. Et poteris adjungere illud, Qui fuit par tolerandis his malis, ille jure formaverat genus humanum.*

NOTÆ.

Hyperboreos Triones.) Describit Septemtrionem, ubi Marcellinus multa toleraturus erat incommoda. De Trionibus Stellis nempe dictum, epig. 58. lib. 6. & 79. lib. 7. De Marcellino epig. 6. lib. 3. & epig. 25. lib. 6.

Sidera pigra.) hoc est Ursas & Booten lente se moventes. Vide epig. 58. lib. 6. De Getis egimus lib. 7. epig. 1.

Ecce Promethea rupes.) Caucasum montem interpretare, cujus vertici affixum fuisse Prometheum fabulantur Ovidius, Hesiodus, Æschylus.

Conclamata.) hoc est confusa clamoribus Promethei, inquit Domitius. Malim interpretari saxa quæ summis clamoribus vocabat Prometheus, & quæ testabatur se nempe indigna pati a Jove.

Durior ille fuit.) qui tot & tantos cruciatus ferre potuerit.

Humanum.) nempe ab auctore tam duro, hominum genus durum est.

In Gellium
fingentem se semper aliquid ædificare ut nihil amicis donaret. XLVII.

GELLIUS ædificat semper, modo limina ponit,
Nunc foribus claves aptat, emitque seras:
Nunc has, nunc illas mutat, reficitque fenestras.
Dum tamen ædificet, quidlibet ille facit:
Oranti nummos ut dicere possit amico
Unum illud verbum Gellius, Ædifico.

INTERPRETATIO.

G*Ellius semper ædificat, nunc ponit limina, nunc accommodat claves foribus, & mercatur seras: nunc mutat has fenestras, nunc illas, & resarcit. Dummodo ædificet, facit ille quidlibet: ut Gellius possit reponere amico roganti nummos unicum illud verbum, Ædifico.*

NOTÆ.

Dum tamen.) Alii *dum tantum*.

Quidlibet.) Sibi quidlibet facere videtur.

Ædifico.) Atque hoc prætextu nihil amicis donat, quippe qui sua pecunia egeat ad ædificandum.

In Pannicum
mollissimum hominem sed gravia loquentem. XLVIII.

DEMOCRITOS, Zenonas, inexplicitosque Platonas,
Quidquid & hirsutis squalet imaginibus,
Sic quasi Pythagoræ loqueris successor, & heres:
Præpendet mento nec tibi barba minor.
Sed quid & hircosis serum est, & turpe pilosis,
In molli rigidum clune libenter habes?

Tu

Tu qui sectarum caussas, & pondera nosti,
Dic mihi, præcidi Pannice, dogma quod est.

INTERPRETATIO.

Sic quasi successor, & heres Pythagora prædicas Democritos, Zenonas, atque intricatos Platonas, & quicquid squalet hispidis imaginibus: nec barba minus promissa pendet ex tuo mento.

NOTÆ.

Democritos.) Sensus est: O Pannice, semper prædicas graviores philosophos, atque ut illorum barba, sic & tua promissa est, at molliter, vivis epig. 25. lib. 1. & Juvenalis sat. 2.

In Gallicum,
a quo in spem hereditatis vocatus circumventus fuerat. XLIX.

HEREDEM cum me partis tibi, Gallice, quartæ
Per tua jurares sacra, caputque tuum,
Credidimus, (quis enim damnet sua vota libenter?)
Et spem muneribus fovimus usque datis:
Inter quæ rari Laurentem ponderis aprum,
Misimus, Ætola de Calydone putes.
At tu continuo populumque, patresque vocasti,
Ructat adhuc aprum callida Roma meum.
Ipse ego (quis credat?) conviva nec ultimus hæsi:
Sed nec costa data est, caudave missa mihi.
De quadrante tuo quid sperem, Gallice? nulla
De nostro nobis uncia venit apro.

INTERPRETATIO.

O Gallice, cum per tua sacra & caput tuum jurares me tibi fore *heredem ex quadrante, adhibuimus fidem: (quis enim libenti animo improbet sua vota?) & hactenus aluimus spem donis collatis: inter quæ misimus Laurentem aprum ponderis ingentis, credas de Calydone Ætola. At tu subito invitasti populum & patres, versuta Roma exhalat adhuc meum aprum. Ego ipse (quis credat) nec infimus conviva accubui: sed nec costa mihi data est, aut cauda missa. O Gallice, quid expectem ex tuo quadrante? Nulla uncia nobis allata est de nostro apro.*

NOTÆ.

Partis quartæ.) hoc est quadrantis: tota vero hereditas in duodecim uncias ut plurimum dividitur.

Per tua sacra.) hoc est per deos Penates quos domi colis.

Damnet sua vota.) libenti quippe animo credimus quod optamus.

Laurentem aprum.) captum in Laurente saltu.

Ætola de Calydone.) Calydon urbs Ætoliæ, ubi erat ingens aper quem interfecit Meleager epig. 26. lib. 7. & epig. 17. lib. Spect.

Callida Roma.) hoc est callidi Romani, qui lautiores cœnas sectabantur.

Nec ultimus hæsi.) hoc est nec fui vocatus, ut saltem sederem ultimo loco.

Quid sperem.) Legunt alii *qui sperem?* hoc est, quomodo.

De nostro.) Sensus est: Si mihi nihil dedisti de meo, nihil daturus es de tuo.

De toga a Parthenio sibi data. L.

HÆC est illa meis multum cantata libellis,
 Quam meus edidicit lector, amatque togam.
Partheniana fuit, quondam memorabile vatis
 Munus: in hac ibam conspiciendus eques:
Dum nova, dum nitida fulgebat splendida lana,
 Dumque erat auctoris nomine digna sui:
Nunc anus, & tremulo vix accipienda tribuli,
 Quam possis niveam dicere jure tuo.
Quid non longa dies, quid non consumitis anni?
 Hæc toga jam non est Partheniana: mea est.

INTERPRETATIO.

HÆc est illa toga multum celebrata meis scriptis, quam novit meus lector & diligit. Partheniana fuit, olim nobile donum poetæ Parthenii: hac indutus *ambulabam eques spectabilis: dum recens, dum micans splendebat lana fulgenti, & dum erat digna nomine sui auctoris: nunc vetus, & vix accipienda trementi tribuli, quam possis merito appellare niveam. O longa dies, o anni, quid non conteritis? Hæc toga jam non est Partheniana: mea est.*

NOTÆ.

Multum cantata.) Vide epig. 28. lib. 8.

Vatis.) Parthenii de quo epig. 6. lib. 5.
 Musæ Parthenium rogate vestrum, &c.
& lib. 12. epig. 11.
 Parthenio dic Musa tuo salutem;
 Nam quis ab Aonio largius amne bibit?

Conspiciendus eques.) Non quidem censu, sed munere principis. Lib. 5. epig. 13. lib. 12. epig. 26.

Auctoris.) Parthenii.

Tribuli.) Ex tribu civem Romanum significat tribulis, qui sumitur hic pro paupere plebejo, qui totus frigore horreat.

Niveam.) Adeo tritam, ut fila alba appareant.

Non Partheniana.) hoc est, non amplius Parthenio auctore, sed me paupere digna est. Tacite novam togam a Parthenio petere videtur.

In Gaurum poetam ineptum. LI.

INGENIUM mihi, Gaure, probas sic esse pusillum,
 Carmina quod faciam, quæ brevitate placent.
Confiteor: sed tu bis denis grandia libris
 Qui scribis Priami prælia, magnus homo es.
Nos facimus Bruti puerum, nos Lagona vivum:
 Tu magnus luteum, Gaure, Giganta facis.

INTERPRETATIO.

O Gaure, hoc modo probas me habere parum ingenii, quod condam versus, qui placent brevitate: fateor: at tu qui viginti libris narras magna certamina Priami, magnus es homo. Nos exprimimus vivum puerum Bruti, & Lagona: tu, o Gaure, magnus exprimis luteum giganta.

N o-

NOTÆ.

Magnus homo.) Nempe tibi videris: epig. 32. lib. 2. & epig. 99. lib. 7.

Bruti puerum.) de quo lib. 14. epig. 171.

Gloria tam parvi non est obscura sigilli:
Istius pueri Brutus amator erat.

Nos Lagona.) Puerum formosum, de quo sic Plinius lib. 34. *Lyciscus Lagonem puerum subdolæ ac fucatæ vernilitatis fecit.* Sensus est: Ego facio carmina brevia quidem, at similia formosis his pueris: tu vero, o Gaure, magnos libros componis similes gigantibus fuceis, qui cito pereunt: magnus enim liber magnum malum. Vide epigramma ultimum lib. 1. Horatius sat. 10. lib. 1.

——— — —— *deinque*
Diffingit Rheni luteum caput, &c.

Ex quo loco epigramma hoc desumptum existimat Heinsius in Horatium.

De Lucano & Tullo fratribus sibi invicem carissimis. LII.

QUOD semper superos, invito fratre, rogasti,
Hoc, Lucane, tibi contigit, ante mori.
Invidet ille tibi; Stygias nam Tullus ad undas
Optabat, quamvis sit minor, ire prior.
Tu colis Elysios, nemorisque habitator amœni
Esse tuo primum nunc sine fratre cupis.
Et si jam nitidis alternus venit ab astris,
Pro Polluce mones Castora ne redeat.

INTERPRETATIO.

O Lucane, quod semper a diis petiisti, nolente fratre, hoc impetrasti, interire prius. Ille invidet tibi; Tullus enim, licet sit junior, cupiebat prior petere undas Stygias. Tu habitas Elysios, & nunc primum gaudes esse incola voluptarii nemoris sine tuo fratre. Et si jam vice sua venit ab astris splendidis, mones Castora ne revertatur pro Polluce.

NOTÆ.

Lucane.) De his duobus fratribus dictum est epig. 37. lib. 1. ubi poeta jam illos Castori & Polluci alternatim viventibus comparavit.

Mones Castora.) Ut scilicet inter vivos maneat: jam enim Pollux exemplo tuo motus ad superos reverti non vult, sicut & tu optas, ut Tullus perpetua luce fruatur.

Ad Quinctum Ovidium, cujus diem natalicium celebrat, suoque anteponit. LIII.

SI credis mihi, Quincte, quod mereris,
Natales, Ovidi, tuos Apriles,
Ut nostras amo Martias Kalendas.
Felix utraque lux, diesque nobis
Signandi melioribus lapillis:
Hic vitam tribuit, sed hic amicum;
Plus dant, Quincte, mihi tuæ Kalendæ.

INTERPRETATIO.

O Quincte Ovidi, si mihi adhibes fidem, diligo natalicias tuas Calendas Apriles (quod mereris) tamquam meas Martias. Utraque lux beata, & dies nobis notandi melioribus lapillis. Hic impertiit vitam, sed hic amicum: O Quincte, tuæ Calendæ plus largiuntur mihi.

NOTÆ.

Tuos Apriles.) De Quincto actum, epig. 92. lib. 7.

Signandi.) De hac formula diximus, lib. 8. epig. 45.

Plus dant.) Etenim amicitia vitæ anteponenda est.

Ad Eumdem,

a quo petit natalicia munera. LIV.

NATALI tibi, Quincte, tuo dare parva volebam
  Munera. tu prohibes: imperiosus homo es.
Parendum est monitis, fiat quod uterque jubemus:
  Et quod utrumque juvat, tu mihi, Quincte, dato.

INTERPRETATIO.

O Quincte, tuo natali volebam tibi donare exigua dona. Tu vetas: es homo imperiosus. Obtemperandum est jussis tuis, fiat quod jubemus uterque: & tu, o Quincte, dona mihi quod placet utrique.

NOTÆ.

Natali.) Quo nempe moris erat munera mittere. Vide epig. 64. lib. 8.

Uterque jubemus.) Alii *volemus*.

Et quod utrumque.) Nimirum in amicos libenter confers munera, quæ & ego libenter accipio. Sic festive mendicat poeta.

Ad Cognatum,

cui excusat munera agrestia. LV.

SI mihi Picena turdus palleret oliva,
  Tenderet aut nostra Sylva Sabina plagas,
Aut crescente vadis traheretur arundine præda,
  Pinguis & implicitas virga teneret aves;
Cara daret solenne tibi cognatio munus,
  Nec frater nobis, nec prior esset avus.
Nunc sturnos inopes, fringuillarumque querelas
  Audit, & arguto passere vernat ager.
Inde salutatus picæ respondit arator;
  Hinc prope summa rapax milvus in astra volat.
Mittimus ergo tibi parvæ munuscula cortis,
  Qualia si recipis, sæpe propinquus eris.

INTERPRETATIO.

SI haberem turdum saginatum oliva Picena, aut nostra retia tenderentur in sylva Sabina, aut præda educerentur arundine crescente in aquis, & viscata virga teneret volucres irretitas: cara cognatio daret tibi celebre donum, nec frater, nec avus mihi potior esset. Nunc querimonia inopum sturnorum, & fringuil-

guillarum audiuntur in agro, & canorus passer renovat ver. Inde agricola salutatus respondit picæ: hinc milvus rapax volat fere ad summa usque sidera. *Igitur mittimus ad te munuscula parva cortis, qualia si recipis, sæpe eris propinquus.*

N O T Æ.

Picena oliva.) Vide epig. 44. lib. 1.

Tenderet.) hoc est, aut si liceret venari in sylvis Sabinorum.

Aut crescente.) Alii interpretantur virgam recens abscissam & flexibilem, qualia sunt arbuscula, at vero mihi videtur intelligenda esse virga, quæ crescat in locis palustribus. Legunt alii *aut crescente levis.*

Cara daret.) *Convivium etiam solenne majores instituerunt, idque charistia appellarunt; cui præter cognatos, & affines nemo interponebatur: ut si qua inter necessarios querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur.* Valerius Maximus. De ejusmodi convivio loquitur poeta. Alii legunt *clara*: sed melior prior lectio, illa enim festa dicebantur *cara cognatorum.*

Sturnos inopes.) Gallice *etourneaux*: inopes vocat, quod pauperibus conveniant. *Fringuillarum*, avium scilicet. Legunt alii *fringillarum*, & *frigillarum*, quæ sic appellantur quod frigore cantent, ut ait Festus.

Vernat ager.) Poeta notat tempus quo celebrabantur hæc charistia, vere nempe.

Picæ respondit.) Picam salutatricem dixit, epig. 86. lib. 7.

Munuscula cortis.) hoc est, aves domesticas, epig. 30. lib. 7.

—— *raucæ cortis aves.*

Sæpe propinquus eris.) hoc est, tibi tamquam propinquo ejusmodi munera mittam.

Ad Flacum,

cui se excusat, quod in charistiis nec ipsi nec Stellæ munera mittat. LVI.

LUCE propinquorum, qua plurima mittitur ales,
  Dum Stellæ turdos, dum tibi, Flacce, paro:
Succurrit nobis ingens, onerosaque turba,
  In qua se primum quisque meumque putat.
Demeruisse duos, votum est; offendere plures,
  Vix tutum; multis mittere dona, grave est.
Qua possum sola veniam ratione merebor:
  Nec Stellæ turdos, nec tibi, Flacce, dabo.

I N T E R P R E T A T I O.

O *Flacce, dum tibi, dum Stellæ præparo turdos die propinquorum, quæ mittuntur multæ aves: turba ingens, & molesta se offert nobis, in qua quisque existimat se primum, & meum* cognatum. *Opto bene mereri de duobus, vix tutum est lædere multos: molestum* vero *mittere munera pluribus. Merebor veniam sola ratione, qua possum: O Flacce, nec tibi, nec Stellæ donabo turdos.*

N O T Æ.

Luce propinquorum.) Vide præcedens epigramma. De charistiis Ovidius lib. 1. Fastorum.

Proxima cognati dixere charistia cari,
  Et venit ad socios turba propinqua deos.

Dum Stellæ.) Poeta de quo epig. 8. lib. 1. Flaccus vero poeta scripsit Argonautica, epig. 77. lib. 1.

Nec Stellæ.) Ut nullus conqueratur. Sic festive se excusat poeta.

De Splendophoro formoso Domitiani armigero eunte in Africam. LVII.

SPLENDOPHORUS Libycas domini petit armiger urbes:
  Quæ puero dones, tela Cupido para:
Illa quibus juvenes figis mellesque puellas.
  Sit tamen in tenera levis & hasta manu.
Loricam, clypeumque tibi, galeamque remitto:
  Tutus ut invadat prælia, nudus eat.
Non jaculo, non ense fuit, læsusve sagitta,
  Cassĭde dum liber Parthenopæus erat.
Quisquis ab hoc fuerit fixus, morietur amore.
  O felix, si quem tam bona fata manent!
Dum puer es, redeas, dum vultus lubricus, & te
  Non Libye faciat, sed tua Roma virum.

INTERPRETATIO.

Splendophorus armiger domini proficiscitur in urbes Africæ: O Cupido, adorna tela quæ des puero: illa quibus lædis juvenes, & virgines teneras. Nihilominus habeat etiam teneram hastam in blanda manu. Ad te remitto thoraca scutum, & cassidem: nudus eat, ut securus irruat in certamina. Parthenopæus non fuit vulneratus jaculo, nec gladio, aut sagitta, dum non erat munitus galea. Quisquis fuerit fixus ab hoc, peribit amore. O Felix, si cui destinatur sors tam bona! revertaris, dum puer es, dum facies lubrica, nec Africa faciat te virum, sed tua Roma.

NOTÆ.

Splendophorus.) Alii *Sphendophorus*.

Domini.) Domitiani, ut interpretantur omnes interpretes.

Nudus eat.) Forma eximia a vulneribus illum tuebitur.

Parthenopæus.) Formosissimus Meleagri, atque Atalantæ filius fuit, quem ad bellum Thebanum profectum a vulnere defendit pulchritudo. Vide epig. 77. lib. 6. Papinium lib. 4. Sylvarum. Euripides sic ait in Phœnissis;

Οδ' ἐστι Παρθενοπαῖος, Ἀταλάντης γόνος.

Vultus lubricus.) Horat. ode 19. lib. 1.

Et vultus nimium lubricus aspici.

Lubricus vero dicitur metaphora ducta a via lubrica, in qua difficile est sine prolapsione insistere. Sic difficile est formosum vultum aspicere, quin amore labefactetur animus.

In Hedylum hominem impurum. LVIII

NIL est tritius Hedyli lacernis,
  Non ansæ veterum Corinthiorum,
Nec crus compede lubricum decenni,
Non ruptæ recutita colla mulæ,
Nec quæ Flaminiam secant salebræ,
Nec qui litoribus nitent lapilli,
Nec Tusca ligo vinea politus,
Nec pallens toga mortui tribulis,
Nec pigri rota quassa mulionis,

Nec rasum cavea latus bisontis,
Nec dens jam senior ferocis apri.
Res una est tamen, ipse non negabit,
Culus tritior Hedyli lacernis.

INTERPRETATIO.

Nihil est tritius lacernis Hedyli, non ansæ antiquorum Corinthiorum, nec crus attritum vinculis decem annorum, & recutita colla ruptæ mulæ, nec salebræ quæ secant Flaminiam, nec lapilli qui splendent in *litoribus, nec ligo nitens vite Tusca, nec pallida toga tribulis defuncti, nec fracta toga inertis mulieris, nec latus bisontis rasum cavea, nec dens jam senior suavi apri. Nihilominus una res est, ipse non inficiabitur.*

NOTÆ.

Nihil est tritius.) Cinædi nempe quem acute carpit.

Veterum Corinthiorum.) Vasa intellige facta ex veteri ære Corinthio.

Nec crus.) servorum nempe, epig. 23. supra.

Recutita colla.) cute nempe, quæ labore & verberibus detracta fuerat, renovata.

Salebræ.) Sunt loca inæqualia & aspera, saxis tritis & levigatis, quæ quasi sine saltu præteriri non possunt. De via Flaminia epig. 64. lib. 4.

Nec Tusca.) Ligonem interpretare levigatum in fodiendis Hetruriæ vineis, epig. 23. supra.

Nec pallens toga.) qua amicti efferebantur mortui. Juvenalis sat. 3.

Pars magna Italiæ est (si verum admittimus) in qua
Nemo togam sumit nisi mortuus.

De tribuli dictum epig. 50. supra.

Nec rasum.) Nec latus bovis sylvestris attritum cavea ubi includitur, epig. 105. lib. 1.

Ad Nympham
Sabini cui libros mittit. LIX.

NYMPHA sacri regina lacus, cui grata Sabinus,
Et mansura pio munere templa dedit:
Sic montana tuos semper colat Umbria fontes,
Nec tua Bajanas Sarsina malit aquas:
Excipe solicitos placide, mea dona, libellos:
Tu fueris Musis Pegasis unda meis.
Nympharum templis quisquis sua carmina donat,
Quid fieri libris debeat, ipse monet.

INTERPRETATIO.

O Nympha regina sacri lacus, cui Sabinus pio dono exstruxit ædes acceptas & duraturas: sic montana Umbria semper veneretur tuos fontes, nec tua Sarsina magis optet aquas Bajanas: leniter accipe anxios libros mea munera: tu fueris unda Pegasis meis Musis. Quisquis dat suos versus templis Nympharum, ipse monet quid sit agendum de libris.

NOTÆ.

Nympha sacri) Vide epig. 96. lib. 7. Librum autem ad Nympham fontis Sabini idcirco mittit, ut si displiceat ipsi Sabino, in aquas immergatur.

Templa dedit.) Numina quippe fontibus inesse credebant Veteres, atque illa colebant. De his jam dictum.

Sic montana.) epig. 96. lib. 7.

Nec

Nec tua.) hoc est, nec Baianas aquas tuis anteponant Sarsinates. *Sarsina* Umbriæ urbs.

Solicitos.) de judicio Sabini.

Pegasis unda,) hoc est, te existimabo Hippocrenen fontem Musis sacrum, quem Pegasus ungula sua aperuit: unde & Musæ dictæ sunt Pegasides. Ovidius 4. Met.

Fama novi fontis nostra pervenit ad Aures,

Dura Medusæi quem prepetis ungula rupit.

Quid fieri.) nimirum in undas mergendos esse, si displicuerint.

In Mamurram paupertatis dissimulatorem. LX.

IN septis Mamurra diu, multumque vagatus,
Hic ubi Roma suas aurea vexat opes,
Inspexit molles pueros, oculisque comedit:
Non hos, quos primæ prostituere casæ,
Sed quos arcanæ servant tabulata catastæ,
Et quos non populus, nec mea turba videt.
Inde satur mensas, & opertos exuit orbes,
Expositumque alte pingue poposcit ebur,
Et testudineum mensus quater hexaclinon,
Ingemuit citro non satis esse suo.
Consuluit nares, an olerent æra Corinthon:
Culpavit statuas & Polyclete tuas.
Et turbata brevi questus crystallina vitro,
Myrrhina signavit, seposuitque decem.
Expendit veteres calathos, & si qua fuerunt
Pocula Mentorea nobilitata manu.
Et virides picto gemmas numeravit in auro,
Quidquid & in nivea grandius aure sonat.
Sardonychas veros mensa quæsivit in omni,
Et pretium magnis fecit iaspidibus.
Undecima lassus cum jam discederet hora,
Asse duos calices emit, & ipse tulit.

INTERPRETATIO.

Mamurra diu & multum vagatus in septis, hic ubi Roma aurea vexat suas opes, intuitus est teneros pueros, & pavit oculos: non ex his quos exposuere primæ tabernæ, sed quos custodiunt tabulata secreta catasta, & quos non spectat populus, nec mea turba. Deinde satiatus retexit mensas, atque orbes opertos, & petiit densum ebur sublime expositum, & quater emensus testudineum hexaclinon, ingemuit non sufficere mensæ *sua citrea. Consuluit nares, an æra olerent Corinthum: atque improbavit tuas statuas, o Polyclete, conquestus crystallina vitiata medico vitro, signavit decem myrrhina, & semovit. Examinavit antiquos calices, & si qua pocula fuerunt ornata manu Mentoris. Et numeravit virides gemmas in picto auro, & quicquid sonat in aure candida. Quæsivit in omni mensa veros sardonychas, & detulit pretium magnis jaspidibus. Cum defatigatus abiret hora undecima, asse mercatus est duos calices, atque ipse portavit.*

NOTÆ.

In septis.) In campo nempe Martio erant septa, de quibus epig. 14. lib. 2.

Vexat opes.) dum nempe manibus attrectantur, ostentantur, atque illis pretium defertur. Vide epig. 80. lib. 10.

Inspexit molles.) quasi empturus. Juvenalis sat. 7. v. 132.

Perque forum juvenes longo premit assere Medos,
Empturus pueros, argentum, Murrhina, villas.

Sed quos.) Catasta machina erat lignea, in qua servi exponebantur venales. Supra epig. 30. & epig. 29. lib. 6.

Nec mea turba.) hoc est, nec turba pauperum mihi similium.

Poposcit.) Dentes nempe eburneos quibus mensæ fulcirentur, epig. 43. lib. 2.

Et testudineum hexaclinon.) hoc est lectum discubitorium sex hominibus capiendis aptum, & testudi nis putaminibus ornatum. Juvenalis sat. 11. v. 95.

Nemo inter curas & seria duxit habendum,
Qualis in Oceani fluctu testudo nataret,
Clarum Trojugenis factoris, ac nobile fulcrum.

Non satis esse.) hoc est, non satis amplum esse, ut par esset citreæ suæ mensæ.

An olerent.) An statuæ essent ex ære Corinthio: Polycleti meminit epig. 51. lib. 8.

Myrrhina.) Vasa scilicet, epig. 26. lib. 3.

Calathos.) Vasa vinaria hoc loco intelligere videtur poeta, epig. 107. lib. 14. Virgilius eclog. 5.

Vina novum fundam calathis Arvisia nectar.

Et virides gemmas.) smaragdos interpretare, epig. 109. lib. 14.

In aure sonat.) Margaritæ nempe atque uniones pendebant ex auribus mulierum.

Sardonyeas veros.) Sunt enim & adulterini, epig. 61. lib. 4.

Undecima.) hoc est, una hora ante noctem. epig. 8. lib. 4.

Et ipse tulit.) quia tam pauper erat, ut nec servum haberet.

De corona rosea. LXI.

SEu tu Pæstanis genita es, seu Tiburis arvis,
Seu rubuit tellus Tuscula flore tuo:
Seu Prænestino te villica legit in horto,
Seu modo Campagni gloria ruris eras:
Pulchrior ut nostro videare corona Sabino,
De Nomentano te putet esse meo.

INTERPRETATIO.

*S**Eu tu nata es* in *agris Pæstanis, seu Tiburis, seu terra Tuscula rubuit tuo flore; seu villica te carpsit in horto Prænestino, seu paulo antea eras decus ruris Campani; ut formosior corona compareas nostro Sabino, existimet te* natam *esse* in *meo Nomentano.*

NOTÆ.

Seu tu.) Recenset varia loca quæ rosis abundarent, de quibus sæpius dictum. Sabino autem gratiorem fore missam coronam sperat, si crediderit factam fuisse ex rosis natis in agro suo Nomentano, de quo epig. 38. lib. 2.

De platano Cordubensi sata a Julio Cæsare. LXII.

IN Tartessiacis domus est notissima terris,
Qua dives placidum Corduba Bætin amat:

Vellera

Vellera nativo pallent ubi flava metallo,
Et linit Hesperium bractea viva pecus:
Ædibus in mediis totos amplexa Penates
Stat platanus densis Cæsariana comis:
Hospitis invicti posuit quam dextera felix,
Cœpit & ex illa crescere virga manu.
Auctorem, dominumque nemus sentire videtur:
Sic viret, & ramis sidera celsa petit.
Sæpe sub hac madidi luserunt arbore Fauni:
Terruit & tacitam fistula sera domum:
Dumque fugit solos nocturnum Pana per agros,
Sæpe sub hac latuit rustica fronde Dryas.
Atque oluere lares comissatore Lyæo,
Crevit & effuso lætior umbra mero:
Hesternisque rubens delecta est herba coronis,
Atque suas potuit dicere nemo rosas.
O dilecta deis, o magni Cæsaris arbor,
Ne metuas ferrum, sacrilegosque focos.
Perpetuos sperare licet tibi frondis honores:
Non Pompejanæ te posuere manus.

INTERPRETATIO.

Domus est in terris Bætica, ubi locuples Corduba amat tranquillum Bætin: ubi flava vellera pallent naturali metallo, & viva lamina inaurat Hispanas oves: in mediis ædibus stat platanus Cæsariana densis ramis complexa totam domum: quam sevit victrix dextra invicti hospitis, & virga cœpit crescere ex illa manu. Nemus videtur sentire auctorem, & dominum: sic viret, & ramis fertur in alta astra. Sæpe Fauni ebrii luserunt sub hac arbore, & fistula sera incussit terrorem quietis ædibus; & dum agrestis Dryas fugit nocturnum Pana per arva deserta, sæpe delituit sub hac fronde. Atque ædes oluerunt comissatore Baccho, atque amœnior umbra crevit vino effuso: & herba rubra decerpta est ad hesternas coronas, nec ullus potuit appellare suas rosas. O chara Numinibus, o arbor magni Cæsaris, ne timeas ferrum, & sacrileges focos: fas est tibi sperare perpetuum decus ramorum: manus Pompeji non severunt te.

NOTÆ.

In Tartessiacis.) Idem est Tartessus ac Bætis Hispaniæ fluvius, epig. 28. lib. 8.

Corduba.) Urbs Hispaniæ nota ad Bætin.

Vellera.) Ubi nempe aureum vellus habent oves: epig. 100. lib. 12.

Bætis olivifera crinem redimite corona
Aurea qui nitidis vellera tingit aquis.

& Juvenali sat. 12. v. 42.

Atque alias, quarum generosi graminis ipsum
Infecit natura pecus, sed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adjuvat aer.

Dominumque nemus.) Alii *dominumque suum*. Placet prior lectio; nam platanum nemus appellat propter ejus magnitudinem.

Fauni.) numina agrestia.

Fistula sera.) Syrinx Pana fugiens in arundinem conversa fuit, ex qua facta est fistula qua utebatur Pan.

Terruit &.) hoc pentametron mutatum & sequentis pentametri loco positum invenitur: sed minus bene, ut Grutero videtur.

N o t æ.

In septis.) In campo nempe Martio erant septa, de quibus epig. 14. lib. 2.

Vexat opes.) dum nempe manibus attrectantur, ostentantur, atque illis pretium defertur. Vide epig. 80. lib. 10.

Inspexit molles.) quasi empturus. Juvenalis sat. 7. v. 132.

Perque forum juvenes longo premit assere Medos,
Empturus pueros, argentum, Myrrhina, villas.

Sed quos.) Catasta machina ... gnea, in qua servi exponebant ... Supra epig. 30. & epig. 29 ...

Nec mea turba.) hoc ... pauperum mihi similiu...

Poposcit.) Dentes ... bus mensæ fulcire...

Et testudineu... lectum discub... piendis apt... bus orn... N...

... atæ erant. ... tori Cæsari ... *taret,* ... *Clarum T...* ... hoc est, perpe... *bile f...* ...) Visus scilicet, ... *Non sat ...* ... manus. plum e... *Ar...* C...

... omni ...

... enis,

... a:

... e.

... ETATIO.

... *ac nocte uti ... muris murice, non est ambitiosa, nec ... odore, non colore.*

N o t æ.

... Asii *De Philænide*, de ... epig. ... lib. 7. Hæc mulier purpureis vestibus, ut vehementi odore impuri sui ... fœtorem obrueret.

De statua Domitiani referentis Herculem. LXV.

HERCULIS in magni vultus descendere Cæsar
Dignatus Latiæ dat nova templa viæ:
Qua Triviæ nemorosa petit dum regna viator,
Octavum domina marmor ab urbe legit.

I n t e r p r e t a t i o.

Cæsar dignatus referre imaginem magni Herculis extruit nova templa in via Latia, qua viator legit octavum lapidem ab urbe domina, dum adit nemorosa regna Dianæ.

N o t æ.

Dignatus.) Quasi Hercules Domitiano inferior esset.

Latiæ viæ.) Videtur poeta intelligere viam Appiam, quam templo decoravit Domitianus, in quo sub Herculis imagine coli volebat. Vide epig. 104. infra.

Qua Triviæ.) hoc est Dianæ, epig. 1. lib. Spect.

Nemorosa regna.) Templum intellige, cui lucus Dianæ, Aricinæ sacer adjacebat. Ovidius 3. Fastorum describit locum & lucum.

Viator.) Pedes scil. equiti enim nemus illud adire non licebat. Ovidius loco citato:

Unde nemus nullis illud aditur equis.

Octavum marmor.) hoc est, octavum ab urbe milliarium. Sic dominam Romam dixit, epig. 4. lib. 1.

De

De eadem statua: LXVI.

ANTE colebatis votis, & sanguine largo
Majorem Alciden, nunc minor iste colit.
magnas rogat alter opes, rogat alter honores;
securus vota minora facit.

INTERPRETATIO.

...o sanguine antea ve- ...vem Herculem De- ...ter ipse veneratur illum. *Alter petit ab hoc majori divitias, alter petit dignitates; tu nuncupas vota minora illi minori.*

NOTÆ.

...iii hoc quatuor ... cum superiori epi- ... Domitianum intellige, quem ...s & victimis colebant Romani: ...cum rursus anteponit Herculi, epig. 104. infra.

Hunc.) Domitianum nempe.

Illi securus.) Quia Hercules non ægre feret a se minori deo peti minora, quam a Domitiano deo majori.

Ad Herculem, de eadem statua. LXVII.

ALCIDE Latio nunc agnoscende tonanti,
Postquam pulcra dei Cæsaris ora geris,
Si tibi tunc isti cultus habitusque fuissent,
Cesserunt manibus cum fera monstra tuis,
Argolico famulum non te servire tyranno
Vidissent gentes, sævaque regna pati.
Sed tu jussisses Eurysthea, nec tibi fallax
Portasset Nessi perfida dona Lichas.
OEtæi sine lege rogi securus adisses
Astra patris summi, quæ tibi pœna dedit.
Lydia nec dominæ traxisses pensa superbæ:
Nec Styga vidisses, Tartareumque canem.
Nunc tibi Juno favet, nunc te tua diligit Hebe:
Nunc te, si videat nympha, remittet Hylan.

INTERPRETATIO.

O *Hercules nunc agnoscende a Jove Capitolino, postquam induisti formosum vultum Domitiani dei, si tunc habuisses hoc ornamentum,* & hanc *speciem, cum sæva monstra domita sunt tuis manibus; nationes non spectassent te servum obtemperare tyranno Argolico, & ferre acerbum imperium. At tu imperasses Eurystheo, nec fraudulentus Lichas tulisset ad te perfidiosa munera Nessi. Immunis lege Oetæi rogi tutus petiisses sidera summi genitoris, quæ consecutus es supplicio. Nec deduxisses Lydia pensa dominæ arrogantis, nec spectasses Styga, nec canem inferorum. Nunc Juno tibi propitia est, nunc amaris a tua Hebe: si Nympha nunc aspiciat te, remittet Hylan.*

Dryas.) sylvarum nympha.

Comissator.) Is est qui intempestivis conviviis indulget. Vide epig. 5. lib. 4.

Crevit & effuso.) Platanos vino irrigare solebant veteres, ut melius crescerent. Macrobius Saturn. lib. 3. cap. 13. Vide & lib. 1. Anthol. cit. supra.

Atque sitae.) quia sponte natae erant.

Ne metuas.) Cum sis dictatori Caesari sacra.

Perpetuos frondes.) hoc est, perpetuam viriditatem.

Non Pompejanae.) Victae scilicet, atque infausti ominis manus.

De Philaeni male olente. LXIII.

TINCTIS murice vestibus quod omni
Et nocte utitur, & die Philaenis,
Non est ambitiosa, nec superba:
Delectatur odore, non colore.

INTERPRETATIO.

Quod Philaenis omni die ac nocte utitur vestibus tinctis murice, non est ambitiosa, nec arrogantes capitur odore, non colore.

NOTAE.

De Philaeni.) Alii *De Philaenide*, de qua epig. 66. lib. 7. Haec mulier purpureis utebatur vestibus, ut vehementi odore impuri sui oris foetorem obrueret.

De statua Domitiani referentis Herculem. LXV.

HERCULIS in magni vultus descendere Caesar
Dignatus Latiae dat nova templa viae:
Qua Triviae nemorosa petit dum regna viator,
Octavum domina marmor ab urbe legit.

INTERPRETATIO.

Caesar dignatus referre imaginem magni Herculis extruit nova templa in via Latia, qua viator legit octavum lapidem ab urbe domina, dum adit nemorosa regna Dianae.

NOTAE.

Dignatus. (Quasi Hercules Domitiano inferior esset.

Latiae viae.) Videtur poeta intelligere viam Appiam, quam templo decoravit Domitianus, in quo sub Herculis imagine coli volebat. Vide epig. 104. infra.

Qua Triviae.) hoc est Dianae, epig. 1. lib. Spect.

Nemorosa regna.) Templum intellige, cui lucus Dianae Aricinae sacer adjacebat. Ovidius 3. Fastorum describit locum & lucum.

Viator.) Pedes scil. equiti enim nemus illud adire non licebat. Ovidius loco citato:

Unde nemus nullis illud aditur equis.

Octavum marmor.) hoc est, octavum ab urbe milliarium. Sic dominam Romam dixit, epig. 4. lib. 1.

De

De eadem statua: LXVI.

ANTE colebatis votis, & sanguine largo
Majorem Alciden, nunc minor iste colit.
Hunc magnas rogat alter opes, rogat alter honores;
Illi securus vota minora facit.

INTERPRETATIO.

Precibus, & largo sanguine antea venerabamini majorem Herculem Domitianum, nunc minor ipse veneratur illum. *Alter petit ab hoc majori divitias, alter petit dignitates; tu nuncupas vota minora illi minori.*

NOTÆ.

Majorem Alciden.) Alii hoc quatuor versus conjungunt cum superiori epigrammate. Domitianum intellige, quem precibus & victimis colebant Romani: cum rursus anteponit Herculi, epig. 104. infra.

Hunc.) Domitianum nempe.

Illi securus.) Quia Hercules non ægré feret a se minori deo peti minora, quam a Domitiano deo majori.

Ad Herculem, de eadem statua. LXVII.

ALCIDE Latio nunc agnoscende tonanti,
Postquam pulcra dei Cæsaris ora geris,
Si tibi tunc isti cultus habitusque fuissent,
Cesserunt manibus cum fera monstra tuis,
Argolico famulum non te servire tyranno
Vidissent gentes, sævaque regna pati.
Sed tu jussisses Eurysthea, nec tibi fallax
Portasset Nessi perfida dona Lichas.
OEtæi sine lege rogi securus adisses
Astra patris summi, quæ tibi pœna dedit.
Lydia nec dominæ traxisses pensa superbæ:
Nec Styga vidisses, Tartareumque canem.
Nunc tibi Juno favet, nunc te tua diligit Hebe:
Nunc te, si videat nympha, remittet Hylan.

INTERPRETATIO.

O Hercules nunc agnoscende a Jove Capitolino, postquam induisti formosum vultum Domitiani dei, si tunc habuisses hoc ornamentum, & hanc *speciem, cum sæva monstra domita sunt tuis manibus; nationes non spectassent te servum obtemperare tyranno Argolico, & ferre acerbum imperium. At tu imperasses Eurystheo, nec fraudulentus Lichas tulisset ad te perfidiosa munera Nessi. Immunis lege Oetæi rogi tutus petiisses sidera summi genitoris, quæ consecutus es supplicio. Nec deduxisses Lydia pensa dominæ arrogantis, nec spectasses Styga, nec canem inferorum. Nunc Juno tibi propitia est, nunc amaris a tua Hebe: si Nympha nunc aspiciat te, remittet Hylan.*

NOTÆ.

Agnoscende.) hoc est, digne qui agnoscaris a Jove tuo patre.

Argolico tyranno.) Eurystheo regi Argolico qui ope Junonis prior Hercule natus erat: quamobrem jus habuit in Herculem, ipsique imperavit, ut atrocissima subiret pericula. Hæc historia satis nota.

Fallax Lychas.) Servus nempe Dejaniræ nomine vestem Nessi centauri Herculi portavit, quam vocat perfidum munus, quia veneno imbutam muneris loco illam Dejaniræ reliquerat Centaurus, qua indutus Hercules furore correptus in flammas se immisit. Vide Ovidium in Dejanira, & Senecam in Hercule furente.

Oetæi sine lege.) hoc est, non combustus in rogo extructo in Oeta monte cœlum adiisses, sed a morte immunis inter deos relatus fuisses.

Lydia nec domina.) Omphalen reginam Lydiæ intellige, quæ Herculem amore perditum ad fila deducenda compulit.

Nec Styga vidisses.) hoc est, nec ab Omphale jussus, ut videtur Martialis intelligere, aut potius ab Eurystheo, ut aliis placet, descendisses ad inferos.

Hebe.) Junonis filia sine patre dea juventutis, quæ uxor data est Herculi in cœlum relato.

Nunc te.) Referentem Domitiani effigiem videat Nympha, quæ tibi Hylan rapuit, illum reddet, epig. 49. lib. 5.

Ad Fabullam debilem. LXVIII.

UXOR cum tibi sit formosa, pudica, puella,
  Quid tibi natorum jura, Fabulle, trium?
Quod petis a nostro supplex dominoque, deoque,
  Tu dabis ipse tibi, si potes arrigere.

INTERPRETATIO.

O *Fabulle, cum habeas pulchram conjugem, castam, juvenem, quid tibi* proderunt *jura trium liberorum? quod supplex rogas nostrum dominum, & deum, tu ipse a te ipso impetrabis.* . . . .

NOTÆ.

Quid tibi.) Alii *Quo*, hoc est, quorsum tibi opus est jure trium liberorum, de quo epig. 91. libi 2. & epig. 31. lib. 8. cujus argumentum fere idem est.

A nostro.) Sic Domitianum appellavit dominum, epig. 8. lib. 5.

LXIX.

In magistrum ludi, cui irascitur ob matutinas vociferationes. LXX.

QUID tibi nobiscum est ludi scelerate magister,
  Invisum pueris, virginibusque caput?
Nondum cristati rupere silentia galli:
  Murmure jam sævo verberibusque tonas.
Tam grave percussis incudibus æra resultant,
  Caussidicum medio cum faber aptat equo.
Mitior in magno clamor furit amphitheatro,
  Vincenti parmæ cum sua turba favet.

Vicini

Vicini somnum non tota nocte rogamus:
Nam vigilare leve est, pervigilare grave.
Discipulos dimitte tuos, vis garrule quantum
Accipis, ut clames, accipere ut taceas?

INTERPRETATIO.

O Ludimagister improbe, caput odiosum pueris & virginibus, quid tibi rei est nobiscum? nondum galli cristati rupere silentia: jam tonas acerbo clamore & verberibus. Tam graviter pertrepant æra percussis incudibus, cum faber collocat caussidicum in medio equo. Clamor lenior sævit in magno amphitheatro, cum sua turba applaudit parmæ superanti. Nos vicini non petimus somnum integra nocte: nam facile est vigilare, molestum vero *pervigilare. Dimitte tuos discipulos, o loquax, placetne accipere tantum ut sileas, quantum accipis ut vociferaris.*

NOTÆ.

Virginibusque.) Verbera timentibus. Vide epig. 62. lib. 10.

Nondum cristati.) hoc est, nondum galli cecinere.

Caussidicum medio.) hoc est, cum caussidico statua equestris fabricatur. Juvenalis sat. 7.

Æmilio dabitur quantum petit, &c. Quod nempe suis in vestibulis statuam equestrem haberet, quæ tunc temporis multos clientes conciliabat caussidico.

Vincenti parmæ.) Nomen proprium putat Domitius; alii sic interpretantur, cum nempe turba gladiatorum parma pugnanti, & victori ex sua factione gladiatori applaudit. Videat lector.

Pervigilare.) hoc est, tota nocte vigilare gravissimum est.

LXXI.

In Cæcilianum improbum. LXXII.

DIXERAT, o mores! o tempora! Tullius olim,
Sacrilegum strueret cum Catilina nefas:
Cum gener atque socer diris concurreret armis,
Mœstaque civili cæde maderet humus.
Cur nunc o mores! cur nunc o tempora! dicis?
Quod tibi non placeat, Cæciliane, quid est?
Nulla ducum feritas, nulla est insania ferri;
Pace frui certa, lætitiaque licet.
Non nostri faciunt, tua quod tibi tempora sordent,
Sed faciunt mores, Cæciliane, tui.

INTERPRETATIO.

Olim Cicero dixerat, O mores, o tempora! cum Catilina moliretur scelus sacrilegum, cum gener & socer confligerent armis infestis, & sordidata terra maderet sanguine civium. O Cæciliane, quare dicis nunc, O mores! O tempora! Quid est quod non arrideat tibi? Nulla sævitia est ducum, nullus furor armorum: fas est frui pace certa, & lætitia. O Cæciliane, non mores nostri, sed tui sunt in caussa, cur fastidias tua tempora.

No-

NOTÆ.

Dixerat, O mores.) Cum in patriam arma civilia moverentur. Nota est Catilinæ conjuratio ex Sallustio, & aliis.

Cum gener atque socer.) Cæsar nempe, & Pompejus qui Juliam Cæsaris filiam uxorem duxerat: quorum historia passim obvia.

Tui mores.) Perditi scilicet. Sic astute blanditur Domitiano, cujus tempora laudat vituperata ab improbo Cæciliano.

De leone & ariete,
quorum concordiam miratur. LXXIII.

MASSYLI leo fama jugi, pecorisque maritus
Lanigeri, mirum, qua posuere fide.
Ipse licet videas, cavea stabulantur in una,
Et pariter socias carpit uterque dapes.
Nec fœtu nemorum gaudent, nec mitibus herbis:
Concordem satiat sed rudis agna feram.
Quid meruit terror Nemees, quid portitor Helles,
Ut niteant celsi lucida signa poli?
Sidera si possent, pecudesque, feræque mereri,
Hic aries astris, hic leo dignus erat.

INTERPRETATIO.

LEo decus montium Massyliæ, & vir pecoris lanigeri, mirum, qua fide consenserunt. Ipse potes spectare, stabulantur in una cavea, & simul uterque vescitur communi cibo. Nec lætantur fœtu sylvarum, nec mitibus herbis; at rudis agna saturat feram concordem. Quid meruit terror Nemees, quid portitor Helles, ut lucida signa alti cœli splendeant? Si pecudes & feræ possent mereri astra, hic aries atque hic leo digni erant sideribus.

NOTÆ.

Massyli.) Libyæ pars est Massylia, in qua sunt leones ingentis magnitudinis: epig. 55. lib. 8.

Pecorisque maritus.) Aries nempe. Sic Virgilius ecloga 7.

Vir gregis ipse caper, &c.

Posuere.) Sine addito significat *sedati sunt*, hoc est consenserunt. Virgilius 7. Æneid. *Cum venti posuere*, &c. nempe iram. Alii legunt *cojere*.

Nec fœtu.) hoc est, nec leo desiderat feras, nec aries herbas quibus vesci solet.

Sed rudis agna.) Quod mirum videtur, arietem scilicet agna vesci. *Feram*, alii *famem*.

Terror Nemees.) Leo ab Hercule interfectus, de quo epig. 66. lib. 5.

Quid portitor.) Phryxi aries, de quo epig. 51. lib. 8.

Ad Liberum amicum,
a quo cibos sine vino acceperat. LXXIV.

LIBER Amyclæa frontem redimite corona,
Qui quatis Ausonia verbera Graja manu:
Clausa mihi texto cum prandia vimine mittas,
Cur comitata dapes nulla lagena venit?
Atqui digna tuo si nomine munera ferres,
Scis puto debuerint quæ mihi dona dari.

IN-

INTERPRETATIO.

O Liber, redimite caput corona Amyclæa, qui manu Itala infligis verbera instar Græcorum. Cum ad me mittas prandia clausa canistro vimineo, quare nulla amphora comitata est cibos? Atqui si mitteres dona digna tuo nomine, novisti, opinor, quæ munera mihi donanda fuerint.

NOTÆ.

Liber.) Ad quem scripsit, epig. 77. lib. 8. *Amyclæ* civitas est Laconiæ, in qua maxime exercebatur pugilatus, unde corona Amyclæa dicitur ea qua donantur pugiles victores. *Frontem redimite*, hellenismus est, de quo sæpius dictum.

Qui quatis.) hoc est, qui Italus exerces Græcorum certamen, scilicet pugilatum.

Clausa.) hoc est, cur simul cum sportula non misisti lagenam?

Digna tuo.) Liber enim Bacchus dicitur, atque ita Bacchi munera mittere debuit.

In sutorem factum divitem. LXXV.

DENTIBUS antiquas solitus producere pelles,
Et mordere luto putre vetusque solum:
Prænestina tenes defuncti rura patroni,
In quibus indignor si tibi cella fuit.
Rumpis & ardenti madidus crystalla Falerno,
Et pruris domini cum Ganymede tui.
At me literulas stulti docuere parentes:
Quid cum grammaticis, rhetoribusque mihi?
Frange leves calamos, & scinde Thalia libellos,
Si dare sutori calceus ista potest.

INTERPRETATIO.

Solitus dentibus extendere antiquas pelles, & mordere soleam veterem & putridam luto: possides rura Prænestina patroni mortui, in quibus ægre fero si habuisti cellam. Atque ebrius ardenti Falerno frangis crystalla. Sed parentes dementes me docuerunt literulas; quid mihi rei est *cum grammaticis & rhetoribus? O Thalia, frange leves calamos, & scinde libros, si calceus potest donare ista sutori.*

NOTÆ.

Antiquas pelles.) hoc est vetera coria.

Solum.) sumitur hic pro solea calcei rupti, quem reficit sutor.

Prænestina.) Legata tibi a patrono, quem sane malis artibus captaverat sutor. De Prænestino rure epig. 64. lib. 4.

Si tibi cella fuit.) hoc est, nec cella, nec minima domus parte dignus eras.

At me literulas.) Per contemptum utitur hoc verbo, atque insanos vocat parentes, quod illum artes nobiliores neglectis pecuniosis docuerint; quæ nullum ipsi fructum afferrent.

Frange leves.) Sic etiam Juvenalis sat. 7. versu 28.

Frange miser calamos, vigilataque prælia dele.

hoc est, O Musa, abjice studia, siquidem plus prodest ars sutoria.

De

De effigie Camoni infantis. LXXVI.

EFFIGIEM tantum pueri pictura Camoni
Servat, & infanti prima figura manet.
Florentes nulla signavit imagine vultus,
Dum timet ora pius muta videre pater.

INTERPRETATIO.

Pictura servat tantum effigiem pueri Camoni, & manet forma primæ ætatis. Pius genitor nulla tabella expressit florentem faciem, dum metuit spectare muta ora.

NOTÆ.

Pueri Camoni.) Qui natus viginti annos epig. 78. infra mortuus erat, cujus effigiem more veterum, non quidem adulti, sed infantis exprimi curavit pater; ne si adultus pingeretur, majore dolore conficeretur, dum illum videret mutum.

Florentes.) ætate scilicet.

De balneo Tuccæ. LXXVII.

NON silice duro, structilive cæmento,
Nec latere cocto, quo Semiramis longam
Babylona cinxit, Tucca balneum fecit:
Sed strage nemorum, pineaque compage,
Ut navigare Tucca balneo possit.
Idem beatas lautus exstruit thermas
De marmore omni, quod Carystos invenit,
Quod Phrygia Synnas, Afra quod Nomas mittit,
Et quod virenti fonte lavit Eurotas:
Sed ligna desunt: subjice balneum thermis.

INTERPRETATIO.

Tucca non extruxit balneum silice duro, aut structili cæmento, non latere cocto, quo Semiramis cinxit longam Babylona; sed magna strue lignorum, & pineis tabulis conjunctis, ut Tucca queat navigare balneo. Idem splendidus ædificat thermas sumptuosas ex omni marmore, quod reperit Carystos, quod Phrygia Synnas, quod Afra Nomas fert, & quod lavit Eurotas fonte virenti: sed ligna desunt, admove balneum thermis.

NOTÆ.

Babylona,) epig. 1. lib. Spect.

Tucca:) de quo sæpius supra, quem irridet poeta, quod balneum ex ligno, thermas vero ex marmore extruxisset. Balneum autem sumitur hic pro cella frigidaria, quæ potius ex marmore extruenda erat, utpote quod aquæ frigidæ melius conveniat; thermæ autem in quibus aqua calida lavabantur, ex ligno erant ædificandæ, quod aquæ calefaciendæ non nihil contulisset.

De marmore omni.) Varia quippe præstantissimi marmoris genera enumerat. Vide epig. 42. lib. 6.

Carystos.) Oppidum EubϾ insulæ, hodie *Negroponte*. Strabo lib. 10. Κάρυ-

ρος δ' ἐστιν ἀπὸ τοῦ ὄρους τῆ Οχῆ, πλησίον καὶ τὰ Στύρα. καὶ τὸ Μαρμάριον, ἐν ᾧ τὸ λατομεῖον τῶν Καρυστίων κιόνων, ἱερὸν ἔχον Απόλλωνος Μαρμαρίνου, &c. Caryſtus ſub monte Ocha ſita eſt, in propinquo Styra, & Marmarium, ubi Caryſtiæ exſcinduntur columnæ, & templum ibi marmorei Apollinis.

Quod Phrygia Synnas.) Hæc ultima vox deeſt in multis codicibus, in quibus claudicat verſus. Strabo lib. 12. Σύνναδα δ' ἐστιν οὐ μεγάλη πόλις, Synnada urbs eſt non magna. Deinde addit ἐπίκειται δ' ἐστὶ Δοκιμία κώμη, καὶ τὸ λατόμιον τῆ Συνναδικοῦ λίθου: Ab altera parte eſt Docimia pagus, & lapidicinæ Synnadici lapidis. Hoc loco Phrygiam deſcribit Strabo. Alii,

Quod Phrygia, ſive Afra quod Nomas mittit.

Afra Nomas.) Numidia Africæ provincia, epig. 55. lib. 8.

Eurotas.) fluvius Laconiæ ad quem eſt marmor viride, quod Lacedæmonium & Laconicum dicitur.

Subjice balneum.) ut nempe calefiant thermæ.

De effigie Camoni. LXXVIII.

HÆC ſunt illa mei, quæ cernitis, ora Camo
 Hæc pueri facies, primaque forma fuit.
Creverat hic vultus bis denis fortior annis,
 Gaudebatque ſuas pingere barba genas,
Et libata ſemel ſummos modo purpura cultus
 Sparſerat: invidit de tribus una ſoror.
Et feſtinatis incidit ſtamina penſis,
 Abſentemque patri rettulit urna rogum.
Sed ne ſola tamen puerum pictura loquatur,
 Hæc erit in chartis major imago meis.

INTERPRETATIO.

Hæc ſunt illa ora mei Camoni, quæ videtis: hic vultus infantis, & prima ſpecies fuit. Hæc facies fortior creverat viginti annis, & barba gaudebat pingere ſuas genas, & modo lanugo ſemel reſecta ſparſerat ſummum decus: una trium ſororum invidit, & reſecuit ſtamina feſtinatis penſis, atque urna reportavit genitori abſentem rogum. Sed nihilominus ne ſola pictura celebret puerum, hæc erit major imago in meis libris.

NOTÆ.

Hæc ſunt.) Vide epig. 76. ſupra.

Bis denis annis.) hoc eſt, viginti annos natus interiit.

Et libata.) Senſus eſt, inquit Raderus, & ſemel illi barba reſecta erat. *Purpura* barba forte ſubrufa, aut prima lanugo, quæ flaveſcit potius. Videtur tamen rufam inſinuare.

Summos cultus.) Alii *cultros*, hoc eſt novaculas.

De tribus una.) Sic epig. 54. lib. 4.

—— *& ſemper de tribus una necat.*

Abſentemque.) Longe enim a patre mortuus & crematus fuerat Camonus.

Hæc erit in chartis.) Non perituris ſcilicet. Sic epig. 83. lib. 7.

Certior in noſtro carmine vultus erit.

De convivio Priſci. LXXIX.

QUOD optimum ſit diſputat convivium,
 Facunda, Priſci, pagina:
Et multa dulci, multa ſublimi refert,
 Sed cuncta docto pectore.

Quod

De effigie Camoni
infantis. LXXVI.

EFFIGIEM tantum pueri pictur...
Servat, & infanti prima fi...
Florentes nulla signavit im...
Dum timet ora pius m...

...e. An rogatis quod convivium ...ium? Cui non adest choraules.

I n t ... t a.

Pictura servat tantum e... Cameni, & manet for... ...quid ...u scilicet ...um nempe ... *esse a qua* abest musi- corum strepitus, & in quo quieta est mensa.

Pueri Cameni ... nos epig. 78 effigiem adulti

Choraules.) is est qui tibia canit, epig. 57. lib. 6.

Ad Picentinum
veneficum. LXXX.

FUNERA post septem nupsit tibi Galla virorum,
Picentine: sequi vult puto Galla viros.

I n t e r p r e t a t i o.

O Picentine, Galla tibi nupsit post mortem septem maritorum: Gallæ, opinor, placet sequi maritos.

N o t æ.

Funera post septem.) Maritos forte septem veneno sustulerat ista Galla, ut Chloe, de qua epig. 16. supra. Vide epig. 43. lib. 8.

Sequi vult.) hoc est, a te venefico necari.

Ad Domitianum,
cujus & familiæ ejus benignitatem laudat. LXXXI.

ODERAT ante ducum famulos, turbamque minorem,
Et Pallatinum Roma supercilium:
At nunc tantus amor cunctis, Auguste, tuorum,
Ut sit cuique suæ cura secunda domus.
Tam placidæ mentes, tanta est reverentia nostri,
Tam pacata quies, tantus in ore pudor.
Nemo suos (hæc est aulæ natura potentis).
Sed domini mores Cæsariamus habet.

I n t e r p r e t a t i o.

ANtea Roma oderat servos Imperatorum, & minorem turbam, atque arrogantiam Palatii: sed, o Auguste, nunc omnes adeo amant tuam familiam, ut quilibet minus amet suam domum. Tam benigne, tam reverenter, tam quiete, tam verecunde se gerunt erga nos. Nullus Cæsarianus (hæc est natura aulæ potentis), habet suos mores, sed domini.

NOTÆ.

urbamque minorem.) Legunt alii, *nque priorem*, recte, inquit Gruterum *turba prior* sunt liberti, qui ris odiosissimi, tamquam qui res provinciarum, exactores, vectigalium, &c. Legunt *que priorum*, Imperatorum Aulicorum qui comitarentur Imperatorem. Videat lector.

Pallatinum supercilium.) Vel ipsorum Imperatorum, vel Aulicorum fastum intellige.

Tanta est reverentia nostri.) Alii *vestri.*

Cæsarianus.) hoc est Aulici, & servi Cæsaris constituti sunt juxta mores illius.

LXXXII.

Ad Aulum, de judicio inepti poetæ. LXXXIII.

LECTOR & auditor nostros probat, Aule, libellos:
Sed quidam exactos esse poeta negat.
Non nimium curo: nam cœnæ fercula nostræ
Malim convivis, quam placuisse cocis.

INTERPRETATIO.

O Aule, nostri libri placent lectori atque auditori: sed quidam poeta negat esse limatos. Hoc parum movet me; nam malim cibos nostræ cœnæ gratos esse convivis, quam cocis.

NOTÆ.

Exactos.) Alii *excoctos*. Videat lector, quasi petita esset metaphora ab arte coci.

Fercula.) hoc est *cibos*. Alias sunt vasa, & deorum simulacra, atque id genus alia quæ in pompa vel triumpho ferebant Romani.

Malim convivis.) Sensus est: Malim mea carmina placere lectoribus atque auditoribus, quam poetis æmulis. Sic cibi non cocis, sed convivis parantur.

In Cinnam decoctorem. LXXXIV.

DIXERAT astrologus periturum te citó, Cinna:
Nec puto mentitus dixerat ille tibi:
Nam tu dum metuis, ne quid post fata relinquas,
Hausisti patrias luxuriosus opes.
Bisque tuum dicies, non toto tabuit anno:
Dic mihi, non hoc est, Cinna, perire cito?

INTERPRETATIO.

O Cinna, Astrologus dixerat te periturum brevi, nec, opinor, mentitus ille dixerat tibi; tu enim dum times, ne quid relinquas post mortem, asotus decoxisti paternas divitias. Et tuum vicies consumptum est anno non integro: dic mihi, o Cinna, numquid hoc est perire brevi?

Quod optimum sit quæritis convivium?
In quod choraules non venit.

INTERPRETATIO.

Disertus liber Prisci disputat, quod convivium optimum sit: & narrat multa suaviter, multa excellenter, sed omnia perite. An rogatis quod convivium sit optimum? Cui non adest choraules.

NOTÆ.

Quod optimum sit.) Sensus est, Quid opus est multo sermone? Uno scilicet verbo definiri potest optimum nempe convivium illud esse a quo abest musicorum strepitus, & in quo quieta est mensa.

Choraules.) is est qui tibia canit, epig. 57. lib. 6.

Ad Picentinum veneficum. LXXX.

FUNERA post septem nupsit tibi Galla virorum,
Picentine: sequi vult puto Galla viros.

INTERPRETATIO.

O Picentine, Galla tibi nupsit post mortem septem maritorum: Gallæ, opinor, placet sequi maritos.

NOTÆ.

Funera post septem.) Maritos forte septem veneno sustulerat ista Galla, ut Chloe, de qua epig. 16. supra. Vide epig. 43. lib. 8.

Sequi vult.) hoc est, a te venefico necari.

Ad Domitianum, cujus & familiæ ejus benignitatem laudat. LXXXI.

ODERAT ante ducum famulos, turbamque minorem,
Et Pallatinum Roma supercilium:
At nunc tantus amor cunctis, Auguste, tuorum,
Ut sit cuique suæ cura secunda domus.
Tam placidæ mentes, tanta est reverentia nostri,
Tam pacata quies, tantus in ore pudor.
Nemo suos (hæc est aulæ natura potentis).
Sed domini mores Cæsarianus habet.

INTERPRETATIO.

Antea Roma odorat servos Imperatorum, & minorem turbam, atque arrogantiam Palatii: sed, o Auguste, nunc omnes adeo amant tuam familiam, ut quilibet minus amet suam domum. Tam benigne, tam reverenter, tam quiete, tam verecunde se gerunt erga nos. Nullus Cæsarianus (hæc est natura aulæ potentis), habet suos mores, sed domini.

NOTÆ.

Turbamque minorem.) Legunt alii, *turbamque priorem*, recte, inquit Gruterus: nam *turba prior* sunt liberti, qui præ servis odiosissimi, tamquam qui procuratores provinciarum, exactores tributorum, vectigalium, &c. Legunt alii *turbamque priorum*, Imperatorum nempe, aut Aulicorum qui comitarentur Imperatorem. Videat lector.

Pallatinum supercilium.) Vel ipsorum Imperatorum, vel Aulicorum fastum intellige.

Tanta est reverentia nostri.) Alii *vestri*.

Cæsarianus.) hoc est Aulici, & servi Cæsaris constituti sunt juxta mores illius.

LXXXII.

Ad Aulum, de judicio inepti poetæ. LXXXIII.

LECTOR & auditor nostros probat, Aule, libellos:
Sed quidam exactos esse poeta negat.
Non nimium curo: nam cœnæ fercula nostræ
Malim convivis, quam placuisse cocis.

INTERPRETATIO.

O Aule, nostri libri placent lectori atque auditori: sed quidam poeta negat esse limatos. Hoc parum movet me; nam malim cibos nostræ cœnæ gratos esse convivis, quam cocis.

NOTÆ.

Exactos.) Alii *excoctos*. Videat lector, quasi petita esset metaphora ab arte coci.

Fercula.) hoc est *cibos*. Alias sunt vasa, & deorum simulacra, atque id genus alia quæ in pompa vel triumpho ferebant Romani.

Malim convivis.) Sensus est: Malim mea carmina placere lectoribus atque auditoribus, quam poetis æmulis. Sic cibi non cocis, sed convivis parantur.

In Cinnam decoctorem. LXXXIV.

DIXERAT astrologus periturum te cito, Cinna:
Nec puto mentitus dixerat ille tibi:
Nam tu dum metuis, ne quid post fata relinquas,
Hausisti patrias luxuriosus opes.
Bisque tuum dicies, non toto tabuit anno:
Dic mihi, non hoc est, Cinna, perire cito?

INTERPRETATIO.

O Cinna, Astrologus dixerat te periturum brevi, nec, opinor, mentitus ille dixerat tibi; tu enim dum times, ne quid relinquas post mortem, asotus decoxisti paternas divitias. Et tuum vicies consumptum est anno non integro: dic mihi, o Cinna, numquid hoc est perire brevi?

NOTÆ.

In Cinnam.) Alii in *Munnam*, lib. 10. epig. 36.

Dixerat astrologus.) Ludit in ambigua voce *perire*, quam astrologus ad vitam referebat, poeta vero ad opes.

Luxuriosus.) hoc est intemperans, & luxui deditus.

Bisque tuum decies.) scil. patrimonium constans vicies centenis millibus sestertium. Alii legunt, *bis quartum decies*.

Ad Cæsarem Domitianum, quod interdixisset histrionibus scenam. LXXXV.

INTER tanta tuæ miracula, Cæsar, arenæ;
Quæ vincit veterum munera clara ducum,
Multum oculi, sed plus aures debere fatentur
Se tibi, quod spectant, qui recitare solent.

INTERPRETATIO.

O *Cæsar, inter tanta miracula tuæ arenæ, quæ superavit magnifica spectacula antiquorum Imperatorum, multum* quidem *oculi, sed aures fatentur plus se debere tibi, quod spectant, qui solent recitare.*

NOTÆ.

Sed plus aures.) Propter edictum quo histrionibus interdixerat scenam, intra domum quidem exercendi artem jure concesso. Suet. in Domit. cap. 7. Nec enim jam spectatorum aures obscœnis carminibus obtundent histriones.

Quod spectant.) Histriones nimirum.

Ad Norbanum, cui libros collectos mittit. LXXXVI.

CUM tua sacrilegos contra, Norbane, furores
Staret pro domino Cæsare sancta fides:
Hæc ego Pieria ludebam tutus in umbra,
Ille tuæ cultor notus amicitiæ.
Me tibi Vindelicis raptum narrabat in oris,
Nescia nec nostri nominis Arctos erat.
O quoties veterem non inficiatus amicum
Dixisti, Meus est iste poeta, meus!
Omne tibi nostrum, quod bis trieteride juncta
Ante dabat lector, nunc dabit auctor opus.

INTERPRETATIO.

O *Norbane, cum sancta tua fides esset a partibus domini Cæsaris adversus impios furores: ego notus ille cultor tuæ amicitiæ securus ludebam hæc in umbra Pieria. Fama in regionibus Vindelicis narrabat me tibi abreptum; nec nostrum nomen ignotum erat in Septemtrione. O quoties dixisti fassus me veterem amicum, Meus est iste poeta, meus! Nunc auctor donabit tibi omne nostrum opus, quod donabat lector sexennio ante.*

NOTÆ.

Sacrilegos.) hoc est, contra Antonium Saturninum Germaniæ superioris præsidem, qui bellum civile moverat, epig. 11. lib. 4.

Hac ego Pieria.) Umbra enim, & quiete delectantur poetæ, epig. 77. lib. 1.

Me tibi Vindelicis raptum.) hoc est, fama narrabat me fato functum: febri enim laboraverat Martialis epig. 47. lib. 6. Cluverius lib. 3. cap. 4. suæ introductionis, *Rhæti Alpes tantum incoluere, & earum valles, a Septemtrione ad lacum usque Brigantinum, sub Alpibus ad Danubium usque fuere inter dictum lacum & Ænum flumen Vindelici.* Legunt alii,

Me tibi Vindelicis Rhætus narrabat in oris.

Addictum nempe: nam carminum suorum famam, non mortis eo pervenisse dicit poeta, ut ajunt. Judicet lector.

Arctos.) hoc est, populi Septemtrionis noverunt me.

Bis trieteride.) Trieteris triennium est.

De Paullo fingente morbum, ne invitaret convivas. LXXXVII.

LANGUIDIOR noster si quando est Paullus Atili
Non se, conviva abstinet ille suos.
Tu languore quidem subito, fictoque laboras:
Sed mea porrexit sportula, Paulle, pedes.

INTERPRETATIO.

O Atili, si aliquando Paullus noster est infirmior, ille non se defraudat, sed convivas suos. Tu sane laboras infirmitate repentina, & ficta: at, o Paulle, mea sportula extendit pedes.

NOTÆ.

Non se.) Ipse non se abstinet a conviviis, sed convivas non vocat. Legunt alii,

Non se convivis abstinet ille suis.

male: Paullum enim ipsum dissimulationis accusare videtur.

Sed mea porrexit.) hoc est, morbus tuus non tibi, sed mihi, seu sportulæ lethalis est. Metaphora ducta a modo componendi mortuos, qui depositi ad januam versus viam extendebant pedes. Persius sat. 3.

Hinc tuba, candelæ, tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque litatus amomis,
In portam rigidos calces extendit, &c.

De filio Silii lugentis immaturam ejus mortem. LXXXVIII.

FESTINATA sui gemeret cum fata Severi
Silius, Ausonio non semel ore potens;
Cum grege Pierio mœstus, Phœboque querebar,
Ipse meum flevi, dixit Apollo, Linon.
Respexitque suam, quæ stabat proxima fratri
Calliopen, & ait, Tu quoque vulnus habes.
Adspice Tarpejum, Pallatinumque Tonantem:
Ausa nefas Lachesis læsit utrumque Jovem.
Numina cum videas duris obnoxia fatis,
Invidia possis exonerare deos.

INTERPRETATIO.

Cum Silius non semel vehemens eloquentia Romana, lugeret immaturam mortem Severi sui filii: cum choro Musarum, & Phœbo mœrens conquerebar, sed ipse, inquit Apollo, luxi meum Linum. Atque intuitus est suam Calliopen, quæ illi proxima sedebat, & dixit, tu etiam afficeris mœrore. Vide Tonantem Tarpejum, & Palatinum, Lachesis ausa nefas offendit utrumque Jovem. Cum spectes deos subditos fatis, possis liberare illos odio.

NOTÆ.

Silius.) Italicus, de quo epig. 62. lib. 7. & 66. lib. 8. quem solatur poeta exemplo deorum, quorum & filii acerbo fato rapti sunt.

Ausonio non semel.) hoc est, non eloquens uno tantum orationis genere; egregius quippe orator fuit, & poeta, epig. 62. lib. 7.

Cum grege.) Ego, inquit Martialis; querebar cum Phœbo, & Musis quæ Pierides dictæ sunt, epig. 77. lib. 1.

Linon.) Apollinis, & Terpsichores filium, quem ab Hercule occisum ferunt poetæ: Pausanias in Corinthiacis refert Linum Apollinis & Psamathes filium; in Bœoticis vero Linum alium Uraniæ & Amphimari filium poetam egregium fuisse affirmat.

Tu quoque vulnus habes.) Occiso scilicet Orpheo ejus filio, cujus historia satis nota.

Aspice Tarpejum.) Cujus filius Sarpedon ad Trojam periit. Virgil. lib. 10.

——Trojæ sub mœnibus altis,
Tot nati cecidere deum; quin occidit una
Sarpedon mea progenies.

Pallatinumque.) Domitianum, cujus filius infans adhuc mortuus est; de quo jam diximus lib. 6. epig. 3.

Lachesis.) Una Parcarum.

Invidia possis.) Sensus est, non debes diis irasci, qui & ipsi natorum acerbum fatum lugent.

Ad Lupercum versipellem. LXXXIX.

SEPTEM post calices Opimiani
Denso cum jaceam triente blæsus,
Affers nescio quas mihi tabellas,
Et dicis, Modo liberum esse jussi:
Zenas servulus est mihi paternus:
Signa. cras melius, Luperce, fiet.
Nunc signat meus annulus lagenam.

INTERPRETATIO.

Post septem calices Opimiani cum jaceam balbutiens crebris trientibus, affers mihi nescio quas tabellas, & dicis, Modo dedi libertatem: habeo Zenam paternum servulum; signa. O Luperce, cras fiet melius, nunc meus annulus signat lagenam.

NOTÆ.

Opimiani.) De hoc vino dictum epig. 27. lib. 1.

Triente.) Qui capit quatuor cyathos.

Nescio quas.) Suppositirias nempe, quas manumissionis esse dicebat Lupercus: cum tamen essent testamentariæ falsæ nempe, aut aliunde astringentes.

Zenas servulus.) Legunt alii,

——modo Liberum esse jussi
Zenam:——

Signa.) Inquit Lupercus, ut constet de manumissione.

Cras melius fiet.) Cum sobrii erimus, tunc enim distinguere poterimus, an revera de libertate tantum agatur.

Nunc signat.) Ne servi vinum hauriant.

riant. Horat. epist. 2. lib. 2. *Et signo læso non insanire lagena.*
——— *posset qui ignoscere servis,*

Ad Rufum,
amicos donis conciliatos, donis quoque esse alendos. XC.

DUM me captares, mittebas munera nobis:
Postquam cepisti, das mihi, Rufe, nihil.
Ut captum teneas, capto quoque munera mitte,
De cavea fugiat ne male pastus aper.

INTERPRETATIO.

DUm me illiceres, ad me mittebas dona; postquam captasti, o Rufe, nihil donas mihi. Ut teneas illectum, mitte etiam dona illecto, ne aper male pastus fugiat ex cavea.

NOTÆ.

De cavea.) Hoc a simili dicit poeta; ut enim fera esuriens fugit, sic ego renunciabo tuæ amicitiæ. Est autem cavea septum in quo feræ includuntur: est etiam locus ubi populus sedens ludos spectabat.

Ad Stellam,
versus extemporales esse malos. XCI.

LEGE nimis dura convivam scribere versus
Cogis, Stella: licet scribere nempe malos.

INTERPRETATIO.

O Stella, nimis dura conditione, imperas carmina condi a conviva: licet condere nimirum mala.

NOTÆ.

Lege nimis.) Nempe ipse Martialis a Stella jussus ex tempore versus scribere, composuit hoc distichum.

Ad Flaccum,
quem in Cypro insula degentem monet, ut caveat a nimio solis calore. XCII.

SIC in gramine floreo reclivis,
Quà gemmantibus hinc, & inde rivis
Curva calculus excitatur unda,
Exclusis procul omnibus molestis,
Perfundas glaciem triente nigro
Frontem sutilibus ruber coronis:
Sic uni tibi sit puer cinædus,
Et castissima pruriat puella.
Infamem nimio calore Cypron
Observes, moneo, precorque, Flacce,
Messes area cum teret crepantes,

Et fulvi juba sæviet leonis.
At tu diva Paphi remitte nostris
Illæsum juvenem, remitte votis.
Sic Martis tibi serviant Kalendæ,
Et cum thure, meroque, victimaque
Libetur tibi candidas ad aras
Secta plurima quadra de placenta.

INTERPRETATIO.

Sic recumbens in florida herba, quarivis hinc & inde gemmeis lapilli commoventur curva aqua, longe remotis omnibus curis, temperes glacie nigrum trientem habens *tempora rubra sutilibus coronis:* . . . . . *O Flacce, moneo & rogo, caveas Cyprum noxiam nimio calore, cum messes crepantes terentur in area, & juba fulvi leonis sæviet. Sed tu, o regina Paphi, nostris votis remitte juvenem salvum. Sic calendæ Martiæ celebrantur in tuum honorem, atque ad altaria candida multæ quadræ placentæ divisæ tibi consecrentur, cum thure, & mero, & victima.*

NOTÆ.

Perfundas glaciem.) Vide epig. 65. lib. 5.
Tu super æstivas, Alcime, funde nives.
Triente nigro.) continens poculum sumit pro vino contento.
Frontem ruber.) hellenismus est epig. citato,
Lassenturque rosis tempora sutilibus.
Cypron.) epig. 45. lib. 8.
Cum te, Flacce, mihi reddet Cythereia Cypros.
Messes crepantes.) quia aridæ & siccæ.
Et fulvi juba.) Mense scilicet Augusto, quo Sol in Leone summos excitat calores, epig. 57. lib. 4.
Diva Paphi.) Venus nempe: Paphus vero urbs est Cypri, ubi colebatur Venus.
Sic Martis tibi.) Kalendæ Martiæ a feminis celebrabantur in honorem Veneris, epig. ultimo lib. 5.
Candidas ad aras.) Diis manibus nigras, superis vero candidas aras erigebant antiqui.
Secta.) Vide epig. 76. lib. 3. & epig. 75. lib. 6.

Adulatur Domitiano,
cujus cœnam Jovis epulis præfert. XCIII.

AD cœnam si me diversa vocaret in astra
Hinc invitator Cæsaris, inde Jovis:
Astra licet propius, Pallatia longius essent,
Responsa ad superos hæc referenda darem:
Quærite qui malit fieri conviva Tonantis:
Me meus in terris Juppiter ecce tenet.

INTERPRETATIO.

SI hinc invitator Cæsaris, illinc Jovis, ad cœnam me invitaret in diversum cœlum; quamvis sidera essent propius, palatia vero *longius, redderem hæc responsa referenda ad Superos: Quærite* alium *qui malit convivari cum Tonante, en meus Jupiter in terris possidet me.*

NOTÆ.

Diversa in astra.) hoc est, Si me Jupiter vocaret ad sua astra, & Domitianus ad sua, seu ad suum palatium, (cum enim Deus sit epig. 8. lib. 5. palatium ejus cœlum vocat;) tamen adirem Domitianum.

Ad Condylum, servi conditionem meliorem esse quam domini. XCIV.

QUÆ mala sunt domini, quæ servi commoda nescis,
Condyle, qui servum te gemis esse diu.
Dat tibi securos vilis lecticula somnos;
Pervigil in pluma Caius ecce jacet.
Caius a prima tremebundus luce salutat
Tot dominos: at tu, Condyle, nec dominum.
Quod debes, Cai, redde, inquit Phœbus, & illinc
Cinnamus: hoc dicit, Condyle, nemo tibi.
Tortorem metuis? podagra, cheragraque secatur
Caius, & mallet verbera mille pati.
Quod nec mane vomis, nec connum, Condyle, lingis,
Non mavis, quam ter Caius esse tuus?

INTERPRETATIO.

O Condyle, ignoras quæ sunt mala heri, & quæ commoda servi, qui doles te diu esse in servitute. Vilis lecticula commodat tibi tutos somnos: en Cajus pervigil jacet in pluma. Summo mane Cajus tremebundus salutat tot dominos: sed tu, o Condyle, nec dominum salutas. *O Cai, solve debitum, ait Phœbus, atque illinc Cinnamus: O Condyle, nullus tibi dicit hoc.* An *times tortorem? Cajus ardet podagra & cheragra, & mallet pati mille flagella.* . . . .

NOTÆ.

Lecticula.) significat parvum lectum, Legunt alii *tegeticula.*
Caius.) Dominus tuus.
Tot dominos.) quot nempe habet patronos.
Nec dominum.) Cajum scilicet.
Phœbus & Cinnamus.) fœneratores.
Tortorem.) a quo aliquando vapulas.
Podagra cheragraque.) quæ sunt vehementes in pedum & manuum articulis dolores, Gallice *les goutes.*

Ad Calatissum, pocillatorem. XCV.

ADDERE quid cessas puer immortale Falernum?
Quadrantem duplica de seniore cado.

Nunc mihi dic, quis erit, cui te, Calatisse, deorum
Sex jubeo cyathos fundere? Cæsar erit.
Sutilis aptetur decies rosa crinibus, ut sit,
Qui posuit sacræ nobile gentis opus.
Nunc bis quina mihi da basia, fiat ut illud
Nomen, ab Othrysio quod Deus orbe tulit.

INTERPRETATIO.

O Puer, quid moraris fundere immortale Falernum? Gemina quadrantem de amphora seniore. Nunc dic mihi gratiam cujus deorum volo te porrigere sex cyathos? Cæsar erit. Capilli decies coronentur sutili rosa, ut efficiatur ejus nomen, qui condidit nobile templum gentis sacræ. Nunc decies osculare me, ut fiat illud nomen quod Deus consecutus est ab Othrysio orbe.

NOTÆ.

Immortale Falernum.) vel quod difficile corrumpatur, vel quod dignum sit ut a diis ipsis bibatur.

Quadrantem duplica.) hoc est, infunde sex cyathos vini vetusti.

Cæsar erit.) habet enim sex literas, soluta nimirum diphthongo: tot vero cyathos haurire solebant veteres quot essent literæ in nomine illius in cujus gratiam bibebant, epig. 72. lib. 1.

Sutilis aptetur.) epig. 65. lib. 5. *Decies*, quia in suo nomine decem literas habet *Domitianus*, qui Flaviæ genti templum dicavit, epig. 2 supra.

Fiat ut illud.) *Germanicus* vel *Sarmaticus*: quod nomen a Germania & Sarmatia subacta sumpsit Domitianus. De Othrysio vel Odrysio orbe, seu Septemtrione dictum, epig. 7. lib. 7.

De Hippocrate
petente mulsum pro absinthio. XCVI.

SANTONICA medicata dedit mihi pocula virga:
Os hominis mulsum me rogat Hippocrates.
Tam stupidus numquam nec tu puto, Glauce, fuisti,
Chalcea donanti Chrysea qui dederas.
Dulce aliquis munus pro munere poscit amaro?
Accipiat, sed si potat in elleboro.

INTERPRETATIO.

HIppocrates mihi donavit pocula imbuta virga Santonica. O Impudentiam hominis, a me petit mulsum. O Glauce, numquam tam bardus nec tu, opinor, fuisti, qui dederas aurea arma donanti area. An aliquis petit donum dulce pro amaro? accipiat, sed si haurit in elleboro.

NOTÆ.

Santonica.) hoc est, imbuta absinthio, de quo sic Plinius lib. 17. cap. 7. *Absinthii genera sunt plura. Santonicum appellatur a Galliæ civitate, Ponticum a ponto ubi pecora pinguescunt illo.* Legunt alii *Sardoa*: in Sardinia nempe multæ sunt herbæ venenatæ.

Mulsum,) Potio est ex vino & melle confecta.

Glauce.) Qui aurea sua arma ferreis permutavit cum Diomede, Homer. Iliad. 5.

Sed si potat.) hoc est, ea lege mulsum dabo, ut illud potet simul cum elleboro, quod insaniam purgat, hoc est, si fateatur se insanire.

XCVII.

XCVII.

De Herode medico fure. XCVIII.

CLINICUS Herodes trullam subduxerat ægro:
Deprensus dixit, stulte, quid ergo bibis?

INTERPRETATIO.

HErodes clinicus surripuerat trullam ægroto: deprehensus dixit, o demens, quid igitur potas?

NOTÆ.

Clinicus.) De medico clinico egimus, lib. 1. epig. 31.
Trullam.) Vas nempe ad bibendum.
Deprensus dixit.) Sic nimirum furtum excusat Herodes, quasi trullam removisset, ne æger biberet, quod illi lethale esset.

Ad Julium,
de quodam invido. XCIX.

RUMPITUR invidia quidam, carissime Juli,
Quod me Roma legit, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod turba semper in omni
Monstramur digito, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, tribuit quod Cæsar uterque
Jus mihi natorum, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod rus mihi dulce sub urbe est,
Parvaque in urbe domus, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod sum jucundus amicis,
Quod conviva frequens, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod amamur, quodque probamur.
Rumpatur, quisquis rumpitur invidia.

INTERPRETATIO.

O Dilectissime Juli, quidam laceratur invidia, quod Roma legit meos libros, laceratur invidia. Laceratur invidia, quod in omni turba monstramur digito, laceratur invidia. Laceratur invidia, quod uterque Cæsar mihi concessit jus trium liberorum, laceratur invidia. Laceratur invidia, quod habeo amœnam villam suburbanam, & parvas ædes in urbe, laceratur invidia. Laceratur invidia, quod placeo amicis, quod sæpe invitor ad cœnam, laceratur invidia. Laceratur invidia, quod diligimur, & laudamur: laceretur, quisquis laceratur invidia.

NOTÆ.

Ad Julium.) Martialem, de quo epig. 16. lib. 1. & epig. 16. lib. 7.
Rumpitur invidia.) Vide epig. 61. lib. 6.
Cæsar uterque.) Titus & Domitianus. Vide epig. 94. lib. 3.
Quod rus mihi.) De quo dictum epig. 61. lib. 8.
Rumpatur.) Sic Virgilius ecloga 7.
— *invidia rumpantur ut ilia Codro.*

Ad Ovidium, de Corano perfido caupone. C.

VINDEMIARUM non ubique proventus
Cessavit, Ovidi: pluvia profuit grandis.
Centum Coranus amphoras aquæ fecit.

INTERPRETATIO.

O Ovidi, fructus vindemiarum non defecerunt ubique. Ingens pluvia profecit. Coranus fecit centum amphoras aquæ.

NOTÆ.

Pluvia profuit.) Alii *profluit*. Prior lectio mihi videtur melior.

Centum Coranus.) Quidam sane perfidus caupo, qui in summa vini caritate, aquam multam infundebat vino, quod pro mero vendebat.

Ad Atticum, de M. Antonio Gallo, cui placebant libri Martialis. CI.

MARCUS amat nostras Antonius, Attice, Musas,
Charta salutatrix si modo vera refert:
Marcus Palladiæ non inficianda Tolosæ
Gloria, quem genuit pacis amica quies.

INTERPRETATIO.

O Attice, Marcus Antonius probat nostros versus, si modo epistola salutatrix renunciat mihi *veritatem: Marcus decus non denegandum Palladiæ Tolosæ quem peperit quies amica pacis.*

NOTÆ.

Marcus.) de quo lib. 10. epig. 23. & 32. Suetonius in Vitellio cap. ultimo: *Siquidem ab Antonio Primo adversariarum partium duce oppressus est, cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat, id valet gallinacei rostrum.*

Palladiæ Tolosæ.) quæ urbs est Galliæ satis nota, in qua nempe florebant literæ.

Pacis amica quies.) hoc forte subjicit poeta, ut ostendat illum non esse ex familia Antonii triumviri, hominis scilicet seditiosi. Legunt alii, *pacis alumna quies*, nec hoc epigramma a sequente distinguunt.

Ad librum, quem Antonio mittit in Galliam. CII.

TU qui longa potes dispendia ferre viarum,
I liber absentis pignus amicitiæ.
Vilis eras, fateor, si te nunc mitteret emptor,
Grande tui pretium muneris auctor erit.
Multum, crede mihi, refert, a fonte bibatur
Qui fluit, an pigro quæ stupet unda lacu.

INTERPRETATIO.

O Libelle, vade pignus amicitiæ absentis, tu qui potes pati longos labores itinerum. Vilis esses, fateor, si emptor nunc mitteret te, at *auctor constituet magnum*

gnum pretium tuo dono. Multum interest, crede mihi, an aqua bibatur fluens a fonte, an quæ desidet in pigro lacu.

NOTÆ.

Tu qui.) Vide epigramma præcedens.

Si te nunc.) Longe enim carior atque emendatior est liber ab ipso auctore missus. Legunt alii,

——— *si te nunc mittere tento.*

Quæ lectio vitiosa videtur.

In Bassum avarum. CIII.

DENARIIS tribus invitas, & mane togatum
Observare jubes atria, Basse, tua:
Deinde hærere tuo lateri, præcedere sellam,
Ad vetulas tecum plus minus ire decem.
Trita quidem nobis togula est, vilisque, putrisque:
Denariis tamen hanc non emo, Basse, tribus.

INTERPRETATIO.

O Basse, me *invitas tribus denariis, atque imperas tua atria mane coli a* me *togato: deinde astare tibi, anteire lecticam, tecum adire anus plus minus decem. Habeo togulam laceram quidem, & vilem, & putridam: nihilominus, o Basse, hæc non emitur tribus denariis.*

NOTÆ.

Denariis tribus.) de moneta dictum sæpius.

Præcedere sellam.) Anteambulonis vice.

Ad vetulas.) Divites nimirum atque orbas quas captare volebat Bassus.

Trita quidem.) Sensus est: Mihi forte parvam das sportulam, quod trita sit vestis mea; at licet sit lacera & vilis, tua tamen sportula trium denariorum non sufficit ad emendam similem.

Adulatur Domitiano culto in via Appia sub imagine Herculis. CIV.

APPIA, quam simili venerandus in Hercule Cæsar
Consecrat, Ausoniæ maxima fama viæ,
Si cupis Alcidæ cognoscere facta prioris,
Disce: Libyn domuit; aurea poma tulit:
Peltatam Scythico discinxit Amazona nodo:
Addidit Arcadio terga leonis apro.
Æripedem sylvis cervum, Stymphalidas undis
Abstulit: a Stygia cum cane venit aqua.
Fecundam vetuit reparari mortibus Hydram:
Hesperias Tusco lavit in amne boves.
Hæc minor Alcides. major quæ gesserit, audi,
Sextus ab Albana quem colit arce lapis.
Asseruit possessa malis Pallatia regnis;
Prima suo gessit pro Jove bella puer.
Solus Juleas cum jam retineret habenas,
Tradidit, inque suo tertius orbe fuit.

Cornua

Cornua Sarmatici ter perfida contudit Istri;
Sudantem Getica ter nive lavit equum.
Sæpe recusato Parthos duxisse triumphos,
Victor Hyperboreo nomen ab orbe tulit.
Templa deis, mores populis dedit, otia ferro,
Astra suis, cœlo sidera, serta Jovi.
Herculeum tantis numen non sufficit actis;
Tarpejo Deus hic commodet ora patri.

INTERPRETATIO.

O *Appia maximum decus viarum Italiæ, quam consecrat Cæsar colendam sub imagine Herculis, si vis cognoscere gesta prioris Alcidæ, accipe: subegit Libyn, abstulit poma aurea: detraxit Amazoni peltatæ cingulum Scythicum: adjunxit terga leonis apro Arcadio. Abripuit cervum æripedem sylvis, & Stymphalidas aquis: ab inferis rediit cum cane* Cerbero. *Non passus est hydram renovari crescentem necibus: lavit boves Hispanus in amne Tusco. Minor Alcides fecit hac. Disce, quæ fecerit major. qui colitur ad sextum milliarium ab arce Albana. Liberavit palatia occupata a malo principe puer gessit prima bella pro suo Jove. Cum jam solus retineret habenas Imperatorias, tradidit illas, & tertius administravit suum imperium. Ter fregit perfida cornua Danubii Sarmatici: ter nive Getica lavit equum sudantem. Sæpe non concessa* facultate *agendi triumphos Parthicos, victor consecutus est nomen ab orbe Septemtrionali. Donavit deos templis, populos moribus, arma quiete, suos astris, cœlum sideribus, Jovem coronis. Herculeum numen non sufficit tantis factis: hic deus* Domitianus *suo vultu referat Tarpejum patrem.*

NOTÆ.

Appia.) In qua nempe Latinarum viarum celeberrima templum Herculi consecraverat Domitianus, in quo ipse sub illius imagine colebatur, epig. 65. supra.

Si cupis Alcidæ.) hoc est, veri Herculis labores discere.

Libyn domuit.) hoc est, in Africa Antæum vicit, cujus nota historia: atque aurea mala ex Hesperidum horto decerpsit, custode interfecto dracone.

Peltatam.) Pelta scutum est brevius quo utebantur Amazones, quarum reginam Hippolytam vicit Hercules:

Abstulit Hippolytæ, sexto, sua cingula victæ.

Scythico nodo.) periphrasis est balthei: in Scythia vero ad Tanaim & Thermodontem fluvium habitarunt Amazones.

Addidit Arcadio.) De leone & apro ab Hercule interfectis sæpius dictum.

Æripedem cervum,)

Cornibus auratis cervum necat ordine quarto.

Legunt alii *cervam*. Aurea habebat cornua, Dianæ sacra erat, in monte Mœnalo vagabatur, quam Hercules cepit, & Dianæ Taygetæ consecravit. Sic Raderus.

Stymphalidas undis.) Stymphalis lacus in Arcadia, ubi aves Stymphalides inusitatæ magnitudinis, quæ humanis carnibus vescebantur, quas occidit Hercules. Vide Natalem Comitem lib. 7. Myth. cap. 1.

Fecundam vetuit.) Igne scilicet admoto, impediit ne hydræ capita renascerentur.

Hesperias Tusco.) Geryonis scilicet boves. Vide epig. 50. & 66. lib. 5. Ex Hispania in Italiam, adduxit, & Tiberi eas lavit.

Major.) nempe Domitianus. Vide epig. 65. supra.

Sextus ab Albana.) hoc est ad sextum milliarium ab arce Albana, ad octavum vero ab urbe, epig. citato.

Asseruit possessa.) hoc est, Vitellianis ejectis imperium sibi vendicavit, & Capitolium defendit. Suetonius in Domitiano.

Solus Juleas.) hoc est Imperatorias a

Julio

Julio Cæsare primo Imperatore sic dictas: hoc est, occupatum imperium patri suo Vespasiano tradidit. Suetonius in Domitiano cap. 13.

In suo orbe.) hoc est in imperio, quod ipse adeptus erat: post Vespasianum enim & Titum regnavit.

Cornua Sarmatici.) hoc est, perfidas gentes quæ Danubium incolunt, ter domuit. Vide epig. 15. lib. 8. Cornua fluviis tribuunt poetæ propter riparum curvitatem, aut potius propter geminos, pluresve alveos, in quos dividuntur. Sic Virgilius 9. Æneid. dixit Rhenum bicornem.

Sudantem Getica.) hoc est, ter vicit quoque Getas de quibus supra.

Sæpe recusata.) Hic modus loquendi familiaris est Aurelio Victori, ablativus est absolutus neutrius generis, hoc ipsi recusato, seu hac re recusata, nempe ut auxiliaretur Vologeso Parthorum regi. Suetonius cap. 2. in Domitiano: *Nec tamen eo secius cum Vologesus Parthorum rex auxilia adversus Alanos, ducemque alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit, ut ipse potissimum mitteretur, & quia discussa res est, alios Orientis reges, ut idem postularent, donis ac pollicitationibus solicitare tentavit,*

Parthos.) hoc est Parthicos. Virgilius ecloga 10.

— libet Partho torquere cydonia cornu
Spicula, &c.

Hyperboreo.) hoc est Septentrionali: nam a devictis Germanis Germanicus, atque a subactis Sarmatis Sarmaticus dictus est Domitianus. Scriverius legit:

Sæpe recusatos parcus duxisse triumphos;

quod victa Sarmatia triumphum nec usavit.

Templa deis.) Vide epig. 4. supra.

Mores.) epig. 4. & 7. lib. 6.

Otia ferro.) hoc est, bello confecto pacem hostibus concessit, epig. 15. lib. 8.

Astra suis.) hoc est patrem, fratrem, uxorem in deorum numerum retulit, & Flaviæ genti templum erexit, de quo epig. 2. supra.

Serta Jovi.) quia lauream Jovi Capitolino intulit ex victoria Sarmatica. Suetonius in Domitiano.

Tarpeio.) Sensus est: Pro tot & tantis rebus gestis non sufficit, ut sub imagine Herculis colatur Domitianus, sed sub imagine ipsius Jovis, esset colendus.

Ad Phœbum fœneratorem. CV.

QUADRINGENTORUM reddis mihi, Phœbe, tabellas;
Centum da potius mutua, Phœbe, mihi.
Quære alium, cui te tam vano munere jactes;
Quod tibi non possum solvere, Phœbe, meum est.

INTERPRETATIO.

O Phœbe, reddis mihi tabellas quadringentorum: O Phœbe, potius crede mihi centum. Quære alium, apud quem te ostentes tam vano dono: O Phœbe, quod nequeo solvere, pertinet ad me.

NOTÆ.

Quadringentorum.) Ejusdem argumenti est epig. 37. lib. 8.

Tabellas.) Syngrapham intellige, qua constabat, Martialem Phœbo debere quadringenta.

Da potius.) ut liberalis habearis.

Quod tibi non.) epig. 3. lib. 2.

Sexte, nihil debes; nil debes, Sexte, fatemur:
Debet enim, si quis solvere, Sexte potest.

De geminis fratribus,
quos Polluci & Castori similes esse dicit, & formosiores ipsa Helena. CVI.

QUÆ nova tam similes genuit tibi Leda ministros?
Quæ capta est cycno nupta Lacæna alio?
Dat faciem Pollux Hiero, dat Castor Asillo:
Atque in utroque nitet Tyndaris ore soror.
Ista Therapnæis si forma fuisset Amyclis,
Cum vicere duas dona minora deas:
Mansisses Helene, Phrygiamque redisset in urbem
Dardanius gemino cum Ganymede Paris.

INTERPRETATIO.

Quæ nova Leda peperit tibi servos tam similes? Quæ Lacæna arsit alium cycnum? Pollux commodat vultum Hiero, Castor commodat Asillo: & soror Tyndaris nitet in ore utrinsque. Si talis pulchritudo fuisset Therapnæis Amyclis, cum dona inferiora superarunt duas deas: O Helene, mansisses, & Dardanius Paris reversus esset in urbem Phrygiam cum gemino Ganymedo.

NOTÆ.

Genuit tibi.) Nescio quem alloquatur poeta. Ledæ Lacedæmoniæ historia satis nota est, quæ nempe compressa a Jove cycni forma induto peperit Pollucem & Castorem.

Tyndaris soror.) hoc est Helena Castoris & Pollucis soror, Jovis filia ex Leda uxore Tyndari regis Laconiæ.

Ista Therapnæis.) Castor & Pollux nati sunt Amyclis, quæ urbs est Laconiæ prope Therapnas; ubi si adfuissent Hierus & Asillus, (cum Juno ac Pallas contendentes de pomo aureo a Venere victæ sunt, promittente Paridi judici Helenam, quæ nempe donum erat inferius quam imperium promissum a Junone, & sapientia promissa a Pallade,) contempta Helena a Paride rapti fuissent.

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER X.

Singulis paginis ter aut quater librum absolvi. I.

SI nimius videor, seraque coronide longus
Esse liber: legito pauca, libellus ero.
Terque, quaterque mihi finitur carmine parvo
Pagina facta tibi, quam cupis esse brevem.

INTERPRETATIO.

SI videor esse liber nimius, & longus tarde imposita *coronide: evolve pauca, ero libellus. Brevi versu ter & quater absolvo scriptam tibi paginam, quam optas esse brevem.*

NOTÆ.

Si nimius.) Liber alloquitur lectores: alii putant hoc epigramma esse finem libri noni, alii vero initium decimi. Videat lector: lemma autem deest in antiquis codicibus. Scriverius inscribit, *Liber ad lectorem.*

Coronide.) Quam sic explicat Cælius Rhodiginus lib. 15. cap. 20. Coronis significat ultimam rei manum admotam, nec effectum opus, sed prorsus completum, finitumque: siquidem coronis est quandoque montis vertex, aut structuræ summum, quandoque vero quod in fine libri ponitur. Coronis significat & navis puppim, quod sit in ejus apice curvatum rostrum, unde deductum hunc loquendi modum putant nonnulli.

Terque quaterque.) Cum singulis in paginis tria aut quatuor epigrammata contineantur, quibus lectis, alia omittere potest lector. Legunt alii,

Pagina: fac tibi me quam cupis esse brevem.

hoc est, o lector, inquit liber, potes me contrahere quantum cupis.

Ad lectorem,
ut faveat huic libro, quem præpropere editum revocavit, & emendavit. II.

FESTINATA prior decimi mihi cura libelli
Elapsum manibus nunc revocavit opus.
Nota leges quædam, sed lima rasa recenti;
Pars nova major erit, lector, utrique fave.
Lector opes nostræ, quem cum mihi Roma dedisset,
Nil tibi quod demus majus habemus, ait.
Pigra per hunc fugies ingratæ flumina Lethes,
Et meliore tu parte superstes eris.
Marmora Messalæ findit caprificus, & audax

Dimidios

Dimidios Crispi mulio ridet equos.
At chartis nec furta nocent, nec secula prosunt;
Solaque non norunt hæc monumenta mori.

INTERPRETATIO.

Prior cura decimi libri a me properata nunc revocavit opus elapsum manibus. Evolves quædam tibi comperta, sed polita recenti lima. Major erit pars addita, o lector, fave utrique. O lector divitiæ nostræ, quem cum mihi donasset Roma, dixit, Nihil habemus majus, quod tibi donemus. Hujus opera vitabis pigra flumina Lethes, & etis superstes meliore parte tui. Caprificus aperit marmora Messalæ, & multo audax irridet equos dimidios Crispi. Sed nec furta officiunt scriptis, nec secula præsident, & hæc sola monumenta nesciunt perire.

NOTÆ.

Festinata prior.) Hunc nempe librum nimia festinatione editum revocavit, atque emendavit.

Nota.) Scilicet in priori editione.

Utrique fave.) hoc est, prioribus, & novis additis versibus fave.

Lector opes nostræ.) Per appositionem hoc addit, hoc est, quo benignos, atque benevolo lectore nihil majus mihi dare Roma poterat.

Flumina Lethes.) hoc est, te ab hominum oblivione vindicabis. Lethe inferorum fluvius est, qui præteritarum omnium rerum memoriam delet: λήθη enim Latine oblivio est.

Superstes eris.) Quia semper legeris, & celebraberis. *Meliore parte*, fama scilicet ingenii.

Marmora Messalæ.) Ædes marmoreas, vel potius sepulcra marmorea intellige, quæ Corvinus Messala Augusti ævo orator clarissimus, & ditissimus extruxit. Vide epig. 3. lib. 8.

Caprificus.) Ficus est sylvestris, quæ vel durissimos lapides findit.

Dimidios equos.) De Crispo dictum epig. 54. lib. 4. cujus statuæ equestres vetustate corruptæ, & fractæ irridentur a mulionibus, atque aurigis. Juven. sat. 8.

Et curios jam dimidios, &c.

Nec furta.) Legunt alii, & forte melius *fata*: bona enim carmina non pereunt. Vide Horat. ode 8. lib. 4.

Ad Priscum,
in clancularium poetam qui famosa carmina nomine ejus spargebat. III.

VERNACULORUM dicta, sordidum dentem,
Et fœda linguæ probra circulatricis,
Quæ sulphurato nolit emta ramento
Vatiniorum proxeneta fractorum,
Poeta quidam clancularius spargit,
Et vult videri nostra: credis hoc Prisce,
Voce ut loquatur psittacus coturnicis?
Et concupiscat esse Canus ascaules?
Procul a libellis nigra sit meis fama,
Quos rumor alba gemmeus vehit penna.
Cur ego laborem notus esse tam prave,
Cum stare gratis cum silentio possim?

IN-

INTERPRETATIO.

Quidam poeta occultus spargit dicta vernaculorum, fœdam mordacitatem, & turpia convitia linguæ circulatricis, quæ proxeneta nolit emere sulphurato ramento vatiniorum fractorum, & cupit censeri nostra. O Prisce, an putas hoc, ut psittacus loquatur voce coturnicis, & Canus peroptet esse ascaules? nigra fama longe removeatur a meis libris, quos vehit rumor felix candida penna. Cur ego studeam cognosci tam improbe, cum possim tacendo notus esse gratis?

NOTÆ.

Vernaculorum dicta.) hoc est, vernarum, & scurrarum dicta, epig. 42, lib. 1.

Linguæ circulatricis.) Circulator est circumforaneus homo, vulgaris, vagus, sordidus, quem citato epig. Transtiberinum ambulatorem vocavit.

Quæ sulphurato.) Vide epig. citatum. Sensus est, illa dicta ramentis sulphuratis, Gallice *allumettes*, nolit emere negotiator vasorum vitreorum fractorum, quæ sic dicta sunt a Vatinio Beneventano artifice, lib. 14. epig. 96.

Vilia sutoris calicem monumenta Vatini,
Accipe, &c.

Sunt autem proxenetæ conciliatores, & interventores, quasique conglutinatores hominum inter se stipulantium, aut quemvis contractum ineuntium.

Psittacus.) Docilis nempe, atque humanæ vocis imitator, cui se Martialis, maledicum vero illum poetam coturnici comparat, cujus vox injucundissima est.

Canus.) Nobilissimus tibicen, de quo lib. 4. epig. 5. Ascaules autem dicitur utricularius, seu qui utrem inflat, quem imitari nolit Canus.

Nigra fama.) Comparata nempe ex aliorum infamia, epig. 11. lib. 7.

Et mihi de nulla fama rubore placet.

Quos rumor gemmeus.) hoc est, candidus, & felix. *Alba penna*, his verbis bonam famam significat.

Tam prave.) hoc est, cur ex aliorum dedecore mihi nomen comparem, cum laudans alios, & ipse laudari possim.

Cum stare gratis.) Meo judicio sensus est, cum possim innotescere sine detrimento famæ alienæ, & cum mea fama sic stare possit. Legunt alii,

Constare gratis cum silentio possim.

Constare significat patere, perspicuum esse, hoc est, cum possim notus esse gratis, seu sine alieno rubore. Alii legunt,

Constare gratis cum silentium possit.

hoc est, cum meum silentium possit innotescere hominibus gratis erga me, quod parcam eorum moribus, quos carpere possem.

Ad lectorem, epigrammata sua omnibus fabulis esse utiliora. IV.

QUI legis Oedipodem, caligantemque Thyesten,
Colchidas, & Scyllas quid nisi monstra legis?
Quid tibi raptus Hylas, quid Parthenopæus, & Atys,
Quid tibi dormitor proderit Endymion?
Exutusve puer pennis labentibus? aut qui
Odit amatrices Hermaphroditus aquas?
Quid te vana juvant miseræ ludibria chartæ?
Hoc lege, quod possis dicere jure, meum est.
Non hic Centauros, non Gorgonas, Harpyasque
Invenies: hominem pagina nostra sapit.
Sed non vis, Mamurra, tuos cognoscere mores,
Nec te scire: legas ἄιτια Callimachi.

IN-

INTERPRETATIO.

Quod evolvis fabulas de OEdipode, de Thyeste caliginoso, de Medea, de Scylla. quid evolvis nisi portenta? quid proficiet tibi raptus Hylas, quid Parthenopaeus, & Atys, quid dormitor Endymion? & puer spoliatus pennis labentibus, aut Hermaphroditus qui odit amatrices undas? quid tibi prosunt vana ludibria infelicis chartae? hoc evolve, quod possis jure dicere, meum est. Non hic reperies Centauros, nec Gorgonas, nec Harpyas: nostri libri agunt de homine. Sed non vis, o Mamurra, habere compertos tuos mores, nec te noscere: evolvas caussas Callimachi.

NOTÆ.

Qui legis OEdipodem.) OEdipus, qui matrem Jocasten duxit uxorem, notus est ex Euripide in Phœnissis; & Thyestes, qui caligans dicitur, propterea quod ne manducantem filium sibi ab Atreo fratre appositum videret Sol, refugit; & Medea noti sunt ex Euripide, & Seneca poeta, & multis aliis. De Scylla vide Ovidium lib. 4. Met.

Raptus Hylas.) epig. 49. lib. 5.

Parthenopaeus.) epig. 77. lib. 6. & epig. 57. lib. 9.

Atys.) epig. 86. lib. 2.

Dormitor Endymion.) qui primus Lunæ cursum observavit, unde fabulantur poetæ illum a Luna fuisse adamatum, atque ab ea in Latmo Cariæ monte sopitum fuisse, ut eum posset commode osculari.

Exutusque puer.) Icarum intellige notum ex Ovidio lib. 8. Met. apud quem & Hermaphroditi fabulam leges, lib. 4. Metam.

Miseræ ludibria.) h.e. fabularum ludos.

Hoc lege.) quod spectat ad tuos mores. De Cantauris Ovid. lib. 12. Met. Gorgones vero Phorci filiæ, Medusa, Sthenyo, alii Sthino, & Euryale. Aliæ quoque Gorgones fuere quas recenset Natalis Comes lib. 7. Mythol. cap. 12.

Harpyasque.) Neptuni & terræ filiæ a poetis finguntur rapaces, volatiles, virgineo vultu, & manibus uncis. Tres enumerantur a Virgilio, Helle, Ocypete, & Celæno. Vide Natalem Comitem lib. 7. cap. 6.

Hominem pagina.) Mores enim hominum corrigunt, atque instituunt libri mei.

Legas aitia.) Intellige caussas, hoc est legas librum quem scripsit Callimachus de caussis & originibus rerum. De Callimacho dictum lib. 4. epig. 23. Sensus est: Cum nolis cognoscere te ipsum, lege opus Callimachi de caussis, quod somnia Callimachi vocat Propertius. Legunt alii,

Nec te scire juvat ethea Callimachi.

hoc est, Nec juvat te legere librum, quem de moribus scripsit Callimachus, vel poeta, vel alius grammaticus sic dictus. Quæ lectio non placet interpretibus. Vide Turnebum lib. 30. cap. 30.

In maledicum poetam,
cui multa mala imprecatur. V.

QUISQUIS stolæve purpuræve contemptor,
Quos colere debet, læsit impio versu;
Pontes per urbis erret exsul, & clivos,
Interque raucos ultimus rogatores
Oret caninas panis improbi buccas:
Illi december longus & madens bruma,
Claususque fornix triste frigus extendat:
Vocet beatos, clamitetque felices,
Orciniana qui feruntur in sponda.
Et, cum supremæ fila venerint horæ,
Diesque tardus, sentiat canum litem,

Abigatque moto noxias aves panno;
Nec finiantur morte supplicis pœnæ:
Sed modo severi sectus Æaci loris,
Nunc inquieti monte Sisyphi pressus,
Nunc inter undas garruli senis siccus,
Delasset omnes fabulas poetarum,
Et, cum fateri Furia jusserit verum
Prodente clamet conscientia, Scripsi.

INTERPRETATIO.

Quisquis contemptor aut stolæ aut purpuræ offendit impio carmine quos observare debet; profugus vagetur per pontes urbis, & clivos, atque inter raucos mendicos ultimus petat canina frusta panis improbi: December longus, atque hyems madida, & fornix clausus producat illi triste frigus, appellet felices, & clamitet fortunatos, qui efferuntur in sandapila. Et cum fila ultimæ horæ, & dies tardus venerint, experiatur litem canum, & moto panno expellat malas volucres: nec mors afferat finem pœnis illius rogatoris. At modo cæsus loris acerbi Æaci, nunc obrutus saxo Sisyphi non quiescentis, nunc siccus inter aquas senis loquacis, defatiget omnes fabulas poetarum: & cum Furia jusserit confiteri veritatem, prodente conscientia vociferetur, Composui.

NOTÆ.

Quisquis stolæ.) Aspere invehitur in eumdem sane poetam, de quo epig. 3. supra. *Stola* propria erat matronarum, epig. 36. lib. 1. Attamen Baysius de re vestiaria cap. 1. existimat stolam vocem esse communem ad omne genus vestimenti: purpura vero olim solius Magistratus erat insigne: at labente disciplina lacernis purpureis usi sunt fere omnes, lib. 5. epig. 8.

Pontes per urbis.) Ubi mendici rogant stipem. Suo inimico idem imprecatur Ovidius in Ibin. Juvenalis sat. 4.

dirusque a ponte satelles
Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes.

Pontes per orbis: recte enim conjungitur cum sequente voce *exsul*: quomodo enim exsul, inquit Raderus, si in urbe? At *exsul* sumitur hic meo judicio pro errone & vago homine. Alii,

Erret per urbem pontis exsul, & clivi.

Claususque fornix.) in quo nempe sine igne mendici latebant hyeme.

Orciniana sponda.) Sandapila sic dicta est ab orco, quod mortui ad orcum eant.

Diesque tardus.) mortis nempe, quam jamdiu expetebat.

Sentiat canum litem.) hoc est, jam moriturus sentiat canes litigantes de cadavere ejus laniando.

Noxias aves.) corvos, vultures, &c.

Supplicis pœnæ.) id est mendici & rogatoris. Alii legunt *simplices pœnæ*, habitæ scilicet ratione aliorum suppliciorum quæ in inferis subiturus est.

Æaci.) quem tantopere justitiæ amantem fuisse ferunt, ut apud inferos a Plutone delectus fuerit animarum judex cùm Minoe & Rhadamanto.

Monte Sisyphi.) quem fabulantur poetæ eo supplicii genere plecti apud inferos, ut saxum ingens perpetuo volvat.

Garruli senis.) hoc est Tantali, qui invitatus ad cœnam deorum secreta vulgaverat. Illius historia satis nota; mediis in aquis perpetua siti laborat, ut canunt poetæ.

Scripsi.) hoc est, famosa carmina vulgavi nomine Martialis.

De adventu Cæsaris Trajani ex Germania. VI.

FELICES, quibus urna dedit spectare coruscum
Solibus Arctois, sideribusque ducem.
Quando erit ille dies, quo campus, & arbor, & omnis
Lucebit Latia culta fenestra nuru?
Quando moræ dulces, longusque a Cæsare pulvis,
Totaque Flaminia Roma videnda via?
Quando eques, & picti tunica Nilotide Mauri
Ibitis, & populi vox erit una, Venit?

INTERPRETATIO.

Beati, quibus sorte contigit videre Imperatorem micantem solibus, atque astris Septemtrionis. Quando adveniet ille dies, quo campus & arbor, atque omnis fenestra fulgebit ornata mulieribus Latiis? Quando grata impedimenta, & longus pulvis excitatus a Cæsare, & tota Roma conspicienda in via Flaminia? O eques & Mauri picti tunica Nilotide, quando prodibitis, atque una vox erit populi, Venit?

NOTÆ.

Quibus urna dedit.) in qua sunt omnium hominum nomina, qui moriuntur prout serius, aut ocyus sors exierit. Alii intelligunt urnam electionis, seu sortem qua lecti mittebantur ad Principem Legati. Alii, sortem simpliciter & quidem bonam; hoc sensu, felices quibus bona quadam sorte contigit ut Trajanum viderent. Eligat lector. De Arctois sideribus sæpius dictum. Germania autem est ad Septemtrionem, ex qua rediturus erat Trajanus. Vide epig. sequens.

Lucebit Latia.) hoc est, quo die omnes Latii mulieres ex fenestris Trajanum redeuntem spectabunt.

Flaminia.) qua iter est in Germaniam.

Quando eques, & picti.) hoc est equites Mauri induti veste Ægyptia variis coloribus picta. Vide epig. 13. infra.

Et Libyæ in longo pulvere Jades equus.

Ad Rhenum, de eodem. VII.

NYMPHARUM pater, amniumque Rhene,
Quicumque Othrysias bibunt pruinas,
Sic semper liquidis frueris undis,
Nec te barbara contumeliosi
Calcatum rota conterat bubulci.
Sic & cornibus aureus receptis,
Et Romanus eas utraque ripa:
Trajanum populis suis, & urbi,
Tibris te dominus rogat, remittas.

INTERPRETATIO.

O Rhene, pater Nympharum atque fluviorum, quicumque excipiunt pruinas Othrysias, sic semper habeat aquas fluentes; nec barbara rota injuriosi bubulci conterat te calcatum: sic & cornibus receptis aureus & Romanus fluas utraque ripa: dominus Tibris orat te, remittas Trajanum populis suis, & urbi.

No-

NOTÆ.

Quicumque Othryfias) De hac voce dictum epig. 7. lib. 7. Alii *Odryfias*, Odryfe Thracia eft: quæ vox latius fumitur a poeta pro Septemtrione; Rhenus enim Thraciam non alluit. *Pruinas*, glaciem, & nives liquefactas intellige.

Nec te barbara.) hoc eft, nec te gelu conftrictum premant plauftra bubulcorum.

Sic & cornibus.) In duas præcipue partes, quæ cornua vocantur, dividitur Rhenus, quorum alterum cornu, inquit Domitius, habebant transrhenani; alterum vero erat in imperio Romanorum. *Aureus* dicitur, ut opinatur Raderus, vel propter aurifodinas Germaniæ, vel propter auream & flavam Germanorum comam, vel quod in triumphis flumina auro depicta geftarentur.

Romanus eas.) hoc eft, Germania cis transque Rhenum ferviat Romanis.

Tibris dominus.) nempe quod Romam orbis dominam alluat.

De Paulla vetula. VIII.

NUBERE Paulla cupit nobis: ego ducere Paullam
Nolo, anus eft: vellem, fi magis effet anus.

INTERPRETATIO.

Paulla optat nubere mihi, ego nolo ducere Paullam, vetula eft: optarem fi magis effet vetula.

NOTÆ.

Si magis effet anus.) Cito enim moreretur, & me heredem relinqueret.

De fe. IX.

UNDENIS pedibufque, fyllabifque,
Et multo fale, nec tamen protervo,
Notus gentibus ille Martialis,
Et notus populis, quid invidetis?
Non fum Andremone notior caballo.

INTERPRETATIO.

EGo *ille Martialis populis notus hendecafyllabis, & multis facetiis, nec tamen procacibus, quid invidetis? Non fum notior Andremone caballo.*

NOTÆ.

Undenis pedibus.) Verfus intellige conftantes undecim fyllabis, ita ut fingulæ unum pedem efficiant: & dicitur etiam carmen Phaleucium.

Notus gentibus.) Vide epig. 1. lib. 1.

Andremone caballo.) Epig. 42. lib. 1. quemdam fcurram vocavit Sextium caballum. Hic etiam forte intelligit fcurram: Alii volunt effe nomen nobilis cujufdam equi circenfis.

In Paullum
consulem, & salutatorem. X.

CUM tu laurigeris annum qui fascibus intras,
Mane salutator limina mille teras:
Hic ego quid faciam? quid nobis, Paulle, relinquis,
Qui de plebe Numæ, densaque turba sumus?
Qui me respiciat, dominum, regemque vocabo?
Hoc tu, sed quanto blandius, ipse facis.
Lecticam, sellamque sequar? nec ferre recuso
Per medium pugnas sed prior ire lutum.
Sæpius assurgam recitanti carmina? tu stas,
Et pariter geminas tendis in ora manus.
Quid faciet pauper, cui non licet esse clienti?
Divisit nostras purpura vestra togas.

INTERPRETATIO.

Cum tu, qui aperis annum fascibus laurigeris, mane salutator obeas mille limina; hic ego quid agam? O Paulle, quid nobis relinquis, qui sumus vilis turba, & de plebe Numæ? An *vocabo dominum, & regem, qui me respiciat? Tu ipse (sed quanto suavius) agis hoc.* An *sequar lecticam & sellam? Nec recuso portare: at tu contendis, ut prior eas per medium lutum.* An *sæpius assurgam recitanti versus? Tu stas, & simul tendis ambas manus in faciem. Quid aget inops, qui nequit esse cliens? Vestra purpura removit nostras togas.*

NOTÆ.

Cum tu laurigeris.) Anno ineunte fasces laureati gestabantur ante novos Consules. De salutatoribus dictum epig. 18. lib. 2.

De plebe Numæ.) qui nempe pauper fuit inter reges. Sensus est: Quid facient pauperes, cum viri clari & nobiles eorum officia obeant.

Qui me respiciat. Alii *respiciet.*

Sellamque.) Alii *sellamve.*

Nec ferre recuso,) Alii *recusas.*

Sed prior.) Alii *& prior.*

Assurgam recitanti.) Ut applaudam.

Et pariter geminas.) Signum est applaudentis & adulantis.

Divisit nostras.) hoc est, vos purpurati clientes removistis nos pauperes, & exclusistis ab officiis præstandis. Alii *dimisit* eodem sensu. Videat lector.

In Calliodorum,
muneribus nullum posse videri verum amicum. XI.

NIL aliud loqueris quam Thesea, Perithoumque,
Teque putas Pyladi, Calliodore, parem.
Dispeream, si tu Pyladi præstare matellam
Dignus es, aut porcos pascere Perithoi.
Donavi tamen, inquis, amico millia quinque,
Et lotam, ut multum terque quaterque togam.
Quid quod nil unquam Pyladi donavit Orestes:
Qui donat quamvis plurima, plura negat.

INTERPRETATIO.

O Calliodore, nihil aliud loqueris quam Thesea, Perithoumque, & credis te æqualem Pyladi. Dispeream, si mereris portigere matellam Pyladi, aut pascere porcos Perithoi. Nihilominibus dedi, ais, amico quinque millia, & togam latam ter & quater ad summum. Quid quod Orestes nihilne umquam dedit Pyladi? qui dat licet plurima, recusat plura.

NOTÆ.

Thesea, Perithoumque.) Alii scribunt *Pirithoum*. De his jam epig. 23. lib. 7. eorum historia omnibus obvia.

Dignus es.) hoc est, si dignum es vel vilissimum obire munus, ut matellam præstare, vel porcos pascere.

Millia quinque.) Sestertiorum.

Et lotam, ut multum.) hoc est, fere novam.

Quid quod.) Vehementius instandi gratia *quid* adsciscit *quod*.

Plura negat.) Quia qui donat, omnia sua bona cum amico non communicat, alioquin nihil haberet, quo careret alter, atque ita nihil donare posset.

Ad Domitium, cui secessionem felicem, & reditum precatur. XII.

ÆMILIÆ gentes, & Apollineas Vercellas,
Et Phaetontei qui petis arva Padi;
Ne vivam nisi te, Domiti, permitto libenter,
Grata licet sine te sit mihi nulla dies
Sed desiderium tanti est, ut messe vel una
Urbano releves colla perusta jugo.
I precor, & totos avida cute combibe soles,
Quam formosus eris, dum peregrinus eris!
Et venies albis non cognoscendus amicis,
Libabitque tuas pallida turba genas.
Sed via quem dederit, rapiet cito Roma colorem,
Niliaco redeas tu licet ore niger.

INTERPRETATIO.

O Domiti, qui adis gentes Æmiliæ, atque Apollineas Vercellas, atque agros Padi Phaetontei: Dispeream, nisi libenter te incito licet, te absente, nulla lux mihi sit jucunda. Sed tanti facio desiderium tuum, *ut vel una æstate reficias colla perusta servitute urbana. Proficiscere, precor, & combibe totos soles avida cute, quam pulcher eris, dum peregrinaberis, & redibis non agnoscendus albis amicis, & pallida turba osculabitur tuas genas. At Roma celeriter auferet colorem, quem dederit iter, etiamsi revertaris niger ore Ægyptio.*

NOTÆ.

Æmiliæ gentes.) Æmilia hodie regio Italiæ partem Longobardiæ cispadanæ & Romandiolam complectitur. *Vercellas* hodie *Vercelli*. *Apollineas* dicit, vel quod illic Apollo coleretur, vel a liberalibus disciplinis, vel ab auro Apollini sacro, quod ibi effoderetur ut conjiciunt interpretes.

Phaetontei.) Quia in Padum curru Solis excussus Phaeton cecidit. *Qui petis*, alii *quæ petis*.

Permitto.) Alii *præmitto, permuto, dimitto:* sed retine *permitto* hoc sensu quo Livius dixit,

Concitant equos, permittuntque in hostem.

Sed desiderium tanti.) Sed tanti facio desiderium, quo flagras rus eundi,

ut libenter finam te abire, ut nempe negotiis atque officiis urbanis defatigatum te recrees. *Colla perusta*, id est, attrita urbanis officiis.

Combibe Soles.) hoc est, apricationi vaca, quam cuti colorandæ optimam esse credebant veteres.

Albis amicis.) hoc est, Sole non coloratis, utpote qui in urbe manserint; vel refer ad togas candidas. Vide epig. 56. lib. 1. vel potius, ut refert Heraldus κατὰ Cκιατροφίαν, hoc est, propter vitam quam in umbra ducebant veteres.

Pallida turba.) Ob vigilias & officia urbana, atque vitam umbratilem.

Niliaco redeas.) Ægyptii enim sunt fusci.

Ad Tuccam, cujus miseriam ex bonorum suorum affluentia nasci dicit. XIII.

CUM cathedralicios portet tibi rheda ministros,
Et Libys in longo pulvere sudet eques,
Strataque non unas cingant triclinia Bajas,
Et Thetis unguento palleat uncta tuo,
Candida Setini rumpant crystalla trientes,
Dormiat in pluma nec meliore Venus:
Ad nocturna jaces fastosæ limina mœchæ,
Et madet heu lacrymis janua surda tuis:
Urere nec miserum cessant suspiria pectus.
Vis dicam, male sit cur tibi, Tucca? bene est.

INTERPRETATIO.

CUm rheda ferat tibi molles pueros, & Afri equites sudent in longo pulvere, & triclinia instructa cingant non unas Bajas, & Thetis palleat uncta tuo unguento, & trientes Setini frangant crystalla candida, nec Venus dormiat in pluma meliore; noctu jaces ad limina adulteræ arrogantis, & janua surda eheu perfunditur tuis lacrymis: nec suspiria desinunt incendere miserum pectus. O Tucca, vis dicam, cur male te habeas? Bene t[e] habes.

NOTÆ.

Cathedralicios.) hoc est, pueros molles atque effeminatos, quasi feminas, non viros; cathedra enim feminarum erat propria, epig. 79. lib. 4. Juvenalis sat. 6. versu 92.

——— *famam contempserat olim*
Cujus apud molles minima est jactura cathedras.

Et Libys in longo.) Epig. 6. supra. Turnebus lib. 3. cap. 3.

Strataque.) De Bajis dictum epig. 61. lib. 1. ubi erant nobilissimæ thermæ, unde & hic Bajæ sumuntur pro thermis, juxta quas extruebantur triclinia.

Non unas.) id est *multas*. *Cingant*, alii *tangant*.

Et Thetis.) Sumitur hic pro balneis maris instar amplis, quæ redolebant unguentum undique sparsum. Vide lib. 3. epig. 12. Θέτις dea & nympha maris, filia Nerei, &c. Τηθὺς Tethys uxor Oceani, & pro mari sæpius accipitur, epig 3. lib. Spect.

Candida Setini.) hoc est cum trientes vini Setini, de quo sæpius dictum, calore suo rumpant pocula crystallina, vel splendore suo crystallum quodammodo findere videantur.

In pluma nec meliore.) In pluma autem olorina dormit Venus.

Ad nocturna. Persius sat. 5. v. 164.

——— *an rem patriam rumore sinistro*
Limen ad obscœnum frangam, dum Chrysidis [u]das Ebrius

Ebrius ante fores extincta cum face canto.

Bene est.) Atque ita cruciaris nimia divitiarum abundantia.

Ad Crispum, verbo non re amicum. XIV.

CEDERE de nostris nulli te dicis amicis.
Sed, sit ut hoc verum: quid rogo, Crispe, facis?
Mutua cum peterem sestertia quinque, negasti:
Non caperet nummos cum gravis arca tuos.
Quando fabæ nobis modium farrisque dedisti,
Cum tua Niliacus rura colonus aret?
Quando brevis gelidæ missa est toga tempore brumæ?
Argenti quando missa selibra mihi est?
Nil aliud video, quo te credamus amicum,
Quam quod me coram pedere, Crispe, soles.

INTERPRETATIO.

Dicis te nulli cedere ex nostris amicis; at, quæso, Crispe, quid agis ut hoc sit verum? Cum rogarem quinque sestertia mutua, recusasti; cum gravis arca non posset *continere tuos nummos. Quando misisti togam brevem tempore frigidæ hyemis? Quando misisti mihi selibram argenti? Nihil aliud superest, quo existimemus te amicum, o Crispe, quam quod tui moris est pedere me præsente.*

NOTÆ.

Niliacus.) hoc est, cum habeas multos fundos in Ægypto.

Coram pedere.) hoc familiare quidem, sed honeste parum. Sic Crispum avarum acute carpit poeta.

De Apro interfectore uxoris. XV.

DOTATÆ uxori cor arundine fixit acuta:
Sed dum ludit Aper, ludere novit Aper.

INTERPRETATIO.

Aper acuta arundine trajecit pectus uxoris locupletis: at dum aper ludit, aper novit ludere.

NOTÆ.

Cor arundine fixit.) fingens se ludere sagittis.

Novit aper.) Hoc sensu, per errorem uxorem interfecisse videtur aper, quod forte nesciret ludere sagittis, imo novit optime ludere; occisa enim uxore factus est dives. Legunt alii, *lædere novit aper.* Poeta ludit, ut ajunt, in his vocibus *ludere* & *lædere.* Minus tamen arguta videtur hæc lectio.

In Cajum vana promittentem. XVI.

SI donare vocas promittere, nec dare, Cai:
Vincam te donis muneribusque meis,

Accipe Callaicis quicquid fodit Astur in arvis,
Aurea quicquid habet divitis unda Tagi;
Quicquid Erythræa niger invenit Indus in alga,
Quicquid & in nidis unica servat avis;
Quicquid Agenoreo Tyros improba cogit aeno:
Quicquid habent omnes, accipe quomodo das.

INTERPRETATIO.

O Cai, si vocas donare, polliceri, nec dare; superabo te donis, & muneribus meis; accipe quicquid fodit Astur in agris Callaicis, & quicquid habet aurea unda divitis Tagi; quicquid reperit niger Indus in Erythræa alga, & quicquid unica avis servat in nidis: quicquid improba Tyros congregat aeno Agenoreo: accipe, quomodo donas, quicquid possident omnes.

NOTÆ.

Vincam te donis.) Nam ut canit Ovidius,

Pollicitis dives quilibet esse potest.

Callaicis.) Asturia Hispaniæ provincia, in qua erant aurifodinæ: Callaica vero arva dicuntur, a Gallæcia, quæ regio est Asturiæ proxima

Divitis unda.) In Tago Hispaniæ fluvio aureæ sunt arenæ.

Quicquid Erythræa.) Lapillos Erythræos intellige, de quibus dictum epig. 38. lib. 5.

In nidis.) Phœnix avis omne aromatum genus servat in suo nido, epig. 7. lib. 5.

Quicquid Agenoreo.) Agenor condidit Tyrum, in qua inventus est modus conficiendæ purpuræ, quæ *superbiæ* & luxui inservit, unde Tyrus illius inventrix improba dicitur. Aeno vase scilicet in quo tingitur purpura. Legunt alii *abeno*, quod idem est.

De Macro ad Musam. XVII.

SATURNALICIO Macrum fraudare tributo
Frustra, Musa, cupis: non licet, ipse petit;
Solenneisque jocos, nec tristia carmina poscit:
Et queritur nugas obticuisse meas.
Mensorum longis sed nunc vacat ipse libellis.
Appia quid facies, si leget ista Macer?

INTERPRETATIO.

O Musa, inutiliter optas privare Macrum tributo Saturnalicio: non fas est, ipse poscit: & postulat solennes jocos, & versus festivos, & queritur siluisse meas ineptias. At nunc ille dat operam longis libris geometrarum. O Appia, quid facies, si Macer evolvet ista?

NOTÆ.

Saturnalicio.) Saturnalium tempore epigrammata Macro scribere solebat poeta, quæ idcirco vocat tributum. Vide epig. 46. lib. 4.

Mensorum.) Qui de spatiis itinerum, & ratione viarum scripserunt: libros vero geometricos legebat Macer, quia in sternenda via Appia occupatus erat.

Appia quid.) Quasi dicat, negligeris, o Appia.

De

De Mario
paupere patrono. XVIII.

NEC vocat ad cœnam Marius, nec munera mittit,
Nec spondet, nec vult credere, sed nec habet.
Turba tamen non deest, sterilem quæ curet amicum.
Heu quam perfatuæ sunt tibi, Roma, togæ!

INTERPRETATIO.

Marius invitat ad cœnam, nec mittit dona, nec spondet, nec vult credere: at nec habet. Nibilominus non deest multitudo quæ colat sterilem amicum. O Roma, quam stolidos habes togatos!

NOTÆ.

Nec vult credere.) hoc est, dare mutuam pecuniam.

Heu quam perfatuæ.) Alii *eheu quam fatuæ*, toga sumitur hic pro togato: togati vero sunt clientes, quos stolidos vocat, quod gratis serviant suis patronis.

Mittit librum suum ad Plinium. XIX.

NEC doctum satis, & parum severum,
Sed non rusticulum nimis libellum,
Facundo mea Plinio Thalia,
I, perfer: brevis est labor peractæ
Altum vincere tramitem Suburæ.
Illic Orphea protinus videbis
Udi vertice lubricum theatri,
Miranteisque feras, avemque regis,
Raptum quæ Phryga pertulit Tonanti.
Illic parva tui domus Pedonis
Cælata est aquilæ minore penna.
Sed ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria januam, videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ,
Dum centum studet auribus virorum
Hoc, quod sæcula, posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis:
Seras tutior ibis ad lucernas.
Hæc hora est tua, dum furit Lyæus,
Cum regnat rosa, cum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.

INTERPRETATIO.

O Mea Musa, vade, perfer eloquenti Plinio librum nec satis eruditum, & parum gravem, at non nimis rusticulum: non grave est prætergredi excelsum tramitem

tem Subura superata. Statim illic spectabis Orpheum madidum in *vertice humidi theatri, & mirantes feras, atque avem regis, quae portavit Jovi raptum Phryga. Illic exigua aedes tui Pedonis signatae sunt minore penna aquilae. At cave, ne temulenta intempestive pulses facundas fores. Confert totos dies morosae Minervae, dum parat auribus centum virorum hoc, quod saecula, & posteri possint etiam conferre scriptis Ciceronis; tutior ibis ad seras lucernas. Haec hora est tua, dum Bacchus furit, cum rosa regnat, cum comae madent* unguentis, *tunc me legant vel severi Catones.*

NOTAE.

Plinio.) Cujus epistolam ultimam lib. 3. lege, in qua facit mentionem hujus epigrammatis his verbis: *Alloquitur Musam*, Martialis nempe, *mandat ut domum meam in Esquiliis quaerat, adeat reverenter*, &c. de Thalia quae praeest conviviis dictum epig. 8. lib. 4.

Brevis est labor.) Sensus est: Facile proclivem Suburam vinces, quae non longe distat ab aedibus Plinii. *Peractae*) hoc est superatae Suburae, epig. 23. lib. 5.

Alta Suburani vincenda est semita clivi.

Raderus explicat: Labor hic ut adeas Plinium facilis est, posteaquam, o Thalia, es absoluta & perfecta, atque adeo parata ut exeas. Alii *paratae*.

Illic Orphea.) Statuam Orphei intellige collocatam in cacumine theatri, perfusam nempe odoratis illis aspersionibus, de quibus epig. 3. lib. Spect.

Mirantes.) lyra canentem Orpheum.

Avemque.) aquilam quae rapuit Ganymedem.

Pedonis.) poetae, de quo epig. 5. lib. 5. Alium tamen caussidicum fuisse constat ex Juvenalis sat. 7. quem forte intelligit, ut ajunt interpretes. Malim tamen ad poetam referre, cum dicat *tui*, hoc est domus Pedonis, qui te colit, in cujus scilicet domus fastigio caelata erat aquila minor quam illa quae Ganymedem rapuit.

Tempore non tuo.) Tempus legendis suis versibus conveniens definit, epig. 8. lib. 4.

Tetricae Minervae.) hoc est, vacat rebus forensibus, a quibus joci absunt.

Centum auribus.) de centum virorum judiciis egimus epig. 62. lib. 7.

Arpinis.) Cicero enim fuit Arpinas.

Cum regnat rosa.) Rosis coronati genio indulgebant veteres.

Ad Manium, cujus caussa in patriam rediturum se dicit. XX.

DUCIT ad auriferas quod me Salo Celtiber oras,
  Pendula quod patriae visere tecta libet,
Tu mihi simplicibus, Mani, dilectus ab annis,
  Et praetextata cultus amicitia,
Tu facis, in terris, quo non est alter Iberis
  Dulcior, & vero dignus amore magis.
Tecum ego vel sicci Gaetula mapalia Poeni,
  Et poteram Scythicas hospes amare casas.
Si tibi mens eadem, si nostri mutua cura est,
  In quocumque loco Roma duobus erit.

INTERPRETATIO.

O Mani, tu mihi carus a teneris annis, & cultus amicitia praetextata, quo non est gratior in terris Iberis, nec dignior vero amore, tu in caussa es, cur Celtiber Salo ducat me ad regiones auriferas, & cur placeat revisere domos pendentes meae patriae. Mapalia vel Gaetula Poeni aridi, & casae Scythicae poterant placere mihi hospiti tecum. Si mecum consentis, & mutuo diligis me, ubique Roma erit ambobus.

No-

NOTÆ.

Ducit ad auriferas.) hoc est, Tu, o Mani in caussa es, cur redire velim in Hispaniam aurifodinis celebrem, epig. 16. supra; & revisere Salonem fluvium, & Bilbilim, cujus urbis domus erant pendulæ, quia sita erat in loco declivi, & præcipiti, epig. 50. lib. 1.

Prætextata.) Prætexta vestis erat, qua potissimum pueri ad annum usque septemdecim utebantur. Hoc est, O Mani, quem a teneris annis colui.

Terris Iberis.) Intellige eam regionem quæ est ad Iberum Hispaniæ fluvium satis notum.

Gætula mapalia.) Gætulia Africæ provincia est. *Pœni sicci.*) Pœni dicti sunt etiam Carthaginenses: hic autem sumuntur pro ipsa Africa sicca & arida. Sensus est: Tecum, o Mani, vel in Africa, vel in Scythia inhospitali lubens habitarem.

Ad Sextum, cujus scripta erant obscura. XXI.

SCRIBERE te, quæ vix intelligat ipse Modestus,
Et vix Claranus, quid rogo, Sexte, juvat?
Non lectore tuis opus est, sed Apolline libris:
Judice te, major Cinna Marone fuit.
Si tua laudentur: sane mea carmina, Sexte,
Grammaticis placeant, & sine grammaticis.

INTERPRETATIO.

O Sexte, quid tibi placet componere, quæ vix interpretetur ipse Modestus, & vix Claranus? Tui libri non indigent lectore, sed Apolline: te arbitro, Cinna superavit Virgilium. Sic tua laudentur: mea quidem carmina, o Sexte, grata sint grammaticis, & sine grammaticis.

NOTÆ.

Modestus.) Grammaticus nempe, cujus meminit Suetonius de illustribus Grammaticis cap. 20. Clarani vero mentionem facit Seneca epist. 66.

Apolline.) Cujus est explicare res obscuras. Unde Virgilius ecloga 3.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo:
Tres pateat cœli spatium non amplius ulnas.

Cinna.) Poeta egregius quidem, sed cujus obscura sane erant poemata. Virgilius ecloga 9.

Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
Digna. ————

Sic tua laudentur.) nimirum propter obscuritatem.

Et sine grammaticis.) hoc est, lector non indigeat interpretibus ad intelligenda mea epigrammata.

In Philænem mulierem deformem. XXII.

CUR spleniato sæpe prodeam mento,
Albave pictus sana labra cerussa
Philæni quæris? basiare te nolo.

INTERPRETATIO.

O Philæni rogas, cur sæpe exeam spleniato mento, aut labris sanis pictis, tamen alba cerussa? Nolo te osculari.

NOTÆ.

Spleniato.) Splenia erant emplastra, de quibus vide epig. 29. lib. 2. Unde dici-

dicitur *spleniatus*. De Philæni dictum epig. 33. lib. 2.

Pictus labra.) hellenismus est.

Cerussa.) epig. 73. lib. 1.

Cerussata sibi placet Lycoris.

Basiare te nolo.) Quia & calva, & rufa, & lusca erat, epig. 33. lib. 2.

De M. Antonio,
cui gratulatur de vita feliciter acta. XXIII.

JAm numerat placido felix Antonius ævo
Quindecies acta Primus Olympiadas:
Præteritosque dies, & totos respicit annos:
Nec metuit Lethes jam propioris aquas.
Nulla recordanti lux est ingrata, gravisque:
Nulla fuit cujus non meminisse velit.
Ampliat ætatis spatium sibi vir bonus: hoc est,
Vivere bis, vita posse priore frui.

INTERPRETATIO.

JAm Antonius Primus beatus numerat quindecim Olympiadas actas tranquilla vita; & respicit elapsos dies, & totos annos, nec timet undas Lethes jam viciniotis. Nulla lux injucunda est, & molesta recordanti; nulla præteriit, cujus recordatio non sit grata. Vir probus auget sibi spatium ætatis: hoc est vivere bis, posse frui priore vita.

NOTÆ.

Antonius Primus.) de quo epig. 101. lib. 1.

Quindecies actas.) De Olympiadibus dictum epig. 39. lib. 7. & epig. 45. lib. 4. quas pro quinquennio aliquando poetæ, historici vero pro quadriennio semper sumunt.

Nec metuit Lethes.) hoc est, nec timet mortem imminentem, epig. 2. supra.

Vita posse priore.) hoc est; voluptatem percipere ex vita probe acta.

Ad Calendas Martias,
quibus natus erat. XXIV.

NATALES mihi Martiæ Kalendæ,
Lux formosior omnibus Kalendis,
Qua mittunt mihi munus & puellæ:
Quinquagesima liba, septimamque
Vestris addimus hanc focis acerram.
His vos, si tamen expedit, roganti
Annos addite bis precor novenos:
Ut nondum nimia piger senecta,
Sed vitæ tribus aureis peractis
Lucos Elysiæ petam puellæ.
Post hæc tempora, ne diem rogabo.

INTERPRETATIO.

O Calendæ Martiæ mihi natales, dies pulchrior omnibus calendis, quo virgines etiam mittunt ad me donum: adjungimus vestris focis quinquagesima liba & hanc septimam acerram. Vos (si tamen juvat rogantem) adjungite bis, quæso, annos

annos octodecim ; ut nondum piger nimia senectute, sed peractis tribus aureis vitæ adeam lucos puellæ Elysiæ. Post hæc tempora, nec petam unum diem.

NOTÆ.

Quæ mittunt.) Munera mittebantur ad eum qui natalem diem celebraret. Vide epig. 64. lib. 8.

Quinquagesima liba.) hoc est, Jam quinquagies septies sacrificiis celebro natales Calendas: quæ autem hujusmodi sacrificiis adhiberentur explicuit, epig. 92. lib. 9. ubi de placentis seu libis, & thure diximus. *Acerra.*) vas est, quo thus crematur.

Vestris focis.) Id est vestris aris.

Bis precor novenos.) Octodecim annos addite quinquaginta septem, & erunt 75. Alii *ter novenos*, sed minus bene; essent enim anni 84. & sic senectus decrepita contra votum poetæ.

Tribus aureis.) hoc est, septuaginta quinque annis peractis: aureus enim Romæ æstimabatur viginti quinque denariis ; tres vero aurei efficiunt 75. denarios, numerum scilicet annorum quos optat poeta. Ita Raderus & Farnabius. At vero Turnebus lib. 30. cap. 3. legit *tribus areis*. Et tria vitæ spatia intelligit, pueritia nempe, Juventutem, & senectam. Judicet lector.

Elysiæ puellæ.) Proserpinæ, id est moriar.

De Mucio urente manum. XXV.

IN matutina nuper spectatus arena
 Mucius, imposuit qui sua membra focis;
Si patiens, fortisque tibi, durusque videtur:
 Abderitanæ pectora plebis habes.
Nam cum dicatur tunica præsente molesta:
 Ure manum: plus est dicere, non facio.

INTERPRETATIO.

NUper in arena mane spectatus est Mucius, qui admovit flammis suos artus: si existimas illum patientem, & fortem, & durum: habes cor plebis Abderitanæ. Nam cum dicatur præsente tunica molesta, ure manum: fortioris est animi *respondere, nolo.*

NOTÆ.

De Mucio.) Scriverius legit de rei supplicio sub persona Mucii Scevolæ, de quo vide epig. 22. lib. 1. & epig. 30. lib. 8.

In matutina.) Duplex uno die exhibebatur spectaculum, mane cum bestiis pugnabant gladiatores, post meridiem vero ii qui superfuerant inter se dimicabant. Suetonius in Claudio cap. 34. de his fuse Lipsius lib. 2. Saturn. cap. 15.

Abderitanæ.) hoc est, stolidus es. Abdera urbs Thraciæ, cujus incolæ cœli vitio ad insaniam propensi sunt, illic autem natus Democritus, de quo Juven. sat. 6.

—— cujus prudentia monstrat,
Summos posse viros, & magna exempla daturos
Vervecum in patria, crassoque sub aere nasci.

Tunica præsente.) Pice, resina, cæterisque flammarum alimentis imbuta tunica ; quam induere coactus fuisset, si manum comburere jussus noluisset.

De Varo mortuo in Ægypto. XXVI.

VARE, Paraetonias Latia modo vite per urbes
 Nobilis, & centum dux memorande viris:

At

At nunc Ausonio frustra promissa Quirino
Hospita Lagæi litoris umbra jaces.
Spargere non licuit frigentia fletibus ora,
Pinguia nec mæstis addere thura rogis:
Sed datur æterno victurum carmine nomen.
Numquid & hoc, fallax Nile, negare potes?

INTERPRETATIO.

Quare, paulo ante Romana vite insignis per urbes Ægypti, & dux celebrande centum viris: sed nunc umbra jaces hospita Lagei litoris nequicquam promissa Ausonio Quirino. Non licuit perfundere lacrymis frigidum vultum, nec addere pingua thura mæstis rogis: sed nomen datur victurum æterno carmine. O Nile fallax, potesne etiam recusare hoc?

NOTÆ.

Paratonias.) Parætonium & Pelusium duo cornua Ægypti vocat Florus, ut refert Ortelius. Parætonium dicitur hodie secundum aliquos *Porto Rassa*, secundum alios Berton. Ovidius lib. 9. Met.

Isi, Paratonium, Mareoticaque arva, Pharumque.

Latia vite.) quæ erat insigne Centurionis, qua nempe castigabantur milites, Tacitus lib. 1. Annal. & Lucanus lib. 6.

Et centum.) Ex Livio & Polybio constat sexaginta tantum militibus præfuisse centurionem; sed sane poeta rationem habet legionis a Romulo institutæ, quæ tribus hominum millibus constabat, & distributa erat in triginta manipulos, quibus præerant triginta centuriones.

Ausonio frustra.) Romulus dictus est Quirinus: vide Livium lib. 1. & sumitur hic pro populo Romano, ad quem rediturum se promiserat Varus.

Lagei.) hoc Ægyptii, a Lago patre Ptolemæi cognomento magni.

Sed datur æterno.) Vide epig. 84. lib. 6. hoc est: saltem licebit versibus non perituris Vari nomen celebrare, nec Ægyptus quæ Varo reditum negavit, poterit hoc mihi negare, Ægyptii vero fallaces habiti sunt, pro quibus sumitur Nilus.

Ad Diodorum ignobilem, sed divitem. XXVII.

NATALI, Diodore, tuo conviva Senatus
Accubat, & rarus non adhibetur eques;
E tua tricenos largitur sportula nummos:
Nemo tamen natum te, Diodore, putat.

INTERPRETATIO.

O Diodore, tuo natali Senatores convivæ accumbunt, & frequentes equites invitantur, & tua sportula distribuit triginta nummos: O Diodore, nihilominus nemo putat te natum.

NOTÆ.

Natali.) quem conviviis celebrabat.

Et tua tricenos.) Cum alias decem tantum nummi sestertii darentur pro sportula: singuli valebant decem quadrantes, unde sportula erat centum quadrantum, epig. 70. infra. De sportula jam dictum epig. 81. lib. 1.

Nemo tamen.) hoc est, omnes tamen te terræ filium, seu ignobilem, & obscurissimo genere ita natum sciunt, quasi natus non esses, & te natalicius muneribus indignum existimant.

Ad Janum, ut det pacem. XXVIII.

ANNORUM, nitidique sator pulcherrime mundi,
Publica quem primum vota precesque canunt;
Pervius exiguos habitabas ante Penates,
Plurima qua medium Roma terebat iter.
Nunc tua Cæsareis cinguntur limina donis,
Et fora tot numeras, Jane, quot ora geris.
At tu, sancte pater, tanto pro munere gratus,
Ferrea perpetua claustra tuere sera.

INTERPRETATIO.

O Pulcherrime genitor annorum, atque orbis nitidi, qui primus celebraris publicis votis & precibus, antea pervius habebas domicilium in parvis adibus, qua frequentes Romani faciebant medium iter. Nunc tua ostia ornantur muneribus Cæsareis, & numeras tot fora, o Jane, quot habes vultus. Sed tu, sancte parens, pro tanto dono memor custodi ferrea claustra sera perpetua.

NOTÆ.

Annorum.) epig. 2. lib. 8.
Fastorum genitor, parensque Janus, &c.
Publica quem) epig. 8. lib. 8.
Te primum pia thura rogent, &c.
Lege Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 9.
Pervius.) Quia ut collegit Raderus ex Servio, Jani templum quatuor portas habebat in foro transitorio, & Jani olim transitiones dictæ sunt, quod passim transeuntibus paterent. Vide Marlianum lib. 4. cap. 8. Cicero lib. 2. de natura Deorum ait: *Cumque in omnibus rebus vim haberent maximam prima & extrema, principem in sacrificando Janum esse voluerunt, quod ab eundo nomen est ductum: ex quo transitiones perviæ Jani, foresque in liminibus prophanarum ædium Januæ nominantur.*
Nunc tua Cæsareis.) Nempe donis Domitiani & Nervæ: Templum enim inchoavit Domitianus, quod Nerva absolvit.
Et fora tot.) De frontibus Jani diximus epig. 2. lib. 8. De foris fuse agit Lipsius in Admirandis lib. 3. cap. 7.
Ferrea perpetua.) hoc est, nobis concilia pacem æternam. Jani enim templum tempore belli apertum, pacis tempore clausum fuit.

Ad Sextilianum amatorem. XXIX.

QUAM mihi mittebas Saturni tempore lancem,
Misisti dominæ, Sextiliane, tuæ:
Et quam donabas dictis a Marte Kalendis,
De nostra prasina est synthesis empta toga.
Jam constare tibi gratis cœpere puellæ.
Muneribus futuis, Sextiliane, meis.

INTERPRETATIO.

O Sextiliane, misisti tuæ dominæ lancem, quam mittebas mihi tempore Saturnalium; & de toga, quam mihi donabas Martiis Calendis emisti viridem synthesim. Jam inchoasti conciliare tibi puellas gratuito. . . . . .

NOTÆ.

Saturni tempore.) Epig. 46. lib. 4. & 85. lib. 5.

Dictis a Marte.) Quibus natus erat Martialis epig. 24. supra.

Synthesis empta.) Tuæ puellæ emisti synthesim, vestem nempe cœnatoriam. epig. 46. lib. 2.

Constare tibi gratis.) Quia muneribus quæ ad me mittenda essent, illas tibi concilias. Cicero 7. in Verrem, *Navis tibi constat gratis*, hoc est, navem comparasti gratis.

De litore Formiano. XXX.

O Temperatæ dulce Formiæ litus,
Vos, cum severi fugit oppidum Martis,
Et inquietas fessus exuit curas,
Apollinaris omnibus locis præfert.
Non ille sanctæ dulce Tibur uxoris,
Nec Tusculanos Algidosve secessus,
Præneste nec sic Antiumve miratur.
Non blanda Circe, Dardanisve Cajeta
Desiderantur, nec Marica, nec Liris,
Nec in Lucrina lota Salmacis vena.
Hic summa leni stringitur Thetis vento:
Nec languet æquor; viva sed quies ponti
Pictam Phaselon adjuvante fert aura.
Sicut puellæ non amantis æstatem
Multa salubre purpura venit frigus;
Nec seta longo quærit in mari prædam,
Sed a cubiclo, lectuloque jactatam
Spectatus alte lineam trahit piscis.
Si quando Nereus sentit Æoli regnum,
Ridens procellas tuta de sua mensa,
Piscina, rhombum pascit, & lupos vernas.
Natat ad magistrum delicata muræna.
Nomenculator mugilem citat notum,
Et adesse jussi prodeunt senes mulli.
Frui sed istis quando Roma permittis?
Quot Formianos imputat dies annus
Negotiosis rebus urbis hærenti?
O vinitores, villicique felices,
Dominis parantur ista, serviunt vobis.

INTERPRETATIO.

O Temperatæ Formiæ litus amœnum; Apollinaris vos anteponit omnibus locis, cum fugit urbem rigidi Martis, & defatigatus recreat se a molestis anxietatibus. Ille non sic miratur suave Tibur conjugis pudicæ, nec Tusculanos aut Algidos secessus, nec sic Præneste aut Antium. Nec grata Circe, aut Dardanis Cajeta expetuntur, nec Marica, nec Liris, nec Salmacis lota in unda Lucrina. Hic summum mare permulcetur aura suavi: nec æquor languet: at viva quies Ponti portat pictam

pictam Phaselum aura adjuvante. Et salutare frigus venit sicut mota purpura puellæ non amantis calorem. Nec seta quærit prædam longe in mari, at piscis visus in profundo trahit lineam jactatam a cubiculo & lectulo. Si quando Nereus experitur potestatem Æoli, piscina secura de sua mensa irridens tempestates rhombos pascit, & lupos vernas. Delicata muræna natat ad magistrum. Nomenculator vocat mugilem cognitum, & senes mulli accedunt jussi adesse, Sed, o Roma, quando finis frui istis? Quot Formianos dies tribuit annus implicato operosis negotiis urbis? O vinitores, & villici beati, ista parantur dominis, serviunt vobis.

NOTÆ.

Formiæ.) hoc est, quæ æstis litus amœnum: Formiæ vero oppidum erat maritimum in finibus Latii versus Campaniam, ubi amœna fuit villa Apollinaris, de quo epig. 87. lib. 4. & epig. 25. lib. 7.

Oppidum Martis.) Romam intellige conditam a Romulo Martis filio,

Non ille sanctæ.) Intellige villam Tiburtinam uxoris non æque gratam fuisse Apollinari.

Nec Tusculanos.) agros scilicet Latii amœnissimos recenset, de quibus supra.

Non blanda Circe.) Promontorium amœnum, epig. 36. lib. 8.

Dardanisve Cajeta.) quia a Trojanis qui Dardanidæ dicti sunt, condita: hodie *Caeta*. Virgilius 7. Æneid.

Nec Marica.) Quæ Lirim, alii Lyrim, amnem Campaniæ incolebat, & regi Fauno nupsit, eique Latinum peperit. Virgilius 7. Æneid.

Hunc (Latinum) *Fauno & Nympha*
genitum Laurente Marica
Accipimus. ——— —

Ad illius amnis ripas lucum Maricæ sacrum fuisse testatur, lib. 13. epig. 82.

Nec in Lucrina.) De lacu Lucrino sæpius actum, cujus aquas delicatissimas comparat Salmacis fonti, de quo Ovidius lib. 5. Met. Etenim in Lucrino non lavit Salmacis.

Mota.) hoc est, tam grata est Formiani litoris aura, ac illa quam puellæ excitant mota veste purpurea, vel flabello.

Nec seta.) lineam piscatoriam interpretare.

Spectatus alte.) hoc est in profundo, quia aqua maris illic pellucida.

Si quando Nereus.) Deus maris Nympharum pater, & pro ipso mari sumitur.

Æolus. (Rex ventorum: hoc est, si mare tempestatibus horrescit.

Ridens procellas.) quia in piscina servantur pisces.

Lupos vernas.) pisces illic natos.

Natat ad,) Vide epig. 30. lib. 4.

Nomenculator.) Is erat servus qui nomina accedentium ad dominum proferret.

Formianos.) Sereno intellige,

Vobis serviunt.) quia vos soli his deliciis fruimini.

In Calliodorum helluonem. XXXI.

ADDIXTI servum nummis here mille ducentis.
 Ut bene cœnares, Calliodore, semel:
Nec bene cœnasti mullus tibi quatuor emtus
 Librarum cœnæ pompa, caputque fuit.
Exclamare libet, non est hoc, improbe, non est
 Piscis: homo est. hominem, Calliodore, voras.

INTERPRETATIO.

O Calliodore, heri vendidisti servum mille & ducentis nummis, ut laute cœnares semel: nec laute cœnasti, mullus quatuor librarum a te emptus, fuit pompa cœnæ & caput. Exclamare juvat, O improbe, non est hoc, non est piscis, homo est. O Calliodore, exorbes hominem.

NOTÆ.

Addixti.) Addicere verbum est solenne in judiciis, hoc est adjudicare pluris licitanti: significat etiam simpliciter vendere, ut hic.

Cœnæ pompa.) Cœna dividebatur in tres partes, in antecœnam, ut ajunt interpretes, in cœnæ caput, & secundas mensas: pompa vero & caput cœnæ idem est.

Hominem seras.) hoc est servum quem vendidisti, ut emeres mullum.

De imagine M. Antonii Primi *ad Cæcilianum.* XXXII.

HÆc mihi quæ colitur violis pictura, rosisque,
Quos referat vultus, Cæciliane, rogas?
Talis erat Marcus mediis Antonius annis
Primus: in hoc juvenem se videt ore senex.
Ars utinam mores, animumque effingere posset:
Pulchrior in terris nulla tabella foret.

INTERPRETATIO.

O Cæciliane, quærisne quam faciem exprimat hæc pictura, quam veneror violis & rosis? Talis erat Marcus Antonius Primus florente ætate: senex se videt juvenem in hoc vultu. Utinam ars valeat exprimere mores & mentem! nulla tabella in terris esset formosior.

NOTÆ.

Talis erat.) De quo diximus epig. 101. lib. 9. & epig. 23. supra, annos ejus computavit.

Ars utinam.) Virtus enim, si pingi posset, vehementissimos sui amores excitaret.

Ad Numatium Gallum, ut sit ejus carminum defensor. XXXIII.

SIMPLICIOR priscis, Numati Galle, Sabinis,
Cecropium superas qui bonitate senem:
Sic tibi cum soceri claros retinere Penates
Perpetua natæ det face casta Venus:
Ut tu, si viridi tinctos ærugine versus
Forte malus livor dixerit esse meos,
Ut facis, a nobis abigas: nec scribere quemquam
Talia contendas carmina, qui legitur.
Hunc servare modum nostri novere libelli,
Parcere personis, dicere de vitiis.

INTERPRETATIO.

O Numati Galle, qui candidior antiquis Sabinis vincis probitate senem Atheniensem; sic pudica Venus tibi concedat remanere in ædibus magnificis tui *soceri cum perpetuo matrimonio* ejus *filiæ: Ut tu à me expellas pro tuo more, si forte improba invidia prædicarit quod carmina imbuta vir.di ærugine sunt mea: & contendas ejusmodi versus non componi a quoquam qui legitur. Nostri libri sciunt servare hunc modum, ignoscere personis, carpere vitia.*

No-

Notæ.

Priscis Sabinis.) Qui morum simplicitate, & animi candore excelluerunt.

Cecropium senem.) Alii Socratem, alii Epicurum intelligunt.

Perpetua natæ.) nempe tuæ uxoris, hoc est, tuum matrimonium non solvatur, at semper vivas cum tua uxore in ædibus tui soceri.

Cum soceri.) Legunt alii *consoceri.* Ita explicat Raderus; Sic tibi det casta Venus perpetua face natæ consoceri claros Penates retinere: hoc est, Venus tibi connubium natæ tuæ, cum consoceri filio initum, in ædibus generi & soceri æternum firmet, uti concorde gener & nurus, consocerique simul vivatis! Consocer est quorum alter filium alterius filiæ in matrimonium dedit. Judicet lector.

Tinctas ærugine.) quæ rubigo est: sed hic sumitur pro maledicentia, quam atrum venenum dixit epig. 71. lib. 7. Vide etiam epig. 11. lib. 7.

Parcere personis.) a veris scilicet personarum nominibus abstinere se jam dixit epistola libri 1.

Ad Trajanum,
de jure patronorum restituto. XXXIV.

DI tibi dent quicquid, princeps Trajane, mereris:
Et rata perpetuo, quæ tribuere, velint.
Qui sua restituis spoliato jura patrono:
Libertis exul non erit ille suis.
Dignus es, ut possis totum servare clientem:
Ut liceat tantum vera probare, potes.

Interpretatio.

O Princeps Trajane, dii tibi concedant quicquid mereris, & velint semper firma esse, *quæ concessere: qui reddis spoliato patrono sua jura; illi non eripientur sui liberti. Dignus es ut possis servare totum clientem: & potes, dummodo liceat probare veritatem.*

Notæ.

Qui sua.) quæ præcipue consistunt in operis & successione libertorum: Domitianus vero patronos hoc jure spoliaverat.

Libertis exul.) Exul, ut ajunt interpretes, hic sumitur pro proscripto patrono nempe, cui cum jus succedendi in bona liberti esset ereptum, videbatur proscriptus.

Totum clientem.) hoc est, civem Romanum integre suæ dignitati restituere, quem vocat clientem ipsius Imperatoris.

Ut liceat.) hoc est, potes quidem servare, dummodo possit probare se esse patronum. Legunt alii,

Ut liceat tantum: vera probare potes. hoc est: Modo detur occasio, potes probare vera esse quæ dixi.

De Sulpicia,
cujus versus de amore conjugum laudat. XXXV.

OMNES Sulpiciam legant puellæ,
Uni quæ cupiunt viro placere.
Omnes Sulpiciam legant mariti,

Uni qui cupiunt placere nuptæ.
Non hæc Colchidos asserit furorem.
Diri prandia nec refert Thyestæ,
Scyllam, Byblida nec fuisse credit:
Sed castos docet & pios amores,
Lusus, delicias, facetiasque.
Cujus carmina qui bene æstimarit,
Nullam dixerit esse sanctiorem.
Tales Ægeriæ jocos fuisse
Udo crediderim Numæ sub antro.
Hac condiscipula vel hac magistra
Esses doctior, & pudica Sappho.
Sed tecum pariter, simulque visam
Durus Sulpiciam Phaon amaret.
Frustra; namque ea nec Tonantis uxor,
Nec Bacchi, nec Apollinis puella
Erepto sibi viveret Caleno.

INTERPRETATIO.

Omnes virgines legant Sulpiciam, quæ volunt placere uni marito: omnes mariti legant Sulpiciam, qui volunt placere uni uxori. Hæc non agit de furore Medeæ, nec narrat prandia crudelis Thyestæ, nec putat extitisse Scyllam, nec Byblida: at docet puros & pios amores, jocos, delicias, & festivitates. De cujus versibus qui recte judicaverit, nullam dixerit esse castiorem. Existimaverim ejusmodi fuisse ludos Ægeriæ sub humida spelunca Numæ. Hac condiscipula, aut hac magistra, o Sappho, esses doctior & casta. Sed durus Phaon diligeret Sulpiciam tecum pariter & simul spectatam. Inutiliter: etenim illa nec uxor Jovis facta, nec Bacchi, nec puella Apollinis viveret privata Caleno suo marito.

NOTÆ.

Non hæc Colchidos.) Medeæ amores & scelera intelligit, quæ vera esse sane negabat Sulpicia. Vide epig. 54. lib. 5: ubi de prandio Thyestæ egimus: vide etiam epig. 4. supra, ubi & de Scylla dictum.

Byblida.) quæ fratris sui Cauni amore arsit, & tandem in fontem conversa fuit. Sulpicia vero non credit extitisse talia monstra, quia ipsa pudica est.

Cujus carmina.) Post hunc versum alii addunt istum,

Nullam dixerit esse nequiorem.

Etenim lusus & delicias conjugum scripserat Sulpicia; ex quibus nequior haberi poterat; at consideratis ejus moribus, castissima judicari debuit.

Ægeriæ.) quæ fuit Numæ conjux, de qua epig. 47. lib. 6. a qua divinitus doceri se in antro Aricino fingebat Numa. Ovidius 3. Fastorum:

Ægeria est quæ præter aquas, dea grata Camenis.
Illa Numæ conjux consiliumque fuit.

Sappho.) Poetria celebris de qua epig. 68. lib. 7. quæ Phaonem perdite amavit, a quo fuit contempta; at, inquit poeta, Sulpiciam arsisset, nec ægre tulisset Sappho.

Nec Bacchi.) Ariadne nempe: Daphne vero ab Apolline adamata. Horum omnium nota historia.

Caleno.) de quo epig. 38. infra.

In Munnam, de pessimo vino Massiliensi. XXXVI.

IMPROBA Massiliæ quicquid fumaria cogunt,
Accipit ætatem quisquis ab igne cadus,
A te, Munna, venit: miseris tu mittis amicis
Per freta, per longas toxica sæva vias.
Nec facili pretio, sed quo contenta Falerni
Testa sit, aut cellis Setia cara suis.
Non venias quare tam longo tempore Romam,
Hæc puto caussa tibi est, ne tua vina bibas.

INTERPRETATIO.

O Munna, a te mittitur quicquid coacervant improba fumaria Massiliæ, & quisquis cadus maturescit impositus igni: tu mittis infelicibus amicis sæva venena per maria, & longa itinera. Nec parvo pretio, sed quo ematur testa Falerni, aut Setia cara suis cellis. Hanc, opinor, habes caussam, cur tam longo tempore non venias Romam, ne potes tua vina.

NOTÆ.

Improba Massiliæ.) Fumaria loca erant ubi fumo vina coquebantur. *Improba* dixit, quia corrumpebant vinum. Vide epig. 81. lib. 3.

Vel cocta fumis musta Massilianis.

Toxica sæva.) hoc est vina pessima, epig. 19. lib. 1.

Setia cara.) hoc est vina Setina generosa, de quibus sæpius dictum.

Ne tua vina.) hoc est, Ne vina tam aspera ad nos missa nobiscum bibere tu quoque cogaris.

Ad Maternum jureconsultum & municipem suum. XXXVII.

JURIS & æquarum cultor sanctissime legum,
Veridico Latium qui regis ore forum,
Municipi, Materne, tuo veterique sodali
Callaicum mandas si quid ad Oceanum,
An Laurentino turpes in litore ranas,
Et satius tenues ducere credis acos?
Ad sua captivum quam saxa remittere mullum,
Visus erit libris qui minor esse tribus?
Et fatuam summa cœnare Pelorida mensa,
Quosque tegit levi cortice concha brevis?
Ostrea Bajanis quam non liventia testis,
Quæ domino pueri non prohibente vorent?
Hic olidam clamosus ages in retia vulpem,
Mordebitque tuos sordida præda canes.
Illic piscoso modo vix educta profundo
Impedient lepores humida lina meos.
Dum loquor, ecce redit sporta piscator inani,
Venator capta marte superbus adest.

Omnis ab urbano venit ad mare cœna macello,
Callaicum mandas si quid ad Oceanum.

INTERPRETATIO.

O Materne integerrime cultor juris, & legum justarum, qui regis Latium forum ore veridico, si quid mandas tuo municipi, atque antiquo sodali ad Oceanum Callaicum; an putas præstare piscari ranas turpes in litore Laurentino, & tenues acos? quam remittere ad sua saxa mullum captum, qui visus fuerit minor tribus libris? & summa mensa comedere insulsam Pelorida, & quos tegit concha brevis levi cortice? quam ostrea non invidentia Bajanis testis, quæ exorbeant servi hero non vetante? Hic clamosus ages in retia vulpem male olentem, & fœtida præda mordebit tuos canes. Hic humida lina modo vix extracta ex profundo piscoso irretient lepores meos. Dum loquor, en piscator revertitur vacua sporta: venator accedit superbus capta marte. Omnis cœna affertur ab urbano macello ad mare: si quid mandas ad oceanum Callaicum, sum profecturus.

NOTÆ.

Materne.) Cujus meminit epig. 74. lib. 2. & epig. 97 lib. 1.

Latium.) hoc est, qui Romæ de jure respondes.

Callaicum.) hoc est Hispanum. Vide epig. 16. supra. Hic oratio desinit, nec addit poeta quod rediturus esset in suam, & Materni patriam.

An Laurentino.) quod distat ab urbe Roma decem & septem millibus passuum. Plinius junior epist. 17. lib. 2.

Acos.) vilissimos pisces intellige.

Summa mensa.) hoc est lautissima, inquit Domitius, cui assentit Farnabius. An ultimam intelligit poeta, an locum forte excelsum in mensa, ubi ponerentur pisces?

Pelorida.) vilissimum quoque piscem, epig. 11. lib. 6.

Quosque tegit.) Inclusos conchis mitulos pisciculos intelligunt interpretes. Horatius sat. 4. lib. 2.

Mitulus, & viles pellent obstantia conchæ.

Ostrea Bajanis,) hoc est, quæ non cedunt ostreis natis in lacu Lucrino prope Baias, quæ sunt optimi saporis.

Quæ domino.) In Hispaniæ litoribus ostreorum optimorum magna est copia.

Hic olidam.) Dum enim a canibus urgetur vulpes, lotium emittit pessime olens, epig. 4. lib. 4.

Quod vulpis fuga, &c.

Lepores meos.) quia sunt in meis agris.

Sporta.) est canistrum vimineum.

Capta marte.) Gallice *marte*, animal satis notum. Legunt alii *capta mele*, Gallice *blaireau*, *chat sauvage*, *fouine*.

Superbus.) quasi præda optima onustus.

Omnis ab.) In Italia pisces ex urbe villas etiam maritimas feruntur.

Ad Calenum,
de annis felicibus, quibus vixit cum Sulpicia sua uxore.
XXXVIII.

O Molles tibi quindecim, Calene,
Quos cum Sulpicia tua jugales
Indulsit Deus, & peregit annos!
O nox omnis, & hora, quæ notata est
Caris litoris Indici lapillis!
O quæ prælia, quas utrinque pugnas
Felix lecticulus, & lucerna vidit,
Nimbis ebria Nicerotianis!
Vixisti tribus, o Calene, lustris:

Ætas

Ætas hæc tibi tota computatur,
Et solos numeras dies mariti.
Ex illis tibi si diu rogatam
Lucem redderet Atropos, vel unam,
Malles, quam Pyliam quater senectam.

INTERPRETATIO.

Calene, o dulces quindecim annos quos tibi concessit & perfecit Deus cum tua Sulpicia! o nox omnis, & bona quæ signata est pretiosis lapillis litori Indici! . . . . O Calene, vixisti tribus lustris: tu computas totam hanc ætatem, & numeras solos dies mariti. Ex illis si Atropos tibi restitueret vel unam lucem diu petitam, malles quam Pyliam quater senectam.

NOTÆ.

O molles.) Vide epig. 35. supra.

Cari litoris.) hoc est gemmis in mari Indico natis. Vide epig. 45. lib. 8.

Nimbis ebriis.) hoc est, madens aspersionibus odoratis quas conficerat Nicetos unguentarius, epig. 55. lib. 6.

Tribus lustris.) hoc est quindecim annis.

Ætas hæc tota.) Tu existimas hos quindecim annos implevisse totam tuam ætatem.

Malles.) Vel unum ex illis diebus tibi redditum præferres longævæ ætati Nestoris, de quo epig. 30. lib. 6.

In Lesbiam vetulam. XXXIX.

CONSULE te Bruto quid juras, Lesbia, natam?
Mentiris, nata es, Lesbia, rege Numa.
Sic quoque mentiris; namque ut tua sæcula narrant,
Ficta Prometheo diceris esse luto.

INTERPRETATIO.

O Lesbia, quid juras te natam consule Bruto? Mentiris; o Lesbia; nata es rege Numa. Sic etiam mentiris; etenim ut computantur tui anni, diceris esse ficta ex luto Promethei.

NOTÆ.

Numa.) qui fuit secundus Romanorum rex: hoc est, antiquior es omnibus consulibus.

Ficta.) hoc est, tam annosa & turpis es, ut videaris ficta fuisse ex luto Promethei, de quo epig. 46. lib. 9. Huic simile est epig. 67. infra, & epig. 101. lib. 1.

XL.

In Proculejam, quæ avaritiæ caussa a marito discessit. XLI.

MENSE novo Jani veterem, Proculeja, maritum
Deseris, atque jubes res sibi habere suas.
Quid rogo, quid factum est? subiti quæ causa doloris?
Nil mihi respondes? dicam ego, Prætor erat.

Constatura fuit Megalensis purpura centum
Millibus, ut nimium munera parca dares:
Et populare sacrum bis millia dena tulisset.
Dissidium non est hoc, Proculeja: lucrum est.

INTERPRETATIO.

O Proculeja, novo mense Januario discedis ab antiquo viro, & jubes habere sibi res suas. Quid, quæso, quid contigit? Quæ caussa repentini doloris? Nullumne mihi das responsum? Ego dicam, Prætor erat. Purpura Megalensis fuit constatura decem millibus, quantumvis parcos exhiberes ludos: & viginti millia insumpta fuissent in populari sacro. O Proculeja, hoc non est divortium; quæstus est.

NOTÆ.

Res tibi) In repudiis comprobata sunt hæc verba, *Tuas res tibi habeto*: item hæc, *Tuas res tibi agito*, Lege 2. ff. *de divortiis & repudiis*.

Prætor erat.) Atque ita ornatus purpura ludos Megalenses in honorem Cybeles suis impensis exhibere debuit: cum autem pauper esset, pecuniam illi suppeditare coacta fuisset Proculeja: Megalenses vero ludi sic dicti sunt a templo Megalesio Pesinunte in urbe Phrygiæ, unde Romam advecta fuit dea: de quibus fuse agit Ovidius lib. 4. Fastorum. Lege Rosinum lib. 5. Antiquitatum Romanarum cap. 12. Alexander ab Alexandro Genialium dierum lib. 6. cap. 19. ait: Prætores & Magistratus purpurati in toga & prætexta, atque in ornatu maximo celebrarunt, nempe ludos Megalenses: quare purpura Megalensis in vulgi proverbium venit.

Et populare sacrum.) Florales ludos intelligit Merula, in quibus missio fiebat in populum ab iis qui gratiam plebis quærerent. Persius sat. 5.

— vigila & cicer ingere large
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes.

Subjungit Merula, Floralia edita fuisse Ædilibus arbitris. *Popularia sacra, ut ait Labeo, quæ omnes cives faciunt, nec certis familiis attributa sunt.* Festus. Ergo, addit Raderus, populare sacrum est generatim dictum.

Ad Dindymum puerum mollem. XLII.

TAM dubia est lanugo tibi, tam mollis, ut illam
Halitus, & soles, & levis aura terat.
Celantur simili ventura Cydonia lana,
Pollice virgineo quæ spoliata nitent.
Fortius impressi quoties tibi basia quinque,
Barbatus labris, Dindyme, fio tuis.

INTERPRETATIO.

HAbes lanuginem tam dubiam, tam teneram, ut halitu, & solibus, & levi aura teratur. Ventura Cydonia teguntur simili lana, quæ refulgent nudata manu puellæ.

NOTÆ.

Tam dubia.) De hoc Dindymo vide epig. 42. & 84. lib. 5.

Ad Philerotem, de septem uxoribus ejus mortuis. XLIII.

SEPTIMA jam, Phileros, tibi conditur uxor in agro.
Plus nulli, Phileros, quam tibi reddit ager.

INTERPRETATIO.

O Phileros, jam septem uxores a te humatæ sunt in agro. O Phileros, ager nemini reddit plus quam tibi.

NOTÆ.

Septima.) At te nempe veneno sublata, ut intelligere videtur poeta. Vide epig. 16. lib. 9.

Reddit ager.) Dotes nempe mortuarum uxorum. De agris ad sepulcrorum usum consecratis dictum epig. 115. & 117. lib. 1.

Ad Q. Ovidium
iturum in Britanniam. XLIV.

QUINCTE Caledonios Ovidi visure Britannos,
Et viridem Tethyn, Oceanumque patrem;
Ergo Numæ colles, & Nomentana relinques
Otia? nec retinet rusque focusque senem?
Gaudia tu differs: at non & stamina differt
Atropos, atque omnis scribitur hora tibi.
Præstiteris caro (quis non hoc laudet?) amico,
Ut potior vita sit tibi sancta fides.
Sed reddare tuis tandem mansure Sabinis:
Teque tuas numeres inter amicitias.

INTERPRETATIO.

O Quincte Ovidi aditure Caledonios Britannos, & viridem Tethyn, atque Oceanum patrem: igitur deseres colles Numæ, & Nomentanam quietem? Nec rus & focus retinent te senem? Interponis moram lætitiæ; sed Atropos nullam interponit staminibus, atque omnis hora notatur tibi. Probaveris caro amico, (quis non commendet hoc?) te vitæ preferre sanctam fidem. At tandem mansure restituaris tuis Sabinis; & te ipsum *existimes inter tuos amicos.*

NOTÆ.

Quincte.) Cujus mentio facta est epig. 43. lib. 7. qui Cæsonium a Nerone damnatum in exilium comitatus vitæ anteposuit amicitiam.

Caledonios Britannos.) hodie Scotos. Vide epig. 7. lib. Spect.

Et viridem Tethyn.) quæ sumitur pro ipso mari; illius maritum Oceanum fluviorum fontiumque patrem fingunt poetæ.

Numæ colles.) Romam intelligunt alii: Sabinorum vero ragionem montanam alii, unde oriundus Numa. De Nomentano prædio dictum epig. 92. lib. 7. & 106. lib. 1.

Gaudia.) Sed, ut dixit poeta lib. 1. epig. 16.

Gaudia non remeant, sed fugitiva volant.

Vide epig. 54. lib. 4.

Nil adicit penso Lachesis, &c.

Teque tuas.) Te enim ipsum amare debes, ut virum probum decet: hoc est, tibi ipsi tandem sis amicus.

In delicatum lectorem. XLV.

SI quid lene mei dicunt & dulce libelli:
Si quid honorificum pagina blanda sonat:
Hoc tu pingue putas, & costam rodere mavis,
Ilia Laurentis cum tibi demus apri.

Vaticana

Vaticana bibas, si delectaris aceto:
Non facit ad stomachum nostra lagena tuum.

INTERPRETATIO.

SI quid blandum & suave est in meis Libris; si tamen a pagina refert quid honorificum; tu hoc existimas rude; & cum tibi apponamus ilia Laurentia apri, mavis rodere costam. Potes Vaticana, sic acetum placet tibi: nostra lagena non convenit tuo stomacho.

NOTÆ.

Si quid lene.) amatorium puta, aut nuptiale.

Si quid honorificum.) si quid ad laudes spectat.

Costam rodere.) Metaphora est, cujus est hic sensus: Carmen maledicum tibi potius placeret, quam tenerum & blandum.

Vaticana.) vina scilicet acerbi saporis. epig. 19. lib. 1.

Nostra lagena.) hoc est, nostri versus tibi non conveniunt.

In Mathonem
caussidicum ineptum. XLVI.

OMNIA vis belle, Matho, dicere: dic aliquando
Et bene: dic neutrum: dic aliquando male.

INTERPRETATIO.

O Matho, vis dicere omnia belle: dic aliquando & apte: dic neutrum: dic aliquando male.

NOTÆ.

Matho.) De quo epig. 80. lib. 4. qui omnia eleganter dicere volebat.

Et bene.) hoc est ad rem propositam.

Aliquando male.) hoc est, neglige interdum rhetoricæ præcepta, & nudam veritatem expone: vel, ut ait Farnabius, interdum vel potentissimo vitia exprobra, nec semper dicas omnia ad assentationem divitum.

Ad Julium Martialem,
de iis quæ necessaria sunt ad vitam beatam. XLVII

VITAM quæ faciunt beatiorem,
Jucundissime Martialis, hæc sunt:
Res non parta labore, sed relicta:
Non ingratus ager, focus perennis,
Lis numquam, toga rara, mens quieta,
Vires ingenuæ, salubre corpus,
Prudens simplicitas, pares amici,
Convictus facilis, sine arte mensa:
Nox non ebria, sed soluta curis:
Non tristis torus, attamen pudicus:
Somnus, qui faciat breves tenebras:
Quod sis, esse velis, nihilque malis;
Summum nec metuas diem, nec optes.

INTERPRETATIO.

O Carissime Martialis, hæc sunt quæ efficiunt vitam feliciorem; res non acquisita labore, sed relicta: ager non sterilis, focus perpetuus, lis numquam, rara toga, tranquillus animus, vires modicæ, corpus sanum, prudens simplicitas, pares amici, facilis convictus, mensa sine arte: nox non temulenta, sed libera anxietatibus: uxor non mæsta, attamen casta: somnus qui faciat brevem noctem, quod sis, esse velis, & nihil malis: nec timeas ultimum diem, nec optes.

NOTÆ.

Ad Julium Martialem.) de quo egimus epig. 64. lib. 4. & epig. 1. lib. 6. In veteri codice inscribitur *ad seipsum.*

Sed relicta.) testamento nempe, aut alio modo.

Focus perennis.) Metonymia est, & focum pro victu posuit, inquit Raderus.

Toga rara.) hoc est, rara officia urbana: clientes enim togati comitabantur suos patronos.

Vires ingenuæ.) hoc est modicæ; nam qui viribus freti sunt, cum aliis sæpe rixantur.

Pares amici.) Impares enim genere & fortuna raro mutua se complectuntur amicitia.

Quod sis esse velis.) contentus sis tua sorte.

Parat convivium. XLVIII.

NUNCIAT octavam Phariæ sua turba juvencæ,
 Atque pilata redit, jamque subitque cohors.
Temperat hæc thermas, nimios prior hora vapores
 Halat, & immodico sexta Nerone calet.
Stella, Nepos, Cani, Cerealis, Flacce, venitis.
 Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.
Exoneraturas ventrem mihi villica malvas
 Attulit, & varias, quas habet hortus, opes:
In quibus est lactuca sedens, & sectile porrum:
 Nec deest ructatrix mentha nec herba salax.
Secta coronabunt rutatos ova lacertos,
 Et madidum thynni de sale sumen erit.
Parvus in his una ponetur cœnula mensa
 Hœdus, inhumani raptus ab ore lupi.
Et quæ non egeant ferro structoris ofellæ,
 Et faba fabrorum, prototomique rudes.
Pullus ad hæc, cœnisque tribus jam perna superstes
 Addetur: saturis mitia poma dabo.
De Nomentana vinum sine fæce lagena,
 Quæ bis Frontino consule prima fuit.
Accedent sine felle joci, nec mane timenda
 Libertas, & nil quod tacuisse velis.
De Prasino conviva meus, Venetoque loquatur,
 Nec faciens quemquam pocula nostra reum.

INTERPRETATIO.

SUa turba nunciat Pharia juvenca octavum, & cohors depilata revertitur, & jam adest. Hac temperat thermas, hora precedens emittit nimios vapores, & sexta calet immodico Nerone. O Stella, Nepos, Cani, Cerealis, Flacce, adestis? Sigma capit septem, sex sumus, adjunge Lupum. Villica mihi attulit malvas soluturas ventrem, & varias opes quas habet hortus: inter quas est lactuca sedens, & sectile porrum: nec ructatrix mentha deest, nec herba salax. Secta ova coronabunt lacertos rutatos, atque sumen erit perfusum sale thynni. Inter hæc parvus hœdus raptus ab ore crudelis lupi cœnula apponetur pro una mensa. Atque ofellæ quæ non egeant cultro structoris, & faba fabrorum, & rudes protosomi. Pullus adjungetur his, & petaso superstes tribus cœnis: apponam saturis mitia poma. Dabo vinum sine fæce de Nomentana lagena, quæ prima fuit condita Frontino iterum consule. Cavillationes permittentur sine felle, & libertas non metuenda mane, & nihil quod velis siluisse. Conviva meus loquatur de Prasino, & Veneto: nec pocula nostra constituent quemquam reum.

NOTÆ.

Nunciat octavam.) De horis dictum lib. 4. epig. 8.

Phariæ juvenca.) Isidi, quæ Romæ colebatur sacris ex Ægypto petitis. De illa dictum epig. 14. lib. 2.

Assidet & cathedris mœsta juvenca tuis.

Mœsta nempe propter amissum Osirim maritum, quem diu quæsivit: hanc vero indagationem quotidie repræsentabant ejus sacerdotes, & absolvebant hora a meridie secunda.

Atque pilata redit.) Ab indagatione scilicet redeunt calvi & depilati, epig. 56. lib. 6. utitur hoc verbo:

Extirpa mihi crede pilos de corpore toto,

Teque pilare tuas testificare nates.

Calvos autem fuisse Isidis sacerdotes testatur poeta lib. 12. epig. 29.

Linigeri fugiunt calvi, sistrataque turba.

Legunt alii, *& pilata redit*, a pilo ferro nempe quo brachia atque humeros vulnerabant illi sacerdotes. Gronovius interpretatur cohortem prætorianorum militum pilis armatorum, quæ ad palatium illo die excubias egerat. Illa igitur pilata cohors *jamque redit*, nempe in castra prætoriana, *& subiit* nempe altera illius vices excipiens.

Jamque, subitque.) hoc est, Jam ingreditur templum deæ Isidis in campo Martio. Videtur unum *que* redundare: quare dubitat Raderus num scribendum sit, *statque subitque cohors*. Nam reversi illi sacerdotes stantes deam adorabant, epig. 29. lib. 12.

Inter adorantes cum stetit Hermogenes.

Videat lector.

Temperat hæc.) scilicet hora octava, qua lavabant antiqui.

Prior hora.) septima nimirum.

Et immodico.) hoc est, immodice æstuantibus thermis Neronianis.

Stella, Nepos.) amici & convivæ Martialis.

Sigma capit.) Lectus erat mensæ accommodatus instar sigma literæ Græcæ, epig. 87. lib. 14.

Malvas.) quas molles dixit epig. 88. lib. 3. De lactucis & porris dictum epig. 47. lib. 3.

Ructatrix mentha.) quia ructum movet.

Herba salax.) Erucam intelligunt interpretes, quæ libidinem excitat.

Rutatos.) hoc est ruta herba conditos lacertos, epig. 77. lib. 7.

Dum saxetani ponatur cauda lacerti.

Et madidum.) hoc est, ut ait Farnabius: Papillæ suis primiparæ sumen salso thynni liquore imbutum, epig. 56. lib. 13.

Una cœnula mensa.) hoc est, hœdus apponetur, qui totus una mensa comedetur.

Parvus in his.) Alii *parvus onyx*. Male. Scriverius legit, *Gustus in his*. Et sic explicat: Priora illa in promulside & gustu: sequitur caput cœnæ, hœdus, ofellæ, &c.

Ofellæ.) Carnes sunt conditæ, concisæ, atque instar globi accumulatæ: si non

opus

opus est ut illas scindat is qui ordinat & componit fercula.

Et faba fabrorum.) quibusdam herbis condita faba dicebatur fabrilis.

Protomi.) hoc est, primi caules qui succiduntur. Vide epig. 101. lib. 14.

Perna superstes.) quæ nempe jam tribus cœnis inservIit.

Saturis.) hoc est, secundis mensis apponam poma.

De Nomentana.) Vini Nomentani mentionem fecit epig. 106. lib. 1.

Prima fuit.) id est vinum reconditum secundo consulatu Frontini. Legunt alii, *plena fuit.*

Nec mane timenda.) Nullus nempe jocos nostros deferet ad Cæsarem.

De Prasino.) De aurigarum factionibus dictum epig. 46. lib. 6. periculosum vero fuit iis non favere, quibus favebant Cæsares.

In Cottam convivatorem sordidum. XLIX.

CUM potes amethystinos trientes,
Et nigro madeas Opimiano,
Propinas modo conditum Sabinum:
Et dicis mihi, Cotta, vis in auro?
Quisquam plumbea vina vult in auro?

INTERPRETATIO.

CVm bibas trientes amethystinos, atque ebrius sis nigro Opimiano, propinas Sabinum modo reconditum: & dicis mihi, O Cotta, vis in auro? quisquam ne vult vina plumbea in auro?

NOTÆ.

Amethystinos.) hoc est scyphos amethystis ornatos; vel forte respicit ad colorem vini. De vino Opiniano dictum epig. 27. lib. 1. Sabinum vero vinum recens pessimum erat.

Plumbea vina.) vilissima intellige.

De Scorpo auriga nobilissimo, cujus mortem deflet. L.

FRANGAT Idumæas tristis victoria palmas;
Plange, favor, sæva pectora nuda manu.
Mutet honor cultus, & iniquis munera flammis
Mitte coronatas, gloria mœsta, comas.
Heu facinus, prima fraudatus, Scorpe, juventa
Occidis? & nigros tam cito jungis equos.
Curribus illa tuis semper properata, brevisque
Cur fuit, & vitæ tam prope meta tuæ?

INTERPRETATIO.

VIctoria mœsta frangat palmas Idumæas: O favor, percute nuda pectora manu sæva. Honor mutet ornamenta, & tu, o gloria mœsta, injice coronatas comas dona iniquis flammis. Heu nefas, o Scorpe, peris privatus prima juventute, & tam velociter jungis equos atros. Cur tam prope fuit illa meta tuæ vitæ semper properata & brevis tuis curribus?

NOTÆ.

Frangit Idumaas.) Idumæa regio est ab occidua parte Jordanis abundans palmis,

palmis, quæ sunt insignia victoriæ: quam poëta hortatur, simul & favorem, & honorem, & gloriam, numina semper Scorpo propitia, ut ejus mortem defleant.

Mutet honor.) in luctu enim, ut hodie, vestem mutare solebant veteres.

Mitte coronatus.) Suetonius cap. 84. in Julio refert ea quæ in mortui rogum injiciebantur.

Et nigros.) hoc est Plutonis equos: veteres quippe existimabant eodem munere mortuos fungi apud manes, quod obiissent viventes.

Et vitæ tam prope.) In circo currus ducens ut victoriæ sæpissime, cur & vitæ metam attingere præparasti?

Ad Faustinum
verni temporis descriptio. LI.

SIDERA jam Tyrius Phryxei respicit agni
Taurus, & alternum Castora fugit hiems.
Ridet ager, vestitur humus, vestitur & arbos;
Ismarium pellex Attica plorat Ityn.
Quos, Faustine, dies, qualem tibi Roma Ravennam
Abstulit! o soles, o tunicata quies!
O nemus, o fontes, solidumque madentis arenæ
Litus, & æquoreis splendidus Anxur aquis,
Et non unius spectator lectulus undæ,
Qui videt hinc puppes fluminis, inde maris!
Sed nec Marcelli, Pompejanumque, nec illic
Sunt triplices thermæ, nec fora juncta quater:
Nec capitolini summum penetrale Tonantis,
Quæque nitent cœlo proxima templa suo.
Dicere te lassum quoties ego credo Quirino,
Quæ tua sunt tibi habe: quæ mea, redde mihi.

INTERPRETATIO.

JAm Taurus Tyrius respicit sidera arietis Phryxei, & hiems fugit alternum Castora. Ridet ager, terra virescit, & arbor virescit: pellex Attica deflet Ityn Ismarium: O Faustine, quibus diebus, quali Ravenna privat te Roma! O soles, o tunicata otia! o nemus, o fontes, o solidum litus madidæ arenæ, & splendidus Anxur æquoreis undis, & lectulus spectator non unius aquæ, qui conspicit hinc puppes fluvii, illinc maris! at nec theatrum *Marcelli, nec Pompeji, nec illic sunt triplices thermæ, nec quatuor fora, nec excelsæ ædes Jovis Capitolini, & templa quæ refulgent vicina suo cœlo, quoties, arbitror, te defatigatum dicere Quirino, Tibi serva quæ tua sunt; restitue mihi quæ mea sunt.*

NOTÆ.

Sidera jam Tyrius.) Taurus vector Europes Tyriæ, epig. 14. lib. 2. præest mensi Aprili: respicit vero arietem mensi Martio præfectum, qui vexit Hellen, & Phryxum, epig. 73. lib. 9.

Quid meruit terror Nemees, quid portitor Helles
Ut niteant celsi lucida signa poli?

Et alternum Castora.) Geminos intellige qui Majo tribuuntur. Vide epig. 39. lib. 5. ubi de Castore & Polluce alternatim viventibus.

Ismarium pellex Attica.) hoc est, Philomela regis Atheniensium filia deflet Ityn Ismarium, id est Thracium, quem interfecit Progne Terei uxor, epig. 68. lib. 5. Dicitur *pellex*, quod illam Tereus Thraciæ rex stuprasset. Ovidius 6. Met.

Qualem tibi.) Veris amœnitate Ravennæ

vennæ frui posses, nisi Romæ esses impeditus.
O tunicata quies.) In villa quippe tunica utebantur Romani, in urbe toga, quod patronos colerent togati: epig. 47. supra:
Lis nunquam, toga rara, mens quieta.
Madentis arena.) maris nempe fluctibus.
Anxur.) Vide lib. 5. epig. 1.
Sive salutiferis candidus Anxur aquis.
Et non unius.) Sensus est: Ex ipso lectulo vel cubiculari, vel tricliniari licet prospicere hinc mare, illinc flumen.
Sed nec Marcelli.) Theatrum ab Augusto excitatum Marcelli Octaviæ suæ sororis filii gratia. Lege Marlianum lib. 6. cap. 2. De theatro Pompeii jam dictum epig. 9. lib. 6.
Sunt triplices thermæ.) hoc est thermæ Agrippinæ, Neronianæ, & Titianæ. Alii intelligunt tres cellas in thermis, frigidariam nempe, tepidariam, & caldariam, de quibus Plinius epist. 6. lib. 5.
Nec fora juncta.) De quatuor foris fuse agit Lipsius in Admirandis lib. 3. cap. 7.
Quaeque nitent.) hoc est templa Flaviæ gentis, epig. 2. & 4. lib. 9.
Quirino.) Conditorem urbis pro ipsa urbe ponit: hoc est, O Roma, serva tibi tuos honores, & permitte ut fruar meis villis.

De spadone effeminato. LII.

THELIN viderat in toga spadonem,
Damnatam Numa dixit esse mœcham.

INTERPRETATIO.

N*uma spectaverat Thelin spadonem in toga, dixit esse adulteram damnatam.*

NOTÆ.

Damnatam.) Matronæ enim adulterii damnatæ non prodibant in publicum nisi togatæ, epig. 39. lib. 2. ut dignoscerentur a stolatis.

Epitaphium Scorpi aurigæ nobilissimi. LIII.

ILLE ego sum Scorpus, clamosi gloria circi,
Plausus Roma tui, deliciæque breves,
Invida quem Lachesis raptum trieteride nona,
Dum numerat palmas, credidit esse senem.

INTERPRETATIO.

O *Roma, ego sum ille Scorpus, decus clamosi circi, plausus tui, & deliciæ breves, quem raptum anno trigesimo invida Lachesis putavit esse vetulum, dum numerat victorias.*

NOTÆ.

Ille ego.) Vide epig. 50. supra.
Trieteride nona.) hoc est natum viginti & septem annis: trieteris enim triennium est, epig. 38. lib. 6.
Dum numerat palmas.) quas in circo plurimas reportavit Scorpus.

In Olum convivatorem ineptum. LIV.

MENSAS, Ole, bonas ponis: sed ponis opertas.
Ridiculum est; possum sic ego habere bonas.

In

INTERPRETATIO.

O *Le, apponis bonos cibos; at apponis tectos. Ineptum, est, hoc modo possum ego habere lautos.*

NOTÆ.

Mensas.) Olus laudabat cibos quos apponebat, sed ita tectos ut a convivis sumi nequirent, unde festive illum irridet poeta: sic enim posse se lautum esse jocatur.

LV.

In Gallum,

de patronorum avaritia. LVI.

TOTIS, Galle, jubes tibi me servire diebus,
Et per Aventinum ter quater ire tuum.
Eximit, aut reficit dentem Cassellius ægrum,
Infestos oculis uris, Higine, pilos.
Non secat, & tollit stillantem Fannius uvam:
Tristia servorum stigmata delet Heros.
Enterocelarum fertur Podalirius Hermes.
Qui sanet ruptos, dic mihi, Galle, quis est?

INTERPRETATIO.

O *Galle, imperas me tibi famulari totis diebus, atque ire ter & quater per tuum Aventinum. Casselius evellit, aut curat dentem ægrum. O Higine, uris pilos noxios oculis: Fannius non scindit,* & tamen *aufert uvam stillantem*: *Heros delet tristia stigmata servorum. Hermes dicitur Podalirius herniarum. O Galle, dic mihi, quis curet ruptos?*

NOTÆ.

Et per Aventinum.) montem nempe in quo habitabat Gallus.

Cassellius.) Chirurgus.

Higine.) qui oculorum morbo medebatur. Scribunt alii *Hygine*, alii *Hegine.*

Stilantem uvam.) Tuberculum nempe in faucibus a similitudine uvæ sic dictum Celsus lib. 5. cap. 14.

Stigmata servorum.) Vide epig. 64. lib. 6. Alii *saxorum*.

Stigmata nec vafra delebit Cinnamus arte.

Enterocelarum.) hoc est herniarum, cum intestina in scrotum delabuntur.

Podalirius.) frater Machaonis, & Æsculapii filius, hic sumitur pro medico: hoc est, Hermes curat hernias.

Qui sanet ruptos.) Non herniosos intelligit, sed officiis patronorum defatigatos, & quorum vestes sunt attritæ & laceræ: quasi diceret, omni morborum generi remedium quidem invenitur; at clientibus defatigatis & laceris nullus patronus fert opem.

Ad Sextum,

conqueritur munera minui. LVII.

ARGENTI libram mittebas, facta selibra est,
Sed piperis. tanti non emo, Sexte, piper.

INTERPRETATIO.

M*ittebas libram argenti; redacta est ad selibram, at piperis. O Sexte, non emo tanti piper.*

No-

NOTÆ.

Argenti.) O Sexte, cum antea mitteres libram argenti, jam mittis tantum dimidiam libram, & quidem piperis.

Ad Frontinum,
cui excusat neglectum salutandi officium. LVIII.

ANXURIS æquorei placidos, Frontine recessus,
Et propius Bajas, litoreamque domum,
Et quod inhumanæ Cancro fervente cicadæ
Non novere nemus, flumineosque lacus,
Dum colui: doctas tecum celebrare vacabat
Pieridas, nunc nos maxima Roma terit.
Hic mihi quando dies meus est? jactamur in alto
Urbis, & in sterili vita labore perit.
Dura suburbani dum jugera pascimus agri,
Vicinosque tibi, sancte Quirine, Lares.
Sed non solus amat, qui nocte dieque frequentat
Limina, nec vatem talia damna decent.
Per veneranda mihi Musarum sacra, per omnes
Juro deos, & non officiosus amo.

INTERPRETATIO.

Dum colui tranquillos recessus maritimi Anxuris, & propius Bajas, & domum litoream, & flumineos lacus & nemus, quod non novere inhumanæ cicadæ Cancro fervente. licebat tecum celebrare doctas Pieridas, nunc maxima Roma consumit nos. Hic quando fruor die? Jactamur in altis urbis fluctibus, & vita consumitur in sterili labore. Dum colimus sicca jugera agri suburbani, atque ædes vicinas tibi, o sancte Quirine. Sed non ille *solus amat, qui terit limina die & nocte: talia incommoda non conveniunt poetæ. Juro per sacra Musarum mihi veneranda, &* per *deos omnes, amo licet non obsequiosus.*

NOTÆ.

Anxuris æquorei.) Vide epig. 51. supra, & epig. 1. lib. 5.

Et propius Bajas.) Colui nempe recessus. *Litoream domum.*) palatia intellige Bajis ad mare posita.

Et quod.) Sylvam, & agrum Rheginum de quo Plinius lib. 11. cap. 2. *At in Rhegino silent omnes cicadæ, ultra flumen in Locrensi canunt. Cancro fervente.*) hoc est mense Julio.

Flumineosque lacus.) Alicem amnem intelligit Raderus ex Leandro, in magna Græcia, ubi Locri & Rhegium.

Dies meus est?) Legunt alii sine interrogatione, & hunc accommodant sensum: Quando liber sum ab officiis patronorum, habito in alta semita, nempe in monte Quirinali, &c. Videat lector. Illa interpretatio minus bona mihi videtur. *Jactamur in alto.*) metaphora est. Sensus est: Officiis, curis & negotiis occupamur, & vita consumitur in officiis præstandis, ex quibus nullum fructum percipimus.

Dura suburbani.) Infra epig. 72.

Vicinosque tibi.) Nempe in monte Quirinali.

Nec vatem.) epig. 71. lib. 1.

Si dicet, Proculus nempe, *quare non tamen ipse venit?*
Sic licet excuses, quia qualiacumque leguntur
Ista salutator scribere non potuit.

Et non officiosus.) hoc est, licet quotidie domum tuam non adeam salutem tibi dicturus, tamen te amo.

In delicatum lectorem. LIX.

CONSUMPTA est uno si lemmate pagina, transis,
Et breviora tibi, non meliora placent.
Dives, & ex omni posita est instructa macello
Cœna tibi, sed te mattya sola juvat.
Non opus est nobis nimium lectore guloso:
Hunc volo, qui fiat non sine pane satur.

INTERPRETATIO.

SI unum lemma implevit paginam, transis, & amas breviora non meliora. Cœna tibi apposita est dives, atque ornata ex omni macello, sed sola cupedia tibi placent. Non indigemus lectore nimium guloso: hunc volo, qui saturetur non sine pane.

NOTÆ.

Uno si.) Lemma est breve orationis vel poematis argumentum, seu inscriptio & titulus, lib. 14. epig. 2. Sumitur hic pro ipso epigrammate, hoc est, si unum epigramma tam longum sit, ut impleat totam paginam.

Dives & ex omni.) Sua epigrammata comparat cœnæ lautæ & instructæ ex omni ciborum genere.

Sed te mattya.) Suetonius in Calig. cap. 38. *Et multis macteas venenatas misit.* Sunt autem macteæ, cupediæ, & jucunda edulia, unde forte legendum mactea, non mattya: Græce tamen ματτύη dicitur, & cibi genus est delicatissimi, & omnia pretiosa edulia significari hoc nomine scribit Athenæus lib. 14. Vetus codex habet *mattya sola juvant.*

Non opus est.) Eandem continuat metaphoram. Sensus est, Mihi placet lector ille, qui non solis jocis, & nugis; sed delectatur etiam gravibus carminibus. Sic conviva placet, qui non solis cupediis expleri vult, sed pane etiam vescitur.

De Munna
ludimagistro triviali. LX.

JURA trium petiit a Cæsare discipulorum,
Assuetus semper Munna docere duos.

INTERPRETATIO.

MUnna petiit a Cæsare jus trium discipulorum, solitus docere duos.

NOTÆ.

Jus trium.) Jocus petitur a jure trium liberorum, de quo epig. 91. & 92. lib. 2.

Epitaphium Erotii. LXI.

HIC festinata requiescit Erotion umbra,
Crimine quam fati sexta peremit hiems.
Quisquis eris nostri post me regnator agelli,
Manibus exiguis annua justa dato.
Sic Lare perpetuo, sic turba sospite solus
Flebilis in terra sit lapis iste tua.

INTERPRETATIO.

HIc jacet Erotium morte immatura, quam interfecit sexta hiems crimine fati: O tu, quisquis possidebis nostrum agellum post me, fac anniversaria sacra manibus exiguis. Sic Lare perpetuo, sic tota familia salva habens unum hunc lapidem flebilem in tua terra.

NOTÆ.

Requiescit Erotion.) De qua puella dictum epig. 35. & 38. lib. 5. quæ nondum sex annos integros nata interiit.

Manibus exiguis.) hoc est, umbræ Erotii puellæ, lib. 5. epig. 35.

Sic Lare perpetuo.) Sic agenti salva tibi sit, atque incolumis familia. *Lare perpetuo*, hoc est, domo perpetua, in qua nimirum nullus moriatur. Sic epig. 28. lib. 6.

Qui fles talia, nil fleas viator.

Ad magistrum ludi,
ut æstate desinat sævire in discipulos. LXII.

LUDI magister parce simplici turbæ:
Sic te frequentes audiant capillati,
Et delicatæ diligat chorus mensæ:
Nec calculator, nec notarius velox
Majore quisquam circulo coronetur.
Albæ leone flammeo calent luces,
Tostamque fervens Julius coquit messem.
Scuticaque loris horridis Scythæ pellis,
Qua vapulavit Marsyas Celænæus,
Ferulæque tristes sceptra pædagogorum,
Cessent, & Idus dormiant in Octobris:
Æstate pueri si valent, satis discunt.

INTERPRETATIO.

O Magister ludi ignosce simplici turbæ: sic frequentes capillati audiant te, & chorus delicatæ mensæ amet te: nec quisquam calculator, nec notarius velox cingatur majore corona. Dies nitidi calent leone igneo, & Julius fervens maturat segetem tostam. Et scuticæ Scythicæ pellis loris horrendis, qua verberatus est Marsyas Celenæus, & graves ferulæ sceptra pædagogorum cessent, & dormiant in Idus Octobris; si pueri valent æstate, satis discunt.

NOTÆ.

Capillati.) Romani enim pueri comas alebant, donec pubescerent genæ.

Chorus mensæ.) hoc est, ameris a delicatis tuis discipulis, qui circum mensam tibi assident. Legunt alii *chorus Musæ*: atque interpretantur pueros deditos Musis. Prior lectio mihi melior videtur, ut sequentes versus docent.

Nec calculator.) Qui arithmeticam docet: notarius vero is est, qui notis quibusdam dicentis verba breviter excipere docet. Lib. 14. epig. 208. de Notario.

Currant verba licet, manus est velocior illis,
Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Scuticaque.) Flagellum ex loris corii. *Scythæ pellis*, hoc est, Scythicæ: Scythæ vero ex pellibus conficiebant scuticas, quibus servos delinquentes castigarent. Legunt alii,

Cirrata loris horridis Scythæ pellis, &c. Cirrata pellis, &c. ipsa est scutica multorum lororum, &c. *Marsyas* autem ad Celænas oppidum Phrygiæ canens tibia victus est ab Apolline, & castigatus. Ovidius lib. 6. Metam. de Marsya sic canit,

Ah piget, ah non est clamabat tibia tanti,
Clamanti cutis est summos direpta per artus.

Et Idus.) Quibus remissus erit calor.

Epitaphium nobilis matronæ. LXIII.

MARMORA parva quidem, sed non cessura viator
Mausoli saxis, Pyramidumque leges.
Bis mea Romano spectata est vita Terento,
Et nihil extremos perdidit ante rogos.
Quinque dedit pueros, totidem mihi Juno puellas:
Clauserunt omnes lumina nostra manus.
Contigit & thalami mihi gloria rara, fuitque
Una pudicitiæ mentula nota meæ.

INTERPRETATIO.

O *Viator, marmora quidem parva* sunt, *sed leges non cessura saxis Mausoli, & Pyramidum. Mea vita bis visa est Terento Romano, & nihil amisit ante extremos rogos. Juno mihi concessit quinque pueros, & totidem puellas: Omnes* illorum *manus clauserunt nostros oculos. Et mihi contigit rarum decus thalami, & habui unicum maritum.*

NOTÆ.

Marmora.) Sensus est: parvum quidem spectabis marmoreum tumulum, sed facta leges æternæ memoriæ consecrata. Alii *legis*, alii *pyramidumque jugis*.

Mausoli saxis.) Vide epig. 1. lib. Spect.

Bis mea Romano.) hoc est, ut interpretatur Raderus ex Politiano, bis ludis sæcularibus interfui Claudii Imperatoris, qui sunt celebrati ab urbe condita 800. annis, & Domitiani, ab urbe condita 841. Suetonius in Claudio cap. 21. *Fecit & sæculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos*, &c. In Domitiano vero cap. 4. *Fecit & ludos sæculares, computata ratione temporum, ab anno, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat. Terentus* autem de quo epig. 70. *lib.* 1. locus erat in campo Martio insignis templo Ditis, ad cujus aram ludis sæcularibus immolabantur victimæ. Lipsius legit, *vitta Terento*, & refert ad conjugium, hoc est, binos sæculares, inquit, vidi nupta. Videat lector. Perobscurus mihi videtur hic locus.

Et nihil extremos.) hoc est, ad mortem usque felix fui.

Juno.) Quæ præsidet puerperiis.

Clauserunt.) hoc est, omnes liberi superstites mihi clauserunt oculos, quod fuit propinquorum officium.

Ad Pollam
uxorem Lucani, ut patienter ferat lasciva epigrammata.
LXIV.

CONTIGERIS regina meos si Polla libellos,
Non tetrica nostros excipe fronte jocos.
Ille tuus vates Heliconis gloria nostri,
Pieria caneret cum fera bella tuba,
Non tamen erubuit lascivo dicere versu,
Si nec pædicor, Cotta, quid hic facio?

INTERPRETATIO.

O *Polla dives, si forte contigeris meos libros, ne excipias nostros ludos vultu severo. Ille tuus poeta decus nostri Heliconis cum caneret sæva bella tuba Pieria, nihilominus non erubuit dicere lascivo versu.* . . . . . .

NOTÆ.

Polla.) De qua, & Lucano dictum epig. 20. & 21. lib. 7. Reginam vocat eo sensu, quo clientes suos patronos appellabant reges.

Heliconis nostri.) hoc est, Latinæ poeseos decus.

Fera bella.) Civilia scilicet inter Pompejum & Julium Cæsarem.

In Carmenionem effeminatum. LXV.

CUM te municipem Corinthiorum
Jactes, Carmenion, negante nullo,
Cur frater tibi dicor ex Iberis,
Et Celtis genitus, Tagique civis?
An vultu similes videmur esse?
Tu flexa nitidus coma vagaris:
Hispanis ego contumax capillis.
Levis dropace tu quotidiano:
Hirsutis ego cruribus, genisque.
Os blæsum tibi, debilisque lingua est:
Nobis filia fortius loquetur.
Tam dispar aquilæ columba non est,
Nec dorcas rigido fugax leoni.
Quare desine me vocare fratrem,
Ne te, Carmenion, vocem sororem.

INTERPRETATIO.

O *Carmenion, cum te prædices municipem Corinthiorum nemine* quidem *negante, cur appellas fratrem me genitum ex Celtiberis, & civem Tagi? an videmur esse similes vultu? tu cultus vagaris calamistratis capillis: ego horridus Hispanis capillis. Tu politus dropace quotidiano: ego* sum *hispidis cruribus, & genis. Tu habes os blæsum, & linguam debilem; mea filia habet vocem magis virilem. Columba non est tam dissimilis aquilæ, nec dorcas fugax sævo leoni. Quamobrem cessa appellare me fratrem, ne te, o Carmenion, appellem sororem.*

NOTÆ.

Municipem.) Gellius lib. 16. cap. 13. fuse explicat quid sit municipium, & quomodo differat a colonia: Corinthii vero molles, & voluptatibus dediti.

Negante nullo.) cum perditi tui mores te Corinthium probent.

Et Celtis genitus.) Vide epig. 62. lib. 1.
Nec me tacebit Bilbilis.

Ego contumax.) Hic sumitur pro horrido & inculto, alias pro superbo: in bonam quoque partem sumitur pro constanti, & pro eo qui flecti nequit. Quo ultimo sensu capilli Martialis erant contumaces, seu inculti & horridi, quod flecti nequirent.

Levis dropace.) de quo epig. 73. lib. 3. fuit unguenti genus quo utebantur effeminati ad evellendos pilos.

Os blæsum.) quo vitio ut plurimum laborant molliores, & pinguiores.

Nobis filia.) Hunc versum interpretatus sum ut alii. Judicet lector. Alii,
Non nobis lea fortius loquetur.
id est rugiet.

Dorcas.) quæ inter sylvestres capras numeratur.

Me vocare fratrem.) hoc est mollem & effeminatum: quo sensu sæpe reperitur apud Petronium.

Sororem.) Tu enim magis femina, quam vir videris.

De Theopompo
puero formoso facto coco. LXVI.

QUIS rogo tam durus, quis tam fuit ille superbus,
Qui jussit fieri te, Theopompe, cocum?
Hanc aliquis faciem nigra violare culina
Sustinet? has uncto polluit ungue comas?
Quis potius cyathos, aut quis crystalla tenebit?
Qua sapient melius mixta Falerna manu?
Si tam sidereos manet exitus iste ministros,
Juppiter utatur jam Ganymede coco.

INTERPRETATIO.

O Theopompe, quis, quæso, tam inhumanus, quis fuit ille tam arrogans qui imperavit te fieri cocum? Aliquisne potest fœdare hunc vultum nigra culina? An *inquinat hos capillos manu uncta? Quis elegantius tenebit cyathos, aut quis crystalla? Qua manu melius sapient mixta Falerna? Si servi tam formosi nanciscuntur hunc eventum, Jupiter utatur jam Ganymede coco.*

NOTÆ.

Polluit ungue.) Alii *uncto igne*, culinæ scilicet.

Sidereos.) hoc est pulchros. Vide epig. 37. lib. 9.

Epitaphium vetulæ
libidinosæ. LXVII.

PYRRHÆ filia, Nestoris noverca,
Quam vidit Niobe puella canam,
Laertes aviam senex vocavit,
Nutricem Priamus, socrum Thyestes,
Jam cornicibus omnibus superstes,
Hoc tandem sita prurit in sepulcro
Calvo Plotia cum Melanthione.

INTERPRETATIO.

Filia Pyrrhæ, noverca Nestoris, quam canam vidit Niobe puella, Laertes senex appellavit aviam, Priamus nutricem, Thyestes socrum, jam superstes omnibus cornicibus, Plotia prurit tandem jacens in hoc sepulcro cum calvo Melanthione.

NOTÆ.

Pyrrhæ filia.) Epig. 39. supra, quod est etiam in vetulam: Pyrrha vero Deucalionis uxor fuit, cujus historia satis nota, sicut & eorum omnium quorum hic mentionem facit poeta.

Jam cornicibus.) hyperbolem continuat poeta, cornices diutissime vivunt. Plinius lib. 7. cap. 48.

Prurit.) vetulam tam libidinosam fuisse dicit, ut etiam mortua pruriat.

LXVIII.

De Polla
domina sui mariti. LXIX.

CUSTODES das Polla viro, nec accipis ipsa.
Hoc est uxorem ducere, Polla, virum.

INTERPRETATIO.

O *Polla, das custodes marito, ipsa* vero *non accipis: o Polla, hoc est virum nubere uxori.*

NOTÆ.

Das Polla.) Alia sane est a Polla uxore Lucani, de qua epig. 64. supra.

Nec accipis ipsa.) Atque ita tu non observata promissam marito fidem violas. Alii *non*.

Hoc est uxorem.) Hoc non est nubere viro, sed potius virum nubere uxori, seu servire, epig. 12. lib. 8.

Ad Potitum,
de urbanis suis occupationibus. LXX.

QUOD mihi vix unus toto liber exeat anno,
 Desidiæ tibi sum, docte Potite, reus.
Justius at quanto mirere, quod exeat unus,
 Labantur toti cum mihi sæpe dies.
Nunc resalutanteis, video nocturnus amicos,
 Gratulor & multis, nemo, Potite, mihi:
Nunc ad luciferam signat mea gemma Dianam:
 Nunc me prima sibi, nunc sibi quinta rapit.
Nunc consul, prætorve tenet, reducesque choreæ,
 Auditur toto sæpe poeta die.
Sed nec caussidico possis impune negare,
 Nec si te rhetor, grammaticusve rogent:
Balnea post decimam lasso, centumque petuntur
 Quadrantes. fiet quando, Potite, liber?

INTERPRETATIO.

O *Erudite Potite, tu me accusas inertiæ, quod toto anno vix edam unum librum. Sed quanto æquius mirere, quod edam unum, cum sæpe integri dies fluant mihi* nihil scribenti. *Nunc nocturnus specto resalutanteis amicos, gratulor & multis, nullus vero mihi, o Potite. Nunc mea gemma signat ad luciferam Dianam, nunc prima* hora *me rapit, nunc quinta. Nunc Consul aut Prætor moratur, aut reduces choreæ: sæpe poeta auditur solido die. Sed nec tuto possis negare caussidico, nec si rhetor aut grammaticus te rogent: post decimam defatigatus peto balnea, & centum quadrantes. O Potite, quando componetur liber?*

NOTÆ.

Nunc resalutanteis.) Quos mane salutaverat poeta, & quibus dixerat ave, vesperi pro more Romanorum illum resalutabant, ipsique vale dicebant.

Gratulor & multis.) aut adeptis honores, aut meliorem fortunam nactis; at nullus mihi gratulatur, utpote qui nihil gratulatione dignum adipiscar.

Nunc ad.) Ego rogatus annuli mei gemma signo testamenta, aut alias tabulas, in monte Aventino, ubi Lucina seu Diana colitur, quæ Lucifera dicitur, quod nascentibus præsit, vel quod illic una cum Lucifero coleretur, ut ait Domitius.

Nunc me prima.) De horis dictum epig. 8. lib. 4.

Nunc Consul.) quem comitor, & domum deduco: Vel intellige caussas forenses, & judicia, quibus aliquando forte occupabatur poeta.

Reducesque choreæ.) An reducentium patro-

patronos? An sacerdotum Isidis, ut supra epig. 48.? An histrionum vel saltatricularum? Sic Farnabius.

Auditur sæpe.) Juvenalis sat. 1.

Semper ego auditor tantum, &c.

Nec caussidico.) Caussidici, ut & rhethores & grammatici, recitabant. Plinius lib. 5. epist. 3.

Balnea post.) Cum tamen hora octava aut nona lavare solerent Romani; sed Martialis negotiis & officiis urbanis impeditus non lavabat nisi decima, qua & sportulam petebat, epig. 60. lib 1.

Dat Bajana mihi quadrantes sportula centum.

De Rabirio, cujus pietatem erga parentes mortuos laudat. LXXI.

QUISQUIS læta tuis, & sera parentibus optas
Fata, brevem titulum marmoris hujus ama.
Condidit hac caras tellure Rabirius umbras;
Nulli sorte jacent candidiore senes.
Bis sex lustra tori, nox mitis & ultima clusit.
Arserunt uno funera bina rogo.
Hos tamen, ut primis raptos sibi quærit in annis,
Improbius nihil his fletibus esse potest.

INTERPRETATIO.

T*U quisquis optas felicem & tardam mortem tuis parentibus, dilige brevem inscriptionem hujus marmoris. Rabirius condidit hac tellure caras umbras, nulli senes requiescunt sorte feliciore. Nox blanda & ultima terminavit duodecim lustra tori* nuptialis, *& duo funera cremata sunt uno rogo. Nihilominus* Rabirius *quærit hos ut raptos sibi in primis annis: nihil potest esse improbius istis lacrymis.*

NOTÆ.

Rabirius) Domitiani architectus, de quo epig. 55. lib. 7.

Bis sex lustra.) sexaginta annos.

Funera bina.) Pater & mater eadem nocte mortui, & simul cremati sunt.

Improbius nihil.) dum defleat parentes longa felicique vita functos.

Adulatorium de Trajano apud quem nullum blandiciis locum esse dicit. LXXII.

FRUSTRA blanditiæ venitis ad me
Attritis miserabiles labellis:
Dicturus dominum, deumque non sum.
Jam non est locus hac in urbe vobis;
Ad Parthos procul ite pileatos,
Et turpes humilesque, supplicesque
Pictorum sola basiate regum.
Non est hic dominus, sed Imperator,
Sed justissimus omnium senator:
Per quem de Stygia domo reducta est
Siccis rustica veritas capillis.
Hoc sub principe, si sapis, caveto,
Verbis, Roma, prioribus loquaris.

INTERPRETATIO.

O Assentationes miserabiles, attritis labris inutiliter acceditis ad me: non sum dicturus dominum, & deum; jam non est locus vobis hac in urbe: procul ite ad Parthos pileatos, & fœda atque abjecta, & supplices osculamini soleas regum pictorum. Hic non est dominus, sed imperator, sed Senator æquissimus omnium: qui ab inferis reduxit veritatem rusticam comis siccis. O Roma, si sapiens es, cave ne sub hoc principe loquaris prioribus verbis.

NOTÆ.

Attritis miserabiles.) Loquitur poeta de suis, & Romanorum assentationibus, quæ in usu erant temporibus Domitiani, qui deum appellari se jussit, epig. 8. lib. 5. quasi homines attriverint labra, vel pedes ejus osculando, vel ipsi assidue blandiendo.

Ad Parthos.) Nempe natos ad servitutem, pileatos dicit, quod præter Romanorum morem pileati incederent, vel a similitudine servorum, qui libertatem adepti pileum sumebant, ut ostendat poeta Parthos esse conditionis servilis.

Pictorum.) Ad vestes & purpuram refer; reges suos adorabant Parthi; quorum pedes osculabantur.

Non est hic.) Trajanus nimirum, de cujus modestia agit Plinius junior in suo panegyrico.

Siccis.) Incultis, veritas enim non est fucata.

Verbis prioribus.) hoc est, servilibus atque adulatoriis, quibus nempe Romani utebantur sub Domitiano.

Ad Marcum,
cujus epistolam & togam sibi missam laudat. LXXIII.

LITERA facundi gratum mihi pignus amici
  Pertulit, Ausoniæ dona severa togæ.
Qua non Fabricius, sed vellet Apicius uti,
  Vellet Mæcenas Cæsarianus eques.
Vilior hæc nobis alio mittente fuisset:
  Non quacumque manu victima cæsa litat.
A te missa venit. possem nisi munus amare
  Marce tuum; poteram nomen amare meum.
Munere sed plus est, & nomine gratius ipso,
  Officium docti, judiciumque viri.

INTERPRETATIO

Epistola attulit gratum mihi pignus docti amici, dona severa togæ Italicæ. Qua uti nollet Fabricius, sed Apicius vellet, & Mæcenas eques Cæsarianus. Existimassem hanc viliorem alio mittente: victima non litat immolata quacumque manu. O Marce, nisi possem amare tuum donum, poteram amare meum nomen. At officium, & judicium viri eruditi plus est dono, & jucundius ipso nomine.

NOTÆ.

Litera facundi.) Marci nempe Antonii Primi, de quo epig. 101. lib. 9. & 32. supra.

Pignus.) Scilicet togam, quam per appositionem vocat. *Dona severa.*) quod toga uterentur, cum reges suos colerent: synthesi autem, cum rebus lætis operam darent, epig. 1. lib. 14.

Fabricius.) Ille nempe paupertatis cultor, cujus meminit epig. 67. lib. 7.

De

De luxurioso Apicio dictum epig. 69. lib. 2.

Mæcenas.) Satis notus ex Horatio. Juvenalis sat. 12.

——————— *vestem*
Purpuream teneris quoque Mæcenatibus aptam.

Cæsarianus.) Nam a partibus Cæsaris Augusti stetit, cujus fuit familiarissimus.

Litat.) hoc est, non est grata diis.

Nomen amare.) Poeta enim Marcus quoque vocatur.

Ad Romam, conqueritur aurigas consequi majora præmia, quam clientes. LXXIV.

JAM parce lasso, Roma, gratulatori,
Lasso clienti: quamdiu salutator
Anteambulones, & togatulos inter
Centum merebor plumbeos die toto?
Cum Scorpus una quindecim graves hora
Ferventis auri victor afferat saccos:
Non ego meorum præmium libellorum,
(Quid enim merentur?) Apulos velim campos.
Non Hybla, non me spicifer capit Nilus,
Ex arce clivi spectat uva Setini.
Quid concupiscam quæris ergo? dormire.

INTERPRETATIO.

O Roma, jam dimitte defatigatum gratulatorem, defatigatum clientem: quamdiu salutator inter anteambulones, & togatulos toto die merebor centum plumbeos? cum victor Scorpus una hora consequatur quindecim graves saccos auri ferventis: ego non exoptem Apulos campos mercedem meorum librorum, (quid enim merentur?) non Hybla, non ferax spicarum Nilus movet me, nec delicata uva, quæ ex arce Setini collis prospicit paludes Pontinas. Rogas, quid igitur expetam? dormire.

NOTÆ.

Anteambulones.) De quibus, & togatis sæpius dictum.

Centum merebor.) hoc est, sportulam centum quadrantum, quos per contemptum *plumbeos* vocat, cum tamen essent ex ære.

Cum Scorpus.) Auriga, de quo epig. 50. supra: aurigæ vero victores in certamine circi præmia summi pretii referebant.

Ferventis auri.) hoc est, radiantis colore rutilo, inquit Farnab. *Afferat*, alii *auferat*.

Hybla.) Mons Siciliæ melle abundans.

Uva Setini.) Setia urbs Latii juxta Pontinas paludes, ubi vinum optimum, epig. 69. lib. 4.

Dormire.) Juvenalis sat. 3. versu 55.

——— *tanti tibi non sit opaci,*
Omnis arena Tagi, quodque in mare volvitur aurum,
Ut somno careas.

LXXV.

De Mævio, conqueritur muliones locupletari, poetas vero negligi. LXXVI.

HOC fortuna tibi videtur æquum?
Civis non Syriæve, Parthiæve,

Nec

Nec de Cappadocis eques catastis,
Sed de plebe Remi, Numæque verna,
Jucundus, probus, innocens, amicus,
Lingua doctus utraque, cujus unum est,
Sed magnum vitium, quod est poeta,
Pullo Mævius alget in cocullo:
Cocco mulio fulget Incitatus.

INTERPRETATIO.

O *Fortuna*, an *hoc censes justum? civis non aut Syriæ, aut Parthiæ, nec eques de catastis Cappadocis, sed verna de plebe Remi, & Numæ, jucundus, probus, innocens, amicus, peritus utriusque linguæ, qui habet unicum vitium, sed magnum, quod est poeta, Mævius friget in atro cucullo, mulio Incitatus splendet cocco.*

NOTÆ.

Civis non Syriæ.) hoc est, non ex Syro aut Partho factus civis Romanus, nec ex servo Cappadociæ factus eques: de catasta machina, nempe ubi exponerentur servi venales, dictum lib. 9. epig. 60.

Sed de plebe.) Sed Mævius poeta liber & Romanus; verna enim non hic sumitur pro servo, sed pro eo qui Romæ natus est.

Lingua doctus.) Græca & Latina.

Cocco.) Purpura fulget mulio Incitatus, de quo epig. 1. lib. 11.

De Caro medico
repentina febri extincto. LXXVII.

NEQUIUS a Caro nihil umquam, Maxime, factum est,
Qam quod febre perit: fecit & illa nefas.
Sæva nocens febris saltem quartana fuisset,
Servari medico debuit illa suo.

INTERPRETATIO.

O *Maxime, Carus nihil umquam fecit improbius, quam quod extinguitur febre: & illa admisit scelus.* Utinam *nocens febris saltem fuisset sæva quartana; illa debuit servari suo medico.*

NOTÆ.

Quam quod.) Nam crucem illi, non tam lene fatum optat poeta.

Facit & illa.) Alii *ille*, male; hoc est, quæ tam cito sustulit Carum.

Quartana fuisset.) Alii legunt *fuisses*. Videat lector.

Servari medico.) Carus nempe, qui multos imperitia necaverat, quartanæ medicum se profitebatur, quia diu cruciandus erat, priusquam moreretur.

Ad Macrum,
de felicitate Dalmatiæ quam erat administraturus.
LXXVIII.

IBIS litoreas, Macer, Salonas.
Ibit rara fides, amorque recti,
Et secum comitem trahet pudorem.
Semper pauperior redit potestas.
Felix auriferæ colone terræ,

Recto-

Rectorem vacuo sinu remittes,
Optabisque moras & exeuntem
Udo Dalmata gaudio sequeris.
Nos Celtas Macer, & truces Iberos
Cum desiderio tui petemus.
Sed quæcumque tamen feretur illic
Piscosi calamo Tagi notata,
Macrum pagina nostra nominabit.
Sic inter veteres legar poetas,
Nec multos mihi præferas priores,
Uno sed tibi sim minor Catullo.

INTERPRETATIO.

O Macer, ibis Salonas litoreas, rara fides, & amor justitiæ ibit, & ducet secum pudorem comitem. Semper pauperior revertitur potestas. O Dalmata beate colone terræ auriferæ, remittes rectorem vacuo sinu, atque cupies dilationes, & lætitia flebili sequeris abeuntem; Nos, o Macer, petemus truces Celtiberos, cum desiderio tui. At nihilominus quæcumque nostra pagina signata calamo Tagi piscosi illic scribetur, nominabit Macrum. Sic legar inter antiquos poetas, nec mihi anteponas multos veteres, sed me existimes inferiorem solo Catullo.

NOTÆ.

Litoreas Salonas.) Maritimum esse Dalmatiæ oppidum constat ex hoc, & sequente versu *udo Dalmata*, &c. atque ex Strabone lib. 7. Suidas in verbo Διοκλητιανὸς Salonas esse Illirici urbem dicit, quod in idem recidit; Dalmatia enim est Illyrici pars.

Semper pauperior.) hoc est, magistratus integer ex provincia quam administravit, semper pauperior redit.

Felix auriferæ.) De Dalmatiæ aurifodinis, Plinius lib. 33. cap. 4.

Vacuo sinu.) Sensus est, Macer Romam redibit nihil in Dalmatia prædatus.

Udo gaudio.) hoc est, Dalmata erit lætus, quod bonis spoliatus non fuerit; flebit autem quod te abeuntem viderit.

Nos Celtas.) Ego vero, inquit poeta, sum rediturus in patriam cum summo tui desiderio: æquis enim legibus Hispaniam administraverat Macer, lib. 12. epig. 100.

Sed quacumque.) hoc est, quæcumque ad ripas Tagi componam carmina, sonabunt tuum nomen. *Illic*, alii *illinc*, nempe ex Hispania Romam feretur seu mittetur. Judicet lector.

Minor Catullo.) Vide epig. 5. lib. 5. & 71. lib. 2.

De Torquato, & Otacilio paupere, qui Torquatum divitem æmulabatur. LXXIX.

AD lapidem Torquatus habet prætoria quartum:
Ad quartum breve rus emit Otacilius.
Torquatus nitidas vario de marmore thermas
Exstruxit: cucumam fecit Otacilius.
Disposuit Daphnona suo Torquatus in agro:
Castaneas centum sevit Otacilius.
Consul Torquatus: vici fuit ille magister,
Nec minor in tanto visus honore sibi.
Grandis ut exiguam bos ranam ruperat olim,
Sic puto Torquatus rumpet Otacilium.

IN-

INTERPRETATIO.

Torquatus habet pretoria ad quartum miliarium: Otacilius emit breve rus ad quartum quoque. *Torquatus ædificavit thermas fulgentes vario marmore: Otacilius fecit cucumam. Torquatus disposuit lauretum in suo agro: Otacilius sevit centum castaneas. Consul Torquatus; ille fuit magister vici, nec se existimavit inferiorem in tanta dignitate. Ut ingens bos quomdam ruperat parvam ranam, sic, credo, Torquatus rumpet Otacilium.*

NOTÆ.

Prætoria.) hoc est, villas magnificas. Suetonius in Augusto cap. 72. *Alias prætorium significat ducum & Imperatorum in castris tabernaculum.*

Thermas vario de.) epig. 42. lib. 6.

Cucumam.) hoc est, vas aquæ calefaciendæ aptum, gallicæ *coquemar*, & sumitur hic pro balneolo.

Daphnona.) Vox Græca, Latine lauretum.

Consul Torquatus.) Supple fuit: Alii *Consule Torquato.*

Vici fuit ille.) Vici Romæ erant 424. ut refert Casaubonus in Augusto, quibus præerant vicomagistri, qui etiam vicocuri dicti sunt. Sueton. in Aug. c. 30. & Tib. c. 76.

Nec minor.) Per irrisionem hoc dicit poeta.

Grandis ut exiguam.) Fabulam vide apud Horatium lib. 2. serm. sat. 3. Sensus est: prius Otacilius rumpetur, quam Torquatum æquare possit.

De Erote cupiente ornatam supellectilem. LXXX.

PLORAT Eros, quoties maculosæ pocula myrrhæ
Inspicit, aut pueros, nobiliusve citrum.
Et gemitus imo promit de pectore, quod non
Tota miser coemat septa, feratque domum.
Quam multi faciunt, quod Eros, sed lumine sicco!
Pars major lacrymas ridet, & intus habet.

INTERPRETATIO.

Eros flet, quoties spectat pocula myrrhæ maculosa, aut pueros, aut citrum nobilius, atque ex imo pectore edit singultus, quod infelix non mercatur tota septa, & portet domum. Quam multi faciunt, quod Eros facit, *sed oculis siccis: major pars ridet fletus, & intus habet.*

NOTÆ.

Maculosæ.) hoc est, variis maculis distinctæ, epig. 60. lib. 9. In Mamurram, qui omnia, quæ in septis venalia exponerentur, emere volebat. *Coemat*, alii *cœnat.*

Pars major.) hoc est, multi quidem in speciem rident, qui acerbo animi dolore cruciantur, quod ipsos pariter pecunia deficiat.

LXXXI.

Ad Gallam, a quo deprecatur officium anteambulonis. LXXXII.

SI quod nostra tuis adicit vexatio rebus,
Mane, vel a media nocte togatus ero,

Stri-

Stridentesque feram flatus Aquilonis iniqui,
Et patiar nimbos, excipiamque nives.
Sed si non fias quadrante beatior uno,
Per gemitus nostros, ingenuasque cruces:
Parce precor lasso, vanosque remitte labores,
Qui tibi non prosunt, & mihi, Galle, nocent.

INTERPRETATIO.

SI nostri labores addunt aliquid tuis rebus, togatus ad mane, vel a media nocte. Et tolerabo stridentes flatus iniqui Aquilonis, & patiar nimbos, atque excipiam nives. At si suspiria nostra, atque ingenua tormenta non augeant tuam rem vel *uno quadrante: parce, quaeso, defatigato, & remitte vanos labores, qui tibi non proficiunt, o Galle, & mihi absunt.*

NOTÆ.

Togatus.) De togatorum atque anteambulonum officiis saepius dictum epig. 46. lib. 3. & 74. lib. 2.

Ingenuasque cruces.) hoc est, per servilia officia quae non decent hominem ingenuum. Crux erat supplicium servorum, ita isti labores erant cruces ingenuorum anteambulonum.

Ad Marinum, cujus calvitium irridet. LXXXIII.

RAROS colligis hinc & hinc capillos,
Et latum nitidae, Marine, calvae
Campum temporibus tegis comatis:
Sed moti redeunt jubente vento,
Redduntur que sibi, caputque nudum
Cirris grandibus hinc & inde cingunt.
Inter Splendophorum, Telesphorumque,
Cidae stare putabis Halmyroten.
Vis tu simplicius senem fateri?
Ut tandem videaris unus esse,
Tonsor jam reliquos metat capillos.
Calvo turpius est nihil comato.

INTERPRETATIO.

O Marine, hinc & hinc colligis raros crines, & temporibus comatis tegis latum campum nitidae calvae: sed moti imperante vento redeunt, & repetunt suum locum, atque hinc & inde grandibus cirris cingunt nudum caput. Credes stare Halmyroten Cidae opus inter Splendophorum & Telesphorum. Placetne magis ingenue fateri te senem? Ut tandem videaris unus esse, jam tonsor tondeat reliquos crines, nihil est deformius calvo comato.

NOTÆ.

Raros colligis) Vide epig. 50. lib. 5. de Labieno calvo.

Caputque nudum.) epig. citato.
Sunt illinc tibi, sunt & hinc capilli.

Nudum

Nudum est in medio caput, &c.
Inter Splendophorum.) Cujus mentionem fecit epig. 57. lib. 9. Telesphori vero epig. 27. lib. 11. Sensus est: Credes stare *Halmyroten*, Latine Marinum, inter duos pueros comatos: ita lib. 5. epig. 50. Labienum calvum Geryoni tricipiti comparavit.
Cidæ.) quem aut *Halmyrotæ* patrem, aut dominum, aut pictorem, vel statuarium intellige. Flosculus Statii auctoritate fretus existimat Cidam artificem fuisse, atque effinxisse Halmyroten. Legunt alii *Hermeroten*, nomen scilicet compositum ex Mercurio & Amore. Denique Heraldus emendat hunc versum, & legit:
Sic adstare putabis Halmyroten.

De Afro ad Cæcilianum de uxore deformi. LXXXIV.

MIRARIS, quare dormitum non eat Afer?
Accumbat cum qua, Cæciliane, vides.

INTERPRETATIO.

O Cæciliane, mirarisne cur Afer non eat cubitum? Cernis cum qua cubet.

NOTÆ.

Cum qua.) Nimirum uxore deformi, sine qua satius est vigilare, quam cum illa dormire.

De Ladonte nauta. LXXXV.

JAM senior Ladon Tiberinæ nauta carinæ
Proxima dilectis rura paravit aquis.
Quæ cum sæpe vagus premeret torrentibus undis
Tibris, & hiberno rumperet arva lacu:
Emeritam puppim, ripa quæ stabat in alta,
Implevit saxis, opposuitque vadis.
Si nimias avertit aquas, quis credere posset?
Auxilium domino mersa carina tulit.

INTERPRETATIO.

Jam senior Ladon nauta Tiberinæ navis emit fundum juxta aquas amatas: quem cum sæpe vastaret Tibris exundans aquis rapidis, & rumperet agros lacu hiemali: lapidibus implevit navem quæ stabat in alta ripa, atque objecit undis. Sic removit aquas exundantes, quis posset credere? Demersa navis succurrit domino.

NOTÆ.

Tiberinæ.) Ladon nempe non erat marinus, sed fluviatilis nauta.
Dilectis aquis.) Tiberim enim amabat, in cujus undis pecuniam sibi paraverat Ladon, unde emeret fundum.
Emeritam.) hoc est, quæ jam erat otiosa, cum a duro nautæ labore cessasset Ladon: emeritus propriè dicitur, qui legitimum stipendiorum tempus confecit.
Mersa carina.) In eo jocus est, quod demersa hæc navis Ladontem servavit, aut potius ejus fundum, cum alias demersa navis domino afferat mortem.

De

De Lauro
optimo olim pilæ lusore. LXXXVI.

NEMO nova caluit sic inflammatus amica,
Flagravit quanto Laurus amore pilæ.
Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas;
Nunc postquam desit ludere, prima pila est.

INTERPRETATIO.

Nemo sic arsit incensus nova amica, quanto amore pilæ incensus est Laurus. Sed qui erat primus lusor, dum ætas floruit; nunc postquam se abstinuit a ludo, est prima pila.

NOTÆ.

Prima pila.) hoc est, ad summam paupertatem redactus pannis laceris indutus est instar primæ pilæ, quæ erat effigies in compitis suspensa, vel tauris objecta. Vide epig. 43. lib. 2.

De natali Restituti
præclari caussidici. LXXXVII.

OCTOBRES ager sentiat Kalendas
Facundi pia Roma Restituti.
Linguis, omnibus & favete votis.
Natalem colimus, tacete lites.
Absit cereus aridi clientis.
Et vani triplices, brevesque mappæ
Exspectent gelidi jocos Decembris.
Certent muneribus beatiores.
Agrippæ tumidus negotiator
Cadmi municipes ferat lacernas.
Pugnorum reus, ebriæque noctis
Cœnatoria mittat advocato.
Infamata virum puella vicit;
Veros sardonychas sed ipsa tradat.
Mirator veterum senex avorum
Donet Phidiaci toreuma cœli.
Venator leporem, colonus hœdum,
Piscator ferat æquorum rapinas.
Si mittit sua quisque, quid poetam
Missurum tibi, Restitute, credis?

INTERPRETATIO.

Age pia Roma sentiat Calendas Octobres eloquentis Restituti. Cum silentio adestote omnibus sacris. Celebramus natalem: silete lites. Cereus pauperis clientis absit, *& vani triplices, & breves mappæ expectent ludos frigidi Decembris. Ditiores certent donis. Superbus mercator Agrippæ ferat lacernas municipes Cadmi,*

Cadmi, reus pugnorum, & ebriæ noctis mittat cœnatoria caussidico. Sed puella dedecorata vicit maritum, ipsa donet veros sardonychas. Senex admirator veterum averum det toreuma Phidiaci cœli: Venator ferat leporem, colonus hœdun, piscator rapinas maris: Si quisque mittat sua, o Restitute, quid putas tibi missum iri a poeta?

NOTÆ.

Restituti.) Caussidici, de quo Plinius junior epist. 17. lib. 6. & epist. 1. lib. 7.

Linguis.) Favere linguis est tacere, votis vero favere est accedere ad vota sacerdotum. Ferias celebrantes a litibus abstinebant se antiqui, & sacris publicis vacabant. Ovidius 1. Fastorum.

Absit cereus.) Munera mittere solebant ad eum, cujus natalem celebrabant antiqui, epig. 64. lib. 8. Sensus est: Ad Restitutum non mittantur vilia munere, cerei nempe, pugillares, & mappæ, quæ mittebantur Saturnaliorum tempore. Macrobius Saturn. lib. 1. cap. 7. *Illud quoque*, inquit, *in literis invenio quod cum multi occasione Saturnaliorum per avaritiam a clientibus ambitiose munera exigerent, idque onus tenuiores gravaret: Publicius tribunus plebis tulit, ut non nisi cerei ditioribus mitterentur*, &c. Alias præterea caussas affert: *triplices* vero pugillares sunt trium paginarum.

Certent muneribus.) hoc est, ditiores clientes, & amici munera certatim mittant ad Restitutum.

Agrippæ.) hoc est, inquit Farnabius, qui in Agrippæ porticu, & septis, de quibus epig. 60. lib. 9. superbas, & pretiosas merces vendebat.

Cadmi municipes.) Tyrias, seu purpureas, epig. 43. lib. 2.

Pugnorum reus.) hoc est, reus de vi, quam ebrius alicui insulit, cœnatorias vestes mittat Restituto, a quo defendi possit.

Infamata.) Adulterii rea. *Sardonychas veros.*) Vide epig. 60. lib. 9. *Avorum.*) alii *laborum*.

Æquorum rapinas.) hoc est, pisces.

Quid poetam.) Carmina nempe mittet poeta.

Ad Cottam furem. LXXXVIII.

OMNES persequeris prætorum, Cotta, locellos,
Accipis & ceras: officiosus homo es.

INTERPRETATIO.

O Cotta, sectaris locellos prætorum, atque accipis ceras: homo es officiosus.

NOTÆ.

Omnes persequeris.) Sensus est: Velut officiosus comitaris prætores, & cupis gestare locellos, seu crumenam, aut marsupium, in quibus forte nomina litigantium erant, quæ subduceret, simul & ceras seu tabulas corrumperet corruptus ipse pecunia. Videat lector.

Accipis & ceras.) Ut scilicet illas feras, & corrumpas.

Officiosus.) Ironia est.

De statua Junonis miro artificio effícta. LXXXIX.

JUNO labor, Polyclete, tuus, & gloria felix,
Phidiacæ cuperent quam meruisse manus,
Ore nitet tanto, quanto superasset in Ida
Judice convictas non dubitante deas.
Junonem, Polyclete, suam nisi frater amaret,
Junonem poterat frater amare tuam.

INTERPRETATIO.

O Polyclete, Juno tuum opus, & decus felix, quam a se effictam cuperet Phidias, splendet ore tanto, quanto vicisset in Ida deas convictas arbitro non ambiguo. O Polyclete, nisi frater diligeret suam Junonem, frater poterat diligere tuam.

NOTÆ.

Polyclete.) Qui statuarius fuit celebris, de quo epig. 51. lib. 8. De Phidia dictum epig. 35. lib. 3.

In Ida.) Phrygiæ monte, ubi Paris Junoni, Minervæ, & Veneri de pulchritudine contendentibus judex datus est. Hæc fabula satis nota.

Nisi frater.) Jupiter nempe Junonis frater. Virgilius lib. 1. Æneid. Junonem sic loquentem inducit:

Ast ego, quæ divum incedo regina, Jovisque
Et soror, & conjux, &c.

XC.

XCI.

Ad Marium,

cui agrum suum commendat in Hispaniam rediturus.

XCII.

MARI quietæ cultor, & comes vitæ,
Quo cive prisca gloriatur Atina:
Has tibi gemellas barbari decus luci
Commendo pinus, ilicesque Faunorum,
Et semidocta villici manu structas
Tonantis aras, horridique Silvani,
Quas tinxit agni sæpe sanguis, & hœdi,
Dominamque sancti virginem deam templi,
Et quem sororis hospitem vides castæ
Martem mearum principem Kalendarum,
Et delicatæ laureum nemus Floræ,
In quod Priapo persequente confugit.
Hoc omne agelli mite parvuli numen,
Seu tu cruore, sive thure placabis:
Ubicumque noster Martialis est, dices,
Hæc ecce mecum dextera litat vobis
Absens sacerdos, vos putate præsentem,
Et date duobus, quidquid alter optarit.

INTERPRETATIO.

O Mari cultor, & comes vitæ tranquillæ, quo cive gloriatur antiqua Atina, commendo tibi has geminas pinus gloriam rustici nemoris, atque ilices Faunorum, atque aras Jovis, erectas semidocta manu villici, & Aras Silvani horridi, quas sæpe imbuit sanguis agni, & hœdi, & virginem deam dominam sancti templi, & Martem principem mearum Calendarum, quem spectas hospitem pudicæ sororis, & laureum nemus Floræ teneræ, in quod confugit Priapo persequente. Seu sanguine, seu thure placabis omne hoc blandum numen exigui agelli; ubicumque est noster Martialis, inquies, Sacerdos absens ecce mecum vobis litat hac mea manu, vos existimate præsentem, & concedite ambobus quicquid expetiverit alter.

No-

NOTÆ.

Quietæ cultor.) His verbis ostendit privatum hunc Marium vitæ rusticæ fuisse deditum.

Atina.) De qua Virgilius 7. Æneid.

Tela novant Atina potens, Tiburque Superbum.

In Sicilia fuit urbs hujus nominis, & in Italia plures. Videndus Ortelius.

Has tibi gemellas.) Pinus, atque ilices Faunis sacræ sunt, epig. 50. lib. 8.

Horridique Silvani.) qui nemorum deus est, & pingitur ut Faunus, cornuta fronte, &c. Natalis Comes lib. 5. cap. 9.

Quas tinxit agni.) Horatius libro 1. ode 4.

Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis
Seu poscat agnam, sive malit hædum.

Dominamque.) hoc est Dianam sylvarum deam, cui dicatum erat eo in loco templum: Diana vero & Mars ex Jove nati sunt.

Principem meorum.) Calendis nempe Martiis natus est Martialis, epig. 24. supra.

Hæc ecce.) hoc est, Martialis licet absens manu mea vobis facit hæc sacra.

Ad Clementem, cujus uxori mittit carmina nondum vulgata. XCIII.

SI prior Euganeas Clemens Helicaonis oras,
Pictaque pampineis videris arva jugis,
Perfer Atestinæ nondum vulgata Sabinæ
Carmina, purpurea sed modo suta toga.
Ut rosa delectat, metitur quæ pollice primo:
Sic nova, nec mento sordida charta juvat.

INTERPRETATIO.

O Clemens, si prior adveneris in regionem Euganeam Helicaonis, & in agros pictos pampineis collibus: perfer Atestinæ Sabinæ versus nondum editos, sed modo sutos purpurea toga. Ut grata est rosa quæ carpitur prima manu, sic libri novi nec sordidi barba placent.

NOTÆ.

Si prior Euganeas.) hoc est Patavinam regionem: Euganei qui & *Heneti*, & postea *Veneti* dicti, Italiæ sunt populi, Venetorum hodie imperii. Eorum regio *Marca Trevisana* vocatur. Sic Ortelius. Vide Livium lib. 1. ubi describit quomodo Agenor fugarit populos qui illas terras tenerent. *Helicaonis.*) qui fuit filius Antenoris, a quo conditum fuit Patavium. Legunt alii,

——*Heliconis in oras,*

male. Vide epig. 152. lib. 14.

Hos Helicaonia de regione sumus.

Purpurea sed.) Vide epig. 2. lib. 3. ubi librum alloquitur poeta:

Et te purpura delicata velet.

Metiturque.) Tunc enim pulcherrima, sed manibus attrectata marcescit.

Nec mento sordida.) hoc est, quæ nondum basiantium barba facta est sordida, epig. 67. lib. 1.

Quæ trita duro non inhorruit mento

Munusculum pomorum. LCIV.

NON mea Massylus servat pomaria serpens,
Regius Alcinoi nec mihi servit ager:
Sed Nomentana securus germinat hortus
Arbore, nec furem plumbea mala timent.
Hæc igitur, media quæ sunt mihi nata Subura,
Mittimus Autumni cerea poma mei.

INTERPRETATIO.

Massylus serpens non custodit mea pomaria, nec regius ager Alcinoi pertinet ad me, sed hortus tuus germinat Nomentana arbore, nec plumbea poma metuunt furem. Mittimus ergo hæc flaventia poma mei Autumni, quæ mihi creverunt media Subura.

NOTÆ.

Non mea Massylus.) De aureis Hesperidum hortis in Massylia custoditis a serpente egimus epig. 104. lib. 9. & epig. 64. lib. 4. ubi & de hortis Alcinoi; & epig. 41. lib. 7.

Sed Nomentana.) Jam de Nomentano suo prædio egit poeta epig. 43. lib. 6. in quo poma plumbea, hoc est vilia & immitia, tuta erant a furibus.

Mihi nata Subura.) hoc est empta Romæ: Subura quippe vicus erat ubi poma & herbæ vendebantur, epig 61. lib. 9.

Autumni.) id est horti, vel matura Autumni tempore. *Mihi nata.*) Alii *modo nata*.

XCV.

Ad Avitum,

Hispanos agros Romanis anteponendos esse. XCVI.

SÆPE loquar nimium gentes quod, Avite, remotas
  Mararis, Latia factus in urbe senex;
Auriferumque Tagum sitiam, patriumque Salonem,
  Et repetam saturæ sordida rura casæ.
Illa placet tellus, in qua res parva beatum
  Me facit, & tenues luxuriantur opes.
Pascitur hic, ibi pascit ager, tepet igne maligno
  Hic focus, ingenti lumine lucet ibi.
Hic pretiosa fames, conturbatorque macellus,
  Mensa ibi divitiis ruris operta sui.
Quatuor hic æstate togæ, pluresve teruntur:
  Autumnis ibi me quatuor una tegit.
I, cole nunc reges, quidquid non præstat amicus,
  Cum præstare tibi possit, Avite, locus.

INTERPRETATIO.

O Avite, miraris quod ego factus senex Romæ in urbe sæpe nimis prædicem remotas nationes, & sitiam auriferum Tagum, & Salonem patrium, & redeam in sordidos agros casæ fertilis. Amo illam terram, in qua res exigua beat me, in qua tenues opes sufficiunt luxui. Hic pascitur ager, illic pascit, hic caminus calet maligna flamma, illic splendet ingenti luce. Hic fames cara est, & macellus decoctor, illic mensa extruitur opibus suæ villæ. Hic æstate quatuor togæ aut plures teruntur: illic una tegit me quatuor autumnis. Age nunc, cole patronos, o Avite, cum locus possit tibi præbere quicquid non præbet amicus.

NOTÆ.

Remotas.) Hispanas intellige.

Tagum sitiam.) Gratas Tagi undas, quas sitiebat poeta, intellige: Domitius male videtur intelligere *Sitiam* Hispaniæ urbem.

Salonem.) de quo fluvio dictum epig. 50. lib. 1.

Pascitur hic.) Ita epig. 58. supra, cultura nimirum & stercoratione pascuntur agri: hoc est, Romana rura sterilia sunt platanis tantum & lauris consiti.

Igne maligno:) quia Romæ emebantur ligna.

Conturbatorque macellus.) ubi venduntur omnia

omnia ciborum genera quæ ad victum necessaria sunt. *Conturbator* eo sensu dicitur, quo aper lib. 7. epig. 26. hoc est: tanto pretio res ad victum necessariæ Romæ venduntur, ut facile decoquatur patrimonium. Legunt alii,

——— *conturbatrixque macelli Mensa.* ———

Alii, *conturbaturque macellus*.

Autumnis quatuor.) hoc est quatuor annis.

Locus.) id est patria.

De Numa, qui scripto herede Martiali convaluit. XCVII.

DUM levis arsura struitur Libitina papyro,
 Dum myrrham & casiam flebilis uxor emit:
Jam scrobe, jam lecto, jam pollinctore parato
 Heredem scripsit me Numa: convaluit.

INTERPRETATIO.

DUm levis Libitina struitur papyro urenda, dum flebilis uxor mercatur myrrham & casiam; jam tumulo, jam lecto, jam pollinctore instructo, Numa instituit me heredem: evasit ex morbo.

NOTÆ.

Libitina.) Dea funerum præses, epig. 43. lib. 8. hic sumitur pro iis quæ ad curandum funus pertinent: hoc est, dum rogus paratur, in quo præter arida ligna papyrus quoque ponebatur, ut facilius cremaretur corpus, epig. 44. lib. 8.

Fartus papyro dum tibi torus crescit.

Levis dicitur: structus enim papyro rogus videtur esse levis, vel forte melius inconstantem Libitinam hic intelligas, quæ pepercerit Numæ.

Dum myrrham.) Aromata quippe in rogum injiciebantur.

Pollinctore.) qui corpus mortui lavat atque ungit, pollinctor dicitur, quasi pellis unctor, Turnebus lib. 28. cap. 31.

Convaluit.) In hac voce jocus est, quasi dicat ideo convaluisse Numam, ut ipse infelix ejus hereditatem non consequeretur.

In Publium ægre ferentem a Martiali inspici formosos ministros. XCVIII.

ADDAT cum mihi Cæcubum minister
Idæo resolutior cinædo,
Quo nec filia cultior, nec uxor,
Nec mater tua, nec soror recumbit:
Vis spectem potius tuas lacernas,
Et citrum vetus, Indicosque dentes?
Suspectus tibi ne tamen recumbam,
Præsta de grege, sordidaque villa
Tonsos, horridulos, rudes, pusillos
Hircosi mihi filios subulci.
Perdet te pudor hic. habere, Publi,
Mores non potes hos, & hos ministros.

INTERPRETATIO.

CUm mihi fundat Cæcubum servus mollior Idæo cinædo, quo nec ornatior filia, nec uxor, nec genitrix tua, nec soror recumbit. Visne ut aspiciam potius tuas

mas lacernas, & citrum antiquum, & dentes Indicos? Nihilominus ne recumbam suspectus tibi, prebe mihi de grege, & sordida villa filios male olentis subulci *tonsos, horridulos, rudes, pusillos. Hic pudor perdet te. O Publi, nequis habere hos mores & hos servos.*

NOTÆ.

Idæo cinædo.) hoc est Ganymede.

Et citrum vetus.) mensam citream operis antiqui, & dentes eburneos quibus fulcitur, epig. 43. lib. 2.

Suspectus tibi.) epig. 26. lib. 9.

Subulci.) Gallice *porcher*.

Perdet te pudor.) quo afficeris dum spectantur tui ministri: hoc est, ille pudor nocebit tuæ famæ: pudor enim dicitur ob aliquam rem sordidam timor.

Mores.) Castos mores habere nequis, & tam formosos pueros.

De figura Socratis. XCIX.

SI Romana forent hæc Socratis ora, fuissent
Julius in Satyris qualia Rufus habet.

INTERPRETATIO.

SI hic vultus Socratis Romanus foret, talis fuisset qualis est Julio Rufo in suis Satyris.

NOTÆ.

Si Romana.) hoc est: Si hic Socratis vultus Romano more esset formatus, similis foret severæ fronti Julii Rufi, qui gravitate Socratica in suis Satyris vitia carpit. De Rufo Plinius lib. 5. epist. 21. & lib. 7. epist. 25. Scriverius aliter explicat: hoc est, inquit: Si hæc Socratis imago Romano cultu effingeretur, certe ad vivum exprimeret gravitatem Julii Rufi, qualis deridetur a Satyricis, vel qui refert Satyrum. Namque & Socrates fuit naso simo, & oculis eminentibus, Sileno haud absimilis, uti describitur a Platone & Xenophonte. Vel: Si hæc Socratis imago cultu Romano expressa esset, posset quidem haberi pro effigie Julii Rufi, quæ posita est in Satyris loco quodam in ostiana regione urbis, ubi spectantur quatuor Satyrorum imagines. Judicet lector.

In commiscentem versus operi suo. C.

QUID stulte nostris versibus tuos misces?
Cum litigante quid tibi miser libro?
Quid congregare cum leonibus vulpes,
Aquilisque similes facere noctuas quæris?
Habeas licebit alterum pedem Ladæ;
Inepte frustra crure ligneo curres.

INTERPRETATIO.

O Demens, quid confundis tua carmina cum nostris? O infelix, quid tibi rei est cum libro litigante? Quid quæris conjungere vulpes cum leonibus, & facere bubones similes aquilis? Quamvis habueris alterum pedem Ladæ, o inepte, frustra curres crure ligneo.

NOTÆ.

Quid stulte.) Vide epig. 54. & 73. lib. 1.

Cum litigante.) qui tibi litem intendit, & tibi dicit, Fur es, epig. 54. lib. 1.
Stat contra, dicitque tibi tua pagina,
Fur es.

Quid congregare.) Sensus est: Quid nobilibus atque egregiis versibus conjungis tuos ineptos & viles?

Habeas licebit.) hoc est, commiscens tua carmina cum meis, non magis eris bonus

bonus poeta, quam cursor egregius esses si haberes alterum pedem Ladæ cursoris velocissimi, epig. 86. lib. 2. cum similiter alterum habeas ligneum.

De Capitolino,
quem laudat ab urbana dicacitate, & Galbæ anteponit.
CI.

ELYSIO redeat si forte remissus ab agro
Ille suo felix Cæsare Galba vetus;
Qui Capitolinum pariter, Galbamque jocantes
Audierit: dicet, rustice Galba vetus.

INTERPRETATIO.

SI forte antiquus ille Galba felix suo Cæsare revertatur remissus a campis Elysiis, qui audierit Capitolinum simul & Galbam cavillantes: dicet, o inurbane Galba, sile.

NOTÆ.

Galba vetus.) scurra Cæsaris Augusti, epig. 42. lib. 1.
Qui Galbam salibus tuis, &c.

Si comparetur cum Capitolino, de quo nihil invenio, rusticus atque insulsus videbitur.

CII.
Ad municipes Bilbilitanos. CIII.

MUNICIPES augusta mihi quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidis quos Salo cingit aquis;
Ecquid læta juvat vestris vos gloria vatis?
Nam decus & nomen, famaque vestra sumus.
Nec sua plus debet tenui Verona Catullo,
Meque velit dici non minus illa suum.
Quatuor accessit trigesima messibus æstas,
Ut sine me Cereri rustica liba datis.
Mœnia dum colimus dominæ pulcherrima Romæ,
Mutavere meas Itala regna comas.
Excipitis reducem placida si mente, venimus:
Aspera si geritis corda, redire licet.

INTERPRETATIO.

O Municipes, quos mihi producit augusta Bilbilis monte aspero, quos circumdat Salo velocibus undis: numquid vobis placet læta gloria vestri poetæ? Nam ornamentum & nomen, & fama vestra sumus. Nec elegans Catullus plus meritus est de sua Verona, nec illa minus cupiat me dici suum. Dum me absente offertis Cereri liba rustica, quatuor & triginta anni elapsi sunt. Dum colimus pulcherrimos muros Romæ dominæ. Itala regna mutaverunt meos capillos. Accedimus, si lubenti animo excipitis reducem: si geritis corda aspera, fas erit reverti.

NOTÆ.

Ad Bilbilitanos.) Alii addunt *agros.*
Municipes.) hoc est, O cives Bilbilitani mei populares.
Bilbilis acri.) Alii *Bilbilis agri*, alii *Bilbilis alto.*) epig. 50. lib. 1.
Videbis altam, Liciane, Bilbilim.
Ubi egimus etiam de Salone fluvio.
Ecquid læta.) Vide epig. 62. lib. 1. A

claris poetis multum illustrantur civitates. *Tenuem* Catullum vocat, hoc est elegantem, vel levem, quod versus leviores, teneros & delicatissimos scripserit, epig. 62. lib. 1.

Rustica liba.) quæ fiebant ex lacte, sesamo, & melle; Cererem vero ut frugum inventricem colebant rustici.

Mutavere meas.) hoc est, canæ factæ sunt meæ comæ.

Ad librum Flacco comitem iturum in Hispaniam. CIV.

I Nostro comes, i, libelle Flacco,
Longum per mare sed faventis undæ,
Et cursu facili, tuisque ventis
Hispanæ pete Tarraconis arces.
Illinc te rota tollet, & citatus
Altam Bilbilin, & tuum Salonem
Quincto forsitan essedo videbis.
Quid mandem tibi quæris? ut sodales
Paucos, & veteres, & ante brumas
Triginta mihi quatuorque visos
Ipsa protinus a via salutes,
Et nostrum admoneas subinde Flaccum,
Jucundos mihi nec laboriosos
Secessus spatio paret salubri,
Qui pigrum faciant tuum parentem.
Hæc sunt, jam tumidus vocat magister,
Castigatque moras, & aura portum
Laxavit melior: vale libelle:
Navem, scis puto, non moratur unus.

INTERPRETATIO.

O Liber, comitare nostrum Flaccum per longum mare, sed unda placida, & cursu facili, & secundis ventis adi arces Tarraconis Hispanæ. Illinc currus vehet te, & celer quinto forte vehiculo spectabis altam Bilbilim, & tuum Salonem. Rogas quid committam tibi? Ut statim ab ipsa via salutes paucos sodales, & antiquos, nec visos a triginta quatuor annis, atque identidem admoneas nostrum Flaccum, ut loco salubri instruat mihi secessus gratos nec molestos ipsi, *qui afferant inertiam tuo patri. Hæc sunt* mea mandata: *Jam magister arrogans vocat atque increpat moras, & aura melior aperuit portum. Vale libelle, opinor, non ignoras, unus non moratur navem.*

NOTÆ.

Flacco.) Alii *Flavo.*

Tarraconis.) urbis celebris in Hispania, hodie *Tarragona*, a qua denominatur provincia Tarraconensis, in qua erat Bilbilis. Vide epigramma præcedens. Sensus est: Tarraconem usque navigabis, unde Bilbilim essedo veheris.

Quincto essedo.) Essedum genus vehiculi, quo vectus quinto itineris die pervenies Bilbilim.

Ipsa protinus a via.) hoc est, statim a tuo adventu.

Spatio salubri.) Legunt alii *pretio salubri*, hoc est modico pretio.

Qui pigrum.) Carmina sunt ingenii partus, quorum auctores parentes dicuntur: hoc est: Flaccus, sive Flavus, ut scribunt alii, mihi paret hospitium, ubi in otio consenescam.

Tumidus.) hoc est imperiosus navarchus. Similis est locus apud Juvenalem sat. 3

Nam mihi commota jamdudum mulio virga
Innuit. &c.

Laxavit.) Solventibus nempe e portu navibus.

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER XI.

Ad librum quem exiturum, atque affectantem palatia coercet. I.

QUO tu, quo liber otiose tendis,
Cultus sindone non quotidiana?
Numquid Parthenium videre tentas?
Vadas, & redeas inevolutus;
Libros non legit ille, sed libellos:
Nec Musis vacat, aut suis vacaret.
Ecquid te satis æstimas beatum,
Contingunt tibi si manus minores?
Vicini pete porticum Quirini:
Turbam non habet otiosiorem
Pompejus, vel Agenoris puella,
Vel primæ dominus levis carinæ.
Sunt illic duo, tresve, qui revolvant
Nostrarum tineas ineptiarum:
Sed cum sponsio, fabulæque lassæ
De Scorpo fuerint, & Incitato.

INTERPRETATIO.

O Liber otiose, quo tu vadis ornatus sindone non vulgari? Nonne conaris videre Parthenium? Eas, & revertaris non explicatus. Ille non evolvit libros, sed libellos supplices: *nec dat operam Musis, aut daret suis, Numquid te putas satis felicem, si manus minores terunt te? Adi porticum vicini Quirini: Pompeius, vel filia Agenoris, vel inconstans dominus primæ navis non habet turbam otiosiorem. Ibi sunt duo, aut tres, qui excutiant tineas mearum ineptiarum: at cum sponsio & fabulæ absolutæ fuerint de Scorpo, vel Incitato.*

NOTÆ.

Liber otiose.) quia absolutus erat, atque ita domi otiosus.

Cultus sindone.) hoc est purpura involutus. Vide epig. 42. lib. 3. & epig. 6. lib. 5. & epig. 45. lib. 4. ubi egimus de Parthenio qui Domitiano erat a cubiculo. Cum autem, teste Aurelio Victore, Parthenius interfectus fuerit initio imperii Nervæ, hic vero liber in lucem prodierit, imperante Trajano; dicendum mihi videtur, hunc librum vivo Parthenio inchoatum, & mortuo absolutum atque editum; nisi dicas rationem temporum in epigrammatum libris a poeta fuisse neglectam.

Videre tentas.) Alii *videre? certe.*

Inevolutus.) hoc est, non lectus. Alii *irrevolutus* contra legem carminis.

Nec Musis vacat.) Poetam fuisse Parthenium jam dixit poeta.

Manus

Manus minores.) vulgi nimirum, non aulicorum.

Vicini pete.) De templo Quirini dictum epig. 48. lib. 10. ubi nempe erat porticus, ad quam multi conveniebant confabulaturi.

Pompejus.) hoc est porticus Pompejana, de qua epig. 14. lib. 2. ubi & de porticu Europes, quæ filia fuit Agenoris.

Vel primæ dominus.) Jasonem intelligit, quem sumit pro porticu Argonautarum, epig. 14. lib. 2. & epig. 20. lib. 3. Jason vero omnium primus navigasse fertur a poetis.

Levis.) ad navem Argo referunt aliqui, quæ levis dicta est a celeritate: navis enim Latine velox dicitur: sed ad Jasonem melius referas, qui suis in amoribus inconstans fuit.

Tineas.) hoc est mea carmina, quæ tineis escæ relinqui debent.

Sed cum sponsio.) Turnebus lib. 8. c. 4. Sponsiones populi depositis pignoribus aut pecunia de alicujus agitatoris victoria factas intelligit.

De Scorpo.) nobili agitatore actum epig. 50. lib. 10. *Incitatus* fuit etiam auriga, epig. 76. lib. 10. *Incitatus* tamen apud Suetonium cap. 55. in Caligula, equus fuit, cui Consulatum destinasse traditur Caligula.

Ad lectores graves ut recedant. II.

TRISTE supercilium, durique severa Catonis
Frons, & aratoris filia Fabricii,
Et personati fastus, & regula morum,
Quidquid & in tenebris non sumus, ite foras.
Clamant ecce mei, io Saturnalia, versus,
Et libet, & sub te præside Nerva licet.

INTERPRETATIO

O Grave supercilium, & frons austera tristis Catonis, & filia Fabricii aratoris, & personati fastus, & regula morum, & quicquid non sumus noctu; facessite hinc. En mea carmina clamant, io Saturnalia; & placet, & licet, o Nerva, sub te principe.

NOTÆ.

Aratoris filia.) Patris nempe gravissimi mores referens.

Et regula morum.) hoc est censura.

Quicquid.) hoc est, castitas & pudicitia, hinc etiam recedite; in tenebris enim nullus pudor.

Clammant ecce mei.) Saturnaliorum tempore magna erat licentia. Macrobius Satur. lib. 1. cap. 10.

Et libet.) Alii *licet*, minus bene.

Sub te præside.) Tunc enim magna libertate fruebantur Romani.

Ad lectores tetricos. III.

LECTORES tetrici salebrosum ediscite Sanctram:
Nil mihi vobiscum est: iste liber meus est.

INTERPRETATIO.

O Lectores severi, mandate memoriæ durum Sanctram: nihil habeo agendum vobiscum: hic liber meus est.

NOTÆ.

Sanctram.) qui poeta nec lepidus nec numerosus fuit, epig. 10. lib. 7. Sanctræ cujusdam gulosi meminit poeta.

Iste liber meus.) Nec vobis convenit propter jocos & facetias.

De suis libellis,
quos ubique legi, sed nullum inde fructum percipere se dicit. IV.

NON urbana mea tantum Pimpleide gaudent
Otia, nec vacuis auribus ista damus:
Sed meus in Geticis ad Martia signa pruinis
A rigido teritur centurione liber.
Dicitur & nostros cantare Britannia versus.
Quid prodest? nescit sacculus ista meus.
At quam victuras poteramus pangere chartas,
Quantaque Pieria prælia flare tuba!
Cum pia reddiderint Augustum numina terris,
Et Mæcenatem si mihi Roma dares.

INTERPRETATIO.

Non sola quies urbis delectatur mea Pimpleide; nec damus ista otiosis auribus: sed meus liber attrectatur a duro centurione in pruinis Geticis prope signa Martis. Britannia quoque fertur cantare mea carmina, quid proficit? Marsupium meum ignorat ista. At quam poteramus scribere versus non perituros, & quanta certamina canere tuba Pieria! cum dii pii restituerint Augustum terris, si Mæcenatem quoque mihi daret Roma!

NOTÆ.

Non urbana.) hoc est, Non soli cives otiosi delectantur meis versibus. Musæ dictæ sunt Pimpleides a Pimpleo Macedoniæ fonte ipsis sacro.

In Geticis) De Getis dictum epig. 11. lib. 8. & epig. 104. lib. 9. In Getas vero expeditionem suscepit Trajanus, in cujus castris legebantur versus Martialis.

Nescit sacculus.) hoc est, inde non colligo pecuniam.

Augustum.) Nervam alii. Melius intelligunt alii Trajanum alterum Augustum Romæ restitutum a diis. At mihi, inquit poeta, nullus Mæcenas datur, cujus munificentia in Horatium nota est.

Precatur deos pro Nerva Trajano. V.

SACRA, Laresque Phrygum, quos Trojæ maluit heres,
Quam rapere arsuras Laomedontis opes;
Scriptus es æterno nunc primum Juppiter auro,
Et soror, & summi filia tota patris:
Et qui purpureis jam tertia nomina fastis
Jane, refers Nervæ, vos precor ore pio.
Hunc omnes servate ducem, servate senatum:
Moribus hic vivat principis, ille suis.

INTERPRETATIO.

O Sacra, & Lares Phrygum, quos auferre maluit heres Trojæ, quam urendas opes Laomedontis: O Jupiter, nunc primum factus es ex auro æterno, & soror & filia tota genitoris supremi: & tu, o Jane, qui jam ter refers nomen Nervæ in fastos purpureos, vos oro ore pio. O vos omnes, servate hunc Imperatorem, servate Senatum, hic vivat moribus Principis, ille vero suis.

No-

NOTÆ.

Precatur.) Alii, *Votum pro Nerva Trajano, & Senatu.*

Trojæ heres.) hoc est Æneas. Virgilius 2. Æneid.

Tu genitor cape sacra manu, patriosque Penates, &c.

Legunt alii *Trojæ heros*, & forte melius: Æneas enim non fuit filius Priami, atque ita nec successor, superstitibus nempe aliis Priami filiis aut nepotibus.

Laomedontis opes.) Laomedon pater fuit Priami: a pietate poeta laudat Æneam, qui neglectis opibus deos flammis eripuit.

Æterno auro.) hoc est, aurea imagine numquam peritura effictus es a Trajano.

Et soror.) Juno, & Minerva quæ tota est patris Jovis, e cujus cerebro producta sine matre.

Jam tertia.) De Jano epig. 2. lib. 8. cui sacer mensis Januarius, quo consulum nomina referebantur in Fastos.

Nervæ.) Trajani scilicet adoptati a Nerva, cujus nomen retinuit.

Ille suis.) sanctissimis nempe.

In laudem Nervæ Trajani. VI.

TANTA tibi est recti reverentia Cæsar, & æqui,
Quanta Numæ fuerat: sed Numa pauper erat.
Ardua res hæc est, opibus non tradere mores,
Et cum tot Cræsos viceris, esse Numam.
Si redeant veteres, ingentia nomina, patres,
Elysium liceat si vacuare nemus.
Te volet invictus pro libertate Camillus,
Aurum Fabricius te tribuente volet.
Te duce gaudebit Brutus: tibi Sylla cruentus
Imperium tradet, cum positurus erit.
Et te privato cum Cæsare Magnus amabit:
Donabit totas & tibi Crassus opes.
Ipse quoque infernis revocatus Ditis ab umbris,
Si Cato reddatur, Cæsarianus erit.

INTERPRETATIO.

O Cæsar, tam colis justitiam & æquitatem, quam Numa coluerat: sed Numa egenus erat. Hæc est res difficilis, non corrumpi mores a divitiis, atque esse Numam, cum superaveris tot Cræsos. Si prisci patres, ingentia nomina, revertantur, & fas sit evacuare Elysium nemus: Camillus invictus pro libertate te expetet principem, *Fabricius expetet aurum te donante: Brutus lætabitur te Imperatore: Sylla cruentus tibi cedet imperium, cum erit depositurus, & Magnus* Pompejus *diliget te cum Cæsare privato, & Crassus dabit tibi omnes suas divitias. Si ipse etiam Cato restituatur revocatus ab umbris infernis Plutonis. Cæsarianus erit.*

NOTÆ.

Tot Cræsos.) hoc est tot divites, Cræsus quippe rex fuit ditissimus, cujus historia nota ex Herodoto.

Ingentia nomina.) per appositionem, hoc est, quorum veterum nomina summa in admiratione sunt.

Elysium. Vide epig. 58. lib. 6.

Pro libertate.) Alii *pro libertate*. Videat lector. Camillus exul Dictator creatus ab obsidio Gallorum ingratam patriam liberavit. Livius lib. 5. Decadis 1.

Fabricius.) de cujus abstinentia Gellius lib. 1. cap. 14.

Brutus.) qui exactis Tarquiniis Romam in libertatem asseruit, Livius lib. 1. Decad. 1. aut alterum Brutum Cæsaris percussorem intellige.

Sylla.) Cujus crudelitas in cives Romanos nota ex Plutarcho, Salustio, & aliis.

Magnus.) Pompejus nempe, qui cum Julio Cæsare bellum civile gessit fuse descriptum à Lucano.

Crassus.) Romanus civis ditissimus, Valerius Maximus lib. 6. cap. 11. Plinius lib. 21. cap. 3.

Cato.) Uticensis, qui se ipsum interfecit, ne in Julii Cæsaris manus incideret vivus: attamen licet Cæsaris imperium occupantis inimicissimus se tibi mitissimo principi ultro submitteret.

Ad Romam, & Dindymum, de Saturnalibus hilariter celebrandis. VII.

UNCTIS falciferi senis diebus,
Regnator quibus imperat fritillus,
Versu ludere non laborioso.
Permittis, puto, pileata Roma.
Risisti: licet ergo, nec vetamur.
Pallentes procul hinc abite curæ:
Quidquid venerit obvium loquamur,
Morosa sine cogitatione.
Misce dimidios puer trientes,
Quales Pythagoras dabat Neroni:
Misce, Dindyme, sed frequentiores.
Possum nil ego sobrius, bibenti
Succurrent mihi quindecim poetæ.
Da nunc basia, sed Catulliana,
Quæ si tot fuerint, quot ille dixit,
Donabo tibi passerem Catulli.

INTERPRETATIO.

LAutis diebus falciferi senis, quibus dominatur regnator fritillus, o pileata Roma, finis, opinor, jocari carmine non molesto. Risisti: igitur fas est, nec prohibemur. Anxietates pallidæ, recedite hinc longe: loquamur quicquid venerit in buccam sine tetrica cogitatione, O serve, funde dimidios trientes, quales fundebat Pythagoras Neroni: O Dindyme, funde sed frequentiores. Ego siccus nihil possum scribere*: quindecim poetæ subvenient mihi potanti. Nunc liba oscula, sed Catulliana: quæ si tot fuerint quot dixit ille, dabo tibi passerem Catulli.*

NOTÆ.

Falciferi.) Saturni falcem gerentis.

Imperat fritillus.) Tunc alea impune ludebant omnes: fritilli sunt turriculæ ex quibus ejiciuntur aleæ. Vide epig. 14. lib. 4. & 85 lib. 5.

Pileata Roma.) Saturnalium tempore servi velut domini pileati incedebant. Turnebus lib. 8. cap. 4. Romani Saturnalibus pileum gerebant, aliis diebus nudo capite erant, aut caput veste velabant. Itaque veteres nullæ Romanorum statuæ cum pileo visuntur, &c. Lipsius etiam videndus de Amphitheatro cap. 19.

Risisti.) Risu consentire visa es. De trientibus alibi.

Pythagoras.) cui in modum solennium conju-

[illegible] Nero, Tacitus lib. 15. Annalium.

Raiae.) hoc est, inquit Farnabius ca[illegible], & exprimam ingenia quindecim simul poetarum.

Dabo tibi.) Componam versus non minus gratos iis quos de passere Lesbiae scripsit Catullus.

In Paullam
moecham. VIII.

JAM certe stupido non dices, Paulla, marito,
Ad moechum quoties longius ire voles,
Caesar in Albanum jussit me mane venire,
Caesar Circejos. jam stropha talis abit.
Penelope licet esse tibi sub principe Nerva:
Sed prohibet scabies ingeniumque vetus.
Infelix, quid ages? aegram simulabis amicam?
Haerebit dominae vir comes ipse suae:
Ibit & ad fratrem tecum, matremque, patremque,
Quas igitur fraudes ingeniosa paras?
Dicet & hystericam se forsitan altera moecha
In Sinuessano velle sedere lacu.
Quanto tu melius, quoties placet ire fututum,
Quae verum mavis dicere, Paulla, viro.

INTERPRETATIO.

O Paulla, quoties voles longius ire ad adulterum, jam [illegible] hebeti viro, Caesar imperavit mane me adire Albanum, aut Circejos. Jam talis dolus [illegible] est. Potes esse Penelope sub principe Nerva: sed impedit scabies, & natura inveterata. Misera, quid facies? Finges te aegrotare amicam? Maritus ipse comitabitur suam dominam: atque adibit tecum fratrem, & patrem, & matrem. Quos igitur dolos artificiose molieris? Forte altera adultera dicet, se hystericam velle sedere in lacu Sinuessano. Quanto tu melius . . . o Paulla, quae mavis proferre veritatem marito.

NOTAE.

Paulla.) de qua jam epig. 75. lib. 1.

Caesar.) Domitianus, cujus villa in Albano, ex quinquatria celebrabantur, epig. 1. lib. 4. [illegible] Paulae: mortuo autem Domitiano hoc praetexere nequibat.

Circejos.) promontorium Latii.

Stropha.) fallacia est, epig. 7. lib. 3.

Penelope.) cujus pudicitia a poetis celebrata est.

Scabies.) pruritus, & vetus tua libido.

Hystericam.) Gallice *qui a la jaunisse*. Turnebus lib. 8. cap. 4. legit *hystericam*, ut morbus vulvae intelligatur, qui libidine plerumque levatur. [illegible] vulva. Vide epig. 72. infra.

In Sinuessano.) cujus aquae erant saluberrimae. Plinius lib. 31. cap. 2.

Quae verum mavis.) quae mavis fateri libidinem, quam dolosa excusatione uti.

IX.

De statua Memoris
poetae tragici. X.

CLARUS fronde Jovis, Romani fama cothurni,
Spirat Apellea redditus arte Memor.

IN

INTERPRETATIO.

M*Emor insignis fronde Jovis, & decus Romani cothurni expressus arte Apellea spirat.*

NOTÆ.

De statua.) melius *de pictura*, cum Apelles pictor fuit nobilissimus, non vero statuarius, epig. 83. lib. 7.

Clarus fronde Jovis.) hoc est ornatus querna corona. Vide epig. 54. lib. 4.

Cothurni.) qui tragicorum proprius fuit, epig. 20. lib. 3.

Spirat Apellea.) Alii *Apollinea*, ut statuam Memoris, inquit Raderus, in Apollinis templo inter aliorum poetarum imagines collocatam intelligas. Videat lector.

De Turno poeta satyrico. XI.

CONTULIT ad satyras ingentia pectora Turnus.
Cur non ad Memoris carmina? frater erat.

INTERPRETATIO.

T*Urnus applicuit ingentia pectora ad satyras, cur non ad versus Memoris? Frater erat.*

NOTÆ.

Turnus.) cujus meminit epig. 96. lib. 7. non scripsit tragoedias, ne fratris Memoris æmulus videretur.

Ad puerum suum, veterum pocula esse revocanda. XII.

TOLLE puer calices, tepidique toreumata Nili,
Et mihi secura pocula trade manu,
Trita patrum labris, & tonso pura ministro,
Antiquus mensis restituatur honor.
Te potare decet gemma, qui Mentora frangis
In scaphium mœchæ, Sardanapale, tuæ.

INTERPRETATIO.

S*Erve, aufer calices, & toreumata tepidi Nili, & manu tua intrepida porrige pocula trita labris patrum, & pura tonso ministro; pristinus decor reddatur mensis. O Sardanapale, mereris bibere in* poculo *gemmato, qui frangis Mentora ad con*ficiendum *scaphium tuæ adulteræ.*

NOTÆ.

Toreumata.) Vide epig. 39. lib. 4. Poeta intelligit vasa crystallina, quæ ex Ægypto Romam afferebantur.

Secura manu.) hoc est, pocula quæ e manibus lapsa non frangantur; vel quorum fractorum parva sit jactura.

Trita patrum.) quibus usi sunt majores.

Et tonso pura.) ministrata non a comato & delicato, sed a rudi atque simplici puero.

Qui Mentora.) hoc est: Tu, o Sardanapale (forte alludit ad Sardanapalum illum regem effeminatum, de quo Diodorus Siculus lib. 8.) qui frangis

Pocula Mentorea nobilitata manu,

ut dixit epig. 60. lib. 3. ut nempe matula conficiatur tuæ mœchæ, dignus es,

qui

conjugiorum nupsit Nero, Tacitus lib. 15. Annalium.

Bibenti.) hoc est, inquit Farnabius calens mero fundam carmina, & exprimam ingenia quindecim simul poetarum.

Dabo tibi.) Componam versus non minus gratos iis quos de passere Lesbiæ scripsit Catullus.

In Paullam
moecham. VIII.

JAM certe stupido non dices, Paulla, marito,
Ad moechum quoties longius ire voles,
Cæsar in Albanum jussit me mane venire,
Cæsar Circejos. jam stropha talis abit.
Penelope licet esse tibi sub principe Nerva:
Sed prohibet scabies ingeniumque vetus.
Infelix, quid ages? ægram simulabis amicam?
Hærebit dominæ vir comes ipse suæ:
Ibit & ad fratrem tecum, matremque, patremque,
Quas igitur fraudes ingeniosa paras?
Dicet & ictericam se forsitan altera moecha
In Sinuessano velle sedere lacu.
Quanto tu melius, quoties placet ire fututum,
Quæ verum mavis dicere, Paulla, viro.

INTERPRETATIO.

O Paulla, quoties voles longius ire ad adulterum, jam sane non dices hebeti viro, Cæsar imperavit mane me adire Albanum, aut Circejos. Jam talis dolus sublatus est. Potes esse Penelope sub principe Nerva: sed impedit scabies, & natura inveterata. Misera, quid facies? Fingesne ægrotare amicam? Maritus ipse comitabitur suam dominam: atque adibit tecum fratrem, & patrem, & matrem. Quos igitur dolos artificiosa molivis? Forte altera adultera dicet, se ictericam velle sedere in lacu Sinuessano. Quanto tu melius . . . o Paulla, quæ mavis proferre veritatem marito.

NOTÆ.

Paulla.) de qua jam epig. 75. lib. 1.

Cæsar.) Domitianus, cujus jussu in Albanum, ubi quinquatria celebrabantur, epig. 1. lib. 4. ire te dicebat Paulla: mortuo autem Domitiano hoc prætexere nequibat.

Circejos.) promontorium Latii.

Stropha.) fallacia est, epig. 7. lib. 3.

Penelope.) cujus pudicitia a poetis celebrata est.

Scabies.) pruritus, & vetus tua libido.

Ictericam.) Gallice *qui a la jaunisse.* Turnebus lib. 8. cap. 4. legit *hystericam*, ut morbus vulvæ intelligatur, qui libidine plerumque levatur. ὑστέρα vulva. Vide epig. 72. infra.

In Sinuessano.) cujus aquæ erant saluberrimæ. Plinius lib. 31. cap. 2.

Quæ verum mavis.) quæ mavis fateri libidinem, quam dolosa excusatione uti.

IX.

De statua Memoris
poetæ tragici. X.

CLARUS fronde Jovis, Romani fama cothurni,
Spirat Apellea redditus arte Memor.

INTERPRETATIO.

Mentor insignis fronde Jovis, & decus Romani cothurni expressus arte Apellea spirat.

NOTÆ.

De statua.) melius *de pictura*, cum Apelles pictor fuit nobilissimus, non vero statuarius, epig. 83. lib. 7.

Clarus fronde Jovis.) hoc est ornatus querna corona. Vide epig. 54. lib. 4.

Cothurni.) qui tragicorum proprius fuit, epig. 20. lib. 3.

Spirat Apellea.) Alii *Apollinea*, ut statuam Memoris, inquit Raderus, in Apollinis templo inter aliorum poetarum imagines collocatam intelligas. Videat lector.

De Turno
poeta satyrico. XI.

CONTULIT ad satyras ingentia pectora Turnus.
Cur non ad Memoris carmina? frater erat.

INTERPRETATIO.

Turnus applicuit ingentia pectora ad satyras, cur non ad versus Memoris? Frater erat.

NOTÆ.

Turnus.) cujus meminit epig. 96. lib. 7. non scripsit tragœdias, ne fratris Memoris æmulus videretur.

Ad puerum suum,
veterum pocula esse revocanda. XII.

TOLLE puer calices, tepidique toreumata Nili,
Et mihi secura pocula trade manu,
Trita patrum labris, & tonso pura ministro,
Antiquus mensis restituatur honor.
Te potare decet gemma, qui Mentora frangis
In scaphium mœchæ, Sardanapale, tuæ.

INTERPRETATIO.

Serve, aufer calices, & toreumata tepidi Nili, & manu tuta mihi porrige pocula trita labris patrum, & pura tonso ministro; priscus decor reddatur mensis. *O Sardanapale, mereris bibere in* poculo *gemmato, qui frangis Mentora ad conficiendum scaphium tuæ adulteræ.*

NOTÆ.

Toreumata.) Vide epig. 39. lib. 4. Poeta intelligit vasa crystallina, quæ ex Ægypto Romam afferebantur.

Secura manu.) hoc est, pocula quæ è manibus lapsa non frangantur; vel quorum fractorum parva sit jactura.

Trita patrum.) quibus usi sunt majores.

Et tonso pura.) minister ita non ornato & delicato, sed a rudi atque simplici puero.

Qui Mentora.) hoc est: Tu, ô Sardanapale (forte alludit ad Sardanapalum illum regem effeminatum, de quo Diodorus Siculus lib. 8.) qui frangis

Pocula Mentorea nobilitata manu,

ut dixit epig. 60. lib. 9. ut scilicet matula conficiatur tuæ mœchæ, dignus es, qui

qui bibas impuro illo poculo gemmis ornato. Alii sic legunt,

Te potare decet gemma, qui Mentora frangis?

In scaphio mœcha, Sardanapale, tuæ. hoc est: Magis tibi convenit matula tuæ mœchæ, in qua bibas, quam pocula gemmata quæ frangis.

In Zoilum ignobilem. XIII.

JUS tibi natorum vel septim, Zoile, detur,
Dum matrem nemo det tibi, nemo patrem.

INTERPRETATIO.

O *Zoile, obtineas jus vel septem liberorum, modo nullus tibi det genitorem, nullus genitricem.*

NOTÆ.

Jus tibi.) Non petebatur jus nisi trium liberorum, epig. 91. lib. 2. At, inquit poeta, vel septem, vel plurium liberorum jus obtineat Zoilus, semper tamen obscurus erit, & terræ filius.

Epitaphium Paridis histrionis. XIV.

QUISQUIS Flaminiam teris viator,
Noli nobile præterire marmor.
Urbis deliciæ, salesque Nili,
Ars & gratia, lusus & voluptas,
Romani decus, & dolor theatri,
Atque omnes Veneres, Cupidinesque,
Hoc sunt condita, quo Paris, sepulcro.

INTERPRETATIO.

O *Viator, quisquis ambulas per Flaminiam, ne prætereas illustre marmor. Deliciæ urbis, & sales Nili, ars & gratia, jocus & voluptas, honor & mœror Romani theatri: atque omnes Veneres & Cupidines, sepulta sunt hoc tumulo, quo Paris.*

NOTÆ.

Quisquis Flaminiam.) Vide epig. 28. lib. 6. huic simile, & epig. 29. lib. 9.

Marmor,) id est sepulcrum marmoreum.

Salesque Nili.) Egyptii nempe lepido atque acuto ingenio valent.

Romani decus.) Plauti epitaphium apud Gellium lib. 1. cap. 24. huic simile est.

Paris.) Suetonius in Domitiano cap. 3. *Deinde uxorem suam Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat, Paridis histrionis amore deperditam repudiavit.* Paridem vero interfici jussit Domitianus, ut constat ex Dione in Domitiano. Hujus Paridis meminit Juvenalis.

De colono brevi. XV.

HEREDES nolite brevem sepelire colonum.
Nam terra est illi quantulacumque gravis.

IN.

INTERPRETATIO.

O Heredes, nolite humare brevem colonum. Nam quantulacumque terra est gravis illi.

NOTÆ.

Sepelire colonum.) qui cum sit brevis staturæ, vel levissimæ terræ ferendæ non erit par: poeta autem ludit in hac formula, *sit tibi terra levis*, de qua epig. 89. lib. 1.

De Libro suo, quem aliis nequiorem esse dicit. XVI.

SUNT chartæ mihi, quas Catonis uxor,
E quas horribiles legant Sabinæ.
Hic totus volo rideat libellus,
Et sit nequior omnibus libellis:
Qui vino madeat, nec erubescat
Pingui sordidus esse Cosmiano.
Ludat cum pueris, amet puellas:
Nec per circuitus loquatur illam
Ex qua nascimur omnium parentem;
Quam sanctus Numa mentulam vocabat.
Versus hos tamen esse tu memento
Saturnalicios Apollinaris.
Mores non habet hic meus libellus.

INTERPRETATIO.

Habeo libros, quos uxor Catonis, & quos evolvant inculta Sabinæ. Placet ut *hic integer libellus rideat, & sit lascivior omnibus libellis: qui madeat vino, nec erubescat sordere pingui Cosmiano. Jocetur cum pueris, diligat puellas: nec per circuitus dicat illam parentem omnium, ex qua gignimur, quam sanctus Numa appellabat . . Nihilominus, o Apollinaris, recordare hæc carmina esse Saturnalicia: meus hic liber caret moribus.*

NOTÆ.

Sunt mihi:) Alii mei libri possunt legi vel a gravissimis & castissimis Sabinis.
Cosmiano.) hoc est unguento Cosmi, de quo epig. 88. lib. 1.
Saturnalicios.) usos licentia Saturnalibus permissa, epig. 2. supra.

Ad lectores graves ut recedant. XVII.

QUI gravis es nimium, potes hinc jam lector abire
  Quo libet, urbanæ scripsimus ista togæ.
Nam mea Lampsacio lascivit pagina versu,
  Et Tartessiaca concrepat æra manu.
O quoties rigida pulsabis pallia vena,
  Sis gravior Curio, Fabricioque licet!
Tu quoque nequitias nostri, lususque libelli,
  Uda puella leges: sis Patavina licet.

Erubuit, posuitque meum Lucretia librum:
Sed coram Bruto, Brute recede, leget.

INTERPRETATIO.

O Lector qui nimis severus es, potes jam hinc abire quo placet, scripsimus isti togæ urbanæ: mea enim pagina lascivit carmine Lampsacio, & pulsat æra manu Hispana . . . Lucretia erubuit, atque abjecit meum librum: at coram Bruto, o Brute, recede, evolvet.

NOTÆ.

Urbanæ togæ.) Plebi, & levioribus personis.

Lampsacio.) Priapejo: Lampsacus urbs est Mysiæ, ubi Priapus colebatur. Ortelius ab aliquibus fuisse collocatam dicit inter Parium & Priapum ad Hellespontum. Ovidius:

Et te ruricola, Lampsace, tuta tuo.

Tartessiaca.) Vide epig. 27. lib. 7.

Concrepat æra manu.) epig. 71. lib. 6.
Edere lascivos ad Betica crusmata gestus, &c.

Sed coram Bruto.) Ipsa Lucretia, absente Bruto viro gravissimo, leget meos libros.

Ad Sabinum,
non omnes suos versus esse lascivos. XVIII.

NON omnis nostri nocturna est pagina libri:
Invenies & quod mane, Sabine, legas.

INTERPRETATIO.

LAsciva non est omnis pagina nostri libri: O Sabine, reperies, & quod legas mane.

NOTÆ.

Nocturna.) petulans, atque impudica.

Invenies.) versus scilicet, quos etiam sobrius possis legere salva verecundia.

In Lupum
de prædiolo sibi dato. XIX.

DONASTI, Lupe, rus sub urbe nobis:
Sed rus est mihi majus in fenestra.
Rus hoc dicere, rus potes vocare?
In quo ruta facit nemus Dianæ,
Argutæ tegit ala quod cicadæ,
Quod formica die comedit uno,
Clausæ cui folium rosæ corona est;
In quo non magis invenitur herba,
Quam costi folium, piperve crudum:
In quo nec cucumis jacere rectus,
Nec serpens habitare tuta possit.
Erucam male pascit hortus unam,
Consumto moritur culex salicto,
Et talpa est mihi fossor, atque arator.
Non boletus hiare, non mariscæ
Ridere, aut violæ patere possunt.
Fines mus populatur, & colono

Tam-

Tamquam sus Calydonius timetur,
Et sublata volantis ungue Procnes
In nido seges est hirundinino,
Et cum stet sine falce, mentulaque,
Non est dimidio locus Priapo.
Vix implet cochleam peracta messis,
Et mustum nuce condimus picata.
Errasti, Lupe, litera sed una.
Nam quo tempore prædium dedisti,
Mallem tu mihi prandium dedisses.

INTERPRETATIO.

O Lupe, mihi dedisti prædium suburbanum, sed habeo majus prædium in fenestra. Potesne hoc dicere prædium, potesne appellare prædium? In quo ruta efficit nemus Dianæ, quod tegitur ala canoræ cicadæ, quod comeditur a formica uno die, cui corona est folium rosæ clausæ: in quo non magis herba reperitur quam folium costi, aut piper crudum; in quo nec cucumis possit jacere rectus, nec serpens secura habitare. Hortus male pascit unam erucam, culex perit consumpto salicto, atque habeo talpam fossorem, atque aratorem. Nec boletus hiare, nec mariscæ ridere, nec violæ possunt explicari. Mus vastat fines, & colonus metuit illum veluti aprum Calydonium, & seges sublata ungue volantis Procnes ponitur in nido hirundinis. Et locus deest dimidio Priapo, quamvis stet sine falce.

Messis absoluta vix implet cochleam, & condimus mustum nuce picata. O Lupe, errasti sed una litera. Quo enim tempore donasti prædium, mallem tu mihi donasses prandium.

NOTÆ.

Majus in fenestra.) Sic prædium sibi a Lupo datum per varias comparationes valde extenuat poeta.

Ruta.) herbæ genus, Gallice *de la rue*: nemora vero Dianæ sacra fuisse sæpius dictum.

Quam costi folium.) Radix est peregrina eximio odore, Plinius lib. 12. cap. 12. Piper *crudum* dixit, hoc est acre, vel nondum maturum.

Marisca.) Ficus sunt insipidæ: alias marisca ulceris genus est.

Sus Calydonius.) de quo epig. 15. lib. Spect.

Procnes.) quæ fuit in hirundinem mutata, cujus historia satis nota: hoc est, tota seges mei prædii vix sufficit conficiendo uni hirundinis nido.

Nuce picata.) Resina nempe & pice oblinebantur vasa, quibus vinum condebatur, ne spiritus vini subtiliores evanescerent.

Mallem tu.) hoc est, litera una mutata mallem prandium quam prædium.

XX.
XXI.
XXII.
XXIII.
XXIV.

Ad Lebullum,
a quo deprecatur officium clientis, propter studium epigrammatum. XXV.

DUM te prosequor, & domum reduco;
Aurem dum tibi præsto garrienti,

Et quidquid loqueris, facisque, laudo,
Quot versus poterant, Labulle, nasci?
Hoc damnum tibi non videtur esse,
Si quod Roma legit, requirit hospes,
Non deridet eques, tenet senator,
Laudat caussidicus, poeta carpit,
Propter te perit. hoc, Labulle, verum est?
Hoc quisquam ferat, ut tibi tuorum
Sit major numerus togatulorum,
Librorum mihi sit minor meorum?
Triginta prope jam diebus una est
Nobis pagina vix peracta: sic est,
Cum cœnare domi non vult poeta.

INTERPRETATIO.

O Labulle, dum te comitor & reduco domum, dum accommodo aurem tibi garrienti, & laudo omnia tua dicta & facta, quot carmina poterant componi? Tu non existimas hoc esse damnum, si propter te perit, quod legit Roma, requirit hospes, non deridet eques, tenet senator, probat caussidicus, arguit poeta. O Labulle, hocne æquum est? Quisquamne patiatur hoc, ut habeas majorem numerum tuorum togatulorum, ego vero habeam minorem meorum librorum? Jam certe triginta diebus vix absolvi unam paginam: sic fit, cum poeta non vult cœnare domi.

NOTÆ.

Poeta carpit.) poetæ enim invidet poeta.

Hoc verum est.) an æquum est. Sic Horatius:

An quodcumque facit Mecænas, te quoque verum est
Tanto dissimilem, &c.

Sic est.) ut negligantur studia, dum tecum cœnare cupio.

XXVI.

XXVII.

XXVIII.

XXIX.

XXX.

XXXI.

In Cæcilium,
qui convivis apponebat cibos confectos ex unis cucurbitis.

XXXII.

ATREUS Cæcilius cucurbitarum
Sic illas quasi filios Thyestæ
In partes lacerat, secatque mille.
Gustu protinus has edes in ipso,
Has prima feret, alterave cœna,
Has cœna tibi tertia reponet.
Hinc seras epidipnidas parabit,
Hinc pistor fatuas facit placentas,
Hinc & multiplices struit tabellas,
Et notas caryotidas theatris:

Hinc

Hinc exit varium coco minutal,
Ut lentem positam fabamque credas,
Boletos imitatur, & botellos,
Et caudam cybii brevesque mænas:
Hinc cellarius experitur artes.
Ut condat vario vafer sapore
In rutæ folium capellianæ.
Sic implet gabatas, paropsidasque,
Et leves scutulas, cavasque lances.
Hoc lautum vocat, hoc putat venustum,
Unum ponere ferculis tot assem.

INTERPRETATIO.

CÆcilius Atreus cucurbitarum sic dilaniat, & secat illas in mille partes, quasi filios Thyestæ: statim comedes has in ipso gustu, prima aut secunda cœna feret has, tertia cœna tibi repones illas. Ex his instruet feras epidipnidas, ex his pistor conficit insulsas placentas, ex his paras multiplices tabellas, & caryotidas notas theatris; ex his cocus conficit minutal varium, ut putes lentem positam, & fabam, imitatur boletos & botellos, & caudam cybii & breves mænas: ex his promus experitur artes, ut callidus vario sapore condat in folium rutæ capellianæ. Sic implet gabatas, & paropsidas, & leves scutulas, & cavas lances. Hoc appellat lautum, hoc credit venustum, impendere unum assem in tot fercula.

NOTÆ.

Atreus.) hoc est, qui dissecat cucurbitas, veluti Atreus filios fratris sui Thyestæ. Seneca in Thyest.

Gustu protinus in ipso.) hoc est, in cœnæ exordio, epig. 31. lib. 10. in secunda pariter & tertia mensa apponebantur cucurbitæ.

Epidipnidas.) Bellaria intellige, quæ in secundis mensis apponebantur, a verbo ἐπιδειπνέω, id est, secundam cœnam perago.

Tabellas. hoc est quadras de placenta, ut dixit epig. 76. lib. 3.

Nec te liba juvant, nec secta quadra placentæ.

Caryotidas.) quæ sunt baccæ palmarum, epig. 33. lib. 8.

Minutal.) Cibus erat ex variis rebus minutim concisis factus.

Ut lentem.) hoc est, ut pultem existimes confectam ex lente & faba.

Botellos.) genus nempe farciminis, de quo epig. 79. lib. 5. ubi & de cybio pisce dictum.

Mænas.) pisciculos de quibus Plinius lib. 32. cap. 7.

In rutæ folium.) id est instar folii rutæ capellianæ sic denominatæ vel a capillorum multitudine, vel a capris sylvestribus quæ illam depascunt. Legunt alii,

In ruta folium capelliana,

male.

Gabatas paropsidasque.) Lances sunt varii generis.

In Nestorem egenum. XXXIII.

NEC toga, nec focus est, nec tritus cimice lectus,
Nec tibi de bibula sarta palude teges:
Nec puer, aut senior, nulla est ancilla, nec infans,
Nec sera, nec clavis, nec canis, atque calix.
Tu tamen affectas Nestor dici, atque videri
Pauper, & in populo quæris habere locum.
Mentiris vanoque tibi blandiris honore.
Non est paupertas, Nestor, habere nihil.

INTERPRETATIO.

Nec habes togam, nec focum, nec [illegible] *bile tritum cimice, nec tegetem confectam* ex herba *udæ paludis. Nec habes puerum aut seniorem, nec ancillam, nec infantem, nec seram, nec clavem, nec urnam, nec patellam. Nihilominus, o Nestor, tu affectas dici & videri pauper, & quæris habere locum in populo. Mentiris, & tibi blandiris vano honore. O Nestor, non est paupertas habere nihil.*

N O T Æ.

Teges.) Gallice *natte.*

Nec sera.) Sensus est: Nec habes servum atriensem, nec canem, qui januam custodiat.

Tu tamen.) epig. 19. lib. 8.

Pauper videri vult Cinna, & est pauper.

Non est paupertas.) sed mera mendicitas; pauperes enim non sunt qui nihil omnino habent, sed mendici appellandi.

De Prasino
victore cui Nero faverat. XXXIV.

SÆPIUS ad palmam Prasinus post fata Neronis
Pervenit, & victor præmia plura refert.
I nunc livor edax, dic te cessisse Neroni:
Vicit nimirum, non Nero, sed Prasinus.

INTERPRETATIO.

Post mortem Neronis Prasinus sæpe refert palmam, & victor reportat plura præmia: I nunc, invidia edax, dic te cessisse Neroni: vicit nimirum, non Nero, sed Prasinus.

N O T Æ.

Prasinus.) De aurigarum factionibus dictum epig. 46. lib. 6. Nero favebat Prasinæ, cujus victoriam sæpius reportatam favori tribuebant invidi: at cum vinceret etiam mortuo Nerone, Prasinum, seu factionem Prasinam merito vicisse concludit poeta.

De Apro,
cujus tenebricosam domum irridet. XXXV.

ÆDES emit Aper, sed quas nec noctua vellet
Esse suas, adeo nigra, vetusque casa est.
Vicinos illi nitidus Maro possidet hortos.
Cœnabit belle, non habitabit Aper.

INTERPRETATIO.

Aper emit domum, sed quam nec esse suam vellet bubo, adeo atrum & vetus tugurium est. Maro nitidus possidet hortos vicinos illi. Aper cœnabit belle, non habitabit belle.

N O T Æ.

Ædes emit.) Optimo quidem consilio, ut nempe sæpius ad cœnam invitaretur a nitido & lauto Marone suo vicino.

Ad Fabullum,
solum esse se, dum cœnaret cum ignotis. XXXVI.

IGNOTOS mihi cum voces trecentos,
Quare non veniam vocatus a te,

Miraris,

Miraris, quercrisque, litigasque,
Solus ceno, Fabulle, non libenter.

INTERPRETATIO.

CUm invites trecentos ignotos mihi, miraris, & quereris, & litigas, cur non eam invitatus a te. O Fabulle, non lubenter ceno solus.

NOTÆ.

Solus ceno.) Cum ignotis enim sibi videbatur cœnare solus.

De Caio Proculo præter spem vitæ restituto. XXXVII.

CAIUS hanc lucem gemma mihi Julius alba
Signat, io votis redditus ecce meis.
Desperasse juvat, veluti jam rupta sororum
Fila; minus gaudent, qui timuere nihil.
Hypne, quid exspectas piger? immortale Falernum
Funde, senem poscunt talia vota cadum.
Quincunces & sex cyathos, bessemque bibamus,
Caius ut fiat Julius, & Proculus.

INTERPRETATIO.

IO en Caius Julius restitutus meis votis notat mihi hunc diem gemma candida. Jucundum est desperasse, tanquam jam rapta fuissent fila Parcarum, minus lætantur, qui nihil metuerunt. O segnis Hypne, quid moraris? funde immortale Falernum, cadus vetus debetur hujusmodi votis. Potemus quincunces, & sex cyathos, & bessem, ut fiat Caius Julius, & Proculus.

NOTÆ.

Gemma alba.) De hac formula dictum epig. 45. lib. 8. Hujus vero Proculi mentionem fecit poeta, epig. 71. lib. 1.

Desperasse.) Vitam Proculi.

Quincunces.) De hoc bibendi more dictum epig. 72. lib. 1.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

In Zoilum superbum. XXXVIII.

ZOILE quid tota gemmam præcingere libra
Te juvat, & miserum perdere sardonycha?
Annulus iste tuis fuerat modo cruribus aptus;
Non eadem digitis pondera conveniunt.

INTERPRETATIO.

O Zoile, quid te juvat circumdare gemmam integra libra auri, & perdere miserum sardonycha? paulo ante iste annulus convenerat tuis cruribus: non eadem pondera apta sunt digitis.

NOTÆ.

Quid tota gemmam.) Juvenalis sat. 1. sic invehitur in Crispinum:

Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum.
Nec sufferre queat majoris pondera gēmæ.

Et miserum.) hoc est, occultare nimio auro.

Annulus iste.) Vide epig. 29. lib. 3.
Has cum gemina compede dedicat catenas,
Saturne, tibi Zoilus, annulos priores.
Nam ex servo factus erat eques Zoilus, cujus cruribus magis quam digitis conveniebant annuli; sive *anuli*, ut scribebant veteres.

De mulione surdo. XXXIX.

MULIO viginti venit modo millibus, Aule.
Miraris pretium tam grave? surdus erat.

INTERPRETATIO.

P*Aule ante mulio venditus est viginti millibus, Aule: an miraris mercedem tam ingentem? erat surdus.*

NOTÆ.

Surdus erat.) Atque ita delator esse nequibat, si forte ejus dominus liberius quid dixisset; nec de criminibus sui domini a quoquam interrogandus erat.

In Charidemum libertum, a quo adhuc objurgabatur jam adultus. XL.

CUNARUM fueras motor, Charideme, mearum,
Et pueri custos, assiduusque comes.
Jam mihi nigrescunt tonsa sudaria barba,
Et queritur labris puncta puella meis.
Sed tibi non crevi: te noster villicus horret:
Te dispensator, te domus ipsa pavet.
Ludere nec nobis, nec tu permittis amare:
Nil mihi vis, & vis cuncta licere tibi.
Corripis, observas, quereris, suspiria ducis,
Et vix a ferulis abstinet ira manum.
Si Tyrios sumsi cultus, unxive capillos:
Exclamas, Numquam fecerat ista pater.
Et numeras nostros adstricta fronte trientes,
Tamquam de cella sit cadus ille tua.
Desine: non possum libertum ferre Catonem.
Esse virum jam me dicet amica tibi.

INTERPRETATIO.

O *Charideme, fueras motor mearum cunarum, & custos pueri, atque assiduus comes. Jam sudaria nigrescunt tonsa mea barba, & puella puncta meis labris queritur: at non adolevi tuo judicio: noster villicus horret te, dispensator, domus ipsa timet te. Nec tu permittis nobis jocari, nec amare: nihil vis mihi, & vis omnia licere tibi. Reprehendis, observas, quereris, suspiras, & iracundia* tua *vix cohibet manum a ferulis. Si sumpsi Tyrios cultus, aut unxi comas: exclamas, Numquam genitor fecerat ista: & contracta fronte numeras nostros trientes, veluti ille cadus sit de tua cella. Cessa: nequeo pati libertum Catonem....*

NOTÆ.

Motor.) hoc est, mihi infanti cunas movisti. Alii *monitor*, minus bene.

Sudaria.) Linteæ quæ barbam tonsam excipiunt.

Sed

Sed tibi non crevi.) Sed nondum adolevisse me existimas, & me ut impuberem redarguis.

Si Tyrios.) Vestes purpureas intellige.

Et numeras.) Sensus est: Numeras quot hauriam cyathos.

Catonem.) hoc est, libertum tolerare nequeo, qui Catonem, seu censorem se gerat.

XLI.

De Amynta,

cujus casu monet Lydum ne arbores conscendat. XLII.

INDULGET pecori nimium dum pastor Amyntas,
Et gaudet fama, luxuriaque gregis:
Cedentes oneri ramos, sylvamque fluentem
Vicit, concussas ipse secutus opes.
Triste nemus diræ vetuit superesse rapinæ,
Damnavitque rogis noxia ligna pater.
Pingues, Lygde, sues habeat vicinus Iolas:
Te satis est nobis annumerare pecus.

INTERPRETATIO.

Dum pastor Amyntas nimis curat pecus, & lætatur fama, & pinguedine gregis; superavit ramos impares oneri, atque arborem fatiscentem ipse secutus opes excussas. Pater prohibuit nemus triste superesse crudeli casui, & damnavit noxia ligna rogis Amyntæ. *O Lygde, vicinus Iolas habeat pingues sues: nobis sufficit a te numerari pecus.*

NOTÆ.

Et gaudet fama.) hoc est, inquit Farnabius, dum laudem quærit ex pinguibus factis suibus. *Luxuria* hic significat pinguedinem.

Cedentes.) Sensus est: Amyntas conscendit quercum glandibus onustam, & incurvatam, cujus ramis fatiscentibus, & cedentibus oneri, nec tamen fractis cecedit Amyntas; atque excussas opes, hoc est glandes, secutus periit.

Diræ rapinæ.) Amyntæ scilicet sui filii, in cujus rogo arborem patulam nempe excisam comburi jussit.

Pingues.) Sensus est: O Lygde, ne invideas alieno pecori, nec nostrum nimis cures, sed cave tibi a simili casu; sufficit enim te nullum ex suibus nostris amittere.

In Cæcilianum,

carmen egregium sine egregio argumento fieri non posse. XLIII.

VIVIDA cum poscas epigrammata, mortua ponis
Lemmata, quid fieri, Cæciliane, potest?
Mella jubes Hyblæa tibi, vel Hymettia nasci,
Et thyma Cecropiæ Corsica ponis api?

INTERPRETATIO.

O Cæciliane, cum requiras vegeta epigrammata, præbes mortua argumenta, quid potest fieri? Visne tibi nasci mella Hyblæa, aut Hymettia, cum apponis thyma Corsica api Atticæ?

No-

NOTÆ.

Vivida.) hoc est nobilia & præclara.
Mortua.) villa atque abjecta.
Hyblæa.) Vide epig. 46. lib. 2. & epig. 87. lib. 7.
Et thyma Corsica,) amara scilicet, ex quibus vel apes nutrice mel dulce conficere nequeant. Sic se api, argumentum vero flori comparat poeta.

XLIV.

Ad senem orbum,
ne credat captatorem verum esse sibi amicum. XLV.

ORBUS es, & locuples, & Bruto consule natus,
Esse tibi veras credis amicitias?
Sunt veræ; sed quas juvenis, quas pauper habebas.
Qui novus est, mortem diligit ille tuam.

INTERPRETATIO.

Orbus es & dives, & natus Bruto consule, an putas te habere veros amicos? Sunt veri, sed quos habebas juvenis atque inops: qui novus est amicus, ille amat tuum interitum.

NOTÆ.

Bruto consule.) hoc est, decrepitus es: Brutus exactis regibus primus consul fuit.
Mortem.) atque ita insidiatur tuæ hereditati.

XLVI.
XLVII.
XLVIII.

In Silium Italicum. XLIX.

SILIUS hæc magni celebrat monumenta Maronis,
Jugera facundi qui Ciceronis habet.
Heredem, dominumque, sui tumulique, Larisque
Non alium mallet, nec Maro, nec Cicero.

INTERPRETATIO.

Silius qui possidet villam eloquentis Ciceronis, ornat hæc monumenta magni Maronis. Nec Maro, nec Cicero optaret alium heredem, & dominum sui sepulcri & domus.

NOTÆ.

Silius.) De quo epig. 62. lib. 7. Virgilii sepulcrum in agro Neapolitano assidue coluit Silius, & Ciceronis villam emit, teste Plinio lib. 3. l. cap. 1.
Non alium.) fuit enim orator, & poeta.

In Phyllida
semper aliquid petentem. L.

NULLA est hora tibi qua non me, Phylli, furentem
Despolies: tanta calliditate rapis.

Nunc

Nunc plorat speculo fallax ancilla relicto:
Gemma vel a digito, vel cadit aure lapis.
Nunc furtiva lucri fieri bombycina possunt:
Profertur Cosmi nunc mihi siccus onyx.
Amphora nunc petitur nigri cariosa Falerni,
Expiet ut somnos garrula saga tuos.
Nunc ut emam grandemve lupum, mullumve bilibrem,
Indixit cœnam dives amica tibi.
Sit pudor, & tandem veri respectus & æqui.
Nil tibi, Phylli, nego: nil mihi, Phylli, nega.

INTERPRETATIO.

O Phylli, nullam præterit horam, qua non spolies me perditum amore tui, tam callide rapis. Nunc fraudulenta ancilla flet speculo attrito, vel gemma decidit a digito, vel lapis ab aure. Nunc bombycina furtiva possunt lucro vendere. Nunc siccus onyx Cosmi ostenditur mihi. Nunc poscitur amphora mucida nigri Falerni, ut saga loquax purget tuos somnos. Nunc ut emam aut grandem lupum, aut mullum bilibrem, dives amica invitavit se ad tuam cœnam. Tandem habeas verecundiam, & rationem veri, & æqui: o Phylli, nihil tibi renuo.

NOTÆ.

Speculo relicto.) hoc est, amisso, vel attrito; res enim relictæ, ut ait Domitius, consumptæ dicuntur.

Vel lapis.) Pretiosus nempe.

Nunc furtiva.) Sericæ vestes furtivæ, ait ancilla, tam vili pretio emi possunt, ut lucrifieri videantur.

Siccus onyx.) Pyxidem intellige, quam Cosmi unguentis impleri postulat Phyllis. De Cosmo egimus, epig. 88. lib. 1. & epig. 81. lib. 3.

Cariosa.) Vinum vetus petitur.

Expiet.) Vide epig. 55. lib. 7.

Jam prius ut factum sed, & hac vindemia venit.

Exorat noctes, dum mihi saga tuas.

De Silio cultore Virgilii, LI.

JAM prope desertos cineres, & sancta Maronis
Nomina qui coleret pauper, & unus erat.
Silius Arpino tandem succurrit agello,
Silius & vatem non minus ipse tulit.

INTERPRETATIO.

JAm pauper, & solus erat, qui venerabatur cineres fere derelictos, & sancta nomina Maronis. Tandem Silius subvenit agello Arpino, atque ager ille non minus fervit poetæ.

NOTÆ.

Jam prope desertos.) Idem argumentum ac epig. 49. supra. De Virgiliano prædio apud Arpinates a Silio empto: non fuit tumulus Virgilii Arpini, sed duobus millibus passuum ab urbe Neapoli, ut Servius, & ex Servio Leander docet in Campania, ubi fatetur nesciri hodie certum tumuli Virgiliani locum. Cineres ergo hic memoriam Virgilii interpretare, ut mens est Martialis, cum subjungit *nomina Maronis*. Ita Raderus.

Silius Arpino.) Prope Arpinum possederat

derat hunc agellum Virgilius, quem emerat Silius, ut ejus memoriam illic celebraret. Legunt alii,

Silius optatæ succurrere censuit umbræ.

Alii,

Silius Andino tandem succurrit agello.

Andes vero Maronis patria, Lombardiæ transpadanæ vicus, Mantuani territorii. Judicet lector.

Non minus.) Ille non minus servivit domino vati, nempe Silio, quam antea Virgilio. Lipsius lib. 1. epist. 5. legit,

Et vatem non minor ipse colit.

Quæ lectio videtur melior.

LII.

Ad Julium Cerealem, quem invitat ad cœnam. LIII.

COENABIS belle, Juli Cerealis, apud me:
  Conditio est melior si tibi nulla, veni.
Octavam poteris servare, lavabimur una:
  Scis quam sint Stephani balnea juncta mihi.
Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo
  Utilis & porris fila resecta suis.
Mox vetus, & tenui major cordyla lacerto;
  Sed quam cum rutæ frondibus ova tegant.
Altera non deerunt tenui versata favilla,
  Et Velabrensi massa recocta foco.
Et quæ Picenum senserunt frigus olivæ,
  Hæc satis in gustu: cetera nosse cupis?
Mentiar ut venias, pisces, conchylia, sumen,
  Et cortis saturas, atque paludis aves;
Quæ nec Stella solet rara nisi ponere cœna.
  Plus ego polliceor; nil recitabo tibi.
Ipse tuos nobis relegas licet usque Gigantas,
  Rura vel æterno proxima Virgilio.

INTERPRETATIO.

O *Juli Cerealis, bene cœnabis apud me: si nullam habes conditionem meliorem, accede. Poteris observare* horam *octavam; lavabimur simul: novisti, quam vicina sint mihi balnea Stephani. Prima tibi apponetur lactuca idonea solvendo ventri, & fila resecta ex suis porris; mox vetus cordyla, & major tenui lacerto; sed quam operiunt ova cum foliis rutæ. Altera* ova *non deficient versata tenui favilla*; & massa *recocta foco Velabrensi. Et olivæ quæ expertæ sunt frigus Picenum. Hæc sufficiant in gustu. Visne scire cetera? ut venias mentiar pisces, conchylia, sumen, & pingues aves cortis, & paludis: quæ nec apponere solet Stella nisi rara cœna. Plus ego promitto, nihil recitabo tibi. Licet* vero ut *ipse semper relegas tuos Gigantas, & rura proxima vel immortali Virgilio.*

NOTÆ.

Juli Cerealis.) Qui fuit poeta illustris, de quo Plinius junior lib. 2. epist. 19. Vide epig. 8. lib. 4.

Stephani.) Cujus mentionem fecit Suetonius in Domit. nescio an sit idem.

Lactuca.) De lactucis & porris epig. 47. lib. 3.

Cordyla.) De hoc genere piscis epig. 2. lib. 3. & epig. 1. lib. 13.

Sed quam.) epig. 8. lib. 10.

Secta

Secta coronabunt rutatos ova lacertos.

Tenui versata.) Sorbilia ova intellige. Sic Ovid. 8. Metam.

Ovaque non acri leviter versata favilla.

Et Velabrensi.) Caseum Velabrensem interpretare foco & fumo induratum, epig. 32. lib. 13. Velabrum vero regio erat urbis Romæ. *Massa recocta.*) Gruterus ex Palatino codice legit *Massa coacta.*

Et quæ Picenum) epig. 44. lib. 1.

Hæc satis in gustu.) hoc est, in exordio cœnæ, epig. 32. supra. Sensus est, inquit Raderus, caput cœnæ lautius apponam verbis. In lautioribus conviviis locum præcipuum habebant pisces, ut fuse explicat Heraldus. *Conchylia* sunt ostrea, *Sumen* autem papilla suis effœtæ, epig. 44. lib. 13.

Quæ nec Stella.) De quo epig. 8. lib. 1.

Nil recitabo.) Vide epig. 79. lib. 5. Horat.

Indoctum, doctumque fugat recitator acerbus.

Gigantas.) hoc est, poema de Gigantibus, & de agricultura non inferius Georgicis Virgilii.

De Claudia Rufina nata in Britannia. LIV.

CLAUDIA cæruleis cum sit Rufina Britannis
Edita, cur Latiæ pectora plebis habet!
Quale decus formæ! Romanam credere matres
Italides possunt, Atthides esse suam.
Di bene, quod sancto peperit fecunda marito,
Quot sperat generos, quotque puella nurus!
Sic placeat superis, ut conjuge gaudeat uno,
Et semper natis gaudeat illa tribus.

INTERPRETATIO.

CUm Claudia Rufina sit nata a cæruleis Britannis, qua ratione habet mores gentis Romanæ! quale ornamentum formæ! matres Romanæ & Atticæ possunt sibi vendicare illam. O factum bene, quod fecunda peperit sancto marito. Quot generos expectat, & quot nurus illa *mater! Sic placeat diis, ut lætetur uno marito, & illa semper habeat* jus *trium liberorum.*

NOTÆ.

Claudia.) Eadem forte de qua epig. 13. lib. 4.

Cæruleis Britannis.) Quod se glasto colorabant, vel quod cærulei dicuntur insulares, ut ait Domitius, Vide epig. 99. lib. 14. *Cur.*) Alii *quam.*

Italides.) vel propter linguam Latinam & Græcam, quam callebat, ut Domitius, vel propter formæ elegantiam, ut censet Raderus. Atthis vero, a qua Atthides dicuntur, fuit una Cranai regis Atheniensium filia, a qua regio Attica denominata est.

Quot.) Illa scilicet juvenis uxor speratura est plures generos suis filiabus, & plures nurus suis filiis. Alii *quod.*

Gaudet illa tribus.) De jure trium liberorum dictum epig. 92. lib. 2.

In Zoilum furem. LV.

UNGUENTA, & casias, & olentem funera myrrham,
Thuraque de medio semicremata rogo,
Et quæ de Stygio rapuisti cinnama lecto,
Improbe de turpi, Zoile, redde sinu.

A pedi-

A pedibus didicere manus peccare protervæ.
Non miror furem, qui fugitivus erat.

INTERPRETATIO.

O Zoile nequam, restitue de turpi sinu unguenta, & casias, & myrrham olentem funera, & thura semicremata ex media pyra, & cinnama quæ abstulisti ex lecto Stygio. Manus petulantes peccare didicerunt a pedibus: non miror Zoilum furem, qui erat fugitivus.

NOTÆ.

Unguenta & casias.) Munera nempe, quæ rogis imponi solebant, epig. 97. lib. 10. Stigius vero lectus feretrum est, quod violasse, summum scelus habitum est.

A pedibus.) Servus enim fugitivus fuerat Zoilus, atque ita fugiens a domino, jam se ipsum illi fureipuerat: pedum ergo exemplum secutæ sunt manus. De Zoilo sæpius dictum.

Ad Urbicum,
ut improbum captatorem Lupum fallat. LVI.

HORTATUR fieri quod te Lupus, Urbice, patrem,
Ne credas, nihil est quod minus ille velit.
Ars est captandi, quod nolis velle videri:
Ne facias optat, quod rogat, ut facias.
Dicat prægnantem tua se Cosconia tantum:
Pallidior fiet jam pariente Lupus.
At tu consilio videaris ut usus amici,
Si morere, ut factum te putet esse patrem.

INTERPRETATIO.

O Urbice, ne credas quod Lupus impellit te fieri genitorem, nihil est quod ille minus cupiat. Ars est captandi velle videri quod nolis: cupit ne agas, quod orat ut agas. Cosconia tua dumtaxat prædicat se prægnantem: Lupus fiet pallidior jam pariente. At ut tu videaris secutus consilium amici, sic occumbe, ut ille credat te factum genitorem.

NOTÆ.

Fieri patrem.) Nempe adoptando filium, vel potius generando, cui relinquas tua bona.

Tua Cosconia.) uxor tua.

Ut factum.) hoc est morere facto testamento, in quo captatori nihil relinquas.

In Chæremonem,
qui non ex animi constantia, sed ex inopia laudabat mortem. LVII.

QUOD nimium laudas, Chæræmon Stoice, mortem,
Vis animum mirer, suspiciamque tuum.
Hanc tibi virtutem fracta facit urceus ansa,
Et tristis nullo qui tepet igne focus.
Et teges & cimex, & nudi sponda grabati,
Et brevis, atque eadem nocte dieque, toga.

O quam

O quam magnus homo es, qui fæce rubentis aceti,
Et stipula, & nigro pane carere potes!
Lingonicis agedum tumeat tibi culcita lanis,
Constringatque tuos purpura texta toros:
Dormiat & tecum, qui cum modo Cæcuba miscet,
Convivas roseo torserat ore puer:
O quam tu cupias ter vivere Nestoris annos,
Et nihil ex ulla perdere luce voles!
Rebus in angustis facile est contemnere vitam.
Fortiter ille facit qui miser esse potest.

INTERPRETATIO.

O Cheramon Stoice, quod nimium commendas mortem, vis ut mirer animum tuum, & venerer. Urceus fracta ansa tibi conciliat hanc virtutem, & focus mæstus qui nullo igne tepet, & teges, & cimex, & sponda nudi grabati, & brevis toga, atque eadem die ac nocte. O quam magnus es homo, qui vales privare te fæce rubentis aceti, & stipula, & nigro pane! Agedum habeat culcitram tumentem lanis Lingonicis, & purpura texta arctet tuos lectos.

. . . .

O quam tu optes ter agere annos Nestoris, & nihil amittere voles ex ullo die! Facile est spernere vitam in rebus angustis. Ille agit fortiter, qui potest pati miseriam.

NOTÆ.

Et teges &.) Epig. 33. supra.
Nec toga, nec focus est, nec tritus cimice lectus.
Et nudi sponda.) epig. 93. lib. 1.
O quam.) per ironiam.
Lingonicis.) Vide epig. 159. lib. 14. cujus lemma est *tomentum Lingonicum.* Turnebus lib. 8. cap. 4. legit *Leuconicis:* tomenta enim Leuconica sic existimat dicta a Leuconico loco. Alii existimant lanas sic dictas a candoris præstantia. Vide etiam epig. 54. lib. 1.
Purpura texta.) Alii *pexa*. De Nestore sæpius jam diximus.
Qui miser esse potest.) hoc est, qui ægre fert paupertatem.

Ad Severum virum eruditum. LVIII.

MIRARIS docto quod carmina mitto Severo,
Ad cœnam quod te, docte Severe, vocem.
Juppiter ambrosia satur est, & nectare vivit;
Nos tamen exta Jovi, thura, merumque damus.
Omnia cum tibi sint dono concessa deorum.
Si quod habes non vis, ergo quid accipies?

INTERPRETATIO.

O Erudite Severe, miraris quod mittam versus erudito Severo, & quod te invitem ad cœnam. Jupiter satur est ambrosia, & vivit nectare. Nihilominus nos offerimus Jovi exta, thura, & vinum. Cum dii tibi concesserint omnia, si recusas quod habes, ergo quid accipies?

NOTÆ.

Miraris docto.) Vide epig. 27. lib. 9.
Jupiter ambrosia.) dona tamen nostra non respuit.
Si quod habes.) Si ea daremus tantum quibus indiges, tibi omnium rerum copia abundanti nihil quicquam dare possemus.

LIX.

LIX.

De Charino
paupere quidem, sed opes ostentante. LX.

SENOS Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit annulos.
Nec cum lavatur. caussa quæ sit, quæritis?
Dactylothecam non habet.

INTERPRETATIO.

Omnibus digitis Charinus gestat senos annulos. An *rogatis caussam? Non habet dactylothecam.*

NOTÆ.

Dactylothecam.) Repositorium nempe in quo reponuntur & servantur annuli, quos ad certos tantum dies conducebat Charinus. Alii *dactyliothecam*.

LXI.
LXII.
LXIII.
LXIV.
LXV.

In Justinum,
de convivio ejus natalicio. LXVI.

SEXCENTI cœnant a te, Justine, vocati
Lucis ad officium, quæ tibi prima fuit:
Inter quos, memini, non ultimus esse solebam;
Nec locus hic nobis invidiosus erat.
Postera sed festæ reddis sollemnia mensæ:
Sexcentis hodie, cras mihi natus eris.

INTERPRETATIO.

O Justine, sexcenti cœnant a te invitati ad solennitatem diei, quo natus es: inter quos, memini, solebam non esse ultimus: nec locus hic nobis pariebat invidiam, Sed reddis solennes reliquias mensæ festæ: hodie natus eris sexcentis, cras vero *mihi*.

NOTÆ.

Lucis ad officium.) hoc est ad natalicium tuum convivium. *Officium* verbum est hic omnino proprium, quod tamen interpretatus sum intelligentiæ caussa. Juvenalis sat. 2. v. 134.
Quæ caussa officii? &c.

Nec locus hic.) quia non primarius quidem, sed nec erat ultimus.

Postera sollemnia.) hoc est convivii reliquias, ad quas scilicet me invitas.

Sexcentis hodie.) Sic explicant interpretes, A te invitati hodie ad te mittant munera natalicia, ego vero cras mittam: hoc est, numquam mittam. Sed lubentius ego cum Grutero simpliciter interpreter, quod poeta malit se postero die ad reliquias convivii invitari, quam ipso natali die propter nimiam convivarum turbam.

In

In Vacerram,
quem malis suis artibus non locupletatum miratur.
LXVII.

ET delator es, & calumniator:
Et fraudator es, & negotiator:
Et fellator es, & lanista. miror
Quare non habeas, Vacerra, nummos.

INTERPRETATIO.

ET delator es, & calumniator: & fraudator, & mercator: . . & lanista: miror, o Vacerra, quare non habeas nummos.

NOTÆ.

Lanista.) De quo epig. 82. lib. 6.

In Maronem,
cujus hereditatem expectabat. LXVIII.

NIL mihi das vivus: dicis post fata daturum.
Si non es stultus, scis, Maro, quid cupiam.

INTERPRETATIO.

VIvus nihil mihi donas, dicis te *donaturum post mortem; si non es demens, o Maro, tenes quid expetam.*

NOTÆ.

Quid cupiam.) nempe tuam mortem, ut consequar quod mihi vivus promittis.

Ad Mathonem,
ne parva quidem munera impetrantem a divitibus.
LXIX.

PARVA rogas magnos; sed non dant hæc quoque magni.
Ut pudeat levius te, Matho, magna roga.

INTERPRETATIO.

PEtis res exiguas a magnis; sed nec has etiam impetras a magnis. O Matho, ut minus pudeat te, pete magnas.

NOTÆ.

Ut pudeat levius.) Minor quippe parvæ repulsam patiaris. De Mathone ignominia erit, si magnæ rei, quam si caussidico sæpius dictum.

Epitaphium canis Lydiæ. LXX.

AMPHITHEATRALES inter nutrita magistros
Venatrix, sylvis aspera, blanda domi,
Lydia dicebar domino fidissima dextra,
Qui non Erigones mallet habere canem:
Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus
Luciferæ pariter ad astra deæ.
Non me longa dies, nec inutilis abstulit ætas,
Qualia Dulichio fata fuere cani:
Fulmineo spumantis apri sum dente peremta,
Quantus erat Calydon, aut, Erymanthe, tuus.

Nec queror, infernas quamvis cito rapta sub umbras:
Non potui fato nobiliore mori.

INTERPRETATIO.

Nutrita inter amphitheatrales magistros venatrix, acerba sylvis, mitis domi Lydia appellabar dextra fidissima hero, qui non magis optaret habere canem Erigones: nec eum qui de gente Cretensi secutus Cephalum, similiter translatus est ad sidera dea lucifera. Longa dies, nec ætas decrepita me rapuit, qualis mors contigit cani Dulichio: sum interfecta fulmineo dente spumantis apri, quantus erat tuus, o Calydon, aut tuus, *o Erymanthe. Nec conqueror licet immature rapta sub infernas umbras, non potui perire morte præstantiore.*

NOTÆ.

Amphitheatrales.) In amphitheatro venationes sæpe exhibitæ. Vide lib. Spect. *Magistros*, qui venationibus præerant.

Lydia dicebar.) Canis ipsa loquens inducitur.

Fidissima dextra.) Tam fida hero meo, quam dextra propria. Alii legunt *Dextro*, ut sit nomen proprium heri sui.

Erigones.) fuit filia Icarii, qui canem Meram secum duxerat cum Atticam peragrans interfectum est a pastoribus. Erigone autem, cane Mera duce, reperit cadaver Icarii mortui, quo viso se suspendit puella, & Mera canis, seu Neæra, ut volunt alii, desiderio dominorum contabuit, & in cœlum translata canis cœlestis dicitur: *Erigone* vero Virgo, & Astræa. Raderus ex Hygino.

Nec qui Dictæa.) In Creta canes egregii: hoc est, nec canis Lælaps, quem marito suo Cephalo dederat Procris, quorum historia satis nota, domino carior fuit; nunc in cœlum translatus, Sirius ardor, & Canicula dicitur stellarum fulgentissima, atque infesta humanis corporibus. Sic idem Raderus ex eodem Hygino.

Lucifera.) Dianam seu Lunam intellige, quæ venationi dedita gaudet canibus.

Dulichio.) Argus canis Ulyssis celebratur carmine Homeri Odyss. lib. 17. Dulichium insula Ulyssi quondam subjecta cum Iracho monte. Sic Raderus ex Mela, & aliis. Dulichii *insulæ meminit* Strabo lib. 10. quam *eamdem cum Cephallenia* quidam affirmarunt, *sed male*, ut refert idem Strabo ex Homero, cujus testimonio ostendit neque Dulichium esse Cephalleniam, neque ad Cephalleniam pertinere, quod Andro scripsit: cum Dulichium Epei obtinuerint, totam Cephalleniam Cephallenes: hique Ulyssi paruerint, illi Megeti. Judicet lector.

Calydon.) De apro Calydonio epig. 15. lib. Spect.

Erymanthe.) mons est Arcadiæ, ubi erat Aper dictus Erymanthius, quem interfecit Hercules.

Fato nobiliore.) nempe interfecta a fera tam præstanti.

LXXI.

LXXII.

LXXIII.

LXXIV.

LXXV.

LXXVI.

Ad Pætum creditorem suum. LXXVII.

SOLVERE, Pæte, decem tibi me sestertia cogis:
Perdiderat quoniam Bucco ducenta tibi.
Ne noceant, oro, mihi non mea crimina: tu qui
Bis centena potes perdere, perde decem.

INTERPRETATIO.

O Pæte, cogis me solvere tibi decem sestertia: quoniam Bucco te fraudaverat ducentis. Quæso, ne aliena delicta obsint mihi: tu qui potes amittere ducenta, amitte decem.

NOTÆ.

Pæte.) qui nempe iratus quod a Buccone fraudatus fuisset, reliquos suos debitores aspere invasit, inter quos fuit Martialis, qui festive a Peto petit, ut ducentis amissis, perdat adhuc ducenta quæ ipse debebat.

In Vacerram
gulosum. LXXVIII.

IN omnibus Vacerra quod conclavibus
Consumit horas, die tota sedet:
Cœnaturit Vacerra, non cacaturit.

INTERPRETATIO.

QUod Vacerra consumit horas in omnibus conclavibus, & sedet tota die. Vacerra cupit cœnare, non cacare.

NOTÆ.

In omnibus.) De Vacerra jam supra epig. 67. Compescendæ autem alvi gratia sedere, & remanere se fingebat, ut invitaretur cum cœna esset instructa.

LXXIX.

Ad Pætum
cujus mulas tardissimas irridet. LXXX.

AD primum decima lapidem quod venimus hora,
Arguimur lentæ crimine pigritiæ.
Non est ista quidem, non est mea, sed tua culpa,
Misisti mulas qui mihi, Pæte, tuas.

INTERPRETATIO.

ME accusas de crimine tardæ inertiæ, quod hora decima veni ad primum lapidem. O Pæte, ista quidem non est mea, sed tua culpa, qui misisti ad me tuas mulas.

NOTÆ.

Ad primum lapidem.) hoc est, ad tuam villam mille passibus distantem ab urbe veni hora decima, id est duabus horis ante noctem.

Mulas tuas.) tardissimas nempe.

De Bajis amœnis,
quibus gloriam & valetudinem suam anteponit.
LXXXI.

LITUS beatæ Veneris aureum Bajas,
Bajas superbæ blanda dona naturæ,
Ut mille laudem Flacce, versibus Bajas,
Laudabo digne non satis tamen Bajas;
Sed Martialem malo, Flacce, quam Bajas.
Optare utrumque pariter, improbi votum est.
Quod si deorum munere hoc tibi detur:
Quid gaudiorum est Martialis & Bajæ!

INTERPRETATIO.

O Flacce, quamvis mille carminibus celebrem Bajas litus aureum beatæ Veneris, Bajas delicata munera naturæ magnificæ: nihilominus non satis pro dignitate celebrabo Bajas: O Flacce, sed Martialis mihi carior est Bajis. Votum est improbi expetere utrumque simul: quod si hoc tibi concedatur dono deorum, quanta est lætitia Martialis, & Bajæ simul.

NOTÆ.

Bajas.) amœnissimas, epig. 63. lib. 1.

Sed Martialem.) hoc est, Malo meæ gloriæ & valetudini servire, quam si sinu Bajano deliciis & voluptatibus indulgere.

Optare utrumque.) delicias nempe, & gloriam aut valetudinem.

Improbi votum.) Alii *improbum*.

Hoc tibi detur.) Ut simul & sapientiæ & voluptatibus operam des, vel ut simul deliciis indulgeas, & valetudini consulas.

Quid gaudiorum.) hoc est, inquit Raderus, Quid nobis erit beatius, quibus contingat & Martialis simul & Bajæ: hoc est ut sim Martialis auctor, & clarus scriptis meis, & simul otio Bajano beatus; vel ut simul bene valeam, & Bajanis voluptatibus fruar; ut tu, o Flacce, & bene vales, & Bajanis voluptatibus una frueris.

LXXXII.

De Philostrato temulento. LXXXIII.

A Sinuessanis conviva Philostratus undis
Conductum repetens nocte jubente larem,
Pene imitatus obit sævis Elpenora fatis,
Præceps per longos dum ruit usque gradus.
Non esset, Nymphæ, tam magna pericula passus,
Si potius vestras ille bibisset aquas.

INTERPRETATIO.

Philostratus nocte cogente conviva rediens ab aquis Sinuessanis domum conductam, crudeli morte prope extinctus est imitatus Elpenora, dum præceps ruit per longos gradus ad imum. O Nymphæ. non subiisset tanta pericula, si potius ille potasset vestras undas.

NOTÆ.

Sinuessanis.) De Sinuessa dictum epig. 42. lib. 6. ubi erant balnea saluberrima, unde ebrius ille redibat domum conductam & altam, quibus verbis poeta significat illum fuisse pauperem.

Elpenora.) Ulyssis socium qui ebrius per scalarum gradus lapsus periit, Homer. Odyss. x.

Ad Sosibianum captatorem hereditatum. LXXXIV.

NEMO habitat gratis, nisi dives & orbus apud te.
Nemo domum pluris, Sosibiane, locat.

INTERPRETATIO.

Nullus nisi locuples & orbus habet domicilium gratis apud te. O Sosibiane, nullus pluris locat ædes.

No-

Notæ.

Nemo.) Hac enim nova arte divitum atque orborum hereditates captabat.

Ad Antiochum tonsorem imperitum. LXXXV.

QUI nondum Stygias descendere quærit ad undas,
Tonsorem fugiat, si sapit, Antiochum.
Alba minus sævis lacerantur brachia cultris,
Cum furit ad phrygios enthea turba modos.
Mitior implicitas Alcon secat enterocelas,
Fractaque fabrili dedolat ossa manu.
Tondeat hic inopes Cynicos, & Stoica menta,
Collaque pulverea nudet equina juba.
Hic miserum Scythica sub rupe Promethea radat:
Carnificem nudo pectore pascat avem.
Ad matrem fugiet Pentheus, ad Mænadas Orpheus,
Antiochi tantum barbara tela sonent.
Hæc quæcumque meo numerasti stigmata mento,
In vetuli picta qualia fronte sedent,
Non iracundis fecit gravis unguibus uxor:
Antiochi ferrum est, & scelerata manus.
Unus de cunctis animalibus hircus habet cor;
Barbatus vivit, ne ferat Antiochum.

Interpretatio.

QUi nondum cupis adire undas infernas, evitet tonsorem Antiochum, si sapit. Candida brachia dilaniantur cultris minus crudelibus, cum turba furiosa sævit ad modos Phrygios. Alcon blandior secat enterocelas intricatas, & fabrili manu excindit rupta ossa. Hic radat egenos Cynicos, & menta Stoicorum, & tondeat pulveream jubam equinorum collorum. Hic radat infelicem Prometheum sub rupe Scythica: nudo pectore alat avem carnificem. Barbara tela Antiochi crepitent dumtaxat, Pentheus fugiet ad genitricem, Orpheus ad Mænadas. Hæc quæcumque stigmata numerasti in meo mento, qualia hærent in picta fronte senis, non impressa sunt ab iracundis unguibus molesta uxoris; sed *a ferro, & scelerata manu Antiochi: ex omnibus animalibus unus hircus sapit: barbatus vivit ne experiatur Antiochum.*

Notæ.

Enthea.) hoc est, deo plena turba sacerdotum nempe Isidis, ut & Cybeles, qui illarum sacra celebrabant, & divino furore perciti humeros sibi, & brachia vulnerabant.

Ad Phrygios.) hoc est, ad strepitum tympanorum; primum vero in Phrygia Cybeles sacra a Corybantibus celebrata sunt.

Alcon.)Chirurgus quidam. ἐντεροκήλη herniæ genus est, lib. 10. epig. 56.

Enterocelarum fertur Podalirius Hermes.

Et Stoica.) Stoici, & Cynici barbati erant.

Juba.) Crines sunt ex equorum, atque aliarum bestiarum collo pendentes.

Promethea.) Ab aquila dilaniatum, lib. 9. epig. 46.

Pentheus.) Echionis regis Thebarum, atque Agaves filius, qui Bacchi sacra contemnens, a matre, ceterisque

que Mænadibus discerptus est.

Ad Menadas Orpheus.) A quibus dilaniatus est.

Stigmata.) Notas impressas, atque incisiones intellige, quales habent servi stigmatiæ, de quibus epig. 29. lib 2.

In veteli picta.) Alii scribunt *in veteli Pycta*, & nomen esse volunt pugilis cicatricibus deformis.

LXXXVI.

In Parthenopæum

tussi gulosa laborantem. LXXXVII.

LENIAT ut fauces medicus, quas aspera vexat
Assidue tussis, Parthenopæe, tibi:
Mella dari, nucleosque jubet, dulcesque placentas,
Et quidquid pueros non sinit esse truces.
At tu non cessas totis tussire diebus.
Non est hæc tussis, Parthenopæe: gula est.

INTERPRETATIO.

O Parthenopæe, ut medicus mitiget tuas fauces, quæ perpetuo cruciantur acerba tussi, jubet tibi dari mella, & nucleos, & dulces placentas, & quicquid facit pueros blandos. Sed tu non desinis tussire totis diebus. O Parthenopæe, non est hæc tussis, helluatio est.

NOTÆ.

Et quicquid pueros.) hoc, est ea omnia bellaria, quibus pueri lugentes placantur, aut truces mitescunt.

Gula est.) Tussis enim ut tibi dentur bellaria.

LXXXVIII.

LXXXIX.

Ad Pollam

suam amicam. XC.

INTACTAS quare mittis mihi, Polla, coronas?
A te vexatas malo tenere rosas.

INTERPRETATIO.

O Polla, cur mittis ad me intactas coronas? Malo tenere rosas attrectatas a te.

NOTÆ.

A te vexatas.) Et tuas manus redolentes rosæ recentibus atque intactis mihi gratiores erunt.

In Chrestillum,

probantem antiquos poetas. XCI.

CARMINA nulla probas, molli quæ limite currunt,
Sed quæ per salebras, altaque saxa cadunt.
Et tibi Mæonio quod carmine majus habetur,
Lucili columella hic situs Metrophanes:

Atto-

Attonitusque legis terrai, frugiferai,
Accius & quidquid Pacuviusque vomunt.
Vis imiter veteres, Chrestille, tuosque poetas?
Dispeream si scis, mentula quid sapiat.

INTERPRETATIO.

NVlli versus placent tibi, qui fluunt via blanda, sed qui cadunt per salebras, & rupes excelsas. Et tu existimas quid majus versu Homerico. Hic jacet Metrophanes columella Lucilii; atque stupens legis terrai, frugiferai, & quicquid vomunt Pacuvius atque Accius. O Chrestille, visne ut imiter antiquos tuos poetas? . . . .

NOTÆ.

Sed quæ per salebras.) hoc est, non amas versus teneros & molles, sed duros atque asperos.

Quod majus.) Alii *res major.*

Lucili.) Legunt alii.

Lucilei columella heic situ' Metrophan' est.

De Lucilio Horatius sat. 4. lib. 1.

— durus componere versus:

Nam fuit hoc vitiosus, &c.

Domitius existimat Columellam Metrophanem servum Lucilii fuisse: sed Georgius censet Columellam non esse nomen proprium, at apud veteres majoris domus servos dictos fuisse columellas, quasi columina. Judicet lector.

Terrai.) pro *terræ*, diphthongo in duas vocales resoluta.

Accius & Pacuvius.) antiqui fuerunt poetæ lutulenti, & duri.

Si scis.) Alii *ni scis*, hoc sensu: Tu qui laudas durum carmen, nihilominus molliter vivis. Vel sic interpretare vulgatam lectionem: Tam bardus es, ut acumen versus teneri non sentias.

Epitaphium Canaces
puellæ septennis. XCII.

ÆOLIDON Canace jacet hoc tumulata sepulcro,
Ultima cui parvæ septima venit hiems.
Ah scelus, ah facinus! properas quid flere viator?
Non licet hic vitæ de brevitate queri.
Tristius est leto leti genus; horrida vultus
Abstulit, & tenero sedit in ore lues:
Ipsaque crudeles ederunt oscula morbi,
Nec data sunt nigris tota labella rogis.
Si tam præcipiti fuerant ventura volatu,
Debuerant alia fata venire via.
Sed mors vocis iter properavit cludere blandæ,
Ne posset duras flectere lingua deas.

INTERPRETATIO.

CAnace ex Æolidis, cui parvæ septima hiems fuit ultima, jacet humata hoc tumulo. Ah scelus, ah facinus, o viator, quid festinas lacrymari? Non fas est hic conqueri de brevitate vitæ? Genus mortis gravius est morte: horrida lues corrupit faciem, atque hæsit tenero ori: sævi morbi corroserunt ipsa basia, nec labra integra data sunt atræ pyræ. Si fata ventura erant tam præcipiti volatu, debuerant venire alia via. Sed mors festinavit obstruere iter teneræ voci, ne lingua posset exorare immites deas.

NOTÆ.

Æolidon.) Alludit poeta, ut ajunt interpretes, ad Canacem regis Æoli filiam, cujus meminit Ovidius in suis epistolis. Dicitur *Æolidon Canace* pro *Æolidarum*: alii *Æolidos Canace*: alii *Æolis heu Canace*: Æolis vero dicitur, quod forte in Æolia nata esset.

De brevitate.) Sed licet conqueri de mortis genere; misere enim periit Canace cancro corrosa.

Deas.) Parcas scilicet, quæ voce tam blanda flecti potuissent.

In Zoilum
hominem prorsus perditum. XCIII.

MENTITUR, qui te vitiosum, Zoile, dixit.
Non vitiosus homo es, Zoile, sed vitium.

INTERPRETATIO.

O *Zoile, qui nominavit te vitiosum, mentitur: non es homo vitiosus, sed vitium* ipsum.

NOTÆ.

Mentitur qui.) Excusans Zoilum magis accusat.

De Theodoro
malo poeta. XCIV.

PIERIOS vatis Theodori flamma Penates
Abstulit: hoc Musis, hoc tibi, Phœbe, placet?
O scelus, o magnum facinus, crimenque deorum,
Non arsit pariter quod domus, & dominus.

INTERPRETATIO.

I*Gne absumptæ sunt ædes Pieriæ Theodori poetæ: O Phœbe, an hoc arridet tibi, & Musis? O scelus, o magnum facinus, & crimen deorum, quod ædes, & dominus simul non sunt incensi.*

NOTÆ.

Pierios.) Quia Theodorus erat poeta. Vide epig. 77. lib. 1.
Et dominus.) Utpote poeta pessimus.

XCV.
XCVI.

Ad Germanum
arcentem puerum ab aqua haurienda. XCVII.

MARTIA non Rhenus salit hic, Germane, quid obstas,
Et puerum prohibe divitis imbre lacus?
Barbare, non debet submoto cive ministro
Captivam victrix unda levare sitim.

INTERPRETATIO.

M*Artia salit hic non Rhenus, o Germane, quid impedis, & arces puerum ab aqua largi lacus? O barbare, repulso cive ministro non debet unda victrix lenire sitim captivi.*

NO-

NOTÆ.

Martia.) De aqua Martia dictum epig. 42. lib. 6. Sensus totius epigrammatis est, Romanos victores a Germanis devictis non esse arcendos ab aqua Martia.

Cive ministro.) Legit Gronovius *sub moto cive, ministri*, hoc est, captivi, & famuli, qualis tu es, o Germane.

XCVIII.

Ad Bassum,

de basiatoribus quos effugere nemo posset. XCIX.

EFFUGERE non est, Basse, basiatores.
Instant, morantur, persequuntur, occurrunt,
Et hinc & illinc, usquequaque, quacumque.
Non ulcus acre, pustulæve lucentes,
Nec triste mentum, sordidique lichenes,
Nec labra pingui delibuta ceroto,
Nec congelati gutta proderit nasi.
Et æstuantem basiant, & algentem,
Et nuptiale basium reservantem.
Non te cucullis asseret caput tectum,
Lectica nec te tuta pelle, veloque,
Nec vendicabit sella sæpius clausa.
Rimas per omneis basiator intrabit.
Non consulatus ipse, non tribunatus,
Sævique fasces, nec superba clamosi
Lictoris abiget virga basiatorem.
Sedeas in alto tu licet tribunali,
Et e curuli jura gentibus reddas:
Adscendet illa basiator, atque illa:
Febricitantem basiabit & flentem.
Dabit oscitanti basium, natantique:
Dabit & cacanti. remedium mali solum est,
Facias amicum, basiare quem nolis.

INTERPRETATIO.

O *Basse, basiatores vitari nequeunt. Vrgent, morantur, persequuntur, obviam fiunt, & hinc & illinc, usquequaque, quacumque. Non ulcus acre, aut pustulæ igneæ, nec squalidum mentum, & sordidi lichenes, nec labra oblita pingui ceroto, nec gutta nasi congelati proficiet. Osculantur & sudantem, & frigentem, & reservantem osculum nuptiale. Caput tectum cucullis non tuebitur te, nec lectica tuta velo, & pelle, nec sæpius clausa sella liberabit te. Basiator ingredietur per omnes rimas. Basiator non amovebitur nec ab ipso consulatu, nec tribunatu, nec sævis fascibus, nec superba virga clamosi lictoris. Quamvis tu sedeas in excelso tribunali, atque e curuli sella dicas jus populis: basiator ascendet illa, atque illa: osculabitur febricitantem, & flentem. Libabit osculum oscitanti, & natanti: libabit & cacanti. Unicum est remedium mali, ineas amicitiam cum eo quem osculari nolis.*

NO-

NOTÆ.

Basiatores.) De quibus jam dictum epig. 94. lib. 7.

Non ulcus,) hoc est, nullum morbi genus deterrebit eos.

Sordidique lichenes.) Gallice, *dartres, gratelle.*

Nec labra.) Delibuta unguento e cera, aut cerussa ad fissuras, & ulcera. Farnabius.

Et nuptiale.) hoc est, atque eum basiant, qui pura sua oscula servat uxori, vel sponsæ.

Curuli.) Sella nempe eburnea, in qua sedentes magistratus jus dicebant.

Facias amicum.) Ut basiis nihil sit opus, quibus tuam sibi amicitiam conciliet basiator.

C.

CI.

Ad Flaccum,

de Thaide valde exili. CII.

THAIDA tam tenuem potuisti, Flacce, videre?
Tu puto, quod non est, Flacce, videre potes.

INTERPRETATIO.

O Flacce, potuistine intueri Thaida tam exilem? O Flacce, opinor, tu potes intueri quod non est.

NOTÆ.

Tu puto.) Sensus est: Oculi tui, o Flacce, perspicacissimi sunt, qui Thaida tam exilem deprehendere potuerint.

In Lydiam

insulsam. CIII.

NON est mentitus qui te mihi dixit habere
Formosam carnem, Lydia, non faciem.
Et ita, si taceas, & si tam muta recumbas,
Quam silet in cera vultus, & in tabula.
Sed quoties loqueris, carnem quoque, Lydia, perdis,
Et sua plus nulli, quam tibi lingua nocet.
Audiat ædilis ne te, videatque, caveto.
Portentum est, quoties cœpit imago loqui.

INTERPRETATIO.

O Lydia, non est mentitus, qui dixit mihi te habere pulchram carnem, non faciem. Ita est, si sileas, & si recumbas tam muta, quam tacet vultus in cera atque in tabula. At quoties loqueris, o Lydia, amittis etiam carnem, nec ulli magis obest sua lingua, quam tibi. Caveto, ne ædilis audiat te, aut videat. Prodigium est, quoties imago cœpit loqui.

NOTÆ.

Carnem quoque.) Nam injucundis, atque insulsis tuis sermonibus corporis pulchritudinem deturpas, aut simpliciter intellige deformitatem oris Lydiæ, dum loqueretur.

Ædilis.) Expiabat portenta: imaginem

nem vero loqui portentum erat: idcirco autem Lydiam vocat imaginem, quod formosa quidem esset, sed immobilis, atque illecebris careret. De Aedilis, muneribus epig. 85. lib. 5.

Ad Sophronium,
quem factum esse patrem miratur. CIV.

TANTA tibi est animi probitas, orisque, Sophroni,
Ut mirer fieri te potuisse patrem.

INTERPRETATIO.

O Sophroni, habes tantam animi & vultus probitatem, ut mirer te potuisse fieri genitorem.

NOTAE.

Ut mirer.) Te duxisse uxorem, atque ex ea suscepisse liberos.

CV.

Ad Garricum,
a quo solita dona non accipiebat. CVI.

MITTEBAS libram: quadrantem, Garrice, mittis.
Saltem semissem, Garrice, solve mihi.

INTERPRETATIO.

Mittebas libram, o Garrice, mittis quadrantem. O Garrice, saltem solve mihi semissem.

NOTAE.

Saltem semissem.) Nam per semissem seu selibram descendere debebas ad quadrantem. Vide epig. 71. lib. 8.

Ad Albium Maximum
inertem. CVII.

ALBI Maxime, si vacabit hora,
Hoc tantum lege: namque & occupatus,
Et non es nimium laboriosus.
Transis hos quoque quatuor. sapisti.

INTERPRETATIO

Albi Maxime, si per tempus licebit, hoc tantum lege: namque & es occupatus, nec nimis laboriosus. Omittis hos etiam quatuor versus. *Sapisti.*

NOTAE.

Sapisti.) Hos enim si legeres, notatam tuam inertiam animadverteres.

Ad Septicianum,
qui librum evolverat quidem, sed non legerat. CVIII.

EXPLICITUM nobis usque ad sua cornua librum.
Et quasi perfectum, Septiciane, refers.

Omnia

Omnia legisti: credo, scio, gaudeo, verum est.
Perlegi libros sic ego quinque tuos.

INTERPRETATIO.

O Septiciane, ad me reportas librum explicitum usque ad cornua, & quasi absolutum. An legisti omnia? puto, scio, lætor, verum est. Ego etiam sic legi tuos libros.

NOTÆ.

Explicitum.) Apertum *ad cornua*, hoc est, ad extrema usque verba: de cornibus quibus libri ornarentur. Vide epig. 67. lib. 1.

Perfectum.) Alii *perlectum*. Minus bene.

Sic ego.) Explicui nempe tuos libros, & rursus involvi.

Ad lectorem,
hunc librum datis muneribus augeri potuisse. CIX.

QUAMUIS tam longo possis satur esse libello,
Lector, adhuc a me disticha pauca petis.
Sed Lupus usuram, puerique diaria poscunt.
Lector, solve. taces, dissimulasque. vale.

INTERPRETATIO.

O Lector, licet possis satur esse tam longo libro, adhuc me rogas pauca disticha. Sed Lupus petit fœnus, & servi petunt diaria. O lector, solve, siles, & dissimulas. vale.

NOTÆ.

Diaria.) hoc est, quotidianum victum petunt servi.

Vale.) Cum fingas te non intelligere quid rogem.

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER XII.

Val. Martialis Prisco suo salutem.

SCIO me patrocinium debere contumacissimæ triennii desidiæ: quæ absolvenda non esset inter illas quoque occupationes urbicas, quibus facilius consequimur, ut molesti potius quam officiosi esse videamur: ne dum in hac provinciali solitudine, ubi nisi etiam intemperanter studeamus, & sine solatio & sine excusatione secessimus. Accipe ergo rationem, in qua hoc maximum & primum est, quod civitatis aures quibus assueveram, quæro, & videor mihi in alieno foro litigare. Si quid est enim in libellis meis quod placeat, dictavit auditor. Illam judiciorum subtilitatem, illud materiarum ingenium, bibliothecas, theatra, conventus, in quibus studere se voluptatibus non sentiunt: ad summam omnium ea quæ delicate reliquimus, quasi destituti desideramus. Accedit his municipalium rubigo dentium, & judicii loco livor, & unus, aut alter mali, in pusillo loco multi, adversus quos difficile est habere quotidie bonum stomachum. Ne mireris igitur abjecta ab indignante, quæ a gestiente fieri solebant. Ne quid tamen & advenienti tibi ab urbe, & exigenti negarem, cui non refero gratiam, si tantum ea præsto quæ possim, imperabo mihi, cui indulgere consueveram, & statui paucissimis diebus, ut familiarissimas mihi aures tuas exciperem adventoria (sua.) Tu velim ista quæ tantum apud te non periclitantur, diligenter æstimare, & excutere non graveris, &, quod tibi difficillimum est, de nugis nostris judices nitore seposito, ne Romam, si ita decreveris, non Hispaniensem librum mittamus, se Hispanum.

INTERPRETATIO.

Novi me debere defendere valde obfirmatam inertiam triennii: quæ nec excusanda esset inter illa etiam officia urbana, quibus facilius assequimur, ut potius importuni esse appareamus, quam obsequiosi: non modo in hoc provinciali secessu, ubi nisi etiam immoderate studeamus, & sine consolatione, & sine caussa semigravimus. Disce igitur caussam, in qua hoc maximum, & præcipuum est, quod requiro aures urbis, quibus assueveram, & videor mihi litigare in alieno foro. Requirimus *illam subtilitatem judiciorum, illud ingenium materiarum,*

biblio-

bibliothecas, theatra, conventus, in quibus, qui adsunt, *non intelligunt se favere delectationibus* poetarum: *postremum veluti derelicti requirimus ea, quæ mollitet reliquimus. Additur hic malè volentia municipum* meorum, *atque invidia loco judicii, & unus aut duo mali, multi* quidem *in exiguo loco, quos patienter fere quotidie difficile est. Ergo ne tibi mirum sit esse abjecta cum indignatione, quæ solebant fieri cum voluptate. Ne quid tamen & advenienti tibi ab urbe, & petenti recusarem, erga quem non sum gratus, si tantum ea præsto, quæ possim, imperabo mihi, cui obsequi solitus eram, & decrevi paucissimis diebus, ut exciperem adventoria sua aures tuas mihi familiarissimas. Te rogo ut accurate ista perdendas, & patienter exigas, quæ solum apud te tuta sunt, & quod tibi difficillimum est, judices de nugis nostris benignitate remota, ne, si ita censueris, Romam mittamus librum non Hispaniensem, sed Hispanum.*

NOTÆ.

Scio.) Per tres annos, a quibus secesserat in patriam, nihil scripserat Martialis: diuturni vero silentii caussas explicat Proculo advenienti ab urbe Roma in Hispaniam; & petenti epigrammata obsecutus est. Itaque librum hunc duodecimum paucissimis diebus composuit, & Prisco suo amico obtulit.

Civitatis aures.) Nempe politos auditores desidero, quibus placeant mea carmina: enimvero excitat auditor studium.

Studere se voluptatibus.) hoc est, auditores non sentiunt se argumentum hæbere versibus, quos poetæ cum voluptate & delectatione componunt. Unde infra dicit *quæ a gestiente fieri solebant.* Vel intellige ipsos poetas etiam non cogitantes, dum spectaculis adsunt, studere cum animi delectatione, quod nempe reversi domum faciant versus de iis, quæ aut viderint, aut audierint.

Unus aut alter.) Quamvis pauci sint forte duo, qui carpant mea epigrammata, ratione tamen loci exigui, plures videntur.

Cui non refero gratiam) Eleganter hanc sententiam expressit Cicero lib. 4. epist. octava. *Reliquum est igitur, ut tibi me in omni re eum præbeam, præstemque, ut ad omnia quæ tui velint; ita sim præsto, ut me non solum omnia debere tua caussa, sed ea quoque, etiam quæ non possim, putem.*

Imperabo.) Id est, vel nolens te jubente scribam versus. Alii *imperavi*, alii *impetravi*.

Et statui.) Alii *studui*.

Adventoria sua.) Turneb. lib. 20. cap. 26. sic explicat hunc locum. De libro autem, ut *de adventoria cœna* loquitur, qua excipere solemus amicos peregre redeuntes, aut longo intervallo ad nos venientes.

Nitore seposito.) Raderus recte nitorem referre videtur ad elegantiam & humanitatem, quam Priscus ad carmina Martialis adferre solebat.

Non Hispaniensem.) id est, scriptum in Hispania, sed prorsus Hispanum, seu inelegantem, & rudem. Hispaniensis autem est ille qui incolit Hispaniam, licet aliunde oriundus sit: Hispanus vero est ille qui natus est in Hispania, quem hic sumit pro barbaro & inculto.

Ad Priscum,
cui nihil agenti offert librum legendum. I.

RETIA dum cessant, latratoresque Molossi,
  Et non invento silva quiescit apro:
Otia, Prisce, brevi poteris donare libello.
  Hora nec æstiva est, nec tibi tota perit.

INTERPRETATIO.

Dum retia conquiescunt, & Molossi latratores, & silva silet non reperto apro: O Prisce, poteris dare operam brevi libro, nec est hora æstiva, nec perdis illam totam.

NO-

NOTÆ.

Retia dum.) Dum non est venandi tempus.

Molossi.) Canes acerrimi, sic dicti a Molossis Epiri populis, ubi erant optimi.

Nec æstiva est.) hoc est, non opus est hora longissima ad legendum meum librum; diem æstivum, ut & hibernum in duodecim partes dividebant veteres, unde necessario horæ æstivæ hibernis multo longiores erant. Vide epig. 8. lib. 4. Hinc constat hunc librum Prisco oblatum fuisse vel extremo autumno, aut brumæ tempore, quod aptissimum sit venationi aprorum. Alii aliter explicant, nempe non est hora æstiva, quia scilicet æstatis tempore præ nimio calore facile defatigatur lector.

Nec tibi tota perit.) Etenim liber non est tam malus, quin ex eo fructum aliquem percipias.

Ad sua carmina, quæ mittit Romam. II.

QUÆ modo litoreos ibatis carmina Pyrgos,
Ite sacra, jam non pulverulenta via est.

INTERPRETATIO.

O Versus, qui modo petebatis Pyrgos maritimos, ite via *sacra, jam iter non est pulverulentum.*

NOTÆ.

Quæ modo.) Ex urbe quondam libros meos misi Pyrgos, ut inde in alias orbis partes mitterentur: jam vero ex Hispania illos mitto in urbem. Pyrgi oppidum fuit Hetruriæ maritimum.

Ite sacra.) Hinc colligere est hunc librum missum esse vel vere, vel autumno, quia tunc humidum est cælum. Vide epigramma præcedens.

Ad librum suum, quem mittit Romam. III.

AD populos mitti qui nuper ab urbe solebas,
Ibis tu Romam nunc, peregrine liber.
Auriferi de gente Tagi, tetricique Salonis
Dat patrios Manes quæ mihi terra potens.
Non tamen hospes eris, nec jam potes advena dici,
Cujus habet fratres tot domus alta Remi.
Jure tuo veneranda novi pete limina templi,
Reddita Pierio sunt ubi templa choro.
Vel si malueris, prima gradiere Sabura:
Atria sunt illic consulis alta mei.
Laurigeros habitat facundus Stella Penates,
Clarus Hianteæ Stella petitor aquæ.
Fons ibi Castalius vitreo torrente superbit,
Unde novem dominas sæpe bibisse ferunt.
Ille dabit populo, patribusque, equitique legendum,
Nec nimium siccis perleget ipse genis.
Quid titulum poscis? versus duo tresve legantur,
Clamabunt omnes te, liber, esse meum.

IN-

INTERPRETATIO.

O Liber peregrine, qui nuper solebas ab urbe mitti ad populos, tu nunc petes Romam ex provincia auriferi Tagi, & Salonis rustici, quæ terra potens mihi præbet Manes patrios. Nihilominus non eris externus, nec jam dici potes advena, cujus tot sunt fratres in superbis ædibus Remi. Jure tuo adi colenda limina novi templi, ubi templa sunt restituta choro Pierio. Vel si libuerit, ibis prima Sabura: ibi est superba domus mei consulis. Stella disertus habitat ædes laurigeras, insignis Stella sititor aquæ Hianteæ, ubi Castalius fons superbit vitreis aquis, unde sæpe bibisse dicuntur novem dominæ. Ille dabit te legendum populo, & patribus, & equitibus, & ipse perleget genis non nimium siccis. Quid petis titulum? Legantur duo aut tres versus: o liber, clamabunt omnes te esse meum.

NOTÆ.

Ad populos ..) Hoc epigramma ejusdem argumenti est cum superiore.

Salonis.) de quo epig. 50. lib. 1. quem tetricum vocat propter agrestes, seu tetricos ejus accolas.

Dat patrios Manes.) in qua scilicet terra conditi sunt cineres meorum parentum, & quæ patria mea est.

Cujus habet fratres.) Romæ quippe, quam Remi domum vocat, præcedentes libros scripserat: Romæ autem triginta & quatuor annis manserat, epig. 104. lib. 10.

Reddita Pierio.) In palatio Musarum atque Apollinis templum excitaverat Augustus, ubi probata poetarum scripta reponebantur, quod Nerva deinde restituit in gratiam chori Pierii seu Musarum, & ipsorum etiam poetarum.

Prima Sabura.) in cujus aditu habitabat Stella, de quo epig. 8. lib. 1. De fonte Janthidos vide epig. 49. & 13. lib. 7. & epig. 47. lib. 6. Gronovius contendit scribendum esse *Hyanteæ*, ut scribitur etiam in antiquis codicibus: Hyantea aqua, inquit, est unda Castalis. Ausonius, *Hyantea Aganippe*. Statio, *Hyanteæ sorores*, &c.

Petitor.) Alii *sititor*.

Novem dominas.) Musas intellige.

Nec nimium siccis.) præ desiderio mei flebit.

Quid titulum.) hoc est nomen auctoris.

Ad Priscum Terentium suum Mæcenatem. IV.

QUOD Flacco, Varioque fuit, summoque Maroni,
 Mæcenas, atavis regibus ortus eques,
Gentibus & populis hoc te mihi, Prisce Terenti,
 Fama fuisse loquax, chartaque dicet anus.
Tu facis ingenium, tu, si quid posse videmur,
 Tu das ingenuæ munera pigritiæ.

INTERPRETATIO.

Qualis Mæcenas eques natus ab atavis regibus fuit Horatio, & Vario, & summo Maroni, o Prisce Terenti, talem te mihi fuisse fama loquax, & charta vetus narrabit gentibus & populis. Ingenium meum *pendet a te, & si quid posse videmur, tu muneribus donas ingenuam inertiam.*

NOTÆ.

Vario.) cujus meminit epig. 18. lib. 8.

Mæcenas.) Alludit ad illum Horatii versum ode 1. lib. 1.

Mæcenas atavis edite regibus, &c.

Chartaque.) hoc est, te meis in versibus donabo immortalitate.

Ingenuæ pigritiæ.) Otium literarum intellige, homine ingenuo dignum. Sex

ultimos

ultimos versus epigrammatis sexti huic conjungendos censet Turnebus lib. 30. cap. 26. Sed tam Nervæ quam Prisco convenire posse videntur.

Tu das ingenue.) Legunt alii,

Tu das ingenua jus mihi pigritia.

Eligat lector.

Ad Cæsarem, de libris suis contractis. V.

LONGIOR undecimi nobis, decimique libelli
  Arctatus labor est, & breve rasit opus.
Plura legant vacui, quibus otia tuta dedisti:
  Hæc lege tu, Cæsar: forsan, & illa leges.

INTERPRETATIO.

Contraxi longiorem laborem undecimi & decimi libelli, & opus breve factum est. Otiosi legant plura quibus concessisti securam quietem. O Cæsar, tu lege hæc, forsan & leges illa.

NOTÆ.

Longior.) Editum jam decimum atque undecimum librum revocavit & contraxit; ad nos tamen integros pervenisse merito existimat Raderus; sunt enim æque longi ac priores.

Breve rasit.) hoc est, castigando & emendando multa erasit. Alii *vasit*, hoc est *evasit*.

Hæc lege.) hoc est, hos libros contractos: alios vero longiores legendos iis relinque, quibus tu, o Cæsar, otium tutum concessisti, quo carebant regnante Domitiano.

In commendationem Nervæ. VI.

CONTIGIT Ausoniæ procerum mitissimus aulæ
  Nerva: licet toto nunc Helicone frui.
Recta fides, hilaris clementia, cauta potestas
  Jam redeunt: longi terga dedere metus.
Hoc populi, gentesque tuæ, pia Roma, precantur:
  Dux tibi sit semper talis, & iste diu.
Macte animi, quem rarus habet, morumque tuorum,
  Quos Numa, quos hilaris posset habere Cato.
Largiri, præstare, breves extendere census,
  Et dare quæ faciles vix tribuere dei.
Nunc licet, & fas est. sed tu sub principe duro,
  Temporibusque malis, ausus es esse bonus.

INTERPRETATIO.

Nerva lenissimus procerum datus est Imperio Romano: nunc fas est frui toto Helicone. Recta fides, hilaris clementia, provida potestas jam revertuntur: longi terrores evanuerunt. O pia Roma, populi, & gentes tuae rogant hoc, ut semper habeas talem Imperatorem, & istum diu. O Nerva *macte animi, qui contigit paucis, & macte morum tuorum, quos habere posset Numa, & Cato hilariter. Nunc fas est donare, praestare, augere breves census, & dare, quae vix concessere dii faciles. At tu sub Imperatore inhumano, & ausus es esse bonus temporibus malis.*

NOTAE.

Nerva.) de Trajano hoc epigramma & praecedens intelligi potest; Trajanus enim a Nerva adoptatus dictus est Nerva Trajanus.

Helicone frui.) hoc est, libere Musis vacare.

Longi metus.) quibus percellebantur Romani regnante Domitiano.

Talis.) qualis est Nerva.

Macte animi.) Sensus est: Beatus & felix sis illo animo, atque illis moribus quibus ornari se crederet Numa, & laetaretur Cato, quantumvis morosus, & Stoicae frontis.

Largiri.) id est, Nunc liberalitatem exercere potes, tu qui etiam sub principe crudeli bonus esse ausus es.

De Ligia calva. VII.

TOTO vertice quot gerit capillos,
Annos si tot habet, Ligia, trima est.

INTERPRETATIO.

Si Ligia habet tot annos, quot crines gestat toto vertice, trimula est.

In commendationem Trajani. VIII.

TERRARUM dea, gentiumque Roma,
Cui par est nihil, & nihil secundum,
Trajani modo laeta cum futuros
Tot per saecula computaret annos,
Et fortem, juvenemque, Martiumque
In tanto duce militem videret;
Dixit praeside gloriosa tali,
Parthorum proceres, ducesque Serum,
Thraces, Sauromatae, Getae, Britanni,
Possum ostendere Caesarem, venite.

INTERPRETATIO.

Roma dea terrarum & nationum, cui nihil est par & nihil secundum, cum modo hilaris computaret annos futuros Trajani per tot saecula, & spectaret militem & fortem, & juvenem, & Martium in tanto Imperatore; dixit superba tali duce; O proceres Parthorum, duces Serum. Thraces, Sauromatae, Getae, Britanni, accedite, possum vobis *monstrare Caesarem.*

NOTAE.

Parthorum.) quos bello superaverat Trajanus. *Ducesque Serum.*) Cluverius lib. 5. suae Introductionis cap. 2. Sericam Scythiam hodie Catajae regum esse dicit.

cit. De sequentibus populis sæpius actum supra.

Venite.) Pacem scilicet oraturi: habeo enim Trajanum, qui vos a me deficientes castigare poterit. De virtutibus Trajani fuse Plinius junior in suo Panegyrico.

Ad Cæsarem, de tranquillitate Hispaniæ. IX.

PALMA regit nostros, mitissime Cæsar, Iberos,
Et placido fruitur pax peregrina jugo.
Ergo agimus læti tanto pro munere grates:
Misisti mores in loca nostra tuos.

INTERPRETATIO.

O Clementissime Cæsar, Palma gubernat nostros Hispanos, & pax peregrina fruitur jugo tranquillo. Ergo hilares agimus gratias pro tanto dono: misisti mores tuos in nostras regiones.

NOTÆ.

Palma.) Cujus Præfecti Syriæ, & Trajano gratissimi, mentionem facit Dio in Trajano: iterum meminit in Adriano a quo interfectus est Palma. Alii hoc loco Palmam sumunt pro symbolo victoriæ.

Pax peregrina.) nempe in Hispania.

Misisti.) Palmam præfectum, & tuorum morum æmulum.

De Africano avaro. X.

HABET Africanus millies, & tamen captat.
Fortuna multis dat nimis, satis nulli.

INTERPRETATIO.

Africanus habet millies, & nihilominus aucupatur. Fortuna nimium largitur multis, satis vero nemini.

NOTÆ.

Millies.) Centena scilicet sestertium millia.

Et tamen captat.) hoc est, servilibus officiis rem facere quærit.

Sati nulli.) Argute Aristophanes in Pluto:

Ὡς οὐδὲ μεστὸς σοῦ γέγον' οὐδεὶς πώποτε
Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐστὶ πάντων πλησμονή.

Hoc est, Neque quemquam hominem, tui unquam (supple o Plute) cepit satietas; nam aliarum rerum satietas est omnium.

Mittit librum ad Parthenium. XI.

PARTHENIO dic, Musa, tuo, nostroque salutem.
Nam quis ab Aonio largius amne bibit?
Cujus Pimplæo lyra clarior exit ab antro,
Quem plus Pierio de grege Phœbus amat?
Et si forte, sed hoc vix est sperare, vacabit:
Tradat ut ipse duci carmina nostra, roga,
Quatuor & tantum, timidumque brevemque libellum
Commendet verbis: hunc tua Roma legit.

INTERPRETATIO.

O Musa, saluta nostrum Parthenium, & tuum: quis enim largius potat ab amne Aonio? cujus lyra nobilior exit ab antro Pimplæo, quis de grege Pierio magis diligitur a Phœbo? & si forte sociabitur, sed vix hoc sperandum est: ut ut ipse afferat versus nostros Imperatori, & commendet meticulosum & brevem librum quatuor tantum verbis: tua Roma legit hunc.

NOTÆ.

Parthenio.) Vide epig. 6. lib. 5. Suetonius in Domit. cap. 16.

Nam quis.) hoc est, quis est poeta nobilior? De antro Pimplæo epig. 4. lib. 11.

Pierio de grege.) hoc est, e poetis, epig. 77. lib. 1.

Tradas ut.) Idem rogavit Parthenium epig. 6. lib. 5.

Duci.) Nervæ, aut potius Trajano, ut opinor. Vide epig. 1. lib. 11.

In Postumum ebrium promittentem quidlibet. XII.

OMNIA promittis, cum tota nocte bibisti:
Mane nihil præstas: Postume, mane bibe.

INTERPRETATIO.

POllicevis cuncta, cum potasti tota nocte: mane nihil præstas, o Postume, pota mane.

NOTÆ.

Mane bibe.) Ut promittas, atque eodem die memor præstes; dormienti enim tibi promissa excidunt ex memoria.

Ad Auctum, de divitibus iracundis. XIII.

GENUS, Aucte, lucri divites habent iram.
Odisse quam donare vilius constat.

INTERPRETATIO.

O Aucte, locupletes percipiunt genus lucri ex ira. Vilius constat odisse, quam donare.

NOTÆ.

Genus lucri.) Nimirum divites fingebant iram, ne aliquid donarent, lib. 3. epig. 37.

Ad Priscum, ne in venatione leporum præcipiti equo imprudentius feratur. XIV.

PARCIUS utaris moneo rapiente veredo,
Prisce, nec in lepores tam violentus eas.
Sæpe satisfecit prædæ venator, & acri
Decidit excussus, nec rediturus equo.

Insidiar

Insidias & campus habet, nec fossa, nec agger,
Nec sint saxa licet, fallere plana solent.
Non deerunt qui tanta tibi spectacula præstent:
Invidia fati sed leviore cadunt.
Si te delectant animosa pericula: Tuscis,
Tutior est virtus, insidiemur apris.
Quid te frena juvant temeraria? sæpius illis,
Prisce, datum est equitem rumpere, quam leporem.

INTERPRETATIO

O *Prisce, hortor moderatius utaris celeri veredo, nec tanto impetu insequaris lepores. Sæpe venator dedit pœnas prædæ, atque acri equo excussus cecidit, nec reversurus. Et agri habent insidias, & quamvis non sint saxa, nec fossa, nec agger, plana solent circumvenire. Non deerunt qui exhibeant tibi tanta spectacula, sed cadunt minore invidia fati. Si pericula animosa tibi placent, insidiemur apris Tuscis, virtus est cautior. Quid te delectant cursus præcipites? O Prisce, contigit sæpius illis frangere equitem, quam leporem.*

NOTÆ.

Rapiente veredo.) Turneb. lib. 18. cap. 1. Opinio est, inquit, veredum equum esse, qui vehat rhedam: sed ego veredum equum puto, qui neque rhedam, neque cisium trahat, &c. Gallice possis interpretari *un coureur*.

Non deerunt.) Alii scilicet, qui te comitabuntur.

Animosa.) In quibus opus est magna fortitudine.

Sed leviore.) Sed minor est aliorum jactura, & levior inde invidia in deos. Vide epig. 13. lib. I.

Tuscis.) Ingentibus & ferocibus, quales habet Tuscia lib. 7. epig. 26.

Tuscæ glandis aper populator.

Legunt alii *tu scis*, hoc est, tu novisti rem ita se habere. Eligat lector.

Tutior est virtus.) Nam ab insidiis magis sibi cavent venatores.

Equitem rumpere.) In hac leporum venatione sæpius venator incautus periit, quam lepus.

Adulatorium
de Trajani liberalitate. XV.

QUIDQUID Parrhasia nitebat aula,
Donatum est oculis, deisque nostris.
Miratur Scythicas virentis auri
Flammas Juppiter, & stupet superbus
Regis delicias, gravesque lusus.
Hæc sunt pocula, quæ decent tonantem:
Hæc sunt, quæ Phrygium decent ministrum.
Omnes cum Jove nunc sumus beati:
At nuper, pudet, ah pudet fateri,
Omnes cum Jove pauperes eramus.

INTERPRETATIO.

Q*Uicquid fulgebat* in *aula Palatina, datum est oculis, & Numinibus nostris. Jupiter miratur Scythicas flammas auri virentis, & superbus stupet delectamenta regis, & graves lusus. Hæc sunt pocula, quæ conveniunt Tonanti: hæc*

sunt quæ conveniunt ministro Phrygio. Omnes nunc sumus felices cum Jove. Sed nuper, pudet fateri, omnes eramus in opes cum Jove.

NOTÆ.

Parrhasia.) id est Palatina, epig. 55. lib. 7.

Donatum est.) Templis consecratum est ab omni populo spectandum.

Miratur Scythicas.) Vide epig. 28. lib. 4. hoc est, smaragdos virides: nam cum poculis aureis inseruntur, communicant suum colorem.

Regis.) Domitiani, quem vivum summis laudibus extulit, jam mortuum vituperat poeta. *Superbus*, alii *superbi*.

Gravesque lusus.) Ut ornaret templa, spectacula ederet, & suis voluptatibus indulgeret, Romanos spoliabat Domitianus, unde ejus lusus graves erant populo. Legunt alii *gravesque luxus*.

Phrygium ministrum.) Ganymedem nempe; pocula Domitiani Jovi consecravit Trajanus.

Pudet, ah pudet.) Alii *pudet et piget*.

Cum Jove.) Quem donis ingentibus exornavit Trajanus.

Omnes cum Jove pauperes.) Attamen epig 4. lib. 9. dixit poeta Jovem non fore solvendo si ab eo Domitianus repetiisset impensas, quas in templis Capitolinis fecerat. Melius autem, ut opinor, aliter explicabis, cum Jove, hoc est, cum Domitiano, qui alterum Jovem haberi se volebat. Vide epig. 37. lib. 9.

XVI.

In Lentinum,

cujus febricitantis luxum irridet. XVII.

QUARE tam multis a te, Lentine, *diebus*
 Non abeat febris, quæris, & usque gemis.
Gestatur tecum sella, pariterque lavatur:
 Cœnat boletos, ostrea, sumen, aprum.
Ebria Setino fit sæpe, & sæpe Falerno:
 Nec nisi post niveam Cæcuba potat aquam.
Circumfusa rosis, & nigra recumbit amomo,
 Dormit & in pluma, purpureoque toro.
Cum sic tam pulchre, tam belle vivat apud te,
 Ad Dammam potius vis tua febris eat?

INTERPRETATIO.

O Lentine, semper conquereris, & rogas, cur tam multis diebus febris non discedat a te. Tecum gestatur in *sella, & simul lavatur, cœnat boletos, ostrea, sumen, aprum; sæpe fit temulenta Setino, & sæpe Falerno: nec bibit Cæcuba nisi post aquam niveam: circumdata rosis, & nigra amomo recumbit, & dormit in pluma & cubili purpureo, cum febris tua tam eleganter & tam belle vivat apud te, visne ut potius corripiat Dammam?*

NOTÆ.

Quare tam.) A vino generoso & delicatis dapibus se non abstinebat Lentinus, unde merito illum poeta irridet conquerentem, quod semper febri laboraret.

Ad Dammam.) Nomen servi, quo scilicet pessime exciperetur.

Ad

Ad Juvenalem, de otio quo fruebatur Bilbili. XVIII.

DUM tu forsitan inquietus erras
Clamosa Juvenalis in Subura,
Aut collem dominæ teris Dianæ:
Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilat, vagumque
Major Cælius, & minor fatigant:
Me multos repetita post Decembres
Accepit mea, rusticumque fecit
Auro Bilbilis, & superba ferro.
Hic pigri colimus labore dulci
Bothrodum, Plateamque: Celtiberis
Hæc sunt nomina crassiora terris.
Ingenti fruor, improboque somno,
Quem nec tertia sæpe rumpit hora,
Et totum mihi nunc repono, quidquid
Terdenos vigilaveram per annos.
Ignota est toga; sed datur petenti
Rupta proxima vestis e cathedra.
Surgentem focus excipit superba
Vicini strue cultus iliceti,
Multa villica quem coronat olla.
Venator sequitur: sed ille, quem tu
Secreta cupias habere silva.
Dispensat pueris, rogatque longos
Levis ponere villicus capillos.
Sic me vivere, sic juvat perire.

INTERPRETATIO.

O Juvenalis, dum tu forte solicitus vagaris in clamosa Subura, aut teris collem dominæ Dianæ: dum sudatrix toga ventilat te per limina potentiorum, & major Cælius, & minor delassant te errantem: mea Bilbilis superba auro & ferro repetita post multos annos excepit me, & fecit rusticum. Hic otiosi suavi labore colimus Bothrodum, & Plateam: terræ Celtiberæ habent hæc nomina rudiora. Fruor alto atque ingenti somno, qui sæpe nec rumpitur hora tertia, & nunc mihi rependo totum, quicquid vigilaveram per triginta annos. Toga ignota est: sed mihi *poscenti traditur proxima vestis* suspensa *ex cathedra rupta.* Me *surgentem excipit focus instructus alta strue vicini iliceti, quem multis ollis cingit villica. Venator sequitur . . . . villicus tonsus mandat* officia *servis. atque* [illegible] *ut deponantur longæ* eorum *comæ.* [illegible] *acet mihi sic vivere, & sic mori.*

NOTÆ.

Juvenalis.) Poeta satyricus satis notus. *Clamosa Subura.*) Ubi nempe frequens clamor, quod illic esset forum rerum venalium, lib. 7. epig. 30.

Collem Dianæ.) Montem Aventinum intellige, in quo erat templum

 Dia-

Dianæ sacrum, epig. 64. lib. 6.

Sudatrix toga.) Clientes toga induti adibant suos patronos.

Major & minor Cælius.) Montes. Majorem olim Querquetulanum dictum scribit Tacitus. Cælium postea a Cæle Vibenna Hetruscæ gentis duce; minor Cæliolus, aut Cælicolus dictus. Vide Marlianum lib. 4. cap. 18.

Multos post Decembres.) Post annos nempe 34. epig. 104. lib. 10. De Bothrodo aut Botrodo epig. 50. lib. 1. De Platea vero egimus lib. 4. epig. 55.

Tertia hora.) Nimirum ab ortu solis. Vide epig. 8. lib. 4.

Ignota est toga.) Sensus est: Officia togatorum hic nulla sunt.

Rupta proxima.) Morem ostendit hominis rusticantis, qui solutus curis dum it dormitum, vestem conjicit in cathedram. Sic Domitius.

Surgentem focus.)

Vicina in ipsum silva descendet focum.

epig. 50. lib. 1.

Dispensat.) An officia, aut cibaria?

Rogatque.) Villicus scilicet ad cutem rasus rogat herum, ut sibi liceat tondere servos, quo aptiores fiant operi rustico.

De Æmilio gulofo. XIX.

IN thermis sumit lactucas, ova, lacertum,
Et cœnare foris se negat Æmilius.

INTERPRETATIO.

Æmilius in thermis comedit lactucas, ova, lacertum, & negat cœnare se foris.

NOTÆ.

In thermis.) Divites iis quibuscum lavabant, cibos in ipsis thermis distribuebant, hos Æmilius vorabat, ita ut non indigeret cœnare foris: interim prædicabat se non captare alienam cœnam, quasi perinde non esset in alienis thermis, aut in alienis ædibus cœnaret, epig. 71. infra. de Apro.

Sobrius a thermis nescit abire domum.

Ad Fabullum, de Themisonte libidinoso. XX.

QUARE non habeat, Fabulle, quæris
Uxorem Themison. Habet sororem.

INTERPRETATIO.

O Fabulle, rogas cur Themison non habeat uxorem: habet sororem.

NOTÆ.

Habet sororem.) hoc est amicam. Vide epig. 4. lib. 2.

Ad Marcellam suam uxorem, quam laudat a morum suavitate. XXI.

MUNICIPEM rigidi quis te, Marcella, Salonis,
Et genitam nostris quis putet esse locis?
Tam rarum, tam dulce sapis: Pallatia dicent,
Audierint si te vel semel, esse suam.
Nulla nec in media certabit nata Subura,
Nec Capitolini collis alumna tibi.

Nec

Nec cito redebit peregrini gloria partus
Romanam deceat quam magis esse nurum.
Tu desiderium dominæ mihi mitius urbis
Esse jubes: Romam tu mihi sola facis.

INTERPRETATIO.

O Marcella, quis credat te esse popularem rigidi Salonis, & genitam esse in nostra regione? tam rarum, tam suave est tuum ingenium: Palatia vendicabunt te sibi, si audierint te vel semel. Nulla nec genita vel *in media Subura, nec alumna collis Capitolini contendet tecum. Nec gloria peregrini partus cito ridebit, cui magis conveniat esse nurui Romanæ. Tu in caussa es cur minus ægre feram desiderium urbis dominæ: tu una mihi efficis Romam.*

NOTÆ.

Marcella.) poetæ uxor, de qua epig. 31. infra.

Rigidi Salonis.) epig. 55. lib. 4.

Armorum Salo temperator.

Certabit.) Alii *certarit*, hoc est, nec ulla mulier vel media in urbe nata tecum contendet de elegantia & comitate morum, &c.

Nec cito.) Hunc versum sic explicat Raderus,

Nec gloria peregrini partus. id est, nec ulla puella extra urbem nascetur, & nata arridebit patri, aut matri, quam magis deceat existimari Romanam vel ab ipsis Romanis, ac te, o Marcella. Virgilius Eclog. 4.

Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem.

Deceat,) Alii *ducat*.

De Philænide deformi. XXII.

QUAM sit lusca Philænis indecenter,
Vis dicam breviter tibi, Fabulle?
Esset cæca decentior Philænis.

INTERPRETATIO.

O Fabulle, placet definiam paucis verbis, quam indecore lusca sic Philænis? Philænis cæca esset venustior.

NOTÆ.

Decentior.) Capta enim utroque oculo minus deformis videretur, epig. 23. lib. 2.

In Læliam edentulam & calvam. XXIII.

DENTIBUS atque comis, nec te pudet, uteris emtis.
Quid facies oculo, Lælia? non emitur.

INTERPRETATIO.

O Lælia, uteris dentibus & capillis emptis, nec erubescis, quid facies oculo? non emitur.

NOTÆ.

Quid facies oculo?) Qua arte oculi deformitatum teges? oculi, ut capilli & dentes, non emuntur.

Ad

Ad Juvencum de covino curru, quem acceperat ab Heliano. XXIV.

O Jucunda, covine, solitudo,
Carruca magis, assedoque gratum
Facundi mihi munus Heliani:
Hic mecum licet, hic Juvence, quidquid
In buccam tibi venerit, loquaris.
Non vector Libyci niger caballi,
Succinctus neque cursor antecedit.
Nusquam est mulio; mannuli tacebunt.
O si conscius esset hic Avitus,
Aurem non ego tertiam timerem.
Totus quam bene sic dies abiret!

INTERPRETATIO.

O Covine, amœna solitudo, donum diserti Heliani mihi jucundius carruca, atque essedo, o Juvence, hic mecum, hic fas est dicas quicquid tibi venerit in buccam. Non vector niger equi Libyci, nec cursor expeditus anteit. Nusquam est mulio: mannuli silebunt. O si Avitus socius hic adesset, ego non metuerem tertiam aurem. Quam festive sic laberetur totus dies!

NOTÆ.

Covine.) Vehiculi falcati genus est, quo Galli in præliis utebantur.

Jucunda solitudo.) nempe propter umbram covini recti & velati, ut ait Raderus: sed melius, meo judicio, Farnabius, covinum solitudinem dici a poeta censet, quod regeretur sine mulione.

Carruca, essedoque.) sunt etiam curruum genera.

Heliani.) Alii *Æliani*: alii vero *Hadriani*.

Non vector.) Alii vector. Maurum intellige insidentem equo Massyleo, epig. 23. lib. 9.

Mannuli.) parvi equi qui sermones nostros non deferent, a quibus scilicet trahebatur covinus.

Avitus.) de quo epistola libri 9. & epig. 1.

Aurem non.) Aviti scilicet qui verba nostra insidiose non exciperet.

In Thelesinum avarum. XXV.

CUM rogo te nummos sine pignore, Non habeo, inquis:
Idem, si pro me spondet agellus, habes.
Quod mihi non credis veteri, Thelesine, sodali,
Credis colliculis, arboribusque meis.
Ecce reum Carus te detulit: adsit agellus.
Exilii comitem quæris? agellus eat.

INTERPRETATIO.

Cum peto a te nummos sine pignore, Non habeo, ais. Tu idem habes, si agellus spondet pro me. O Thelesine, quod non credis mihi antiquo socio, credis colliculis atque arboribus meis. En Carus accusavit te reum, agellus ferat opem. Quæris-ne comitem exilii? Agellus eat.

NOTÆ.

Carus.) delator nequissimus.
Agellus est.) cui nempe, non mihi, credis pecuniam.

In avarum amicum. XXVI.

SEXAGINTA teras, cum limina mane senator,
Esse tibi videor desidiosus eques,
Quod non a prima discurram luce per urbem,
Et referam lassus basia mille domum.
Sed tu purpureis ut des nova nomina fastis,
Aut Numidum gentes, Cappadocumve petas;
At mihi, quem cogis medios abrumpere somnos,
Et matutinum ferre, patique lutum,
Quid petitur? rupta cum pes vagus exit aluta,
Et subitus crassæ decidit imber aquæ:
Nec venit ablatis clamator verna lacernis,
Accedit gelidam servus ad auriculam,
Et, rogat, ut cœnes secum Lætorius, inquit:
Viginti nummis non ego malo famem?
Quod sit cœna mihi, tibi sit provincia merces,
Et faciamus idem, nec mereamur idem.

INTERPRETATIO.

CUm tu *senator mane teras sexaginta limina*, ego *videor tibi esse eques otiosus; quod a primo diluculo non discurram per urbem, & defatigatus reportem mille oscula in ædes meas. Sed tu* discurris *ut inscribas nova nomina purpureis fastis, aut adeas nationes Numidarum, aut Cappadocum: sed ego, quem cogis abrumpere medios somnos, & aspergi atque infici luto matutino, quid peto? cum pes solutus exit, pelle rupta, & repentinus imber crassæ aquæ decidit: Nec verna nomenclator accedit ablatis lacernis;* sed *servus accedit ad frigidam auriculam, & dicit. Lætorius orat ut cœnes secum:* an *non gratior est cœnacula* empta *viginti nummis? cum habeam cœnam pro mercede, tu* vero *provinciam, & faciamus idem, nec mereamur idem.*

NOTÆ.

Sexaginta.) hoc est, cum tu senator discurras, ego vero dignitate inferior, eques scilicet, & quidem sine censu tibi videor desidiosus, qui summo mane potentioribus non nunciem salutem.

Et referam.) De his salutantium basiis diximus, epig. 94. lib. 7.

Sed tu purpureis.) hoc est, ut consul fias; consulum enim nomina in fastos purpura illitos referebantur.

Aut Numidum.) Numides vocantur auctore Stephano populi circa Nilum fluvium; Cappadoces vero Asiæ minoris sunt populi, de quibus jam supra. Sensus est: Tu colis potentiores, ut obtineas provinciam cum imperio.

At mihi quid petitur.) hoc est, quid spero cum rupta est aluta pellis, nempe ex qua conficiebantur calcei.

Et matutinum.) Vide epig. 36. lib. 3.

Et subitus.) Et pluvia repentina perfusus domum redeo. *Aquam crassam* sudorem interpretatur Domitius. Judicet lector.

Nec venit.) hoc est, nec detritis meis lacernis aut humidis servus adest, qui novas afferat, detritas tollat, sed dumtaxat a divite quodam Lætorio venit servus, qui me defatigatum invitet ad cœnam. *Ablatis*, forte legendum *adlatis*

Vi-

Viginti nummis.) hoc est, nonne domi mihi gratior esset frugalis cœna? Legunt alii,

Et, rogat, ut cœnes secum Latorius, inquit:
Viginti nummis. Non ego. Malo famen.

Quam sit cœna mibi, &c.

Non ego, forte legendum *non eo*.

Quod sit cœna mibi.) hoc est, idea summo mane per urbem non discurro, quod similia mea & tua officia simili mercede non remunerentur. Legunt alii, *Cur sit cœna*, &c.

XXVII.

In Cinnam ebriosum. XXVIII.

POTO ego sextantes: tu potas, Cinna, deunces,
Et quereris quod non, Cinna, bibamus idem.

INTERPRETATIO.

E*Go bibo sextantes; tu, o Cinna, bibis deunces, atque, o Cinna, quereris, quod non potemus idem* vinum.

NOTÆ.

Sextantes.) hoc est, duos cyathos bibo, tu vero undecim, unde immerito conquereris tibi non apponi optimum vinum; nimium enim bibis.

De Hermogene fure. XXIX.

HERMOGENES, tantus mapparum, Pontice, *fur est*,
Quantus nummorum vix, puto, Massa fuit.
Tu licet observes dextram, teneasque sinistram;
Inveniet, mappam qua ratione trahat:
Cervinus gelidum sorbet sic halitus anguem:
Casuras alte sic rapit Iris aquas.
Nuper cum Myrino peteretur missio læso:
Subduxit mappas quatuor Hermogenes.
Cretatam prætor cum vellet mittere mappam:
Prætori mappam surripit Hermogenes.
Attulerat mappam nemo, dum furta timentur:
Mantile e mensa surripit Hermogenes.
Hoc quoque si deerit: medios distringere lectos,
Mensarumque pedes non timet Hermogenes.
Quamvis non modico caleant spectacula Sole:
Vela reducuntur, cum venit Hermogenes.
Festinant trepidi substringere carbasa nautæ,
Ad portum quoties paruit Hermogenes.
Linigeri fugiunt calvi, sistrataque turba,
Inter adorantes cum stetit Hermogenes.
Ad cœnam Hermogenes mappam non attulit umquam;
A cœna semper rettulit Hermogenes.

INTERPRETATIO.

O *Pontice, Hermogenes tam surripit mappas, quam, opinor, vix Massa surripuit nummos. Quamvis tu caveas a dextra, & adstringas lævam, excogitabit*

tabit qua arte subducat mappam. Halitus cervi sic attrahit frigidum anguem. sic Iris evebit undas casuras desuper: Nuper cum peteretur missio Myrino vulnerato, Hermogenes subripuit quatuor mappas. Cum prætor vellet facere candidam mappam, Hermogenes subducit mappam prætori. Nullus attulerat mappam: dum furta metuuntur, Hermogenes subduxit mantile e mensa. Si hoc etiam defecerit, non dubitat radere lectos, & pedes mensarum. Licet spectacula caleant vehementi sole; vela colliguntur cum Hermogenes accedit. Nautæ meticulosi festinanter contrahunt carbasa, quoties Hermogenes visus est ad portum. Calvi linigeri fugiunt, & sistrata turba fugit, cum Hermogenes stetit inter adorantes. Numquam Hermogenes apportavit mappam ad cœnam; Hermogenes semper a cœna reportavit.

NOTÆ.

Hermogenes.) hoc est ab Herme seu Mercurio genitus, qui nempe est furum deus: poeta ergo aptissimum furi hoc nomen finxit.

Massa.) Plinius junior epist. ult. lib. 7. *Dederat me senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Massam: damnatoque Massa censuerat ut bona ejus publice custodirentur.*

Cervinus gelidum.) Cervus absorpto angue vitam producit.

Iris.) Arcus scilicet cœlestis. Aristoteles lib. 3. Meteor. ὅτι μὲν οὖν ἀνάκλασις ἡ ἶρις τῆς ὄψεως πρὸς τὸν ἥλιον φανερόν. Quod ergo Iris sit refractio aspectus ad solem, manifestum est, &c. Plinius lib. 2. cap. 59.

Cum Myrino.) De quo epig. 20. lib. Spect. hoc est, cum Myrino gladiatori missio peteretur a populo, vel ab ipso Myrino læso peteretur: læsi enim gladiatores arma submittebant, & vitam aliquando impetrabant ab Imperatore, aut a populo, dum staret respublica.

Cretatam.) signum nempe quod mittendis quadrigis dabatur in ludis Circensibus. Raderus ex Cedreno refert, hanc fuisse occasionem mappæ in circum mittendæ, quod magistratus ante missionem super fornices carcerum eo loco unde spectabant, convivium curarent, mappamque in tempore mappario mittendam traderent.

Attulerat mappam:) Ad convivia singuli afferebant suas mappas: mantile vero, inquit Raderus, linteum scilicet tergendis manibus aptum a convivatore parabatur.

Distringere.) hoc est, stragula lectorum, quibus accumbebant, subripere: vel forte melius, laminas aureas vel argenteas lectis deradere.

Mensarumque pedes.) eburneos nimirum, aut potius intellige ab Hermogene argenteas bracteas mensarum pedibus derasas fuisse, epig. 33. lib. 8.

Vela reducuntur.) epig. 29. lib. 6. Vela autem colligebantur ne ab Hermogene surriperentur.

Linigeri.) Isidis sacerdotes interpretare, quorum vestes ex lino confectæ candidissimæ erant: illos sistratam turbam vocat, quod sistra, seu crepitacula quaterent sacra sua celebrantes.

Ad Aprum, se nolle amicum sobrium. XXX.

SICCUS, sobrius est Aper: quid ad me?
Servum sic ego laudo, non amicum.

INTERPRETATIO.

APer siccus & sobrius est: quid ad me pertinet? *Talis mihi placet servus, non amicus.*

NOTÆ.

Non amicum.) quem genio suo indulgere volo.

De

De hortis Marcellæ uxoris. XXXI.

HOC nemus, hi fontes, hæc textilis umbra supini
Palmitis, hoc riguæ ductile flumen aquæ:
Prataque, nec bifero cessura rosaria Pæsto:
Quodque viret Jani mense, nec alget olus:
Quæque natat clusis anguilla domestica lymphis,
Quæque gerit similes candida turris aves:
Munera sunt domino; post septima lustra reverso
Has Marcella domos, parvaque regna dedit.
Si mihi Nausicae patrios concederet hortos,
Alcinoo possem dicere, malo meos.

INTERPRETATIO.

HOc nemus, hi fontes, textilis hæc umbra proni palmitis, & hic ductilis fluvius aquæ riguæ: & prata, & rosaria non inferiora Pæsto bifero: atque olus quod virescit mense Januario, nec friget: & familiaris anguilla quæ natat aquis clausis, atque alba turris in qua sunt volucres: sunt dona domino: Marcella donavit mihi *reverso post septem lustra has ædes, atque exigua regna. Si Nausicae mihi daret paternos hortos, liceret dicere Alcinoo, Plus placent mei.*

NOTÆ.

Textilis umbra.) propter palmites cum foliis atque arborum ramis contextos.
Ductile flumen.) rivulum intellige ab aliquo vicino fonte ductum in hortos Marcellæ, vel forte aquæductum.
Bifero Pæsto.) hoc est bis in anno florenti. Vide epig. 38. lib. 5.
Nec alget.) nec frigidum est.
Clusis lymphis.) hoc est in piscina.
Turris candida.) candidas columbas continebat.
Post septima.) Triginta & quatuor annis poeta manserat Romæ, & anno trigesimoquarto rediit in Hispaniam. Vide epig. 103. lib. 10.
Munera sunt domino.) Alii *dominæ*, nempe meæ uxoris.
Nausicae.) filia scilicet Alcinoi, de cujus amœnissimis hortis epig. 64. lib. 4.

In Vacerram,
cujus paupertatem irridet. XXXII.

O Juliarum dedecus Kalendarum,
Vidi, Vacerra, sarcinas tuas, vidi:
Quas non retentas pensione pro bima
Portabat uxor rufa crinibus septem,
Et cum sorore cana mater ingenti.
Furias putavi nocte ditis emersas.
Has tu priores frigore, & fame siccus,
Et non recenti pallidus magis buxo
Irus tuorum temporum sequebaris.
Migrare clivum crederes Aricinum.
Ibat tripes grabatus, & bipes mensa,
Et cum lucerna, corneoque cratere
Matella curto rupta latere mejebat.

Focum

Focum ferentis suberat amphoræ cervix.
Fuisse gerres, aut inutiles mænas
Odor impudicus urcei fatebatur,
Qualem marinæ misit aura piscinæ.
Nec quadra deerat casei Tolosatis.
Quadrima nigri nec corona pulei,
Calvæque restes allioque, cepisque,
Nec plena turpi matris olla resina,
Summœnianæ qua pilantur uxores.
Quid quæris ædes, villicosque derides,
Habitare gratis, o Vacerra, cum possis?
Hæc sarcinarum pompa convenit ponti.

INTERPRETATIO.

O Infamia Juliarum Calendarum, o Vacerra, vidi tuam supellectilem, spectavi: quam non retentam pro mercede biennii ferebat uxor rufa septem capillis, & cana genitrix cum ingenti sorore. Existimavi furias emersas ex tenebris inferorum. Tu aridus frigore & esurie, & pallidior buxo veteri. Irus tui seculi sequebaris has præeuntes. Putares mendicos omnes clivi Aricini ire alio. Lectulus tripes incedebat, & mensa bipes, & cum lucerna, & corneo cratere matella fracta brevi latere mejebat. Cervix portantis focum subjecta erat amphoræ. Fœtidus odor ulcei, qualis emissa est ab aura piscinæ marinæ, testificabatur in eo fuisse gerres, aut mænas inutiles. Nec quadra casei Tolosatis deficiebat, nec corona quadrima nigri pulei, & calvæ restes & allio, & cepis, nec olla matris tuæ plena fœtida resina, qua Summœnianæ uxores glabrantur. O Vacerra, quid quæris domum, & illudis villicos, cum possis habere domicilium gratis? Hæc pompa sarcinarum apta est ponti.

NOTÆ.

O Juliarum.) quo nempe tempore novas ædes conducere solebant Romani. Suetonius in Tiberio cap. 35. *Senatori latum clavum ademit, cum cognovisset sub Calendas Julii demigrasse in hortos, quo vilius post diem ædes in urbe conduceret.*

Quas non retentas.) hoc est, quas conductarum a te ædium dominus pro pensione biennii, utpote viliores pignoris loco retinere noluit.

Crinibus septem.) hoc est uxor tua calva.

Sorore ingenti.) ætate scilicet, secundum Raderum: adulta autem & carente viro, secundum Domitium. *Ingenti* forte melius referas tantum ad immanem corporis proceritatem.

Non recenti.) hoc est arido buxo pallidior.

Irus.) omnium mortalium pauperrimus, de quo epig. 40. lib. 5.

Clivum Aricinum.) ubi erant multi mendici. Vide epig. 19. lib. 2.

Tripes grabatus.) vilis nimirum lectus, cui ut & mensæ deerat unus pes: mensæ enim ut plurimum tribus pedibus fulciebantur.

Mejebat.) hoc est, ex qua rupta effluebat urina.

Focum ferentis.) an impositam Vacerræ, an servi capiti amphoram cui focus inerat. Videat lector. Legendus Juvenalis sat. 3. v. 251. Leguntalii,

Foco virenti suberat amphoræ cervix.

Quam lectionem non intelligo.

Gerres.) genus nempe locustarum, epig. 77. lib. 3. *Mænas.*) pisciculos de quibus lib. 11. epig. 32.

Casei Tolosatis.) mali scilicet saporis. Tolosa urbs Galliæ satis nota.

Quadrima.) hoc est pulegium a quatuor annis servatum, eoque deterius, nempe cibariis rusticorum condiendis inserviebat.

Calvæ restes.) Sensus est: allia & cepæ ex

ex funibus seu restibus pendentes, quas calvas vocat, quod cepæ sint glabræ.

Summœniana.) hoc est meretrices. Vide epig. 81. lib. 3.

Quid quæris.) hoc est, inquit Farnabius, quid quæris villam ruri, quasi lautiorum more per æstatem rusticaturus sis!

Villicosque derides.) cum solvendo non sis.

Ponti.) ubi nempe habitant mendici.

XXXIII.

Ad Julium,

vitæ tranquillitatem perturbari nimia erga sodales amicitia. XXXIV.

TRIGINTA mihi quatuorque messes
Tecum, si memini, fuere Juli:
Quarum dulcia mixta sunt amaris,
Sed jucunda tamen fuere plura.
Et si calculus omnis huc & illuc
Diversus, bicolorque digeratur:
Vincet candida turba nigriorem.
Si vitare velis acerba quædam,
Et tristes animi cavere morsus,
Nulli te facias nimis sodalem.
Gaudebis minus, & minus dolebis.

INTERPRETATIO.

O *Juli, si memini, vixi tecum triginta & quatuor annis; quorum suavitas non fuit sine amaritie, at nihilominus plures fuere dulces. Et si calculus omnis diversus, & bicolor distribuatur huc & illuc, albus numerus superabit nigriorem. Si cupias declinare quasdam molestias, & vitare acerbos morsus animi, cum nullo ineas nimiam amicitiam. Lætaberis minus, & mœrebis minus.*

NOTÆ.

Ad Julium.) Addunt alii *Martialem*. Vide epig. 99. lib. 9.

Triginta.) quibus manserat Romæ, epig. 104. lib. 10.

Et si calculus.) Lapidibus albis fausti dies, nigris vero infausti notabantur, epig. 45. lib. 8.

Vincet candida.) plures numerabuntur dies felices, quam mœsti.

Animi morsus.) hoc est mœrorem a quo conficitur animus.

Gaudebis minus.) amicorum enim prospera atque adversa fortuna nimis nos afficit.

XXXV.

In Labullum,

qui exiguis muneribus liberalis haberi volebat.

XXXVI.

LIBRAS quatuor aut duas amico,
Algentemque togam, brevemque lænam:
Interdum aureolos manu crepanteis:
Possint ducere qui duas kalendas,
Quod nemo, nisi tu, Labulle, donas,

Non

Non es; crede mihi, bonus. quid ergo?
Ut verum loquar, optimus malorum.
Pisones, Senecasque Memmiosque,
Et Crispos mihi redde, sed priores:
Fies protinus ultimus bonorum.
Vis cursu pedibusque gloriari?
Tigrim vince, levemque Passerinum.
Nulla est gloria præterire asellos.

INTERPRETATIO.

O Labulle, quod tu solus largiris amico libras quatuor, aut duas argenti, *frigidam togam, & lanam curtam, aliquando aureolos sonantes in manu; quibus sustentari possis* amicus *duobus mensibus: crede mihi, non es bonus. Quid igitur? optimus malorum, ut dicam veritatem. Mihi restitue Pisones, & Senecas, & Memmios, & Crispos, sed antiquos: repente evades ultimus bonorum. Placetne gloriari cursu, & pedibus? Supera Tigrim, & levem Passerinum. Nullus est honor precurrere asinos.*

NOTÆ.

Libras.) Vide epig. 44. lib. 2.

Algentem.) hoc est ita tritam, ut frigus facile admittat: Læna vero erat vestis quæ hyeme pallio superinduebatur, teste Baysio.

Aureolos.) Epig. 20. lib. 5.

Qui crepit aureolos forsitan unus erit.

Optimus malorum.) hoc est; tu es inter avaros munificentissimus.

Pisones.) quibus de arte poetica librum dedicavit Horatius. De Crispo & Seneca supra dictum: Memmio vero suum poema dedicavit Lucretius.

Ultimus bonorum.) hoc est, munificis his viris longe inferior eris.

Tigrim, & Passerinum.) Alii equos velocissimos fuisse, alii cursores affirmant, epig. 6. lib. 7.

In nasutum scurram ineptum. XXXVII.

NASUTUS nimium cupis videri.
Nasutum volo, nolo polyposum.

INTERPRETATIO.

Vis haberi nimis nasutus, placet nasutus, displicet polyposus.

NOTÆ.

Nasutus.) Irrisores dicuntur nasuti, epig. 4. lib. 1.

Et pueri nasum rhinocerotis habent.

Sensus est: Volo urbanum & acutum, non putidum & ineptum derisorem. Polypus vero est nasi morbus, de quo Celsus lib. 6. cap. 8. qui eo morbo laborant polyposi dicuntur, quos hoc loco sumit poeta pro putidis & rancidulis scurris.

Ad Candidum, de effeminato quodam homine. XXXVIII.

HUNC qui femineis noctesque diesque cathedris
Incedit tota notus in urbe nimis,

Crine nitens, niger unguento, perlucidus ostro,
Ore tener, latus pectore, crure glaber,
Uxori qui sæpe tuæ comes improbus hæret:
Non est quod timeas, Candide; non futuit.

INTERPRETATIO.

O Candide, non est quod metuas hunc, qui nimium notus in tota urbe, adit noctu & die cathedras feminarum nitens coma, niger unguento, micans ostro, ore delicatus, latus pectore, levis crure, qui crebro improbus comes hæret tuæ conjugi . . . .

NOTÆ.

Cathedris.) De quibus dictum epig. 62. lib. 3. *Inevdit*, forte melius legendum esset *infodit*. Namque mollem & cinædum intelligit.

In Sabellam
ineptum. XXXIX.

ODi te, quia bellus es, Sabelle.
Res est putida bellus, & Sabellus;
Bellum denique malo, quam Sabellum.
Tabescas utinam, Sabelle, belle!

INTERPRETATIO.

O Sabelle, odi te, quoniam bellus es. Res est fœtida bellus & Sabellus, tandem malo bellum, quam Sabellum. O Sabelle, utinam marcescas belle!

NOTÆ.

Odi te.) Hunc Sabellum jam carpsit poeta epig. 84. lib. 7. *Bellus*, hoc est ineptus. Vide epig. 7. lib. 2.

Bellum denique.) Bellus enim homo vitiosus est tantum, Sabellus vero est ipsum vitium, inquit Raderus. Sed magis placet bellum hoc loco sumi pro ipsa belli contentione.

Tabescas.) ut res putida. *Belle* potest esse quintus casus, vel adverbium.

In Pontilianum,
quem assidue colebat, a quo tamen nihil accipiebat. XL.

MENTIRIS, credo: recitas mala carmina, laudo;
Cantas, canto: bibis, Pontiliane, bibo.
Pedis, dissimulo: gemma vis ludere, vincor.
Res una est sine me, quam facis, & taceo.
Nil tamen omnino præstas mihi. mortuus, inquis,
Accipiam bene te. nil volo: sed morere.

INTERPRETATIO.

O Pontiliane, mentiris, adhibeo tamen fidem: recitas versus ineptos, prœ bo: cantas, canto: potas, poto: pedis, dissimulo: placet ludere gemmis, superor. Unica res

res est, quam agis sine me, & sileo. Nihilominus mihil prorsus donas mihi; Defunctus, ait, bene excipiam te, Nihil peto; at pereas.

NOTÆ.

Credo.) Officii caussa fingo me credere, licet sciam te mentiri.

Cantas.) Similis est adulatoris effigies apud Juvenalem sat. 3

Gemma ludere.) hoc est latronibus ludere, ut ajunt interpretes. Vide epig. 71. lib. 7. & epig. 20. lib. 14.

Insidiosorum si ludis bella latronum,
Gemmeus iste tibi miles, & hostis erit.

Sed morere.) ut nempe promissam mihi tuam hereditatem accipiam.

In Tuccam
gulosum. XLI.

NON est, Tucca, satis, quod es gulosus:
Et dici cupis, & cupis videri.

INTERPRETATIO.

O *Tucca, non sufficit quod es helluo, & vis haberi, & vis videri.*

XLII.

XLIII.

Ad M. Unicum
poetam elegiacum. XLIV.

UNICE, cognato junctum mihi sanguine nomen,
Quique geris studiis corda propinqua meis:
Carmina cum facias soli cedentia fratri,
Pectore non minor es, sed pietate prior.
Lesbia cum tenero te posset amare Catullo,
Te post Nasonem blanda Corinna sequi.
Nec deerant Zephyri, si te dare vela juvaret:
Sed tu litus amas. hoc quoque fratris habes.

INTERPRETATIO.

O *Unice, qui habes nomen mihi junctum cognato sanguine, & cor accedens ad mea studia; cum componas versus cedentes soli fratri, non inferior es pectore, sed superior pietate. Lesbia posset diligere te cum tenero Catullo, & blanda Corinna haerere tibi post Nasonem. Nec Zephyri deficiebant, si tibi placeret dare vela: at litus tibi gratum est: & hoc etiam te probat fratrem.*

NOTÆ.

Corda propinqua.) hoc est, qui iisdem studiis deditus es.

Carmina.) Unicus habebat fratrem qui versus heroicos componebat, a quibus se abstinebat, ne famæ fratris noceret. Idem dixit poeta de Turno & Memore epig. 11. lib. 11.

Sed pietate prior.) quia das ipsi primas.

Lesbia, & Corinna.) amicæ scilicet Catulli, & Ovidii, teneris horum poetarum

tarum elegiis assuetæ, tuas tamen amare possent.

Nec deerant Zephyri.) hoc est, non deerat tibi grande ingenium, si carmina heroica condere voluisses.

Hoc fratris.) Cum fratris caussa gratde tuum ingenium coerceas.

Ad Phœbum calvum. XLV.

HOEDINA tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calvæ,
Festive tibi, Phœbe, dixit ille,
Qui dixit caput esse calciatum.

INTERPRETATIO.

O Phœbe, ille lepide dixit tibi hœdina pelle tegenti tempora, & verticem nuda calvæ, qui dixit caput esse calciatum.

NOTÆ.

Hœdina pelle.) hoc est galericulo ex hœdi pelle facto, quo utebatur Phœbus ad tegendum calvitium. Vide epig. 50. lib. 14.

Calciatum.) Alii *calceatum*: fiunt vero calcei ex pellibus, quibus cum Phœbus tegeret caput, merito calceatum dici poterat.

Ad Classicum, de Gallo & Luperco poetis. XLVI.

VENDUNT carmina Gallus, & Lupercus.
Sanos, Classice, nunc nega poetas.

INTERPRETATIO.

Gallus & Lupercus vendunt versus. O Classice, nunc nega poetas sapere.

NOTÆ.

Gallus & Lupercus.) Mali scilicet poetæ, qui tamen cum inepta sua carmina venderent, non ipsi, sed emptores insaniebant.

In habentem varios mores. XLVII.

DIFFICILIS, facilis, jucundus, acerbus es idem,
Nec tecum possum vivere, nec sine te.

INTERPRETATIO.

Tu idem es asper, comis, suavis, acerbus: nec licet vivere tecum, nec sine te.

NOTÆ.

Nec tecum.) propter acerbos tuos mores.
Nec sine te.) propter comitatem.

In

In lautum invitatorem. XLVIII.

BOLETOS & aprum si tamquam vilia ponis,
Et non esse putas hæc mea vota: volo.
Si fortunatum fieri me credis, & heres
Vis scribi, propter quinque Lucrina: vale.
Lauta tamen cœna est: fateor lautissima; sed cras
Nil erit, immo hodie, protinus immo nihil;
Quod sciat infelix damnatæ spongia virgæ,
Vel quicumque canis, junctaque testa viæ:
Mullorum, leporumque, & suminis exitus hic est,
Sulfureusque color, carnificesque pedes.
Non Albana mihi sit comissatio tanti,
Nec Capitolinæ, pontificumque dapes:
Imputet ipse deus nectar mihi, fiet acetum,
Et Vaticani perfida vappa cadi.
Convivas alios cœnarum quære magister,
Quos capiant mensæ regna superba tuæ:
Me meus ad subitas invitet amicus ofellas:
Hæc mihi, quam possum reddere, cœna placet.

INTERPRETATIO.

SI apponis boletos, & aprum tamquam abjecta, & credis hæc non appeti a me: volo. Si existimas me fieri felicem, & cupis heres institui propter quinque ostrea *ex Lucrino; vale. Nihilominus sumptuosa est cœna, fateor, sumptuosissima: at nihil supererit cras, imo hodie, imo repente nihil, quod sciat infelix spongia virgæ damnatæ, aut quicumque canis, aut amphora propinqua viæ. Hic est finis mullorum, & leporum, & suminis, color* nempe *pallidus, & pedes podagrosi. Nolim tanti facere comissationem Albanam, nec epulas Capitolii, & pontificum: ipse deus ratiocinetur mecum de nectare dato, fiet acetum, & perfida vappa cadi Vaticani. O Moderator cœnarum, quære alios convivas, qui delectentur lautissimis cibis tuæ mensæ: meus amicus me vocet ad ofellas repentinas: amo cœnam, quam possum reddere.*

NOTÆ.

Boletos.) Quos si mihi apposueris tamquam cibos delicatissimos, ut sc. captes meam hereditatem, nolo, sin minus lubens cœnabo apud te. *Vilia*, hoc est, tamquam res viles.

Quinque Lucrina.) Vide epig. 11. lib. 6.

Immo hodie.) Nam statim a cœna nulla superest gulæ voluptas.

Quod sciat infelix.) Spongia, inquit Farnabius, ligno adhærens damnata in vile ministerium, ad emundanda scilicet obscœna, ut de bestiario quodam refert Seneca epist. 70. *Nuper in ludo bestiariorum unus e Germanis, cum ad matutina spectacula pararetur, secessit ad exonerandum corpus. Nullum aliud illi dabatur sine custode secretum. Ibi lignum illud, quod ad emundanda obscœna adhærente spongia positum est totum in gulam farsit, & vi præclusis faucibus spiritum elisit.*

Vel quicumque canis.) Qui nimirum ad vomitum accurrat.

Junctaque testa viæ.) Urnæ scilicet in triviis erant collocatæ, in quas mejerent prætereuntes.

Albana.) Lautissimum scilicet epu-

lum quale exhibuit in Albano monte in Quinquatriis Minervæ suæ Domitianus. Farnabius. De comessatione dictum epig. 5. lib. 4.

Nec Capitolinæ.) hoc est, epulum Jovis in Capitolio instructum, cujus meminit Valer. Maximus lib. 2. cap. 1.

Pontificumque dapes.) Lautissimæ scil. quas describit Macrobius cap. 13. lib. 3.

Et Vaticani.) Vini vilissimi fæx, epig. 19. lib. 1. *Ofellæ*, genus farciminis. *Subitas*; hoc est, sine apparatu conditas.

Ad pædagogum custodem unionum XLIX.

CRINITÆ, Line pædagoge, turbæ,
Rerum quem dominum vocat suarum,
Et credit cui Postumilla dives
Gemmas, aurea, vina, concubinos:
Sic te, perpetua fide probatum,
Nulli non tua præferat patrona:
Succurras misero precor furori,
Et serves aliquando negligenter
Illos qui male cor meum perurunt;
Quos & noctibus & diebus opto
In nostro cupidus sinu videre,
Formosos, niveos, pares, gemellos,
Grandes non pueros, sed uniones.

INTERPRETATIO.

O Line pædagoge turbæ capillatæ, quem Postumilla locuples nominat moderatorem rerum suarum, & cui committit gemmas, aurea, vina, concubinos: patrona tua sic te comprobatum perpetua fide anteponat omnibus: oro subvenias misero furori, atque aliquando custodias indiligenter illos, qui male perurunt pectus meum: quos spectare in nostro sinu avidus expeto die & nocte: pulchros, niveos, pares, gemellos, non adultos pueros sentio, *sed uniones.*

NOTÆ.

Crinitæ.) Pueri nempe comas alebant, ut formosiores viderentur.

Concubinos.) Alii *concubinas*, nempe gemmas quibuscum cubabat. In eo est acumen epigrammatis, quod suspensum habeat lectorem, quasi esset petiturus pueros, cum appetat solos uniones.

In habentem amœnas ædes. L.

DAPHNONAS, platanos, ac aerias cyparissos,
Et non unius balnea solus habes,
Et tua centenis stat porticus alta columnis,
Calcatusque tuo sub pede lucet onyx,
Pulvereumque fugax hippodromon ungula plaudit,
Et pereuntis aquæ fluctus ubique sonat.
Atria longa patent: sed nec cœnantibus usquam,
Nec somno locus est. quam bene non habitas!

IN-

INTERPRETATIO.

Solus possides laureta, platanos, atque excelsas cyparissos, & balnea non unius, atque excelsa tua porticus erecta est centum columnis, atque onyx pressus sub tuo pede splendet, & celeres equi dant plausum hippodromo pulverulento, & fluctus aquæ pereuntis resonat ubique. Atria sunt ampla: sed nusquam locus est cœnantibus, nec somno. Quam incommoda est tua habitatio!

NOTÆ.

Et non unius.) Tam enim ampla sunt, ut vel publica dici possint: platani & lauri umbræ gratia serebantur.

Onyx.) Lapis nobilis, quo strata erat domus.

Hippodromos.) Vox est græca, quæ significat spatium in quo de equorum celeritate certabatur.

Et pereuntis aquæ.) Fontium artificia in illa domo fuisse amœnissima intellige.

Quam bene.) Imperitus quippe omiserat, quod maxime necessarium nempe triclinium.

De Fabullo probo viro. LI.

TAM sæpe nostrum decipi Fabullum, quid
Miraris, Aule? semper bonus homo tiro est.

INTERPRETATIO.

O Aule, quid miraris tam frequenter circumveniri nostrum Fabullum? vir probus semper tiro est.

NOTÆ.

Tiro est.) hoc est, vir probus & simplex semper decipitur, utpote qui aliis non diffidat.

Ad Semproniam, epitaphium Rufi. LII.

TEMPORA Pieria solitus redimire corona,
Nec minus attonitis vox celebrata reis,
Hic situs est, hic ille tuus, Sempronia, Rufus:
Cujus & ipse tui flagrat amore cinis.
Dulcis in Elysio narraris fabula campo,
Et stupet ad raptus Tyndaris ipsa tuos.
Tu melior, quæ deserto raptore redisti:
Illa virum voluit nec repetita sequi.
Ridet, & Iliacos audit Menelaus amores:
Absolvit Phrygium vestra rapina Parim.
Accipient olim cum te loca læta piorum,
Non erit in Stygia notior umbra domo.
Non aliena videt, sed amat Proserpina raptas:
Iste tibi dominam conciliavit amor.

INTERPRETATIO.

O Sempronia, hic ille tuus Rufus solitus cingere caput corona Pieria, & vox non minus commendata reis stupentibus, hic jacet, cujus & ipsi cineres ardent amore erga te. Grata fabula narratur de te in campo Elisio, atque ipsa Helena stupet ad raptus tuos. Tu probior, quæ reversa es derelicto raptore: Illa nec repetita sustinuit sequi maritum. Menelaus videt, atque audit Trojanos amores? vestra rapina excusat Phrygium Parim. Cum aliquando amœna loca piorum excipient te, non erit umbra notior in ædibus Stygiis. Proserpina non aversa, sed amica videt raptas: iste amor devinxit tibi dominam. Non aversa, sed amica videt raptas; iste amor devinxit tibi dominam.

NOTÆ.

Tempora Pieria.) Rufus poeta fuit, atque orator celebris, qui nempe reos defenderet.

In Elysio campo.) Vide epig. 94. lib. 1.

Et stupet ad raptus.) id est, Helena Tyndari filia stupet te raptam sponte rediisse ad maritum tuum Rufum. Alii intelligunt Rufum non fuisse ejus maritum, sed raptorem: propter hæc verba *vestra rapina*.

Illa virum.) Legunt alii,

Noluit illa virum vel repetita sequi. Menelaum intellige, qui lætus audit idem marito Semproniæ contigisse, quod & ipse passus erat. Amores vero Rufi erga Semproniam, *Iliacos* vocat, quia Semproniam rapuit Rufus, ut Helena rapta est a Paride, qui tamen hoc exemplo excusatur.

Accipient olim.) hoc est, cum mortua migrabis in campos Elysios, eris nota & celebris.

Proserpina.) Propitia raptis, cum & ipsa a Plutone rapta fuerit.

Conciliavit.) Nimirum amor raptoris erga te jam tibi conciliavit Proserpinam. Alii *conciliabit*.

In Paternum avarum. LIII.

NUMMI cum tibi sint, opesque tantæ,
Quantas civis habet, Paterne, rarus:
Largiris nihil, incubasque gazæ,
Ut magnus draco, quem canunt poetæ
Custodem Scythici fuisse luci.
Sed caussa, ut memoras, & ipse jactas,
Diræ filius est rapacitatis.
Et quid tu fatuos, rudesque quæris,
Illudas quibus, auferasque mentem?
Huic semper vitio pater fuisti.

INTERPRETATIO.

O Paterne, cum habeas nummos & tantas divitias, quantæ possidentur vix a nullo cive, nihil donas, atque incubas thesauro, ut ingens draco, a quo custoditum fuisse lucum Scythicum narrant poetæ. Sed filius diræ rapacitatis caussa est, ut narras atque ipse prædicas. Et quid tu quæris dementes atque imperitos, quibus imponas atque auferas mentem? Semper pater fuisti huic vitio.

NOTÆ.

Ut magnus draco.) a quo vellus aureum custodiebatur in luco Colchidis in Scythia.

Et quid.) Alii *ut quid*: hoc est, An

putas

putas nos esse dementes, quos facile hac excusatione usus decipias; prætexens nempe tui filii rapacitatem. Forte legendum *ecquid*, ut epig. 1. lib. 11

Huic semper.) Huic tuo filio omnia necessaria avare recusans caussa fuisti rapacitatis. Alii sic interpretantur: Tu semper fuisti pater hujus vitii, avaritiæ nimirum & rapacitatis. Judicet lector.

In Zoilum,
quem a deformitate improbum judicat. LIV.

CRINE ruber, niger ore, brevis pede, lumine læsus,
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

INTERPRETATIO.

Ruber capillis, niger ore, brevis pede, captus oculo, o Zoile, facis rem magnam, si probus es.

NOTÆ.

Zoile.) de quo sæpius dictum supra. Lineamenta vero corporis sunt animi argumenta.

LV.

Ad Polycarmum
sæpius fingentem morbum. LVI.

ÆGROTAS uno decies, aut sæpius anno,
Nec tibi, sed nobis hoc, Polycarme, nocet.
Nam quoties surgis, soteria poscis amicos.
Sit pudor; ægrota jam, Polycarme, semel.

INTERPRETATIO.

O Polycarme, ægrotas uno anno decies, aut frequentius, nec hoc officit tibi, sed nobis. Nam quoties convalescis, petis soteria ab amicis: sit verecundia: O Polycarme, jam ægrota semel.

NOTÆ.

Soteria poscis.) hoc est, munera quæ dabantur amicis a morbo recreatis, unde morbus fictus Polycarmo non nocebat, sed ejus amicis a quibus petebat soteria.

Ægrota jam semel.) hoc est morere, atque uno morbo absolve tuam vitam: & argute quidem hoc intelligit poeta, cum videatur sentire, ut semel tantum in anno ægrotet Polycarmus, epig. 40. lib. 5. vers. 5.

Ad Sparsum,
strepitus urbis in caussa esse, cur secedat in villam Nomentanam. LVII.

CUR sæpe sicci parva rura Nomenti,
Laremque villæ sordidum petam, quæris?
Nec cogitandi, Sparse, nec quiescendi
In urbe locus est pauperi. negant vitam
Ludimagistri mane, nocte pistores,
Ærariorum marculi die toto.

Hinc

Hinc otiosus sordidam quatit mensam
Neroniana nummularius massa:
Illinc paludis malleator Hispanæ
Tritum nitenti fuste verberat saxum.
Nec turba cessat entheata Bellonæ,
Nec fasciato naufragus loquax trunco,
A matre doctus nec rogare Judæus,
Nec sulfuratæ lippus institor mercis.
Numerare pigri damna qui potest somni,
Dicet quot æra verberent manus urbis,
Cum secta Colcho Luna vapulat rhombo.
Tu, Sparse, nescis ista, nec potes scire,
Petilianis delicatus in regnis,
Cui plana summos despicit domus montes,
Et rus in urbe est, vinitorque Romanus.
Nec in Falerno monte major autumnus,
Intraque limen clausus essedo cursus,
Et in profundo somnus, & quies nullis
Offensa linguis, nec dies nisi admissus.
Nos transeuntis risus excitat turbæ,
Et ad cubile est Roma; tædio fessis
Dormire quoties libuit, imus ad villam.

INTERPRETATIO.

Rogas, cur sæpe invisam exiguum fundum aridi Nomenti, & tenuem larem villæ? O Sparse, nec est inopi locus cogitandi, nec quiescendi in urbe. Ludimagistri mane, pistores nocte, mallei ærariorum die toto non sinunt vivere. Hinc otiosus nummularius agitat mensam sordidam massa Neroniana: illinc malleator fuste nitenti percutit tritum saxum paludis Hispanæ: nec turba Bellonæ correpta furore quiescit, nec garrulus naufragus tabula suspensa de fascia, nec Judæus eruditus a matre mendicare, nec lippus negotiator mercis sulfuratæ. Qui valet enumerare impedimenta somni inertis, dicet quot æra pulsentur manibus civitatis, cum Luna cæsa verberatur rhombo Colcho. O Sparse, tu delicatus in regnis Petilianis ignoras ista, nec potes discere, cui plana domus contemnit montes excelsos, & rus in urbe est, & vinitor Romanus. Nec major autumnus in Falerno monte, & cursus essedo limitatus intra limen, & somnus artissimus, & quies non turbata ullis linguis, nec lux nisi admissa. Nos vero *excitamur risu transeuntis multitudinis, & Roma stat ante cubile: quoties placuit* nobis *tædio defatigatis dormire, petimus villam.*

NOTÆ.

Nomenti.) de quo epig. 106. lib. 1. Similis est huic epigrammati Juven. sat. 3. Vide epig. 74. lib. 10.

Nec cogitandi, Sparse.) Legunt alii, *nec cogitandi, spatium*. At prior lectio videtur melior.

Ludimagistri.) de quibus epig. 70. lib. 9.

Ærariorum.) fabrorum scilicet.

Neroniana massa.) Suetonius in Nerone cap. 44. *Exegitque ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum, argentum pusulatum, aurum ad obrussam.* Hoc est: Nummularii, Gallice *les Banquiers*, aurum & argentum Neronis versant in suis mensis, & strepitum edunt.

Illinc paludis.) Turnebus lib. 30. cap. 26. legit *balucis*. Sic enim, inquit, massas quasdam auri vocari in Hispania solere. Plinius lib. 33. cap. 4. Alii legunt *paludis*, quod vocabulum, inquit ibidem, a vocis propinquitate facile deflecti potuit. Mihi quidem non satis accommodatum hic esse videtur *paludis* nomen, licet Tagi ramenta aurea interpretentur. Sic Turnebus. Illud ergo aurum rude ex Hispania Romam afferebatur, ubi in bracteas tenuissimas extendebatur. Saxum vero tritum dicit, propter frequentem malleatoris percussionem. Farnabius retinet *paludis*, & sic explicat, hoc est lini & setabi, quod in paludosis Hispaniæ locis seritur. Quod enim, inquit, Turnebus legit *balucis*, nullatenus convenit aureæ operæ cum fuste. Videat lector.

Nec turba.) Sacerdotes intellige, qui sanguine suo Bellonæ numen placabant, & furentes vaticinabantur. Lucanus,

—— —— quos sectis Bellona lacertis
Sæva movet, &c.

Bellona autem est belli dea, & soror Martis nuncupatur.

Nec fasciato.) Juvenalis sat. 14.

—— —— —— naufragus assem
Dum rogat, & picta se tempestate tuetur.

Nec sulfuratæ.) hoc est, non cessat proclamare. Vide epig. 42. lib. 1. & epig. 3. lib. 10. Lippus vero dicitur, nempe a sulfure, quod semper manibus terit.

Quot æra.) Cum Luna a cælo deducitur magicis incantationibus, epig. 30. lib. 9.

Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo.

Colcho dicitur, id est magico, propter Medeam quæ erat Colcha. Sensus est: Tot sunt manus quæ pulsant æra quibus deducitur Luna, ut numerari nequeant: ita nec somni impedimenta numerari possunt.

Petilianis.) Petiliana regna vocat domum, & agrum L. Petilii scribæ sub Janiculo, ubi rex Numa, teste Livio, fuit sepultus. Ita Raderus. Vide epig. 64. lib. 4.

Vinitorque Romanus.) quia scilicet vinea est in ipsa urbe.

Falerno monte.) Campaniæ nempe, ubi vites sunt amœnissimæ. *Autumnum* dixit pro ipsa vindemia.

Intraque limen.) hoc est, intra ædium tuarum septa spatium est gestationi & cursui sufficiens. Legunt alii, *latus essedo cursus*: essedum vero genus est vehiculi.

Nisi admissus.) cum aperis tuas fenestras.

Et ad cubile.) Tantus scilicet est ad meas fores strepitus, ut tota Roma illic stare mihi videatur.

Ad Alaudam libidinosum. LVIII.

ANCILLARIOLUM tua te vocat uxor, & ipsa
Lecticariola est: estis, Alauda, pares.

INTERPRETATIO.

Conjux tua te appellat ancillariolum, & ipsa lecticariola est: o Alauda, estis æquales.

NOTÆ.

Ancillariolum.) qui amore ancillarum captus est, & in eis libidinatur: & *lecticariola*, quæ se prostituit servis lecticam succollantibus: quæ sordidissima libido est. Turnebus lib. 30. cap. 26.

De importunis basiatoribus. LIX.

TANTUM dat tibi Roma basiorum
Post annos modo quindecim reverso,
Quantum Lesbia non dedit Catullo.
Te vicinia tota, te pilosus
Hircoso premit osculo colonus.

Hinc

Hinc instat tibi textor, inde fullo,
Hinc sutor modo pelle basiata,
Hinc menti dominus pediculosi,
Hinc defioculus, & inde lippus,
Fellatorque, recensque cunnilingus.
Jam tanti tibi non fuit redire.

INTERPRETATIO.

Roma modo tibi reverso post quindecim annos libat tot oscula, quot Lesbia non libavit Catullo. Vicinia tota, pilosus colonus te constringit fœtido osculo. Hinc textor te urget, illinc fullo, hinc sutor pelle basiata paulo ante, hinc dominus menti pediculosi, ex hac parte luscus, ex illa lippus . . . . Jam non debuisti tanti facere reditum tuum.

NOTÆ.

Quantum Lesbia.) amica scilicet Catulli.
Defioculus.) cui desit, seu deest oculus.
Jam tanti.) siquidem reversus hæc erat passurus. Vide epig. 99. lib. 11.

Ad suum natalem. LX.

MARTIS alumne dies, roseam quo lampada primum,
Magnaque siderei vidimus ora dei:
Si te rure coli, viridesque pigebit ad aras,
Qui fueras Latia cultus in urbe mihi:
Da veniam, servire tuis quod nolo Kalendis,
Et qua sum genitus, vivere luce volo.

INTERPRETATIO.

O Dies alumne Martis, quo primum aspeximus roseum lumen, atque ora ingentia dei siderei: si te tædebit coli rure, & ad altaria viridantia, quem colueram Romæ in urbe; ignosce quod nolo servire tuis calendis, & placet vivere genialiter *die, quo natus sum.*

NOTÆ.

Martis alumne.) hoc est, o calendæ Martiæ, quibus natus erat poeta, epig. 53. lib. 9. & epig. 24. lib. 10.
Lampada siderei dei.) hoc est solem.
Virides ad aras.) factas nempe ex cespite.
Tuis calendis.) in sexto casu: hoc est, quod tuis calendis nolo in urbe occupari officiis præstandis; sed malo rure genialiter vivere; quod in urbe fieri nequibat, ut docent sequentes versus, quos novum epigramma constituere negant multi: sed ne ordo indicis confundatur, nihil mutavi.

De Sabello, de stulta natalis celebrandi cura. LXI.

NATALI pallere suo ne calda Sabello
Desit, & ut liquidem potet Alauda merum,
Turbida solicito transmittere Cæcuba sacco,
Atque inter mensas ire, redire suas.

Exci-

Excipere hos, illos, & tota surgere cœna
Marmora calcantem frigidiora gelu.
Quæ ratio est, hæc sponte tua perferre, patique,
Quæ te si jubeat rex, dominusque, neges?

INTERPRETATIO.

ANxium esse suo natali, ne aqua calida deficiat Sabellum, atque ut Alauda bibat merum liquidum, & sacco solicito defæcare Cæcuba turbida, atque ire & redire inter suas mensas. Excipere hos, illos, & tota cœna surgere calcantem marmora frigidiora gelu. Quæ caussa est cur hæc perferas, & patiaris sponte tua, quæ nolis facere, si rex & dominus imperet tibi?

NOTÆ.

Natali pallere.) In veteri codice sic distinguitur hoc epigramma a præcedenti, & lemma scribitur *de Sabello*. Sed melior videtur inscriptio quam subjecimus ex Radero. Alaudam pro quovis obvio conviva nominavit poeta. Hic ergo agitur tantum de nimia natalis celebrandi cura, quo die uni genio indulgendum docet Martialis, atque ita est præcedentis epigrammatis continuatio.

Nec calda.) de qua epig. 12. lib. 1.

Cæcuba.) de quibus epig. 40. lib. 2. hoc est, magna præcipitatione colare. Vide epig. 104. lib. 14.

Marmora.) Nudis pedibus mensæ accumbebant veteres; advenientem vero convivam excepturi præ nimia festinatione soleas petere nequibant, atque ita nudis pedibus calcabant marmora, quibus strata erant cœnacula.

De Ligurra homine inepto. LXII.

VERSUS, & breve, vividumque carmen
In te ne faciam times, Ligurra,
Et dignus cupis hoc metu videri:
Sed frustra metuis, cupisque frustra.
In tauros Libyci ruunt leones,
Non sunt papilionibus molesti.
Quæras censeo, si legi laboras,
Nigri fornicis ebrium poetam,
Qui carbone rudi, putrique creta
Scribit carmina, quæ legunt cacantes.
Frons hæc stigmate non meo notanda est.

INTERPRETATIO.

O Ligurra, metuis ne scribam in te versus, & vividum & breve carmen, atque optas videri dignus hoc timore: at nequicquam times, & optas nequicquam. Libyci leones ruunt in tauros, non vexant papiliones. Si curas legi, moneo ut quæras ebrium poetam nigri fornicis, qui rudi carbone & creta putrida scribit versus quos evolvunt cacantes: hæc tua frons non est signanda meo stigmate.

NOTÆ.

Vividumque carmen.) Vide epig. 64 lib. 6. Sic & epig. 43. lib. 11.

Vivida cum poscas epigrammata, mortua ponis, &c.

In tauros Libyci.) hoc est, in feras minores non sæviunt leones, & quidem

dem generosiores. Sic poeta se leoni, Ligurram papilioni comparat.

Si legi laboras.) si cupis esse cognitus.

Nigri fornicis.) hoc est, obscuri loci & vilis notæ poetam quæras.

Qui carbone rudi.) Carbonis aut cretæ nota cito evanescit: sic obscuri poetæ carmina cito pereunt.

Frons hæc.) id est, Servilis tua frons non est digna cui ego imprimam victuri carminis notas. Vide epig. 64. lib. 6.

Ad Saturnum, quem invitat ad Saturnale epulum Prisco Terentio in Hispaniam reduci extructum. LXIII.

ANTIQUI rex magne poli, mundique prioris,
  Sub quo pigra quies, nec labor ullus erat,
Nec regale nimis fulmen, nec fulmine digna,
  Scissa nec ad Manes, sed sita dives humus:
Lætus ad hæc, facilisque veni, solennia Prisci
  Gaudia, cum sacris te decet esse tuis.
Tu reducem patriæ sexta, pater optime, bruma
  Pacifici Latia reddis ab urbe Numæ.
Cernis ut Ausonio similis tibi pompa macello
  Pendeat, & quantus luxurietur honos?
Quam non parca manus, largæque nomismata mensæ,
  Quæ, Saturne, tibi pernumerentur opes?
Ut sit bis pretium meritis, & gratia major,
  Et pater, & frugi sic tua sacra colit.
At tu, sancte, tuo sic semper amere Decembri:
  Hoc illi jubeas sæpe redire dies.

INTERPRETATIO.

O Summe dominator prisci cœli, & prioris sæculi, sub quo otium iners, nec ullus labor erat, nec fulmen nimis imperiosum, nec terra digna fulmine, nec effossa ad inferos usque, sed locuples jacebat: hilaris & facilis, accede ad hanc solennem lætitiam Prisci, cum par est te adesse tuis sacris. Tu, o pater optime, restituis patriæ reversum sexto anno ab urbe Latia pacati Numæ. Vides ut pompa tibi pendeat similis macello Romano, & quanta ornamenta affluant! quam liberalis manus, & nummi mensæ munificæ, quæ divitiæ tibi pernumerentur, o Saturne? Ut pretium bis, & gratia major referatur meritis, & pater Prisci *&* quidem *frugalis sic celebrat tua sacra. At tu, o sancte, sic semper diligaris tuo Decembri; imperes sæpe illum frui his diebus.*

NOTÆ.

Pigra quies.) Aureum quippe Saturni sæculum fuisse canunt poetæ.

Nec fulmine digna.) Scelera enim tunc non perpetrabantur digna fulmine, necdum erant opes repertæ, sed in visceribus terræ aurum atque argentum erant recondita.

Tu reducem patriæ.) nempe post sexennium mense Decembri ab urbe Roma in Hispaniam reversus est Priscus.

Pompa.) Hoc est, apparatus carnis tantus est in Hispania ad celebranda Saturnalia, quantus Romæ.

Largæque nomismata) hoc est, quam multa pecunia impendatur in tuum honorem.

Ut sit bis.) Legunt alii, *utque sit bis pretium.* Sensus est: O Saturne, ut tibi gra-

gratior fit hæc celebritas, ipse pater Prisci, vir tamen parcus, laute colit tua Saturnalia. *Hos illi.*) nempe Prisco, aut ejus patri concede vitam longævam.

Ad Cordubam,
in Cordubensem poetam ineptum & plagiarium. LXIV.

UNCTO Corduba lætior Venafro,
Histra nec minus absoluta testa,
Albi quæ superas oves Galesi,
Nullo murice, nec cruore mendax,
Sed tinctis gregibus colore vivo;
Dic vestro, rogo, sit pudor poetæ,
Ne gratis recitet meos libellos.
Ferrem, si faceret bonus poeta,
Cui possem dare mutuos honores.
Corrumpit sine talione cælebs.
Cæcus perdere non potest quod aufert.
Nil est deterius latrone nudo:
Nil securius est malo poeta.

INTERPRETATIO.

O Corduba amœnior uncto Venafro, nec cedens testæ olei *Histri, quæ vincis opes candidi Galesi, nullo murice nec sanguine fallax, sed gregibus tinctis colore nativo; dic, quæso, vestro poetæ, ipsum pudeat, ne impune recitet meos libros. Paterer, si bonus poeta recitaret, cui tribuere possem par decus. Cælebs corrumpit sine talione. Cæcus nequit amittere quod adimit, nihil est pejus latrone nudo, nihil tutius est inepto poeta.*

NOTÆ.

Corduba.) urbs Hispaniæ ad Bætim, ferax olearum, quam laudat, civem ejus vituperaturus: unctum autem appellat Venafrum ab oleis quæ in Venafrano Campaniæ agro nascuntur optimæ.

Histra.) Histria est Italiæ terminus Illyrico ad ortum confinis, oleis abundans. Vide Plinium lib. 15. cap. 2.

Galesi.) Italiæ fluvius est ad Tarentum, ubi oves lanam habebant candidissimam, epig. 43. lib. 2.

Nullo murice.) Bæticarum enim ovium lana nullo fuco imbuta, sed nativo colore erat tincta, epig. 100. infra.

Cui possem.) Ejus quippe versus pro meis recitans, parem ipsi gratiam referrem.

Cælebs.) qui si alienam uxorem corrumpat, cum uxore ipse careat, talionis pœnam, qua par pari refertur, subire nequit.

Quod aufert.) si nempe alteri effodiat oculum.

Latrone nudo.) cui nihil eripi potest.

Nihil securius est.) nam inepti poetæ carmina quis furetur?

De Cinna
guloso. LXV.

VINCENTEM roseos, facieque, comaque ministros
Cinna cocum fecit. Cinna gulosus homo est.

IN-

INTERPRETATIO.

Cinnam constituit cocum superantem servos roseos, & vultu & capillis. Cinna bonus est belluo.

NOTÆ.

Cinnæ gulosi.) qui ut gulæ suæ satisfaceret, sustinuit tantam pueri pulchritudinem violare nigra culina, ut jam dixit de Theopompo epig. 66. lib. 10.

LXVI.

Ad Amœnum fraudulentum venditorem: LXVII.

BIS quinquagenis domus est tibi millibus empta,
Vendere quam summa vel breviore cupis.
Arte sed emptorem vafra corrumpis, Amœne,
Et casa divitiis ambitiosa latet.
Gemmantes prima fulgent testudine lecti,
Et Maurusiaci pondera rara citri.
Argentum atque aurum non simplex Delphica portat:
Stant pueri, dominos quos precer esse meos.
Deinde ducenta sonas, & ais, non esse minoris.
Instructam vili vendis, Amœne, domum.

INTERPRETATIO.

Centum millibus emisti domum, quam cupis vendere pretio vel minore. Sed, o Amœne, arte callida circumvenis emptorem, & casa delitescit fucata divitiis. Tori gemmei splendent prima testudine, & pondera rara citri Maurusiaci. Delphica mensa *tegitur auro atque argento non simplici: stant pueri, quibus servire cupiam. Postea petis ducenta, & dicis non esse minoris. O Amœne, vili vendis ædes ornatas.*

NOTÆ.

Vel breviore.) Cetum millibus sestertium male materiatas ædes emerat Amœnus, quas vel minori pretio libens vendidisset, attamen eas multis divitiis ornatas ducentis millibus æstimabat.

Gemmantes prima.) primam testudinem intelligit Raderus, atrium, & vestibulum ædium, ubi ponebantur lecti geniales. Horatius.

Lectus genialis in aula est.

Forte melius intelliges lectos ornatos testudine prima, hoc est omnium pretiosissima: gemmantes vero dixit, quod gemmis essent locupletati illi tori, vel quod essent pavonini. Vide epig. 85. lib. 14. & epig. 58. lib. 3.

Gemmeique pavones.

Et Maurusiaci. Et mensæ citreæ pretiosissimæ ex Mauritania, de quibus epig. 43. lib. 2.

Non simplex Delphica.) hoc est, ornata laminis auri vel argenti: Delphicæ mensæ, inquit Heraldus, marmoreæ erant, ut colligere est ex Cicerone lib. 6. in Verrem. Cujacius lib. 10. Observationum cap. 13. de Delphicis agens probat fuisse abacos ex quibus vina ministrarentur.

Instructam vili. Sensus est: Equidem, o Amœne, domum sic instructam vili pretio vendere videris; sed cum omnem supellectilem atque ornatum sublaturus sis, nimis cara est tua domus.

De Idibus Maronis. LXVIII.

MAJÆ Mercurium creastis Idus.
Augustis redit Idibus Diana.
Octobres Maro consecravit Idus.
Idus sæpe colas & has & illas,
Qui magni celebras Maronis Idus.

INTERPRETATIO.

O Majæ Idus, genuistis Mercurium. Diana colitur Idibus Augustis. Maro consecravit Idus Octobres. Sæpe celebres has & illas Idus, qui colis Idus magni Maronis.

NOTÆ.

Majæ.) Ausonius Idyllio de feriis Romanis:
Et medias Idus Maji, Augustique recursu
Quas sibi Mercurius, quasque Diana dicat.
Idus sæpe colas.) hoc est diu vivas, & sic possis colere Idus Mercurii & Dianæ, qui Virgilii natalem colis.

Ad clientes, ut recedant. LXIX.

MATUTINE cliens urbis mihi caussa relictæ,
Atria, si sapias, ambitiosa colas.
Non sum ego caussidicus, nec amaris litibus aptus:
Sed piger, & senior, Pieridumque comes.
Otia me, somnusque juvant, quæ magna negavit
Roma mihi; redeo, si vigilatur & hic.

INTERPRETATIO.

O Cliens matutine caussa cur secesserim ab urbe, si sapias, colas limina potentiorum. Ego non sum caussidicus, nec idoneus amaris litibus, sed iners, & senior, & comes Musarum. Quies & somnus mihi placent, quæ mihi recusavit magna Roma: revertor, si hic quoque vigilatur.

NOTÆ.

Si vigilatur & hic.) Romam, inquit, sum rediturus, si nec Bilbili per clientes importunos mihi liceat dormire.

Ad Paullum avarum. LXX.

SIC tamquam tabulas, scyphosque, Paulle,
Omnes archetypos habes amicos.

INTERPRETATIO.

O Paulle, omnes amici tibi sunt archetypi, veluti tabulæ, & scyphi.

NOTÆ.

Sic tamquam.) Sensus est: Nihil das veteribus amicis, quos habes veluti pocula archetypa. Vide epig. 33. lib. 8. Paullus quidem avarus ornabatur ab amicis, a quo illi nihil accipiebant, sed quibus veluti archetypis poculis uteretur, quæ nullas domino impensas, multum vero laudis afferunt.

De Apro sobrio paupere, ebrioso autem facto divite. LXXI.

LINTEA ferret Apro vacuus cum vernula nuper,
Et supra togulam lusca sederet anus,
Atque olei stillam donaret Opelicus unctor:
Nudorum tetricus censor & asper erat.
Frangendos calices, effundendumque Falernum
Clamabat, biberet qui modo lotus eques.
A sene sed postquam nummi venere trecenti;
Sobrius a thermis nescit abire domum.
O quantum diatheca valent, & quinque comati!
Tunc, cum pauper erat, non sitiebat Aper.

INTERPRETATIO.

CUM nuper jejunus vernula portaret lintea ad Aprum, & lusca anus sederet super togulam; & Opelicus unctor daret stillam olei; acerbus, & severus erat censor nudorum. Vociferabatur frangenda pocula, atque effundendum Falernum, illius qui modo lotus eques potaret. Sed postquam accepit trecentos nummos a sene; ex thermis siccus nequit redire domum. O quantum possunt diatheca, & quinque pueri *comati! tunc Aper non sitiebat, cum erat egenus.*

NOTÆ.

Lintea.) Quibus Aper lotus abstergeretur.

Et supra togulam.) Ne subduceretur, nec enim habebat servos qui illam custodirent.

Atque olei.) In balneis ungebantur veteres, sed tam pauper erat Aper, ut nec satis olei ad bene ungendum corpus emere posset. *Opelicus*, legunt alii *enterocelicus*, hoc est, herniosus.

Nudorum.) Toto quippe corpore nudi lavabant antiqui. Legunt alii *udorum* vino, scilicet madidorum.

Frangendos.) Clamabat Aper rescindendas potationes, & frangendos calices illius equitis, qui modo lotus biberet. Legunt alii *biberes*, hoc est, si tu eques, qui modo exibas e balneis, biberes.

A sene.) Cum trecentos nummos sibi relictos cujusdam senis testamento accepisset. Legunt alii melius, ut opinor:

A sene sed postquam patruo venere trecenta.

Millia nempe sestertium, quæ summa longe major.

O quantum diatheca.) Diatheca testamentum est: intellige bona relicta testamento. Turnebus lib 27. cap. 31. legit *diatreta*, & diatretos calices interpretatur clavatos, quibus nimirum insertæ sint gemmæ: alii intelligunt calices cælatos & tornatiles. Videat lector.

Tunc, cum pauper.) Seneca lib. 1. de beneficiis cap. 9. *Detestantur hæc in felicibus, eadem si potuerint facturi.*

LXXII.

Ad Pannicum, qui derelicto foro sibi fructuoso agros steriles emerat. LXXIII.

IUGERA mercatus prope busta latentis agelli,
Et male compactæ culmina fulta casæ,
Deseris urbanas, tua prædia, Pannice, lites,
Parvaque sed tritæ præmia certa togæ.
Frumentum, milium, ptisanamque, fabamque solebas
Vendere pragmaticus: nunc emis agricola.

INTERPRETATIO.

O Pannice, emptis jugeribus juxta busta latentis agelli, & fultis culminibus casæ male materiatæ, derelinquis urbanas lites, tuos fundos, & exiguam, sed certam mercedem tritæ togæ. Pragmaticus solebas vendere triticum, milium, & ptisanam, & fabam: nunc agricultor mercaris hæc.

NOTÆ.

Prope busta.) Gallica intelligunt interpretes, ubi nempe Galli in depressto, seu latente loco fuerant sepulti a Camillo deleti, vel pestilentia interempti in obsidione Romæ. Livius lib. 5. primæ decadis.

Deseris.) Forum scilicet, ex quo majores & certiores fructus, quam ex fundo empto, percipiebas.

Frumentum.) Munera intelligo, quibus donabatur Pannicus: ptisanam interpretare hordeum ex quo sæpius fit.

Pragmaticus.) Et is qui recte juris formulas novit, atque oratoribus leges & consuetudines suggerit. Juven. sat. 7. vers. 123.

Ad Catullum, a quo institutus heres dicebatur. LXXIV.

HEREDEM tibi me, Catulle, dicis.
Non credam, nisi legero, Catulle.

INTERPRETATIO.

O Catulle, prædicas me esse tuum heredem. Non credam, nisi legero.

NOTÆ.

Nisi legero.) hoc est, nisi mortuus fueris: tabulæ enim testamentariæ non aperiebantur nisi mortuo testatore. Vel intellige, *nisi legero* tua scil. ossa; sic tacite Catullo mortem optat, quo citius ejus bona possideat.

Ad Flaccum, cui mittit calices vitreos cognomento audaces. LXXV.

CUM tibi Niliacus portet crystalla catastus,
Accipe de circo pocula Flaminio.
Hi magis audaces, an sunt qui talia mittunt
Munera? sed geminus vilibus usus inest.
Nullum solicitant hæc, Flacce, toreumata furem,
Et nimium calidis non vitiantur aquis.
Quid, quod securo potat conviva ministro,
Et casum tremulæ non timuere manus?

Hoc

Hoc quoque non nihil est, quod propinabis in istis,
Frangendus fuerit si tibi, Flacce, calix.

INTERPRETATIO

Cum puer Ægyptius tibi afferat crystalla, sume calices de circo Flaminio. An hi sunt audaciores, an qui mittuns ejusmodi dona? sed licet *viles inserviunt duplici usui. O Flacce, nullum furem invitant hæc toreumata, nec franguntur aquis nimis calidis. Quid, quod conviva bibit tuto servo, nec timuit manus metuerunt casum? at hoc etiam est alicujus momenti, quod* tu, *o Flacce, propinabis in istis, cum fractus fuerit poculum.*

NOTÆ.

Catastus.) Turneb. lib. 30. cap. 28. *cataplus* sic legendum est ut sit navigatio Ægyptiorum: nam ex Ægypto, & annona, & merces plurimæ Romam advehebantur. Sed Vitruvius lib 8. cap. 4. sic ait, *Ideoque transmarinos catastos emere formosos*, &c. Itaque catasti sunt pueri formosi, ut constat etiam ex Plinio lib. 35. cap. 18. De his noster poeta videtur agere lib. 4. epig. 42.

Niliacis primum puer hic nascatur in oris.

Flaminio.) Ubi vendebantur fictilia, aut vitrea vasa.

Hi magis.) Videtur poeta allusisse ad *calices audaces*, de quibus epig. 94. lib. 14. audaces vero vocabantur, quod specie quadam crystallina pocula imitari auderent.

Sed geminas vilibus.) Hæc nempe duo commoda vilibus poculis insunt, quod nec furem alliciant, nec aqua calida rumpantur. *Toreumata* vocat, quod torno formarentur, Legunt alii,

—— *Sed gemmis utilis usus inest.*

Objectio est Flacci: at gemmæ magno usui sunt in pellendis morbis, & venenis. Plinius lib. 37. cap. 2. Judicet lector.

Securo ministro.) At vero cum crystallina pocula porrigerent servi, ne manibus exciderent valde metuebant.

Frangendus fuerit.) Cum nempe in vitreo hujusmodi poculo aliquis ore impuro & male olenti biberit: at vero crystallinum non sine magna jactura frangitur.

LXXVI.

De caritate vini. LXXVII.

AMPHORA vigessis, modius datur ære quaterno.
Ebrius, & crudus nil habet agricola.

INTERPRETATIO.

Amphora venditur viginti assibus, modius quatuor: agricola ebrius & satur nihil habet.

NOTÆ.

Datur ære quaterno.) Hoc est, inquit Farnabius, tam vili pretio venditur annona, ut malit agricola ingurgitare se ad crapulam usque & ebrietatem, quam tantulo pretio vinum & frumentum vendere. Gronovius vero intelligit beatos quidem esse agricolas, cum abundent vino & frumento; at infelices, quia ex frumento & vino vendito nihil nummorum reficere possunt in tanta annonæ vilitate. Quare inscribunt, *de vilitate vini & frumenti.* Alii *de agricola.* Eligat lector.

Ebrius, & crudus.) hoc est, Agricola cœnam potentiorum captat; atque ita in magna vini & frumenti caritate, licet pauper sit, tamen semper ebrius & satur est. *Crudus* dicitur, qui nimios, quos comedit, cibos coquere nequit. Vel intellige, inquit Raderus, agricolam seu agricultorem, si vel semel potet, vel cœnet lautius ad egestatem redigi.

De

De Æthonte,
qui crepuerat in templo Capitolino. LXXVIII.

MULTIS dum precibus Jovem salutat,
Stans summos resupinus usque in ungueis,
Æthon in Capitolio pepedit.
Riserunt comites, sed ipse divum
Offensus genitor trinoctiali
Affecit domicœnio clientem.
Post hoc flagitium misellus Æthon,
Cum vult in Capitolium venire,
Sellas ante petit Patroclianas,
Et pedit deciesque, viciesque:
Sed quamvis sibi caverit crepando,
Compressis natibus Jovem salutat.

INTERPRETATIO.

Dum Æthon adhibet Jovi multas preces, stans resupinus usque in summos ungues, crepuit in Capitolio. Socii riserunt: sed ipse pater deorum læsus mulctavit clientem trinoctiali domicœnio. Post hoc flagitium cum misellus Æthon vult petere Capitolium, prius adit sellas Patroclianas, & crepat decies & vicies: sed licet pedendo sibi provideris, compressis natibus salutat Jovem.

NOTÆ.

Stans summos.) Mos erat precantium, ut cœlum respicientes resupini summis pedum digitis insisterent. Domitius.

Comites.) Legunt alii *homines*.

Patroclianas.) Publicas quasdam latrinas interpretare.

Compressis.) Æthon parasitus pedendi vitio sic laborabat, ut licet sibi cavisset, crepitum semper comprimere cogeretur.

De eodem. LXXIX.

ANTE Jovis statuam crepuit satur histrio: pœnam
Juppiter indixit vivere de proprio.

INTERPRETATIO.

Histrio satiatus pepedit ante simulacrum Jovis: Jupiter mulctavit hac pœna vivere de proprio.

NOTÆ.

Vivere de proprio.) Cum vero pauper esset iste Æthon, domi jejunare cogebatur.

Ad Bithynicum
incredulum. LXXX.

NIL in te scripsi, Bithynice, credere non vis,
Et jurare jubes, malo satisfacere.

INTERPRETATIO.

O Bithynice, nihil scripsi in te: non vis credere, & imperas jurare: malo satisfacere.

NOTÆ.

Malo satisfacere.) Hoc dicit poeta ex more fori: cui enim jusjurandum defertur, nisi juret, tenetur solvere. Sensus est: Malo scribere in te, quam jurare me nihil scripsisse.

LXXXI.

De Callistrato
laudatore omnium. LXXXII.

NE laudet dignos, laudat Callistratus omnes.
Cui malus est nemo, quis bonus esse potest?

INTERPRETATIO.

Callistratus commendat omnes, ne commendet dignos. Qui neminem existimat malum, quem existimat bonum?

NOTÆ.

Ne laudet dignos.) Invidia, aut judicii infirmitate omnes laudabat Callistratus: boni vero tantum laudandi, atque a malis distinguendi sunt.

De Umbro
avaro. LXXXIII.

BRUMÆ diebus, feriisque Saturni
Mittebat Umber aliculam mihi pauper;
Nunc mittit alicam: factus est enim dives.

INTERPRETATIO.

Umber pauper mittebat mihi aliculam diebus brumæ, & feriis Saturni: nunc mittit alicam: nam evasit dives.

NOTÆ.

Brumæ diebus.) Epig. 14. lib. 10.
Quando brevis gelidæ missa est toga tempore brumæ.
Aliculam.) Invenio, inquit Turnebus lib. 18. cap. 23. & in antiquo Vocabulario *aliculam* genus vestis esse. Lex 23. §. 2. ff. de auro, argento, mundo. *Puerilia*, vestimenta nempe, *sunt, quæ ad nullum alium usum pertinent, nisi puerilem, veluti togæ, prætextæ, aliculæ, chlamydes, pallia, quæ filiis nostris comparamus.* Aliculæ, inquit Gothofredus, sunt togæ breves. De alica lib. 13. epig. 6. quæ potus est: in eo jocus est, quod *alicula* videatur diminutivum ab *alica*.

De Menogene
captatore cœnæ. LXXXIV.

EFFUGERE in thermis, & circa balnea non est
Menogenen, omni tu licet arte velis.
Captabit tepidum dextra, lævaque trigonem,
Imputet exceptas ut tibi sæpe pilas.
Colliget, & referet lapsum de pulvere follem,
Et si jam lotus, jam soleatus erit.

Lintea

Lintea si sumas, nive candidiora loquetur,
Sint licet infantis sordidiora sinu.
Exiguos secto comentem dente capillos,
Dicet Achilleas disposuisse comas.
Fumosæ feret ipse tropin de fæce lagenæ,
Frontis & humorem colliget usque tuæ.
Omnia laudabit, mirabitur omnia, donec
Perpessus dicas tædia mille, veni.

INTERPRETATIO

Impossibile est evitare Manogenen in thermis & circa balnea, quamvis tu cupias omni industria. Dextra & læva prehendet tepidum trigonem, ut tibi imputet pilas sæpe exceptas. Colliget de pulvere lapsum follem, & referet, etsi jam lotus erit, jam soleatus. Si accipias lintea, dicet esse *candidiora nive, quamvis sint sordidiora sinu infantis. Prædicabit comas Achilleas dispositas esse a te comente capillos raros secto dente. Ipse subministrabit tropin de fæce fumosæ lagenæ, atque assidue colliget sudorem tui vultus. Commendabit cuncta, obstupescet cuncta: donec tu perpessus mille fastidia, dicas, Veni.*

NOTÆ.

Effugere in thermis.) Alii *e thermis*.
Captabit tepidum.) De trigonali pila, & de folle dictum epig. 71. lib. 7.
Imputet.) hoc est, ut excepta pila, & tibi oblata aliquam apud te ineat gratiam.
Lapsum.) Alii *laxum*.
Jam soleatus.) Post lotionem soleas ponebant, quas cœnaturi deponebant. Sensus est: Menogenes e balneis exiturus remanebit sua tibi officia præstiturus.
Lintea.) ad corpus abstergendum.
Secto dente.) Hoc est pectine.
Achilleas comas.) Hoc est, tuas esse flavas, & pulchras, quales Achillis comas laudat Homerus.
Tropin.) quæ est infima navi pars, & hic sumitur pro vino vapido quod est in lagenæ fundo. Hujusmodi vino utebantur veteres, vel ad corpora abluenda in balneis, vel ad vomitum ante cœnam ciendum, inquit Raderus.
Veni.) Ad cœnam.

De Fabiano facto hernioso. LXXXV.

DERISOR Fabianus herniarum,
Omnes quem modo colei timebant
Dicentem tumidas in hydrocelas,
Quantum nec duo dicerent Catulli.
In thermis subito Neronianis
Vidit se miser, & tacere cœpit.

INTERPRETATIO.

Fabianus derisor scrotorum, quem paulo ante carpentem turgidas hydrocelas metuebant omnes testiculi, quantum nec carperent duo Catulli, infelix derepente spectavit se in thermis Neronianis, & cœpit silere.

NOTÆ.

Hydrocelas.) morbus erat ex genere enterocelarum, nempe cum intestina dilabuntur in scrotum; Galice *descente de boyaux*.

Quantum nec duo. Catullus in hasce res venereas hyperbolicos dicit.

Tacere cœpit.) factus & ipse herniosus.

Ad Polytimum, cujus comas incidi permisit. LXXXVI.

NOLUERAM, Polytime, tuos violare capillos:
Sed juvat hoc precibus me tribuisse tuis.
Talis eras modo tonse Pelops, positisque nitebas
Crinibus, ut totum sponsa videret ebur.

INTERPRETATIO.

O Polytime, nolueram violare tuas comas: sed placet hoc a me concessum tuis precibus. O Pelops tonse modo talis eras, & fulgebas capillis tonsis, ut sponsa spectaret totum ebur.

NOTÆ.

Sed juvat.) Tonsis enim capillis lactea tua colla videntur, quæ comis tegebantur.

Pelops.) Cui humerus a Cerere deceptus, alter eburneus a diis restitutus est, quem totum videre poterat Hippodamia ejus uxor. Quæ historia satis nota.

LXXXVII.

LXXXVIII.

De Cotta egeno. LXXXIX.

BIS Cotta soleas perdidisse questus,
Dum negligentem ducit ad pedes vernam,
Qui solus inopi præstat, & facit turbam:
Excogitavit homo sagax, & astutus,
Ne facere posset tale sæpius damnum,
Excalceatus ire cœpit ad cœnam.

INTERPRETATIO.

Cotta questus se bis amisisse soleas, dum ducit ad pedes vernam socordem, quem unum habet sibi astantem in toto suo comitatu: homo solers, & versutus commentus est, ne sæpius faceret talem jacturam; cœpit ire ad cœnam sine calceis.

NOTÆ.

Ducit ad pedes.) Servus a pedibus is dicebatur, qui ad pedes domini accumbentis stabat, & soleas quas dominus exuerat, custodiebat.

Excalceatus.) Summam Cottæ inopiam facete sic deridet poeta.

De Tongiliano nasuto. XC.

TONGILIANUS habet nasum: scio, non nego; sed jam
Nil præter nasum Tongilianus habet.

INTERPRETATIO.

Tongilianus habet nasum: novi, non nego: at Tongilianus nihil jam habet, excepto naso.

NOTÆ.

Habet nasum.) Hoc primo versu nasus sumitur pro acumine judicii; sed in secundo sumitur proprie: hoc est, Tongilianus est tam pauper, ut nihil habeat præter nasum. Vide epig. 4. lib. 1.

Non nego.) Alii *non ego*.

Ad Charinum calvum. XCI.

QUOD lana caput alligas, Charine,
Non aures tibi, sed dolent capilli.

INTERPRETATIO.

O Charine, quod lana tegis caput, non aures, sed comæ tibi dolent.

NOTÆ.

Sed dolent capilli.) quibus cares: hoc est, te calvitii pudet, quod ideo tegis lana.

De Marone captatore. XCII.

PRO sene, sed caro, votum Maro fecit amico,
Cui gravis, & fervens hemitritæos erat;
Si Stygias æger non esset missus ad undas,
Ut caderet magno victima grata Jovi.
Cœperunt certam medici spondere salutem.
Ne votum solvat, nunc Maro vota facit.

INTERPRETATIO.

Maro suscepit votum pro sene, sed amico caro, qui laborabat gravi & ferventi hemitritæo: si ægrotus non esset missus ad undas Stygias, ut victima immolaretur grata Jovi magno. Medici cœperunt promittere certam salutem. Nunc Maro suscipit vota, ne solvat votum.

NOTÆ.

Sed caro.) Alii *clare*, ut nempe senex æger audiret, cujus hereditatem captabat iste Maro.

Hemitritæos.) febris est semitertiana, lib. 2. epig. 40.

Ne votum solvat.) propter quod heres institutus fuerat a sene.

Vota facit.) ut moriatur senex, ne hereditatem ejus amittat.

XCIII.

Ad

Ad Priscum de moribus futuri divitis. XCIV.

SÆPE rogare soles qualis sim, Prisce, futurus,
Si fiam locuples, simque repente potens.
Quemquam posse putas mores narrare futuros?
Dic mihi, si fias tu leo, qualis eris?

INTERPRETATIO.

O Prisce, tui moris est crebro percontari, qualis sim futurus si dives evadam, & subito sim potens. Credisne quemquam posse dicere mores futuros? Dic mihi, si tu evadas leo, qualis eris?

NOTÆ.

Si fias tu leo.) Sensus est: leo futurus leonis naturam habiturus est, atque ita dives futurus divitis moribus usurus est, nempe superbis, seu tenues & debiliores est oppressurus, & tamquam leo devoraturus.

De Fabulla adultera. XCV.

QUA mœchum ratione basiaret
Coram conjuge repperit Fabulla.
Parvum basiat usque morionem;
Hunc multis rapit osculis madentem
Mœchus protinus, & suis repletum
Ridenti dominæ statim remittit.
Quanto morio major est maritus!

INTERPRETATIO.

Fabulla excogitavit qua ratione oscularetur adulterum coram marito, semper osculatur parvum sannionem: repente adulter hunc rapit udum multis basiis, & suis repletum remittit statim dominæ ridenti: quanto major est sannio maritus!

NOTÆ.

Quanto morio.) Hoc est, quanto stolidior est maritus, qui hoc artificium non animadvertat, vel animadvertens patiatur!

In Tuccam æmulum omnium suorum studiorum. XCVI.

SCRIBEBAMUS epos: cœpisti scribere: cessi,
Æmula ne starent carmina nostra tuis.
Transtulit ad tragicos se nostra Thalia cothurnos:
Aptasti longum tu quoque syrma tibi.
Fila lyræ movi doctis exculta Camenis:
Plectra rapis nobis ambitione nova.
Audemus satyras: Lucilius esse laboras.
Ludo leves elegos: tu quoque ludis idem.

Quid minus esse potest? epigrammata fingere cœpi:
Hinc etiam petitur jam mea fama tibi.
Elige quid nolis. Quis enim pudor omnia velle?
Et si quid non vis, Tucca, relinque mihi.

INTERPRETATIO.

Faciebamus carmen heroicum: cœpisti facere, destiti, ne mei versus essent æmuli tuorum. Nostra Thalia traduxit se ad tragicos cothurnos: tu etiam accommodasti tibi longum syrma. Movi fila lyræ exculta doctis Camenis: nobis eripis plectra ambitione nova. Aggredimur satyras: conaris esse Lucilius. Scribo leves elegos: tu etiam scribis eadem. Quid potest esse minus? Cœpit facere epigrammata: hinc etiam tibi comparas meam famam. Elige quid recuses: nam quæ verecundia est aggredi omnia? Et si quid fastidis, o Tucca, relinque mihi.

NOTÆ.

Cothurnos.) Hoc est, scripsi tragœdias. Vide epig. 20. lib. 3. *Syrma* tragicorum vestis est, epig. 49. lib. 4.

Fila lyræ.) Hoc est, versus lyricos composui, quorum princeps Horatius.

Lucilius.) Qui primus inter Latinos poetas satyras scripsit.

Elegos.) Quales Tibullus, Propertius, Ovidius. Ludere dicuntur poetæ cum versus leviores scribunt.

Quid minus.) quam scribere epigrammata.

XCVII.
XCVIII.
XCIX.

Ad Bætim fluvium de adventu Instantii. C.

BÆTIS olivifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis:
Quem Bromius, quem Pallas amat, cui rector aquarum
Albula navigerum per freta pandit iter:
Ominibus lætis nostras Instantius oras
Intret, & hic populis, ut prior, annus eat.
Non ignorat, onus quod sit succedere Macro.
Qui sua metitur pondera, ferre potest.

INTERPRETATIO.

O Bætis redimite comas corona olivifera, qui tingis aurea vellera undis pellucidis: quem Bacchus, quem Pallas diligit, cui dominator aquarum aperit iter navigerum per cana freta: Instantius ingrediatur nostras regiones auspiciis faustis, & hi populi habeant hunc annum similem priori. Instantius non ignorat quod onus sit succedere Macro. Qui metitur sua pondera, portare valet.

NOTÆ.

Bætis olivifera.) Vide epig. 28. lib. 8. Ad Bætim fluvium Hispaniæ sunt multæ oleæ.

Quem Bromius.) Illic nempe magna est

est & vini atque olei copia.

Rector aquarum.) Neptunus. Albula freta dicit: canum quippe, seu spumosum est mare, maxime ubi se in illud exonerant fluvii.

Instantius.) De quo epig. 73. lib. 8. qui in administratione Hispaniæ successurus erat Macro viro integerrimo, de quo epig. 78. lib. 10.

In effrontem. CI.

OS atavi, patris nasum, duo lumina patris,
Et matris gestus dicis habere tuæ.
Cum referas priscos, nullamque in corpore partem
Mentiris; frontem dic mihi cujus habes?

INTERPRETATIO.

PRadicas te habere os atavi, nasum patris, duos oculos genitoris, & gestus matris tuæ. Cum exprimas majores, nec ullam partem mentiris in corpore, dic mihi cujus habes frontem?

NOTÆ.

Os atavi.) Tria hæc ultima epigrammata per se loquuntur, quæ Martialis esse negant multi.

Ad Mattum importunum. CII.

QUI negat esse domi se, tunc cum limina pulsas,
Quid dicat, nescis? Dormio, Matte, tibi.

INTERPRETATIO.

QUi dicit se non esse domi, tunc cum pulsas fores, an ignoras quid dicat; O Matte, inquit, *dormio tibi.*

Ad Milonem, lenonem suæ uxoris. CIII.

THURA, piper, vestes, argentum, pallia, gemmas,
Vendere, Milo, soles cum quibus emptor abit.
Conjugis utilior merx est: quæ vendita sæpe,
Vendentem numquam deserit, aut minuit.

INTERPRETATIO.

O Milo, tui moris est vendere thura, piper, vestes, argentum, pallia, gemmas, quæ secum aufert emptor. At merx uxoris fructuosior est; quæ sæpe vendita numquam dereliquit venditorem, nec minuit.

M. VAL.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER XIII.

CUI XENIA INDITUM NOMEN.

Ad lectorem, piscibus involvendis aptos esse suos libros. I.

NE toga cordylis & pænula desit olivis,
 Aut inopem metuat sordida blatta famem:
Perdite Niliacas, Musæ, mea damna papyros:
 Postulat ecce novos ebria bruma sales.
Non mea magnanimo depugnat tessera talo,
 Senio nec nostrum cum cane quassat ebur.
Hæc mihi charta nuces, hæc est mihi charta fritillus:
 Alea nec damnum, nec facit ista lucrum.

INTERPRETATIO.

O Musæ, consumite Niliacas papyros meas jacturas, ne cordylæ careant toga, & olivæ pænula, aut fœda blatta timeat egenam esuriem: en Saturnalia temulenta petunt novos jocos. Mea tessera non decertat cum generoso talo, nec senio cum cane quatit nostrum ebur. Hæc charta mihi est loco nucium & fritilli: nec accipio detrimentum nec quæstum ex ista alea.

NOTÆ.

Xenia.) Quæ sic explicat Vitruvius lib. 6. cap. 10. *Nam cum fuerunt Græci delicatiores, & ab fortuna opulentiores hospitibus advenientibus extruebant triclinia, cubicula cum penu, cellas; primoque die ad cœnam invitabant, postremo mittebant pullos, ova, olera, poma, reliquasque res agrestes. Ideo pictores ea quæ mittebantur hospitibus, picturis imitantes xenia appelaverunt.* Xenia dicta sunt, quod τοῖς ξένοις, hoc est hospitibus maxime, necnon & amicis mitterentur. Cum autem pauper esset poeta, xeniorum loco mittebat distícha.

Ne toga cordylis.) Deest lemma in editione Junii. Vide epig. 2. lib. 3. huic simile. Blatta, quæ rodit chartas, genus est vermis.

Niliacas papyros.) Quia in Ægypto nascuntur papyri, quas per appositionem vocat sua damna: mali enim versus perdunt bonas chartas. Juvenalis sat. 1. versu 15.

Stulta est clementia, cum tot ubique
Vatibus occurras, perituræ parcere chartæ.

Ebria bruma.) Saturnalia intellige, quibus genio indulgebant Romani. De his supra.

Non mea magnanimo,) Vide quæ jam de talis & tesseris dicta sunt, epig. 14. lib. 4. Calcagninus de tesseris sic ait: Duabus, tribusve tesseris, quatuor autem ad minimum talis contendebatur in acie lusoria. Unde talis pares non sunt tesseræ, sed inferiores, epig. 15. lib. 14.

Non

Non sim talorum numero par tessera, dum sit
Major, quam talis alea sæpe mihi.
Hæc ratio ad explicandum *S magnonimo* mihi quidem levior videtur, sed meliorem non reperi. Judicet lector.

Senio.) Dicitur cum in jactis talis senarius apparet; canis autem cum unicum senario oppositum punctum apparet.

Ebur nostrum, ex quo scilicet fiebant tesseræ, ut & tali, quos hoc loco intelligi censet idem Calcagninus *de tesseris*.

Hæc mihi.) Sensus est: Ego, inquit poeta, Saturnalium tempore, nec tesseris, nec nucibus, nec aliis ludo, sed Musis vaco. De fritillo copiose dictum est epig. 14. lib. 4.

In detractorem. II.

NASUTUS sis usque licet, sis denique nasus,
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas,
Et possis ipsum tu deridere Latinum,
Non potes in nugas dicere plura meas,
Ipse ego quam dixi; quid dentem dente juvabit
Rodere? carne opus est, si satur esse velis.
Ne perdas operam: qui se mirantur, in illos
Virus habe, nos hæc novimus esse nihil.
Non tamen hoc nimium nihil est si candidus aure:
Nec matutina si mihi fronte venis.

INTERPRETATIO.

QUantumvis sis nasutus, & tandem sis nasus, quantum portare recusaverit jussus Atlas; & tu possis illudere ipsum Latinum, nequis proferre plura in meas ineptias, quam ego ipse protuli: quid proderit rodere dentem dente? Opus est carne, si cupias expleri. Ne profundas laborem: evome virus in illos qui sibi placent: nos scimus hæc esse nihil. Nihilominus hoc non est omnino nihil, si sincerus auditor, nec matutina fronte accedis ad me.

NOTÆ.

Nasutus.) Licet sis maximus derisor; nasus enim irrisionis sedes est. Vide epig. 4. lib. 1.

Atlas.) Qui tamen cœlum humeris gestat.

Latinum.) Mimum nempe, epig. 5. lib. 1. —— *derisoremque Latinum*.

Ipse ego quam.) Passim pro nihili habendos esse suos versus dicit Martialis.

Quid dentem.) Sensus est: quid carpis me, qui lædi nequeam?

Carne opus est.) Hoc est: Si velis explere invidiam, carpe illos poetas qui grandia promittunt, & se in monte Parnasso somniasse dicunt.

Non tamen.) Hoc est: tamen hi versus sunt plane abjiciendi, sed placebunt lectoribus candidis, atque iis qui genio indulgent. *Matutina fronte.*) Hoc est tristi supercilio: mane enim non pransi homines, sunt severi.

Ad lectorem de pretio hujus libri. III.

OMNIS in hoc gracili xeniorum turba libello
Constabit nummis quatuor emta tibi.
Quatuor est nimium, poterit constare duobus,
Et faciet lucrum bibliopola Tryphon.

Hæc

Hæc licet hospitibus pro munere disticha mittas,
Si tibi tam rarus, quam mihi, nummus erit.
Addita per titulos sua nomina rebus habebis:
Prætereas, si quid non facit ad stomachum.

INTERPRETATIO.

Tu emes omnem turbam xeniorum in hoc tenui libro quatuor nummis, quatuor nimium est: poteris emere duobus, & bibliopola Tryphon consequetur adhuc quæstum. Fas est mittere hospitibus hæc disticha pro dono, si habueris tam paucos nummos, quam ego. Tibi erunt nomina sua adjuncta rebus per titulos: omittas, si quid non placet stomacho.

NOTÆ.

Est nimium.) Addunt alii punctum interrogationis.

Tryphon. De quo jam dictum epig. 72. lib. 4

Disticha mittas.) Vide quæ diximus initio hujus libri: xenia quippe hospitibus mitti solebant.

Si tibi tam.) Malum scilicet omnibus fere poetis familiare.

Per titulos.) Lemmata, seu argumenta intellige.

Non facit ad.) Hoc de suis versibus dicit poeta; sed alludit ad esculenta xeniorum, quæ hoc libro describuntur.

Thus. IV.

SERUS ut ætheria Germanicus imperet aula,
Utque diu terris, da pia thura Jovi.

INTERPRETATIO.

Offer pia thura Jovi, ut Germanicus regnet diu in terris, tarde in cœlo.

NOTÆ.

Germanicus.) Domitianum intelligunt interpretes, unde colligunt, non extremis Martialis annis, sed vivo adhuc Domitiano, scripta esse hæc disticha. Vide epig. 39. lib. 8.

Pia thura.) Religioni nempe & superis destinata sunt. Plinius lib. 12. cap. 14. agit de thure.

Piper. V.

CEREA quæ patulo lucet ficedula lumbo,
Cum tibi forte datur, si sapis, adde piper.

INTERPRETATIO.

Cum forte tibi donatur pinguis ficedula, quæ splendet lato lumbo, si sapis, adjunge piper.

NOTÆ.

Cerea.) Hoc est pinguis, epig. 77. lib. 3. *inde cereus turtur.* De ficedula infra epig. 49.

Lucet.) Præ pinguedine.

Adde piper.) Insipida quippe est ficedula.

Alica. VI.

NOS alicam, mulsum poterit tibi mittere dives.
Si tibi noluerit mittere dives, eme.

IN-

INTERPRETATIO.

NOs mittimus alicam, locuples poterit mittere mulsum. Si locuples recusaverit mittere, mercare.

NOTÆ.

Alicam.) Videndum epig. 37. lib. 2. *Alica dicitur*, inquit Festus, *quod alit corpus.*) Genus est præstantissimi tritici, unde fiebat potio quæ dicebatur alica. Ita Raderus, Videtur non multum differe ab ea potione, quam Gallice vocamus *de la biere*.

Conchis faba. VII.

SI spumet rubra conchis tibi pallida testa,
Lautorum cœnis sæpe negare potes.

INTERPRETATIO.

SI habeas pallidam conchem spumantem testa rubra, potes sæpe carere cœnis potentum.

NOTÆ.

Si spumet.) Scilicet dum coquitur: conchis vero faba est viridis, quæ oleo uncta optimi est saporis, & elixa pallescit. Vide epig. 77. lib. 7. Juven. sat. 14. verſ. 31. & sat. 3. verſ. 293. *cujus conche tumes. Rubra testa*, hoc est vase fictili rubro.

Lautorum cœnis.) Nam fabam bene conditam comedens domi laute cœnabis.

Far. VIII.

IMBUE plebejas Clusinis pultibus ollas,
Ut satur in vacuis dulcia musta bibas.

INTERPRETATIO.

IMple ollas plebejas Clusinis pultibus, ut expletus potes suavia musta in ollis *exhaustis.*

NOTÆ.

Imbue plebejas.) Hoc disticho præcipit Martialis, ut in ollas quæ Clusini farris pulte imbutæ fuerint, mustum mittatur, quod eo tamquam condiatur, & ad bonitatem proficiat, commendeturque. Turnebus lib. 25. cap. 28. Clusium vero maritimum Tusciæ oppidum est, hodie *Chiusi*. De farre vide *Plinium* lib. 18. cap. 8.

Lens. IX.

ACCIPE Niliacam, Pelusia munera, lentem:
Vilior est alica, carior illa faba.

INTERPRETATIO.

ACcipe lentem Niliacam, dona Pelusia: illa inferior est alica, pretiosior autem *faba.*

No-

NOTÆ.

Niliacam.) In Ægypto nempe circa oppidum Pelusium nascitur lens optima. Virgilius 1. Georgic. *Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis.* & Plinius lib. 18. cap. 12. De alica & faba supra dictum.

Simila ex tritico. X.

NEC poteris similæ dotes numerare, nec usus,
Pistori toties cum sit & apta coco.

INTERPRETATIO.

NEc valebis referre dotes similæ, nec usus, cum tot modis pistor & cocus utantur illa.

NOTÆ.

Simila.) Quæ est flos farinæ.
Dotes.) Hoc est, varios usus.
Pistoris toties. Cum variis & placentarum & cibariorum generibus condiendis inserviat.

Hordeum. XI.

MULIO quod non det taciturnis accipe mulis.
Hæc ego cauponi, non tibi dona dedi.

INTERPRETATIO.

SUme quod non donet mulio mulis taciturnis, ego largitus sum hæc munera cauponi, non tibi.

NOTÆ.

Mulio.) Hoc distichum sic explicat Turnebus lib. 25. cap. 28. Hordeum accipe, quo quadrupedes sæpe defraudat mulio: quamquam cum hordeum pecudum pabulo potius serviat quam hominum: dedi quod tu potius cauponi vendes, quam comedes: nam cauponibus eo est opus ad jumentorum pastus.
Taciturnis.) Hoc est non dicturis, quod defraudati sint hordeo.
Quod non det.) Alii *quod non des.* De hordeo fuse Plinius lib. 18. cap. 7. & alibi passim.

Frumentum triticeum. XII.

TERCENTUM Libyci modios de messe coloni
Sume, suburbanus ne moriatur ager.

INTERPRETATIO.

ACcipe trecentos modios ex messe coloni Libyci, ne ager suburbanus sterilescat.

NOTÆ.

Tercentum Libyci.) Cuidam amico mittit frumentum Libycum, ne frequenti satione, seu continua cultura ager ejus sterilis fiat. De generibus tritici lege Plinium lib. 18. cap. 7.

Betæ. XIII.

UT sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O quam sæpe petet vina, piperque cocus!

INTERPRETATIO.

O Quam sæpe cocus poscet vina, & piper, ut betis insipida prandia fabrorum sapiant.

NOTÆ.

Ut sapiant.) Insipidæ quippe sunt betæ, nisi bene condiantur.

Fabrorum prandia.) Hoc est, cibus hominum plebejorum.

Lactuca. XIV.

CLAUDERE quæ cœnas lactuca solebat avorum,
Dic mihi, cur nostras inchoat illa dapes?

INTERPRETATIO.

DIc mihi, cur lactuca sit initium nostrarum epularum, quæ solebat esse finis cœnæ avorum.

NOTÆ.

Dic mihi.) Caussam attulit ipse epig. 53. lib. 11.
Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo.

In fine vero cœnæ lactucam apponebant veteres, quoniam insita frigiditate ebrietatem retundit.

Ligna acapna. XV.

SI vicina tibi Nomento rura coluntur,
Ad villam moneo, rustice, ligna feras.

INTERPRETATIO.

O Rustice, si colas agros juxta Nomentum, moneo ut portes ligna ad villam.

NOTÆ.

Ligna acapna.) Hoc est, quæ incensa non fumant. Nomentum autem oppidum erat Latinorum, ad decimum ab urbe lapidem situm, ubi multæ paludes, unde illic ligna non erant sicca, proindeque non igni, sed fumo excitando idonea, atque ita ferenda illoc ligna acapna monet poeta, quæ scilicet fumum non exhalent.

Rapa. XVI.

HÆC tibi brumali gaudentia frigore rapa
Quæ damus, in cœlo Romulus esse solet.

INTERPRETATIO.

ROmulus in cœlo solet comedere hæc rapa, quæ tibi donamus gaudentia brumali frigore.

NOTÆ.

Gaudentia frigore.) quo nempe dulciora fiunt, & majora. Plinius lib. 18. c. 13.

In cœlo Romulus.) Turnebus lib. 18. cap. 13. Credidisse videntur prisci non tan-

tantum nectare & ambrosia deos pasci, verum etiam vilibus quibusdam cibis, ut Romulum rapis. Credo de paupertate illius seculi, quo Romulus vixerat, proinde quasi in cœlo iisdem cibis victitet, quibus in terra alebatur.

Coliculi. XVII.

NE tibi pallentes moveant fastidia caules,
Nitrata viridis brassica fiat aqua.

INTERPRETATIO.

NE caules pallidi tibi afferant nauseam, brassica viridis efficiatur aqua nitrata.

NOTÆ.

Nitrata.) De nitro fuse tractat Plinius lib. 31. cap. 10.

Porri sectivi. XVIII.

FILA Terentini graviter redolentia porri
Edisti quoties, oscula clausa dato.

INTERPRETATIO.

QUoties manducasti fila porri Tarentini graviter redolentia, osculare ore clauso.

NOTÆ.

Fila.) Porrum sectivum intellige, qui optimus Tarenti nascitur, & crescit in multa stamina veluti fila; eo autem comeso male olet os; unde dicit poeta, non esse aperiendum ad danda oscula. Vide Plinium lib. 19. cap. 6.

Porri capitati. XIX.

MITTIT præcipuos nemoralis Aricia porros;
In niveo virides stipite cerne comas.

INTERPRETATIO.

NEmoralis Aricia producit porros præstantes: vide comas virides in candido stipite.

NOTÆ.

Aricia.) Latii civitas, in qua porrus capitatus optimus, ut Tarenti sectivus nascebatur. Dicitur *nemoralis* a nemore vicino.

Virides comas.) Caput porri viride intellige, cujus stipes albus est ubi maturuit. Vide Columellam lib. 11. de re rustica cap. 3.

Napi. XX.

HOS Amiternus ager felicibus educat hortis:
Nursinas poteris parcius esse pilas.

INTERPRETATIO.

AGer Amiternus alit hos fecundis hortis, licebit parcius comedere pilas Nursinas.

NOTÆ.

Napi.) Qui parum differunt a rapis. Colum. lib. 2. cap. 10. Amiternum est Italiæ civitas, *Hos*, alii *nos*.

Nursinas pilas.) Rapa rotunda interpreta-

pretare: Nursia vero civitas est Sabinorum hodie *Norsia*.

Parcius esse.) Vel quod Nursinæ illæ pilæ napis Amiternis cariores sint, vel injucundiores.

Asparagi. XXI.

MOLLIS in æquorea quæ crevit spina Ravenna,
Non erit incultis gratior asparagis.

INTERPRETATIO.

Mollis spina quæ nata est in maritima Ravenna, non erit jucundior asparagis silvestribus.

NOTÆ.

Ravenna.) De qua epig. 55. lib. 3.

Mollis spina.) Plinius lib. 21. cap. 15. *in totum spina est asparagus.* Sensus est epigrammatis: Asparagi silvestres & inculti non cedunt Ravennatibus asparagis cultis & satis, de quibus Plinius lib. 19. cap. 4. & cap. 8. *Nullum gratius his solum, quam Ravennatium hortorum. Trium librarum asparagum Ravenna aliquando produxit.*

Uva duracina. XXII.

NON habilis cyathis, & inutilis uva Lyæo:
Sed non potanti me, tibi nectar ero.

INTERPRETATIO.

Sum uva non idonea poculis, & inutilis Baccho: sed nectar ero tibi non bibenti me.

NOTÆ.

Uva duracina.) Plinius lib. 14. cap. 1. *Uva non alibi gratior callo, ut inde possit invenisse nomen duracini.* Legunt alii *duracinæ*. Columella lib. 3. de re rustica cap. 2. appellat uvas duri acini: acinus autem vel acinum est granum.

Non habilis.) quia ex ea vinum exprimi nequit.

Non potanti.) Sed comedenti nectar ero.

Chia ficus. XXIII.

CHIA seni similis Baccho, quam Setia misit:
Ipsa merum secum portat, & ipsa salem.

INTERPRETATIO.

Chia similis vino veteri, quam produxit Setia, ipsa secum fert merum, & salem.

NOTÆ.

Chia.) Chios est insula Ægei maris, unde translata ficus produxit fructus Setiæ in oppido Campaniæ hodie *Sezza*. Fuit alia Setia urbs Cretæ, ex qua allatam hanc ficum vix crediderim.

Ipsa merum.) Hoc est, sapit merum & salem. Vide epig. 24. lib. 7.

Cydonia. XXIV.

SI tibi Cecropio saturata cydonia melle
Ponentur; dicas hæc melimela licet.

IN-

INTERPRETATIO.

Si cotonea imbuta melle Attico apponentur tibi, potes hæc appellare melimela.

NOTÆ.

Saturata.) Hoc est, melle incocta, ut docet Plinius lib. 15. cap. 17. Dicta sunt cydonia a Cydone urbe Cretæ.

Melimela.) Quasi μέλι καὶ μῆλον, hoc est mel & pomum, ut si dicas mellitum pomum.

Nuces pineæ. XXV.

POMA sumus Cybeles: procul hinc discede viator,
Ne cadat in miserum nostra ruina caput.

INTERPRETATIO.

Poma sumus sacra Cybele: o viator, longe hinc abi, ne nostra ruina labatur in caput infelix.

NOTÆ.

Cybeles.) Cui nempe sacra erant propter Atyn ab ea adamatum, in pinum conversum. De nucibus pineis Plinius lib. 15. cap. 10.

Ne cadat.) Hoc est, ne cadamus in tuum caput. Alii *nec*.

Sorba. XXVI.

SORBA sumus molles nimium durantia ventres:
Aptius hæc puero, quam tibi poma dabis.

INTERPRETATIO.

Sumus sorba astringentia alvum nimis lubricam: donabis hæc poma convenientius puero, quam tibi.

NOTÆ.

Sorba.) Gallice *des cormes*.

Aptius hæc puero.) Sæpe enim alvi profluvio laborant pueri.

Spathalion caryotarum. XXVII.

AUREA porrigitur Jani caryota Kalendis;
Sed tamen hoc munus pauperis esse solet.

INTERPRETATIO.

Aurea caryota donatur calendis Januariis: nihilominus hoc solet esse donum inopis.

NOTÆ.

Spathalion.) σπάθη præter alias suas significationes significat palmam, & ramum palmæ. Spathalion diminutivum est ex quo pendent caryotæ seu fructus palmarum, Gallice *des dattes*, quales aurea crusta illitas divitibus mittebant pauperes calendis Januariis. Lege Plin. lib. 13. cap. 4. & epig. 33. lib. 8.

Coctana. XXVIII.

HÆC tibi quæ torta venerunt condita meta,
Si majora forent coctana, ficus erat.

INTERPRETATIO.

Hæc coctana, quæ tibi missa sunt posita in meta torta, si grandiora essent, ficus erat.

NOTÆ.

Hæc tibi.) Plinius lib. 13. cap. 5. In ficorum genere autem caryotas, & minores ejus generis, quæ cottana vocant. Scribunt alii *cottana*, epig. 89. lib. 4.

Torta meta.) Hoc est, e tortis juncis texta sporta, vel testa turbinata in metæ formam, ut epig. 44. lib. 1. quam lib. 5. epig. 18. dixit acutam testam. Ita Farnabius; legunt alii *torta menthe*, hoc est, inquit Domitius, coctana coronata mentha torta ut recentia servarentur. Videat lector. Aliud lemma ponit Scriverius, nempe *vas coctanorum*.

Pruna Damascena. XXIX.

PRUNA peregrinæ carie rugosa senectæ
Sume; solent duri solvere ventris onus.

INTERPRETATIO.

Accipe pruna rugosa carie peregrinæ senectæ, solvunt laxantque onus alvi astrictæ.

NOTÆ.

Peregrinæ.) Nempe pruna allata ex Syria, cujus Damascus est civitas, Vide epig. 18. lib. 5. Inscribunt alii *vas Damascenorum*, alii *Damascenarum*.

Caseus Lunensis. XXX.

CASEUS Etruscæ signatus imagine Lunæ,
Præstabit pueris prandia mille tuis.

INTERPRETATIO.

Caseus notatus imagine Lunæ Etruscæ suppeditabit mille prandia tuis pueris.

NOTÆ.

Imagine.) Etruriam inter & Liguriam *Lunæ portus*, hodie *Porto Venere*. Oppidum maritimum erat, unde Romam mittebantur casei tanti ponderis, ut unus multi prandiis sufficeret. Vide Plinium lib. 11. cap. 42.

Caseus Vestinus. XXXI.

SI sine carne voles jentacula sumere frugi;
Hæc tibi Vestino de grege massa venit.

INTERPRETATIO.

Si cupies jentare frugaliter sine carne, hæc massa ad te mittitur de grege Vestino.

NO-

NOTÆ.

Hæc massa.) Hoc est, hic caseus, nempe e lacte in massam coagulato, de quo Plinius lib. 11. cap. 42. Vestini vero Italiæ sunt populi ad mare superum, circa Matrinum fluvium. Alii sunt in Campania ad inferum mare.

Caseus Velabrensis. XXXII.

NON quemcumque focum, nec fumum caseus omnem,
Sed Velabrensem qui bibit, ipse sapit.

INTERPRETATIO.

Ille caseus sapit, non qui bausit quemcumque focum, nec omnem fumum, sed Velabrensem.

NOTÆ.

Caseus Velabrensis.) Alii *fumosus*. *Sed Velabrensem.*) Velabrum locus erat Romæ ubi caseos infumabant Romani cunctis præferendos, ut ait Plinius lib. 11. cap. 42.

Casei Trebulani. XXXIII.

TREBULA nos genuit, commendat gratia duplex,
Sive levi flamma, sive domamur aqua.

INTERPRETATIO.

Pressi sumus Trebulis, laudamur ob duplicem usum, sive paramur levi flamma, sive aqua.

NOTÆ.

Trebula.) De qua epig. 72. lib. 5. unde casei Romam afferebantur qui grati erant saporis sive tosti, sive aqua macerati.

Bulbi. XXXIV.

CUM sit anus conjux, & sit tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quam satur esse potes.

INTERPRETATIO.

Cum habeas uxorem vetulam, & membra languida, non debes saturari nisi bulbis.

NOTÆ.

Bulbis.) Romani bulbum vocant allium agreste, alii marinum. Genus est cepæ non absimile ascaloniæ. Venerem maxime excitat.

Lucanica. XXXV.

FILIA Picenæ venio Lucanica porcæ;
Pultibus hinc niveis grata corona datur.

INTERPRETATIO.

L Ucanica mittor nata porca Picene, hinc datur grata corona pultibus niveis.

NOTÆ.

Lucanica.) Facta scilicet ex carnibus concisis porcæ natæ in agro Picentino, epig. 46. lib. 4.

Pultibus.) Hoc est, ora patinæ coronatur pultibus niveis de quibus epig. 79. lib. 5.

Olivæ. XXXVI.

HÆC quæ Picenis venit subducta trapetis,
Inchoat, atque eadem finit oliva dapes.

INTERPRETATIO.

HÆc oliva quæ affertur subtracta prælis Picenis, incipit, atque eadem terminat epulas.

NOTÆ.

Olivæ.) Alii *cistella olivarum.*

Subducta.) hoc est, oliva integra ex qua scilicet oleum non est expressum. Epig. 44. lib. 1.

Nec de Picenis venit oliva cadis.

Inchoat.) ut cibi appetentiam incitet.

Finit.) Ut fastidium arceat.

Mala citrea. XXXVII.

AUT Corcyræi sunt hæc de frondibus horti,
Aut hæc Massyli poma draconis erant.

INTERPRETATIO.

AUt hæc poma sunt ex frondibus horti Corcyrei, aut hæc erant Massyli draconis.

NOTÆ.

Aut Corcyræi.) Hæc poma, inquit, sunt decerpta aut ex Alcinoi aut ex Hesperidum horto. Vide epig. 94. lib. 10. & epig. 64. lib. 4.

Colostrum. XXXVIII.

SURRIPUIT pastor quæ nondum stantibus hœdis,
De primo matrum lacte colostra damus.

INTERPRETATIO.

DOnamus colostra, quæ subduxit pastor ex primo lacte matrum, nondum lactentibus hœdis.

NOTÆ.

Colostrum.) Vocatur prima a partu spongiosa densitas lactis, quæ maxime prodest stomacho.

Nondum stantibus.) Hoc est, antequam capræ uberibus ora admovissent hœdi.

Hœdi. XXXIX.

LASCIVUM pecus, & viridi non utile Baccho,
Dat pœnas: nocuit jam tener ille deo.

IN.

INTERPRETATIO.

Lascivum pecus, & non utile viti virenti pendit pœnas: ille tener jam læsit Bacchum.

NOTÆ.

Lascivum pecus.) Hœdus qui victima est Baccho sacra, quod soleat corrodere vites.

Dat pœnas.) Alii *det*, hoc est mactetur.

Ova. XL.

CANDIDA si croceos circumfluit unda vitellos,
Hesperius scombri temperet ova liquor.

INTERPRETATIO.

Si aqua alba circumfluit vitellos flavos, Hesperius liquor scombri temperet ova.

NOTÆ.

Candida.) Ova recentia undam albam, seu liquorem lacteum habent, quem cum scombrorum garo commiscendum esse docet poeta. Dicitur *Hesperius liquor.* hoc est Hispanus, quia ex Hispania Romæ mittebantur scombri, de quibus supra. De garo infra epig. 102.

Porcellus lactens. XLI.

LACTE mero pastum pigræ mihi matris alumnum
Ponat, & Ætolo de sue dives edat.

INTERPRETATIO.

Dives apponat mihi alumnum pigræ matris nutritum solo lacte, & ipse *manducet de sue Ætolo.*

NOTÆ.

Lacte.) Hoc est, porcellus lactens plus mihi sapit quam aper. De apro Ætolo epig. 15. lib. Spect.

Apyrina & tuberes. XLII.

NON tibi de Libycis tuberes, & apyrina ramis,
De Nomentanis sed damus arboribus.

INTERPRETATIO.

Tibi donamus Tuberes & Apyrina non de ramis Libyæ, sed ex arboribus Nomenti.

NOTÆ.

Tuberes.) Poma quæ in Africa nascuntur optima, Plinius lib. 15. cap. 14. Tubera vero sunt genus fungorum. De Apyrinis, quæ sic dicuntur ab *α* privativo, & *πυρὴν* nucleus, id est sine nucleo. Plinius lib. 13. cap. 19. Punica mala intellige. De villa sua Nomentana egit poeta epig. 106. lib. 1.

Idem. XLIII.

LECTA suburbanis mittuntur apyrina ramis,
Et vernæ tuberes: quid tibi cum Libycis?

INTERPRETATIO.

Apyrina decerpta ex ramis suburbanis, & vernæ tuberes mittuntur: quid quæris Lybicos?

NOTÆ.

Vernæ tuberes.) Hoc est nati domi, qui cum sint optimi, quid petis peregrinos tuberes? Quorum meminit Suetonius in Domitiano cap. 16.

Sumen. XLIV.

ESSE putes nondum sumen: sic ubere largo
Effluit, & vivo lacte papilla tument.

INTERPRETATIO.

Credas nondum esse sumen: sic papilla effluit ubere copioso, & turget vivo lacte.

NOTÆ.

Sumen.) Farcimen nempe quod fiebat ex mammis suillis post primum partum resectis, antequam illis os admovisset fœtus: tanta autem lactis copia redundabant papillæ in isto sumine, ut sui adhærere adhuc viderentur.

Pulli gallinacei. XLV.

SI Libycæ nobis volucres, & Phasides essent,
Acciperes: at nunc accipe cortis aves.

INTERPRETATIO.

Si haberem Numidicas gallinas, & phasianos, mitterem: at nunc accipe aves domesticas.

NOTÆ.

Si Libycæ.) Vide epig. 57. lib. 3.

Persica, Nucipersica. XLVI.

VILIA maternis fueramus præcoqua ramis:
Nunc in adoptivis Persica cara sumus.

INTERPRETATIO.

Vilia præcocia fueramus in ramis maternis, nunc sumus cara Persica in adoptivis.

NOTÆ.

Persica.) nempe ex Persides allata, Gallice *pesches*: *nucipersica* vero dicuntur, quod a nucleo difficulter solvantur.

Vilia.) An quia in nativa stirpe vilia, pruno insita sunt nobilia? an quia in sua Perside noxia & venenosa? Sed translata fiunt dulcia, ex Columellæ opinione. Ita Farnabius.

Panes Picentini. XLVII.

PICENTINA Ceres niveo sic nectare crescit,
Ut levis accepta spongia turget aqua.

IN-

INTERPRETATIO.

Picentina Ceres sic turget nectare, ut levis spongia intumescit aqua accepta.

NOTÆ.

Ceres.) Hoc est, panem Picentinum intellige, quem non nisi lacte madefactum comedi posse dicit Plinius lib. 18. cap. 11.

Boleti. XLVIII.

ARGENTUM, atque aurum facile est, lænamque togamq;
Mittere: boletos mittere difficile est.

INTERPRETATIO.

Facile est mittere argentum atque aurum, & lænam, & togam: difficile est mittere boletos.

NOTÆ.

Lænamque togamque.) Epig. 36. lib. 12.
Boletos.) Genus fungi delicatissimi intellige.

Ficedula. XLIX.

CUM me ficus alat, cum pascar dulcibus uvis,
Cur potius nomen non dedit uva mihi?

INTERPRETATIO.

Cum ficus nutriat me, cum pascar dulcibus uvis; cur non potius desumo nomen ab uva?

NOTÆ.

Cur potius.) Non dicor uvedula quam ficedula?

Tubera. L.

RUMPIMUS altricem tenero de vertice terram
Tubera; boletis poma secunda sumus.

INTERPRETATIO.

Non rodentes frangimus terram nutricem tenero vertice: sumus poma secunda a boletis.

NOTÆ.

Rumpimus altricem.) Teste Dioscoride, *Tubera rotunda radices sunt sine caule, sine foliis flavescentes, vere effodiuntur, cruda & cocta eduntur.* Et Plin. cap. 2. lib. 19. *Nec utique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, nec ipsa terræ cohærent.*

Tenero de vertice.) Foris quippe prodeunt tubera, ubi terra mollior est. Vocat poma improprie. Juven. sat. 5. v. 116. ait tubera fieri tonitribus.

Tur-

Turdorum corona. LI.

TEXTA rosis fortasse tibi, vel divite nardo,
At mihi de turdis facta corona placet.

INTERPRETATIO.

Texta ex rosis, & pretioso nardo forte tibi, at mihi grata est corona composita ex turdis.

NOTÆ.

Turdorum corona.) *Decuria* legitur in veteribus codicibus, ut ait Turnebus lib. 25. cap. 28. Intellige coronam textam turdis, nempe e vimine undique pendentibus.

Texta rosis.) Qua coronabantur veteres in lautis conviviis. Plin. lib. 21. cap. 3.

Corona.) De qua epig. 47. lib. 3.

Anas. LII.

TOTA quidem ponatur anas: sed pectore tantum,
Et cervice sapit: cetera redde coco.

INTERPRETATIO.

Tota quidem anas apponatur: sed sapit tantum pectore, & cervice: restitue coco reliqua.

NOTÆ.

Sed pectore.) Pectus enim & cervix gratioris sunt saporis.

Turtur. LIII.

DUM pinguis mihi turtur erit, lactuca valebis,
Et cochleas tibi habe. perdere nolo famem.

INTERPRETATIO.

Dum habebo pinguem turturem, o lactuca valebis, & tu serva cochleas: nolo amittere esuriem.

NOTÆ.

Et cochleas.) Hoc est, nolo cochleas, quæ sunt species conchyliorum: hoc est, dum habebo cibos delicatiores, a vilioribus me abstinebo.

Perdere nolo famem.) Hoc est, nolo consumere famem in comedendis lactucis & cochleis, quæ ad irritandam gulam dabantur, cum turturem habeam.

Perna. LIV.

CERRETANA mihi fiet, vel massa licebit
De Menapis: lauti de petasone vorent.

INTERPRETATIO.

Faciam massam ex Cerretanis, vel etiam ex Menapis: delicatiores edant de petasone.

NOTÆ.

Cerretana massa.) Dicitur a poeta perna allata ex Cerretanis Hispaniæ populis ad montes Pyrenæos. Athenæus lib. 14. *Convalles montium*, inquit, *recens:*

Cerretani maxima Hispanorum natio, apud quos excellentes pernæ conficiuntur, quæ vel cum Cantabricis de principatu contendunt. Turnebus lib. 16. cap. 18. de hoc epigrammate & sequenti: Ego putem, inquit, petasonis partem pernam vocari. Vel Athenæo auctore, cujus hæc verba sunt lib. 14. ἔστι δὲ πετασῶνος μέρος καί τι κωλῆς, ἡ πέρνα καλεῖται. Scribunt alii Cæretana a Cære oppido Hetruriæ: quod minus placet. *Massa*, alii *missa*.

De Menapis.) Qui Mosam fluvium incolebant. Hodie vocantur Geldrenses, Juliacenses, ubi pernæ multum etiam nunc laudantur.

Petaso. LV.

MUSTEUS est; propera, caros nec differ amicos.
Nam mihi cum vetulo sit petasone nihil.

INTERPRETATIO.

Recens est: festina, ne moreris caros amicos: nam siccus petaso mihi non apponatur.

NOTÆ.

Musteus.) Recens est & plenus succi: nam, inquit poeta, non amo vetulum & durum petasonem.

Vulva. LVI.

TE fortasse magis capiet de virgine porca:
Me materna gravi de sue vulva capit.

INTERPRETATIO.

Forte tu magis delectaris vulva virginis porcæ, ego delector materna suis gravidæ.

NOTÆ.

Vulva.) Vide Plinium lib. 11. cap. 37. & supra epig. 44.

Colocasia. LVII.

NILIACUM ridebis olus, lanasque sequaces,
Improba cum morsu fila, manuque trahes.

INTERPRETATIO.

Deridebis caulem Ægyptium, & lanas sequaces, cum morsu, & manu duces fila mala.

NOTÆ.

Niliacum.) Plinius lib. 21. cap. 15. *In Ægypto nobilissima est colocasia, quam cyamon vocant aliqui. Hanc a Nilo metunt, caule, cum coctus est, araneoso in mandendo, &c.*

Fila trahes.) Epig. 33. lib. 8.

Lenta minus gracili crescunt colocasia filo.

Hinc constat *colocasia* esse feminini generis & neutrius.

Jecur anseris. LVIII.

ADSPICE quam tumeat magno jecur ansere majus,
Miratus dices, hoc rogo crevit ubi?

INTERPRETATIO.

Vide quanto turgeat jecur majus magno ansere: attonitus dices, Hoc, ubi crevit, quæso?

NOTÆ.

Jecur majus.) Fartum scilicet mulso, lacte, ficu & carica. Sic Farnabius. Horatius serm. 2. sat. 8.

Pinguibus & ficis pastum jecur anseris albi.

Juven. sat. 5.

Anseris ante ipsum magni, jecur anseribus par.

Glires. LIX.

TOTA mihi dormitur hiems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.

INTERPRETATIO.

Dormio tota hieme, & pinguior sum illo tempore, quo nutrior solo somno.

NOTÆ.

Glires.) De quibus fuse Plinius lib. 8. cap. 57. & lib. 29. cap. ultimo.

Cuniculus. LX.

GAUDET in effossis habitare cuniculus antris:
Monstravit tacitas hostibus ille vias.

INTERPRETATIO.

Cuniculus amat habitare in speluncis effossis: ille ostendit hostibus tacitum iter.

NOTÆ.

Monstravit.) *Aliud genus oppugnationis est subterraneum, atque secretum, quod cuniculum vocant: a leporibus, qui cavernas sub terris fodiunt, ibique conduntur.* Vegetius lib. 4. cap. 24.

Atagenæ. LXI.

INTER sapores fertur alitum primus
Ionicarum gustus atagenarum.

INTERPRETATIO.

Gustus Ionicarum Atagenarum dicitur primas tenere inter sapores avium.

NOTÆ.

Atagenæ.) Aves nempe sunt gustui gratissimæ, Ionicæ dicuntur, quod maxime in Ionia nascantur. Vide Plinium lib. 10. cap. 49.

Gallina altilis. LXII.

PASCITUR & dulci facilis gallina farina,
Pascitur & tenebris. ingeniosa gula est.

IN-

INTERPRETATIO.

G*allinæ facilis alitur & dulci farina, alitur & obscuritate: gulæ est ingeniosa.*

NOTÆ.

Gallina altilis.) Ita dicitur quæ domi saginatur farina quidem & tenebris, *quod motus earum & lux pinguedini inimica.* Varro lib. 3. cap. 9.

Ingeniosa gula est.) Plinius lib. 10. cap. 50. *Invenit mille artes ingluviesque deliciarum luxus, & gula.*

Capo. LXIII.

NE nimis exhausto macresceret inguine gallus,
Amisit testes: nunc mihi Gallus erit.

INTERPRETATIO.

N*E gallus macer fieret enervatus coitu, castratus fuit; nunc illum existimabo Gallum.*

NOTÆ.

Ne nimis.) Gallus gallinaceus facilius saginatur, postquam castratus est.

Gallus erit.) Hoc est, castratus erit, instar sacerdotum Cybeles, qui Galli dicebantur exsectis virilibus.

Idem. LXIV.

SUCCUMBIT sterili frustra gallina marito:
Hanc matris Cybeles esse decebat avem.

INTERPRETATIO.

I*Ncassum gallina subjacet marito sterili: conveniebat illam esse volucrem matris Cybeles,*

NOTÆ.

Avem.) Cum maritum haberet Gallum seu castratum.

Perdix. LXV.

PONITUR Ausoniis avis hæc rarissima mensis:
Hanc in lautorum mandere sæpe soles.

INTERPRETATIO.

H*Æc avis rarissima apponitur mensis Italis: frequenter consuevisti hanc comedere in mensis divitum.*

NOTÆ.

Rarissima.) Hoc est pretiosissima.

Hanc in lautorum.) Perdix enim magni est pretii.

Columbini. LXVI.

NE violes teneras præduro dente columbas,
Tradita si Cnidiæ sunt tibi sacra deæ.

IN-

INTERPRETATIO.

NE violes columbas teneras praeduro dente, si tu doctus es sacra deae Cnidiae.

NOTAE.

Columbas.) Quae nempe sacrae sunt Veneri Cnidiae deae: Gnidos enim insula non longe a Caria maxima coluit Venerem.

Palumbus torquatus. LXVII.

INGUINA torquati tardant, hebetantque palumbi:
Non edat hanc volucrem, qui cupit esse salax.

INTERPRETATIO.

PAlumbi torquati morantur, & retundunt Venerem: qui vult esse libidinosus, non manducet hanc avem.

NOTAE.

Torquati.) Sic dicti a signo torquis, quod collo gestant.

Galbula. LXVIII.

GALBULA decipitur calamis, & retibus ales,
Turget adhuc viridi cum rudis uva mero.

INTERPRETATIO.

GAlbula avis circumvenitur calamis, & laqueis, cum uva rudis adhuc tumet viridi mero.

NOTAE.

Galbula.) Quam alio nomine vocat Plinius lib. 30. cap. 11. *Avis icterus vocatur a colore*, flavo scilicet, *quae si spectetur, sanari id malum tradunt, & avem mori. Hanc puto Latine vocari Galgulum.* Alii tamen affirmant sanari eos qui comedunt hanc avem, non qui vident.

Calamis.) Viscatis nimirum.

Viridi mero.) Hoc est, cum uvae sunt adhuc immaturae.

Catta. LXIX.

PANNONICAS nobis numquam dedit Umbria cattas:
Mavult haec domino mittere dona Pudens.

INTERPRETATIO.

NUmquam Umbria nobis donavit Pannonicas cattas: Pudens mavult mittere domino haec munera.

NOTAE.

Cattae.) Avis quoddam genus est, ut putant interpretes. Alii mustelas sylvestres esse opinantur. Cattas e Pannonia missas Pudenti habitanti in Umbria, ut diximus epig. 96. lib. 7. Romam misit domino, quem alii Domitianum, alii divitem quemdam patronum intelligunt.

Pavo.

Pavo. LXX.

MIRARIS quoties gemmantes explicat alas,
Et potes hunc sævo tradere dure coco?

INTERPRETATIO.

STupes quoties aperit gemmantes alas, & potes, o inhumane, tradere hunc coco crudeli?

NOTÆ.

Et potes.) Sensus est: Cum tam pulchra spectacula edat pavo explicatis alis, coco sævo tradi non deberet laniandus: sed gula nec elegantiæ nec venustati parcit.

Phœnicopterus. LXXI.

DAT mihi penna rubens nomen, sed lingua gulosis
Nostra sapit. quid si garrula lingua foret.

INTERPRETATIO.

NOmen mihi imponitur a penna rubra: sed nostra lingua sapit belluonibus: quid si lingua esset loquax?

NOTÆ.

Dat mihi.) De Phœnicoptero egimus epig. 57. lib. 3. cujus lingua optimi est saporis.

Quid si garrula.) Cum tacita tam grata sit. Forte alludit poeta ad patinam Clodii Æsopi tragici histrionis refertam linguis avium canorarum. Plinius lib. 10. cap. 51.

Phasianus. LXXII.

ARGIVA primum sum transportata carina,
Ante mihi notum nil, nisi Phasis, erat.

INTERPRETATIO.

PRimum sum translata nave Argiva: antea nihil cognoscebam nisi Phasim.

NOTÆ.

Argiva carina.) Qua nempe vecti sunt Argonautæ, de quibus jam dictum.

Phasis.) Colchorum fluvius, unde dicti & allati sunt phasiani. Vide epig. 57. l. 3.

Numidicæ. LXXIII.

ANSERE Romano quamvis satur Hannibal esset,
Ipse suus numquam barbarus edit aves.

INTERPRETATIO.

LIcet Hannibal esset expletus ansere Romano, numquam ipse barbarus comedit suas aves.

NOTÆ.

Satur Hannibal.) Dum bellum gessit in Italia pastus est anseribus, & abstinuit se gallinis Numidicis, licet delicatioribus, quia tunc illæ nondum mensis apponebantur, ut ajunt interpretes. De Numidicis dictum epig. 57. lib. 3. Vel potius intellige Numidicas displicuisse Hannibali.

Anser. LXXIV.

HÆC servavit avis Tarpeji templa tonantis,
Miraris? nondum fecerat illa deus.

INTERPRETATIO.

HÆc avis custodivit ædes Jovis Tarpeji: mirarisne? nondum extructæ fuerant a Numine.

NOTÆ.

Templa.) Quæ a Gallis obsidentibus expugnata fuissent, nisi anseris clangoribus excitati fuissent vigiles. Livius lib. 5.

Nondum fecerat illa.) Domitianus qui incensum Capitolium restituit, quod jam alio custode quam Domitiani numine non indiget.

Grues. LXXV.

TURBABIS versus, nec litera tota volabit,
Unam perdideris si Palamedis avem.

INTERPRETATIO.

TUrbabis ordines, nec litera integra volabit, si amiseris unam avem Palamedis.

NOTÆ.

Nec litera tota.) Alii intelligunt Y, alii vero Δ: quæ sententia videtur melior. Cicero 2. de natura deorum sic ait: *Illud vero ab Aristotele animadversum, a quo pleraque quis potest non mirari? Grues, cum loca calidiora petentes, maria transmittant, trianguli formam efficere. Ejus a summo angulo aer ab iis adversus pellitur: deinde sensim ab utroque latere, tamquam remis, ita pennis cursus avium levatur. Basis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tamquam a puppi ventis adjuvatur*, &c. His verbis Δ Græcum plane exprimitur. Grues vero Palamedis aves esse dicuntur: ex earum enim volatu quasdam literas didicerat, atque illas homines docuerat Palamedes. Lege Plinium lib. 7. cap. 56. Vide etiam epig. 14. lib. 9.

Rusticula. LXXVI.

RUSTICA sum perdix. quid refert, si sapor idem est,
Carior est perdix: sic sapit illa magis.

INTERPRETATIO.

SUm perdix rustica: quid interest, si est idem sapor? Perdix carior est: idcirco illa magis sapit.

NOTÆ.

Rustica sum.) Rusticam autem dictam putem ad contentionem alterius perdicis, quæ elegantior est. Raderus. Legunt alii, *Rustica sim, an perdix.*

Sic sapit illa magis.) Hoc est, nimis sapiunt quæ pluris emuntur. Sic Petronius, *Quicquid quæritis optimum videtur.* & Horatius sat. 2. lib. ser. 2. *Sic*, alii *nec*.

Cycnus. LXXVII.

DULCIA defecta modulatur carmina lingua
Cantator cycnus funeris ipse sui.

IN-

INTERPRETATIO.

CYcnus ipse cantator suæ mortis canit suaves versus lingua moriente.

NOTÆ.

Defecta lingua.) Hoc est, fere destituta vitali motu.

Cantator.) Affirmant multi cycnum morti vicinum canere: quod negat Plinius lib. 10. cap. 22. *Olorum morte narratur flebilis cantus falso, ut arbitror, aliquot experimentis.*

Porphyriones. LXXVIII.

NOMEN habet magni volucris tam parva gigantis,
Et nomen Prasini Porphyrionis habet.

INTERPRETATIO.

TAm exigua avis habet nomen magni gigantis, & habet nomen Prasini Porphyrionis.

NOTÆ.

Porphyriones.) Aves scilicet quibus rostra & prælonga crura rubent. Plinius cap. 46. lib 10.

Magni gigantis.) Qui dictus est Porphyrion. Horatius lib. 3. ode. 4.

Sed quid Typhœus & validus Mimas
Aut quid minaci Porphyrion statu?
&c.

Prasini Porphyrionis.) Alii *purpureonis*, quod idem est, qui nempe fuit auriga Neronis factionis Prasinæ seu viridis. Vide epig. 48. lib. 10. Sensus est: hanc avem licet exiguam habere nomen commune cum magno gigante, & licet rubram habere nomen aurigæ factionis viridis.

Mullus. LXXIX.

SPIRAT in advecto, sed jam piger æquore mullus
Languescit: vivum da mare, fortis erit.

INTERPRETATIO.

MUllus spirat in unda importata, sed jam iners flaccescit: da mare vivum, erit fortis.

NOTÆ.

Spirat in advecto.) De mullo sæpius jam dictum, qui captus languescit, licet in aqua marina feratur.

Muræna. LXXX.

QUÆ natat in Siculo grandis muræna profundo,
Non valet exustam mergere Sole cutem.

INTERPRETATIO.

MUræna grandis quæ natat in mari Siculo, nequit mergere cutem exustam Sole.

NOTÆ.

Non valet.) Summa enim aqua innatans Sole exuritur, nec amplius potest curtane se nec immergere.

Rhombus. LXXXI.

QUAMVIS læta gerat patella rhombum,
Rhombus latior est tamen patella.

INTERPRETATIO.

Licet patella lata gestet rhombum, nihilominus rhombus latior est patella.

NOTÆ.

Rhombus.) Piscis scilicet de quo fuse agit Juven. sat. 4. Ravennæ optimum inveniri dicit Plinius cap. 54. lib. 9.

Ostrea. LXXXII.

EBRIA Bajano veni modo concha Lucrino:
Nobile nunc sitio luxuriosa garum.

INTERPRETATIO.

Paulò ante concha ebria veni ex Lucrino Bajano: nunc luxuriosa sitio garum nobile.

NOTÆ.

Ebria.) Hoc est, saturata & pasta in lacu Lucrino prope Bajas. Macrobius lib. 3. cap. 15. *Sergius Orata primus optimum saporem ostreis Lucrinis adjudicavit.*

Nobile garum.) Quo nempe liquamine capta conditur ostrea. De garo infra epig. 102.

Squillæ. LXXXIII.

CÆRULEUS nos Liris amat, quem silva Maricæ
Protegit: hinc squillæ maxima turba sumus.

INTERPRETATIO.

Diligimur a Liri cæruleo qui defenditur silva Maricæ: hinc squillæ sumus maxima turba.

NOTÆ.

Cæruleus Liris.) Fluvius scilicet Campaniæ qui Minturnas alluit. Horatius lib. 1. ode 31.

Non rura quæ Liris quieta
Mordet aqua, taciturnus amnis.

Ad illum fluvium est silva sacra Maricæ nymphæ, illius fluvii accolæ, quæ regi Fauno nupsit. Vide Horatium lib. 3. ode 17.

Hinc squillæ.) Ex Liri fluvio pisciculi nimirum qui gregatim natant, unde *maxima turba* dicitur. Vide Plinium lib. 9. cap. 42. Alias *scilla*, sive *squilla*, herba bulbo insigni prædita.

Scarus. LXXXIV.

HIC Scarus, equoreis qui venit obesus ab undis,
Visceribus bonus est: cetera vile sapit.

INTERPRETATIO.

Hic scarus qui pinguis allatus est ab aquis maritimis habet intestina sapida, cetera vero *insipida*.

NOTÆ.

Æquoreis.) In piscinis servatus ingrati est saporis. Plinius cap. 17. lib. 9. *Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare*.

Cetera.) Subaudi κατὰ Græcorum more.

Coracinus, LXXXV.

PRINCEPS Niliacis raperis, Coracine, macellis;
Pellææ prior est gloria nulla gulæ.

INTERPRETATIO.

O Coracine princeps Niliaci macelli raperis, nullus honos potior est gulæ Pellææ.

NOTÆ.

Niliaci macelli.) Alii *Niliacis macellis*: Hoc est, nullus piscis delicatior habetur Alexandriæ, quæ est urbs Ægypti Pellæa dicta ab Alexandro conditore, qui ipse Pellæus nominatur a Pella urbe Macedoniæ ubi natus est. Plinius lib. 32. *Coracini pisces Nilo quidem, peculiares sunt: sed nos hæc omnibus terris demonstramus*.

Nulla gloria.) Hoc est, nullius piscis laus tanta est ut gratior sic Alexandrinis.

Echinus. LXXXVI.

ISTE licet digitos testudine pungat acuta,
Cortice deposito mollis echinus erit.

INTERPRETATIO.

Quamvis iste Echinus pungat digitos acuta testa, mollis erit deposito cortice.

NOTÆ.

Cortice deposito.) Hoc est, testa, spinosa deposita.
Mollis.) hoc est, cibus erit gratus.

Murices. LXXXVII.

SANGUINE de nostro tinctas, ingrate, lacernas
Induis, &, non est hoc satis, esca sumus.

INTERPRETATIO.

O Immemor, induis lacernas imbutas nostro sanguine, & hoc non sufficis: nos comedis.

NOTÆ.

Sanguine de nostro.) De murice dictum epig. 24. lib. 5.
Non nisi vel cocco madida vel murice tincta,
Veste nitet,

Esca sumus.) Hoc est, inter alia conchylia mensæ apponimur.

Gobius. LXXXVIII.

IN Venetis sint laura licet convivia terris,
Principium cœnæ gobius esse solet.

INTERPRETATIO.

Quamvis sint convivia opipara in terris Venetis, mos est incipere cœnam a gobio.

NOTÆ.

In Venetis.) Veneti sunt populi ad mare Adriaticum: in Britannia minore alii sunt populi dicti Veneti, hodie *Vannes.*

Gobius.) Pisciculus, qui in Venetorum lacunis frequens est ori gratissimus, de quo Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus.

Lupus. LXXXIX.

LANEUS Euganei lupus excipit ora Timavi.
Æquoreo dulces cum sale pastus aquas.

INTERPRETATIO.

Laneus lupus excipit ora Timavi Euganei, nutritus aquis dulcibus cum aquoreo sale.

NOTÆ.

Lupus. Piscis scilicet de quo sic Plinius lib. 9. cap. 17. *Luporum laudatissimi, qui appellantur lanati a candore mollitiaque carnis.*

Euganei Timavi.) Fontis nempe de quo dictum epig. 25. lib. 4. qui in mare Adriaticum illabitur, ad cujus ostia sunt lupi pisces. *De quibus Macrobius* lib. 3. cap. 16.

Æquoreo.) Salsa enim & dulci aqua nutriti lupi erant gratissimi saporis.

Aurata. XC.

NON omnis laudem, pretiumque aurata meretur:
Sed cui solus erit concha Lucrina cibus.

INTERPRETATIO.

Non qualibet aurata digna est laude, & pretio, sed qua pascetur sola concha Lucrina.

NOTÆ.

Aurata.) Macrobius lib. 3. cap. 15. *Sergius Orata cognominatus est, quod ei pisces, qui auratæ vocantur, carissimi fuerint.* Plinius cap. 5. lib. 32. *Venenatum mel diximus ubi nasceretur: auxilio est piscis aurata in cibo.* Conchas Lucrinas optimi esse saporis diximus epig. 82. supra, quibus pastas auratas suavissimas affirmat poeta. Dicitur aurata Græce χρυσοφρυς quod auri colorem referat ejus caput.

Acipensis. XCI.

AD Pallatinas acipensem mittere mensas:
Ambrosias ornent munera rara dapes.

INTERPRETATIO.

Mittite acipensem ad mensas Palatii, dona infrequentia instruant epulas divinas.

NOTÆ.

Ad Pallatinas.) Hoc est, ad Cæsarum mensas.

Acipensem.) De quo Macrobius lib. 3. cap. 16. *Nec acipenser, quem maria prodigis nutriunt, illius sæculi delicias evasit,* &c. Dicitur acipenser, & acipensis, quem aliqui eumdem esse cum helope, quod his verbis negat Plinius lib. 32. cap. 11. *Helopem quoque dicit esse nostris incognitum undis: ex quo apparet falli eos qui eumdem acipenserem existimaverunt,* &c.

Ambrosias.) Hoc est, divinas dapes Cæsarum quasi deorum.

Munera rara.) Plinius lib. 9. cap. 17. *Apud antiquos piscium nobilissimus habitus acipenser, unus omnium squamis ad os versis, contra aquam nando meat: nullo nunc in honore est: quod quidem miror, cum sit rarus inventu.*

Lepus. XCII.

INTER aves turdus, si quis me judice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

INTERPRETATIO.

Turdus inter volucres tenet principatum, lepus vero *inter quadrupedes, si quis contendat me arbitro.*

NOTÆ.

Si quis.) Alii,

—— *Si quid me judice certum est.*

Gloria.) Alii *mattya*, quæ vox significat cupedia, epig. 59. lib. 10.

—— *sed te mattya sola juvat*

De turdis jam sæpius dictum: de lepore vero lib. 5. epig. 30.

Aper. XCIII.

QUI Diomedæis metuendus setiger agris
Ætola cecidit cuspide, talis erat.

INTERPRETATIO.

Similis erat, qui setiger timendus agris Diomedæis interfectus est telo Meleagri *Ætoli.*

NOTÆ.

Diomedæis. Hoc est, Ætoliæ arvis, quorum incola fuit Diomedes, de quo Homerus Iliad. ξ.

Ætola cuspide.) Meleagri, de quo epig. 15. lib. Spect.

Dama. XCIV.

DENTE timetur aper; defendunt cornua cervum:
Imbelles damæ quid nisi præda sumus?

INTERPRETATIO.

Aper metuitur propter dentem, cornua tuentur cervum: ignavæ damæ, quid sumus præter prædam?

NOTÆ.

Cornua cervum.) Alii *taurum.*
Imbelles damæ.) Quæ sola pedum velocitate se a canibus defendere possunt.

Oryx. XCV.

MATUTINARUM non ultima præda ferarum
Sævus oryx, constat qui mihi morte canum.

INTERPRETATIO.

CAnum morte emo ferum orygem, non ultimam prædam ferarum matutinarum.

NOTÆ.

Matutinarum.) Seneca epist. 7. lib. 1. *Mane leonibus & ursis homines, meridie spectatoribus suis objiciebantur.* Diximus jam epig. 25. lib. 10. homines mane pugnavisse cum feris.

Sævus oryx.) Plinius lib. 2. cap. 40. *Orygem appellat Ægyptus feram, quam in exortu ejus* (caniculæ) *contra stare, & contueri tradit, ac velut adorare cum sternuerit.* Cap. 46. lib. 11. *Unicorne bisulcum oryx.* Vide Ælian. lib. 7. cap. 8.

Constat qui.) Alii *constat quos &c.* Hæc lectio non displicet. Sensus est: In venatione matutina quæ nempe dabatur in amphitheatro, oryx captus vel interfectus multos canes prius interfecit.

Cervus. XCVI.

HIC erat ille tuo domitus, Cyparisse, capistro.
An magis iste tuus, Silvia, cervus erat?

INTERPRETATIO.

O Cyparisse, *hic erat ille domitus tuo fræno: An potius, o Silvia, iste cervus erat tuus?*

NOTÆ.

Cervus.) Similis illi quem domuerat Cyparissus de quo Ovidius lib. 10. Met.

Sed tamen ante alios Cææ pulcherrime gentis
Gratus erat, Cyparisse, tibi: tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undas, &c.

Vel similior illi quem caussam belli fuisse dicit Virgilius 7. Æneid.

Lalisio. XCVII.

CUM tener est onager, solaque lalisio matre
Pascitur: hoc infans. sed breve nomen habet.

INTERPRETATIO.

CUm onager tener est, & lalisio nutritur solo lacte matris, sic infans vocatur sed brevi tempore.

NOTÆ.

Onager.) Silvestris asinus de quo Plinius lib. 8. cap. 44. *Onagro & asina genitus omnes antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui. Pullis eorum ceu præstantibus sapore Africa gloriatur, quos lalisiones appellant.*

Sed breve nomen.) Statim atque Lalisio a lacte depellitur, vocatur onager.

Oleum

Oleum Venafranum. XCVIII.

HOC tibi Campani sudavit bacca Venafri:
Unguentum, quoties sumis, & istud olet.

INTERPRETATIO.

Hoc tibi expressum est ex bacca Venafri Campani: quoties accipis, & istud fragrat unguentum.

NOTÆ.

Hoc tibi.) De Venafro Campaniæ agro, ubi præstantissimæ sunt olivæ, egimus jam epig. 64. lib. 11. *Bacca*, h. oliva, *Sumis.*) ad ungendum corpus.

Dorcas. XCIX.

DELICIUM parvo donabis dorcada nato:
Jactatis solet hanc mittere turba togis.

INTERPRETATIO.

Dabis dorcada delectamentum parvo filio, populus consuevit hanc mittere jactatis togis.

NOTÆ.

Delicium.) A pueris enim tractari se patiuntur dorcades.

Jactatis.) Turnebus lib. 25. cap. 28. sic explicat: Suspicor hujus distichi sententiam esse, dorcada in arenam mitti, dato a Quiritibus signo vestis jactatæ sinu, ut & ab Ovidio lib. 3. Amorum elegia 2. scribitur:

Favimus ignavo: sed eum revocate Quirites:
Et date jactatis undique signa togis.

Caprea. C.

PENDENTEM summa capream de rupe videbis,
Casuram speres: decipit illa canes.

INTERPRETATIO.

Spectabis capream suspensam ex cacumine saxi: speres casuram, illa fallit canes.

NOTÆ.

Decipit illa canes.) Qui illam casuram sperant. Alii *despicit*.

Onager. CI.

PULCHER adest onager: mitti venatio debet
Dentis Erythræi: jam removete sinus.

INTERPRETATIO.

Formosus onager adest: relinquenda est venatio elephanti Erythræi; jam auferte retia.

NOTÆ.

Onager.) De quo supra epig. 67.

Mitti.) Quia scilicet pulchrius est onagrorum pugnantium quam elephantorum spectaculum. Alii si intelligunt immittendos

tendos in arenam elephantos cum onagris pugnaturos. Videat lector.

Dentis Erythræi.) Hoc est elephantorum, qui sunt ad mare Erythræum seu rubrum. Legunt alii *gentis Erythrææ:* quod in eumdem sensum recidit.

Removete sinus.) Hoc est retia quibus non erat opus ad venationem onagrorum.

Garum scombrorum. CII.

EXSPIRANTIS adhuc scombri de sanguine primo,
Accipe fæcosum munera cara garum.

INTERPRETATIO.

Accipe fæcosum garum dona pretiosa ex primo sanguine scombri palpitantis adhuc.

NOTÆ.

Garum scombrorum.) Plinius lib. 31. cap. 7. & 8. Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus, quod garon vocavere, intestinis piscium, ceterisque quæ abjicienda essent sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Græci garon vocabant. Nunc e scombro pisce laudatissimum in Carthaginis spartariæ cetariis: sociorum id appellatur. Singulis millibus nummum permutantibus congios pene binos, &c. Alii legunt *garum sociorum*, & forte melius secundum Plinii verba, Hispanorum scilicet: nova enim Carthago est in Hispania Tarraconensi: & supra epig. 40.

Hesperius scombri temperet ova liquor.

Fæcosum.) Legunt alii *fastosum*, quia scilicet munus erat, & quidem divitibus dignum. Videat lector.

Muria. CIII.

ANTIPOLITANI, fateor, sum filia thynni;
Essem si scombri non tibi missa forem.

INTERPRETATIO.

Fateor, sum filia thynni Antipolitani: si essem scombri, ad te non mitterer.

NOTÆ.

Muria.) Liquaminis genus quod ex thynnis piscibus conficiebatur. Antipolis hodie *Antibe* urbs est Galliæ Narbonensis unde thynni offerebantur.

Essem si.) Hoc est, si essem garum de quo supra, non ad te pauperem sed ad divitem mitterer.

Mel Atticum. CIV.

HOC tibi Thesei populatrix misit Hymetti
Pallados a silvis nobile nectar apis.

INTERPRETATIO.

Apis populatrix Hymetti Thesei ad te mittit hoc præstans nectar ex silvis Pallados.

NOTÆ.

Thesei Hymetti.) Montis in Attica sic dicti a Theseo Atheniensi.

Pallados a silvis.) Atticæ enim præsidet Pallas.

Nobile nectar.) Hoc est, mel Atticum omnium præstantissimum.

Favi

Favi Siculi, CV.

CUM dederis Siculos mediis de collibus Hyblæ,
Cecropios dicas tu licet esse favos.

INTERPRETATIO.

CUm donaveris favos Siculos e mediis collibus Hyblæ, licet cognominato Atticos.

NOTÆ.

Hyblæ.) Montis in Sicilia, cujus melli dat secundas, imo & æque nobile ac mel Atticum, dicit poeta.

Cecropios.) Atticos: Cecrops enim Athenis regnavit.

Passum. CVI.

CNOSSIA Minoæ genuit vindemia Cretæ
Hoc tibi, quod mulsum pauperis esse solet.

INTERPRETATIO.

CNossia vindemia Cretæ Minoæ produxit hoc tibi, quod solet esse mulsum inopis.

NOTÆ.

Passum.) Plinius lib. 14. cap. 9. *Passum a Cretico Cilicium probatur & Africum, & in Italia provinciisque finitimis. Fieri certum est ex uva, quam Græci Sticam vocant, nos Apianam. Item scirpula, diutius in vite sole uvis adustis, aut fervente oleo*, &c.

Cnossia.) Hoc est Cretensis: Gnossus vel Cnossus urbs est Cretæ. De mulso infra epig. 108.

Picatum vinum. CVII.

HÆC de vitifera venisse picata Vienna
Ne dubites: misit Romulus ipse mihi.

INTERPRETATIO.

NE ambigas hæc picata allata esse Vienna vitifera: Romulus ipse misit mihi.

NOTÆ.

Picatum vinum) Plinius lib. 14. cap. 1. *Jam inventa vitis per se in vino picem resipiens, Viennensem agrum nobilitans, Arverno, Sequanoque & Helvetico generibus non pridem illustrata. Atque hæc Virgilii vatis ætate incognita, a cujus obitu nonaginta aguntur anni.*

Vienna.) urbs est in Delphinatu ad Rhodanum, hodie *Vienne*.

Misit Romulus.) Si Vienna Allobrogum ex Narbonensi provincia sunt allata hæc picata, ut ex Plinio dictum, quomodo Romulus ipse misit? An idem in Italia postea natum, satum vel illatum? Nam Romulus pro Italico ponitur haud dubie. Raderus. Picatum hoc vinum in ipsa urbe Roma factum arte ex picis fluxu ita picis gratiam olet, ut dubites an nativum sit picatum a Vienna Allobrogum. Farnabius. Forte melius intelliges mercatorem Viennensem dictum Romulum & quidem celebrem.

Mulsum.

Mulsum. CVIII.

ATTICA nectareum turbatis mella Falernum:
Misceri decet hoc a Ganymede merum.

INTERPRETATIO.

O *Mella Attica, turbatis Falernum nectareum: par est hoc merum porrigi a Ganymede.*

NOTÆ.

Falernum.) Vinum generosissimum. Plinius lib. 22. cap. 24. *Semper mulsum ex vetere vino utilissimum, facillimeque, cum melle concorporatur, quod in dulci numquam evenit.*

Misceri.) Hoc est subministrari, Jovi nempe. Epig. 78. lib. 6.
Misceri sibi protinus deunces,
Sed crebros jubet, &c.
Vide etiam epig. 6. lib. 8.

Albanum. CIX.

HOC de Cæsareis mitis vindemia cellis
Misit, Iuleo quæ sibi monte placet.

INTERPRETATIO.

D*Ulcis vindemia misit hoc ex Cæsareis cellis, quæ gloriatur monte Iuleo.*

NOTÆ.

Albanum.) Plinius cap. 6. lib. 14. *Albana, vina, urbi vicina prædulcia ac rara in austero.* Juven. sat. 13. v. 210.
——*Albani veteris pretiosa senectus*
Displicet, &c.

De Cæsareis cellis.) Hoc est, de monte Albano, in quem secedere solebat Cæsar Domitianus, ut jam sæpius dictum. Dicitur *Iuleus* ab Iulo Æneæ filio, Albæ conditore.

Surrentinum. CX.

SURRENTINA bibis, nec murrhina picta, nec aurum
Sume: dabunt calices hæ tibi vina suos.

INTERPRETATIO.

P*Otas Surrentina, nec accipe murrhina picta, nec aurum: hæc vina suppeditabunt tibi sua pocula.*

NOTÆ.

Surrentina.) Plinius lib. 14. cap. 6. *Item Surrentina in vineis tantum nascentia, convalescentibus maxime probata, propter tenuitatem salubritatemque. Tiberius Cæsar dicebat consensisse medicos, ut nobilitatem Surrentino darent: alioquin esse generosum acetum. C. Cæsar, qui successit illi, nobilem vappam.*

Nec murrhina.) Hoc est, pocula Surrentina, fictilia nempe, idonea sunt ad bibendum vinum Surrentinum, nec opus est murrhinis nec aureis calicibus, de quibus epig. 113. lib. 14. Surrentum vero urbs est Picentinorum, non longe ab urbe Neapoli.

Falernum. CXI.

DE Sinuessanis venerunt massica prælis.
Condita quo quæris consule? nullus erat.

INTERPRETATIO.

Massica allata sunt ex prælis Sinuessanis. Rogas quo consule fuerint *condita? Nullus erat.*

NOTÆ.

De Sinuessanis. Plinius lib. 3. cap. 5. *Oppidum Sinuessa extremum in adjecto Latio, quam quidam Sinopen dixere vocitatam.* Idem Plinius lib. 14. cap. 6. *Falernus ager a ponte Campano læva petentibus urbanam coloniam Syllanam nuper Capuæ contributam incipit.* Idem Plinius lib. 3. cap. 5. Massicos montes a Falernis distinguit: *His junguntur Falerni, Caleni. Dein consurgunt Massici, Gaurani, Surrentinique montes.* Poeta tamen vinum Falernum a Massico non distinguit, quod sane esset æque generosum.

Nullus erat.) Sic hyperbolicῶς innuit poeta vetustissima esse hæc vina Massica.

Setinum. CXII.

PENDULA Pontinos quæ spectat Setia campos,
Exigua vetulos misit ab urbe cados.

INTERPRETATIO.

Pendula Setia, quæ aspicit agros Pontinos, misit ab urbe parva cados seniores.

NOTÆ.

Pendula Setia.) Epig. 74. lib. 10.
Nec quæ paludes delicata Pontinas
Ex arce clivi spectat uva Setini.
Alii *Pomptinos.* Plinius lib. 14. cap. 6. *Divus Augustus Setinum prætulit cunctis: nascitur supra forum Appii.*

Fundanum. CXIII.

HÆC Fundana tulit felix autumnus Opimi:
Expressit mulsum consul, & ipse bibit.

INTERPRETATIO.

Beatus autumnus Opimii produxit hæc Fundana, Consul expressit mulsum, & ipse hausit.

NOTÆ.

Fundana.) Vina scilicet a Fundis oppido Campaniæ sic dicta. Plinius lib. 14. cap. 6. *In vineis arbustisque nascuntur Fundana.*

Felix autumnus.) Plinius cap. 14. lib. 14. *Apothecas fuisse & diffundi solita vina anno 633. urbis apparet, indubitato Opimiani vini argumento, jam intelligente suum bonum Italia.* Vide epig. 27. lib. 1.
Testa sed antiqui felix siccatur Opimi.

Expressit mulsum.) Hoc est, vinum tam dulce, ut mulso non esset inferius. Legunt alii *mustum*, hoc est vinum decoctum & diffusum, vel vinum recens intellige.

Ipse bibit.) Laus vini est, quod eo anno quo expressum, esset jam mulsum hoc est, mulsum videretur. Domitius

Triso-

Trifolinum. CXIV.

NON sum de primo fateor trifolina Lyæo,
Inter vina tamen septima vitis ero.

INTERPRETATIO.

EGo trifolina non exprimo vinum præstantius: nihilominus ero vitis septima inter vina.

NOTÆ.

Trifolina.) Plinius lib. 14. cap. 6. *Campania nuper excitavit novis nominibus auctoritatem, sive cura, sive casu ad quartum a Neapoli lapidem Trebellicis, juxta Capuam Caulinis, & in suo agro Trebulanis, alioqui semper plebeja, & Trifolinis gloriata.*

Lyeus.) Est Bacchus qui pro vino sumitur.

Septima,) Supra sex vini species enumeravit poeta: jam Trifolino dat septimum locum.

Cæcubum. CXV.

CÆCUBA Fundanis generosa coquuntur Amyclis:
Vitis & in media nata palude viret.

INTERPRETATIO.

CÆcuba præstantia coquuntur Fundanis Amyclis, & vitis nata in media palude virescit.

NOTÆ.

Cæcuba.) Quorum mentionem facit Horatius lib. 1. ode 37. lib. 2. ode 14. & pluribus aliis locis. Plinius lib. 14. cap. 6. *Antea Cæcubo erat generositas celeberrima in palustribus populetis, sinu Amyclano,* &c. Terracinam inter & Cajetam. Aliæ sunt Amyclæ in Laconia, de quibus epig. 74. lib. 9. De Amyclis Italiæ Plinius lib. 8. cap. 29. In Italia Amyclæ a serpentibus deletæ.

Signinum. CXVI.

POTABIS liquidum Signina morantia ventrem;
Ne nimium sistant, sit tibi parca sitis.

INTERPRETATIO.

BIbes Signina sistentia alvum solutam: ne nimium morentur, habeas sitim moderatam.

NOTÆ.

Signina.) Plinius lib. 14. cap. 6. *Nam quod Signiæ nascitur, austeritate nimia continendæ utile alvo, inter medicamina numeratur.* Signia autem urbs Latii hodie *Segna,* seu *Segni.*

Mamertinum. CXVII.

AMPHORA Nestorea tibi Mamertina senecta
Si detur, quodvis nomen habere potest.

INTERPRETATIO.

SI amphora Mamertina Nestorea senectute tibi donetur, potest habere nomen quodlibet.

NO-

N O T Æ.

Mamertinum.) Plinius lib. 14. cap. 6. *Quartum curriculum publicis epulis obtinuere a divo Julio(is enim primus auctoritatem his tribuit, ut in epistolis ejus apparet) Mamertina, circa Messanam in Sicilia genita.*

Nestorea senecta.) Hoc est, Mamertina vetustissima.

Quodvis nomen.) Hoc est, vel Falernum, vel Setinum, vel Cæcubum, &c. nominari potest; his enim vini speciebus æquiparari potest. Vide epig. 106. lib. 1.

Tarraconense. CXVIII.

TARRACO, Campano tantum cessura Lyæo,
Hæc genuit Tuscis æmula vina cadis.

INTERPRETATIO.

Tarraco produxit hæc vina æmula vino Tusco, primas datura dumtaxat vino Campano.

N O T Æ.

Tarraco.) Civitas Hispaniæ nobilis, hodie *Tarragona*, ubi vinum erat tam egregium, ut præter Campaniæ vina, de quibus supra, cum aliis Italiæ vinis comparari posset. Vide Plinium lib. 14. cap. 6.

Nomentanum. CXIX.

NOMENTANA meum tibi dat vindemia Bacchum:
Si te Quinctus amat, commodiora bibes.

INTERPRETATIO.

Nomentana vindemia offert tibi meum vinum: Si es amicus Quincti, potabis meliora.

N O T Æ.

Nomentana.) De vitibus Nomentanis agit Plinius lib. 14. cap. 2. De agro suo Nomentano egit poeta epig. 106. lib. 1. epig. 92. lib. 7. Ex quo constat, juxta Nomentanum Martialis agrum, Quinctum villam habuisse, ubi vinum præstantius erat, quod diligentius agrum coleret Quinctus.

Spoletinum. CXX.

DE Spoletinis quæ sunt cariosa lagenis
Malueris, quam si musta Falerna bibas.

INTERPRETATIO.

Rugosa lagenæ vini *Spoletini plus tibi placuerint, quam si potes musta Falerna.*

N O T Æ.

Spoletinum.) In Umbria populi sunt Spoletini, hodie *Spoleto*, unde vinum allatum a vetustate commendat poeta: nec minus esse dulce, ait, quam Falernum recens expressum vel decoctum. Plinius lib. 14. cap. 16. *Decoquitur* (mustum) *ut dulcescat portione virium, nec durare ultra annuum spatium tale proditur. Aliquibus in locis decoquunt ad sapas musta, infusisque his ferociam frangunt.*

Peli-

Pelignum. CXXI.

MARSICA Peligni mittunt turbata coloni:
Non tu, libertus sed bibat illa tuus.

INTERPRETATIO.

Peligni coloni mittunt Marsica turbata. Non tu, sed libertus tuus potet illa.

NOTÆ.

Marsica.) Marsi Pelignis sunt vicini, partem faciunt regionis illius quæ dicitur *Abruzze ulterieure*. Legunt alii *Massica*, male; longe enim a Pelignis distant Massici montes. Vide epig. xix. supra.

Non tu.) Nimis enim austera sunt vina Marsica.

Acetum. CXXII.

AMPHORA Niliaci non sit tibi vilis aceti;
Esset cum vinum, vilior illa fuit.

INTERPRETATIO.

Ne contemnas amphoram aceti Niliaci: illa fuit magis contemnenda, cum esset vinum.

NOTÆ.

Amphora Niliaci.) Acetum ex vino Ægyptio confectum carius est quam vinum ex quo fit. Juvenalis sat. 13.

Pharioque madentis aceto.

Massilianum. CXXIII.

CUM tua centenos expugnet sportula cives,
Fumea Massiliæ ponere vina potes.

INTERPRETATIO.

Cum tua sportula tibi concilies centum cives, potes apponere vina infumata Massiliæ.

NOTÆ.

Cum tua.) Hoc est, cum sis tam dives ut centum clientes alere possis, cur his convivis apponis vinum Massilianum vile & infumatum? Vide epig. 36. lib. 10. Sic interpretantur qui legunt cum interrogatione. Sed potes ita explicare: Cum habeas centum clientes, quos alis, appone ipsis vinum ingratum vilis pretii.

Caretanum. CXXIV.

CÆRETANA Nepos ponat, Setina putabis.
Non ponit turbæ, cum tribus illa bibit.

INTERPRETATIO.

Nepos apponat Cæretana, existimabis Setina: non apponit illa turbæ, potat cum tribus amicis.

No-

NOTÆ.

Cæretanum.) Cære urbs est Tusciæ de qua epig. 54. supra, cujus vinum laudat; & cum Setino comparat, de quo epig. 112. supra. Nepotis sui amici jam mentionem fecit poeta epig. 48. lib. 10. *Cære*, hodie *Cervetere*, in regione patrimonii D. Petri. Vide epig. 54. supra.

Non ponit turbæ.) Sed nobile illud vinum bibit cum intimis amicis.

Tarentinum vinum. CXXV.

NOBILIS & lanis, & felix vitibus Aulon
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

INTERPRETATIO.

AUlon & celebris lanis, & beatus vitibus, donet tibi pretiosa vellera, mihi vina.

NOTÆ.

Tarentinum.) Plinius lib. 14. cap. 6. *Verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloria, Tarentina, & Servitiana*, &c. Et eodem lib. cap. 3. *Necnon Tarentinum genus aliqui fecere, prædulci uva*. Lib. vero 8. cap. 48. agit de lanis Tarentinis.

Aulon.) Urbs est in ora occidentali Macedoniæ, teste Ferrario referente hunc versum Martialis. *Aulon* tamen seu *Caulon* ab eodem dicitur oppidum magnæ Græciæ, hodie *Castelvetere*, in ora Calabriæ ulteriori, juxta promontorium Cocynthum. De hoc oppido loqui videtur poeta.

Unguentum. CXXVI.

UNGUENTUM heredi numquam, nec vina relinquas,
Ille habeat nummos; hæc tibi tota dato.

INTERPRETATIO.

NUmquam relinquas heredi unguentum, nec vina. Ille consequatur nummos, tu consume hæc tota.

NOTÆ.

Nec vina relinquas.) Idem dixit epig. 27. lib. 6. Vide etiam epig. 77. lib. 8.

Corona rosea. CXXVII.

DAT festinatas Cæsar tibi bruma coronas.
Quondam veris erant, nunc tua facta rosa est.

INTERPRETATIO.

CÆsar bruma tibi producit coronas præmaturas. Olim rosa nascebatur vere, nunc nascitur tuo jussu.

NOTÆ.

Bruma.) Solstitium hibernum intellige. Vide epig. 80. lib. 6. ubi de rosis hibernis quas in gratiam Domitiani hieme nasci assentatorie dicit poeta.

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER XIV.
CUI APOPHORETA INDITUM NOMEN.

Ad lectorem de celebratione Saturnaliorum. I.

SYNTHESIBUS dum gaudet eques, dominusque senatus,
Dumque decent nostrum pilea sumpta Jovem:
Nec timet ædilem moto spectare fritillo,
Cum videat gelidos jam prope verna lacus:
Divitis alternas, & pauperis accipe sortes:
Præmia convivæ det sua quisque suo.
Sunt apinæ, tricæque, & si quid vilius istis.
Quis nescit? vel quis tam manifesta negat?
Sed quid agam potius madidis, Saturne, diebus,
Quos tibi pro cœlo filius ipse dedit?
Vis scribam Thebas, Trojamque, malasque Mycenas?
Lude, inquis, nucibus: perdere nolo nuces:
Quoviscumque loco potes hunc finire libellum,
Versibus explicitum est omne duobus opus.

INTERPRETATIO.

Dum syntheses placent equiti, & domino senatui, & dum noster Jupiter condecore gestat pileum. Nec verna metuit aspicere ædilem agitato fritillo, cum jam prope spectet frigidos lacus: disce sortes alternas locupletis, atque egeni: quisque largiatur suo convivæ sua munera. Sunt nugæ, & ineptiæ, & si quid vilius istis. Quis ignorat, vel quis inficiatur rem tam evidentem? At, o Saturne, quid melius faciam temulentis diebus, quos tibi concessit filius ipse pro cœlo? Placetne scribam casus Thebarum, & Trojæ, & improborum Mycenarum? Lude nucibus, ais: nolo amittere nuces. Quocumque loco potes absolvere hunc librum, omne hoc opus absolutum est duobus carminibus.

NOTÆ.

Apophoreta.) Quæ sic explicat Turnebus cap. 23. lib. 9. Ego, inquit, eo nomine existimo significari munera, quæ convivis dantur, ut ea domum referant, unde & nomen adepta sunt, scilicet ab ἀποφέρω. Epig. 1. poeta videtur sic accipere apophoreta:

Præmia convivæ det sua quisque suo. Suetonius in Vespasiano cap. 19. *Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita & Kal. Mart. &c.*

Synthesibus.) Bayfius de re vestiaria cap. 10. Saturnalibus, inquit, per quinque dies S. P. Q. R. togas reponebant, & syn-

& synthesibus utebantur, & erant viliores vestes. Infra epig. 14.

Dum toga per quinas gaudet requiescere luces,

Hos poteris cultus sumere jure tuo.

Erat synthesis vestis cœnatoria, epig. 46. lib. 2. & epig. 80. lib. 5.

Undecies una surrexti, Zoile, cœna;

Et mutata tibi est synthesis undecies.

Si fuisset vilior vestis, ut ait Bayfius, quid illam ostentasset Zoilus? Verum Saturnaliorum tempore synthesi utebantur Equites & Senatores, quod tunc continua convivia agerent. Alii, *dominisque Senatus*, servis scilicet quibus tunc serviebant Senatores, & alii domini.

Dumque decent nostrum.) Hoc est Domitianum; quem sæpius Jovem appellavit. Vide epig. 4. lib. 13. Saturnalibus vero pileati incedebant Romani; epig. 7. lib. 11.

Permittis puto pileata Roma.

Nec timet ædilem.) Vide epig. 85. lib. 5. Præteritis enim Saturnalibus ab ædilibus castigabantur aleatores. De fritillo dictum epig. 14. lib. 4.

Cum videat gelidos. (Hoc est, cum sentiat adesse frigus, quo lacus gelu constringuntur.

Divitis alternas.) Hunc versum sic explicat Turnebus lib. 9. cap. 23. quod nempe in hoc libro missa pauperum & divitum munera vicissim contineantur, quod si interdum, inquit, plura lemmata unius sortis continuentur: subjiciuntur tamen diversa, alternanturque divitum & pauperum sortes.

Sunt apinæ.) Sic respondet lector. De apinis vero epig. 114. lib. 1.

Quis nescit.) Hoc lectori subjicit poeta.

Pro cælo.) E cœlo nempe Saturnus a Jove filio ejectus fuit. Hæc fabula satis nota.

Vis scribam Thebas.) Bellum Thebanum, Trojanum, aut raptam Helenam, expeditionemque Agamemnonis qui rex Mycenarum fuit, quas vocat malas propter scelera illic a Pelopidis commissa.

Apophoreta. II.

LEMMATA si quæris cur sint adscripta, docebo:
Ut si malueris, lemmata sola legas.

INTERPRETATIO.

SI rogas cur tituli sint adscripti, dicam: ut legas solos titulos, si libuerit.

NOTÆ.

Apophoreta.) Vide supra. Hinc constat 13. & 14. saltem libri lemmata seu argumenta esse ipsius Martialis. Hoc distichum aliqui non separant a primo epig.

Pugillares citrei. III.

SECTA nisi in tenues essemus ligna tabellas,
Essemus Libyci nobile dentis onus.

INTERPRETATIO.

NIsi essemus ligna divisa in tenues laminas, essemus onus præstans dentis eburnei.

NOTÆ.

Pugillares.) Gallice *tablettes a ecrire.* Vide epig. 52. lib. 7.

Essemus.) Hoc est, mensæ citreæ essemus fultæ eburneis pedibus, epig. 43. lib. 2.

Tu Libycos Indis suspendis dentibus orbes.

Quincuplices. IV.

CÆDE juvencorum domini calet area felix,
Quincuplici cera cum datur altus honor.

INTERPRETATIO.

Beata altaria domini calent tauris immolatis, cum summus honor defertur quincuplici cera.

NOTÆ.

Domini.) Domitiani scilicet, ut epig. 8. lib. 5.
Edictum domini, deique nostri,
in cujus honorem immolabantur hostiæ, cum aut consulatus aut triumphus illi esset decretus. Vide epig. 15. lib. 8. & epig. 4.
Quincuplici cera.) Id est, denunciatur honor hoc genere pugillarium: quincuplices vero dicuntur a quinque foliis.

Pugillares eburnei. V.

LANGUIDA ne tristes obscurent lumina ceræ,
Nigra tibi niveum litera pingat ebur.

INTERPRETATIO.

Ne cera mœsta officiant oculis debilitatis, ebur candidum pingatur litera atra,

NOTÆ.

Nigra tibi.) Literæ quippe nigræ in albo inscriptæ facilius leguntur.

Triplices. VI.

TUNC triplices nostros non vilia dona putabis,
Cum se venturam scribet amica tibi.

INTERPRETATIO.

Cum amica ad te scribet se adfuturam, tunc non existimabis triplices nostros munera contemnenda.

NOTÆ.

Triplices.) Qui a tribus foliis sic dicti rebus amatoriis & levioribus scribendis inserviebant: dona pauperum erant.

Pugillares membranei. VII.

ESSE puta ceras, licet hæc membrana vocetur:
Delebis, quoties scripta novare voles.

INTERPRETATIO.

Crede esse ceras, quamvis hæc membrana appelletur: obliterabis quoties placebit scribere res novas.

NO-

NOTÆ.

Esse puta.) Alii *putes*. Membranas vero Pergami repertas fuisse ex Varrone refert Plinius cap. 11. lib. 13. Literæ autem in pugillaribus membraneis scriptæ ut in cereis facile delebantur.

Vitelliani. VIII.

NONDUM legerit hos licet puella,
Novit quid cupiant Vitelliani.

INTERPRETATIO.

Quamvis puella nondum legerit hos, scit quid velint Vitelliani.

NOTÆ.

Vitelliani.) De quibus epig. 6. lib. 2. Pugillares nempe in quibus res amatoriæ scribebantur, atque ad puellam mittebantur.

Iidem Vitelliani. IX.

QUOD nummos cernis, mitti nos credis amicæ:
Falleris, & nummos ista tabella rogat.

INTERPRETATIO.

Quod nummos vides, putas nos mitti ad amicam: allucinaris, & hæc tabella petit nummos.

NOTÆ.

Quod nummos.) Alii *Quod minimos*. Sic loquuntur Vitelliani, nempe non mitti se ad amicam ad noctem petendam, vel rogandum aliquid ejusmodi: sed mitti se ad aliquem fœneratorem aut divitem ad petendam pecuniam. Videat lector. Vulgatam lectionem retinet Domitius, & dicit Vitellianos fuisse loculos ex corio confectos, quos sic explico: Cum in illis Vitellianis essent nummi, ad amicam illos mitti credere potuisset aliquis; at mutuo erant accepti & forte ab ipsa amica. Alii sic interpretantur: Nummos, quorum mentio in his pugillaribus, non mitto amicæ, sed posco ab illa.

Chartæ majores. X.

NON sunt munera quæ putas puella,
Cum donat vacuas poeta chartas.

INTERPRETATIO.

Non sunt dona quæ credis, o puella, cum vates donat inanes chartas.

NOTÆ.

Non sunt. Legunt alii,
Non est munera quod putes pusilla.
Quæ putas. Alii *petis*: cum in iis nec sunt nummi nec carmina.

Cum donat vacuas.) Chartæ majores sunt loculi chartei, grandiores, quæ puellæ mittuntur inanes, ut supra sunt Vitelliani. Domitius.

Chartæ epistolares. XI.

SEU leviter noto, seu caro missa sodali,
Omnes ista solet charta vocare suos.

INTERPRETATIO.

Ista charta seu missa ad hominem *mediocriter cognitum, seu ad fortiunt dilectum, consuevit omnes appellare suos.*

NOTÆ.

Seu leviter noto.) Nam seu ad hominem parum notum, seu ad amicum scriberent antiqui, epistolæ semper hæc præfigebatur inscriptio, *suo* vel *suis*: v. g. M. T. Cicero Attico suo, &c.

Loculi eburnei. XII.

HOS nisi de fulva loculos implere moneta
Non decet, argentum vilia ligna ferant.

INTERPRETATIO.

Non convenit implere hos loculos nisi moneta flava. Ligna contemnenda gestent argentum.

NOTÆ.

Loculos.) Capsulam ex ebore intellige, quam auro tantum implendam dicit poeta. *Ligna vilia.*) Hoc est, loculi ligni viles.

Loculi lignei. XIII.

SI quid adhuc superest in nostri fæce locelli,
Munus erit: nihil est, ipse locellus erit.

INTERPRETATIO.

Si quid adhuc reliqui est in fæce nostri locelli, donabo: nihil est, donabo ipsam crumenam.

NOTÆ.

Si quid.) Hoc est, si quid æris supererit in fundo meæ capsulæ, dono: minus, dabo ipsam crumenam.

Tali eborei. XIV.

CUM steterit nullus vultu tibi talus eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.

INTERPRETATIO.

Cum nullus talus tibi steterit eadem figura, inquies te a me affectum fuisse magnis donis.

NOTÆ.

Cum steterit.) De talis jam diximus epig. 14. lib. 4. & epig. 2. lib. 13. Calcagninus de talis: Sex sunt, inquit, tali latera, etsi quatuor tantum in u̇ ludentium sint; nam duo sunt ita incurva, ut illis talus vix possit consistere.

Has

Has κερκίδας, id est antennas, videtur Aristoteles appellasse. Proinde scitum est in talo Binarium & Quinarium, qui duo numeri sunt in tesseris oppositi, desiderari. Ex reliquis quatuor tali partibus una supina, altera prona dicitur: quæ duæ ternarii & quaternarii vices obeunt. Unitas autem & senio duabus reliquis partibus tribuuntur: senionem vero Coum, unitatem Chium vocabant. *Et paulo infra:* Sed omnes casus talorum ex consuetudine ludentium annumerati erant quinque & triginta, quorum quidam a diis, alii ab heroibus, alii a claris hominibus aut a meretricibus nomen accipiebant: nonnulli vero ab eventibus qui cum laude aut probro acciderant, denominabantur. Senio autem a Venere nuncupatim separatur apud Suetonium cap. 71. in Epistola Augusti ad Tiberium: Lusimus, mi Tiberi, γεροντικῶς heri & hodie. Talis jactatis ut quisque canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios conferebat, quos tollebat universos qui Venerem jecerat. *Idem Calcagninus:* Sed quoties tali ita excidebant, ut diversa esset omnibus facies; qui jactus inter eos, quos quinque & triginta Eustathius dixit, ultimus numerabatur: tum felix ille casus, qui Veneris nomine censebatur, affulgebat; cum nempe unus talus canem, alter ternarium, tertius quaternarium, quartus senionem. Hinc clara est hujus distichi sententia.

Munera.) Vincebat enim qui Venerem jecerat.

Tessera. XV.

NON sim talorum numero par tessera, dum sit
Major, quam talis, alea sæpe mihi.

INTERPRETATIO.

EGo *tessera vincar numero talorum, dum sæpe mihi sit major fortuna, quam talis.*

NOTÆ.

Tessera.) Vitruvius lib. 5. *Cubus est corpus ex sex lateribus æquali latitudine planitierum quadratum. Is cum est jactus, quam in partem incubuit, dum est intactus, immotam habet stationem: uti sunt etiam tesseræ, quas in alveo ludentes jaciunt.* Macrobius lib. 2. cap. 2. *Tessera Græco nomine κύβος appellatur.*

Non sim numero par.) Duabus enim tribusve tesseris, quatuor autem ad minimum talis, contendebatur in acie lusoria. Calcagninus de tesseris. Vide epig. 1. lib. 13.

Major alea.) Hoc est, dum major pecunia meo ludo, quam talis committatur.

Turricula. XVI.

QUÆRIT compositos manus improba mittere talos:
Si per me misit, nil nisi vota facit.

INTERPRETATIO.

MAnus *dolosa quærit jacere talos compositos: si per me jecit, nihil facit nisi vota.*

NOTÆ.

Turricula.) Quæ nempe inventa est ad vitandas in ludo talorum fraudes veteratorum. Vide epig. 14. lib. 4.

Compositos.) Aleatores enim ita in manu talos componunt, ut optata puncta appareant.

Si per me.) Si per me turriculam nempe ex qua seu pyrgo cum emittuntur tali, nullus dolo sed fortunæ tantum locus est.

Tabula lusoria. XVII.

HIC mihi bis seno numeratur tessera puncto:
Calculus hic gemino discolor hoste perit.

INTERPRETATIO.

Hic numero tesseram duodecim punctis: hic discolor calculus vincitur a gemino hoste.

NOTÆ.

Hic mihi.) In tabula scilicet lusoria, quæ tesserarum & calculorum ludo serviebat.

Bis seno.) Duabus tesseris sæpe ludebatur; & cum in altera atque altera forent sex puncta, punctorum duodecim summa reddebatur. Sic Calcagninus de tesseris.

Calculus.) Qui a duobus aliis discoloribus circumdatus peribat. Vide epig. 71. lib. 7. & epig. 20. infra.

Nuces. XVIII.

ALEA parva nuces, & non damnosa videtur:
Sæpe tamen pueris abstulit illa nates.

INTERPRETATIO.

Alea levis nec damnosa videtur in nucibus: nihilominus sæpe illa nudavit nates puerorum.

NOTÆ.

Nuces.) De quibus jam epig. 85. lib. 5. Hic ludus ultra Saturnalia non permittebatur pueris; unde si præteritis Saturnalibus luderent nucibus, cædebantur virgis, licet ille ludus parum quæstuosus aut damnosus esset.

Theca calamaria. XIX.

SORTITUS thecam calamis armare memento:
Cetera nos dedimus, tu leviora para.

INTERPRETATIO.

Nactus thecam recordare ornare illam calamis: nos donavimus reliqua, tu instrue leviora.

NOTÆ.

Cetera nos dedimus.) Thecam nempe calamis reponendis idoneam.
Tu leviora para.) Calamos, scilicet stilum, &c.

Calculi. XX.

INSIDIOSORUM si ludis bella latronum,
Gemmeus iste tibi miles, & hostis erit.

INTERPRETATIO.

Si ludis pugnam latronum fraudulentorum, tu habebis istum gemmeum militem, & hostem.

No-

NOTÆ.

Insidiosorum.) De calculis fuse egimus epig. 71. lib. 7. Hinc in alveo erant grassatores, illinc insidiatores diversicolores. Gemmeum vocat poeta utriusque partis calculum, quod vitreus uterque esset, inquit Raderus.

Graphiarium. XXI.

HÆC tibi erunt armata suo graphiaria ferro:
Si puero dones, non leve munus erit.

INTERPRETATIO.

Tu habebis graphiaria munita suo ferro: si des puero, non erit parvum donum.

NOTÆ.

Graphiarium.) Theca est graphiorum: graphium autem stilus est scriptorius, seu librarius stilus.

Armata suo ferro.) Hoc est, suo stilo ferreo.

Dentiscalpium. XXII.

LENTISCUM melius: sed si tibi frondea cuspis
Defuerit, dentes penna levare potest.

INTERPRETATIO.

Lentiscum melius expurgat*: at si careas frondea cuspide, penna potest expurgare dentes.*

NOTÆ.

Dentiscalpium.) Vile quidem munus, quo nempe circumpurgabantur dentes. Vide epig. 74. lib. 6.

Foditque tonsis ora laxa lentiscis.

Plinius lib. 24. *Optimam tenuissimamque picem fundunt lentisci, quam & masticen vocant.* Lentiscus arbor est ex qua fiebat lentiscum instrumentum, ut ait Domitius.

Frondea cuspis.) Lentisci scilicet.

Penna.) Alii *pinna.* Vide epig. 82. lib. 3.

——— *suggeritque ructanti*
Pinnas rubentes, cuspidesque lentisci.

Auriscalpium. XXIII.

SI tibi morosa prurigine verminat auris,
Arma damus tantis apta libidinibus.

INTERPRETATIO.

Si auris tua vexatur molesto pruritu, porrigimus arma convenientia tantis titillationibus.

NOTÆ.

Verminat.) Hoc est, torquetur vermibus: quo sensu non sumitur hic, sed pro *titillatur:* alio quippe remedio quam auriscalpio opus esset ad curandum hunc morbum.

Acus

Acus aurea. XXIV.

TÆNIA ne madidos violet bombycina crines,
Figat acus tortas, sustineatque comas.

INTERPRETATIO.

Ne tænia serica conturbet capillos madidos, acus figat, & fulciat capillos tortos.

NOTÆ.

Violet.) Sic Turnebus legendum docet lib. 9. cap. 23. dicitur enim *tænia*, *tenia*. Virgilius 7. Æneid.

——fit longa tænia vittæ.

Male ergo legunt alii *violent*. Alii,

Splendida ne madidos

Alii *tenuia* cum synalephe, & ut *bombycyna* nomen esset substantivum pluralis numeri. Turnebi lectio mihi videtur melior. Hoc est, ne velum seu tænia confundat capillos compositos, & unguento delibutos, acu sustinere illos oportet. Juvenalis sat. 6. de capillis mulieris compositis:

Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput.

Forte a contrario hunc versum intelligit Martialis, ut sit sensus: Acu figendi sunt capilli, ne madidi bombycinam seu sericam tæniam inquinent.

Pecten ad calvum. XXV.

QUID faciet nullos hic inventura capillos,
Multifido buxus quæ tibi dente datur?

INTERPRETATIO.

Quid aget buxus multifido dente, quæ tibi donatur nullos hic repertura crines.

NOTÆ.

Quid faciet.) Pectine buxeo calvum quemdam donat, quo non ipsi opus erat, atque ita illum irridet poeta.

Crines sapo. XXVI.

CAUSTICA Teutonicos accendit spuma capillos:
Captivis poteris cultior esse comis.

INTERPRETATIO.

Capilli Germanorum rufantur ignea spuma: poteris esse elegantior comis captivorum Germanorum.

NOTÆ.

Sapo.) Plinius lib. 28. cap. 12. *Prodest & sapo: Gallorum hoc inventum rutilandis capillis, ex sevo & cinere. Optimus fagino & caprino, duobus modis, spissus ac liquidus: uterque apud Germanos majore in usu viris quam feminis.*

Captivis comis.) Germanorum scilicet quos subegerat Domitianus: hoc est, si sapone utaris, Germanorum elegantiam in rufandis comis superare poteris.

Mattiacæ pilæ. XXVII.

SI mutare paras longævos cana capillos,
Accipe Mattiacas, quo tibi calva? pilas.

INTERPRETATIO.

SI tu *vetula intendis tingere comas seniles, accipe Mattiacas pilas, cui bono, o calva?*

NOTÆ.

Accipe Mattiacas.) Turnebus lib. 9. cap. 23. Mattiacas pilas interpretatur saponis quoddam vile genus, quo tincti capilli cani nigrescunt. Mattiacæ a Mattiaco oppido Germaniæ, *Baden*. Sic Farnabius. Ortelius vero congruere ait cum *Marpurg*.

Umbella. XXVIII.

ACCIPE quæ nimios vincant umbracula Soles,
Sit licet & ventus, te tua vela tegent.

INTERPRETATIO.

ACcipe *umbracula quæ retundant soles vehementiores: quamvis & ventus flet, tua vela tegent te.*

NOTÆ.

Umbella.) Gallice *parasol.*
Sit licet.) Alii *si licet.*
Te tua vela tegent.) Vela quibus circumdabatur theatrum, dum exhiberentur spectacula, aliquando vento vehementiori agitata Solem admittebant, ad quod arcendum incommodum umbella erat utilissima. *Te tua vela*, hoc est tua umbella.

Gausapa: XXIX.

IN Pompejano tectus spectabo theatro:
Nam ventus populo vela negare solet.

INTERPRETATIO.

TEctus *spectabo in theatro Pompejano: nam ventus solet removere vela a populo.*

NOTÆ.

Gausapa.) Alii *Causia.* Lipsius cap. 18. de amphitheatro sic explicat. Duplex iis etiam tegmen, sive pillei, sive umbellæ. Pillei quidem Thessalici, ut supra ex Dione retuli; quem eumdem cum Petaso aliquis fecerit. Usi & *Gausapis*, an *Causia* loco illius pillei? Nam varia hæc in Martiale lectio: (& citat hoc distichum) significat diserte, usurum se tegmine causiæ contra Solem, si ventus invidisset vela.

Venabula. XXX.

EXCIPIENT apros exspectabuntque leones:
Intrabunt ursos, sit modo firma manus.

INTERPRETATIO.

HÆc *sustinebunt apros, & expectabunt leones: vulnerabunt ursos, dummodo manus sit vegeta.*

NO-

NOTÆ.

Excipient.) Venabula scilicet quæ sunt venaticæ hastæ, telæ vel spicula.

Sit modo firma.) Secus enim ictum declinarent ursi & leones, & venatorem ipsum invaderent.

Culter venatorius. XXXI.

SI dejecta gemes longo venabula rostro,
Hic brevis in grandem cominus ibit aprum.

INTERPRETATIO.

SI *dolebis depulsa esse venabula longo rostro* apri, *hic brevis* culter *propius petet ingentem aprum.*

NOTÆ.

Si dejecta gemes.) Alii *geres.*

Hic brevis.) Cum venabula ictum eluserat aper, opus erat cultro ad illum conficiendum: aliter vitæ periculum subiisset venator.

Parazonium. XXXII.

MILITIÆ decus hoc, & grati nomen honoris:
Arma tribunicium cingere digna latus.

INTERPRETATIO.

HOc *ornamentum militiæ, & nomen decoris jucundi, arma* sunt *quæ merentur cingere latus Tribuni.*

NOTÆ.

Parazonium.) παραζώνιον cingulum cum ense. Alii dicunt gladii genus esse quod ad zonam accingebatur. Honoris causa ab Imperatoribus tribuni donabantur hoc gladio. Sic Trajanus Suræ gladium quo accingendum erat, porrexit: τὸ ξίφος ᾧ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἔχρῆν ὤρεξεν, Dio in vita Trajani. Parazonii quoque mentionem fecit Athenæus lib. 4.

Pugio. XXXIII.

PUGIO, quem curvis signat brevis orbita venis,
Stridentem gelidis hunc Salo tinxit aquis.

INTERPRETATIO.

PUgio, *in quo venæ curvæ imprimuntur brevi orbita, crepitans tinctus est aquis frigidis Salonis.*

NOTÆ.

Brevis orbita.) Circulos venarum curvarum appellat orbitam: venæ autem apparent in ferro polito, & temperato. Sic Raderus.

Stridentem.) Dum enim ferrum candens aqua temperatur, strepitum edit.

Salo.) De quo epig. 50. lib. 1.

Quibus remissum corpus adstringas brevi
Salone, qui ferrum gelat.

Falx

Falx ex ense. XXXIV.

PAX me certa ducis placidò curvavit in usus:
Agricolæ nunc sum, militis ante fui.

INTERPRETATIO.

R*Ata pax Imperatoris curvavit me in usus tranquillos: nunc sum agricultoris, antea fui militis.*

NOTÆ.

Certa ducis.) Domitiani scilicet. Vide epig. 2.

Nulla ducum feritas, nulla est insania ferri:
Pace frui certa, lætitiaque licet.

Ducis placidos. Alii *domat dociles.*

Militis.) Nempe cum essem telum militare. Virgilius 1. Georg.

Et curvæ rigidum falces conflantur in ensem.

Securicula. XXXV.

CUM fieret tristis solvendis auctio nummis.
Hæc quadringentis millibus empta fuit.

INTERPRETATIO.

C*Um auctio mœsta fieret ad solvendos nummos, hæc fuit comperata quadringentis millibus.*

NOTÆ.

Securicula.) Et parva securis.

Cum fieret.) Cum bellorum civilium tempore civium proscriptorum bona sub hasta venderentur, hæc securicula summo pretio vendita fuit, quod tunc ferrum rebus aliis omnibus carius esset, cum omnes ad arma concurrerent. An forte pretiosa fuit ab artificis opere? Videat lector.

Ferramenta tonsoria. XXXVI.

TONDENTIS hæc arma tibi sunt apta capillis:
Unguibus hæc longis, utilis illa genis.

INTERPRETATIO.

H*Æc arma tibi inservient tondendis comis: hæc idonea unguibus longis* resecandis, *illa genis* radendis.

NOTÆ.

Ungibus hæc.) Forfex, cujus etiam aliud genus capillis tondendis inserviebat.
Utilis illa.) Novacula scilicet.

Scrinium. XXXVII.

CONSTRICTOS nisi des mihi libellos,
Admittam tineas, trucesque blattas.

INTERPRETATIO.

N*Isi præbeas colligatos libros, locus erit tineis, atque atrocibus blattis.*

NO-

NOTÆ.

Constrictos.) Alii *constructos*. Prior lectio videtur melior: in arcula quippe coarctandi sunt libri, ne soluti corrumpantur vermibus. *Tinea & blattæ* parum differunt.

Fasces calamorum. XXXVIII.

DAT chartis habiles calamos Memphitica tellus:
Texantur reliqua tecta palude tibi.

INTERPRETATIO.

TErra Memphitica producit calamos accommodatos chartis. Tu operias tecta calamis altiorum paludum.

NOTÆ.

Dat chartis habiles.) Memphis Ægypti urbs nobilissima. Vide epig. 1. lib. Spect. Plinius lib. 16. cap. 36. *Chartisque serviunt calami Ægyptii maxime cognatione quadam papyri. Probatiores tamen Gnidii, & qui in Asia circa Anaiticum lacum nascuntur.* Ægyptios tamen calamos præ aliis omnibus laudat poeta, & alios lectis muniendis inservire debere censet.

Lucerna cubicularia. XXXIX.

DULCIS conscia lectuli lucerna,
Quidquid vis facias licet, tacebo.

INTERPRETATIO.

EGo *lucerna testis jucundi lectuli, fas est agas quidquid placet: silebo.*

Candela. XL.

ANCILLAM tibi sors dedit lucernæ,
Tutas quæ vigil exigit tenebras.

INTERPRETATIO.

CAsus tibi donavit candelam *ancillam lucernæ, quæ ardens expellit tenebras innoxias.*

NOTÆ.

Ancillam.) Lucerna utebantur divites, candela vero pauperes, quam ancillam lucernæ vocat instar pauperiorum feminarum quæ ditioribus ancillantur.

Tutas.) Hoc est, licet lucernæ ancilla sit candela, tamen idem tibi officium præstat: lucente enim candela nihil offendes. *Tutas*, alii *totas*.

Lucernas polymyxos. XLI.

ILLUSTREM cum tota meis convivia flammis,
Totque geram myxos, una lucerna vocor.

INTERPRETATIO.

CUm meis flammis illuminem totas epulas, & habeam tot ellychnia, appellor una lucerna.

No-

NOTÆ.

Tota convivia.) Triclinium intellige, ubi celebrantur convivia.

Totque geram myxos.) μύξα humor est ex naribus profluens: item μύξα nares: unde lucerna δίμυξος, & πολύμυξος ab ellychniorum numero dicta est.

Cereus. XLII.

HIC tibi nocturnos præstabit cereus ignes:
Subducta est puero namque lucerna tuo.

INTERPRETATIO.

HIc cereus tibi exhibebit nocturnas flammas: etenim lucerna subrepta est tuo servo.

NOTÆ.

Cereus.) Saturnalibus cereos donari solitos jam diximus epig. 18. lib. 5.

Subducta.) Vide epig. 59. lib. 8.

Nec dormitantem vernam fraudare lucerna

Erubuit fallax, ancilla licet.

Candelabrum Corinthium. XLIII.

NOMINA candelæ nobis antiqua dederunt.
Non norat parcos uncta lucerna patres.

INTERPRETATIO.

CAndelæ nobis imposuerunt nomina vetera, uncta lucerna non erat nota frugalibus majoribus.

NOTÆ.

Nomina candelæ.) Candelabra Corinthia ex ære summo erant in pretio, de quibus Plinius cap. 3. lib. 34. & cap. 2. ejusdem libri: *Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maxime laudatur: hoc casus miscuit, Corintho, cum caperetur, incensa, mireque circa id multorum affectatio furit,* &c. A candelis vero quæ imponebantur candelabris, & quibus utebantur veteres nondum inventa lucerna, dicta sunt candelabra. Candelabrum Corinthium divitis erat munus, ligneum autem pauperis.

Candelabrum ligneum. XLIV.

ESSE vides lignum: serves nisi lumina, fiet
De candelabro magna lucerna tibi.

INTERPRETATIO.

CErnis esse lignum: nisi custodias lumina, magna lucerna tibi efficietur ex candelabro.

NOTÆ.

Serves nisi lumina.) Incendent nempe candelabrum ligneum.

Pila paganica. XLV.

HÆC quæ difficilis turget paganica pluma,
Folle minus laxa est, & minus arcta pila.

INTERPRETATIO.

HÆc operosa paganica quæ farta est pluma, laxior est folle, remissior ve- *pila.*

NOTÆ.

Pila paganica.) Sic dicta a pagis, ubi primum inventa ad voluptatem rusticorum. Difficilem vocat, quod forte hoc genus pilæ aliis pilarum generibus difcilius esset. Vide epig. 19. lib. 4. & epig. 31. lib. 7.

Pila trigonalis. XLVI.

SI me nobilibus scis expulsare sinistris,
Sum tua; si nescis, rustice, redde pilam.

INTERPRETATIO.

SI manibus industriis novisti expellere me, sum tua: si non novisti, o rustice, restitue pilam.

NOTÆ.

Si me nobilibus.) Industria quippe opus erat ad huc ludum. Vide epig. 19. lib. 4. & epig. 31. & 71. lib. 7.

Sic palmam tibi de trigone nudo
Uncta det favor arbiter coronæ,
Nec laudet Polybi magis sinistras.

Unde Scriverius hic legit aliter:

Si me scis Polybi levis expulsare sinistris.

Judicet lector. Vel forte legendum:

Si me mobilibus, &c.

Follis. XLVII.

ITE procul juvenes: mitis mihi convenit ætas,
Folle decet pueros ludere, folle senes.

INTERPRETATIO.

O Adolescentes, longe recedite: imbellis ætas mihi convenit: decet pueros & senes ludere folle.

NOTÆ.

Mitis.) Etenim non opus est magna vi, unde robustiores adolescentes alio ludi genere exercere se debent.

Follis.) Pila scilicet vento inflata, pueri & senes se exercebant. Vide epig. 19. lib. 4.

Harpasta. XLVIII.

HÆC rapit Antæi velox in pulvere draucus,
Grandia qui vano colla labore facit.

INTERPRETATIO.

DRaucus celer Antæi qui inutili labore extendit collum, rapit hæc harpasta *in pulvere.*

NOTÆ.

Harpasta.) Pilæ nempe erant ex corio factæ, epig. 19. lib. 4.

Sive harpasta manu pulverulenta rapis.

Antæi.

Antæi draucus.) Id est palæstræ studiosus, & quasi Antæi *discipulus*, inquit Raderus. De Antæo diximus epig. 104. lib. 9.

Grandia qui.) Palæstritæ enim ut fortiores essent, collum producere solebant. Juven. sat. 3.

Et longum invalidi collum, cervicibus æquat
Herculis Antæum procul a tellure tenentis.

Vano labore.) Quod nempe otiosi homines exercentur. Hoc distichum aliter explicat Turnebus lib. 9. cap. 23.

Halteres. XLIX.

QUID pereunt stulto fortes haltere lacerti?
Exercet melius vinea fossa viros.

INTERPRETATIO.

QUid robusta bracchia defatigantur vano haltere? Viri melius exercentur vite effossa.

NOTÆ.

Halteres.) Dicti sunt ab ἅλλομαι *salio*. Erant autem massæ lapideæ, vel metallicæ, ansa vel manubrio addito, quo commodo levari possent ab athletis. De halteribus agit Galenus lib. 1. de sanitate tuenda. Juven. sat. 6.

Et lassata manu ceciderunt brachia massa.

quod de halteribus accipiendum.

Galericulum. L.

NE lutet immundum nitidos ceroma capillos,
Hæc poteris madidas condere pelle comas.

INTERPRETATIO.

NE turpe ceroma contaminet comas nitidas, poteris hac pelle tegere crines unctos.

NOTÆ.

Ceroma.) De quo vide epig. 4. lib. 4. Galericulum inserviebat & ad tegendam calvitiem, ut supra epig. 45. lib. 12. & defendendos capillos a ceromate quo inungebantur palæstritæ.

Hac pelle.) Ex qua scilicet factus erat parvus galerus.

Strigiles. LI.

PERGAMUS has misit curvo distringere ferro.
Non tam sæpe teret lintea fullo tibi.

INTERPRETATIO.

HÆ allatæ sunt Pergamo, rade corpus *ferro curvo, fullo non tam crebro eluet tua lintea.*

NOTÆ.

Pergamus.) Urbs Asiæ minoris, in qua fabricabantur strigiles, instrumenta scilicet quibus antequam balnea ingrederentur antiqui, cutem radebant. Persius sat. 5.

I puer, & strigiles Crispini ad balnea defer.

Distringere.) Imperativus est vocis passivæ.

Non tam.) Hoc est, si corpus strigilibus bene distrinxeris, in balneo minus inquinabis lintea quibus te absterges, atque ita non tam sæpe fullonis operæ indigebis, qui purget vestes contaminatas.

Guttus corneus. LII.

GESTAVIT modo fronte me juvencus.
Verum rhinocerota me putabis.

INTERPRETATIO.

Paulo ante taurus me portavit fronte: existimabis me verum rhinocerota.

NOTÆ.

Guttus.) Vas scilicet ex cornu tauri factum, in quo oleum præsertim servabatur. Vide Gellium lib. 17. cap. 8. Eo etiam antiqui utebantur in sacrificiis, Plinius lib. 16. cap. 38. *Marcus Curius juravit se ex præda nihil attigisse præter guttum faginum quo sacrificaret.*

Verum.) Alii adverbialiter sumunt. Hoc est, tantus est guttus, ut ex rhinocerotis cornu factus videatur. De rhinocerote agit Plinius lib. 8. cap. 20.

Rhinoceros. LIII.

NUPER in Ausonia domini spectatus arena
Hic erit ille tibi, cui pila taurus erat.

INTERPRETATIO.

Tu habebis hunc nuper visum in arena Romana domini, qui in altum jaciebat taurum ut *pilam.*

NOTÆ.

Rhinoceros.) Hoc est, guttus ex cornu rhinocerotis: quo sensu rhinoceros sumitur apud Juven. sat. 7.
——————— *exitus hic est.*
Tongilli magno cum rhinocerote lavari.

Domini.) Imperatoris Domitiani.

Cui pila.) Idem dixit de rhinocerote epig. 9. & 19. lib. Spect.

Crepitaculum. LIV.

SI quis plorator collo tibi vernula pendet,
Hæc quatiat tenera garrula sistra manu.

INTERPRETATIO.

Si quis vernula flens suspensus est ex tuo collo, manu tenera pulset canora hæc sistra.

NOTÆ.

Vernula.) Infans nempe servulus domi natus.

Sistra.) Instrumenta canora ex metallo, quæ quatiebantur in sacris Isidis, epig. 29. lib. 12. Percusso autem crepitaculo, lacrymas tenent pueri.

Flagellum. LV.

PROFICIES nihil hoc, cædas licet usque flagello,
Si tibi purpureo de grege currit equus.

INTERPRETATIO.

Nihil tibi proderit, quamvis semper verberes his virgis, si habes currentem equum ex purpureo grege.

No-

NOTÆ.

Si tibi purpureo.) Hoc eſt, equi factionis purpureæ tam ſegnes ſunt, ut illos licet aſſidue verberes, velocius tamen non current. Hoc dixit de factione Veneta epig. 46. lib. 6.

Vapulat aſſiduo Veneti quadriga flagello,
Nec currit, magnam rem, Catiane, facit.

De factionibus aurigarum egimus ſupra.

Dentifricium. LVI.

QUID mecum eſt tibi? me puella ſumat,
Emtos non ſoleo polire dentes.

INTERPRETATIO.

Q*uid habes* agendum *mecum? Puella accipiat me, non ſoleo polire dentes emptos.*

NOTÆ.

Quid mecum.) Dentifricium alloquitur anum aliquam, quæ habebat dentes emptitios, quibus poliendis non inſervire ſe, ſed puellarum dentibus uſui eſſe dicit: ex caninorum vero dentium cinere cum melle fit dentifricium, Plinius lib. 30. cap. 3. Capite autem 20. lib. 36. *Arabus lapis ebori ſimilis, dentifriciis accommodatur crematus.*

Myrobalanum. LVII.

QUOD nec Virgilius, nec carmine dixit Homerus,
Hoc ex unguento conſtat, & ex balano.

INTERPRETATIO.

Q*uod nec Virgilius, nec Homerus expreſſit verſu, hoc compoſitus ex unguento & balano.*

NOTÆ.

Myrobalanum.) Hujus vocis plures ſyllabæ breves carmini non conveniunt, unde nec ab Homero nec a Virgilio fuit uſurpata. Myrobalanum, teſte Plinio lib. 12. cap. 21. *Troglodytis & Thebaidi & Arabiæ quæ Judæam ab Ægypto diſterminat, commune eſt, naſcens unguento, ut ipſo nomine apparet. Quo item indicatur & glandem eſſe arbori heliotropio, quam dicemus inter herbas, ſimili folio: Fructus magnitudine avellanæ nucis.*

Aphronitrum. LVIII

RUSTICUS es, neſcis quid Græco nomine dicar.
Spuma vocor nitri, dicor & aphronitrum.

INTERPRETATIO.

I*ndoctus es, ignoras quid vocer Græco nomine, ſpuma nitri nominor, & aphronitrum appellor.*

NOTÆ.

Aphronitrum.) ἀφρὸς ſpuma, νίτρον nitrum. Plinius lib. 31. cap. 10. *Proxima ætas medicorum aphronitrum tradit in Aſia colligi in ſpeluncis molibus diſtillans.*

Opobalsama. LIX.

BALSAMA me capiunt, hæc sunt unguenta virorum.
Delicias Hini vos redolete nurus.

INTERPRETATIO.

Balsama continent me, hæc unguenta conveniunt viris: o nurus, vos spirate voluptate Hini.

NOTÆ.

Balsama me capiunt.) Balsamum est arbor; opobalsamum vero succus est defluens ex balsamo, cujus suavitatem commendat Plinius lib. 12. cap. 25.

Hæc sunt unguenta.) Juvenalis tamen sat. 2. affirmat mollibus tantum hominibus hæc convenire:

——— — *sed tamen unde*
Hæc emis, hirsuto spirant opobalsama collo
Quæ tibi? ——— ———

Delicias Hini.) Raderus legit *Nini.* hoc est, inquit, Vos, feminæ, Assyrios quærite liquores, amomum, nardum, aliaque id genus pigmenta, ut unguenta delicata. Ninus rex fuit Assyriorum. De Assyrio unguento vide epig. 77. lib. 8.

Si sapis, Assyrio semper tibi crinis amomo
Splendeat.

Alii *Cosmi* unguentarii scilicet, de quo jam sæpius supra.

Lomentum. LX.

GRATUM munus erit, scisso nec inutile ventri,
Si clara Stephani balnea luce petes.

INTERPRETATIO.

Donum erit jucundum, nec inutile alvo rugosæ, si clara luce adibis balnea Stephani.

NOTÆ.

Lomentum.) Quod nempe rugis uteri condendis inserviebat. Vide epig. 42. lib. 3.

Lomento rugas uteri quid condere tentas,

Pelle, &c.

De balneis Stephani jam dictum est epig. 53. lib. 11.

Petes.) Alii *petas*.

Laterna cornea. LXI.

DUX laterna viæ clausis feror aurea flammis,
Et tuta est gremio parva lucerna meo.

INTERPRETATIO.

Aurea laterna dux viæ portor flammis clausis, & exigua lucerna secura est meo gremio.

NOTÆ.

Clausis flammis.) In laterna quippe lumen occultatur, quæ cum esset cornea, dum pellucebat, aurea videbatur.

Lucerna.) Sumitur pro candela & ipso lumine.

Laterna ex vesica. LXII.

CORNEA si non sum, numquid sum fuscior? aut me
Vesicam contra qui venit esse putat?

INTERPRETATIO.

SI non sum cornea, an sum minus lucida? aut me credit vesicam, qui mihi obviam fit.

NOTÆ.

Cornea si non sum.) Tamen, inquit, æque pellucida videor, nec quisquam occurrens me discernat a cornea.

Fistula. LXIII.

QUID me compactam ceris, & arundine rides?
Quæ primum exstructa est fistula, talis erat.

INTERPRETATIO.

CUr ego compacta ceris & arundine tibi sum ludibrio? Prima fistula quæ facta est, erat talis.

NOTÆ.

Quid me compactam.) Pan primus compegit fistulam. Ovidius 1. Met.

Atque ita disparibus calamis compagine ceræ
Inter se junctis nomen tenuisse puellæ.

& Virgilius eclog. 2.

Pan primus calamos cera conjungere plures
Instituit.

& paulo infra:

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula. Vide Theocr. Idyl. 8.

Tibiæ. LXIV.

EBRIA nos madidis rumpit tibicina buccis:
Sæpe duas pariter, sæpe monaulon habet.

INTERPRETATIO.

TEmulenta tibicina buccis ebriis inflat nos: sæpe habet duas pares, sæpe monaulon.

NOTÆ.

Tibiæ.) De variis tibiarum generibus scribit Solinus cap. 11. Forma, non materia, differunt a fistulis. De his etiam fuse agit Beroaldus ad hæc Apulei verba Asini aurei lib. 10. *Jam tibiæ multiforabiles cantus Lydios dulciter consonant.*

Ebria tibicina.) Mulier nempe quæ tibia canens convivio aderat. *Rumpit*, id est inflat, ut mihi videtur.

Sæpe duas.) hoc est sæpe habet tibiam geminam, & sæpe monaulon, hoc est simplicem.

Soleæ lanatæ. LXV.

DEFUERIT si forte puer, soleasque libebit
Sumere: pro puero proderis ipse tibi.

INTERPRETATIO.

SI forte carueris servo, & placebit accipere soleas; ipse tibi puer eris.

NOTÆ.

Soleas.) Gelius lib. 13. cap. 20. *Omnia enim ferme id genus quibus plantarum calces tantum infime teguntur, cetera prope nuda, & teretibus habenis juncta sunt, soleas dixerunt: nonnumquam voce Græca crepidulas.*

Prodeiris ipse tibi.) Alii, — *pro puero pes erit ipse tibi.* Hoc est, tu eris tibi servus a pedibus. Veteres codices habent, *pro puero proderit ipse tibi.* Salmasius legit, *pes erit ipse sibi*: hoc est, pes in soleis lanatis vicem pueri supplebit.

Mamillare. LXVI.

TAURINO poteras pectus constringere tergo;
Nam pellis mammas non capit ista tuas.

INTERPRETATIO.

POteras devincere pectus tergo taurino; ista enim pellis non continet tuas mammas.

NOTÆ.

Mamillare.) Scilicet quod mammis tegendis inserviebat.

Non capit.) Sic notat & deridet ingentes mammas cujusdam mulieris.

Muscaria pavonina. LXVII.

LAMBERE quæ turpes prohibet tua prandia muscas,
Alitis eximiæ cauda superba fuit.

INTERPRETATIO.

SUmus cauda superba egregiæ avis, quæ vetat muscas lingere tua prandia.

NOTÆ.

Lambere.) Muscarium flabellum erat muscis abigendis idoneum.
Alitis eximiæ.) Pavonis scilicet.

Copta Rhodia. LXVIII.

PECCANTIS famuli pugno ne percute dentes:
Clara Rhodos coptam, quam tibi misit, edat.

INTERPRETATIO.

NE pugno cæde dentes servi errantis; ille *manducet coptam, quæ tibi allata est Rhodo nobili.*

NOTÆ.

Clara Rhodos. Turnebus lib. 19. cap. 10. sic explicat coptam: Hoc, inquit, genus panificii fuisse videtur, cui quædam quæ tonderentur, ut ipsum vocabulum confitetur, miscerentur, ut nuclei pinei, amygdalæ: sed omnino durissima adferebatur Rhodo, ut e Martialis joco intelleximus: copta vero fit a κόπτω *incido, pulso*, quam manducans servus effringet suos dentes.

Pria-

Priapus siligineus. LXIX.

SI vis esse satur, nostrum potes esse Priapum:
Ipse licet rodas inguina, purus eris.

INTERPRETATIO.

SI cupis saturari, licet comedere nostrum Priapum: quamvis tu corrodas inguina, castus eris.

NOTÆ.

Purus.) Os non fœdabis, cum Priapus sit siligineus.

Porcus. LXX.

ISTE tibi faciet bona Saturnalia porcus.
Inter spumantes ilice pastus apros.

INTERPRETATIO.

CElebrabis bona Saturnalia isto porco saginato glandibus inter apros spumantes.

NOTÆ.

Bona Saturnalia.) Vide epig. 2. lib. 11.
Ilice. Arborem dicit pro fructibus.

Muscarium bubulum. LXXI.

SORDIDA si flavo fuerit tibi pulvere vestis,
Colligat hunc tenui verbere cauda levis.

INTERPRETATIO.

SI habueris vestem inquinatam flavo pulvere, cauda levis excutiat hunc levi pulsatione.

NOTÆ.

Colligat.) Hoc est, cauda bovis excute hunc pulverem. *Cauda levis.* Alii, *cauda bovis.*

Botulus. LXXII.

QUI venit botulus medio tibi tempore brumæ,
Saturni septem venerat ante dies.

INTERPRETATIO.

BOtulus qui mittitur ad te medio tempore brumæ, ad me *missus fuerat ante septem dies Saturni.*

NOTÆ.

Botulus.) Genus farciminis de quo epig. 79. lib. 5.
Medio tibi.) Hoc est, mediis Saturnalibus.
Saturni septem.) Hoc est, ante Saturnalia ad me missus erat. Quinque tantum erant legitimi dies Saturni, ut diximus epig. 89. lib. 4. quibus duo lætitiæ non festi adjungebantur. Macrobius lib. 1. cap. 11. *Apud veteres opinio fuit, septem diebus peragi Saturnalia.*

Psittacus. LXXIII.

PSITTACUS a vobis aliorum nomina discam:
Hoc didici per me dicere, Cæsar, ave.

INTERPRETATIO.

Psittacus docebor a vobis nomina aliorum: a me doctus fui hoc dicere, Cæsar, ave.

NOTÆ.

Psittacus.) Avis satis nota.
Per me.) Hoc est, sine magistro.

Corvus. LXXIV.

CORVE salutator, quare fellator haberis?
In caput intravit mentula nulla tuum.

INTERPRETATIO.

O Corve salutator, cur existimaris fellator? Caput tuum nulla mentula fuit precisum.

NOTÆ.

Fellator.) *Corvos ore coire, & concipere credit vulgus, fœminæ rostro maris inserto,* Plinius lib. 10. cap. 12. Sed Aristoteles negat, & deridet hoc ab Anaxagora proditum lib. de Animal. Quod ore coirent corvi, pervulgatum hoc probat hic versiculus. Nec enim simplicem merumque osculi coitum καὶ μίξιν τῶν ῥυγχῶν in corvis, ut in columbis fieri existimabant: sed semen etiam ex coitu per os immitti in fœminam, quo gravidaretur. Inde fellator corvus vulgo habitus. Salmasius.

Luscinia. LXXV.

FLET Philomela nefas incesti Tereos, & quæ
Muta puella fuit, garrula fertur avis.

INTERPRETATIO.

Philomela deplorat scelus incesti Tereos, & puella quæ fuit muta, volucris loquax dicitur.

NOTÆ.

Incesti Tereos.) Cujus mentionem jam fecimus epig. 49. lib. 4. Satis nota est Philomelæ fabula, quæ compressa a Tereo marito sororis suæ Prognes, in lusciniam mutata fuit.

Muta puella.) Cui scilicet linguam absciderat Tereus, ne incestum palam faceret. Vide Ovid. 6. Met.

Pica. LXXVI.

PICA loquax certa dominum te voce saluto:
Si me non videas, esse negabis avem.

INTERPRETATIO.

Pica garrula te dominum saluto voce non dubia: si non aspicias me, dices me non esse volucrem.

No-

NOTÆ.

Pica loquax.) Vide epig. 55. lib. 9. *Inde salutatus picæ respondet arator.*
Esse negabis.) Pica enim tam articulatim loquitur, ut vox ejus pro humana voce sumi possit.

Cavea. LXXVII.

SI tibi talis erit, qualem dilecta Catullo
Lesbia plorabat, hic habitare potest.

INTERPRETATIO.

SI *habebis talem* passerem *qualem deflebat Lesbia amata a Catullo, hic potest habere domicilium.*

NOTÆ.

Cavea.) Elegans sane in qua potuerit habitare passer tam formosus. De Lesbia epig. 73. lib. 9. De ejus passere dictum epig. 8. lib. 1.

Narthecium. LXXVIII.

ARTIS ebur medicæ narthecia cernis habere
Munera, quæ cuperet Pactius esse sua.

INTERPRETATIO.

VIdes te *habere narthecia eburnea dona artis medicæ, quibus affici vellet Pactius.*

NOTÆ.

Narthecia) Erant capsulæ in quibus medicamenta recondebant medici, unde dicit poeta illa esse artis medicæ propria.
Pactius.) Dives forte medicus: cujusdam Praccii orbi meminit Juvenalis satyra 12.

Flagra. LXXIX.

LUDITE lascivi sed tantum ludite servi:
Hæc signata mihi quinque diebus erunt.

INTERPRETATIO.

O Servi *petulantes ludite, sed tantum ludite: ego includam hæc flagra quinque diebus.*

NOTÆ.

Sed tantum ludite.) Monet servos ut tantum ludant nec aliud tentent, alioquin præteritis quinque Saturnaliorum diebus, quibus domini ipsis serviebant, flagris illos excipiendos intelligit.

Ferula. LXXX.

INVISÆ nimium pueris, gratæque magistris,
Clara Prometheo munere ligna sumus.

INTERPRETATIO.

NImis *odiosæ pueris, & jucundæ præceptoribus, sumus ligna nobilia Promethei gratia.*

NOTÆ.

Invisa pueris.) Quibus nempe illi cæduntur & coercentur a magistris.

Clara promethea.) Prometheus enim ferula ad currum Solis admota ignem superis subduxit, & in terras detulit: ex hoc vero Promethei furto nobilitatem acceperunt ferulæ. Vide epig. 46. lib. 5. *Ecce Promethea rupes, &c.*

Pera. LXXXI.

NE mendica ferat barbati prandia nudi,
Dormiat & tetrico cum cane pera rogat.

INTERPRETATIO.

PEra orat, ne portet rogata prandia barbati nudi, nec dormiat cum fedo cane.

NOTÆ.

Ne mendica.) Ad opsonia recondenda pera utebantur philosophi cynici, quos barbatos nudos, & tetricos canes vocat poeta. Vide epig. 53. lib. 4.

Scopæ. LXXXII.

IN pretio scopas testatur palma fuisse.
Sed pretium scopis nunc analecta dabunt.

INTERPRETATIO.

PAlma manifestat scopas fuisse æstimatas: at nunc scopæ æstimabuntur propter analecta.

NOTÆ.

In pretio.) E palma enim factæ scopæ quibus pavimentum verrebatur, caræ erant. Horatius:

Ten' lapides varios lutulenta radere palma?

Nunc analecta.) Hoc est, reliquiæ cœnæ, epig. 19. lib. 7.

Colligere longa turpe nec putat dextra
Analecta, quicquid & canes reliquerunt.

Hoc est, scoparum pretium augebitur, utpote quibus colligentur analecta. Petronius in convivio Trimalcionis: *Insecutus est lecticarius, argentumque inter reliqua purgamenta scopis cœpit verrere.* Legunt alii: *Otia sed scopis nunc analecta dabunt.* Hoc sensu analecta dabunt scopis otia, cum ea in pavimento e parvis testulis efficta, talia forent, ut scopis everri nullo modo valeant, & ideo otia scopis dare necesse sit. Ita Alexander ab Alexandro lib. 4. Genialium dierum cap. 21. hoc est pavimenti genus a Græcis dicitur ἀσάρωτον, quod scopis verri non debeat ab α privativo, & σαίρω verro. Plinius lib. 36. cap. 25. *Sosus purgamenta cœnæ in pavimento, quæque everri solent veluti relicta fecerat parvis e testulis tinctisque in varios colores.* Hunc sensum & hanc lectionem sic refutat Calderinus: Si scopæ jam cessant, nec ullum præstant usum, cur mittuntur ab amico? Prior itaque lectio melior videtur. Legit Scriverius,

Otia sed scopis nunc analecta dabit.

Servi quidam analectæ dicti sunt qui reliquias e mensa cadentes colligebant, & pavimenta spongiis mundabant. Judicet lector.

Scalptorium. LXXXIII.

DEFENDET manus hæc scapulas mordente molesto
Pulice, vel si quid pulice sordidius.

INTERPRETATIO.

HÆc manus tuebitur scapulas mordente importuno pulice, vel si quid est turpius pulice.

NOTÆ.

Scalptorium.) Ut hinc colligitur, erat strumen tum manus instar quo prurientes scapulæ scalpebantur, & arcebantur pulices & pediculi.

Manuale. LXXXIV.

NE toga barbatos faciat vel pænula libros,
Hæc abies chartis tempora longa dabit.

INTERPRETATIO.

NE toga aut pænula efficiat libros villosos, hæc abies diu servabit chartas.

NOTÆ.

Manuale.) Hoc est, ex abietis tabulis quibus tegebatur liber, ne manibus aut sinu gestatus tritusque inhorreret duro mento, ut dixit poeta epig. 67. lib. 1.

Lectus pavoninus. LXXXV.

NOMINA dat spondæ pictis pulcherrima pennis
Nunc Junonis avis: sed prius Argus erat.

INTERPRETATIO.

SPonda denominantur a formosissima nunc ave Junonis: sed antea Argus erat.

NOTÆ.

Nomina dat spondæ.) Lecti quippe pavonini dicuntur, non quod, ut inquit Raderus, tegerentur pennis aut oculis pavonum, sed citreis tabulis quæ plumas gemmasque pavonum æmularentur. Plinius lib. 13. cap. 13. de mensis citreis: *Sunt & undatim crispæ, majore gratia, si pavonum caudæ oculos imitentur.*

Sed prius Argus.) Qui nempe in pavonem Junoni sacrum fuit conversus. Hujus fabula vel pueris nota.

Ephippium. LXXXVI.

STRAGULA succincti venator sume veredi;
Nam solet a nudo surgere ficus equo.

INTERPRETATIO.

O Venator, accipe stragula veredi succincti: nam ficus solet effici ab equo nudo.

NOTÆ.

Stragula.) Intellige ephippium, quo nisi sternatur equus lædit equitem, cui nascitur ficus ulceris genus, de quo epig. 66. lib. 1. De veredo seu equo velocissimo dictum epig. 14. lib. 12.

Parcius utaris moneo rapiente veredo,
Forte intelligit equo succincto seu ephippiato imponendum esse stragulum, Gallice *une housse*. Sed cum dicat *a nudo equo*, stragula simpliciter interpretor ephippium.

Stiba-

Stibadia. LXXXVII.

ACCIPE lunata scriptum testudine sigma?
Octo capit: veniat quisquis amicus erit.

INTERPRETATIO.

Accipe sigma pictum testudine lunata: octo continet: accedat quisquis erit amicus.

NOTÆ.

Sigma.) Lectum intellige Lunæ, & sigma literæ majusculæ instar factum, cui octo convivæ accumbere poterant. Septem dicit epig. 48. lib. 10. *Septem sigma capit, sex sumus, adde lupum.* laxe nempe & commode. Alii legunt. —— *scriptum testudine signum.*

Gustatorium. LXXXVIII.

FEMINEAM nobis cherson si credis inesse,
Deciperis; pelagi mascula præda sumus.

INTERPRETATIO.

Si putas nobis inesse cherson femineam, falleris: sumus præda mascula maris.

NOTÆ.

Gustatorium.) Genus est mensæ quæ testudinum putaminibus exornabatur. Plinius lib. 9. cap. 11. *Testudinum putamina secare in laminas, lectosque & repositaria his vestire Corbilius Pollio instituit, prodigi, & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.* Alii censent gustatorium esse idem quod repositorium, de quo Petronius ait: *Cum subito signum symphonia datur, & gustatoria pariter a choro rapiuntur.*

Femineam cherson.) Hoc est, testudinem femineam terrestrem quæ masculis & marinis inferior habebatur. Sic loquuntur gustatoria: sic intelligunt omnes interpretes.

Mensa citrea. LXXXIX.

ACCIPE felices Atlantica munera silvas:
Aurea qui dederit dona, minora dabit.

INTERPRETATIO.

Accipe pretiosa ligna dona Atlantica: qui affecerit muneribus aureis, afficiet minoribus.

NOTÆ.

Accipe felices.) Mensam citream interpretare ex Atlante Mauritaniæ monte. Vide epig. 43. lib. 2. Petronius sat. —— *ecce Afris eruta terris Citrea mensa.*

Mensa acerna. XC.

NON sum crispa quidem, nec silvæ filia Mauræ:
Sed norunt lautas & mea ligna dapes.

INTERPRETATIO.

EQuidem non sum crispata, nec nata in silva Maura: sed & epulæ præstantes cognitæ sunt meis lignis.

NOTÆ.

Non sum crispa.) Hoc est, licet non sim citrea nec crispis venis pretiosa, attamen ex acere arbore confecta proxime accedo ad citream.

Dentes eborei. XCI.

GRANDIA taurorum portant qui corpora, quæris
An Libycas possint sustinuisse trabes?

INTERPRETATIO.

ROgas an valeant fulcire trabes Libycas, qui ferunt ingentia corpora taurorum?

NOTÆ.

Grandia taurorum.) Elephas enim in arena exhibitus tauros dentibus jactabat, atque ita elephantum dentes eburnei facile mensam citream fulcient. Vide epig. 43. lib. 2. & epig. 19. lib. Spect.

Quincupedal. XCII.

PUNCTA notis ilex, & acuta cuspice clausa,
Sæpe redemptoris prodere furta solet.

INTERPRETATIO.

ILex distincta signis, & munita cuspide acuta, sæpe consuevit manifestare latrocinia conductoris.

NOTÆ.

Quincupedal.) ceu quincupeda pertica, scilicet quinque pedum, qua moris erat metiri ædificia quæ extruenda conducebant redemptores, ne scil. dolose agerent. *Ilex.*) Hoc est, pertica ex ilice distincta pedibus & digitis.

Pocula archetypa. XCIII.

NON est ista recens, nec nostri gloria cæli:
Primus in his Mentor, dum facit illa, bibit.

INTERPRETATIO.

IStud decus non est novum, nec nostri cæli. Mentor primus potavit, dum elaboravit illa.

NOTÆ.

Cæli.) Quod est instrumentum cœlatorum: hoc est, hæc pocula non sunt nostræ ætatis. De Mentore nobilissimo cœlatore diximus epig. 41. lib. 3.

Calices. XCIV.

NOS sumus audacis plebeja toreumata vitri:
Nostra nec ardenti gemma feritur aqua.

IN-

INTERPRETATIO.

Nos plebeja toreumata conficimus ex vitro audaci: nec nostra gemma frangitur aqua ferventi.

NOTÆ.

Calices.) Addunt alii *audaces*.

Nos sumus.) Calices ex quodam vitri genere *audaces* appellantur, quod se cum crystallinis conferre audeant, Plinius lib. 36. cap. 26. vel quod facile non frangerentur. Junius legit,

Non sumus audacis plebeja toreumata vini.

Alii *vitri*. Hoc est, non sumus ex eo vitro unde audaces calices fiunt. Vide notam Salmasii hic. Raderus existimat non agi de audacibus calicibus, sed fictilibus ex argilla, & ligno, quales erant fraxinei, buxeive.

Nostra nec ardenti.) Epig. 75. lib. 12.

Nullum solicitant hæc, Flacce, toreumata furem,
Et nimium calidis non vitiantur Aquis.

Phiala aurea cælata. XCV.

QUAMVIS Callaico rubeam generosa metallo,
Glorior arte magis: nam Myos iste labor.

INTERPRETATIO.

Licet nobilis rubeam metallo Calliaco, plus ostento me ab arte: istud enim est opus Myos.

NOTÆ.

Quamvis.) Licet enim, inquit phiala, sim confecta ex auro Callaico, de quo epig. 16. lib. 10. tamen præstantior sum propter artificium Myos nobilissimi artificis, de quo epig. 51. lib. 8.

Nam Myos.) Alii *nam meus*.

Calices Vatinii. XCVI.

VILIA sutoris calicem monumenta Vatini
Accipe: sed nasus longior ille fuit.

INTERPRETATIO.

Accipe calicem opera futilia Vatinii sutoris: sed ille nasus longior fuit.

NOTÆ.

Calicem.) Alii *calices*, qui habebant quatuor ansas seu nasos. Juven. sat. 5.

Tu Beneventani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem nasorum quatuor, &c.

De his dictum epig. 3. lib. 10.

Vatiniorum proxineta fractorum.

Tacitus lib. 15. *Vatinius inter fœdissima ejus aula*, supple Neronis, *fuit sutrinæ taberne alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus, &c.* Calices Vatinii dicti sunt, quod nasuti essent ut ille Vatinius.

Sed nasus.) Vatinii scilicet, quem ut acrem & sagacem calumniatorem forte notat, vel deridet tantum.

Lances chrysendetæ. CXVII.

GRANDIA ne viola parvo chrysendeta mullo:
Ut minimum, libras debet habere duas.

IN-

INTERPRETATIO.

NE exiguo mullo contamines ingentia chrysendeta, saltem sit bilibris.

NOTÆ.

Chrysendeta.) Lances erant aureis crustis exornatæ, de quibus lib. 2. epig. 43.
Immodici tibi flava tegunt chrysendeta mulli.
In pretiosis lancibus non nisi ingentes pisces reponendi sunt.

Vasa Aretina. XCVIII.

ARETINA nimis ne spernas vasa monemus:
Lautus erat Tuscis Porsena fictilibus.

INTERPRETATIO.

HOrtamur ne nimium contemnas vasa Aretina: Porsena splendidus erat fictilibus Tuscis.

NOTÆ.

Aretina.) Fictilia scilicet. Vide epig. 54. lib. 1.
Sic Aretinæ violant crystallina testa.
Aretium, Alii Arrhetium, hodie *Arezzo* urbs Tusciæ, ubi conficiebantur hæc vasa quibus utebatur Porsena, qui in illa regione regnavit.

Bascauda. XCIX.

BARBARA de pictis veni bascauda Britannis:
Sed me jam mavult dicere Roma suam.

INTERPRETATIO.

BAscauda peregrina veni ex Britannis pictis: sed jam placet Romæ nominare me suam.

NOTÆ.

Bascauda.) Vas quoddam escarium quod in Britannia conficiebatur. Juvenalis sat. 12.
Adde & bascaudas & mille escaria.
De Britannis pictis jam diximus epig. 54. lib. 12.
Sed me jam.) Romæ enim tunc fiebant bascaudæ.

Panaca. C.

SI non ignota est docti tibi terra Catulli,
Potasti testa Rhætica vina mea.

INTERPRETATIO.

SI non ignoras terram eruditi Catulli, bibisti Rhætica vina mea testa.

NOTÆ.

Panaca.) Panacos papulos Rhætiæ affirmat Raderus, de quibus nihil reperi, unde Panaca testa.
Terra Catulli.) Veronam usque patriam Catulli pertinebat Rhætia, hodie *les Grisons*, ubi vinum generosum. Sue-

tonius

tonius in Augusto cap. 77. *& maxime delectatus est Rhætico*, supple vino. Et Virgilius 2. Georg.

— & quo te carmine dicam Rhætica? nec cellis ideo contende Falernis.

Boletaria. CI.

CUM mihi boleti dederint tam nobile nomen,
Prototomis, pudet heu, servio coliculis.

INTERPRETATIO.

CUm boleti mihi imposuerint nomen tam præstans, eheu erubesco, servio coliculis primo succisis.

NOTÆ.

Cum mihi.) Nempe a boletis dicitur boletarium, patina scilicet in qua boleti ponebantur. De boletis vide epig. 48. lib. 13.

Prototomis.) Hoc est caulibus teneris, & qui primi succiduntur, epig. 48. lib. 10. Porro conqueritur boletarium, quod etiam inserviat ad ferendos coliculos boletis longe inferiores.

Calices Surrentini. CII.

ACCIPE non vili calices de pulvere natos:
Sed Surrentinæ leve toreuma rotæ.

INTERPRETATIO.

ACcipe pocula non facta ex vili pulvere, sed politum toreuma rotæ Surrentinæ.

NOTÆ.

Sed Surrentinæ. *Surrentum*, alii *Surentum*, Picentinorum urbs juxta Thyrrenum mare, hodie *Surrento*, ubi terra est poculis conficiendis optima. De toreumate dictum epig. 39. lib. 4.

Colum nivarium. CIII

SETINOS moneo nostra nive frange trientes:
Pauperiore mero tingere lina potes.

INTERPRETATIO.

MOneo debilites trientes Setinos nostra nive: licet transmittere vinum vilius per lina.

NOTÆ.

Colum nivarium.) Vas erat in quod injiciebantur nives, deinde vinum infundebatur, cujus vis sic frangebatur.

Setinos trientes.) Hoc est, vinum Setinum de quo lib. 13. suo lemmate diximus.

Pauperiore mero.) Id est lino, seu saccis linteis, non colo, refrigerandum. Est vinum vilius Setino. Vide epigramma sequens.

Saccus nivarius. CIV.

ATTENUARE nives norunt & lintea nostra,
Frigidior colo non salit unda tuo.

INTERPRETATIO.

Possunt & nostra lintea eliquare nives, aqua non exit frigidior ex tuo colo.

NOTÆ.

Attenuare.) Saccus linteus inferior erat colo nivario, quod vas erat vino refrigerendo idoneum: attamen aqua sacco transmissa non minus quam colo refrigerabatur. Vide epig. 61. lib. 12. & epig. 40. lib. 2.

Urceoli ministratorii. CV.

FRIGIDA non desit, non deerit calda petenti:
Sed tu morosa ludere parce siti.

INTERPRETATIO.

Frigida non deficiat, calida non deficiet rogantem: at tu cessa jocari siti difficili.

NOTÆ.

Urceoli.) Baysius de vasculis sic ait: Urceus cujus diminutivum urceoli, vas aquarium, ut tamen urceus esset vas ad frigidam, urceoli ad caldam: inde urceoli ministratorii apud Martialem. Vide epig. 116. 117. & 118.

Sed tu morosa.) Hoc est, Tu ne nimis delicatus & difficilis sis in commixtione aquæ frigidæ & calidæ cum vino.

Urceus fictilis. CVI.

HIC tibi donatur panda ruber urceus ansa:
Stoicus hoc gelidam Fronto petebat aquam.

INTERPRETATIO.

Hic urceus ruber tibi datur ansa incurva: Stoicus Fronto hoc urceo *poscebat aquam frigidam.*

NOTÆ.

Ruber.) A terra scilicet vel igne.

Stoicus Fronto.) Forte ille est cujus meminit poeta lib. 1. epig. 56. Plures enim Frontones fuere.

Petebat.) Alii *bibebat.*

Calathi. CVII

NOS Satyrus, nos Bacchus amat, nos ebria tigris,
Perfusos domini lambere docta pedes.

INTERPRETATIO.

Nos Satyrus, nos Bacchus, nos temulenta tigris diligit instituta lambere madidos pedes domini.

NOTÆ.

Nos Satyrus.) Calathorum usus fuit in sacris Bacchi & Satyrorum. Vide eclog. 5. Virgilii.

Perfusos domini.) Vino enim cicurata tigris magistri pedes lambit, epig. 18. Spect.

Lambere securi dextram consueta magistri
Tigris ab Hircano gloria rara jugo.

Calices Saguntini. CVIII.

QUÆ non solicitus teneat, servetque minister,
Sume Saguntino pocula ficta luto.

INTERPRETATIO.

Accipe calices fictos ex terra Saguntina, quos non gestet & custodiat servus anxius.

NOTÆ.

Quæ non.) Saguntum urbs est in Hispania Tarraconensi, hodie *Morvedre*. De poculis fictilibus quæ illic fierent, jam diximus lib. 4. epig. 46. Erant vilioris pretii, atque ita servus illa frangere non metuit.

Calices gemmati. CIX.

GEMMATUM Scythicis ut luceat ignibus aurum,
Adspice quot digitos exuit iste calix.

INTERPRETATIO.

Ut aurum gemmatum splendeat Scythicis flammis, vide quot digitos spoliavit hoc poculum.

NOTÆ.

Scythicis ignibus.) Hoc est smaragdis. Sic locutus est poeta epig. 15. lib. 12. Vide epig. 28. lib. 4.

Indos sardonychas, Scythas smaragdos.

Quot exuit.) Digitis enim gemmæ detrahebantur, ut poculis insererentur. Juven. sat. 5.

Nam vitro, ut multi, gemmas ad
pocula transfert.
A digitis.

Ampulla potoria. CX.

HAC licet in gemma, quæ servat nomina Cosmi,
Luxuriose bibas, si foliata sitis.

INTERPRETATIO.

O Intemperans, si sitis foliata, potes potare in hac gemma, quæ habet nomen Cosmi.

NOTÆ.

Quæ servat.) Nimirum Cosmiana dicta a Cosmo unguentario.

Et Cosmianis ipse fusus ampullis.

& lib. 11. epig. 50.

Profertur Cosmi nunc mihi siccus onyx.

Ampulla vas erat unguentarium; sed luxus eo devenerat, ut ad bibendum illa uterentur Romani. Plinius lib. 3. cap. 3. *At hercule jam quidem etiam in potus addunt.* Supple *unguenta exotica.*

Si foliata.) Quæ sic explicat Plinius lib. 13. cap. 1. *Nardinum sive foliatum constat omphacio, balanino, junco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo.*

Crystallina. CXI.

FRANGERE dum metuit, frangis crystallina: peccant
Securæ nimium, solicitæque manus.

INTERPRETATIO.

Dum times frangere crystallina, frangis: manus nimis securæ, & nimis anxiæ peccant.

No-

NOTÆ.

Crystallina.) Crystallus est glacies gelata longo tempore & denso frigore, de qua fuse Plinius lib. 37. cap. 2.

Peccant securæ.) E manibus servi nimium soliciti, sic & negligentis excidunt crystallina, quæ valde fragilia sunt.

Nimbus vitreus. CXII.

AB Jove qui veniet miscenda ad pocula, largas
Fundet nimbus aquas: hic tibi vina dabit.

INTERPRETATIO.

NImbus qui mittetur a Jove fundet aquas copiosas ad temperandos calices, hic porriget tibi vina.

NOTÆ.

Fundet nimbus.) Hoc est, imber cælo decidens.

Hic.) Nimbus qui erat poculum vitreum sic dictum vino servando idoneum.

Myrrhina. CXIII.

SI calidum potas, ardenti myrrha Falerno
Convenit, & melior sit sapor inde mero.

INTERPRETATIO.

SI bibis calidum, myrrha congruit Falerno ardenti, atque illinc merum trahit saporem gratiorem.

NOTÆ.

Si calidum potas.) Vide epig. 75. lib. 9. epig. 10. lib. 13. & Plinius lib. 37. cap. 2. *Oriens murrhina mittit: inveniuntur enim ibi in pluribus locis, nec insignibus maxime Parthici regni: præcipue tamen in Carmania. Humorem putant sub terra calore denari.* Fuse explicat Raderus quid sint murrhina. Greci μυῤῥινα & μύῤῥινα: Greci enim sæpe *u* Latinum diphthongo ου, vel vocali ο, vel υ efferunt, ut λούκουλλος, τόκιος τύλλος. Alii legunt *myrrhina* propter υ.

Patella Cumana. CXIV.

HANC tibi Cumano rubicundam pulvere testam,
Municipem misit casta Sibylla suam.

INTERPRETATIO.

PUdice Sibylla ad te misit hanc testam suam municipem rubram Cumano pulvere.

NOTÆ.

Hanc tibi Cumano.) Plinius lib. 35. cap. 12. *Nobilitantur iis,* fictilibus nempe, *oppida quoque ut Rhegium & Cumæ.*

Municipem.) Hoc est factam Cumis, hodie *Cuma:* ubi erat Sibylla de qua diximus epig. 30. lib. 9.

Calices vitrei. CXV.

ADSPICIS ingenium Nili; quibus addere plura
Dum cupit, ah, quoties perdidit auctor opus.

INTERPRETATIO.

V*Ides solertiam Ægyptiorum, quibus adjungere plura dum vult artifex, ob quoties fregit opus.*

NOTÆ.

Aspicis ingenium Nili. In Ægypto enim calices vitrei fiebant miro artificio· Vide Turnebum lib. 10. cap. 23.

Lagena nivaria. CXVI.

SPOLETINA bibis, vel Marsis condita cellis,
Quo tibi decoctæ nobile frigus aquæ?

INTERPRETATIO.

P*Otas Spoletina* vina *vel reposita in cellis Marsis, quorsum pretiosum frigus aquæ decoctæ?*

NOTÆ.

Spoletina.) De Spoletino & Marsico vino dictum epig. 120. & 121. lib. 13. *Quo tibi.*) In quem usum erit tibi aqua decocta, & quæ deinde refrigerata pretiosa habebatur, & præstantissimo tantum vino conveniebat? Viliora autem erant Spoletina & Marsica.

Nives. CXVII.

NON potare nivem, sed aquam potare rigentem
De nive, commenta est ingeniosa sitis.

INTERPRETATIO.

S*Itis industria excogitavit non bibere nivem, sed rigentem aquam ex nive.*

NOTÆ.

Non potare nivem.) Sed aquam decoctam ex nivibus, & refrigeratam. Plinius lib. 31. cap. 3. *Neronis principis inventum est, decoquere aquam, vitroque demissam in nives refrigerare.*

Idem. CXVIII.

MASSILIÆ fumos miscere nivalibus undis
Parce puer, constet ne tibi pluris aqua.

INTERPRETATIO.

O *Serve, noli infundere aquas nivales* vino *fumoso Massiliæ, ne pluris emas aquam.*

NOTÆ.

Massiliæ fumos.) De vino Massiliæ fumoso diximus lib. 10. epig. 36. & lib. 13. epig. 123. *Constet ne.*) Aqua enim decocta erat carior hujusmodi vino.

Matella fictilis. CXIX.

DUM poscor crepitu digitorum, & verna moratur
O quoties pellex culcita facta mea est!

IN-

INTERPRETATIO.

Dum petor crepitu digitorum, & servus cunctatur, o quoties culcitra perfusa est.

NOTÆ.

Poscor crepitu.) Epig. 81. lib. 3. *Digiti crepantis signa novit eunuchus.* *Pellex culcita.*) Quia loco matellæ urina perfundebatur ipsa culcita.

Ligula argentea. CXX.

QUAMVIS me ligulam dicant equitesque, patresque;
Dicor ab indoctis lingula grammaticis.

INTERPRETATIO.

Licet ligula denominer ab equitibus & patribus, appellor lingula ab imperitis grammaticis.

NOTÆ.

Ligula.) A lingua deducitur: tamen usus invaluerat ut *ligula*, non *lingula*, diceretur, quam Gellius lib. 10. cap. 25. definit *gladiolum in speciem linguæ factum*. Si poeta carpit grammaticos, qui usu neglecto, nominis etymologiæ pertinaciter adhærent. Ligula est etiam mensuræ genus. Vide epig. 20. lib. 5.

Cochlearia. CXXI.

SUM cochleis habilis, sed nec minus utilis ovis:
Numquid scis potius cur cochleare vocer?

INTERPRETATIO.

Sum idonea cochleis, sed nec minus utilis ovis: novistine cur potius dicar cochleare?

NOTÆ.

Cochlearia.) Supple *ligula*, inquit Farnabius. Ad quid enim referretur *habilis* & *utilis*? Mihi vero videtur poeta Σολοικίζειν: aut mendum est in lemmate.

Cur cochleare.) Gallice *culliere* sorbendis ovis non minus quam cochleis inservit. Sed quia, inquit Raderus, ad usum cochlearum primulum inventum reor, nomen inde retinuit potius, quam ab ovis accepit. Aut, ut ait Domitius, cochlearia *appellata sunt a specie* cochlearum, non ab alicujus cibi usu.

Anuli. CXXII.

ANTE frequens, sed nunc rarus nos donat amicus:
Felix cui comes est non alienus eques.

INTERPRETATIO.

Antea multi, at nunc pauci amici nos dant: beatus qui habet comitem equitem non alienum.

NOTÆ.

Ante frequens.) Hoc distichum sic explicat Turnebus lib. 9. cap. 24. Ante dicit solitos esse divites multis censum equestrem supplere, annulosque aureos

 dare

dare, qui equitum erant gestamina, quod ætate sua rarum queritur: verumtamen felicem dicit qui comitem habet *equitem non alienum*, sed suum quem ipse sua liberalitate equestris censu donato equitem fecerit. Vide epig. 19. lib. 5.

Aut quem prosequitur non alienus eques?

Dactyliotheca. CXXIII.

SÆPE gravis digitis elabitur anulus unctis:
Tuta mea fiet sed tua gemma fide.

INTERPRETATIO.

SÆpe anulus ponderosus excidit digitis unctis, at tua gemma tuto committetur meæ custodiæ.

NOTÆ.

Sæpe gravis,) Juv. sat. in Crispinum:

——*cum verna Canopi*
Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum.
Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ.

De *dactylotheca* seu *dactyliotheca* diximus epig. 60. lib 11. Antiqui, teste Festo, scribebant *anulus*: recentiores geminant *n*.

Toga. CXXIV.

ROMANOS rerum dominos, gentemque togatam
Ille facit, magno qui dedit astra patri.

INTERPRETATIO.

ILle constituit Romanos dominos rerum, & gentem togatam, qui cælo donavit magnum genitorem.

NOTÆ.

Romanos.) Versus est Virgilii 1. Æneid.

——*gentemque togatam*.

Populum Romanum intellige, qui toga utebatur, de qua sæpius supra.

Qui dedit.) Domitianum intellige, qui Vespasiano suo patri mortuo divinos honores tribuit, & Flaviæ genti templum condidit, de quo epig. 2. lib. 9. Alii intelligunt Augustum, qui Julium Cæsarem patrem suum adoptivum publice in numerum deorum retulit. Sed malim Domitianum interpretari.

Idem. CXXV.

SI matutinos facile est tibi rumpere somnos;
Attrita veniet sportula sæpe toga.

INTERPRETATIO.

SI potes libenter vigilare mane, sæpe accipies sportulam toga attrita.

NOTÆ.

Si matutinos.) Hoc est, si salutationes matutinas obire potueris, accipies quidem sportulam, sed togam atteres. Vide epig. 26. lib. 14.

Endromis. CXXVI.

PAUPERIS est munus, sed non est pauperis usus:
Hanc tibi pro togula mittimus endromida.

INTERPRETATIO.

Est donum egeni, sed non est usus egeni: ad te mittimus hanc endromida pro togula.

NOTÆ.

Sed non est.) Endromide enim in gymnasiis utebantur divites. Vide epig. 19. lib. 4. Erat vestis villosa.

Pro togula.) Alii pro *lana*.

Canusinæ fuscæ. CXXVII.

HÆC tibi turbato Canusina simillima mulso
Munus erit. gaude: non cito fiet anus.

INTERPRETATIO.

Hæc Canusina simillima mulso turbido donum tibi dabitur: lætare, diu durabit.

NOTÆ.

Canusina.) Lanæ mulsi turbidi colorem referebant. Canusium vero Apulorum Dauniorum oppidum, hodie *Canosa* unde lanæ Canusinæ.

Non cito fiet anus.) Hoc est, vestis ex hac lana confecta non cito deteretur.

Bardocucullus. CXXVIII.

GALLIA Santonico vestit te bardocucullo,
Cercopithecorum pænula nuper erat.

INTERPRETATIO.

Gallia te induit bardocucullo Santonico, nuper erat pænula Cercopithecorum.

NOTÆ.

Gallia Santonico.) Bardocucullus vestis erat vilior, de qua epig 54. lib. 1. Fiebat apud Santones Galliæ Aquitanicæ populos, hodie *Saintonge*.

Cercopithecorum.) Qui simiæ sunt caudatæ, epig. 202. infra. *Pænula* utebantur Romani cum plueret. Erat autem bardocucullus vestis brevior, epig. 93. lib. 1.

Dimidiasque nates Gallica palla tegit. Unde confert illum tunicæ, qua amiciuntur simiæ.

Canusinæ rufæ. CXXIX.

ROMA magis fuscis vestitur, Gallia rufis:
Et placet hic pueris, militibusque color.

INTERPRETATIO.

Roma magis induitur fuscis vestibus, *Gallia rufis: & pueri & milites amant hunc colorem.*

NOTÆ.

Canusinæ.) Viri Romani utuntur vestibus fusci coloris; Galli rufis e lana Canusina; & tamen pueri nostri gaudent rufo hoc colore, ut & milites ex instituto Laconum, quibus hic color in bello placebat, ne per vulnera effluens sanguis in

in vestibus alterius coloris incuteret suis terrorem, hostibus adderet animum, &c. Farnabius.

Pænula scortea. CXXX.

INGREDIARE viam cœlo licet usque sereno,
Ad subitas nusquam scortea desit aquas.

INTERPRETATIO.

Quamvis semper suscipias iter cœlo sereno, nullo in loco scortea desit ad imbres repentinos.

NOTÆ.

Pænula.) Vestis scilicet ad arcendam pluviam scortea dicitur: hoc est, facta ex pelle. *Omnia namque ex pellibus facta scortea appellantur.* Festus.

Nusquam.) Alii *numquam.*

Lacernæ coccineæ. CXXXI.

SI Veneto, Prasinove faves, qui coccina sumis?
Ne fias ista transfuga forte, vide.

INTERPRETATIO.

SI *studes* factionibus *Veneti, aut Prasini, cur induit coccina? Cave ne transfuga fias ista optione.*

NOTÆ.

Si Veneto.) De his factionibus dictum epig. 48. lib. 10. Color Prasinus est viridis. Venetus vero cæruleus: qui ergo vestem coccineam induebat, neutri factioni favere videbatur, si una vincente, alteri acclamare atque adeo transfuga fieri poterat.

Ista forte.) Hoc est, electa hac lacerna coccinea, qua utebantur veteres ad arcendum frigus & pluviam.

Pileus. CXXXII.

SI possem, totas cuperem misisse lacernas:
Nunc tantum capiti munera mitto tuo.

INTERPRETATIO.

SI *possem, optarem mittere totas lacernas: nunc mitto dumtaxat dona tuo capiti.*

NOTÆ.

Si possem.) Paupertatem excusat egenus quod non mittat lacernas, quibus totum corpus tegi posset.

Capiti munera.) Pileum nempe, de quo diximus lib. 11. epig. 7.

Lacernæ Bæticæ. CXXXIII.

NON est lana mihi mendax, nec mutor aeno:
Sic placeant Tyriæ, me mea tinxit ovis.

INTERPRETATIO.

N*On habeo lanam fucosam, nec tingor aeno: hoc modo gratæ sint Tyriæ, colorata sum a mea ove.*

No-

NOTÆ.

Non est lana.) De lana Bætica epig. 97. lib. 1. & epig. 28. lib. 8. quæ nativo suo colore erat nobilis.

Sic placeant.) Hoc est, esto placeat lana Tyria infecta purpura. Alii *si*.

Fascia pectoralis. CXXXIV.

FASCIA crescentes dominæ compesce papillas,
Ut sit quod capiat nostra, tegatque manus.

INTERPRETATIO.

O Fascia cohibe mammas extuberantes, ut sit quod contineat nostra manus, atque abscondat.

NOTÆ.

Ut sit quod.) Intra modum extumescentes papillæ gratiores sunt: nec enim mammosæ puellæ placent.

Cœnatoria. CXXXV.

NEC fora sunt nobis, nec sunt vadimonia nota:
Hic opus est pictis accubuisse toris.

INTERPRETATIO.

Nec cognoscimus fora, nec vadimonia. Munus est hic accumbere lectis pictis.

NOTÆ.

Cœnatoria.) Neutro genere ponuntur, ut epig. 87. lib. 10.

Cœnatoria mittat advocato.

Nec fora sunt.) Veste enim cœnatoria domi tantum utebantur Romani. Vadimonium est sponsio quædam sistendi se judicio ad diem præstitutam.

Hic opus est.) Hoc est, Inservimus tantum convivis, qui lectis pictis accumbunt. Legunt alii, *hoc opus est*.

Læna. CXXXVI.

TEMPORE brumali non multum levia prosunt:
Calfaciunt villi pallia vestra mei.

INTERPRETATIO.

Glabra non valde utilia sunt hiberno tempore: pallia vestra calefiunt meis pilis.

NOTÆ.

Læna.) Vestis nempe, quæ palliis superinduebatur hieme, de qua lib. 12. epig. 36.

Algentemque togam, brevemque lænam.

Levia.) *qualia sunt serica, bombycina, linea.* Farnabius. Legunt alii *linea*.

Calfaciunt villi.) Hoc est, calorem fovent. Baysius: Nec hoc loco omiserim Gallos olim solitos sagis villosis, quas lænas appellabant.

Lacernæ albæ. CXXXVII.

AMPHITHEATHRALES nos commendamur ad usus,
Cum tegit algentes nostra lacerna togas.

INTERPRETATIO.

Nos laudemus ad usus spectaculorum, cum toga frigida operiuntur nostra lacerna.

NOTÆ.

Amphitheatrale.) Vide epig. 2. lib. 4. *Spectabat modo solus inter omnes Nigris munus Horatius lacernis*, &c. Togis vero superinduebantur lacernæ arcenda frigora.

Gausapa villosa vel mantile. CXXXVIII.

NOBILIUS villosa tegant tibi lintea citrum:
Orbibus in nostris circulus esse potest.

INTERPRETATIO.

Lintea villosa tibi operiant citrum præstantius: potest esse circulus in mensis nostris.

NOTÆ.

Nobilius.) Hoc distichum sic explicat Turnebus lib. 9. cap. 24. Mantilibus, inquit, tibi villosis & gausapa opus est, ut nobilis tua citrea mensa vindicetur ab inquinamento maculæ: mea vilis mensa, quæ maculam non reformidat, in qua potest esse circulus, rotundaque labes, quam repositoria, & paropsides sæpe faciunt, nihil indiget vindice mantili. Alii dicunt *gausape gausapis*, neutrius: alii *gausapum gausapi*; alii *gausapa gausapæ*. Videat lector. *Gausape* magis placet. Vide lemma epig. 152. infra.

Cuculli Liburnici. CXXXIX.

JUNGERE nescisti nobis, o stulte, lacernas,
Indueras Albas, exue callaicas.

INTERPRETATIO.

O Demens, non novisti nobis jungere lacernas convenientes, indueras candidas, exue callaicas.

NOTÆ.

Cuculli Liburnici.) Liburnia, Illyridis regio Lazius *Crabaten & Krayn*, Pinetus *Contado di Zara* indigitat. Huic suffragatur Vegetius qui dicit Liburniam Dalmatiæ partem esse. Ortelius. Porro ex lana Liburniæ pallia cucullata fiebant rufa, unde poeta dicit lacernas albas male jungi cucullis Liburnicis, utpote quæ eorum colore rufo inficiantur.

Exue callaicas.) Hoc est rufas. Similes nempe auro callaico, de quo dictum epig. 95. supra. Alii legendum putant *callainas* ex veteri codice, id est cæruleas, qui color Venetus dicebatur, a Calai gemma quæ sapphirum imitatur.

Udones Cilicii. CXL.

NON hos lana dedit, sed olentis barba mariti:
Cinyphio poterit planta latere sinu.

INTERPRETATIO.

Hi non facti sunt ex lana, sed ex barba olidi mariti: pes poterit abscondi Cinyphio sinu.

NO-

NOTÆ.

Udones.) Genus est calceamenti quo nempe utebantur Cilices.
Olentis mariti.) Hoc est hirci. Virgilius: — *vir gregis ipse caper.*
Cinyphio sinu.) Hoc est pilis hircinis. Nam hirci Cinyphii sunt dicti a Cinypho Africæ fluvio, ad quem sunt magna copia. Domitius. Vide epig. 94. lib. 7.
Tonsor cinyphio cilix marito.
Ubi egimus de illo fluvio.

Synthesis. CXLI.

DUM toga per quinas gaudet requiescere luces,
Hos poteris cultus sumere jure tuo.

INTERPRETATIO.

Dum toga gaudet requiescere per quinque dies, poteris jure tuo accipere hæc ornamenta.

NOTÆ.

Synthesis.) Vestis qua licebat uti per quinque legitimos Saturnaliorum dies. Vide epig. 1. supra.

Focale. CXLII.

SI recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc focale tuas asserat auriculas.

INTERPRETATIO.

SI ego recitaturus tibi forte donavero libellum, hoc focale vendicet tuas auriculas.

NOTÆ.

Hoc focale tuas.) Fascia nempe ex lana qua obstrueret aures, ne male carmina audiret. Vide epig. 41. lib. 4.

Tunicæ Patavinæ. CXLIII.

VELLERA cum sumant Patavinæ multa trilices,
Et pingues tunicas serra secare potes.

INTERPRETATIO.

Cum trilices Patavinæ sint contextæ ex multa lana, & crassæ tunicæ possunt secari serra.

NOTÆ.

Patavinæ.) Ex triplici nempe licio contextæ tunicæ tam densæ, ut non forfice, sed serra veluti asseres secarentur.

Spongia. CXLIV.

HÆC tibi sorte datur tergendis spongia mensis,
Utilis, expresso cum levis imbre tumet.

INTERPRETATIO.

HÆc spongia sorte tibi donatur idonea emaculandis mensis, cum levis turget aqua expressa.

NO-

NOTÆ.

Sorte datur.) Per sortem datum fuisse hoc munus videtur. Vide epig. 170. infra.
Hæc illi sine sorte datur. —

Cum levis.) Vide epig. 47. lib. 13.
Ut levis accepta spongia surget aqua

Pænula gausapina. CXLV.

IS mihi candor inest, villorum gratia tanta est,
Ut me vel media sumere messe velis.

INTERPRETATIO.

HAbeo eum nitorem, & tantam pulchritudinem villorum, ut cupias me induere vel media æstate.

NOTÆ.

Ut me vel media.) Hieme Romani utebantur gausapinis, epig. 59. lib. 6.
Et dolet, & queritur, sibi non contingere frigus
Propter sexcentas Baccara gausapinas.
At hæc pænula gausapina tam nitida erat, ut vel æstate potuerit esse usui.

Cervical. CXLVI.

TINGE caput nardi folio, cervical olebit,
Perdidit unguentum coma, pluma tenet.

INTERPRETATIO.

IMbue caput folio nardi, pulvinus fragrabit: cum capilli amiserunt unguentum, pluma servat.

NOTÆ.

Nardi folio.) De hoc unguento dictum epig. 100. supra. Legunt alii *Cosmi folio*: Unguentarii cujus mentionem sæpius fecimus: Unguento autem madidi capilli imbuunt quoque pulvinum.

Cubicularia gausapina. CXLVII.

STRAGULA purpureis lucent villosa tapetis,
Quid prodest, si te congelat uxor anus?

INTERPRETATIO.

STragula villosa splendent tapetis purpureis: quid proficit, si coniux vetula glacie adstringit te?

NOTÆ.

Cubicularia gausapina.) Villosa nempe cubiculi stragula vel calidissima non possunt vincere frigus vetulæ uxoris.

Lodices. CXLVIII.

NUDO stragula ne toro paterent,
Junctæ nos tibi venimus sorores.

INTERPRETATIO.

Ne stragula viderentur lecto non operto, nos sorores junctæ ad te accedimus.

NOTÆ.

Nudo.) Lodicibus totus lecti apparatus contegebatur. Erant autem gemmæ in opertorium coeuntes. Hunc usum ex se docent. Domitius.

Amictorium. CXLIX.

MAMMOSAS metuo: teneræ me trade puellæ,
Ut possint niveo pectore lina frui.

INTERPRETATIO.

Reformido mammosas: dona me puellæ blandæ, ut lina queant potiri pectoris nivei.

NOTÆ.

Lina.) Ex quibus confectum erat amictorium pectoris indumentum.

Cubicularia polymita. CL.

HÆC tibi Memphitis tellus dat munera: victa est
Pectine Niliaco jam Babylonis opus.

INTERPRETATIO.

Terra Memphitica tibi largitur hæc dona: acus Babylonis superata est pectine Ægyptio.

NOTÆ.

Cubicularia polymita.) Vestem intellige multis filis contextam: μίτος enim filum significat. De urbe Memphi dictum epig. 1. lib. Spect.

Victa est.) Hoc est, vestes ab Ægyptiis tanto artificio contextæ sunt, ut vestes Babylonias acu pictas superent.

Zona. CLI.

LONGA satis nunc sum: dulci sed pondere venter
Si tumeat, fiam tunc tibi zona brevis.

INTERPRETATIO.

Nunc sum satis longa: at si uterus turgeat suavi pondere, tunc ero tibi zona brevis.

NOTÆ.

Longa satis.) Cingulum puellæ datum sic loquitur.

Dulcis sed.) Si gravida fiat puella, zona brevior fiet. *Dulci pondere*, hoc est fœtu. Si vero zonam virilem intelligas, dulce pondus erit referendum ad gulæ & ventris sarcinas. Placet prior interpretatio.

Gausape quadratum. LII.

LODICES mittet docti tibi terra Catulli;
Nos Helicaonia de regione sumus. IN-

INTERPRETATIO.

P*Atria eruditi Catulli mittet ad te stragulas: nos sumus de regione Heliconia.*

NOTÆ.

Terra Catulli.) Verona.
Nos Heliconia.) Hoc est Patavina. Vide epig. 93. lib. 10. Gausape vero stragulum erat militare crassioris fili.

Sumicinctium. CLIII.

DET tunicam dives; ego te præcingere possum.
Essem si locuples, munus utrumque darem.

INTERPRETATIO.

P*Ecuniosus donet tunicam: ego possum præcingere te. Si essem opulentus largirer utrumque donum.*

NOTÆ.

Semicinctium,) Gallice *tablier*.
Essem si locuples.) Inquit poeta, darem tunicam & semicinctium. Tunicam accipe pro ea quæ carni proximior, quam ut mihi videtur, tunicam lineam, vel imam dicere possumus. Baysius.

Lanæ amethystinæ. CLIV.

EBRIA Sidoniæ cum sim de sanguine conchæ,
Non video quare sobria lana vocer.

INTERPRETATIO.

C*Um sim temulenta de sanguine conchæ Sidoniæ, non mihi liquet cur appeller lana sobria.*

NOTÆ.

Ebria Sidoniæ.) Ludit in etymologia amethystinæ lanæ: *ἀμέθυστος* sobrius dicitur: est etiam gemma quæ purpureum colorem refert: lanæ autem purpura tinctæ dicuntur ebriæ murice: hoc est, cum bibam sanguinem muricis, cur vocor sobria? Sidon autem Palæstinæ urbs maritima hodie *Said*, ubi magna concharum copia, quarum sanguine color purpureus efficiebatur.

Lana alba. CLV.

VELLERIBUS primis Apulia, Parma secundis
Nobilis: Altinum tertia laudat ovis.

INTERPRETATIO.

A*Pulia habet primas lanas, Parma secundas: tertia ovis commendat Altinum.*

NOTÆ.

Velleribus.) Lanæ albæ primas tenet Apulia; secundas Parma, urbs nota ad Padum; tertias Altinum, quod est Venetiæ mediterranea urbs, quam Villanovanus *Torcello* dici ait, nomen *Altino* retinere putarim. Ortelius.

Lana Tyria. CLVI.

NOS Lacedæmoniæ pastor donavit amicæ;
Deterior Ledæ purpura matris erat.

IN-

INTERPRETATIO.

P*Astor nos dedit amicæ Lacedæmoniæ, purpura Ledæ genitricis erat inferior.*

NOTÆ.

Nos Lacedæmoniæ.) Hoc est, Pastor Paris Helenæ dedit purpuram Tyriam, quæ Lacedæmonia pretiosior erat.

Deterior Ledæ.) Quæ nempe purpura Laconica erat induta, qua nobilior est Tyria. Leda autem fuit mater Helenæ, &c.

Lanæ Polentinæ. CLVII.

NON tantum pullo lugentes vellere lanas,
Sed solet & calices hæc dare terra suos.

INTERPRETATIO.

H*Æc terra non solet tantum donare lanas tristes nigro vellere, sed & sua pocula.*

NOTÆ.

Lanæ Polentinæ.) Alii *Pollentinæ.* Liguriæ urbs Polentia apud Tanarum fluvium, *Polenzo*. Et Silius:
Vercellæ, fuscique ferax Pollentia villi.

Idem. CLVIII.

LANA quidem tristis, sed tonsis apta ministris,
Quales non primo de grege mensa vocat.

INTERPRETATIO.

L*ana quidem mæsta, sed conveniens tonsis servis, quales requiruntur ad* officium *mensæ non de primo grege.*

NOTÆ.

Tristis.) Hoc est fusca. Vide epigramma præcedens.

Sed tonsis.) Hoc est servis vilioribus, non vero pueris venustis & comam alentibus, qualis erat Cestus de quo epig. 51. lib. 8.
Ceste decus mensæ. ——

Tomentum Lingonicum. CLIX.

OPPRESSÆ nimium vicina est fascia plumæ?
Vellera Lingonicis accipe rasa sagis.

INTERPRETATIO.

A*N pluma appressa nimis accedit ad fasciam? Accipe lanam detonsam ex sagis Lingonicis.*

NOTÆ.

Oppressæ.) De fascia lecti diximus epig. 63. lib. 5. ad quam lana nimium oppressa facile cedit, ita ut jacenti incommodum ferat.

Vellera Lingonicis.) Alii *Leuconicis.* epig. 22. lib. 11.
Leuconicis agedum tumeat tibi culcita lanis.

Leu-

Leuconium vero Æolidis oppidum videtur apud Thucydidem. Sensus est: Accipe tomentum quod lana pannis vestibusque abrasa dicitur. Sed malim retinere Lingonicum, quam Leuconicum, quod Gallicanæ vestes, ut supra vidi[illegible] in urbem sunt importatæ. Rader epig. 54. lib. 11.

Urbica Lingonicus Tyrianthina decucullus.

Tomentum Circense. CLX.

TOMENTUM concisa palus Circense vocatur:
Hæc pro Lingonico stramina pauper emit.

INTERPRETATIO.

T*omentum Circense appellatur ex concisis* arundinibus *paludis: inops em[illegible] stramina pro Lingonico.*

NOTÆ.

Concisa palus.) Intelligit arundinis paniculas, quas pauperes pro tomento culcitrarum emebant. Circense autem tomentum hoc vocabatur, quod fortasse initio circensibus spectaculis sibi substernere solerent. De quo Strabo lib.[illegible] nebus lib. 9. cap. 24.

Pro Lingonico.) Alii *Leuconico.* [illegible] epigramma præcedens.

Pluma. CLXI.

LASSUS Amyclæa poteris requiescere pluma,
Interior cycni quam tibi lana dedit.

INTERPRETATIO.

D*efatigatus poteris requiescere pluma Amyclæa, quam tibi suppeditavit interior lana cycni.*

NOTÆ.

Lassus Amyclæa.) Hoc est cygnea. Amyclæi enim cygni dicti sunt, seu Lacones ob Ledam Lacænam quam sub cygni forma compressit Jupiter, Amyclæ Laconiæ urbs. Vide epig. 28. [illegible]

Interior lana.) Teneram plum[illegible] tellige.

Fœnum. CLXII.

FRAUDATA tumeat facilis tibi culcita pluma.
Non venit ad duos pallida cura toros.

INTERPRETATIO.

I*mpleas fœno culcitam facilem pluma exclusa, pallida anxietas non [illegible] lectos duros.*

NOTÆ.

Facilis culcita dicitur quæ levi sumptu & nullo negotio impleri potest feno. Alii,

Fraudata tumeat fragilis tibi culcita mula.

Non venit ad duros.) Nam sine [illegible] secure dormiunt pauperes.

Tintinnabulum. CLXIII.

REDDE pilam: sonat æs thermarum: ludere perg[illegible]
Virgine vis sola lotus abire domum.

INTERPRETATIO.

R*edde pilam: campana balneorum pulsatur:* an *continuas ludere? Cupi[illegible] domum lotus sol a* aqua *virgine.*

N[illegible]

NOTÆ.

Redde pilam.) Post ludum lavare solebant Romani.

Ludere pergis.) Sic thermæ erunt clausæ, atque ita aqua frigida seu aqua virgine lavare cogeris. Vide epig. 42. lib. 6. *Cruda virgine Martiaque mergi.*

Discus. CLXIV.

SPLENDIDA cum volitent Spartani pondera disci,
Este procul pueri: sit semel ille nocens.

INTERPRETATIO.

CUm fulgentia pondera disci Spartani volitent, o pueri, longe recedite: ille noceat semel.

NOTÆ.

Splendida.) Discus enim ex ære vel ferro fiebat, quo maxime se exercebant Lacedæmonii.

Sit semel ille.) Discus nempe quo a Phœbo occisus est puer Hyacinthus. Vide infra epig. 173.

Cithara. CLXV.

REDDIDIT Eurydicen vati: sed perdidit ipse,
Dum sibi non credit, nec patienter amat.

INTERPRETATIO.

HÆC restituit poeta Eurydicen: sed ipse amisit, dum sibi diffidit, nec placide amat.

NOTÆ.

Vati.) Orpheo nempe qui cithara ludens exoraverat Plutonem, & Eurydicen suam uxorem ab inferis reducebat, sed ea lege, ne illam respiceret nisi cum in apertas lucis auras evasisset.

Nec patienter.) Dum enim illam perdite amat.

Flexit amans oculos, & protinus illa relapsa est.
Ovidius.

Idem. CLXVI.

DE Pompejano sæpe est ejecta theatro,
Quæ duxit silvas, detinuitque feras.

INTERPRETATIO.

CRebro expulsa est ex theatro Pompejano, quæ traxit silvas, & cohibuit feras.

NOTÆ.

Ejecta.) Quæ lectio melior videtur: nam citharœdi subinde lapidibus excipiebantur, si non placuissent. Alii *electa.* Porro in theatro Pompeji exhibitus est Orpheus, qui cithara ludens feras & silvas trahebat. Vide epig. 21. lib. Spect.

Plectra. CLXVII.

FERVIDA ne trito tibi pollice pusula surgat:
Exornent docilem garrula plectra lyram.

INTERPRETATIO.

NE ardens pustula tibi eveniat attrito pollice, canora plectra adornent lyram docilem.

NOTÆ.

Fervida ne trito.) Qui enim nudis digitis, & absque plectro citharam pulsat, sæpe numero digitum oblædit, qui & pustula surgente, quæ & pusula dicitur, intumescit & dolet. Turnebus lib. 9. cap. 24.

Exornent.) Alii *exorent.*

Trochus. CLXVIII.

INDUCENDA rota est: das nobis utile munus.
Iste trochus pueris, at mihi cantus erit.

INTERPRETATIO.

IMpellenda est rota: nobis largiris donum utile. Pueri delectabuntur eo trocho, ego vero cantu.

NOTÆ.

Trochus.) Sic a Turnebo explicatur lib. 27. cap. 33. Erat autem genus ludi Græcanici, ut nomine ipso indicatur: rota enim erat ansam habens, ut facilius mitteretur, axiculis compacta transversis jaciebatur: quorum claviculæ & commissuræ aduncæ, dum versabatur missa rota, vel missus orbis, tinniebant & crepabant. Mittere autem scienter, artis erat non vulgaris.

At mihi cantus.) Nempe tinnitus ille trochi missi. Alii *cantbus* ferrum nempe quo circum rota munitur.

Idem. CLXIX.

GARRULUS in laxo cur anulus orbe vagatur,
Cedat ut argutis obvia turba trochis?

INTERPRETATIO.

QUare anulus tinniens vagatur in orbe laxo, ut turba obvia recedat a trochis canoris.

NOTÆ.

Cedat ut argutis.) Tinnitu enim, de quo locuti sumus in superiore epigrammate, monebantur transeuntes, ut sibi caverent.

Signum victoriæ. CLXX.

HÆC illi sine sorte datur, cui nomina Rhenus
Vera dedit: decies adde Falerna puer.

INTERPRETATIO.

HÆc illi donatur sine sorte, cui verum nomen impositum est a Rheno devicto: *serve, decies infunde Falernum.*

NOTÆ.

Hæc.) Victoria scilicet. Alii *hoc*, signum nempe victoriæ, ut ex antiquis nummis intelligo, erat alatæ feminæ statua dextra laurum tenentis, sinistra palmam. Raderus

Sine sorte.) Etenim casu & sorte non datur signum victoriæ Domitiano, qui toties vicisset hostem. Vide epig. 1. ubi de alternis munerum sortibus.

De-

Decies adde.) Tot enim cyathi sunt hauriendi, quot *Germanicus* habet literas, nimirum decem. De illo more bibendi diximus epig. 72. lib. 1.

Βρούτου παιδίον. Bruti Pusio. CLXXI.

GLORIA tam parvi non est obscura sigilli:
Istius pueri Brutus amator erat.

INTERPRETATIO.

Non est ignobile decus tam exigui sigilli: Brutus amabat hunc puerum.

NOTÆ.

Istius pueri.) De quo jam diximus epig. 51. lib. 9. Plinius lib. 34. cap. 8. Item fecit Apollodorus puerum, quem amando Brutus Philippensis cognomine suo illustravit.

Sauroctonos Corinthius. CLXXII.

AD te reptanti puer insidiose lacertæ
Parce: cupit digitis illa perire tuis.

INTERPRETATIO.

O Puer insidiose, ignosce lacertæ repenti ad te: illa optat occidi tuis digitis.

NOTÆ.

Sauroctonos.) Κτείνω *occido*, & Σαῦρος *lacerta*: hoc est, lacertam occidens. Nimirum intellige sigillum ex ære Corinthio factum. Plinius lib. 34. cap. 8. *Fecit* (Praxiteles) *& puberem subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon vocant.*

Cupit.) Ut nobili fato pereat.

Hyacinthus in tabula pictus. CLXXIII.

FLECTIT ab inviso morientia lumina disco
OEbalius, Phœbi culpa dolorque, puer.

INTERPRETATIO.

Puer OEbalius crimen Phœbi & mœror avertit oculos morientes a disco odioso.

NOTÆ.

Flectit ab.) Hyacinthi meminit Plinius lib. 35. cap. 11. *Hyacinthus* (opus Niceæ Atheniensis) *quem Cæsar Augustus, delectatus eo secum deportavit Alexandria capta, & ob id Tiberius Cæsar in templo ejus dicavit hanc tabulam.* Ovidius 10. Met.

Laberis OEbalide prima fraudate juventa
Phœbus ait, videoque tuum mea crimina vulnus.

OEbalius.) Amyclas fuit pater Hyacinthi, conditor Amyclarum, quæ urbs fuit Laconiæ; ubi pueri tumulus sub Apollinis signo. Ex Cynorta fratre Hyacinthi natus OEbalius, qui regnavit Amyclis; a quo forte regio, aut urbs OEbalia dicta, unde & Hyacinthus OEbalius. Vide Pausan. in Laconicis initio lib. 3.

Hermaphroditus marmoreus. CLXXIV.

MASCULUS intravit fontes: emersit utrumque,
Pars est una patris: cetera matris habet.

INTERPRETATIO.

M*As ingressus est fontes: exiit utriusque* sexus: *habet unam partem genitoris: reliquas* vero *genitricis*.

NOTÆ.

Fontes.) Salmacidis nempe. Ovidius 4. Met. fuse hanc fabulam describit.

Patris.) Mercurii nempe. *Matris*, scilicet Veneris.

Danae picta. CLXXV.

CUR a te pretium Danae regnator Olympi
Accepit, gratis si tibi Leda dedit?

INTERPRETATIO.

O *Rex deorum, quare Danae sumpsit a te mercedem, si Leda tibi obsecuta est gratis*.

NOTÆ.

Cur a te.) Jupiter in aurum conversus corrupit Danaen, &c. Ledam vero factus cycnus, &c.

Persona Germanica. CLXXVI.

SUM figuli lusus Rufi persona Batavi.
Quæ tu derides, hæc timet ora puer.

INTERPRETATIO.

S*Um jocus figuli persona Rufi Batavi: puer metuit hæc ora quæ tu derides*.

NOTÆ.

Rufi.) Batavi ut alii Germani capillos rufabant, ut supra epig. 26. unde alii *Rufi*.

Hæc timet ora puer.) Larvati Batavi terrori sunt pueris. Alii *ora pater*.

Hercules Corinthius: CLXXVII.

ELIDIT geminos infans, nec respicit angues.
Jam poterat teneras hydra timere manus.

INTERPRETATIO.

I*Nfans conficit duos angues, nec respicit. Jam hydra poterat reformidare teneras manus*.

NOTÆ.

Hercules Corinthius.) Hoc est, Herculis statua ex ære Corinthio facta. De Hercule picto Plinius lib. 35. cap. 9. *Magnificus est Jupiter ejus in throno astantibus diis: & Hercules infans dracones strangulans. Alcmena matre coram pavente & Amphitryone*. Vide Theocritum Idyll. 25.

Hercules fictilis. CLXXVIII.

SUM fragilis: sed tu moneo ne sperne sigillum.
Non pudet Alciden nomen habere meum.

INTERPRETATIO.

S*Um fragilis: at moneo, tu ne contemne signum: Alcides non erubescit habere meum nomen*.

No-

NOTÆ.

Hercules fictilis.) Plinius lib. 35. cap. 12. *Ab hoc eodem*, Turiano nempe, *factum Herculem*, fictilem supple, *qui hodieque materiæ nomen in urbe retinet*. Dicebatur enim Hercules fictilis.

Minerva argentea. CLXXIX.

DIC mihi virgo ferox, cum sit tibi cassis & hasta,
Quare non habeas ægida? Cæsar habet.

INTERPRETATIO.

O Virgo sæva, dic mihi, cum habeas galeam & hastam, cur non habeas ægida? Cæsar habet.

NOTÆ.

Cæsar habet.) Domitianus nempe. Responsio est Minervæ. Vide epig. 1 lib. 7.
Pectore cum sacro sederit, ægis erit.

Europa picta. CLXXX.

MUTARI melius tauro pater optime divum
Tunc poteras, Io cum tibi vacca fuit.

INTERPRETATIO.

O Genitor optime deorum, poteras melius transfigurari in taurum, cum Io tibi fuit vacca.

NOTÆ.

Tauro.) Sub cujus forma Jupiter rapuit Europam, cujus historia satis nota. *Io cum tibi.*) De qua in vaccam transmutata, Ovidius 1. Met. Sic enim Argo non advertente illam comprimere potuisset Jupiter.

Leander marmoreus. CLXXXI.

CLAMABAT tumidis audax Leander in undis,
Mergite me fluctus, cum rediturus ero.

INTERPRETATIO.

AUdax Leander exclamabat in undis commotis: O fluctus, immergite me cum reversurus ero.

NOTÆ.

Audax Leander.) Quippe se mari commoto commiserat, aditurus puellam quam deperibat. Vide epist. Ovid.

Mittit Abydenus, quam mallet ferre salutem,
Si cadat ira maris, Sesta Puella. (*tibi.*

Sigillum Giberii fictile. CLXXXII.

EBRIUS hæc fecit terris puto monstra Prometheus:
Saturnalicio lusit & ipse luto.

INTERPRETATIO.

O Pinor, temulentus Prometheus finxit hæc portenta terris: & ipse lusit luto Saturnalicio.

NOTÆ.

Prometheus.) Qui hominem ex luto primus finxisse dicitur. Horatius lib. 1. ode 16.

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Desectam.

Ebrius autem hoc portentum seu hominem gibbosum fecit, cujus sigillum erat in Saturnaliciis muneribus. Alii aliter. Ex Plinio lib. 34. cap. 3. Clesippus fullo fuit Gibbere & alio fœdus aspectu, cui nupsit Gegania mulier prædives: ille vero Clesippus naturæ portentum est effigiatus, inquit Raderus, in quam effigiem est hoc epigramma.

Homeri Batrachomyomachia. CLXXXIII.

PERLEGE Mæonio cantatas carmine ranas,
Et frontem nugis solvere disce meis.

INTERPRETATIO.

Evolve ranas cantatas versibus Homeri, & disce exhilarare frontem meis ineptiis.

NOTÆ.

Batrachomyomachia.) Hæc vox significat pugnam ranarum & murium. Alii hoc opusculum ab Homero compositum affirmant, alii negant.

Mæonio.) Hoc est Homerico. Mæonia autem Asiæ regio, in qua natus esse Homerus dicitur. Vide epig. 10. lib. 5.

Et frontem.) Sic exemplo Homeri suas ineptias excusat poeta.

Homerus in membranis. CLXXXIV.

ILIAS & Priami regnis inimicus Ulysses
Multiplici pariter condita pelle latent.

INTERPRETATIO.

Ilias, & Ulysses adversarius regnis Priami condita multiplici pelle simul occultantur.

NOTÆ.

Inimicus Ulysses.) Hoc est, Odyssea.

Multiplici pelle.) Hoc est, multis membranis involvuntur.

Condita.) Refer ad Iliadem & Odysseam.

Virgilii culex. CLXXXV.

ACCIPE facundi culicem, studiose, Maronis;
Ne nugis positis arma, virumque canas.

INTERPRETATIO.

O Studiose, accipe culicem Maronis diserti, ne derelictis jocis legas arma virumque.

NOTÆ.

Culicem.) Hoc est Virgilii poema, quo culicis fatum deflet.

Canas.) Alii *legas*. Hoc est, ne Saturnaliorum tempore gravioribus studiis operam des. *Arma virumque*, hoc est Æneida.

Virgilius in membrana. CLXXXVI.

QUAM brevis immensum cepit membrana Maronem!
Ipsius vultus prima tabella gerit.

INTERPRETATIO.

Quam brevis membrana includit immensum Maronem! Illius effigies expressa est in prima tabella.

No

NOTÆ.

Immensum Maronem.) Virgilii opera intellige, immensa quidem tum propter versuum numerum, tum propter argumenti dignitatem. Membrana erat instar pepli larga & extensa, sed sane hoc loco poeta intelligit pugillares membraneos plurium foliorum, in quorum primo expressa erat imago Virgilii. Vide epig. 7. supra.

Menandri Thais. CLXXXVII.

HÆC primum juvenum lascivos lusit amores,
Nec Glycere, vere Thais amica fuit.

INTERPRETATIO.

Hæc primum decepit lascivos amores adolescentum, nec Glycere, sed *Thais fuit vere amica.*

NOTÆ.

Nec Glycere.) Turnebus lib. 9. cap. 24. Glycere, inquit, erat Menandri poetæ amica, quod ex Glyceræ Græcis ad eum epistolis, quæ hodieque extant, cognoscimus. Thais tamen ab eo sic in comœdiis introducta frequenter, & celebris reddita est, ut ipsa videatur, non Glycere, Menandri amica fuisse. Alii aliter.

Cicero in membranis. CLXXXVIII.

SI comes ista tibi fuerit membrana, putato
Carpere te longas cum Cicerone vias.

INTERPRETATIO.

SI comitem habueris hanc membranam, crede te suscipere longum iter cum Cicerone.

NOTÆ.

Si comes.) Vide epig. 2. lib. 1.
Qui tecum cupis esse meos ubicumque libellos
Et comites longæ quæris habere viæ.

Propertius. CLXXXIX.

CYNTHIA facundi carmen juvenile Properti
Accepit famam, nec minus ipsa dedit.

INTERPRETATIO.

CYnthia carmen juvenile diserti Propertii accepit famam, nec minus ipsa dedit.

NOTÆ.

Propertius.) Alii *Cynthia Propertii*. Alii, *Propertii monobiblos*.
Cynthia.) Puella amica Propertii, quam multis ille versibus celebrat.
Nec minus ipsa dedit.) His enim carminibus claruit Propertius, quorum argumentum præbuerat Cynthia pulcherrima puella.

Livius in membranis. CXC.

PELLIBUS exiguis arctatur Livius ingens,
Quem mea non totum bibliotheca capit.

INTERPRETATIO.

Pellibus exiguis continetur immensus Livius, quem non includit totum mea bibliotheca.

NOTÆ.

Ingens Livius.) Et a stili majestate, & centum quadraginta librorum multitudine quorum centum & amplius perierunt.

Sallustius. CXCI.

HIC erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
Primus Romana Crispus in historia.

INTERPRETATIO.

Hic Crispus erit primus in historia Romana, secundum judicium virorum eruditorum.

NOTÆ.

Corda virorum.) Quintiliani 2. lib. cap. 6. & 4. lib. cap. 2. Senecæ lib. 3. Declam. & Controvers. 25. lib. 5. Cornelii Taciti lib. 3. Hist.

Crispus.) Sallustius.

Ovidii Metamorphosis in membranis. CXCII.

HÆC tibi multiplici quæ structa est massa tabella,
Carmina Nasonis quinque, decemque gerit.

INTERPRETATIO.

Hoc volumen quod tibi compactum est multis paginis, includit quindecim libros Nasonis.

NOTÆ.

Massa.) Plurium foliorum pugillares intellige, in quibus erant inclusi quindecim Metamorphoseon libri: hoc enim loco carmina significant libros.

Tibullus. CXCIII.

USSIT amatorem Nemesis lasciva Tibullum:
In tota juvit quem nihil esse domo.

INTERPRETATIO.

Nemesin lascivam arsit amator Tibullus, cui gratum fuit nihil esse in tota domo.

NOTÆ.

Nemesis.) Deliam tamen vocat ipse Tibullus, cui idem tribuit eleg. 5. lib. 1. quod Nemesi tribuit Martialis hoc loco:
Illa regat cunctos, illi sint omnia curæ,
Et juvet in tota me nihil esse domo.

Juvit quem.) Totum quippe domus imperium penes Deliam erat.

Lucanus. CXCIV.

SUNT quidam, qui me dicunt non esse poetam:
Sed qui me vendit bibliopola putat.

INTERPRETATIO.

Sunt quidam qui negant me esse poetam: sed existimat bibliopola qui me vendit.

No-

NOTÆ.

Sunt quidam.) De Lucano dictum lib. 7. epig. 20. 21. & 22. quem commendavit poeta. Alii tamen historicum magis eum quam poetam existimarunt.

Putat.) Me esse poetam: cum ex meis versibus rem faciat.

Catullus. CXCV.

TANTUM magna suo debet Verona Catullo,
Quantum parva suo Mantua Virgilio.

INTERPRETATIO.

AMpla Verona tantum obstringitur suo Catullo, quantum exigua Mantua suo Virgilio.

NOTÆ.

Tantum.) Hoc est, claram suam patriam non minus Catullus, quam suam obscuram illustravit Virgilius. Vide lib. 1. epig. 62.

Calda & frigida aqua. CXCVI.

HÆC tibi quæ fuerint caldarum nomina dicunt:
Ipsa suas melius charta natabit aquas.

INTERPRETATIO.

HIc liber qui refert tibi quæ fuerint nomina caldarum, ipse melius immergetur in suas aquas.

NOTÆ.

Hæc tibi.) Mittit versus de variis aquæ caldæ nominibus, Legunt alii.

Hæc tibi quæ fontes & aquarum nomina dicit.

Dicunt nempe hæc carmina. Alii *dicit*.

Ipsa suas.) Vide epig. 6. lib. 1.

Vis puto cum libro, Marce, natare tuo.

Sic suos versus extenuat poeta. De aqua calda sæpius jam dictum. *Natabit.* Alii,

Visa suis melius charta notabit aquas.

Mulæ Pomiliæ. CXCVII.

HIS tibi de mulis non est metuenda ruina:
Altius in terra pene sedere soles.

INTERPRETATIO.

NOn timere debes decidere ex his mulis: soles sedere fere altius.

NOTÆ.

Altius in terra.) Quam sedeas in mula tam brevis staturæ.

Catella gallicana. CXCVIII.

DELICIAS parvæ si vis audire catellæ,
Narranti brevis est pagina tota mihi.

INTERPRETATIO.

SI placet audire festivitates, exiguæ catellæ, pagina tota non sufficit huic narrationi.

No-

NOTÆ.

Brevis est.) Alii *prima est*, ut indicet primum librum, quo epig. 110. Issam catellam Publii descripsit.

Asturco. CXCIX.

HIC brevis, ad numerum rapidos qui colligit ungues,
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

INTERPRETATIO.

HIc Astur equus brevis, qui ad numerum glomerat celeres gressus, missus est ab auriferis gentibus.

NOTÆ.

Rapidos qui.) Gallice *qui va l'amble.* *Ab auriferis gentibus.*) Hoc est, ex Asturia Hispaniæ provincia, ubi sunt aurifodinæ. Epig. 16. lib. 10.

Accipe Callaicis quidquid fodit Astur in arvis.

Canis vertagus. CC.

NON sibi, sed domino venatur vertagus acer,
Illæsum leporem qui tibi dente feret.

INTERPRETATIO.

VErtagus acer non venatur sibi sed hero, qui dente portabit ad te leporem intactum.

NOTÆ.

Vertagus. Vox peregrina videtur, de qua Turnebus lib. 18. cap. 1. quasi Fertrahus, hoc est feram trahens. Passeratius de literis. *Vertagus* pro *Vertrahus*, a fera trahenda.

Palæstrita. CCI.

NON amo, qui vincit, sed qui succumbere non vult,
Et dicit melius τὴν ἀνακλινοπάλην.

INTERPRETATIO.

NOn mihi placet, qui superat, sed qui scit succumbere, & convenientius dicit reflexionem palæstræ.

NOTÆ.

Non amo.) Non probo luctatorem qui viribus vincit, sed qui se reclinat, atque ex reflexione palæstræ adversarium dejicit. Farnabius. Legit vero & distinguit Salmasius:

Hunc amo qui vincit, sed qui succumbere novit,
Et melius didicit τὴν ἀνακλινοπάλην.

Contrario, inquit, sensu, & quem poetæ mens non recipit, hodie legitur: *Non amo qui vincit.* Cur enim palæstritam amare se diceret non vincentem? Dicit amare se quidem hunc palæstritam qui vincit, sed qui etiam novit succumbere: hoc est qui succumbendo vincit, qui περιγίνεται ἀναπιπτόμενος ut inquit Pindarus, καὶ ὕπτιος πίπτει. Magis commendari innuit palæstritam qui arte vincit, quam qui viribus: qui τὰς ὑπτιασμοὺς novit καὶ τοὺς χθονίους τρόπους, quæ Theocritus σμερδαλέα παλαίσματα τέχνα, nimirum τῶν ὡς γυίων [illegible]. Tum ἀνακλινοπάλην Martialis, *pancratium* dicebatur, quod ἐν τῷ ἀνακλίνεσθαι καὶ ὑπτιάζεσθαι plerumque exerceretur; ad distinctionem τῆς ὀρθίας πάλης, quæ a stantibus & erectis pugnatur, in qua vicisse erat adversarium solo dejecisse. Secus omnia in pancratio, in quo & succubuisse erat artis: nam & humi volutantes nexus suos expediebant impediebantque, viribusque superiores adversarios sæpenumero sic vincebant. Non aliter quippe victus quispiam putabatur in pancratii lucta, nisi animum despondere, ac victum se fateretur. *Novit.*) Alii *non vult.*

ἀνακλινοπάλη.) Vox est ficta quæ alibi non reperitur. *Clinopale* legitur apud Suetonium in Domitiano cap. 22. Unde aliqui turpem sensum eliciunt ex hoc disticho. ἀνακλίνω *reclino*, πάλη *palæstra*.

Simius.

Simius. CCII.

CALLIDUS emissas eludere simius hastas,
Si mihi cauda foret, cercopithecus eram.

INTERPRETATIO.

Simius doctus declinare hastas vibratas, si haberem caudam, eram cercopithecus.

NOTÆ.

Cercopithecus.) Simiarum vel simiorum varia sunt genera, & cauda inter se distinguuntur. Simiæ sine cauda dicuntur a Græcis πίθηκοι: quæ caudam habent, κερκοπίθηκοι: κέρκος enim significat caudam. Vide epig. 128. supra.

CCIII.

Cymbala. CCIV.

ÆRA Celænæos lugentia matris amores,
Esuriens Gallus vendere sæpe solet.

INTERPRETATIO.

Gallus famelicus sæpe solet vendere æra deflentia amores Celænæos matris.

NOTÆ.

Æra.) Hoc est, cymbala seu instrumenta sonora ex ære, quæ pulsabant Galli Cybeles sacerdotes deflentes Atyn puerum ab ea radamatum, cujus patria fuit Celænæ urbs Phrygiæ: unde vocat Atyn Celænæos amores.

CCV.

Ceston. CCVI.

COLLO necte puer meros amores,
Ceston de Veneris sinu calentem.

INTERPRETATIO.

O Puer, collo injice meros amores, Ceston calentem de sinu Veneris.

NOTÆ.

Ceston.) De quo fuse diximus epig. 13. lib. 6. Veneris nempe fuit balteus, quo qui percutiebatur, percussoris amore incendebatur: idcirco poeta vocat ceston meros amores.

Idem. CCVII.

SUME Cytheriaco medicatum nectare ceston:
Ussit amatorem balteus iste Jovem.

INTERPRETATIO.

Accipe ceston imbutum nectare venereo: balteus iste incendit Jovem amatorem.

NOTÆ.

Ussit amatorem.) Juno nempe hoc balteo Jovem percutiens ad sui amorem allicit, & ab aliis amoribus cohibet, teste Homero. Vide epig. 13. lib. 6.

Notarius. CCVIII.

CURRANT verba licet, manus est velocior illis:
Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

IN-

INTERPRETATIO.

Quamvis verba velociter proferantur, manus est celerior illis: lingua nondum perfecit suum opus, dextra perfecit.

NOTÆ.

Notarius.) Qui nempe dictantis verba excipiebat, & per notas ita expedite scribebat, ut linguam dicentis anteverteret. Vide Auson. epig. 138. *ad notarum velocissime excipientem:*
Tu sensa nostri pectoris
Vix dicta jam ceris tenes, &c.

Concha. CCIX.

LEVIS ab æquorea cortex Mareotica concha
Fiat; inoffensa curret arundo via.

INTERPRETATIO.

Concha maritima leviget corticem Mareoticam; calamus curret via expedita.

NOTÆ.

Cortex Mareotica.) Hoc est, chartæ papyraceæ, in quibus scribebant antiqui, leves fiant, ut scribendo calamus non hæreat. Plinius lib. 13. cap. 12. *de generibus chartarum* sic ait: *Scabritia levigatur dente, conchave, &c.* Mareotis vero Ægypti pars est, ubi frequentes sunt papyri.

Morio. CCX.

NON mendax stupor est, nec fingitur arte dolosa:
Quisquis plus justo non sapit, ille sapit.

INTERPRETATIO.

Non est mendax stupiditas, nec fingitur artificio calido: quisquis non sapit nimium, ille sapit.

NOTÆ.

Non mendax.) Id est, morio non fictus sed a natura fatuus est. De morione dictum epig. 39. lib. 6. 13. lib. 8. 95. lib. 12.

Caput arietinum. CCXI.

MOLLIA Phryxei secuisti colla mariti:
Hoc meruit, tunicam qui tibi sæpe dedit!

INTERPRETATIO.

Scidisti colla tenera mariti Phryxei. An *hoc meritus est, qui sæpe tibi donavit tunicam?*

NOTÆ.

Phryxei colla.) Hoc est caput arietis, qualis ille quo vectus Phryxus mare trajecit. Vide epig. 51. lib. 10.

Tunicam qui.) Nimirum ex vellere tonso.

Pumilio. CCXII.

SI solum spectes hominis caput, Hectora credes:
Si stantem videas, Astyanacta putes.

INTERPRETATIO.

S*I tantum aspicias caput hominis, existimes Hectora: si intuearis stantem, credas Astyanacta.*

NOTÆ.

Si solum.) Sedens nempe & capite tenus extans prope gigas; stans vero puer videbatur. Hectoris & Astyanactis ejus filii historia satis nota.

Parma. CCXIII.

HÆC quæ sæpe solet vinci, quæ vincere raro,
Parma tibi, scutum pumilionis erat.

INTERPRETATIO.

H*Æc, quæ solet sæpe superari, quæ raro superare, parma tibi erit, scutum* vero *pumilionis.*

NOTÆ.

Hæc.) Parma nempe quæ breve erat scutum, quo qui armati erant in arena, quod ejus brevitate non satis essent tecti, sæpe vincebantur. Sic Turnebus lib. 5. cap. 10. citans hoc epigramma. Thraces autem parmam gerebant, quorum factionem oderat Domitianus: unde ipsi adulatur poeta, cum dicat parmam sæpe vinci.

Scutum.) Quod totum corpus contegebat. Sensus est, homo procerus non bene parma munitur, sed nanus optime munitur. *Tibi*, procero nempe.

Pueri comœdi. CCXIV.

NON erit in turba, quisquam μισούμενος ista:
Sed poterit quivis esse διςεξάποθος.

INTERPRETATIO.

N*On erit quisquam odio dignus in hac turba: sed quilibet poterit esse jucundissimus.*

NOTÆ.

Non erit in.) Hoc est, inquit Turnebus lib. 9. cap. 24. tam formosi & amabiles sunt pueri isti comœdi, ut si μισούμενος, id est persona ejus qui invisus sit, agenda sit, ut usu evenire solet in comœdiis, non sit in turba quisquam qui eam agere possit: sed qui eam personam διςεξαπατῶν possit: hoc est, maxime optandi seu carissimi.

CCXV.

Accipiter. CCXVI.

PRÆDO fuit volucrum, famulus nunc aucupis, idem
Decipit, & captas non sibi mœret aves.

INTERPRETATIO.

P*Rædo fuit avium, nunc servus aucupis: idem fallit, & dolet volucres non sibi captas.*

NOTÆ.

Prædo fuit.) Hoc est, priusquam mansuefieret accipiter, sibi capiebat aves, nunc aucupi capit.

Non sibi.) Sed aucupis suo domino.

Opso-

Opsonator. CCXVII.

DIC quotus es, quanti cupias cœnare, nec unum
Addideris verbum: cœna parata tibi est.

INTERPRETATIO.

Proser quotus es, quo pretio cœnare velis, nec subjeceris unum verbum: cœna instructa est tibi.

NOTÆ.

Opsonator.) Is nempe est qui cibis & opsoniis comparandis præest.
Dic quotus es.) Nam pro numero convivarum, & pro ratione impensæ splendidum aut frugale convivium apparabatur. Legunt alii,
Dic quotus, & quanti, &c.

Calami aucupatorii. CCXVIII.

NON tantum calamis, sed cantu fallitur ales,
Callida dum tacita crescit arundo manu.

INTERPRETATIO.

Avis non tantum circumvenitur calamis, sed cantu etiam, *dum arundo dolose subjicitur manu tacita.*

NOTÆ.

Callida dum tacita.) Auceps sub arbore latitans invitabat cantu aves, quibus jam arbori insidentibus, infra paulatim assurgens viscatas virgas subjiciebat, capiebatque: & hoc est quod poeta dicit crescere arundinem seu virgam, dum paulatim ab aucupe *in digitos pedum surgente* tollitur, *aviumque pedibus* subjicitur, ut crescere sensim videatur. Raderus. Alii *pallida*, visco forte. Videat lector. Vide epig. 55. lib. 9.

Corculum. CCXIX.

PAUPER causidicus nullos referentia nummos
Carmina cum scribas: accipe cor, quod habes.

INTERPRETATIO.

Tu caussidicus inops cum facias versus ex quibus *nullam accipis pecuniam, sume cor quod habes.*

NOTÆ.

Accipe cor.) Hoc est, bovis cor stupidum & stolidum, quale tu ipse habes cum versus scribas, ex quibus nullam prorsus utilitatem percipis. Vide epig. 77. lib. 1. Retinet pro lemmate Lipsius *Corculum*; & in ultimo versu,
——accipe cor quod abest.
Demens enim seu non cordatus videbatur ille caussidicus, qui relicto foro carmina scriberet nullos nummos *referentia*. Videat lector. Pro lemmate cum Turnebo & aliis melius forte legas *cor bubulum*.

Cocus. CCXX.

NON satis est ars sola coco, servire palato:
Namque cocus domini debet habere gulam.

INTERPRETATIO.

Sola ars coquinaria *non sufficit coco: cocus debet studere palato heri, & scire ejus gulam.*

NO-

NOTÆ.

Non satis.) *Non satis est ars sola coco: servire palato Atque cocus domini debet habere gulam.* Sic interpunxit Turnebus lib. 9. cap. 24. Hoc est, non sufficit ut cocus sit artis suæ peritus; sed debet scire quibus opsoniis oblectetur dominus, cujus palato servire oportet.

Craticula cum veru. CCXXI.

PARVA tibi curva craticula sudet ofella;
Spumeus in longa cuspide fumet aper.

INTERPRETATIO.

Exigua ofella tibi sudet in curva craticula: spumeus vero *aper fumet in longo veru.*

NOTÆ.

Ofella.) Ofellas intellige carnes conditas, & globi forma concisas, epig. 48. lib. 10. quas super craticulam torreri jubet: at grandiores feras veluti apros veru assandos docet.

Pistor dulciarius. CCXXII.

MILLE tibi dulces operum manus ista figuras
Exstruit: uni huic parca laborat apis.

INTERPRETATIO.

Ista manus tibi format mille dulces figuras operum: parva apis laborat huic uni.

NOTÆ.

Mille tibi.) Quales figuræ nunc fiunt ex melle, saccaro, & farina. Legunt alii *melle tibi.*

Huic uni.) Ars pistoris dulciarii adeo laudatur a poeta, ut propter hunc unum ab apibus mel confici dicat.

Jentacula. CCXXIII.

SURGITE, jam vendit pueris jentacula pistor,
Cristatæque sonant undique lucis aves.

INTERPRETATIO.

Surgite, jam pistor vendit jentacula, pueris, & cristatæ aves diei cantant undique.

NOTÆ.

Jentacula.) Turnebus lib. 9. cap. 24. sic ait: Reperio in veteribus libris adipata, quibus fortasse ut unctis & ganeatis cibis utebantur olim in jentaculo. Plutarchus lib. 8. Sympos. dicit in jentaculo panem & nihil aliud datum fuisse: Apulejus lib. 1. Met. panem cum caseo.

Cristatæque.) Hoc est, galli auroræ prænuncii. Quasi igitur noctem Saturnalitiam egisset poeta, evagatus per munera singulis distichis monet diem adventare impositurus ultimam manum. Sic Domitius.

FINIS.

AD LECTOREM.

QUæ suis locis desunt epigrammata numero tantum notato, hìc omnia reperies. Turpitudinum tam multarum plena sunt, ut non solum Augusto Principi, cui opus nostrum consecratum est, sed cuilibet etiam verecundo lectori invisa videantur. Attamen quo partibus omnibus absolutus esset Martialis, *nec quicquam desideraretur a morosis quibusdam hominibus; obscœna epigrammata notis utplurimum alienis declarata separatim edita sunt, ut rejicerentur ad lectoris arbitrium vel assumerentur.*

M·VAL·

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATA OBSCOENA.

EX LIBRO PRIMO.

Ad Cottam mollem. XXIV.

INVITAS nullum, nisi cum quo Cotta lavaris,
Et dant convivam balnea sola tibi.
Mirabar quare numquam me Cotta vocasses
Jam scio me nudum displicuisse tibi.

NOTÆ.

Invitas nullum.) Sub persona Cottæ carpit effeminatos, & molles homines, qui in balneis bene mutoniatos subnotabant, quos inde ad convivia, a conviviis vero ad lectum deducerent.

Jam scio.) Quippe mutonis mensura tibi non placuit. Epig. 51. lib. 3. & 73. & lib. 7. epig. 54.

Ad Ædilum cinædum. XLVII.

CUM dicis propero, fac, si facis, Ædile: languet
Protinus, & cessat debilitata Venus.
Exspectare jube: velocius ibo retentus.
Ædile, si properas, dic mihi, ne properem.

NOTÆ.

Cum dicis propero, &c.) Omnino autem Hedyle, Hedylam fecerunt haud dubie, qui flagitium imminuere voluerunt. Sic (quod in aurem tibi dictum sit) in Cod. Thuan. ubicumque Martialis scripserat *cunnus*, pudicus librarius fecerat *monstrum*. Nec explicatione opus: hoc enim tantum dicit, ista non imperari; nec venire ad interdictum. Mei si arbitrii res sit, in talibus epigrammatis, quorum res vel materia non potest tangi, nisi violetur pudor, tantum notari velim quæ ad Latinitatem & eruditionem pertinent. Veluti hic.

Fac si facis.) Formula elegans, & vox impatientiæ adversus lentos in opere quocumque. Seneca lib. 2. de beneficiis cap. 5. *Inde illæ voces, quas ingenuus dolor exprimit. Fac si quid facis: &, Nihil est tanti: Male mihi jam neges: ubi in tædium adductus animus incipit beneficium odisse, dum exspectat.* Cron.

Hedyle.) Ita scribendum bene docuerunt Gruterius & Scriverius. Est enim ἡδύλος, quo nomine poeta epigrammatum scriptor bis laudatur ab Athenæo. Apud Martialem est mollis ac Pathici nomen fictum, ut hic & lib. 9. epig. 57.

Idem. Hedyle languet Protinus, &c. *Hedyle*, vel *Ædyle*, legendum vult P.S. non esse se stupidum, qui ad Veneris metam blandis verbis instigetur; verum equum satis sua sponte currentem, nisi intempestive interpelletur. Gruterus, hic Metamorphosin quamdam se gloriatur effecisse, non consulto Mercurio aut Venere, & ex femina virum exhibuisse nobis, sed cinædum: nam *Ædilus* pro cinædo taxatur lib. 4. epig. 52.

Velocius ibo retentus.) Ovidius:
Sic ego torrentem, qua nil ob-
eunti,
Lenius & modico strepitu de-
vidi:
At quæcumque trabes obstru-
saxa tenebant,
Spumeus & fervens & ab ob-
vior ibat.
Gronov.

De pueri pretio. LIX.

MILLIA pro puero centum me mango poposcit:
Risi ego; sed Phœbus protinus illa dedit.
Hoc dolet, & queritur de me mea mentula mecum,
Laudaturque meam Phœbus in invidiam,
Sed sestertiolum donavit mentula Phœbo
Bis decies; hoc da tu mihi, pluris emam.

NOTÆ.

Mango.) Puerorum scilicet negotiator, quos in Venerem frangebat.

Sed sestertiolum.) Quippe Phœbus draucus rem fecerat mentula, juxta sententiam Juven. sat. 1. v. 40.

Unciolam Proculejus habet, sed Gil-
deuncem:
Partes quisque suas ad mensuram in-
guinis hæres
Accipiat.

Ad Bassam tribadem. XCI.

QUOD numquam maribus junctam te, Bassa, videbam,
Quodque tibi mœchum fabula nulla dabat:
Omne sed officium circa te semper obibat
Turba tui sexus, non adeunte viro:
Esse videbaris, fateor, Lucretia nobis:
At tu, pro facinus, Bassa, fututor eras.
Inter se geminos audet committere cunnos,
Mentiturque virum prodigiosa Venus.
Commenta es dignum Thebano ænigmate monstrum:
Hic, ubi vir non est, ut sit adulterium.

NOTÆ.

Quod numquam. &c.) Bassam tribadem facete carpit confessione erroris sui, quod existimasset castissimam esse feminam, quia numquam ad eam vir adiret; sed semper cum feminis esset: postea vero compertum est, tribadem esse.

Junctam.) Alii *cinctam*.

Fabula.) Proprie fabula. Seneca controv. VII. lib. II. *Duxi uxorem ... semper dilexi; ad omnem me ... bulam præstiti.*

Omne sed officium.) Quod Gruterus ait in plerisque remanere exemplaribus *omnis & officium*, constabat & in Arundelliano. Et forte spernendum non ... *Turba omnis tui sexus* est mera mu... bris. Gronovius. Le-

Lucretia nobis.) Casta, ut Lucretia absente viro.

Fututor eras.) Τρίβας, ἐκείνη opera usa.

Fututor.) Est auxesis in nomine *fututor* adjuncto feminæ, quam fututricem par erat appellare; sed data hoc opera factum, ut turpitudinem ejus magis notaret. Estque hoc tribadibus peculiariter tributum a Martiale, ut de iis *futuere* dici possit.

Dignum, &c.) Ænigma dignum Thebano monstro, id est Sphinge. *Vel*, Ænigma, cui solvendo opus est OEdipo Thebano.

Ad Mamurianum pauperem & libidinosum. XCIII.

SÆPE mihi queritur non siccis Cestus ocellis,
 Tangi se digito, Mamuriane, tuo.
Non opus est digito: totum tibi Ceston habeto,
 Si deest nil aliud, Mamuriane, tibi.
Sed si nec focus est, nudi nec sponda grabati,
 Nec curtus Chiones, Antiopesve calix:
Cerea si pendet lumbis, & trita lacerna,
 Dimidiasque nates Gallica palla tegit;
Pasceris & nigræ solo nidore culinæ,
 Et bibis immundam cum cane pronus aquam:
Non culum digito; neque enim est, qui non cacat olim,
 Culus; sed fodiam, qui superest, oculum.
Nec me zelotypum, nec dixeris esse malignum.
 Denique pædica, Mamuriane, satur.

NOTÆ.

Cestus ocellis.) Acerbe invehitur in Mamurianum pauperem, qui puerum Cestum de stupro appellabat subinde.

Cestus.) Puer poetæ.

Digito tuo.) Digito obscœno per obscœna ipsum ad stuprum pelliciente, & se paratum pædiconem ostentante.

Totum ceston.) Id est, non solum concedo, quod digito solicitas; sed totum & integrum puerum.

Sed si nec focus est.) Est parasceve ad epiphonema contentum ultimo versu epigrammatis, & describit summam Mamuriani egestatem. Tum *focus* signum erat locupletis domus, ut epig. 47. lib. 10. inter beatæ vitæ adjuncta focum perennem enumerat.

Nec curtus, &c.) Si nec ad bibendum tibi sit ruptus calix, vel quali utuntur Chione, Antiope, ceteræque meretrices etiam ad obscœnas lotiones, lib. 2. epig. 50.

Cerea. &c.) Decolor, non candida, a tritura flavescens: *vel*, sebo & sudore quasi incerata.

Trita lacerna.) Gruter. *scripta lacerna*. J. Rutgers. *scruta lacerna*. Propius MS. Bodlejan. *stricta lacerna*. Sed retineamus quæ edita est, probam & nostro familiarem.

Dimidiasque, &c.) Οἱ γὰρ Κέλτοι ἀντὶ χιτώνων χειρ. χιτωνίσκους σχιστοὺς μέχρι αἰδοίων καὶ γλουτῶν. Strabo.

Neque, &c.) Supra vers. 2. huic lectioni consentiunt MS Bodlejanus, & P. Scriverii editio.

Sed, &c.) Consueta res olim, in ira, in rixa, digito, oculum eruere.

Qui superest, &c.) Luscum innuit Mamurianum παροιμιακῶς. Vide lib. 3. epig. 92. quæ minandi formula, *Oculos tibi effodiam*, Plauto solennis.

Denique, &c.) Non ægre ferrem, *Atqui si id faceres satur tantum*, Catull. epig. 21. unde desumptum videtur hoc epigramma.

Ad Æglen fellatricem. XCV.

CANTASTI male, dum fututa es, Ægle.
Jam cantas bene, basianda non es.

N o t æ.

Cantasti male.) Quæ olim male cantasti, dum, &c. jam diceris bene cantare ab iis qui te sub vocis specie x landum vocant. Quia impuri oris

EX LIBRO II.

In Sextillum
effeminatum. XXVIII.

RIDETO multum, qui te, Sextille, cinædum
Dixerit, & digitum porrigito medium.
Sed nec pædico es, nec tu Sextille fututor.
Calda vetustinæ nec tibi bucca placet.
Ex istis nihil es, fateor, Sextille. quid ergo es?
Nescio: sed tu scis, res superesse duas.

N o t æ.

Et digitum.) Erat contumeliæ indicium digitus medius porrectus, quod Priapum repræsentaret, atque in molles extenderetur.

Calda vetustinæ.) Id est vulva, quia non es cunnilingus. Sic Domitius. Alii de fellatione hunc versum intelligunt.

Duas res.) Fellandi, & lingendi turpitudinem interpretatur Ramiresius. Al masturbatorem, vel irrumatorem ag Sextillum sentiunt.

Ad Marianum. XXXI.

SÆPE ego Christinam futui. det quam bene, quæris?
Supra quod fieri nil, Mariane, potest.

N o t æ.

Supra quod.) Intellige tam libidinose & nequiter dare Christinam, ut qui eam faciat, a coitu nequeat abstinere, quin defatigatus sit effœto prorsus, & enervato corpore. Ramiresius aliter explicat his verbis: Significavit, nempe ex ambiguo ita male dare Christinam supra, id est, iterum facere non possis, ut si semel eam facias, non possis iter Verbum *sæpe* repugnat huic sente

In Gallum
cinædum. XLVII.

SUBDOLA famosæ, moneo, fuge retia mœchæ,
Levior o conchis Galle Cytheriacis.
Confidis natibus? non est pædico maritus.
Quæ faciat duo sunt: irrumat, aut futuit.

N o t æ.

Monto.) Nam si te deprehenderit maritus, non pædicabit; nec enim gaudet natibus, quibus confidis ei te soluturum, te enim irrumabit.

Conchis Cytheriacis.) Id est marinis, vel venereis, quod concha vecta est ad litus Venus orta mari.

De Thelesina
mœcha. XLIX.

UXOREM uolo Thelesinam ducere. quare?
Mœcha est. sed pueris dat Thelesina. volo.

N o t æ.

Dat Thelesina.) Sui copiam.
Volo.) Ut mihi pueri deprehensi pœnas talionis dent, epig. 47. supra, & epig. 40. lib. 10.

In Lesbiam
fellatricem. L.

QUOD fellas, & aquam potas, nil, Lesbia, peccas.
Qua tibi parte opus est, Lesbia, sumis aquam.

N o t æ.

Nil peccas.) Hoc est, non erras; cum enim fellatione ora pollueris; ideo recte facis, si aquam potas, & ex more aliarum feminarum, quæ a coitu lavant τὰ αἰδοῖα.

In Hylum
cinædum pauperem. LI.

UNUS sæpe tibi tota denarius arca,
Cum sit, & hic culo tritior, Hyle, tuo:
Non temen hunc pistor, non auferet hunc tibi caupo;
Sed si quis nimio pene superbus erit.
Infelix venter spectat convivia culi,
Et semper miser hic esurit, ille vorat.

N o t æ.

Unus sæpe.) Hylum pathicum insectatur, quod pauperrimus cum esset, bene vasatos quærebat, & iis si quam pecuniolam habebat, largiebatur, & ipse fame peribat. Ramiresius.

Tritior.) Trita moneta vilior erat, ideo laudata aspera, quod nova, nec manuum tritura levior. Idem.

In Linum
pathicum. LIV.

QUID de te, Line, suspicetur uxor,
Et qua parte velit pudiciorem,
Certis indiciis satis probavit;
Custodem tibi quæ dedit spadonem.
Nilnasutius hac, maligniusque est.

NOTÆ.

Quid de te.) Lepide carpit cinædum, cui custodem spadonem dedit uxor, ab eo pædicaretur. Epig. 69. lib. 10.

In Hylum adulterum. LX.

UXOREM armati futuis, puer Hyle, tribuni,
Supplicium tantum dum puerile times.
Væ tibi, dum ludis: castrabere. jam mihi dices,
Non licet hoc. quid, tu quod facis, Hyle, licet?

NOTÆ.

Uxorem armati.) Monet Hylum ut discedat ab uxore tribuni militaris, a quo deprehensus non pædicaretur, sed castraretur. Nam quamvis castrari mares vetuisset Domitianus, adulteria quoque prohibuerat. Suet. cap. 7. in Domit.

Supplicium.) Dum confidis natibus, epig. 47. supra.

In maledicum. LXI.

CUM tibi vernarent dubia lanugine malæ,
Lambebat medios improba lingua viros.
Postquam triste caput fastidia vespillonum,
Et miseri meruit tædia carnificis;
Uteris ore aliter, nimiaque ærugine captus,
Adlatras nomen, quod tibi cumque datur.
Hæreat inguinibus potius tam noxia lingua.
Nam cum fellaret, purior illa fuit.

NOTÆ.

Cum tibi.) Acerbe invehitur in maledicum quemdam, qui antea fellator erat.

Dubia lanugine.) Id est, antequam ex ephebis excessisses.

Lambebat.) Fellabat. Lib. 3. epig. 81.

Postquam.) Tædio fuisti vel vilissimis hominibus, quos medios lambebas.

Purior illa fuit.) Nam lingua ejus cum fellaret, non tam impura & mala erat, quamvis impurissima. Impura lingua dicitur maledici, & fellatoris quoque. Ex hac ambiguitate lepidus est jocus. Lib. 3. epig. 80.

In Labienum levem. LXII.

QUOD pectus, quod crura tibi, quod brachia vellis,
Quod cincta est brevibus mentula tonsa pilis:
Hoc præstas, Labiene, tuæ, quis nescit, amicæ.
Cui præstas culum, quem, Labiene, pilas?

NOTÆ.

Quod pectus.) Labienum pathicum urbane perstringit, ea occasione, quod crura, pectus, brachia, & pondus vellere. Videri hoc poterat amicæ caussa facere: sed interrogat cujus caussa culum depilet, quod facere non poterat, nisi pædiconum caussa. Rami relius

In

In Cotilum.
impurum. LXX.

NON vis in ſolio prius lavari
Quemquam, Cotile, cauſſa quæ, niſi hæc, eſt?
Undis ne fovearis irrumatis.
Te primus licet abluas, neceſſe eſt,
Ante hic mentula, quam caput, lavetur.

N O T Æ.

Non vis.) Cotilum fellatorem alios faſtidientem, & qui nolebat quemquam prius in ſolio lavari notat, & docet ſpurciorem eum eſſe, quam quemvis alium. Rameriſius. Vide epig. 42. ſupra.

Te primus.) Cotilus formidabat aquas irrumatas: (in quibus ſcilicet alii laviſſent mentulas) ne igitur irrumatæ ſint, lavet ipſe primus: ſed hac lege, ut potius obſcœnas partes, quam caput in ſolio abluat: quod fellantes os habent ſpurcum. Epig. 96. lib. 11.

In Poſtumum
impurum. LXXII.

HESTERNA factum narratur, Poſtume, cœna,
Quod nollem: quis enim talia facta probet?
Os tibi perciſum, quanto non ipſe Latinus
Vilia Panniculi percutit ora ſono.
Quodque magis mirum eſt, auctorem criminis hujus
Cæcilium tota rumor in urbe ſonat.
Eſſe negas factum. vis hoc me credere, credo.
Quid? quo habet teſtes, Poſtume, Cæcilius.

N O T Æ.

Heſterna, &c.) Præ ſe fert dolorem, audito quam indigne exceptus ſit Poſtumus a Cæciliano, qui colaphum illi in os impegerit, cum interim verbis alienis exprobret illi turpe crimen fellationis, & deflectat ad improbum ſenſum hæc verba *perciſum*. Vide epig. 48. lib. 4. & epig. 35. lib. 12. *Rumor* pro irrum. Ut lib. 3. epig. 72. 79. & 86. *Factum*, ſupra epig. 31. & *teſtes* ſenſu etiam obſcœniori.

Os tibi perciſum.) Percidere enim eſt batuere, tundere. Turnebus lib. 7. cap. 12. Sunt tamen qui legant *præciſum*.

Quanto, &c.) Majore ſono quam ubi Latinus ille minus alapis cædit miniſtrum ſuum,

— *qua ſorbeat aera ſanna*

Juven. 6. *Latinus Vilia Panniculi.*) De Latino diximus epig. 5. lib. 1. cui Panniculus miniſter erat ad riſum conciliandum, ſinebatque ſe alapis percuti a Latino, lib. 5. epig. 61.

O quam dignus eras alapis, Mariane, Latini:
Te ſucceſſurum credo ego Panniculo

In Lyrim
ebriam & fellatricem. LXXIII.

QUID faciat vult ſcire Lyris? quod ſobria fellat.

N O T Æ.

Quid faciat, &c.) Alii, *Quid faciat, vis ſcire Lyris? quid?* &c. Sic hunc verſum legit Muſambertius:

Quid faciat vis ſcire Lyris quoque ſobria? fellat.

Ut ſi diceret, illa ſe videri vult ebriam

tantum hoc facinus facere, ut Ariſtoph. veſpis: ſed idem opus etiam ſobriæ. Vis ſcire quid faciat Lyris nunc ebria? Non aliud certe quam ſolet ſobria, ſcilicet. MS. Bodlejanus ſubjicit, *Gaudeo: qui facies ebria facta Lyris?* dignum ſua patella operculum.

In Sertorium
cunnilingum. LXXXIV.

MOLLIS erat, faciliſque viris, Pæantius heros:
Vulnera ſic Paridis dicitur ulta Venus.
Cur lingat cunnum Siculus Sertorius. hoc eſt,
Ex hoc occiſus, Rufe, videtur Eryx.

N o t æ.

Mollis.) Pathicus. *Mollis, &c.* Fingunt poetæ Venerem ſolere turpibus amoribus vindicare injurias ſibi ac ſuis illatas. Quare, ſi (ut refert interpres Thucydidis ad librum 1.) Philoctetem, quod interfecerit Paridem, ulta fuit Venus hac pœna, ut pathicus eſſet, credo ego (*jocatur poeta.*) Sertorium Siculum interfeciſſe conterraneum ſuum Erycem, Veneris filium: namque illum non leviori turpitudinis pœna male mulctavit Venus, &c.

Pæantius heros.) Philoctetes, filius Pæantis.

Ex hoc,) Ab hoc. *Eryx.*) *Filius* Veneris & Butæ.

EX LIBRO III.

In Nævolum
pathicum. LXXI.

MENTULA cum doleat puero, tibi, Nævole, culus:
Non ſum divinus, ſed ſcio quid facias.

N o t æ.

Cum doleat.) Nævolum pathicum inſectatur, qui pædicabatur a ſervo. Ramir.
Quid facias.) Imo quid patiaris.

Ad Laufellam
fatuam. LXXII.

VIS futui, nec vis mecum, Laufella, lavari.
Neſcio quod magnum ſuſpicor eſſe nefas.
Aut tibi pannoſæ pendent a pectore mammæ:
Aut ſulcos uteri prodere nuda times:
Aut infinito lacerum patet inguen hiatu;
Aut aliquid cunni prominet ore tui.
Sed nihil eſt horum. credo, pulcherrima nuda es.
Si verum eſt, vitium pejus habes, fatua es.

N o t æ.

Nec vis mecum.) Communia fuiſſe viris cum feminis balnea conſtat etiam ex epig. 51. ſupra.

Neſcio quod magnum.) Alii *majus*, ut

... epig. 42. supra, *Fatuus es.*) Insulsa nullo lepore meretricio instructa, epig. 61. lib. 11.

In Phœbum impurum, LXXIII.

DORMIS cum pueris mutoniatis,
Et non ſtat tibi, Phœbe, quod ſtat illis.
Quid vis me rogo, Phœbe, ſuſpicari?
Mollem credere te virum volebam;
Sed rumor negat eſſe te cinædum.

N o t æ.

Mollem.) Id eſt cinædum.

Sed rumor. Fellatorem carpit, qui cum feminis nequiret, pueris mutonia tis morem gerebat, ſpurciſſimo ore Pathicum forte intelligit.

In Lupercum enervem. LXXV.

STARE, Luperce, tibi jampridem mentula deſit:
Luctaris demens tu tamen arrigere.
Sed nihil erucæ faciunt, bulbique ſalaces;
Improba nec proſunt jam ſatureja tibi.
Cœpiſti puras opibus corrumpere buccas:
Sic quoque non vivit ſolicitata Venus,
Mirari ſatis hoc quiſquam, vel credere poſſit,
Quæ non ſtat, magno ſtare, Luperce, tibi?

N o t æ.

Stare.) Irriſio eſt in Lupercum quemdam jam enervem, qui ἀστυΐᾳ laborabat, ipſe tamen omnem movebat lapidem ut poſſet Ramireſius.

Deſit.) Deſiit.

Erucæ, &c.) Erucam, bulbos & Saturejam, Venerem excitare notiſſimum eſt ex Medicis: *Erucam* enim alibi appellat ſalacem herbam, lib. 10. epig. 8.

Improba nec, &c.) Salax, Venerem improbam irritans. Βολβοὶ καὶ κοχλίας καὶ ὠὰ καὶ τὰ ὅμοια δοκεῖ σπέρματος εἶναι ποιητικὰ οὐ διὰ τὸ ὁμοειδῆ· ἔχειν τὰς πρώτας φύσεις καὶ τὰς αὐτὰς δυνάμεις, &c. Athenæus lib. 2. cap. 23.

Puras buccas.) Magno dicit conſtare Luperco, quod opibus curruperat buccas puras puerorum, qui niſi oblato ſummo pretio, non poſſent ad tantam allici turpitudinem. *Opibus corrumpere.*) Opibus hujus ævi ſcriptoribus idem eſſe quod pecunia, jactura, largitione, monuimus in pecunia vetere. Gronovius. *Opibus, &c.*) Lipſius epiſt. 6. lib. 5. quæſt. epiſt. legit *Oricus*, quaſi ſit fellator. Præplacet vulgata lectio, quam aſtruit in ultimo verſu, *magno ſtare*.

Sic quoque non vivit.) Bene *vivit*, quod mortua membra communiter dicat jacentia, Ramireſ.

Quæ, &c.) Jocum quærit ab ambiguo τοῦ *ſtare*: prius obſcœnum ſignificat, poſterius *conſtare*. Pro *quæ*, Palat. *quod*.

In Baſſum amatorem vetularum. LXXVI.

ARRIGIS ed vetulas, faſtidis, Baſſe, puellas;
Nec formoſa tibi, ſed moritura placet.
Hic, rogo, non furor eſt, non eſt hæc mentula demens?
Cum poſſis Hecubam, non potes Andromachen.

N o-

N o t æ.

Notat Baſſi in vetulas furorem, qui puellas faſtidiebat, nec in vetulis forma, ſed ſenectus hominem delectabat. Ramireſius.

Moritura placet.) Capularis: & morti vicina.

Poſſis.) Supra epiſt. 31. *Hecu.* Vetulam. *Andromachen*,) Jun.

Ad Sertorium
præcipitem. LXXIX.

REM peragit nullam Sertorius, inchoat omnes,
Hunc ego cum futuit, non puto perficere.

N o t æ.

Perficere.) Feſtive Sertorium irridet, qui cum omnia inchoaret, nihil perficiebat, &c. Epig.47. lib. 1.

Ad Apicium
impurum. LXXX.

DE nullo quereris, nulli maledicis Apici:
Rumor ait, linguæ te tamen eſſe malæ.

N o t æ.

Maledicis.) Epig. 61. lib. 2.

Rumor ait, &c.) Epig. 72. lib. 2. v. 1.

Linguæ malæ.) Ad quod alluſit Minutius Felix in Oct. *Apud quos tota impudicitia vocatur urbanitas: qui medios viri lambunt, &c. homines malæ linguæ etiamſi tacerent.* Sic χαεὶ γλῶττε Græci maledica. Heraldus.

In Bæticum
cunnilingum. LXXXI.

QUID cum femineo tibi, Bætice Galle, barathro?
Hæc debet medios lambere lingua viros.
Abſciſſa eſt quare Samia tibi mentula teſta,
Si tibi tam gratus, Bætice, cunnus erat?
Caſtrandum caput eſt: nam ſis licet inguine Gallus,
Sacra tamen Cybeles decipis ore, vis es.

N o t æ.

Quid.) Inſectatur Bæticum, de quo epig. 77. ſupra.

Galle.) Qui ſacerdos es Cybeles eviratus. *Barathro.*) Αἰδοίῳ.

Medios, &c.) Epigram. 61. lib. 2. verſ. 2.

Abſciſſa, &c.) Epig. 45. lib. 2. Plinius lib. 35. cap. 12.

Caſtrandum, &c.) Es enim impuri oris & malæ linguæ.

Cybeles decipis, &c.) Sic lib. 11. epig. mœchus ore Manneius.

In Coclitem
impurum. LXXXIII.

UT faciam breviora mones epigrammata, Cocles;
Fac mihi quod Chione. non potui brevius.

N o

NOTÆ.

Fac mihi, &c.) Vide quam te utar brevitatis magistro? nec potui paucioribus verbis notare te vitii fellandi; non melius, non rectius, quam conferendo te cum Chione. infra epig. 87. & 97.

In Tongilionem impurum. LXXXIV.

QUID narrat tua mœcha? non puellam
Dixi, Tongilion: quid ergo? linguam.

NOTÆ.

Linguam.) Quæ λείχουσα καὶ μύζουσα, patitur quod mœcha. Sic epig. 62. lib. 11. *mœchus ore Manneius*, verbum etiam *narrat*, linguæ impuritatem innuit. Vel per *linguam* innuit puellam istam adeo fuisse loquacem, ut *lingua* dici mereatur: aut linguam instar canis Appulæ, & quidem sitientis ubique & semper linguam exerentis.

In Chionen fellatricem. LXXXVII.

NARRAT te rumor, Chione, numquam esse fututam,
Atque nihil cunno purius esse tuo.
Tecta tamen non hac, qua debes, parte lavaris.
Si pudor est, transfer subligar in faciem.

NOTÆ.

Narrat te.) Fellatricem Chionem reprehendit, quod tecta pudenda parte corporis lavaretur, cum tamen illa non peccasset, monetque ut velamen transferat ad os, quo peccaverat. Ramiresius. Modo epig. 83.

Rumor, &c.) Epig. 72. lib. 2.

Tecta tamen non hac, &c.) Si subligari tegas inferiora præ pudore, cur non potius os tegis? namque hac parte *rumor* est te peccare μύζειν. *In voce* rumor *latet ulcus Paronomasticon.*

Transfer in faciem.) Ut contegat os impurum.

In fratres fellatores. LXXXVIII.

SUNT gemini fratres, diversa sed inguina ligunt,
Dicite, dissimiles sint magis, an similes?

NOTÆ.

Diversa sed &c.) Ὁ μὲν τὰ τῆς γυναικὸς λείχει, ὁ δὲ τὰ τοῦ ἀνδρὸς μύζει.

Ad Gallum. XCII.

UT patiar mœchum, rogat uxor, Galle: sed unum.
Huic ego, non oculos eruo, Galle; duos.

NOTÆ.

Ut patiar, &c.) De more sæculi. Seneca lib. 3. de Beneficiis cap. 16. *Infrunita & antiqua est, quæ nesciat matrimonium vocari unius adulterium.* He-

Heraldus. *Mœchum, unum.*) Epig. 90. lib. 6. *Oculos duos.*) Epig. 93. lib. 1. Lud. autem in auxesi ab *uno* ad *duos*.

In Gargilium
cunnilingum. XCVI.

LINGIS, non futuis meam puellam.
Et garris quasi mœchus, & fututor.
Si te prendero, Gargili, tacebis.

N o t æ.

Lingis.) Gargilius quidam cunnilingus jactabat se tamquam mœchus, & corruptor puellæ Martialis. Interminatur ei, si prehensus fuerit, ore ut irrumetur, quod vocem perdet, & tacebit. Similis jocus apud Catullum in quemdam Gellium, epig. 75. Ramiresius. Vel sic interpretare verbum *tacebis*, quod nempe linguam sit abscissurus illi poeta.

Ad Rufum. XCVII.

NE legat hunc Chione, mando tibi, Rufe, libellum.
Carmine læsa meo est, lædere & illa potest.

N o t æ.

Carmine.) Supra epig. 34. 83. 87. *Lædere.*) Epig. 81. supra versu ultimo.

In Sabellum
macrum. XCVIII.

SIT culus tibi quam macer, requiris?
Pædicare potes, Sabelle, culo.

N o t æ.

Pædicare potes.) Præ macie in tantum prominet ὀῤῥοπύγιον. Modo epig. 93. vers. 12.

EX LIBRO IV.

Ad Hylum
inconstantem. VII.

CUR, here, quod dederas, hodie, puer Hyle, negasti?
Durus tam subito, qui modo mitis eras?
Sed jam caussaris barbamque, annosque, pilosque:
O nox, quam longa es, quæ facis una senem!
Quid nos derides? here qui puer Hyle fuisti,
Dic nobis, hodie qua ratione vir es?

N o t æ.

Accusat Hylum puerum inconstantiæ, qui quod uno die dederat, sequenti negavit; caussabatur annos barbamque quæ emeritum jam facere debebant eum.

Hoc factum esse una nocte ridet poeta. Ramiresius.

Here.) Heri epig. 44. lib. 1. vers. 1.

Quod dederas, &c.) Tui copiam.

Barbamque, annosque, pilosque.) Quæ te emeritum reddiderint.

Puer, &c.) Patiendo.

Vir es?) Faciendo, ut epig. 42. infra.

Ad Flaccum, quem velit puerum, XLII.

SI quis forte mihi posset præstare roganti,
  Audi, quem, puerum, Flacce, rogare velim.
Niliacis primum puer his nascatur in oris:
  Nequitias tellus, scit dare nulla magis.
Sit nive candidior: namque in Mareotide fusca
  Pulchrior est, quanto rarior iste color.
Lumina sideribus certent, mollesque flagellent
  Colla comæ: tortas non amo, Flacce, comas.
Frons brevis, atque modus breviter sit naribus uncis:
  Pæstanis rubeant æmula labra rosis.
Sæpeque nolentem cogat, nolitque volentem.
  Liberior domino sæpe sit ille suo.
Et timeat pueros, excludat sæpe puellas.
  Vir reliquis, uni sit puer ille mihi.
Jam scio, nec fallis: nam me quoque judice verum est.
  Talis erat, dices, noster Amazonicus.

N o t æ.

Laudat Flacci puerum Amazonicum artificiose: describit enim quem puerum optaret, & post longam descriptionem talem fuisse Amazonicum affirmat. Ramiresius.

Roganti.) Pretio prostitutum, epig. 7. & 9. lib. 9. Alii legunt *locanti*: utraque lectio probari potest. Commodato enim petere, per verbum *rogandi* exprimitur. Sequenti etiam versu leg. *locare*.

Niliacis primum, &c.) In Ægypto. Mareotis autem est lacus Ægypti.

Nequitias tellus, &c.) Lasciviam & improbitatem Veneream Juvenal. sat. 15. vers. 45. Vide epig. 62. lib. 3. vers. 4.

Namque, &c.) Namque inter Ægyptios, qui omnes fere fusci sunt, majori in pretio est, quo quis sit candidior.

Flagellent.) Dimissæ & diffusæ fluant per colla, non crobylis, annulis aut cirris calamistratæ.

Frons brevis, &c.) Frons tenuis veteribus in laude. Sic Horatius lib. 1. carm. ode 33. ad Tibullum:

Insignem tenui fronte Lycorida Cyri
Torret amor.

Modus breviter, &c.) Sit modus naribus breviter, id est modice uncis, Sic Petronius loquitur, *nares paululum inflexæ*. Et Sidonius epig. 2. lib. 1. de Theodorico rege: *nasus*, inquit, *venustissime incurvus*.

Pæstanis rubeant, &c.) In Pæsto Lucaniæ oppido bis in anno proveniebant rosæ.

Sæpeque nolentem, &c.) Grata petulantia & protervitate. Ut sæpe excitentur & quasi cogantur nolentes: sæpeque volentes, quos magis incendantur, ad tempus frustrentur: videre est lib. 5. epig. 47. & 84. & supra 38. Alii vero ex Palatina & vet. editionibus legunt: *Sæpe & nolentem*. Recte.

Et timeat, &c.) Zelotypia testetur amorem.

Vir reliquis, &c.) Aliis neget, mihi soli det.

Jam scio, &c.) Respondet voto suo poeta ex persona Flacci, cujus puerum Amazonicum talem fuisse dicit.

In

In Coracinum impurum. XLIII.

NON dixi, Coracine, te cinædum:
Non sum tam temerarius, nec audax:
Nec mendacia qui loquar libenter.
Si dixi, Coracine, te cinædum,
Iratam mihi Pontiæ lagenam,
Iratum calicem mihi Metelli.
Juro per Syrios tibi tumores;
Juro per Berecynthios furores,
Quod dixi tamen hoc leve, & pusillum est:
Quod notum est, quod & ipse non negabis.
Dixi te, Coracine, cunnilingum.

NOTÆ.

Est faceta quædam in Coracinum illusio expressa per suspensionem, quæ desinit in paradoxon. Negat enim quod minus est probrum, & fatetur quod est majus. Ramiresius.

Temerarium.) Vides distingui temerarium ab audaci. Distinxerunt & alii. Titus Livius lib. 25. *Martius ad consilium prima specie temerarium magis quam audax, animum adjecit, ut ultro castra hostium oppugnaret.*

Iratam mihi.) Supple *precor, habeam* aut *experiar*. Imprecationis formula.

Pontiæ.) Veneficæ, epig. 34. lib. 2.

Lagenam, calicem mihi.) Vas quo miscetur venenum, epig. 69. infra vers. 4. & lib. 12. epig. 93.

Metelli.) Venefici: vel etiam putidi, cui fœtebat anima.

Syrios tumores, Berecynthios, &c.) Cl. J. Seldenus cap. 3. Syntagm. 2. de Diis Syris. Beroaldus annot. cap. 25. intelligit tumores & vibices a cultris & flagris quibus sacerdotes Cybeles (quam Deam Syriam esse volunt) se sauciabant. Ego autem censeo magis dici tumores illos, ulcera & *morbos quibus* credebatur irata Isis *inflare pejerantes*, ex mente Persii sat. 5. vers. 187. ut & Furores quibus incitati Berecynthiæ matris Cybeles sacerdotes, cultris sibi lacertos, pectus & humeros secant.

Quod dixi, &c.) Alii, *Quid dixi tamen? hoc leve, &c.*

Dixi te, &c.) Negabat levius, fatetur Sarcastice quod gravius est. Sic Junius Bassus, referente Quintiliano, lib. 6. cap. 4. non dixi (inquit) te calceos veteres vendere; sed emere solere dixi.

In Papilum pathicum. XLVIII.

PRÆCIDI gaudes, præcisus, Papile, ploras,
Cur quæ vis fieri, Papile, facta doles?
Pœnitet obscœnæ pruriginis? an magis illud
Fles: quod præcidi, Papile, desieris.

NOTÆ.

Præcidi, &c.) Alii *percidi*. Vide epig. 72. lib. 2.

Cur, &c.) Si enim pœniteat facti, cur ultra pateris? immo a desiderio lacrymæ tuæ.

In

In Thaidem
fellatricem. L.

QUID me, Thai, ſenem ſubinde dicis?
Nemo eſt, Thai, ſenex ad irrumandum.

NOTÆ.

Nemo eſt, &c.) Namque hic non tanta vi opus eſt, & ad hoc genus libidinis pronior eſt ſenectus, ut de Tiberio Suetonius cap. 44. & Juvenalis ſat. 10. verſ. 208. & ipſam Thaidem arguit magis gaudere vitio fellationis.

In Thaidem
fellatricem. LXXXV.

NON eſt in populo, nec urbe tota,
A ſe Thaida qui probet fututam,
Cum multi cupiant, rogentque multi,
Tam caſta eſt, rogo, Thais? immo fellat.

NOTÆ.

Fellat.) Supra epig. 50.

EX LIBRO VI.

Ad Priapum. XVI.

TU qui pene viros terres, & falce cinædos,
Jugera ſepoſiti pauca tuere loci:
Sed tua non intrent vetuli pomaria fures,
Sed puer, aut longis pulchra puella comis.

NOTÆ.

Viros terres, &c.) Fortes, nec falcem quam manu geris, timentes; ſed te cuſtodem [illegible] averſatos, Epig. 36. lib. 1. verſ. 15. *Cinædos.*) Molles, ſed falcem tuam veritos. Gronovius hic legendum cenſet:

Tu qui falce viros terres, & pene cinædos.

Jugera ſepoſiti, &c.) Hortum. Epig. 58. lib. 2. verſ. 47.

Sed tua.) Gruterus legendum cenſet e MSS. *Sic tua, &c.*

Puer, puella comis.) Qui talione luant pœnas, ſi intrarint hortum.

In Lesbiam
deformem & libidinoſam. XXIII.

STARE jubes noſtrum ſemper, tibi, Lesbia, penem:
Crede mihi, non eſt mentula, quod digitus.
Tu licet & manibus blandis, & vocibus inſtes:
Contra te facies imperioſa tua eſt?

No-

NOTÆ.

Contra te facies.) Tanta erat Lesbiæ deformitas, ut vocibus blandis excitare poetam nequiret. Vide Juven. sa. verf. 195. ubi eadem est sententia.

De Sotade impuro. XXVI.

PERICLITATUR capite Sotades noster,
Reum putatis esse Sotaden, non est,
Arrigere desit posse Sotades: lingit.

NOTÆ.

Sotades.) Qui crimen admiserunt rei capitis dicuntur: cum ore impuro morigeraretur Sotades, festive ait poeta, eum capite periclitari. De Sotade poeta q. dam dictum epig. 86. lib. 2.

In Charidemum lenonem suæ uxoris. XXXI.

UXOREM, Chariderne, tuam scis ipse, sinisque
A medico futui, vis sine febre mori.

NOTÆ.

Vis sine.) Id est expilari: nam omnia dabuntur medico: pauperes enim mortuos Martialis sæpe appellat. Vel, *vis mori sine febre*: id est, numquam vis ægrotare, propterea conduxisti medicum hoc munere. Domitius. *Vel intellige* Charidemum metuisse, ne uxor amore medici capta ægrotaret, atque idcirco permisisse ut ab eo subagitaretur.

In Sabellum pædiconem. XXXIII.

NIL miserabilius, Matho, pædicone Sabello
Vidisti, quo nil lætius ante fuit:
Furta, fugæ, mortes servorum, incendia, luctus
Affligunt hominem. tam miser, & futuit.

NOTÆ.

Sabello.) De quo epig. 98. lib. 3. Vide & epig. 51. lib. 2. Misere deperibat pueros Sabellus: sed dilapidato patrimonio coactus est amare mulieres: qua de causa nil Sabello miserabilius esse dicit poeta: cum τὸ, verbum miserabilius videatur referri ad bonorum jacturam, quæ passus erat miser Sabellus.

Ad Papilum. XXXVI.

MENTULA tam magna est, tantus tibi, Papile, nasus,
Ut possis, quoties arrigis, olfacere.

NOTÆ.

Tantus tibi.) Irridet nasum, atque ingentem Papili mutonem.

In

In Charinum cinædum. XXXVII.

SECTI podicis usque ad umbilicum,
Nullas relliquias habet Charinus,
Et prurit tamen usque ad umbilicum:
O quanta scabie miser laborat!
Culum non habet, est tamen cinædus.

N o t æ.

Et prurit.) Catamito tamen diffisso, & inutili sævit circa jecur ulcerosum prurigo turpitudinis. De Charino jam dictum epig. 78. lib. 1.

In Lectoriam mœcham. XLV.

LUSISTIS, satis est: lascivi nubite cunni.
Permissa est vobis non nisi casta Venus.
Hæc est casta Venus? nubit Lectoria Lygdo:
Turpior uxor erit, quam modo mœcha fuit.

N o t æ.

Lusistis.) Legem Juliam, qua adulteria prohibebantur, revocaverat Domitianus, epig. 7. supra. Juven. sat 2. vers. 30.
——— *qui tunc leges revocarat amaras*
Omnibus, atque ipsis Veneri, Martique timendas.
Ergo mœcha Lectoria coacta est nubere concubino Lygdo. Epig. 39. supra:
Ex concubino natus est tibi Lygdo.
Turpior.) Nupta enim concubino adulterium fateri videbatur. Epig. 22. supra.

De Priapo. XLIX.

NON sum de fragili dolatus ulmo:
Nec quæ stat rigida supina vena,
De ligno mihi quolibet columna est.
Sed viva generata de cupresso,
Quæ nec sæcula centies peracta,
Nec longæ cariem timet senectæ.
Hanc, tu quisquis es o malus, timeto:
Nam si vel minimos manu rapaci
Hoc de palmite læseris racemos:
Nascetur, licet hoc velis negare,
Inserta tibi ficus a cupresso.

N o t æ.

Non sum.) De Priapo hortorum custode actum epig. 36. lib. 1. lib. 3. epig. 58. epig. 16. supra.
Sed viva.) Vitalitatis cupressi rationem addit duobus versibus sequentibus. Vide epig. 73. infra.
Nascetur.) Tibi ficoso inseretur vena mea cupressea. Epig. 16. supra.

De Sextiliano
impuro. LIV.

TANTOS, & tantas si dicere Sextilianum,
Aule, vetes; junget vix tria verba miser.
Quid sibi vult? inquis. dicam, quid suspicer esse:
Tantos, & tantas Sextilianus amat.

N o t æ.

Tantos, &c.) Prægrandes draucos, eorumque caudas.

In Charidemum
mollem. LVI.

QUOD tibi crura rigent setis, & pectora villis,
Verba putas famæ te, Charideme, dare,
Exstirpa, mihi crede, pilos de corpore toto;
Teque pilare tuas testificare nates,
Quæ ratio est? inquit. scis multos dicere multa,
Fac, pædicari te, Charideme, putent.

N o t æ.

Quod tibi crura, &c.) Crura & pectus hispida setosaque præ se ferendo, putas te contra iturum & decepturum famam quæ de tua mollitie increbuit.

Exstirpa, &c.). Epig. 29. lib. 2. verf. 6.

Dicere multa.) Loqui varia de tua turpitudine. Πολλὰ κ̀ ταυτὰ dicunt Græci eleganter.

Fac, &c.) Hanc quasi levioris criminis suspicionem oppone illi graviori, quod te suspicantur φοινικίζειν.

In Charidemum
mollem. LXXXI.

IRATUS tamquam populo, Charideme, lavaris:
Inguina sic toto subluis in solio:
Nec caput hic vellem, sic te, Charideme, lavare:
Et caput ecce lavas; inguina malo laves.

N o t æ.

Iratus tamquam populo.) Tamquam volens eos polluere & conspurcare, qui post te in eodem solio loturi sunt.

Nec caput hic, &c.) Vide epig. 42. lib. 2. argumenti æque puri, & epig. 56. supra.

In Zoilum
impurum. XCI.

SANCTA ducis summi prohibet censura, vetatque
Mœchari: gaude, Zoile, non futuis.

N o t æ.

Sancta ducis,) Vide epig. 2. 4. & 7. supra, Zoilum non debere graviter ferre a Domitiano promulgatam legem adversus adulteros dicit, quoniam ipse non sectabatur mulieres, sed fellabat. Epig. 81. lib. 3. *Non futuis.*) Alii *non futues.*

EX

EX LIBRO VII.

In Gallam
formoſam, ſed fatuam. XVII.

CUM tibi ſit facies, de qua nec femina poſſit
Dicere, cum corpus nulla litura notet:
Cum te tam rarus cupiat, repetatque fututor,
Miraris: vitium eſt non leve, Galla, tibi.
Acceſſi quoties ad opus, miſtiſque movemur
Inguinibus: cunnus non tacet, ipſa taces.
Di facerent ut tu loquereris, & ipſe taceret:
Offendor cunni garrulitate tui.
Pedere te mallem: namque hoc nec inutile dicit
Symmachus, & riſum res movet iſta ſimul.
Quis ridere poteſt fatui popyſmata cunni:
Cum ſonat hic, cui non mentula, menſque cadit?
Dic aliquid ſaltem, clamoſoque obſtrepe cunno:
Et ſi adeo muta es, diſce vel inde loqui.

N o t æ.

De qua nec.) Id eſt, nec ulla femina poteſt deformitatem notare in tuo corpore,

Nulla litura.) Nec opus eſt ut lomento rugas uteri condas, quæ nullæ ſunt. Vide epig. 42. lib. 3.

Popyſmata.) Vox fictitia a ſono quo equis necdum domitis blandimur. Politianus Miſcell. cap. 32. demulſio attrectatio blanda, ut quæ fit ad cicurandum equum. Vide epig. 72. lib. 3.

In Cæliam
ſcortum. XXIX.

DAS Cattis, das Germanis, das, Cælia, Dacis:
Nec Cilicum ſpernis, Cappadocumque toros;
Et tibi de Pharia Memphiticus urbe fututor,
Navigat a rubris & niger Indus aquis:
Nec recutitorum fugis inguina Judæorum,
Nec te Sarmatico tranſit Alanus equo.
Qua ratione facis, cum ſis Romana puella,
Quod Romana tibi mentula nulla placet?

N o t æ.

Das Cattis.) Tui copiam. Alii, *Parthis.*

Pharia urbe fututor.) Memphi. Epig. 1. lib. Spect. verſ. 1.

Rubris & niger, &c.) A mari Erythræo, quod cum ἐρυθραῖον diceretur Græcis, ab Erythra filio Perſei & Andromedæ, qui ibi regnavit, Latini *Rubrum* verterunt, cujus coloris vel arenas vel undas eſſe credebant. סוף, Hebr.

id est papyrosum.

Recutitorum, &c.) Quibus circumcisis succrescit cutis.

Sarmatico, &c.) Namque Alanos Scythiæ populos in Sarmatia Europæa ponunt Plinius & Ptolemæus.

In Matronam caute impudicam. XXXIV.

INGUINA succinctus nigra tibi servus aluta
Stat, quoties calidis tota foveris aquis.
Sed meus, ut de me taceam, Lecania, servus
Judæum nulla sub cute pondus habet.
Sed nudi tecum juvenesque senesque lavamur.
An sola est servi mentula vera tui?
Ecquid femineos sequeris matrona recessus?
Secretusque tua cunne lavaris aqua?

NOTÆ.

In Matronam.) Alii *in Lecaniam*.

Succinctus.) Cum in balnea veniret Lecania, jubebat sibi astare servum obligatis pudendis, hac forte de caussa, ut suspicatur poeta, ne in aliis mulieribus latus defatigaret. Siquidem alii promiscue cum feminis omnes nudi lavabant: ergo non præ pudore ita agebat Lecania. Vide epig. 76. lib. 11. & epig. 54. infra, ubi de tributo quod pendebant Judæi circumsecti: qui tegebant inguina, ne verpi viderentur.

Secretusque tua.) Nempe in secreto recessu rem habebat cum servo.

In Chrestum impurum. LIV.

NULLI munera, Chreste, si remittis,
Nec nobis dederis, remiserisque,
Credam te satis esse liberalem.
Sed si reddis Apicio, Lupoque,
Et Gallo, Ticioque, Gellioque,
Lingas non mihi (nam proba & pusilla est)
Sed quæ de Solymis venit perustis
Damnatam modo mentulam tributis.

NOTÆ.

Apicio, Lupoque, &c.) Turpitudinis tuæ ministris.

Gellioque.) Palat. & membranæ Anglicanæ *Cæsioque*. Sunt & qui legunt *Gellioque*.

Lingas.) Scriptus codex Turnebi, ut & Palat. *Linges*. *Non mihi*, &c.) Non meam, quæ castior est, sed servi mei Judæi damnati ad tributum; vel nomine tributi in servitutem damnati. Turnebus legit *tributi*, lib. 24. cap. 18. Grave autem tributum pendebant, cum Judæi, tum qui Judaicæ sectæ initiabantur circumsecti. Suetonius in Domit. cap. 12. *Et pusilla est*.) Palat. aperte *puella est*. Et cur non admittam, cum eamdem alibi nominet *anum*, mentionemque faciat *chartæ virginis*? Gruterus.

Ad

Ad Gallam
volentem nubere viro vero. LVII.

JAM sex aut septem nupsisti, Galla, cinædis;
Dum coma te nimium, pexaque barba juvat.
Deinde experta latus, madidoque simillima loro
Inguina, nec lassa stare coacta manu,
Deseris imbelles thalamos, mollemque maritum;
Rursus & in similes decidis usque toros.
Quære aliquem Curios semper Fabiosque loquentem,
Hirsutum, & dura rusticitate trucem.
Invenes: sed habet tristis quoque turba cinædos;
Difficile est, vero nubere, Galla, viro.

N o t æ.

Cinædis.) Dum ex cultu & elegantia eos judicabas strenuos ad κλινοπάλω.

Similes toros.) Mollium & imbellium cinædorum.

Quære aliquem, &c.) Ne ulterius te decipiant pexi isti & comati; quære aliquem ex iis qui sermone & cultus neglectu gravitatem & virilitatem profitentur, epig. 25. lib. 1.

Sed habet, &c.) Sed & hi sunt Socratici cinædi.

Difficile est, &c.) Juven. sat. 2.
Fronti nulla fides: quis enim non vitus abundat
Tristibus obscœnis?

In Amillum
impurum. LXI.

RECLUSIS foribus grandes præcidis, Amille;
Et te deprendi, cum facis ista, cupis,
Ne quid liberti narrent, servique paterni,
Et notet obliqua garrulitate cliens,
Non pædicari se qui testatur, Amille,
Illud sæpe facit, quod sine teste facit.

N o t æ.

Præcidis.) Alii *percidis*. Epig. 72. lib. 2.

Narrent, &c.) Te gravius aliquid pati.

Et notet.) Gruterus ex Palat. & Anglic. legit: *Et niger:* ut *niger* ille, designet garrulum quem, Horatianæ picturæ non dissimilem.

Testatur, teste facit.) Ludit in *testatur* & *teste*, necnon in ambiguitate τοῦ *teste*. Hic autem ὄρχεις intelligit, id est λείχει ἢ φοινικίζει

In Philænim
tribadem. LXVI.

PÆDICAT pueros tribas Philænis,
Et tentigine sævior mariti,
Undenas vorat in die puellas.
Harpasto quoque subligata ludit,
Et flavescit haphe, gravesque draucos,

Alterno facili rotat lacerto,
Et putri lutulenta de palæstra
Uncti verbere vapulat magistri.
Nec cœnat prius, aut recumbit ante,
Quam septem vomuit meros deunces:
Ad quos fas sibi tunc putat reverti,
Cum coliphia sexdecim comedit.
Post hæc omnia cum libidinatur,
Non fellat: putat hoc parum virile:
Sed plane medias vorat puellas:
Di mentem tibi dent tuam Philæni,
Cunnum lingere, quæ putas virile.

NOTÆ.

Pædicat pueros.) Τῷ ὀλισβῳ. *Tribas.*

Philænis.) Lacerata carmine Polycratis, cum mulierum omnium esset castissima, si verum quod de ea scribit Æschrion apud Athenæum lib. 8. Sed Æschrionis apologia nihil eam juvit apud posteros. *Her. Tribas.*) Fricatrix.

Tentigine, &c.) Libidinis prurigine magis inflammata quam maritus.

Vorat in die puellas.) Ἀσελγαίζουσα, φοιτιζουσα καὶ τρίβουσα. Gruter. legit *dolat.*

Harpasto quoque.) Epig. 19. lib. 4.

Subligata ludit.) Veste subducta, *Vel, subligari usa.*

Flavescit haphe.) In palæstra flavescit aspergine arenæ: ita Achelous cum Hercule luctans *fulvæ tactus flavescit arenæ.* Ovid. Metam. 9. ἁφὴ autem *tactus* est. Epictet. cap. 26. Enchirid. ἔτι δὲ ὅτε χεῖρα βαλεῖν, (φυρὸν σφέψαι ; πολλὴν ἁφὴν κατεπιεῖν. *Gravesque, &c.*) Et pondera illa plumbea seu ferrea corpori exercendo in Gymnasiis & Balneis adhibita, vel ipsis grandibus drancis gravia, agili versat manu. Vide epig. 48. & 49. lib. 14. & Juven. sat. 6. vers. 22. quæ huic epigrammati consonat.

Putri.) Male olenti ab oleo. *Lutulenta, &c.*) Ceromate e luto uncta.

Uncti magistri.) Aliptæ manus crepitu inter ungendum. Vide Juvenalem sat. 6. vers. 423. *Verbere vapulat.*) Nam & hi Magistri, quos παιδοτρίβας Græci dicunt, jus virgæ habebant.

Nec cœnat, &c.).

—— sextarius alter

Ducitur ante cibum rabidam facturus orexim, &c.

Juven. sat. 6. vers. 429. Vide epig. 71. lib. 5. Alii *redire.*

Cum coliphia.) Luctatorum panes, qui vires palæstritarum membris addunt, a χῶλον & ἶφι, ut vult Dom. Calderinus; quam etymologiam asserere laborat Cornel. Vitellius contra *Merulam* Annotat. cap. 12. Certo enim ciborum genere ad palæstras, & ceteras ejusmodi exercitationum formas præparabantur. Juvenal. sat. 2.

Luctantur paucæ, comedunt coliphia paucæ.

Medias, &c.) Supra vers. 3.

Mentem tuam Philæni, &c.) Mentem sanam, vel quæ femineam appetat libidinem. Locum istum nonnulli exagitant: at Grutero elegans videtur; ut videlicet usurus voto aut imprecatione, id præter omnem omnium exspectationem optet, quod jam habebat. Eodem fere modo hoc lib. epig. 23.

Hoc facias, quod puto lingua facis.

Nec admodum dissimiliter Turnus apud Virgilium lib. 11. Æneid. vers. 408.

Numquam animam talem dextra hac (absiste moveri)
Amittes: habitet tecum, & sit pectore in isto.

Sic apud Senecam in sui nominis Medea, vers. 968. *Mihi me relinque*: Et Symmachus lib. 4. epist. 48. *Dii illos mentibus suis puniant.*

In

In Philænim. LXIX.

IPSARUM tribadum tribas Philæni
Recte quam futuis, vocas amicam.

N o t æ.

Male sonat dicta viro *amica*; mulieri, bene. quam vero Philænis amicam vocat, male audit, cum ipsa Philænis sit tribas. Καλοῦσι γυναῖκες καὶ αἱ ἐλεύθεραι γυναῖκες καὶ αἱ παρθένοι τὰς συνήθεις καὶ φίλας, ἑταίρας, &c. καλοῦσι γε τὰς μισθαρνούσας, ἑταίρας. Athenæus lib. 14. cap. 4.

In anum deformem; LXXIV.

VIS futui gratis, cum sis deformis, anusque.
Res perridicula est: vis dare, nec dare vis.

N o t æ.

Vis gratis.) Vide epig. 90. lib. 3.
Vis dare.) Tui copiam. *Nec dare.*) Pecuniam.

De Menophilo verpo. LXXXI.

MENOPHILI penem tam grandis fibula vestit,
Ut sit comœdis omnibus una satis.
Hunc ego credideram (nam sæpe lavamur in uno)
Solicitum voci parcere, Flacce, suæ:
Dum ludit media populo spectante palæstra,
Delapsa est misero fibula, verpus erat.

N o t æ.

Menophili penem tam grandis, &c.) Quo loco notant Interpretes duo fibularum genera fuisse: Indumentum quo comprimebantur simul & tegebantur verenda, tum filum æneum argenteumque præputio trajectum. Utrumque falsum. Nam neque filum fuisse Celsus indicat, qui a filo fibulam distinguit, & filo exempto fibulam inditam docet: neque vestimentum fuit. Annulus enim fuit promiscuus ex ære, in pædagogiis ad luxum argenteus; isque ne facile solvi posset a fabro, igne glutinabatur, & ab eodem quum opus esset refibulabatur, sive solvebatur. Quid ergo theca illa & aluta, fibulaque penem vestiens apud Martialem fuit? Nempe subligaculum & vagina quædam, cujus usus non ad custodiendam vocem: qui enim fieri poterat, si tam facile removebatur, & sponte cadebat? Sed honestatis caussa adhibebatur, præcipue a Judæis ad celandam præcisionem, qui tamen non infibulati, nec enim poterant, cum pellicula carerent, quæ trajiciebatur; quod Josepho Scaligero negotium facessebat: sed quia ferme, qui infibulati erant, etiam thecam hujusmodi, & alutam gestabant; sive ut laterent; sive ne nimio motu atque incussu annulus cutem læderet: sive aliam ob caussam, propterea improprie eam Martialis fibulam appellavit, quæ fibula non erat, sed potius fibulæ ipsius tutamen. Cum præterea Celsus fibulam meliorem dixerit quo levior: at hæc quæ ad celandum inventa, adeo gravis, ut *Judæum pondus* Martialis appellaverit, quo recutitorum inguina trahebantur. Ferrarius. *Menophili, &c.*) Comœdi, citharœdi, adolescentulique alii, virilia fibula coercere solebant, quo a Venere abstinerent, vocis seu valetudinis conservandæ causa. Celsus lib. 7. cap. 25. & Juven. sat. 6. vers. 73. & 380. Duo autem

tem harum fibularum erant genera. Vel indumentum quo comprimebantur, simul & tegebantur inguina: vel filum æneum argenteumve præputio trajectum.

Verpus erat.) Judæus, vel recutitus: utebantur autem fibula (illa priore modo dicta) ad velandam [illegible].

Ad Juvenalem. XC.

DE nostro facunde tibi Juvenalis agello
  Saturnalicias mittimus ecce nuces.
Cetera lascivis donavit poma puellis
  Mentula custodis luxuriosa dei.

NOTÆ.

Saturnalicias, &c.) Quibus luditur in Saturnalibus, epig. 31. lib. 5.

Mentula, &c.) Ipse Priapus, epig. 36. lib. 1. & epig. 49. & 73. lib. 6.

EX LIBRO VIII.

Ad Cestum puerum. XLVI.

QUANTA tua est probitas, quanta est præstantia formæ,
  Ceste puer, puero castior Hippolyto!
Te secum Diana velit, doceatque natare;
  Te Cybele secum vellet habere Phryga.
Tu Ganymedeo poteras succedere lecto,
  Securus domino basia sola dares.
Felix quæ tenerum vexabit sponsa maritum,
  Et quæ te faciet prima puella virum.

NOTÆ.

Quanta tua est, &c.) Legerim, *Tanta tua est probitas, quanta est*, ut epig. 6. lib. 11. *Præstantia formæ.*) J. Gruterus, *infantia formæ.*

Castior Hippolyto.) Vide argumentum Hippolyti Senec. trag.

Diana velit.) Ipsa castitatis dea. *Doceatque.*) P. Scriverius, *Dorisque natare.*

Natare.) Inter nymphas suas, neque oculos tuos ulciscetur, ut quondam Acteonis.

Te Cybele.) Brodeus legendum censet, *Te Cybele secum mallet habere Phryge.* Hoc est, Te secum habere mallet, quam Atyn Phrygium. Sed Gruteri lectio præfertur, legenti *totum*, & *Phryga.*

Totum, &c.) Non castratum ut Atyn quondam puerum suum Phrygium.

Ganymedeo, &c.) Epig. 56. lib. 5.

Securus, &c.) Non suspectus Junoni, nec zelotypam deam urens. Gruterus, *Sed durus domino*: vix basia a te impetraret Jupiter, nedum quid ulterius.

De Aulo puerorum amatore. LXIII.

THESTYLON Aulus amat, sed nec minus ardet Alexin:
  Forsitan & nostrum sic Hiacynthon amat.
I nunc, & dubita, vates an diligat ipsos,
  Delicias vatum cum meus Aulus amet.

No-

NOTÆ.

Delicias.) Hoc est pueros delicatos, qui sunt deliciæ poetarum.

EX LIBRO IX.

In Lupum
mœchum. III.

PAUPER amicitiæ cum sis, Lupe, non es amicæ,
  Et queritur de te mentula læsa nihil.
Illa siligineis pinguescit adultera cunnis:
  Convivam pascit nigra farina tuum.
Incensura nives dominæ Setina liquantur,
  Nos bibimus torti pulla venena cadi.
Emta tibi nox est fundis non tota paternis:
  Haud sua desertus rura sodalis arat.
Splendet Erythræis perlucida mœcha lapillis:
  Ducitur addictus te futuente cliens.
Octo Syris suffulta datur lectica puellæ:
  Nondum sandapilæ pondus amicus erit.
I nunc, & miseros Cybele præcide cinædos.
  Hæc erit, hæc cultris mentula digna tuis.

NOTÆ.

Pauper, &c.) Vide Juvenalem sat. 7. vers. 73. ab eadem mente & ingenio.
Illa siligineis.) Lupus amicas pascebat pane siligineo, Vide epig. 69. lib. 14.
Incensura, &c.) Amicæ tuæ colantur vina optima e Setia: quæ colore suo nives, quibus diluuntur, incendant. Epig. 69. lib. 4. vers. 1.
Corsi pulla.) Vilioris notæ vini e Corsica, cujus mella, thyma & cœlum gravia. Legitur & *torti*; quod exponunt, *Supremum torculari expressi*.
Venena cadi.) Vina non meliora Vaticanis, quæ dixerat *toxica*. Epig. 19. lib. 1. & epig. 92. lib. 6.
Nox non tota.) Pars noctis.
Haud sua.) Conducta.
Erythræis, &c.) Epig. 38. lib. 5.
Addictus, &c.) In carcerem vel ædes creditoris, cui a Prætore addicitur ære obrutus.
Syris.) Servis e Syria octophorum gestantibus.
Nondum.) Alii *nudum*.
Sandapilæ, &c.) Epig. 81. lib. 2.
Nunc, &c.) Castra miseros cinædos, ut tibi sint sacerdotes. Ironice. Imo Lupum potius lautum cinædum, qui amicos inguini posthabet.

In Æschylum
irrumatorem. V.

AUREOLIS futui cum possit Galla duobus,
  Et plus quam futui, si totidem addideris:
Aureolos a te cur accipit, Æschyle, denos?
  Non fellat tanti Galla. quid ergo? tacet.

No-

NOTÆ.

Aureolis.) id est nummis aureis. Alii *ereolis.*

Et plus.) Epig. 52. lib. 2. & epig. 33. li.
Tacet.) Ore morigeratur.

In Chrestum impurum. XXVIII.

CUM depilatos, Chreste, coleos portes,
Et vulturino mentulam parem collo,
Et prostitutis levius caput culis,
Nec vivat ullus in tuo pilus crure,
Purgentque sævæ cana labra volsellæ,
Curios, Camillos, Quinctios, Numas, Ancos,
Et quidquid usquam legimus pilosorum,
Loqueris, sonasque grandibus minax verbis,
Et cum theatro, sæculoque rixaris.
Occurrit aliquis inter ista draucus, &
Jam pædagogo liberatus, & cujus
Refibulavit turgidum faber penem:
Nutu vocatum ducis, & pudet fari
Catoniana, Chreste, quod facis lingua.

NOTÆ.

Chreste.) De quo jam epig. 54. lib. 7.
Prostitutis, &c.) Cinædorum.
Purgentque.) Epig. 29. lib. 2. Alii, *pingantque.*
Curios, &c.) Et habes usque in ore veterum incultam gravitatem & continentiam. Sic epig. 25. lib. 1.
Et cum theatris, &c.) Et exclamas: *O tempora! O mores!* indignatus theatra & sæcula hæc quasi ludicra & lasciva nimis,
Jam pædagogo, &c.) Qui ex ephebis excesserit.
Refibulavit turgidum.) Fibulam solvit & sustulit, epig. 81. lib. 7.
Faber penem.) Erat enim fibula ex ære, dicto epig. 81. lib. 7.
Pudet fari.) Jubet me pudor tacere quid agat lingua tua, qua te profiteris tertium moribus Catonem.
Facis lingua.) Epig. 72. lib. 2.

Qualem velit amicam. XXXIII.

HANC volo, quæ facilis, quæ palliolata vagatur:
Hanc volo, quæ puero jam dedit ante meo:
Hanc volo, quam redimit totam denarius alter:
Hanc volo, quæ pariter sufficit una tribus,
Poscentem nummos, & grandia verba sonantem,
Possideat crassi mentula Burdigali.

NOTÆ.

Quæ palliolata vagatur.) Nam *palliolum* & *pallium* veteres non tantum quo humeros tegerent, sed etiam quo capita velarent, appellarunt. Cinædi porro & molles capita semper pileolis aut palliolis tecta gerebant. Palliola quoque mulierum, & præcipue meretricum, quibus caput etiam tegebant. Sic Ovidius lib. 1. artis amatoriæ:

Ægrum tu facito ut simules, nec turpe putaris. Pal-

Palliolum nitidis imposuisse comis. ta enim vetustissimæ membranæ scriptum exhibent, cum vulgatæ omnes editiones habeant *pileolum*, *&c.* Salmasius.

Palliolata.) Non togata, non stolata, sed ancillari habitu vestita.

Dedit ante meo.) Epig. 49. lib. 2.

Totam denarius.) *Omnibus modis largam*, ut epig. 66. lib. 12. quæ

Deglubit, fellat, molitur per utramque cavernam.

Auson. epig. 70. Vide lib. 2. epig. 52.

Alter.) Duo denarii. Viliores istæ meretrices *Diobolares* a Plauto eleganter appellantur.

Possideat crassi mentula Burdigali.) Gruterus notat MSS. omnes & olim cusos habere *Burdigalæ* : & eam scripturam esse revocandam. Sed in MS. qui quondam Pircheimeri, postea Comitis Arondeliæ fuit, inveni *Burdigalem*. Hoc igitur nomen meretricis est, quam dicit

Poscentem nummos, & grandia verba sonantem.

At præterea *Crassi* scribendum, id est hominis divitis & opulenti, propter Licinium Crassum ditissimum Romanorum. Gronovius.

Crassi Burdigali.) Divitis, fatui, insulsi, an simpliciter, *crassi*. MSS. omnes *Bridegalæ*.

Ad Flaccum. XXXIV.

AUDIERIS in quo, Flacce, balneo plausum,
Morionis illic esse mentulam scito.

N O T Æ.

Morionis, &c.) Bene vasati. Alii legunt *Mutonis*, id est mutoniati. Alii *Mathonis*, *Maronis* Palatin.

In Gallam vetulam libidinosam. XXXVIII.

CUM sis ipsa domi, mediaque ornere Subura,
Fiant absentes & tibi, Galla, comæ:
Nec dentes aliter, quam Serica nocte reponas,
Et lateas centum condita pyxidibus;
Nec tecum facies tua dormiat, innuis illo,
Quod tibi prolatum est mane, supercilio.
Et te nulla movet cani reverentia cunni,
Quem potes inter avos jam numerare tuos.
Promittis sexcenta tamen: sed mentula surda est,
Et sit lusca licet, te tamen illa videt.

N O T Æ.

Mediaque ornere Subura.) Medicaminibus & fucis quæ petuntur empta ex media Subura, vico Rom. celebri.

Absentes & tibi, &c.) Fictitiæ, accersitæ, caliendra.

Nec dentes aliter, &c.) Et ex osse, vel ebore factitios dentes reponas noctu, ut vestes sericas reponere solent. *Quam serica.*) Sericæ vestes matronis placuere, & præcipue matronis e Veneris grege. Clare Seneca de Beneficiis cap. 9. *Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt; in quibus nihil est, quo defendi aut corpus, aut deinde pudor possit, &c.* Vestibus perlucidiis usas fuisse Venereas illas matronas, testatur etiam Lucianus in Amoribus.

Et jaceas, &c.) Et mundus tuus, fuci medicamina, &c. recondantur innumeris pyxidibus. *Jaceas.*) Antea legebatur *lateas*.

Nec tecum, &c.) Adscititium faciei nitorem singulis noctibus reponas, crastino die novum sumptura.

Quid tibi prolatum.) Prolatum, aut ex pyxidibus depromptum aut productum.

ctam. Nam supercilia fuligine sibi producebant: jacturam enim superciliorum sic arte reparabant. Heraldus. Juven. sat. 2. vers. 93.

Promittis, &c.) Epig. 23. lib. 6.

Lusca licet, &c.) Quid miri, si v... quæ lusca est? Gruterus ex Pal... legit: sed alteri scripturæ sua ven... Lib. 2. epig. Scriverius *sarda*.

De voto Philænis: XLI.

TARPEJAS Diodorus ad coronas
Romam cum peteret Pharo relicta,
Vovit pro reditu viri Philænis,
Illam lingeret ut puella simplex,
Quam castæ quoque diligunt Sabinæ:
Dispersa rate tristibus procellis
Mersus fluctibus, obrutusque Ponto
Ad votum Diodorus enatavit.
O tardus nimis, & piger maritus!
Hoc a litore si puella votum
Fecisset mea, protinus redissem.

N O T Æ.

Tarpejas.) Vide epig. 54. lib. 4.

Pharo.) Pharos hodie *Farion* colonia & oppidum Ægypti apud Alexandriam in insula continenti pene juncta, &c. Ferrarius.

Si puella.) Ostendit puellam suam immunda femora habere, & *indigere* purgante lingua. *Domitius.*

In Ponticum masturbatorem. XLII.

PONTICE, quod numquam futuis, sed pellice læva
Uteris, & Veneri servit amica manus:
Hoc nihil esse putas? Scelus est, mihi crede, sed ingens,
Quantum vix animo concipis ipse tuo.
Nempe semel futuit, generaret Horatius ut tres:
Mars semel, ut geminos Ilia casta daret.
Omnia perdiderat, si masturbatus uterque
Mandasset manibus gaudia fœda suis.
Ipsam crede tibi naturam dicere rerum.
Istud quod digitis, Pontice, perdis, homo est.

N O T Æ.

Pellice læva.) Diogeniana uteris Venere, qui τὸν δ' ὑμέναιον ᾔδεν παλάμῃ Λαΐδος ἀχετέων. Agathius lib. 7. Anthologiæ. Quod idem refert Galenus lib. 6. περὶ τῶν πεπονθότων τόπων. Innuitque ipse Diogenes Luciani, ἐν βίων πράσει.

Nempe semel futuit &c.) Ex uno congressu geniti sunt trigemini illi Horatii, qui tres Curiatios singulari de re Rom. certamine commissos devicerunt: ex uno geniti Romulus & Remus, Romæ conditores.

Masturbatus uterque.) Ut tu.

Fœda) Alii *sæva*.

Quod digitis, &c.) Nimirum illi *Fratres* dicebantur, qui nefario concubitu turpe perdendi hominis præstabant officium, Rigaltius.

In

In Phœbum
draucum. LXIV.

AD cœnam invitant omnes te, Phœbe, cinædi:
Mentula quem pascit, non puto purus homo est.

NOTÆ.

Phœbe.) Ludit forte in nomine; φοῖβος enim *purum* sonat, quasi dicat, nomine purus, re impurus.

In Æschylum
impurum. LXIX.

LASCIVAM tota possedi nocte puellam,
Cujus nequitias vincere nemo potest.
Fessus mille modis illud puerile poposci;
Ante preces totas, primaque verba dedit.
Improbius quiddam ridensque rubensque rogavi;
Pollicita est nulla luxuriosa mora.
Sed mihi pura fuit, tibi non erit, Æschyle; si vis,
Accipe & hoc munus conditione mala.

NOTÆ.

Illud puerile poposci.) Δύσφημον σύνειτνο, ὅ τι πάσχουσιν οἱ παῖδες. Si sæpe hoc pronomen ponitur relato subintellecto. Catullus.

Et quærendum unde, unde forte nervosius illud.

Sic *Res illas* dixit Arnobius τὸν ἀνδρεῖον. Dicebant aliquando *Multa illa*, id est, lascivas illas & obscœnas voluptates. Catullus:

Ubi illa multa tam jocosa fiebant.

Græci ἐκεῖνα vel σύνειτνα eodem modo. Heraldus.

Improbius, &c.) Ore morigerari.

Sed mihi, &c.) Nec tamen feci: pretio deterritus, seu rei turpitudine.

Conditione mala.) Magno pretio, caro emptum.

In Polycarmum. LXXI.

CUM futuis, Polycarme, soles in fine cacare.
Cum pædicaris, quid, policarme, facis?

De Gellio. LXXXII.

DUXERAT esuriens locupletem pauper, anumque,
Uxorem: pascit Gellius, & futuit.

NOTÆ.

Pascit Gellius,) Παθητικόν, ut *lavare*, *tondere*, *&c.* *Futuit.*) Uxoremne, an alias? Vide Ausonium epig. 134.

De Athenagora
cunnilingo. XCVII.

ALPHICUS ante fuit, cœpit nunc Olficus esse,
Uxorem postquam duxit Athenagoras.
Nomen Athenagoræ credis, Callistrate, verum?
Si scio, dispeream, quis sit Athenagoras.

Sed

Sed puto me verum, Callistrate, dicere nomen:
Non ego, sed vester peccat Athenagoras.

NOTÆ.

Alphicus.) De Athenagora jam dictum epig. 41. lib. 8. *Alphicus*, id est medicus curans vitiliginem, quæ Græcis ἀλφὸς dicitur. Bosco ducta uxore cœpit lingere cunnum, inquit Domitius; unde factus est *olficus*, hoc est, olfacit cunnum.

Non ego.) Pecco, quia aperte eum nomino, quem alphicum & olficum novis nominibus dixi: se ipse peccat Athenagoras, qui argumentum suppeditavit.

EX LIBRO X.

Ad Flaccum, de Polla. XL.

SEMPER cum mihi diceretur esse
Secreto mea Polla cum cinædo,
Irrupi, Lupe. non erat cinædus.

NOTÆ.

Non erat cinædus.) Scelus videtur innuere, de quo epig. 47. lib. 2.

In Marullam
impudicam. LV.

ARRECTUM quoties Marulla penem
Pensavit digitis, diuque mensa est;
Libras, scrupula, sextulasque dicit.
Idem post opus, & suas palæstras,
Loro cum similis jacet remissus:
Quanto sit levior Marulla dicit:
Non ergo est manus ista, sed statera.

NOTÆ.

Sextulas.) Sextula est sexta pars unciæ. Facete poeta stateram dicit libidinosæ Marullæ manum, quæ tam accurate pensaret, & metiretur, &c.

In Læliam
lascivam. LXVIII.

CUM tibi non Ephesos, nec sit Rhodos, aut Mitylene,
Sed domus in vico Lælia patricio,
Deque coloratis numquam lita mater Etruscis,
Durus Aricina de regione pater,
Ζωὴ καὶ ψυχὴ lascivum congeris usque,
Pro pudor Hersiliæ civis, & Egeriæ:
Lectulus has voces, nec lectulus audiat omnis:
Sed quem lascivo stravit amica viro.

Scire

Scire cupis quo casta modo matrona loquaris:
Numquid cum crissas, blandior esse potes?
Tu licet ediscas totam, referasque Corinthon,
Non tamen omnino Lælia Thais eris.

Notæ.

Cum tibi, &c.) Cum non sis ex aliqua insula vel parte Græciæ oriunda, sed media nata Roma. Vide sat. 6. Juvenalis a versu 186. unde huic lux & fortassis ingenium.

Deque coloratis, &c.) Et mater tua ex Etruria, numquam fucata, imo sole offuscata. *Numquam lita.*) Lini autem moris erat istos delicatos, vel ad candorem nitoremque cutis conciliandum, vel ne cito barbati essent. *Coloratos* vero *Etruscos* vocat ἡλιωκαύτους, & mulierem numquam litam, quæ faciem medicamentis numquam induxerit, ad candorem servandum & solem cuti defendendum, ne coloraretur. Hujusmodi autem medicamina, quæ præstabant, ne sole facies læderetur, θερινὰ προφυλακτικὰ περιάπτα vocabant, eaque omnia erant θηλυχεῖα.. Salmasius.

Aricina, &c.) Aricia oppidum Latii, ad cujus clivum sedebant mendici.

Ζωὴ καὶ ψυχὴ, &c.) Vid. vers. 195. sat. 6. Juven. & quæ nos ad illum. Gronovius valde extollit Thuanæi codicis præstantiam, & scriptorem ejus fidelem asserit; ut quæ non assequutus fuerit, imitatione tamen characterum expresserit; & cum cetera minutis literis exarata sint, hunc unum versum majusculis expresserit: KURIE MU MELI MU PSICI MU CONGERIS USQUE. Hinc colligit Martialem scripsisse,

Κύριέ μου, μέλι μου, ψυχή μου, congeris usque.

Agnoscis enim amatoria vocabula Græcis & Latinis satis familiaria.

Hersilia civis, &c.) Tu Romana. Hersilia autem Romulo cessit conjux e Sabinis raptis una. De Ægeria supra epig. 35. vers. 13.

Crissas, &c.) Κιγκλίζῃ, quod in maribus *cevere* dicitur.

Corinthon.) Linguam græcam: vel magis proprie blanditias & sermones nequam Corinthi, unde Lais.

Non tamen omnino &c.) Numquam tamen ex deformi & blanda Lælia fies pulchra & elegans Lais. Hinc pro *Thais*. Gruterus legendum censet, *Thais*, recte.

De Galla deformi facta. LXXV.

MILLIA viginti quondam me Galla poposcit,
Et, fateor, magni non erat illa nimis.
Annus abit: bis quina dabis sestertia, dixit.
Poscere plus visa est, quam prius, illa mihi.
Jam duo poscenti post sextum millia mensem,
Mille dabam nummos: noluit accipere.
Transierant binæ forsan, trinæve Kalendæ,
Aureolos ultro quatuor ipsa petit.
Non dedimus, centum jussit me mittere nummos:
Sed visa est nobis hæc quoque summa gravis.
Sportula nos junxit quadrantibus arida centum;
Hanc voluit: puero diximus esse datam.
Inferius numquid potuit descendere? fecit.
Dat gratis, ultro dat mihi Galla: nego.

No-

N O T Æ.

Millia viginti, &c.) Quingenti Philippei: *dena sestertia*, dimidium, 250. *duo millia*, quinquaginta: *mille nummi*, 25. Philippei: *aurei quatuor*, quadringenti nummi, decem Philippei: *Centum nummi*, Philippei duo & dimidiatus. Gronov.

Magni non, &c.) Nitebat enim tum flore juventæ.

Bis quina.) Dena sestertiorum millia.

Poscere, &c.) Minus quippe formosa est facta, atque hinc gravius visum est pretium.

Aureolos ultro, &c.) Deflorente jam in dies forma & ipsa vilescit, contempta invicem.

Nos junxit, &c.) Habuit nos in officio, id est, officio meritus fueram sportulam tenuem. Hanc voluit.

Dat gratis, &c.) Epig. 56. lib. 2.

De Phyllide meretrice. LXXXI.

CUM duo venissent ad Phyllida mane fututum,
Et nudam cuperet sumere uterque prior:
Promisit pariter se Phyllis utrique daturam,
Et dedit. ille pedem sustulit, hic tunicam.

N O T Æ.

Daturam.) Epig. 56. lib. 2.

Et dedit, &c.) Et utrique se præstitit *Donna* Phyllis seu Jana gemina, *ἅμα πρώτῳ καὶ ὑστέρῳ λύουσα*. Ego potius intelligo, inquit Domitius, jocum esse in verbo *sustulit*, quod significat *in altum tulit*: sustulit item surripuit. Alter igitur surripuit tunicam, alter potitus est coitu, & ita *utrique dedit*, *alteri* coitum, & alteri *tunicam*.

In Ligellam vetulam. XC.

QUID vellis vetulum, Ligella, cunnum;
Quid busti cineres tui lacessis?
Tales munditiæ decent puellas.
Nam tu jam nec anus potes videri.
Istud, crede mihi, Ligella, belle
Non mater facit Hectoris, sed uxor.
Erras, si tibi cunnus hic videtur;
Ad quem mentula pertinere desit.
Quare si pudor est, Ligella, noli
Barbam vellere mortuo leoni.

N O T Æ.

Ligellam.) Palat. legit *Ligeia*, ut forsan eadem sit cum illa, cujus meminit lib. 12. epig. 7.

Vellis vetulum, &c.) Expilas, ut tenerior juniorque videare.

Quid busti, &c.) Quid suscitas cineres & sopitos ignes demortuæ & sepultæ libidinis tuæ?

Non mater, &c.) Non anus ut Hecuba, sed firmæ ætatis mulier, ut Andromache.

Barbam vellere, &c.) Exstimulare ad libidinem fœtidum os mortuum. Alludit ad proverbium, *tendere leonem*, & *vellere barbam leoni*. Hoc est, irritare ad iras. Quod periculosæ plenum opus est aleę. Vide epig. lib. 6. & Annot. prior.

Jo. Bapt. Pii cap. 15. ubi ad explicationem hujus epigrammatis nimis multa. *Mortuo leoni*.) Frustra scil. vetulam vulvam ad libidinem stimulas; est enim mortua.

De Almone

imbelli. XCI.

OMNES eunuchos habet Almo, nec arrigit ipse,
Et queritur, pariat quod sua Polla nihil.

N o t æ.

Omnes eunuchos.) Vide epig. 67. lib. 6. Juven. sat. 6. vers. 367.

Sunt quas eunuchi imbelles, ac mollia semper
Oscula delectent, & desperatio barbæ
Et quod abortivo non est opus.

Ad Gallam

fellatricem. XCV.

INFANTEM tibi vir, tibi, Galla, remisit adulter:
Hi puto non dubie se futuisse negant.

N o t æ.

Neuter agnoscit suam esse prolem, ut qui tecum rem habuerint. Quid ergo? Vide epig. 5. lib. 9. tacet scil. Galla, epig. 96. lib. 3.

De Phileno

elumbi. CII.

QUA factus ratione sit requiris,
Qui numquam futuit, pater Philenus.
Gaditanus Avite dicat istud:
Qui scribit nihil, & tamen poeta est.

N o t æ.

Qua.) Jocus est in Philænum & Gaditanum, quorum alter adulterio uxoris habebat filios, alter alieno carmine sibi vendicato volebat videri poeta.

EX LIBRO XI.

De basiis sui pueri. IX.

LASSA quod externi spirant opobalsama drauci,
Ultima Corycio quæ cadit aura croco,
Poma quod hiberna maturescentia capsa,
Arbore quod verna luxuriosus ager,
De Pallatinis dominæ quod serica prælis,
Succina virginea quod relegata manu,

Amphora quod nigri, sed longe fracta, Falerni,
Quod qui Sicanias detinet hortus apes,
Quod Cosmi redolent alabastra, focique deorum,
Quod modo divitibus lapsa corona comis:
Singula quid dicam? non sunt satis: omnia misce:
Hoc fragrant pueri basia mane mei.
Scire cupis nomen: nil præter basia dicam.
Juro tibi, nimium scire, Sabine, cupis.

NOTÆ.

Lassa quod &c.) Nihil potest magis fatuum hac scriptura dari. *Draucus* non est puer delicatus, sed bene & nimium vir. Quid autem suavius habent odores in aliquo Asiatico, Græco, Ægyptio, quam Italico? Ergo sufficiunt *hesterni*. Nihilo melius: aut enim evanuit ille odor aut sudore & spurco opere corruptus est. Præclare vero codex scriptus Pircheimeri vel Arendellianus:

Lapsa quod externis spirant opobalsama truncis.

Quod nihil est quam, illa peregrina & exotica opobalsama quod spirant. Sic Seneca: *Dives Sabæis colligit truncis Arabs.* Vide Diatriben. Gronov. *Lassa quod.*) Quod olent trita opobalsama delicati pueri ex Asia, Græcia, vel Ægypto. *Externi.*) Alii *hesterni*, id est, ejus qui nocte præterita ὀψίμως. Recte.

Corycio.) Recte Gruterus, *quod curvo*: & sic etiam Pircheimerianus. Sed male explicant de referente nescio quos curvos arcus, dum cadit in theatro. Immo *curvo* est marcescente & ultimas emittente vires. Ovidius:

Marcida demittant subito caput illa gravatum.

Gronov. *Corycio, &c.*) Epig. 65. lib 3. & epig. 39. lib. 9. Gruterus ex optimo codice, *quod curvo*. Recte. Videtur enim loqui de croco theatrali fistulatim expresso, & referente utcumque arcus curvos dum cadit.

Poma quod, &c.) Epig. 65. lib. 3.

Capsa.) Qua poma hyeme servantur.

Domine.) Augustæ nempe vestimenta serica seu syntheses. Palatinis recondita prælis, epig. 46. lib. 2.

Relegata.) Alii *regelata manu*, ut epig. 93. lib. 3. hoc est, attritu calefacta, epig. 38. lib. 5.

Sed longe, &c.) Odora enim per aerem diffusa gratiora sunt: propius autem admota obstruunt sensorium.

Sicanias, &c.) Siculas apes, mellificia Hyblæa.

Cosmi redolent, &c.) Myropolæ, epig. 88. lib. 1. *Alabastra.*) Pyxides unguentariæ ex alabastro. *Focique deorum.*) Thure ardentes.

Divitibus, &c.) Proinde nardo & unguento delibutis.

Nil præter basia dicam.) Alii, *Si propter basia dicam. Jurasti nimium scilicet.* Sensus est, Si nomen solummodo scire cupis basiorum caussa, dicam: id ipsum confirmas juramento; O Sabine, altius aliquid, juramentum istud premit: scilicet, hoc est, amore ejus deperis; itaque absit dicam nomen.

Nimium scire, &c.) Aliquid ultra basia cupis, qui de pueri nomine quæris.

In Gallam eruditam. XX.

QUÆRIS cur nolim te ducere, Galla? diserta es.
Sæpe solœcismum mentula nostra facit.

NOTÆ.

Pete hujus epigrammatis ingenium & expositionem a Juven. sat. 6. vers. 448. & 457. Ad Lucilii item epig. cap. 46. lib. 2. Anthologiæ, τῷ χειρὶ σολοικίζει. Martialis, inquit Brodæus, Lanuvii ad portas non arrigens dicit, *Sæpe solæcismum*, *&c.*

Ad lectorem gravem. XXI.

CÆSARIS Augusti lascivos livide versus
 Sex lege, qui tristis verba Latina legis.
Quod futuit Glaphyran Antonius, hanc mihi pœnam
 Fulvia constituit, se quoque uti futuam.
Fulviam ego ut futuam: quid si me Manius oret?
 Pædicem, faciam? non puto si sapiam.
Aut futue, aut pugnemus, ait: quid quid mihi vita
 Carior est ipsa mentula? signa canant.
Absolvis lepidos nimirum, Auguste, libellos,
 Qui scis Romana simplicitate loqui.

NOTÆ.

Cæsaris, *&c.*) Duo primi versus sunt Martialis, ut & duo ultimi: hexastichon intermedium Augusti erat: quod citat poeta ad excusandam carminis sui lasciviam.

Quod futuit, *&c.*) Fulvia uxor Marci Antonii (inquit Octavius) incitante Manio, quo ulciscatur mariti sui petulantiam in Glaphyra, sese offert mihi corrumpendam, imo petit. nego, horreoque non minus quam si me Manius oret ut, &c. Interminata deinde mihi bellum civile ni faciam, posthabeo ipsam vitam pudicitiæ.

Absolvis, *&c.*) Apostrophe Poetæ ad Augustum, supra.

In Lydiam laxam. XXII.

LYDIA tam laxa est, equitis quam culus aeni,
 Quam celer arguto qui sonat ære trochus,
Quam rota transmisso toties impacta petauro,
 Quam vetus a crassa calceus udus aqua,
Quam quæ rara vagos exspectant retia turdos,
 Quam Pompejano vela negata Noto,
Quam quæ Delphitico lapsa est armilla cinædo,
 Culcita Leuconico quam viduata suo,
Quam veteres brachæ Britonis pauperis, & quam
 Turpe Ravennatis guttur onocrotali.
Hanc in piscina dicor futuisse marina.
 Nescio: piscinam me futuisse puto.

NOTÆ.

Equitis, *&c.*) *Equitis* pro *equi* positum censet cum aliis Brodæus Miscell. lib. 10. cap. 33.

Trochus.) Epig. 168. lib. 14.

Rota petauro.) Turnebus *petaurum* putat esse lignum per rotam a petaurista traje-

trajectum, lib.8.cap.4. Cornelius Vitellius contra Georgium Merulam cap. 13. contendit petaurum, ipsum esse petauristam qui se transmittit per rotam quasi in aere volantem, unde nomen. Vide Mercur. lib. 3. de arte gymnastica cap. 8.

Crassa.) Cœnosa.

Quam Pompejano, &c.) Quam vela theatri Pompejani (vide epig. 39. lib. 9.) quæ jacent laxa, ubi non tument sublata ventis.

Delphitico.) Quas Delphi mittunt, inquit Domitius. P. Scriverius reponit *de phthisico*, &c. tabe diutina ac phthisi consumptis armillæ laxæ excidunt.

Leuconico, &c.) Lanæ genere, quo culcitræ farciebantur. Pulmannus legit. *Culcita, quam pluma quæ viduata fuit est.* Vide epig. 159. lib. 14.

Brachæ, &c.) Femoralia quæ Britannis Gallis in usu. De quibus vide quæ J. Scalig. ad lib. 4. Propertii, & If. Casaub. ad Sueton. August.

Ravennatis guttur.) In Ravennæ paludibus degentis. *Onocrotali.*) Avis quæ Æliano lib. 16. hist. Animalium cap. 4. Cetera se videtur. Gillius ibidem onocrotalum esse autumat, dictum a rudita asini, ex ὄνος & κρότελον, & Plinius lib. 10. cap. 47.

In pædiconem masturbantem. XXIII.

MOLLIA quod nivei duro teris ore Galesi
Basia, quod nudo cum Ganymede jaces,
Quis negat hoc nimium? sed sit satis: inguina saltem
Parce fututrici solicitare manu.
Levibus in pueris plus hæc, quam mentula, peccat;
Et faciunt digiti, præcipitantque virum.
Inde tragus, celeresque pili, mirandaque matri
Barba, nec in clara balnea luce placent.
Divisit natura mares; pars una puellis,
Una viris genita est. utere parte tua.

NOTÆ.

Duro teris ore.) Barbato. *Galesi.*) Pueri.

Præcipitantque virum.) Ante tempus accelerant ætatem, faciem, & opus virile.

Tragus, &c.) Hircus, fœtor alarum. Virus autem hirci redolent illi qui tem agunt veneream, quique ea ætate sunt quæ Veneri sufficit, spiritu non coquente humorem, ut in pueris. Arist. Problem. & ab eadem causa, pili, maxime in locis humidis. Lud. Cælius lib. 10. cap. 54.

Nec in, &c.) Nec appareant pili.

In Silam deformem. XXIV.

NUBERE Sila mihi nulla non lege parata est:
Sed Silam nulla ducere lege volo.
Cum tamen instaret, decies mihi dotis in auro.
Sponsa dabis dixi: quid minus esse potest?
Nec futuam quamvis prima te nocte maritus:
Communis tecum nec mihi lectus erit.
Complectarque meam, nec tu prohibebis, amicam;
Ancillam mittes, sed mihi jussa tuam.
Te spectante dabit nobis lasciva minister
Basia, sive meus, sive erit ille tuus.
Ad cœnam venies: sed sic divisa recumbes,
Ut non tangantur pallia nostra tuis.
Oscula rara dabis nobis, & non dabis ultro:
Nec quasi nupta dabis, sed quasi mater anus.

Si

Si potes ista pati, si nil perferre recusas:
Invenies qui te ducere, Sila, velit.

N o t æ.

Nulla non.) Hoc est, qualibet conditione.
Decies.) Centena millia sestertium, epig. 105. Infra describit mores, quibus uxorem præditam velit.

In Linum.

impurum. XXVI.

ILLA salax nimium, nec paucis nota puellis
Stare Lino desit mentula: lingua cave.

N o t æ.

Lingua cave.) Epig. 78. lib. 1. & 62. infra.

Ad Telesphorum

puerum mollem. XXVII.

O Mihi grata quies! o blanda, Telesphore, cura,
Qualis in amplexu non fuit ante meo!
Basia da nobis vetulo puer uda Falerno,
Pocula da labris facta minora tuis.
Addideris super hæc Veneris si gaudia vera,
Esse negem melius cum Ganymede Jovi.

N o t æ.

Blanda cura.) amor, deliciæ.
Facta minora.) Trita, degustata labris tuis. *Et qua tu biberis, hac ego parte bibam.* Ovid. eleg. 4. lib. 1.

Ad Flaccum

de amica. XXVIII.

FERREUS es, si stare potest tibi mentula, Flacce,
Cum te sex cyathos orat amica dare.
Vel duo frusta rogat cybii, tenuemve lacertum,
Nec dignam toto se botryone putat:
Cui portat gaudens ancilla paropside rubra
Alecem, sed quam protinus illa voret.
Aut cum perfricuit frontem, posuitque pudorem,
Succida palliolo vellera quinque petit.
At mea me libram foliati poscat amica,
Aut virides gemmas, sardonychasve pares;

Nec nisi prima velit de Tusco serica vico,
Aut centum aureolos, sic velut æra roget.
Nunc tu velle putas hæc me dare dona puellæ?
Nolo: sed his ut sit digna puella volo.

NOTÆ.

Stare potest &c.) In amica, quæ parvo pretio licet, ut quæ poscat sex vini cyathos, &c.

Orat amica dare.) Gruterus ex Palat. legit *amica gari*, quod & commentaria Calderini agnoscunt: *Garum* est liquamen ex pisce.

Cybii.) Piscis e palamidum genere. Vide epig. 79. lib. 5.

Botryone putat.) Ovis sepiarum, non racemo, ut vult Domitius.

Parophside rubra.) Lance fictili. Gruterus legit *parapside*.

Aut cum, &c.) Quod si majore cum fiducia velit magnum quiddam rogare, poscit illotam lanam in pallium.

Foliati poscat amica.) Unguenta ex foliis nardi aliisque foliis odoratis. Vide Plinium & Pancirolum.

Pares.) Geminas.

Prima.) Optima. *Tusco serica vic.* Textura sericarum & bombycinarum vestium exercebatur in Tusco vico Romæ.

Nunc tu, &c.) MS. Bodlejan. *Nunc tu.* & pro *dare dona* legit Palat. *donare.*

De phrenetico medico. XXIX.

INVASIT medicus sica phreneticus Eucli,
Et præcidit Hylan. hic, puto, sanus erat.

NOTÆ.

Sica.) Interpretare mentulam. Jocatur in verbo *præcidit*, quod significat *vituperare*, & *pædicare*.

Ad Phyllidem vetulam. XXX.

LANGUIDA cum vetula tractare virilia dextra
Cœpisti, jugulor pollice, Phylli, tuo.
Nam cum me vitam, cum me tua lumina dicis;
Horis me refici vix puto posse decem.
Blanditias nescis; dabo dic tibi millia centum,
Et dabo Setini jugera culta soli.
Accipe vina, domum, pueros, chrysendeta, mensas;
Nil opus est digitis: sic mihi, Phylli, frica.

NOTÆ.

Jugulor pollice, &c.) *Mentula mensque cadit*, epig. 17. lib. 7.

Vitam, &c.) Epig. 68. lib. 10. *Murem* legit Angelus Politianus cap. 96. Miscel. quasi dicat salacissimum: ita enim esse mures scribit probatque Ælianus lib. 12. de Animalibus.

Blanditias nescis, &c.) Quæ mihi placeant: neque enim excitor palpantis vetulæ blanditiis; sed pretio, sed muneribus.

Chrysendeta, mensas.) Epig. 43. lib. 2.

In Zoilum

fellatorem. XXXXI.

OS male caussidicis, & dicis olere poetis:
Sed fellatori, Zoile, pejus olet.

NOTÆ.

Os male.) Propter maledicta hæc? An studio diutino impedita concoctione, epig. 4. lib. 4. *Fellatori.*) Tibi nempe. De Zoilo vide epig. 82. lib. 3.

De Luperco

irrumatore. XLI.

FORMOSAM Glyceren amat Lupercus,
Et solus tenet, imperatque solus:
Quam toto sibi mense non fututam
Cum tristis quereretur, & roganti
Caussam reddere vellet Æliano:
Respondit, Glyceræ dolere dentes.

NOTÆ.

Cum tristis.) Cum caussatus est dolorem dentium in caussa fuisse, cur non potiretur amica, aperte fatebatur se capiti Glyceræ illudere.

In uxorem

zelotypam. XLIV.

DEPRENSUM in puero tetricis me vocibus uxor
Corripis, & culum te quoque habere refers.
Dixit idem quoties lascivo Juno tonanti?
Ille tamen gracili cum Ganymede jacet.
Incurvabat Hylam posito Tirynthius arcu.
Tu Megaram credis non habuisse nates?
Torquebat Phœbum Daphne fugitiva: sed illas
Oebalius flammas jussit abire puer.
Bryseis multum quamvis aversa jaceret,
Æacidæ propior levis amicus erat.
Parce tuis igitur dare mascula nomina rebus,
Teque puta cunnos uxor habere duos.

NOTÆ.

Gracili.) Alii legunt *grandi.*
Incurvabat, &c.) Ad turpe ministerium, quod Juven. *inclinabat*; sat. 9. vers. 26. & sat. 10. vers. 224. *Tyrinthius arcu*.) Hercules, a Tyrinthio oppido, ubi nutritus est cultusque.
Megaram, &c.) Uxorem Herculis.
OEbalius, &c.) Hyacinthus, ex Amyclis Laconiæ civitate. Vide epig. … lib. 14.
Bryseis multum, &c.) Brysei filia Hippodamia, Achillis amica.
Levis amicus erat.) Patroclus imberbis.
Parce tuis igitur, &c.) Ne putes …partem in feminis æque gratam esse … que in maribus, epig. 98. lib. 12.

In Cantharum impurum. XLVI.

INTRASTI quoties inscriptæ limina cellæ,
Seu puer arrisit, sive puella tibi:
Contentus non es foribus, veloque, seraque,
Secretumque jubes grandius esse tibi.
Oblinitur minimæ si qua est suspicio rimæ,
Punctaque lasciva quæ terebrantur acu.
Nemo est tam teneri, tam solicitique pudoris,
Qui vel pædicat, Canthare, vel futuit.

NOTÆ.

Inscriptæ limina.) Titulum professæ & habentis nomen inscriptum lupæ, quæ ibi merebatur. Juven. sat. 6. vers. 124.
Cellæ.) Gloss. *Cella*, οἴκημα. Servulorum proprie receptacula, & partes ædium abstrusiores, ubi servi habitant, *Cellæ* dicuntur. Sed *cellæ* sæpe cubilia meretricum, φωλεοὶ ἑταίρων. Erant vero *cellæ* non ipsa lupanaria, sed receptacula in lupanaribus, in quibus erant plures cellæ, tamquam cubicula, ubi scorta prostabant. Quæ & præfixos habebant titulos, ubi nomina meretricum, quæ ibi merebantur, inscripta erant; ita ut qua quæque cella staret, ex inscriptione nosse posses. Juven. sat. 6. de Messalina:
Et nigrum flavo crinem, &c.
Cæterum nudæ stabant meretrices, ut eas inspicere possent amatores, ne qua occulta labe fallerentur.
Veloque, seraque.) Epig. 35. lib. 1. vers. 5. & Juven. sat. 8. vers. 168.
Secretumque, &c.) Grandius sceleris cogitas, grandius secretum postulas.
Lasciva acu.) Calamistro. *Acu lasciviore comam sibi inserunt.* Tertullianus de virgine velanda cap. 12.

In Mævium effœtum. XLVII.

JAM, nisi per somnum, non arrigis, & tibi, Mævi,
Incipit & medios meiere vera pedes:
Truditur & digitis pannucea mentula lassis,
Nec levat exstinctum solicitata caput.
Quid miseros frustra cunnos, culosque lacessis?
Summa petas: illic mentula vivit anus.

Ne-

NOTÆ.

Et medios meiere.) Alii *in medios*. Melius. *Verpa.*) Penis.

Pannucea, &c.) Debilis, laxa, rugosa: quod & de pomis dicitur. Plinius lib. 15. cap. 15. & Macrobius lib. 3. cap. 19.

Summa petas.) Os. *Illic mentula vivit.*) Epig. 50. lib. 4. *Anus.*) Vide epig. 40. & epig. 106. lib. 1.

In Blataram cunnilingum. XLVIII.

OMNIA femineis quare dilecta catervis
Balnea devitat Blatara? ne futuat.
Cur nec Pompeja lentus spatiatur in umbra,
Nec petit Inachidos limina? ne futuat.
Cur Lacedæmonio luteum ceromate corpus
Perfundit gelida virgine? ne futuat.
Cum sic feminei generis contagia vitet,
Cur lingit cunnum Blatara? ne futuat.

NOTÆ.

Pompeja, &c.) Porticu Pompeji, epig. 14. lib. 2.

Inachidos limina, &c.) Isidis porticum seu templum, ubi conventus & colloquia de adulteriis.

Multos illa facit, quod fuit ipsa Jovi. Ovidius 2. de Arte.

——*Isiacæ sacraria lenæ.* Juven. sat. 6. vers. 490.

Lacedæmonio luteum.) Palæstram inveniebant exercebantque Lacædemonii.

Ceromate corpus.) Epig. 58. lib. 3.

Virgine, &c.) Aqua, epig. 21. lib. 5.

De Titio bene mutoniato. LII.

TANTA est quæ Titio columna pendet,
Quanta Lampsaciæ colunt puellæ.
Hic nullo comitante, nec molesto,
Thermis grandibus, & suis lavatur.
Anguste Titius tamen lavatur.

NOTÆ.

Columna pendet.) Priapus, αἰδοῖον.

Lampsaciæ, &c.) Epig. 17. lib. 11. & lib. 3. epig. 68.

Anguste Titius, &c.) Ipse ingens & αἰδοιώδης. an quia sub aquis masturb.

In Thelesphorum mollem. LIX.

CUM me velle vides tecumque, Telesphore, sentis:
Magna rogas, puto me velle negare licet?

Et

Et nisi juratus dixi, dabo, subtrahis illas,
Permittunt in me quæ tibi multa, nates.
Quid si me tonsor, cum stricta novacula supra est,
Tunc libertatem, divitiasque roget?
Promittam: nec enim rogat illo tempore tonsor,
Latro rogat: res est imperiosa timor.
Sed fuerit curva cum tuta novacula theca,
Frangam tonsori crura, manusque simul.
At tibi nil faciam: sed lota mentula lana
Λειχάζειν cupidæ dicet avaritiæ.

NOTÆ.

Tecumque.) Alii *tenenuque*, epig. 74. infra.

Licet.) Alii *nihil.* Sic legunt quidam: *Magna rogas: puta me velle negare nihil.*

Permittunt.) Nam sunt in caussa, cur a me multa imperiosus petas.

Sed lota mentula lana.) Id est, cum potacio opere abstersa fuerit mentula. Domitius:

—— *sed lota mentula leva Λειχάζειν cupidæ dicet avaritiæ.*

Hoc est, sed lota sinistra masturbabor, & jubebo te avarum plorare. Sic Dom secutus conjecturam Scaligeri. *Vide* epig. 42. lib. 9. & 74. infra.

De Chione & Phlogide. LXI.

SIT Phlogis, an Chione Veneri magis apta requiris?
Pulchrior est Chione, sed Phlogis ulcus habet.
Ulcus habet, Priami quod tendere possit alutam,
Quodque senem Pylium non sinat esse senem.
Ulcus habet, quod habere suam vult quisque puellam,
Quod sanare Criton, non quod Hygea potest.
At Chione non sentit opus, nec vocibus ullis
Adjuvat: absentem, marmoreamque putes.
Exorare dei si vos tam magna liceret,
Et bona velletis tam pretiosa dare;
Hoc quod habet Chione corpus, faceretis haberet
Ut Phlogis, & Chione quod Phlogis ulcus habet.

NOTÆ.

Ulcus habet.) Veneris sensum, urticas, pruriginem, lasciviam. *Priami quod, &c.*

—— *quo incendi jam frigidus ævo Laomedontiades & Nestoris hernia possit.*

Juven. sat. 6. vers. 326. *Alutam.*) Nervum languentem & laxum instar alutæ.

Quodque senem.)

—— *quo Pylius juvenescere posset,*
Tithonusque annis fortior esse suis.

Ovid. eleg. 6. lib. 3. Amor. *Pylium.*) Alii *Peliam.*

Quod sanare, &c.) Nam *femina simplex.* Juven. sat. 6. vers. 328. cui medicus non medica opem ferre potest. Sic infra epig. 72. Hygea autem filia Æsculapii. Pausanias in Atticis, & Plinius

lib.

lib. 35. cap. 2. hoc est *sanitas*.

Non sentit opus.) *Fatua est*, ut de Laufella dixit epig. 72. lib. 3.

Infelix cui torpet hebes locus ille, &c. Ovidius 3. de Arte. *Nec vocibus ullis.*)

Καὶ τὸ μῆλός ἐστιν, οὐδὲν ἐρῶντες ἔχεις. Antholog. lib. 7. epig. Philodemi, & infra epig. 105.

Velletis.) Palat. *possetis*, recte.

De Mannejo impuro. LXII.

LINGUA maritus, mœchus ore Mannejus
Summœnianis inquinatior buccis:
Quem cum fenestra vidit a Suburana
Obscœna nudum lena, fornicem clausit,
Mediumque mavult basiare, quam summum:
Modo qui per omnes viscerum tubos ibat,
Et voce certa, consciaque dicebat,
Puer, an puella matris esset in ventre,
(Gaudete cunni, vestra namque res acta est.)
Arrigere linguam non potest fututricem.
Nam, dum tumenti mersus hæret in vulva,
Et vagientes intus audit infantes,
Partem gulosam solvit indecens morbus,
Nec purus esse nunc potest, nec impurus.

NOTÆ.

Mœchus &c.) Λείχων, φοινικίζων, ...

Summœnianis, &c.) Ipsis prostibulis Suburanis, epig. 35. lib. 1.

Quorum artificis valet halitus oris, &c. Juven. sat. 228. vers. 10.

Nudum.) In lupanaribus nudæ prostabant meretrices. Petronius, Juvenalis 6. Xiph. in Heliogab. *Lena, &c.*) Alii, *Leda*, recte, ut epig. 4. lib. 4.

Mediumque, &c.) Τὴν ἕδραν μᾶλλον τοῦ στόματος.

Partem gulosam, &c.) Linguam reddidit paralyticam, sideravit, ut infra epig. 86. *Morbus.*) Paralysisne ἀπὸ τῆς ἀφέδρου καὶ τοῦ ἐμβρύου, quorum malefico humore marcescunt segetes, apes immoriuntur, &c. Plinius cap. 15. lib. 7. an sideratio? ut epig. 86. infra.

Nec purus, &c.) Morbo illo contaminatus. *Nec impurus.*) Lingua ut prius mœchus.

De Lesbia meretrice. LXIII.

LESBIA se jurat, gratis numquam esse fututam.
Verum est: cum futui vult, numerare solet.

NOTÆ.

Gratis numquam, &c.) Sine pretio. Voluit illa significare *accepto*, intelligit poeta *dato*.

In

In Philomusum
cinædum. LXIV.

SPECTAS nos, Philomuse, cum lavamur,
Et quare mihi tam mutoniati
Sint leves pueri subinde quæris.
Dicam simpliciter tibi roganti:
Pædicant, Philomuse, curiosos.

NOTÆ.

Curiosos, &c.) Similes tui cinædos, qui curiosis oculis & devorantibus, spectas quærisque per balnea mutoniatos. Vide epig 97. lib. 1. & lib. 9. epig. 60.

In Faustum
impurum. LXV.

NESCIO tam multis quid scribas, Fauste, puellis:
Hoc scio, quod scribit nulla puella tibi.

NOTÆ.

Hoc scio quod scribit.) Interpretantur, quasi velit Martialis: Scio nullam puellam tibi scribere: & ejus sensus causas divinant. At ego credo Fr. Sanctio, *Scio quod*, bene Latine non dici, quicquid contra moliatur Scioppius, cui alio tempore respondebimus. Nec tamen optimus Sanctius hic feliciter, quum explicat: Tu multa scribis puellis, quum sis pædico, ut videlicet te ostendas puellarum amatorem; sed ego scio quid sis, propter quod nulla *tibi rescribit*, *quia* pueros amas. Non hæc mens Martialis, sed ista: Haud scio rem quam tu scribis tam multis puellis: unam rem scio quam præ pudore nulla tibi audet scribere puella: nempe te esse aut fellatorem, aut irrumatorem, aut lingonem. Gronovius. *Nulla puella tibi.*) An itaque pueri? An hinc voluit se videri in gratia esse apud puellas? epig. 65. lib. 3. quarum tamen nulla illi rescripsit.

In Tuccam
mangonem. LXXI.

VENDERE, Tucca, potes centenis millibus emtos?
Plorantes dominos vendere, Tucca, potes:
Nec te blanditiæ, nec verba, rudesque querelæ,
Nec te dente tuo saucia colla movent?
Ah facinus; tunica patet inguen utrimque levata,
Inspiciturque tua mentula facta manu.
Si te delectat numerata pecunia, vende
Argentum, mensas, myrrhina, rura, domum.
Vende senes servos, agros & vende paternos:
Ne pueros vendas, omnia vende miser.

Luxu-

Luxuria est emere hos; (quis enim dubitatve, nagatve?)
Sed multo major vendere luxuria est.

NOTÆ.

Potes.) Sustines.
Plorantes dominos, &c) Pueros amasios, ut amicæ dictæ sunt *dominæ*. Vel pueros plorantes orantesque te ne veneant dominis aliis.
Rudesque querelæ.) pueriles, non fictæ.
Dente tuo saucia, &c.) Dum amore furens impressisti eorum cervicibus memorem dente notam.
Myrrhina, &c.) Epig. 113. lib. 14.
Sed multo &c.) Sic epig. 63. lib. 2.
——— *hæc mage luxuria est.*

De Leda libidinosa. LXXII.

HICTERICAM vetulo se dixerat esse marito,
Et queritur futui Leda necesse sibi.
Sed flens, atque gemens tanti negat esse salutem,
Seque refert potius proposuisse mori.
Vir rogat ut vivat, virides nec deserat annos,
Et fieri, quod jam non facit ipse, sinit.
Protinus accedunt medici, medicæque recedunt,
Tolluntuque pedes; o medicina gravis.

NOTÆ.

Hictericam,) Vide epig. 8. supra, ubi scripsimus *ictericam* sine aspiratione. Alii *hystericam, &c.* uteri strangulatione laborantem, cui morbo præscribunt remedium medici validam congressus succussationem.
Sed flens, &c.) Sed tamen lacrymans dissimulat mori se malle quam hujusmodi convalescere remedio.
Virides, &c.) Nec ætatis flore velit mori.
Medici, &c.) Supra epig. 61.
Tolluntuque, &c.) In Venerem, epig. 81. lib. 10. *Gravis.*) Scoptice.

De Nata cinædo. LXXIII.

DRAUCI Nata sui vocat pipinnam,
Collatus cui gallus est Priapus.

NOTÆ.

Pipinnam.) Turnebus lib. 8. cap. 4. legit *bipennam*. Janus Parrhasius in var. Annot. & Cælius Rhod. lib. 4. cap. 6. legunt *vepenem*, exponuntque: Nata vastum subactoris sui virile, diminutivo nomine appellat vepenem, id est, parvulum penem, cui tamen si conferas Priapum ipsum (epig. 36. lib. 1. vers. 8.) videatur præ hoc Gallus eviratus. *Pisinnam* legit Janus Rutgersius, ut Labeo apud veterem Scholiasten Persii, *Crudum manduces Priamum, Priamique pisinnos*, id est pueros, filios. Vide Gasp. Barthii advers. lib. 1. cap. 6.

In

In Lygdum mollem. LXXIV.

VENTURUM juras semper mihi, Lygde, roganti,
Constituisque horam, constituisque locum.
Cum frustra jacui longa prurigine tentus,
Succurrit pro te sæpe sinistra mihi.
Quid, precor, o fallax, meritis, & moribus istis,
Umbellam luscæ, Lygde, feras dominæ.

NOTÆ.

Sinistra) Epig. 42. lib. 9. & epig. 59. supra.
Umbellam.) De qua lib. 14. epig. 28.
Lusca domina.) Inservias deformi dominæ, quoniam non vis amari a domino. Aliter explicat Domitius.

De Bacchara inepto. LXXV.

CURANDUM penem commisit Bacchara Græcus
Rivali medico: Bacchara Gallus erit.

NOTÆ.

Curandum medico.) Qui ejusdem puellæ vel pueri amore captus erat.
Gallus.) Jocus est in Gallo qui significat castratum Cybeles sacerdotem, & Græco.

In Cæliam affectantem pudicitiam. LXXVI.

THECA tectus aenea lavatur
Tecum, Cælia, servus. ut quid, oro,
Non sit cum citharœdus, aut choraules?
Non vis, ut puto, mentulam videre.
Quare cum populo lavaris ergo?
Omnes an tibi nos sumus spadones?
Ergo ne videaris invidere,
Servo, Cælia, fibulam remitte.

NOTÆ.

Theca tectus.) Fibula ære circumligata. Vide epig. 34. & 81. lib. 7.
Omnes an tibi.) Sic epig. 34. lib. 7. *An sola est*, &c.
Ne videaris invidere.) Ne videaris ejus conspectum nobis invidere, tibi reservare, refibula servum tuum.

Ad

Ad Victorem ſponſum. LXXIX.

UTERE femineis complexibus, utere Victor,
  Ignotumque ſibi mentula diſcat opus.
Flammea texuntur ſponſæ, jam virgo parata eſt:
  Tondebit pueros jam nova nupta tuos.
Pædicare ſemel cupido dabit illa marito,
  Dum metuit teli vulnera prima novi.
Sæpius hoc fieri nutrix, materque vetabunt,
  Et dicent, uxor, non puer, iſta tibi eſt.
Heu quantos æſtus, quantos patiere labores,
  Si fuerit cunnus res peregrina tibi!
Ergo Suburanæ tironem trade magiſtræ.
  Illa virum faciet: non bene virgo docet.

NOTÆ.

Flammea texuntur, &c.) Flammeum erat velamentum luteum ſeu rubeum quo nova nupta tegebatur pudoris gratia, vel in ſubjectionis ſymbolum. *Parata eſt.*) Gruterus e MSS. *paratur.*

Tondebit pueros,) *&c.* Tondebit catamitos tuos tamquam emeritos & exoletos, poſtquam uxorem duxeris, epig. 18. lib. 12.

Ergo Suburanæ, &c.) Trade te inſtituendum meretrici cuipiam Suburanæ, quæ melius docebit te officium viri, quam nova nupta & rudis.

De ſpadone, & ſene. LXXXII.

CUM ſene communem vexat ſpado Dindymus Æglen,
  Et jacet in medio ſicca puella toro:
Viribus hic operi non eſt, hic utilis annis.
  Ergo ſine effectu prurit uterque prior.
Supplex illa rogat pro ſe, miſeriſque duobus,
  Hunc juvenem facias, hunc, Cytherea, virum.

NOTÆ.

Sicca puella.) Unde illud apud Ovidium:

Dedecus hoc ſumpta diſſimulavit aqua.

Hic operi non eſt.) Eunuchus, epig. 39. lib. 6. Juven. ſat. 6. verſ. 367.

Hic utilis.) Alii, *hic inutilis.*

Cytherea.) Venus, thalami præſes.

In Zoilum impurum. LXXXVI.

SIDERE percuſſa eſt ſubito tibi, Zoile, lingua,
  Dum lingis cunnum, Zoile, nunc futues.

NOTÆ.

Sidere percuſſa.) Epig. 91. lib. 7. & ſupra epig. 26. & 31.

Ad

Ad Charidemum
jam mœchum. LXXXVIII.

DIVES eras quondam: ſed tunc pædico fuiſti,
Et tibi nulla diu femina nota fuit.
Nunc ſectaris anus. o quantum cogit egeſtas!
Illa fututorem te, Charideme, facit.

N o t æ.

Sectaris anus.) Ut inde rem facias. Vide Juven. ſat. 1. verſ. 38.

De Chariſiano
cinædo. LXXXIX.

MULTIS jam, Lupe, poſſe ſe diebus
Pædicare negat Chariſianus.
Cauſſam cum modo quærerent ſodales,
Ventrem dixit habere ſe ſolutum.

N o t æ.

Ventrem dixit.) Qua imprudenti excuſatione uſus fatebatur *ſe pati* ſoli non agere.

In verpum æmulum. XCV.

QUOD nimium lives, noſtris & ubique libellis
Detrahis; ignoſco; verpe poeta, *ſapis.*
Hoc quoque non curo, quod tu *mea carmina* carpas,
Corripias, & ſic, verpe poeta, ſapis.
Illud me cruciat Solymis quod natus in ipſis,
Pædicas puerum, verpe poeta, meum.
Ecce negas, juraſque mihi per templa tonantis.
Non credo: jura, verpe, per Anchialum.

N o t æ.

Verpe poeta.) Judæum intellige, nempe circumciſum.

Per Anchialum.) Senſus eſt, Non tibi credam, niſi juraveris per Deum viventem quem colis, &c. Hic rum in modum vexatus eſt à doctis Seldeno, Voſſio, Petito, quos vide ſi lubet.

Ad Flaccum,
de baſiis impuris. XCVI.

INCIDERIS quoties in baſia fellatorum,
In ſolio puto te mergere, Flacce, caput.

N o t æ.

Solio.) Epig. 42. lib. 2. Alii *in ſolium*.

In Theleſillam
deformem. XCVIII.

UNA nocte quater poſſum: ſed quatuor annis
Si poſſum, peream: te, Theleſilla, ſemel.

NOTÆ.

Quatuor annis.) Oppositis dictionibus acumen est semel, & quater; quatuor annis, & una nocte. Domitius.

In Lesbiam ficosam. C.

DE cathedra quoties surgis, jam sæpe notæ
Pædicant miseram, Lesbia, te tunicæ.
Quas cum conata ex dextra, conata sinistra
Vellere, cum lacrymis eximis, & gemitu.
Si constringantur gemina symplegade culi,
Et Minyas intrant, Cyaneasque nates.
Emendare cupis vitium deforme? decebo,
Lesbia, nec surgas censeo, nec sedeas.

NOTÆ.

Pædicant.) Adhærent tuis natibus.

Si constringantur.) Alii *sic constringuntur.*

Gemina symplegade.) Symplegades scopuli sunt, de quibus epig. 18. lib. 7. Dicuntur Cyaneæ, & Minyæ ob cursum quem illac Minyæ, id est Argonautæ, tenuerunt. Domitius. Valerius Flaccus lib. 5. Argon.

Æquore, Cyaneas Minyæ timuere relictas.

Nec sedeas.) Sed jaceas natibus supinis.

Ad Flaccum, qualem amicam velit. CI.

HABERE amicam nolo, Flacce, subtilem,
Cujus lacertos anuli mei cingant,
Quæ clune nudo radat, & genu pungat.
Cui serra lumbis, cuspis eminet culo.
Sed idem amicam nolo mille librarum.
Carnarius sum, pinguiarius non sum.

NOTÆ.

Subtilem.) Gracilem, exilem, junceam.

Quæ clune.) Quæ depygis, macilenta, & quasi nudis ossibus.

Cui serra lumbis.) Cujus dorsi spina serram præ se ferat. *Cuspis eminet culo.*) Uropygium epig. 93. lib. 3.

Carnarius sum, pinguiarius non sum.) Puellam volo corporis solidi & carnosam, non pinguedine tumidam gravemque.

In uxorem nimis pudicam. CV.

UXOR vade foras, aut moribus utere nostris:
Non sum ego nec Curius, nec Numa, nec Tatius.
Me jucunda juvant tractæ per pocula noctes:
Tu properas pota surgere tristis aqua.
Tu tenebris gaudes: me ludere teste lucerna,
Et juvat admissa rumpere luce latus.
Fascia te, tunicæque tegunt, obscuraque palla:
At mihi nuda satis nulla puella patet.

Basia me capiunt blandas imitata columbas:
Tu mihi das, aviæ qualia mane soles.
Nec motu dignaris opus, nec voce juvare,
Nec digitis: tamquam thura, merumque pares.
Masturbabantur Phrygii post ostia servi,
Hectoreo quoties sederat uxor equo.
Et quamvis Ithaco stertente, pudica solebat
Illic Penelope semper habere manum.
Pædicare negas: dabat Cornelia Gracco,
Julia Pompejo, Portia, Brute, tibi.
Dulcia Dardanio nondum miscente ministro
Pocula, Juno fuit pro Ganymede Jovi.
Si te delectat gravitas, Lucretia toto
Sis licet usque die; Thaida nocte volo.

NOTÆ.

Aut moribus, &c.) Quasi divortii caussa sit inæqualitas morum, vel in uxore magis probatorum quam in viro.

Non ego &c.) Non sum continens, castus, pudicus, quales Curius, Numa & Tatius. Alii,

Non ego sum Curius, non Numa, non Tatius.

Rumpere latus.) Εν τῷ τῆ πολυχρύσου Αφροδίτης ἔργῳ.

Obscuraque.) Alii,

——— *obscuraque pallia celant.*

Patet.) Alii *jacet*. Sed *patet* antitheton celandi probatur magis. Quasi dicat, numquam tam nuda est, quin magis nudam esse optem.

Imitata columbas.) Lasciva, qualia sibi ingeminant columbæ & passerculi salaces.

Aviæ qualia mane soles.) Casta, qualia sibi invicem libant οἱ συγγενεῖς ἀσπάζοντες καὶ φιλοῦντες.

Nec motu &c.) Supra epig. 61.

Tamquam thura, &c.) Tamqua[illegible] & rem divinam thure meroque fa[illegible]

——— *sic surgit mane puella,*
Protinus ut sanctos possit adire [illegible]
Ovid.

Hectoreo, &c.) Quoties Androma[illegible] & ipsa pudica per lascivum ludum [illegible]ctori insedit. *Hisp. cavalgava a Hect.* [illegible] allusum ad *versum Ovid. 3. de Arte:*

Thebais Hectoreo nupta resedit equo.

Et quamvis, &c.) Et Ulysse dormiente, illa castæ famæ Penelope erat [illegible]τρίβουσα.

Dabat, &c.) Verecundissimæ [illegible]næ Romanæ non negabant illud [illegible] suis viris gravissimis, epig. 69.

Dardanio ministro.) Ganyme.

Juno Lucretia, &c.) Et ipsa [illegible] conjugii præses: tamen gravis [illegible] ut Lucretia.

Thaida nocte volo.) Alii L[illegible]lem, & lascivam ut Laida.

EX LIBRO XII.

In Labienum pædiconem. XVI.

ADDIXTI, Labiene, tres agellos:
Emisti, Labiene, tres cinædos:
Pædicas, Labiene, treis agellos.

NOTÆ.

Addixti.) Eodem fere sensu, epig. 31. lib. 10. invehitur in eum qui [illegible] vendiderat, ut laute cœnaret.

In Seniam
fellatricem. XXVII.

A Latronibus esse te fututam
Dicis, Senia: sed negant latrones.

NOTÆ.

Te fututam.) Negant te impulsam ab iis. *Vel* negant hoc, ajuntque te inhonestius quippiam passam esse, ut Callist. epig. 35. infra.

De Labieno
pædicone. XXXIII.

UT pueros emeret Labienus, vendidit hortos:
Nil nisi ficetum nunc Labienus habet.

NOTÆ.

Nil nisi ficetum, &c.) Vid. epig. 16. supra. Jocus est in ambiguitate τῦ *ficus*: eum dicat, Labieno ex hortis superesse ficis consitum agrum. Intelligit puero ex nequitia ficosos, ut epig. 52. lib. 4. & epig. 70. lib. 7. & epig. 66. lib. 1.

Ad Callistratum
fellatorem. XXXV.

TAMQUAM simpliciter mecum, Callistrate, vivas:
Dicere præcisum te mihi sæpe soles.
Non es tam simplex quam vis, Callistrate, credi.
Nam quisquis narrat talia, plura tacet.

NOTÆ.

Tamquam.) Vis videri ingenue mecum communicare secreta tua, proinde fateri etiam vitia; sed hoc non facis ingenue: namque minus de te fateris, ut majus taceas.

Præcisum.) Palat. legit *percisum*. Vide epig. 72. lib. 2.

Narrat, tacet:) In vocibus *narrat* & *tacet*, latet majus illud quod Callistratus non fatetur vitium. Vide epig. 83. lib. 3. & epig. 95. lib. 3.

De Callistrato & Afro
mollibus. XLII.

BARBATUS rigido nupsit Callistratus Afro,
Hac qua lege viro nubere virgo solet.
Præluxere faces, velarunt flammea vultus:
Nec tua defuerunt verba, Thalasse, tibi.
Dos etiam dicta est. nondum tibi Roma videtur
Hoc satis? exspectas numquid & ut pariat?

NOTÆ.

Barbatus.) Huic epigrammati ingenium & lux a sat. 2. Juvenal. vers. 134. Vide & Tacitum 15. Annal. quo modo Nero Pythagoræ nupsit. *Rigido Afro.*) Mutoniato.

Faces.) Nuptiales, quæ quinque pro numero partus naturali: vel in honorem quinque deorum, Jovis adulti, Junonis adultæ, Veneris, Suadelæ, Lucinæ præferebantur à pueris patrimis & matrimis apud Romanos: a sponsæ matre apud Græcos. Vide quæ Farnabius ad Senecæ Thebaida vers. 263. & 507. *Flammea.*) Flammeum erat velamentum luteum ceu rubeum, quo nova nupta tegebatur pudoris gratia: vel in subjectionis symbolum, epig. 79. lib. 11.

Thalasse tibi.) Nuptiarum Deus, epig. 36. lib. 1.

In Sabellum de versibus libidinosis. XLIII.

FACUNDOS mihi de libidinosis
Legisti nimium, Sabelle, versus:
Quales nec Didymi sciunt puellæ,
Nec moles Elephantidos libelli.
Sunt illic Veneris novæ figuræ:
Quales perditus audiat fututor:
Præstent, & taceant quid exoleti,
Quo symplegmate quinque copulentur,
Qua plures teneantur a catena.
Exstinctam liceat quid ad lucernam.
Tanti non erat esse te disertum.

NOTÆ.

Didymi sciunt puellæ.) Spintriæ nescio cujus, monstrosi. Pro *Dindymi* legi *Dydimi* vult Jos. Scaliger ad Catullum.

Elephantidos libelli.) Poetriæ, quæ libris suis expressit ποικίλα τ᾽ Ἀφροδίτης καὶ ἀκολασίας σχήματα, cujusmodi figuris & schematis cubicula sua instruxit Tiberius Cæsar. Taceo Aretini nefarias tabellas. Vide si placet quæ Casaubonus ad cap. 43. Sueton. Tiberii, ex Propertio, Clemente Alexandr. &c.

Novæ.) Scriverius legit *novem*.

Taceant quid exoleti.) An tacent pudore inhibiti ipsi exoleti? Emphatice. An tacent, uti epig. 96. lib. 3.

Symplegmate, *Qua plures*, *&c.*) Sellarias istas ac series turpiter connexorum, nimis aperte refert Suet. cap. 43. Tiberii: Ἀφροδίσιον ζεύγλην ὑπὸ τῇ συμπλοκῇ δεδεμένην execratur Clemens *Alexandrinus*. Προτρεπτικῷ ad Græcos. Scriverii editio, *Symplegade*. Haud scio, quo auctore.

Tanti non erat, *&c.*) Non erant hæc digna tanto ingenio.

Ad puellas de basiationibus. LV.

GRATIS qui dare vos jubet, puellæ,
Insulsissimus improbissimusque est:
Gratis ne date, basiate gratis.
Hoc Ægle negat, hoc avara vendit.
Sed vendat bene, basiare quantum est.
Hoc vendit quoque nec levi rapina:
Aut libram petit illa Cosmiani,
Aut binos quater a nova moneta:
Ne sint basia multa, nec maligna,
Nec clusis aditum neget labellis.
Humane facit hoc tamen, sed unum est:
Gratis quæ dare basium recusat,
Gratis lingere nec recusat Ægle.

NOTÆ.

Dare vos, *&c.*) Vestri copiam facere.

Hoc Ægle, *&c.*) Etiam basiare.

Sed vendat bene.) Quid hic versus sibi velit, nescire ait Gruterus. At scivit Martialis, qui posuit. Ægle negat se basiare gratis: vendit hoc quoque. Mirum; nam utcum-

utcumque vendat hoc bene vel parvo pretio, an cuiquam est basiare tanti, ut id vel bene emere velit? At illa tantillum quidem bene vendit, &c. Gronov. *Sed vendat bene.*) Phaleucium istum cum sequenti non est videre in Palat. & nescio sane quid sibi velit: quartus servat:

Sed vendat quoque nec levi rapina,

omissis intermediis.

Libram petit, &c.) Unguenti a Cosmo confecti, epig. 88. lib. 1. libram petit Ægle, quo oris impuri fœtorem emendet.

Binos quater, &c.) Octo Flavios monetæ novæ & asperæ.

Multa.) Alii *muta*. Alii legunt, *Nec clusis*.

Humane facit, &c.) An quia osse & ebore dentata? epig. 73. lib. 1. An quia ore impura, utpotè μύζουσα? epig. 95. lib. 1. & epig. 15. lib. 2.

De Phyllide impura, & vinosa. LXVI.

FORMOSA Phyllis nocte cum mihi tota
Se præstitisset omnibus modis largam,
Et cogitarem mane quod darem munus,
Utrumne Cosmi, Nicerotis an libram,
An Bæticarum pondus ære lanarum,
An de moneta Cæsaris decem flavos:
Amplexa collum, basioque tam longo
Blandita, quam sunt nuptiæ columbarum,
Rogare cœpit Phyllis amphoram vini.

NOTÆ.

Omnibus, &c.) Nil negantem, epig. 12. lib. 4.

Cosmi, &c.) Libram unguenti a Cosmo seu Nicerote myropolis confecti.

Bæticarum pondus.) Epig. 133. lib. 14.

Octo lanarum.) Sic Scriverius. Alii *acre*. Alii *ære*. *Pondus octo lanarum.*) Si toleramus lanam, accipiendum est pro certi ponderis glomere lanæ: ut cum Seneca dicit *multa millia frumenti*, ubi intelligimus, modiorum. Sed Pircheimeri codex, ut Anglic. & Palat. Gruteri *acre*: alluduntque eodem, in quibus est *ære*. Et videtur eleganter dici posse pro exacto, cui nihil desit, ut & *acerbum* accipere solent. Itaque huc inclino. Sequenti versu *Flavos* dici pro Flaviis contra morem Romanum est. *Flavi* sine dubio dicuntur aurei ob colorem. Gronovius.

Flavos &c.) Flavios ex moneta Domitiani. Scriverius legit *flavas*.

Basioque tam longo.) Sic epig. 105. lib. 12. *Basia blandas imitata columbas*.

Rogare cœpit, &c.) Vinosa mulier.

Digna est concubitus quoslibet illa pati.

inquit Ovidius.

Ad Ligdum impurum. LXXII.

NIL non, Lygde, mihi negas roganti:
At quondam mihi, Lygde, nil negabas.

NOTÆ.

Negas roganti.) Epig. 74. lib. 11. *Nil negabas.*) Epig. 12. lib. 4.

De pueris mollibus. LXXVI.

FESTINAT Polytimus ad puellas;
Invitus puerum fatetur Hymnus,
Pastas glande nates habet Secundus.
Mollis Dindymus est, sed esse non vult.

Amphion

Amphion potuit puella nasci.
Horum delicias, superbiamque,
Et fastus querulos amice malo,
Quam dotis mihi quinquies ducena.

N o t æ.

Festinat, &c.) Polytimus grandior est & exoletus.

Invitus puerum, &c.) Recusat, negans sibi esse voluptati.

Pastas glande, &c.) Βαλανοβόρος. quod dixit Diogenes de cinædo quodam. Hic autem *glans* seu βάλανον est τὸν τῦ καυλῦ ἄκρον. Ubi non pinguitudo pueri significatur; sed pathici effeminatique impudicitia. Acumen enim sensus est in dictione *glande*, qua significatur pars obscœna genitalium virorum. Salse ergo eum habere nates glande pastas … subactione illa præpostera conc… uti cibo nates pascerentur. …

Mollis Dindymus, &c.) Lasc… nequam: sed dissimulat & …

Potuit puella nasci.) Form… ambiguæ, & ipse facilis.

Quam dotis, &c.) Quam uxo… maximæ dotis modo, decies … tenis millibus sestertium.

Ad Atticillam
importunam. LXXI.

DONAVI tibi multa quæ rogasti:
Donavi tibi plura quam rogasti;
Non cessas tamen usque me rogare.
Quisquis nil negat, Atticilla, fellat.

N o t æ.

Quisquis nil.) Lepide jocatur in Atticillam semper aliquid petentem; adeo turpe est, inquit, nihil negare, ut idem eti… fellare significet. Vide epig. 12. lib. …

In Fabullum
cunnilingum. LXXXVII.

PÆDICONIBUS os olere dicis.
Hoc si sic, ut ais, Fabulle, verum est,
Quid tu credis olere cunnilingis?

N o t æ.

Quid tu.) Notat Fabullum turpi vitio. Vide epig. 31. lib. 11.

In non arrigentem. LXXXVIII.

TRIGINTA tibi sunt pueri, totidemque puellæ:
Una est, nec surgit mentula. quid facies?

N o t æ.

Quid facies.) Quasi dicat, linges. Epig. 26. lib. 11.

In Magullam
de marito venefico. XCIII.

COMMUNIS tibi cum viro, Magulla,
Cum sit lectulus, & sit exoletus,
Quare, dic mihi, non sit & minister?
Suspiras: ratio est, times lagenam.

N O T Æ.

Quare.) Cur non & communi uteris pocillatore.

Times lagenam.) Times nempe venenatum poculum. Vide epig. 43. lib. 4. & epig. 69. lib. 4.

Ad Rufum
de libellis libidinosis. XCVII.

MUSÆI pathicissimos libellos,
Qui certant Sybariticis libellis,
Et tinctas sale pruriente chartas
Instanti lege, Rufe: sed puella
Sit tecum tua, ne Thalassionem
Indicas manibus libidinosis,
Et fias sine femina maritus.

N O T Æ.

Pathicissimos libellos.) Mollissimos & nefandi argumenti, cujusmodi fuere Elephantidos, epig. 43. supra vers. 4.

Sybariticis libellis.) Libris abominandæ nequitiæ, quos scripsit Hemitheon Sybarita, ut testatur Lucianus, πρὸς ἀπαίδευτον. Horum meminit & Ovidius lib. 2. Trist. epist. ad Augustum:

Nec qui composuit nuper Sybaritida fugit.

Instanti lege Rufe.) Ad hunc eumdem epig. 67. lib. 7. & lib. 8. epig. 51.

Thalassionem.) Conjugale illud. De Thalassione vide epig. 36. lib. 1.

Indicas manibus libidinosis.) Alii *Inducas*. Recte.

Et fias, &c.) Ut epig. 42. lib. 9.

In Zelotypam. XCVIII.

CUM tibi nota tui sit vita, fidesque mariti,
Nec premat ulla tuos, sollicitetque toros:
Quid quasi pellicibus torqueris inepta ministris,
In quibus & brevis est, & fugitiva Venus?
Plus tibi quam domino pueros præstare probabo:
Hi faciunt, ut sis femina sola viro.
Hi dant, quod non vis uxor dare. do tamen, inquis,
Ne vagus a thalamis conjugis erret amor.
Non eadem res est: Chiam volo, nolo mariscam.
Ne dubites quæ sit Chia, marisca tua est.
Scire suos fines matrona, & femina debet,
Cede suâ pueris: utere parte tua.

N O T Æ.

Ministris.) Pueris.

Sola viro.) Ut non utatur alia femina quam te.

Do tamen, inquis.) Vide epig.44.lib.11.

Non eadem est.) Dicto epig.44. lib. 11.

De Chia & marisca dictum epig. 24.lib. 7. Hic autem *Chiam* quæ novit pungere, de pueris dicit: *mariscam* vero tatuam de feminis.

Utere parte tua.) Qua femina es.

In Bassum
pædiconem. XCIX.

UXOR cum tibi sit puella, qualem
Votis vix petat improbus maritus,

Dives

Dives, nobilis, erudita, casta:
Rumpis, Basse, latus, sed in comatis,
Uxoris tibi dote quos parasti.
Et sic ad dominam reversa languet
Multis mentula millibus redempta:
Sed nec vocibus excitata blandis,
Molli pollice nec rogata surgit.
Sit tandem pudor, aut eamus in jus.
Non est hæc tua, Basse: vendidisti.

N o t æ.

Improbus.) Alii *improbis*. Hoc est maritus qui suis vetis non ponat modum.
Rumpis latus.) Venereo scilicet opere.
Comatis.) Pueris, epig. 57. lib. 1. epig. 58. lib. 3.
Vendidisti.) Uxori nomine dotis.

EX LIBRO XIV.

Puella Gaditana. CCIII.

TAM tremulum crissat, tam blandum prurit, ut ipsum
Masturbatorem fecerit Hippolytum.

N o t æ.

Epig. 42. lib. 1. Vide & Juven. sat. 11. vers. 162. & sat. 6. vers. 326.
Masturbatorem, &c.) Ut incenderet vel castissimi propositi virum, incitaretque ad libidinem nefandam, epig. 41. lib. 9. & epig. 97. lib. 12. Alii leg. *mastupratorem*.

Puer cinædus. CCV.

SIT nobis ætate puer, non pumice levis:
Propter quem placeat nulla puella mihi.

N o t æ.

Non pumice.) Impubes non pumice aut dropace levigatus. epig. 29. lib. 1.

Fibula. CCXV.

DIC mihi simpliciter, comœdis & citharœdis
Fibula quid præstat? carius ut futuant.

N o t æ.

Comœdis.) Epig. 81. lib. 7.
Fibula quid præstat.) Juven. sat. 6. vers. 73. *Solvitur his magno comœdi fibula.*

FINIS EPIGRAMMATUM OBSCOENORUM.

INDEX VOCABULORUM

omnium, quæ in M. VALERII MARTIALIS libris leguntur.

NUMERUS PRIOR HOC charactere j. ij. v. x. *librum: posterior isto* 1. 2. 3. 4. &c. *libri Epigramma denotat.* NUMERO *etiam, cum signo* † *praeposito, libri Spectaculorum Epigramma designatur.*

A

altera,

amicus,

annus,

beatum,

dente,

C

clam-

com-

coro

cultus

cycnus,

D

debeo,

defle-

dcri

dor.

duri

E

G

grabæ-

H

Hermæ

horre-

Hermæ

horre-

I

impli.

h insti-

lam-

lupe,

M

Mari-

mei·

mor-

N

obtri-

so,

P

per-

plum

Q

quan-

R

rimæ

Sabu-

secta

silv-

T

tectis.

tepi-

titu-

cena,

ursa

X

Z

FINIS.

